SECVNDA PARS

EXAMINIS

DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, COMPLECTENS EXPLICATIONEM LOCORVM:

De Sacramentis in genere.
De Batiſmo.
De Confirmatione.
De Euchariſtiæ Sacramento.
De Communicatione ſub vtraque ſpecie.
De Miſſa.
De Pœnitentia.
De Contritione.
De Confeſſione.
De Satisfactione.
De extrema Vnctione.
De Sacramento Ordinis.
De Matrimonio.

AVTHORE

MARTINO CHEMNICIO, D.

1. Iohan. 4.

Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint: quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum.

GENEVAE

Typis Stephani Gamoneti.

ANNO CIƆ IƆCXIV.

SECVNDA PARS

EXAMINIS

DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, COMPLECTENS EXPLICATIONEM LOCORVM:

De Sacramentis in genere.
De Batismo.
De Confirmatione.
De Eucharistiæ Sacramento.
De Communicatione sub vtraque specie.
De Missa.
De Pœnitentia.
De Contritione.
De Confessione.
De Satisfactione.
De extrema Vnctione.
De Sacramento Ordinis.
De Matrimonio.

AVTHORE

MARTINO CHEMNICIO, D.

1. Iohan. 4.

Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, num ex Deo sint: quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.

GENEVAE

Typis Stephani Gamoneti.

ANNO CIↃ IↃCXIV.

EXAMEN SECVNDAE PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, DE SACRAMENTIS, &c.

Exemplū primæ Apostolicæ Synodi, Act. 15.

IN prima Apostolica Synodo, Acto. 18. illa pars doctrinæ, de qua tunc propter motas controuersias instituta erat συζήτησις, ex ipsis fontibus Scripturæ Propheticæ & prædicationis Apostolicæ (quæ postea sicut Irenæus inquit, per Dei voluntatem, vt esset fundamentum & columna fidei nostræ, in literas relata est) ita explicabatur, vt monstratis firmis & conspicuis veræ & sanæ sententiæ fundamentis, ratio redderetur, quare aliæ dissentientes & contrariæ opiniones, abiiciendæ & damnandæ essent. Et ipsam quidem sententiam, postea paucis & succinctis capitibus (quæ δόγματα Actorum 15 appellabant) comprehensam, Ecclesiis proponebant, simul tamen etiam fundamenta, rationes & confirmationem suorum Decretorum, prolixe & perspicue explicabant: vt scilicet Ecclesiæ ex verbo Dei constaret certa ratio, quid & quare amplectendum, quid fugiendum esset.

Apostoli quoties visus postulauit, parati fuerunt cuique reddere fidei suæ rationē.

Fecisse hoc Iudam & Silam Antiochiæ, testis est Lucas Actor. 15. Et quod Paulus in Epistolis ad Romanos & Galatas magno conatu & multis argumentis agit, idem ipsum in aliis Ecclesiis viua voce fecisse, non est dubium. Quod enim verbis docebat (se scilicet non dominari fidei Ecclesiæ, 2. Cor. 1. sed paratos se esse semper ad apologiam omni postulanti rationem, 1. Pet. 3.) idem facto & exemplis comprobabant.

Exemplū veterum Patrū Synodorum.

Hanc Apostolicam rationem veteres etiam Patrum Synodi secutæ sunt, sicut historiæ Nicenæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ & Chalcedonensis synodorum vtrumq; describunt, & decreta seu Canones, & quomodo controuersiæ in vtramque partem disputatæ, & ex quibus tandem fundamentis, iuxta regulam Scripturæ determinatæ fuerint. Quanquam de multis aliis Synodis nudi tantum canones seruati sunt, neglecta vel suppressa explicatione causarum & fundamentorum, quæ res Ecclesiæ magis obfuit, quam profuit. Quia enim intelligentia dictorum, iuxta Hilarij sententiam, ex causis dicendi sumenda est, sæpe à posteris Canones minus dextrè intellecti, sæpe vero etiam à pia & natiua sententia, ad peregrina & adulterina dogmata stabilienda contorti sunt, & demum prætextu Tituli Canonum, promiscue par autoritas paulatim arrogata fuit omnibus decretis & canonibus, sine inquisitione, siue haberent, siue non haberent, certa, firma & perspicua verbi Dei fundamenta. Et inde tandem extructa est Pōtificia illa tyrannis, quæuis decreta, & quosuis canones, pro libidine & pro imperio, sine vllis Scripturæ documentis, Ecclesiæ obtrudendi. Quæ ratio tandem in flagitiosam impudentiam, dignam fronte meretricis Babylonicæ desiit. Extant enim in publicis scriptis, & à multis notatæ sunt prodigiosæ Canonistarum voces:

Canonistæ.

Quod Papæ potestas sit absoluta, & eā habeat vt vult.
Quod habeat voluntatem pro ratione, in his quæ vult.
Quod nemo debeat ei dicere, Cur ita facis?
Quod sit supra ius, & extra ius omnia possit.
Quod possit dispēsare contra quatuor prima Cōcilia: itē contra verba Euangelij, licet non contra mentem.
Quod contra Epistolas Pauli possit statuere, &c.

Ab hac vero monstrosa plane impudentia, Tridentina synodus initio aliqua modestiæ significatione simulauit, se velle discedere. In Quinta enim & Sexta sessionibus, speciem qualemcunque prætenderunt, quasi decreta sua, non Babylonica ista, de qua dictum est, autoritate, Ecclesiæ obtruderet: sed ex verbi Dei fundamentis extruere & comprobare vellent. Sed quia experti erant boni Patres, quantum laboris & molestiæ esset, etiam sine aduersarij alicuius contradictione, de fundamentis doctrinæ Pontificiæ, tractationem instituere: cum quidem illa ipsa qualiscunque de fundamentis velitatio, infirmitatem, imo fœditatem & abominationem dogmatum in regno Pontificio, plenius ostentaret. Vbi igitur ad septimam sessionem, in qua doctrina de Sacramentis pertractanda erat, ventum est, existimarunt laborem illo, cum quidem Pontificia ista materia, ne speciem quidem iustæ inquisitionis sustinere posse videretur, sibi supersedendum esse: solis enim & nudis anathematis pro iure priuilegiorum sedis Romanensis, 2. Thessalo. 2. facilius & tutius, quàm monstrandis fundamentis, & reddendis rationibus rem posse peragi. Sero enim forsan recordati sunt eius, quod prudentia Magistrorum nostrorum Parisiensium, Anno Domini 1521. contra Lutherum censuit, legem scilicet definiendi in Ecclesia Pontificia hanc esse, vt quid sentiant paucis explicent rationibus, cur ita definiant, nullis scripto mandatis: qualis scilicet in foro ratio est in sententiis prætoriis. Minus igitur facilis & expedita erit ratio examinis in hac secunda parte. Petendæ enim erunt rationes, & explicationes ex lacunis disputationum, quæ extant apud scriptores Scholasticos & Pontificios. In quibusdam sane Andradij explicationes examen nostrum iuuare poterunt. Sed is non omnes locos pertractauit. Spero autem fore, vt quo est candore Andradius, qui dissimulare nescit, hac occasione plenius aliquanto nobis explicet, quæ rationes in publicis deliberationibus, & in priuatis Synodi congressibus, de articulis sequentibus agitatæ fuerint: vtile enim hoc futurum est, ad omnem posteritatem. Nec poterit hoc vel Andradius, vel reliqui, qui Concilio isti interfuerunt, detrectare. Extat enim illustre exemplū Cyrilli, in Ephesina Synodo, qui post editos canones non detrectauit, nec erubuit explicationes edere, in quibus ex verbo Dei rationem redderet τῶν ἀναθεματισμῶν. Deo igitur bene iuuante & fortunante ad examen reliquæ partis Decretorū Concilij Tridentini accingemur.

Pont. in rebus Anathematismis firmis gume. & rationibus sacra pura petitur.

DE VOCABVLO SACRAMENTI: ITEM DE NVMERO *& descriptione Sacramentorum in nouo Testamento.*

DECRETVM DE SACRAMENTIS Ecclesiæ, publicatum in sacrosancta Oecumenica & Generali, Tridentina Synodo. Sessione VII.

AD consummationem salutaris de iustificatione doctrinæ, quæ in præcedenti proxima sessione, vno omnium Patrum consensu promulgata fuit, consentaneum visum est de sanctissimis Ecclesiæ sacramentis agere: per quæ omnis vera iustitia vel incipit, vel incepta augetur, vel amissa reparatur.

Propterea sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem Apostolicæ sedis legatis ad errores eliminandos, & extirpandas hæreses, quæ circa sanctissima ipsa Sacramenta, hac nostra tempestate, tum de damnatis olim à Patribus nostris hæresibus suscitatæ, tum etiam de nouo adinuentæ sunt, quæ Catholicæ Ecclesiæ puritati & animarum saluti magnopere officiunt, sanctarum Scripturarum doctrinæ, Apostolicis traditionibus, atque aliorum Consiliorum & Patrum consensui adhærendo, hos præsentes canones statuendos & decernendos censuit: reliquos qui supersunt ad cœpti operis perfectionem, deinceps, diuino spiritu adiuuante, editura.

CANON. I.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut vel plura vel pauciora quàm septem videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, aut etiam aliquot horum septem non esse vere & proprie Sacramentum anathema sit.

EXAMEN.

Apologia Augustana de vocabulo Sacramenti, item de numero.

Nostri in Apologia Augustanæ cōfessionis publice professi sunt, se nō magnopere rixari de vocabulo Sacramenti, aut de numero, cū appellatio sit ἄγραφος: quę etiā apud veteres ab aliis aliter, modo latius modo angustius accepta & descripta fuit: si modo hoc seruetur, vt res illæ, quæ in Scriptura, siue cum peculiarib. ritibus, siue absque ritib. habent mādatum Dei, & promissiones, retineātur: & quidem eo modo tractentur & vsurpentur, sicut in verbo Dei traditæ sunt: siue Sacramenta appellētur, siue non.

Secundo, vt ritus illi, qui habent expressum mādatum Dei in Scriptura, & additam claram promissionem gratiæ, quæ noui Testamenti propria est, accurate discernantur à reliquis rebus, quæ habent quidem mandatum Dei, sed non habent peculiares & certos ritus diuinitus institutos. Habent etiam promissionem, sed non illam, quæ est de applicatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis.

Tertio, & ritus qui non habent expressum mandatum & claram promissionem gratiæ in Scriptura noui Testamenti, sed vel à Patribus accepti, vel ab aliis hominibus instituti sunt, discernantur à superioribus, de quibus iam dictum est.

Quarto, vt discrimen conseruetur inter promissionem gratię, quæ beneficia redemptionis in Euāgelio promissa, solo & nudo verbo offert, & applicat credentibus & inter eandem, quando vestita est ritibus seu ceremoniis diuinitus in verbo Dei institutis.

Si hoc modo prius de rebus ipsis, ex Scripturæ sententia, sana doctrina & necessaria differentia constitueretur, postea de vocabulo & numero Sacramentorum, remotis vocabulorum τῶν ἀγράφων pugnis, non difficulter conueniri posset.

Quando vero per appellationem & numerū sacramentorum, quæritur rerū ipsarum confusio & adulteratio, iam non est λογομαχία, sed necessarium certamen de rebus ipsis. Et frustra imo insidiose & perniciose de vocabulis tentatur conciliatio, quæ cum periculo & deprauatione ipsarum rerum cōiuncta est.

Hæc ideo sub ingressum huius disputationis recito, ne quis sententiā Augustanæ cōfessionis, quando dicit, non esse magnopere rixandū de vocabulo sacramenti, aut de numero, ita deprauet, quasi velit, nos decretum Tridentinæ Synodi, de septem sacramentis, eo modo sicut ab ipsis proponitur & intelligitur, simpliciter sine necessaria rerū ipsarum explicatione & distinctione, imo cum manifesta confusione & adulteratione rerū, recipere & approbare. Necessaria etiam in principio est hæc contestatio. Nos hac disputatione illis rebus, quas Pontificij præter Baptismum & Eucharistiam titulo sacramētorum insignire solent (vt sunt Ministeriū verbi & Sacramentorum, Coniugium, Pœnitentia, Augmentum, & Confirmatio donorū Spiritus sancti, Consolatio ægrotantiū, &c.) nullo modo, eam, quā ex Scripturæ sententia habent & habere debēt, veritatem, reuerentiam, dignitatem, & vtilitatem, vel imminuere, vel detrahere velle, quando pugnamus non esse vere & proprie Sacramenta à Christo institura, eo modo, sicut Baptismus & Cœna Domini vere & proprie sunt sacramenta: imo hoc tantum agimus, vt de illis reb. in Ecclesia ita sētiamus & loquamur, sicut Scriptura præscribit & tradit, hoc enim modo habēt & retinēt verā suam dignitatem.

Examen primi Canonis, de numero Sacramentorum noui Testamenti.

Sed propius accedamus ad Examen primi Canonis, de numero sacramentorum N. Testamenti. Habet autem tria membra. Primo enim sumit axioma illud quod verissimum est: quia autoritas seu potestas instituendi sacramenta, vt sint efficacia signa gratiæ, non est vllius creaturæ, sed solius Dei, qui gratiā illā operatur: ideo necesse est, vt omnia quæ in N. Testamento vere & proprie sacramenta esse debent, institutionem suam habeant à Iesu Christo Domino nostro: quia ipse est noui Testamēti sponsor, ad Heb. 7 & mediator, ad Heb. 8. & 12. Secundo

Summa seu Argumentum eiusdem Canonis.

mox attexit, sed sine omni probatione, talia sacramenta in N. Testamento nō esse plura vel pauciora quàm septē: cum expressio septenarij numeri, nec in Scriptura, nec in tota vera & puriori antiquitate demonstrari possit, vera etiā sacramenti iuxta Scripturam proprietas, nullo modo septē illis ex æquo conuenire potest. Et certū est, sicut postea ostendemus, veteres prout vocabulū sacramēti vel strictius vel latius acceperunt, quosdam pauciora, quosdam plura quàm septem, numerasse sacramenta. Ipsis etiam Pontificiis non ignotæ sūt disputationes eius, qui sub nomine Cypriani Sermonem de ablutione pedum, & de chrismate edidit. Itē, Hugonis & Lōbardi, qui sentiunt, non omnia illa, quæ numerant septem Sacramenta, ab ipso Christo immediate esse instituta. Tertio dicit præsens canō, septem illa singula vere & proprie esse sacramenta. Sed quid quęso fingere possunt: quomodo matrimonium vere & proprie sit sacramentum, sicut Baptismus & Eucharistia? Quodnā enim est à Christo institutum elementum quod verbū, quod accedat ad elementum, vt coniugium fiat Sacramentum? Quomodo per matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, esse secundum carnem viuere, quod Deo non placere possit: quomodo, inquam, iustitia fidei per matrimonium vel incipit, vel augetur, vel reparatur,

paratur, iuxta ipsorum Sacramenti descriptionem in Decreto positam? Durandus aperte dicit, matrimonium non esse Sacramētum, stricte & proprie dictum, sicut alia Sacramenta nouæ legis. Et hæc cū ita se habeant, tamen perfricta fronte & adducto supercilio, sine probationib. & documentis, tantum pro imperio decernunt. Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis, non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quàm septem: aut etiam aliquot horum septem nō esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit.

Anathemata ad probationem seu confirmationem dogmatum fidei nihil faciunt, sed vera & perspicua rationes ex ipsis sacra Scriptura fundamentis desumpta.

Sane si sola anathematum crepitacula, sine certis, perspicuis & firmis Scripturæ documentis, ad probationem dogmatum sufficiunt, & possunt articulos fidei facere, poterunt hoc modo Iudæi suas Thalmudicas, & Turcæ Alcorani Traditiones, Canonicas facere. Quid enim proclivius, quàm cum probare nō possis, Anathema dicere? Sed ne terrore illo terreamur, Scriptura nos præmunit, cum inquit: Maledicent illi, tu vero benedicas.

Ex veterum orthodoxorum Scriptis nō potest probari septenarius numerus Sacramentorum.

Sed tota hæc disputatio aliquantò plenius examinanda erit. Operæ precium autem est, obseruare, q apud veteres Scriptores nullæ extant vel disputationes, vel probationes de septenario Sacramentorum numero: sed tempore Hugonis & Lombardi ex Sorbona, in Ecclesiam inuecta est hæc opinio, quod nec plura, nec pauciora sint in N. Testamento Sacramēta quàm septem. Et Lombardus quidem cum aliàs ex Patribus sua probare soleat, de septenario Sacramentorum numero, ne vnam quidem veterū sententiam allegat: Scholastici vero Scriptores, qui argumentis & rationib. tantum non diffluunt, septenarium etiam Sacramentorum numerum argumentis & rationib. probare & confirmare, serio laborant. Dignum est autem perpetua memoria, ad omnem posteritatem propaganda, quibus rationibus & argumentis, septenarius Sacramentorum numerus à Scholasticis in Ecclesiam inuectus, & ea quibus fundamentis receptus fuerit. Compendium Theologiæ ex Scholasticorum sententia rationes, quod nec plura, nec pauciora sint Sacramenta in N. Testamento, quam septem, has reddit: Septem, inquit, sunt Sacramenta, secundum septem diuersitates hominum in Ecclesia. Primū est Intrantium, vt Baptismus. II. pugnantium, vt Confirmatio. III. vires resumentium, vt Eucharistia, IIII. resurgētiū, vt Pœnitētia. V. exeuntium, vt Extrema vnctio. VI. ministrātium, vt Ordo. VII nouoa militea introducētium, vt Matrimonium. Itē Sacramēta, inquit, sūt septē, quia disponunt ad septē virtutes habendas. Nā Baptismus, est Sacramentū fidei, Confirmatio, spei, Eucharistia, charitatis, Pœnitentia iustitiæ, Extrema vnctio, perseuerantiæ seu fortitudinis, Ordo, prudentiæ, Matrimonium, temperātiæ. Alia etiam, inquit, est ratio numeri Sacramentorum. Ordinantur enim contra septem morbos spirituales, scilicet, triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Baptismus contra peccatum originale, Pœnitentia, contra mortale, extrema Vnctio, contra veniale, Ordo, contra ignorantiam, Eucharistia, contra malitiam, Confirmatio, contra impotentiam, Matrimonium contra concupiscentiam.

Assignat etiam hāc rationem numeri septenarij, quod iuxta rationem Medicinæ corporalis, quædā Sacramenta sunt curatiua, quædam conseruatiua, quædam præseruatiua, quædam melioratiua.

Sed quis non videt, quam infirmæ, imo quam futiles sint hæ rationes, ad rem tantam comprobandam. Si enim hæc sunt documenta & firmamenta causæ: ex similibus, imo ex iisdem rationibus, nullo negotio, vel plura, vel pauciora, quam septem demonstrari possent Sacramenta: & propter illas ipsas rationes, si ad demōstrationem huius rei valent & sufficiunt, necesse erit & sub lege Moysis, & ante promulgationē legis, nec plura, nec pauciora, quā septem fuisse Sacramenta. Neque enim in nouo primum Testamento cœperunt esse septem virtutes, & septem morbi spirituales.

Rationes Pontificiorum addeductæ ad confirmationem septenarij numeri Sacramentorum.

Eiusdem futilitatis sunt reliquæ etiam ratio: est ideo esse septem Sacramenta nouæ legis, quia septē sunt sigilla libri, Apoca. 5. Item, septem sūt tubæ Angelorum Apoc. 8. septem sūt stellæ in dextera eius, qui similis est filio hominis, & septem sunt candelabra, Apoc. 1. Septem panibus satiauit turbā, Matt. 15. Septem oculi super lapidem, Zach. 3. Septem lucernæ in tabernaculo, Exo. 37. Sed ex hoc fundamēto, eiusdem consequentiæ vigore D. Brentius ex aliis numeris in scriptura positis, colligit esse & pauciora & multo plura Sacramenta. Nec sane video, cur consequentia argumentationis, in aliis etiā numeris in scriptura annotatis, valere non debeat, nisi forsan arbitrentur, se hoc acumine retundere posse vim illius consequentiæ, quod Apoc. 1. vbi mentio fit septem stellarū, Interpres vtitur vocabulo Sacramēti. Quidni igitur firma sit demonstratio, septem esse Sacramēta, quia in illo loco, vbi vsurpatur vocabulū Sacramenti, ponitur numerus septenarius: hæc enim sunt verba: Sacramentū septem stellarū. quæ sunt Angeli septem Ecclesiarū? Ego vero locū ipsis ostendam, vnde multo magis propriè & luculenter, ex eadem scilicet copia demonstrari possit septenarius numerus Sacramentorum Ecclesiæ Pōtificiæ. De meretrice enim Babylonica, hoc est, de Antichristo, Angelus ita loquitur. Apocal. 17. Ego dicam tibi Sacramentum mulieris & bestiæ, quæ portat eam, quæ habet capita septem, quæ sunt septem montes, super quos mulier sedet. Audis ibi vtrumque, & vocabulū Sacramenti, & numerum septenarium. Tota etiam pictura illius capitis nō male conuenit: Intelligenti satis.

Et hæ sunt demōstrationes, hæc fundamēta, quibus septenarius numerus Sacramentorū in Ecclesiam inuectus & receptus fuit à scriptorib. scholasticis. Neq. enim idoneis vel documētis ex scriptura vel testimoniis ex vera antiquitate scholastici septenariū Sacramentorum numerū probare, vel conantur saltem. Tam manifesta autē est demonstrationum harū futilitas, vt eius nunc pudeat ipsos etiam cōductitios patronos regni Pontificij, qui aliquid frontis habent. Quia igitur in tanta Euangelij luce, veterib. illis cōmentis vident, se nō posse amplius homines dementare, noua nunc consarcinant perizomata, si forsan panniculis detritis & reiculis, nouo assumento, vel speciē aliquā induere possint.

Ipsos Pontificios pudet harum probationum.

Duobus autem potissimum argumentis ad stabiliendū septenariū Sacramentorum numerū, hoc tempore vtuntur. Primo enim ex veterib. quibusdam scriptoribus colligūt testimonia, quod appellationem Sacramenti tribuerint non tantū Baptismo & Eucharistiæ, sed præterea etiā quibusdā aliis ritibus & reb. & hanc collectionem ita temperant, ne terminos septenarij numeri egrediantur. Deinde ex definitione Sacramenti idem probant per illam regulam, cui definitio conuenit illi etiam appellatio definiti recte tribuitur. De singulis igitur ordine quædā annotabimus, vt ratio examinis non

Duo præcipua argumenta Pontificiorum ad confirmationem septenarij numeri Sacramentorum.

tantum cum veterum sophistarum nugis pugnet, verum etiam recentiorum rhetorū fucos detegat.

Est autē vocabulum sacramenti ex lingua Latina communi & vulgari sumptū. Varroni enim sacramentum pignus est, quod litigantes ad Pontificem deponebant: & qui vicisset, pignus recipiebat: qui vero causa cecidisset, eius pecunia in ærarium referebatur. Aliis Latinis scriptoribus sacramentum est iusiurandum, seu obligatio, numinis & religionis interuentu confirmata. Vegetio est militare sacramentum, quo milites duci astringuntur. Quæstio autem est, quomodo & qua ratione vocabulum illud in Ecclesiæ sermonem translatum, & ad signa gratiæ diuinitus instituta accommodatum sit?

Vetus interpres in Hagiographis, vbi Græci habēt mysteriū, aliquando reddit, sacramentū: vt Tob. 12. Sapi. 2. & 6. Et Dan. 2. & 4. vbi Chaldaicum רזא Græci reddiderunt μυστήριον, transtulit, sacramentum.

In nouo vero Testamento sæpe Græcā vocē mysterij reliquit, alicubi vero reddidit, sacramentum. Significat autē in genere id quod arcanū seu secretū est. vt Tob. 12. Sacramentū Regis occultandū est. Syr. 27. Amici mysteria denudare. Iudith. 2. Habuit cum eis mysteriū consilij. Ita Paulus 2. Thess. 2. de Antichristo loquens, dicit: Iam operatur mysterium iniquitatis. Principaliter vero significat arcanum & secretum voluntatis, consilij seu propositi Dei, quod rationi naturaliter non est notū, sed toti mūdo absconditū, nisi quantū diuinitus reuelatur. Ita doctrina de redemptione & reconciliatione generis humani vocatur Mysterium, seu sacramentum Dei, Coloss. 2. Mysterium Christi, Ephe. 3. Mysterium Euangelij, Ephe. 6. Mysteriū fidei, 1. Tim. 3.

Incarnatio filij Dei vocatur sacramentum magnum pietatis, 1. Tim. 3. Vocatio gentiū vocatur sacramentū voluntatis Dei, Ephes. 1. Doctrinā de resurrectione mortuorum, vocat Paulus Mysteriū, 1. Cor. 15. Et conuersionē Iudæorū, Rom. 11. Ita Eph. 5. Coniūctionem Christi, cum Ecclesia sua, vocat sacramētum magnū. In hac significatione vsitatū est vocabulum sacramēti, non tantū in versionib. scripturæ, verum etiam in sermone Patrū, qui sæpe appellant sacramētum diuinitatis, Incarnationis, Passionis. Tertull. contra Marc. 4. totum Christianismum vocat religionis Christianæ sacramentum.

Sed hæc generalis significatio, nec binariū, nec septenariū numerum sacramentorū probat. Paulus enim talia sacramenta, multo plura numerat, & 1. Cor. 13. inquit: Si scirem omnia mysteria. Descendamus igitur ad speciē, vbi significatio vocabuli mysterij, seu sacramenti, angustior est. Vocatur autem Græce mysteriū, quod Latinus interpres sacramentum reddidit: quando res aliqua, vel visio externa, præter speciem, quam externis sensibus ingerit, aliquid aliud significat. Ita visio somnij Nabuchodonosor Dani. 2. vocatur sacramentum. Et Apoc. 1. Visio septem stellarum significās Angelos septem Ecclesiarum, & quod septē cādelabra sunt septem Ecclesiæ, vocatur sacramētum. Ita Apoc. 17. vbi Angelus explicat, quid significent septem capita bestiæ portantis meretricem, inquit: Ego dicam tibi sacramentum mulieris. Ita etiam coniunctio viri & vxoris in coniugio, est sacramētum cōiunctionis Christi & Ecclesiæ, Ephe. 5. Huic etiam affine est, quod de significatione parabolarum Christus inquit: Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum, reliquis autem in parabolis. Hæc significatio propius quidem aliquanto ad propositam quæstionē accedit: sed hoc modo multo plura numeranda erunt sacramenta, quam septem. Omnes enim figuras & allegorias, significantes aliquid, Patres vocāt sacramenta. Tertull. li. 5. contra Marcionem, vocat sacramenta figurarum, & allegorias sacramentorum, vbi de duobus Abrahæ filiis loquitur. Aduersus Iudæos vocat sacramentum ligni, disputans de securi Elisæi, & de ligno Adæ. Ita Augusti. texens allegorias, vocat sacramentum panis, sacramentum piscium, sacramentum numeri, &c. Nostra vero quæstio est, quomodo & qua ratione vocabulum sacramenti ad signa gratiæ noui Testamenti, qualia extra omnem controuersiam sunt Baptismus & Cœna Domini translatum & accommodatum sit. Et in hac inquisitione aliquid operæ posui. Non autem deprehendi, quod Scriptura appellationem mysterij seu sacramenti tribuat Baptismo vel Cœnæ Domini: imo nec ordini, nec pœnitentiæ, nec impositioni manuum, Act. 8. & 19. nec vnctioni Apostolorū, Marc. 6. in Scriptura tribuitur appellatio mysterij vel sacramenti Eph. 3. Non ipsum ministerium seu ordo, sed quæ per ministerium annunciantur, sunt & vocantur Paulo iuxta generalem significationem, mysteria seu sacramenta, Ephes. 5. vbi de coniugio tractat Paulus, addit: Sacramentum hoc magnum est, Sed ipse se explicat, magnum illud de quo loquitur sacramentum, non esse in coniunctione coniugū, sed in coniunctione Christi cum Ecclesia. Ita enim Ambrosius & Chrysostom. locum illum interpretantur, & Pauli verba manifesta sunt: sacramentum hoc magnum est: ego vero dico, in Christo & Ecclesia. Theodoretus ita interpretatur: Sicut Eua ex Adamo formata est, ita Ecclesiam nasci ex Christo. Quod si quis propter hanc significationem, quod sicut vir & vxor sunt in carnem vnam, ita etiam Ecclesia sit caro de carne Christi, &c. contendat matrimonium in Scriptura vocari mysterium seu sacramentum, nō rixabimur de vocabulo. Latè enim illud patere, & multis aliis reb. ratione signi tribui, iam exemplis ostendimus. Nostra vero quæstio est de illa significatione, sicut Baptismus & Cœna Domini, vere & proprie sunt & vocantur sacramenta. *Sacramenti vocabulū late patet.*

Et vsurpatio vocabuli sacramenti in hac significatione, vt scilicet accommodetur ad signa gratiæ efficacia, qualia in nouo Testamento extra controuersiam sunt Baptismus & Cœna Domini, habet quidem aliquam affinitatem cum illis Scripturę exemplis, de quibus supra dictum est: non tamen ex Scriptura, sed ex Ecclesiastica loquendi consuetudine sumpta est. Scriptura enim nusquam vel Baptismum vel Eucharistiam vocat mysteria vel sacramenta. Hactenus ergo est appellatio ἄγραφος.

Quia vero diligentia digna est pie eruditis, loqui cum Ecclesia: non rixamur de vocabulo, sed hoc agimus, ne doctrina rerum, quæ in Scriptura tradita est, per vocabulum ἄγραφον turbetur & adulteretur. Considerādum igitur est, qua ratione Ecclesiastici quidā Scriptores, vocabulū sacramēti ad signa gratiæ N. Testamenti accommodarint. Et ad hanc cōsiderationem pertinet, Quomodo vocabulum illud alij latius, alij angustius, vsurparint. Ita enim manifestum euadet, ex Patrib. quosdam pauciora quosdam plura numerasse sacramenta quam septem.

Tertull. Tertull. ex vulgari Latina lingua de sacramento militari, vocabulum sacramenti ad Baptismum hoc modo transferre videtur. Ad martyres enim, de abrenunciatione, quæ fit in Baptismo, & de reliquis interrogationibus ita inquit: vocati ad militiam

tiam

iam in Sacramenti verba respõdimus,&c. Inde vero postea tota actio nomẽ accepit, sicut inquit aduersus Praxeã: fides in Patrem, filium & Spiritum sanctũ, secundum Christianorum Sacramentũ: &c. Potissima vero ratio hęc est. Gręci Baptismũ & Cœnam Dominicam vocant μυστήρια, quia sub elemẽtis visibilibus, offertur & exhibetur arcano modo gratia spiritualis, quæ sensibus non apprehenditur, & ratione non intelligitur, sed ex sola verbi Dei reuelatione fidẽ cognoscitur. Et appellatio mysteriorũ in hac significatione, in vulgari Ecclesię sermone recepta & vsurpata fuit, propter hanc etiã caussam, quia Ethnici peculiares illos, quib. ad idololatricas religiones suos initiabant, vocabant appellatione vulgo tunc trita, μυστήρια. Et inde Latini Scriptores vtrunque vocabulum, & mysteriorũ & Sacramentorum, in hoc vsu transtulerunt in sermonem Ecclesiasticum. Extant enim Ambrosij scripta, De iis qui initiantur mysteriis, & de Sacramentis.

In hoc vero vsu antiquitas appellationẽ mysteriorum seu Sacramentorum, nõ extendit ad numerũ septenarium, sed pauciora numerat. Vetustissimi enim talia mysteria seu Sacramenta, numerant duo tantum: Baptismũ, & Cœnã Domini. Hæc enim numerat & explicat Iustinus in Apologia 2. vbi describit ritus Ecclesiæ, siue in Palæstina, vbi natus fuit, siue in Italia. Romæ enim Apologiam scripsit. Horum meminit Irenæus. Item Tertul. li. 1. & 4. contra Marcionẽ: & de Corona militis. Quod enim libro de resurrectione carnis addit impositionẽ manuũ, & vnctionẽ, intelligit ceremonias tunc coniunctas actioni Baptismi, non peculiaria Sacramenta à Baptismo distincta: sicut postea ostẽdemus. Ita etiam Cyril. Hierosolymitanus, vbi ex professo catecheses & μυσταγωγίας describit, tantũ de mysteriis Baptismi & Cœnæ Dominicæ concionatur. Quod enim de chrismate disputat, intelligit non peculiare Sacramentũ, sed cerẹmoniam adiunctã, actioni Baptismi: sicut posteà in loco de cõfirmatione demõstrabimus. Extant Ambrosij libri, de iis, qui initiantur mysteriis: itẽ sub eius nomine, aliquot libri de Sacramentis. Sed illi libri, cum ex professo explicationem doctrinæ de mysteriis seu Sacramẽtis Ecclesię pollicentur, tamen tantum de ritibus Baptismi & Cœnæ Dominicæ tractationẽ continent. Vetustissimi igitur scriptores Ecclesiastici, mysteria seu Sacramenta Ecclesiæ, non septenario numero definierunt: sed talia mysteria seu Sacramẽta, agnoscũt tantum Baptismum & Eucharistiã. Qui vero secuti sũt, paulatim quidem cœperunt numerum Sacramentorũ latius extendere: sed tamen & ipsi non septem, sed pauciora numerant. Huius rei testis esse potest Dionysius ille, quẽ fingunt esse Areopagitã illum, qui ritus quos describit, ab Apostolis præceptoribus acceperit: quanquam in fine Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi de Baptismo paruulorũ disputat, satis manifeste se prodat, inquit enim: Sancti Præceptores nostri, ex pristina traditione edocti, ad nos deriuarunt. Quam sententiã ita reddidit Paraphrastes Vercellensis: Doctores nostri à suis seniorib. eruditi, tradiderunt visum esse sanctis Apostolis, &c. Is inquã Dionysius, quicunq; sane sit, vbi ex professo Ecclesiasticam hierarchiam describit, inter mysteria seu Sacramenta Ecclesiæ, non numerat pœnitentiam, non matrimoniũ, nõ vnctionem infirmorum, sed pro ea habet vnctionem mortuorum: quam si nostri Pontificij in numerũ Sacramentorũ receperint, non consistet numerus septenarius, sed excresceret in octonariũ. Nec tãtum vetustissimi, sed & his recentiores, numerum septenariũ Sacramẽtorum ignorant. Gregorius enim, c. Multi secularium, expresse tria tantum Sacramẽta, quibus definitionem accommodat, numerat: Baptisma, Chrisma, Corpus & sanguinem Domini.

Quam eandem sententiam etiã Rabanus reperit. Paschasius de Cœna Domini inquit: Sunt autẽ Sacramenta Christi in Ecclesia Catholica, Baptismus, Corpus quoq; Domini & sanguis: Septenarium vero numerum, in nullo veterum scriptorũ expresse positũ ostendere possunt. Lindanus allegat sermonem Cypriani de Chrismate: sed scit, illum non esse Cypriani γνήσιον. Et tamen nec incertus ille author septẽ, sed pauciora numerat Sacramẽta. Quæ igitur est Tridenticolarũ vel vesania, vel impudens futilitas, quod non verentur, sine vllis documentis anathema dicere omnib. qui pauciora quam septẽ numerent N. Testamenti Sacramẽta: cũ vniuersus vetustissimæ antiquitatis chorus illud fecerit? Quod si exceperint, vetustissimos illos Scriptores nihilominus tamen honorifice sensisse & docuisse de Ordine, de Matrimonio, de Pœnitentia, &c. etiãsi appellationem Sacramenti illis nõ tribuant: suo ipsorum iudicio caussam nostrã adiuuabunt, posse scilicet illarũ rerum dignitatẽ, secundum Scripturæ sẽtentiam conseruari, etiãsi non dicantur esse vere & proprie Sacramẽta: sicut est Baptismus & Eucharistia. Quæstio vero est hoc loco, an vetustissima Ecclesia (nõ autẽ volo intelligi supposititia Romanẽsium scripta) Sacramẽtis seu mysteriis Ecclesię, quę vere & proprie sunt Sacramẽta, sicut est Baptismus & Cœna Dominica septenariũ numerum præfinierit: ostendimus autem, pauciora illos numerasse.

Pergemus iam ostendere quosdam plura quã septem numerasse. August. enim primus ferme cœpit vocabulum sacramenti in hac quidem materia extendere, & latiùs vsurpare quam antiquitas fecerat. Epistola enim 5. ad Marcell. de signis loquens, inquit: Quæ cum ad res diuinas pertinent, sacramenta appellantur. Et de ciuitate Dei, li. 10. ca. 5. inquit: Sacramentum sacrum signum est. Et contra Faustũ li. 19. ca. 11. externum sacramentorum vsum describens, ait: In nullum nomen religionis seu verũ seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorũ visibilium cõsortio colligentur. Vt igitur Augustino aliquid sit sacramentum, satis est, si rei alicuius diuinæ vel sacræ signum sit: præsertim si in publicis Ecclesiæ conuentibus, certis externis ritibus vsurpetur: siue mandatum habeat à Christo, in N. Testamento, siue ex veteri Testamento sit sumptum, vt Chrisma, vel à viris Ecclesiasticis excogitatum, vt signatio crucis. Nec refert Augustino, siue gratia per illud signum detur, siue tantum significetur, vt in matrimonio: item siue sit gratia reconciliationis, siue aliud aliquod donũ spiritus, vt in ordinatione. Hoc modo & hac ratione, Augustinus aliis & pluribus etiam rebus tribuit appellationẽ sacramenti, quam antiquitas ante ipsum fecerat. Ita de bono cõiugali, ca. 24. dicit in ordinatis manere sacramẽtum ordinationis. Et rationem appellationis addit li. 2. contra Epistolam Parmeniani, ca. 13. loquens de Baptismo & ordinatione, vtrunque, inquit, sacramentũ est, & quadam consecratione homini datur illud, cum baptizatur istud, cum ordinatur. Et contra literas Petiliani, li. 2. ca. 104. dicit, vnctionem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum esse. Et max

Margin notes: *Duo tãtũ Sacramẽta.* *Apologia Iustini.* *Tertullia.* *Cyrillus.* *Dionys. Areopag.* *Rabanus.* *Paschasius.* *Lindanus.* *Quidã plura quã septẽ Sacramẽta numerarũt.* *Augustinus vocabulo Sacramenti et largiori significatione vsus.*

quasi rationem reddens, addit visibile ad sanctū sacramentū discernēdum esse ab inuisibili vnctione charistia. Ita etiam Matrimoniū appellat sacramētum. Et rationem explicat libro de bono cōiugali ca. 18. Sicut sacramentum pluralium vxorum illius temporis significauit multitudinē Deo subiectā, in terrenis omnibus gentib. sic sacramentum nuptiarum singularū nostri temporis, significat vnitatem omniū nostrum, subiectā Deo futurā in vna cœlesti ciuitate. Hac vero ratione, propter significationem rei sacræ, August. plura numerat sacramenta quam septem illa, pro quibus Pontificij dimicant. Nam de peccatorū meritis li. 2. c. 26. dicit, catechumenos ante Baptismum, secūdum quendam modū suum, per signū Christi sāctificari. Sicut & Dionysius baptizandis signū crucis tribuit. Illud vero signū crucis, August. contra Faustum li. 19. ca 14. inter Sacramenta numerat. Et in Psal. 141. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nostis, ore accipimus: quędā per totum corpus accipimus: crucē vero in fronte portamus. Rationē vero quare appelletur sacramentū, mox explicat: Quia, inquit, in fronte erubescitur, ipsam ignominiā quodammodo, & quam pagani deridēt, in loco pudoris nostri constituit, ne de cruce erubescamus. Item: Crux illa signū est humilitatis, vnde sanatur tumor animæ. Et sermone 19. de sanctis inquit: In hac crucis figura continetur sacramentū. Et explicat, quod in latitudine intelligatur dilectio proximi, &c. Addit etiam: Hoc sacramento crucis, sanctus Helisæus Sunamitis filium, os ori, manus suas manib. eius applicans, orando suscitauit. Eiusdem virtute sacramenti, Moses in deserto bis petram virga percussit. Videt Lector, quàm latè August. vtatur vocabulo Sacramenti. Nam & in Psa. 65. omnes ritus qui præter baptizationē in actione Baptismi tunc temporis adhibebantur, vocat sacramenta. Inquit enim: in Sacramentis, & in catechisando, & in exorcisando, adhibetur prius ignis. Et mox rationē addit: Transiēs per ignem & aquam, educeris in refrigeriū. Quarum enim rerū signa sunt in sacramentis, ipsæ res sunt in illa perfectione vitæ æternæ. Manifestissimus vero locus est li. 2. de peccatorū meritis, ca. 26. Quod catechumeni accipiunt, quamuis nō sit corpus Christi, sanctū est tamen, & sanctius quam cibi quib. alimur: quoniam sacramentū est. Intelligit autem *ευλογίας*, hoc est, panem benedictum, quem vocant sanctæ cōmunionis vicarium. Et illum expresse dicit sacramentum esse, sed addit: Non ita sicut Eucharistia, Sacramentū est. Et hoc bene obseruet Lector. Et de symbolo ad cathecumenos li. 4. cap. 1. Omnia, quę in cathecbumēnia ante Baptismū agūtur, vocat sacramenta. Et enumerat exorcismos, orationes, cantica, insufflationes, ciliciū, inclinationē ceruicū, humilitatē pedum, &c. Ita Epistola 23. disputans de Baptismo, hoc est, de Sacramento fidei & corporis Christi, exempla addit de die Dominico, & die Paschæ, de quib. dicitur: Hodie Dominus resurrexit. Et explicat: Hos ipsos dies secundū illorum, quib. hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus: vt dicatur illo die fieri, propter sacramēti celebrationē, quod non illo die, sed iam olim factum est.

Bernhardus. Bernhardus etiam in sermone de Cœna Domini multis contēdit, ablutionē pedum esse sacramentū remissionis peccatorum quotidianorū. Et in benedictione salis circa Baptismū Pontificia Ecclesia ita orat, vt in nomine sanctæ Trinitatis efficiatur salutare sacramentum ad effugiendum inimicum, &c.

Hæc recitaui, vt ostenderem, quale fundamentum sit, cui septenarius sacramentorum numerus superstruitur: quod scilicet Augustinus & alij quidam, pluribus ritibus seu rebus appellationem sacramenti tribuant, quam Baptismo & Cœnæ Dominicæ. Ostendimus enim numerum sacramentorum hoc modo lōge vltra septenarium progressurum, cum pluribus ritibus seu rebus Augustinus appellationem sacramenti tribuat. Et diligenter obseruandum est, quod Augustinus licet in vsurpatione vocabuli sacramenti aliquanto liberalior sit, quam pluribus rebus accommodet, quam veteres ante ipsum fecerant: vt tamen ostendat reliqua alia ratione dici sacramenta, quam sicut Baptismus & Eucharistia, plerunque explicat, qua ratione dicātur sacramenti: sicut in adductis exemplis ostendimus.

Et quando signum crucis vocat sacramentum illustri differentia illud distinguit à sanctificatione, quæ fit in Baptismo. Et emphases verborum eius considerentur.

De peccatorum meritis li. 2. c. 26. catechumenos secundum quendam modum suū, per signū Christi, & orationem manus impositionis sanctificari. Et dignū est obseruatione, Augustinum ita numerare plura Sacramenta, vt tamen primo illustri, præcipuo, peculiari & distincto loco ponat Baptismū & Eucharistiam: vt de doctrina Christiana li. 3. c. 9. de sacramentis N. Testamenti loquens: Pauca, inquit, pro multis, eaq; factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est Baptismi Sacramentū, & celebratio corporis & sanguinis Domini. Et Epist. ad Ianu. 118. Dominus noster Iesus Christus in Euangelio, Sacramētis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis, societate noui populi colligauit: sicut est Baptismus, Trinitatis nomine consecratus cōmunicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in Scripturis canonicis commendatur.

In Psa. 103. inquit: Munus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia in cæteris sanctis Sacramentis quale munus est: si hoc modo Baptismus & Eucharistia secundum Scripturæ sententiam, à reliquis ritibus discernerentur. De appellatione Sacramenti, etiamsi alijs etiam reb. per quandam *κατάχρησιν* accommodaretur, facile posset conueniri, neq; enim *λογομαχίας* quærimus. Sed Pontificij simpliciter cōtendunt, reliquos etiam ritus qualescunque quos numerant, vere & proprie esse sacramenta, sicut est Baptismus & Eucharistia. Ita enim decreuit primus ille Canon, quem nunc tractamus.

Falsum autem esse ostendimus, quod dictitant, septem, & non plura vel pauciora numeranda esse noui Testamenti Sacramenta. In tota enim vera antiquitate, nullum extat testimonium de septenario Sacramentorum numero, quodque nec pauciora, nec plura numeranda sint. Et ne quidem vnū proferre possunt, qui nusquam nō de consensu & suffragijs antiquitatis gloriantur. Nec vllius veteris Concilij autoritatem pro septenario hoc numero proferre possunt: nisi quod ante cētum plus minus annos, in Florentino Concilio, vna cum purgatorio & primatu Romani Pontificis, septenarius sacramentorū numerus apud Græcos iteratus, Armenis vero obtrusus est: quod ipsū nouitatē septenarij numeri in sacramētis ostendit. Armenis enim Bartholomæus Euangeliū prædicauit: & sub Diocletiano, Armenij testimoniū habent, q Christiani, & pie- *Concilium de septenario numero Sacramentorum nullū Cōcilium pronunciauit præter Florentinum.*

& pietatis studiosi fuerint, apud Euseb. lib. 9. cap. 7. Post mille vero demum annos, & amplius, septenarium numerum sacramentorum à Romano Pontifice primum acceperunt. Commentum igitur de septenario sacramentorum numero, etiam antiquitatis veris & firmis testimoniis destituitur. Præter Augustini enim exempla, quæ quomodo ipse intelligi velit, iam ostendimus, & vetustioribus nihil quod aliquid habeat roboris, proferre possunt: nisi quod Dionysium, Areopagitæ exuuiis personatum, in scenam hanc producunt, qui tamen nec ipse septenarium numerum vel probat, vel confirmat, sicut supra diximus.

Lindanus ex Cypriano.

Ex sermone etiam de ablutione pedum, Cypriano inscripto, Lindanus gloriose citat suffragiū pro septenario sacramentorū numero. Sed primo nouit scriptum illud non esse Cypriani γνήσιον, sed falso ipsi ascriptum. Deinde quisquis iste est autor, cum recensere velit sacramenta, quæ & Christus ipse instituit, & quæ postea Apostoli, dictante Spiritu sancto tradiderint, non septem, sed quinque tantum numerat. Et simul ostendit, crepitum potius quam verum anathema esse, quod Canon ille, quem nunc examinamus, decernit: Si quis dixerit, non omnia ista septem sacramenta à Christo ipso instituta esse, anathema sit. Expresse enim hoc dicit Cyprianus ipsorum, in sermone illo quem allegant. Alexander ab Ales, parte 4. q. 8. art. 5. diserte disputat, à Christo tantum duo esse instituta sacramenta, Baptismum & Eucharistiam: idque probat ex fluxione sanguinis & aquæ, de latere Christi. Et quod 1. Io. 5. scriptum est, tres perhibere testimonium in terris, spiritum, aquam & sanguinem, reliquorum vero sacramentorum formam, Christum voluisse ordinari per ministros Ecclesiæ: nominatim vero confirmationem dicit, nec à Christo, nec ab Apostolis, sed per Concilium Meldense institutam esse, q. 24. membro 1.

Alexander ab Ales.

Petrus à Soto.

Petrus etiam à Soto, qui Tridenti in Concilio mortuus est, his ipsis verbis vtitur. Habemus totum sacramentum Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, & extremæ vnctionis, & elementa, & verba, & effectus ex traditione Apostolica: non quod negemus, in scriptura esse nonnulla de iis sacramentis: sed omnia, quæ ad integritatem eorū certa fide necessaria tenemus, cum in scriptura nō sint, necesse est Apostolicæ esse traditionis. Hæc ille. Etsi aūt non ignoro, quid titulo traditionis intelligat, hoc loco tamen nobis sufficit, quod fatetur elementa, verba, effectus & integritatem quatuor sacramentorū ex scriptura non posse probari. Prætextū mētis vero Apostolicarum traditionū, huiusmodi commētis perspicue detraximus in priore parte examinis.

Fruantur igitur ipsi suo illo anathemate: Si quis dixerit, septem illa sacramenta non fuisse omnia à Christo ipso instituta, anathema sit.

Hoc primum est Pontificiorum argumentum, ex vocabulo sacramenti, & ex veterum testimoniis, quod quam sit firmum, ex iis, quæ hactenus diximus, manifestum est. Intelligit autem hinc lector non stupidus, quo consilio, & qua de causa, Tridētini patres in hac disputatione maluerint nudis anathematis pugnare, quam argumentis, & ostensione fundamentorum agere.

Alterum argumentum, pro stabiliendo septenario sacramentorum numero sumunt ex loco à definitione. Et sane talia argumenta, quæ ex definitione sumuntur, demonstrationis loco esse solent. Sed paulisper expendamus, quomodo definitionem sacramenti tractent: an scilicet (quod dicitur) lapis ad regulam conformetur, an vero plumbea regula ad lapidem inflectatur. Apud Augustinum aliquot extant descriptiones, quæ non tam rei definitiones, quam vocabuli explicationes sunt: vt quod sacramentum sit sacræ rei signum: item, inuisibilis gratiæ visibilis forma. Sed hæ descriptiones valde late patent: plura enim quam septem illa signa complectuntur, sicut ipsi Pontificij fatentur. Variis igitur artificiis, quæsitæ fuerunt tales limitationes definitionis sacramenti, vt sinus eius redderetur, nec angustior, nec latior numero septenario: sed ita concinnaretur, vt septem illa, quæ volebant esse sacramenta, intra complexum suum reciperet.

Definitio sacramenti ex Gregorio.

Ex Gregorio cap. Multi secularium, sumpserunt hanc definitionem: Sacramentum est, per quod sub tegumento rerum visibilium, diuina virtus secretius salutem operatur. Sed hæc videbatur ad numerum septenarium non satis esse accommodata, quomodo enim iuxta hanc definitionem, matrimoniū erit sacramentum? Fabricatæ igitur sunt duæ aliæ. Altera est Hugonis: Sacramentum est corporale vel materiale elementum foris sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, ex institutione significans, ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem & spiritualem gratiam. Altera est Lombardi: Sacramentum est inuisibilis gratiæ, visibilis forma: ita vt ipsius similitudinem gerat, & eius causa existat. Sed & in his definitionibus nō pauca desiderarunt. Quia enim docēt, in Eucharistia annihilata substantia, tantum accidentia panis & vini remanere: viderunt Hugonis definitionem non satis conuenire, quod sacramētum sit materiale & corporale elementum: Item quia in matrimonio materiam sacramenti fingunt esse verba, consensum contrahentium exprimentia: vident nec Hugonis materiale elemētum, nec Lombardi visibilem formam satis accōmodata esse. Item si per gratiam intelligatur gratuita reconciliatio, remissio peccatorum, acceptatio ad vitam æternam, vident quæri posse de gratia, quæ in matrimonio contrahentibus, & in ordinatione ordinatis conferatur. Etsi enim Richardus disputat, etiam per istos ritus conferri gratiam gratum facientem: reliqui tamen agnoscunt hoc subsistere non posse.

Duæ aliæ definitiones sacramenti, vna Hugonis altera Lombardi.

Scoti definitio.

Scotus igitur definitionem ita transformauit: Sacramentum est signum sensibile, siue sit visibile, siue audibile, gratiam vel Dei effectum gratuitum, ex institutione diuina, efficaciter significans, ordinatū ad salutem hominis viatoris. Sed & in hac definitione quosdam offenderunt particulę de institutione diuina, & quod sacramenta sint ordinata ad salutē. Occam igitur aliam substituit: Sacramentum est signū, significās efficaciter effectū Dei gratuitū.

Ecquid iam optime Lector tibi videtur? Num firmæ, fortes & inuictæ sunt demonstrationes, quādo hoc modo definitiones transformantur, refunduntur & inflectuntur, donec proposito nostro, quod siue documentis intelligendum præsumpsimus, congruant?

Item certe est, ac si architectus æquabilitatem ędificij demonstrare vellet, & non lapides ad regulam accommodaret, sed econtra regulam ad lapides trāsformaret & inflecteret. Non igitur vim habet certæ & firmę demōstrationis, quādo ex huiusmodi definitionibus septenarius sacramentorū numerus probatur. Et tamē qualescūq; sunt illę definitiones, multū faciunt negotij scholasticis, vt terminos

& limites sacramentariæ prouinciæ in regno Pontificio defendant. Si enim signum, significans effectum Dei gratuitum efficaciter, est sacramentum: quomodo non erunt sacramenta, benedictio Monachorum, aqua benedicta, rosa benedicta, ensis benedictus, agnus Dei, benedictio herbarum, campanarum, imaginum, inunctio regalis, consecratio templi, cœmiterij, altaris, &c. Illa enim fiunt certis consecrationibus, & finguntur habere spirituales effectus. Aliquid quidem respondent scholastici, alius aliud: sed tamen nec seipsos expediunt, nec lectoribus satisfaciunt. Nisi quod Gabrielis ingenuitas probatur, qui dicit, aquam benedictam non esse sacramentum, quia desit diuina institutio. Sed hac ratione etiam ex septenario numero, non pauca corruent. Quales igitur sint Pontificiorum definitiones in hac materia, manifestum est.

Sed, inquiunt, se eadem libertate etiam nostras recentes angustiores definitiones nō recipere. Quo igitur nos vertemus? quomodo, & ex quibus fundamentis demonstrabimus, quæ sint vere & proprie sacramenta N. Testamenti? Respondeo: Non dimicabimus de definitionibus, vel huius, vel illius, vel veteribus, vel recentioribus: sed sumemus fundamentum, quod extra controuersiam & in cōfessione est apud omnes. Baptismus enim & Eucharistia, omnium confessione vere & proprie sunt sacramēta. Inde igitur colligemus, quæ tanquam substantialia requirantur, vt aliquid vere & proprie sit sacramentū N. Testamenti, hæc enim erit simplicissima & certissima demonstratio. Vt igitur aliquid sit vere & proprie sacramentum N. Testamenti, sicut est Baptismus & Eucharistia, requiritur. I. Vt habeat externum aliquod materiale seu corporale, & visibile elementū seu signum, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & vsurpetur. II. Vt Elementū seu signum illud, & certus eius ritus habeat expressum mandatum diuinum, seu institutionem diuinā. III. Vt institutum & mandatum sit in N. Testamento. IV. Vt non ad tempus institutum sit, sed vsque ad consummationem seculi: sicut de baptismo scriptum est. Et donec filius Dei redeat ad iudicium: sicut de Eucharistia Paulus inquit. Et hæc requiruntur ad elementum seu signum sacramēti, in N. Testamēto. V. Requiritur ad sacramētū, promissio diuina, de gratia, effectu seu fructu sacramenti. VI. Illā promissionē oportet non simpliciter, nude & per se tantum habere testimonium in verbo Dei, sed oportet eam diuina ordinatione, annexam esse signo sacramenti, & eo quasi vestitam esse. VII. Promissionē illam oportet esse non de quibusvis donis Dei, siue corporalibus siue spiritualibus, sed promissionem gratiæ, seu iustificationis, hoc est, gratuitæ reconciliationis, remissionis peccatorū, & in summa de toto beneficio redemptionis. VIII. Et illa promissio in sacramentis, non in genere tantum vel significatur, vel annunciatur: sed virtute Dei offertur, exhibetur, applicatur, & obsignatur etiam singulis, qui fide sacramentis vtuntur. Hæc vera, manifesta, certa & firma sunt. Hoc enim modo Baptismus & Cœna Domini, vere & proprie sunt sacramenta N. Testamenti. Instituatur iam examen, an reliqua ex septenario numero, eo modo vere & proprie sint sacramenta, sicut Baptismus & Eucharistia: de quibus nulla est controuersia. Et quia per absolutionē, non in genere tantum annunciatur remissio peccatorum, sed priuatim etiam singulis petentib. & credentibus peccata soluuntur & remittuntur: hactenus & hoc modo conuenit cum promissionib. sacramētalib. Vtque salutaris vsus priuatæ absolutionis, Ecclesiæ ex sētentia verbi Dei commendetur: nostri sæpe testati sunt, se non pugnare, sed libenter cōcedere, vt absolutio, quia habeat applicationem generalis promissionis ad singulos ministerio hoc vtentes, inter sacramēta numeretur. Sed tamen hoc certū est, absolutionem non habere ex diuina institutione certū externum elemētum, signum aut ritum diuinitus mādatum. Et etiamsi adhibeatur vel impositio manuum, vel aliquis alius externus ritus: destituitur tamen certo, peculiari & expresso mandato Dei. Nec extat promissio, quod per talē aliquē externū ritum Deus velit efficax esse, ad applicationem promissionis Euangelij. Promissionem quidē habemus, quod per verbū velit esse efficax in credētibus: sed vt aliquid sit sacramētum, requiritur non nuda tantum promissio in verbo, sed vt ordinatione seu institutione diuina sit vestita externo aliquo signo, seu ritu diuinitus mādato. Tale verò signum non est annūtiatio, seu recitatio promissionis Euāgelij: hoc enim modo, ipsa generalis prædicatio Euāgelij esset sacramētum. Et enim potentia Dei, per quā fit applicatio promissionis, in omnib. & singulis credentibus. Et ita nulla amplius esset differētia inter simplicem promissionem, & inter sacramētū. In Baptismo certe, & in Eucharistia, annūciatio seu recitatio verborū non est elementum seu signū Baptismi & Eucharistiæ. Absolutio igitur vere & proprie eo modo, sicut Baptismus & Cœna Domini, non est sacramētū. Sed si quis addita hac explicatione & differētia, eam propter singularē applicationē promissionis voluerit sacramētū appellare, Apologia Augu. confessionis profitetur, se non velle pugnare.

Ordinatio, hoc est, legitima ad ministeriū Euangelij vocatio, & publica eius vocationis declaratio & approbatio, habet mandatum in scriptura: habet etiam promissionem, quod Deus legitime vocatos, donis ad ministeriū necessariis velit ornare, 2. Tim. 1. 2. Cor. 3. & quod per ministerium ipsorū velit efficax esse: non in rebus corporalibus, sed sicut ministerium spiritus est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Et propter multas causas vtile est, dignitatem ministerij, quam ex sentētia verbi Dei habet, in Ecclesia ornare, & quasi in illustri loco cōstituere, ad refutandos & phanaticos, & Epicureos ministerij contemptores. Hoc modo, & in hanc sententiam Apologia cōfessionis nostræ dicit, se non grauatim ordinem vocare velle sacramentum, modo discernatur à Baptismo & Eucharistia, quæ vere & proprie sunt sacramenta. Et propter hanc causam Augustinus contra Donatistas, Ordinem vocat sacramētum: sicut suo loco dicemus. Ordinatio igitur habet quidem promissionē de efficacia ministerij, ad salutē omni credenti: sed non habet promissionem, quod beneficium Euangelij personæ ordinatæ, per ipsam ordinationē, tanquā organō diuinitus ad hoc institutum applicentur ad salutem. Multi enim accipiunt ministerium, quod efficax est in aliis credentibus, cū ipsi, qui exercent ministerium, non sint filij Dei. Apostoli etiam ritum impositionis manuum, qui illo loco & tempore in orationib. & benedictionibus vsitatus erat, libere vsurparūt. Nō tamen docuerunt, ritum illum à filio Dei in N. Testamento institutum, & expresse mandatum esse, sicut de aqua in Baptismo, de pane & vino in Eucharistia extant mandata Christi. Posteri verò ad ordinationem adhibuerunt chrisma, & multos alios ritus,

Sacramenti noui Testam. proprietates.

An Absolutio, Ordinatio, & cætera, quæ præter Baptismū & Eucharistiam Pōtificij sacramenta appellāt, vere & proprie sint sacramenta.

Pœnitentium absolutio.

II. Ordinatio.

tus, qui nec mandatum Christi, nec Apostolorum exemplum habeut. Efficacia verò & applicatio promissionis diuinæ, non est alliganda ad ritum aliquem, qui non habet mandatum seu verbum Dei. Ordinatio igitur non est vere & proprie sacramentum eo modo, sicut sacramenta sunt, Baptismus & Cœna Domini. Nam & ritus ordinationis, & promissio ordinationis, deficiunt in proprietatibus illis, quæ requiruntur, vt aliquid vere & proprie sit sacramentum, sicut Baptismus & Eucharistia.

III. Matrimonium. Coniugium Augustinus tunc potissimum sacramenti appellatione ornauit, cum contra Hieronymi immodestas criminationes, dissimulato Hieronymi nomine, ex verbo Dei defendere vellet, esse statum seu genus vitæ bonum, purum & sanctum. Et quia similitudo quædam est cõiunctionis Christi & Ecclesiæ, Augustinus appellationem sacramenti, quam late accipere & vsurpare solet, facile ipsi attribuit: Vt verò statueret, coniugium vere & proprie esse sacramentum noui Testamenti, eo modo, sicut Baptismus & Eucharistia sunt sacramenta, Augustino nunquam in mentem venit. Primò enim non est in nouo primum Testamento institutum, sed statim initio, creato genere humano.

Et mysterium illud quod est in cõiugio, non primum cœpit tempore N. Testamenti. Veteres enim dicunt, illud mysterium seu sacramẽtum esse, quod ex latere Adæ dormientis formata est Eua, vt esset caro de carne Adæ: quanquam Augustinus aliud addat, de singularitate scilicet vxorum in N. Testamento: sed & illud ipsum, teste filio Dei, Mat. 19. ita fuit ab initio. 2. Habet quidem piorum coniugium, Dei benedictionem & promissionem, quod in concordia, charitate, castitate cohabitare possint: sed hæc nõ est promissio illa gratiæ iustificationis, quæ N. Testamenti propria est, nec coniugium, organon seu medium est, per quos Deus offerre, exhibere, & applicare velit beneficia redemptionis: quod sacramentorum proprium est. Et Eccius concedit, etiam infidelium coniugium esse sacramentum. 3. Nullum plane externum elementum habet matrimonium, sicut in sacramentis requiritur. Ineptiæ enim sunt, quod fingunt materiam esse, quando vir dicit, Accipio te in meam: formam verò, quando respondetur, Et ego accipio te in meũ. 4. Nec inde sequitur vere & proprie sacramẽtum, quia habet mandatum Dei, & benedictionẽ, & aliquid sacri significat. Hac enim ratione, plures aliæ res essent sacramenta.

IIII. Confirmatio. Quod ad Confirmationem attinet: prima Apostolica Ecclesia habuit promissionem, de effusione visibilium donorũ Spiritus, super credentes. Quando igitur Apostoli super ipsos orabant, adhibebant vsitatum tunc temporis in orationibus symbolum, impositionem manuum. Sed temporale donũ illud fuit: desiit enim postquam doctrina Euangelij satis confirmata erat. *Requisita sacramẽti* Vt verò aliquid sacramentum sit, requiritur vt habeat mandatum & promissionem Dei, nõ ad tempus, sed vsque ad consummationem seculi. Ludibrium verò est, ritum illum sine mãdato Dei imitari: cum manifestissimum sit, donũ illud iamdudum desiisse. Sed inquis: Certe habemus vniuersales & perpetuas promissiones, de dono cõfirmationis & perseuerantiæ, item de augmẽto donorum spiritualium. Nos verò hoc, quod plenissimum est consolationis, non tantum concedimus, sed addimus præterea, diuinitus ordinata esse media, per quæ spiritus dona illa confert, confirmat, auget & conseruat, verbum scilicet, fidem, orationẽ. & exercitia donorum: sicut in loco de confirmatione explicabimus. Sed cuius audaciæ est, ideo sine mãdato & institutione Dei, peculiare sacramẽtum comminisci? Multæ enim sunt promissiones, & varia dona spiritus, ad quæ non sunt diuinitus peculiaria sacramẽta instituta. Illud verò arbitror diuinitus factum esse, quod impositio manuũ, in confirmatione non fuit retenta. Ita enim posset Apostolorum exemplum, aliqua saltẽ specie prætendi. Quia verò commutata est in vnctionem chrismatis, & signationem crucis, manifestius apparet esse sacramentum sine institutione & mandato Christi: cuius etiã nullum Apostolorum exemplum prætexi potest. Quod enim vnctio chrismatis in V. Testamento habuit institutionem diuinam, non satis est ad constituendum sacramentum N. Testamenti, aliàs enim Turcarum etiam circumcisio posset pro sacramento defendi. Requiritur itaque, vt institutum & mãdatum sit in N. Testamento. vbi verò extat mandatum in N. Testamenti scriptura? Vbi exemplum, quod abrogatis cæteris veterum vmbris, vsus olei retinendus sit: & inde tot sacramenta fabricanda? Vbi promissio ad illinitionem chrismatis dari Spiritũ sanctum? Non igitur potest vere & proprie esse sacramentum noui Testamenti, vbi deest institutio, & expressum mandatum Christi.

Similis verò ratio est de vnctione infirmorum. *V. Vnctio.* Quod enim Marcus, Apostolos cum donum sanationis accepissent, factitasse scribit: idem Iacobus Ecclesiæ, tunc cum adhuc donum sanationis haberet, præscribit. Adhibebatur enim vnctio olei, vt externũ symbolum doni sanationis. Illud cum defecerit, manifestum est, vsum etiam vnctionis olei tẽporarium fuisse. Non enim extat vel mãdatum, vel exemplum in scriptura, vt in nouo testamento ad aliud quam ad donum sanationis adhibeatur. Mat. 6. Iacob. 5. Nunquid igitur Ecclesia plane nullam nunc habet consolationem pro ægrotis? Imò habet illa, quæ Iacobus recitat, verbum, fidẽ, orationem, &c. Illa enim habent mandatum & promissionem Dei, de perpetuo vsu. De vnctione verò olei, separata à dono sanationis, & ad alium effectũ sine verbo translata, non habemus mandatum vel promissionem Dei in scriptura noui Testamenti.

Sed de singulis illis, suo loco plenius dicendum erit. Hoc verò loco, breuiter tantum ex certis & firmis fundamentis, rationes manifestas volui ostendere, quare quinq; illa (Pœnitentia, Ordo, Coniugium, Confirmatio & Vnctio) nec debeãt, nec possint, eo modo sicut Baptismus & Eucharistia, vere & proprie dici N. Testamenti sacramenta. Quare verò Pontificij tantopere dimicent, vt simpliciter, vere & proprie sacramentis annumerentur, suo loco de singulis annotabimus. Rebus ipsis verò, quæ his vocabulis significantur, nihil detrahimus. Sentimus autem, eas non posse dignius aut rectius ornari & illustrari, quam si secundum scripturæ sententiam tradantur & explicentur, id quod fieri potest, etiam si non tribuamus illis appellationem sacramenti, eo modo, sicut baptismo tribuitur. Imò peregrinæ opiniones & corruptelæ, quas sub titulo sacramentorum Pontificij rebus illis affinxerunt, non possunt solide & perspicue refutari, nisi operculum illud tollatur, & doctrina de reb. illis, simpliciter ita explicetur, sicut in scriptura tradita est. Sed hæc suis locis plenius & cõmodius explicabuntur.

Nequaquam autem noui aliquid hac disputatione in Ecclesiam inuehimus. Antiquitas enim licet

vocabulo sacramenti varie (sicut ostendimus) lusit: omnes tamen, quando incidunt in historiam, quomodo ex latere mortui Christi profluxerit sanguis & aqua, dicunt Ecclesiæ sacramenta illa esse: aquam scilicet in baptismo, & sanguinem in Eucharistia. Augustinus de symbolo ad catechumenos lib. 2. c. 6. dicit: hæc esse Ecclesiæ gemina sacramenta. Et de ciuitate Dei, lib. 15. c. 26. Inde sacramenta promanarunt, quibus ciedentes initiantur. Tractatu in Iohan. 9. Mortno Christo, lancea percutitur latus, vt profluant sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Idem in 40. Psal. De latere Christi, Ecclesiæ sacramenta profluxerunt. Beda ex Augustino in 19. c. Iohan. Aperuit latus, vt illic quodammodo ostiū vitæ panderetur, vnde sacramenta Ecclesiæ manauerūt: sine quib. ad vitam, quæ vere est vita, non intratur.

Sacramēta duo tātū, Baptismus & Eucharistia.
Augustinus.
Beda.

Chrysostomus super illum locum dicit, ex ambobus illis Ecclesiam constitutam esse: & addit, hinc mysteria, hoc est, sacramenta ortum habere: quod scilicet aqua & sanguis ex Christi latere profluxit. Idem dicunt reliqui Patres, explicantes illum locum Ioannis. Et ipsi Pontificij in Ecclesiis suis canunt: Hinc salutis sacramēta emanāt, in aqua & sanguine.

Chrysostomus.

Nec ociosam λογομαχίαν, sed necessarium certamen esse hanc disputationem, vel vnicum hoc documentum satis ostendit, quod in res ipsas (vt est doctrina de pœnitentia, de ministerio verbi, de cōiugio, de confirmatione & incremento donorum spiritus, de consolatione ægrotorum) loco simplicis sinceritatis, quam secundum verbum Dei habere & retinere debebant, inuecta sunt multa accessoria, peregrina, falsa & impia: hac potissimum occasione, quod titulum sacramenti, vere & proprie tueri posse non videbantur, si in illa plana simplicitate, qua in scriptura res illæ traduntur, relinquerentur. Et aduersarij propterea tam pertinaciter de numero sacramentorum dimicant. Vident enim ritus & opiniones, quæ præter & contra verbū Dei, ex hominū traditionibus, in res illas inuecta sunt, non posse plausibiliori specie excusari, retineri & defendi, quam sub pallio, titulo & prætextu appellationis sacramenti. Vt igitur rebus illis genuina puritas & simplicitas ex verbo Dei restitui, & restituta conseruari possit: neve posteritati occasio detur, à simplicitate illa rursus discedendi, & eius loco, peregrina & adulterina affingendi: vtilis & necessaria est illa disputatio, an reliqua quinque, quæ Pontificij numerant, vere & proprie sint sacramenta, eo modo, sicut Baptismus & Cœna Domini.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM VETERIS ET noui Testamenti.

CANON II.

SI quis dixerit, ea ipsa noua legis sacramenta, à sacramentis antiqua legis non differre, nisi quia ceremonia sunt alia, & alij ritus externi: anathema sit.

EXAMEN.

Deus voluntatem suam de mysterio redemptionis generis humani, de gratuita reconciliatione, & acceptatione credentium ad vitam æternam per fidem, propter victimam filij Mediatoris, omnibus temporibus ab initio mundi, dato certo verbo, patefecit. Addidit etiam verbo, diuina sua institutione, certa quædam externa signa, quibus promissionem iustitiæ fidei luculentius obsignaret & confirmaret. Non igitur N. Testamenti tempore primum cœpit institutio & vsus sacramentorum: Sed Patres tempore V. Testamenti, imo etiam ante promulgationem legis, sua quædam diuinitus in hūc vsum instituta habuerunt signa seu sacramenta, quæ fuerunt sigilla iustitiæ fidei. Ro. 4. Iam verò cum idem sit Deus, idem mediator, eadem gratia, iustitia, promissio, fides, salus, &c. tamen externa illa signa seu sigilla, aliquando mutata sunt, aliis diuina institutione in locum ipsorum substitutis, prout subinde illustrior redditus fuit modus patefactionis, qui primum fuit quasi lucerna in loco obscuro ardens, postea successit lucifer, donec tandem nocte præterita, exortus est sol iustitiæ. Ita Patriarcharum signis successit institutio circumcisionis: & abrogata demū circumcisione, successerunt, per institutionem filij Dei, sacramenta noui Testamenti. Quia verò illa signorum mutatio, hæreticorum, & præcipue Manichæorum cauillationibus exagitabatur: cœptum est non inutiliter quæri & disputari de conuenientia seu similitudine, & de differentia sacramentorum V. & N. Testamenti. Et res ipsa per se, sicut fundamenta in scriptura traduntur, plana est. Sed appellatio sacramenti, nunc latius, nunc angustius vsurpata, reddidit illam doctrinā aliquo modo perplexam. Postea disputationes scholasticorum de opere operato, omnino eam turbarunt & subuerterunt. Quæ etiam disputationes Luthero occasionem præbuerunt, vt in libro de captiuitate Babylonica, inciperet diligentius ex scripturæ fundamentis inquirere, de similitudine & differentia sacramentorum veteris & noui Testamenti. Ne verò Andabatarum more in tenebris pugnemus, monstrandus est status huius disputationis.

Sacramentorum vsus fuit etiam tempore veteris Testamenti.
Liber Lutheri de captiuitate Babylonica.

Plana autem, atque (vti arbitror) extra controuersiam, inter aduersarios Pontificios, & nos sunt hæc capita: Iustis, qui fuerunt tempore veteris Testamenti, à Deo propositam, exhibitam, datam, & collatam fuisse gratiam, iustitiam, salutem, & vitam æternam, propter futuram victimam filij Mediatoris. Saluatos enim fuisse iustos tempore veteris Testamenti, ex scriptura certissimum est. Nemo autem saluatur sine gratia Dei. Illa verò propter solum benedictum semen promittitur & datur. Est & hoc extra controuersiam, non aliam fuisse gratiam, neque etiam aliam fidem, qua saluati sunt iusti, tempore veteris Testamenti, quam nunc tempore noui Testamenti. Habemus enim eundem spiritum fidei. 2. Corinth. 5.

Gratia etiam qua Iustificatus est Abraham, & qua saluatus est Dauid, exemplum est iustificationis & saluationis omnium temporum. Rom. 4. Restabit igitur quæstio, quomodo, hoc est, per quod medium instrumentum seu organon, Deus tempore veteris Testamenti proposuerit, exhibuerit, dederit & cōtulerit credentibus gratiam ad salutem. Certum autem est, patres illos habuisse verbum promissionis, de benedictione propter futurum semen.

Quæstio quod medium seu organum tempore veteris Testamenti gratia ad salutem à Deo fuerit exhibita.

Habuerunt etiam externos quosdam ritus, diuina institutione huic promissioni gratiæ additos & annexos.

Et verbum quidem promissionis, an Pontificij permittere velint, fuisse tale medium seu organon tempore V. Testamenti, non plane scio. De sacramentis certe, quibus promissio illa gratiæ diuina institutione annexa fuit, hoc loco disputatur. Et apud veteres quidem Ecclesiasticos scriptores, de circumcisione, quæ fuit sacramentum veteris Testamenti,

aa toma

axioma hoc vulgatum & certum est: Infantes tempore V. Testamenti, per circumcisionem liberatos fuisse à peccato originali. Beda etiam ex patrib. sententiam hanc, quæ scholasticis scriptoribus non ignota est, citat: Sacramenta V. Testamenti, suo tẽpore custodita, vitam conferebant æternam. Longobardi verò tempore, in quæstionem vocari cœpit hæc sententia. Et Hugo quidem, qui circa illa tempora fuit, valde obscure & ambigue disputauit (sicut Gabriel recitat) vt eadem sit salus iustorum, in veteri & nouo Testamento. Ideo sacramenta V. Testamenti iustificasse indirecte & ex cõsequenti, quasi mediantib. N. Testamenti sacramentis per ea significatur. Longobardo verò scholastici tribuunt hanc opinionẽ, quod per sacramanta V. Testamenti, Deus nulla plane ratione cõtulerit gratiam credentibus, etiam quando in fine & charitate vsurpata fuerunt. Quia censuit, ea imposita fuisse tantum in onus & seruitutem, non in iustificationem.

Hisce Hugonis & Longobardi disputationibus protectum fuit in medium μῆλον ἔριδος: quod certatim & auide arripuit populus scholasticorum: Et fabricata opinione operis operati, hoc discrimen cõmenti sunt inter sacramenta vtriusque Testamẽti, quod per illa tantummodo significata, non autem exhibita seu collata fuerit gratia, etiã rite suscipientibus: per hæc verò gratia & significetur & cõferatur, etiamsi in suscipiente nullus existat bonus interior motus.

Scholastici de discrimine sacramentorũ vtriusque Testamenti.

Sed quia alij ex ipsis viderunt absurdum esse, si dicatur, iustis in V. Testamento non fuisse collatam gratiam, finxerunt igitur, sacramenta V. Testamẽti contulisse gratiam non ex opere operato, sed ex opere operante, hoc est, per modum meriti, ex suscipiẽtis deuotione, quod ita declarãt omnem actum virtutis, charitate formatum, dicunt meritoriũ esse: vsum verò sacramentorum V. Testamenti, dicunt fuisse actum obedientiæ. Data enim fuerunt præcepta de huiusmodi sacramentis, & ideo vsum eorum dicunt fuisse impletionem præcepti: & propterea ratione virtutis obedientiæ, per modum meriti, fideles tũc in vsu sacramentorum accepisse gratiam. Hæc verò sententia directe, & quasi aduersa fronte pugnat cum Paulo, qui Rom. 4 ex professo docet & cõfirmat, circumcisionẽ non iustificasse Abrahamum ex opere operante, seu modum meriti: sed fuisse sigillum seu obsignationẽ iustitiæ fidei, cuius propriũ est, vt beatitudo sit eius hominis, cui Deus secundum gratiam credenti, non operanti, imputat iustitiam sine operibus, Rom. 4. Et quid quæso sani ab istis hominibus, de salutari sacramentorum vsu expectes, qui gratuitam promissionem, qua gratia offertur & exhibetur, & fidem qua promissio accipitur, ex sacramentis proscribũt, hoc est, qui ipsa sacramenta ex sacramentis tollunt, & ex Dei actione faciunt nostrum opus, ex gratia meritũ, ex promissione præceptum? Et tamen istas scholasticorum opiniones, concilium Florentinum confirmare non veretur, inquit enim: V. Testamenti sacramenta nõ causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: nostra verò & gratiam cõtinent, & ipsam digne suscipientibus conferunt. Quid verò audio? Num iustis, tempore V. Testamenti, virtute futuræ passionis Christi, non data fuit gratia? An verò tantum habuerunt præfigurationem, fore vt post natum Christum primum daretur gratia illis, qui post cõsummatam passionem Christi credituri essent? Passio certe Christi, meritum illud est, propter quod gratia data fuit & olim & adhuc datur. Neq; enim verum est, veteres olim per virtutem futuræ passionis Christi, sine certo aliquo medio seu organo, quo illa offerretur & applicaretur, iustificatos esse: nos verò per sacramenta, sine virtute passionis Christi iustificari.

Concilium Florẽtinũ patrocinatur scholasticorũ opinionibus.

Hæc ideo hoc loco annotaui, vt Lector admonitus intelligat, quæ sit Helena illa, pro cuius restitutione secundus hic Canon dimicat. Vt autem ad explicationem eo commodius transeamus, cõsideret Lector hoc artificiũ, quod illi, qui nũc sunt conducti Pontificiæ causæ aduocati, vt amoliãtur suspicionem nouitatis, nõ vtuntur in hac quæst. scholasticorum argumentis, quia animaduertunt, qualia illa sint: sed Augustini autoritate, opinionem illam tueri conantur ex quadam eius sententia, quæ extat in enarratione Psal. 73. Sacramenta N. Testamenti dant salutem: Sacramenta V. Testamenti, promiserunt saluatorem. Sed si recte & diligenter expendatur, quo modo Augustin. in loco allegato quæstionem illam disputet, non tantum liquido constabit, quæ fuerit ipsius sententia, verum etiam monstrabuntur vera fundamẽta, ex quib. quæstio hæc recte explicari & diiudicari poterit. Non autem promiscue de omnibus figuris & signis. V. Testamẽti disputamus, sed de illis, quibus verbum promissionis gratiæ annexum fuit. Multæ enim fuerunt in V. Testamento figuræ & vmbræ, quę aliquid sane de mysterio Incarnationis, redemptionis, & iustificationis significarunt: non autem omnes adiunctam habuerunt expressam promissionem diuinam, quod per illa signa Deus offerre, applicare & obsignare vellet promissionem iustitiæ fidei singulis, fide illis ritibus vtentibus. Quædam verò nõ tantum significarunt, verum etiam adiunctam habuerũt promissionẽ, quod per illa signa in verbo, Deus iustitiam fidei offerre, applicare, obsignare & cõfirmare vellet, in singulis, fide promissionis signis illis vtẽtibus: quale signum, extra omnem controuersiã fuit circumcisio. Duplicia igitur fuerunt signa V. Testamenti: quædam tantum fuerunt significatiua, quædam verò simul etiam fuerũt virtute promissionis, exhibitiua seu obsignatiua gratiæ. Augustinus verò omnia illa signa aliquando vna & eadẽ appellatione sacramenti cõprehendit. Quando igitur figuras & vmbras, quæ sunt signa tantũ significatiua, vocat sacramenta, tunc dicit in Psal. 73. De discrimine V. & N. Testamenti, sacramenta non eadem, promissa non eadem. Et illud declarat: Promissa non eadem, quia promissa terra Canaan, regnum temporale, felicitas terrena. Sacramenta non eadem, quia alia sunt Sacramenta salutem dantia, alia saluatorem promittentia. Sacramenta noui Testamenti, dant salutem: Sacramenta veteris Testamenti, promiserunt Saluatorem. Nunquid autem dicemus Augustinum sensisse, Patres in veteri Testamento tantum terrena promissa habuisse, & prorsus destitutos fuisse promissione spirituali, de iustitia coram Deo, salute & vita æterna? Aut Patribus in veteri Testamento non fuisse datam salutem? Certe nemo sanus Augustino manifeste falsam hãc sententiam tribuere audebit, quam multis in locis ipse refutat. In promptu igitur est colligere, quid Augustinus in illo loco velit. Collationem enim seu potius mutuam relationem, indiuiduam connexionem instituit inter promissa & sacramenta: vt qualia sint promissa, talia etiam sint sacramenta: & quidem ex promissis sumendum esse iudicium de Sa-

Signa veteris Testamenti duplicia.

cramentia. Et hoc fundamentum diligenter obseruetur. Iam verò inquit: In veteri Testamento, fuerunt quædam promissa terrena seu temporaria politiæ Mosaicæ, & illis promissis etiam Sacramenta quædam fuerunt adiuncta: Concludit igitur Augustinus, sicut ipsa promissa terrena, figuræ fuerũt spiritualium promissionum, ita etiam Sacramenta illarum promissionum, significasse futuram ἐπιφανείας Saluatoris. Manifestum igitur est Augustinum primò ibi loqui de signis, quæ tantum sunt significatiua, quę non annexam habuerunt spiritualẽ promissionem. Deinde etiam inter ipsas spirituales promissiones, in veteri & nouo Testamento, Augustinus tale facit discrimen, quod in V. Testamento sint promissiones Christi venturi, in nouo verò sit annuntiatio Christi exhibiti.

Non minus autem promissio de futuro semine benedicto, in veteri Testamento fuit potentia Dei ad salutem omni credenti, quã annũciatio de Christo exhibito in N. Testamento. Et ex hoc fundamẽto; de discrimine scilicet promissionis gratiæ in vtroque Testamento, Augustinus differentiam sumit & cõstituit, inter sacramenta, quæ promissioni gratiæ in vtroq; Testamento voce diuina annexa fuerũt, inquit enim: Cum ergo iã teneas promissa, quid quæris promittentia, Saluatorem iam habens? Hoc verò est, quod dico te tenere promissa: non quod iam acceperimus vitã æternam, sed quia iam venit Christus, qui per Prophetas prænuntiabatur. Et hãc differẽtiam in multis alijs locis repetit & explicat. Iste igitur locus Augustini, quo ferme solo nituntur Pontificij, nihil ipsis patrocinatur, quasi tempore veteris Testamenti plane nulla fuerint sacramẽta, per quæ Deus in verbo obtulerit, exhibuerit & obsignarit gratiam: cum certum sit promissionem gratiæ annexam fuisse certis quibusdam ritibus seu sacramentis. Augustinum enim diuersum sensisse, postea ostendemus. Nunc tantum obiectionem, quam ex Augustini loco Pontificij formant, remouere & explicare volui.

De sacramentis V. Testam. quomodo sæpe loquatur scriptura.

Quæ verò ex scripturis adijciuntur, facile explicari possunt, si seruetur Hilarij regula, vt intelligentia dictorum sumatur ex causis dicendi. Scriptura enim de sacramentis V. Testamenti, sæpe non loquitur quid sint per se, hoc est, ex institutione diuina, vt scilicet sunt sigilla promissionis gratiæ & iustitiæ fidei: sed reprehendit & refutat falsas opiniones, quas homines externis illis ritibus, neglecta promissione & fide affingebãt. Non enim docebant, fidem in sacramentis, tanquam in verbo visibili, debere apprehendere promissionem de redemptione per filium mediatorem futura, propter quẽ Deus credentes iustificat: sed sepulta promissione, & abolita vera fide, fingebant se ex merito & dignitate operum, quæ in externis illis ritibus exercebant, iustificari. Contra hanc opinionẽ Paulus pugnat, de Circũcisione disputans, Rom. 2. Gal. 5. Et in Epistola ad Hebr. ostendit, solius Christi sanguinem habere virtutem emundandi consciẽtiam à peccatis. Quod igitur patres sub veteri Testamento iustificati sunt, hoc affirmat factum esse, non virtute sanguinis pecudum, aut reliquarum lustrationũ: sed quod sub illis figuris & vmbris, fides aliud obiectum intuita sit & apprehenderit promissionem scilicet de futura victima filij Dei mediatoris. Hoc enim est, quod agit per totam Epistolam ad Hebræos: vbi simul ostendit illorum rituum antiquationem seu abrogationem, cum ipsorum complementum, Christus scilicet exhibitus sit, & alia Sacramenta instituerit.

Hisce igitur, quæ & ex scriptura, & ex Augustino obijci solẽt, explicatis, tota res plana erit. Idẽ enim Deus est, & in V. & in N. Testamento, iustificans & circumcisionẽ & præputium. Idẽ est Christus heri, hodie, & in secula: propter quem & iustificati sunt, & iustificantur credẽtes, & in V. & in N. Testamento. Eadem est substantia (vt sic dicam) promissionis, eadem fides, eadem gratia, eadem iustitia, eadẽ salus & vita æterna in Christo, & propter Christum: qui in V. Testamento promittebatur venturus, & in nouo annunciatur exhibitus. De his capitibus nulla est, nec esse potest cõtrouersia. Quæstio verò in eo versatur, quo medio, instrumento & organo Deus vtrobiq; vti voluerit ad offerenda, exhibẽda, & obsignanda illa beneficia: & quod in nouo Testamento verbum Euangelij sit potentia Dei, ad salutẽm omni credẽti, non est dubium. Certum est & hoc, Christum ad hũc vsum instituisse sacramẽta N. Testamenti, vt per illa tanquam per visibile verbum, offerret, exhiberet & obsignaret credentibus beneficia Euangelij. Iam de V. etiam Testamento extra cõtrouersiam est, plane illam ipsam ibi fuisse rationem verbi seu promissionis. Quæro autem, an in V. Testamento, promissio gratiæ tantũ nuda sine sacramentis, fuerit proposita populo Dei? Inuenio autem Genes. 17. promissionem fœderis: Ero Deus tuus, & seminis tui post te: diuina institutione vestitam esse (vt sic dicam) ritu seu sacramento circumcisionis. Video etiam Paulum Ro. 4. signũ circumcisionis vocare sigillum, seu obsignationem iustitiæ fidei. Vnde Patres rectè sentiunt, infantes sub lege per circumcisionem liberatos fuisse à peccato originis. Et Beda erudite colligit à cõtrario, eos qui in populo Israelitico accipiebant circumcisioné, vt sigillum iustitiæ fidei, cõiunctos fuisse per hoc sacramentũ Ecclesiæ populi Dei, & consignatos fuisse in fœdus & cõmunionem beneficiorum Christi mediatoris. Deus enim dicit: Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, exterminabitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritũ fecit. Cohærent igitur hæc, & manifesta sunt: 1. quod iusti in V. Testamento eundem habuerint Christum, eãdem acceperint gratiam & iustitiam ad salutem & vitam æternam, quam credentes in N. Testamento accipiunt & habent. 2. Iustos in V. Testamento habuisse, nõ tantum nudam promissionem gratiæ; sed illi promissioni, etiam diuina institutione annexos fuisse certos quosdã externos ritus, quę sacramenta vocantur. Et inde consequitur. 3. Quod scilicet iusti in V. Testamento, non tantum per nudam promissionem gratiæ, propter venturum Messiam: verum etiam per sacramenta, quæ diuina institutione promissioni illi annexa erant, quale extra controuersiã est circumcisio, nõ minus acceperint beneficia illa Euangelij, ad salutẽ necessaria, quam nos in N. Testamento. Atq; ideo Paul. Col. 2. permutatis vocabulis circumcisionis & baptismi significat: Nos, qui in N. Testamento per baptismũ habemus expoliationem corporis peccatorũ carnis, accepisse & habere idem, quod circumcisi sub V. Testamento, per circumcisionẽ acceperunt. Sicut enim circumcisio fuit sigillum iustitiæ fidei, Ro. 4. ita baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionẽ Christi, 1. Pet. 3. Et medium seu organũ, quo exhibebatur & obsignabatur iustitia fidei, fuit sub V. Testamento nõ nudã tantum promissionem, sed & signum eius circumcisionem: institutio circumcisionis,

cisionis, Genes. 17. & locus Pauli, Rom. 4. clarissime ostenditur. Et 1. Corint. 10. vbi tractat historiam de Manna, & de aqua ex petra profluente, dicit: Patres eandem escam spiritualem manducasse, & eundem spiritualem potũ bibisse. Et diserte nominat Christum, qui est heri, hodie, & in secula, Heb. 13. Et hũc Pauli locum Augustinus confert cum Baptismo & Cœna Domini, tractatu 26. in Ioan. explicans concionem Christi de Manna, inquit: Sacramenta illa fuerunt in signis diuersa, in re quæ significatur, paria sunt. Et tractatu 45. In signis diuersis, fides eadem, sicut in diuersis verbis: quorum alterum prænunciat Christum venturum, alterum annunciat Christum venisse.

Aug. contra Faustũ Manichæum. Et contra Faustum Manichæum, multis argumentis agit, in diuersis signis, Sacramentis seu ritibus vtriusque Testamenti, res non esse diuersas, sed easdem. Nam li. 19. ca. 15. mouet quæstionem, vtrum tantũ profuerit antiquis iustis, fides passuri & resurrecturi Christi, quantũ nũc prodest fides passi & resuscitati? An ipsa effusio sanguinis agni Dei, quæ facta est pro multis in remissionẽ peccatorum, aliquid vtilitatis & purgationis dederit etiam his, qui hoc futurum credẽtes, antequam fieret, ex vita migrauerant? Et istam sane quæstionem eo loco non definit. Alibi vero, manifeste ex verbo Dei affirmat, iustos veteris Testamenti, quantælibet fuerint sanctitatis, non tamen eos saluos fecisse, nisi fidem Mediatoris, qui in remissionem peccatorum, sanguinem suum fudit. Hæc enim sunt eius verba.

Iam obseruet Lector, quæ inde argumenta Augustinus texat. Dicit enim cap. 14. In hac vita nemo potest esse iustus, nisi qui ex fide viuit. Gratia enim, iustitia, salus, vita æterna, fide accipienda sunt. Addit autem: Antiqui iusti, qui Sacramentis illis intelligebant venturam prænunciari reuelationem fidei, ex illa, licet adhuc operta & abscondita, munere tamen pietatis intellecta, etiam ipsi viuebant. Agnoscit lector connexionem argumentorum. Antiqui iusti acceperunt remissionem peccatorum propter Christum Mediatorem, remissio vero peccatorum nõ nisi fide accipitur, fides vero antiquorum, obiectum habuit, non nudum tantum verbũ, verumetiam Sacramenta illius temporis, & ex illa fide, in Sacramentis munere pietatis intellecta, iusti viuebant. Hæc omnia sunt Augustini.

Quis igitur iam dicet, fidem antiquorum in Sacramentis illius temporis nihil accepisse: cum Augustinus affirmet, ipsos fide illa, in Sacramentis intellecta vixisse? Cap. 16. confert verbum & Sacramenta: Si, inquit, eadem res aliter enunciatur facienda, vt de Christo passuro, resurrecturo, &c. aliter enunciatur facta, vt de Christo passo, resuscitato, &c. quid mirum, si aliis mysteriorum signaculis, passio & resurrectio Christi futura promissa est aliis iam facta annunciatur? Quid enim sunt aliud quæque corporalia Sacramenta, nisi quædam quasi verba visibilia sacrosancta? Hæc Augustinus.

Si igitur concedimus, per verbum promissionis in veteri Testamẽto oblata & exhibita fuisse à Deo credentibus gratiam & salutem, quomodo Sacramentis illud adimemus, quæ nihil aliud sunt, quam visibilia verba? vt eadem sit ratio, & idem vsus verbi & Sacramentorum.

Et Cap. 14. Correlatiua facit, sicut fidem & verbum seu promissionem, ita etiam fidem & Sacramenta, quod ergo fides accipit, hoc Deo per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Verba Augustini hæc sunt: Tunc ergo occulta erat fides, nam eadem credebant, eadem sperabant omnes iusti & sancti etiam temporum illorum: & promissiua erant illa omnia Sacramenta, omnisque ritus ille sacrorum: nunc autem reuelata est fides.

Et cap. 16. inquit: Aduersus calumniosam imperitiam Fausti demonstrare suffecerit, quanto errore delirent, qui putant signis Sacramentisque mutatis, etiã res ipsas esse diuersas, quas ritus propheticus prænunciauit promissas, & quas ritus Euãgelicus annunciauit impletas, aut qui censent, cum res eædem sint, non eas aliis Sacramentis annunciari debuisse completas, quam his quibus adhus complendæ prænunciabantur.

Tota igitur res, de collatione Sacramentorum veteris & noui Testamenti, planissima est, si tantum adhibeatur illa distinctio, quam Lutherus tradit de captiuitate Babylonica: quod scilicet quædã figuræ veteris Testamenti tantum fuerunt signa significatiua, non autem annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ. De illis signis hoc loco non disputamus. Fuerunt autem etiã in veteri Testamento signa quædam, quæ ex institutione diuina, annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ: quod verbum fidem exigit, quæ gratiam accipiat. Et de illis veterum Sacramẽtis manifestissimũ est, quod ex institutione diuina, eundem habuerint vsum & finem, quem Sacramenta noui Testamenti. Vnum enim & eundem Christum, in verbo promissionis, Sacramentis illis annexo, credentibus proposuerunt: eadẽ fuit fides, quæ & in verbo promissionis, & in Sacramentis, quæ promissioni gratiæ annexa erant, eandem gratiam, iustitiam, remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam quæsiuit & accepit, sicut nunc in nouo Testamento. Et hactenus similitudo seu conuenientia est inter Sacramenta veteris & noui Testamenti.

Triplex discrimen inter Sacram. vet. & noui Testa. secunda Augustinum. Nullãne autem differentia est, nullúmne discrimen inter Sacramenta veteris & noui Testamenti? Est omnino illustre discrimẽ, sicut Augustinus variis in locis demonstrauit. 1. in ipsis signis seu ritib. externis. Cum enim Christus sua incarnatione impleuisset ea, quæ veterum Sacramentis significata & promissa fuerant, mutata & abrogata sunt vetera illa Sacramẽta, & per institutionem Christi Mediatoris, alia in ipsorum locum substituta. Aliis enim ritibus, inquit Augustinus contra Faustum li. 19. c. 16. res annunciari debuerũt completæ, quam his, quibus adhuc complendæ prænunciabantur. 2. Sacramenta veteris Testamenti fuerunt prænũciatiua venturi Christi, noui vero Testamenti annunciatiua sunt exhibiti Christi, sicut inquit Augustinus in Psal. 73. Et tractatu in Iohann. 45. Item contra Faustum li. 19. ca. 13. Et ca. 14. inquit: Illa in veteri Testamento fuerunt promissiones rerum complendarum, hæc in nouo Testamento, sunt indicia completarum. Et idem omnino discrimen Augustinus constituit, inter verbum gratiæ sub veteri de venturo, & in nouo testamento, de exhibito Christo. Tractatu in Ioannem 45. Et contra Faustum lib. 19. ca. 16 Sicut igitur in diuersis verbis, ita etiam in signis diuersis, non est diuersa, sed eadem fides: inquit Augustinus. Idem ergo etiam Christus, eadem gratia, ad eandem iustitiam, eandem salutem, &c.

Obseruandum autem est hoc discrimen, quod idem Christus, licet aliter verbo & Sacramentis in veteri Testamento venturus prænunciatus fue-

cramentis. Et hoc fundam entum diligenter obseruetur. Iam verò inquit: In veteri Testamento, fuerunt quædam promissa terrena seu temporaria politiæ Mosaicæ, & illis promissis etiam Sacramenta quædam fuerunt adiuncta: Concludit igitur Augustinus, sicut ipsa promissa terrena, figuræ fuerũt spiritualium promissionum, ita etiam Sacramenta illarum promissionum, significasse futuram *incarnationem* Saluatoris. Manifestum igitur est Augustinum primò ibi loqui de signis, quæ tantum sunt significatiua, quę non annexam habuerunt spiritualẽ promissionem. Deinde etiam inter ipsas spirituales promissiones, in veteri & nouo Testamento, Augustinus tale facit discrimen, quod in V. Testamento sint promissiones Christi venturi, in nouo verò sit annuntiatio Christi exhibiti.

Non minus autem promissio de futuro semine benedicto, in veteri Testamento fuit potentia Dei ad salutem omni credenti, quã annũciatio de Christo exhibito in N. Testamento. Et ex hoc fundamẽto, de discrimine scilicet promissionis gratiæ in vtroque Testamento, Augustinus differentiam sumit & cõstituit, inter sacramenta, quæ promissioni gratiæ in vtroq; Testamento voce diuina annexa fuerũt, inquit enim: Cum ergo iã teneas promissa, quid quæris promittentia, Saluatorem iam habens? Hoc verò est, quod dico te tenere promissa: non quod iam acceperimus vitã æternam, sed quia iam venit Christus, qui per Prophetas prænuntiabatur. Et hãc differẽtiam in multis aliis locis repetit & explicat. Iste igitur locus Augustini, quo ferme solo nituntur Pontificij, nihil ipsis patrocinatur, quasi tempore veteris Testamenti plane nulla fuerint sacramẽta, per quæ Deus in verbo obtulerit, exhibuerit & obsignarit gratiam: cum certum sit promissionem gratiæ annexam fuisse certis quibusdam ritibus seu sacramentis. Augustinum enim diuersum sensisse, postea ostendemus. Nunc tantum obiectionem, quam ex Augustini loco Pontificij formant, remouere & explicare volui.

De sacramentis V. Testam. quomodo sæpe loquatur scriptura. Quæ verò ex scriptura adiiciuntur, facile explicari possunt, si seruetur Hilarij regula, vt intelligentia dictorum sumatur ex causis dicendi. Scriptura enim de sacramentis V. Testamenti, sæpe non loquitur quid sint per se, hoc est, ex institutione diuina, vt scilicet sunt sigilla promissionis gratiæ & iustitiæ fidei: sed reprehendit & refutat falsas opiniones, quas homines externis illis ritibus, neglecta promissione & fide affingebãt. Non enim docebant, fidem in sacramentis, tanquam in verbo visibili, debere apprehendere promissionem de redemptione per filium mediatorem futura, propter quẽ Deus credentes iustificat: sed sepulta promissione, & abolita vera fide, fingebant se ex merito & dignitate operum, quæ in externis illis ritibus exercebant, iustificari. Contra hanc opinionẽ Paulus pugnat, de Circũcisione disputans, Rom. 2. Gal. 5. Et in Epistola ad Hebr. ostendit, solius Christi sanguinem habere virtutem emundandi conscẽtiam à peccatis. Quod igitur patres sub veteri Testamento iustificati sunt, hoc affirmat factũm esse, non virtute sanguinis pecudum, aut reliquarum lustrationũ: sed quod sub illis signis & vmbris, fides aliud obiectum intuita sit & apprehenderit promissionem scilicet de futura victima filij Dei mediatoris. Hoc enim est, quod agit per totam Epistolam ad Hebræos: vbi simul ostendit illorum rituum antiquationem seu abrogationem, cum ipsorum complementum, Christus scilicet exhibitus sit, & alia Sacramenta instituerit.

Hisce igitur, quæ & ex scriptura, & ex Augustino obiici solẽt, explicatis, tota res plana erit. Idẽ enim Deus est, & in V. & in N. Testamento, iustificans & circumcisionẽ & præputium. Idẽ est Christus heri, hodie, & in sæcula: propter quem & iustificati sunt, & iustificantur credẽtes, & in V. & in N. Testamento. Eadem est substantia (vt sic dicam) promissionis, eadem fides, eadem gratia, eadem iustitia, eadẽ salus & vita æterna in Christo, & propter Christum: qui in V. Testamento promittebatur venturus, & in nouo annunciatur exhibitus. De his capitibus nulla est, nec esse potest cõtrouersia. Quæstio verò in eo versatur, quo medio, instrumento & organo Deus vtrobiq; vti voluerit ad offerenda, exhibẽda, & obsignanda illa beneficia: & quod in nouo Testamento verbum Euangelij sit potentiã Dei, ad salutẽm omni credẽti, non est dubium. Certum est & hoc, Christum ad hũc vsum instituisse sacramẽta N. Testamenti; vt per illa tanquam per visibile verbum, offerret, exhiberet & obsignaret credentibus beneficia Euangelij. Iam de V. etiam Testamento extra cõtrouersiam est, plane illam ipsam ibi fuisse rationem verbi seu promissionis. Quæro autem, an in V. Testamento, promissio gratiæ tantũ nuda sine sacramentis, fuerit proposita populo Dei? Inuenio autem Genes. 17. promissionem fœderis: Ero Deus tuus, & seminis tui post te: diuina institutione vestitam esse (vt sic dicam) ritu seu sacramento circumcisionis. Video etiam Paulum Ro. 4. signũ circumcisionis vocare sigillum, seu obsignationem iustitiæ fidei. Vnde Patres recte sentiunt, infantes sub lege per circumcisionem liberatos fuisse à peccato originis. Et Beda erudite colligit à cõtrario, eos qui in populo Israelitico accipiebant circumcisionẽ, vt sigillum iustitiæ fidei, cõiunctos fuisse per hoc sacramentũ Ecclesiæ populi Dei, & consignatos fuisse in fœdus & cõmunionem beneficiorum Christi mediatoris. Deus enim dicit: Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, exterminabitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritũ fecit. Cohærent igitur hæc, & manifesta sunt: 1. quod iusti in V. Testamento eundem habuerint Christum, eãdem acceperint gratiam & iustitiam ad salutem & vitam æternam, quam credentes in N. Testamento accipiunt & habent. 2. Iustos in V. Testamento habuisse, nõ tantum nudam promissionem gratiæ; sed illi promissioni, etiam diuina institutione annexos fuisse certos quosdã externos ritus, quę sacramenta vocantur. Et inde consequitur 3. Quod scilicet iusti in V. Testamento non tantum per nudam promissionem gratiæ, propter venturum Messiam: verum etiam per sacramenta, quæ diuina institutione promissioni illi annexa erant, quale extra controuersiã est circumcisio, nõ minus acceperint beneficia illa Euangelij, ad salutẽ necessaria, quam nos in N. Testamento. Atq; ideo Paul. Col. 2. permutatis vocabulis circumcisionis & baptismi significat: Nos, qui in N. Testamento per baptismũ habemus expoliationem corporis peccatorũ carnis, accepisse & habere idem, quod circumcisi sub V. Testamento, per circumcisionẽ acceperunt. Sicut enim circumcisio fuit sigillum iustitiæ fidei, Ro. 4. ita baptism⁹ est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionẽ Christi, 1. Pet. 3. Et medium seu organũ, quo exhibebatur & obsignabatur iustitia fidei, fuisse sub V. Testamento nõ nudã tantum promissionem, sed & signum eius circumcisionem: institutio circum-

cisionis,

tisionis, Genes. 17. & locus Pauli, Rom. 4. clarissime ostendunt. Et 1. Corint. 10. vbi tractat historiam de Manna, & de aqua ex petra profluente, dicit: Patres eandem escam spiritualem manducasse, & eundem spiritualem potũ bibisse. Et diserte nominat Christum, qui est heri, hodie, & in secula, Heb. 13. Et hũc Pauli locum Augustinus confert cum Baptismo & Cœna Domini, tractatu 26. in Ioan. explicans concionem Christi de Manna, inquit: Sacramenta illa fuerunt in signis diuersa, in re quæ significatur, paria sunt. Et tractatu 45. In signis diuersis, fides eadem, sicut in diuersis verbis: quorum alterum prænunciat Christum venturum, alterum annunciat Christum venisse.

Augu. contra Faustũ Manichæum. Et contra Faustum Manichæum, multis argumentis agit, in diuersis signis, Sacramentis seu ritibus vtriusque Testamenti, res non esse diuersas, sed easdem. Nam li 19. ca. 15. mouet quæstionem, vtrum tantũ profuerit antiquis iustis, fides passuri & resurrecturi Christi, quantũ nũc prodest fides passi & resuscitati? An ipsa effusio sanguinis agni Dei, quæ facta est pro multis in remissionẽ peccatorum, aliquid vtilitatis & purgationis dederit etiam his, qui hoc futurum credẽtes, antequam fieret, ex vita migrauerant? Et istam sane quæstionem eo loco non definit. Alibi vero, manifeste ex verbo Dei affirmat, iustos veteris Testamenti, quantælibet fuerint sanctitatis, non tamen eos saluos fecisse, nisi fidem Mediatoris, qui in remissionem peccatorum, sanguinem suum fudit. Hæc enim sunt eius verba.

Iam obseruet Lector, quæ inde argumenta Augustinus texat. Dicit enim cap. 14. In hac vita nemo potest esse iustus, nisi qui ex fide viuit. Gratia enim, iustitia, salus, vita æterna, fide accipienda sunt. Addit autem: Antiqui iusti, qui Sacramentis illis intelligebant venturam prænunciari reuelationem fidei, ex illa, licet adhuc operta & abscondita, munere tamen pietatis intellecta, etiam ipsi viuebant. Agnoscit lector connexionem argumentorum. Antiqui iusti acceperunt remissionem peccatorum propter Christum Mediatorem, remissio vero peccatorum nõ nisi fide accipitur, fides vero antiquorum, obiectum habuit, non nudum tantum verbũ, verum etiam Sacramenta illius temporis, & ex illa fide, in Sacramentis munere pietatis intellecta, iusti viuebant. Hæc omnia sunt Augustini.

Quis igitur iam dicet, fidem antiquorum in Sacramentis illius temporis nihil accepisse: cum Augustinus affirmet, ipsos fide illa, in Sacramentis intellecta vixisse? Cap. 16. confert verbum & Sacramenta: Si, inquit, eadem res aliter enunciatur facienda, vt de Christo passuro, resurrecturo, &c. aliter enunciatur facta, vt de Christo passo, resuscitato, &c. quid mirum, si aliis mysteriorum signaculis, passio & resurrectio Christi futura promissa est aliis iam facta annunciatur? Quid enim sunt aliud quæque corporalia Sacramenta, nisi quædam quasi verba visibilia sacrosancta? Hæc Augustinus.

Si igitur concedimus, per verbum promissionis in veteri Testamẽto oblata & exhibita fuisse à Deo credentibus gratiam & salutem, quomodo Sacramentis illud adimemus, quæ nihil aliud sunt, quam visibilia verba? vt eadem sit ratio, & idem vsus verbi & Sacramentorum.

Et Cap. 14. Correlatiua facit, sicut fidem & verbum seu promissionem, ita etiam fidem & Sacramenta, quod ergo fides accipit, hoc Deo per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Verba Augustini hæc sunt: Tunc ergo occulta erat fides, nam eadem credebant, eadem sperabant omnes iusti & sancti etiam temporum illorum: & promissiua extant illa omnia Sacramenta, omnisque ritus ille sacrorum: nunc autem reuelata est fides.

Et cap. 16. inquit: Aduersus calumniosam imperitiam Fausti demonstrare sufficerit, quanto errore delirent, qui putant signis Sacramentisque mutatis, etiã res ipsas esse diuersas, quas ritus propheticus prænunciauit promissas, & quas ritus Euãgelicus annunciauit impletas, aut qui censent, cum res eædem sint, non eas aliis Sacramentis annunciari debuisse completas, quam his quibus adhuc complendæ prænunciabantur.

Tota igitur res, de collatione Sacramentorum veteris & noui Testamenti, planissima est, si tantum adhibeatur illa distinctio, quam Lutherus tradit de captiuitate Babylonica: quod scilicet quædã figuræ veteris Testamenti tantum fuerunt signa significatiua, non autem annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ. De illis signis hoc loco non disputamus. Fuerunt autem etiã in veteri Testamento signa quædam, quæ ex institutione diuina, annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ: quod verbum fidem exigit, quæ gratiam accipit. Et de illis veterum Sacramẽtis manifestissimũ est, quod ex institutione diuina, eundem habuerint vsum & finem, quem Sacramenta noui Testamenti. Vnum enim & eundem Christum, in verbo promissionis, Sacramentis illis annexo, credentibus proposuerunt: eadẽ fuit fides, quæ & in verbo promissionis, & in Sacramentis, quæ promissioni gratiæ annexa erant, eandem gratiam, iustitiam, remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam quæsiuit & accepit, sicut nunc in nouo Testamento. Et hactenus similitudo seu conuenientia est inter Sacramenta veteris & noui Testamenti.

Triplex discrimen inter Sacram. vet. & noui Testa. secundum Augustinum. Nullãne autem differentia est, nullũmne discrimen inter Sacramenta veteris & noui Testamenti? Est omnino illustre discrimẽ, sicut Augustinus variis in locis demonstrauit. 1. in ipsis signis seu ritib. externis Cum enim Christus sua incarnatione impleuisset ea, quæ veterum Sacramentis significata & promissa fuerant, mutata & abrogata sunt vetera illa Sacramẽta, & per institutionem Christi Mediatoris, alia in ipsorum locum substituta. Aliis enim ritibus, inquit Augustinus contra Faustum li. 19. c. 16. res annunciari debuerũt completæ, quam his, quibus adhuc complendæ prænunciabantur. 2. Sacramenta veteris Testamenti fuerunt prænũciatiua venturi Christi, noui vero Testamenti annunciatiua sunt exhibiti Christi, sicut inquit Augustinus in Psal. 73. Et tractatu in Iohann. 45. Item contra Faustum li. 19. ca. 13. Et ca. 14. inquit: Illa in veteri Testamento fuerunt promissiones rerum complendarum, hæc in nouo Testamento, sunt indicia completarum. Et idem omnino discrimen Augustinus constituit, inter verbum gratiæ sub veteri de venturo, & in nouo testamento, de exhibito Christo. Tractatu in Ioannem 45. Et contra Faustum lib. 19. ca. 16 Sicut igitur in diuersis verbis, ita etiam in signis diuersis, non est diuersa, sed eadem fides: inquit Augustinus. Idem ergo etiam Christus, eadem gratia, ad eandem iustitiam, eandem salutem, &c.

Obseruandum autem est hoc discrimen, quod idem Christus, licet aliter verbo & Sacramentis in veteri Testamento venturus prænunciatus fue-

rit, & mysteriũ redemptionis complendum: aliter verò verbo & Sacramentis in N.T. Christus annuncietur exhibitus, & mysterium redemptionis impletum: virtus tamē incarnationis & redemptionis Christi eadem est, eadem etiā gratia ad salutem necessaria, quam Deus non minus tempore V. Testamenti proposuit, quam in nouo, quam etiam veterum fides nō minus certo accepit in verbo & Sacramentis, quam nunc in nouo accipitur. Hæc distinctio inter ipsam incarnationem ac redemptionem, & inter virtutem eius seu gratiam, non recte obseruata, decepit Scholasticos, quando enim in Augustino legunt, res quæ in veteri Testamento significatæ & promissæ fuerunt, in nouo redditas & exhibitas esse, hoc intelligunt non de ipsa incarnatione, & de opere redēptionis, sed de gratia & salute, quæ propter Christum donatur & exhibetur: enim certissimum sit, exhibitionem & collationem gratiæ & salutis propter Christum, non minus fuisse tempore veteris Testamenti, quam in nouo.

Quando igitur Augustinus dicit, in verbo & Sacramentis veteris Testamenti, fuisse veritatem promittentem, in nouo exhibentem, in veteri significationem promittentem, in nouo res redditas: hoc intelligit de incarnatione Christi, & de opere redemptionis, non autem de virtute eius, & de gratia, quam certe iustis eo veteri Testamento exhibitam esse, nemo negare potest, qui ipsos saluatos esse concesserit.

Tertium discrimen Augustinus ita describit, De doctrina lib.3.cap.9. Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit.

Et contra Faustum lib.19.ca.13. Prima Sacramenta cùm suo aduentu Christus impleuisset, ablata sunt, & alia sunt instituta: virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. Et in Psa. 73. Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora, salubriora, feliciora. Num vero ideo veteris Testamenti Sacramenta, omnino nec salubria, nec felicia erant, quia noui Testamenti Sacramenta prædicantur salubriora & feliciora? Aut quia Sacramētorum noui Testamenti prædicatur virtus maior, & vtilitas melior, num ideo plane nulla erit virtus, aut nulla omnino vtilitas Sacramentorum veteris Testamenti? Certe quæ secundum magis & minus comparantur, licet gradu differant, in vno tamen & eodem genere conueniunt. Felicitatem igitur, vtilitatem, virtutem & salutem, August. Sacramentis veteris Testamenti eo ipso tribuit, quod prædicat noui Testamenti Sacramēta feliciora, salubriora, virtute maiora, & vtilitate meliora. Et hoc libēter damus: sicut modus reuelationis in nouo Testamento illustrior est, lux fidei maior, & mensura gratiæ vberior: ita etiam per Sacramenta noui Testamenti, gratiam Christi luculentius, plenius, perfectius & vberius dispensari credentibus. Nunc enim consummato redemptionis mysterio, figuris successit ipsa veritas. Heb.9. vmbris corpus, Col.2. Filius Dei enim etiam ante suam incarnationem fuit iustitia & salus credentium, Esaiæ 45. & in ipsis inhabitauit, 2.Cor.6. Nunc vero postquam incarnatus est Deus & homo, Ecclesię suę adest, & in credentibus habitat. In humana enim carne, quam filius Dei assumpsit, habitat iam tota plenitudo diuinitatis, vt ex eius plenitudine, omnes accipiamus gratiam pro gratia, Col.2. Ioan.1. Illud tempore veteris Testamenti nōdum erat factum, sed futurum

Sacr. noui Testa. cur ab Augustino appellentur feliciora, salubriora, &c.

promittebatur & credebatur. Quod si igitur promissio, de futura incarnatione & redemptione, potentia Dei fuit ad salutem credentibus, sub veteri Testamento: maior certe, vberior & plenior erit gratia, postquam in nouo ipsum complementum rerum illarum factum est in Christo, qui vt Deus & homo credentibus se communicat.

Hoc igitur modo, noui Testamenti Sacramenta differunt à veteribus, non tantum quia ceremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi: sed discrimē est aliud longe illustrius, sicut iam diximus. Pontificij vero hisce differentiis non sunt cōtenti, sed simpliciter volunt, Deum per veteris Testamenti Sacramēta, etiam quæ verbum promissionis annexum habuerunt, nullam gratiam exhibuisse & contulisse credentibus, quod manifeste falsum esse, sola circumcisio ostēdit. Causa vero principalis, quare dogma illud Scholasticorum, de differentia Sacramentorum vtriusque Testamenti, tantopere vigeant, hæc est, quod opinionem operis operati, quomodocũque defendere & stabilire conantur. Sed de opere operato dicendum erit in examine 8. Canonis.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM inter se.

CANON III.

Si quis dixerit, hæc septem Sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

EXAMEN.

Huius Canonis examen paucis absoluemus. Cũ enim alias omnia & singula fulmina suorũ anathematum, peculiariter in nostrarum Ecclesiarum capita vibrare soleant: ab huius certe tertij Canonis trisulco fulmine, laus Deo capita nostra omnino libera sunt. Ita enim fulminauit: Si quis dixerit, hæc septem Sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

Nos vero nequaquā ij sumus, qui sentiamos vel doceamus, septē illa quæ ipsi numerant Sacramenta, ita esse inter se paria, vt sicut Baptismus & Eucharistia, eodem etiam modo, seu paritatione, reliqua quinque quæ numerant, vere & proprie sint Sacramenta. Hoc ipsum enim est, quod in examine primi Canonis egimus: etiamsi de appellatione Sacramenti nō pugnemus, sicut & veteres varie ea vsi sunt: omnino tamen discernendas esse res illas, quę ex institutione diuina adiunctos habet certos externos ritus, ab illis rebus, quæ habent quidē mandatum Dei, sed nō certos externos ritus voce diuina mandatos: & ab illis etiam ritib⁹, qui habent expressum mandatũ Dei, & annexā voce diuina promissionē gratiæ seu beneficij redēptionis, sicut est Baptismus & Eucharistia, discernēdos esse reliquos ritus, qui vndecũque accepti sunt, certe non habēt expressum mandatum Dei, nec promissionem voce diuina annexam, de applicatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis. Atque ideo contendimus, ritus illos ab hominibus acceptos, nullo modo eodem loco habendos aut in parem dignitatis gradum subleuandos esse, sicut priores illos, qui voce & mandato filij Dei instituti sunt. Immenso enim interuallo distāt: & in Ecclesia discernenda sunt filij Dei instituta, ab hominum inuentis. Ab omni igitur crimine & accusatione Canon iste nos absoluit. Dicit enim anathema illis, qui

fingunt

singuli septem illa quæ ipsi numerant Sacramenta, ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius.

Sed hæc forsan loco quis dici arbitretur. Neque enim verisimile est, Tridentinos patres in tertio hoc Canone, tam terribiliter detonare de dispari 7. Sacramentorum dignitate, ideo quasi nostram sententiam probare, & quidem sub vinculo anathematis voluerint, nec ideo sane, quasi nec obliter, nec leuiter, sed anathematis seueritate notare & damnare voluerint Scholasticorum disputationes, qui fingunt, sicut Baptismum & Cœnã Dominicam eodem etiam modo, & pari ratione, reliqua quinque vere & proprie esse Sacramenta. Quo igitur consilio, & quo sensu fabricatus est tertius ille Canon? Dicam tibi. Veteres illas contumelias repetere & stabilire voluerũt, dignitatem scilicet chrismatis in confirmatione, quamuis nec mandatum Dei nec promissionem filij Dei habeat, multo tamen præstantiorem & ampliorem esse quam ipsius Baptismi, licet expressum habeat mandatum Dei, & certissimam promissionem, voce filij Dei annexam. Ratio vero (si Dis in Romanorum pantheo placet) hæc est, quod Baptismus administrari potest, etiam ab iis, qui sunt in simplicibus Sacerdotũ ordinibus, imo in necessitate etiã à laicis: sicut Hieronymus inquit contra Luciferianos. Confirmationis vero administrationẽ, solis Episcopis reseruari ipsis placuit. Addunt & hanc rationem, quod Baptismus tantum sit Sacramentum initiationis: per confirmationem vero, conferatur perfectio gratiæ & gloriæ. Ritum etiam ordinationis dicunt Sacramentũ esse, præeminentia nobilitatis & perfectionis, vt ipsorum verbis (dignius & præstantius quam Sacramentum Baptismi. Quia inquiunt, ordo constituit hominem in gratia, gradu & statu dignitatis (hoc est, pinguium præbendarum, & regalium prælaturarum) quod Baptismus nõ facit. Atque ita cum in primo Canone, ea quæ non habent Dei mandata, sed sunt ab hominib. inuenta, diuinis institutis æquassent: iam in tertio Canone, postulant ea in sublimiorẽ dignitatis gradum extolli & collocari, quam quæ ipse filius Dei in N. T. sua voce instituit, & Ecclesiæ commendauit. Vsque adeo verum est, quod eum, qui semel verecundiæ fines transiit oportet grauiter impudentem esse.

Est & hoc vnum ex mysteriis huius tertij Canonis, quod dignitas Sacramenti Ordinis, non potest ferre honorabile, sanctum & castum coniugium, licet & ipsum nominent Sacramentum. Tanto enim dignius est Ordinis Sacramentum coniugio, quod facilius pati secum potest centum prostibula, successiue tamen (sicut inquit Coloniensis quidam) quam vnam legitimam coniugem. Si qua vero præterea alia tertius hic Canon mysteria continet, ea vel Andradius, vel alius quispiam nobis pandet. Quod vero ad rem ipsam attinet, quæ sit Sacramentorum, quæ Scripturæ testimonium habent, seu conuenientia seu differentia, non potest simplicius & rectius constitui & explicari, quam si vnumquodque ex sua institutione, & ex promissione, quam ex voce diuina annexum habet, iudicetur. Non male enim huc quadraret, quod in decreto suo dicunt, per Sacramenta iustitia fidei vel incipit vel incepta augetur, vel amissa reparatur. Sed hæc plenius explicare, non est huius loci: tantum enim examen decretorum & canonum Tridentini concilij instituimus.

DE NECESSITATE SACRAMENTORVM.

CANON IIII.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua; & sine eis aut eorum voto, per solam fidem, homines a Deo gratiam & iustificationem adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.

EXAMEN.

Principio artificium compositionis in hoc Canone cõsiderandum est: in singulis enim ferme dictionibus, peculiares latent insidiæ. *Insidiæ huius Canonis.* Indifferenter de omnibus suis, quæ numerant, Sacramentis prædicant, quod sint ad salutem necessaria. Quod enim addunt (licet omnia singulis necessaria nõ sint) intelligunt de ordine & coniugio. Reliquos vero ritus, vt confirmationis, extremæ vnctionis, auricularis confessionis, satisfactionis, &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria. Et quod præcipue obseruandum est, necessitatem Sacramẽtorum opponunt iustificationi per solam fidem. Atqui ea quę ad salutem necessaria sunt, distinguenda sunt, vt Christus promerens, Pater donans, organa seu Sacramẽta verbi & Sacramẽtorum, per quę Spiritus sanctus beneficia illa noui Testam. offert, applicat, obsignat, auget, & cõfirmat in credentibus; & demum fides, quæ beneficia illa apprehẽdit. *Officium fidei.* Singula hæc suo modo, & in suo gradu, ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur: Sacramenta ad salutem sunt necessaria: ergo non solus Christus suo merito nobis eam acquisiuit: ita etiam non sequitur: Sacramenta ad salutem sunt necessaria: ergo non per solam fidem gratiam iustificationis accipimus. Neq; enim quisq; sanus, iustificationem per solam fidem, ita vnquam intellexit, quasi à iustificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi & ministerium verbi & Sacramentorũ. Imo fides in iustificatione quærit, apprehendit, & accipit gratiam Dei, propter meritum filij mediatoris: & quidẽ hæc quærit & accipit in ministerio verbi & Sacramentorum, per quod medium, scit Spiritũ sanctum velle efficacem esse. Quærere vero, apprehendere & accipere illa beneficia, Scriptura affirmat, solius fidei proprium esse. Manifestum igitur est, qualis sit sophistica, necessitatem Sacramentorum opponere iustificationi per solam fidem. Ego vero arbitror, architectos IIII. huius Canonis, aliud spectasse hac antithesi inter necessitatẽ Sacramentorum ad salutem, & inter iustificationem per solam fidem. Neque enim necessitatẽ Sacramentorum eo tantum referũt, quod sint causæ instrumentales, per quas à Deo nobis offeratur & exhibeatur gratia iustificationis: sed loquũtur de adipiscenda seu accipienda gratia iustificationis: & hoc nolunt soli fidei tribui, sed adiungunt necessitatem Sacramentorum, hoc est, intelligunt nostrum opus, quod in susceptione Sacramẽtorum facimus, ita vt fides non sola, sed vna cum dignitate seu merito illius nostri operis, accipiat gratiã iustificationis. Et propterea nominant Sacramenta nouę legis, vt sit mutua relatio legis & nostrorum operum; in ipso etiam Sacramentorum vsu, ideo etiam votum nominant, hoc est, pollicitationem certi operis, ad accipiendam iustificationis gratiam. Quis igitur iam neget Patribus Tridentinis defuisse ingenium, cum in tam paucis verbis, tam multas & varias insidias occultare potuerint? Non potest autem eius quęstionis quæ in IIII. hoc Canone proponi-

tur, vera explicatio tradi, nisi prius ex insidiis illis nos euoluamus. Quando igitur de necessitate Sacramentorum disputatur, non est quæstio de ritibus humana autoritate institutis, sed de iis qui vere & proprie sunt Sacramenta: scilicet de Baptismo, & Cœna Domini. Et in illis Sacramentis non est quæstio de magica aliqua efficacia, absolute hærente in ipsis externis elementis: nec dignitate, aut merito nostri alicuius operis: sed quòd sint media seu organa, per quæ Deus offert, & fides accipit gratiam & salutem.

Quæstione hoc modo formata, explicatio non erit difficilis: quæ multa vtiliter monebit & veram reuerentiã erga Sacramenta in animis nostris excitabit. Pendet autem ex consideratione doctrinæ, quare Deus promissioni Euangelij adiecerit Sacramenta? Deus enim, qui satisfactionem filij sui mediatoris ordinauit, vt esset meritum & acquisitio salutis nostræ: qui etiã ordinauit, vt fides esset quasi manus nostra, qua quæramus, apprehendamus & accipiamus gratiam Dei in Christo: idem Deus etiam certum medium seu organon ordinauit, per quod beneficia filij mediatoris, ad salutem nostrã velit offerre & exhibere, vt fides habeat & sciat certum medium, in quo quærere & accipere possit gratiam & salutem.

Tale ergo medium seu instrumentum Dei, est verbum Euangelij prædicatum, auditum, cogitatum, & fide apprehensum, Ro. 10. Fides iustificans ex auditu, auditus per verbum Dei. Ro. 1. Euangelium est potentia Dei, in salutem omni credenti. Ioan. 5. Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, &c. Iã vero cum Deus per verbũ offerat & exhibeat, fides etiam in verbo apprehendat & accipiat non dimidiatum & insufficiens aliquid, sed gratiam quæ ad salutem necessaria est, ita vt Euangelium sit potentia Dei ad salutem omni credenti: oritur quæstio, quis sit Sacramentorum vsus, aut propter quas causas Deus externos Sacramẽtorum ritus, sua institutione adiecerit promissioni Euangelij. *Sacram. vsus.* Et sunt quidem non pauci homines, partim phanatici, partim prophani, qui & sentiunt & clamitant, superfluum & non necessarium esse Sacramentorum vsum. Piorum etiam animi sæpe huiusmodi cogitationibus tentantur: Cum verbo Deus omnia, quæ ad salutẽ necessaria sunt, offerat & exhibeat, cũque fides illa in verbo inuenire & apprehendere possit, quid opus sit Sacramentis? posse igitur sine salutis dispendio, vsum Sacramentorum negligi.

Et talibus saue, siue tentationibus, siue phanaticorũ clamoribus, recte ea verbo Dei opponitur, Sacramẽta, quæ Deus ipse, vt essent salutis nostræ adminicula, instituit, nullo modo iudicanda esse vel inutilia, vel superflua, quæ secure negligi & cõtemni possint. *Augustinus.* Recte enim Augustinus dicit cõtra Faustũ li. 19. c. 11. Sacramentorũ vis inenarrabiliter valet plurimũ: & ideo cõtempta, sacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas. Sed hæc ex verbo Dei diligenter explicãda sunt, vt & doctrina recte intelligatur, & verus Sacramentorũ vsus ornetur, & serio ametur. Quod igitur ad Deum attinet, verbo promissionis offert & exhibet illam suam gratiam, quæ ad salutem necessaria est ita vt fides in illo obiecto seu medio, inuenire possit, quicquid ad salutem est necessarium.

Chrysostomus. Et quidem (sicut Chrysostomus inquit) si Angeli essemus, nullo præterea signo nobis opus esset. Sed carnalis infirmitas fidem impedit, turbat, distrahit, & debilitat. Arduum enim & difficile est iis, quæ in verbo proponuntur, licet non appareant, tamen firma animi persuasione inhærere, Heb 11. Imo contra spem in spem credere, Ro. 4. cum quidem in hac vita, mens semper sensuum adminicula quærat. Præterea fides etiam quãdo statuit promissionem Dei in genere veram esse, angitur tamen de hac præcipue quæstione: an priuatim etiam ad me pertineat? Deus igitur qui diues est in misericordia, vt diuitias bonitatis suæ nobis ostenderet, & commendaret, non vno tantum modo, per nudum scilicet verbum, gratiam suam nobis exhibere voluit: sed infirmitatem nostram voluit certis adminiculis subleuare, institutis scilicet, & promissioni Euangelij annexis Sacramẽtis, hoc est, certis signis, ritibus, seu ceremoniis, in sensus incurrentibus, vt illo commoneret, erudiret, & certos nos redderet, quod foris in specie visibili geri cernimus, illud intus virtute & potentia Dei in nobis effici. Sicut enim verbum incurrit in aures, & ferit corda: ita ritus Sacramentorum incurrit in oculos, vt moueat corda, vt non dubitemus, Deum nobiscum agere, & velle iuxta verbum in nobis efficacem esse ad salutem. Verbo enim, & externis à se institutis signis, solet cum hominibus agere. Præterea mens humana non tantum per se non nouit promissionem de gratuita reconciliatione, verumetiã quando illa verbo nobis reuelatur, licet pia mens eam non ausit in genere mendacij arguere, fides tamen, in tentationibus præsertim, difficulter illam, vt priuatim ad me etiam pertinentem, apprehendere & retinere potest. *Fides specialis.* Deus igitur Sacramenta instituit, vt essent externa & visibilia signa & pignora gratię & voluntatis Dei erga nos: quibus illustri visibili testimonio testificetur, quod promissio ad singulos illos pertineat, qui fide eam in vsu Sacramentorum amplectuntur. Et hoc modo Sacramenta sunt externa visibilia testimonia applicationis, gratuitæ promissionis Euangelij. Eius enim vox generalis est, fides vero & vsus Sacramenti, applicant eam ad singulos credentes. Hoc modo Sacramenta, quo ad nos, sunt signa confirmantia fidem erga promissionem Euangelij, quo ad Deum, sunt organa seu instrumenta, per quæ Deus in verbo, sua potentia & operatione, gratiam promissionis Euangelicæ credentibus exhibet, applicat, obsignat, confirmat, auget & conseruat. Non autem alia est gratia quę in verbo promissionis, & alia quę in Sacramentis exhibetur: nec alia est promissio in verbo Euangelij, alia in Sacramentis. Sed eadem est gratia, vnum & idem verbum, nisi quod in Sacramentis, per signa diuinitus instituta, verbum quasi visibile redditur (sicut Augustinus loquitur) propter nostram infirmitatem. Fides igitur in Sacramentis, non aliam quærit gratiam quàm in verbo, nec sine promissione, præter aut extra promissionem, in Sacramẽtis quærit gratiam. Verbũ enim promissionis, est obiectum illud quod fides in Sacramentis intuetur: & in illo apprehendit ea, quæ verbo in Sacramentis promittuntur, offeruntur, & exhibentur. Ita Ephes. 5. Paul. inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Hæc doctrina ornat dignitatem Sacramentorum, & exuscitat veram reuerentiam erga vsum Sacramentorum, & ex his fundamentis innititur explicatio quæstionis propositæ. Quæ enim piæ aures, prophanas illas voces vel ferre, vel admittere possent, Sacramenta

esse

esse superflua, quæ secure contemni, & sine dispendio salutis negligi possint? cum ex verbo Dei constet, Deum illa ad subleuandam infirmitatem nostram instituisse: vtque diuitias bonitatis suæ, ad procurandam salutem nostram ostenderet, instituisse ipsum talia organa seu instrumenta, in quibus virtute & operatione Spiritus S. fides nostra quanuis languida & infirma, gratiam apprehenderet, & obsignatam retinere posset, ad salutem & vitam æternam. Necessaria igitur sunt Sacramenta & ratione infirmitatis fidei nostræ, cui huiusmodi adminiculis opus est: & ratione institutionis diuinæ, quæ enim Deus hoc consilio, & in hunc finem instituit, vt per ea credentibus exhibeat, applicet & obsignet beneficia mediatoris ad salutem: ea certe nec inutilia, nec superuacanea, sed necessaria sunt.

Et hoc sensu non inuiti concedimus, Sacramenta ad salutē esse necessaria, tanquā causam instrumentalem: sed tamen addenda est hæc declaratio, nō tam præcisam esse necessitatem Sacramentorū ad salutē, sicut est fidei & verbi. Sine fide enim, nemo potest saluari: & sine verbo, nulla potest esse vera fides, Ro. 10. Qui igitur verbū Dei nō habet, is quia non potest fidem concipere nō potest saluari. Qui vero ex auditu verbi, veram & iustificantem fidem iam habens licet fide acceperit reconciliationē, Sacramentorum tamen vsum nullo modo contemnet, propter causas antea expositas: aut si cōtemnit, fides non est vera, non enim retinet essentialē suam proprietatem, quæ cōsistit in mutua relatione verbi & fidei: vt scilicet fides verbum promissionis, vbicūque Deus sua institutione illud proponit, quærat & apprehēdat. Sed si quis ex auditu verbi, habeat veram fidem in Christum, & non concedatur ipsi facultas, vt possit Sacramentis iuxta institutionem diuinam spirituali certe casu, nō est statuenda præcisa necessitas Sacramentorum ad salutē: vt propterea salus illis denegetur, quib. non datur facultas vtendi Sacramentis, licet fide in verbo apprehendant Christum mediatorem. Latroni enim in cruce, Christū in verbo promissionis fide apprehendenti, certo promittitur paradisus: licet non daretur ipsi facultas, vt posset baptismū accipere. Ita qui in deserto nati fuerunt, per annos 40. non sunt circūcisi, propter continuas peregrinationis iactationes, quæ facultatem circumcisionis accipiendæ non concedebant, Iosuæ 5. Et tamen non est dubium, quosdā ex illis per 40. illos annos in deserto mortuos fuisse quos nemo damnauerit, si Deo fide in promissionē de venturo Messia reconciliati fuerunt. Recte igitur Augustinus inquit, contra Donat. li. 4. ca. 22. Latronis exemplum etiā atque etiam cōsiderans, inuenio non tātum passionem pro nomine Christi, id quod ex Baptismo deerat, posse supplere: sed etiā fidem, conuersionēmq. cordis, si forte ad celebrandum mysteriū Baptismi, in angustiis tēporum succurri non potest. Neq. enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorū suorum: nec quia credidit passus est: sed dū patitur, credidit. Quantū itaq. valeat, etiam sine visibili Sacramēto Baptismi (id quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem cōfessio fit ad salutē) in illo latrone declaratum est: sed tūc impletur inuisibiliter, cum mysterium Baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Ca. 23. Latro ille non tamen omnino, sine sanctificatione Baptismi, quæ corporaliter adhibetur, fuit: quia non eius accipiendæ voluntas defuit, sed non accipiendæ necessitas affuit. Cap. 24. In illo latrone quod ex Baptismi Sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas: quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat.

Cap 25. Cum vero ex voluntate defuerit, reatu hominem inuoluit: neque enim vllo modo dicēda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei Sacramentum contemnitur. Et hoc est quod Longobardus dixit gratiam Dei non esse alligatam Sacramentis. *Longobardus.*

Obseruet autem Lector, in autoribus non tantum videndum esse quid dicatur, sed principaliter ex quibus fundamentis id quod dicitur extruatur. De articulo necessitatis in latrone non baptizato, idem dicit Cyprianus quod Augustinus: sed fundamenta longe sunt diuersa. Cyprianus sentit, latronis passionem, vicem Baptismi suppleuisse: Augustinus vero rectius sentit, fidem cordis apprehendentē Christum, iustificasse & saluasse latronem, cū articulus necessitatis Baptismū excluderet. Ita vetustas de articulo necessitatis, cum credētes priusquam baptizari possent, vel ad martyrium raperētur, vel morte præoccuparentur, vetuste distinxit Baptismū fluminis, flaminis & sanguinis. Illud vero postea ita deprauârunt, quasi dignitas operis & meriti in martyrio tanta sit, quæ virtute sanguinis Christi in Baptismo æquetur, & eius vicem supplere possit: Item Baptismū flaminis interpretati sunt quod tanta possit in aliquo contrito satisfactio & charitas esse, vt dignitas eius, vicē virtutis Baptismi supplere possit. Hæc nōn tantum peregrina, sed omnino falsa & impia fundamenta sunt: nostrorum scilicet operum merita, æquare virtuti Baptismi. In hac igitur exceptione articuli necessitatis, monstrandi sunt conscientiis veri fontes consolationū: qui certe non sunt, vt nostra opera vice Baptismi Deo opponamus, sed vt fides apprehēdens verbum promissionis, etiamsi articulo necessitatis à Baptismo excludatur, nihilominus certo statuat, se accipere & possidere Christum, gratiam Dei, & vitam æternam. Euangelium enim Dei est potentia, ad salutem omni credenti.

Porro adscribam locum Augustini, ex eodē lib. c. 22 qui illustrabit hanc quæstionem: An scilicet Sacramenta sint superflua? Verba hæc sunt: In Cornelio & amicis eius, posset videri superfluum, vt aqua etiam tingerentur, in quibus iam donum erat Spiritus sancti: quod non nisi baptizatos alios accepisse, sancta Scriptura testatur. Baptizati sunt tamē; & in hoc facto Apostolica extat autoritas, vsq. adeo nemo debet in quolibet prouectu interioris hominis, si forte ante Baptismū, vsque ad spirituale intellectū pro corde profecerit, contemnere Sacramentū: quod ministrorū opera corporaliter adhibetur, sed per hoc Deus hominis consecrationē spiritualiter operatur. Nec ob aliud existimo munus baptizandi Iohanni fuisse attributū: nisi vt Dominus ipse qui dederat, cū serui Baptismum non spreuisset accipere, dedicaret humilitatis viam, & quanti pendēdum esse suum Baptisma, quo ipse baptizaturus erat, tali facto apertissime declararet. Videbat enim tanquam peritissimus Medicus salutis æternæ quorundam non defuturum tumorē, qui cū intellectu veritatis, & probabilibus moribus ita profecisse se, vt multis baptizatis, vita atque doctrina se præponere minime dubitarent, superuacaneum sibi esse crederent baptizari: quando ad illum mentis se habitum peruenisse crederent, ad quem multi Baptizati adhuc ascendere conantur. Hæc Augustinus, *Augustinus.* *An Sacramenta sint superflua. Augustinus.*

DE EFFICACIA ET VSV SACRAMENTORVM.

CANON V.

Si quis dixerit, hæc Sacramenta propter solam fidem nutriendam institutа fuisse, anathema sit.

CANON VI.

Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis, non continere gratiam quam significant: aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi Sacramenta, semper & omnibus quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando & aliquibus, anathema sit.

EXAMEN.

De efficacia Sacramentorum, quomodo seu qua ratione offerant, exhibeant, applicent & obsignent gratiam, inter Scholasticos Scriptores variæ fuerũt disputationes. Quidam enim, vt Alensis, Thomas, Durandus, &c. senserunt, ipsis externis Sacramentorum elementis, per verbũ conferri virtutẽ quandam supernaturalẽ, quæ non sit relatio seu ordinatio Dei, quod per Sacramenta, tanquam per causas instrumentales Deus efficacia spiritus, velit conferre gratiam: sed quæ sit virtus supernaturalis & spiritualis, absolute hærens in corporalibus Sacramẽtorum elementis, per quam influant & agant in animam, siue effectiue, siue dispositiue. Addunt tamen, vt ostendant, nec se nec alios quod dicunt intelligere, esse ens incompletum, quod per se non sit in aliquo ex decem prædicamentis.

Hugo etiam dicit, Sacramenta noui Testamenti ideo prius sanctificari, cõsecrari, seu benedici, vt ex sanctificatione (quæ scilicet ex consecratione, in ipsis Sacramentorũ elementis contenta & inclusa insit) cum applicantur, sanctificent: scilicet, sicut quãdo emplastrum applicatur vulneri. In hac imaginatione etiam Cyprianus hæsit: qui baptismũ ab hæreticis & malis ministris datum, ideo pronũciauit inutilem, inefficacem & irritum, quia tales suis benedictionibus & consecrationibus non possint aquæ talem virtutem conferre, quæ in animam influat & agat. Ex hac etiam imaginatione, orta fuit praua illorum opinio, qui apud Augustinũ de Ciui. li. 21. c. 25. liberationem ab igne æterno promiserũt omnibus, sine vera fide habentibus Sacramentum Baptismatis & corporis Christi, quomodolibet vixerint, & in quacũque hęresi vel impietate fuerint. Illa vero opinio, quod in ipsis Sacramentorum elementis, gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pixide, ita vt virtus Sacramẽtorum sit vel essentia, vel qualitas siue completa, siue incompleta, hærens in corporalibus Sacramentorũ elementis, etiam inter Scholasticos Scriptores, non fuit omnibus probata: vt Bonauenturæ, Richardo, &c. Fuerunt præterea, qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel ille qui celebrat, vel qui suscipit. Sed hæc opinio ex diametro pugnat cum vera ratione Sacramentorum, quæ sunt actiones, in quibus non nos nostrum aliquid offerimus, sed in quibus Deus sua beneficia nobis offert & exhibet, vt vult illa à se donata, à nobis accipi.

Nostro vero tempore quidam, dum hasce Pontificias opiniones vehementius refutare voluerunt, nimium deflexerũt in sinistram partẽ. Disputarunt enim, Sacramenta nihil aliud esse, quam signa, & notas Christianæ professionis, quibus à Iudæis & paganis discernamur. In quo vsu, quondam apud gentes fuerunt mysteria Cereris, & similes initiationes.

Quidam censuerunt Sacramenta tantum esse Christianę societatis symbola, quibus ad mutuam communicationem officiorum excitemur, & obstringamur: sicut quondam in fœderibus faciendis mos erat, vna vesci ex rebus sacrificatis. Alij in vsu Sacramentorum nihil aliud spectari voluerunt quam solas allegorias seu significationes Christianæ mortificationis, regenerationis, viuificationis, spiritualis alimoniæ, &c. Sunt qui videri volunt de Sacramentis honorifice sentire: & tamen docent Sacramenta tantum esse signa gratiæ, iam antea, ante & extra vsum Sacramentorum collatæ & exhibitæ, ita vt per Sacramenta Deus nihil conferat & exhibeat illis, qui fide Sacramẽtis vtuntur: sed quod tãtum sint signa gratiæ, alias & alio modo ante collatæ.

Huic affinis est & illorũ opinio, qui existimant, vsum Sacramentorum tantum per modum cõmonefactionis, excitare fidem, quæ alibi & alio modo non in vero Sacramẽtorum vsu, quærat & accipiat gratiam, sicut talis cõmonefactio à picturis etiam sumi potest. Has opiniones ideo recensui, vt ex antithesi vera sententia rectius intelligatur: præcipue vero ideo, quia video Põtificios, in suis de hac quæstione disputationibus, phanaticorum opiniones insidiose commiscere cum nostrarum Ecclesiarum confessione: cum tamen Apologia Augustanæ cõfessionis sententiam suam, ex verbo Dei extructam, diserte seiũgat à phanaticorũ prophanis opinionib.

Manifesta enim sunt Scripturæ testimonia, quæ vt negari non possunt, ita eludi non debent. Tit. 3. Baptismus vocatur lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. Ephe. 5. Tradidit semetipsum pro Ecclesia, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, &c. Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, nõ potest introire in regnum Dei. Actor. 2. Baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum. Actor. 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu. 1. Pet. 3. loquens de aqua, per quam Noe cum suis in arca seruatus fuit, inquit, ὃ καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα id est, quæ aqua, arcæ antitypon, nunc nos saluos facit, baptisma scilicet: non quod sit depositio sordium carnis, sed quia est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi. Roma. 6. Quotquot baptizati fuimus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus: vt sicut cõplantati sumus similitudini mortis eius, ita etiam resurrectionis simus. Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Mate. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Hæc manifestissima testimonia, quæ diserte Sacramentis efficaciam tribuunt, & qualis ea sit, explicant, non sunt per tropos peruertenda à simplici & genuina significatione, quam propria vocabulorum significatio præbet. Et ita veteres hæc testimonia, simpliciter sicut sonant, intellexerunt. Augustinus enim contra Faustum libro 19. cap. 11. de Sacramentis inquit: Quorum vis inenarrabiliter valet plurimum: & ideo contempta, sacrilegus

sacrilegos facit, si ipse quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas. Cap. 13. Sacramenta noui Testamenti esse virtute maiora, vtilitate meliora. Cap. 16. De corporali Baptismi actione, & de sono verborum promissionis, inquit: Hæc omnia fiunt & transeunt, sonant & transeunt: virtus tamen quæ per ista operatur, iugiter manet: & donum spirituale quod per ista ministratur, æternum est. In Leuit. quæst. 84. Dominus dicit: Ego sanctifico Aaronem, & Mosi dicit: Sanctificabis eum. Quomodo ergo & Moyses sanctificat, & Dominus? Non enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus Sacramentis per ministerium suum: Dominus autem inuisibili gratia per Spiritū sanctum: vbi est totus fructus, & omnis vtilitas etiam visibilium Sacramentorum.

Tractatu in Iohan 80. Quare non ait Christus, Mundi estis propter Baptismum quo loti estis? sed ait, Propter verbum quod locutus sum vobis? Nisi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum: & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, etiam ipsum tanquā visibile verbum. Et mox: Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? nisi faciente verbo: non quia dicitur, sed quia creditur.

Has sententias adscripsi: quia non tantum tribuunt Sacramentis virtutem seu efficaciam, sed simul etiam explicant, quomodo seu qua ratione Sacramenta dicantur conferre gratiam, sicut iam ostendemus: Non autem agimus de ritibus, sine expresso verbo Dei institutis: quibus humana temeritas efficaciam spiritualem, æqualē, imo maiorem & præstantiorem quàm ipsis Dei institutis tribuit: sed quæ vere & proprie sunt Sacramenta, quæque promissionem gratiæ diuina voce annexā habēt. Et appellatione Sacramenti, intelligimus non externa tantū elemēta, & visibiles ritus: sed omnia illa quæ ad rationem Sacramenti pertinere, supra in explicatione primi Canonis diximus, præcipuè verò promissionem de exhibitione & applicatione gratiæ. Non obscura autem, nec difficilis est explicatio, si adhibeatur necessaria illa distinctio, quomodo Deus conferat gratiam, & quomodo Sacramenta non conferant gratiam? Deus Pater reconciliat sibi mundum, acceptat credentes, non imputans ipsis peccata eorum. Hoc certe modo Sacramenta non conferunt gratiam, sicut ipse Deus pater. Christus est pax nostra, Eph 2. Mors Christi est reconciliatio nostra. In sanguine ipsius iustificati sumus, Rom. 5. Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato, 1. Ioan. 1. Resurrexit propter iustitiam nostram, Rom. 4. Et illó certè modo Baptismus non purgat peccata sicut ipse Christus.

Spiritus sancti propria est efficacia in consolatione & applicatione gratiæ. Et Sacramenta certè non sunt exæquanda cum ipso Spiritu sancto, vt pari & eadem planè ratione credantur conferre gratiam, sicut ipse S. sanctus. Num verò propterea nihil tribuendum est Sacramentis? Certè quid Scripturæ sententiæ Sacramentis tribuant, paulo antè ipsis Scripturæ verbis commemoratum est Sed accuratè & sollicitè cauendum est, quando de Sacramentorum virtute & efficacia disputamus, ne ea quæ propria sunt gratiæ Patris, efficaciæ Spiritus, & meriti filij Dei, Deo adimamus, & ad Sacramenta transferamus, hoc enim esset crimen idololatriæ: nec Sacramenta adiungenda sunt merito Christi, gratiæ Patris, & efficaciæ spiritus, tanquam causæ adiuuantes, seu partiales: Idē enim hoc esset crimen.

Non enim datū est aliud nomen, &c. Act. 4. Et gloriam meam alteri non dabo, Isa. 48. Deus saluans non est præter me: ego sum, & non est alius, Isa. 45.

Quo igitur modo Baptisma nos saluos facit, 1. Pet. 3. Quomodo est lauacrum regenerationis, Tit. 3. Hoc verò Paulus simpliciter declarat, cùm Ephesio, cap. 5. inquit. Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Et Augustinus idem colligit ex illa Christi sententia: Mundi estis propter verbum meum, quod locutus sum vobis. Rectè igitur Apologia Augustanæ confessionis dicit eundem esse effectum, eandem virtutem, seu efficaciam, & verbi, & Sacramentorum, quæ sunt sigilla promissionum, quæ ideo etiam Augustinus vocat verba visibilia. Sicut igitur Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti: non quod magica quædam vis characteribus, syllabis, aut sono verborum inhæreat, sed quia est medium, organon seu instrumentum, per quod Spiritus sanctus efficax est, proponens offerens, exhibens, distribuens & applicans meritum Christi, & gratiam Dei, ad salutem omni credenti: Ita etiam Sacramentis tribuitur virtus seu efficacia: non quòd in Sacramentis extra seu præter meritum Christi, misericordiam patris, & efficaciā Spiritus sancti, quærenda sit gratia ad salutem: sed Sacramenta sunt causæ instrumentales, ita quod per illa media seu organa, pater vult gratiam suam exhibere, donare, applicare: filius meritum suum communicare credentibus: Spiritus sanctus efficaciam suam exercere, ad salutem omni credenti.

Hoc modo manet Deo gloria sua, vt gratia non alibi quæratur, quàm apud Deum patrem: precium seu causa remissionis peccatorum; & vita æterna nō alibi quæratur, quam in morte & resurrectione Christi: efficacia regenerationis ad salutem, non alibi quæratur, quam in operatione Spiritus sancti. Sacramenta verò illa beneficia in verbo nobis proponunt, afferunt, & exhibent, & obsignant: atque ita ducunt nos ad Christum, ad gratiam Dei, ad efficaciā Spiritus. Quia enim Deus in iis quę ad salutem nostram pertinent, per certa media vult nobiscum agere: & hunc vsum ipse ordinauit, & instituit verbum promissionis Euangelij: quod aliquando simpliciter per se, siue nudum proponitur, aliquando verò vestitum, seu visibile factum, certis à Deo institutis ritibus seu Sacramentis. Verbū igitur & Sacramenta monstrant nobis, vbi fides debeat quærere, & vbi possit inuenire Christum mediatorem, Patrem & Spiritum sanctum: ita vt nobiscum agant, exhibeant, applicent & obsignent beneficia quæ Christus promeruit, & de quibus Euangelium concionatur. Et in vsu Sacramentorum, fides non quærit aut respicit essentialem aliquam virtutem seu efficaciam inhærentem ipsis externis Sacramentorum elementis: sed in promissione quæ annexa est Sacramento, quærit, apprehendit, & accipit gratiam patris, meritum filij, & efficaciam Spiritus.

Hæc est simplex, plana & vera sententia, & de efficacia sacramentorum. Et obseruet Lector, quòd Scriptura vtrumque affirmat, & Baptismum saluos facere, 1. Per. 3. & Deum saluare per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Item Baptismus abluit peccata, Actor. 22. Et Christus mundat Ecclesiam lauacro aquæ in verbo, Ephes 5. Deinde obseruetur & hoc quàm accuratè Scripturæ verba posita sint. Vt, Petrus dicit, Baptisma nos saluos facere, & esse stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum; sed

addit, per resurrectionē Christi. Paulus vocat lauacrum regenerationis: sed illud ita declarat: Deus secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis. Vnde verò Baptismus habet, quòd est lauacrum regenerationis? Respondet: Est lauacrum regenerationis Spiritus sancti. Sicut & Christus dicit Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, &c. Quomodo verò? Per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. Baptisamur enim in mortem Christi, vt resurrectionis eius simus participes. Rom. 6. Christum induimus, quando baptizamur, Gal. 3. Ille ipse enim qui tradidit semetipsum pro Ecclesia sua, virtutem seu efficaciam sanctificandi & mundandi eam, non tradidit alteri, sed ipse sanctificat & mundat eam. Num verò illud efficit sine ordinario aliquo medio? Paulus respondet: Sanctificat & mundat eam lauacro aquæ in verbo. Quantò hæc sunt simpliciora, planiora, certiora, & tutiora de virtute seu efficacia Sacramentorum, quàm omnium hominum disputationes & opiniones, siue Scholasticorum, siue aliorum phanaticorum.

Et plane ita etiam Augustinus sentit & loquitur in illis sententiis, quas supra scripsimus. Tribuit enim Sacramentis vim & virtutem: sed addit declarationem, diuinam virtutem per Sacramenta operari, ita vt Moyses ministerium adhibeat, Dominus verò per illud ministerium, inuisibili gratia per Spiritū sāctū sāctificet. Et in illa inuisibili gratia sanctificationis per Spiritum sanctū, affirmat esse totum fructum & omnem vtilitatem visibilium Sacramentorum. Ad pleniorem verò declarationem, pertinet hæc etiam consideratio quòd duplex est in hac doctrina, causa instrumentalis. Vna est quasi Dei manus: qua per verbum & Sacramenta, in verbo offert, exhibet, applicat & obsignat credentibus beneficia redemptionis. Altera est quasi nostra manus: quòd fide scilicet petimus, quærimus, apprehendimus, & accipimus ea, quæ Deus nobis per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Neque enim talis est Sacramentorum efficacia, quasi Deus per illa infundat & imprimat gratiam, ad salutem, etiam non credentibus seu accipientibus: sicut quidam opinati fuerunt, etiam vetustis temporibus: sicut Augustinus recitat de Ciuit. lib. 21. cap. 25. Sed sicut de verbo Paulus dicit: Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Et Heb. 4. Non profuit illis sermo non admixtus fidei. Ita de Sacramentis, quia sunt verba visibilia, & sigilla promissionis, Christus dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, cōdemnabitur. Imò Paulus addit: Qui indigne manducat, iudicium sibi mānducat. Et inde intelligi potest disputatio de sententia illa, quæ olim etiam in Scholis vsitata fuit: Non Sacramentum, sed fidem Sacramenti iustificare. Neque enim sensus est, fidem ita iustificare, vt non accipiat gratiam, quam in verbo & Sacramentis Deus offert & exhibet, vel quòd gratiam accipiat, sine medio aut organo verbi & Sacramentorum. Obiectum enim fidei est verbum & Sacramenta: imò in verbo & sacramentis, verum fidei obiectū est Christi meritum, gratia Dei, & efficacia spiritus. Et fides idem iustificat, quia illa in verbo & Sacramentis apprehendit & accipit. Et hoc sensu sicut fides verbi, ita etiam fides Sacramenti dicitur iustificare.

Quando igitur fidei tribuitur iustificatio, non excluditur auditus verbi & vsus Sacramentorum, sed vt fides iustificet, oportet eam in verbo & Sacramentis Christum apprehendere. Opposita autem fuit hæc sententia illorum opinionibus, qui fingebant in vsu Sacramentorum, ex opere operato, etiam illos accipere gratiam ad iustificationem & salutem, qui sine pœnitentia & fide Sacramentis vterentur.

Tota igitur hæc doctrina, de efficacia & vsu Sacramentorum, plana est. Quod enim contra hanc sententiam obiicitur, quid Baptismus contulerit Cornelio, qui gratiam accepit & habuit ante Baptismū, Act. 10. Item quæ fuerit efficacia & virtus circumcisionis in Abrahamo, qui iustitiam fidei habuit ante circumcisionē, Rom. 4. est quidem talis quæstio, quæ contentiosis ingeniis præbet materiam exagitandi simplicem & verā sententiā: sed si in timore Dei, simplex veritas quæratur & ametur, explicatio huius quæstionis non erit difficilis, sed illustrabit totam hanc doctrinam. Ab exemplis enim illis extraordinariis, non sumenda est regula generalis de efficacia Sacramentorū: illa enim sumi debet ex institutione Sacramentorum, & ex promissione, quæ illis annexa est. Non ergo sequitur nullam aliam rationem Circumcisionis, quàm quæ in Abrahamo iam iustificato fuit, esse in illis qui octauo die circumcidi iubentur; ideo vt ita in fœdus recipiantur: neque enim natura sunt filij fœderis, qui ex circumcisis parentibus nascuntur. Paulus enim Ephes. 2. pronunciat, non tantùm gentes, sed & nos qui ex circumcisis parētibus nati sumus, eramus natura filij iræ. Ita quia in Cornelio, peculiari exemplo sanctificatio spiritualis præcessit Baptismum: non sequitur, reliquos iuxta promissionem non baptizari in remissionem peccatorum, aut Deum non saluos nos facere per lauacrum regenerationis & renouationis. Et hæc distinctio, non est recens commentum. Nam & Augustinus contra Donatistas lib. 4. cap. 24. tale fermè discrimen constituit, inter circumcisionem Abrahæ, & quam Isaac octauo die accepit: item inter Baptismum Cornelij, & infantium. Nec tamen otiosa fuit circumcisio in Abrahamo, & baptizatio in Cornelio, quasi nuda tantum signa fuerint. Gratiam enim Deus in hac vita non semel ita confert & exhibet, vt statim sit absoluta & consummata: ita vt dum in hac vita sumus, Deus nihil amplius velit exhibere & conferre, & homini nihil amplius opus sit à Deo accipere, sed Deus semper donat, & homo semper accipit, vt magis magisq. plenius & perfectius Christo coniungamur; remissionem peccatorum, seu reconciliationem firmius teneamus: vtque inchoata in nobis beneficia redēptionis, conseruentur, confirmentur, crescant & augeantur. Illa verò Deus confert & operatur: credentes illa quærunt & accipiunt, in mediis à Deo in hunc finem institutis: in vsu scilicet verbi & Sacramentorum. Illi igitur qui Act. 2. agnitione peccatorum compunguntur, & quærunt quid facere debeant, baptizantur in remissionem peccatorum. Ita etiam infātes, qui natura sunt filij iræ, Deus saluos facit per lauacrum regenerationis: hoc est, Deus ipsis per Baptismum offert, exhibet & applicat beneficia Euangelij. Abraham iam antè acceperit & habet iustitiam fidei, Cornelius acceperat iam Spiritum sanctum. Num igitur Circumcisio in Abrahamo, & Baptismus in Cornelio, superuacanea,

ranea, nuda & otiosa signa fuerunt? Nequaquam. Operatio enim, seu efficacia Sacramentorum iudicanda est ex promissione. Non autem otiosa vel significatiua tantùm est promissio, quæ Circumcisioni in veteri, & Baptismo in nouo Testamento annexa est: sed est exhibitiua. Pater enim saluos facit, Christus mundat, Spiritus regenerat per lauacrum aquæ in verbo. Sed quid ipsis potuit Sacramentorum conferre, cùm iam antea haberent iustitiam fide, & Spiritum sanctum: Respondeo: Deus Abrahæ per Circumcisionem, & Cornelio per Baptismum, eandem gratiam cuius antea primitias acceperant, offert, exhibet, applicat & obsignat: vt plenius eam & vberius habeant, firmius possideant & teneant, vt opus Dei in ipsis inchoatum confirmetur, crescat, augeatur & conseruetur. Ita promissio Sacramentis annexa, manet semper & vniuersaliter vera & efficax, in iis, qui fide iuxta institutionem Sacramentis vtuntur. Et hoc primitiua Ecclesia significare voluit, quando adultos recens baptizatos statim à Baptismo deduxit ad communionem corporis & sanguinis Domini. Reconciliatio quidem Dei & remissio peccatorum, quomodocunque confertur, eadem est & plena, quod ad Deum attinet. Quia verò magna est nostra infirmitas, & Deus diues est in misericordia: non igitur vnica tantùm modo, sed per media quæ ad hunc vsum instituit vult gratiam suam exhibere, conferre, applicare & obsignare: & ad obedientiam fidei vocauit, iis mediis vti, sicut à Deo instituta & ordinata sunt. Ita firma manet sententia, quòd Sacramenta non sint otiosa vel nuda signa: sed quòd Deus per Sacramenta, credentibus gratiam suam, seu beneficia Euangelij offerat, exhibeat, conferat, applicet & obsignet. Vniuersalis enim & exhibitiua est promissio, quæ Sacramentis voce diuina annexa est, si fide accipiatur.

His ita explicatis, examinabimus iam tres propositos Canones. Quintus Canon sic habet: Si quis dixerit, Sacramenta propter solā fidem nutriendam instituta esse, anathema sit. Lutheri propositio est, in libro de captiuitate Babylonica: Omnia Sacramenta ad fidem alendam, instituta esse.

Hanc cùm damnare velint, obseruet quæso Lector, quàm insidiosè agant. Lutherus hoc reprehendit in doctrina Pontificia, quòd cùm multa de Sacramentorum virtute, & de opere operato disputent, nullam mentionem fidei faciant in vsu Sacramentorum: imò quòd doceant, Sacramenta sine bono motu cordis, hoc est, sine fide conferre gratiam, & quidem quòd ipsam etiam fidem iubeant dubitare de gratia Sacramentorum, hoc est, de reconciliatione seu remissione peccatorum. Lutherus verò contrà ex verbo Dei docet, vt Sacramenta ad salutē prosint vtentibus, omnino requiri fidem, quæ gratiam illam accipiat, quæ in promissione Sacramenti offertur. Sacramentum enim est visibile verbum: & præcipuum in Sacramento, est promissio gratiæ, quæ institutioni externi ritus, voce diuina annexa est. Inter verbum verò promissionis, & inter fidem, mutua & iam arcta est sine connexio, siue relatio, vt nec promissio sine fide, nec fides sine promissione homini prosit: imò cùm fides sit necessarium organon, ad accipiendam gratiam, quam Deus offert & exhibet: & cùm in hac infirmitate languida fides nec facilè, nec certò, nec firmiter apprehendere & tenere possit promissionem in nudo verbo propositam, Deus instituto certo ritu illam quasi visibilem fecit: idque in actione cum singulis vtentibus, vt fides in applicatione faciliùs, certiùs & firmiùs apprehendat & teneat promissionem. Hoc sensu Lutherus dicit Sacramenta instituta esse ad excitandam, alendam, confirmandam, augendam & conseruandam fidem, vt in promissione siue nuda, siue Sacramentali ritu vestita, apprehendat & accipiat gratiam & salutem.

Hanc verissimam doctrinam, quæ est ipsissima Scripturæ sententia, Pontificium conciliabulum non simpliciter vult damnare, sed anathematizare. Verentur autem ipsorum aurium in pios iudicium, si apertè anathema dicant huic doctrinæ. Ideo truncatam Lutheri propositionem insidiosè supponunt, quasi sentiat, Sacramenta non esse instituta, vt sint organa seu causæ instrumentales, per quas Deus gratiam offerat, exhibeat, applicet & obsignet credentibus: sed hunc solùm tantùm esse vsum Sacramentorum, vt tanquam picturæ & spectacula externa, commonefactione fidem excitent & nutriant: ipsa autem fides in vsu Sacramentorum, nihil accipiat, sed speculatione sua sibi circumuagetur. Quam prophanam sententiam, Lutherus in Sacramentariis, seriò & semper improbauit. Sed Tridentini, dissimulata vera Lutheri sententia, quintum hunc Canonem insidiosè ita posuerunt, vt sycophantico artificio, Lutheri disputationem de mutua inter Sacramentum & fidem relatione, odiosum & inuisum reddant imperitis.

Et simul hoc agunt, vt fidem ex vero & salutari Sacramentorum vsu expungant, abradant & exterminent. Illud enim Lector vtiliter obseruabit in omnibus hisce Canonibus, ne vnica quidem syllaba, ad salutarem Sacramentorum vsum, fidem requiri, sed omnia anathemata crepant, proscriptionem & deportationem fidei, ex Salutari Sacramentorum vsu & efficacia. Fateamur igitur necesse est, insignes fuisse sophistices artifices, architectos decretorum huius Concilij.

In VI. Canone collationem gratiæ indifferenter omnibus suis, quæ numerant Sacramentis, arrogant. Et cùm variæ sint disputationes, quomodo Sacramenta gratiam conferant; ipsi simpliciter sine declaratione decernunt, Sacramenta conferre gratiam: vt ostendant se omnes Scolasticorum opiniones liberas permittere: vtque significet, se non abhorrere ab illorum sententia, qui fingunt, gratiam essentialiter hærere in ipsis Sacramentorum elementis, tanquam medicinam in pixide, dicunt Sacramenta continere gratiam. Mox verò attexunt, eos qui hanc sententiam non amplectuntur, ex Sacramentis facere nudas tantùm notas Christianæ professionis. Hoc est artificium VI. Canonis. Quod enim de obice dicunt, in VIII. Canone explicabimus. Quod ad VII. Canonem attinet, si qui sunt qui sentiunt, Deum per promissionem Sacramentis annexam, tantùm illudere hominibus, ita vt etiamsi ritè quis ea suscipiat, non tamen semper & omnibus qui fide Sacramentis ritè vtuntur, exhibeat gratiam: neminem in pietate sanum esse arbitror, qui à prophana illa sententia non abhorreat.

Sed insidiæ latent in his vocibus, Si ritè ea suscipiant. Studiosè enim cauent, ne fidem nominent: sed vt humanas deuotiones & dispositiones, quibus homo se dignum reddat, cui Deus Sacramentis gratiam conferat, stabiliant, dicunt

Si quis legitimè ea suscipiat. Et sine serio concionamur ex Paulo: Probet seipsum homo: qui enim indignè manducat, iudicium sibi manducat. Requiri igitur in adultis legitimam dispositionem, vt dignè accipiantur Sacramenta, non est dubium. Illam verò verbum Dei ita describit Actor. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque

Apud Pontificios vera pœnitentia sepulta.

in remissionem peccatorum, Act. 8. Si credis, potes baptizari. Marci decimosexto. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Pontificij verò, veram interiorem pœnitentiam non admodum vel curant, vel vrgent in vsu Sacramentorum: sed alias dispositiones, ex hominum traditionibus proponunt, & illis promittunt collationem gratiæ. Hæ falsæ & impiæ persuasiones dum taxantur, clamitant Pontificij, nos negare gratiam Dei dari per Sacramenta, etiamsi ritè quis ea suscipiat. Sed insidiosam sophisticen Lector iam intelligit.

DE OPERE OPERATO.

CANON VII.

Si quis dixerit, Sacramentum noua legis gratiam ipsam, non ponentibus obicem, non conferre, &c. anathema sit.

CANON IIX.

Si quis dixerit per ipsa noua legis Sacramenta, ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

EXAMEN.

Hæc tandem est illa Helena, cuius introducendæ, ornandæ & stabiliendæ gratia, præcedentes canones omnes constituti sunt, vt scilicet commentum Scholasticorum, & quidem ipsorum verbis, stabiliatur & retineatur: Sacramenta noui

Opinio operis operati.

Testamenti, vtentibus conferre gratiam, ex opere operato, etiamsi in suscipiente non adsit bonus interior motus, modò non ponat obicem. Dogma verò illud nouum esse & peregrinum, ipsa verborum forma satis indicat. Neque enim seruat Apostolicam *ὑποτύπωσιν* sanorum verborum, de qua Paulus concionatur, 2. Timot. 1. vt: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Item, Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu, & qui indignè manducat, iudicium sibi manducat.

Commentum de opere operãto.

Commentum igitur illud de opere operante in Sacramentis, quæ sunt actiones Dei, per quas gratiam suam quam fide vult accipi, offert & exhibet, intrudit opinionem nostri operis: & quidem operati, sine bono aliquo interiori motu suscipientis: idque facit peregrinis verborum monstris & Scripturæ, & antiquitati ignotis. Et res ipsa de qua disputatur, adeò est plana & manifesta, vt inter ipsos Pontificios, qui præcipui videri volunt vt Gropperus & alij, à dogmatis illius fœditate nimium crassa abhorreant. Fingunt enim iniuriam fieri Doctoribus Scholasticis, quasi opinione operis operati docuerint; Sacramenta alicui conferre gratiam, sine fide gratiam accipiente: sed dicunt, nihil aliud ipsas disputationes de opere operato, & de opere operante voluisse, quàm Sacramentorum veritatem non esse ex ministri operantis dignitate seu merito æstimandam, sed ex Dei authoris institutione, potentia & operatione. Ipse enim est, qui per externum ministerium baptizat, vt Sacramenta dicantur valere non ex opere operantis ministri, sed ex opere operato: ita quòd ministri malitia non impediat veritatem, integritatem & effectum Sacramentorum, si modò administrentur iuxta institutionem, verbum & mandatum Domini: vt idem sit quod de Consecrat. dist. 2. capit. vtrum, ex Augustino citatur: Nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & virtute Spiritus Sancti. Alfonsus dicit, opinione operis operati, omne meritum suscipientis, ab efficientia Sacramentorum excludi: ita vt Sacramentorum veritas non pendeat ex fide suscipientis, nec Sacramentum efficaciam suam mutuetur à fide suscipientis.

Χωρὶς τὰ δία φάρμακα ποιοῦντες ἐν αὐτῷ λόγῳ, iuxta Euripidis dictum. Si enim hoc vellent Pontificij, quando de opere operato disputant, quia sententia vera est: nulla esset controuersia, neque enim de modo illo loquendi, odiosè vellemus dimicare: aut certè diceremus illud Augustini: Mentem teneat, linguam corrigat. Sed nec olim Scholastici omnes hoc senserunt, licet quidam fermè ita disputent: & ne nunc quidem Pontificij hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant: sed longè aliud monstrum, sub exoticis illis verbis alitur, & Ecclesiæ obtruditur, prius igitur explicandum, quid sibi velit opinio operis operati: deinde facilis erit refutatio. Scholastici igitur communiter omnes, inter Sacramenta veteris & noui Testamenti, hanc ponunt differentiam: quòd hæc conferant gratiam ex opere operato, illa verò ex opere operante. Iam si quæras, quid intelligant per opus operans, cui opus operatum opponunt: ex Circumcisione simplicissimè hoc intelligi poterit. Illam enim affirmant gratiam contulisse non ex opere operato, sed ex opere operante. Extra omnem verò controuersiam Circumcisio in veteri

Circūcisio

Testamento, etiam iuxta Scholasticorum sententiam delenit peccatum originale, non ex dignitate & merito ministri circumcidentis: nam & mulieres hoc fecerunt, Exodi 4. 2. Machabæ. 6. sed ex institutione, potentia & operatione Dei. Nec dici poterit, malitiam ministri impediuisse veritatem & effectum Circumcisionis: quando iuxta institutionem Dei, administrabatur & suscipiebatur. Sed (ex opere operante) intelligunt, quòd in adultis

Opus operans.

requirebatur bonus motus, seu deuotio interior in suscipiente: & huic opponunt opus operatum. Manifestum igitur & certum est, Scholasticos per opinionem operis operantis & operati, non intellexisse hoc, quod (sicut suprà dictum est) Gropperus & alij interpretantur. Verba enim quibus se explicant, manifesta sunt. Gabriel (qui omnium

Gabriel.

sententiariorum disputationes & opiniones in vnum collegit) distinct. 1. quæstione 4. libro 4. his verbis Scholasticorum sententiam explicat. Sacramentum dicitur conferre gratiam ex opere operato, ita quòd ex eo ipso quod opus illud, puta Sacramentum, exhibetur, nisi impediat obex peccati mortalis gratia confertur vtentibus. Sic quòd præter exhibitionem signi, foris exhibiti, non requiritur bonus motus interior in suscipiente. Ex opere operante verò, Sacramenta dicuntur conferre gratiam, per modum meriti: quòd scilicet Sacramentum foris exhibitum, non sufficit ad gratiæ

tiæ collationem: sed vltra hoc requiritur bonus motus, seu deuotio interior in suscipiente, secundum cuius intentionem, confertur gratia tanquam meriti condigni vel congrui, præcise, & non maior propter exhibitionem Sacramenti. *Petrus de Palude.* Petrus de Palude, distinct. 1. quæstion. 1. in quarta Sententiarum, Scholasticorum sententiam ibi explicat. In Sacramentis nouæ legis non per se requiritur, quòd homo se disponat: ergo per ipsum Sacramentum disponitur. & sic probabile est, in omni Sacramento nouæ legis, quod iustificat ex opere operato. Item: Et, si dicatur opus operatum non esse à Sacramento, sed à Deo in Sacramento, vel cum Sacramento, istud non valet: quia tra Sacramentum nouæ legis, non distaret à Sacramento veteris legis: quia oportebat etiam in veteri lege, dispositionem in paruulis fieri à Deo. Relinquitur ergo, quòd Sacramenta nouæ legis, causent gratiam, & iustificent ex ipso opere operato. (Lector obseruet antitheses, quibus explicat opinionem operis operati) Et postea instituit probationem, quòd Sacramenta nouæ legis habeant vim inhærentem & insitam, ad conferendam & causandam gratiam ex opere operato. Illam verò vim, seu virtutem causatiuam gratiæ, dicit in Baptismo esse in aqua & in verbis, in Confirmatione & ordine esse in verbis & ministro, vel charactere Episcopali: in Pœnitentia esse in ministris, & verbis absolutionis, & in Satisfactione iniuncta à Sacerdote: in extrema vnctione, esse in ministro, verbis, vnctione, & oleo, &c. *Marsilius.* Marsilius in quarta Sententia, quæstio. 2. articulo 2. Baptismum Iohannis considerare possumus dupliciter: vno modo, quoad opus operatum, quod erat exterior corporis ablutio: alio modo, quoad deuotionem suscipientis. Tunc est conclusio responsalis, quòd Baptismus Iohannis, quoad opus operatum, non contulit gratiam. Et ideo non fuit Sacramentum: quia id solum propriè dicitur Sacramentum, quod ex opere operato, confert gratiam.

Mensingerus. Mensingerus citat ex Alberto, super 6. caput Iohannis: Opus operans, est opus elicitum à virtute: Opus operatum, est perfectio externi operis, siue motu interno. Et Mensingerus addit: Quia sancti in veteri testamento, fide accipiebant gratiam in vsu Sacramentorum: oportet ergo noui Testamenti Sacramenta, maioris esse efficaciæ, vt conferant gratiam ex opere operato, etiamsi non accedat opus operans suscipientis: hoc est, fides seu deuotio interior.

Non ignoro autem, quosdam de opinione operis operati, paulò aliter disputare: sed nunc tantùm ostendere volui, nostros non falso Scholasticis tribuere sententiam illam. Quomodo enim ipsi inter se sententiam suam, de opere operato intelligant & explicent, non meis, sed ipsorum verbis exposui. Et vulgi opiniones testantur, quomodo doctrina illa de opere operato in Papatu tradita, accepta & intellecta fuerit. Existimant enim abundè sibi de salute prospectum, externa exhibitione & susceptione Sacramentorum, quicquid fiat de pœnitentia & fide. Præcipuè verò hæc persuasio regnat in dicendis & audiendis missis, ex quibus effectum gratiæ sibi pollicentur: ex administratione & spectaculo externi operis, etiamsi non accedat bonus motus interior. *Missa Pontificia.* Nec verò de vulgi tantùm erroribus loquimur, sed ita in Scholis tradiderunt de Missa. *Thomas.* Thomas in quarta Sentent. distinctio. 10. quæst. 2. Eucharistia in quantum est Sacramentum, habet effectũ in homine viuente: sed in quantum est sacrificium, habet effectum in aliis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam spiritualem in actu, sed in potentia. *Petrus de Palude.* Petrus de Palude distinct. 12. Quando Missa pro alio celebratur, etiam mortale, quod est in alterius conscientia, delet: non per modum Sacramenti, quod solùm prodest suscipienti: sed per modum Sacrificij, ex merito Christi, quo sibi venia impetretur, id est, gratia contritionis. Vnde nec maius donum potest homo homini facere, quàm sibi missam dare, aut pro eo celebrare, hoc enim est singulare in hoc Sacramento, quod pro alio potest offerri & suscipi, non sic autem de aliis, &c. Gabriel duodecima distinctio. Sacramentum Eucharistiæ, in ratione Sacramenti non tantùm prodest his, à quibus sumitur, sed etiam aliis, pro quibus offertur. Et addit: Nec solùm fructificat in bonis & iustis, sed etiam in peccatoribus, pro quibus offertur, vt à peccatis conuertantur, &c.

Et nostri seculi Scriptores qui in regno Pontificio fulciendo, columnæ videri volunt, opinionem operis operati hoc argumento declarare & confirmare solent, quòd Baptismus paruulis conferat gratiam, qui tamen per ætatem credere non possunt. Et de pædobaptismo quidem, suo loco dicendum erit. Nunc satis est ostendisse, quòd opinionẽ operis operati, disertè opponunt fidei, in illis qui Sacramentum suscipiunt: quasi eadem sit ratio paruulorum & adultorum, quod Augustinus disertè negat, lib. 4. cap. 24. De Baptismo.

Quid igitur in regno Pontificio significet, & quomodo intelligenda sit opinio operis operati, manifestum est. *Gropperi Sophisma.* Gropperus Lectorem in re manifesta turbare conatur hoc sophismate. Scolastici enim duplex statuunt opus operans: primò scilicet in ministerio celebrante, seu administrante Sacramentum. Ita Gabriel in Canonem Missæ, lect. 26. dicit: Missa valet, vno modo ex opere operante, hoc est, ex merito personali personæ celebrantis: propter quod confert Deus petita à Sacerdote, eis quibus orationem & Missæ sacrificium applicat. Alio modo ex opere operato, hoc est, ex ipsa consecratione, oblatione & sumptione: nõn habendo respectum ad personalem sanctitatem, aut meritum Sacerdotalis, &c. Deinde verò constituunt etiam opus operans, in illo qui Sacramento vtitur: bonum scilicet motum interiorem, vt deuotionẽ seu fidem suscipientis. Vtrique verò operi operanti opponunt opus operatum, alio atque alio respectu: Sed Gropperus hoc fortiter dissimulat, & quasi alteri tantum, in ministro celebrante opponatur, clamitat fieri Scholasticis iniuriam, quasi opinione operis operati docuerint, ad efficacem & salutarem vsum Sacramenti non requiri in suscipiente bonum motum interiorem, hoc est, fidem: cùm dogma hoc ipsorum scriptis, sicut ostẽdimus, extet: & in persuasione de Missæ efficacia, opinio illa non in vulgi tantùm animis hæreat, sed in Doctorum etiam scriptis tradatur.

Sed excipit Alphonsus, non statim toti Pontificiæ Ecclesiæ debere tribui, si quid vnus aut item alter disputauit: cùm contra proferri possint, qui aliter senserint. Vt igitur extra omnem controuersiam certò constet, quid Pontificia Ecclesia per opus operatum intelligi velit: nec opus sit, illud inter blattas & tineas anxiè exquirere, in-

Trident. de opere operato.

spiciamus, quid cœtus Pontificiꝫ iuratus Tridenti de opere operato decreuerit. Et primò cùm non ignorent, inter ipsos Pontificios multos quæsiuisse mitigationes Scholastici istius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipsi simpliciter tantùm approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati siue probent, siue improbent. Omnes igitur Scholasticorum disputationes & opiniones de opere operato, qualescunque sunt, in genere probant & confirmant.

2. Si Lector quærat: An Tridentina congregatio probet Gropperi, & quorundam aliorum interpretationem seu mitigationem opinionis de opere operato, quam supra recensuimus: res non est obscura. Quod enim mentione operis operati, non velint intelligi hanc sententiam, Sacramentorum veritatem & efficaciam non pendere ex ministri siue dignitate, siue indignitate: manifestè ostēdunt, de illa enim sententia, postea peculiarem Can. 12. scilicet, condiderunt. Aliud igitur absq; omni dubitatione, in IIX. Canone intelligunt per opus operatum 3. Quid verò intelligant per antithesin, planè & perspicuè ostendunt. Duo enim hæc inter se opponunt, opus operatum, & fidem, quæ in promissione Sacramentis annexa, accipit gratiā. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta, ex opere operato ita conferri gratiam, vt non opus sit, fide oblatam illam gratiam recipere. Scholastici enim dicunt, præter exhibitionem signi foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in suscipiente, hæc enim sunt verba Gabrielis. Sed iterum consideret Lector, quòd verba in posteriori parte IIX. Canonis, insidiosè ita posuerunt, quasi nostra sententia, qui opinionem operis operati impugnamus, hæc sit, solam fidem diuinæ promissionis ad gratiā consequendam ita sufficere, vt non opus sit vsu verbi & Sacramentorū, vel solam fidem ita sufficere, vt non opus sit, Deum gratiam suam per verbum & Sacramenta credentib. offerre & exhibere.

Huiusmodi sophismatis ruinosam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire, aut potius incrustare coram imperitis conantur: cùm manifestæ extent nostræ explicationes diuersum testificantes, sicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res est, vereantur: si opinio operis operati, sicut à Scholasticis tradita est, nuda proponatur, ipsam propositionē afferre secum refutationem. Est enim demonstratio inuicta, promissionem gratiæ, quæ ita annexa est Sacramētis, quòd ideò Augustinus vocat Sacramentū visibile verbū, adeò requirere fidē, vt sermo auditus nō prosit, nisi sit commixtus fidei eorum qui audiunt, Hebr. 4.

Fides non excludit verbi & sacramēti vsum.

Et de Sacramentis expressa sunt Scripturæ testimonia: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur: imò manducat sibi iudicium, qui indignè manducat. Contra hæc manifesta testimonia Pontificij ostendunt opinionem operis operati: quòd scilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt non sequiratur bonus motus interior in suscipiente. Imò cùm docent, fidem debere dubitare de gratia, planè inuertunt omnia. Incredulos sine fide fingunt per externum Sacramentorum vsum accipere & habere gratiam: in credentibus verò, ipsam fidem in vsu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiam. Sed hæc sunt euidentissima, vt non sit opus pluribus verbis, res enim ipsa, Ecclesiæ filiis se declarat. Et ipsi Pōtificij Scriptores iam tergiuersantur, nec manifestè audent suscipere defensionem huius axiomatis, quòd vsus Sacramentorum, sine fide saluet suscipientes. Præterea est hæresis iam dudū ab Augustino damnata, De Ciuit. lib. 21. cap. 25. eos damnari non posse, qui Sacramenta Christi perceperint, in quacunque hæresi vel impietate fuerint. Videntur autem Scholastici (vt & hoc obiter addam) occasionem disputationum de opere operato inde sumpsisse, quod Augustinus tradit contra Donatistas lib. 3. cap. 14. Non interest cum de Sacramēti integritate & sanctitate tractatur, quid credat & quali fide imbutus sit ille qui accipit Sacramentum. Interest quidem plurimū, ad salutis viam: sed ad Sacramenti quæstionē nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentū, & peruersam fidem. Et postea: Manifestum est, fieri posse, vt fide non integra integrum in quoquam maneat Baptismi Sacramentum. Idem etiā disputat, errorem in fide, eius qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptismi, quod ad salutis viam attinet, excludere: Sacramentū tamen illi non deesse, nec si conuertatur repeti oportere, tunc enim demū, cùm fides vera facta fuerit, Sacramentum prius susceptū vires suas exercere, lib. 4. cap. 15. Et lib. 5. cap. 8. dicit: Indignè quis sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit, Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus erat, etiam illis quibus dicebat Apostolus: qui manducat indignè, iudicium sibi manducat. Hæc non satis considerātes Scholastici finxerunt, non tantum ipsum Sacramentum, verùm etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi sine fide, ab impœnitentibus & incredulis, cum Augustinus vbique inculcet, aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti: Imò in locis iam allegatis dicit, illos qui sine vera fide, ipsum quidem Baptisma accipiant & habeant, non tamen accipere & habere remissionem peccatorum: quæ certe est gratia & virtus Baptismi. Et lib. 5. cap. 8. inquit: Remissio peccatorum non consequitur Baptisma, nisi non solùm legitimum, sed etiam legitimè habeatur. Et contra Cresconium, lib. 1. cap. 25. cùm tractasset dictum Pauli, qui indignè manducat, Ecce quemadmodū obsunt diuina & sancta malè vtentibus. Et contra Epistolam Parmeniani, lib. 2. cap 6. Vnum & idem sacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde accipiendum accesserit, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergo manducat digne, & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Hæc Augustinus. Nullo modo igitur Augustinus sensit, sine bono motu cordis, aut sine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Operis operati instaurandi artificiū.

Sa ti, tas ctus.

Scholasticorum erronea opinio.

Ita quod Augustinus inquit, Epist. 23. Paruulus etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit, vnde Sacramentum eius salubriter percipit. Ex hac Augustini sententia de paruulis, Scholastici fecerunt regulam generalem: Ad accipiendā gratiam Sacramentorum ad salutem, non necessariam esse fidem, vel bonum motum cordis interiorem, sed sufficere, vt non ponas obicem. Obicem autem vocant peccatum mortale, vel propositum eius: quale est homicidium, libido. Incredulitatem verò

sat

fetus infidelitatem,non volunt esse tale obstaculum, quod impediat, quo minus gratia Sacramentorum ad salutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scripturæ,& Augustinus ipse contradicit:sicut quædam eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptismo,postea suo loco dicemus. Nunc tantum obiter monstrare volui,ex quibus Augustini locis non recte acceptis,nec satis diligenter cōsideratis,Scholastici occasionem sumpsisse videantur disputationis de opere operato,quod tamen vocabulū nec apud Augustinum,nec apud quenquā ex veteribus extat.

DE CHARACTERE.

CANON IX.

Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

EXAMEN.

Magna & ardua res est, anathema alicui dicere, hoc est,denunciare quod præcisus & exclusus sit ab omni gratia seu misericordia Dei in Christo Iesu, & quod diris sit deuotus ad sempiternum exitium. Causam igitur propter quam alicui anathema dicatur, oportet esse non leuem,nec dubiam,sed grauissimam & certissimam. Iam vero Tridentini simpliciter anathema dicunt omnibus,qui non vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholasticorum recens & incertum commentum,de Charactere indelebili. Paucis igitur annotabimus,qualis, quam grauis scilicet,quam vetus,quam certa & firma sit illa opinio. Illa enim consideratio ostendet, quanta leuitate,imo quanta futilitate, Tridentina synodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophthegma, Reges ludere pactis & iuramentis, sicut pueri astragalis ludere solent. Nunc rectius dicitur, Pontificia conciliabula anathematis ludere, non secus atque pueri astragalis ludunt.

Quia vero Gabriel disputationes Scholasticorum de Charactere,in vnam summam, distinct. 6. quæst. 1. in 4. Sententiarum,collegit: breuiter quædam inde annotabo, inde enim manifestum erit, quid sit propter hanc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur,sicut hominibus certi status, datur quandoque certus ornatus, vel signum in corpore vel veste,quibus cognoscuntur esse illius status siue sectæ: ita etiam per Sacramenta, quibus homo ponitur in certo statu, dicunt imprimi immediate à Deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis Sacramentum, quo cognoscatur suscipiens esse in tali statu. Et huic characteri, multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt esse signum gratiæ inexistentis, vel quæ inexisteret,nisi poneretur obex.

Characteres Pontificum.

II. signum configuratiuum, seu assimulatiuum Christo, per characterem enim signum suscipientem ascribi familiæ Christi. III. signum distinctiuum ab aliis characterem non habentibus. IIII. signum dispositiuum,ad gratiam Sacramenti gratum facientem. V. signum rememoratiuum, per quod suscipiens reducitur in memoriam Sacramenti suscepti. VI. signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, sicut habitus religionis obligat portantem ad obseruandam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem esse indelebile aliquid in animа, reddens Sacramentū per quod imprimitur initerabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem & Ordinem, dicunt imprimi talē characterem:sed ita, vt character Ordinis sit sextuplex specie. Atque ita numerus characterum, superabit ipsū numerum Sacramentorum septenarium. Arduæ autem apud ipsos sunt disputationes, vnde sit indelebilitas characteris:deinde etiā de quidditate characteris, an sit relatio,an vero qualitas absoluta,& in qua specie qualitatis. Dicunt autem posse esse & in prima,& in secūda & in tertia specie qualitatis:imō,posse etiam poni in prædicamentis relationis & passionis. De subiecto etiam in quo poni debeat character, variæ sunt opiniones:an ponēdus sit in essentia animę, an vero in potentia: item,an in potentia cognoscente,an vero in potētiæ volente. Disputatur præterea,an circumcisio imprefferet characterem: item, an Baptismus sanguinis & flaminis, imprimant characterem: an etiam animæ Christi in Baptismo impressus sit talis character. Et demum descriptiones characteris tales tradūtur: Character est signum spirituale,à Deo solo animæ impressum, in susceptione Sacramenti initerabilis, manens indelebiliter de lege communi: vel,est signum impressum animæ, quod est præuiū: gratiæ,in susceptione Sacramēti initerabilis. Item, character est quædam potestas spiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Ecclesia. Hæc ferme est sylua præcipuarum quæstionum & opinionum de charactere. Gabriel igitur & dicit & probat,vocabulum characteris, in hac quidem significatione & sentētia,nec in Scriptura,nec in veteribus Ecclesiasticis scriptorib. extare:ita vt nec ipse Longobardus characteris mētionem faciat, in tali quidem significatione & sententia. Quod enim Longobardus dicit,eos qui ab hæreticis seruato charactere Christi, baptizati sunt, non esse rebaptizandos:intelligit formam verborum Baptismi, à Christo traditam. Deinde quod ad rē ipsam attinet,addit Gabriel: Nec rationem necessariam demonstrare, nec euidentem authoritatem Patrum probare, ponendum esse talem characterem, sicut dictum est. Sententias enim quæ ex Dionysio, Augustino, Damasceno & Longobardo, de charactere adducuntur, fere & magis pertinenter ad mentem authorum exponi de ipso Baptismi Sacramento, aut de forma Sacramentali, quam de aliquo realiter animæ impresso,sicut de charactere dicunt. Et declaratis illis Patrum sententiis,concludit: Patet ergo quod neque authoritate sacræ Scripturæ, neque sanctorum Patrum cogunt ponere characterem, ad hunc intellectū, in quo accipitur à recentiorib. Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam esse necessariā,quæ demōstret, esse seu imprimi talē characterem. Omnia enim quæ attribuūtur characteri,æque possunt solui sine charactere, sicut cū charactere. Omnia enim operatur Sacramentū ipsum, sine charactere. Item,illa quæ characteri tribuuntur, inueniuntur in Eucharistia, & in cæteris quæ non imprimunt characterem. Et tandem concludit, omnes rationes quæ adducuntur, esse persuasiones, non procedentes ex necessariis. Et sub finem inquit: Omnia quæ de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria sunt, & modica ratione fulcita. Illam etiam rationem, quæ præcipue mouit Scholasticos ad ponendum characterem, quod scilicet Baptismus non est iterandus, ostendit Gabriel,non esse necessariam,inquit enim: In-

Trident. de opere operato.

ſpiciamus, quid cœtus Pontifici iuratus Tridenti de opere operato decreuerit. Et primò cùm non ignorent, inter ipſos Pontificios multos quæſiuiſſe mitigationes Scholaſtici iſtius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipſi ſimpliciter tantùm approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati ſiue probent, ſiue improbent. Omnes igitur Scholaſticorum diſputationes & opiniones de opere operato, qualeſcunque ſunt, in genere probant & confirmant.

2. Si Lector quærat: An Tridentina congregatio probet Gropperi, & quorundam aliorum interpretationem ſeu mitigationem opinionis de opere operato, quam ſupra recenſuimus: res non eſt obſcura. Quod enim mentione operis operati, non velint intelligi hanc ſententiam, Sacramentorum veritatem & efficaciam non pendere ex miniſtri ſiue dignitate, ſiue indignitate: manifeſtè oſtẽdunt, de illa enim ſententia, poſtea peculiarem Can. 12. ſcilicet, condiderunt. Aliud igitur abſq; omni dubitatione, in IIX. Canone intelligunt per opus operatum 3. Quid verò intelligant per antitheſin, planè & perſpicuè oſtendunt. Duo enim hæc inter ſe opponunt, opus operatum, & fidem, quæ in promiſſione Sacramentis annexa, accipit gratiã. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta, ex opere operato ita conferri gratiam, vt non opus ſit, fide oblatam illam gratiam recipere. Scholaſtici enim dicunt, præter exhibitionem ſigni foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in ſuſcipiente, hæc enim ſunt verba Gabrielis. Sed iterum conſideret Lector, quòd verba in poſteriori parte IIX. Canonis, inſidioſè ita poſuerunt, quaſi noſtra ſententia, qui opinionem operis operati impugnamus, hæc ſit, ſolam fidem diuinæ promiſſionis ad gratiã conſequendam ita ſufficere, vt non opus ſit vſu verbi & Sacramentorũ, vel ſolam fidem ita ſufficere, vt non opus ſit, Deum gratiam ſuam per verbum & Sacramenta credentib. offerre & exhibere.

Huiuſmodi ſophiſmatis ruinoſam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire, aut potius incruſtare coram imperitis conantur: cùm manifeſtæ extent noſtræ explicationes diuerſum teſtificantes, ſicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res eſt, verentur: ſi opinio operis operati, ſicut à Scholaſticis tradita eſt, nuda proponatur, ipſam propoſitionẽ afferre ſecum refutationem. Eſt enim demonſtratio inuicta, promiſſionem gratiæ, quæ ita annexa eſt Sacramẽtis, quòd ideò Auguſtinus vocat Sacramentũ viſibile verbũ, adeò requirere fidẽ, vt ſermo auditus nõ proſit, niſi ſit commixtus fidei eorum qui audiunt, Hebr. 4.

Fides non excludit verbi & ſacramẽti vſum.

Et de Sacramentis expreſſa ſunt Scripturæ teſtimonia: qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur: imò manducat ſibi iudicium, qui indignè manducat. Contra hæc manifeſta teſtimonia Pontificij oſtendunt opinionem operis operati: quòd ſcilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in ſuſcipiente. Imò cùm docent, fidem debere dubitare de gratia, planè inuertunt omnia. Incredulos ſine fide fingunt per externum Sacramentorum vſum accipere & habere gratiam: in credentibus verò, ipſam fidem in vſu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiam. Sed hæc ſunt euidentiſſima, vt non ſit opus pluribus verbis, res enim ipſa, Eccleſiæ filiis ſe declarat. Et ipſi Pontificij Scriptores iam tergiuerſantur, nec manifeſtè audent ſuſcipere defenſionem huius axiomatis, quòd vſus Sacramentorum, ſine fide ſaluet ſuſcipientes. Præterea eſt hæreſis iam dudũ ab Auguſtino damnata, De Ciuit. lib. 21. cap. 15. eos damnari non poſſe, qui Sacramenta Chriſti perceperint, in quacunque hæreſi vel impietate fuerint. Videntur autem Scholaſtici (vt & hoc obiter addam) occaſionem diſputationum de opere operato inde ſumpſiſſe, quod Auguſtinus tradit contra Donatiſtas lib. 3. cap. 14.

Operis operati inſtaurandi artificiũ.

Sacramẽti integritas & ſanctitas.

Non intereſt cum de Sacramẽti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat & quali fide imbutus ſit ille qui accipit Sacramentum. Intereſt quidem plurimũ, ad ſalutis viam: ſed ad Sacramenti quæſtionẽ nihil intereſt. Fieri enim poteſt, vt homo integrum habeat Sacramentũ, & peruerſam fidem. Et poſtea: Manifeſtum eſt, fieri poſſe, vt fide non integra integrum in quoquam maneat Baptiſmi Sacramentum. Idem etiã diſputat, errorem in fide, eius qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptiſmi, quod ad ſalutis viam attinet, excludere: Sacramentũ tamen illi non deeſſe, nec ſi conuertatur repeti oportere, tunc enim demũ, cùm fides vera facta fuerit, Sacramentum prius ſuſceptũ vires ſuas exercere, lib. 4. cap. 15. Et lib. 5. cap. 8. dicit: Indignè quis ſumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipſe malus eſt, malum ſit, aut quia non ad ſalutem accipit, nihil acceperit, Corpus enim Domini, & ſanguis Domini nihilominus erat, etiam illis quibus dicebat Apoſtolus: qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat. Hæc non ſatis conſiderãtes Scholaſtici finxerunt, non tantum ipſum Sacramentum, verùm etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi ſine fide, ab impœnitentibus & incredulis, cum Auguſtinus vbique inculcet, aliud eſſe Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti: Imò in locis iam allegatis dicit, illos qui ſine vera fide, ipſum quidem Baptiſma accipiant & habeant, non tamen accipere & habere remiſſionem peccatorum: quæ certè eſt gratia & virtus Baptiſmi. Et lib. 5. cap. 8. inquit: Remiſſio peccatorum non conſequitur Baptiſma, niſi non ſolùm legitimum, ſed etiam legitimè habeatur. Et contra Creſconium, libr. 1. cap. 25. cùm tractaſſet dictum Pauli, qui indignè manducat, Ecce quemadmodũ obſunt diuina & ſancta malè vtentibus. Et contra Epiſtolam Parmeniani, lib. 2. cap 6. Vnum & idem ſacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & ſemper ſanctum eſt, & tale cuique fit, quali corde accipiendum acceſſerit, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit? Non ait, aliis, ſed ſibi. Qui ergo manducat digne, & bibit, gratiam ſibi manducat & bibit. Hæc Auguſtinus. Nullo modo igitur Auguſtinus ſenſit, ſine bono motu cordis, aut ſine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Scholaſticorum erronea opinio.

Ita quod Auguſtinus inquit, Epiſt. 23. Paruulus etiamſi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit: vnde Sacramentum eius ſalubriter percipit. Ex hac Auguſtini ſententia de paruulis, Scholaſtici fecerunt regulam generalem: Ad accipiendã gratiam Sacramentorum ad ſalutem, non neceſſariam eſſe fidem, vel bonum motum cordis interiorem, ſed ſufficere, vt non ponas obicem. Obicem autem vocant peccatum mortale, vel propoſitum eius: quale eſt homicidium, libido. Incredulitatem verò

ſan

seu impedimentum, non volunt esse tale obstaculum, quod impediat, quo minus gratia Sacramentorum ad salutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scriptura, & Augustinus ipse contradicit: sicut quædam eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptismo, postea suo loco dicemus. Nunc tantum obiter monstrare volui, ex quibus Augustini locis non recte acceptis, nec satis diligenter cōsideratis, Scholastici occasionem sumpsisse videantur disputationis de opere operato, quod tamen vocabulū nec apud Augustinum, nec apud quenquā ex veteribus extat.

DE CHARACTERE. CANON IX.

Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in Anima, hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

EXAMEN.

Magna & ardua res est, anathema alicui dicere, hoc est, denunciare quod præcisus & exclusus sit ab omni gratia seu misericordia Dei in Christo Iesu, & quod diris sit deuotus ad sempiternum exitium. Causam igitur propter quam alicui anathema dicatur, oportet esse non leuem, nec dubiam, sed grauissimam & certissimam. Iam vero Tridentini simpliciter anathema dicunt omnibus, qui non vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholasticorum recens & incertum commentum, de Charactere indelebili. Paucia igitur annotabimus, qualis, quam grauis scilicet, quam vetus, quam certa & firma sit illa opinio. Illa enim consideratio ostendet, quanta leuitate, imo quanta futilitate, Tridentina synodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophthegma, Reges ludere pactis & iuramentis, sicut pueri astragalis ludere solent. Nunc rectius dicitur, Pontificia conciliabula anathematis ludere, non secus atque pueri astragalis ludunt.

[illegible] Quia vero Gabriel disputationes Scholasticorum de Charactere, in vnam summam, distinct. 6. quæst. 1. in 4. Sententiarum, collegit: breuiter quædam inde annotabo, inde enim manifestum erit, quid sit propter hanc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur, sicut hominibus certi status, datur quandoque certus ornatus, vel signum in corpore vel veste, quibus cognoscuntur esse illius status siue sectæ: ita etiam per Sacramenta, quibus homo ponitur in certo statu, dicunt imprimi immediate à Deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis Sacramentum, quo cognoscatur suscipiens esse in tali statu. Et huic characteri, multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt esse signum gratiæ inexistentis, vel quæ inexisteret, nisi poneretur obex.

II. signum configuratiuum, seu assimulatiuum Christo, per characterem enim fingunt suscipientem ascribi familiæ Christi. III. signum distinctiuum ab aliis characterem non habentibus. IIII. signum dispositiuum, ad gratiam Sacramenti gratum facientem. V. signum rememoratiuum, per quod suscipiens reducitur in memoriam Sacramenti suscepti. VI. signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, sicut habitus religionis obligat portantem ad obseruandam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem esse indelebile aliquid in anima, reddens Sacramentū per quod imprimitur initerabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem & Ordinem, dicunt imprimi talē characterem: sed ita, vt character Ordinis sit sextuplex specie. Atque ita numerus characterum, superabit ipsū numerum Sacramentorum septenarium. Aliæ autem apud ipsos sunt disputationes, vnde sit indelebilitas characteris: deinde etiā de quidditate characteris, an sit relatio, an vero qualitas absoluta, & in qua specie qualitatis. Dicunt autem posse esse & in prima, & in secunda & in tertia specie qualitatis: itē, posse etiam poni in prædicamenta relationis & passionis. De subiecto etiam in quo poni debeat character, variæ sunt opiniones: an ponēdus sit in essentia animę, an vero in potentia: item, an in potentia cognoscente, an vero in potētiæ volente. Disputarut præterea, an circuncisio impresserit characterem: item, an Baptismus sanguinis & flaminis, imprimant characterem: an etiam animæ Christi in Baptismo impressus sit talis character. Et demum descriptiones characteris tales traduntur: Character est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum, in susceptione Sacramenti initerabilis, manens indebiliter de lege communi vel, est signum impressum animæ, quod est præuiū gratiæ, in susceptionē Sacramēti initerabilis. Item, character est quædam potestas spiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Ecclesia. Hæc ferme est sylua præcipuarum quæstionum & opinionum de charactere. *Descriptiones characteris.* Gabriel igitur & dicit & probat, vocabulum characteris, in hac quidem significatione & sententia, nec in Scriptura, nec in vetustis Ecclesiasticis scriptorib. extare: ita vt nec ipse Longobardus characteris mētionem faciat, in tali quidem significatione & sententia. Quod enim Longobardus dicit, eos qui ab hæreticis seruato charactere Christi, baptizati sunt, non esse rebaptizandos: intelligit formam verborum Baptismi, à Christo traditam. Deinde quod ad rē ipsam attinet, addit Gabriel: Nec rationem necessariam demonstrare, nec euidentem authoritatem Patrum probare, ponendum esse talem characterem, sicut dictum est. Sententias enim quæ ex Dionysio, Augustino, Damasceno & Longobardo, de charactere adducuntur, fere & magis pertinenter ad mentem authorum exponi de ipso Baptismi Sacramento, aut de forma Sacramentali, quam de aliquo realiter animæ impresso, sicut de charactere dicunt. Et declaratis illis Patrum sententiis, concludit: Patet ergo quod neque authoritatem sacræ Scripturæ, neque sanctorum Patrum cogunt ponere characterem, ad hunc intellectū, in quo accipitur à recentiorib. Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam esse necessariā, quæ demōstret, esse seu imprimi talē characterem. Omnia enim quæ attribuūtur characteri, æque possunt solui sine charactere, sicut cū charactere. Omnia enim operatur Sacramentū ipsum, sine charactere, Item, illa quæ characteri tribuuntur, inueniuntur in Eucharistia, & in ceteris quæ non imprimunt characterem. Et tandem concludit, omnes rationes quæ adducuntur, esse persuasiones, non procedentes ex necessariis. Et sub finem inquit: Omnia quæ de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria sunt, & modica ratione fulcita. Illam etiam rationem, quæ præcipue mouit Scholasticos ad ponendum characterem, quod scilicet Baptismus non est iterandus, ostendit Gabriel, non esse necessariam, inquit enim: In-

Trident. de opere operato.

spiciamus, quid cœtus Pontifici iuratus Tridenti de opere operato decreuerit. Et primò cùm non ignoretur, inter ipsos Pontificios multos quæsiuisse mitigationes Scholastici istius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipsi simpliciter tantùm approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati siue probent, siue improbent. Omnes igitur Scholasticorum disputationes & opiniones de opere operato, qualescunque sunt, in genere probant & confirmant.

2. Si Lector quærat: An Tridentina congregatio probet Gropperi, & quorundam aliorum interpretationem seu mitigationem opinionis de opere operato, quam supra recensuimus: res non est obscura. Quod enim mentione operis operati, non velint intelligi hanc sententiam, Sacramentorum veritatem & efficaciam non pendere ex ministri siue dignitate, siue indignitate: manifestè ostēdunt, de illa enim sententia, postea peculiarem Can. 12. scilicet, condiderunt. Aliud igitur absq; omni dubitatione, In IIX. Canone intelligunt per opus operatum 3. Quid verò intelligant per antithesin, planè & perspicuè ostendunt. Duo enim hæc inter se opponunt, opus operatum, & fidem, quæ in promissione Sacramentis annexa, accipit gratiā. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta, ex opere operato ita conferri gratiam, vt non opus sit, fide oblatam illam gratiam recipere. Scholastici enim dicunt, præter exhibitionem signi foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in suscipiente, hæc enim sunt verba Gabrielis. Sed iterum consideret Lector, quòd verba in posteriori parte IIX. Canonis, insidiosè ita posuerunt, quasi nostra sententia, qui opinionem operis operati impugnamus, hæc sit, solam fidem diuinæ promissionis ad gratiā consequendam ita sufficere, vt non opus sit vsu verbi & Sacramentorū, vel solam fidem ita sufficere, vt non opus sit, Deum gratiam suam per verbum & Sacramenta credentib. offerre & exhibere.

Huiusmodi sophismatis ruinosam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire, aut potius incrustare coram imperitis conantur: cùm manifestæ extent nostræ explicationes diuersum testificantes, sicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res est, verentur: si opinio operis operati, sicut à Scholasticis tradita est, nuda proponatur, ipsam propositionē afferre secum refutationem. Est enim demonstratio inuicta, promissionem gratiæ, quæ ita annexa est Sacramētis, quòd

Fides non excludit verbi & Sacramēti vsum.

ideò Augustinus vocat Sacramentū visibile verbū, adeò requirere fidē, vt sermo auditus nō prosit, nisi sit commixtus fidei eorum qui audiunt, Hebr. 4.

Operis operati instaurandi artificiū.

Et de Sacramentis expressa sunt Scripturæ testimonia: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur: imò manducat sibi iudicium, qui indignè manducat. Contra hæc manifesta testimonia Pontificij ostendunt opinionem operis operati: quòd scilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in suscipiente. Imò cùm doceat, fidem debere dubitare de gratia, planè inuertunt omnia, Incredulos sine fide fingunt per externum Sacramentorum vsum accipere & habere gratiam: in credentibus verò, ipsam fidem in vsu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiam. Sed hæc sunt euidentissima, vt non sit opus pluribus verbis, res enim ipsa, Ecclesiæ filiis se declarat. Et ipsi Pōtificij Scriptores iam tergiuersantur, nec manifestè audent suscipere defensionem huius axiomatis, quòd vsus Sacramentorum, sine fide saluet suscipientes. Præterea est hæresis iam dudū ab Augustino damnata, De Ciuit. lib. 21. cap. 15. eos damnari non posse, qui Sacramenta Christi perceperint, in quacunque hæresi vel impietate fuerint. Videntur autem Scholastici (vt & hoc obiter addam) occasionem disputationum de opere operato inde sumpsisse, quod Augustinus tradit contra Donatistas lib. 3. cap. 14.

Sacramēti integritas & sāctitas.

Non interest cum de Sacramēti integritate & sanctitate tractatur, quid credat & quali fide imbutus sit ille qui accipit Sacramentum. Interest quidem plurimū, ad salutis viam: sed ad Sacramenti quæstionē nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentū, & peruersam fidem. Et postea: Manifestum est, fieri posse, vt fide non integra integrum in quoquam maneat Baptismi Sacramentum. Idem etiā disputat, errorem in fide, eius qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptismi, quod ad salutis viam attinet, excludere: Sacramentū tamen illi non deesse, nec si conuertatur repeti oportere, tunc enim demū, cùm fides vera facta fuerit, Sacramentum prius susceptū vires suas exercere, lib. 4. cap. 15. Et lib 5. cap. 8. dicit: Indignè quis sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit, Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus erat, etiam illis quibus dicebat Apostolus: qui manducat indignè, iudicium sibi manducat. Hæc non satis considerātes Scholastici finxerunt, non tantum ipsum Sacramentum, verùm etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi sine fide, ab impœnitentibus & incredulis, cum Augustinus vbique inculcet, aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti: Imò in locis iam allegatis dicit, illos qui sine vera fide, ipsum quidem Baptisma accipiant & habeant, non tamen accipere & habere remissionem peccatorum: quæ certe est gratia & virtus Baptismi. Et lib. 5. cap. 8. inquit: Remissio peccatorum non consequitur Baptisma, nisi non solùm legitimum, sed etiam legitimè habeatur. Et contra Cresconium, libr. 1. cap. 25. cùm tractasset dictum Pauli, qui indignè manducat, Ecce quemadmodū obsunt diuina & sancta malè vtentibus. Et contra Epistolam Parmeniani, lib. 2. cap 6. Vnum & idem sacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde accipiendum accesserit, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergo manducat digne, & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Hæc Augustinus. Nullo modo igitur Augustinus sensit, sine bono motu cordis, aut sine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Scholasticorum erronea opinio.

Ita quod Augustinus inquit, Epist. 23. Paruulus etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit, vnde Sacramentum eius salubriter percipit. Ex hac Augustini sententia de paruulis, Scholastici fecerunt regulam generalem: Ad accipiendā gratiam Sacramentorum ad salutem, non necessariam esse fidem, vel bonum motum cordis interiorem, sed sufficere, vt non ponas obicem. Obicem autem vocant peccatum mortale, vel propositum eius: quale est homicidium, libido. Incredulitatem verò

fag

seu infidelitatem, non volunt esse tale obstaculum, quod impediat, quo minus gratia Sacramentorum ad salutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scripturæ, & Augustinus ipse contradicit: sicut quædam eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptismo, postea suo loco dicemus. Nunc tantum obiter monstrare volui, ex quibus Augustini locis non recte acceptis, nec satis diligenter cōsideratis, Scholastici occasionem sumpsisse videantur disputationis de opere operato, quod tamen vocabulū nec apud Augustinum, nec apud quenquā ex veteribus extat.

DE CHARACTERE.
CANON IX.

Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

EXAMEN.

Magna & ardua res est, anathema alicui dicere, hoc est, denunciare quod præcisus & exclusus sit ab omni gratia seu misericordia Dei in Christo Iesu, & quod diris sit deuotus ad sempiternum exitium. Causam igitur propter quam alicui anathema dicatur, oportet esse non leuem, nec dubiam, sed grauissimam & certissimam. Iam vero Tridentini simpliciter anathema dicunt omnibus, qui non vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholasticorum recens & incertum commentum, de Charactere indelebili. Paucis igitur annotabimus, qualis, quam grauis scilicet, quam vetus, quam certa & firma sit illa opinio. Illa enim consideratio ostendet, quanta leuitate, imo quanta futilitate, Tridentina synodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophthegma, Reges ludere pactis & iuramentis, sicut pueri astragalis ludere solent. Nunc rectius dicitur, Pontificia conciliabula anathematis ludere, non secus atque pueri astragalis ludunt.

Quia vero Gabriel disputationes Scholasticorum de Charactere, in vnam summam, distinct. 6. quæst. 1. in 4. Sententiarum, collegit: breuiter quædam inde annotabo, inde enim manifestum erit, quid sit propter hanc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur, sicut hominibus certi status, datur quandoque certus ornatus, vel signum in corpore vel veste, quibus cognoscuntur esse illius status siue sectæ: ita etiam per Sacramenta, quibus homo ponitur in certo statu, dicunt imprimi immediate à Deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis Sacramentum, quo cognoscatur suscipiens esse in tali statu. Et huic characteri, multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt esse signum gratiæ inexistentis, vel quæ inexisteret, nisi poneretur obex.

II. signum configuratiuum, seu assimilatiuum Christo, per characterem enim fingunt suscipientem ascribi familiæ Christi. III. signum distinctiuum ab aliis characterem non habentibus. IIII. signum dispositiuum, ad gratiam Sacramenti gratum facientem. V. signum rememoratiuum, per quod suscipiens reducitur in memoriam Sacramenti suscepti. VI. signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, sicut habitus religionis obligat portantem ad obseruandam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem esse indelebile aliquid in anima, cedens Sacramentū per quod imprimitur inobliterabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem & Ordinem, dicunt imprimi talē characterem: sed ita, vt character Ordinis sit sextuplex specie. Atque ita numerus characterum, superabit ipsū numerum Sacramentorum septenarium. Ad hæc autem apud ipsos sunt disputationes, vnde sit indelebilitas characteris: deinde etiā de quidditate characteris, an sit relatio, an vero qualitas absoluta, & in qua specie qualitatis. Dicunt autem posse esse & in prima, & in secūda & in tertia specie qualitatis: itē, posse etiam poni in prædicamenta relationis & passionis. De subiecto etiam in quo poni debeat character, variæ sunt opiniones: an ponēdus sit in essentia animæ, an vero in potentia: item, an in potentia cognoscente, an vero in potētia volente. Disputatur præterea, an circumcisio impresserit characterem: item, an Baptismus sanguinis & flaminis, imprimant characterem: an etiam animæ Christi in Baptismo impressus sit talis character. Et demum descriptiones characteris tales tradūtur: Character est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum, in susceptione Sacramenti interabilis, manens indebiliter de lege communi vel, est signum impressum animæ, quod est præuiū gratiæ, in susceptionē Sacramēti initerabilis. Item, character est quædam potestas spiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Ecclesia. Hæc ferme est sylua præcipuarum quæstionum & opinionum de charactere. Gabriel igitur & dicit & probat, vocabulum characteris, in hac quidem significatione & sentētia, nec in Scriptura, nec in vetustis Ecclesiasticis scriptorib. extare: ita vt nec ipse Longobardus characteris mētionem faciat, in tali quidem significatione & sententia. Quod enim Longobardus dicit, eos qui ab hæreticis seruato charactere Christi, baptizati sunt, non esse rebaptizandos: intelligit formam verborum Baptismi, à Christo traditam. Deinde quod ad rē ipsam attinet, addit Gabriel: Nec rationem necessariam demonstrare, nec euidentem authoritatem Patrum probare, ponendum esse talem characterem, sicut dictum est. Sententias enim quæ ex Dionysio, Augustino, Damasceno & Longobardo, de charactere adducuntur, fere & magis pertinenter ad mentem authorum exponi de ipso Baptismi Sacramento, aut de forma Sacramentali, quam de aliquo realiter animæ impresso, sicut de charactere dicunt. Et declaratis illis Patrum sententiis, concludit: Patet ergo quód neque authoritate sacræ Scripturæ, neque sanctorum Patrum cogunt ponere characterem, ad hunc intellectū, in quo accipitur à recentiorib. Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam esse necessariā, quæ demōstret, esse seu imprimi talē characterem. Omnia enim quæ attribuūtur characteri, æque possunt solui sine charactere, sicut cū charactere. Omnia enim operatur Sacramentū ipsum, sine charactere. Item, illa quæ characteri tribuuntur, inueniuntur in Eucharistia, & in cæteris quæ non imprimunt characterem. Et tandem concludit, omnes rationes quæ adducuntur, esse persuasiones, non procedentes ex necessariis. Et sub finem inquit: Omnia quæ de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria sunt, & modica ratione fulcita. Illam etiam rationem, quæ præcipue mouit Scholasticos ad ponendum characterem, quod scilicet Baptismus non est iterandus, ostendit Gabriel, non esse necessariam, inquit enim: In-

Charact. Pontificiorum.

Descriptiones characteris.

Trident. de opere operato.

spiciamus, quid cœtus Pontificij iuratus Tridenti de opere operato decreuerit. Et primò cùm non ignorent, inter ipsos Pontificios multos quæsiuisse mitigationes Scholastici istius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipsi simpliciter tantùm approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati siue probent, siue improbent. Omnes igitur Scholasticorum disputationes & opiniones de opere operato, qualescunque sunt, in genere probant & confirmant.

2. Si Lector quærat: An Tridentina congregatio probet Gropperi, & quorundam aliorum interpretationem seu mitigationem opinionis de opere operato, quam supra recensuimus: res non est obscura. Quod enim mentione operis operati, non velint intelligi hanc sententiam, Sacramentorum veritatem & efficaciam non pendere ex ministri siue dignitate, siue indignitate: manifestè ostẽdunt, de illa enim sententia, postea peculiarem Can. 12. scilicet, condiderunt. Aliud igitur absq; omni dubitatione, in IIX. Canone intelligunt per opus operatum 3. Quid verò intelligant per antithesin, planè & perspicuè ostendunt. Duo enim hæc inter se opponunt, opus operatum, & fidem, quæ in promissione Sacramentis annexa, accipit gratiã. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta, ex opere operato ita conferri gratiam, vt non opus sit, fide oblatam illam gratiam recipere. Scholastici enim dicunt, præter exhibitionem signi foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in suscipiente, hæc enim sunt verba Gabrielis. Sed iterum consideret Lector, quòd verba in posteriori parte IIX. Canonis, insidiosè ita posuerunt, quasi nostra sententia, qui opinionem operis operati impugnamus, hæc sit, solam fidem diuinæ promissionis ad gratiã consequendam ita sufficere, vt non opus sit vsu verbi & Sacramentorũ, vel solam fidem ita sufficere, vt non opus sit, Deum gratiam suam per verbum & Sacramenta credentib. offerre & exhibere.

Huiusmodi sophismatis ruinosam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire, aut potius incrustare coram imperitis conantur: cùm manifestæ extent nostræ explicationes diuersum testificantes, sicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res est, verentur: si opinio operis operati, sicut à Scholasticis tradita est, nuda apponatur, ipsam propositionẽ afferre secum refutationem. Est enim demonstratio inuicta, promissionem gratiæ, quæ ita annexa est Sacramẽtis, quòd

Fides non excludit verbi & sacramẽti vsum.

ideò Augustinus vocat Sacramentũ visibile verbũ, adeò requirere fidẽ, vt sermo auditus nõ prosit, nisi sit commixtus fidei eorum qui audiunt, Hebr. 4.

Operis operati instaurandi artificiũ.

Et de Sacramentis expressa sunt Scripturæ testimonia: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur: imò manducat sibi iudicium, qui indignè manducat. Contra hæc manifesta testimonia Pontificij ostendunt opinionem operis operati: quòd scilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in suscipiente. Imò cùm docent, fidem debere dubitare de gratia, planè inuertunt omnia. Incredulos sine fide fingunt per externum Sacramentorum vsum accipere & habere gratiam: in credentibus verò, ipsam fidem in vsu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiam. Sed hæc sunt euidentissima, vt non sit opus pluribus verbis, tas enim ipsa, Ecclesiæ filiis se declarat. Et ipsi Põtificij Scriptores iam tergiuersantur, nec manifestè audent suscipere defensionem huius axiomatis, quòd vsus Sacramentorum, sine fide saluet suscipientes. Præterea est hæresis iam dudũ ab Augustino damnata, De Ciuit. lib. 21. cap. 25. eos damnari non posse, qui Sacramenta Christi perceperint, in quacunque hæresi vel impietate fuerint. Videntur autem Scholastici (vt & hoc obiter addam) occasionem disputationum de opere operato inde sumpsisse, quod Augustinus tradit contra Donatistas lib. 3. cap. 14.

Sacramẽti integritas & sanctitas.

Non interest cum de Sacramẽti integritate & sanctitate tractatur, quid credat & quali fide imbutus sit ille qui accipit Sacramentum. Interest quidem plurimũ, ad salutis viam: sed ad Sacramenti quæstionẽ nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentũ, & peruersam fidem. Et postea: Manifestum est, fieri posse, vt fide non integra integrum in quoquam maneat Baptismi Sacramentum. Idem etiã disputat, errorem in fide, eius qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptismi, quod ad salutis viam attinet, excludere: Sacramentũ tamen illi non deesse, nec si conuertatur repeti oportere, tunc enim demũ, cùm fides vera facta fuerit, Sacramentum prius susceptũ vires suas exercere, lib. 4. cap. 15. Et lib. 5. cap. 8. dicit: Indignè quis sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit, Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus erat, etiam illis quibus dicebat Apostolus: qui manducat indignè, iudicium sibi manducat. Hæc non satis considerãtes Scholastici finxerunt, non tantum ipsum Sacramentum, verùm etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi sine fide, ab impœnitentibus & incredulis, cum Augustinus vbique inculcet, aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti: Imò in locis iam allegatis dicit, illos qui sine vera fide, ipsum quidem Baptisma accipiant & habeant, non tamen accipere & habere remissionem peccatorum: quæ certe est gratia & virtus Baptismi. Et lib. 5. cap. 8. inquit: Remissio peccatorum non consequitur Baptisma, nisi non solùm legitimum, sed etiam legitimè habeatur. Et contra Cresconium, lib. 1. cap. 25. cùm tractasset dictum Pauli, qui indignè manducat, Ecce quemadmodũ obsunt diuina & sancta malè vtentibus. Et contra Epistolam Parmeniani, lib. 2. cap 6. Vnum & idem sacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde accipiendum accesserit, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergo manducat digne, & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Hæc Augustinus. Nullo modo igitur Augustinus sensit, sine bono motu cordis, aut sine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Scholasticorum erronea opinio.

Ita quod Augustinus inquit, Epist. 23. Paruulus etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit: vnde Sacramentum eius salubriter percipit. Ex hac Augustini sententia de paruulis, Scholastici fecerunt regulam generalem: Ad accipiendã gratiam Sacramentorum ad salutem, non necessariam esse fidem, vel bonum motum cordis interiorem, sed sufficere, vt non ponas obicem. Obicem autem vocant peccatum mortale, vel propositum eius: quale est homicidium, libido. Incredulitatem verò

sam

seu infidelitatem, non volunt esse tale obstaculum, quod impediat, quo minus gratia Sacramentorum ad salutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scriptura, & Augustinus ipse contradicit: sicut quædam eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptismo, postea suo loco dicemus. Nunc tantum obiter monstrare volui, ex quibus Augustini locis non recte acceptis, nec satis diligenter cōsideratis, Scholastici occasionem sumpsisse videantur disputationis de opere operato, quod tamen vocabulū nec apud Augustinum, nec apud quenquā ex veteribus extat.

DE CHARACTERE. CANON IX.

Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit.

EXAMEN.

Magna & ardua res est, anathema alicui dicere, hoc est, denunciare quod præcisus & exclusus sit ab omni gratia seu misericordia Dei in Christo Iesu, & quod diris sit deuotus ad sempiternum exitium. Causam igitur propter quam alicui anathema dicatur, oportet esse non leuem, nec dubiam, sed grauissimam & certissimam. Iam vero Tridentini simpliciter anathema dicunt omnibus, qui non vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholasticorum recens & incertum commentum, de Charactere indelebili. Paucis igitur annotabimus, qualis, quam grauis scilicet, quam vetus, quam certa & firma sit illa opinio. Illa enim consideratio ostendet, quanta leuitate, imo quanta futilitate, Tridentina synodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophthegma, Reges ludere pactis & iuramentis, sicut pueri astragalis ludere solent. Nunc rectius dicitur, Pontificia conciliabula anathematis ludere, non secus atque pueri astragalis ludunt.

Quia vero Gabriel disputationes Scholasticorum de Charactere, in vnam summam, distinct. 6. quæst. 1. in 4. Sententiarum, collegit: breuiter quædam inde annotabo, inde enim manifestum erit, quid sit propter hanc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur, sicut hominibus certi status, datur quandoque certus ornatus, vel signum in corpore vel veste, quibus cognoscuntur esse illius status siue sectæ: ita etiam per Sacramenta, quibus homo ponitur in certo statu, dicunt imprimi immediate à Deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis Sacramentum, quo cognoscatur suscipiens esse in tali statu. Et huic characteri, multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt esse signum gratiæ inexistentis, vel quæ inexisteret, nisi poneretur obex.

Character Pontificum.

II. signum configuratiuum, seu assimulatiuum Christo, per characterem enim fingunt suscipientem ascribi familiæ Christi. III. signum distinctiuum ab aliis characterem non habentibus. IIII. signum dispositiuum, ad gratiam Sacramenti gratum facientem. V. signum rememoratiuum, per quod suscipiens reducitur in memoriam Sacramenti suscepti. VI. signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, sicut habitus religionis obligat portantem ad obseruandam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem esse indelebile aliquid in anima, reddens Sacramentū per quod imprimitur initerabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem & Ordinem, dicunt imprimi talē characterem: sed ita, vt character Ordinis sit sextuplex specie. Atque ita numerus characterum, superabit ipsū numerum Sacramentorum septenarium. Arduæ autem apud ipsos sunt disputationes, vnde sit indelebilitas characteris: deinde etiā de quidditate characteris, an sit relatio, an vero qualitas absoluta, & in qua specie qualitatis. Dicunt autem posse esse & in prima, & in secūda & in tertia specie qualitatis: itē, posse etiam poni in prædicamenta relationis & passionis. De subiecto etiam in quo poni debeat character, variæ sunt opiniones: an ponēdus sit in essentia animæ, an vero in potentia: item, an in potentia cognoscente, an vero in potētia volente. Disputatur præterea, an circumcisio impresserit characterem: item, an Baptismus sanguinis & flaminis, imprimant characterem: an etiam animæ Christi in Baptismo impressus sit talis character. Et demum descriptiones characteris tales traduntur: Character est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum, in susceptione Sacramenti initerabilis, manens indebiliter de lege communi vel, est signum impressum animæ, quod est præuiū gratiæ, in susceptionē Sacramēti initerabilis. Item, character est quædam potestas spiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Ecclesia. Hæc ferme est sylua præcipuarum quæstionum & opinionum de charactere. Gabriel igitur & dicit & probat, vocabulum characteris, in hac quidem significatione & sententia, nec in Scriptura, nec in vetustis Ecclesiasticis scriptorib. extare: ita vt nec ipse Longobardus characteris mētionem faciat, in tali quidem significatione & sententia. Quod enim Longobardus dicit, eos qui ab hæreticis seruato charactere Christi, baptizati sunt, non esse rebaptizandos: intelligit formam verborum Baptismi, à Christo traditam. Deinde quod ad rē ipsam attinet, addit Gabriel: Nec rationem necessariam demonstrare, nec euidentem authoritatem Patrum probare, ponendum esse talem characterem, sicut dictum est. Sententias enim quæ ex Dionysio, Augustino, Damasceno & Longobardo, de charactere adducuntur, fere & magis pertinenter ad mentem authorum exponi de ipso Baptismi Sacramento, aut de forma Sacramentali, quam de aliquo realiter animæ impresso, sicut de charactere dicunt. Et declaratis illis Patrum sententiis, concludit: Patet ergo quod neque authoritate sacræ Scripturæ, neque sanctorum Patrum cogunt ponere characterem, ad hunc intellectū, in quo accipitur à recentiorib. Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam esse necessariā, quæ demōstret, esse seu imprimi talē characterem. Omnia enim quæ attribuūtur characteri, æquè possunt solui sine charactere, sicut cū charactere. Omnia enim operatur Sacramentū ipsum, sine charactere. Item, illa quæ characteri tribuuntur, inueniuntur in Eucharistia, & in cæteris quæ non imprimunt characterem. Et tandem concludit, omnes rationes quæ adducuntur, esse persuasiones, non procedentes ex necessariis. Et sub finem inquit: Omnia quæ de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria sunt, & modica ratione fulcita. Illam etiam rationem, quæ præcipue mouit Scholasticos ad ponendum characterem, quod scilicet Baptismus non est iterandus, ostendit Gabriel, non esse necessariam, inquit enim: In-

Trident. de opere operato.

spiciamus, quid cœtus Pontifici iuratus Tridenti de opere operato decreuerit. Et primò cùm non ignorent, inter ipsos Pontificios multos quæsiuisse mitigationes Scholastici istius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipsi simpliciter tantùm approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati siue probent, siue improbent. Omnes igitur Scholasticorum disputationes & opiniones de opere operato, qualescunque sunt, in genere probant & confirmant.

2. Si Lector quærat: An Tridentina congregatio probet Gropperi, & quorundam aliorum interpretationem seu mitigationem opinionis de opere operato, quam supra recensuimus: res non est obscura. Quod enim mentione operis operati, non velint intelligi hanc sententiam, Sacramentorum veritatem & efficaciam non pendere ex ministri siue dignitate, siue indignitate: manifestè ostẽdunt, de illa enim sententia, postea peculiarem Can. 12. scilicet, condiderunt. Aliud igitur absq; omni dubitatione, in IIX. Canone intelligunt per opus operatum 3. Quid verò intelligant per antithesin, planè & perspicuè ostendunt. Duo enim hæc inter se opponunt, opus operatum, & fidem, quæ in promissione Sacramentis annexa, accipit gratiã. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta, ex opere operato ita conferri gratiam, vt non opus sit, fide oblatam illam gratiam recipere. Scholastici enim dicunt, præter exhibitionem signi foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in suscipiente, hæc enim sunt verba Gabrielis. Sed iterum consideret Lector, quòd verba in posteriori parte IIX. Canonis, insidiosè ita posuerunt, quasi nostra sententia, qui opinionem operis operati impugnamus, hæc sit, solam fidem diuinæ promissionis ad gratiã consequendam ita sufficere, vt non opus sit vsu verbi & Sacramentorũ, vel solam fidem ita sufficere, vt non opus sit, Deum gratiam suam per verbum & Sacramenta credentib. offerre & exhibere.

Huiusmodi sophismatis ruinosam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire, aut potius incrustare coram imperitis conantur: cùm manifestæ extent nostræ explicationes diuersum testificantes, sicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res est, vtcuntur: si opinio operis operati, sicut à Scholasticis tradita est, nuda proponatur, ipsam propositionẽ afferre secum refutationem. Est enim demonstratio inuicta, promissionem gratiæ, quæ ita annexa est Sacramẽtis, quòd ideò Augustinus vocat Sacramentũ visibile verbũ, adeò requirere fidẽ, vt sermo auditus nõ prosit, nisi sit commixtus fidei eorum qui audiunt, Hebr. 4.

Fides non excludit verbi & sacramẽtis vsum.

Et de Sacramentis expressa sunt Scripturæ testimonia: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur: imò manducat sibi iudicium, qui indignè manducat. Contra hæc manifesta testimonia Pontificij ostendunt opinionem operis operati: quòd scilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in suscipiente. Imò cùm docent, fidem debere dubitare de gratia, planè inuertunt omnia, Incredulos sine fide fingunt per externum Sacramentorum vsum accipere & habere gratiam: in credentibus verò, ipsam fidem in vsu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiam. Sed hæc sunt euidentissima, vt non sit opus pluribus verbis, res enim

Operis operati instaurandi artificiũ.

ipsa, Ecclesiæ filiis se declarat. Et ipsi Pontificij Scriptores iam tergiuersantur, nec manifestè audent suscipere defensionem huius axiomatis, quòd vsus Sacramentorum, sine fide saluet suscipientes. Præterea est hæresis iam dudũ ab Augustino damnata, De Ciuit. lib. 21. cap. 25. eos damnari non posse, qui Sacramenta Christi perceperint, in quacunque hæresi vel impietate fuerint. Videntur autem Scholastici (vt & hoc obiter addam) occasionem disputationum de opere operato inde sumpsisse, quod Augustinus tradit contra Donatistas lib. 3. cap. 14. Non interest cum de Sacramẽti integritate & sanctitate tractatur, quid credat & quali fide imbutus sit ille qui accipit Sacramentum. Interest quidem plurimũ, ad salutis viam: sed ad Sacramenti quæstionẽ nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentũ, & peruersam fidem. Et postea: Manifestum est, fieri posse, vt fide non integra integrum in quoquam maneat Baptismi Sacramentum. Idem etiã disputat, errorem in fide, eius qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptismi, quod ad salutis viam attinet, excludere: Sacramentũ tamen illi non deesse, nec si connectatur reperi oportere, tunc enim demũ, cùm fides vera facta fuerit, Sacramentum prius susceptũ vires suas exercere, lib. 4. cap. 15. Et lib. 5. cap. 8. dicit: Indignè quis sumeas Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit, Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus erat, etiam illis quibus dicebat Apostolus: qui manducat indignè, iudicium sibi manducat. Hæc non satis considerãtes Scholastici finxerunt, non tantum ipsum Sacramentum, verùm etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi sine fide, ab impœnitentibus & incredulis, cum Augustinus vbique inculcet, aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti: Imò in locis iam allegatis dicit, illos qui sine vera fide, ipsum quidem Baptisma accipiant & habeant, non tamen accipere & habere remissionem peccatorum: quæ certe est gratia & virtus Baptismi. Et lib. 5. cap. 8. inquit: Remissio peccatorum non consequitur Baptisma, nisi non solùm legitimum, sed etiam legitimè habeatur. Et contra Cresconium, libr. 1. cap. 25. cùm tractasset dictum Pauli, qui indignè manducat, Ecce quemadmodũ obsunt diuina & sancta malè vtentibus. Et contra Epistolam Parmeniani, lib. 2. cap 6. Vnum & idem sacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde accipiendum accesserit, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergo manducat digne, & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Hæc Augustinus. Nullo modo igitur Augustinus sensit, sine bono motu cordis, aut sine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Sacramẽti integritas & sanctitas.

Scholasticorum erronea opinio.

Ita quod Augustinus inquit, Epist. 23. Paruulus etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit, vnde Sacramentum eius salubriter percipit. Ex hac Augustini sententia de paruulis, Scholastici fecerunt regulam generalem: Ad accipiendã gratiam Sacramentorum ad salutem, non necessariam esse fidem, vel bonum motum cordis interiorem, sed sufficere, vt non ponas obicem. Obicem autem vocant peccatum mortale, vel propositum eius: quale est homicidium, libido. Incredulitatem verò

seu

seu impedimentum, non volunt esse tale obstaculum, quod impediat, quo minus gratia Sacramentorum ad salutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scripturæ, & Augustinus ipse contradicit: sicut quædam eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptismo, postea suo loco dicemus. Nunc tantum obiter monstrare volui, ex quibus Augustini locis non recte acceptis, nec satis diligenter côsideratis, Scholastici occasionem sumpsisse videantur disputationis de opere operato, quod tamen vocabulû nec apud Augustinum, nec apud quenquã ex veteribus extat.

DE CHARA-CTERE.

CANON IX.

Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

EXAMEN.

Magna & ardua res est, anathema alicui dicere, hoc est, denunciare quod præcisus & exclusus sit ab omni gratia seu misericordia Dei in Christo Iesu; & quod diris sit deuotus ad sempiternum exitium. Causam igitur propter quam alicui anathema dicatur, oportet esse non leuem, nec dubiam, sed grauissimam & certissimam. Iam vero Tridentini simpliciter anathema dicunt omnibus, qui non vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholasticorum recens & incertum commentum, de Charactere indelebili. Paucis igitur annotabimus, qualis, quam grauis scilicet, quam vetus, quam certa & firma sit illa opinio. Illa enim consideratio ostendet, quanta leuitate, imo quanta futilitate, Tridentina synodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophthegma, Reges ludere pactis & iuramentis, sicut pueri astragalis ludere solent. Nunc rectius dicitur, Pontificia conciliabola anathematis ludere, non secus atque pueri astragalis ludont.

Quia vero Gabriel disputationes Scholasticorum de Charactere, in vnam summam, distinct. 6. quæst. 2. in 4. Sententiarum, collegit: breuiter quædam inde annotabô, inde enim manifestum erit, quid sit propter hanc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur, sicut hominibus certi status, datur quandoque certus ornatus, vel signum in corpore vel veste, quibus cognoscuntur esse illius status siue sectæ: ita etiam per Sacramenta, quibus homo ponitur in certo statu, dicunt imprimi immediate à Deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis Sacramentum, quo cognoscatur suscipiens esse in tali statu. Et huic characteri, multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt esse signum gratiæ inexistentis, vel quæ inexisteret, nisi poneretur obex.

Character Pontificum. II. signum configuratiuum, seu assimulatiuum Christo, per characterem enim fingunt suscipientem ascribi familiæ Christi. III. signum distinctiuum ab aliis characterem non habentibus. IIII. signum dispositiuum, ad gratiam Sacramenti gratum facientem. V. signum rememoratiuum, per quod suscipiens reducitur in memoriam Sacramenti suscepti. VI. signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, sicut habitus religionis obligat portantem ad obseruandam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem esse indelebile aliquid in anima, reddens Sacramentû per quod imprimitur initerabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem & Ordinem, dicunt imprimi talê characterem: sed ita, vt character Ordinis sit sextuplex specie. Atque ita numerus characterum, superabit ipsû numerum Sacramentorum septenarium. Arduæ autem apud ipsos sunt disputationes, vnde sit indelebilitas characteris: deinde etiã de quidditate characteris, an sit relatio, an vero qualitas absoluta, & in qua specie qualitatis. Dicunt autem posse esse & in prima, & in secûda & in tertia specie qualitatis: itê, posse etiam poni in prædicamenta relationis & passionis. De subiecto etiam in quo poni debeat character, variæ sunt opiniones: an ponêdus sit in essentia animæ, an vero in potentia: item, an in potentia cognoscente, an vero in potêtiæ volente. Disputatur præterea, an circuncisio impresserit characterem: item, an Baptismus sanguinis & flaminis, imprimant characterem: an etiam animæ Christi in Baptismo impressus sit talis character. Et demum descriptiones characteris tales traduntur: Character est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum, in susceptione Sacramenti initerabilis, manens indelebiliter de lege communi: vel, est signum impressum animæ, quod est præuiû gratiæ, in susceptionê Sacramêti initerabilis. Item, character est quædam potestas spiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Ecclesia. Hæc ferme est sylua præcipuarum quæstionum & opinionum de charactere. Gabriel igitur & dicit & probat, vocabulum characteris, in hac quidem significatione & sentêtia, nec in Scripturis, nec in vetustis Ecclesiasticis scriptoribus extare: ita vt nec ipse Longobardus characteris mêtionem faciat, in tali quidem significatione & sententia. Quod enim Longobardus dicit, eos qui ab hæreticis seruato charactere Christi, baptizati sunt, non esse rebaptizandos: intelligit formam verborum Baptismi, à Christo traditam. Deinde quod ad rê ipsam attinet, addit Gabriel: Nec rationem necessariam demonstrare, nec euidentem authoritatem Patrum probare, ponendum esse talem characterem, sicut dictum est. Sententias enim quæ ex Dionysio, Augustino, Damasceno & Longobardo, de charactere adducuntur, fere & magis pertinenter ad mentem authorum exponi de ipso Baptismi Sacramento, aut de forma Sacramentali, quam de aliquo realiter animæ impresso, sicut de charactere dicunt. Et declaratis illis Patrum sententiis, concludit: Patet ergo quod neque authoritate sacræ Scripturæ, neque sanctorum Patrum cogunt ponere characterem, ad hunc intellectû, in quo accipitur à recentioribus Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam esse necessariã, quæ demôstret, esse seu imprimi talê characterem. Omnia enim quæ attribuûtur characteri, æquê possunt solui sine charactere, sicut cû charactere. Omnia enim operatur Sacramentû ipsum, sine charactere. Item, illa quæ characteri tribuuntur, inueniuntur in Eucharistia, & in ceteris quæ non imprimunt characterem. Et tandem concludit, omnes rationes quæ adducuntur, esse persuasiones, non procedentes ex necessariis. Et sub finem inquit: Omnia quæ de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria sunt, & modica ratione fulcita. Illam etiam rationem, quæ præcipue mouit Scholasticos ad ponendum characterem, quod scilicet Baptismus non est iterandus, ostendit Gabriel, non esse necessariam, inquit enim: In-

Descriptiones characteris.

iterabilitatis Sacramentorum principalis ratio, nō est characteris impressio, sed sola diuina institutio. Et minus manifestum est, characterem esse quam Baptismum non posse iterari, hoc enim à tempore institutionis Baptismi fuit certū: illud vero, ne hodie quidem euidenter certum est. Vnā vero solam dicit authoritatem esse, quæ aliquid faciat pro charactere: quod scilicet extra de Baptismo & eius effectu, ca. Maiores, Innocentius tertius videatur de impressione characteris in Baptismo loqui. Sed & illum ipsum locum dicit Gabriel posse aliter intelligi, cum quidem etiam glossa ibi tale nihil dicat de charactere. Sed sit sane hæc vna prima & sola authoritas, qua opinio characteris, & Scripturæ & veteribus ignota, Ecclesię obtrusa est. Ex authore certe colligi potest, quale sit dogma. Ille enim Innocentius est, qui Decretales edidit: vt correctio principū in secularibus, referatur ad Papam: vt ille Imperator sit, quem Papa coronari iusserit: Hic est, qui cōtra Philippū Imperatorem, alium curauit creari Othonem: cui adeo fauit, vt nulli Archiepiscoporum palliū dare voluerit, nisi cū Papa cōtra Imperatorē sentiret. Et ita exitialia bella in imperio cōcitauit. Postea vero ipsum Othonem, etiam fulmine excōmunicationis ab imperio promihere molitus est. Hic est qui dixit: Aut Pōtifex Philippi diadema regium, aut Philippus Pontifici insigne Apostolicum adimet: Vt iusto dolore Vrspergensis exclamet: Habes Roma quod sitisti, decanta Canticū: quia per malitiam, nō religionem orbem vicisti. Ille igitur talis, sit sane post natum Christum annis 1200 author noui commēti de charactere: quod & Scripturæ, & veteri Ecclesiæ ignotum fuit. Operæprecium vero est, & hoc addere, quomodo Gabriel respondeat ad hanc sententiam, quam videt posse obijci: Theologus nihil debet ponere, cuius necessitas non apparet ex fide. Ita autem inquit: Credita quæcunque probātur, aut ex Scriptura, aut per determinationem Ecclesiæ, etiamsi illud determinate non habeatur ex Scriptura: quia non potest errare Ecclesia in his, quæ fidei sunt. Quia vero opinio de charactere ne quidem Ecclesiæ determinationem certam & expressam habet: respondet igitur Gabriel: Theologus potest aliquid ponere tanquam probabile, quod est consonum Scripturæ, & determinationi Ecclesiæ, & in nullo contrarium, licet non possit euidēter & necessario deduci ex his quæ sunt fidei. Vnde in proposito magis videtur consonare determinationi Ecclesiæ, ponere characterē, quā eius oppositum & ita cōmuniter Schola Theologorum tenet. Et tandem inquit: Cui non placet hæc solutio, quærat aliam.

Et hæc cum ita se habeāt, Lector ex vno hoc canone colligat & æstimet, quantum fidei & authoritatis tribuendum sit Tridentinę cōgregationi Romano Pōtifici iuratæ: quod de recenti commento, & Scripturæ & Antiquitati ignoto, quod nec authoritate, nec vlla ratione nititur, non aliter ac de certissimo & firmissimo fidei articulo decernunt. Si quis dixerit, in trib. Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit. Nihil addam. Cum enim vnicus hic canō satis ostendat, quid, quale & quantum conciliabulū hoc sibi sumat, Lector admonitus, rem tātam diligentius secum considerabit & perpendet.

A recenti vero illa dubia & incerta opinione, de impressione characteris, ideo decet veram Christi Ecclesiam alieniorem esse, quia labefactat fundamentum dogmatis: cuius certitudo, propter conscientiarum cōsolationem, omnino necessaria est. In doctrina enim, quod Baptismus legitime iuxta Christi institutionem collatus, non sit iterandus. & propter quas causas non sit iterandus, de re magna agitur: quo scilicet fundamento, qua certitudine, & quo firmamento consolatio illa nitatur, quod pactum gratiæ, quod in Baptismo Deus nobiscum iniit, perpetuum sit, quod seruare velit, etiamsi ab eo discedamus, si modo in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus. Baptismi iterabilitas.

Hanc tantam rem, atque adeo necessariā, à vera & solida petra institutionis dimouent, & fluxæ arenæ superædificant: vt scilicet non sit certior consolatio, quam certum est talem, sicut ipsi cōminiscuntur, characterē animæ imprimi per Baptismū. Atqui quam recens, incerta & infirma sit opinio de charactere, ipsis Scholasticorum verbis, iam ostendimus. Sed forsan ideo à fundatissimo consolationis huius firmamēto, quod in Scriptura extat, discesserunt, & aliud lubricum & commētitium substituerunt: quia fingunt, lapsis post Baptismum non esse amplius vtile & ratum illud fœdus gratiæ, in quod per Baptismum recepti fuerant, quia dissolutum & fractum sit: sed ad secundam tabulam, nostram scilicet contritionem & satisfactionem esse confugiendum: vt per illam ex pelago perditionis, ad portum salutis enatemus: sicut Decretū de pœnitentia ostendet. Sed vera fundamenta doctrinæ, de non iterando Baptismo, in XI. Canone de Baptismo explicanda erunt. Illud vero quod Baptismi propriū est, vt scilicet non iteretur, postea ad Confirmationem, & ad suos Ordines transtulerunt: & de illorum præcipue charactere, magis quam de ipso Baptismo, digladiantur & præsumunt. In reliquis vero Sacramentis disputant de impressione ornatus cuiusdam, qui similis ferme sit characteri: de quo tamen ornatu, inter ipsos nondum conuenit. Forsan autem tam pertinaciter Deus ipsos sinit dimicare, pro vtenda opinione characteris, in Confirmatione & Ordinibus, vt manifestum fiat, apud quos sit & repetiatur character ille, cuius fit mentio, Apoc. 13. 14. 15. 16. 19. & 20.

DE MINISTRIS SACRAMENTORVM.

CANON X.

Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

EXAMEN.

Verba quæ in hoc Canone damnant, excerpserunt ex Lutheri libello, de captiuitate Babylonica: Sed & verba mutilarunt, & sententiam deprauarunt, vt Lutheri doctrinam inuisam redderent imperitis, quasi perturbatrix esset omnis diuini, & humani ordinis in Ecclesia. Sed Lutherus nunquam sensit, quemuis Christianum promiscue, sine legitima vocatione vel posse, vel debere sibi arrogare vel vsurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia: imo Pontificiis vel fremētibus, vel ferro tantum & flamma disputantibus, Lutherus contra varias Anabaptistarum sectas, ex verbo Dei monstra-

monstrauit, neminem debere, etiamsi sit doctissimus, ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia vsurpare, sine peculiari & legitima vocatione. Et Ecclesiam serio admonuit, ne permittat illos ministerium verbi & Sacramentorum exercere, qui non habent legitimæ vocationis testimonia: quia scriptum est, Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Rom. 10. Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, Ierem. 23.

Lutherus illustrauit doctrinam de legitima vocatione. Et cum per totum mundum Lutheri scripta, sonora voce clamitent, illustratam ab ipso esse doctrinam Scripturæ de legitima vocatione ministrorum verbi & Sacramentorum, mirari aliquis posset, quare in hoc Canone, mutilata & deprauata Lutheri verba, dissimulata ipsius sententia, damnare voluerint. Sed vrit ipsos, quod Lutherus in illa disputatione attrigit supercilium, imo verius tyrannidem, quæ in regno Pontificio arrogatur, & mitratis Episcoporum; & rasuris sacrificulorum: Persuasione etiam corporalis vnctionis, rasuræ, vestiũ, &c. laicos tanquam porcos & canes præ se contemnebant: tum hæc prætextu quibus in verbo & Sacramentis, quasi pro imperio & potestate mandabant, mutabant, addebant, &c. Et quidem etiam opus operatum, hoc est, integritatem & efficaciam Sacramentorum, ex parte constituebant in charactere, quem fingebant in ordinatione imprimi: sicut supra ex Petro de Palude notauimus. Contra has tyrannicas persuasiones Lutherus ex verbo Dei docuit, Christum claues, hoc est, ministerium verbi & Sacramentorum tradidisse & commendasse toti Ecclesiæ: non autem ita, vt quisq; suo arbitratu, & priuata temeritate, sine legitima vocatione, ministerium illud arriperet & vsurparet: sed quod postquam desiit immediata vocatio, mittat Deus ministros verbi & Sacramentorum, per vocationẽ & electionem Ecclesiæ, si fiat iuxta verbi sui præscriptum: ita vt summa potestas verbi & Sacramentorum sit penes Deum: deinde ministerium sit penes Ecclesiam, vt per quam Deus mediate vocat, eligit, & mittit ministros: tertio deinde penes illos, qui à Deo per Ecclesiam legitime electi & vocati sunt, vt penes ministros, quibus mandata est vsurpatio seu administratio ministerij verbi & Sacramentorum.

Hac distinctione, quæ vera & plana est, Lutherus reprimere voluit supercilium sacrificulorum: qui illa persuasione inflati erant, quasi soli potestatem merã & mixtam haberent in verbo & Sacramentis, ita vt Sacramenta valerent propter impressum ipsis, nescio quẽ characterẽ ordinis. Et ne reliqua Ecclesia vel tacito gemitu dicere auderet, Quid facitis? prætendebant Ecclesiam reliquã nullam plane habere potestatem in verbo & Sacramẽtis. Hoc vlcus quia Lutherus attigit, & ex verbo Dei sectionem adhibuit, illud vero est, quod Pontificios cum dolore post tot annos hodie adhuc vrit, & male habet. Et hæc est causa, quare ex illa Lutheri disputatione, verba quædam mutilata & deprauata, in hoc canone citare & damnare voluerunt.

Oblique vero, & quasi aliud agentes, hoc axioma petunt: Neminem, etiamsi legitime iuxta præscriptum verbi Dei, ab Ecclesia electus & vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo vnctus & rasus sit, habere vllam potestatem in verbi & Sacramentorum administratione: & Sacramenta ab illis administrata, non esse vera & efficacia. Has insidias Lector intelligat, occultatas in hoc Canone.

Quorsum respiciat 10. Canon. Quod vero ad ipsam sententiam decimi huius Canonis, sicut verba posita sunt, attinet, plane & clare respondeo: Si qui existimant cuiuis Christiano promiscue sine peculiari & legitima vocatione, permissam esse potestatem vsurpandi & exercendi ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia: eos iure & merito damnari. Pugnant enim contra regulam diuinam: Quomodo prædicabunt, nisi missi fuerint? Item: Currebant, ego non mittebam eos. Item contra regulam Pauli: Vt omnia ordine & decenter fiant in Ecclesia. Casum vero necessitatis, Ecclesia semper excepit: vt testatur Hieronymus aduersus Luciferianos, & Augustinus ad Fortunatum. Sed quæ sit legitima & diuina vocatio ad ministerium Ecclesiæ, postea in loco de Ordine explicandum erit.

DE INTENTIONE.

CANON XI.

Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

EXAMEN.

Huius Canonis examẽ liquido monstrabit, Pontificios in conciliabulo Tridentino congregatos, hoc sibi propositum habuisse, nõ vt in recentiorib. Scholasticorum commentis, quæ post meliora tẽpora Patrum, sine Scripturæ authoritate, & sine antiquitatis testimonio, in Ecclesiam irrepserunt, aliquid ad normam verbi Dei corrigãt: sed vt omnes opiniones, quæ hactenus in regno Pontificio agitatæ fuerunt qualescunque etiam sint, quoscunque habeant authores etiamsi nec Scripturæ, nec antiquitatis idonea habeant testimonia, simpliciter retineantur & stabiliantur: idque vt facilius fiat, nõ argumentis & rationibus, sed nudis anathematis pugnatur. Multum siquidem ipsorum interest, ne vel species aliqua mutationis, in præsenti forma regni Pontificij admittatur: id quod fieri iudicarent, si vitiatis Scholasticorum opinionib. correctionem aliquam ex regula Scripturæ adhiberent. Illud igitur tam solicite cauent, vt in hoc Canone, sicut & in plerisque aliis, ipsos Scholasticorum terminos repetere & retinere voluerint. Et nisi quis nudæ assentationi, sine Scripturæ documentis, & antiquitatis testimoniis assentiatur, statim fama suorum anathematum crepitaculis expediunt.

Et illud quod dixi, in vndecimo hoc Canone manifestissimum est. Dogma enim illud, quod ad veritatem Sacramenti necessaria sit talis intentio ministri, quæ non tantum respiciat ipsum actum conferendi Sacramenta, iuxta formam institutionis sed quæ respiciat etiam finem Sacramẽti, vt scilicet intentione sua minister velit illud fieri, propter quod Sacramentum institutum est: illud inquam dogma, in Scriptura nullum habet fundamentum: imo pugnat cum veritate Sacramentorum, quam Scriptura tradit niti non moribus, fide vel intentione ministri, sed institutione Dei, si eius forma seruetur. Tota etiam vera & purior antiquitas ignorat periculosam, imo perniciosam illam opinionem Alensis, quod Sacramentum non sit verum & efficax, si minister malitiose subtrahat interiorem suam intentionem, etiamsi in actione seu administratione seruet formam institutionis. Incundum autem

& vtile fore arbitror, si proponatur consideratio, quomodo quæstio illa apud veteres disputata fuerit, & quomodo sensim inclinatio fieri cœperit, donec progressu temporis, dogma Pontificium de necessitate intentionis ministri, inde exculptum sit. Augustinus igitur de Baptismo li. 7. c. 53. mouet has quæstiones: I. si quis fallaciter, hoc est, animo simulato in Ecclesia accipiat Baptismum. II. Si quis in mimo cum fide accipiat. III. Si quis ab eo qui nõ est baptizatus, accipiat Baptisma. IIII. Si tradens Baptismũ in Ecclesia fallaciter agat. Et de his quæstionibus Augustinus primum in vtramque partem disputat. ita enim inquit: An quãtum ad ipsos quidem attinet homines, plurimum distat inter eum qui fide Baptismum accipit à mimo, & qui animo simulato in Ecclesia Baptismum accipit. ad ipsius autem Sacramenti integritatem, nihil interest. Si enim nihil interest ad integritatem Sacramenti, in ipsa Catholica, vtrum id aliqui fallaciter an veraciter agant, cum hoc idem vtique agant: quomodo extra Ecclesiam intersit, non video, quãdo ille qui accipit, nõ simulatione palliatus, sed religione mutatus est. An plus valent ad confirmandum Sacramẽtum illi veraces inter quos agitur, quam ad frustrandum illi fallaces à quibus agitur, & in quibus agitur, & tamen si postea prodatur, nemo repetit. Sed nobis tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali concilio cœpit, nullo plenario cõcilio terminata sunt, &c. Et mox subiungit: Veruntamẽ si quis forte in eo me concilio constitutũ, vbi talium rerũ quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem quo eram cũ ista dictarem, nequaquam dubitarẽ habere eos Baptismum qui vbicunque & à quibuscunque illud, verbis Euangelicis consecratum, sine sua simulatione, & aliqua cum fide accepissent, &c. Item prætereris maiorum statuta non dubito, etiam illos habere Baptismum, qui quamuis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel vbi putatur Ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est: Ex nobis exierunt. Vbi autem neque societas vlla esset ita credẽtium, neque ille qui acciperet ita crederet, sed totũ ludicre & mimice & ioculariter ageretur: vtrum approbandus esset Baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium, per alicuius reuelationis Oraculum, oratione implorandum esse censerem: ita sane, vt post me dicturos sententias, si quid iam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem. Hæc Augustinus, pro solita sua vere Christiana modestia, vsque adeo autem ex institutionis veritate & certitudine, non ex hominum, siue dantium, siue accipientium, quacunque vel qualitate vel intentione, vult metiendam esse veritatem & integritatem Sacramentorum, vt ne quidem de mimica seu ioculari actione pronunciare ausit.

Longobardus postea suo tempore indicat illam quæstionem, de ludicra vel ioculari Baptizatione vt cum aliqui in Balneum vel in flumen merguntur, in nomine Trinitatis, ita disputatum fuisse sapientib. vt visum fuerit non esse Baptismum, quia non intentione baptizandi illud geratur. Et addit, Nam & in hoc, & in aliis Sacramentis, sicut forma est seruanda, ita & intentio illud celebrandi, est habenda. Intelligit autem Longobardus intentionem, de ipso actu baptizandi: non de fine & effectu Baptismi. Mox enim subiungit illã Augustini sententiam: Illud te non moueat, quod quidem non ea fide paruulos ad Baptismum ferunt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam: sed eos putãt hoc remedio temporalem accipere sanitatẽ, non enim propter ea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur. Et hæc quidem Longobardi sententia, de intentione celebrãdi actionem Baptismi, nihil aliud vult, quam institutionem seruandam esse, vt sit verum Sacramentum. Nõ enim hoc vult institutio Baptismi, vt fiat vulgaris aliqua lotio, vel quæ ex professo nihil aliud sit, quã vel ridiculus lusus, vel mimica subsannatio, vel prophanatio institutionis cũ recitatione verborum: sed requirit, vt peculiaris instituatur actio & quidem illa actio, quam Christus instituit. Et hoc sufficit ad seruandam institutionem. Quid vero in corde de illa actione sentiatis, qui administrat Baptismũ, hoc ad veritatem siue integritatem Baptismi nõ pertinet: neque hoc voluit Longobardus. Notũ etiam est iudicium Episcoporum, de facto Athanasij, Qui puer ludens in littore maris, Episcopum se esse finxit, & more Episcopi pueros ludentes tinxerat in nomine Trinitatis. Quam Historiam describit Sozomenus li. 2. ca. 17. & Ruffinus in 10. li. Euseb. ca. 14.

Et illa sententia etiam post Longobardi tempora mansit. Innocentius enim (sicut allegat Angelus in Summa) sensit ad veritatem seu integritatem Baptismi, non necessario requiri, quid minister sciat, sentiat vel credat, de Baptismi vel substantia, vel effectu, imo si contrarium credat, & existimet esse deceptionem Baptismum, tamen verum esse, modo iuxta institutionem baptizet. Ita etiam non requiri, tanquam necessarium ad veritatem Baptismi, vt baptizans vel sciat quid sit Ecclesia, vel vt gerat in mente facere quod facit Ecclesia: imo si contrarium gereret in mente, hoc est, non faceret quod facit Ecclesia: si tamen illud faciat: hoc est, si formam institutionis seruet. Disputat igitur hoc tantum requiri, vt minister baptizans intendat, vel saltem vt appareat, quod velit seu instituat non lauare tantum, sed baptizare. Hac vero sententia, Scholastici non contenti, longe vlterius in hac disputatione progressi sunt. Docuerunt enim ad veritatem Baptismi requiri, non tantum formam institutionis, verumetiam intentionem ministri, eamque non tantum respectu actus baptizandi, vt obiecti, sed etiam respectu effectus Baptismi, qui est eius finis & terminus. Ideo tria ponunt: Baptizationem, verba & intentionem: & illa tria sentiunt simul requiri ad veritatem seu integritatem Baptismi, ita vt neutrum sine altero sufficiat. Quia vero animaduertunt, hac ratione omnino dubium & incertum reddi Baptismum, varias excogitarunt distinctiones, quibus illis incommoditatibus mederentur: aliam scilicet esse intentionem specialem, quæ vult & intendit illud fieri, propter quod institutus est Baptismus, aliam esse generalem, quæ vult & intendit illud fieri, quod Ecclesia in Baptimo intendit, licet batizans illud vel ignoret, vel non credat. Et hanc rursus distinguunt in actualem, habitualem, & virtualem. Dicunt igitur, ad veritatem Baptismi requiri intentionem ministri, respectu effectus Baptismi generalem & virtualem, faciendi quod facit & credit Ecclesia. Si vero minister, apud se non intenderet, quod Ecclesia intendit, sed quod hæresis intendit, non esset verum Baptisma. Sed hisce variis distinctio-

Innocentius.

pibus

nibus conscientiam cum dubitatione reluctantem, nihil eleuari, ipsi fatentur. Cum enim alterius interior intentio, mihi non possit esse nota: si illa tamen necessaria sit ad veritatem Baptismi, necesse erit baptizatum semper manere dubium de sui baptizatione: & ita nunquam poterit certus esse de salute sua. Respondet autem Alensis: Baptizandum committendum esse ministro, qui nõ sit suspectus, sed probatus in fide: & ita posse haberi vehementem præsumptionem, quæ saluti adulti cum propria intentione sufficiat. Nam si forte minister subtraheret interiorem suam intentionem, non esset quidẽ verum Sacramentum: saluaretur tamen adultus Baptismo flaminis, hoc est, sua pœnitentia & charitate, sine Baptismo. Sed in Baptismo paruuli, minister subtraheret intentionem, & ita paruulus non esset vere baptizatus: quærunt igitur, si ante vsum rationis decederet, an damnatus esset? Et respondent Alexander & Thomas, in illo casu pie posse supponi, sine præiudicio tamen, quod summus Sacerdos suppleat quod deficit Sacramento. Et Gabriel addit: Hoc est bene notandum, quia est valde consolatorium. Sed quare non retinent vera fundamenta cõsolationis: vt scilicet veritas Sacramentorum æstimetur, non ex ministri incerta intentione, sed ex veritate & certitudine diuinæ institutionis? Addunt tamen si summus sacerdos non suppleat illud, non accusari posse iustitiam diuinam, etiamsi paruulo baptizato quidem iuxta institutionem Christi, sed sine ministri intentione, nõ remittat peccata. Hæc ferme sunt, quæ de intentione, in administratione Sacramentorum apud Scholasticos disputantur: quæ quo minus à nobis fingi viderentur, ipsorum verbis ex Gabriele describere volui, vt lectores cõmonefacti, sciant & cogitent, quib. de rebus in hisce Tridentinis Decretis & Canonibus agatur: ne quis existimet, nullam subesse veram & grauẽ causam, quare illis assentiri nec velimus nec possimus, nec etiam salua fide & bona conscientia debeamus. Cũ enim ex hac recitatione constet, quæ de hac quæstione sit Scripturę, quæ veteris Ecclesiæ sententia, quę Augustini modestia ἐποχὴ quæ mediæ ætatis disputationes: quæ verò recentiorum sunt opiniones, fideicertæ, & salutis certitudini periculosissimæ: enit iam Tridentina congregatio, datura specimen eius emendationis, quæ titulo Concilij per multos annos promissa, & à Christiano orbe expectata fuit. Quid autem quæso discernit de illis recẽtibus Scholasticorum opinionibus? an intentio ministri talis, sicut ipsi tradunt, ad veritatem Sacramẽti necessaria sit? Ita inquit Canon 11. Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intẽtionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit. Audis ipsas voces Scholasticorum repeti, & opiniones ipsorum non argumentis, sed anathemate confirmari. Non igitur vel Scripturam, vel antiquitatem curant: neque hoc sibi propositũ habẽt, vt opiniones, quæ sine Scripturæ autoritate, & sine veris antiquitatis testimoniis per recentiores Scholasticorum disputationes, in Ecclesiam inuectæ sunt, ad normam Scripturæ, & antiquitatis conformitatem, corrigantur: sed vt simpliciter omnia, quæcunque & qualiacunque sunt, quæ quoquomodo in regno Pontificio, visitata & recepta fuerunt, vnde etiam cunq. habuerint originem, sine minima vel suspicione emendationis & correctionis, retineantur & stabiliantur. Neque hoc prætereundum est, quare opinionem illam de intentione, tam diligenter & serio defendant: vt quod antiquitas ignorauit, de quo Augustinus asseuerationem suspendit, illud iam sine documentis, sola anathematis interminatione, tanquam certissimus fidei articulus, credendum obtrudatur. Dogma verò de dubitatione, est Helena illa. In VI. enim sessione cap. 9 sanxerunt, nemini peccata dimitti, qui in fiducia & certitudine remissionis peccatorum, iuxta promissionem acquiescit. Nullum enim scire posse certitudine fidei, cui non possit subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Et huius dogmatis Iesuitæ reddũt hanc rationem: quia promissio non loquatur de me aut de te, sed sit generalis: & fides sit generaliũ pronunciatorum. Iam vero in actione Sacramẽtorum, promissio gratiæ non in genere proponitur, sed applicatur ad singulos, fide Sacramentis vtentes: & quidem ideo instituta sunt, vt illam applicationem ad singulos obsignent, confirment & certificent. Quia igitur vident verum & salutarem Sacramentorum vsum, directe & aduersa fronte pugnare contra dogma de dubitatione: varios cuniculos agunt, vt solidam, certam & firmam consolationem quæ credentibus in vsu Sacramentorum proponitur, quantum in ipsis est, labefactent, subruant & euertãt. Et ad hunc finem tendit etiam hic Canon. Si enim veritas & efficacia Sacramentorum ex diuina institutione pendere docetur, animaduertunt, fidem in vsu Sacramentorum habere consolationionis & certitudinis portũ tutum, anchorã firmam, & petram inconcussam. Vt igitur hæc euertant, infringant & subuertant, fingunt ad veritatem Sacramentorum, præter diuinam institutionem requiri etiam ministri intentionem, ita vt etiamsi Sacramenta iuxta institutionem Christi ritu legitimo administrẽtur, si minister interiorẽ suam intentionem vel non adferat, vel subtrahat, Sacramenta non sint vera, nec efficacia. Cum vero alterius cogitatio, & interior intentio mihi nunquam nota, & certo perspecta esse possit: cõsequitur hinc, suspensum, dubium, & incertum esse & manere, quicquid fidei in Sacramentis ad consolationem proponitur.

Scopus Pontificiorum in hoc anathematismo.

Hanc Pontificiorum machinationem, Lector in vndecimo hoc Canone diligenter expendat. Non enim de lana caprina rixæ sunt, quando de intentione disputatur, sed de re magna, & de consolatione, quæ conscientiis necessaria est, agitur: an scilicet fides veritatem & efficaciam Sacramentorum quęrere & constituere debeat in veritate Dei instituentis, & in virtute Dei promittentis, & iuxta promissionem in actione Sacramentorum operantis: an vero diuina illa veritas & virtus suspendẽda sit ab hominis ministri cogitatione, fide & intentione? Scriptura certe tradit, administrationem quidem Sacramentorum, vt iuxta institutionem administrentur, commendatam esse ministris, tanquã causæ instrumẽtali: virtutem vero & operationem veritatis & efficaciæ Sacramentorum, esse actionem & munus ipsius, & quidem solius Dei: Pater enim saluat per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Christus mundat & sanctificat Ecclesiam, per lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. Baptismus est lauacrum regenerationis & renouationis, non ministri, sed Spiritus sancti, Tit. 3. & sicut Paulus Philip. 1. tradit & affirmat, verbum Euangelij quando ita prædicatur sicut diuinitus patefactum est, verum esse & virtutem Dei esse, ad salutem

Summa huius loci seu Canonis & scopus.

Baptismi efficacia.

omni credenti: etiamsi ille qui annunciat, vel non adferat, vel subtrahat intentionem, hoc est (sicut Paulus loquitur) si non bona voluntate, non animo puro & sincero, nec ex dilectione, sed per inuidiam, ex contentione, & per prætextum prædicet. Eadem certa ratio esse debet etiam in Sacramento, quod est verbum visibile: vt fides statuat, Sacramentum verum esse, & habere veram efficaciam, quando iuxta institutionem administratur, quicquid minister vel cogitet, vel credat, vel intendat, modo institutionem Christi in administratione seruet. Sicut enim quando ipsa Euangelicæ prædicationis puritas vitiatur & deprauatur, iam non est verum Euangelium, nec virtus Dei ad salutem credenti: ita quando in actione seu administratione Sacramentorum ipsa institutio mutatur, mutilatur, aut deprauatur, tunc certum est, non esse verum Sacramentum. Verbum enim institutionis accedens ad elementum, facit Sacramentum. Hæc sententia simplex, vera & certa est, præbens conscientiis vtilem, firmam & necessariam consolationem, quam eripi nobis non patiamur: & pertinet ad gloriam Dei, ne ipsius veritas, ex hominis ministri intentione, quæ nobis nec nota, nec certa esse potest, æstimetur: & ne fides hæreat in homine ministro, sed nitatur veritate & virtute Dei, instituentis & promittentis.

Institutio diuina nõ sine damno mutatur.

Distinctæ autem, & multum diuersæ sunt duæ hæ quæstiones. 1. Quid ad veritatem & integritatem Sacramẽti requiratur, & necessariõ sit. 2. Quid à ministro requiratur, vt quantum ad suam personam, fidelis & bonus sit, quo animo, qua fide, intentione & deuotione Sacramenta tractare debeat, ne (sicut Paulus inquit) aliis prædicãs & ministrãs, ipse reprobus efficiatur. Ministrum enim, qui animo prophano, irrisorio, negligenti & irreuerenti, Sacramenta tractat, peccare non est dubium. Sed hæc ministri vitia, si tamen Sacramenta iuxta Christi institutionem administret, non possunt Dei veritatem irritam facere. Non enim ad substantiam & veritatem Sacramenti pertinet vel qualitas, vel fides, vel deuotio ministri. Hinc distinctionẽ Longobardus lib. 4. distinct. 5. elegantissimis Augustini sententiis illustrat. Ego dico, inquit Augustinus, & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse, per quos baptizatur, iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt: si autem noluerint esse iusti qui sedent in cathedra Moysis, securum me facit magister meus Christus, de quo Spiritus sanctus dicit: Hic est qui baptizat. Item: Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Si quis ergo baptizauit, ebriosus, homicida, adulter, si Christi erat Baptismus, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebriosum, nec homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: Hic est qui baptizat. Item, Baptismus talis est, qualis est ille, in cuius potestate datur: non qualis ille est, per cuius ministerium datur. Et alio loco. Habent ergo non modo boni, sed etiam mali, ministerium baptizandi, sed neutri potestatem Baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit. Et rationem addit, quare hanc potestatem non dederit seruis: Ne scilicet seruus in seruo spem poneret.

Ex Isidoro etiam Longobardus citat: Non hominem qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi, licet Paganus sit qui baptizat.

CANON XII.

Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

De huius Canonis sententia, nulla est inter nos controuersia. Illam enim nostri ex Scripturæ fundamentis contra Anabaptistas, errorem Donatistarum renouantes, strenue defenderunt, & deliria Donatistarum solide refutarunt. Nihil igitur hoc loco addam. Ea enim potissimum, quæ in Concilij huius decretis controuersa sunt, examinare instituimus.

DE RITIBVS IN ADMINISTRATIONE SACRAMENTORUM.

CANON XIII.

Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

EXAMEN.

Principio Lector obseruet, quam callide posita sint verba in hoc Canone. Omnes enim ritus, qui sub Papatu in administratione Sacramentorum adhiberi consueuerunt, appellant receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus: cum non ignorent, plerosque ex illis, nec semper à tempore Apostolorum, nec vbique in omnibus Ecclesiis receptos & vsitatos fuisse. Sciunt etiam, multos ex vetustissimis ritibus, per posteros abolitos, & in nouos commutatos esse. Cumque non ignorent, quam libertatem verbum Dei Ecclesiæ in huiusmodi ritibus concedat: insidiose addunt, non debere hoc fieri pro libito, per quemcunque Ecclesiarum pastorem. Et sane ordinis & decori gratia, etiam in externis adiaphoris, non est cuiuis, sine Ecclesiæ iudicio & cõsensu permittendum, vt ex petulantia, pro libidine quiduis vel omittat, vel permutet. Sed longe aliud est quod Canon iste parturit: Pontificem scilicet solum, cum mitrata, infulata & cornuta sua caterua, posse pro libito veteres, & quidem Apostolicos ritus omittere, & in nouos commutare: & illis deinde Ecclesiam ita obligare, vt minister etiamsi formã institutionis diuinæ, legitime seruet, atrociter tamen & mortaliter peccet, si quid ex Põtificiis ritibus omittat. Econtra vero, quando minister tantum Pontificiis ritibus seruiens, etiamsi Cœnam Dominicam vna sui parte mutilet, & totam actionem Sacramenti in diuersum genus sacrificij transformet, nihil quicquã peccare, sed cultum Deo gratissimum præstare fingitur. Et tandẽ summa eo redit, vt in administratione Sacramentorum, maior habeatur ratio rituum, qui ab hominibus inuenti & recepti sunt, quam ceremoniarum, quæ ipsa filij Dei voce institutæ & mandatæ sunt: id quod mutilatio Cœnæ Dominicæ tantum non clamat. Hoc igitur est, quod XIII. hic Canon machinatur, vt Ecclesiæ semel in vniuersum, pars illa Christianæ libertatis tollatur, vt nisi prælatis Pontificiis ita videatur in huiusmodi ritibus, ne minimum quidem liceat, vel omittere, vel mutare: etiamsi ex verbo Dei deprehendantur, vel ædificationi non seruire, vel citra impietatem seruari non posse. Quia vero non tam male audiunt, quin ad aures ipsorum totius

Scopus huius Canonis.

ferme

fermè orbis iustissimæ querelæ peruenerint, de superstitione & abusu quorundam rituum, de moderanda & corrigéda onerosa multitudine, & præcipuè de impiis opinionibus, quæ ex humanis constitutionibus & inueterata consuetudine, postremis potissimum temporibus, in administrationem Sacramentorum irrepserunt: iudicarunt in Concilio eius rei mentionem aliquam esse faciendam. Num verò spem aliquam ostendunt moderationis, leuationis & emendationis in ritibus istis Pontificijs, & annexis superstitiosis opinionibus? Nihil profectò minus. Quin execrandum anathema dicunt, nisi quis omnes illos ritus, cum opinionum illarum appendicibus, credat esse illius Catholicæ Ecclesiæ ritus, quam Nicenum Symbolum definit esse Apostolicam: & pronunciant peccatum esse, si vel minimum in istis ritibus omittatur, vel mutetur. Sibi tamen solis, in hoc genere plenam potestatem, quia illa antehac sæpe vsi sunt, constituendi, omittendi, addendi & mutandi reseruant.

Præcipua capita in disputatione de ritibus. Vt autē ad rem ipsam accedamus, vtque ea, quæ in genere ad disputationem, de ritibus in administratione Sacramentorum pertinent, simpliciter & ordine explicari possint, breuiter quædam de præcipuis capitibus annotabo, qui scilicet ritus mādatum & testimoniū habeāt in verbo Dei: qui postea à patribus, & quo consilio additi sint: quomodo à prima origine cœperint degenerare: & quæ sit regula Christianæ libertatis, vsu talium rituum in Ecclesia.

Quando ergo quæritur, an administratio Sacramentorum, sine certis & peculiaribus quibusdam externis ritibus fieri debeat? Responsio plana & manifesta est. Ipsa enim appellatio & definitio Sacramenti hoc complectitur, vt adsit ibi visibile & externum aliquod elementum, ad quod verbum accedere oportet: vtque tota actio certo modo & peculiari ceremonia diuinitus instituta tractetur & administretur. Illud verò quomodo fieri debeat, certo & manifesto verbo Dei, in Scriptura expressum, & Ecclesiæ performatū est, vt scilicet illa signa & illa verba vsurpentur, quæ in institutione cuiusque Sacramēti Deus ipse instituit & præscripsit, & quidem eo modo tractentur & vsurpentur, sicut institutio ordinat & præcipit. Hi ritus substātiales & necessarij sunt, in administratione Sacramentorum: sunt enim ipsius institutionis executio. Deinde ex Scriptura nō obscurè colligitur, Ecclesiam Apostolicā in administratione Sacramentorū sollicitè hoc seruasse, ne essent muta spectacula, sed vt doctrina de substantia, vsu & efficacia Sacramentorum, præsentibus, & Sacramenta suscepturis, fideliter ex verbo Dei, & lingua ipsis vsitata & nota proponeretur & explicaretur, vtque illi, qui vsuri erant Sacramētis, rectè instituti, diligenter admonerentur de legitima & salutari Sacramentorū susceptione. Ita Historia Actor. & Paulus 1. Cor. 11. administrationem Baptismi & Cœnæ Dominicæ describit, ex illis fundamētis institutionis: Prædicate Euangelium. Itē, Qui crediderit. Et: Hoc facite in mei cōmemorationē: Annunciate mortē Domini. Probet se homo, &c. Adhibitas etiā fuisse preces & gratiarū actiones, ex ipsa Sacramenti institutione sumptas, scriptura manifestè testatur. Institutio enim testatur, Christū gratias egisse, & illud Ecclesiæ faciendum mandauit: Hoc facite. Et Paulus inquit: Mortem Domini annūciate. Itē Act. 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu.

Et fundamenta quidem Scriptura ostendit, vnde sumi debeāt explicationes, exhortationes, preces & gratiarum actiones: ex institutione scilicet, & ex doctrina de Sacramentis, sicut in verbo Dei traditur. Non autem præscribit conceptis verbis certam formam: sed hoc pro ratione circumstantiarum, ad ædificationem liberum permittit, modò fundamentum seruetur. Hæc sunt, quæ in administratione Sacramentorum principaliter obseruāda & exigenda sunt: quæ scilicet in institutione præscripta sunt, quæque habent testimonium & exemplum Scripturæ: vt omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem.

Expendatur autem hoc loco, quàm iniqui exactores sint Pontificij. Pro humanis enim suis ritibus, in administratione Sacramentorum, ita pugnant, vt ne vnius quidem illarum ceremoniolarum omissionē, sine peccato & sine periculo anathematis liberam permittant. Eorum vero, quæ in administratione Sacramētorum, diuinitus mandata sunt, quæque Scripturæ testimonium & exemplum habent, nullo modo tam diligentem habent rationem, imò rigidi isti humanorum rituum exactores, liberum sibi permittunt in iis, quæ Scripturæ mandatum & testimonium habent, quando libet aliquid omittere, addere, mutare, &c.

Institutio enim loquitur de vsu calicis, & Paulus addit: Hoc facite donec veniat. Pontificij verò calicē ex administratione Cœnæ Dominicæ, pro sua libidine tollunt, & quando ipsis videtur, quibus etiam videtur, se illum reddere posse, & verbis gloriantur, & nunc re ipsa ostendunt. In suo Canone ex verbis institutionis expungunt hæc verba: Pro vobis traditur. Econtra verò, alia quædam superaddūt & infarciunt in ipsam institutionem: vt eleuatis in cœlum oculis, itē mysterium fidei, &c. Et Bonauentura lib. 4. dist. 8. quæst. 2. quærit, vtrum sequendum sit, cum Canon aliter habeat, quam vel Euangelistę, vel Paulus: scilicet, Hic est calix sanguinis mei. Respondet autem, Euangelistas & Paulum tantùm historiam narrare: formam verò consecrationis à Romana Ecclesia sumendam esse. Atque ideo potius verba Canonum quàm vel Euangelistarū vel Pauli, sequenda & vsurpanda esse. Et hi sunt, qui non tantum quiritantur, sed mox anathemata sua vibrant, si in ipsorum ritibus vel minutulum aliquid siue omittatur, siue mutetur.

Notorium & manifestum est, in regno Pontificio, in administratione Sacramentorum, vel planè negligi cōmonefactiones & exhortationes de vero & salutari Sacramentorum vsu: vel lingua peregrina, & populo ignota, ita tractari, vt populus inde ædificari non possit. Multæ vsurpantur preces, quæ institutioni & doctrinæ Sacramentorum non sunt cōformes, & si quid in illis boni est, sollicitè tamen cauetur, ne illud à populo vel exaudiatur, vel intelligatur. Ideo enim præter peregrinam linguā, secretam murmurationē Canonis instituerunt, ne forte populus ad preces & gratiarū actiones possit Amen dicere, 1. Cor. 14. Hæc opponenda sunt illis, qui de obseruatione & conformitate humanorum rituū, in administratione Sacramentorum, non tantum plausibiliter concionantur, sed anathematis suis terribiliter fulgurant. Verè enim colant culicem, & camelum deglutiunt, Matth. 23. Relinquentes enim mandatum Dei, tenent traditiones hominum Marci 7. Imò propter traditiones suas mandatum Dei transgredi non verentur, Matth. 15.

Si iuxta normam Scripturæ, ad ædificationem Ecclesiæ, legitima reformatio rituum in administratione Sacramentorum quæreretur, principaliter ratio habenda esset, eorum quæ in institutione Sacramentorum, ab ipso Deo præscripta sunt, quæq; habent Scripturæ testimonium & exemplum, vt si quid peregrini illis intermixtum inueniretur, resecaretur: si quid vel omissum, vel mutatum esset, restitueretur. Hæc esset vera, pia, solida & salutaris reformatio. Sed purulentum hoc Pōtificij corporis vlcus, ne attingunt quidem in hoc Canone: imò si quid horum inueterato abusu receptū sit, illud iubent pro approbato Ecclesiæ Catholicæ ritu haberi, & sub anathemate prohibent, ne quid mutetur.

Et hæc sunt, quæ in administratione Sacramentorum, Scripturæ testimoniū & exemplum habent. Et post Apostolorum quidem tempora, in primitiua Ecclesia, aliquandiu mansit Euangelica & Apostolica illa simplicitas, quòd in administratione Sacramentorum, illi tantùm ritus adhibiti fuerunt, qui habent Scripturæ mandatū & exemplum. Posteà verò paulatim alia quædam superaddi cœperūt, consilio primùm nec malo, nec impio: vt scilicet externis ritibus, in sensus incurrentibus fidelibus, & præsertim rudioribus in Ecclesia, dignitas Sacramentorum magis cōmendaretur, & à contemptu vindicaretur: vtq; virtus, operatio & vsus Sacramentorum, in ipsa actione luculētius explicaretur, & ob oculos proponeretur. In illis etiā addititiis ritibus, habita fuit ratio eorum, quæ visa fuerunt seruire ad cōseruationem ordinis & decori, in illis cōuentibus, vbi celebranda erat administratio Sacramentorum. Illa verò duplicia fuerunt: constabant enim vel verbis, vel ritibus & gestibus. Verbis dico constare: vt sunt exhortationes, preces, gratiarum actiones, lectiones ex Scriptura de Sacramentis, confessio fidei, interrogationes, & concepta quædam verba, quibus doctrina de vsu & efficacia siue Baptismi, siue Cœnæ Dominicæ explicatur, & quasi sub oculos ponitur: vt exorcismus, abrenunciatio, &c. Non autem contenti fuerunt, cōmonefactionē doctrinæ de Sacramenti cuiusq; dignitate, de vsu & efficacia, in ipsa Sacramentorū administratione, verbis saltē proposuisse: sed vt commonefactio illa tenacius sensibus & memoriæ imprimeretur, & fortius animum moueret, verbis illis cœperunt addere certos quosdam ritus & gestus. Et quidem quæ olim verbis & doctrina proponebantur, postea in multas figuras demutari cœperunt: vt quod olim verbis monebant & docebant, Baptismū esse φωτισμόν, ei posteà successit grandis moles Paschalis cerei. Et tamen illorum rituum principiò magna fuit parcitas, posteà verò paulatim cumulari cœperunt: Ita vt tandè in theatricum fermè apparatū, ceremoniæ illæ abierint. Et vt non prorsus sanè damnetur veterū illud consilium: nimis tamen hoc rigidè & magnificè exaggerant ceremoniarum magistri & exactores, quasi sine illis nec veritas, nec dignitas, nec efficacia Sacramentorum consistat.

Quia vero hoc tempore, omnes etiam non vetustissimi ritus, tanquam necessarij, sub anathematis denunciatione, conscientiis imponuntur: cùm quidem manifestè constet, in quē tristem abusum pleraq; talia degenerarint: valdè multa diligenter consideranda sunt in hac disputatione de ritibus, qui à veteribus, in administratione Sacramentorū additi & vsurpati feruntur. Primum enim ritus illi non habent institutionem & mandatum Dei: ideò longè alio, & inferiori loco collocandi sunt, quàm ceremoniæ in ipsa diuina institutione præscriptæ. II. Cùm ipse filius Dei, Sacramenta ita instituerit, vt ea certis à se institutis ritibus præceperit administrari: valdè ardua est quæstio, an hominibus permissum sit, alios præterea, & quidē multos & varios ritus, quocunque consilio superaddere: quasi ceremoniæ illæ, quæ in administratione Sacramentorum diuinitus institutæ sunt, non satis sint vel idoneæ, vel sufficientes.

Certè quibus ritibus Sacramenti cuiusque substantiam & administrationem Deus cōstare voluit, illos ipse verbo suo instituit & præscripsit. Et institutioni diuinæ sicut nihil detrahendum, ita etiā nihil addendū est. Quod verò prætenditur per illos ritus ab hominibus additos, multa piè & vtiliter significari, moneri & doceri, ad illud responderi potest, figuras proprias esse veteris Testamenti: quæ verò in nouo Testamento Christus moneri & doceri voluit, nō vmbris, sed luce verbi tradi & proponi voluit. Et de verbi, non autem de figurarum ab hominibus inuentarum efficacia, habemus promissionem: quos verò ritus verbo adhiberi voluit, eos ipse instituit. III. Ritus illi ab hominibus instituti, iudicantur plus decori afferre administrationi Sacramē torum, & dignitatem illorum magis commendare, quàm ceremoniæ, quæ in institutione Sacramentorum, ab ipso Deo præscriptæ sunt: ita simplicitas institutionis diuinæ, existimetur nō satis habere decori, nec respondere dignitati Sacramentorū. Quæ imaginatio ex superadditis illis ritibus orta, impia est, & necessariò taxanda. Decorē enim & dignitatem Sacramentorum, ex verbo Dei æstimare debemus. Et quidē vtile est, vt in ipsa administratione Sacramentorum, discrimen extet inter diuinas actiones, quarum decorum & dignitas in verbo consistit: & inter theatricas mundi pompas, quæ suo se splendore cōmendant sensibus. Ideò enim tam paucos & tam simplices ritus, filius Dei in nouo Testamento instituit. IV. Multitudo, splendor & pompa humanorū illorum rituum, obruit & obscurat ceremonias diuinitùs in administratione Sacramentorū præscriptas & mandatas. Occupat enim sensus & animos, vt vel nulla, vel exigua habeatur ratio eorum, quæ habent institutionē & mandatum Dei. V. Ritus illos superadditos paulatim, nō permiserunt esse signa commonefacientia de doctrina, sed singulis attribuerunt peculiarem quādam efficaciam & operationem, siue verbo & promissione Dei imò ipsam Baptismi efficaciam & operationem, cœperunt partiri & distribuere inter ritus illos ab hominibus superadditos, ita vt valde parum relictum fuerit ipsi actioni Baptismi, quæ habet institutionem & promissionem diuinam. Apud vetustissimos quidem & priores Scriptores legimus, quòd ritus illi aliquid significarint & monuerint, de doctrina Sacramentorum in verbo Dei comprehensa. Montanistæ verò primùm cœperunt illis tribuere spiritualem efficaciam & operationem: sicut videre licet apud Tertullianum & Cyprianum. Et licet illæ opiniones in vera Ecclesia tunc reprobarentur, seminaria tamen hæserunt etiam in posteriorum disputationibus. Quoties enim apud veteres occurrit, per exorcismum & exsufflationem expelli spiritum immundum à baptizandis, ita vt à Satanæ captiuitate liberi sint, priusquam Baptismum accipiāt: item per impositionem manus Episcopi, & per vnctionem

Ceremoniarū splendor.

nem post Baptismum, primum dari Spiritum sanctum: quod si colligantur, quæ postea singulis suis ritibus non significatiuè, sed effectiuè, cœperunt tribuere: vel nihil, vel certè valdè parū remanebit ipsi Baptismi actioni, quæ habet institutionem & promissioné diuinam. Et quale hoc sit, ex cōsecrationibus, seu potius execrationibus vnguenti, salis, cerei, &c. æstimari licet. Et hæc profectò necessariò sunt taxanda, quádo de vetustis ritibus disputatur. VI. Vulgi persuasio ad integritatem, veritatem & efficaciā Sacramentorum, fermè æquè necessarios facit ritus ab hominibus inuentos, & qui ab ipso Deo instituti & mādati sunt. In hac opinione hæsit olim Cyprianus. Et quidem Cornelius Romanus Episcopus censuit, Baptismū licet iuxta Christi institutionem administratum, in Nouato tamen non habuisse verá efficaciam, propterea quod propter morbum reliqui ritus, ante & post ipsam actionem Baptismi adhiberi consueti, ipsi defuerint. Et hæc quidē opinio postcà fuit correcta, sicut notat Longobardus: hæsit tamē, & adhuc hæret in multorum animis. Tridentini verò, vbi sub anathematis denunciatione obseruationē illorum rituū, conscientiis imponunt, ne verbulo quidem huius meminerunt. VII. Liberæ fuerunt horum rituū obseruationes in Ecclesiis: neque enim in omnibus Ecclesiis, similes & iidem fuerunt tales ritus: sæpe etiam ex antiquissimis ritibus, quidā abrogati & omissi sunt vt prægustatio lactis, mellis & vini, cuius meminit Tertullian. & Hieronymus. Quidam mutati sunt, & alij de nouo instituti prout iudicatū fuit facere ad ædificationem Ecclesiæ. Illam enim non turbulentam licentiam, sed piam & salutarem libertatē in Ecclesiasticis huiusmodi ab hominibus institutis ritibus, Ecclesia vsurpauit & seruauit: quòd libera desuetudine abrogauit, omisit & mutauit, etiam vetustissimos tales ritus: quando pro ratione circumstantiarum, non multum ad pietatem momenti amplius habere iudicabātur: aut quando causa propter quam instituti & obseruari cœperant, vel sublata, vel mutata erat, & ita commutatione temporū, ad ædificationem vtiles esse desierant: aut quando ab ipso fine & vsu, ad quem initio constituti fuerant, deflexerant, & in abusionem vel superstitionem degenerarant. Nostri verò aduersarij, suaues sunt reformatores: qui vbi ex professo disputationem de huiusmodi ritibus instituerunt, ne verbo quidem meminerunt de necessariis illis commonefactionibus: sed tantùm anathematis suis cōscientias grauare conantur, vt vel vmbra saltem quorūcunque talium rituum, qui in Romana Ecclesia cōsuetudinis aliquam præscriptionem habere videntur, religiosè seruentur, etiamsi nullam nunc verá habeant obseruationis causam, nullum salutarem finem & vsum, ad ædificationem: sicut talia multa sunt in Canone Missæ, & in ceremoniis Baptismi, tempore Paschæ & Pentecostes. IIX. Est & hoc cōsiderandum, quòd in vnum chaos commiscent recentiora instituta (vt de cereo Paschali) cum vetustis ritibus, & illos rursus confundunt cum diuinis institutis. Nam superadditos illos ritus non relinquūt in ordine illarum ceremoniarum, quæ à viris Ecclesiasticis, ordinis, decori & ædificationis gratia institutæ sunt, sed ex suppositititiis quibusdam scriptis, conquirunt commentitia testimonia, ritus illos ab Apostolis esse traditos, & per consequens esse vel à filio Dei, vel à Spiritu sancto institutos & præceptos, vt ita in administratione Sacramentorum, par sit authoritas, & æqua efficacia eorum, quæ à Deo instituta, testimonium & mandatum habent verbi Dei, & quæ sine Scripturæ testimonio ab hominibus quomodocunque tradita sunt.

Hæc breuiter recitaui, vt Lector admonitus consideret, quàm multiplices & calumniosas insidias, generalitas huius XIII. Canonis sub venerando antiquitatis, & Ecclesiæ Catholicæ titulo inuoluat & occultet. Quia verò augusta & veneranda apparet antiquitatis canicies, in ipsa etiam huiusmodi ritibus, ita vt vel petulantia, vel superbia esse videatur, vel cōtemnere, vel abrogare, vel mutare illa, quæ veteribus probata feruntur: inuidiosis igitur verbis voluerunt Ecclesias nostras perstringere, cùm aiunt: Si quis dixerit, approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus aut contemni, aut pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunq; Ecclesiarum pastorem mutari posse. Sed quæ sit Ecclesiarum nostrarum sententia, facilis est declaratio ex his, quæ annotauimus. In administratione enim Sacramentorum, distinguimus, & discernendos esse docemus ritus. Sunt enim primò ritus quidam, qui institutione mandati, atque ita in administratione Sacramētorum necessarij & substantiales sunt. In illis affirmamus nihil esse omittendum, mutandum vel abrogandum. Secundò, sunt in administratione Sacramentorum, quædam, quæ habent testimonia & exempla Scripturæ: quæ scilicet primam Apostolicam Ecclesiam in administratione Sacramentorū seruasse, in Scriptura legimus, vt explicationes doctrinæ Sacramentorum, exhortationes, preces, gratiarum actiones, &c. Illa etiam & seruamus & docemus diligenter esse seruanda: ita tamen, vt doctrinæ Sacramentorum sicut in Scriptura traditur, sint conformia, non enim muta & ociosa spectacula sunt Sacramenta, sed instituta sunt, vt & fidem confirment, & promissionem verbi clarius proponant. Tertiò, sunt alij quidam ritus, qui non habent Scripturæ vel mandatum, vel testimonium, sed à viris Ecclesiasticis superadditi sunt. Et ne illius quidem in vniuersum omnes vel abiiciendos, vel damnandos esse censeo: sed qui in verbis & interrogationibus consistunt, quæ cum Scriptura consentiunt, & de doctrina Sacramentorum vtiliter aliquid monent & explicant, liberè possunt retineri: sicut apud nos in administratione Baptismi, retinetur exorcismus, abrenunciatio, confessio fidei, &c. In iis verò, quæ consistunt in ritibus seu gestibus, seruetur ea libertas, quam Scriptura concedit, & vera Ecclesia semper vsurpauit in huiusmodi humanis traditionibus: vt scilicet illa retineantur & vsurpentur, quæ nihil admixtum habent impietatis & superstitionis. Item quæ non ociosos lusus habent: sed vel ordini, vel decori Ecclesiastico seruire, vel vtili & pia commonefactione, ædificationem populi promouere possunt. Postremò, quæ ipsa substantialia Sacramentorum illustrant, non autem obruunt vel obscurant, nec transformant in actionem planè diuersam: sicut fit in sacrificio Missæ. In iis verò, quæ Ecclesiasticis ritibus retineri posse docemus, seruentur illa, quæ suprà diximus, vt scilicet ea illustri discrimine discernantur ab illis, quæ habent Scripturæ vel mandatum, vel testimonium, nec illis vllo modo exæquentur, multò minus præferantur. Non tribuatur illis spiritualis aliqua efficacia, sine promissione diuina: nec quę propria sunt Sacramentorum, ad tales ritus

De ritibus circa Sacramenta.

vel ex toto, vel ex parte transferantur. Nec sentiendum est, tales ritus ad integritatem & veritatem Sacramentorum pertinere: multò minus ad hoc necessarios esse: sed habentur pro ritibus adiaphoris: qui si ad ædificationem vtiles esse desinant, & à salutari fine & vsu in superstitionem & abusum degenerent, vel corrigendi, vel mutandi, vel exemplo ænei serpentis, abrogandi & prorsus tollendi sunt. Illi etiam, qui retinentur, debent tamen sicut sunt, manere ritus adiaphori: vt scilicet non fiant laquei conscientiarum, sed sine opinione necessitatis, liberè seruentur, ita vt extra casum scandali possint omitti, vel Ecclesiæ ordinatione & cōsensu mutari vel abrogari. Neque enim priuatim cuiuslibet petulantiæ hoc permittendum est. Si verò legitimè hoc fiat, vtile est in huiusmodi adiaphoris exemplo libertatem ostendere: cura tamen, vt omnia fiant ordine, decenter, & ad ædificationem, iuxta Pauli regulam. Nec damnandæ sunt Ecclesiæ propter dissimilitudinem in huiusmodi ritibus: aut si in illorum omissione vel mutatione, libertate sua, iuxta dictam Pauli regulam vtantur.

Hæc sunt vt verissima, ita etiam æquissima, de ritibus in administratione Sacramentorum: sumpta enim sunt ex doctrina Scripturæ de rebus adiaphoris. Sed hisce quantumuis æquis conditionibus, non patiuntur sibi satisfieri Pontificij, aliàs facilè de summa rei, quod ad ritus attinet, transigi & conueniri posset. Poterit igitur hinc Lector conijcere, quid in XII. Canone hoc agant, quærant, & moliantur Pontificij.

DE BAPTISMO.

CANON I.

De Baptismo Iohannis.

Si quis dixerit, Baptismum Iohannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.

EXAMEN.

In omnibus controuersiis, ea quæ necessarium vsum habeat, in exercitiis pœnitentiæ, fidei & pietatis, discernanda sunt ab aliis disputationibus, in quibus opinionum diuersitas, vel etiam leuis quædam hallucinatio, non infert iacturam fidei & saluti. Ita de Baptismo Christi, quo nunc Ecclesia noui Testamenti baptizat, multa quorum necessarius vsus est vtiliter possunt dici, quid sit, quæ sit eius efficacia, quomodo ritè dispensetur & suscipiatur, quis sit eius per totam baptizati hominis vitam vsus, &c. Disputatio verò de Iohannis Baptismo non æquè est necessaria, nemo enim nunc vel baptizatur, vel baptizatus est Iohannis Baptismo: sed tantùm quæstio est de ceremonia temporis, iamdudum præteriti, & quidem exigui, Iohanne enim in vincula coniecto, Baptismus eius desiit. Detentū autem fuisse in carcere vltra integrum annum, series historiæ Euangelicæ non obscurè indicat. Ergo nō per totum sesquiannum durauit Baptismus Iohannis. Non igitur anathemate statim iugulandi erāt, qui de hac quæstione, collatis Scripturæ sententiis, paulò aliter quàm veteres quidam disputant: si id fiat salua veritate doctrinæ, de pœnitentia, fide & pietate.

Nec sanè ignotæ nobis sunt veterū de Baptismo Iohannis disputationes: sed nec inter se omnino consentiunt, nec diuersum sentientes damnant.

Cyprianus Iohannis Baptismo tantùm exterius lauacrum tribuit. Et Longobardus inquit: Ibi Iohannis tantùm operatio visibilis exterius lauantis, non inuisibilis gratia Dei virtutis operantis interius. Item dictus est Baptismus Iohannis: hoc est, hominis: quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. Illud Gabriel ex scholasticorum sententia ita explicat: In Baptismo Iohannis nihil aliud fuisse factum, quàm illud, quod totum Iohannes operabatur, exteriorē scilicet corporis lotionem, ita vt nec pœnitentiam nec remissionem peccatorum contulerit. Et glossa de consecrat. dist. 4. cap. aliud est: Et non regenerabantur, dicit, Deum per Baptismum Iohannis, non operatum esse vel pœnitentiam, vel remissionem peccatorum, sed appellari Baptismum pœnitentiæ, quia prædicarit pœnitentiam. Non autem dicendum esse Baptismum remissionis peccatorum, quia illam Iohannes nec dederit, nec docuerit. Hæc sunt Gabrielis verba, qui textū Marci ita discerpit: Iohannes erat baptizans, & prædicans Baptismum, scilicet non suum, sed futurum Christi, qui esset Baptismus pœnitentiæ & remissionis peccatorum. Chrysostomus verò expendens illa verba Iohannis, Mat. 3. Ego baptizo vos aqua in pœnitentiam, dicit: Baptisma Iohannis non habuisse quicquam amplius, quàm vt populum ad pœnitentiam duceret, non enim dixit: In aqua remissionis: sed pœnitentiæ. Et postea dicit: Baptisma Iohannis nō habebat remissionem peccatorū, hoc enim munus illius Baptismatis erat, quod Christus instituit. Ita Chrysostomus. Et quidem Augustinus etiam sæpius ita loquitur, qui tamen diligentius expendens, hoc, quòd Iohannes Marc. 1. & Luc. 3. de Baptismo suo prædicauit, quòd esset Baptismus pœnitentiæ in remissionem peccatorum: Non audet simpliciter Baptismo Iohannis derogare remissionem peccatorū. Et tamen eam non simpliciter illi tribuit. Sed cùm ex argumento Donatistarum, Anabaptismum suum facto Pauli, Act. 19. defendere conantium, aliter sibi elabi posse non videretur, mediā hanc sententiam tandem amplexus est. Ita enim inquit contra Donatistas. lib. 5. cap. 10. Credo Iohannem ita baptizare in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorum, vt ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, re ipsa verò in Domini Baptismo id fieret, sicut resurrectio, quæ in fine expectatur, spe in nobis facta est: quia simul nos excitauit, & simul sedere facit in cœlestibus. Item, spe salui facti sumus. Nā & ipse Iohannes cùm diceat: Ego quidem baptizo vos in aqua pœnitentiæ, in remissionem peccatorum, Dominum videns, ait, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et tamen hanc suam sententiam Augustinus non proponit vt necessarium dogma, nec damnat si quis diuersum sentiat. Ita enim inquit, cap. 11. Ne quisquam contendat etiam in Baptismo Iohannis dimissa esse peccata: sed secundum aliquam ampliorem sanctificationem, eis, quos Paulus denuo iussit, Act. 19. baptizari, per Baptismum Christi remissionem esse collatam, non ago pugnaciter. Ita etiam contra literas Petiliani, lib. 2. cap. 37. liberum permittit, si quis sententiam meliorem & certiorem afferat, ita enim inquit: Causa & ratio Baptismi Iohannis, siue ista sit quam exposui, siue alia melior certiórque reddatur, illud tamen manifestū est alium fuisse Baptismum Iohannis, alium Christi.

Et Ambrosius de Spiritu sancto, libro 1. cap. 3. disputans, quomodo duodecim illi qui negabant se scire Spiritum sanctum, Act. 19. baptizati fuerint Iohan-

Longobardus. *Gabriel Baptis. Iohann.* *Chrysostomus.* *Augustinus.* *Ambrosius.*

Ioannis Baptismo, ita inquit, Ioannes in remissionem peccatorum, in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Et ideò spiritum nesciebant, quia nec Baptismū in Christi nomine, sicut Ioãnes baptizare solebat, acceperant. Ioannes enim licet non baptizaret in Spiritu, tamen & Christū prædicabat, & Spiritum. Ergo isti, quia nec in Christi nomine, nec cum fide spiritus baptizati fuerant, non potuerunt Baptismatis accipere Sacramentum, Baptizati sunt igitur in nomine Iesu, nec iteratū in his est Baptisma, sed nouatū, vnum enim Baptisma. Vbi autem non est plenum Baptismatis Sacramentū, ibi nec principiū, nec species aliqua Baptismatis æstimatur: plenum autem est, si Patrem, Filiū & Spiritum sanctum fatearis. Veterum igitur disputationes de Baptismo Iohannis, non idem omnes sentiunt, & teste ipso Augustino, non sunt tanquam articuli fidei: à quibus diuersum sentire, piaculum sit anathemate dignum. Nō potest autem obscurum esse, quid pie sentiendum sit, si sepositis paulisper veterum opinionibus, ex ipsa Ioannis Baptistæ historia res accuratius consideretur & expendatur. Regula enim certissima & firmissima est, de Sacramentis iudicandum esse ex verbo, cui ceremoniæ Sacramentorum mandato & institutione Dei, adiunctæ & annexæ sunt. Extra controuersiam autem est, Ioannem missum fuisse & ad prædicandum, & ad baptizandum, vtrūque enim describitur Io. 1. Hic venit, vt testimonium perhiberet de lumine. Ego vox clamantis. Item, Misit me baptizare. Baptismus igitur Iohannis non fuit muta forma: sed Deus illam ceremoniam voluit adiunctam & annexā esse verbo, seu prędicationi, quā sonabat & profitebatur Baptista. Quale igitur fuit verbum, seu doctrina, talis etiam Baptismus in ministerio Iohannis. Num verò doctrina & professio eius fuit, de deponendis per externam ablutionem corporis sordibus? Nequaquā, sed prædicauit pœnitentiam arguendo peccata, & proponendo cōminationes de ira Dei, & igni inextinguibili. Num verò hæc sola & tota fuit doctrina Baptistæ? Nullo modo: Matth. enim cap. 3. inquit: Venit Iohannes prædicans, & dicens: Pœnitētiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Et Marc. cap. 1. dicit, vocem illam clamantis esse initium Euangelij Christi, Filij Dei, Ioan. 1. & 3. extant dulcissimæ conciones Baptistæ, de persona & officio Christi mediatoris. Acto. 10. docuit de fide in Christum. Mar. 1. prædicat de remissione peccatorum, sicut & Luc. 1. Zacharias ministerium Ioannis describit: Ad dandam scientiā salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum. Ioan. 3. vox Baptistæ est: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Docuit etiam de Patre, de Filio & de Spiritu sancto. Ioan. 1. & 3. Posteà vero etiam de fructibus pœnitentiæ docuit, Luc. 3. & Matth. 3.

Pergamus iam de inquisitione, an scilicet Baptismus Iohannis fuerit obsignatio partis tantùm doctrinæ ipsius, an verò ad totam ipsius doctrinam pertinuerit? Et hoc quidem ab omnibus conceditur, quòd Ioannes ipse dicit: Ego baptizo vos aqua, in pœnitentiam, Marc. 3. Item, Baptizauit populum Baptismo pœnitentiæ, Act. 19. &, Qui baptizabantur ab eo, confitebantur peccata sua, Marc. 1. Num verò tantummodo in pœnitentiā, sine fide Christi, & remissione peccatorum baptizauit? Certè talis pœnitentia simpliciter est res ethnica: Imò est ministerium mortis, iræ Dei, & blasphemiarum. Et Paulus Act. 19. disertè affirmat, Ioannem ita baptizasse Baptismo pœnitentiæ, vt simul doceret eos, quos baptizabat credere in Christum Iesum. Marcus etiam & Lucas asseuerant, Ioannem de suo Baptismo prædicasse, quòd esset Baptismus non solius & nudæ tantum pœnitentiæ, sed pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Nec phrasis (in remissionem peccatorum) remissionem detrahit Baptismo Iohannis. Nam & in pœnitentiam scribitur baptizasse: & tamen fuit baptismus pœnitentiæ, Marc. 1. Actor. 19. Et eadem phrasis vsurpatur etiam de Christi Baptismo. Act. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum. Accedit huc, quod Matt. 3. Iohannes ipse affirmat eos, qui petebant Baptismum suum, hoc quæsiuisse, vt effugerent venturam iram Dei. Ita enim excipit Pharisæos & Sadducæos, venientes ad Baptismum suum: Quis submonstrabit vobis fugere à ventura ira? Et Luc. 7. illi qui baptizati erant Baptismo Iohannis, dicuntur iustificasse Deum: qui verò ab eo non erant baptizati, dicuntur spreuisse consilium Dei contra semetipsos. Quem locum Ambrosius ita interpretatur: Iustificatur Deus per Baptismum, qui enim peccat, & confitetur Deo peccatum, iustificat Deum, credens ei, ab eóque sperans gratiam. Et libro 2. de Sacramentis pulchre illud explicat, quòd Baptismus vocatur consilium Dei. Et Beda intelligit illud Consilium Dei, quod per Passionem & mortem Christi saluare decreuit.

Et hæc, cùm manifestè ita se habeant, profectò non satis circumspectè olim dictum est à quibusdā veteribus: & nunc illustrata hac disputatione, nec rectè nec verè à Pontificiis asseueratur, Baptismum Iohannis fuisse sine agnitione Trinitatis, sine fide in Christum, & sine remissione peccatorum. Nec verum est, Deum tunc per Baptismum Iohannis nihil operatum fuisse in credentibus, cum ipsa etiā pœnitentia sit donum Dei, Actor. 5. & 10. 2. Ti. 2. Falsum etiam est, credentes in ministerio verbi & Baptismi Iohannis, nihil spiritualium donorum accepisse. Fides enim in Christum non tantum post passionem Christi, verumetiam ante iustificauit credentes, hoc est, accepit gratiam, reconciliationem, remissionem peccatorum, & salutem. Et de verbo quidem prædicationis suæ, Baptista affirmat, Ioan. 3. Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Et Iohannis primo, tribuitur Baptistæ hoc testimonium: De plenitudine eius, omnes nos accepimus gratiam pro gratia. Eandem verò etiam fidem in Christum Iesum, Iohannem in Baptismo suo proposuisse illis, quos baptizabat, Paulus disertè affirmat, Actor. 19. Si qui igitur baptizati Baptismo Iohannis, in illa fide vel mortui sunt, vel si mortui fuissent priusquam Iesus per discipulos suos inciperet baptizare, nemo sanè illos rectè damnauerit, quasi sine gratia Dei, & sine remissione peccatorum decessissent.

Et hactenus quæstio illa de baptismo Iohannis, si sepositis vel veterum vel recentiorum præiudiciis, ex verbo Dei expendatur & diiudicetur, plana & manifesta est. Difficilior verò, & obscurior est altera pars quæstionis: an scilicet Baptismus Iohannis, planè idem sit cum Baptismo Christi, qui per ministros Christi exhibiti administratur: an verò ab eo alius planè & diuersus sit.

Et quidem valdè vrgentia sunt argumenta, non statuendam esse diuersitatem inter Baptismum Iohannis & Christi. Vtrobique enim, sicut probauimus, eadem est doctrina, idem verbum,

eadem promissio, eadem fides, eadem remissio peccatorum, & idem ritus baptizandi. Et Paulus Eph. 4. per gradationem ostendit, in nouo Testamento, vbi vnum est corpus, vnus spiritus, vna spes vocationis, vnus Dominus, vnus pater, vna fides: ibi etiã vnum esse Baptisma. Maximè vero mouet hoc argumentũ, quòd suauissima est consolatio; nos qui membra sumus, Baptismũ habere vnum, eundem & communem cum Christo capite nostro: qui nostrum Baptismum contactu sanctissimæ suæ carnis sanctificauit, sicut Patres loquuntur: & illustri patefactione certos nos reddidit, etiã nostro Baptismo, gratia & efficacia sua adesse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: ibi effundi Spiritum; ibi sonare vocem gratiæ & beneplaciti Patris. Hæc omnia, quæ dulcissimas præbent consolationes, tolluntur & pereunt, quando Baptismus Iohannis, quo certè Christus ipse baptizatus est, toto genere diuersus & alius statuitur à Baptismo Christi. Paulus dicit, 1. Cor. 12. nos omnes in vnum corpus baptizatos esse. Sequeretur autem, nos non esse vnum corpus cum Christo & cum Apostolis, si toto genere diuersus est baptismus Iohannis & Christi. Christus enim baptizatus est baptismo Iohannis. Et Apostolos, si non omnes, aliquos saltem, & primos illos, quorũ Iohan. 1. mentio fit, baptizatos fuisse baptismo Iohannis, nullum est dubium. Iesus enim neminẽ manibus suis, siue externo ministerio baptizauit, sed ad hoc vsus est ministerio discipulorũ, Ioan. 4 quos ipsos certè baptismo caruisse, nemo affirmabit. Apocrypha verò & incerta commenta Euodij & Euthymij, in quibus Iesus ipse suis manibus dicitur Petrum & Mariam baptizasse, quia pugnant cum expresso testimonio Iohannis Euangelistæ, meritò non curamus. Non igitur vel potest vel debet baptismus Iohannis, à Christi baptismo, vt toto genere diuersus, vel prorsus alius, separari. Rursus verò etiam Augustinum, qui sentit alium fuisse baptismum Iohannis, alium Christi, video habere aliquas non contemnendas rationes. Vt enim de loco Actor. 19. quo Augustinus præcipuè nititur, iam non dicam: certè non leue est hoc argumentum, cùm Christus per discipulos cœpisset baptizare, imò, cùm post ascensionem Christi, per totũ orbem Baptismo Christi baptizaretur, semper tamen ipsa appellatione, distinctus fuit Iohannis baptismus à Christi baptismo. Neque enim nomine ministrorũ, appellatus fuit baptismus Petri, Iohannis, Iudæ, Pauli, &c. sicut baptismus Iohannis constanter vbiq; ita appellatur. Et series historiæ Euangelicæ ostendit, baptismum Christi per suos discipulos, successisse post Iohannis baptismũ. Nec dici potest, vel Petrũ, vel alium Christi discipulum baptizasse baptismo Iohannis. Scriptura enim aliter loquitur. Ipse etiam Iesus, Iohannis 4. legitur fecisse discipulos, non recipiendo tamen tantùm eos, qui à Iohanne baptizati erant, sed ipse per discipulos baptizando eos, quos in numerum suorum recipiebat. Nec verisimile est, illos tantùm Christo se adiunxisse, qui non fuerant prius à Iohanne baptizati: imò Iohannes suo Baptismo populum præparauit Domino, vt Christo se adiungerent: illos verò Christus per discipulos baptizasse legitur, Iohan. 3. & 4. Et Iohannis Baptismum tunc desiisse, non est dubium, cùm nemo amplius baptizaretur Baptismo Iohannis, sicut Augustinus tractatu 4. in Iohannem ostendit. Aliquid igitur discriminis esse inter Baptismum Ioannis & Christi, tota antiquitas consensit, & ipsa Scriptura insinuat. Sed de ratione discriminis disputatio est. Augustinus contra Donatistas, lib. 5. cap. 10. dicit, quosdam ita distinxisse, quòd Iohannis baptismus prorsus non habuerit remissionem. Sed hæc opinio, Augustino non omnino probatur. Dicit igitur, se credere baptizatis à Iohanne, in spe remissa fuisse peccata: in Christi verò Baptismo, re ipsa dimitti. Sed mox subiungit, se non agere pugnaciter, si quis discrimen ita constituat, quod in Iohannis Baptismo dimissa quidem fuerunt peccata, sed in Christi Baptismo, secundum aliquam ampliorẽ sanctificationem, collatam esse remissionẽ. Et lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. rationem discriminis eruditè ex discrimine patefactionis verbi de Christo colligit. Habuit enim vetus Testamentũ, Baptismum in Mosen, 1. Cor. 10. habuit etiam circumcisionem: quæ erant Sacramenta, prænunciantia rem futurã, hoc est, venturũ Messiam. Nostri temporis Sacramenta, sunt annunciationes exhibiti Christi, qui iam venit. Inter hæc medium fuit Iohannis ministeriũ, qui docendo & baptizando, Messiæ nõ à longe venturo, sed iam venienti præibat. Ideò enim dicitur Angelus missus ante faciem Christi. Et Iohan. de Christo inquit: ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, qui post me, tanquam apparitorem suum, viã paratam iam ingreditur, & venit. Apostoli verò annunciabant Christum iam venisse. Hoc modo iuxta discrimen patefactionis, Augustinus non incommodè distinguit inter Baptismum Mosis, imò inter ipsam etiam circumcisionem: inter Baptismũ Iohannis, & inter Baptismũ Christi. Sed sicut iuxta Augustinum, Iohannes omnium præcedentium proximus Christi annunciator fuit, cui soli concessum fuit & prænunciare absentem, & videre præsentem: ita propius etiam conuenit, nec tam longè differt Baptismus Iohannis, à Baptismo Christi, sicut vel Mosis Baptismus, vel circumcisio, à Baptismo Christi. Hac collatione Baptismi Mosis seu Iudaici in veteri Testamento, baptismi Ioannis & baptismi Christi, vtuntur etiam Basilius de Baptismo, cap. 2. Nazianzenus oratione in sancta luminaria. Cyrillus in Iohannem, lib. 2. cap. 58. confert purificationes legales, Baptismum Iohannis & Baptismum Christi: & discrimen vult sumi ex postrema concione Baptistæ ante captiuitatẽ, quæ extat Ioan. 3. Et cap. 57. inquit, Iohannis Baptismũ fuisse introductorium ad perfectionem, & vim præparationis obtinuisse. Sicut autem non sequitur circũcisos non habuisse remissionem peccatorum, propterea, quia differentia est inter circumcisionẽ & baptismum Christi: ita multò minus baptismo Ioannis, qui propius ad nouum Testamẽtum accessit: imò qui initiũ fuit noui Testamenti: ideò deroganda est remissio peccatorum, vt discrimẽ aliquod sit inter Iohannis baptismum & Christi baptismũ. Sed quale discrimen est inter verbum de Christo venturo, de veniente & de exhibito: talis etiam differentia est inter circumcisionem, baptismum Iohannis & Christi Baptismum. Doctrina autem de Christo, licet quo ad modum patefactionis, discrimen aliquod sit, tamen quo ad substantiam fuit eadem, & effectus eosdem habuit in credentibus omnibus temporibus, siue tempore veteris Testamenti, siue tempore Ioannis Baptistæ, siue post Christum exhibitum, licet in gradibus differentia aliqua constitui possit. Qualis igitur verbi, talis etiam ratio est circumcisionis, Baptismi Ioannis &

Differ. Baptismus Io[annis] & C[hri]sti.

Aposto-

Apostolorum. Nec nimium subtiliter hæc sunt discernenda. Si enim subtilitates consectari libeat, hac ratione etiam discrimen constitui posset inter Baptismum Apostolorum, quem dederūt ante passionem & resurrectionem Christi, & inter eum quem postea dederunt. Hanc sententiam iudico esse simplicissimam. Conuenit enim dictis Scripturæ, & nihil derogat Baptismo, vel Iohannis, vel Christi: retinet etiam consensum veteris Ecclesiæ. Tertia vero quæstio difficillima est: an scilicet illis, qui Iohānis Baptismo baptizati erant, necessarium fuerit, postea etiam Christi Baptismum, qui à discipulis ipsius administrabatur, suscipere: an verò postquam Christus iam reuelatus & exhibitus prædicabatur, suffecerit ipsis quod à Iohanne baptizati fuerūt? Augustinus sentit, post Baptismum Iohannis, necessariam fuisse susceptionem Baptismi Christi. Et huius sententię ratio non leuis est. Illis enim qui circūcisi erant in venturum Christum, licet iam habcāt signum circumcisionis, quod erat sigillum iustitiæ fidei, hoc est, remissionis peccatorum, necessarium tamen fuit, Ioannis baptismum suscipere, Lucæ 7. Si enim in venturum Christū ita crederent, vt Deo per Ioannis ministerium patefacienti, Messiam iam esse in via, nollent credere, & consilium eius in Baptismo Ioannis spernerent: certe fidem suam, inanem & falsam redderent. Eadem etiam ratione, qui à Ioanne baptizāti, credebant Messiam iam esse in via, & venire, si postea nollent credere prædicationi de Christo iam exhibito: eorum certe fides non esset vera. Ex nostris enim Iudæis quidam credunt Messiam adhuc venturum: quidam credunt ipsum natum esse, sed nondum regnum inchoasse: & tamen vana & falsa est ipsorum fides, quia in Christum exhibitum nolunt credere. Erat autem Baptismus discipulorum Christi obsignatio doctrinæ de Christo, qui iam non amplius expectandus esset venturus in carnem, nec tantum credendus, quod in via esset, & veniret, sed quod iam venisset, & exhibitus esset. Hac ratione post Baptismum Ioannis suscipiendus videtur fuisse Christi Baptismus, qui per discipulos ipsius administrabatur, in obsignationem doctrinę & fidei de Christo iam exhibito. Longobardus vero, ex aliorum veterū sententia diuersum sentit: eos scilicet, qui à Ioanne baptizati fuerant, si crederent Patrem, Filium & Spiritum sanctum, & spem salutis ponerēt non in Ioanne, sed in Christo, non fuisse iterum aqua baptizatos. Qui vero Ioannis baptisma, falsa, impia doctrina deprauarunt (id quod velle videtur historia, Actor. 19.) illos censet postea baptizatos fuisse Baptismo Christi. Et hanc sententiam manifeste tuetur Ambrosius, de Spiritu sancto, lib. 1. cap. 3. sicut sententiam eius supra adscripsimus. Et ego quidē, licet ab Augustini sentētia, in eo quidem quem explicaui sensu, & ea quam dixi ratione, non admodū abhorream: video tamen Scripturam non nimium vel curiose, vel scrupulose illud obseruasse. Nam Actor. 18. Apollo sciebat tantum baptisma Ioannis: & is quidem assumitur, & diligentius instituitur in via Domini: non tamen legitur denuo aqua baptizatus. Nec primi Apostoli, qui à Ioanne baptizati fuerunt, legūtur secūdo aqua baptizati fuisse. Imo sequeretur, ipsi Baptistæ necessarium fuisse, cum Christus iam ministerium suum inchoasset, vt à discipulis Christi aqua baptizaretur, si præcise & vniuersaliter necessarium fuisset, quod Augustinus disputat. Rursus vero quando Apostoli faciunt discipulos Christi, Ioan 3. & 4. postea cum semel baptizār tria millia, Acto. 2. nec diu post, quinque millia, Acto. 4 non leguntur curiose & scrupulose inquisiuisse, ne quis forte in turba illa Ioannis Baptismo baptizatus esset quem nefas esset denuo aqua baptizari. Relinquatur igitur hæc quæstio in medio, vt quæ in vtramque partem rationes habet: cū quidem nostris temporibus, eius vsus nō sit admodum necessarius. Vtram enim quis sententiam amplectatur, vera & necessaria fundamenta retineri possunt. His ita expositis, manifestum erit, quomodo sententiæ, quæ ex Scriptura opponi solent, recte & dextre explicari possint. Ipse enim Ioannes inquit: Ego baptizo vos in aqua ad pœnitentiam, qui vero post me venturus est, baptizauit vos Spiritu sancto & igni. Et quia vtitur futuro tempore, *baptisei*, videtur insinuare, Christum baptizare Spiritu non in præsenti, per ipsius scilicet Ioannis Baptismum: sed post Iohannem demum baptizaturū spiritu, per suorū scilicet discipulorum ministerium. Sed non potest certior esse interpretatio huius dicti, quam quæ ab ipso Christo & Apostolis tradita est. Nam Actor. 1. post resurrectionem, paulo ante ascensionem, Christus repetit illam Ioannis sentētiam, & cum iam vltra triennium, per ministerium Apostolorum baptizasset, affirmat tamen, nondum impletum esse illud, quod Ioannes dixerat: Ipse baptizabit vos Spiritu sancto. Et quidem ad Apostolos, qui certe Spiritum regenerationis & renouationis iam acceperant, inquit: Vos baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hosce dies. Id quod in die Pentecostes impletum est, effusis admirandis & visibilibus donis Spiritus sancti. Et Petrus Acto. 11. recitās quomodo in Cornelium talia dona effusa essent priusquam aqua in nomine Iesu baptizaretur, inquit: Recordatus sum verbi Domini, sicut dicebat: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Manifestum igitur est ex interpretatione Christi & Apostolorum, de quo Baptismo Spiritus, verba illa intelligenda sint. Et quidē ipse Baptista ideo addit vocabulum ignis: vt ostēdat se loqui de manifesta illa donatione Spiritus, quæ in specie ignis die Pentecostes cœpit. Et si ita intelligatur, verum est, talem Baptismum Spiritus non fuisse in Ioannis baptismo. Baptista enim nullum signum fecit, Ioannis 10. imo Baptismus Spiritus non fuit ante ascensionem Christi, etiam cum Christus per ministerium Apostolorum baptizaret, Ioan. 7. Non ergo sequitur ex illa sententia, Matth. 3. Baptismum Ioannis prorsus vacuum & destitutum fuisse gratia patris, efficaciā Christi, & operatione Spiritus: imo quando Christus à Ioanne baptizabitur, tunc certe in Ioannis baptismo admirabili & manifesta patefactione ostensa fuit gratia patris, & manifesta donatio Spiritus.

Et hæc quidem quæ negari non possunt, contra aduersarios contentiosos sufficere possunt. Non inuitus tamen concedo, in illa sententia Christum baptizare Spiritu, amplius aliquid contineri, quam solam manifestationem admirabilium illorum & conspicuorum donorum Spiritus. Illa enim Symbola fuerunt, testificātia de interiori efficacia Christi de inuisibili donatione & operatione Spiritus. Et Christus non dicendus est desiisse baptizare Spiritu, postquam visibilia illa dona desierunt.

Affirmo autem, illam etiam interpretationem non spoliare Baptismum Ioannis, omni Spirituali efficacia. Series enim & contextus historiæ, in Lu-

ca de Ioanne, ostendit, & occasionem, & veram sententiam illius dicti. Lucas scribit, populum ex admiratione autoritatis personæ Baptistæ deuenisse in illam opinionem, Ioannem fortan esse Messiam: ita vt Baptismum ipsius, de quo ipse prædicabat, esse Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, existimarent efficaciam illā habere ex virtute personæ Baptistæ, & propter externam actionem, quā baptizando exercebat. Id quod Ioannes Euangelista clarius explicat, vbi scribit legatos Hierosolymitanos expostulasse cum Baptista: Quare ergo baptizas, si non es Christus? Hoc enim obiiciebant, ipsum nec debere nec posse baptizare in remissionem peccatorum, si non esset Christus. Ad refutandū igitur illam vulgi persuasionē, & hāc Pharisæorū obiectionem, Ioannes discrimen facit primo inter suam personam, & Christi personam, deinde inter suum externum ministerium, & inter spiritualem efficaciam Christi. Ille, inquit, potentior me est, quia ante me fuit, & e cœlo est, super omnes, quia filius vnigenitus. Ego minister sum terrenus, de terra, nō dignus vt calceamenta ipsi soluā. Ego sum vox clamantis, & baptizo aqua, hoc est, externum ministeriū verbi & baptismi habeo, exerceo, & adhibeo. Ille verò fortior est, hoc est, ipsius est virtus, potentia & efficacia. Ille enim per ministerium est efficax, nam per eum, & propter eum datur remissio peccatorum, reconciliatio Spiritus & vita æterna. Ita enim Baptista disertè explicat, quomodo Christus ὁ ἐρχόμενος, cum inquit: Ex plenitudine eius omnes nos accepimus, gratiam pro gratia, per Christum enim gratia & veritas facta est. Hæc non efficiunt ministri, siue sit Petrus, siue Iudas, siue Ioannes Baptista aut Euangelista. Ideo necesse est discerni personam & efficaciam Christi, à ministris & externo ipsorum ministerio: ita tamen, vt externum etiam ministeriū sit Christi, & per illud doceatur esse efficax. Non autem talē facit antithesin Ioannes. Ego baptizo aqua, sine remissione peccatorum, & sine Spiritu: ille verò baptizabit aqua & Spiritu. Christus enim suis manibus neminē aqua tinxit, Ioannis 4. Nec dici potest, Apostolos ipsos per se dedisse Spiritum sanctum, quando baptizabant: hoc enim solius Christi propriū est: sed qui efficax fuit per ministerium Petri & Pauli, eius etiam fuit illa efficacia quæ in Ioannis ministerio fuit. Neque enim inefficax fuit ministeriū Ioannis, quē Angelus prædicit multos conuersurum ad Deū. Atq; ideo Ioannis 1. vox Patris ad Ioannem Baptistā de Christo loquitur, non in futuro, sed in præsenti: Ipse est qui baptizat Spiritu. Et ne illa Christi efficacia prorsus tollatur ex ministerio Baptistæ, in ipso Ioannis baptismo Spiritus sanctus corporali specie columbæ descendit super Christū: vt ex plenitudine eius omnes acciperent, non tantū qui postea à discipulis Christi baptizandi erant: Sed Ioannes loquitur in præterito, etiam priusquam Christus inciperet per ministerium suorū discipulorum baptizare: Nos inquit, omnes ex plenitudine eius accepimus. Baptistę enim esse illa verba, Origenes rectè contendit. Et hoc est, quod Matt. 3. Baptista inquit: Ego opus habeo, vt à te baptizer. Non autē loquitur de Baptismo aquæ: ita enim Christus non baptizauit, Ioannis 4. intelligit ergo baptismum Spiritus. Atque ita Baptista fatetur, se à Christo baptizatum esse Spiritu: qui tamen aqua, nec à Christo, nec ab Apostolis baptizatus est. Licet non negem, efficaciam postea ampliorem & illustriorem fuisse in externo ministerio ipsius Christi & Apostolorum. Mi[illegible] imo in regno cœlorum, Christo scilicet iam regnante, ipse pronunciat maiorem esse Baptista, Matth. 11. Nihil igitur aliud sibi vult, illa de qua disputamus Baptistæ sententia, quam quod Paulus pluribus explicat de suo etiam ministerio, 1. Cor. 3. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat, Deus. Et tamen, inquit: In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Item: Ministri sumus, per quos credidistis. Et plane eodem modo de Baptista inquit Ioannes Apostolus, vt omnes crederent per ipsum. Non igitur sine efficacia Spiritus fuit ministerium Baptistæ: credere enim, est donum Spiritus.

Alter locus, qui in hac disputatione plurimum iactatus fuit à Donatistis, quo etiam Augustino multum negotij fecerunt, est historia Act. 19. Quæ narrare videtur, discipulos quosdam credentes, qui confitebantur se in Ioannis Baptismo baptizatos, iussos esse à Paulo baptizari in nomine Domini Iesu. Sed nec ille locus certo, manifeste & necessario probat, omnibus qui vero Ioannis Baptismo legitime baptizati erant, necessarium fuisse iterato aqua baptizari à discipulis Christi: multo minus hoc probat, Ioannis Baptismum fuisse in credentibus, sine remissione peccatorū. Ex incertis enim obscuris, ambiguis & controuersis, nihil potest probari. Varijs autem modis locus ille ab interpretibus explicatur. — *Locus Actor. 19.*

Quidam vt Anabaptistas commodius refutent, contendunt, duodecim illos nō fuisse bis aqua tinctos, primum à Ioanne, & postea à Paulo; sed semel tantū fuisse in aqua baptizatos. Et ex illis quidam Baptismi vocabulum in priori parte sententiæ, non pro tinctione aquæ, sed pro institutione & doctrina accipiunt: sicut totum ministerium Ioannis, appellatur Baptismus, Actor. 18. Apollo tantum sciebat & docebat Baptisma Ioannis, vt sensus sit, In quid baptizati estis, hoc est, Qua doctrina imbuti & initiati estis? Et isti sentiunt, duodecim istos fuisse quidem institutos doctrina Ioannis, non autē Baptismo eius baptizatos, sed postea semel tantum in nomine Iesu baptizatos. Alij vocabulū Baptismi in priori parte historiæ propriè accipiunt, in altera vero parte accipiunt vocabulum Baptismi metaphoricè, pro admirandis & conspicuis illis donis Spiritus, quę Christus vocabulo Baptismi appellat, cum inquit Act. 1. Baptizabimini Spiritu. Et illorum sententia est, fuisse illos Baptismo Iohannis baptizatos, non autē postea aqua à Paulo tinctos: sed particulam καὶ, sicut alibi sæpe, ita etiam hic esse ἐξηγητικὸν. Baptizati sunt in nomine Iesu, hoc est, cum Paulus imposuisset ipsis manus, venit Spiritus super eos. Sed vtraq; explicatio habet aliquid coacti, non vbique seruans & simplicitatem & perspicuitatem textus. — *Diuersa vocabuli Baptismi vsurpatio*

Quidam igitur considerantes particulam μὲν, cuius redditio est particula δὲ, illud ἀκούσαντες, His auditis baptizati sunt in nomine Iesu, non accipiunt, vt sint verba Lucæ historici, de duodecim illis, sed vt sit continuus contextus orationis Paulinæ, hoc sensu. Ioannes quidem baptizauit Baptismo pœnitentiæ, fide in venturum Christum: ἀκούσαντες δὲ, hoc est, qui vero audiuerunt (illam scilicet Baptistæ doctrinam de fide in Christum) baptizati sunt in nomen Domini Iesu: hoc est, idem fuit, ac si ab Apostolis baptizati essent. Et Græcus contextus illam explicationem facile patitur & admittit. Sententia etiam huic valde cognata, extat in Glossa, quæ

voca-

vocatur Interlinearis, licet verba illa accipiat esse Lucæ historici: cum scilicet duodecim illi audirent, nihil distare inter ministerium Ioannis & Apostolorum, nisi quod Iohannes in venturum eum quem Apostoli venisse testabantur, baptizasset: statim id receperunt, non rebaptizati: sed audita hac declaratione, Baptismus Ioannis ipsis fuit baptismus in nomen Domini Iesu. Ioannes enim ita baptizauit, vt iuberet credere in Christum Iesum. In ipsius igitur nomen baptizati sunt quos Ioannes baptizauit. Sumpta autem est illa Glossa ex Ambrosio de Spiritu sancto, lib. 1. cap. 3. cuius integram sententiam supra adscripsimus. Disputat enim de vero & legitimo Baptismo Iohannis, non de duodecim illis, quos sentit adulterinum Baptisma, sub Ioannis nomine accepisse. Et hæc explicatio pulchre conuenit cum eo, quod sub finem 18. capitis de Apollo scribitur: quem quia tãtum Iohannis Baptisma sciebat, accuratius quidem in via Domini instituerunt: aqua autem ipsum rursus baptizasse non leguntur, sed plenius institutum, discipulis commendarunt, vt pro Christiano susciperetur. Hæc sententia Glossæ, valde simplex & commoda est: & Longobardus etiam disputat, eos qui spem non ponebant in ceremonia illa Iohannis, sed credebãt in Patrem, Filium & Spiritum sanctum, non fuisse postea iterato aqua baptizatos à discipulis Christi. Quod autem obiici potest, sine Spiritu sancto non esse vel gratiã Dei, vel remissionẽ peccatorum, & illos duodecim quamuis Ioannis Baptismo baptizati dicuntur, tamen primum per impositionem manuum, Spiritũ sanctum accepisse: non difficilis est responsio. Ipse enim Lucas explicat, se appellatione Spiritus intelligere cõspicua illa dona eius, sicut accipitur Ioan. 7. Aut si simpliciter accipiatur, sequetur, ne in Christi quidem Baptismo datum esse Spiritum sanctum. Nam post Baptismum Christi cum Paulus manus ipsis imponeret, scribuntur accepisse Spiritum.

Sunt tamen, quibus videtur contextus historiæ omnino hãc reddere sententiam, quod duodecim illi primum fuerint Ioannis baptismo baptizati, & postea à Paulo in nomen Iesu baptizati. Et Ambrosius quidem illam sententiam ita explicat in 3. ca. ad Galatas. Sentit enim duodecim illos in adultero Baptismate, sub nomine Baptismi Ioannis, fuisse non tinctos, sed sordidatos: quos ideo Paulus in Trinitatis nomine baptizari præceperit. Idem etiam disputat lib. 1. ca. 3. de Spiritu sancto. Et ad hanc interpretationem posset illud accommodari, quod non simpliciter confitentur se baptizatos esse Ioannis Baptismo, sed εἰς Ἰωάννου βάπτισμα. Quid enim phrasis illa valeat, mox explicatur, vbi dicuntur baptizati εἰς τὸ ὄνομα Iesu. Idem enim est, quod Rom. 6. Paulus dicit: Quotquot in Christum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Et 1. Cor. 1. Non estis baptizati in nomen Pauli. Ex confessione etiam ipsorum, & ex Pauli responsione colligi videtur, ita ipsos fuisse baptizatos, vt nec Spiritum sanctum scirent, nec in Christum crediderint, sed in illa ceremonia Ioannis spem posuisse videantur: vt fuerit quædam κακοζηλία, imo manifesta depravatio & adulteratio Baptismi Iohannis. Atque ita ambæ historiæ non male cohærebunt. Apollo baptizatus vero & genuino Ioannis Baptismo, non rursus tingitur aqua, sed plenius instituitur: duodecim vero illi, quia non magis baptizati erant, quam qui Pharisæorum Baptismo tincti erant, Marci. 7. non rebaptizati, sed vere primum a Paulo baptizati sunt.

Hanc sententiam etiam Longobardus complectitur & sequitur. Augustinus vero sentit, duodecim illos vero Ioannis Baptismo baptizatos, & tamen postea etiam à Paulo baptizatos. Censet enim aliũ esse Ioannis Baptismum, alium Christi: ita vt qui Ioannis Baptismum habebat, illi postea etiam necessarium esset, Baptismum Christi suscipere. Et hanc tamen suam sententiam defendit à rebaptizatione. Anabaptismus enim est vnius & eiusdem Baptismi iteratio. Ad hanc sententiam videtur facere, quod Lucas ipsis tribuit testimonium, quod fuerint discipuli, hoc est, Christiani, sicut tunc appellabantur: & Paulus ipsis tribuit fidem, cum inquit, πιστεύσαντες. Inde ex recentioribus etiam quidam sentiunt, nihil esse incommodi, si duodecim illi accipiantur primum Ioannis Baptismo baptizati: & postea à Paulo, in nomen Christi Domini baptizati. Ioannes enim sicut prædicabat, ita etiam baptizabat in Christum venturum, Actorum 19. Apostoli vero docebant Christum exhibitum: & huic doctrinæ adiunctum habebant Symbolum, Baptismum scilicet Christi. Sicut igitur Ioannis discipulis necessarium erat, prædicationem Apostolorum de Christo exhibito suscipere: ita si Symbolum Apostolicæ illi doctrinæ coniunctum suscepisse dicantur, nihil est incommodi & nulla est rebaptizatio: nec damnatur prior Baptismus, Ioannis scilicet, sicut Anabaptistæ faciunt. Et quod textus dicit, Baptizatos in nomen Christi Domini: idem est ac si diceret, in nomen Christi exhibiti. Deus enim Iesum crucifixum, fecit Christum & Dominum, Actor. 2.

Augustinus.

Has varias interpretationes historiæ, Actor. 19. ideo recẽsui, vt ostenderem, non esse sufficientem causam, cur qui vnam sententiam amplectitur, diuersum sentientes statim anathemate damnet, vtque Pontificis telum hoc cui non parum fidunt, excuterem. Quomodocunque enim historia illa accipiatur, non potest inde certa, euidens & necessaria consequentia concludi, in Baptismo Ioannis nullam fuisse efficaciam, & credentes ibi nec gratiam, nec remissionem peccatorum accepisse. Eadem enim ratione sequeretur, vel circumcisos nõ fuisse baptizandos, vel nullam fuisse circumcisionis efficaciam in credentibus.

CANON II.

Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non esse de necessitate Baptismi: atque ideo verba illa, Domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.

EXAMEN.

Quæ in tribus his Canonibus traduntur, partim sunt extra controuersiam, partim antea sunt explicata. Ad celebrandum enim Baptismum, necessario requiri aquam, nemo nunc (quod ego quidem sciam) in dubium vocat. Et quia Baptismus est lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. Ideo & Iohannes & Apostoli, non alios liquores, sed aquam cle-

mentarem ad Baptismum acceperunt, eamque non prius peculiaribus exorcismis consecratam, sed sine discrimine simplicem, vulgarem, & vbique obuiam. Verbo enim institutionis, in ipsa actione accedente ad elementum aquæ, iudicarunt vere consecrari & sanctificari Baptismum, vt sit lauacrum regenerationis Spiritus sancti. *Aqua de necessitate Baptismi.* Non igitur improbatur nobis, quod secundus Canon dicit aquam veram & naturalē esse de necessitate Baptismi. Hoc enim modo ipsi concedunt & confirmant, benedictionem fontis (sicut vocāt) siue aquam consecratam non esse de necessitate Baptismi. Et multæ otiosæ quæstiones de aquis distillatis, de humoribus mixtis, de niue, de glacie, &c. ita præciduntur. Quod ad locum Ioannis attinet, si quis in eo vocabulum aquæ ita ad metaphoram detorquet, vt vel doctrinam de Baptismo conuellat, vel sentiat, Sacramentum Baptismi posse sine aqua celebrari, is merito improbatur. *Basilius.* Alias non ignoramus, Basilium ita locum illum interpretari, vt aqua intelligat significari in Baptismo mortificationem, spiritu vero viuificationem. Quod IIII. Canon de Baptismo, qui etiam ab hæreticis, seruata forma institutionis datur, decernit: nos etiam docemus, sicut antiquitas doctrinæ huius fundamenta contra Donatistas, in Scriptura erudite monstrauit. De intentione vero dictum est in explicatione Canonis XI. sicut & de necessitate Sacramentorum dictum est in IIII. Canone, de Sacramentis in genere. Nihil igitur addam, sed ad alia in quibus explicatione aliqua opus erit, transeamus.

CANON V.

Si quis dixerit in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est, & magistra, non esse veram de Baptismo Sacramento doctrinam, anathema sit.

EXAMEN.

In aliquot Canonibus sequentibus, boni patres sumpserunt sibi propositiones aliquot, truncatim excerptas ex Lutheri libello, De captiuitate Babylonica, non refutandas, (sed quod facilius est) sine argumentis damnandas. Lutherus igitur qui concedit, Sacramentum Baptismi inter multas & varias humanorum rituum pompas, tamen quoad materiam & formam etiam in Pontificia Ecclesia illibatum mansisse, valde grauiter conqueritur, doctrinā de vsu & virtute Baptismi, pertinentē ad totam Christiani hominis vitam, in regno Pontificio partim silentio sepultam, partim deprauatam esse. *Baptismi vsum quibus consistat.* Cum enim Scriptura, in doctrina de salutari vsu Baptismi, præcipue duo hæc vrgeat & inculcet, promissionem scilicet salutis, quæ ceremoniæ Baptismi voce diuina annexa est: & fidem, quæ promissionem illā apprehendit, amplectitur, retinet & conseruat: cōqueritur Lutherus, in tot immensis librorum, quæstionum, & summarum plaustris de Baptismo, vix tamen alicubi huius promissionis & fidei mentionem fieri: sed in ipsorum locū inuectam esse in Ecclesiam, opinionem operis operati. Cumque vsus & virtus Baptismi, per totam Christiani hominis vitam durare debeat: Pontificij docent, per peccata post Baptismum commissum, virtutem Baptismi amitti, & quasi irritam fieri, ita vt in illis qui postea pœnitentiam agunt, nullus sit vsus Baptismi: sed alia accipienda sit tabula, qua ad portum salutis vehamur, nostra scilicet contritione, confessione & satisfactione. Hanc Babylonicam Ecclesiæ captiuitatem Lutherus deplorat, quod doctrina de salutari vsu & virtute Baptismi, in regno Pontificio obruta & sepulta iaceat, traditionibus & opinionibus votorum, religionum, operum, satisfactionum, peregrinationum, indulgentiarum, sectarum, &c. *Luther' de Babylonica Ecclesiæ captiuitate.* Monstrata vero ex verbo Dei via & ratione, optat & consulit, vt necessaria huic doctrinæ, vera & genuina sua puritas restituatur. Hæc est Lutheri querela. Et nunc quidem post tot annos, Tridentina synodus purulento huic corporis sui vlceri, gladio spiritus secto, videri vult medicas velle adhibere manus. Arrigat vero diligens Lector aures, quam nobis proponant formam emendationis. Conquerebantur prius multas nō sanas opiniones de vsu & virtute Baptismi, in Romanam Ecclesiā irrepsisse: & summis votis hactenus optarunt, vt aliquādo institueretur instauratio veræ & sanæ doctrinæ, ex limpidis Christi & Apostolorū fontibus in verbo Dei patefactis. Et Tridentina quidē congregatio prolixe promisit, se coiisse ad eliminandos errores, & extirpandas hæreses, quæ circa sacramēta pullularunt. Sed postquam ad rem ipsam ventum est, dum omnium animi expectatione suspensi tenentur, ipsi prætermissis viuis fontibus, partim recentes fodiunt cisternas, partim exoletas nobis mōstrant lacunas: vt scilicet seposita norma & regula Scripturæ, ex sola & simpliciter censeatur vera esse de Baptismi Sacramento doctrina, quam Romana, hoc est, Pontificia Ecclesia tenet & seruat. Hæc scilicet tota est reformatio. Redeas nūc Luthere, & ex verbo Dei accuses Pontificiam Ecclesiam, deprauatæ doctrinæ de vsu & virtute Baptismi. Didicerunt enim per compendiū respondere, ex fallacia illa, quam Aristoteles petitionem principij, Scholæ nugationem vocat.

Respondet igitur totalis Tridentina synodus, vnico valde compendiario axiomate: in Ecclesia Romana veram esse de Baptismi Sacramento doctrinam. Atqui hoc ipsum est de quo quæritur, & controuertitur. Quod si ex verbo Dei ipsis ostendas vitia & corruptelas doctrinæ de vsu & virtute Baptismi, ipsi gladio spiritus obuertunt vmbonem suorum anathematū. Si vero quæras, quare potius ex consuetudine Pontificiæ Ecclesiæ, quā ex norma Scripturæ diiudicari velint doctrinam de Baptismo: imo quare ea, quæ à Scriptura dissident, & cum ea pugnant, obiecta sola suæ Ecclesiæ authoritate, tanquam Gorgonis capite defendere & tueri velint: rationē hanc reddunt, quod Romana Ecclesia sit mater & magistra omnium Ecclesiarum. Quorum prius falsum, alterum vero blasphemum est. Neque enim Romana Ecclesia genuit Hierosolymitanam, Syriacas, Græcas, & Orientales Ecclesias: sed potius ab illis genita est. Magisterium vero fidei, nemini debetur, nisi vni Christo. Ad ipsos enim Apostolos dictū est Matth. 23. Vos nolite vocari Rabbi: vnus enim magister vester est Christus. Modestius aliquantò esset, etiamsi falso affirmarent, ideo in Romana Ecclesia esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, quod teneat & seruet ea, quæ de Baptismo à Christo & Apostolis in verbo Dei tradita sunt. Sed Patribus visa fuit magis compendiaria via, vt nude & simpliciter, sub anathematis interminatione promulgarent, quæcunque in Pontificia Ecclesia, de Baptismo traduntur, ideo esse vera, quia ipsa sit omnium Ecclesiarum mater & magistra, cui vni competat præcipiendi authoritas, reliquis vero omnibus tantum incumbat obediendi necessitas. Quare igitur compendiarium & vere Pontificium hunc Canonem, non statim in prin-

prin-

principio loci de Baptismo, quasi in acie collocarunt: ita enim compendio debellatum fuisset? Intelligat igitur Lector, tantum pro forma (quod dicitur) factum esse, quod à die Ianuarij 15. vsque ad 3. Martij, quotidianos suos congressus instruxerunt: quasi ad normam Scripturæ examinarent doctrinã de Sacramentis in genere, & de Baptismo: cum quidem hoc ἀξίωμα potius quam dogma, sibi ab initio propositum haberent: Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est & magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.

Sed quid, inquis, facies, si nolis huic Canoni simpliciter assentiri? Num Baptismum qui in Pontificia Ecclesia datur, damnabis? vel pronunciabis, eos non recte & vere baptizatos esse, qui Baptismum à Pontificiis datum acceperunt? Aut certe si hoc facere non potes, concedas necesse est, veram esse doctrinam de Baptismo, quę in Pontificia Ecclesia traditur. Mihi sane non est dubium, architectos huius Canonis, eo consilio verba ita posuisse, vt si quis nõ simpliciter omnia quæcunq. de Baptismo in pontificia Ecclesia traduntur, approbet, proclametur Anabaptista esse, qui censeat neminem sub Papatu recte & vere baptizatum esse: aut si hoc nolit, cogatur simpliciter totum Papatum probare. Sed ex cornutis illis laqueis facile nos euoluemus. Opponimus enim huic dilemmati, XII. ipsorum Canonem de Sacramentis in genere, & Canonem de Baptismo. Verum quidem est, quia principalis pars ministerij est doctrina: quod ideo quando vera doctrina deprauatur, & prauæ opiniones stabiliuntur, ipsum ministerium mutatur, & quod illorum ministerium, qui doctrinam corrumpunt, ideo relinquendum sit, quia scriptum est: Cauete à pseudoprophetis. Item: Vocem alienorum non audiunt, sed fugiunt ab ea. Simul tamen & hoc verum est partem ministerij, vt sacramenti alicuius administrationem aliquando possideri etiam ab his, qui in aliis materiis graues errores amplectuntur: imò sæpe habent, administrant: & dant vera Sacramenta illi etiam, qui ipsis Sacramentis assuunt falsas aliquas opiniones, modo substantialia, quæ ad materiam & formã iuxta institutionem pertinent, seruent: sicut exemplum de circumcisione Caiphæ, Scribarum & Pharisæorum, manifeste testatur. Nullo modo autem sequitur, quia vera fuit circumcisio, quæ à Pharisæis dabatur, ideo etiam veras fuisse omnes opiniones, quas præter & contra verbum Dei non tantum aliis articulis doctrinę, verũ ipsi etiam circumcisioni, traditionibus suis assuebant. Hoc igitur exemplum ostẽdit veram explicationẽ argumenti illius, quod specie aliqua obijci potest.

An Pontificiorum Baptismus sit efficax.

CANON VI.

Si quis dixerit baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcunque peccet, nisi nolit credere, anathema sit.

EXAMEN.

Augustinus de Ciuitate Dei, li. 21. recitat & refutat phanaticas quorundam disputationes, promittentium liberationem ab igne æterno, vel omnib. hominibus, vel eis tantũ, qui Christi baptismate abluti, & corporis eius sanguinisque participes facti fuerint, quomodolibet vixerint in quacunque hæresi vel impietate fuerint: vel certe illis solis, qui post accepta Sacramenta, externam professionem catholicam retinent, licet pessime viuant. Hasce opiniones Augustinus recte & merito damnat & refutat: pugnant enim cum illa Pauli sententia, sæpius repetita, 1. Cor. 6. Gal. 5. Ephes. 5. & Coloss. 3. Qui talia agunt, regnum cœlorum non hæreditabunt. Et in nostris Ecclesiis ex verbo Dei, diserte arguuntur, & seuero damnantur, si qui vel voce, vel vita & factis profiteantur, baptizatis ita conferri & dari gratiam, hoc est, reconciliationem & salutem, vt simul accipiant priuilegium turpitudinis: hoc est, vt libere & impune possint & audeant se in quæuiscunque sceleribus volutare, & nihilominus in medio ipsorum scelerum proposito, habeant & retineant gratiam. Sicut enim fide accipitur & retinetur gratia: ita incredulitate, ex qua sequuntur mali fructus, hoc est, peccata vastantia conscientiam, amittitur & excutitur. Qui enim non crediderit, condemnabitur. Et baptizatis Paulus cõcionatur, cum inquit: Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Et propter hæc venit ira Dei, super filios incredulitatis. Fidem vero nequaquam docemus esse propositum abijciendi gratiam, & excutiendi Spiritum sanctum. Nec sentimus, fidem iustificantem consistere in sola historica notitia, aut externa professione articulorũ fidei. Multo minus docemus veram & iustificantem fidem, esse Epicuream in impœnitentia & proposito scelerum persuasionẽ, de gratia & salute: sicut in priori parte Examinis plenius hæc sunt explicata. Nequaquam igitur agnoscimus nostrarum Ecclesiarum esse doctrinam seu sententiam, quæ eo sicut iam dixi sensu, in VI hoc Canone recte damnatur.

Sed inquis, Lutheri hæc propositio est, quæ totidem ferme verbis extat in libello eius, De captiuitate Babylonica. Ego verò animaduerti, insidiose Canonem hunc ita esse fabricatum, vt vel imprudentes Lutherum damnaremus: vel si defendendã susciperemus illam propositionem, corã toto orbe plausibili specie nos traducere possent, quam profligate flagitiosa & blasphema sit nostra doctrina. Sed bene res habet. Præclarum enim est Iureconsulti dictum, Inciuile esse, lege non tota perspecta, ex aliqua eius particula pronuntiare. Et Lutherus recte dixit, sceleratum esse, cum noueris pium & sanum esse alicuius sensum, ex verbis incommode dictis statuere errorem. In sensu enim, non in verbis est hæresis: vt recte dixit Hieronymus, a suis calumniatoribus exagitatus. Norunt autem ipsi Pontificij, Lutherum in eo loco non disputare vel defendere Epicuream illam opinionem: quæ (sicut in principio dixi) quia cum verbo Dei pugnat, recte & merito damnatur. Lutherus vero in illo ipso loco diserte affirmat, baptizatos per peccata conscientiam vastantia, deserere promissionem gratiæ Baptismi, à fide & veritate eius deficere, item excidere ex virtute & fide Baptismi. Longe aliud igitur Lutherum eo in loco agere non ignorant. Et tamẽ ex media disputatione, mutilatam & truncatam propositionẽ excerpunt: vt quibus integra disputatio non est nota, vel qui præcedentia & sequentia non considerant, existiment Lutheri doctrinam tam crasse & palpabiliter impiam & flagitiosam esse. Quale vero hoc artificium sit, siue quis sophisticũ siue sycophanticum potius appellare velit, manifestum est. Consideret autem Lector Tridentinam technam. Lutherus enim in illo loco acriter insectatur Pontificiorum corruptelam qui docent, per paccata, quæ post Baptismum cõmittuntur, ipsam Baptismi nauim illidi, & in tabulas dissolui: hoc est, vim, virtutem seu gratiam Baptismi, prorsus amitti

& irritam fieri, ita vt in vera pœnitentia, fides ad eam reuerti & redire nullo modo & nullo vnquã tempore possit: sed iam circumspicienda sit alia tabula, nostræ scilicet contritionis & satisfactionis, cuius virtute ad portum salutis vehamur. Hanc doctrinam, quæ gratiam & virtutem Baptismi tantum ad vnicum illud momentum, quando baptizamur, restringit, ita vt per totam vitam postea nullus eius vsus sit, Lutherus ostendit falsam & impiam esse. Et ex verbo Dei veram sententiam in his verbis explicat: Sicut semel super nos, lata diuina promissione Baptismi (Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit) vsque ad mortẽ veritas eius perseuerat, ita fides in eandem nunquam debet intermitti, sed vsque ad mortem ali & roborari, perpetua memoria promissionis eiusdem in Baptismo nobis factæ. Quare dũ à peccatis resurgimus, siue pœnitemus, non facimus aliud, quam quod ad Baptismi virtutem & fidem vnde cecideramus reuertimur, & ad promissionem tũc factam redimus, quam per peccatum deserueramus. Semper enim manet veritas promissionis semel factæ, nos extenta manu suscẽptura reuersos. Et plene confortabitur cor pœnitentis, & ad spem misericordiæ animabitur, si consideret diuinam promissionem sibi factam: quam impossibile est mentiri, adhuc integram & nõ mutatam, nec mutabilem vllis peccatis esse, sicut Paulus dicit, 2. Timoth 2. Si non credimus, ille fidelis manet, seipsum negare non potest. Et mox subijcit: Gratiã & salutem Baptismi, per peccata sequentia non ita amittit, vt in vera pœnitentia, per fidem nullus ad eam pateat reditus. Si enim redeat fidẽ in promissionem diuinã, baptizato factam, in momento absorbentur peccata per eandem fidẽ: imo per veritatem Dei, quia seipsum negare non potest. Et tandem de secunda tabula contritionis & satisfactionis nostræ concludit: Vanitas vanitatum & afflictio spiritus, quicquid extra fidem veritatis Dei laboratur. Hæc Lutherus.

Lutherus.

Hanc vero sententiam proposuerunt sibi Tridentini Patres condemnandam. Cogitarunt antẽ, si explicate proponerent quid vellẽt damnare, fore vt piæ aures, ne in ipsa quidem Pontificia Ecclesia, in tanta verbi luce, damnationem sententiæ, quæ vera & plenissima est necessariæ consolationis, ferre non possent. Hoc igitur artificium inuenerunt, vt scilicet ex illa disputatione excerptam propositionem, quæ truncatim proposita longe aliud sonat, damnarent: & hoc modo quasi aliud agentes, totam illam disputationem, quæ ipsos admodum vrit, anathemati subijcerent.

Et hoc Lector diligenter notet. Fallacia enim est in vocabulo amissionis gratiæ Baptismi: quam amissionem per peccata contra conscientiam fieri, & nisi agatur pœnitentia, manere non est dubium. Sed ipsi amissionem ita intelligunt: quod licet qui post lapsum pœnitentiam agat, tamen etiam per fidem, nullo vnquam tempore, ad gratiam in Baptismo promissam redire possit. Ego sane principio, cum Canonem illum semel atque iterum perlegissem, sophisma illud non animaduertebam: cuius tamen consideratio, multa in hoc Canone monet.

CANON VII.

Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum debitores fidei fieri, non autem vniuersæ legis Christi seruandæ, anathema sit.

EXAMEN.

Vt eo facilius quid sibi Canon hic velit, aperiatur, primum simpliciter dico, si qui sentiunt vel docent baptizatos per Baptismum tantum debitores fieri solius fidei, hoc est, historicæ notitiæ articulorum fidei, & externæ professionis: ita vt peculiari priuilegio, prorsus exemptos se esse arbitrentur à subiectione & obedientia mandatorum Dei: vtque liberum & arbitrarium sibi esse existiment, siue obsequi mãdatis Dei, siue ea violare, & secure peccatis indulgere posse: illos firmo iure damnari. Sunt enim in ipsum Baptismum blasphemi, quasi sit priuilegium turpitudinis: & pugnant cum doctrina Pauli, Rom. 6 Absit, vt in peccato maneamus. Consepulti enim sumus cum Christo, per Baptismum in mortem: hoc sentientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato: sed sicut Christus resurrexit à mortuis, per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Rom. 8. Debitores sumus, non vt secundum carnem viuamus. Ro. 13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuo nos diligere. Num vero hæc sententia quæ vera est, patientur sibi Pontificij satisfieri à nobis in hoc Canone? Sane non arbitror. Aliud enim est quod in hoc Canone cudunt, quam prima fronte se offerat.

Promissio Baptismi, offert & confert gratiã Dei, Tit. 3, remissionem peccatorum, Act. 2. stipulationem bonæ conscientiæ ergã Deum, 1. Pet. 3. regenerationem spiritus, Tit. 3. ingressum regni cœlorum, Ioan. 3. salutem, Marci 16. hæreditatem vitæ æternæ, Tit. 3. per & propter mortem & resurrectionem Christi, Rom. 6. 1. Petri. 3. Et hæc beneficia Deus vult fide à nobis accipi, iuxta dictum Christi: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Nostri igitur ex hoc fundamento docent, vt promissio & gratia illa Baptismi nobis sit rata & firma, non pendere eam ex conditione legis à nobis impletæ, sed requiri tantũ fidem, qua gratuita illa beneficia, quæ nobis propter Christum donantur, ad nos recipiamus. Fides enim accipit promissionem Baptismi, Marci 16. Lex verò non est ex fide, Galat. 3. Et fides perpetuo maneret incerta, promissio etiã nec rata nec vtilis esse posset, si penderet ex conditione legis à nobis impletæ. Qui enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt: Gal. 3. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. Rom. 4.

Hanc doctrinam in septimo hoc Canone vellicant Pontificij: & expresse quidem non audent dicere, efficaciam Baptismi pendere ex conditione impletæ à nobis legis: nec tamen dissimulant quid velint. Mutuantur enim ex 5 cap. ad Galatas illam phrasin: Qui circumciditur, debitor est vniuersæ legis faciendæ. Atqui hæc Paulus nõ de vero & principali vsu circumcisionis dicit, quã Ro 4 tradit fuisse sigillũ iustitiæ fidei, cui opponit iustitiã legis & opera: sed ex pseudoapostolorũ opinione de circumcisione tanquam nostro opere dicit hoc consequi. Addit autem qui ea opinione circumciditur, vt sit debitor vniuersæ legis secundæ, ad promerendam gratiã & salutem, & Christum nihil prodesse, euacuatum esse à Christo, & gratia excidisse. Hæc conferantur ad verba VII. huius Canonis, quibus affirmatur, Baptismum debitores facere vniuersæ legis Christi seruandæ. Oblique igitur hoc euincere, gratiam Baptismi non sola fide accipi, sed ad hoc

Scopus quorsũ tẽdat hoc septimus Canon.

requi-

requiri etiam obseruationem mandatorum Dei. Et ad stabiliendum hoc dogma, duplici sophismate vtuntur: quorum prius est. In baptismo abrenunciamus Satanæ, & operibus eius: & fit ibi obligatio ad mortificationem peccati, & ad nouitatem vitæ, vt liberati à peccato, seruiamus Deo, Roman. 6. Ergo non solius tantum fidei conditio requiritur, sed & impletionis mandatorum Dei. Nos verò illa non negamus, quæ Paulus Rom. 6. de baptismo scribit, quæq. in formula abrenunciationis in actione baptismi proponi solent: sed respondemus per distinctionem, quam Paulus tradit Tit. 3. vbi baptismum vocat lauacrum regenerationis & renouationis. Principalia autem beneficia baptismi sunt gratia, remissio peccatorum, adoptatio, acceptatio ad salutem, & ad hæreditatem vitæ æternæ: ad quæ conditio nostrorum operum non requiritur; dantur enim propter meritum filij Mediatoris. Sed illa beneficia Christus affirmat fide accipi, Marc. 6. Post accepta vero beneficia, sequitur donum renouationis, Tit. 3. & illa obligatio, de qua Paulus Rom. 6. concionatur. Ita enim expresse inquit: Liberati à peccato, serui facti estis Deo ad iustitiam. Et Tit. 3. dicit, regenerationem præcedere, & renouationem sequi. Nouitatis vero obiectum, esse mandata Dei, nemo dubitat. Quæ igitur re ipsa differunt, necessario etiam in docendo discernenda sunt.

Alterum sophisma est. Quia manifestissimum est, nos baptizari non in Mosen, sed in Christum: hoc est, non in legem, sed in Euangelium. Pro Euangelio igitur nominant legem Christi: vt eo facilius confundere possint promissionem gratuitæ reconciliationis propter Christum, quæ fide accipitur, cum doctrina de mandatis Dei, quæ nostram obedientiam requirunt.

Ita in singulis Canonibus, singula verba referta sunt Pontificiis technis & artificiis: quæ recte euoluisse, præcipua pars est explicationis & refutationis.

CANON VIII.

Siquis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita vt ea obseruare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.

CANON IX.

Siquis dixerit, ita reuocandos esse homines ad baptismi suscepti memoriam, vt vota omnia, quæ post baptismum fiunt, vi promissionis in baptismo iam factæ irrita esse intelligant, quasi per ea & fidei, quam professi sunt, detraharetur, & ipsi baptismo, anathema sit.

EXAMEN.

Hos duos Canones coniunxi. Vterq; enim sententiam quam damnat, sumpsit ex Luthero, de captiuitate Babylonica: & explicationis fundamenta in vtroque Canone eadem sunt. Et obseruet lector, qui sint progressus Concilij in 7. Canone, gratuitæ promissioni miscere volebant mandata Dei, de nostris operibus: & fidei miscere volebant nostrā obseruationem mandatorū Dei. Iam in hisce duobus Canonibus, ipsis Dei mandatis, contendunt admiscenda esse hominum præcepta: & obligationi ad diuina mandata, adiungi volunt vota humanarum traditionum: vt ita in baptismo, nihil relinquatur sine fermento sincerum & incontaminatū.

Quod autem ad 8. Canonem attinet, Lutherus ita disputat: Quando per baptismum à Deo in filios adoptati, & in familiam ipsius recepti & ascripti sumus, tunc nos ad obedientiam Deo præstandam obligari: sed iuxta ipsius mandata, non secundum traditiones & mandata hominum. Post institutionem enim baptismi, Christus Matth. 28 addit: Docentes eos seruare omnia quæcunque ego præcepi vobis. Et Paulus Roma. 8. tractans obligationem baptismi ad nouam obedientiam, inquit: Liberati à peccato, serui facti estis Deo. Et normam obedientiæ ibidem explicat, cum inquit: Obedistis ex corde, in eam, in quam traditi estis formam doctrinæ. Illas verò sententias scriptura ostendit exclusiue esse intelligendas, quod attinet ad conscientiam, & ad cultum Deo præstandum (neque enim de politicis & œconomicis constitutionibus iam loquimur) Iacobi 4. Vnus est legislator, potens & saluare, & perdere. Coloss. 2. Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominum: Sed per baptismum complanati, facti sumus similitudini mortis Christi, Roma. 6. Ergo baptismus ita obligat ad mandata Dei, vt nolit nos traditionibus iuxta mandata & doctrinas hominum subijci. 1. Corinth. 7. Siue seruus sis, siue liber, es libertus & seruus Christi: pretio empti estis, nolite fieri serui hominum. Et familiæ suæ Deus insonat, Ezechiel. 20. In præceptis patrum vestrorum nolite ambulare, sed in meis præceptis ambulate: ego enim sum Iehouah Deus vester. Matth. 15. Frustra colunt me mandatis hominum. Ex his fundamentis Lutherus libere & recte concludit: Quia Deus in domo sua magna, quæ est Ecclesia, sibi soli vendicat ius & authoritatem gubernandi verbo suo conscientias familiæ suæ, imò liberorum suorum: & quia in baptismo ad huius patris familias obedientiam nos obligauimus, qui etiam conscientias nostras ab omnibus humanis traditionibus, mandatis & doctrinis liberauit & absoluit, sicut scripturæ sententiæ manifeste testantur: ideo nec Papam, neque vllum hominem habere ius vnius syllabæ constituendæ super conscientiam Christiani hominis. Quicquid verò aliter fit, tyrannico spiritu fieri, contra libertatem Ecclesiæ. Christianorum enim conscientijs, nihil vllo iure posse imponi legem, siue ab hominibus, siue ab Angelis. *Libertas Christianorum.* Num verò hæc sententia Christianos absoluit à debita obedientia politici magistratus? Nequaquam. Expresse enim loquitur de illis, quæ conscientiæ imponuntur. Et ipsa obedientia politico magistratui debita, verbo Dei mandata, & sancita est. Num verò nulla debet esse, vel reuerentia, vel authoritas ministerij Ecclesiastici? Omnibus modis. Sed non ita, vt habeant imperium, siue merum, siue mixtum in Ecclesia: sed vt habeant ministerium. Quando igitur afferunt doctrinam, vocem & verbum Dei: tunc non hominibus, sed ipsi Deo præstemus obedientiam. Quando verò conscientijs aliquid proponunt, extra, præter, aut contra verbum Dei: tunc baptismus commonefacit nos, & nostræ obligationis, ad obedientiam verbi diuini: commonefacit nos etiam libertatis nostræ, à mandatis, doctrinis, & traditionibus hominum. Quid verò, si Ecclesia de rebus indifferentibus aliquid statuat, quod ad ordinem, decorem & ædificationem faciat: Respondeo: Si constitutiones pugnant cum verbo Dei, aut quando assuuntur impiæ opiniones: tunc simpliciter interdicta est obedientia. Quando verò res sunt adiaphoræ, & sine impijs opinionibus proponuntur:

tunc valet regula Pauli, 1. Cor. 14. Omnia fiant decenter, ordine & ad ædificationem. Charitas etiam exemplo Pauli, in obsequium fratrum infirmorũ, multa talia, quæ sine læsione conscientiæ fieri possunt, facit. Et tamen salua conscientiæ libertate, sine opinione necessitatis, talia seruanda sunt. Hæc ideo breuiter repetiui, quia video insidias strui, quando quæritur, an baptizati prorsus liberi sint ab omnibus humanis constitutionibus.

Lutherus. Lutherus igitur ex obligatione baptismi fortissime argumentatur contra humanas traditiones, contra doctrinas & mandata hominum in Ecclesia, quibus conscientias baptizatorum volunt gubernare, obstringere & illaqueare. Et admodum dolet Pontificiis vulnus illud, quod Lutherus hoc telo, omnibus ipsorum traditionibus & decretis infixit, illum enim suum dolorem nõ potuerunt in 8. hoc Canone dissimulare. Nihil verò afferunt, quo firmissima & manifestissima illa fundamenta refutare vel conentur saltem: sed tantum anathema dicunt. Nos verò flagitamus, vt prius ostendant, fundamenta illa vana & falsa esse; interim vsurpabimus illud Hieronymi dictum: Quicquid ex scriptura canonica authoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur.

Eadem ratio est 9. Canonis. Nam & illa sententia, quæ ibi damnatur, sumpta est ex Babylonica captiuitate Lutheri: & continet fundamentum valde euidens & forte, contra Pontificia vota. In veteri enim Testamento, verbum Dei disponebat rationem votorum, de quibus rebus & quomodo fieri possent: in nouo verò Testamento, Christus & Apostoli nihil nobis præscripserunt de peculiaribus votis. Sed in baptismo, ex præscripto verbi Dei, fit generalis professio, votum seu promissio, qua nos Deo subiicimus, & obligamus ad obedientiam. Ad professionem igitur baptismi, rectè & merito exigenda sunt omnia Christianorum vota, quæ legitima censeri debent. Regula autem & norma voti, quod in professione baptismi emittimus, est sententia illa Christi, Mat. 28. Docentes eos seruare, quæcũque ego præcepi vobis. Et Rom. 6. Liberati à peccato, serui facti estis Deo, traditi in formam doctrinæ Apostolicæ. Col. 2. Si mortui estis cum Christo ab elemẽtis mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominum? Et hæc cum ita se habeant, conqueritur Lutherus, baptizatorum conscientias onerari, implicari, infinitis aliis votorum legibus, ab hominibus constitutis. *Vota varia in Papatu, eaque perniciosa.* quædam enim sunt vota religionum, quædam peregrinationum, quædam aliorum operum, & illis legibus & opinionibus votorum, quæritur & fidei & baptismo detrahi. Quasi enim ipsum baptismi votum non satis sit vel præstans, vel sufficiens, conquiruntur & cumulantur alia quibus conscientiæ ita occupantur, vt & memoria baptismi obruatur, & dignitas eius extenuetur. Disputatur enim & statuitur, opus intra tale votum factum, esse præstantius, & infinitis præmiis præferendum, quam si extra tale votũ simpliciter ex diuino mandato fieret. Addunt alij ingressum religionis esse velut nouũ baptismum: quod deinceps liceat toties renouari, quoties ab integro propositum religionis renouatur. Et inter hos strepitus opinionum de votis, vix quisquam baptismum suum recordatione dignatur. Leges etiam, vincula & laquei votorũ, pugnant cum libertate à mandatis & doctrinis hominum, in quam per baptismum collocantur, Col. 2. Et quia in baptismo abunde & plus quam possimus implere voui mus, sat etiam negotij haberemus, si per totam vitam huic vni intenderemus: censet igitur Lutherus, satis esse, vt sublatis & omissis aliis votis, quæ nec Dei mandatũ, nec scripturæ exemplum habent, omnes Christiani reuocentur ad baptismi vota. Hæc est Lutheri disputatio. Quid verò simplicius, quid clarius, quid verius, quid vtilius dici posset? Sed serio male habet Pontificios, ex simplici fundamento baptismi, tam euidenter, tam solide, & tam potenter eneruari & euerti omnia vota Pontificia. Et quia in examine votorum, tantopere sibi timent à regula & norma professionis baptismi, vt qua animaduertunt omnia sua vota iugulari: prolixum igitur 9. hunc Canonem opposuerunt, in quo tamen solicite cauent, ne ex scriptura vel suam sententiam confirment, vel contraria argumenta refutent; sed quod ipsos vrit, simpliciter tantum voce anathematis vocabulo repellunt. Agnoscit autem Lector, fundamenta ex professione baptismi firmiora & euidentiora esse, quam quæ piis animis, quorum pedibus lucerna est verbũ Dei, tam leuiter excuti possint. Satis igitur est monuisse, quid sit, quod clementes istos Dei miseratione patres, tantopere in duobus hisce Canonibus commouerit.

CANON X.

Si quis dixerit peccata omnia, quæ post Baptismum fiunt, sola recordatione & fide suscepti Baptismi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit.

EXAMEN.

Principiò considerandum est, quæ & qualis sit sententia illa, quã in 10. hoc Canone damnant Pontificij: deinde non obscurum erit videre, quo artificio illud faciant. Lutherus igitur de captiuitate Babylonica, inter cætera in doctrina Pontificia reprehendit & hanc periculosam, falsam & perniciosam opinionem, quod finxerunt, gratiam baptismi valere tantum ad remissionem peccatorum præteritorum, vel quæ baptismi tempus in homine inuenit, ita vt si post baptismum aliquis in peccatum labatur, etiamsi pœnitẽtiam agat, & vera fide ad promissionem gratiæ, & reconciliationis, propter meritum Christi in baptismo sibi oblatam, datam, cõmunicatam, applicatam & obsignatam redeat: nihil tamen amplius ad reconciliationem sibi prosit, gratia promissionis baptismi: Sed quia per lapsum gratia baptismi ita sit amissa, vt fracta & illisa prorsus exciderit, & irrita facta sit, etiamsi in seria pœnitentia per veram fidem peccator ad fœdus illud reuertatur, quod in baptismo Deus nobiscum pepigit: ideo in pœnitentiam, de peccatis post baptismũ commissis, fidem quærere debere expiationẽ & reconciliationem, non in gratia illius promissionis, quæ in baptismo nobis oblata communicata & obsignata est; sed alia circumspicienda, quærenda & tentãda esse media, per quæ consequamur gratiam, reconciliationem, & remissionem peccatorum.

Huic opinioni (inquit Lutherus) præbuit occasionem, periculosum illud Hieronymi dictum, *Occasio huius opinionis.* siue male positum, siue male intellectum, quo pœnitentiam appellat, secundam post naufragium tabulam. Hinc enim in peccatis post baptismum de prima tabula seu naue desperantes, velut amissa, secundæ tantum incipiunt niti, & fidere tabulæ, hoc est, propriæ contritioni & satisfactioni. Hinc nata fuerunt votorum, religionum, operum, satista-

tisfactionum, peregrinationum, indulgentiarum, & sectarum infinita illa onera; & de iis maria illa librorum, quæstionum, opinionum, traditionum humanarum, &c.

Hæc verò opinio falsa, periculosa, & perniciosa est: id quod ex doctrina baptismi, certo & liquido ostendi potest. Christus enim ipse actionem baptismi affirmat non tantum respicere, vel præteritum tempus, vel tantum illud momentum, quando administratur baptismus: sed vtitur certe futuro tempore, cum inquit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et dignũ est obseruatione, quomodo scriptura efficaciam baptismi ad omnia tempora, præsens, præteritum, & futurum, extẽdat in credentibus. Paulus enim Tit. 3. inquit: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Petrus verò scribens illis, qui diu ante baptizati fuerãt, de suo & illorum baptismo inquit, 1. Pet. 3. Baptisma nos saluos facit. Et rationem addit: Quia est bonæ conscientiæ stipulatio erga Deum, per resurrectionẽ Christi: Quæ certe est ratio salutis omnium temporum, siue dum baptizamur, siue post baptismũ, vel breui vel diu. Et Paulus Tit. 3. cum de præterito dixisset: Saluos nos fecit, ne ad præteritum tempus tantum restringatur, addit: Per Iesum Christum Saluatorem nostrũ, vt ipsius gratia iustificati, hæredes efficiamur, secundum spem vitæ æternæ. Et Eph. 5. dicit: Christum Ecclesiam lauacro aquæ in verbo mundare & sanctificare, vt sistat eam sibi gloriosam, sine macula & ruga. Id quod in altera demũ vita perfecte implendum, Augustinus multis in locis tradit. Virtutem igitur, efficaciam & operationem purgationis & sanctificationis baptismi, scriptura affirmat per totam Christiani hominis vitam, durare & valere: id quod Paulus manifestius, & quidem multis verbis tradit, Roma. 6. Et pactum gratiæ, seu fœdus pacis, quod in Baptismo Deus nobiscum init, nõ præteritum tantum tempus, vel momentum illud, quo baptizamur, respicit: sed æternum est fœdus, sicut inquit, Esa. 54. In misericordia sempiterna misertus sum tui. Montes enim commouebuntur, & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur: dixit miserator tuus Dominus. Neque verò hac cõditione initum est fœdus illud pacis, inter Deum & inter nos in baptismo: vt si inde per peccata exciderimus, ita dissoluatur & frangatur, vt etiamsi in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus: Deus tamen illud amplius seruare ratũ & firmum esse pœnitentibus non velit. Hominum enim incredulitas, fidem Dei euacuare non potest, Rom. 3. Si non credimus, ille fidelis permanet: negare seipsum nõ potest, 2. Tim. 2. Et dulcissima extat descriptio Ieremiæ 3. Vulgo dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autẽ fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Ergo saltẽ amodo voca me, pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Ecce locuta es, & fecisti mala. Et dixi cum fecisset hæc omnia, Ad me reuertere: & non est reuersa. Et dixit Dominus ad me: Vade, & clama, & dices: Reuertere auersatrix Israel, & assumam vos, &c. Hanc consolationem ad fœdus baptismi recte accommodari, ostendit exemplum à coniugio sumptum, Ephes. 5.

Efficacia baptismi perpetua.

Et ne qua sit dubitatio, Paulus Galatas post baptismũ lapsos, reuocat & reducit ad gratiã promissionis baptismi, c. 3. sicut etiã Corinthios, 1. Cor. 12.

Natura etiam promissionis gratiæ in baptismo, idem comprobat. Gratia enim baptismi promittit salutem per Iesum Christum, Saluatorem nostrũ, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ, Tit. 3. Atqui hæc generalis est ratio iustificationis, post quemcunque lapsum. Ita 1. Pet. 3. Baptisma est stipulatio bonæ cõscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi. Et certe in pœnitentia post quemcunque lapsũ, fides hoc quærit, vt conscientia Deo reconcilietur: idque propter mortẽ & resurrectionem Christi. Hæc verò substãtialia sunt in promissione baptismi: quę semel in baptismo ita nobis offertur & obsignatur, vt sit perpetuum sigillum & testimonium, nos admissos & receptos esse in communionem & participationem beneficiorũ Christi, & gratiæ Dei, ad remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam, si promissionem fide apprehendimus & retineamus; iuxta dictum: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò nõ crediderit; condemnabitur. Vt non incõmode veteres baptismum vocarint primã ianuã in Ecclesiam, & ad regnũ Dei. Inde enim certi sumus nos habere & aditum, & reditũ ad beneficia Euangelij; quia in eius communionem per baptismum collocati sumus.

Hoc igitur extra controuersiam est, quod agentibus pœnitentiam, patet per fidẽ aditus, imò reditus ad gratiam Dei, in Christo Iesu. Illud verò nihil aliud est, quam pœnitentes & posse, & debere redire ad promissionẽ gratiæ baptismi. Baptismus enim est solennis obsignatio, & perpetuũ testimonium, propositam & donatam nobis esse communionem & participationem beneficiorum Christi, si credamus: nam qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Est autem vera fides, non tantum quando in ipsa actione baptismi apprehendit promissionẽ gratiæ, verum etiam quando post baptismum eam retinet, imò quando post lapsum in pœnitentia rursus promissionem illam apprehendit, vera est fides. Et manet quod Christus inquit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Neque verò sensus est, neminẽ per quæcunq; peccata posse amittere gratiã baptismi. Docemus enim si illi, qui conuersi fuerãt, admittant actiones cõtra conscientiam, ipsos vna cum fide à se excutere gratiã & Spiritũ S. Sed non ideo ipsa virtus & efficacia baptismi euertitur. Sicut enim aliquis potest naui excidere ipsa manente incolumi: ita ex arca baptismi, multi temere in mare perditionis prosiliunt, & pereunt: & hi sunt, qui deserta promissionis fide in peccatũ sese præcipitant: nauis verò ipsa permanet integra. Et si per gratiã Dei is, qui exciderat, ad nauim reuerti potest, non aliqua alia noua tabula, sed solida ipsa naue vnde exciderat, fertur ad portũ salutis. Num verò iterum baptizandus est, qui lapsus fuerãt, vt ita ad arcam baptismi reuertatur? Non hoc dicimus: sed lapsus doctrina legis inuitatur, & ducitur ad pœnitentiam, proponitur ipsi doctrina Euangelij, de gratia Dei in Christo: & credenti ministerio clauium peccata soluuntur seu remittũtur per nomen Christi: inuitatur ad Cœnam Dominicam, vbi accipit N. Testamentum in sanguine Christi. Hæc verò non est diuersa aliã & noua tabula, post fractam & dissolutam arcam baptismi: sed eadẽ est promissio, idem meritum Christi, eadem gratia Dei, eadem fides: Vna enim est fides, ad Eph. 4. Et baptismus est perpetuũ testimonium & sigillũ, nos ad illa beneficia habere aditum & reditũ, per fidem, post quemcunque lapsum, non septies, sed septuagies septies.

Lapsi an iterum baptizandi.

Prædicatio igitur pœnitentiæ, annunciatio Euangeliǰ, ministerium clauium, & vsus Cœnę Dominicæ non proponunt nobis, post lapsum etiã, aliam & nouam tabulam, ad reconciliationem cum Deo & ad salutem, diuersam ab ea, quæ in baptismo nobis per promissionẽ Dei oblata, donata & obsignata fuit: sed tantum sunt media, per quæ vel in gratia baptismi confirmamur, vel ad eam post lapsum reuertimur. Hæc simplicia, vera, vtilia, & manifesta sunt. Et ita Augustinus etiam docet, De nuptiis & concupiscentia lib. 1. c. 33. Quod Paulus ait Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ, in verbo, &c. sic accipiendum est, vt eodem lauacro regenerationis, & verbo sanctificationis, omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atque sanentur: non solum præterita peccata, quæ omnia nunc remittuntur in baptismo, sed etiam, quæ posterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur. Non vt baptismus quoties peccatur, toties reperatur: sed quia ipso quod semel datum sit, vt non solum antea, verum etiam postea, quorumlibet peccatorum, venia fidelibus impetretur.

Et hæc est illa doctrina, quam Tridentini patres obliquis, seu potius malignis oculis & toruo supercilio aspexerunt, quando decimum hũc Canonem condiderunt. Obseruet autem Lector, cum ex Pontificiis scriptorib. multi expresse totam hanc doctrinam damnent, & contrariam sententiam defendant: quod tamen Tridentina congregatio non ausit diserte & expresse hoc facere: verita forsan, si non propriæ conscientiæ, at saltem piarum aurium in hac Euangeliǰ luce iudicium. Tanta est vis veritatis. Nec tamẽ visum ipsis fuit, doctrinam illam vel approbare, vel sine atro calculo dimittere. Inuen-
Tridentinorũ calumnia. tum igitur fuit hoc artificium, vt per calumniam aliter, quam à nostris traditur, sententias illam recitarent: vt ita sub illo operculo doctrinam quam impugnant, damnare possent, & vetera sua cõmenta stabilire. Dicunt igitur anathema illis, qui docẽt peccata, quæ post baptismum committuntur, sola recordatione suscepti baptismi dimitti: hoc est, qui sine pœnitentia in scelerib. perseuerant & pergunt, illis si tantum perfunctoriè & historice recordentur, se aliquando baptizatos esse, tali recordatione, peccata dimitti, & quidẽ sola recordatione, vt non opus sit pœnitentia, & ministerio clauium. Item, omnia peccata quantumcunq; atrocia, sola epicurea recordatione suscepti baptismi, fieri venialia: hoc est, vt in illis secure & impune perseuerare possint baptizati. Ita Tridentini. Sed nostri has sententias non agnoscunt. Et ne cauillentur, nos aliquid occultare: Epicureas & flagitiosas illas opiniones, si quis ita vel sentit, vel docet, sonora voce damnamus. Non igitur hoc, sed longe aliud est, quod ipsi volunt: quod quia aperte non audent, sophistica hac peruersione statua damnare voluerunt. Et hoc Lector diligenter secum expendat.

CANON XI.

Si quis dixerit, vere & rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negauerit, cum ad pœnitentiam conuertitur, anathema sit.

EXAMEN.

In illa sententia consentimus: Neminem vere, rite, & legitime baptizatum, post quemcunque lapsum, aut etiam post abnegatam in persecutione veritatem, iterato esse baptizandum, quando ad pœnitentiam conuertitur, & Deo cupit reconciliari. Sed quando quæritur, quæ sint causæ & rationes, quare legitimum baptisma non sit iterandum, ibi diuersæ reperiuntur sententiæ. Quidã enim qui sentiunt, baptismi nauem seu arcam peccatis illisã, ita frangi, vt baptizato nullus postea eius sit vsus, etiamsi rursus conuertatur: iudicarunt aliquoties posse repeti & iterari baptismum. Marcion enim ex contortis quibusdam Euangeliǰ locis, finxit tertio posse vni & eidem baptismum iterari. Secuti sunt postea aliǰ, qui censuerũt, quia quotidie peccamus, quotidie etiam iterandũ esse baptismum: qui inde dicti fuerunt ἡμεροβαπτισταί. Iudicarunt enim, pœnitentiam agẽtes non esse prohibendos à remedio salutis, quod Christus instituit. Et quia prior baptismus, per peccatum factus sit irritus, ideo iterandũ esse, ne peccantes pœnitens careat illá promissione: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et Pontificiǰ quidẽ ab illa opinione, quod arca baptismi per peccatum frangatur, & prorsus dissoluatur, non sunt alieni: sed tamen non censent iterandum esse baptismum. Si quæras rationem, proferũt recens & incertum commentum, de impressione characteris & pœnitenti, quia irritus factus sit baptismus, proponunt non hanc viam ad reconciliationem cum Deo, vt in pœnitẽtia per fidem redeat ad fœdus pacis, & pactum gratiæ, quod propter Christi meritũ, in baptismo Deus nobiscum iniit: sed alia ipsi proponunt remedia, ad recuperandam gratiam Dei. Vtrsque igitur explicatio, in examine huius Canonis necessaria est.

I. Baptismum non esse iterandum, siue post lapsum, siue post abnegationem, quando peccator ad pœnitentiam conuertitur.

II. Ostendãtur etiam ex verbo Dei, veræ & graues causæ, quare in peccatore baptizato, agẽte post lapsum pœnitẽtiam, baptismum iterare nec liceat, nec necesse sit. Causæ autem seu rationes præcipuę hæ sunt. I Pactũ gratiæ & fœdus pacis, quod in baptismo initur & obsignatur, non est momentaneũ, nec fundatum est super arenam vulgaris regulæ.

Frangenti fidem, fides frangatur eadem:

Sed est perpetuum, ita vt per pœnitentiam ad illud redire possimus: sicut in præcedentis Canonis exa- *Cur Baptismus iteratio non sit licita.*
mine ostendimus. Non igitur opus est baptismum iterare. Deus enim perpetuo fidelis manet in suo illo pacto. Et si iteraretur baptismus, fieret iniuria fidei ipsius Dei: quasi nostra infidelitas, Dei fidem euacuare posset. II. In institutione Eucharistiæ, Christus addit: Quotiescunq; hoc feceritis. De pœnitentia etiam inquit: Non dico septies, sed septuagesies septies. De baptismo verò scriptura non tradit, vt quoties lapsi fuerimus, toties iterato baptizemur. Et de sacramentis iudicandum est ex verbo
Axioma. Dei. III. Nullum habemus in scriptura exemplum semel vere baptizatos, quando post lapsum ad pœnitentiam conuersi fuerunt, iterato fuisse baptizatos. Sed Corinthiis & Galatis lapsis, Paulus proponit promissionem & consolationem baptismi prius suscepti, 1. Cor. 6 & 12 Gal. 3. Sicut igitur in V. Testamẽto, post circumcisionem lapsos, quando pœnitentiam egerunt, non legimus iterũ circumcisos fuisse, sed quod per pœnitentiã redierint ad fœdus circumcisionis, quod perpetuum erat. Eadem ratio est baptismi in N. Testamento, qui in locũ circumcisionis successit. IIII. Augustinus in Ioan. Tracta-
Augustinus. tu 11. & 12. hãc vrget rationem. Sicut generatio carnalis vna est, ita etiã regeneratio spiritualis vna est.

Sicuţ

Sicut venire non potest repe[illegible] Baptismum semel nascimur, semel [illegible] qui vero peccatis [illegible] informantur, vel [illegible] sanantur, [illegible] tantur. Hæ rati[illegible] firmæ & perspicuæ sunt. Præter has quædam [illegible] aliæ in disputationibus veterum repe[illegible]tur, ut quod Augustinus [illegible] inquit: Sicut semel Christus crucifixus est, [illegible] baptismus iterandus non est. Vna enim morte [illegible] omnes redemit, [illegible] amplius mori non oportet. Q[illegible] Ecclesia, intellexit non iterandum baptismum. Solet etiam huc accommodari, quod Christus inquit, Ioan. 13. Qui lotus est, non indiget [illegible] pedes, sed est mundus totus. Quidam etiam [illegible] Hebr. 6. interpretantur de non iterando [illegible] ismo, cum inquit: Impossibile est eos, qui semel [illegible] illuminati, rursus renouari, &c. baptismum [illegible] vocat Paulus re[illegible] quationem: & veteres vocant [illegible] illuminationem. Accommodatur etiam [illegible] Ephes. 4. Vnum baptisma. Sed vna est [illegible] quæ tamē post lapsum repetitur. Eucharistia vocatur vnus panis: & tamen scriptū est, Quo[illegible] &c. Priora igitur fundamenta certiora [illegible] mi[illegible] sunt. Doctrina enim hæc, de non iterando [illegible] tismo, ita tradenda est, vt non tantum disputetur non esse iterandū, sed monstrentur fontes consolationum: quod etiam post lapsum, quando rursus [illegible] timur, licet non iterū baptizemur, tamen seruatum & receptum habeamus ad fœdus pacis, & [illegible] gratiæ, quod in baptismo nobiscum initū & obsignatum est. Et propterea volui hæc de explicatione 12. Canonis, hoc loco addere.

CANON XII.

Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi in ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo; anathema sit.

De hac sententia olim antiquis temporibus varia fuerunt disputata, sed nulla nunc hac de re est contro[illegible] sia. Breuiter itaque respondeo, nos huic Canoni non inuitos subscribere, atque vtinam omnes tales essent.

CANON XIII.

Si quis dixerit, paruulos eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismo, inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos, aut præstare omitti eorum baptisma, quam eos non actu proprio credentes, baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

[illegible]ultis & magnis contentionibus & turbis, agitata est ab Anabaptistis quæstio de baptismo infantium: & vtile est monstrari, explicari, sæpius repeti & inculcari vera, certa, firma & illustria fundamenta ex verbo Dei, quod & quare infantes sint baptizandi. Et in nostris Ecclesiis pædobaptismus diligenter & erudite, refutatis Anabaptistarum opinionibus, defensus & confirmatus est. Faciunt autem & Tridentini patres, huius certaminis mentionem: sed cum explicare deberent fundamenta, quare in paruulis non differendum sit baptisma, donec ad annos discretionis peruenerint, & quare postea non sint rebaptizandi, qui in infantia baptizati sunt: ipsi præterita necessaria hac declaratione, litē mouent, quam tamen non explicant, de fide infantium baptizatorum, cum fundamentum, quod & quare baptismus etiam ad paruulos pertineat, non sit difficilis & obscura illa disputatio, an & quomodo infantes credant. Alia sunt magis illustria & firma fundamenta, ex quibus veteres baptismum paruulorum probarunt. Allegarunt [illegible] ho[illegible] est testimonium primæ & purioris Ecclesiæ, quod inde ab Apostolorum temporibus [illegible] perpetua fuerit consuetudo in Ecclesia, etiam paruulis dare baptismum: Sed non sola vel traditione, vel vniuersali consuetudine ita nituntur veteres, quasi propter [illegible] traditionis, [illegible] baptismus paruulorum, licet nullo scripturæ testimonio probari & confirmari possit: sed traditionem & consuetudinem [illegible] certis, firmis, apertis & [illegible] scripturæ testimoniis. Christus enim disertis verbis de infantibus Lucas enim vocat τὰ βρέφη, quę in vlnis adhuc ferebantur, pronunciat: Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere illos: talium enim est regnum cœlorum.

Non autem ita infantium est regnum cœlorum, sicut Angelorum, qui sine peccato sunt: In peccatis enim concipimur & nascimur, Psal. 51. Quod natum est ex carne, caro est, Io. 3. Caro vero regnum Dei non potest possidere, Cor. 15. Eramus natura filii iræ, Ephes. 2. Rom. 5. Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem. Ergo necesse est, vt infantes à peccato, ira Dei, & damnatione liberentur, si debent hæredes fieri regni cœlorum. Nemo autem à malis illis liberari potest, & ad regnū cœlorum peruenire, nisi per gratiā Dei, propter meritum Christi Mediatoris. Iam Christus paruulos diserte vocat, & vult admitti ad communionē suorum meritorum, inquit enim: Sinite eos venire ad me. Et de patris etiam voluntate affirmat: Non est voluntas coram patre vestro in cœlis, vt pereat vnus de pusillis istis. Illam autem suam gratiā, Deus non sine mediis offert, exhibet, donat & applicat: sed in hunc vsum, certa instituit & ordinauit media seu organa. Et ministerium in Ecclesia ideo institutum, vt media illa seu organa offerant & applicent omnibus illis, ad quos pertinet promissio Euangelij, de gratia Dei, & salute æterna. His axiomatis, quæ certa, firma & manifesta sunt, ita constitutis, facile erit de quæstione proposita constituere. Quia enim vult infantes non perire, sed affirmat, ad illos etiam pertinere regnum cœlorum: & illorum beneficiorum donationem & applicationem, vult per certa à se instituta media seu organa, verbi scilicet & Sacramentorum fieri. Necesse igitur est, vt ex mediis illis diuinitus institutis, aliquod sit quod ad infantes etiam pertineat. Neque enim in nouo Testamento angustior, parcior & malignior est gratia Dei, quā in veteri fuit, vbi circumcisio etiam ad infantes pertinebat. Ordine igitur considerentur media applicationis in nouo Testamento.

Circumcisionis & Baptismi comparatio.

Et nuda quidem, aut sola prædicatione pœnitentiæ, & remissionis peccatorum, cum infantibus agi non posse, manifestum est. Illa enim requirit auditum, Ro. 10. cogitationem, meditationem, Psalm. 119. intellectum, Matth. 13. quæ in infantibus non inueniuntur. De Cœna Domini, Paulus inquit: Probet seipsum homo. Item: Diiudicet corpus Domini, id quod infantibus tribui non potest. Et Cœnam suam Christus instituit pro illis, qui iam facti sunt ipsius discipuli. In veteri etiam Testamento infantes 8. die circumcidebantur, ad esum vero agni tunc admittebantur, quando interrogare poterant: Quæ est ista religio? Exod. 12. Superest igitur ex mediis applicationis in nouo Testamento, sacramentum baptismi.

Quod per Baptismũ infantibus regnũ cœlorum applicetur, probationes ex scriptura.

Et quæstio est, an per Baptismum infantibus regnum cœlorũ applicari & assignari possit & debeat: cum per prædicationem verbi, & Eucharistiam illud fieri non possit. Recitabo autem ex scriptura argumenta, quæ non obscure hoc confirmant.

I. Christus de infantibus inquit Mat. 19. Talium est regnum cœlorum. Sed nemo potest intrare in regnum cœlorum, nisi renatus fuerit, Ioan. 3. Baptismus verò est lauacrũ regenerationis, Tit. 3. Oportet igitur infantes baptizari, vt renascantur, & ita regnum cœlorum, iuxta Christi promissionem, introire possint. Imò Christus inquit: Nisi quis acceperit regnum Dei, velut paruulus, non intrabit in illud, Marc. 10. Adultis verò nemo negat, quo minus renascantur ex aqua & spiritu, vt introeant in regnũ cœlorum, Ioan. 3. Ergo nec infantibus negandum est. Adulti enim accipiunt regnum Dei, sicut infantes, iuxta Christi sententiam.

II. Non est voluntas patris cœlestis, vt infantes pereant, Matth. 18. Ergo vult eos saluare. Deus verò saluat non sine mediis, sed per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Sunt igitur baptizandi infantes.

III. Qui habet peccata, ei ne pereat, necessaria est remissio peccatorum. Illa autem cõfertur, per media diuinitus ad hoc ordinata. Iam Act. 2. Petrus inquit: Baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum. Ergo infantibus ne pereant, dandus est baptismus in remissionem peccatorum.

IIII. Christus vult & iubet infantes sibi offerri, & ad se adduci, Matt. 18. Non autem possumus corporaliter & visibiliter Christo in vlnas infãtes ponere. De Baptismo verò Paulus inquit: Quotquot baptizantur, Christum induunt, Gal. 3. Et Rom. 6. Qui in Christum baptizantur, in mortem eius baptizantur: consepeliuntur cum ipso, & insiti fiũt ipsi, Roma. 6. Quia igitur non est dubium infantes esse ad Christum adducendos (hoc enim ipse fieri & vult & iubet) & tantum quæstio est, quomodo hoc fieri possit: Scriptura verò monstrat certam rationem, quomodo possimus infantes eo adducere, vt Christum induant, per Baptismum scilicet: Sequitur ergo, voluntatem & mandatum Christi esse, vt baptizentur infantes, hoc est, sibi adducantur: & pronunciat talium, qui ad se adducuntur, esse regnum cœlorum.

V. Christus vult infantibus benedicere, Mar. 10. hoc est, ipsis communicare sua merita, ad salutem, hæc enim vera est benedictio. Genes. 22. Gal. 3. Eph. 1. Baptismus verò est mediũ, seu organon, per quod fit communicatio beneficiorum Christi. Nam per Baptismum Christus mundat & sanctificat, Eph. 5. Baptizamur in mortem eius. Rom. 6. Baptisma saluat per resurrectionem Christi, 1. Pet. 3. Infãtes igitur sunt baptizandi, vt ipsis communicetur benedictio, hoc est, participio meritorum Christi.

VI. Christus cum inquit: Sinite eos venire ad me: vult infantes fieri sua membra, hoc est, Ecclesiæ membra, cuius ipse caput est. Illi enim, qui ad Christum veniunt, sunt vera membra Ecclesiæ. Ioan. 6. Sed baptizamur in vnum corpus, 1. Cor. 12. Et Christus Ecclesiam suam sanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo, Eph. 5. Sunt ergo infantes baptizandi, vt fiant membra Ecclesiæ, vbi caput est Christus.

VII. Pro quibus Christus se tradit, vt eos glorificet, illos sãctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo, Ephes. 5. Sed pro infantibus etiam mortuus est: quia pro omnibus mortuus est, 2. Corinth. 5 Hebræ. 7. Et talium est regnum cœlorum, Matth. 19. Ergo & infantes sanctificat, & mundat lauacro aquæ, in verbo.

Argumentum à gestis.

VIII. Bonum est Augustini argumentum, qui ex circumcisione colligit infantes in nouo Testamento baptizandos esse. Baptismus enim successit in locum circumcisionis, Col. 2. Et idem est fœdus pacis & pactũ gratiæ vtrobique. Et quia illius fœderis ratio, quoad infantes attinet, Apostolis ex ratione circumcisionis iam nota erat: ideo Christus contentus fuit generali mãdato de Baptismo: nec opus iudicauit, de infantibus, peculiariter aliquid præcipere. Nam nec fœmellarum peculiaris fit mentio, sed sententiæ, Matth. 28. Marci 16. vtuntur genere Masculino: & tamẽ ex causa, ratione & fine institutionis, rectè iudicatur etiam fœminas baptizandas.

IX. Vniuersale mandatum est, de baptizandis omnibus, qui non sunt condemnandi, sed saluandi, Matth. 28. Marc. 16. Sed inter eos, quos Deus nõ vult perire, sed saluari, sunt etiam infantes. Matt. 18. Ergo mandatum baptizandi, pertinet etiam ad infantes.

X. De tempore noui Testamenti, vaticinatur Isa. c. 49. non adultos tantum fore membra Ecclesiæ, sed inquit: Ad populos exaltabo signum meum, & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Et Actor. 2. Cum Petrus dixisset: Baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorũ, & accipietis donum Spiritus sancti, addit: Vobis est promissio illa, & liberis vestris. Ita Act. 16 & 1. Cor. 1. leguntur baptizatæ totæ domus, hoc est, integræ familiæ: ad quas certè infantes etiam pertinent.

Hæ demonstrationes ex scriptura, sunt certæ & firmæ, infantes non esse prohibendos à Baptismo. Deinde accedit vniuersalis consuetudo Ecclesiæ Catholicæ, quæ iam inde ab Apostolorum temporibus, semper etiam infantibus Baptismum communicauit. Fundamentum igitur pædobaptismi, non est difficilis, & obscura illa disputatio de fide infantium. Sed inter argumenta, quæ post constitutam veram sententiam opponi & obiici solent, illa sunt præcipua, quod scilicet in institutione Baptismi, bina illa coniunguntur. 1. docere & baptizare. 2. credere & baptizari. Neutrum autem, vel doceri, vel credere, videtur infantibus conuenire. Et ad primum quidem respondetur: verum & certum est, Christum coniungere doctrinam seu verbum, & Baptismum. Non enim vel vulgaris, vel mera est lotio, Baptismus: sed est lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. Et est obsignatio promissionis Euangelij. Baptismus igitur esse nec potest nec debet sine verbo, sicut Augustinus inquit: Tolle verbum ex baptismo, & quid erit aqua, nisi aqua? Vbi igitur verbum Euangelij, nec prædicatum, nec susceptum est, ibi non debet baptismus administrari siue adultis, siue infantibus. Baptismus enim est obsignatio doctrinæ Euangelij. Non autem sequitur inde, infantibus denegandum esse baptismum. Est enim pars doctrinæ Euangelij, quod etiam infãtes pertineant ad promissionem noui Testamenti, Acto. 2. ad Ecclesiam, Isa. 49. & ad regnum cœlorum, Matth. 19. Igitur & illa pars doctrinæ per baptismum obsignanda est in infantibus.

Anabaptistarum obiectiones earumque refutatio.

Et pædobaptismus non est balneum sine verbo, sed est lauacrum aquę in verbo, scilicet promissionis de gratia patris, de mundatione filij, & sanctificatione Spiritus, per & propter meritum Christi mediatoris. Connexio igitur verbi & baptismi est, seruatur & manet etiã in pædobaptismo: & ita satisfit institutioni. Si verò quis instet, baptismum

non

non tantum debere eſſe lauacrum aquæ in verbo, ſed etiam docendos eſſe eos qui baptizantur: reſpōdeo. Idem etiam in inſtitutione circumciſionis fuit, vnde ſimpliciſſime poteſt hæc obiectio explicari. Deus enim, Geneſ.17 prius docet Abrahamū, priuſquam circumcidatur. Et non eſt dubium, ipſum Abrahamum præmiſiſſe doctrinam, priuſquam Iſmaelem & reliquos domeſticos circumcideret, ſicut inquit Deus Geneſ.18. Scio quod præcepturus ſit filiis ſuis & domui ſuæ, vt cuſtodiant viam Domini. Et vtrumq; præceptum erat in V. Teſtamento, vt filios ſuos & docerent, Deut.4 6.& 11. & circumciderent, Geneſ.17. Et in adultis quidem doctrina præcedebat, & circumciſio ſequebatur. Gene.17. Paruuli vero iubentur circumcidi octauo die, Geneſ.17. doceri vero iubentur, quando poſſunt interrogare: Quid ſibi volunt teſtimonia hæc? Deut.6. Et tamen fuit circumciſio in verbo, etiam quando paruuli octauo die circumcidebantur, licet poſtea primum pueri facti docerentur. Et Deus ipſe iudicauit inſtitutioni ſuæ ſatisfieri, etiamſi in paruulis non poſſet præcedere inſtitutio: modo circumciſio fieret in verbo, & inſtitutio ſuo tempore ſequeretur.

Baptiſmus in nouo Teſtamento idem, quod in veteri Teſtamento circumciſio.

Hæc explicatio valde euidens eſt, non tantum propter ſimilitudinem circumciſionis & baptiſmi, ſed præcipue quia in nouo Teſtamento, eo loco eſt Baptiſmus, quo in veteri fuit circumciſio, Coloſſ.2. Et quia illud ex ratione circumſionis, Apoſtolis tunc notiſſimum erat: ideo Chriſtus de Baptiſmo paruulorum nihil peculiariter tradidit, ſed contentus fuit generali mandato, de baptizandis omnibus, qui ſaluandi eſſent. Ex Apoſtolorum etiam ſcriptis illud colligi videtur. Paulus Epheſ. 6. ſcribens Chriſtianis parentibus, quomodo educare debeant liberos ſuos, qui eo ætatis iam peruenerunt, vt poſſint parentibus obedire, præcipit de inſtitutione Domini: non autem addit: poſtea primū eſſe baptizandos. Ita etiam Iohan.ca.2. prioris Epiſtolæ, Chriſtianam inſtitutionem diſtribuit. I. pro patribus. II. pro iuuenibus. III. pro pueris. IV. pro paruulis, quos vocat παιδία, quando ſcilicet primū poſſunt doceri, non autem addit, tunc primum & poſtea eſſe baptizandos. Paruulos igitur ſuos primum in vlnis adduxerunt Chriſto, vt fierent filij Eccleſiæ, iuxta vaticinium Iſa.49. Luc.18. & poſtea ſuo tempore ſecuta eſt inſtitutio Chriſtiana. Atque ita iudicatum ſatisfieri inſtitutioni Chriſti, de docendo & baptizando.

Alterum vero argumentum proprie pertinet ad explicationē huius XIII. Canonis, quem nunc tractamus: Quia ſcilicet Chriſtus coniungit, credere & baptizari: an & quomodo infantes qui baptizantur, credant. Et ego ſane, qui ſimplicitatem amo, etiamſi non intelligam, nec explicare poſſim, quomodo infantes qui baptizantur, credant: iudico tamen ſufficere firmiſſima illa teſtimonia ſupra explicata, infantes eſſe baptizandos. Neq; enim ab illis propterea diſcedendum eſt, ſi non poſſim vel intelligere, vel explicare, quomodo credant infantes: exigit tamen explicatio huius Canonis, vt de diſputatione illa quædam dicātur. Sunt igitur Scripturæ ſententiæ: Qui non crediderit, condemnabitur. Qui non credit, iam iudicatus eſt. Qui incredulus eſt filio, ira Dei manet ſuper illum, omnis autem qui credit in eum, non perit, ſed habet vitam æternam. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, &c. Iam quia infantes qui baptizantur, non pereunt, ſed illorum eſt regnum cœlorum: quæſtio eſt, an infantes qui baptizantur dicēdi ſint credere vel nō credere, habere fidem vel non habere, an inter fideles vel infideles numerandi ſint. Et quidam ſimpliciter diſputant, omnes illas & ſimiles Scripturæ ſententias, tantum ad adultos pertinere, non autem ad infantes, quos ſentiunt gratia quidem Dei ſaluari, ſed ſine fide, nec tamen volunt, infantes baptizatos inter credulos numerari. Coguntur itaq; ſine Scripturæ authoritate, fingere medium aliquod inter fidem & incredulitatē, inter fideles & incredulos. Huic vero opinioni aſſentiri non poſſunt, Scripturæ enim ſententiæ de fide, vniuerſales ſunt. Et immediate contraria ſunt, fides & incredulitas, fideles & infideles. Nec ad illum locum, vbi Baptiſmus gētibus communicandus inſtituitur, conuenit talis interpretatio: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur, hoc eſt, qui adulti fuerint: Infantes vero, quæ maxima pars eſt eorum qui nunc baptizantur, non credunt: & tamen cum ſine fide baptizantur, non condemnantur, ſed ſaluantur.

Auguſtinus.

Simplicior igitur, verior & ſanior eſt Auguſtini ſententia, qui de verbis Apoſtoli, Sermone 14. poſt allegatam Chriſti ſententiam, Qui non crediderit, condemnabitur: interrogat Pelagianum: vbi ponis paruulos baptizatos? Profecto in numero credentium. Nam ideo & conſuetudine Eccleſiæ antiqua, canonica, fundatiſſima, paruuli baptizati, fideles vocantur. Inter credentes igitur paruulos baptizatos numerabis: nec iudicare vllo modo aliter audebis, ſi non vis eſſe aperte hæreticus. Et hanc ſententiam Auguſtinus alibi ſæpe repetit.

Quæſtio de fide infantium.

Sed iam oritur quæſtio multo difficilior & obſcurior, quomodo infantes credant: ſiue qualis ſit fides paruulorū. De adultorum enim fide, res nō eſt obſcura. Eſt enim & oritur ex auditu, cogitatione, meditatione & apprehenſione verbi prædicati: eſt aſſenſio in mente, fiducia in voluntate, qua cor erigitur & quietatur. Credens ſcit ſe credere, vult & conatur fidē retinere, & ſubinde creſcere: luctatur cum dubitatione, diffidentia & trepidatione: exerit efficaciā ſuam ſignis, & teſtimoniis externis, &c. Sic ergo quæritur, an infantes qui baptizantur, hoc omnino modo credant: an hæc prorſus ſit ratio fidei in paruulis baptizatis? Auguſtinus reſpondet negatiuè, inquit enim Epiſt.23. paruulū, etſi nōdum fides illa quæ in credentiū voluntate conſiſtit, iam tamen ipſius fidei Sacramentum fidelem facit. Ibidem fidelis vocatur, non ad rem ipſam mente annuendo, ſed ipſius rei Sacramentum percipiendo.

Tractatu in Ioh. 80. Et contra Donatiſtas lib. 4. cap.24. dicit: paruulos baptizatos nōdum poſſe corde credere ad iuſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem. Epiſt.57. ad Dardanum inquit: Scire diuina paruulos, qui nec humana adhuc nouerint, ſi verbis velimus oſtendere, vereor ne ipſis ſenſibus noſtris facere videamur iniuriam, quando id loquendo ſuademus, vbi omnes vires officiumq; ſermonis, ſuperat euidentia veritatis, &c.

De peccator. meritis lib.1.cap.19. dicit, paruulos baptizatos nōdum habere ſenſum fidei. Et hoc eſt, quod in vſitata quæſtione dicitur: An paruuli actu credant. Quæ quæſtio ſi hoc modo vt Auguſtinus explicat, intelligatur, manifeſtum eſt, quid ſit reſpondendum. Nec tamen ideo dicendum eſt, paruulos baptizatos, quia non poſſunt eo modo actu

credere, sicut adulti, propterea ipsos nullo modo credere, aut nulla ratione illis posse fidē dari à Deo. Sic enim nesciunt Spiritum sanctum, quamuis sit in eis (inquit Augustinus) sicut nesciunt & mentem suam, imo vitam suam, nec tamen ideo dicendum est, ipsos nec mentem nec vitam habere. Laborat igitur Augustinus, vt aliquo modo ostendat, quomodo paruuli dum baptizantur, credant, ne lusus sit, quando qui infantem ad Baptismum offerunt, rogati respondent: Credit. Et in multis sane locis disputat, paruulos baptizari aliena fide, vel parentū, vel gestantium & offerentium, vel totius Ecclesiæ. Sermo 14. de verbis Apostoli, epist. 23. 57. 105. Contra Donatistas lib. 4. ca. 24. &c.

Augustinus.

Et hoc quidem ita interpretantur, quasi nulla plane sit Dei actio, nulla fiat operatio Spiritus sancti in paruulo dum baptizatur, sed alius baptizetur, alius vero credat, & aliena illa fides paruulo, in quo Spiritus sanctus nihil plane operetur, imputetur ad iustitiam & salutem. Sed hæc sententia, Scripturæ non est consentanea. Hoc quidem verum est, aliena fide impetrari sæpe aliis corporalia beneficia, vt in historia Cananeæ. Potest & hoc aliena fides oratione aliquando impetrare, vt impius per gratiam Dei conuertatur, illuminetur, & propria fide donetur. Nemo autem ipse carens & destitutus fide, potest iustificari & saluari alterius fide, Rom. 1. Iustus enim sua fide viuet, Roma. 4. Nusquam autem Scriptura tradit, alterius fidem, si ego sim sine fide, mihi imputari ad iustitiam.

Augustinus.

Et existimo Augustinum non hoc sensisse, quod Spiritus sanctus in paruulis, dum baptizantur, plane nihil operetur. His enim verbis sententiā suam explicat Epist. 57. Dicimus ergo in baptizatis paruulis, quamuis id nesciant, habitare Spiritum sanctum. Sic enim eum nesciūt, quamuis sit in eis, quēadmodum nesciunt & mentem suam, cuius in eis ratio, qua vti nondum possunt, veluti quædā scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu. Et cum ostendisset, in quibusdam etiam adultis, hoc nesciētibus habitare Spiritum sanctum, addit: Habitare autem ideo & in talibus dicitur, quia in eis occultè agit, vt sint templum eius, id quod postea perficit in proficientibus, & proficiendo perseuerantibus.

Et de peccat. meritis lib. 1. ca. 33. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, nisi inter fideles? sicut vniuersę vbique Ecclesię clamat authoritas. Ergo inter eos qui crediderunt, hoc enim eis acquiritur per virtutem Sacramenti, & offerentium responsionē.

Ibidem cap. 25 Paruuli per Sacramentum, quod ad hoc diuinitus institutum est, in credentium numerum transeunt.

Et ca. 19. inquit: Totū hoc in spe fit, vi Sacramēti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesię.

Et Epistola 23. quomodo paruulus qui baptizandus offertur per officium alienæ voluntatis, regenerari possit, ita explicat: Non est scriptum: Nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium, vel ministrantium fide: sed nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Aliena igitur fides offert paruulum ad Baptismum, & ibi aqua forinsecus exhibet Sacramētum gratię: spiritus verò intrinsecus operatur beneficium gratiæ. Regeneratus ergo spiritus in maioribus offerentibus, & paruulo oblato renatoque communis est. Et per hanc societatem vnius eiusdemque Spiritus, prodest offerentium voluntas paruulo oblato. Hęc sententia manifeste ostendit Augustinum non censuisse, paruulos baptizatos regenerari aliena fide, vel parentum, vel offerentium, vel Ecclesiæ: sed quod aliena fides, quæ statuit, promissionem Euangelij etiam ad paruulos pertinere, offerat paruulum ad Baptismum, in quo donetur paruulo Spiritus sanctus, operans intrinsecus, & occulte, in paruulo.

Sicut in alia quadam sententia, quam Alensis citat, Augustinus inquit: Fides datur & nutritur in Baptismo. Hanc simplicissime iudico esse Augustini sententiam: & ita Lutherus etiam eām explicat. Nam de captiuitate Babylonica disputans, an paruuli possint habere fidem? respondet: Hic dico quod omnes dicunt, fide aliena eorum qui offerunt eos, paruulis succurri. Et hoc mox declarat: Sicut verbū Dei potens est, dum sonat, etiam impij cor immutare, quod non minus est surdum & incapax, quam vllus paruulus: ita per orationem Ecclesiæ offerentis & credentis, paruulum existimat in Baptismo, fide infusa mutari, mundari, & renouari, &c.

Et quomodo hoc simplicissime intelligi possit, explicatur in formula concordiæ, inter Theologos Saxoniæ & superioris Germaniæ: anno Domini 1556. constituta, quod scilicet, quando dicimus infantes credere, aut fidem habere, non sit imaginandum, infantes intelligere aut sentire motus fidei: sed reiicitur error illorum qui imaginantur, infantes baptizatos placere Deo, & saluos fieri, sine actione aliqua Spiritus sancti in eis: cum Christus clare dicat, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Et semper cum remissione peccatorum datur Spiritus sanctus. Nec quis potest Deo placere sine Spiritu sancto, Romano. 8. Cum ergo certum sit, infantes baptizatos esse membra Ecclesiæ, & placere Deo: certum & hoc est, Spiritum sanctum in eis efficacem esse: & quidem ita efficacem, vt regnum cœlorum, hoc est, gratiam Dei, & remissionem peccatorum accipere possint. Christus enim expresse hoc affirmat, Marc. 10. Amen dico vobis, nisi quis acceperit regnum Dei sicut paruulus, non intrabit in illud. Paruulis igitur, qui Christo offeruntur, non tantum offerri & donari regnum Dei, verumetiam eos accipere illud, ex hac Christi sententia certum est. Animalis autem homo non accipit illa, quæ sunt Spiritus, 1. Cor. 2. ergo oportet Spiritum sanctum in infantibus qui baptizantur, efficacem esse, & operari, vt regnum Dei quod in Baptismo offertur & donatur, accipere possint, suo quodam modo, nobis nec satis cognito, nec explicabili. Effunditur autem Spiritus regenerationis & renouationis, in eos qui baptizantur, Tit. 3 Ergo & in infātes effunditur. Et licet nec satis intelligamus, nec verbis explicare possimus, qualis sit illa Spiritus sancti actio & operatio in infantibus qui baptizantur: esse tamen, & fieri ex verbo Dei, certū est. Illam autem actionē seu operationem Spiritus sancti, in infantibus vocamus fidē, & dicimus paruulos credere. Illud enim medium seu organō, quo regnum Dei, quod in verbo & Sacramentis offertur, accipitur, Scriptura vocat fidem: & credentes dicit accipere regnum Dei. Et quidem Marc. 10. Christus affirmat, adultos ita accipere regnum Dei, sicut paruuli illud accipiunt. Et Matth. 18. inquit: Qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis qui in me credunt. Et inter pusillos istos, etiam *nuellum* puerulum numerat. Præterea circumcisio in genere vocatur signaculum iustitiæ fidei, Rom. 4. Quod si infantibus circumcisis tribuitur iustitia fidei: ergo

Formula concordiæ inter Theologos Saxo. & superio. Germ.

Spiritus sanctus etiam in infantibus efficax.

[illegible] etiam ipsa fides illis tribuitur. Hanc igitur esse simplicissimam sententiam, aliæ difficillimæ & [illegible] in illa quæstione, quod scilicet infantes in Baptismo non habent fidem & salutem, sine motione & [illegible] aliqua Spiritus sancti in ipsis. Accipere [illegible] ipsos regnum Dei, ipse Filius Dei affirmat, id quod sine operatione Spiritus sancti fieri non potest. Et Spiritum sanctum in infantibus non[illegible] [illegible] vtcunque, hoc certe esse posse, licet modus [illegible] [illegible] nec comprehendi, nec explicari possit [illegible] ubique, sicut manifesto exemplo in Iohanne Baptista ostendit. De eius enim exultatione [illegible] inquit: Replebitur Spiritu sancto, adhuc [illegible] matris. Singulare sane illud exemplum, nō [illegible] iam communem, ostendit tamen, Spiritum sanctum etiam in infantibus operari posse.

Scholastici verò & Pontificij scriptores, quæstionem hanc per se obscuram Sophisticis suis, variis suis [illegible] rationibus magis adhuc intricatam reddiderunt. Quidam enim disputant, in Baptismo, in pueris nondum ratione vtentibus, nullas infundi virtutes, nec secundum actum, nec secundum habitum, nec secundum radicem, sed in adulta demum ætate, quam infra 30. annum constituunt, eas conferri, [illegible] si in ea infantia moriantur & baptizati sint [illegible] tione animæ à corpore, virtutes illis conferri. Alij disputant, in Baptismo conferri, nec habitus, nec actus virtutum, sed radicem earum, quæ sit gratia. Alij radicem illam faciunt characterem Baptismi, & eius radicis ramos progressu ætatis fieri habitus virtutum, ex quibus sequantur suo tempore actus. Tertij opinantur, in paruulis baptizatis infundi habitus virtutum, non autem actus, seu quo ad vsum. Relinquuntur autem illæ opiniones in medio, in constitutione Innocentij de Baptismo, cap. Maiores. Clemens verò postea, in Concilio Viennensi, postremam opinionem probabiliorem iudicauit. Quid verò Tridentini nostri? Primum anathemate damnant, si quis dixerit paruulos qui baptizantur, habere actum credendi. Quod si intelligant actum credendi, sicut supra in Augustini sententia explicauimus, non pugno.

Si verò hac particula simpliciter negare volunt, in paruulis qui baptizantur, omnem actionem & operationem Spiritus sancti: certe contradicendum est. De habitu fidei, nullam faciunt mentionem. Opinio igitur illa, quæ in Viennensi concilio probabilior iudicata fuit, Tridentinis patribus ita sordet, vt nullam eius mentionem facere dignentur, cum quidem ex professo, de infantibus tractatio instituta sit in hoc XIII. Canone. Et tamen nō [illegible], paruulos sine fide baptizari, sed dicunt, ipsos in sola fide Ecclesiæ baptizari. Quod si ita intelligunt, sicut verba sonant, quod in Baptismo, in paruulis nulla prorsus fiat diuina actio seu operatio Spiritus sancti: falsum esse ostendimus. Sed video totum hunc Canonem studio quodam ambigue & prolixe esse positum. Volui igitur totam disputationem simpliciter explicare. Videntur enim doctrinam nostrarum Ecclesiarum, de fide infantium oblique voluisse perstringere, vt scilicet axioma illud obtineant: Sacramenta conferre gratiam sine fide vtentis. Si vero Canonem illum, tantum Anabaptistarum opinionibus opposuerunt: [illegible], nos ab Anabaptistarum secta alienissimos esse.

CANON IIII.

Si quis dixerit, ipsis paruulis, paruulis baptizatos, cum adoleuerint, interrogandos esse, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt, & vbi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiæ aliorumque Sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant: anathema sit.

Sententia quæ in hoc Canone taxatur, Erasmo tribuitur, & quidem, si tantum exigeret ab adultis publicam & liberam confessionem eius fidei, in quam paruuli baptizati sunt, nihil haberet incommodi, formula etiam interrogationis excusari posset: [illegible] etiam, & quidem ferè ex ipsis verbis, Iosuæ 24. Optio vobis datur, eligite hodie quod placet, &c. Sed tamen sicut in hoc Canone sententia illis recitatur, nolim eam defendere. Illis enim, qui in infantia baptizati sunt, cum adoleuerint, nō libera proponenda est optio, vtrum ratum habere velint quod in Baptismo ipsorum actum sit, quasi pactum gratiæ, & fœdus pacis, quod paruulis Baptismo offertur, & obsignatur, tunc primum incipiat ratum fieri, quando consensus voluntatis adulti accesserit. Ex hoc enim prauo fundamento Anabaptistæ simpliciter sustulerunt & damnarunt pædobaptismum. Sed commonefaciendi sunt tales paruuli baptizati, cum adoleuerint, quale pactum gratiæ, & fœdus pacis, Deus in Baptismo cum ipsis inierit, & qua promissione gratitudinis, ad obedientiam se vicissim Deo cum abrenunciatione Satanæ obligauerint, & serio exhortandi sunt, vt pro illo ingenti beneficio, Deo gratias agant, in fœdere illo pacis maneant, & obligationi illi, mortificatione peccati & inchoatione nouæ vitæ satisfacere studeant atque voluntarie & ex animo faciant, aut si ex ingratitudine, à fœdere illo, & obligatione illa discesserunt, vt pœnitentiam agant, & ad fœdus redeant, stipulatæque obedientiæ se rursus subijciant. Secus vero facientibus proponendæ & exaggerandæ sunt seuerissimæ comminationes iræ & indignationis diuinæ: quibus clauis ligans, retinendo & alligando peccata, excommunicationem addere debet. Hæc enim sunt arma militiæ nostræ, 2. Corint. 10.

Coactionem vero ad fidem, quæ per externam vim, & corporales pœnas fiat, Ecclesia Christi ignorat: quæ tantum habet gladium spiritus. Politico vero magistratui aliter, corporalis scilicet gladius à Deo commendatus est, quo, si pius est, vti potest & debet, sicut ad reliqua scelera, ita etiam ad publicas, externas & notorias blasphemias, præcipue si seditio accesserit, puniendas: sicut Deus, lata peculiari lege Magistratui populi Israel hoc præscripsit & mandauit, Deuter. 13. Sed Tridentini mitissimi patres, ideo forsan non sunt contenti gladio spiritus, sed alia præterea pœna cogere volunt discedentes à pacto Baptismi, vt semper in promptu habeant paratas faces, quibus accendere possint & rogos & funestabella, si quis non in omnia ipsorū placita iurare velit.

An qui per externam vim ad fidē cogendus.

DE CONFIRMATIONE

CANON I.

Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse, & non potius verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesin quandam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant: anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, iniurios esse Spiritui sancto, eos qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, anathema sit.

EXAMEN.

Capita in disputatione de Confirmatione. Vt tota disputatio de Confirmatione, breui & commodiori ordine explicari possit. Primo recitabimus, quæ sit Pontificiorum doctrina, & sententia de Confirmatione. Secundo, Ostendemus quomodo illa Pontificiorum doctrina & sententia, Scripturæ vel consentiat, vel repugnet. Tertio, Dicemus quædam de sententiis, quæ ex veterum scriptis pro Confirmatione allegantur. Postremo Canones examinabimus, & reperiemus, quomodo Ecclesiæ nostræ iudicent ritum Confirmationis pie, & cum fructu ad ædificationem posse in Ecclesia obseruari & vsurpari. Primum igitur quæ sit Pontificiæ Ecclesiæ de sua Confirmatione doctrina, & sententia, ex ipsorum veteribus & recentioribus scriptoribus, in vnam summam, quam fieri poterit breuissime colligam: & quidem ipsorum verbis, vt maiorem fidem habeat narratio, recitabo. Sicut ergo vera Sacramenta, qualia sunt Baptismus & cœna Domini, habent certam materiam & peculiarem formam, (ita enim verbum cuiusque Sacramenti proprium appellant) ita etiam Confirmationi suæ, certam deputant materiam, scilicet oleum, *Materia Confirmationis.* & illud nō simplex, nec vulgare, neque quale est oleum sanctificatum, quod vocant cathecumenorū & infirmorum: sed chrisma hoc est, oleum oliuæ cum balsamo, certa proportione seu arte mixtum. Nec vero simpliciter tantum requirunt mixturam olei & balsami, sed oportet chrisma illud recens esse: hoc est, singulis annis, certo anni die ab Episcopo, pro certis & præscriptis exorcisandi & benedicendi formulis consecratum esse, alias enim non putatur esse Sacramentum. *Forma.* Formam vero confirmationis, tradunt esse hæc verba: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et ipsam Confirmationem definiunt esse inunctionem siue illinitionem chrismatis consecrati, quæ fiat ab Episcopi pollice, in fronte hominis baptizati: non in ipsa actione Baptismi, sed postea in peculiari Sacramento, per modum seu figuram crucis, cum pronunciatione illorū verborū: Signo te signo crucis, &c. In ipsa vero actione, adduntur conceptis verbis aliæ etiā orationes: & dicitur, Pax tecum. Et post illā delibationem, Episcopus pollice primū chrismatum, tota deinde manu, alapā in faciem cedit. Frons vero vnguento delibuta, panno albo qui septimo post die deponitur, circumcingitur, ne recens vnctio vel defluat, vel deleatur. Et tandem commendatur susceptoribus. Hæc est actio Confirmationis.

Præcipuum vero caput huius controuersiæ illud est, quomodo de efficacia huius suæ Confirmationis loquantur. Et non potest breuiori compendio, tota illa disputatio proponi, nec rectius intelligi, quam si hoc consideretur, quod in hac illorū doctrina perpetua est antithesis Baptismi & Confirmationis: ita vt quæcunque effectus tribuuntur Confirmationi, eo ipso detrahantur & detrahantur Baptismo. Quomodo enim, & quare Sacramentū Confirmationis fingunt excellentius, dignius, & maius esse, quod maiori reuerentia venerandum & tenendum sit (hæc enim sunt ipsorum verba) quam ipse Baptismus: partim sumunt ex ratione ministri, per quem perficitur & administratur, quem oportet Episcopum esse, præcipue vero sumunt illud ex effectibus, qui sunt præstantiores quā ipsius Baptismi. *Confirmatio cur secundum Pontif. dignior Baptismo.* Recitant igitur ex Apocryphis: & commentitiis vetustissimorum Romanorum Pontificum scriptis, tales sententias. Vrbanus dicit: Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur. Et pergit: Confirmationem tribuere has operationes spiritus: vt scilicet efficiamur spirituales. Animalis enim homo, non percipit ea quæ sunt spiritus Dei; vt cor diuinitus ad prudentiam & constantiam: vt sapiamus bonum malum que discernere, malitiæ repugnare, prauis cupiditatibus resistere, vt amore vanitatis mundi succensi, mentem à terrenis ad superna & diuina erigere valeamus. Hæc Vrbanus. Et meminerit lector, statum disputationis hunc esse, quid Confirmatio conferat, quod Baptismus non habeat. Clemens ipsorum dicit, Baptizatum per Confirmationem demum percipere septiformem gratiam Spiritus sancti, & aliter perfectum Christianum esse nequaquam posse, nec sedem habere inter perfectos, etiamsi baptizatus fuerit, nisi sequitur ab Episcopo consignatus. Hæc Clemens. Septiformem autem gratiam spiritus intelligunt, sicut solent numerare septem dona spiritus. In Confirmatione etiam, sic inter alia orat Episcopus super confirmandum: immitte in eum Spiritum sanctum tuum, septiformis gratiæ tuæ paracletum, de cœlis spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis: spiritum scientiæ & pietatis: & imple eum spiritu timoris tui: & signa eum signaculo crucis sanctæ, propicietus, & spiritum sanctum non amittat, in vitam æternam.

Et ex Cypriani quodam supposititio sermone de chrismate hæc verba transsumunt: Ex hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius actionis beneficio, & sapientia nobis, & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cœlitus stabitur, scientia & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritualibus nequitiis colluctamur, ne fœtoribus spurciis imbui possimus, qui balsami spiritualis odore fragramus.

Accommodant etiam ad suam Confirmationem quod Cyprianus habet Epist. 12. lib. 1. Vngi quoque necesse est eum qui baptizatus sit, vt accepto chrismate, esset vnctus Dei, & habere in se Christi gratiā possit. Et li. 2. Epist. 1. Tunc demum plene sanctificari, & esse filij Dei possunt, si vtroque Sacramēto Baptismi scilicet & impositionis manuum nascantur. Semper autem meminerit Lector, fieri antithesin inter efficaciam Baptismi, & inter virtutem Confirmationis, vt ea, quæ Confirmationi tribuuntur, in Baptismo dari & accipi negentur. In Concilium Laodicenum Canone 48. inquit: Oportet baptizatos post baptismum, sanctissimum chrisma percipere, & cœlestis regni participes fieri. Cornelius apud Eusebium libro 6. capite 46. dicit: Nouatum licet baptizatus fuerit, tamen quia signaculo

culo chrismatis postmodum consummatus non fuerit, ideo non potuisse vnquam Spiritum sanctum consequi. Melchiades de Consecratio. distin. 5. Spiritus sanctus in Baptismo pulchritudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præstat ad gratiam: in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam: in Baptismo abluimur, in confirmatione roboramur. Hoc Gropperus in prouinciali concilio Coloniensi ita explicat: In Baptismo Filij Dei renascimur, & cœlestis hæreditatis promissionem accipimus: sed vt hanc retineamus, pupillaris tutore opus est. Quare non satis est in baptismo accipere Spiritum innouantem, nisi & per confirmationis Sacramentum, accipiamus Spiritum tuentem ac defendentem. Nam quatenus Spiritus sanctus in confirmatione datur, paracletus est, qui regeneratis in Christo, & custos & consolator & tutor est. Rabanus de Consecratione, distinct. 5. In Baptismo Spiritus sanctus descendit ad habitationem Deo consecrandam: in vnctione vero confirmationis, Spiritus sanctus cum septiformi sua gratia, & omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis, venit in hominem, hoc est, in domum ipsam, quæ per baptismum consecrata est, inquit Durandus. Qui etiam addit, per baptismum animam Christo desponsari, per confirmationem vero ditari & dotari. Item, per Baptismum vulnera sanari, per confirmationem vero plenitudinem gratiarum conferri. Addit etiam: post confirmationem ad confirmatum dici, pax tecum. Et hoc ita explicat: Nouus homo, qui secundum Deum creatus est, dignus est salutari: interim vero cum erat vetus, non erat salutandus, sed tantum erat pro eo orandum. Semper autem meminerit Lector, antithesin esse inter Baptismum & Confirmationem. Concilium Aurelianense, de Consecratio. disti. 5. Nunquam erit Christianus, nisi in confirmatione Episcopali fuerit chrismatus. Et glossa dicit: paruulum baptizatum, & non chrismatum, habiturum minorem gloriam quam qui etiam confirmatus fuerit, & addit, hoc tunc saltem concedendum esse si ponatur, paruulo in Baptismo conferri gratiam. Et hoc Lector bene obseruet, posse scilicet gratiam in vniuerso detrahi baptismo, & referri ad chrisma. Concilium Turonense præcipit, sacrum chrisma circumspectè esse custodiendum. Et addit rationem: Ne, inquit, illud vnde Christo incorporamur, & vnde omnes fideles sanctificamur, aliquis infidelis tangat. Compendium Theologiæ inquit: Confirmatio animam & corpus armat. Animam quidem, per impressionem characteris, contra pusillanimitatis vitium: corpus vero per clypeum crucis, contra insultus dæmonũ, contra timorem in confessione nominis Christi audaciam præstat, pugnantem coronat, quod notatur vitta, quæ circa caput confirmati ligatur.

Gropperus · *Concilium Aurelianense.*

Gerson ex Hugone.

Gerson citat ex Hugone: Quid prodest, si per Baptismum à lapsu erigeris, nisi etiam per confirmationem ad standum confirmeris? Etiam colligat se Lector, expendatque secũ. Si hæc omnia, quę hactenus ipsis Pontificiorum verbis recitauimus, Baptismo detrahuntur, quam egenum, nudum, & miserum relinquatur Baptismi Sacramentum. Sed paulisper sustine bone Lector, audies enim iuxtà Danielis vaticinium os loquens adhuc grandiora & magis horrenda. Ita enim in Pontificali inter cętera Episcopus orat, super balsamum: Clementiam tuam deposcimus, vt huic vnguento spiritualem gratiam largiendo plenitudinem sanctificationis infundas: vt quicunque baptismate renati isto fuerint liquore peruncti, corporum atque animarum benedictionem plenissimam consequantur.

Et quando balsamo oleum miscetur, Pontifex inter cætera ita orat: Sanctæ Trinitatis perfectio te benedicat, & benedicendo sanctificet, concedátque, vt qui exterius inde perũctus fuerit, ita interius liniatur, quod omnibus sordibus corporalis materiæ carens, se participem regni cœlorum effici gratuletur. Item, vt fiat omnibus qui ex te vngendi sunt in adoptionem filiorum per S. S. Et in præfatione Pontifex ita inter reliqua canit: Creaturæ huius pinguedinem sanctificare tua benedictione digneris, & sancti Spiritus ei admiscere virtutem, cooperante Christi Filij tui potentia: vt sit his qui renati fuerint ex aqua & spiritu, Chrisma salutis, eósque vitæ æternę participes, & cœlestis regni faciat esse consortes. Item: Hæc commixtio liquorum, fiat omnibus ex ea perunctis, propiciatio, & custodia salutaris in secula seculorum. Item, vt fiat in adoptionem carnis & spiritus, his qui ex te vngendi sunt in remissionem peccatorum: vt efficiantur eorum corpora, ad omnem gratiam spiritualem accipiendam sanctificata.

Post consecrationem chrismatis, cantores canunt inter cętera hunc versum: Cor te natus ex parentis, aluum implens virginis, pande vitam, claude mortem, consecrato chrismate. Semper autem repetenda est illa commonefactio, esse antithesin inter Baptismum & Confirmationem: vt quod Cõfirmationi tribuitur, illud eo ipso Baptismus vel habere, vel conferre negetur.

Carmen post consecrationem Chrismatis.

Hæc ferme sunt mysteria traditionum de Cõfirmatione apud Pontificios: quæ ipsorum verbis recitaui, ne quis vel fingi arbitretur, vel inuidiosius ad prægrauandum aduersariam partem, exaggerari clamitet. Animaduertit autem hinc Lector, non de re vel leui vel nihili, certamen esse, quando de Cõfirmatione cum Pontificiis disputatur.

Plenius etiam ex hac narratione intelligitur, quid duo primi Canones de Confirmatione complexu suo inuoluant & occultent. Et cognito verò disputationis statu, diligentius considerabuntur fundamenta, de quibus vel in confirmatione, vel in refutatione disputatur.

Secundo videndum iam est, quæ & qualia huius suæ sententiæ habeant & afferant fundamẽta. Multa enim, & reuera magna sunt, quæ confirmationi suæ tribuunt. Et Andradius meus prolixe rhetoricatur. Cum tanta sit humanæ naturæ infirmitas, vt præsentis mortis metus nos facile de fide deiicere atque deturbare possit: quid si igitur Christus hoc Sacramentum instituit, illi sanguinis sui vim & potentiam impressit, vt fidem nobis in sacro lauacro collatam firmaret, perficeret, atque veluti altissimis radicibus defigeret, quo mentes, tanta hac Spiritus sancti virtute, confirmatas & roboratas, neq; periculi tempestas, neque honoris aura posset à fidei cursu vel spe vel metu dimouere? Nos igitur qui sumus, qui diuinę sapientiæ leges imponere, infinitam eius bonitatem, abditissimaque ipsius consilia, nostro iudicio, tanquam norma quadam metiri volumus: vt ea solum Christo beneficia accepta referamus, quæ nobis necessaria arbitramur, quæ vero cõprehẽdere non possumus, illa nefarie abiiciamus, aspernemur, conculcemus. Ità Andradius.

Andrad.

Gropperus etiam declamitat, post Baptismum

Gropperus

tanquam post transitum mare rubrum, ingrediendum esse vastum huius mundi desertum: in quo cum hostibus, & internis & externis, carne scilicet, mundo & diabolo, priusquam in terram repromissionis perueniamus, sine intermissione dimicare oporteat: quorum hostium imperus tantus est, vt merito quis hanc initurus luctam terreatur, & abiectis Baptismi thesauris desperet: nisi interim agnoscat, Christum redemptorem aduersus hosce insultus, alia parasse remedia, quibus luctantibus nobis subueniret: cumque inter hæc principem locum obtineat Sacramentum Confirmationis, magnæ esse & temeritatis & arrogantiæ, remedium illud tam vtile & tam necessarium, repudiare velle. Ita ille.

Nos verò ô boni, nequaquam ij sumus, qui pericula ab hostibus illis, carne scilicet, mundo & diabolo nobis imminentia, vel ignoremus, vel contemnamus. Nec sanè nostris viribus, ipsorum insultus nos excipere & declinare, atque ita in fide persistere & perseuerare posse confidimus. Sed scimus & fatemur necessariam nobis esse gratiam & confirmationem Spiritus sancti, qui indesinenter & indeclinabiliter (sicut Augustinus loquitur) nos ducat, regat, confirmet, roboret, consoletur & conseruet. Scimus etiam, & fatemur, Spiritum sanctum efficacem esse in credentibus, non ἀμέσως, sed per certa media vel organa diuinitus ad hoc instituta. Et huiusmodi mediis reuerenter atque peculiari cum animi gratitudine vtendum esse, sedulo docemus & monemus: Scimus vero & hoc non proprio arbitrio nobis fingenda, vel humana authoritate instituenda esse talia media, quibus Spiritus S. efficaciam tribuamus & alligemus. In hac igitur quæstione, quæ sint illa media, per quæ credendum sit, Spiritum sanctum velle efficacem esse, ante omnia petimus ex verbo Dei nobis monstrari expressum mandatum & promissionem diuinam. Quando enim illa habemus, tunc scimus mediis illis, vt pote diuinitus institutis, reuerenter esse vtendum, scimus etiam quid illis tribuendum sit.

Responsio ad Andradij & Gropperi declamationes.

Ad rhetoricas igitur declamationes Andradij & Gropperi, simpliciter respondeo. Fateor baptizatos, in hac vita in magnis versari periculis spiritualibus: in quibus omnino ipsis necessaria sit gratia, gubernatio & confirmatio Spiritus sancti. Fateor etiam, Spiritum sanctum hæc efficere & operari per certa media, tanquam per organa diuinitus ad hoc instituta. Quare omnino huiusmodi mediis reuerenter vtendum esse affirmo. Sed addo: non humano, vel nostro, vel aliorum iudicio metiendum, sed ex verbo Dei petendũ, dicendum & monstrandum esse, quæ sint illa media. Quod si qua nobis proponuntur talia media, quæ ex certis, firmis & perspicuis Scripturæ testimoniis, nõ habeant nec diuinum mandatum institutionis, nec promissionem efficaciæ: opponimus dictum Christi: Oues meæ vocem meam audient, alienam verò fugient, & scriptum est: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Non autem nulla Christus instituit media, ad conseruationem & confirmationem gratiæ in Baptismo collatæ: Inuenimus enim in Scriptura, Spiritum sanctum in Baptismo in nos opulente effundi: vt non in illo tantum momento quãdo tingimur, in nobis operetur, sed vt in gratia Baptismi perpetuo nos conseruet, gubernet, confirmet, roboret, donec aliquando Deo, in altera vita, sistamur sine macula, Ephes. 5. Discimus etiam ex Scripturæ, verbo confirmari animos discipulorum, Actorum 14. 15. & 16. Et in hunc vsum institutum esse scimus Sacramentum Eucharistiæ, vt spiritualis vita, in quam per Baptismum renati sumus, in nobis conseruetur, confirmetur & roboretur, iuxta dictum: Qui manducat me, viuet ipse propter me. Hisce mediis, quæ habent Scripturæ testimonium, docemus, in lucta aduersus spirituales hostes, ad confirmationem vtendum esse, auditu, meditatione, fide, lucta & oratione. Sed quid, inquiunt, si præterea Christus etiam Sacramentum Chrismatis ad confirmationem instituisset? Respondeo: Si necessarium iudicasset, sine dubio instituisset. Et si de institutione, hoc est, de mandato Christi & promissione, ex verbo Dei certi redderemur, grato animo illud amplecti vellemus. Sed hæc ipsa est quæstio, quæ in controuersia posita est, quam nisi liquido ex certis, firmis & perspicuis Scripturæ testimoniis nobis probauerint, non patiemur nos à promissione Baptismi à verbo & Eucharistia, à fide & oratione, quæ media testimonium habent verbi Dei, adduci ad humanas adinuentiones, quamcumque speciem habeant, siue antiquitatis, siue authoritatis. Ille enim solus potest Sacramentum instituere, qui potest Sacramento spiritualem efficaciam tribuere, sicut Scholastici rectè dicunt. Auscultemus igitur, quæ & qualia pro suo Chrismate ex verbo Dei fundamenta & argumenta nobis proferant Pontificij: Ante trecentos autem annos, Alexander Alensis parte 4. quæstio. 24. membro 1. publice disputauit, Sacramentum Confirmationis Pontificiæ, nec institutum, nec dispensatum fuisse, vel à Christo, vel ab Apostolis, quia in Scriptura non legatur: & quia nec Christus, nec Apostoli, vsi sint illa materia & illa forma: dicit igitur, post mortem Apostolorum, Sacramentum illud ab Ecclesia in concilio Meldensi institutum. Et hanc sententiam sequitur etiam Bonauentura, qui addit lib. 4. distinct. 7. quæstione secunda, ideo materiam Confirmationis necessario prius debere esse consecratã, quia Christus illam non instituerit, atque propterea nullam ei vim dederit, sicut aquis Baptismi. Alij disputarunt, Sacramentum illud Chrismatis non quidẽ à Christo, sed ab Apostolis esse institutum. Thomas verò cum suis, quia videt quantum sit incommodi, obtrudere aliquid Ecclesiæ titulo Sacramenti, quod nec institutionem, nec mandatum, nec promissionem Christi habeat: fingit igitur Christum instituisse & materiam illam, & formam cõfirmationis addidisse etiam mandatum & promissionem de efficacia, plane ita sicut suprà illa descripta est. Quia vero fateri cogitur, nec Christum nec Apostolos illam siue materiam, siue formam vsurpasse, vlterius fingit: Christum ita instituisse, vt nec ipse nec Apostoli illa materia & forma vterentur: sed vt cessantibus sensibilibus Spiritus sancti signis, tunc demum in Ecclesia vsurparetur linitio Chrismatis, & forma illa verborum: & indubitato tunc ad futurũ effectum illum, sicut tradunt, & credi volunt Pontificij. Sed cum eo Thomas venit, vt illa quæ tanta cum asseueratione dicit, probet, fatetur nullam in Scriptura literam extare, quod, quando, vbi & quomodo Chrismationem illam Christus instituerit. Sed quia Iohannes cap. 20. inquit, Christum multa signa fecisse, quæ non sint omnia scripta, ideo etiam credendum esse, Chrismationem planè eo modo sicut Pontificij fabulantur, à Christo institutam esse, licet probari non possit. Egregia verò fundamenta

Argumenta Pontificiorum pro confirmatione sui Chrismatis.

Bonauentura.

Thomas.

menta agnoscit Thomas, necessariam esse diuinam institutionem ad hoc, vt aliquid sit vere & propriè sacramentum, atque ideo necessarium esse, si Confirmatio debet sacramentum esse, vt habeat institutionem Christi. Sed quia illam nec ostendere, nec probare potest, fingit, & tanquam *αἴτημα* postulat, quod in primis probandum erat, tum potius intelligere debuisset argumentum, quia institutio chrismatis non potest ex verbo Dei ostendi & probari, ideo non esse verè & propriè sacramentum. Sicut Gabriel quærit, quare vnctio, quæ fit in ipsa actione baptismi, & ante & post tinctionem, non sit peculiare sacramentum. Et reddit hanc rationem, quia non habet institutionem diuinam.

Fundamentum Thomisticæ probationis. Hanc igitur infirmitatem & frigiditatem Thomisticæ probationis, animaduertentes Pontificij, quod ita iudicari possent habere sacramentum cõfirmationis, sine verbi Dei confirmatione, sparserunt, & Ecclesiæ obtruserunt apocrypha, incerta, vetustati ignota, supposititia, ficticia, & commentitia aliquot scripta, quę vetustissimis quibusdam Romanæ Ecclesiæ Episcopis, qui pietatis constantia, partim etiam martyrio celebres fuerunt, tribuerunt. In illis Clemens fabulatur, se doctrinam illam de chrismate, à beato Petro accepisse, & ceteros etiam Apostolos præcipiente Domino tradidisse. Sed Eusebius scribit, Clementis scripta excepta vnica ad Corinthios Epistola, suo iam tempore adulterata fuisse, atque ideo Gelasius distinct. 15. illa inter apocrypha reiicit. Eadem igitur diuina institutio chrismatis probabitur? Sed, inquiunt, Fabianus martyr ille Christi, in Epistola, quæ ipsi nunc tribuitur, affirmat prædecessores suos à sanctis Apostolis accepisse, qui idē etiam tradiderint in Romana, Antiochena, Hierosolymitana & Ephesina Ecclesia, quod Christus in vltima cœna, cum discipulis pedes lauisset, chrismatis cõsecrationem tradiderit & docuerit, sicut in Pontificali est descri-bitur. Sed non tantum incertum est testimoniũ illud, vtpote ex apocrypho & adulterino scripto: sed mendacium est (neque enim possum aliter appellare) & quidem toti vetustati etiam, quæ admiratrix fuit vnctionis, ignotum.

Tertullianus enim de baptismo dicit, vnctionem non ex Christi institutione, sed ex pristina disciplina veteris Testamenti sumptam esse. Sermo de ablutione pedum, qui Cypriano tribuitur, chrisma numerat inter ea, quę non Christus ipse, sed Apostoli per Spiritum sanctum instituisse existimētur. Et in sermone de chrismate affirmat, vnctionem chrismatis ex ceremoniis veteris Testamenti reliquam mansisse.

Basilius. Basilius etiam dicit, nullũ extare λόγον γεγραμμένον, de vnctione chrismatis. Ignorauit igitur illam Fabiani Epistolam.

Audit igitur lector, quod etiam diligēter expendet, quę, qualia, quam certa & firma argumenta & fundamenta diuinę institutionis habeat Pontificiorum confirmatio. Considerabit & hoc lector, quomodo præsumptæ suæ opinionis, vndecunq; conquirant qualiacunq; suffragia. Primò enim ostēdimus, quomodo scholastici disputarint. Secũdò recensuimus, quomodo ex apocryphis & supposititiis scriptis conati sint confirmationem suam confirmare, & quam feliciter. Quia verò adulterinis hisce & supposititiis præsidiis, luce verbi Dei, hoc est, gladio spiritus, deiectos se intelligunt: Tertiò igitur tandem ex scriptura emendicare incipiunt suffragia quædam, quæ vel in speciem præsumptæ opinioni aliquo modo obducere possunt. Audiamus verò & illa, qualia sint, & quid efficiant. Christus (inquiunt) Apostolis per baptismum promisit virtutem Spiritus, Luc. 24. Act. 1. & illam promissionem die Pentecostes, visibili specie linguarum igniarum Spiritu sancto impleuit. Apostoli etiam baptizatis manus imposuerunt, quia ita acciperent Spiritum S. Act. 8. & 19. Ergo nunc in Ecclesia chrismate, sicut in Pontificali describitur consecrato, linienda est frons baptizatorum, cum forma illa verborum, quæ suprà descripta est, & sequetur effectus suprà recitatus. Immane verò, quanto plus est in hac forti conclusione, quam in præmissis. Audio & lego quod scriptum est, Act. 8. & 19. Inuenio autem visibilia dona spiritus: vt miraculum linguarum, & alia, in prima Ecclesia baptizatis collata fuisse per impositionem manuum. Habuerunt igitur de his donis promissionem. Et cum Ananias, Act. 9. Paulo manus imponeret, vt repleretur Spiritu sancto, dicit, se ad hoc à Deo missum esse. Habuerunt igitur Apostoli etius, quod faciebant, & mandatum, & promissionem. Et si effusio illorum sensibilium donorum adhuc in Ecclesia duraret, rectè adhiberetur etiam impositio manuum, quæ & ad orationes adhiberi solebat: & præcipue quando per manus Apostolorum fiebant miracula, Act. 5. Sed miracula illa iamdudum desiisse in Ecclesia, extra controuersiam est. Temporarium igitur non vniuersale & perpetuum fuit illud, quod de Apostolis scribitur, Actor. 8. & 19. De illis enim sacramentis, quæ perpetuo in Ecclesia durare debent, & quorum vsus vniuersalis est, scriptura addit has notationes, vsque ad consummationē seculi, Mat. 28. Item: Donec veniat, 1. Corinth. 11. Baptizate omnes, Math. 28. In vnum spiritum omnes potati sumus, 1. Corinth. 12. Legimus autem ipsis Apostolorum temporibus non omnibus baptizatis manus ab Apostolis impositas fuisse, nec omnes accepisse visibilia illa dona Spiritus; quibus tamen necessaria dona confirmationis, incrementi, & perseuerantiæ non defuerunt. Nam Actor. 11. ad Antiochenos mittitur Barnabas, qui sine impositione manuum, verbo Dei ipsos adhortatur ad constantiam & perseuerantiam in accepta gratia. Et huic exhortationi Deus sua benedictione adfuit. Ita verbo Dei confirmant animas discipulorum, vt in accepta gratia perseuerent & crescant, Actorum 14. 15. & 18.

Incumbit igitur Pontificiis hæc probatio, vt ostendant mandatum Dei, quod illud Apostolorum factum, Actor. 8. & 19. vsque ad consummationem seculi, donec Christus ad iudicium veniat, in Ecclesia imitandum, vsurpandum & frequentandum sit: Nulla enim sanctorum exempla imitanda sunt, de quibus non extat verbum & mandatum Dei, ad nos etiam pertinens. Monstranda etiam est promissio de efficacia, si illud quod Apostoli tunc fecerunt, imitati fuerimus. Neutrum verò ostendi & probari potest. Qualis igitur sit consequentia, à facto illo Apostolorum, ad Pontificiam confirmationem, manifestum est, vel ex hoc exemplo. Balthasar primus ferme inter Anabaptistas, ita argumentabatur: Christus infantibus, qui sibi adducebantur, benedictionem conferebat, non baptismo, sed impositione manuum, Marci 10. Ergo & nos non debemus infantes baptizare, sed tantum manus ipsis imponere, & ita conferetur ipsis benedictio.

Balthasaris Anabaptistæ argumentatio.

Sed nos de baptismo habemus mandatum & promissionem. Non igitur sine mandato & promissione, illud quod Christus quidem fecit, nobis verò faciendum non mandauit, imitari debemus, & relinquere illud, de quo habemus manifestũ verbum Dei, complectens vniuersam Ecclesiam omnium temporum. Ita Christus Apostolis baptizatis insufflando dedit Spiritum sanctum. Ioan. 20. Quare igitur ex nostro statu nõ facimus peculiare sacramentum? Si dixeris, quia non habemus mandatum & promissionem Dei: idem & nos ad Apostolorum exemplum respondemus. Quod enim Pontifex inhalando in chrismatis pinguedinem, fingit se imitari illud, cum Christus insufflando dixit: Accipite Spiritum S. non tantum ridiculum, sed magicum, superstitiosum & blasphemum est. Operę precium tamen est considerare, quam liquidò, quam certò, & quam acutè, Pontificij chrismationem suam ex historiis illis, Act. 1. 8. & 19. probare satagãt. Si enim in cõfirmatione sua, vel ignem adhiberent, vel impositionem manus retinerent, aliqua esset externa species conueniẽtiæ, licet cõiuncta cum κακοζηλίᾳ, quia destitueretur mandato Dei. Nunc verò chrismationem suã ex historiis illis confirmare volunt. Arbitror autem diuinitus factum esse, quod nõ est retenta impositio manuum, in Pontificia cõfirmatione, sed substituta est chrismatio: vt Ecclesia, animaduersa palpabili differentia, inter impositionem manuum & chrismationem in fronte, non tam facile seduci posset allegatione illarum historiarum: Act. 1. 8. & 19. Sed iam arrige aures optime lector, magnum enim & insigne audies acumen. Act. 1. externum elementum est ignis, in specie dissectarũ linguarum. Act. 8. & 19. est impositio manuum. Vsque adeò verò idem est elemẽtum, seu eadem materia, etiam in Pontificiorum confirmatione, vt in illis historiis, dicatur fundamentum institutionis habere. Quomodo verò illud? Miraberis scio, vbi audieris, igni in Pentecoste, respondet in Pontificia cõfirmatione, oleum. Qua ratione? Quia oleum nutrit ignem. Sed idem facit etiam baculus quercinus, fumo bene induratus. Speciei linguarum respondet balsamum, quia est odoriferum. Sed quid linguæ seu gustui cõmune est cum odoribus? Num lingua odoramur? Sed hæc forsitan dictata sunt inter homines, qui quatuor tantum sensus agnoscũt: quibus scilicet gustus & odoratus in idem recidũt. Sed mane bone lector, nondum habes omnia. Desideras enim forsan impositionem manuum, cuius fit mentio, Act. 8. & 19. En tibi illam. Quia enim in Pontificia Ecclesia sequi idem est quod præcedere, ideo Episcopus percutiens confirmatum in maxillam post confirmationem, repræsentat impositionem manuum in Actis, quæ tũc præcessit donationem spiritus. Quid verò audio? Estne igitur manus imponere, alapis aliquem in faciem cædere? Quando igitur Christus dicit, super ægrotos manus imponent, sensus erit: Decumbentes alapis bene cædent, & tunc peius habebunt. Quid verò sit, si hæc non sunt professa verbi Dei ludibria? Non autem finxi hæc, sed ex Durando descripsi, quæ nostra etiam tempestate, Fridericum Nauseam publice repetere & confirmare non puduit. Et talis quidem est materiæ confirmationis probatio ex scriptura. Consecrationem verò, seu potius excantationem chrismatis, qualis in Põtificali describitur, ne vlla quidem syllaba ex scriptura probare conãtur, quia ne in speciem quidẽ illud facere possunt. Quid verò de forma confirmationis. Signo te, &c. Nũquid ex scriptura probari potest, vel Christum instituisse, vel Apostolos vsurpasse illam formam verborum? Certe ne fingi quidem hoc potest: imò nec in vetustis scriptoribus, nec in canonibus, forma illa verborum expressa est, nisi quod posteri videntur eam fabricasse, imò adulterasse ex Ambrosij sentẽtia, de his qui initiantur, cap. 7. Quod enim sacerdos post baptismum ibi dicit: Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in corde tuo, illud postea Pontificius delibator, ad suum chrisma transtulit. Signo te, cõfirmo te chrismate salutis, &c. Et inde fit, quod in ipsis Pontificalibus non eadem est illa forma. Gabriel enim recitat, quosdam pro chrismate salutis, dicere chrisma sanctificationis. Gerson habet hanc formam: Firmo te signo crucis, & chrismate, &c. Tam scilicet certa sunt omnia. *Forma cõfirmationis.*

Materia igitur & forma confirmationis, nulla in scriptura habet, vel apparentia saltem fundamenta seu testimonia: Liberalius igitur & prudentius illi fecerunt, qui simpliciter quod res est fassi sunt: Pontificiam Ecclesiam non ex scriptura, sed extra & præter scripturam habere confirmationis suæ & materiam & formam. Magis enim ludibrio exponitur, quam probatur Papistica confirmatio, quando eius probatio hoc modo, vel tentatur saltem ex scriptura. *Materia.*

Superest igitur quæstio de promissione efficaciæ. Hic verò fucum facere conantur imperitis. Dicunt enim, licet sensibilia & miraculosa illa dona spiritus, Acto. 1. 8. & 19. iam desierunt. Vniuersales tamen & perpetuæ sunt promissiones, de gratia cõfirmationis, de dono perseuerantiæ, de conseruatione & augmento donorum spiritualium, de corroboratione per spiritum aduersus carnem, mundum, & Diabolum, &c. Et his recensitis statim attexunt: Quicunque cum Pontificali non exclamauerit: Aue sanctum chrisma: illum omnes illas promissiones conuellere, & proculcare. Nos verò dulcissimas illas promissiones, de necessariis donis & subsidiis spiritus, post baptismũ, toto pectore amplectimur, & earum fiducia cum hostibus spiritualibus luctamur, & Deum inuocamus. Hoc verò loco quæstio est, non de ipsis promissionibus, quas in verbo Dei extare certum est: sed quæstio est, an illas promissiones Deus velit, ad delibutionem Pontificij chrismatis alligatas esse, ita vt tũc & per illud medium efficacia illa spiritus detur, quando Episcopus chrismate põtificaliter excantato, frontem, additis certis verbis, & vna bona alapa inũgit. Hoc est quod quæritur, quodq; ex scriptura, ne vna quidem litera probari potest. Non enim sequitur: In scriptura extat promissio, ergo fabricandum est humano arbitrio sacramentum, per quod promissio illa applicetur. Quæ enim talia sacramẽnta, per quę promissionum applicatio fieri deberet, Christus in nouo Testamento haberi voluit: ea ipse sua voce instituit, & in scriptura Ecclesiæ promulgauit. Sed inquiunt: Apostoli tamen habuerunt peculiare externum signum, impositionem scilicet manuum, per quam conferebatur Spiritus sanctus, Acto 8. & 19. Et nemo dicere audebit, Apostolos hoc fecisse sine mandato, & promissione diuina. Est ergo in nouo Testamento peculiare sacramento institutum, & ordinatum ad conferenda dona confirmationis. Efficax enim signum gratiæ, est definitio sacramenti. Respondeo: vt aliquid sit sacramentum *Obiectio.* *Responsio.*

Eccle-

[illegible] requiritur [illegible] mandatum & promissionem [illegible] in nouo Testamento [illegible] Spiritum sanctum [illegible] Apostolorum [illegible]. Quare [illegible] habemus mandatum de [illegible] generale [illegible] in Ecclesia [illegible] quod Apostoli Actor. 8. & 19. fecerunt [illegible] peculiaria [illegible] legis [illegible] Ecclesiae ministris [illegible]. Nec ipsi Apostoli impositionem manuum voluerunt [illegible] & generale medium, sine quo gratia confirmationis non conferretur a Deo [illegible] gratiam confirmationis acceperunt [illegible] impositionem manuum, [illegible] Actor. [illegible] [illegible] ingenium [illegible] [illegible] (quod tamen [illegible]) [illegible] Pontificij [illegible] Apostolis impositionem manuum [illegible] ad illam allegare promissionem. Chrismatis [illegible] [illegible] & probare [illegible]. Nam [illegible] media, per quae Deus [illegible] ordinata, certa, siue organa, siue media, per quae Spiritus sanctus [illegible] conferre, confirmare, augere & conseruare verbum, scilicet Eucharistiae [illegible], exercitium [illegible] mentis. [illegible] hec vero [illegible] Pontificij chrismatis non legimus.

Planissimum igitur factum est, nec materiam, [illegible] materiae, nec formam, nec effectus Pontificiae confirmationis, vllum certum, firmum, perspicuum, & ideo [illegible] habere scripturae testimonium. Verissime itaque dicitur, Pontificiorum sacramentum [illegible] confirmationis, habere [illegible] scripturae testimonijs [illegible]. Relegat autem iam lector ea, quae Pontificij [illegible] confirmationi tribuunt: sicut illa supra ipsorum verbis recitauimus, & cogitet quanta sit audacia, & quanta [illegible], ne durius nunc appellem, talia tot & tanta tribuere materiali pinguedini sine mandato, sine testimonio, & promissione verbi Dei.

Accedit vero praeterea, quod non tantum est sine verbo Dei, verum etiam contra verbum Dei pugnat illa chrismatica Pontificiorum confirmatio. Quicquid enim alicui vel materiae, vel actioni tribuitur efficacia aliqua, siue corporalis, siue spiritualis, quam non habet vel ratione Physica, vel ex mandato, institutione & promissione diuina, hoc reuera est, vel superstitiosum, vel magicum: & si absque mandato Dei adhibeatur nomen diuinum, peccatum est contra secundum praeceptum, & eo grauius peccatum est, quo excellentiores effectus illi rei, sine mandato & promissione Dei tribuuntur. Ad hoc axioma conferatur consecratio chrismatis, quae in Pontificali exstat: & exhorrescet lector. Neque enim [illegible] illa Pauli sententia 1. Timo. 4. Sanctificatur creatura per verbum Dei, & orationem. Non enim loquitur ibi de quauis

[illegible] per ipsum [illegible] Scriptura [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Ecclesia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dominis [illegible] consecratio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illud vero praecipue in hac disputatione considerandum, quod [illegible] confirmationem [illegible] baptismo [illegible] [illegible] & [illegible] baptismus [illegible] baptismo, Pontificia doctrina ac christiana [illegible] & approbari non possit. Colligantur namque [illegible], quae supra [illegible] explicata. Baptismus [illegible] Christianos, nec plene Christianos: sed hoc perficit confirmatio. In baptismo non datur Spiritus sapientiae, intellectus, consilij, fortitudinis, scientiae, pietatis, timoris, &c. sed hoc fit in confirmatione. Spiritus sanctus, quo resistamus [illegible], mundo, & Diabolo, non datur in baptismo, sed in confirmatione. Baptizati non possunt in se gratiam Christi habere, nisi [illegible], non sunt pleni filij Dei, quia baptizati tantum non [illegible]. Baptismus non facit regni Dei participes, sed hoc facit confirmatio. In baptismo non accipimus spiritum [illegible], defendentem, gubernantem, roborantem. In baptismo tantum praeparatur habitatio Deo, non autem venit vel Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus in domum suam: sed hoc primum fit per confirmationem. Baptismus non confert plenitudinem gratiarum, sed hoc facit confirmatio, per quam Christo incorporamur, & inde [illegible] &c.

Haec sunt Pontificiorum verba. [illegible] testimonia [illegible]. Ex altera vero parte [illegible] scripturae [illegible] de baptismo, Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Roma. 6. In mortem eius baptizati sumus, consepulti cum illo, per baptismum in mortem. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, scientes quod vetus noster homo simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati. 1. Corinth. 12. In vnum corpus baptizati sumus. Gala. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Iohan. 3. Qui renatus fuerit ex aqua & spiritu, intrabit in regnum coelorum. Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquae in verbo, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, [illegible], &c. Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis

Confirmatio Pont. è diametro pugnat cum baptismo.

Per quae media Deus confirmat dona christianismi perseuerans.

nis Spiritus sancti, quem effudit in nos opulenter per Iesum Christum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. 1. Petr. 3. Baptisma nos saluos facit, quo fit, vt conscientia bene respondeat apud Deum, per resurrectionem Christi.

Hæc inter se conferantur: & manifestum erit, Pontificiam doctrinam de confirmatione, cum insigni iniuria & contumelia baptismi coniunctam esse. Et quis nō sperasset fore, vt in Concilio, si non omnia talia, aliqua saltem, si nō corrigerentur, saltem mitigarentur? Sed quæ sit mens Tridentina, tres illi Canones de confirmatione, inuoluentes & approbantes omnes & Scholasticorum & Monachorum opiniones de confirmatione, abunde testantur. Consideretur verò & hoc, quod ipsa actio baptismi pugnat cum Pontificiorum opinionibus de confirmatione. Dicunt enim, in baptismo non dari Spiritum sanctum, ad pugnam contra Diabolum. Sed in actione baptismi, multis verbis & exigitur, & fit abrenunciatio Satanæ. Dicunt in baptismo non dari Spiritum tuentem & defendentem. Atqui Baptista in ipsa actione orat: Qui te regenerauit, custodiat te in vitam æternam, &c.

Sicut igitur in primo mēbro explicauimus, qualem confirmationem Pontificij in sua Ecclesia habeant, agnoscant & intelligant: ita iam liquido ostendimus, quale illud sacramentum sit, si ad scripturæ normā exigatur: quod omnino fieri necesse est. Nam sicut inquit sententia Bedæ, quæ citatur 8. q. 1. cap. Nec sufficere: Nobis sacris literis vnica est credendi pariter & viuendi regula præscripta.

Tertiò, quædam etiam de illis sententiis dicenda sunt quæ ex veterum scriptis ad stabiliendam Pontificiam chrismationem cumulari solent. Hæc verò disputatio nihil præiudicare, vel debet, vel potest illis fundamentis, quæ ex perspicuis & solidis scripturæ testimoniis, in secundo membro ostēdimus. Rectè enim & verè dicit Augustinus contra literas Petiliani, lib. 3. cap. 6. Si quis de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vobis annunciauerit, præterquam quod in scripturis legalib. & Euangelicis accepistis anathema sit: siue sit Episcopus, siue Apostolus, siue etiam Angelus de cœlo. Sacra enim scriptura doctrinæ nostræ regulam figit, inquit de bono viduitatis, c. 1. Ideò concludit, c. 3. de vnitate Ecclesiæ: Quicquid attulerint, & vndecunque attulerint, audiamus potius, si oues eius sumus, vocem Pastoris nostri. Non ergo audiamus: Hæc ego dico, hæc tu dicis: sed hæc dicit Dominus.

Ne tamen in vniuersum contemnere & conculcare videamur veteris Ecclesiæ iudicia, reuerenter enim veneramur antiquitatis caniciem: sed ea moderatione, qua ipsi hoc fieri voluerūt, sicut in priori parte huius examinis, ipsorum patrū verbis hoc ostendimus. Quædam igitur dicemus de illis sententiis, in quibus veteres mentionem faciunt chrismatis: quas omnes Pontificij ad suam illam confirmationem, sicut eam in primo membro descripsimus, detorquent.

Quia verò dissimiles sunt illæ veterum sententiæ, vt explicatio eo sit planior & expeditior, ad cumulum illum sententiarū adhibebimus distinctionem, quæ ex ipsa rei natura sumpta, manifesta erit.

Sententia quaedam pro Romanem chrismatis allegata, vnde sit.

Primò enim præcipuæ sententiæ, quæ de Chrismatione allegantur, sumptæ sunt ex scriptis, quæ partim ab ipsa Ecclesia Romana, inter apocrypha relata sunt: partim veræ antiquitati prorsus sunt ignota, supposititia igitur, & commentitia esse non est dubium, vt sunt Decretales veterū quorundam Romanorum Pontificum, de quibus quid etiā Cusanus Cardinalis iudicet, in priori Examinis parte notauimus. Ita etiam magnifice solet in hac disputatione citare sermonem Cypriani de chrismate, quem tamē cōstat esse ψευδεπίγραφον. De illis igitur sententiis multū disputare, nihil attinet. Commonefaciendus tamen obiter est lector, qualis sit illa causa, ad cuius probationem tot apocrypha, supposititia & commentitia suffragia emendicari necesse sit, &c.

2. Quædam sententiæ de vnctione chrismatis, ex schola Mōtanici paracleti prodierunt. Ex professo enim Montanicum est, quod Tertullian. de baptismo inquit, eos qui baptizantur in aquis, non consequi Spiritum S. sed in aqua mundatos, sub Angelis tantum præparari Spiritui sancto: qui demū postquam egressi sint de lauacro, per benedictā vnctionem & impositionem manus aduocetur, & inuitetur. Hanc sententiam Hieronymus multis verbis ex scriptura refutat, in Dialogo aduersus Luciferianos. Scriptura enim manifeste affirmat, Spiritū S. effundi, & quidem opulente effundi, per lauacrum regenerationis & renouationis. Tit. 3. Renascimur enim ex aqua & spiritu, Io. 3. Christus lauacro aquæ in verbo sanctificat & mundat Ecclesiam, Ephes. 5. Ex Tertulliano verò magistro suo Cyprianus hausit, quod li. 2. Epist. vita discerpit sententiam Christi, Ioh. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu quod baptismo tantum aquam tribuit. Spiritum S. verò tribuit vnctioni & impositioni manuum. Et addit, non posse esse filios Dei, si non vtroq; sacramento nascantur, lauacro scilicet aquæ in verbo, & vnctione chrismatis. Non igitur multum nos mouebit altera Cypriani sententia, lib. 1. Epist. 12. vbi asseuerat, necesse esse vngi eum, qui baptizatus sit, vt accepto chrismate, habere in se Christi gratiā possit, &c. Cōstat enim ex qua schola, Mōtani scilicet sententiæ illæ prodierint. Et profectò falsum est, baptizatum non habere in se gratiā Christi, sed eam demū accepto externo chrismate donari. Illæ enim & Tertulliani & Cypriani sententiæ, ne illam quidem distinctionem agnoscunt: qui baptismo tribuunt spiritum regenerationis, & gratiam remissionis, chrismati verò spiritum & gratiam confirmationis: sed simpliciter, & in genere, gratiam Christi & Spiritum S. baptismo detrahūt, & ad vnctionem chrismatis referunt. Ideò etiam posteritas coacta fuit, sententias illas mitigare. Quæ igitur præterea aliæ, inter sententias de chrismate, in primo membro recitatæ, Montani scholam resipiant, ex hac commonefactione iudicari potest. Non ergo sine iudicio patiamur nos à scripturæ sententia dimoueri, quando inueteratis abusibus & erroribus antiquitatis titulus obducitur & prætenditur. Quale enim illud sit, ex hoc loco æstimari potest.

3. Sed tamen quidam etiam probati scriptores ex patribus, in suis libris, vnctionis mentionem faciunt: nempe sicut alias multas ceremonias, quæ suo tempore in actione baptismi, sine mandato diuino, ex Ecclesiastica traditione, vsitatæ fuerunt, recensent & describunt. Non autem efficaciam illam, quam scriptura baptismo tribuit, et vel detrahunt; vel partiuntur inter tales ceremonias, & ipsum baptismum, sicut Pontificia confirmatio facit: sed adiunt, istis superadditis signis significari & declarari, ipsam baptismi actionem. Vnctionem verò

verò adhibuerunt, quia in Orientalibus præsertim locis multus & varius erat vsus olei, vnguenti, & vnctionis: sicut etiam vsus ibi fuit osculi, quod ad declarationem fraternæ charitatis translatum fuit in Ecclesiam, pro circumstantiis illorum locorum. Inepte autem faceret, qui ideo ex osculo facere vellet vniuersale & necessarium sacramentum. Ita de vnctione Augustinus, lib. 15. de Trinitate, cap. 26. dicit: Inuisibile donum gratiæ, significatur visibili vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia. *Augustinus.*

Ita contra literas Petiliani, lib. 2. c. 104. disputãs de Psal. 132 dicit: Verus sacerdotium in figura corporis Christi, quod vnitatis compage fit, saluam habeat vnctionem. Et illã explicat significare sanctificationem spiritualem, & fragrantiam amoris spiritualis. Postea de chrismate addit: Et in hoc vnguento sacramentum chrismatis vult interpretari, & interpretationem illam non reiicit. Et de singulis huiusmodi ceremoniis, ex veterib. ostendi posset, quid de vsu, operatione & efficacia ipsius baptismi, per ceremonias illas significare voluerint. Nec obstat, quod Augustinus illam vnctionem olei seu chrismatis, aliquando sacramentum vocat. Nam & catechisationem, & exorcisationẽ, & ignem in actione baptismi vocat sacramenta, in Psal. 61. Et de symbolo ad catechumenos lib. 4. c. 1. Omnia sacramenta, quæ aguntur in vobis exorcismis, orationibus, canticis, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, &c. Quicquid enim sacræ alicuius rei signum est, Augustinus solet sacramentum appellare: sicut in examine primi Canonis de sacramentis ostendimus.

Hæc verò de vnctionis & reliquarum ceremoniarum significationibus, longissime absunt ab illa sententia, de qua Pontificij in sua confirmatione dimicant. Obseruet igitur lector, non statim probari Pontificiam confirmationem, quando in aliqua veterum sententia, mentio fit chrismatis. Non enim de vocabulo, nec de significatione seu commonefactione potissimum, sed de re ipsa, seu de efficacia, quam Pontificia confirmatio chrismati, eo modo sicut in primo membro explicatum est, tribuit, disputatio est. Et hæc obseruatio ostendet pleraque veterum testimonia, licet mẽtionem faciant chrismatis, nihil tamen patrocinari pontificiæ confirmationi. Aliud enim est loqui de significatione ceremoniarum, aliud de efficacia & operatione.

Obiectio. 4 Sed obiiciunt, veteres tamen chrismati sæpe plus aliquid tribuere, quam solã significationem. *Responsio.* Respondeo: Apocrypha, supposititia & commentitia scripta, quæ falso veteribus quibusdã tribuuntur, iure & merito non recipimus. Nec Tertulliani & Cypriani, qui hac in parte non obscure montanizant, autoritate premi volumus. Nec recentiorum opinionibus, vt Rabani, Durandi, Gersonis, &c. Scripturæ præscribi æquum est. De vera igitur & puriori antiquitate restat inquisitio. Et licet non ignorem, alios aliter loqui: hoc tamen affirmare non dubito, in vera & puriori antiquitate nõ posse ostendi, Pontificiam illam antithesin, inter baptismum & chrismationem, quæ præcipuos effectus baptismo adimit & derogat, & chrismationi tribuit: sicut supra ipsis Pontificiorum verbis antithesis illa explicata est. Hic verò est status huius disputationis, vt ex veris probatæ antiquitatis scriptoribus ostendant, non quod mentionem faciãt, *Status huius disputationis.* Olei, Chrismatis, Vnctionis, &c. hoc enim non ignoramus: sed quod baptismo detrahenda. Oleo verò, chrismati & vnctioni, talia, tot & tanta tribuenda esse docuerint, & ex verbo Dei probarint: sicut Pontificij suæ chrismationi tribuunt, & tribui volunt: quorum verba propterea supra adscripsi. Et hoc est quod dico, & scio, ex veris probatorum patrum scriptis ostendi & probari non posse. Extra, de sacra vnctione, cap. Vngitur. Ostendit Innocentius, fuisse antiquitus quosdam, qui vnctiones illas reprehenderent, ita enim inquit: Nec iudaizat Ecclesia, cum vnctionis celebrat sacramentum: sicut antiqui mentiuntur, qui neque scripturas, neque Dei nouere virtutem. De Cyrillo verò Hierosolymitano, cuius catecheses nuper editæ sunt, quædam breuiter dicenda sunt, ille enim præcipuus iam cogitur esse Pontificij chrismatis patronus. Et non inique sane volumus de Cyrillo Hierosolymitano cuius historia nobis non est ignota, iudicare: si tamen κατηχήσεις illæ, quæ recens editæ sunt, ipsius γνήσιαι & incorruptæ sunt. Illam tamen libertatem nobis Pontificij nõ eripient, quam in examinandis & diiudicandis omnium patrum scriptis, Augustinus sæpius inculcat, Ecclesiæ datum esse, vt scilicet ad normam scripturæ exigantur. Et Hieronymus dicit, Cyrillum hunc in adolescentia conscripsisse κατηχήσεις. Ruffinus addit, ipsum aliquando in fide, sæpius in confessione variasse. Non igitur Canonica est scriptoris huius authoritas. Sed videamus, quid de vnctione dicat. *Cyrillus Hierosolymitanus.* *Hieronymus.* *Ruffinus.*

In secunda igitur catechesi dicit: Exorcisatum hoc oleum tantam virtutem consequitur, vt non modo ardentia peccatorum vestigia expurget, verum etiam omnes visibiles dæmones repellat. Atqui hoc oleo Cyrillus vngit baptizandos ante baptismum. Si igitur ante baptismum & peccata, & ipsa peccatorũ vestigia per oleum iam expurgata sunt: quomodo mox dicit, baptismum esse peccatorum ablutionem, conciliare adoptionem, & donum Spiritus sancti? Sed explicat se, cum inquit: Illud oleum, symbolum est pinguedinis Christi nobis communicatæ, & quod diabolica operatio in nobis deleta sit, scilicet in baptismo & per baptismũ: cuius efficaciæ baptismi, symbolum & significatio est, oleum. Quod si quis hanc explicationem, ex ipsius authoris verbis sumptam, recipere nolit: is faciet Cyrillum pugnantem, & secum, & cum ipsa scriptura, quod expurgationem peccatorum detrahat baptismo, & tribuat oleo ante baptismum. In tertia catechesi, in principio dicit, eos qui in Christum baptizati, Christum induerunt, participes & consortes factos esse Christi. Et chrisma gerere imaginem Spiritus, quo Christus corporaliter vnctus fuit: hæc tanquam symbola, admonentia de efficacia baptismi, tolerari possunt. Sed mox attexit Cyrillus iste, siue sit γνήσιος, siue supposititius: Sicut panis Eucharistiæ, post Spiritus sancti inuocationem, nõ amplius est panis cõmunis, sed est corpus Christi: sic & hoc vnguentum, postquam iam consecratum est, non amplius est nudum vnguentũ, sed est chrisma Christi, quod aduẽtu Spiritus sancti, per ipsius diuinitatem energiam habet, vt corpus quidem eo perungatur, anima verò viuifico spiritu sanctificetur. Et mox: Huius sancti chrismatis dono accepto, merito appellamini Christiani. Antequam enim hæc gratia vobis donata esset, non eratis proprie digni eo nomine, &c. Sed ipse Cyrillus ex Scriptura confirmat Baptismum non tantum esse ablutionem pecca-

torum, verum etiam adoptionem filiorum, & donum Spiritus S. conciliare. Et quia baptizati Christum induerent, affirmat ipsos per Baptismum participes & consortes factos esse Christi. Quomodo igitur ea quæ ipse, etiam teste scriptura affirmat, baptismi propria esse, purgationem scilicet peccatorum, sanctificationem spiritus & participationem Christi, Cyrillus ille mox Chrismati tribuit? Ego simpliciter ita interpretor, quod intelligat chrisma esse Symbolum, significans & admonens, quæ sit baptismi virtus & efficacia: non quod illam virtutem velit, vel baptismo detrahere, vel eam partiri inter baptisma & inter chrisma. Quod si hanc explicationem nolint recipere Pontificij, facient Cyrillum aduersa fronte pugnantem cum ipsa scriptura. Christiani enim efficimur & sumus, non ab externa aliqua pinguedinis delibutione, sed à Christo Domino nostro, quẽ in baptismo induimus, quem in verbo apprehendimus, vt fide in cordib. nostris habitet. Neque enim Antiochiæ primum appellati fuerunt Christiani, inde quod externa aliqua oleæ pinguedine deliniti & delibuti fuerint. Si igitur extra & contra scripturam Cyrilli huius autoritas vrgeatur: respondemus verbis Augustini, Epist. 19. Non ideo putandum esse, aliquid verum esse, quia patres ipsi senserint: sed si per authores Canonicos, quod à veritate non abhorreat, persuadere possint. Ex literis igitur Canonicis, omnium aliorum scripta cõsiderare debemus: & quod in illis cum diuinarum scripturarum authoritate nõ congruit, cum pace eorum & salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, respuere & improbare possumus: licet incomparabiliter inferiores sumus ipsis patribus. Epist. 111. & contra Cresconiũ lib. 2. c. 32. idque fit sine vlla cõtumelia patrum, iusto iudicio, & nulla temeritate, inquit Augustinus contra Donatistas, lib. 7. c. 20. Et ad Victorem, lib. 2. Expendamus igitur paucis, an Cyrillus illam suam sententiam ex scriptura canonica nobis persuadere possit: conatur enim illud, ita autẽ inquit: Moses summum sacerdotem primum lauit aqua, postea vnxit vnguẽto: & ita dictus fuit Christus Domini. Ergo qui in N. Testamento volunt Christiani fieri, eos oportet habere veritatem eius, quod antiquis in figura cõtigit. Veritatem autem dicit hanc esse, de qua Iohannes concionatur, 1. Io. 2. Vos vnctionem habetis à sãcto, & nostis omnia, vnctio quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Item, vnctio eius docet vos de omnibus. Et hactenus quidem non male colligit Cyrillus: sed quod inde suum externum exorcisatum chrisma stabilire conatur, nulla plane consequentia cohæret. Certissimum enim est, Iohannẽ loqui nõ de externa aliqua pinguedinis delibatione, sed de spirituali, interiori & inuisibili vnctione spiritus. Et quia in N. Testamento, ipsam veritatem habemus, non est redeundum ad figuras V. Testamenti, sine mandato Christi. Ex illis igitur scripturæ locis, chrisma Cyrilli nequaquam probatur. Altera verò probatio quam affert, hæc est. Isaiæ 25. Græci textum ita reddiderunt: Et faciet Dominus Sebaoth omnibus gentibus in hoc monte: vinum bibent, lætitiam bibent, vnguento vngentur: Et addit: Trade hæc omnia gentibus, voluntas enim Domini super omnes gentes. Et inde Cyrillus vult cõfirmare: mandatum & voluntatem Dei esse, vt in Ecclesia N. Testamenti omnes gentes chrismate vngantur. Sed oro Lectorem, vt tantum expendat qualis sit hæc probatio. Primum enim Isaias in sua

Argumentum Cyrilli.

Altera probatio Cyrilli.

lingua, sententiam illam ita non habet, sed inquit: Dominus Zebaoth faciet omnib. populis in monte isto conuiuium pinguium, conuiuium fecium, de pinguedinibus medullatis, & fecibus defecatis. Et tollet Dominus in monte isto faciẽ inuolucri, quod expensum est super omnes gentes. Isaias igitur plane nihil dicit de vnctione tradenda gentibus. Deinde textus ipse explicat, quod hæc sint allegorica: & quomodo intelligenda sit illa allegoria, ostendit: inquit enim, Præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet lachrymam ab omni facie, & opprobriũ populi sui auferet de vniuersa terra. Quomodo igitur ex allegorica sententia, probari potest externa delibutio materialis chrismatis? Postremo, si corporaliter sententia illa accipienda esset, eadẽ ratione sequeretur etiam, fecibus (forsan vt in lupercalibus) & pinguedine medullatum linieados esse baptizatos. Videt igitur Lector, quales, quam frigidæ, quam coactæ, contortæ & peregrinæ sint illæ probationes. Et Augustini regula est: Non maiorem debere esse authoritatem in sententiis patrũ, quam quales earum probationes ex Scripturis canonicis proferunt.

5. Magna est dissimilitudo & diuersitas, inter chrisma de quo veteres loquuntur, & inter confirmationem, sicut illa apud Pontificios seruatur. Et tres differẽtias, quæ maxime illustres sunt, breuiter annotabo: vt & hoc manifestum fiat, ne ex patrum quidem probatorum veris scriptis, probari aut stabiliri Pontificiam, sicut illa nũc seruatur, confirmationem. Primò enim quòd ad materiam (sicut loquuntur) vel ad externum signum attinet, veteribus vsurpata fuit impositio manuum quæ adhuc Hieronymi & Augustini ætate in vsu fuit. Iam verò apud Pontificios, impositio manuum in confirmatione prorsus abolita est. Quomodo igitur idẽ potest sacramẽtum esse: nisi forsan rusticis persuasuri sunt, inflictionem alapæ idem esse, quod impositionem manuum. Tertullianus meminit tantum olei. Clemens etiam Alexandrinus & Basilius, tantũ olei meminerunt. Sed Pontificij contendunt, si oleum non sit balsamo mixtum, non esse verum sacramentum. Et licet ex scholasticis quidã disputent, solum oleum esse de necessitate: concilium tamen Florentinum decreuit, materiam cõfirmationis debere esse chrisma, ex oleo & balsamo confectũ. Ideò ne hanc quidem materiam à veteribus habent. Et nescio, an ex probatis veterum scriptis, de mixtione balsami aliquid possint perferre. Natiuum certe balsamum vna cum ipsis arboribus iam defecisse cõstat. Periit igitur ex rerum natura, ipsa materia confirmationis quam Pontificij requirunt. Neque enim factitium balsamum, locũ eius implere potest, sicut nec aqua factitia, materia esse potest baptismi, nec vinum factitium, materia Eucharistiæ. Cyrillus baptizatos post baptismũ chrismate inungit, primũ in fronte, secundò, in auribus, tertiò, in naribus, quartò, in pectore. Ambrosius de his, qui initiantur, ca. 6. baptizato post baptismum inungit caput, vt inde defluat vnguentum. Pontificij verò tradunt, chrismationem in sola fronte debere fieri: & si fiat in vertice, in pectore, in auribus, in naribus, &c. etiamsi eadem adhibeatur materia & forma, non esse sacramentum cõfirmationis. Videt igitur lector, quanta sit dissimilitudo, & diuersitas inter veterum sententias, & inter Pontificiam confirmationem, quod ipsam materiam attinet. Et quando multas cumulant sententias ex veteribus, opponenda ipsis est

Triplex differentia chrismatis veterum & confirmationis pontificiæ.

Concilium Florentinum.

Cyrillus.

Ambrosius.

Pontificij.

hæc

hæc liberius. Quicquid enim de chrismate ex veteribus adsimulatur, tamen non habent illud Sacramentum, de quo antiquitas loquitur. Nõ enim eadem est materia, sed variis mutationibus alia & diuersa. Secundo, apud veteres inunctio chrismatis non fuit peculiare Sacramentum, aliud diuersum & distinctum à Sacramento Baptismi. Sed sicut varias habuerunt ceremonias, antecedentes tinctionem Baptismi: ita etiam varias habuerunt ceremonias post tinctionem, connexas tamen & coniunctas ipsi actioni Baptismi. Et administrationem Baptismi definierunt; non tantum, mersione siue tinctione, sed & ceremoniis antecedentibus, & quæ mox continuo actu tinctionem sequi solebant, ita vt actio Baptismi illis subsequentibus ritibus absolueretur & perficeretur. Et hoc manifestum est in omnibus veterum locis, vbi ritus illi describuntur. Ipse etiam Dionysius & Damascenus vnctionem non separant à Baptismo, sed habent vnctionem & ante Baptismum & mox post Baptismum.

Tertullian. Tertullianus dicit: Ex ea die qua baptizati sumus lauacro quotidiano, per totam hebdomadam abstinemus. Illud hodie Pontificij docent seruandum esse, non post Baptismum, sed post cõfirmationem. Fuisse igitur olim vnam, eandem & continuam actionem, quæ nunc in duo Sacramenta discerpta est, vel hinc manifestum est.

Antididagma Coloniens. Antididagma Coloniensiũ quærit; quare presbyter baptizatum vngat chrismate, cum postea in Confirmatione eo liniendus sit? Et ex gestis Pontificum recitat, Sylvestrum constituisse, vt propter periculum mortis inexpectatæ, presbyter baptizatum chrismaret: ne propter absentiam Episcopi, sine confirmatione de hac vita migraret. Si autem præsens esset Episcopus, vngeretur ab ipso.

Ostẽdit & hæc narratio, Chrismationẽ olim fuisse coniunctã & connexã ipsi actioni Baptismi. Postea vt numerus Sacramentorum augeretur, auulserunt eã ab actione Baptismi: atque vt fieret inde peculiare Sacramẽtum, voluerunt inter baptismũ & chrismationem, intercedere spaciũ aliquod tẽporis; annos scilicet 12. vel 15. sicut tradit glossa de Cõsec. distin. 5. cap. vt ieiun. Durandus ex Rabano censet, baptizatũ confirmari nõ posse, nisi ad minimũ post septem dies, post baptismũ, propter septem scilicet dona spiritus. Longe igitur aliud & diuersum fuit vnctio veterũ post baptismũ, & chrismatio Pontificia in Confirmatione. Alterum igitur ex altero nec confirmatur, nec stabilitur. Etiam iudicet lector, quantũ ponderis habeant suffragia illa, quæ ex veteribus pro sua cõfirmatione Pontificij conquirunt. De diuersis enim non est idem iudicium. Si igitur probatio valere deberet, oporteret plane idem esse & veterũ vnctionem, & Pontificiã cõfirmationem. Tertio, effectus quos Põtificij hodie suæ cõfirmationi tribuũt, illos veteres ipsi Baptismo adscribũt. Clemẽs enim li. 1. pædag. ca. 6. dicit: Baptismum vocari, 1. gratiam quo remittuntur peccata. 2. illuminationem, per quã id quod diuinum est, perspicimus. 3. perfectionem cui nihil desit. Et addit: Absurdum est, Dei vocari gratiã quæ non sit perfecta, & vndiquaque plena. Tincti igitur, inquit, illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur. Et hæc omnia Clemẽs tribuit efficaciæ Baptismi. Cyprian. lib. 4. Epist. 7. Diabolus in Baptismo fide credentis excluditur & opprimitur. *Hilarius.* Hilarius contra Arrianos: Sacramẽto baptismi, vere Filius Dei vnusquisque perficitur.

Basilius. Basilius: In Baptismo homo hæres constituitur cœlestium bonorum. Idem: in baptismo professi sumus, quod mortui simus peccato & mũdo. *Gregorius Nissenus.* Gregorius Nissenus: Baptismus donetur, ne vitiorũ reliquias sequenti post fidẽ vitæ transferamus. *Chrysost.* Chrysostomus in 6. ad Rom. Non ad hoc tantum valet Baptismus, quod priora delicta debet, sed quod & ad futura cauenda munit. *Augustinus.* August. li. 1. de moribus Manichæorũ, c. 35. In illo sacrosancto lauacro inchoatur renouatio hominis, vt proficiendo perficiatur. *Hesychius.* Hesychius dicit, Baptismum conterere diabolum, & huc accommodat illud Psalmi: Tu contribulasti capita draconum. Hæc testimonia lector conferat ad ea, quæ Pontificij Baptismo detrahunt, & suæ confirmationi tribuunt. Inde enim manifestum erit, quã bene consentiat Pontificia confirmatio cum veteri Ecclesia. Frustra igitur vetustatis suffragiis illa ornatur & iuuatur, cum tanta sit dissimilitudo & diuersitas. Hæc de veterum sententiis prolixius aliquanto annotaui, vt fucũ illum, quem confirmationi suæ ex veterum testimoniis faciunt, detraherem, atque clare ostenderem, Pontificiam illam chrismationem non tantũ Scripturæ fundamẽtis, verum etiam veræ antiquitatis idoneis testimoniis destitui. Neque enim statim Pontificia cõfirmatio probatur & stabilitur, vbi in veterũ scriptis mentio fit olei, chrismatis & vnctionis. Atque ideo eo ipso diu fuit dicendum: Video enim Pontificios sibi mire placere, cum ad eiusmodi sententias ... Adiiciam & hanc obseruationem: Cum olim vna, eadem, & coniuncta actio fuerit Baptismi, vnctionis & impositionis manuum, qua occasione & ratione primum cœperit diuellide disiungi, donec tandem peculiare, distinctum & separatum Sacramentũ, quod sua antithesi Baptismum lõge superaret, ex chrismatione factum est? Deprehendi autem triplicem potissimum fuisse occasionẽ. 1. Quando ab hæreticis recte in nomine Trinitatis baptizati ad Ecclesiã redibant, tunc non rebaptizabantur, sed vel impositione manuum, vel vnctione Chrismatis recipiebantur. Huius rei frequens est mentio in disputationib. veterum de controuersia Cypriani. Ita etiam sancit Concilium Laodicẽs. *Concilium Laodicense.* Can. 7. Qui à Nouatianis redeunt, doceantur Symbolum fidei: & vncti sacro chrismate, sic mysteriis cõmunicent. Arelatense Can. 8. Si ad Ecclesiam aliqui de hæresi Arriana venerint, interrogẽt eos nostræ fidei Sacerdotes Symbolum. Et si peruiderint, in Patrẽ, Filium, & Spiritum sanctũ eos baptizatos, manus eis tantum imponant, vt accipiant Spiritum sanctum. Ita Leo epist. 77. Qui apud hæreticos baptizatus est, nõ rebaptizetur: sed Spiritus sancti inuocatione, per manuũ impositionem confirmetur, quia Baptismi tantum formam, sine sanctificatione accepit. Hæc Leo. Non autem idem ritus fuit vbique, id quod etiã Gregorius testatur de Consecrat. 4. ca. Ab antiqua. Narrat enim, Occidentẽ per manus impositionem, Orientem per chrismatis vnctionẽ recipere eos qui apud hæresin recte baptizati ad Ecclesiã redibant. Num vero ideo hoc factũ fuit, quasi Baptismus per se sit sine sanctificatione, & Spiritu sancto? Certe Ephes. 5. sanctificatio expresse tribuitur Baptismo. Et opulenta est effusio Spiritus, Tit. 3. Sed qui baptizatus fuit, nõ habẽs veram fidem, non potuit accipere Spiritũ sanctum, & sanctificationẽ Baptismi: illa enim fide accipimus. Sed quando postea ad veram fidem conuertebatur, tũc demum recte & salutariter apprehendebat promissionem Baptismi: atque ita sanctificationem Baptis-

rel, antea oblatam quidem, sed non acceptam, tunc primum fide vera accipiebat: idque vt fieret, inuocabatur super eum Spiritus sanctus: cui inuocationi adhibebatur Symbolum impositionis manuum, sicut Augustinus inquit, nihil aliud esse manuum impositionem, quàm orationē super hominē, lib. 3. contra Donatistas ca. 16. Et ca. 1. quæst. 1. c. Paulianistæ, extat hæc sententia: Dum ab eis baptizatur, qui in hæresi vel schismate eis communicant, Sacramentum quidem Baptismi ab eis accipiunt, virtutē vero non consequuntur, quam sine fide nullus cōsequi potest, sicut Dominus in patria sua, non poterat facere vllum signum, propter incredulitatē ipsorum.

Augustin. August. cōtra Donatistas 5. ca. 23. Manus impositio si nō adhiberetur, ab hæresi venienti tanquam extra omnē culpā esse iudicaretur: propter charitatis autē copulationē, manus hæreticis correctis imponitur.

Secūda occasio fuit, quando in necessitate aliquis: vel à Catechumeno, vel à laico baptizatus erat: sic vt Baptismus ille tāquam verus & legitimus approbaretur & confirmaretur: ductus fuit baptizatus ad Episcopum. Ita Concilium Elibertanum inquit, Can. 18. fidelem, & in necessitate catechumenum, posse baptizare, ita vt si ille qui sic baptizatus fuit superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit. Ita historia de Nouato apud Eusebium lib. 6. cap. 33. ostendit, illis qui decumbentes in lecto baptizabantur, non adhiberi potuisse reliquos tūc vsitatos ritus: quos tamen ne quid omitteretur, postea recuperata valetudine subsequi volebāt, sicut & Athanasij historia recitatur. 1. quæst. 1. c. Spiritus S.

Hieronymus. Tertia ratio & occasio illa fuit quā Hieronymus describit in Dialogo aduersus Luciferianos. Narrat enim, suo tempore Ecclesiarum consuetudinem fuisse, vt ad eos qui in minorib. vrbibus, per presbyteros & diaconos baptizati erant, Episcopus ad inuocationē Spiritus S. manū impositurus excurreret. Et fuit absque dubio bona & vtilis consuetudo, ad retinendā & conseruandam doctrinæ & fidei puritatē, quod Episcopus eos qui ab aliis baptizati erāt, ipse de doctrina & fide interrogabat, & examinabat: & quādo intelligebat eos recte credere, & legitime baptizatos esse, verbo eos confirmabat: & impositis super ipsos manibus, Spiritum sanctū ipsis inuocabat, vt in fide illa perseuerarent. Sed & ex hac consuetudine, & ex more recipiēdi eos qui ab hæresi ad Ecclesiā reuertebantur, iam tum Hieronymi tempore, imo longe ante, non vulgus tantū, sed & Episcopi quidam finxerant hāc opinionem, quasi Baptisma ipsum esset sine Spiritu sancto: qui tunc primū daretur & acciperetur, quando Episcopus ad inuocationem Spiritus sancti, manus baptizatis imponeret. Hāc vero opinionem, quæ tamen est Tertulliani presbyteri, Cornelij Papæ, & Cypriani Episcopi, Hierony. serio & grauiter refutat. Et probat Baptisma non esse sine Spiritu sancto, quia nulli hominum sine Spiritu sancto peccata dimittantur: anima etiam in Baptismo non purgetur sordibus sine Spiritu sancto.

Quærit autē Hieronymus, cum Spiritus sanctus in vero baptismate tribuatur, quare in Ecclesia baptizatus, per manus Episcopi dicatur accipere Spiritum S. Et ibi quidem locus fuisset dicendi, sicut Pontificij iam dicunt in Baptismo tantum dari Spiritum sanctum ad regenerationem, ad reliqua vero necessaria dona, Spiritum sanctum non dari vel accipi in baptismo, sed illud demum fieri in Episcopali confirmatione. Sed Hieron. hoc non dicit: simpliciter autem respondet, hanc obseruationem descendere ex ea autoritate, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit. Mox vero quomodo hoc intelligi velit subiungit, cum inquit: Et multis in locis idem factitatū reperimus, ad honorē potius sacerdotij, quàm ad legis necessitatem: alioqui si ad Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugendi sunt, qui in viculis aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati, ante dormierunt, quam ab Episcopis inuiserentur. Hæc Hieronymi explicatio diligenter obseruāda est: præbet enim lucē ad intelligendas multas historias & sententias veterū, de accipiendo Spiritu sancto, per impositionem manuū Episcopi. Et hinc etiā intelligi potest, quomodo Ecclesiastica illa consuetudo postea magis magisque degenerarit, assutis subinde nouis ritib. & opinionibus. Tandē enim extincta luce doctrinæ, ex illo quod ad honorē Episcopatus, non ad legis necessitatem factū, quodque in illis qui ab hæresi reuertebantur seruatum fuerat, fabricatum est peculiare & vniuersale Sacramentum pro omnibus baptizatis: & additæ sunt opiniones manifeste derogantes dignitati & virtuti Baptismi, quæ suprà recitatæ sunt. Et hæc sunt, quæ dixi ex veterib. probari non posse. Nam & August. contra Donatistas lib. 3. ca. 16. quærit, quare Spiritus S. in sola catholica, per manus impositionem dari dicatur: Et respōdet, non de illis quæ Pontificij suæ confirmationi tribuunt, sed inquit: Hoc intelligi maiores nostri voluerunt, quod Apostolus ait: Caritas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S. Ipsa enim est caritas, quam non habent qui ab Ecclesiæ catholicæ communione præcisi sunt. Item: Quis nunc hoc expectet, vt hi quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter per vinculum pacis, eorum cordibus diuina charitas inspirari intelligitur, &c. *Augustinus.*

Expresse autem loquitur de hæreticis & schismaticis reuertentibus. Quomodo vero per manus impositionem charitas inspiratur, respondet Augustinus: Manus impositio quid aliud est, quàm oratio super hominem? ergo non sicut baptismus, repeti non potest. Et Gratianus de illa Augustini sententia 1. q. 1. c. Arrianos, inquit: Ex eo quod manus impositio iterari præcipitur, Sacramentum non esse ostenditur. Quæcūque igitur ex veteribus citantur, longè alia & diuersa sunt, quam Pontificia confirmatio, sicut illa suprà descripta est.

His ita explicatis, facile & planum erit examen Canonum de Confirmatione. Quod enim primus Canon damnat talem confirmationem, quæ consistat in Catechesi, & professione fidei puerorum, hanc habet sententiā & rationē. Nostræ sæpe ostēderunt, ritum Confirmationis, remotis inutilibus, superstitiosis, & cum scriptura pugnantibus traditionibus, piè & ad Ecclesiæ ædificationem, iuxta Scripturæ consensum, hoc modo posse vsurpari, vt scilicet illi qui in infantia baptizati sūt (talis enim nunc est Ecclesiæ status) cum ad annos discretionis peruenissent, diligēter in certa & simplici catechesi, doctrinæ Ecclesiæ instituerentur. Et cum initia mediocriter percepisse viderentur, postea Episcopo & Ecclesiæ offerrentur: atque ibi puer in infantia baptizatus, primo breui & simplici commonefactione admoneretur de suo Baptismo: quo scilicet sit baptizatus, quomodo, quare, & in quid sit baptizatus, quid in illo Baptismo tota Trinitas ipsi *Quo possit legitime vsurpari ritus confirmationis.*

contu-

contulerit & obsignârit, fœdus scilicet pacis, & pacti gratiæ: quomodo ibi facta sit abrenunciatio Satanæ, professio fidei, & promissio obedientiæ. Secundo, puer ipse coram Ecclesia ederet propriã & publicam professionẽ huius doctrinæ & fidei. Tertio, interrogaretur de præcipuis Christianæ religionis capitibus, ad singula respõderet: aut si quid minus intelligeret, rectius erudiretur. Quarto, admoneretur, & hac professione ostenderet, se dissentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, phanaticis & prophanis opinionibus. Quinto, adderetur grauis & seria exhortatio ex verbo Dei, vt in pacto Baptismi, & in illa doctrina & fide perseueraret, & proficiẽdo subinde confirmaretur. Sexto, fieret publica precatio pro illis pueris, vt Deus Spiritu suo sancto illos in hac professione gubernare, cõseruare & cõfirmare dignaretur. Ad quam precationem, sine superstitione adhiberi posset impositio manuũ. Nec inanis esset ea precatio: nititur enim promissionib. de dono perseuerantiæ, & gratia confirmationis.

Talis ritus confirmationis, valde multũ vtilitatis ad ædificationem iuuentutis & totius Ecclesiæ conferret: esset etiam consentaneus & Scripturæ, & puriori antiquitati. In Apostolica enim impositione manuum, factam fuisse explorationem doctrinæ & professionem fidei, manifeste testatur historia, Actor. 19. De exhortatione etiam ad perseuerãtiam, & de cõfirmatione per verbũ, in semel susceptadoctrina & fide, extant Apostolicæ Ecclesiæ exempla, Actor. 14. 15. & 18. Et adhibitum fuisse publicam precationem, testatur historia, Actor. 8. Ita de exploratione & professione doctrinæ & fidei in cõfirmatione, loquuntur Canon Laodicenus 7. Atelatensis 8. sicut supra notauimus. Atque ideo canon Aurelianensis perfectam ætatem requirit in cõfirmando. Nec male huc conuenit, quod Dionysius in fine Ecclesiasticæ hierarchiæ scribit de magistro Catecheseon, cui pueri in infantia baptizati tradebantur instituendi: vt ad professionẽ fidei, abrenũciationem Satanæ, & pollicitationem obedientiæ Dei, in Baptismo factam præstãdam & seruandam, doctrina & exhortationibus inducerentur.

Colloquiũ Ratisponẽse. Hæc in colloquio Ratisponensi, anno 1541. proposita fuerunt. Sed Eccius nomine Pontificiorum, simpliciter & superbe omnia illa reiecit, asserens in confirmatione non espectandum esse vsum rationis. Sẽsit igitur, tunc esse adhibendã, quãdo nec cõmonefactio de suscepto Baptismo, nec exploratio doctrinæ, nec professio fidei, nec exhortatio ad perseuerantiã, in pueris locum potest habere. Et ita dictum est à nostris, si hæc ex ritu confirmationis tollãtur, etiamsi nihil cõtineret superstitionis, esse tamẽ tãtum ociosam ceremoniam. Et ex hac narratione Lector intelligit, quid primus hic Canon de Confirmatione sibi velit, vnde sit sumptus, & quo respiciat, quando meminit ociosæ ceremoniæ catecheseos, & professionis fidei. Multi cogitârũt, etiamsi reliqua vsitata in sua cõfirmatione Pontificij retinere vellent, fore tamen vt catechesin, exhortationem doctrinæ, professionem fidei, commonefactionem de suscepto Baptismo, & exhortationẽ de perseuerantia adiungerent, vt ita speciem aliquam pietatis haberet. Sed hæc omnia manifestissimæ vtilitatis, anathemate primi Canonis oblique iugulantur. Volunt enim esse tale Sacramentum, quod ex opere operato, propter Chrismatis virtutẽ, conferat gratiam maiorem quam quæ sit Baptismi.

Miratur autem reliquis, quare Pontificij in sua confirmatione illa tolerare nolint. Sed ratio est, quia hoc modo confirmatio nihil aliud esset, quam commonefactio de suscepto Baptismo: & esset corroboratio in gratia, quæ in Baptismo collata est. Illud vero Põtificij nolunt, sicut supra ostẽsum est: atque propterea hæc quæ diximus, ex sua confirmatione exterminant, licet valde insidiose posita sint verba Canonis. (Non tantũ esse catechesin & professionẽ fidei.) cũ tamen plerunque talẽ ætatem in cõfirmatione deligãt, vbi plane nullus potest locus esse catechesi, explorationi, professioni & exhortationi. Vsque adeo nullã, vel manifestissimæ vtilẽ emendationẽ homines isti vel tolerare possint, vel admittere cogitant. Quia igitur nihil quod æquũ est, ab illis obtineri potest, dicimus quod res est: Cõfirmationẽ sicut illa in regno Põtificio vsurpatur, & supra descripta est, non tãtum ociosam esse ceremoniã, sed multis vanis, superstitiosis & impiis opinionib. & traditionib. contaminatã, id quod hactenus satis demõstratum est. Quod secundũ Canonem attinet: Qualem & quantam virtutem suo chrismati; sine vllo mandato & promissione diuina tribuãt, & quanta sit iniuria & contumelia Baptismi, illam virtutẽ Baptismo detrahere, & ad Chrisma, quod nullum omnino habet verbum Dei, transferre, hactenus multis ostensum est. Sed ad hæc omnia, solo anathematis strepitu respondẽt. Notet autẽ Lector, quod Chrismati non tantũ significationem & cõmonefactionem aliquam de efficacia Baptismi, sed virtutẽ spiritualem & diuinã, peculiarem & distinctam à Baptismo tribui vehementer, ita vt sicut in Eucharistia aliquis iudicium sibi potest manducare & bibere, ita sentiunt, attrectatione Chrismatis minus reuerenti, supremam indignationem Dei, & plus quam gehennam incurri. Sicut Viennæ quondã Faber Episcopus clamitauit, fundamenta orbis tantum non collapsura, cum minister deferẽs ampullam Chrismatis, calceos æstu in itinere torrefactos, pinguedine ex ampullæ orificio exundante & superfluente, ex simplicitate quadam perunxisset. *Chrisma-ti plane diuina virtus adscribitur.*

Tertius Canon illinitionem Chrismatis in Confirmatione, solis Episcopis sub anathematis interminatione vendicat. Respondeo autẽ id quod Lutherus dicit, de captiuitate Babylonica: Quales sũt Episcopi, tale etiam volũt habere ministeriũ. Quia enim prædicationẽ verbi, & administrationẽ verorum Sacramentorũ à se & ad alios inferiores reiecerunt: ne tamen ipsi nihil quod agerẽt, haberent, delibutionẽ Chrismatis, vt minime laboriosam & molestam inuenerunt: cum ad legitimam Episcopi munus obeũdum, plerique sint, sicut illustris quondam adolescens, in collegio ipsorũ, cum recitanda essent Pauli verba (Sicut estis azymi) cecinit, Sicut estis asini. Consideret autẽ Lector, quanta sit hominum istorũ leuitas & prodigalitas in profusione anathematum. Scriptura ignorat discrimen Episcopi & Presbyteri. Hieronymus dicit: Quicquid huius sit, magis ad honorem sacerdotij, quam ad legis necessitatem fieri. Notum etiam est, quod Concilium Toletanum primum, Cano. 20. statuit, absente Episcopo, presbyterum posse chrismate. Et addit ad illud vsq; tẽpus, quibusdã in locis presbyteros chrisma confecisse. Notum est etiam, quod Gregorius distinct. 95. ca. peruenit. presbyteris concedit, vt in frontibus Chrismate tangere debeant baptizatos. Nec ignorant, quomodo Canonistæ, quomodo Alexander, Thomas, Richardus, hanc quæstionem ex illo Canone disputẽt. Et tamen anathema dicunt, si *Illinitio chrismatis est solorũ Episcoporum.* *Hieronymus.*

quis simplicem Sacerdotem dixerit posse ministrū esse confirmationis. Anathema igitur erit etiam omnis Episcopus, qui oues suas non ipse Chrismate confirmarit, Canones enim volunt, neminē alium, sed Episcopum ipsum debere chrismare. Extra de sacra vnctione. Atqui quæ aetas proximorum annorum in Episcopatibus pinguiusculis meminit, Episcopum ipsum singulas suas oues chrismasse? Excogitatum enim est ludibrium suffraganeorum. Coemit siquidem aliquis Episcopatum in Turcia, puta Sidonium, Tripolitanum, Bethlehemeticum: & iuramento se obstringit, se gentes illas ad fidem conuersurum. Cūque vix iter ingressus est, mox reuersus conqueritur de difficultate & impossibilitate: ibi Pontifex absoluit illum à iuramento: Quia vero tamen habet titulum Episcopi, sed sine Ecclesia, per talem laruam, nostri Episcopi postea in suis diœcesibus confirmationem, ordinationes, consecrationes, & huius farinæ alia perficiunt. Atque sic egregie scilicet satisfit Canonibus, quando fictitius & laruatus suffraganeus, alienas oues signat, ipso Episcopo interim iuxta morem suum, sua agēte. Et tamen non verentur in tali etiam casu anathemata crepare. Quid igitur est, si hoc non est vniuersam religionem ludibrio habere?

SESSIONES CONCILII TRIDENTINI sub Iulio III.

Non opus esse iudico, repetere historiam, quomodo Conciliū Tridentinum sub Paulo III. conflato funesto in Germania bello, primū Bononiam translatum, postea morte Pauli III. interceptum: & quomodo mox sub Iulio III. cum viderentur sibi de tota Germania triumphasse, continuandum & prosequendum rursus indictum fuerit. Illa enim Sleidanus in sua historia copiose & fideliter annotauit: vbi etiam Lector inueniet, quæ interea in armatis Imperij Comitiis, de Cōcilio acta & decreta fuerunt, quæque postea insecuta sunt.

His igitur ad suos authores, vnde peti & possunt & debent, reiectis: nos eorum quæ sub Iulio III. decreta sunt, examen ea ratione quam in præcedentibus seruauimus, prosequemur.

DECRETVM DE SANCTISSIMO EVCHARISTIÆ SACRAmento, publicatum in tertia Sessione Tridentina, sub Iulio Papa III. die 11. Octobris, 1551.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea, eisdem sancte sedis Apostolicæ legato & nuntiis, etsi in eum finem, non absque peculiari scilicet ductu & gubernatione conuenerit, vt veram & antiquam de fide & Sacramentis doctrinam exponeret, & vt hæresibus omnibus & aliis grauissimis incommodis, quibus Dei Ecclesia misere nunc exagitatur, & in multas & varias partes scinditur, remedium afferret, hoc præsertim iam inde à principio in votis habuit, vt stirpitus conuelleret zizaniam execrabilium errorum & schismatum, quam inimicus homo his nostris calamitosis temporibus in doctrina fidei, vsu & cultu sacrosanctæ Eucharistiæ superseminauit: quam alioqui Saluator noster in Ecclesia sua tanquam Symbolum reliquit, eius vnitatis & charitatis, qua Christianos omnes inter se coniunctos & copulatos esse voluit. Itaque eadem sacrosancta Synodus, sanam & syncerum illam de venerabili hoc & diuino Eucharistiæ Sacramento doctrinā tradēs, quā semper Catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo Domino nostro, & eius Apostolis erudita, & quā à Spiritu sancto, illi omnem veritatē indies suggerēte, edocta retinuit, & ad finem vsque seculi conseruabit: omnibus Christi fidelibus interdicit, ne posthac de sanctissima Eucharistia aliter credere, docere aut prædicare audeant, quam vt est hoc præsenti decreto explicatum atque definitum.

DE REALI PRÆSENTIA DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI in Eucharistiæ Sacramento, & de Consecratione.

CAPVT I.

Principio docet sancta synodus, & aperte ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, D. N. Iesum Christum, verum Deum atque hominem, vere realiter ac substantialiter, sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Nec enim hæc inter se pugnant vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cœlis assideat, iuxta modum existendi naturalem: & vt multis nihilominus aliis in locis, Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus & constantissime credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam mirabile Sacramentum, in vltima cœna redemptorem nostrum instituisse, cum post panis vinique benedictionem, se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo postea repetita, cum propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundum quam à Patribus intellecta sunt, indignissimum sane flagitium est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus, ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri, quæ tanquam columna & firmamentum veritatis, hæc ab impiis hominibus excogitata commenta, velut satanica detestata est, grato semper & memori animo, præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

CANON I.

Si quis negauerit, in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri, vere, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem, vna cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum: sed dixerit, tantummodo esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

De præsentia corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, in sacrosancta sua Cœna: siue de vero & genuino sensu verborum cœnæ, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis Meus: vehemens & vere tristis est hoc tempore controuersia in Ecclesia: quibusdam contendentibus, verba illa non esse accipienda in eo sensu, quem simplex, propria, genuina & in Scriptura vsitata ipsorum significatio præbet: sed per tropos eo esse detorquenda, vt vera & realis præsentia substantię corporis & sanguinis Christi, ex cœna ipsius tollatur & submoueatur longius, quam cœlum distat à terra. Et in cœna Dominica, apud nos in terris, relinquatur tantum vel signum & figura procul absentis, & longe à nobis remoti corporis & sanguinis Christi vel Christus dicatur in cœna sua præsens esse, tantum secundum diuinam suam naturam, præbens & exhibens cōmunicantibus, non ipsam substantiam, sed virtutem tantum & vigorem corporis & sanguinis sui, non præsentis, sed procul absentis, & à Cœna longius remoti, quam aspectabile hoc cœlū distat à terra. Ego vero ab illorum opinionibus fateor, me dissentire: simpliciter vero & *De præsentia corporis Christi*

apertè

apertè profiteor, me amplecti, & probare illarum Ecclesiarum sententiam, quæ agnoscunt & docent veram & substãtialem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna, in eo sensu quẽ verba Cœnæ simplici, propria, vsitata & genuina sua significatione præbent. Et in hac sententia, vtriusque partis argumentis diligenter consideratis, acquiesco. Neque enim sine periculo animæ fieri potest, si quis ludat fingendis opinionibus in expositione verborum cœnæ. Scriptum enim est, eos qui non diiudicant illud corpus Domini, quod verba cœnæ ibi affirmant exhiberi & accipi, manducare sibi iudicium. Diiudicatio autem rite fieri non potest, si à vero & genuino sensu verborum (Hoc est corpus meum) aberretur. Non igitur quævis opiniones, de expositione horum vocabulorum temere sunt amplectendæ, sed diligenter inquirenda & cõsideranda sunt fundamenta: vt non præsumptas nostras opiniones in verba illa ingeramus, sed vt ipsa verba & repetitiones cœnæ, quæ in Scriptura extant, ostendant & præbeant nobis veram & genuinam interpretationem & sententiam: idq; non obscuris & ambiguis coniecturis, sed perspicuis, certis & firmis indicijs & testimoniis, vt gloriari possimus nos mentẽ Christi tenere. 1. Cor. 2. Quia vero Scriptura non est priuatæ interpretationis, 2. Pet. 1. simplex illa regula omnium est certissima, tutissima & firmissima: quod scilicet eadem doctrina & sententia in diuersis Scripturæ locis, ideo repetita est, vt ipsius Spiritus sancti interpretatio, ex illa collatione locorum inquiri & deprehendi possit. Et quãdo Spiritus sanctus in Scriptura sententiam aliquam, aliter quam sicut verba simpliciter & proprie sonant, intelligi voluit, illud vel in eodem, vel in alio loco non obscure explicauit & ostẽdit. Iam vero descriptio cœnæ, à diuersis Scriptoribus, & quidem diuersis temporibus repetita extat in Scriptura. Nulla autem reperiũtur indicia, simplicem, propriam, vsitatam & genuinam significationem illorum verborum (Hoc est corpus meum) esse deserendam. Offerunt se autem multæ manifestæ ostensiones, eam sententiam esse retinendam, quam simplex, propria, & Scripturæ vsitata verborum significatio præbet: sicut in peculiari libello, plenius hoc à nobis demonstratum est. Et hæc sententia in nullum fidei articulum impingit. Certũ enim est, quia in humana natura Christi, tota plenitudo diuinitatis habitat corporaliter: & per ascensionẽ humana natura in Christo exaltata est super omne nomen, quod nominatur, siue in hoc, siue in futuro seculo: ideo Christum corpore suo posse adesse vbicunq; voluerit, & facere quodcunque voluerit. Præsentia igitur corporis Christi in Cœna non pugnat cũ articulis fidei, vel de veritate humanæ naturæ, vel de ascensione Christi. Habet etiam hæc sententia perpetuum consensum veteris, veræ & purioris Ecclesiæ: & plena est dulcissimarum consolationum: quæ omnes, stabilita absentia corporis & sanguinis Christi, conscientiis eripiuntur. Sed hæc in repetitione sanę doctrinæ de præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna, iusta tractatione explicauimus. Non igitur opus esse iudico, vt integra controuersiæ huius tractatio hoc loco repetatur. Hæc pauca vero ideo hoc loco annotare volui, vt ostenderem, meam confessionem coniunctam esse cum illis Ecclesiis, quæ à Sacramentariorum opinionibus alienæ sunt, & sententiam de vera & substantiali præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna, iuxta simplicem & genuinam verborum institutionis proprietatem amplectuntur & profitentur. De primo igitur capitulo & 1. Canone quod attinet ad præsentiam substantiæ corporis & sanguinis Christi in cœna, nihil amplius iam disputabo, ne rationem examinis prætergrediar. Duo tamen adhuc in explicatione huius capituli expendenda sunt. Primum quod verbo continendi, videtur definire velle modum præsentiæ corporis & sanguinis Christi in cœna. Nos vero præsentiam ipsam, quia testimonium habet verbi Dei, simpliciter credimus: de modo vero præsentiæ, quia verbo Dei reuelatus non est, iudicamus non esse disputandum. Non igitur definimus certum modum illius præsentiæ, sed eum humiliter commendamus sapientiæ & omnipotentiæ Dei. Non statuimus Physicam seu Geometricam, crassam & carnalem rationem præsentiæ. Non disputamus de locali inclusione, nec de descensione, vel ascensione corporis Christi. Et breuiter, non sentimus corpus Christi in cœna adesse modo aliquo, seu ratione naturali huius seculi.

Diiudicatio corporis Christi.

De modo præsentiæ corporis Christi.

Fundamentum etiam præsentiæ corporis Christi in cœna, Lutherus monuit, non esse collocandum in disputatione de vbiquitate, sed in veritate verborum institutionis. Nec Transsubstantiatio est pro articulo fidei recipienda, de qua postea dicendum erit. Sed sicut verba cœnæ docent, simpliciter credimus illam præsentiam: modum verò & rationem non definimus, sed sapientiæ Christi veracis & omnipotentis commendamus.

Alterum quod obseruãdum dixi, est illud quod mentionem faciunt consecrationis panis & vini, & tamen, quæ & qualis illa sit, non explicant: cum tamen constet, à multis petitum fuisse à Patribus Concilij, vt inter tam varias disputationes & opiniones, certam formam consecrationis Eucharistiæ definirent & determinarent.

Consecratio panis & vini.

Quidam enim disputant, in tacita murmuratione quatuor horum verborum super panem (Hoc est corpus meum) consistere consecrationem: ita vt nec ea quæ in institutione præcedunt, nec quæ sequuntur, ad consecrationem vel pertineãt, vel requirantur: sed in syllabis & literis quatuor illorũ verborum, ea sit vis & ἐνέργεια, vt si à Sacerdote super panem pronuncientur, possint substantiam panis conuertere in corpus Christi.

Quidam, vt Thomas, alia etiam quædam ex verbis institutionis, ad cõsecrationem requiri & pertinere contendunt. Extat libellus Bessationis, in quo prolixe disputat hanc quæstionem: An consecratio fiat per verba institutionis, an vero per verba Canonis, vel an vtraque simul ad consecrationem necessaria sint. Et Colonienses in suo antididagmate, serio & multis contendunt, eos vehementer insanire, qui existimant panem & vinum consecrari in corpus & sanguinem Christi per verba institutionis, si non adhibeantur etiam verba & preces Canonis. Et inter Pontificios multi publice scribunt, illas Ecclesias, quæ non adhibito Papistico Canone, verbis institutionis Christi in Cœna vtuntur, non habere verum corpus & sanguinem Christi, sed tantum panarium Sacramentum, vt Lindanus inquit.

Colonienses.

Disputatur etiam, an ad consecrationem Eucharistiæ necessaria sit, altaris, sacerdotis, vasorum, vestium, & reliquæ missalis panopliæ Pontificialis consecratio.

Inter has tam diuersas opiniones, Tridētini Patres à multis requisiti, noluerunt se interponere: sed simpliciter sine declaratione, nominant consecrationē panis & vini. Et quo cōsilio illud fiat, Lector expendat. Res autem per se plana est. Quidam enim Papisticam consecrationem ita reiecerunt, vt fingerent, etiam sine verbis institutionis, posse celebrari cœnam Dominicam. Quod manifeste falsum est. Certissimum enim est, Sacramentum non esse sine verbo, sicut Baptismū Paulus vocat lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. Et Augustini sententia recte habet, Accedat verbū ad elementū, & fit Sacramētum, &c. Tolle verbū ex Baptismo, & quid erit aqua nisi aqua? Nullo modo igitur Eucharistia esse potest, sine adhibitione verbi. Si n. ex Eucharistia tollatur verbū, nihil aliud erit panis quā panis. Et inde Augustinus contra Faustum li. 20. c. 13. inquit: Noster panis & calix, certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita fit, quamuis sit panis & calix, alimentum est refectionis non Sacramentum religionis. Hoc fundamentum firmissimū est, ex definitione Sacramēti. Illa verò adhibitio verbi ad elementum in Sacramentis, vocatur veteribus sanctificatio: vulgus vocat consecrationem: Paulus ex descriptione Marci, nominat benedictionem, cū inquit: Poculum benedictionis cui benedicimus, 1. Cor. 10. Quod si iā quæritur, quodnam sit verbū illud benedictionis, quo accedente ad panem & vinum, fiat Sacramentum corporis & sanguinis Domini, certe hoc extra controuersiam est, sicut vnūquodq; Sacramentum habet certum aliquod verbum Dei, sibi proprium & peculiare: ita etiam Eucharistiā habere certum, proprium & peculiare verbum, ipsam scilicet diuinam institutionem. Existimo vero, apud illos qui non censent humana diuinis esse vel æquanda, vel præferenda, & hoc extra dubitationem esse, impié eum facere, quicunque benedictionem, sanctificationem, siue cōsecrationem Eucharistiæ, verbis diuinæ institutionis derogat, & ad preces Canonis, qui ab hominibus ex corrupto & integro, imo ex quamplurimis corruptis, consarcinatus est, transfert. Nec sane partiēda est illa siue benedictio, siue cōsecratio inter Dei verbum, & inter verba ab hominibus tradita. Non enim quoduis verbū, sed Dei verbum requiritur ad Sacramētum. Et verbo Dei, vt sit igne probatum, nihil est addendum: Prouerb. 30. Præcipue Testamento Filij Dei, nihil est superaddendum, Gala. 3. Et breuiter, Christus iussit nos in actione Eucharistiæ, facere quod ipse fecit. Non autem mutam ipse actionem exercuit, sed dixit. Et quid dixerit, in scriptura, quantum Spiritus sanctus nobis necessarium esse iudicauit, traditū est. Vetus igitur Ecclesia, licet aliis etiam exhortationibus & precationibus in administratione Eucharistiæ vsa est: simpliciter tamē, & recte sensit, sermone Christi, hoc est, verbis institutionis diuinæ, fieri benedictionem, seu consecrationem Eucharistiæ.

Locus vero omnium clarissimus extat apud Ambrosium de Sacramento, li. 4. c. 4. Cū enim dixisset, panem esse corpus Christi consecratione: mox quærit, quibus verbis & cuius sermone benedictio illa fiat. Respondet autem, verbis & sermone Domini Iesu: & addit differentiam esse inter reliqua, quæ in illa actione dicuntur, quæ vel sunt precationes, vel Eucharistiæ: illa vero dicit, non pertinere ad consecrationem seu benedictionem Eucharistiæ. Sed quando iam consecrādum & conficiendum est Sacramentum, tunc dicit, Sacerdotem iam non suis amplius, sed Christi verbis vti. Quæ vero illa Christi verba sint, cap. 5. diserte explicat, recitans verba institutionis. Et nota est Gregorij sententia, qua affirmat morem Apostolorum fuisse, vt ad Dominicam solummodo orationem hostiam consecrarēt. Falsum igitur est, quod Lindanus Basilio tribuit, consecrationem Eucharistiæ fieri verbis non scriptis. Nam c. 27. de Spiritu Sancto, Basilius loquitur, non de verbis consecrationis, sed de verbis, quando panis Eucharistiæ & poculum benedictionis, hoc est, facta iam benedictione ostenditur.

Iustinus etiam dicit, sacerdotem diu multúmque precari & gratias agere: sed nō in hunc finem, vt ita fiat consecratio Eucharistiæ. Addit enim, præpositum gratias agere [illegible] hoc est, quod mysteria illa nobis à Christo instituta & tradita sint. De ipsa vero cōsecratione inquit, cibum Eucharistiæ, gratiarum actione sacrari, [illegible]: hoc est, per precationé verbi, quod ab ipso Christo traditū est. Quale autē illud verbū sit, Paulus a Christo se accepisse affirmat, 1. Cor. 11. Et Iustinus ipse se explicat: dicit enim, illud esse verbum, quod Euangelistæ in Commentarijs suis de institutione Cœnæ, literis consignarunt.

Irenæus dicit, Quando mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Domini. Et quod verbum instructionis intelligat, explicat, cum inquit, panem terrenum accipere vocationem Dei, scilicet, quando de pane Christus pronunciat: Hoc est corpus meū. Ita Ambrosius de his, qui initiantur mysterijs, cap. 9. dicit, Sacramentum illud non hominis benedictione, sed sermone Christi confici.

Et Chrysostomus in Homilia de proditione Iudæ, quæstionem illam pulcherrime explicat; non hominem scilicet esse, qui nobis res in mensa Dominica propositas sanctificet, vt sint corpus & sanguis Domini: sed eundem Christum, qui primam suam cœnam sanctificauit, etiam nunc nostram cœnam Dominicam sanctificare. Licet enim verba per eos sacerdotia proferantur, Sacramentá tamen gratia & virtute Dei sanctificari. Christi enim, non Sacerdotis verbum est: Hoc est corpus meum. Et per illud proposita sanctificantur.

Deinde instituit collationem inter hoc verbum Christi, & inter verbū illud, Crescite & multiplicamini: quod semel dictum, perpetuam in articulo creationis habeat efficaciam. De consec. dist. 2. cap. Vtrū in figura, Augustinus dicit: Reliqua omnia, quæ Sacerdos dicit, aut clerus chori canit, nihil aliud esse, quam laudes & gratiarum actiones, aut certe obsecrationes, & fidelium petitiones. Sacerdotem vero consecraturum assumere verba Euangelistarum. Et Thomas 3. quæst. 83. art. 4. multis disputat, consecrationem solum in verbis Christi confici: reliqua vero in Canone, pertinere ad præparationem sumentium. Vera igitur benedictio seu consecratio Eucharistiæ, consistit in verbis institutionis ipsius Filij Dei, per quę ipse nobis hodie, & vsque ad finem seculi consecrat & sanctificat panē & vinum; vt illam nominationem quam natura non habent, ex gratia & virtute diuina percipiant, vt scilicet sint corpus & sanguis ipsius.

Obseruet autem lector, quod inter Pontificios plerique cū non possent in vniuersum verba institutionis, ex consecratione Eucharistiæ proscribere, magnam tamen eius partem resecarunt; ita vt

Augustinus.
Ambrosius.
Lindanus.
Basilius.
Iustinus.
Irenæus.
Chrysostomus.
Augustinus.
Thomas.
Verba institutionis à Pontificiis mutilata.

ut exceptis quatuor illis verbis; Hoc est corpus meum: reliqua in institutione nihil ad consecrationem vel pertineant, vel faciant. Et hoc ideo disputant, ut ex consecratione, exterminatis verbis illis: Dedit illis dicens: Accipite, comedite, &c. possent extra vsum habere Sacramentum. Sed Paulus tradituros Corinthiis, quomodo possent nō vulgarem, sed Dominicam cœnā celebrare, totam & integram institutionem recitat & præscribit. Iustinus faciens mentionē verbi à Christo traditi, quo Eucharistia consecretur, refert se ad descriptionem institutionis, quæ apud Euangelistas extat. Emissenus, De cōsecrat. distin. cap. Quia corpus, dicit, Sacerdotem in sanctificatione ita dicere: Accipite, hoc est corpus meum: & bibite, hic est sanguis meus. Ita etiā Ambrosius de Sacramentis, lib. 4. cap. 5. *Ambrosius.* Et breuiter in omnibus vetustis liturgiis, non tantùm verba, sed tota & integra institutio in sanctificandis mysteriis recitatur. Duo igitur iam monstrata sunt. I. Non prece hominis, sed verbo institutionis sanctificari siue consecrari Eucharistiam. II. Non mutilandam esse institutionem, sed totam esse adhibendam ad benedictionem Eucharistiæ, & eius administrationem. III. Est & hoc explicandum, recitationem illorū verborum nō ita adhiberi, sicut magi sua carmina conceptis verbis recitant: puta de loue Elicio, aut de luna cœlo deducenda: vi scilicet, & virtute literarū & syllabarum, si certo modo recitentur & pronuncientur: sed sicut in prædicatione Euangelij Paulus affirmat Christum ipsum per os ministrorū loqui, Rom. 15. 2. Cor. 13. & Deum exhortari per nos, 2. Cor. 5. Ita in actione Eucharistiæ, minister loco Christi legatione fungitur, qui ipse ibi adest: & per ministros, verba hæc sonat: Hoc est corpus meū, hoc facite, &c. & per illud suum verbum efficax est. Non igitur minister homo, sua cōsecratione & benedictione, panem & vinum facit corpus & sanguinē Christi: sed ipse Christus, verbo suo in hac actione adest: & institutionis suę verbo quod per os ministri pronūciatur, efficit vt panis sit corpus suum, & poculum sanguis suus: planè eo modo, sicut ipse est qui baptizat, licet per ministrū, & verbo suo efficit, vt baptismos sit lauacrum regenerationis & renouationis. Adhibemus igitur recitationē verborum institutionis, tanquam ordinationem, mandatum, promissionē & priuilegium mediatoris nostri Christi Domini: vt admoneamur, & certi reddamur, quid in Cœna Dominica sit faciendum & credendum. Conuenimus enim ut accipiamus, edamus & bibamus, non panem cibarium, aut vulgare poculum: sed illum panē, qui est corpus Domini, & illud poculum quod est sanguis noui Testamenti. Sed natura panis, non est corpus Christi, nec vinū sanguis eius: nec vlla creatura, sed solus filius Dei virtute & omnipotentia sua efficere potest, vt panis sit ipsius corpus, & vinum sanguis ipsius. Illud autem in prima cœna effecit per verbum, dicens: Hoc est corpus meum. Recitantur igitur in nostra Dominica cœna, verba institutionis, non tantùm historicè: sed vt Ecclesiæ ostendatur, Christum ipsum per verbum, iuxta suum mandatum & promissionem, in actione cœnæ adesse, & potentia illius verbi, exhibere vescentibus suum corpus & suum sanguinē. Ipse enim est qui distribuit, licet per ministrū: ipse est, qui dicit: Hoc est corpus meum: ipse est qui per hoc suū verbum efficax est, vt panis sit corpus, & vinum sanguis ipsius. Hoc modo & inde certi sumus & credimus, nostra cœna Domini vesci non vulgari pane & poculo, sed corpore & sanguine Christi.

Iuxta Dionysij Sacerdos inchoaturus administrationem Eucharistiæ, præmittit tanquam priuilegium, hæc verba: Tu dixisti, Hoc facite in meā commemorationem.

Ambrosius de Sacramentis lib. 4. cap. 5. pulchrè distinguit verba institutionis. *Ambrosius.* Quædam enim sunt Euangelistarum verba, quæ tamen non vi historica tantùm recitantur, sed sunt tanquam priuilegium, quid nos in actione cœnæ Dominicæ facere debeamus, vt, Accepit panem, benedixit, fregit, dedit discipulis, &c. alia verò sunt Christi verba, quorum virtute panis est corpus Christi, & vinum sanguis eius: vt, Accipite, comedite, bibite, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Hoc autē interest inter consecrationē, & historicam recitationem verborū. Quando enim institutio recitatur, & non facimus quod Christus in cœna & fecit, & faciendū iussit: tunc non est consecratio, sed tantùm historica recitatio. Quando verò verba recitamus, & facimus quod iussit: tunc verbis illis benedicimus pani & poculo. Non ignoro, quæstionem hanc à multis variè disputari: quibusdam ad ipsū opus consecrantis, hoc est, ad externam tantùm recitationem verborum, sicut illa fit à ministro respicientibus, vt ex consecratione fermè magicū quiddam faciant, quibusdam verò ipsum verbū planè tollentibus ex Eucharistia, aliis tantùm historicā narrationem institutionis, sine accommodatione ad præsentem in nostra Dominica Cœna actionē retinentibus. Sed hanc quam exposui, iudico esse simplicissimam & veram sententiā de benedictione, seu consecratione Eucharistiæ: quæ rectè tradita, vtilis est ad erudiendā, & ad confirmandam fidem. Pontificiorum verò sententiā, de consecratione Eucharistiæ, non possumus simpliciter recipere. Disputantes enim de verbo, per quod fiat benedictio seu consecratio Eucharistiæ, vel ipsam institutionem maxima sui parte mutilant, sicut suprà dictum est, quasi exceptis quatuor verbis, reliqua in institutione nihil vel pertineāt vel faciant ad sanctificationē, vel traditiones humanas assuūt verbo Dei, quasi per verba institutionis, nō possit fieri consecratio, nisi adhibeantur etiam ea, quæ in Canone Missæ consarcinata sunt. Atque ita totum Sacramētum Eucharistiæ, quantū in ipsis est, reddunt incertum. Petrus enim Comestor dicit, verba institutionis non esse verba benedictionis: quia ignotum sit, quibus verbis Christus in benedictione Eucharistiæ vsus sit. *Petrus Comestor.* Sed contrarium affirmāt Ambrosius & Chrysostomus. Proclus quidam fingit, Apostolos intra diem Ascensionis & Pentecostes, composuisse Canonē, vt esset forma cōsecrationis. *Proclus.* Sed Gregorius asserit, Apostolos nō vsos Canonica illa prece, sed ad Dominicam solummodò orationem hostiam consecrasse. Ita omnino dubia & incerta est Canonica illa benedictio. *Canonica benedictio omnino incerta.* Incertū igitur etiam erit Sacramentum, quod Canonica illa prece consecrari dicunt. Nos verò quando verbis Christi in institutionem tribuimus benedictionem, habemus certum & firmum fundamentum. Præterea ipsam consecrationem seu sanctificationem, Pontificij tribuunt partim etiam operi Sacerdotis: & quidem non tantùm externæ recitationi verborum, sed & alijs sacrificuli gestibus, vt expansioni, complicationi, eleuationi, & gesticulationi manuum, inclinationi ceruicis, conuersioni corporis, transpo-

ctioni libri, crucis formationibus, & aliis similibus: & præcipuè verò consecrationi sacerdotis, altaris, vasorum, vestium, &c.

Hæc merito & necessario taxantur, vt ostendi possint vera fundamenta, quibus maximum hoc mysterium nititur: quod scilicet credimus, in cœna Dominica non vulgarem panem, & commune vinum, sed corpus & sanguinem Domini adesse, exhiberi & accipi.

DE RATIONE INSTITVTIONIS HVIVS SANCTISSImi Sacramenti.

CAPVT II.

Ergo Saluator noster, discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit: in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione, colere nos sui memoriam præcepit, suamque annunciare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me. & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis adeóque Symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos tanquam membra arctissima fidei, spei & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt id ipsum omnes diceremus, neque essent in nobis schismata.

CANON V.

Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ, esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit.

EXAMEN.

De vsu & fructu cœnæ Dominicæ.

Vtilissima est, simplex & vera ex verbo Dei explicatio doctrinæ, de fine, vsu & fructu, siue de virtute & efficacia Eucharistiæ. Hac enim doctrina, animi excitantur ad crebriorem vsum huius Sacramenti: accenditur in ipso vsu fides, inuocatio & gratiarum actio: conscientia denique credentis, ex hac doctrina dulcissima consolatione confirmatur, ad se etiam, in hac tanta carnis infirmitate pertinere, sibi certò communicari, firmiter donari & obsignari totum thesaurum omnium beneficiorum, quæ Christus mediator traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis nobis acquisiuit. Ostendit etiam hæc doctrina, quia variis huius vitæ calamitatibus subiecti sumus, quale pignus habeamus futuræ aliquando nostræ liberationis, immortalitatis & gloriæ. De re magna igitur disputatio est: & omnino necessarium est, doctrinæ huius synceritatē, sicut ea in verbo Dei tradita est, ita conseruare, ne vel additionibus vel detractionibus adulteretur.

Iterum verò commonefaciendus est Lector, quod sit κρινόμενον, seu quis sit verus status controuersiæ inter Pontificios & inter nos de hac doctrina. Tridentini enim dogmatistæ, non satis explicatè declarant id, quod in controuersia positum est: cùm tamen non ignotum sit, quid hoc loco damnare velint. Quintum siquidem Canonem ita constituerunt, quasi hic sit status controuersiæ, quòd nos remissionem peccatorum ita tribuamus fideli sumptioni Eucharistiæ, vt negemus alios etiā effectus ex illa sumptione prouenire ad credentes: cùm longè aliud sit, quod damnare volunt. Vt igitur explicatis illis, quibus Pontificij sperant se iudicium Lectoris vel turbare, vel saltem remorari posse: planè & perspicuè ostendatur, quid illud sit, quod in doctrina nostra, de fine & fructu Eucharistiæ sigillare & damnare volunt. Breuiter Patrum verbis & sententiis recitabo aliquos illos Eucharistiæ effectus, de quibus Canon iste loqui videtur, quos Eucharistiæ nos nullo modo detrahimus, sed docemus, fidem in sumptione debere reuerenter considerata, & cum gratiarum actione, amplecti omnes diuitias, & totum thesaurum beneficiorum, quæ Christus Mediator traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis, Ecclesiæ suæ acquisiuit. Quia enim in Eucharistia accipimus illud Christi corpus, quod pro nobis traditum est, & sanguinem noui Testamenti, qui in remissionem peccatorum effusus est: quis neget, credentes ibi percipere thesaurum omnium beneficiorum Christi? Accipiunt enim illud, in quo peccata remittuntur, in quo mors abolctur, in quo vita nobis communicatur, quo nos sibi Christus, tanquam membra adiungit, vt ipse in nobis, & nos in ipso simus. Pulchrè enim dixit Hilarius: Hæc accepta & hausta, faciūt vt & Christus in nobis, & nos in Christo simus. Cyrillus inquit: Quando carnem Christi in mystica benedictione, fide manducamus, hinc vitam habemus in nobis, illi carni coniuncti, quæ vita effecta est, vt non solùm anima per Spiritum sanctum in beatam vitam ascendat, verumetiam terrestre hoc corpus, cibo illo ad immortalitatem reducatur, resuscitandum in nouissimo die. In Eucharistia igitur accipimus pignus certissimum & præstantissimum reconciliationis nostræ cum Deo, remissionis peccatorum, immortalitatis, & futuræ glorificationis. Et reuera diuitias diuini sui erga homines amoris, in hoc Sacramento Christus opulenter effundit. Illud enim corpus, quod pro nobis in mortem tradidit, dat nobis in Cœna sua in cibum: vt ex eo tanquam solido, diuino & viuifico cibo viuamus, alamur, grandescamus, confortemur, atque adeò in ipsum conuertamur, ab eo nūquam separandi: sicut Augustinus prē dicit, in persona Christi: Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. Et sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, memoria passionis eius recolitur, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Et elegans est Ignatij sententia, quæ extat in Epistola ad Ephesios: vbi Eucharistiam vocat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον. Hoc est, Pharmacum immortalitatis, antidotum ne moriamur, sed viuamus in Deo, per Iesum Christum, remedium per auerruncationem, & depulsionem malorum purgans.

Hilarius. *Cyrill.* *Augustinus.*

Bernhardus.

Nec incommoda est Bernhardi sententia, in qua dicit: Corpus Christi est ægris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat, sanitatem conseruat: per hoc fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

Cyprian.

Cyprianus dicit: eos quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos esse relinquendos, sed protectione Sanguinis & Corporis Christi muniendos. Ad hoc enim fit Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela. Idoneus ergo esse non potest ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non accepta Eucharistia erigit & accendit.

Chrysost.

Chrysostomus inquit: Si qui fimbriam vesti-

menti

menti eius tetigerunt, rectè conualuerunt: quantò magis corroborabimur, si totum illum in nobis habeamus? Sedabit ille in nobis sæuientem membrorum nostrorum legem, perturbationes animi extinguet, morbos omnes depellet, ab omni casu nos eriget, & inimici potestate deuicta, ad veram pietatē concitabit, atq; ideo in seipsum confirmabit. Idem inquit, in priorem ad Corinthios: Ipsa mensa, animæ nostræ vis est, nerui mentis, fiduciæ vinculum, fundamentū, spes, salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum.

Ambrosius. Ambrosius de his, qui initiantur mysteriis, cap. 8. Iste esca, quam accipis, vitæ æternæ substantiam subministrat.

Et in Lucam inquit: Corpus Christi edimus, vt vitæ æternæ possimus esse participes.

Basilius. Basilius in Asceticis dicit, proprium esse eorum qui sumunt Eucharistiam, vt memoriā continuam seruent eius qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. In vsu igitur cœnæ Dominicę beneficia traditione corporis Christi & effusione sanguinis ipsius nobis præstita & acquisita, memori mēte sunt cogitanda, publica voce prædicanda & annuncianda, gratiarum actione publicè & priuatim cōmemoranda & celebranda. Nec tantùm historica cōmonefactio de morte Christi, & beneficiis eius in Eucharistia est: sed ipse habitans iam in nobis, illā sui *ἀνάμνησιν* efficacia corporis & sanguinis sui per Spiritum excitat, accendit, confirmat, auget & conseruat in nobis: ne obliuio illa, de qua Scriptura loquitur 2. Pet. 1. nobis obrēpat: aut si obrepsit, vt excutiatur. Præterea etiam, sicut Augustinus inquit, mysterium pacis & vnitatis nostræ, Christus in mensa sua consecrauit: & per hunc cibum & potum, societatem sui corporis & membrorum suorum intelligi voluit, quæ est Ecclesiæ vnitas.

Chrysost. Chrysostomus inquit: Vna mensa omnibus est proposita, idem cibus porrigitur omnibus, idque in propatulo fit: vt scilicet nos vnum corpus agnoscamus, & mutua charitate complectamur. Ideo enim (sicut Augustinus inquit) hoc Sacramentum in eiuscemodi rebus conficitur, quæ ex multis, puta ex granis, & multis botris seu racemis ad vnum aliquid rediguntur: vt admoneamur participatione huius Sacramenti, vt & nos vnum simus nos diligendo, vnam fidem, vnam spem, & indiuiduam caritatem. Et sicut Cyprianus inquit: Quibus vnus est panis, vnum est corpus, & omnium vnum cor, & anima vna, vni Christo adhærens.

Hæc ex Patrum sententiis breuiter repetere volui: vt Lectori ostenderē, non hunc esse statum cōtrouersię, de quo hoc loco Pontificij nobiscum dimicāt, quasi ipsi magnificentius sentiant & loquantur de fine, fructu, virtute & efficacia sumptionis Eucharistiæ, aut quasi nos de remissione peccatorū, in sumptione Eucharistię ita loquamur, vt alios effectus Eucharistiæ denegemus & detrahamus. Ideo enim nostram confessionem adiunxi sententiis veterū, ex verbo Dei sumptis & extructis: vt coram tota Ecclesia palam fiat, nos dignitati, virtuti & efficaciæ Eucharistiæ nihil quicquam detrahere. Et mirum est, Pontificios hoc modo insidiose voluisse transponere statum: cùm aliàs irasci & indignari soleant, nos dignitatem & efficaciam Eucharistiæ, ex verbo Dei magis extollere & ornare, quàm ipsorum Missæ, satisfactionibus, indulgentiis, & similibus veniarum nundinationibus cōmodum & vtile sit. Cùm igitur hæc enumerata diligentius in nostris Ecclesiis, quàm apud Pontificios doceātur: num in hac parte doctrinæ consensus est, ita vt nihil habeāt, quod in nostra doctrina damnent? Certè non sine causa anathemata sua in V. Canone expedtunt. Quid verò illud sit, obliquè notant cùm damnant: Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ, esse remissionē peccatorū. Sed inquis: Forsan eos notant, qui de remissione peccatorum, in sumptione Eucharistiæ ita disputant, vt reliquos eis effectus omnes prorsus negēt & tollant. Illos igitur nominent, nobis cum tali opinione nihil est cōmune, qui sentimus in vsu Eucharistiæ, fieri in credentibus applicationē & obsignationē omnium beneficiorū Christi mediatoris. Sed aliud est, de quo boni illi Patres dimicāt, quod in 2. capitulo ita explicant, Eucharistiam esse antidotū, quo liberemur à culpis quotidianis, hoc est, à peccatis venialibus: à mortalibus verò non liberemur per antidotū Eucharistiæ, sed tantùm præseruemur. Et illud est quod Colonięses Iesuitę ex Scholasticis clarius explicāt, cùm dicunt: Leuia quidem & minora peccata Eucharistiam delere, aliquando etiam grauia quædam: illa scilicet, quorū memoria cōfitentibus nobis exciderit, tunc enim Sacramenti virtutem supplere, quod ignorantia desiderabat. Mortalia autem peccata, vero vsu Eucharistiæ non deleri. Hoc igitur est caput illud, quod in doctrina nostra reprehendunt & damnant: quòd scilicet docemus, Filiū Dei in Eucharistia, dato suo corpore & sanguine, tanquā pignore seu sigillo certissimo & præstantissimo, testari, se singulis fide hoc Sacramento vtentibus, communicare, applicare, & obsignare beneficia sua, quæ traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis Ecclesiæ acquisiuit. Et inter illa beneficia, dicimus præcipuum & primariū locum obtinere remissionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, receptionem in gratiam, & acceptationem ad salutem & vitam æternam: non quòd reliqua Christi beneficia, ab Eucharistiæ fructu excludamus: sed quia hæc sunt quasi fundamēta omnium reliquorum Christi beneficiorum, quę nobis conferenda sunt. Neque hoc facimus priuata aliqua speculatione aut temeritate, sed ipse Filius Dei Eucharistiam nominat nouum Testamentum. Et Ieremias affirmat, in nouo Testamento comprehendi hoc pactum: Propitius ero iniquitati eorum, & peccati eorum nō memorabor amplius. Et quidem in ipsa institutione, Christus expressis verbis nominat remissionem peccatorum. Cogitet autem Lector, quid sit, remissionem illam in nouo Testamento, de quo verba Cœnæ loquuntur, cùm Iesuitis restringere tantùm ad leuia & minora peccata: quasi sanguis Christi, in Eucharistia acceptus, non habeat vim delendi peccata mortalia & grauiora: sed illa dignitas & virtus tribuenda sit nostris satisfactionibus, indulgentiis, missæ sacrificio, & reliquis veniarum negociationibus. Operæ precium enim est, expendere, quare Pontificij contra hoc caput doctrinæ nostræ tàm pertinaciter dimicent. Hæc enim consideratio, multa monebit, & ostendet causas grauissimas, quare contradicendum sit.

Iesuitæ Colonienses.

Primùm igitur remissionem peccatorum grauiorum & mortalium, quæ post Baptismum commissa sunt, docent quærendam & impetrādam esse nostra contritione, confessione, satisfactione, sacrificio Missæ, & aliis modis. Vident autem, totam illam veniarum structuram collapsuram, si re-

missio illa, & reconciliatio quæratur in corpore & sanguine Christi. Ne tamen nihil tribuant Eucharistiæ, loquūtur de venialibus: hoc est (sicut Iesuitæ interpretantur) de leuioribus & minutioribus peccatis. Vt igitur satisfactiones suas & reliquias venarum nundinationes retineant, acerbè dimicant, in vero vsu Eucharistiæ, non fieri applicationē remissionis peccatorū. Secūdò, vt dogma de dubitatione remissionis peccatorum retineant, damnant ipsam etiā obsignationem remissionis peccatorum in Eucharistia: Iesuitæ enim Colonienses manifestè ostēdunt, se dogma illud improbare, quòd credenti eis, qui fide hoc Sacramēto vtuntur, eius sumptione confirmentur, & certi reddantur de reconciliatione cum Deo, de remissione peccatorum, &c. Et rationem assignant, quia illud pugnet cum doctrina Pontificia, de dubitatione. Quia igitur vident verū & salutarem Eucharistiæ vsum, quasi aduersa fronte expugnare Pontificium dogma de dubitatione: ne conscientiis vllam certam & firmam consolationem, de fiducia & certitudine remissionis peccatorum relinquant, contendunt, in vsu Eucharistiæ, nec applicationem, nec obsignationem reconciliationis, seu remissionis peccatorum in singulis fide hoc Sacramento vtentibus fieri.

Pontificiorū doctrina de effectu Eucharistiæ.

Tertiò docent, multos quidem præstantes & insignes esse effectus Eucharistiæ: eos verò in vsu Eucharistiæ illis tantum contingere, qui ab omnib. grauioribus peccatis antè liberi, immunes, puri & sancti sunt: secus verò dispositos, iudiciū sibi manducare, & grauissimam offensionem Dei incurrere, eò quòd non pro dignitate, hæc sacrosancta mysteria contingant. Ita fermè Andradius etiā loquitur. Econtrà verò docent, Missam esse sacrificium propiciatorium, ad delenda quæuis peccata mortalia & grauissima, idque ex opere operato, sine aliquo peccatoris vel negotio, vel periculo. Hoc modo & hac via experti sunt, homines à crebriori vsu Eucharistiæ abterreri, & ad quotidianas Missarum nundinationes cupidius inuitari. Hoc aucupium nollent amittere: ideò talem fecerunt partitionē, quòd sacrificio Missæ tribuant remissionem omnium peccatorum: in vero autem Eucharistiæ vsu, leuiora tantùm & minutiora delicta tradunt deleri: idq; tamen non fieri sine magno periculo, nisi quis ab omnibus grauioribus peccatis antè immunis, purus & sanctus sit. Hæc consideratio verum est examen secundi capituli, & V. Canonis.

An impœnitentibus proficiat vsus Eucharistiæ.

Num verò nostra sententia est, in vero vsu Eucharistiæ, remissionem peccatorum accipere etiam eos, qui grauissimorum scelerum sibi conscij sunt, si non deponant, sed retineant propositum malefaciendi, si non afferant timorem Dei, siue pœnitentiā & fidem, sed scientes perseuerent in delictis cōtra conscientiam? Nullo sanè modo ita docemus. Seriò enim mouentur apud nos homines eos, qui nō agunt pœnitentiam, sed perseuerant in delictis contra conscientiam, manducare & bibere sibi iudiciū, ita vt rei fiant corporis & sanguinis Domini. Cumulatur enim offensio Dei inde, quòd in impœnitentia Eucharistiam sumunt, contumelia afficiūt corpus & sanguinē Domini. In his igitur quibus manducatio illa prodesse debet, necessaria est pœnitentia seu timor Dei, expauescens cogitatione peccati & iræ Dei aduersus peccata, & deponēs propositū malefaciendi: necessaria etiam est fides petens & accipiens remissionem peccatorum in promissione. Inde verò Andradius texit tale argumentum, quod existimat esse insolubile: Qui agit pœnitentiam, & credit Euangelio, accipit & habet remissionem peccatorum. Sed vtiliter accessurum ad communionem, oportet afferre pœnitentiam & fidem. Habet igitur remissionem peccatorum, ante communionem. Nemo verò illud vel quærit, vel accipit, quod iam antè habet. Ergo in vsu Eucharistiæ nec quæritur, nec accipitur remissio peccatorum. Sed tota hæc imaginatio, oritur ex ignorantia doctrinæ, de vero & salutari vsu Sacramentorū. Vnicū enim est fundamentū reconciliationis cū Deo, & remissionis peccatorum: Christus scilicet mediator, cum sua obedientia & merito. Illū verò pater proponit fide apprehendendum & accipiendū ad remissionē peccatorū, & in verbo & in Sacramentis. Est autem reconciliatio cum Deo, & remissio peccatorū, non sicut color seu qualitas, hærens immobiliter, indiuulsè & inseparabiliter in subiecto: vt semel accepta, nō opus sit amplius de ea cogitare. Sed fidei perpetua actio, & quotidianū exercitium in hac vita est, Christum magis magisq; & firmius apprehendere, in eo manere & perseuerare, ne remissio peccatorū amittatur, sed vt firmius & certius retineatur: imò in hac carnis nostræ deprauatione, inter tam varias diaboli insidias, & mundi scandala, nullū momentū est, in quo non opus sit nobis quærere, apprehendere & complecti gratiā Dei, reconciliationem & remissionem peccatorū.

Præterea in tentationibus, mens de hac quæstione præcipuè angitur. Cùm promissio loquatur in genere, an etiam ego, qui credo, habeam remissionem peccatorum? an verè, certò & firmiter eam habeam? Solicita etiam est pia mens, ne sibi eripiatur vel excutiatur. In hunc igitur vsum Deus, qui diues est in misericordia, quam opulētè super credentes effundit, præter verbum instituit etiā vsum Sacramentorum. Relinquimus autem & tribuimus & verbo, & cuique Sacramento, quod cuiusq; proprium est. Per Baptismum in Christo renascimur: renati, verbo & Eucharistia alimur, lapsi, per pœnitentiam & fidem ad promissionem gratiæ reuertimur, & eius fide propter mediatorē Deo, rursus reconciliamur. Et tamen ab hoc etiam vsu Eucharistiæ, quæ continet fundamentū remissionis peccatorum, corpus scilicet & sanguinem Christi, non excludimur. Filius Dei enim in Eucharistia, præstantissimo & certissimo pignore, exhibitione scilicet corporis & sanguinis sui, testatur se singulis, fide hoc Sacramento vtentibus, certò communicare, applicare & obsignare remissionem peccatorū, reconciliationem cum Deo, & reliqua sua beneficia, quæ traditione sui corporis, & effusione sanguinis sui, Ecclesiæ its acquisiuit, vt verbo & Sacramentis offerrentur, & fide acciperentur. Atq; ita fides, in vsu Eucharistiæ, habet de remissione peccatorum, firmam consolationis, fiduciæ & certitudinis suæ ancoram: habet etiam efficax antidotum, ad erigendā & sustentandā languidam fidem in luctu & tentationibus, contra diffidentiam, dubitationem, pusillanimitatem & desperationem. In vero etiam vsu Eucharistiæ, filius Dei testatur, se credentes sibi vt membra inserere, vegetet, sustentet, gubernet & viuificet eos: vt magis magisque ipsis coniungantur, & firmius in ipso perseuerare possint, & accepta beneficia retinere. Hanc dulcem, vtilem & necessariam consolationem & confirmationem fidei, conatur Pontificij Ecclesiæ eripere, quando ex fructibus & effectibus Eucharistiæ,

stiæ, expungunt applicationem & obsignationem remissionis peccatorum. Nec vero novi aliquid nostra hæc sententia affert. In omnibus enim veterum liturgiis, extant precationes, ut sumptio corporis & sanguinis Domini fiat in remissionem omnium peccatorum. Res igitur, de qua in secundo capitulo, & 5. Canone controversia est, valde magni momenti est, propter conscientiarum consolationem. Nam & reliquos Eucharistiæ effectus quos recitant, tradunt illis tantum contingere, qui suis præparationibus à peccatis gravioribus immunes, liberos, puros & sanctos se reddiderunt. Sed hæc septimo capitulo de præparatione copiosius explicanda erunt.

DE EXCELLENTIA SANCTISSIMÆ EVCHARISTIÆ SVper reliqua sacramenta, hoc est: An vera sit regula illa, sacramenta extra usum divinitus institutum, non habere rationem sacramenti.

CAPVT III.

Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris sacramentis, Symbolum esse rei sacræ, & invisibilis gratiæ formam visibilem. Verum illud in ea excellens & singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis utitur. At in Eucharistia ipse sanctitatis autor ante usum est. Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque eius sanguinem sub panis & vini specie, una cum ipsius anima & divinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie, ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur: divinitatem porro, propter admirabilem illam, eius cum corpore & anima hypostaticam unionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atque sub utraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quavis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

CANON III.

Si quis negaverit, in venerabili sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, peracta consecratione in admirabili Eucharistiæ sacramento non esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit.

EXAMEN.

Titulus pollicetur explicationem, quæ sit excellentia Eucharistiæ super reliqua sacramēta. Et quidem quod Eucharistia dignior & excellentior sit matrimonio, & reliquis quæ Pontificij sacramentis annumerant, non opus est disputare. Inter illa enim, quæ non sunt eiusdem generis, nec collatio quidem instituenda est. Hoc vero utiliter explicaretur, cum ad distributionem, appellationē & obsignationem beneficiorum Christi mediatoris, divinitus instituta, & ordinata sint hæc organa, seu media vox Euangelij, & usus sacramentorū, ut sint Baptismus & cœna Dominica: cumque thesaurus, qui in prædicatione Euangelij, in Baptismo, in Eucharistia hæc accipiendus offertur & proponitur, sit Christus mediator cum omnibus suis beneficiis: quæ sit vel differentia, vel qui gradus, inter hæc organa seu media. Sed de his utilibus explicationibus non sunt soliciti Tridentini patres. Pro scholasticorum vero traditionibus stabiliendis & retinendis, acriter dimicant.

Pontificij de Eucharistia. Tradunt autem illi, Eucharistiam excellere reliqua sacramenta. I. In significando. II. In significato. III. In continendo. Et hæc ita explicant, quod in reliquis sacramentis, tantum sit gratia accidentalis & creata: in Eucharistia vero sit Christus ipse author, sanctificator, & fons omnis gratiæ. IIII. In modo continendi: quod scilicet reliqua nō sint sacramenta, nisi in usu, & sanctificandi vim habeant, nō nisi in ipso usu. Eucharistia vero sit sacramentum, & contineat corpus & sanguinem Christi, durabiliter & permanenter etiam extra usum. Et de prioribus quidem tribus gradibus Tridentini nihil disputant, idque eo forsan, quia animadvertunt quam absurdum sit, Christum ipsum, omnis gratiæ & sanctificationis fontem & autorē, ex baptismo præscribere, & eius loco accidentalem & creatam gratiam in aqua regenerationis substituere, cum scriptura manifeste testetur, Christum ipsum lavacro aquæ in verbo mundare Ecclesiam, Ephe. 5. Et Paulus affirmat, Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Pro illa vero opinione, quod Eucharistia sit sacramentū, & contineat Christum, etiam extra usum illum, ad quem divinitus instituta est, tanquam pro aris & focis dimicant. Et monendus est lector, quas huius sui certaminis causas habeant. Cœnam Dominicam ab aliquot iam annis, in regno Pontificio transformarunt in actiones plane diversas ab eo usu, ad quem Christus illam instituit. *Missa Pontificia* In missa enim, recitatis super panem & vinum verbis consecrationis (quæ ita vocant) sacramentum circumstantibus non distribuitur, à populo non accipitur, non manducatur, non bibitur: sed Deo Patri, pro delendis & vivorum & mortuorum peccatis, certis sacrificuli gestibus & precatiunculis offerri fingitur. Panis super quem verba illa pronunciata sunt, nō ad manducationē distribuitur: sed asservatur, reponitur, includitur, circumgestatur, & homines persuadentur, se ibi accensis luminaribus, genuflexione, & aliis venerationis & adorationis ritibus & gestibus, peculiarem & eximium cultū Christo præstare, & quidem excellentiorem, quàm si panis ille benedictus, iuxta institutionem acciperetur & manducaretur. Ostensio Eucharistiæ usurpatur contra tempestates, incendia, morbos, & quævis pericula. Item, pro omnis generis benedictione impetranda. Hos posteriores usus à Christo in verbis institutionis non esse præscriptos & mandatos, ipsi Pontificij negare non possunt. Priorem etiam non habere fundamentum in verbis institutionis, postea de Missa demonstrabimus. Hæc omnia, & his similia refutantur & vertuntur unica illa, & verissima, & firmissima regula: *Axioma firmissimum.* Sacramenta extra usum divinitus institutum, non habere rationem Sacramenti. Et propterea huic regulæ adeò sunt infesti: propter illam enim damnandam, tertium caput, & quartum Canonem posuerunt. Vident enim omnia illa, quæ extra usum divinitus institutum, Eucharistiæ affingunt, non posse retineri, defendi, & stabiliri, nisi damnata verissima illa regula, dogma scholasticorum, pro articulo fidei Ecclesiæ obtrudatur.

quòd scilicet recitatis verbis consecrationis super panem, etiamsi vsus ille, quem Christus instituit, nec adsit, nec accedat, existimetur tamen Christus Deus & Homo, in illo pane, quacunque ratione tractetur, adesse, contineri, & durabili coniunctione, permanere, non minus, & non aliter, quàm in ipsa exhibitione & manducatione diuinitùs instituta. Hac enim opinione posita, humana cogitatio mox affingit alios vsus, & instituit alias Eucharistię actiones, quàm sicut Christus in verbis institutionis pręscripsit. Et iudicantur tunc, illa non tantùm bona conscientia fieri posse, sed omnino fieri debere. Siquidem etiam extra vsum in verbo institutum, Christus cum corpore & sanguine suo ibi adesse docetur, nec minus nec aliter quàm in ipso vsu. Habent igitur Pontificij causas ad stabiliendū regnum suum, satis magnas & graues, quare pro dogmate isto, tanquam pro aris & focis strenuè dimicandum sibi proposuerint: sublato enim hoc fulcro, nō minima pars regni ipsorum, sponte collapsura esset. Animaduertunt autem, se in hac causa similitudine reliquorum Sacramentorum, vehementer premi & angi. Si enim verba institutionis Baptismi, super aquam pronuncientur, & non fit vel fiat actio baptizationis, nec adsit qui tingatur: non esse Sacramentum Baptismi, ipsi fateri coguntur. Nec si aliqua includatur, circumgestetur, vel ostentetur, dicendum est, ibi Christum, Patrem & Spiritum sanctum ita adesse, sicut in actione Baptismi tota Trinitas adest. Hoc ipsi etiam Pontificij fatentur. Ne verò idem in Sacramento Eucharistiæ, cum irreparabili regni sui detrimento concedere cogantur, comminiscuntur hanc esse excellentiam Eucharistiæ, super reliqua Sacramenta, quòd etiam extra vsum ibi adsit, & contineatur Christus Deus & Homo, eo planè modo, sicut in ipso vsu adest. Et hæc quidem est communis & pertinax ipsorum asseueratio. Cúmque hactenus tantùm repetitiones Scholasticæ Theologiæ, sola anathematum adiectione amplificatas & firmatas, in his decretis audierimus: nunc, quod Dij ipsorū bene vortant, axioma illud, non verbis tantum repetere, sed & probare, & quidem ex verbis institutionis conantur. Arrigat igitur Lector aures, ne perpetuò dicant homines, Tridentinum Concilium sine fundamentis & probationibus, solis asseuerationibus & anathematis agere. Ita autem aiunt: Nondum Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Nos verò conditionem illam accipimus, ex verbis institutionis totam hanc controuersiam diiudicandam esse, & quomodo diiudicatio illa fieri debeat, ipsi Pontificij nobis viam monstrant: quando ex verbis Baptismi probant, aquam Baptismi extra vsum diuinitùs institutum, non habere rationem Sacramenti. Vocatur enim Baptismus, lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti. Tit. 3. Ipse Christus cum virtute mortis & resurrectionis suæ ibi adesse scribitur, Galat. 3. Ephes. 5. Roman. 6. 1. Pet. 3. Sed quia institutio vtitur verbo significante actionem, Baptizate eos: Item, Quotquot baptizati estis, Galat. 3. Baptizemini, Actor. 2. ideo extra vsum illum, & extra illam actionem etiamsi verba institutionis millies super aquam, quanta intentione pronuncientur, tamen non est Sacramentum baptismi: nec dicendus est Christus in aqua illa adesse, sicut in baptismo adest. Et possit forsan quis obiicere: sicut aquæ thermarum habent & retinent peculiarem suam virtutem, etiamsi nemo ibi lauet: neque enim ab vsu lotionis, thermæ virtutem accipiunt, sed illam antè habent: ita etiam lauacrum aquæ in verbo, esse lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, etiamsi nemo sit qui baptizetur: cùm virtutem illam accipiat & habeat à virtute verbi, non ab illis qui baptizantur. Sed rectè respondetur ex institutione, Baptismum sanè virtutem suam non mutuari ab vsu eorum qui baptizantur, sed ab efficacia verbi diuini: esse tamen ordinationem Dei, in institutione ita patefactam, vt baptismus sit actio: & quòd in illa actione, seu in illo vsu, sit tale Sacramentum, sicut mandatum & promissio diuina, in institutione illud describit. Extra verò illum vsum, aut si Baptismus transformetur in actionem aliam & diuersam ab ea, quæ institutione præscripta est, non erit Baptismus. Institutio enim inquit: Baptizate eos. Quod si extra illum vsum, verba institutionis super aquam pronuncientur, non faciunt Sacramentum: sed magis est prophanatio nominis diuini, si aqua verbis institutionis sanctificata, non accommodetur ad eum vsum, quem institutio præscribit, aut si transferatur ad aliam actionem, quàm quæ in institutione mandata est. Hæc de baptismo vt certa sunt, ita à Pontificiis, vt arbitror, non negantur. Hoc verò κριτήριον, ex verbis institutionis Sacramentorum sumptum ad hanc etiam controuersiam de Eucharistia accommodabimus: vt manifestum euadat, an verum sit quòd Pontificij contendunt, Eucharistiam hoc proprium & peculiare habere, quòd extra vsum, & extra illam actionem, quæ institutione præscripta & mandata est, habeat rationem Sacramenti, non minus atque in ipso vero vsu. Si itaque in institutione Eucharistiæ, tantùm hæc verba extarent: Accepit panem, gratias egit, & dixit: Hoc est corpus meum, tunc aliquid dicerent Pontificij. Sed institutio inquit: fregit, hoc est distribuit, dedit discipulis, & iussit vt acciperent, vt comederent & biberent. Hæc verba certè extra omnem controuersiam, actionem significant, & quidem expressè vtitur verbo faciendi, inquit enim: Hoc facite, quod scilicet in prima hac mea cœna factum est. Si igitur iuxta institutionē iudicandum est, erit Sacramentum Eucharistiæ, certa quædam actio, & consistet in vsu, non minus quam Baptismus. Imò consideret hoc Lector: In institutione Baptismi, vnicum tantùm est verbum, significans actionem (Baptizate eos) & tamen quàm fortiter demonstret & conuincat, Baptismum extra illum vsum diuinitus institutum, non esse Sacramentum, iam ostensum est. In Eucharistiæ verò institutione, non vnum aliquod tale verbum est, sed aliquot ordine ponuntur, quæ manifestissimè actionem significant: Accepit, gratias egit, fregit, dedit discipulis, dixit: Accipite, comedite, bibite, hoc facite. Iam quærimus, si super panem & vinum pronuncientur hæc verba: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: & non fiat distributio, nemini detur, non sit qui accipiat, comedat & bibat: quærimus inquam, an ibi seruetur institutio Christi? Et manifestum est, quòd non. Secundò quærimus, An ibi sit verum Sacramentum Eucharistiæ, vbi non seruatur institutio Christi? Certè quia institutione sanctificantur Sacramenta noui Testamenti, manifestum & certum est, vbi non seruatur institutio,

Respon

stitutio, ibi non esse Sacramentum. Iam autem intelligit Lector, id quod supra annotauimus, quare Pontificij tam solicite disputent: Non totam institutionem, sed tantum particulam illam: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: pertinere ad sanctificationem Eucharistiæ. Ita enim sperant se posse obtinere, quod vsum extra diuinitus Institutum, panis sit & maneat corpus Christi. Sed Christus cum inquit: Hoc facite: totam institutionem, non tantum particulam aliquam intelligit. Paulus etiam cum mentionem fecisset benedictionis Eucharistiæ, 1. Corin. 10. mox capite 11. monstraturus, quomodo liceat non vulgarem, nec priuatam, sed Dominicam Cœnam celebrare, totam institutionem Cœnæ recitat & describit. Veteres etiam in sanctificatione Eucharistiæ, non particulam aliquam, sed totam institutionem adhibuerunt. Et illud est verbum, quo accedente ad elementum, iudicarunt fieri Sacramentum. Quando igitur verba institutionis pronunciantur super panem & vinũ, & non adest vel accedit vsus ille, siue actio illa, quę in institutione non tantum præscripta, sed mandata est: omnino veritas cogit, vt sentiamus & dicamus, ibi non adesse Christum cum suo corpore & sanguine, eo modo sicut in vero vsu Cœnæ iuxta verbum suum adest. Illa enim differentia inter Baptismum & Eucharistiam, de qua Pontificij laborant, quod scilicet Baptismus in vsu, Eucharistia vero etiam extra vsum sit Sacramentum, ex verbo Dei nec ostendi, nec probari potest. Sicut enim in institutione Baptismi, sunt verba, significantia vsum & actionem: ita etiam in institutione Eucharistiæ, talia sunt verba: imo quia plura talia verba sunt in institutione Eucharistiæ, argumenta multo fortius & firmius concludunt de Eucharistia, quam de Baptismo, quod extra vsum diuinitus institutum non sint vera Sacramenta. Est igitur Cœna Dominica, actio quædam, habens certum vsum, in institutione præscriptum, & huic actioni, quam filius Dei per ministerium exercet, annexa est promissio illa, de qua verba institutionis loquuntur. Quando vero in extra illum vsum, transformatur in aliam & diuersam actionem ab ea, quæ in institutione præscripta & mandata est, licet verba super panem & vinum pronuncientur, non magis erit Sacramentum, quam sicut de Baptismo supra dictum est: imo est prophanatio verba institutionis super panem & vinum pronunciare, & interim vsum de quo institutio loquitur, vt scilicet distribuatur, edatur & bibatur, hoc est, ipsum sensum institutionis expungere, aut in aliud genus peruertere.

[illegible margin note]

Hæc certe sunt manifestissima. Obseruabit autẽ Lector, quod Tridentini non audent dicere, quod tamen & sentiunt & intelligunt, Eucharistiam extra vsum diuinitus institutum, esse Sacramentum in quo sit corpus & sanguis Domini: sed dicũt ante vsum & post vsum, quæ quia aliquid ambiguitatis habere videntur, iudicarunt se sub illis inuolucris, omnia ea quæ extra vsum diuinitus institutũ, in tractationẽ sanctissimæ Eucharistiæ irrepserũt: stabilire, defendere & retinere posse. Quid enim (inquiunt) nũ Christus non prius pronunciauit hæc verba (Hoc est corpus meum) quam solicite obseruasset, Apostolos omnes, & singulos benedictum, exhibitum & acceptum panem, dentibus iam premere & manducare? Aut si de pane illo, super quo gratias egerat, tunc cum illum exhibeat, priusquam Apostoli eum manducarent, dixit: Hoc est corpus

[illegible margin note]

meum: nunquã diu falsa fuit propositio illa, donec Apostoli inciperent manducare: vt tunc primum mãducatio Apostolorum, propositioni illi tribueret veritatem? Et notato in margine cap. Lucæ 22. affirmant Apostolos nondum suscepisse de manu Domini Eucharistiam, cum vere ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Lucas enim non addit hæc verba: Accipite, manducate, & bibite: sed dedit panem, & dixit: Hoc est corpus meum. Ad posterius autem argumentum primo respondebo, institutionem scilicet Cœnę Dominicæ, diiudicandam esse ex collatione descriptionum, quæ in quatuor locis Scripturæ extant. Perperam igitur faciũt, qui ex descriptione Lucæ colligere volunt, Christum ita dedisse discipulis panem, vt eo siue plane non vterentur siue quomodolibet vterentur, tamen additam esse & manere veritatem illam: Hoc est corpus meum. Matthæus enim, Marcus & Paulus describunt, Christum disertis verbis prius mandasse, vt pane illo quem dabat, vterẽtur: & quidem præscripsisse modũ, quo pane illo vti deberent: Accipite scilicet, & manducate, & tunc addidisse illã verba: Hoc est corpus meum. Et Marcus in descriptione alterius partis, dicit: Et biberunt ex eo Calice omnes, & dixit eis. Hic est sanguis meus. Nec tamen sentẽtia est, panem benedictum qui distribuitur, qui exhibetur, & quẽ Apostoli de manu Christi susceperunt, nõ esse corpus Christi, sed tunc primum fieri corpus Christi, quando incipit manducari. Tota enim actio institutionis cõnexa est, & ad totam illam actionem pertinent hæc verba: Hoc est corpus meum. De illo igitur pane qui benedicitur, qui frãgitur seu distribuitur, qui exhibetur, qui accipitur & manducatur, de illo inquã pane Christus dicit: Hoc est corpus meum. Et Paulus fracto pani hoc tribuit, quod sit communicatio corporis Christi, 1. Cor. 10. In verbis etiam institutionis inquit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, hoc est, quod distribuitur in Cœna, est corpus Christi. Christus igitur Deus & homo, in tota illa actione Cœnę à se instituta, præsens adest, & exhibet vescẽtibus corpus & sanguinem suum. Ipse enim est, qui per ministerium benedicit, qui distribuit, qui exhibet, qui dicit: Accipite manducate, Hoc est corpus meũ. Sicut Chrysostomus inquit in 26. Matthæi. Non sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa Cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum ordinem nos tenemus, qui vero hęc sanctificat, & trãsmutat, ipse est. Hæc sunt simplicia, vera, & ex verbis institutionis manifesta. Vsus enim in hac disputatione rectissime definitur tota seu integra illa actione, quæ in verbis institutionis præscribitur & mãdatur. Quãdo igitur panis iuxta institutionem accipitur, benedicitur, distribuitur, exhibetur & accipitur: illa actio non recte dicitur esse vel ante, vel extra vsum Cœnæ, qui integra actione institutionis definitur. Sed Tridentini de sola manducatione loquũtur, & quia ante illam manducationem, Christus Deus & homo, in actione Cœnæ, quando panis benedicitur, distribuitur, exhibetur & accipitur, adest, præbens vescentibus cum pane & vino corpus & sanguinem suum: inde Tridentini conantur hoc extruere, Christum Deum & hominem in Eucharistia etiam ante vsum cum suo corpore & sanguine ita adesse, vt recitatis verbis institutionis super panem & vinum, etiamsi reliqua actio quæ in institutione præscripta & mandata est, vt scilicet distri-

Responsio.

Chrysost.

Tridentinorũ falsissima conclusio.

buatur, exhibeatur, accipiatur & manducetur per aliquot dies, imo per aliquot vel menses vel annos non sequatur, rogatur tamen Christus interea cum suo corpore & sanguine, in pane & vino illo, durabili coniunctione permanere: & quidem ita, vt interea sacrificio Missæ, repositione & circumgestatione: ostensione, adoratione, & quæ his coniuncta sunt, tractetur.

Hæc vero sunt, quæ institutioni non sunt consentanea, imo quæ cum illa pugnant. Actionē enim Cœnæ institutio ita præscribit: Accipere panem & vinum, benedicere, distribuere, exhibere, accipere, mãducare, & addere illud verbum Christi: Hoc est corpus meum, Hic est sãguis meus, & hæc facere in ipsius commemorationem. Non autem vel iussit, vel permisit, vt actionem illam discerpamus aut diuellamus in aliquot vel dies, vel menses, vel annos, sed istud nos facere iussit, quod & verbo & exemplo suo nobis præscripsit. Non autem panem ita benedixit, vt promitteret, si post aliquot menses vel annos primum distribuatur & manducetur, interea tamen corpus suum perpetuo pani affixum fore: sed accepit panē, benedixit, fregit, dedit discipulis, & dixit: Accipite, manducate, Hoc est corpus meũ, &c. Et suo exemplo monstrauit distributionē, exhibitionem, sumptionem & manducationē non differendam esse in aliquot dies, menses vel annos. Descriptio enim institutionis narrat, statim factam fuisse exhibitionem, sumptionem & manducationem.

Hæc tam sunt manifesta ac certa, quæ nullo artificio eludi possunt, modo firmiter retineamus illud fundamentum, institutam esse normam & regulam, ex qua & secundum quã omnes tales quæstiones & disputationes diiudicãdæ sunt. Vtrũque igitur ex hoc fundamento, clarissime demõstratur. I. Benedictionem Eucharistiæ, & promissionē præsentiæ corporis & sanguinis Christi, nõ debere diuelli & distrahi ab vsu illo, qui in institutione præscriptus & mandatus est. De benedicto enim pane qui distribuitur, accipitur & manducatur, Christus affirmat: Hoc est corpus meũ. II. Nõ esse quocũque prætextu instituendum, dadendum, amplectendum alium vsum Eucharistiæ, quam qui in verbis institutionis præscriptus & mandatus est. Quomodo enim Christus Ecclesiam suam, vsque ad finē seculi Eucharistia vti voluit: illud & in vltima cœna Apostolis tradidit, & post ascensionem, ad Paulum repetiuit. Illa vero & traditio & repetitio descripta extat. Et ne hominis quidem testamẽto aliquid superordinatur, Gal. 3. Multo minus igitur hoc faciẽdum est, in Testamento filij Dei. Hæc simplicissima & manifestissima fundamenta conuellunt, diruunt, & subuertunt duas nõ postremas regni Pontificij columãs: quod scilicet recitatis verbis institutionis super panem, etiam extra vsum diuinitus in institutione ordinatum & mandatum, Christus Deus & homo, durabili coniunctione sit & permaneat in pane, nõ aliter atq; ibi adest in vero vsu, & quod præter seu extra illum vsum, qui habet testimonium & mãdatum institutionis, liceat alio modo & alio vsu tractare Eucharistiã, vtpote per modũ sacrificij, repositionis, circumgestationis, ostensionis, & quæ his coniuncta sunt. Ambrosius vero 1. Cor. 11. indignos dicit illos intelligi à Paulo, qui Sacramentum hoc vel aliter celebrant, quã à Christo institutum est, vel aliter illud accipiunt, quam ab ipso traditum est. Ideo vetustas, licet hoc non *Ambrosius.*

iudicabat necessarium, vt sēper in omni synaxi, tota communitas: vel omnes præsentes simul cõmunicarent: hoc tamen iudicabat, Missam non esse legitimam & perfectam, nisi essent aliqui qui simul cum Sacerdote communicarent. Hoc est, vt Sacramentum Eucharistiæ, non tractaretur extra vsum distributionis & sumptionis. De Cõsecratione, distinctione 2 ca. peracta. Canon Apostol. 10. Antiochenus 2. Chrysostomus in 1. ca. ad Ephes. sermo. 3. Durandus in rationali li. 4. ca. 1 inquit: Illa est legitima Missa, in qua sunt Sacerdotes, respondens, atque communicans, sicut ipsa precum compositio euidenti ratione demonstrat. *Chrysost. Durandus.*

Gabriel Biel in Canonē lectu. 26. Christus postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in cõsecratione: neque dedit discipulis, vt ipsum honorifice conseruarent: sed dedit in sui vsum dicēs: Accipite, & manducate. Et Lect. 38. dicit, ideo patres formæ consecrationis addere hęc verba: Accipite & edite. Cassander citat ex Humberto Episcopo non esse perfectam vel Missam, vel commemorationem Christi, quam esse discipulis suis tradiderit, nisi panis benedictus mox frangatur, & statim distribuatur. *Gabr. Biel.*

Quod vero apud Iustinum, peracta in cœtu Ecclesiæ communione. Diaconus partes aliquas defert ad absētes, & ad ægrotos. Item quod apud Eusebium ad Episcopos hospites Eucharistia mittitur, nihil patrocinatur Pontificijs. Ibi enim Sacramentum manet in vsu: defertur enim & mittitur, vt distribuatur, exhibeatur, accipiatur & manducetur. Quod vero quidam distributam, exhibitam, & acceptam Eucharistiam leguntur non statim manducasse, sed in cistulis, orarijs, &c. asseruasse, & nescio quid asseruato huic pani tribuisse, nos nihil mouere debet. Non enim quæstio est, quid aliquis ante nós (vt ex Cypriano verba mutuemur) fecerit, sed quid ille, qui ante omnes est, & prior fecerit & faciendum nobis mandarit. Nam & illa consuetudo priuatim asseruandi Eucharistiam extra vsum publicis conciliorum constitutionibus postea abrogata & prohibita est. *Cyprian. elegans dictum.*

Addit autem IIII. Canon, etiam post vsum in Eucharistia, hoc est, in pane & vino, esse corpus & sanguinem Domini. Quid autem hoc sit, expēdendum est. Christus instituit, vt panis & vinũ in Cœna Dominica sint media, seu organa, per quæ vult vescētibus præbere & communicare corpus & sãguinē suum: vt non tãtum per fidem & spiritũ, sed & naturali seu substantiali participatione, sicut veteres loquũtur, sit & maneat in credentibus, illísq; subinde magis magisque vniatur. Post vsum igitur benedicti panis & vini in Cœna Dominica, nõ disputandum est de vnione panis & corporis Christi: sed tradenda ex verbo Dei dulcissima consolatio, de cõiunctione Christi, Dei & hominis, nõ cũ pane iam manducato, sed cum anima & corpore credentium, vt nos sibi insertos tanquam surculos gestet, seruet, viuificet & gubernet. Sed oppressa & sepulta vtilissima hæc doctrina, glossa de Consecratione, distinct. 2. olim tradidit: Quam cito species dentibus teritur, tam cito in cœlum rapitur corpus Christi: ne scilicet qua consolatio credentibus inde relinquatur. Tridentini verò patres, nunc suauem illam glossæ cantilenam non repetunt: & tamen de coniunctione Christi, Dei & hominis, cum credentibus post vsum Cœnæ nihil dicunt, sed disputant, corpus Christi esse in pane, etiam

post

post vsum. Et forsan respexerunt ad pudendas illas Pontificias cautelas, quæ in ipsa etiam excrementa instituunt inquisitionem, si enim species aliquo modo dignosci possunt, insaniunt ibi adhuc affixũ hęrere corpus Christi. Et ego sane arbitrarer, ipsos, (post vsum) intelligere illud, quod in IIII. Canone sequitur, in particulis consecratis, quę post communionem supersunt & reseruantur, remanere corpus Christi. Sed quomodo (post vsum) dici potest de illis particulis, ad quas vsus nondum accessit, hoc est, quæ non sunt distributæ, acceptæ & manducatæ? Ipsa etiam coniunctio, qua vtuntur IIII. Canone, significat duo distincta & diuersa ab ipsis intelligi, quando dicunt, I. in pane Eucharistię etiam post vsum esse corpus Christi. II. in particulis post communionem residuis, remanere corpus Christi. Sed hæc posterior controuersia pertinet ad VI. capitulum, & ad VII. Canonem. Porro tractatur etiam in tertio hoc capitulo, & in III. Canone, quæstio de concomitantia, qua totus & integer Christus sit sub quauis specie, ita vt tantundem contineatur & accipiatur sub altera specie, atque sub vtraque. Sed hæc pertinent ad disputationem, quæ peculiari loco postea explicanda erit, de communione sub vna specie. Ideo hanc partem ad illum locum reiiciemus.

Disputatio de concomitantia.

De TRANSSVBSTANTIATIONE.

CAPVT IIII.

Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idq; nunc denuo sancta hæc synodus declarat, per consecrationem panis & vini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter & proprie à sancta catholica Ecclesia, Transsubstantiatio est appellata.

CANON II.

Si quis dixerit, in sacrosancta Eucharistiæ Sacramento, remanere substantiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Domini Iesu Christi, negaueritq; mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem, catholica Ecclesia aptissime Transsubstantiationem appellat, anathema sit.

EXAMEN.

Est & Transsubstantiatio, vna ex columnis regni Pontificij: pro qua fulcienda & stabilienda, cur tantopere laborent, Lectori in primis considerandum est. Nõ autem hæc est causa, quasi vera & substantialis præsentia, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis Christi, in Dominica Cœna non possit aliter doceri, retineri, credi, & cõfessione exprimi, hoc enim fieri posse, ipsi in II. Canone concedunt: sed vt sacrificium Missę, asseruatio, circumgestatio, adoratio panis, & quæ his extra vsum diuinitus institutum coniuncta sunt, retineantur & stabiliantur, ideo tam pertinaciter de Transsubstantiatione dimicant. Inter cæteras enim causas Transsubstantiationis expresse has recitant, ne alia substantia quam Christi, in Eucharistia vel adoretur, vel Deo patri offeratur: vtq; durabilis sit præsentia corporis Christi in Eucharistia, etiam extra vsum.

Sicut autem ipsum vocabulum Transsubstantiationis, & nouitatem & peregrinitatẽ dogmatis satis ostenditita vtile est obseruare, quando potissimum disputari cœperit opinio transsubstantiationis: quæ nũc pro articulo fidei, sub anathematis denunciatione Ecclesiæ obtruditur. Veteres igitur simpliciter mentionem faciunt mutationis & cõuersionis elementorum, in Cœna Dominica: quam ita intelligunt & explicãt, vt post sanctificationem, iam non sit cõmunis panis, & vulgare poculũ, sed sit Eucharistia: quæ duabus reb. constet, terrena & cœlesti, visibili & inuisibili: sicut Irenæus & Augustinus loquũtur. Damascenus postea, Theophylactus, & alij, cœperunt magis hyperbolice de trãsformatione elementorum in Cœna Domini concionari. Lõgobardi vero primum tempore, vna cũ Scholastica Theologia, in Gallia cœptum fuit disputari de modo illius conuersionis, an sit formalis, an substantialis, an vero alterius generis. Et fuisse varias & diuersas de hac quęstione illo tempore opiniones, Longobardus recitat li. 4. distin. 11 & 12. Et quidem nihil certi tũc de hac quæstione in Ecclesia definitum & determinatum fuisse, Lõgobardus manifeste indicat, cũ inquit: Definire non sufficio. Et sui quidem seculi varias opiniones ita describit: Quibusdam videtur, quidam concedunt, alij dicunt, alij tradunt. Ante sua vero tempora quę fuerit multorum sententia, ita describit. Alij putauerunt, ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Christi esse & sanguinem.

Damascenus.

Hoc igitur modo sparsis seminariis, cum omnes Scholæ disputatione illa feruerent, Innocentius III. circa annum Domini 1200. in Lateranensi Cõcilio, modum conuersionis, antea in Ecclesia non definitũ, primus determinauit, & dogmati nouo, nouam etiam indidit & accommodauit appellationem: corpus scilicet & sanguinem Christi in Sacramento altaris, sub specieb. panis & vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinẽ, potestate diuina. Hæc enim sunt verba Concilij Lateranensis li. 1. Decretalium; cap. firmiter. Illam vero sententiam Innocentius repetit, De celebratio. Missarum cap. cum Martha. Et in libro de officio altaris, fusius eam explicat: panem scilicet ita fieri carnẽ vt desinat esse panis, quia materia panis & vini mutetur in substãtiam carnis & sanguinis, non quod ex pane vel vino materialiter formetur caro & sanguis, nec quod aliquid adiiciatur corpori Christi, sed quia panis transsubstantietur in corpus. Ibidem vero Innocentius dicit: Fuerunt qui docerent, quod sicut post consecrationem vera panis remaneant accidentia, & sic vera panis substantia: quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia nõ possunt existere sine subiecto: quia accidentis esse, non est aliud quam inesse. Sic panis & vini substantiis permanentibus, ad probationem illorum verborum corpus & sanguis Christi veraciter incipiunt esse sub illis, ita quod sub eisdem accidentibus, vtrumque vere suspicatur, panis & caro, vinum & sanguis: quorum alterum probat sensus, reliquum credit fides. His verbis Innocentius recitat sententiam, quæ multorum fuit, ante Lateranense suum Concilium. Dicit enim: Fuerunt, &c. Et licet ipse diuersum & sentiat & statuat, transeunte scilicet substantia, remanere accidentia, & esse sine subiecto: non tamen sicut Tridentini faciunt, anathemate alteram illam sententiam damnat, quod Lector

Innocentius.

Innocentius.

diligenter obseruabit. Idem etiã inquit: An totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Tridentini vero patres simpliciter diuersum sentientibus anathema denunciãt. Hæc igitur Tridentina anathemata, adeo sunt recentia, vt ne Innocentij quidem ætate, in rerum natura fuerint.

Scholastici

Post Lateranense vero Concilium, Scholastici cupide arripuerunt idoneam hanc materiam, ad acuenda & exercenda spinosa ingenia. Disputant enim: An accidentia, quæ post annihilatam panis & vini substantiam, eadem numero remanent, innitantur vel corpori Christi, vel aeri circumstanti: an vero per se stent, nulli subiecto inhærentia, ita vt sine subiecto cohęreant? Quidã disputarunt, transeunte forma panis, remanere materiam, sicut materia alimenti fit sub forma nutriti. Alij, transeunte materia, remanere formam panis. Communiter vero senserunt, totam substantiam panis, transire in corpus Christi. Quæsitum etiam fuit, an materia panis conuertatur in materiam corporis Christi, & forma in formam: an vero iuxta Anaxagoræ chaos, quodlibet conuertatur in quodlibet. Item, an substantia panis, resoluatur in præiacẽtem materiam: an vero in nihilum redigatur. Innocentius quęrit: An aqua quæ vino miscetur, simul cum vino transsubstantietur: an vero maneat circumfusa corpori Christi. Prolixæ sunt disputationes, quomodo accidentia illa, quibus nulla subest substantia, possint agere & pati, vt nutrire, corrumpi: & quomodo ex eis possit aliquid generari. Item, An annihilata substantia panis, iterum possit eadem numero redire. Quid mus rodens panem, comedat. Has & similes portẽtosas disputationes, qui nerui & fructus sunt dogmatis de Transsubstantiatione veteri Ecclesiæ prorsus ignotas fuisse certissimum est. Et tamen nunc pro articulis fidei, sub anathematis interminatione proponuntur.

Scotus Cameracensis &c.

Scotus Cameracensis: & alij diserte fatentur, nec verbis Scripturæ, nec symbolis fidei, nec veterum sententijs cogi nos ad dogma Transsubstantiationis: & sine transsubstantiatione posse doceri, retineri & credi, & veram præsentiam & efficaciã corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: minus etiam absurdarum quæstionum habituram doctrinam de Eucharistia, si absque transsubstantiatione remanere ponatur substãtia panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi, nisi Concilium Lateranense diuersum statuisset. Fundamentum igitur primum & principale dogmatis de Transsubstantiatione, collocant in solo Lateranensis Concilij Decreto. Postea vero ad ornandum illud Concilij Decretum fucos quosdam ea Scriptura & Patribus conquirunt. Durandus non vult improbari aut damnari illam sententiam, quod remanente substantia panis, vere & substantialiter adsit in Eucharistia corpus Christi. Tridentini vero fabricantes nunc nouos fidei articulos decernere non verentur: Si quis dixerit, in Eucharistia remanere substãtiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi, anathema sit. Hęc de initijs & progressu disputationis de transsubstantiatione obseruare, vtile est, sed ad rem ipsam accedamus. Nostri nunc igitur Pontificij in tanta luce Euangelij non audent illud dicere, quod Scotus Cameracensis, & alij quidam Scholastici non obscure significarunt: Transsubstantiationem Lateranensis Concilij authoritate potissimum niti. Sed duo ponunt valde speciosa fundamenta. I. aiunt verba institutionis Transsubstantiationẽ panis & vini & stabilire & omnino flagitare: deinde affirmant, semper in Ecclesia Dei persuasum fuisse, fieri talem transsubstantiationem. Et quidem si hæc duo quæ magna asseueratione affirmant, recte, perspicue & firmiter probarent, æquum, iustum, & omnino necessarium esset, vt ipsis adsentiremus, & nostra sententia cederemus. Videbimus igitur, quomodo Transsubstãtiationem suã primum ea Scriptura probẽt, deinde de veteris etiã Ecclesiæ consensu dicemus. Tria autem præcipua sunt argumenta, quæ ad probandam Transsubstantiationem ex Scripturæ verbis nectunt. Andradius meus texit tale argumentum: Scriptura affirmat, apud Deũ non esse impossibile omne verbũ. Ergo credenda est Transsubstantiatio, etsi naturæ vires ac modũ, humanũmq; captum lõgo interuallo superet, elegans enim & vera est Augustini sententia: Cum Deus aliquid facit, quod nos inuestigare non possumus, ratio facti, est potẽtia facientis. Sed plana est ad hoc argumentum responsio. Non enim quia Deus omnipotens est, ideo quicquid nobis visum fuerit, sine verbi ipsius testimonio ipsi tribuere debemus. Tertullianus inquit: Potuisset Deus hominẽ volatilem facere, sed nõ quia potuit, ideo & fecit. Scriptura igitur tradit hanc regulam: Omnia, quęcunq; voluit, fecit. Voluntas autẽ Dei, in rebus, fidei ex verbo ipsius discenda & iudicanda est. Et quando de voluntate Dei, ex verbo certo constat, tunc valet argumentum ab omnipotentia. Ideo significanter Angelus loquitur, cum affirmat omne verbum, hoc est, quicquid in verbo patefecit, apud Deum non esse impossibile. Transsubstantiatio igitur ea verbis Christi clare probanda & ostendẽda est: & tunc intellectum nostrũ libẽter Spiritu Sãcto adiuuante, captiuabimus in obsequium Christi Sed illam probationem, vt iã ostendemus, pręstare non possunt. Frustra igitur de omnipotentia Dei concionantur.

Obiectio alia pro trãssubstãtiatione.

Secundo, alij propius ad rem ipsam accedunt, & ita argumentantur, vulgaris panis, & cõmune genimen vitis fuit, quod Christus accepit, quãdo cœnam suam voluit instituere. Sed post benedictionem, de pane & vino illo pronunciat: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Illa de vulgari pane, & de cõmuni vino, nec possunt dici, nec debent credi. Ergo necesse est, per benedictionem factam esse mutationẽ aliquam: & quidẽ talem, vt corpus vere prædicari possit de pane, & sanguis de vino. Necesse igitur est ponere Transsubstantiationem.

Responsio.

Respondeo. Concedimus cum Irenæo, panem post benedictionem in Eucharistia, non amplius esse communem panem, sed Eucharistiam corporis Christi: quæ duabus iam rebus cõstet, terrena, hoc est, pane & vino, & cœlesti, hoc est, corpore & sanguine Christi. Hęc certe magna, miraculosa, & vere diuina est mutatio, cum antea simpliciter tantum esset vulgaris pãnis & commune poculum: quod iam post benedictionem, cum pane & vino illo, vere & substantialiter adest, exhibetur & accipitur corpus & sanguis Christi. Concedimus igitur fieri mutationem aliquam: & quidem talem, vt de pane vere prædicari possit corpus Christi. Sed consequentiam negamus, quod ideo ponenda sit talis transsubstantiatio, qualem Pontificij docent. Nam sicut in Scholis loquuntur, à non distributo ad distributum, non valet consequentia. Aliqua fit mutatio in pane Eucharistico, ergo fit Transsubstantiatio. Talis enim tantum mutatio necessaria est, vt Eucharistia, iuxta Irenæi dictum, dua-

bus

bus rebus cōstet, terrena scilicet & cœlesti: id quod sine transsubstantiatione fieri potest. Illud enim quod Christus in institutione cœnæ suæ spectauit, præsentia scilicet, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis sui, potest doceri, credi & retineri, etiamsi portentum Transsubstantiationis, sine Scripturæ testimonio, & sine antiquitatis cōsensu, Ecclesiæ nō obtrudatur, quod etiam IIII. hic Canon quem tractamus, non obscure concedit. Nec nostrum est, Christo præscribere certū modum præsentiæ corporis sui in Cœna, quē ipse verbo suo expresse, certo & manifeste nō patefecerit, sed sufficit credere, adesse ibi, exhiberi & accipi corpus & sanguinem Christi; modum vero præsentiæ ipsius sapientiæ & omnipotentiæ commendemus. Tertium argumē-

Alia obiectio.

tū est, quò nisi certo & clare probetur Transsubstātiatio, probari eā ex Scriptura non posse, ipsi fatentur. Est autē tale. Si in Eucharistia remaneret substantia panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi, dixisset: Hic est panis, hoc est vinū, & cum istis, in istis, vel sub istis est corpus & sanguis meus. Jam vero dicit: Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus. Et si particula de monstratiua denotaret substātiā panis & vini, cum duo disparata sint, panis & corpus Christi, vinū & sanguis: alterū de altero prędicari nō potest. Vt igitur vera sit prædicatio, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus: constituenda est in verbis illis propositio identica, quā ita vocāt, quādo subiectū & prædicatū de vna & eadē re loquuntur: vt particula demonstratiua denotet non substantiam panis, sed solam substantiam corporis Christi. Sed hoc constituere, consistere non potest, nisi substantia panis, quam Christus in manus suas accepit, per benedictionem annihilata desierit, & transsubstantiata sit, vt nihil aliud ibi per particulam Hoc, notetur & designetur, quam sola substantia corporis Christi. Propositio igitur illa, Hoc est corpus meum: omnino stabilit & flagitat transsubstantiationem. Hæc est tota & satis longa tela illius argumenti, quod aliquam pro stabilienda transsubstantiatione speciem habere videtur. Sed telam illā, gladio Spiritus feliciter dissoluemus, aut potius præcidemus. Principio autem hoc notandum est, quod de propositione illa: Hoc est corpus meum, iuxta regulas prædicabilium nō aliter disputant, ac si Eucharistia esset physicū aliquid, cuius ratio iuxta communem cursum ac mundanæ naturæ se haberet. Sed quia Sacramentum est supernaturale, cœleste & diuinum: ideo nō recte fit quod filij seculi à Pontificiis in hac disputatione, exigunt ad regulam A-

Regula Aristotelis.

ristotelis 6. Metaphy. de compositione extremorum in propositione affirmatiua, quod ipsi de propositione identica interpretantur. Ideo enim comminiscuntur annihilationem seu transsubstantiationē panis, vt propositio illa: Hoc est corpus meū, quadrare possit ad regulam illam Aristotelis. Quale vero in tanta hac controuersia fundamentū hoc sit, per se manifestum est. In Scriptura enim, quando duæ res seu substantiæ, diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, & præsertim quando res cœlestis & inuisibilis cū re terrena & visibili adest & exhibetur, vsitatum est in quā in Scriptura, quod tunc altera prædicatur de altera. Et ad veritatem talis prædicationis, nō requiritur vel annihilatio vel transsubstantiatio alterius rei: sed tantum significatur duarum illarum rerum, quæ subiecto & prædicato notantur, vnio & præsentia. Ita Scriptura, explicatura vnionem diuinæ & humanæ naturæ in persona Christi, dicit, In hoc nomine est Deus:

Exemplū personæ Christi.

ted, Deus est homo: & filius hominis est filius Dei viui. Nec necesse est alteram naturam, vel humanam, vel diuinam, quia disparatæ sunt, vel annihilari vel substantiari, vt propositioni, quæ alias ad regulas prædicabilium non congruit, sua constet veritas, sed tātum significatur vnio duarum naturarum, prædicatio autem est non vulgaris, sed inusitata: quia ipsa vnio non fit ratione aliqua naturali huius seculi, sed est supernaturalis, cœlestis & diuina. Nec sane personalem statuimus vnionē panis & corporis, vel talem, qualis est diuinæ & humanæ naturæ in persona Christi: sed similitudine illa, qua tota antiquitas de Eucharistia vsa est, declaramus hanc propositionem, de qua hoc loco controuersia est. Ex hoc exemplo manifeste ostenditur, tertium illud Pontificiorum argumentum ex verbis institutionis, nequaquam satis certo, perspicue & firmiter probare aut stabilire transsubstantiationem. Alias enim eadem consequentia, etiam in persona Christi ponenda esset transsubstantiatio alterius naturæ. Ita Iohan. 20. Christus insufflans in discipulos inquit: Accipite Spiritum sanctum. Num vero, quia non dicit, cum vel sub hoc flatu accipite Spiritum sanctum, ideo ponenda erit transsubstantiatio corporalis flatus? Imo cum illo flatu simul adfuit, datus fuit à Christo, & acceptus ab Apostolis Spiritus Sanctus, nec opus fuit transsubstātiare columbam, vt vera esset propositio, quod Baptista affirmat se vidisse Spiritum sanctum descendere super Christum. Sicut de visibilibus illis speciebus, quibus vel ipsa diuina maiestas, vel Angeli, præsentiam suam manifestarunt, disputatum quidem fuit apud veteres: nemo tamen ausus fuit, inde facere articulum fidei, quod species illæ fuerint tantum accidentia, quæ sine substantia aut subiecto aliquo, subsistant & cohæreant. Progrediēte arca dicebat Moses, Exurge Iehoua: nec tamen opus fuit transsubstantiatione ligni vel auri in arca. Sed Scriptura ita loquitur, quia ibi de peculiari modo præsentiæ diuinæ maiestatis, ex verbo & promissione ipsius cōstabat. Imo in vulgari lingua vsitatæ sunt tales prædicationes. Quando enim loquimur de dolio & vino, de marsupio & pecunia, de falcis & ms. ne, dicimus, Illud est vinum, quod amicos tibi mittit. Accipe pecuniam quam tibi debeo: Affer tubā tē, vtem meā. Et nemo ita desipit, vt fingat vel annihilationem vel transsubstantiationem dolij, marsupij, falcium & similium. Sed quando significare volumus, duas res coniunctas simul adesse, simul exhiberi & accipi, tunc ita etiam in vulgari sermone loquimur. Manifestum igitur est, longam illam tertij huius argumenti telam, nequaquam probare, stabilire, aut flagitare transsubstantiationem illam, de qua Pontificij dimicant: imo argumentum illud, iuxta ipsorum etiam placita, satis consistere non potest. Si enim volunt, particulam demonstratiuam Hoc, ita denotare solum corpus, vt nequaquam sensus sit, Cum hoc, aut sub hoc, est corpus meum: nec dicere poterunt, sub speciebus panis esse corpus Christi. Aut si propositio illa, Hoc est corpus meum, per eandem ipsorum interpretationem consistere, sub ipsis speciebus panis cōtinetur corpus Christi: ergo nihil concludit argumentum illud, ideo ponendam esse Transsubstantiationem, quia Christus non dixit: Sub hoc est corpus meum, eadem enim ratione, ponenda esset etiam Transaccidentatio, sicut Lutherus inquit: ne diceretur,

ſub ſpecie panis. Et adhuc fortius vrgebo aduerſarios. Tradunt enim per verba illa: Hoc eſt corpus meum, fieri tranſſubſtantiationem, ita vt ad primum non eſſe illius propoſitionis (vtor enim ipſorum verbis) ſubſtantia panis annihiletur, & deſinat, incipiat ibi eſſe corpus Chriſti. Ergo quando Sacerdos dicit: Hoc, nondum eſt tranſſubſtantiatus panis, nondum etiam adeſt corpus Chriſti, falſum igitur erit, iuxta ipſam Pontificiorum doctrinam, particulam Hoc, denotare ſolam ſubſtantiam corporis Chriſti: ita vt cum dicitur Hoc, iam annihilata ſubſtantia panis eſſe defecerit. Bonauentura in 4. Sententiarum, diſtinct. 8. quæſt. 1. quærit quid demonſtret pronomen Hoc? Et recitat quoſdam dixiſſe, verba illa teneri materialiter: atque ideo non eſſe quærendum, quid ſignificent. Alij dixerunt: Hoc, id eſt, ſignificatum per hoc, quod eſt conuertendum in corpus meum, eſt corpus meum. Ipſe vero Bonauentura inquit: Quia verbum accedit ad elementum, ideo per particulam Hoc, non demonſtrari corpus Chriſti, ſed ſubſtantiam panis ſub accidentibus: atque eſſe notationem ſingularem, quæ non ſignificet identitatem, ſed conuerſionem operatiuam: Hoc eſt corpus, id eſt, hoc totũ ad prolationem verbi, tranſit in corpus. Richardus de ſancto Victore, dicit eſſe demonſtrationem mixtam: Hoc, id eſt, illud in quod tranſſubſtantiabitur, hoc eſt corpus meum, vt ſi ego de cibo quem ſumpturus eſſem, dicerem: Hoc, id eſt, illud in quod iſte cibus eſt tranſmutandus, eſt corpus meum. Talia portenta interpretationũ, gignit dogma tranſſubſtantiationis. Vſque adeo perſpicue & certò ſcilicet, ex verbis inſtitutionis illud probatur, vt ad ea ne accommodari quidem poſſit, niſi mirabilis modis illa torqueantur & crucifigantur. Sed ne ipſi quidẽ Pontificij, hiſce argumentis ex Scripturæ verbis ſumptis, tranſſubſtantiationem ſatis confirmatam, munitam & tutam eſſe animaduertunt. Andradius enim poſt mediocrem velitationem, tranſſubſtantiationem collocat inter illas res, quæ nullis Scripturæ ſacræ teſtimoniis aperte definitæ & explicatæ ſunt. Nos igitur ad totam hanc diſputationem, recte accommodamus veriſſimũ illud axioma: Nihil pro articulo fidei Eccleſiæ proponendum eſſe, quod non ex manifeſtis, certis & firmis Scripturæ teſtimoniis, aperte oſtendi & probari poteſt.

Bonauentura. *Richardus.* *Andradius.* *Axioma.*

Præter hoc vero, quod ex verbo Dei, tranſſubſtantiatio manifeſte & certo probari & oſtendi nõ poteſt, habemus etiam ſimplicem & manifeſtam Scripturæ de hac quæſtione ſententiam. Accepit enim Ieſus panem, benedixit, fregit, dedit diſcipulis. Et de illo quod accepit, quod benedixit, quod fregit, quod diſcipulis dedit, de illo inquam dixit: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meũ. Et ne dubium ſit, an particula demonſtratiua denotet illud, quod Ieſus acceperat, panem ſcilicet, & poculum Lucas & Paulus, in deſcriptione alterius partis, manifeſta adiectione diſerte hoc expreſſerunt, Accepit poculum, benedixit, dedit illis, & addit: τοῦτο τὸ ποτήριον, Hoc poculum. Et Paulus 1. Cor. 10. ſicut de altera parte inquit, Poculum cui benedicimus, eſt communicatio ſanguinis Chriſti, ita etiam de priori parte inquit: Panis quem frangimus, eſt communicatio corporis Chriſti. Diſerte igitur declarat & exprimit, quid particula Hoc in vtraque parte denotet, panem ſcilicet & poculum. Et cum haſce Scripturę explicationes habeamus, quare non inhęremus ſimplicitati veritatis? vt quid libet nobis, eam labyrinthis diſputationum de tranſſubſtantiatione exagitare?

Præterea, poſt benedictionem ſeu conſecrationem, in ipſo vſu Paulus appellat panem: idq; nõ ſemel, ne incogitãter excidiſſe exiſtimes, ſed quater vel quinquies, 1. Cor. 10. Panis quem frangimus: De vno pane participamus. 1. Cor. 11. Quoties manducabitis hunc panem. Qui manducauerit hunc panẽ indigne. Probet ſeipſum, & ſic de pane illo edat. Hæc argumenta ſunt perſpicua, firma, & valde vrgentia. Ideo Põtificij variis modis conantur oſtendere ſpecimẽ artificij illius ſophiſtæ, de quo antiquitas olim Prouerbium: κεῖται ὁ κεῖται, hoc eſt, cum in terram proſtratus iã iaceret, tamen circumſtantibus perſuadere conabatur, ſe nõ iacere, ſed erectũ fortiter ſtare. Ita cũ Paulus in ipſo vſu, & poſt conſecrationem, quinquies nominet panem: ipſi tamen Eccleſiæ præſtigias trãſſubſtantiationis obtrudere conantur, quod non remaneat, nec adſit ibi ſubſtantia panis. Sed aiunt, in Scriptura extare exẽpla, vbi ſubſtãtiis mutatis, & in aliud cõuerſis, prior tamen appellatio retinetur, deſignans non quid iã ſint, ſed quid ante cõuerſionem fuerit. Ita Exod. 7. virga Aaronis conuerſa in colubrũ, etiam poſt cõuerſionẽ vocatur virga. Homo vocatur terra, quia ex terra formatus eſt. Mulier vocatur os ex, oſſibus viri De aqua quæ in vinũ conuerſa erat, dicit Euãgeliſta: Cum guſtaſſet aquam vinum factam. Ergo hoc modo etiã pani Euchariſtico, etiamſi trãſſubſtantiatus eſſet, tribui poſſet appellatio panis: non quod panis eſſet, ſed quod fuiſſet. Reſpõſio autem ſimplex & plana eſt. In allegatis exẽplis virgæ, terræ, oſſis, aquę, Scriptura diſertis verbis aperte teſtatur, res illas in aliud mutatas & cõuerſas eſſe, ita vt nec ſubſtantia nec forma prior remãſerit, ſed ſpeciem illarum rerũ, in quas mutatæ ſcribũtur, retulerint. Ita Iohan. 2. nõ ſimpliciter nominatur aqua, ſed quę iam facta erat vinum. Si idem de Tranſſubſtantiatione panis in Euchariſtia, tã aperte ex Scriptura oſtẽdi & probari poſſet, tropum illum quem res ipſa flagitaret, non inuiti cõcederemus Cũ vero nulla extet perſpicua, certa & firma probatio trãſſubſtantiationis in Scriptura: quæ dementia eſſet, à proprietate verborum diſcedere? & quando Paulus quinquies panem nominat, ſpectrum ſeu præſtigias panis, accidentia ſcilicet ſine ſubiecto cohærẽtia credere? cum Baptiſmo ſine tranſſubſtantiatione quæ, ea tribuamus, quæ Scriptura de illo tradit. Eccius intelligit appellatione panis apud Paulum, non ſubſtantiam panis, ſed accidentia ſine ſubſtãtia: hoc eſt, non panem, ſed inane ſpectrum panis. Sed ne ipſis quidem Pontificiis φάντασμα illud ſatisfacit: ideo aliam rimam quærunt, qua ex claritate verborum Pauli elabantur. Quia enim לחם omne genus alimenti ſignificat, dicunt Paulum Euchariſtiam appellare panem: non quod ibi ſubſtantia panis remaneat vna cum corpore Chriſti, ſed quia corpus Chriſti ſit ſpirituale alimentum interioris hominis. Sed hæc omnia locum haberent, ſi perſpicue, certo & firmiter iam demonſtrata eſſet tranſſubſtantiatio panis: tunc enim recte ad metaphoram confugeremus, ſicut Iohan. 6. vbi Chriſtus expreſſe dicit, ſe non loqui de pane externo ſeu materiali, & tamen appellat ſe panem. Econtra verò, inſtitutio expreſſe deſcribit panem materialem, ante benedictionem. Dũque ſine aperta teſtificatione tranſſubſtantiationis, Paulus etiam poſt ſanctificationem, retineant appellationem panis:

Obiectio. *Reſponſio.*

meti-

meritò in vna & eadem significatione, propria scilicet & genuina, vocabulum illud retinemus: Si enim in tropis in descriptione Cœnæ Dominicæ ita lubeat ludere, vt in eadem oratione panē mox propriè, mox cum lubuerit metaphoricè interpretemur: quidni eandem etiam licentiam concedamus Sacramentariis, in vocabulo corporis & sanguinis? An eadem ratione, cùm Christus scribitur accepisse panem, quia facta iam vulgari cœna illud fecit, dicemus ipsum non panem materialem accepisse, sed spirituale alimentū, hoc est seipsum: atque ita panem prorsus à tota actione Cœnæ exterminabimus. Tutissimum igitur est propriam significationem vocabuli panis retinere, & ante & post consecrationem: cùm nulla euidens Scripturæ ratio, metaphoram illo loco vel flagitet, vel confirmet.

Lanfranc. Reliqua enim omnia quæ adferunt, infirma & incerta sunt: id quod etiam Lanfrancus fatetur. Disputans enim, quare etiam post benedictionem appelletur panis, adfert quidem vsitata illa: vel quia ex pane conficitur, & accidentia panis retinet, vel quia animā satiat. Agnoscens autem, illa infirma & incerta esse, addit: vel alio aliquo modo, qui à Doctoribus comprehendi potest, à nobis non potest. Quantò verò simplicius est: Scriptura etiam post benedictionem appellat panem. Quare verò panis appelletur, Patres ex analogia similitudinis Sacramenti declarant: scilicet quia satiat, alij, sustentat, confirmat: quę sunt proprietates non accidentium, sed ipsius substātiæ panis. Itē, quia est massa ex multis granis confecta, ita vnū efficimur corpus, quia ex vno pane participamus, 1. Cor. 10. & vna massa efficimur cum Christo, inquit Chrysostomus. Hæc certè non accidentibus, sed substantię panis conueniunt. Sed dicat quis: Quare ita contendamus an substantia panis in Eucharistia vel remaneat, vel nō remaneat: cum thesaurus Eucharistiæ sit non panis materialis, & vinū vulgare, sed vera & substantialis pręsentia, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis Christi? Neq; enim ideo testamēti nomine celebratur Eucharistia, vt frustulum panis, & haustum vini ibi accipiamus: illa enim in nostris ædibus cōmodius & abundantius accipere possemus, 1. Cor. 11. sed quia ibi est cōmunicatio corporis & sanguinis Christi. Quid igitur de substantia panis solliciti sumus, an maneat, an verò desinat? Respondeo: Responsio. Nullo modo pari momento censemus panem & corpus Christi. Et Lutherus semper dixit, se in tota hac disputatione magis spectare præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna, quàm præsentiam panis & vini. Sed quia transsubstantiatio prō articulo fidei, sub pœna anathematis proponitur, necessariò contradicendum est. De singulis enim, quæ ad Sacramentorum rationem pertinent, non aliter docendum & credendum est, quàm verbum Dei nobis præscribit. Nec recipiendum aliquid est pro articulo fidei, quod ex certis, perspicuis & firmis Scripturæ testimoniis ostendi & probari non potest. Præterea, quia filius Dei certa quædam externa media instituit & ordinauit, per quæ & se & sua beneficia credentibus vult communicare: illa media agnoscere, retinere, & ita vsurpare debemus, sicut à filio Dei instituta sunt, ita enim, & non aliter Deus ordinario modo vult nobiscum agere. Cúmq; in Eucharistia instituerit, vt panis & vinum essent talia media, per quæ nobis corpus suum & sanguinem, & cum illis omnia beneficia noui Testamenti, in Cœna sua vult communicare: illa igitur media non sunt abiicienda ex vsu Cœnę Dominicæ, neq. enim [illegible] voluit corpus & sanguinem suum in Cœna nobis communicare. Opinio etiam transsubstantiationis, simplicitatem fidei, portentosis & non necessariis labyrinthis quæstionum turbat: & ab eo quod in Cœna Dominica præcipuum est, homines abducuntur, vt hæreant in cogitatione & admiratione transsubstantiationis.

Ecclesia igitur per nullum Scripturæ locū perspicuè, certo & firmiter vel persuadetur vel cogitur, ad ponendam & credendam trāssubstantiationem: sed magis consentaneum est simplicitati verbi Dei, in Eucharistia remanere substantiam panis & vini, vnà cum corpore & sanguine Christi.

Et hac simplicitate, multæ odiosæ & portentosæ quæstiones præciduntur. Seruatur etiam ita in Eucharistia, id quod ad substantiam omniū Sacramentorum pertinet: vt scilicet duabus rebus constent, materia & forma, re terrena & cœlesti. Verbū enim accedens ad elementum, nō annihilat elemētum, sed facit Sacramentum. Et si in Eucharistia, in ea re, quæ externa & visibilis est, ludificamur, ita vt videntes, tangentes & gustantes panem, imò quod Scriptura affirmat esse panem, tamen non panem, sed sola accidentia sine subiecto, hoc est, spectrum & præstigias panis accipiamus: qualis erit fidei cōfirmatio, tam certò nos visibili & cœlesti modo, iuxta verbum accipere corpus & sanguinem Christi, quàm certo panem & vinum accipimus? Perit etiam per transsubstantiationem, analogia signi & rei, quæ est in Sacramentis, sicut Augustinus inquit: Si Sacramenta earū rerū quarum Sacramēta sunt, similitudinem non haberent, Sacramenta non essent. Vt in Baptismo, sicut aqua exterius mundat: ita Christus lauacro aquæ in verbo mundat Ecclesiam. In Eucharistia, sicut panis materialis alit, sustentat, confirmat: ita corpus Christi, est alimētum spirituale noui seu interni hominis. Sicut panis est substātia, ex multis granis coacta: ita vnum corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Eucharistiæ participant. Hæ significationes omnes intercident, si substantia panis in Eucharistia annihiletur, & in eius locū præstigiæ accidētium, sine subiecto cohærētiū substituātur. Et hæc de Scripturæ sententiis.

Porrò valde superbè gloriantur Pontificij, se pro opinione suæ Transsubstantiationis habere consensum totius antiquitatis, & testimonia Ecclesiæ omnium temporum. Tridentina enim congregatio cap. 4. affirmat, semper hoc in Ecclesia Dei persuasum fuisse. Andradius verò tragicè declamitat, hunc esse consensum totius Ecclesiæ, omnium ætatum, omnium gētium & populorum, qui vnquā Christianum nomen professi sunt, ita vt nullum aliud fuerit vnquam Ecclesiæ iudicium. Satis pol gloriosa & audax est assentatio: qua profectò non vterentur, nisi vel frontem perfricuissent, vel nos omnes haberent pro truncis & stipitibus, (seu vt ipsi loqui solent) pro bestijs quibus prorsus ignota sit totius antiquitatis historia. Sunt igitur quædam dicenda de sententia veteris Ecclesiæ, quod ad hanc de transsubstantiatione quæstionē attinet, vt impudētia perfrictæ frontis retegatur. Cumulant autem multas veterum sententias, in quibus illi dicunt, panē appellari, credi & esse corpus Christi: de pane fieri corpus Christi: panem mutari, commutari seu transmutari in corpus Christi, seu vt fiat & sit corpus Christi: creaturas conuerti in substantiam corporis & sanguinis Christi: panem & vi-

Transsubstantiationis credita antiquitas.

num transire in diuinam substantiam. Et singulis illis sententiis sua addunt epiphonemata, Ecclesiam omnibus temporibus, sine ambiguitate semper docuisse & credidisse transsubstantiationem panis & vini, sicut in illa à Pontificiis traditur.

Sed respondebimus, id quod æquissimum est, vt scilicet ipsi veteres sint verborum suorum optimi & certissimi interpretes. Veteres dicunt in Eucharistia fieri mutationem seu conuersionem panis & vini. Hoc Pontificij interpretantur de annihilatione & trāssubstātiatione elementorū, nos mutationē Sacramētalem intelligimus, cùm scilicet antea tantum esset cōmunis panis, & vulgare vinum, quod accedente verbo Christi, non solùm panis & vinum, sed simul etiam ibi in Eucharistia corpus & sanguis Christi adsit, exhibeatur, & sumatur. Sed nec nostra sanè, nec Pontificiorum interpretatio sit authētica. Audiamus potius ipsos veteres, quomodo illa & sua & veteris Ecclesię verba interpretentur, & intelligi velint. Monstrabimus autē aliquot argumentis, veteres licet nominent mutationem & conuersionē, tamen non intellexisse transsubstātiationem illam, de qua Pontificij dimicant.

Primò enim Longobardus expresse affirmat, lib. 4. dist. 11. ne suo quidem tempore definitum extitisse in Ecclesia, qualis sit illa mutatio seu conuersio, de qua veteres loquūtur, an sit formalis an substātialis, an verò alterius generis. Falsum igitur est, vel ipso Longobardo teste, quod Pontificij affirmant, esse dogma Catholicū, panē Eucharistiæ per annihilationē & trāssubstantiationē mutari & conuerti.

Gelasius. Secundò, habemus testimonium, quod apud ipsos etiam Pontificios, omni exceptione maius esse debet. Gelasius enim Romanus Pōtifex, annis post Christū natum plus minus quingētis, in libro de duabus naturis in Christo, aduersus Eutychē & Nestoriū dicit, panem & vinum Eucharistiæ, in diuinam transire, sancto Spiritu perficiente substantiam, corporis scilicet & sanguinis Christi. Et certè hęc verba videntur fortiter sonare pro stabilienda transsubstantiatione, quod enim transit in aliam substātiam, & quidem Spiritu sancto operante, certè videtur non manere in priori sua substantia. Sed Gelasius ipse, suam & veteris Ecclesiæ sententiam disertè & apertè explicat, quomodo mutationem seu conuersionem panis & vini in Eucharistia intelligi velint; idq; tribus modis. I. Ita transeunt in substantiam corporis & sanguinis Christi, vt tamē esse non desinat substantia vel natura panis & vini. Secundò, transeunt in diuinā substantiam permanente tamen pane & vino in sua proprietate naturæ. Tertiò, Sicut in Christo, duæ naturæ ex quibus constat, propriè permanent. IV. Ideò verò dicuntur transire in diuinam substantiam, quòd per ea diuinæ efficiamur consortes naturæ, communicato nobis & corpore & sanguine Christi. Hæc est interpretatio Gelasij, quomodo vetus Ecclesia intellexerit panem & vinum in Eucharistia mutari seu conuerti in corpus & sanguinem Christi. Et Cōtarenus in colloquio Ratisponensi, 1541. obstupuit, cùm videret tam aperto & perspicuo testimonio, quod luce meridiana clarius est, Pontificiam transsubstantiationem, ex Romani Pontificis sententia refutari. Et tamen non verentur nunc gloriari de perpetuo consensu Ecclesiæ omnium temporū, quod ad dogma transsubstantiationis attinet.

Ambrosius. Ambrosius li. 4. de Sacramentis, dicit per consecrationem de pane & ex pane fieri corpus Christi. Sed mox explicat se, quod non intelligat annihilationem & transsubstantiationem panis: inquit enim: Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud conuertantur? Lanfrancus hoc testimonium non potuit aliter eludere, quàm quòd dixit, verba illa non reperiri in libris Ambrosij. Sed quia hoc nō consistit, Petrus Scotus dicit Ambrosij sensum esse quòd maneant, in aliud scilicet mutata, vt si aqua mutata in vinum, dicatur manere. Sed Ambrosius duo distinctè dicit. Vt sint quæ erant, & in aliud conuertantur. Ipse igitur sui interpres est, quòd intelligat talem conuersionem panis & vini, vt sint quæ ante conuersionem erāt, & adiiciatur illa gratia, vt simul etiam ibi adsit corpus & sanguis Christi: sicut Theodoretus & Hesychius loquuntur.

Theodoretus, & qui Ephesinæ synodo interfuit; & in Chalcedonensi laudatus fuit in primo Dialogo, cuius titulus est ἄτρεπτος, sumit illa principia, quæ in confesso tunc erāt in Ecclesia, & apud Catholicos & apud Eutychenos. Dicit igitur, Christum ideo pani tribuere appellationem corporis, vt qui communicant mysteriis, non attendant ad naturam eorum, quæ in Eucharistia visibilia sunt, sed credant illi transmutationi quæ ex gratia facta est. Audis Theodoretum dicere, non esse attendendum ad naturam visibilium, sed credendam transmutationem: nominat enim μεταβολήν. Ne verò transmutationē illam interpretaretur quis de transsubstantiatione, mox disertè explicat se, qualem transmutationē intelligat, dicit enim; Christus visibilia symbola, appellatione corporis & sanguinis honorauit, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλών, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς: Hoc est, non transmutans symbolorum naturā, sed naturę symbolorum adiiciens gratiam: vt scilicet simul sint etiam corpus & sanguis Christi. Habes interpretationem, quid vetustas in Græca Ecclesia intellexerit per transmutationem panis & vini in Eucharistia: quod scilicet non ipsa natura panis & vini mutetur, sed quia illi adiiciatur gratia. Et in secūdo dialogo qui dicitur ἀσύγχυτος, clarius adhuc explicat veteris Ecclesiæ sententiam. Eutychianus enim ita argumentatur: Sicut panis & vinum aliud sunt ante consecrationem, post cōsecrationem verò transmutantur, & aliud fiunt: ita etiam corpus Christi post assumptionem, transmutatum esse in diuinam essentiam. Respondet autem Orthodoxus: Illis ipsis retibus, quæ tetenderas, captus es. Mystica enim symbola post sanctificationem, οὐ τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως: hoc est, non immutantur vt propriam suam naturam amittant. Vocabulo enim valdè significanti ἐξιστάμενα vocantur, quæ naturam suam non seruant, sed immutantur, corrumpuntur, intereunt, & in aliud degenerant. Ita vocatur οἶνος ἐξεστηκώς, vinum corruptum. Addit præterea Theodoretus, μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας καὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ εἴδους. hoc est, Symbola illa post sanctificationem, manent in priori sua substantia, forma & specie. Adeóque & videntur & palpantur, sicut & antea: intelliguntur autem quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur.

Habemus igitur certam & perspicuam interpretationem, quomodo veteres suam & totius antiquitatis sententiam explicent, quid intelligi velint, quando loquuntur de transmutatione & conuersione panis & vini in Eucharistia: quod scilicet ipsa substantia & natura panis & vini, nec mutetur,

tur,

tur, nec desinat: sed quòd permaneat in Eucharistia, non tantùm forma & species panis & vini, sed ipsa prior substãtia & proprietas naturæ, hæc enim sunt veterum verba. Mutationem autem intelligunt, cùm antea esset tantùm communis panis, & vulgare vinum, quod nunc simul ibi etiam adest, exhibetur & accipitur corpus & sanguis Christi. Quando igitur Pontificij cumulant veterum sententias de transmutatione & conuersione: opponatur ipsis hæc veterum interpretatio, quæ fuerit sententia & Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ.

Et quia illam non ignorant, cogitet Lector, quàm ingenuè agant, quòd contra mentem veterum, ipsorum phrases ad commentum suæ transsubstantiationis detorquent. Tridentinum Concilium affirmat, dogma Pontificiæ Transsubstantiationis semper in Ecclesia Dei persuasum fuisse. Sed hoc falsissimum esse, & Latinæ & Græcæ Ecclesię testimoniis manifestissimis iam ostendimus.

Tertiò, vetustas duas res diuersorum generum Irenæ. agnoscit & confitetur in Eucharistia. Ita Irenæus dicit, panem fractũ, & calicem mixtum, postquam percepit vocationẽ Dei, non amplius esse communem panem, sed Eucharistiã corporis & sanguinis Christi. Num verò ita, vt annihilata panis substãtia prorsus desierit? Non vtemur coniecturis, sed audiamus ipsum Irenæum explicantem se, mox enim subiicit, Eucharistiam cõstare duabus rebus: terrena, pane scilicet & vino, & cœlesti, corpore scilicet & sanguine Christi. Panem igitur Eucharistiæ non esse communem panem, Irenæus ita interpretatur: Cùm antea tantùm esset vna res, terrena scilicet, iam fit Eucharistia, constans duabus rebus, pane & corpore Christi, vino & sanguine Christi. Et hæc Irenæi interpretatio ostendit, quomodo Ecclesia intellexerit id quod postea Augustin. dixit, De verbis Domini, serm. 28. Ante Christi verba, quod offertur panis dicitur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus Christi appellatur. Sed vt minus relinquatur dubitationis, audiamus ipsum Augustinũ verba sua interpretantem in libro enim Sententiarũ Prosperi, de Consecr. 2. dicit: Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus probare contendimus, sacrificiũ Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elemẽtorum specie, & inuisibili Christi carne & sanguine. Et obseruet Lector, Pontificij appellationẽ speciei opponunt naturæ, substantiæ & veritati elemẽtorum panis & vini. Et vbicũque in veteribus legunt speciem panis & vini, mox transsubstantiationem suã affingunt. Sed quid Ecclesia intellexerit, quando nominat species panis & vini, Augustin. nobis Augustin. explicabit. Subiungit enim in illa sententia, cùm nominasset speciem elemẽtorum, & corpus Christi: Sicut Christi persona cõstat ex Deo & homine, cùm ipse verus sit Deus, & verus homo: Quia omnis res illarũ rerum naturam & veritatem in se cõtinet, ex quibus cõficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ duobus, Sacramento & re Sacramenti: id est, corpore Christi. Manifesta est explicatio, quòd Augustinus duas res in Eucharistia agnoscat. Et per speciem intelligit non accidentia sine substantia, sed naturã & veritatem rerum, hoc est, elementorum, ex quibus conficitur Eucharistia, hęc enim sunt eius verba: Delectata autem fuit antiquitas appellatione speciei, propterea quòd Baptista Lucæ 3. narratur vidisse Spiritum, corporali specie columbæ, descendere super Christum.

Et hanc interpretationem speciei, ex Augustino in hac materia Lector diligenter obseruet.

Hesychius etiam duas substantias simul agnoscit Hesychius. in Eucharistia, quam definit simul esse panem & carnem, vinum & sanguinem. Ita enim inquit lib. 20. in Leuit. cap. 8. Propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici, quod simul panis & caro est.

Quartò vsitatissima est vetustis Scriptoribus similitudo, qua inter se conferunt Eucharistiam, quę duabus rebus constat, & vnionẽ duarum naturarũ in persona Christi. Et quidem in certamine contra Apollinarẽ & Eutychen, Chrysostomus, Theodoretus & Gelasius, ex Sacramento Eucharistiæ probant humanam naturã in Christo per vnionem nõ esse absorptã vel transmutatam in diuinã, sed duas veras, distinctas & integras esse naturas in Christo, sicut Eucharistia duabus rebus constat, & duabus conficitur. Illa verò argumentatio Eutychen magis confirmasset, quàm refutasset, si tunc dogma transsubstantiationis in Ecclesia notum & receptũ fuisset. Et hoc argumentũ vel solũ firmissime probare posset, transsubstantiationem ignotam esse veræ & puriori antiquitati, nec video, quid Pontificij vel fingere possint ad eludẽdam argumenti huius claritatem. Ita ergo & Iustinus in descriptione Cœnæ Dominicæ, nominat μεταβολήν: sed mox subiicit similitudinem duarũ naturarum, in persona Christi. Gloriose solent Pontificij iactare Cypriani sententiam, ex sermone de Cœna Domini: qui tamen an Cypriani sit, non satis certò constat. Ita autẽ habet sententia: Panis iste quem Dominus discipulis suis porrigebat, non effigie sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro. Et Pontificij statim volunt, nec dubitandum quidem esse Cyprianum fuisse transsubstantiatorẽ. Sed ipse verborum suorum optimus est interpres. Mox enim subiungit, quomodo mutationẽ illam intelligi velit, inquiens: Sicut in persona Christi, humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infundit substantia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio. Sicut ergo in Christo duæ integræ sunt & manent naturæ, ità mutatio panis de qua Cyprianus loquitur, non abolet substantiam panis.

Quintò: Irenæus, Emissenus, & Ambrosius, mutationem panis Eucharistici, conferunt cum renouatione renatorum, & cum mutatione credentium in Christum, vt cum ipso fiant vna massa. Atqui renouatio non facit annihilationẽ & transsubstantiationem naturæ humanæ: nec absorbetur nostra substantia, quando Christus apud Augustinum inquit: Sed tu mutaberis in me.

Ita Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. cùm multa de mutatione panis disseruisset, subiicit: Tu ipse eras, sed eras vetus creatura, postquã cõsecratus es, noua creatura esse cœpisti. Emissenus verò de Consecrat. dist. 2 cap. Quia corpus, apertius similitudinẽ hanc explicat. Cùm enim dixisset, Christum visibiles creaturas, verbo in substantiã corporis & sanguinis sui conuertere: Põtificij statim exclamãt, esse ipsissimã transsubstantiationẽ. Emissenus verò interpretatur seipsum: Ostensurus enim non esse nouũ aut impossibile, quòd in Christi substantiam, terrena & mortalia conuertuntur, inquit: Teipsum qui in Christo es regeneratus interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia intrinsecus mortuus exulabas: subitò salutaribus mysteriis

initiatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transilijsti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius factus es. Num verò per transsubstantiationem illa fiunt? Audi quid subiicit Emissenus: Cùm idem atque ipse esses, multo alter fidei processionibus extitisti, in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est. Sicut igitur credentes transeunt in corpus Christi, & efficiuntur vna massa cum ipso, sine transsubstantiatione, ita etiam veteres intelligunt conuersionem panis & vini in Cœna Dominica, vt non opus sit transsubstantiatione.

Irenæus. Irenæus inquit: Sicut Eucharistia constat duabus rebus, ita corpora nostra, percipientia Eucharistiam, non sunt incorruptibilia, spem immortalitatis habentia. Et tamen nondum facta est transfiguratio corporis nostri, Phil. 3. sed spem habemus. Non igitur probatur hinc transformatio panis.

Sextò. Ne Florentini quidem Concilij temporibus, ante annos centum & amplius, vniuersalis Ecclesiæ, omnium gentium & populorum consensu approbatum & receptum fuit dogma de transsubstantiatione. In vltima enim sessione, inter articulos, in quibus Græca Ecclesia à Romana dissentiebat, 4. loco ponitur de diuina transmutatione panis in Eucharistia. Et cùm conficiendæ essent literæ vnionis, disertè & expresse exceptus fuit, etiam concedente Romano Pontifice, articulus ille de diuina transmutatione panis in Eucharistia, quam Latini tunc docebant. Falsa igitur est gloriatio de vniuersali consensu Ecclesiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum, quod ad dogma de transsubstantiatione attinet. Nam & ante centum annos, sicut hæc historia indicat, nondum subiecti fuerunt anathemati, qui transsubstantiationis opinionem non receperunt vel approbarunt. Plane nouum igitur & recens est anathema II. Canonis, in 3. hac sessione. Atque ita satis perspicuè, vt arbitror, monstratum est, veterem & puriorem Ecclesiam, nihil quicquam suffragari Pontificio dogmati de transsubstantiatione.

De recentioribus enim, quorum ætate, magna iam doctrinæ inclinatio fieri cœperat, vt de Damasceno, Theophylacto, Richardo, Hugone, Longobardo, & similibus, nihil disputamus, quando de antiquitatis sententia quæstio est. Hoc igitur exemplum ostendit, quàm vana sit Pontificiorum gloriatio, quando in omnibus suis disputationibus, plenis buccis subinde iactitant, vniuersalem consensum totius Ecclesiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum à suis partibus stare.

Nec verò opus est, singulas veterum sententias excutere, quomodo enim verba sua, de hac materia intelligi velint, ex ipsorum interpretatione iam didicimus.

Ambros. Ambrosius de Sacram. lib. 4. cap. 5. dicit, post consecrationem nihil aliud quàm carnem & sanguinem Christi, credendum esse. Nec malè hoc dicit. Quia enim fides est eorum, quæ non apparent & videntur: nō igitur opus est fide, vt intelligamus quòd panis, quem oculi vident, adsit ibi: Sed corpus Christi ibi adesse, fides sola ex verbo discit. Hanc distributionem, cùm scilicet duæ res sint in Eucharistia, alteram sensibus, alteram fide apprehendi, Augustini sententia clare docet: Quod videtis, inquit, in altari, panis est & calix, quod etiam oculi vestri nobis renuntiant: quod autē fides postulat instruenda, panis est corpus, calix est sanguis.

Sæpè etiam veteres eò respiciunt, quòd Cœna Dominica sit actio, nō terrestris, sed cœlestis, pertinens ad regnum cœlorum, de quo Euangelium concionatur: in qua quærimus non cibum periturum, sed alimentum spirituale noui hominis. Sæpè igitur de altera tantum parte, de corpore scilicet & sanguine Christi, magnificè concionantur: & volunt corda sursum esse eleuanda, nec attendendum ad terrena elemēta panis & vini, sed ad Christum Deum & hominem, qui in Cœna illa adest, & præbet vescentibus corpus & sanguinē suum: sicut econtrà sæpe de elementis Eucharistiæ disputantes, de signis, figuris & symbolis loquuntur. Sicut autem Sacramentarij non rectè faciunt, qui propter posteriores has veterum sententias, substantiam corporis & sanguinis Christi ex Cœna Dominica proturbant: ita neque Pontificij, priores sententias rectè detorquent ad annihilationem & transsubstantiationem elementorum. Alibi enim veteres distinctè loquuntur, de duabus illis rebus, ex quibus Eucharistia constat, vt Origenes in 15. Matth. disputans, panem Domini non ex natura sui hoc habere vt sanctificet, inquit: Quod materiale est in secessum eiicitur: quod verò est per obsecrationem & verbum Domini, animæ prodest, iuxta fidei portionē. Nō itaque materia vtilis est, sed verbū quod adiicitur, animo prodest. Hæc Origenes.

Chrysostomus verò ad illud respiciens, quòd Cœna Dominica est mysteriū supernaturale, cœleste & diuinum, inquit: Num vides panem? num in secessum vadit? absit: Item: Non de manu hominis, sed Seraphim accipis corpus Christi. His verbis Chrysostomus, sicut nec externum ministerium, ita nec elementa ex actione Cœnæ Dominicæ vult abiicere: sed vult nos non hærere, vel in manu ministri, vel in elementis panis & vini, sed mentem eleuare ad ea, de quibus verbum loquitur. Sicut igitur ex hac Chrysostomi sententia non sequitur, externum ministerium Sacerdotis exhibentis Eucharistiam, tollendum esse, & expectandum aduentum Seraphin: ita nec Transsubstantiatio inde concludi potest. Videri enim in Eucharistia panem & vinum, & sensus ipsi, & tota antiquitas testantur. Chrysost.

DE CVLTV ET VENERATIONE HVIC SANCTISSIMO Sacramento adhibendo.

CAPVT V.

NVllus itaque dubitandi locus relinquitur, cùm omnes Christi fideles, pro more in catholica Ecclesia semper recepto latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione adhibeant. Neque enim minus est adorandum, quod fuerit à Domino, vt sumatur, institutum. Nam illum eundem Deum, præsentem in eo adesse credimus, quem pater æternus introducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse, Scriptura testatur.

Declarat præterea sancta synodus, piè & religiosè admodum in Dei Ecclesia inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die, præcelsum hoc & venerabile Sacramentum, singulari veneratione ac solennitate celebraretur: vtque in processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circumferretur. Æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos, erga communem Dominum & redemptorem, pro tam ineffabili, & planè diuino beneficio quo mortis eius

victoria

victoriæ & triumphus repræsentatur. Ac sic idem oportuit veritatem de mendacio hæresi triumphum agere, vt ipsius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.

CANON VI.

Si quis dixerit in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum vnigenitum Dei filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, atque adeo nec festiua peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem, solenniter circumgestandum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

EXAMEN.

Principiò ostendendum est, quid sit quod in V. hoc capite, & VI. Canone in controuersiam positum est. Quædam enim extra controuersiam sunt, quæ non inuitus concedo. Nam Christum Deum & hominem esse adorandum, nemo nisi Arrianus negat. Et quidem humanam etiam eius naturam, propter vnionem cum diuinitate, esse adorandam, nemo nisi Nestorianus in dubium vocat. Cùm enim Pater æternus primogenitum introduceret in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli. Sicut & Matthæus manifestè testatur, cap. 28. Apostolos in Galilæa Christum adorasse. Constat etiam, adorationem Dei non esse alligatam, vel loco vel tempori. Ioan. 4. & 1. Tim. 2. Semper igitur & vbique adorandus est Christus. Si ergo credimus, Christum Deum & hominem, in actione Cœnæ suæ, peculiari modo præsentiæ & gratiæ adesse, ita quòd ibi verè & substantialiter exhibeat vescentibus corpus & sanguinem suum: quibus vult se ita nobiscum coniungere, vt sanguinis fide sumentibus, hoc preciosissimo pignore applicet & obsignet dona noui Testamenti, quæ traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis Ecclesiæ acquisiuit: si hæc, inquam, verè & ex animo credimus, fieri nec potest, nec debet, quin fides Christũ in illa actione præsentem, veneretur & adoret. Ita Iacob Geneseos 28. Moses Exodi 34. Elias 3. Reg. 19. non habebant sanè peculiare mandatum, vt in illis locis Deum adorarent: sed quia habebant generale mandatum, vt Deum vbique adorarent: & certi erant Deum sub externis & visibilibus illis symbolis, verè adesse, & peculiari modo gratiæ se ibi patefacere: certè Deum ipsum, quem ibi præsentem esse credebant, adorabant: nec vera fuisset fides, si non secuta fuisset inuocatio seu adoratio, hoc est, honor Deo debitus. Seruus Abrahæ, Geneseos 24. cùm ex Rebeccæ responso intelligeret, Deum in illa legatione, gratia & benedictione sibi adesse, inclinat se, & adorat Dominum. Exodi 4. cùm filij Israel audirent, Deum respexisse afflictionem populi, & iam instituisse visitationem gratiæ, inclinata ceruice adorauerunt. Exodi 12. cùm audirent de transitu Angeli percussoris, & de institutione Paschæ, incuruatus populus adorauit. 1. Cor. 14. Si omnes prophetent, intret autem quis idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians quòd verè Deus in vobis sit. Nec verò Deum illi, procul in cœlo empyræo à se remotum & absentem, sed verè præsentem, & quidem peculiari modo gratiæ præsentem adorarunt. Rectè igitur Augustinus in Psal. 98. disputans, cùm terra sit scabellum pedum Domini, quomodo Psalmus dicat: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, inquit: Conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, scabellum pedum Domini: Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est: & de carne Mariæ, carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. Inuentum est quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini: & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Ita Ambrosius in eundem Psalmi versum inquit: Scabellum, terra intelligatur: per terram autem, caro Christi: quam hodie quoque in mysterijs adoramus, quam & Apostoli in Domino Iesu adorarunt.

Nazianzenus in Epitaphio sororis suæ τὸν ἐπὶ θυσιαστηρίῳ τιμώμενον ἐπικαλουμένη, hoc est, inuocabat Christum, qui in altari, quando scilicet mysteria Cœnæ celebrantur, honoratur. Et sententia Eusebij Emisseni dicit: Cum reuerendum altare, cibis spiritualibus satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè toto haustu interioris hominis assume. Lutherus etiam contra Louanienses artic. 16 vocat Eucharistiam Sacramentum venerabile & adorabile. Et in 47. cap. Geneseos. Nos non tantùm orantes, sed & baptizantes, absoluentes & absoluti, & accedentes ad sacram synaxin, quoties etiam ad recitationem promissionis aut textus Euangelij genua flectere, vel saltem stare debemus, in signum adorationis, siue reuerentiæ & gratitudinis. Et si in Cœna Dominica nihil aliud porrigeretur præter panem & vinum, sicut Sacramentarij blasphemant, tamen est ibi promissio, & vox diuina, & Spiritus sanctus per verbum in Cœna. Ideoque decebat nos cum reuerentia accedere. Quantò verò magis id fieri par est, quando credimus adesse verum corpus & verum sanguinem cum verbo? Hæc Lutherus.

Christum igitur Deum & hominem, in diuina & humana natura, in actione Cœnæ Dominicæ verè & substantialiter præsentem, in spiritu & veritate adorandum, nemo negat, nisi qui cum Sacramentarijs vel negat, vel dubitat de præsentia Christi in Cœna. Neque enim ἀνάμνησις & annunciatio mortis Christi in Cœna ritè fieri potest, sine adoratione ista, quæ fit in Spiritu & veritate. Hæc dicenda fuerunt, ne quis suspicetur, nos in dubium vocare, an Christus Deus & homo, qui in actione Cœnæ præsens adest, sit adorandus.

Quòd si hæc conceduntur, quid igitur, inquies, in hac quæstione, de cultu & veneratione Eucharistiæ, in controuersiam positum est, inter nos & inter Pontificios? Respondeo: Tria potissimùm sunt huius controuersiæ capita.

Primò, dicunt ipsum Sacramentum Eucharistiæ, seu totum illud, quod à Domino vt sumatur institutum est, esse cultu latriæ adorandum. Atqui Eucharistia, iuxta dictum Irenæi, constat duabus rebus, terrena & cœlesti. Essent igitur etiam terrena elementa panis & vini in Eucharistia, cultu latriæ adoranda: quod à manifesta idololatria, seu, ἀρτολατρείας crimine excusari & defendi nullo modo posset. Ipsi quidem ideo transsubstantiationem suam comminiscuntur, ne panis substantia simul adoretur. Sed quia incerta est opinio transsubstantiationis, imò Paulus affirmat esse

Nazianzenus.

Lutherus.

Augustinus.

Theodoretus. *Gelasius.*

panem etiam post benedictionem: Theodoretus dicit, naturam elementorũ in Eucharistia non mutari: Gelasius tradit, illa permanere in proprietate suæ naturæ. Quãdo ergo docetur, totum illud quod in Eucharistia adest, exhibetur & sumitur, cultu latriæ adorandum: simul comprehenduntur etiam elemẽta panis & vini, quæ sine idololatria adorari nec possunt, nec debẽt. Neque enim si Christus adorandus est, sequitur creaturas etiam illas, vbi adest, simul esse adorandas. Ad cauendam igitur idololatriã disertè distinguendum est. Christus Deus & homo, in diuina & humana natura, in actione Cœnæ præsens adoretur, substantia verò vel species elementorum panis & vini, non adorentur, ne præter creatorẽ, etiam creaturam colamus, Rom. 1. Non igitur ita adorandum est Sacramentum Eucharistiæ, sicut in persona Christi, propter hypostaticam vnionem, vna adoratione humanitatẽ & diuinitatẽ colimus & veneramur: non enim personalis est vnio panis & corporis Christi in Cœna: sed quia Eucharistia constat duabus rebus, terrena & cœlesti, adoratio & veneratio non est dirigenda ad terrena elementa, panem & vinum, sed ad Christũ Deum & hominem, qui in illa actione præsentiam suã peculiari modo gratiæ instituit & promisit: sicut Israelitæ, non lignum, non aurũ, non Cherubin arcæ fœderis, sed Deum ipsum tantùm, qui præsentiã suam ibi promiserat, adorabant. Nec alliganda aut affigenda est adoratio Christi, ad elemẽta panis & vini: neq; enim in illis localiter inclusus continetur: sed panem cœnę reuerẽter sumamus, ipsum verò Christũ, in cœlesti maiestate sua, supernaturaliter in cœna præsentem, in adorando intueamur.

Secundò. Quando Pontificij de cultu, adoratione & veneratione disputant, non principaliter huc respiciunt, vt in actione Cœnæ Dominicæ siue in vsu eius diuinitus instituto, Christus Deus & homo, in spiritu & veritate adoretur: sed sicut Canon VI. disertè ostendit, laborant instituere & stabilire adorationẽ panis extra vsum seu extra illam actionem, quam Christus in institutione ordinauit, & mandauit: quando scilicet panis in processionibus circumgestatur & in repositione includitur, vt tũc populo adorandus proponatur. Suprà verò ostendimus, illa verba: Hoc est corpus meũ, Hic est sanguis meus, esse diuina institutione, præceptione & pmissione, alligata ad illam actionẽ, quæ in verbis institutionis præscripta est: quando scilicet panis accipitur, benedicitur, distribuitur, accipitur & mãducatur. Quando verò verba quidem super panem recitantur, actio verò illa in institutione præscripta & mandata vel non seruatur, vel in alium vsũ transformatur: non habemus promissionem de præsentia ibi corporis & sanguinis Christi, sicut in Cœna sua adest. Quid igitur & quale sit, panẽ illũ extra vsum, de quo non habemus verbũ Dei, quod sit corpus Christi, tamen vt adoretur proponere, diligenter in timore Dei expendatur. Certè enim solicitè cauẽda sunt pericula idololatriæ, ne honorem soli Deo debitum, ad vllam aliam rem trãsferamus. Nõ autem sequitur, si in ipso vero vsu cœnæ Dominicæ, Christus rectè adoratur, ideo extra vsum, instituendum esse peculiarem cultum aut adorationem ad panem, vel circumgestatum, vel repositum. Sine fide enim, nemo potest rectè adorare: fides autem non est sine verbo. Et nullum extat verbum Dei, de pane Eucharistiæ reposito, vel circumgestato: imò pugnat cum verbis institutionis, quando panis benedictus non distribuitur, non accipitur, non manducatur. Quid igitur aliud possumus, iuxta normam verbi Dei iudicare, quàm talem cultum non esse χριστολατρείαν, sed ἀρτολατρείαν?

De adoratione Christi in Cœna.

Tertiò, de ipsa etiam adoratione, cultu & veneratione Christi in Eucharistia, quid sit, aut in quo consistat, controuersia est inter Pontificios & nos. Tridentini enim in VI. Canone nõ obscurè ostendunt, sed de externo potissimum Eucharistiæ cultu laborare & solicitos esse: vt scilicet splendida repositione, & sumptuosa circũgestatione, auro, argẽto, serico, inclinatione, genuflexione, pstratione corporis, eleuatione manuum, tunsione pectoris, luminaribus, instrumentis musicis, bombardarum strepitu, & similibus externis pompis honoretur. Et huic externo cultui etiam sine vera pœnitẽtia & fide, tribuunt nescio quæ merita. Vt autem de iis qui extra vsũ diuinitus institutũ in Eucharistia fiũt, nihil amplius dicamus, Scriptura tradit duas regulas, quæ monstrabunt fundamenta diiudicationis, de definitione adorationis seu cultus. Primò externam simulationem cultus, sine interioribus spiritualibus motibus, Deo non placere, sicut inquit: Hic populus labiis appropinquat mihi, cor autem eorum longe est à me. Sed veri adoratores adorabunt in Spiritu & veritate. Secundò, Cultus ab hominibus vel institutos, vel electos, Deo non probari: inquit enim: Frustra colunt me doctrinis & mandatis hominum. Et Col. 2. Paulus expressè damnat ἐθελοθρησκείαν. Eo verò modo Deus vult coli, quẽ ipse verbo suo præscripsit, aliàs dicit: Quis requisiuit hæc de manibus vestris, Es. 1. Docendi igitur primùm sunt homines ex verbo Dei, quomodo in vero vsu Eucharistiæ Christum Deum & hominẽ, vero interiori & spirituali cultu venerari & adorare debeant. Deinde veræ externæ significationes interioris reuerentiæ, vltrò & ritè sequentur. Externos verò qualescunque reuerẽtiæ gestus, sine vera interiori cordis adoratione, Deus non moratur, imò vt hypocrisin odit & abominatur. Ideo doctrina de veneratione & adoratione Christi in Cœna Dominica, non est inchoanda ab externis gestibus. Ita enim multi Christum adorant, qui ipsum ritè nec colunt, nec venerantur. Sicut Augustin. de talibus adorationibus inquit Epist. 120. super versum Psal. 21. Manducauerunt omnes pingues terræ. Et diuites quidem adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantùm, non etiã saturantur, quia non imitantur. Item: Et ipsi veniunt ad mensam, & manducant & adorant: non tamen satiantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam. Ab interiori igitur & spirituali adoratione, primùm inchoandum est. Comprehenditur autem vera, interior & spiritualis veneratio & adoratio Christi, in illis verbis institutionis: Hoc facite in mei ἀνάμνησιν. Itẽ: Mortem Domini annunciate. Quando igitur? Primò cùm cor iuxta verbum, rectè, piè & reuerenter credit & sentit de substantia, & de vsu huius Sacramẽti. Secundò, quãdo grata mente, deuotè cogitamus & consideramus, corde & ore celebramus immẽsa illa beneficia filij Dei mediatoris: quòd propter nos homines, & propter nostrã salutẽ, descendens de cœlis, massam nostræ substantiæ assumpsit, & illam pro nostri redemptione patri in cruce obtulit, acerbissima morte sanguinem suum effudit: & quòd præterea illud suum corpus manducandum, & illum sanguinem bibendum, in hac sua Cœna

Regulæ Scripturæ.

Vera Christi adoratio in Cœna, in quibus rebus consistat.

nobis

nobis communicat:vt ita certissimo & pretiosissimo pignore,beneficia noui Testamenti credentibus applicet & obsignet:vtq; cū hac misera & polluta nostra massa,arctissimo fœdere se copulet, animam ad sanitatem,corpus nostrum ad immortalitatem reformet & præparet,&c. Tertiò, quando, consideratis nostris & sordibus & miseriis,ardentibus votis Christum Deum & hominē, quem verè & substantialiter in illa actione præsentem esse credimus,inuocamus, vt sit noster mediator, propitiator,aduocatus, intercessor, iustificator & saluator:vt propter ipsius mortem, recipiamur & conseruemur in illo fœdere noui Testamenti, quo pater propter filium credentibus vult placatus esse: quando item fides in oratione , hanc victimam Christi mediatoris interponit,inter peccata nostra & inter iram patris,sicut Anshelmus loquitur,quādo considerata mysterij magnitudine, & nostra indignitate petimus, ne indigne manducando rei efficiamur corporis & sanguinis Christi : sed vt illa manducatione,corpori & sanguini Christi inserti, vitam inde trahamus,sicut palmites ex vite: vt mādicatio illa nobis prosit ad confirmationem fidei, incremētum charitatis,mortificationē carnis, &c. Atque idem petimus donari, conseruari, confirmari,& augeri in nobis dona pœnitentiæ,fidei & charitatis. Hæc est vera interior & spiritualis veneratio & adoratio Christi,in vsu cœnæ Dominicæ. Adoratio enim tria hæc complectitur: Primo, Deū quem inuocamus,rectè agnoscamus , rectè de eo sentiamus,& ita eum compellemus,sicut essentiam & voluntatem suam in verbo patefecit. Secundo, vt ab eo petamus, quæ daturum sē promisit. Tertio, vt pro præstitis beneficiis gratias agamus. Quomodo autem illa in vsu Cœnæ Dominicæ fieri debeant, hoc est,quem & quomodo compellare, quid petere,& pro quo gratias agere debeamus: verba institutionis, reliquæ item Scripturæ sententiæ de Eucharistia,& præcipue hæc dicta docēt & ostendunt: Hoc facite in mei commemorationem. Item, Mortem Domini annunciabitis. Et hæc est vita & certa regula veræ adorationis Christi,in vsu Eucharistiæ. Talis certe adoratio animaduertitur in veterum liturgiis,& precando,& gratias agendo. Iustinus vocat panem & vinum εὐχαριστηθέντα, quod Irenæi interpres reddidit, panis, in quo gratiæ actæ sunt. Dionysij cōmunio incipit à prece, & desinit in sacram gratiarum actionem. Chrysostomi & Basilij liturgia celebrat totam œconomiā redemptionis nostræ, & orat pro digna participatione. Quando verò interior & spiritualis hæc deuotio, veneratio & adoratio in corde excitata adest,tunc externæ significationes in reuerētia & veneratione huius sacramenti , sponte & rectè sequuntur. Nam ad verā confessionem pertinet,vt fidem,deuotionem & celebrationem, de quibus iam diximus, publice etiā testemur,& voce & aliis externis significationibus: quibus ostendamus,quid de huius cœnæ & substātia & fructu sentiamus,qua animi reuerentia & deuotione accedamus, qualem cibum credāmus nos ibi accipere. Tali externa confessione, seiungimus nos à Sacramentariis, & Epicureis contemptorib. horum mysteriorum: excitamus alios ad veram reuerentiam, ne occasio detur vel simplicioribus ad prophanas cogitationes,vel porcis ad conculcanda hæc mysteria. Externa enim irreuerētia,signum est prophanæ mentis: sicut Paulus dicit, Corinthios non diiudicare corpus Domini,quia illud in cœna

Regula & forma adorationis.

Dominica, non maiori reuerētia tractabant,quàm vulgares concœnationes. In illis verò externis reuerentiæ significationibus simplicissima & tutissima regula est , vt sint testimonia fidei interioris de Eucharistia,iuxta verbum, & illi fidei respondeant. Nec instituamus humano arbitrio,alios electitios externos cultus , sed cogitemus , illum honorē hoc notato gratissimum esse , quem ex verbo agnoscimus ipsū velle. Hæc igitur est vera adoratio & veneratio Christi,in vsu cœnæ Dominicæ,de qua Pōtificij non admodum pugnant : tantum de externis cultibus ab hominibus institutis , extra verum Eucharistiæ vsum soliciti sunt: quos tamē communes faciunt toti Eucharistiæ,hoc est , & Christo & elementis,seu speciebus elementorum. Quid igitur in hac Pontificiorum doctrina desideremus,& reprehendamus,& quibus ex causis: breuiter quidem,sed non obscure,vt arbitror,ostensum est.

DE FESTO CORPORIS Christi.

Vel aliquando tandem rectè faciunt, quod fatētur,hoc festum non habere testimonium vel Scripturæ,vel traditionis Apostolicæ,vel veræ antiquitatis in veteri & puriori Ecclesia. Sed dicunt,hunc morem inductum esse in Ecclesiam Dei. Intelligūt autem , quod Vrbanus I I I I. circa annum Domini 1260.festum illud primus excogitauit: idque (vt ipse in bulla fatetur) inde quod quibusdam personis reuelatum fuerat,festum illud & instituendum , & generaliter celebrandum. Fuit autem mulier quædam,Eua reclusa, à qua Vrbanus,in minoribus adhuc constitutus, reuelationem illam accepisse scribunt. Et Vrbanus quidem Pontifex factus,nouum illud festum,ex reuelatione muliercula, statim instituit, & vbique celebrandum distinctè mandando præcepit: Sed sicut glossa dicit, De reliquiis & veneratione sanctorum , illa constitutio Vrbani de nouo festo, non fuit accepta ab omnibus : sed post annos 50. Clemens V. Anno 1311. in Viennensi Cōcilio, constitutionem illam præcepit ab omnibus seruari. Et tamen Græcæ Ecclesiæ , ne hodie quidē pompam & morem illius festi seruant. Vnde igitur nouo huic & tali festo tanta autoritas , vt anathemata iam fulminet,in Tridentina congregatione: vbi alias tantum Apostolicas traditiones,& Catholicum consensum Ecclesiæ omnium ætatum,gentium populorum , quæ omnia huic festo deesse, crepare solent.

Vrbanus 4. institutor festi corporis Christi.

Clemens confirmat festum.

Et ne semper antiquitatis velamento se occultent,vtile est,in ordine historiarum,& in serie temporum obseruare,quomodo post meliora antiquitatis tempora , sensim & paulatim , facta subinde longiori inclinatione,ad spectacula illa regni Pontificij deuentum sit.

Apud Eusebium lib. 5. cap. 24. Romani Episcopi hospitibus simpliciter mittunt Eucharistiam. Irenæus enim tantum habet verbum ἔπεμπον.

Libro 6. Eusebij, cap. 34. presbyter puero tradit Eucharistiam,ad Serapionem perferendam.

Exuperius in canistro viminco & in vitro portat corpus & sāguinem Domini. Mulierculis data fuit Eucharistia domum deferenda , apud Tertullianū & Cyprianum. Nec de præferendis luminaribus, campanis , & de reliqua pompa quæ apud Pontificios vsitata est, vlla vel testimonia,vel exempla extant in veræ antiquitatis historia. Et quidem notabile est,in Gratiani decreto,nihil tale extat:

Sed tempore Lateranensis concilij, circa annum Domini 1206. Innocentius cœpit constituere, vt Eucharistia sub fideli custodia, clauibus & seris adhibitis conseruetur, c. statuimus. De custodia Eucharistiæ.

Honorius III. Mox circa annum Domini 1220. Honorius III. districtè præcipiendo mandauit, vt à sacerdotib. Eucharistia in loco singulari, mūdo & signato, semper honorificè collocata, deuotè ac fideliter conseruetur. Sacerdos verò frequenter doceat plebem suam, vt cum in celebratione Missarum eleuatur hostia, se reuerenter inclinet: idem faciét, cum eam præsbyter defert ad infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo velamine, ferat & referat manifestè ac honorificè, ante pectus, cum omni reuerentia ac timore, semper lumine præcedente, cum sit candor lucis æternæ: vt ex hoc, apud omnes fides & deuotio augeatur.

Et hæc quidem recentia sunt, in veris enim veteris antiquitatis historiis, tale nihil legitur. Adhuc tamē aliquo respectu ad vsum illa constituta sunt: quando scilicet panis consacratus, & quando ad infirmum defertur, vt exhibeatur & sumatur.

Postea verò paulatim ab vsu Eucharistiæ, qui à Christo institutus est, longius discessum est, instituto festo Corporis Christi ab Vrbano, & à Clemente confirmato. Et velim Lectorem diligenter considerare Bullam istius institutionis, quæ extat in

Bulla institutionis. Clementinis li. 3. tit. 16. Nulla enim prorsus in illa Bulla mentio fit circumgestationis & ostentationis: nec vlla syllaba ibi extat, de pane consecrato per octiduū in monstrantiā includendo, circūgestādo & ostentando. Neq; etiam mentio ibi fit de tali spectaculo, pompa & externa adoratione circumgestati & ostentati panis: sed finis institutionis illius festi ita ibi explicatus, vt studeant se taliter præparare quod huius preciosissimi Sacramenti mereantur participes illa die, possintque ipsum suscipere reuerenter, ac eius virtute augmentum consequi

Verba Bullæ. gratiarum. Hæc sunt verba Bullæ: in quibus manifestè dicitur, propter vsum, participationem seu cōmunionem solenniorem, institutum primò fuisse illud festū: & in illo vsu, in quo debita reuerētia & deuotio requiritur, gratias agendas esse Christo, pro immenso hoc beneficio, quòd corpus suum in cibū & sanguinem in potum nobis tribuit. Et hoc diligēter notandū est, ea quæ hodie in festo corporis Christi in regno Pontificio factitantur, ne Vrbani quidem & Clementis seculo nota fuisse: sicut est inclusio, circumgestatio, ostentatio, spectatio & adoratio panis, extra vsū distributionis & sumptionis. Longè igitur post annos Domini 1311. illa excogitata & introducta sunt. Adeo recēs est spectaculū illius festi, sicut in Papatu vsurpatur: de quo tamē retinendo tanta contentione Tridentini laborant, vt ad profusionem anathematis progredi non vereantur. Non igitur, vel Scripturā, vel Apostolorū traditiones, vel antiquitatis suffragia curant: sed vnum sibi hoc propositū habent, vt nerui regni Pontificij, quoquo modo salui maneant & stabiliātur. Ipsa etiam appellatio mutilata est. Vrbanus etiam & Clemens vocant festiuitatem corporis & sanguinis Christi. Et in responsorio illius festi canitur: omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Hodie verò appellatur festū Corporis Christi.

Pomerius. Pomerius dicit, indulgentias huius festi auctas per Martinum V. & sequentem Eugenium. Circa Constātiensis igitur concilij tempus, lata noua lege de mutilatione Eucharistiæ, videntur recentia illa cumulata fuisse. Admissa verò semel circumgestatione, ostentatione & adoratione panis in festo illo extra vsum, nullus postea finis fuit. In maiorib. enim Basilicis, non tantum per octauas huius festi, sed quotidie cum lampadibus inclusum proponūt adorandum, efficiunt ad incendia restringenda, & ad similes casus auertuncandos. Et sicut fieri solet, quando semel à regia via deflexum est, nisi ad verā viam redeatur, nullius aberrandi nec finis, nec modus est: ita circumgestatio extra vsum à Christo institutum, eò tandem deducta est, quod sanctissimū Eucharistiæ Sacramentum, Romani Pontificis, verè Pontificiæ, seu potius Ethnicæ plus certè quam regali & imperatoriæ pompæ seruire iam cogitur.

Circumgesta. Eucharistia. Pompa Pontificalis. Romæ enim in pompa Pontificis, nō aliter tractatur panis Eucharistiæ, quam sicut olim in pompa Persicorum regum, sacrum suum ignem, quem Orimasda appellabant, equo vectum regi præferebāt. In medio enim Pontificalis pompę, non longe ante Pontificem, ducitur equus albus, mansuetus & phaleratus, portans Sacramētum, quod ipsi in puluino ornato, capsa inclusum sacrista imposuit. Equus habet ad collum, tintinnabulum bene tinniens. Supra portatur baldachinum, cum insignibus Papæ. Equum præcedunt 12. familiares Papæ pedites, rubsa veste induti, portantes 12. intorticia ante Sacramentum. Inde duo familiares sacristæ equestres, etiam rubro induti, portantes laternas argenteas cum lumine, ante Sacramentum. Extant etiam libri ceremoniarum Romanæ Ecclesiæ, Leoni X. inscripti, in quibus aliquoties repetitur hæc descriptio, Libro primo, sectione secunda. De processione coronati Pontificis ad Lateranum. Sectione 5. De processione Pontificis, & coronati Cæsaris per vrbem. Sectione duodecima, De ordine, quomodo Papa in vrbe, de loco ad locum in solenni Pompa vel in Pontificalibus equitat. Et libro 3. De officio sacristæ. Hæc recentia monstra, ignota sunt non tantum veteri, verumetiam mediæ antiquitati. Hanc recitationem propter duas potissimum causas institui: Primò, vt considerandum proponerem quæ, qualia & quanta sint, quæ in quinto cap. & 6. Canone, de festo quod vocant Corporis Christi, inuoluant. Secundò, vt ostenderem, quam procul & quam longè à forma veteris Ecclesiæ, etiam in media antiquitate, recessum nunc sit in illo festo: item quàm recentia, nup[illegible] & nouitia sint, quæ nunc in regno Pōtificio, in festo illo, & in reliquis circumgestationibus vsurpantur. Sed ostensis initiis, & progressu istius festi, de re ipsa etiam pauca quædam dicamus. Sicut igitur ordinis gratia, totus annus distributus est in certa quædā festa, quæ vtiliter ad ædificationem populi apud nos seruantur: vt scilicet præcipui articuli fidei, ordine aliquo, populo per annum proponi, repeti, & contra quasuis corruptelas retineri possint: vtque fideles moneantur, & excitentur ad consideranda beneficia Dei, de quibus articuli illi fidei concionantur, & Deo pro illis beneficiis in Ecclesia magnæ gratiæ agantur: ita nulli piorum improbaretur, si præterquam quod semper omnibus diebus illud fieri debet, ordinis gratia, certo anni tempore, Ecclesia frequentius conueniret: & in illo conuentu, doctrina de cœna Domini, iusta tractatione, simplicites & clarè proponeretur: omnes corruptelæ, puritatem illius doctrinæ contaminantes, refutarentur: admonerentur homines, quantum thesaurum Christus

Ecclesiæ in testamento suo legarit, pro beneficiis illis, quę Cœna Dominica exhibet & confert, Christo Saluatori gratiæ in Ecclesia magna agerentur: taxata negligentia, inuitarentur homines ad crebriorem Eucharistiæ vsum, per totum annum, &c.

Hoc modo vere, Ecclesia tanquã victrix, de mẽdacio & hęresi, publicum quasi triumphum ageret. Et si hæc esset ratio huius festi, petulantia quædam esset, celebrationem eius odiose exagitare.

Cur Pontificij de festo illo dimicent. Sed longe aliud est, propter quod Pontificij de festo illo dimicant. Nec nostri festum illud abrogarunt ideo, quasi hostes & inimici sint omnis boni ordinis: Sed longe aliæ sunt causæ, quæ controuersiam de hoc festo mouent. Illas vero, quia ex præcedenti historica commonefactione manifestæ sunt, breuiter tantum recitabo.

Quæ complectatur festũ corp. Christi. I. Celebratio illius festi qualis est in Papatu proponit, confirmat & stabilit mutilationem Eucharistiæ: altera enim tantum species contra institutionem proponitur. Et illo tempore, nouis accessionibus deformatum fuit hoc festum, cum mutilatio illa Ecclesiis vbique obtruderetur, & non deessent qui contradicerent, sicut de Monachis Alexander Alensis testatur.

II. Celebratio illius festi, Sacramentum ex vsu diuinitus instituto transfert in aliam actionem, & diuersum vsum, qui non habet testimonium verbi Dei: non enim distribuitur, non accipitur, nõ manducatur: sed circumgestatur, & ostentatur. Et ad retinendum præcipuum neruum regni Pontificij, quod scilicet Eucharistia habeat veram rationem Sacramenti, etiã extra vsum diuinitus institutum, etiamsi transformetur in aliam actionem & diuersum vsum: ideo tanta contentione & de hoc festo retinendo pugnant.

III. Persuadentur homines, Christum in pane illo quando circumgestatur, non minus nec aliter adesse, quam in vero vsu cœnæ diuinitus instituto adest. Et quidem volunt, Christum ibi adorandum esse: cum tamen nullum extet verbum, quod Christus in tali vsu panis velit corpore & sanguine ibi adesse, sicut in vsu cœnæ adfuturum se promisit.

IIII. Prætextus quem adferunt, de recolenda & celebrãda memoria Christi, in Eucharistia, tantum est persuasio pugnãs contra institutionem. Christus enim in Eucharistia, memoriam sui instituit, non quomodolibet, sed certa ratione celebrãdam. Illa vero ratio non est, vt panis circumgestetur, populo proponatur & ostentetur: sed accepit panem, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicẽs; Accipite, comedite, Hoc est corpus meum: hoc facite in mei commemorationem. Et Paulus interpretans hãc commemorationẽ, diserte dicit: Quotiescũque manducaueritis & biberitis, &c. In festo vero illo, ea quæ Christus instituit & mandauit, distributio scilicet & sumptio prętermittitur: & alius vsus recẽs ab hominibus institutus, imo à muliereculis profectus supponitur. Et qualiscunq; sit prætextus bonæ intentionis, de honoranda Eucharistia, semper cogitandum est, Frustra me colunt mandatis hominum. Et illustre exemplũ est conuenientissimum ad hanc disputationem, quod describitur, 1. Reg 4. vbi arca Domini, præter verbum institutum & mandatum, intentione non mala, & consequentia admodũ probabili, in castra adducitur, vt subsidium sit aduersus hostium impetus. Hoc exemplũ recte consideratum, totum prætextum intentionis extra verbum, de Circumgestatione euertit.

V. Celebratio istius festi proponit Christum in Eucharistia colendum, alia ratione & aliis modis, quam ipse in verbo suo pręscripsit, idque extra vsũ diuinitus institutum. Et persuadentur homines, cultum illum ab hominibus excogitatum, multo esse præstantiorem & Deo gratiorem, quàm si Eucharistia distribueretur, acciperetur, manducaretur & biberetur in commemorationem Christi.

VI. Per istud festum abducuntur homines à crebriori & vero vsu cœnæ Dominicæ: persuadentur enim, sumptionem cum magno periculo esse coniunctam: cultum vero huius festi, sine periculo multo magis meritorium.

VII Eucharistiam Christus ideo instituit, vt ipse nobis offerat, donet, applicet, & obsignet beneficia & merita mortis suæ. De hoc vero festo, Vrbanus in bulla sua dicit, seruari illud in remissionem peccãtium. Atque illud Pomerius in suis sermonibus ita explicat: Quando homo contritus, in illo festo interest Missę & processioni, & exhibet solennem reuerentiam Sacramento circumgestato. tunc illo cultu & opere meretur & consequitur plurima bona scilicet acceptationem Dei, benedictionibus, conuersionem à peccato, defensationem ab omnibus periculis & malis, fructificationem meritorum, & exauditionem: quod tunc magis exauditur oratio, quando Sacramentum præsens circumgestatur vt in incendiis. Et citat ex Richardo: Quod si etiam quis est in peccato mortali, quamuis non cõsequatur remissionem peccatorum: tamen prudenter agit, si facit in illo festo, quod continetur in forma indulgẽtię: eo quod bona facta in peccato mortali, disponunt de congruo ad pœnitentiam, & mediante ea, ad remissionem peccatorum. Pomerius.

VIII Pontifices multas, varias & largas indulgentias promittunt & largiuntur illis, qui hoc festo solennem, qualem ipsi describunt, reuerentiam exhibent panis Eucharistiæ extra vsum. Et Vrbanus quidem certum numerum illarum indulgentiarũ præscripsit, in bulla huius festi. Postea mensura illarum indulgentiarum, per Martinum V & Eugenium multiplicata & aucta est, vt esset conferta & concussa. Summam vero Pomerius ita colligit: Qui ipso die festo intersunt primis vel secũdis vesperis, vel Missæ, vel matutino, pro singulis indulgentias 400. dierũ. Sũma igitur diei festi assurgit ad 16000. indulgentias: infra octauam pro singulis 400. dierum in simul. Summa summarum igitur erit, per festum & totam octauam eius, 44000. dierum indulgentiæ Qui vero illo die cõmunicant, illis 400. dierum indulgentias largiuntur. Et notet Lector, quod tantundem indulgentiarum promittitur spectatori, quantum ei qui communicat, 400. scilicet dierum: Si vero tota summa colligatur in quadrupla proportione, veneratio Sacramenti extra vsum à Christo præscriptum, excederet ipsam communionem, hoc est, vsum diuinitus institutum. Et Pomerius addit: Eum qui vult indulgentias illas assequi, oportere firmum esse in fide: vt scilicet credat, tantam potestatem esse apud Ecclesiã, quod possit dare tot & tales indulgentias: hæretici enim qui potestatem indulgentiarum negant, non sequuntur eas. Glossa vero de reliquiis & veneratione Sanctorum de indulgentiis istis ita inquit: Remissiones illas quibus pauci participant, interpretari velle, nec decet, nec expedit. Hæc igitur sunt, quæ festum corporis Christi in Pontificia Ecclesia complectitur, quæq; controuersiam de hoc festo mo-

uerit. Quod si illa conferantur ad institutionem cœnæ Dominicæ, videbis Lector, festum illud revera nihil aliud, quam publicam & solennem ipso facto protestationem, contra institutionem Filij Dei. Ad illa enim quæ in institutione præscripta & mandata sunt, obscuranda, postponenda & sepelienda: vtque in eorum locum & alij & diuersi vsus, de quibus in institutione nihil vel præscriptum vel mandatum est, substituantur, & populo persuadeantur opinione cultus præstantioris: ideo & institutum olim fuit illud festum, ideo hodie retinetur & celebratur, sicut ex illis quæ notauimus, manifestum est.

DE ASSERVANDO EVCHARISTIÆ SACRAMENTO, & ad infirmandos deferendo.

CAPVT VI.

Consuetudo asseruandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeo antiqua est, vt eam seculum etiam Niceni Concilij agnouerit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, & in hunc vsum in Ecclesiis conseruari, præterquam quod cum summa æquitate & ratione coniunctum est, tum multis in Conciliis præceptum inuenitur, & vetustissimo catholicæ Ecclesiæ more est obseruatum. Quare sancta hæc synodus retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem statuit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reseruari, sed statim post consecrationem astantibus necessario distribuendam, aut non licere, vt illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

EXAMEN.

Principalis quæstio hoc loco est: An panis Eucharistiæ, quando recitatione verborum institutionis benedictus, sanctificatus, aut consecratus est, statim sit distribuendus, sumendus & manducandus, in commemorationem Christi: an vero post benedictionem, omissa distributione, sumptione & manducatione, sit reponendus, includendus asseruandus, circumgestandus, ostentandus, & ad alios vsus accommodandus, vsus post aliquot, vel dies, septimanas, menses vel annos, demū sequatur eius sumptio & manducatio. Et Tridentinum quidem decretum, sanciēs & stabiliens talem asseruationē, fatetur eam nec verbo Dei præscriptam, nec traditione vel exemplo Apostolorum in Ecclesiam inductam: sed dicit esse antiquam consuetudinem, & morem vetustissimum. De consuetudine vero, quātumuis antiqua, præbet nobis ex Patrum sententiis responsionem Gratianus distin. 8. Cyprianus enim dicit consuetudinem sine veritate, esse vetustatem erroris. Et Gregorius ex Cypriano: Dominus in Euangelio, Ego sum inquit, veritas: non dixit, Ego sum consuetudo, quælibet igitur consuetudo, quātumuis vetusta, quantumuis vulgata, veritati omnino est postponēda: & vsus qui veritati est cōtrarius, abolendus est. Augustinus inquit: Hoc plane verum est, quia ratio & veritas consuetudini præponenda sunt: sed si consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri. Et Cypriani sententia est, vbi de Eucharistia disputat: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid prius qui ante omnes est Christus, prior fecerit: neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Quia igitur in hac disputatione, de asseruatione Eucharistiæ, Tridentini antiquam consuetudinem, & vetustum morem allegant: videndum est ante omnia, an huic consuetudini veritas verbi diuini suffragetur: Hoc est, quid Christus, qui ante omnes est, prior fecerit. Et res in descriptione institutionis manifestissima est. Accepit enim Iesus panem, & gratias egit, seu benedixit: non autem panem illum post benedictionem asseruandū reposuit: sed fregit, & dedit discipulis suis, nec iussit vt benedictum illum panem reponerent, asseruarent circumgestarent, vel aliis ostentarent: sed dixit, Accipite, manducate: nec inter benedictionem, distributionem, sumptionem & manducationem, interposita fuit mora, seu interuallum aliquot horarum, dierum, hebdomadarum, mensium vel annorum: sed cum benedixisset, statim distribuit: & quod discipuli ea quę exhibebantur, statim sumpserint: nec sumpta ad alium vsum accommodarint, sed sicut iussi erant, manducarint & biberint, Marcus in descriptione alterius ostendit, cum in media descriptione interponit hæc verba: Et biberūt ex eo omnes. Ipsa etiam annotatio temporis ostendit, nullam interpositam fuisse talem moram, quæ asseruationi Eucharistiæ consecratæ extra vsum aliquid suffragari possit. Intra duas enim vesperas iuxta legem, intra solis scilicet occasum, & tempus tenebrarum, manducauit Christus pascha: postea distribuit, & peracta illa communi cœna, demum instituit Eucharistiam: & post illam institutionem, habuit prolixam illam concionem in Iohanne descriptam: inde exit in hortum, orauit ibi in agonia, captus est, & ductus primum ad Hannam, postea ad Caipham: in cuius palatio multa acta sunt, priusquam prima negatio Petri fieret: & tunc fuit tempus primi gallicinij. Hæc supputatio euidenter ostendit, non longam moram fuisse in actione primæ cœnæ Dominicæ. Christus autē cum inquit: Hoc facite, iubet vt quotiescunq; fecerimus illud, quod in prima dominica cœna factum est, sequamur & faciamus. Nec vllum vestigium extat in Apostolica historia, quod aliud vel diuersum fecerint, distrahendo scilicet & diuellendo à benedictione distributionem & sumptionem: nec vllum Apostolicum exemplum asseruationis Eucharistię proferri potest. Veritas igitur verbi diuini, consuetudini asseruationis Eucharistiæ nihil quicquam suffragatur. Et si iuxta Cypriani sententiam, in actione cœnæ Dominicæ non attendere debemus, quid aliqui ante nos faciendum putauerint, sed quid ille qui ante omnes est, & prior fecerit, & faciendum, donec ad iudicium veniat, mandauerit: panem & vinum, verbis Cœnæ benedictum non reponemus, includemus, asseruabimus, circumgestabimus, ostentui habebimus: sed distribuemus, accipiemus, manducabimus & bibemus, & mortem Domini annunciabimus. Atque ita fidei nostræ obedientia faciet illud quod Christus prior fecit, & faciendum mandauit. Et hanc regulam sequentes non declinabimus, vel ad dextram, vel ad sinistram. Sed tristis & deploranda est humani ingenij siue curiositas, siue petulantia, quod deserta simplici, manifesta & plana via doctrinæ præscripti & mandati Christi, & exempli Apostolici, priuata audacia, prætextu consuetudinis, in Testamento filij Dei aliquid audet vel mutare, vel superordinare: omissa scilicet distributione & sumptione, quæ habent mandatum Christi: & horum loco excogitare asseruationem, repositio-

Status huius loci.

Tridentini asseruationem Sacramenti stabilientes nituntur sola cōsuetudine.

Augustin.

Consuetudo quam Tridentini allegāt, repugnat.

Cyprianus

positionem, inclusionem, circumgestationem, ostentationem, &c. panis benedicti, quæ in verbis Christi, nec vllam quidem vel syllabam, vel literam suffragantem habent.

Obiectio. Sed aiunt, consuetudinem asseruandi Eucharistiam esse antiquam, & vetustissimo catholicæ Ecclesiæ more obseruatam: ita vt asseruatio quæ in Pontificia Ecclesia vsitata est, reprehendi & damnari non possit, nisi simul etiam vniuersa Christi Ecclesia damnetur. Synodus igitur Tridentina statuit, morem *Responsio.* illum vt salutarem & necessarium omnino retinendum. Respondeo autem, non ideo statim omnes veteres Ecclesias damnari, quando Pontificia repositio, inclusio, ostentatio, circumgestatio, &c. taxatur. Primo enim dicimus, quod *Cyprianus.* Cyprianus lib. 2. epist. 3. dicit Si quis de antecessoribus vel ignoranter vel simpliciter non hoc obseruauit, quod nos Dominus facere, exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini venia concedi: nobis vero non poterit ignosci, qui nunc à Domino admoniti, & instructi sumus, vt vbique lex Euangelica, & traditio Dominica seruetur, & ab eo quod Christus & docuit & fecit, non recedatur. Et addit sententiam illam, quæ dist. 8. citatur: Ignosci potest simpliciter erranti: post inspirationem vero & reuelationem veritatis factam, qui in eo quo errauerat perseuerat prudens & sciens, iam non in venia ignorantiæ peccat: præsumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cum ratione superetur.

Secundò considerabimus & expendemus: An testimonia antiquitatis, quæ de vetusto illo more & antiqua consuetudine allegantur, probent morem asseruandi Sacramentum Eucharistiæ necessarium esse, sicut Tridentinum decretum statuit: item, an testimonia illa antiquitatis, probent & stabiliant repositionem, inclusionem, ostentationem & circumgestationem panis consecrati, sicut in Pontificia Ecclesia illi seruantur & vsurpantur. Sed priusquam ad ipsam exemplorum explicationem accedamus, paucis expediemus: An mos reseruationis dici possit aut debeat necessarius & catholicus, sicut Tridentinum decretum affirmat.

Quicquid igitur in Ecclesia Christi necessarium esse statuitur, necesse est vt habeat præscriptum & mandatum verbi Dei, & Scripturæ exempla. Suprà autem ostendimus, Christum nec magisterio, nec exemplo suo (vt Cypriani verbis vtar) asseruationem Eucharistiæ vel præscripsisse vel mandasse. Nulla igitur alia exempla possunt conscientiis necessitatem imponere, seruandi hunc morem. Et tyrannis est, tentans dominari fidei Ecclesiæ, & pugnans cum libertate Christiana, statuere, morem asseruandi Eucharistiam necessarium esse: cum eius nec præscriptum, nec mandatum, nec exemplum vllum in verbo Dei ostendi possit. Catholicum autem esse, *Catholicum quid secundi Vincentium Lirinensem.* Vincentius Lirinensis rectè definit, quod semper, quod vbique & ab omnibus similiter obseruatum fuit. Ad illud igitur quod affirmatur vniuersæ Ecclesiæ Christi catholicum, atque ideo necessarium esse, omnino requiritur vel verbum, vel exemplum Christi & Apostolorum. Neque enim caput à membris, hoc est, Christum ab Ecclesia: & principalia membra, hoc est, Apostolos cum sua doctrina & exemplis, à reliquo corpore Ecclesiæ resecare debemus, quando de catholica seu vniuersa Christi Ecclesia loquimur. Sed illud verè est vniuersæ Ecclesiæ catholicum, quod à capite Christi præscriptum seu mandatum, & ab Apostolis obseruatum esse ostendi & probari potest. Quando vero hoc fundamentum deest, ne totus quidem orbis consentiens, sufficit ad probandum τὸ καθολικὸν Ecclesiæ Christi. Christi autem institutionem, nec magisterio nec exemplo, iuxta Cyprianum, præscribere vel mandare asseruationem Eucharistiæ, extra vsum distributionis & sumptionis, manifestissimum est, sicut ostendimus. Nec vllum Apostolorum exemplum ostendi potest: neque enim satis est, si absque probatione & documentis, fingatur esse Apostolica traditio. Falsum igitur est, asseruationem Eucharistiæ extra distributionem & sumptionem, esse vniuersæ Ecclesiæ morem catholicum, & quidem vt necessarium retinendum. Illud enim quod in eo quod catholicum & necessarium esse decet, caput est, in hoc more desideratur. Atque ideo forsan Tridentinum decretum non voluit vocare catholicum morem, sed Ecclesiæ catholicæ morem. Atqui symbolum, catholicam Ecclesiam definit esse eam, quæ est Apostolica, cui Christus hoc emblema inscripsit: Docentes eos seruare ea quæ ego præcepi vobis, Mat. 28. Item, Oues meæ vocem meam audiunt. Ioh. 10. Sed excipient: se intelligere morem & consuetudinem vniuersæ Ecclesiæ, post Apostolorum tempora. Videamus igitur & hoc: An asseruatio Eucharistiæ semper, an vbique, an ab omnibus, in vniuersa Ecclesia, omnium ætatum, omnium gentium & populorum, pro dogmate catholico & necessario, recepta, approbata & obseruata fuerit. Ipsum autem Ius Canonicum, de Consec. distinct. 2. cap. Tribus gradibus, ex Clemente Romano Pontifice describit sententiam, *Ius Canonicum.* quomodo presbyter, diaconus & minister, reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debeant: non autem per custodiam illam, intelligit reclusionem, sed addit apertam declarationem his verbis. Tanta in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant: quod si remanserint, non reseruentur in crastinum, sed cum timore & tremore, clericorum diligentia consumantur. Ne vero de oblationibus populi hoc intelligatur, mox addit: Clericos illos residua corporis Domini, quæ in sacramento relicta sunt, consumere. Et glossa quidem conatur hoc eludere, quasi tantum prohibeatur ibi reseruatio ad opus consecrantium: sed textus disertè loquitur de communione populi. Extat liber, continens explicationem Leuitici: quem quidam Origeni, alij Cyrillo adscribunt: Ibi in explicatione septimi capit. de carnibus sacrificij eodem die comedendis, ita vt non remaneat ex eis quicquam vsque mane, legitur descriptio moris Ecclesiastici, ex verbis institutionis cœnæ sumpta. Nam & Dominus noster panem quem discipulis dabat, dicebat eis: Accipite, manducate: non distulit, nec seruare iussit in crastinum.

Hesychius Hesychius Nazianzeni discipulus, explicans illud Leuit. 8. Quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet: indicat sui seculi morem fuisse, vt si quid omnibus communicatis reliquum esset, incenderetur & cremaretur.

Nicephorus. Nicephorus lib. 17. cap. 25. describens historiam de Iudæi cuiusdam vitrarij puero, temporibus Iustiniani, circa annum Domini 550. narrat à multo tempore consuetudinem fuisse in Constantinopolitana Ecclesia, vt cum post communionem plusculum de partibus immaculati diuinique corporis reliquum esset, non reseruaretur, sed ex ludo literario delecti quidam pueri accerserentur, qui reli-

quias illas ederent. Hęc cõsuetudo ex Clemẽte intelligi potest, qui dicit, reliquias illas eodẽ die esse consumendas à clericis: quãdo vero pluusculum superesset reliquiarũ, quib. consumendis clerici non sufficiebant, adhibeantur in Constantinopolitana etiã Scholastici. Illius consuetudinis nõ multo post inclinatio quędã facta est. Conciliũ enim Matisconense II. dicit, reliquias quæ post peractam cõmunionum supererant, 4. vel. 6. feria à pueris illis percipiẽdas esse. Postea vero per integrum ferme annũ asseruari cœperũt. Apud Gręcos non vetustissimos est liturgia προηγιασμένων, id est, præsanctificatorum, in quadragesima enim reliquis 5. diebus, excepto sabbatho & Dominico, non fit consecratio, sed sola ex pręsanctificatis distributio & sumptio: hoc est, ex illis quæ Dominico die consecrata sunt. Sed Humbertus Episcopus Syluæ candidæ, contra libellũ Nicetæ monachi citante Georgio Cassandro, illum Græcorũ ritum grauiter reprehendit ex verbis institutionis, & inter cętera inquit: Legimus Dominũ non imperfectam, sed perfectã commemorationem suis discipulis tradidisse, pane benedicto & mox fracto atq; distributo. Non enim benedixit tantũ, & reseruauit frangendũ in crastinum: nec fregit tantum, & reposuit: sed fractum statim distribuit. Vnde Alexãder Martyr. & Papa V. ab Apostolo Petro, passionem Domini inserens Canoni Missæ, ait: Hoc quotiescũque feceritis, id est, benedixeritis, fregeritis & distribueritis, in mei memoriã facietis. Quia quodlibet horũ trium sine reliquis fiat, scilicet aut benedictio sine fractione & distributione, aut fractio sine benedictione & distributione, perfectam memoriam Christi non repręsentat: sicut distributio nulla sine benedictione & fractione. Hęc Humbertus ille. Gabriel Biel in Canonem Lectu. 46. allegans Paschasij sententiam, inquit: Christus volẽs discipulos suos fructus huius Sacramenti participes fieri, postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione: neq; dedit discipulis, vt ipsum honorificè cõseruarent, sed dedit in sui vsum dicens: Accipite, mãducate. Et quia per vsum manducatio transit & consumitur, dedit eis quoties vellent consecrandi potestatem, dum addit: Hoc facite in mei cõmemorationem. Asseruatio igitur Eucharistię cõsecratę, sine distributione & sũptione, nec semper, nec vbiq;, nec ab omnib. pro catholico dogmate & necessario more recepta, approbata & obseruata fuit: imo fuerunt, qui morẽ illum nõ tantũ non seruarũt, sed ex verbis institutionis grauiter reprehenderunt. Atq; ita tria iam ostendimus.

Humbertus Episcopus.

Primò, Christum, nec magisterio, nec exemplo docuisse asseruationẽ: imo illam non esse consentaneam verbis institutionis Christi. Secundò, Nec ostendi potest Apostolorum vel traditio, vel exemplũ de reseruatione. Tertiò, Nec in veteri Ecclesia vbiq. & ab omnibus reseruatio vel probata, vel vsurpata fuit: imo non defuerunt, qui morem reseruationis reprehenderunt: idq. ex verbo Dei. Et hæc cum ita se habeant, vere Pontificia audacia, & Antichristi tyrannis est, quod 6. capit. de reseruatione sancit: Synodus salutarem & necessariam hũc morem retinendum omnino statuit. Imponere enim cõscientiis necessitatem sine testimonio verbi Dei, sine exemplo Apostolorũ & sine vniuersali antiquitatis consensu, nemo tentat, nisi ille qui in templo Dei sedens, ostentat se quasi esset Deus, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, 2. Thess. 2. Manifestum vero est & hoc, ex illis quæ hactenus demonstrata sunt, nostras Ecclesias iniustè accusari & damnari, propter non obseruatam reseruationem Eucharistiæ. Sed habent tamen etiam Pontificij exempla quędam veteris Ecclesiæ, de reseruata Eucharistia. De illis igitur ordine quodam & distinctè respondebimus. Et primo operæ precium est audire, ex quàm certis, firmis, & authenticis testimoniis Tridentini νομοθέται, consuetudinem asseruandi Eucharistiam, probent. Dicunt enim, adeo illam esse antiquam, vt eam seculum etiam Niceni Concilij agnouerit. Et magna quidem est Nicenæ synodi autoritas, propterea quod controuersias de fide, iuxta normam & regulam Scripturæ diiudicauit & definiuit. Sed fuit circiter annum Domini trecentesimum. Seculum igitur Nicenæ synodi, non est vetustissimum tempus Ecclesiæ Christi. Sed auscultemus, quo testimonio ex Nicena synodo reseruationem probent. Citant ex Canone quodam concilij Niceni, de Diaconis, vt communionem accipiant ab Episcopo vel presbytero. Quod si non fuerit in pręsenti vel Episcopus vel presbyter, tunc ipsi diaconi proferant, & edant. Idem vero Canon dicit, diaconos non habere potestatem offerendi sacrificij. Ergo oportuit Eucharistiam antea fuisse vel ab Episcopo, vel presbytero consecratam & reseruatam, vt in ipsorum absentia possit à diacono proferri & edi. Hoc est testimonium illud quod ex seculo Niceni proferũt. Et patres quidem Niceni Concilij, præter expositionum fidei, etiam Canones quosdam condidisse, non est dubium. Sed qui & quot illi Canones sint, valde ambiguæ sunt opiniones: Gratianus distinct. 16 numerat 70. Canones: ex quibus tantum 20. postea in Romana Ecclesia relicti sunt. Concilio Lateranensi additum est opusculum tripartitum. In eius parte 3. cap. 10. dicit autor: Concilia antiqua, & etiam posteriora, vix inueniũtur. Et addit: Mirandũ est, quod hoc ita neglexerit Ecclesia Romana. Ita magna est incertitudo Canonũ, qui titulũ Niceni Concilij præferũt.

Probatio reseruationis Sacramenti ex Concilio Niceno.

De isto vero Canone, ex quo reseruationẽ probare conãtur, res nõ tantum dubia, sed omnino suspecta est. Posterior enim sententia, alludens ad reseruationem, vt scilicet ipsi diaconi proferant & edant, in Canone illo nec Græce legitur, nec in decretis, distin. 93. c. peruenit, nec in priori editione Conciliorum. Sed secunda editio, sicut ex Canone 14. facit 18. ita etiam assuit sententiam illam, de qua nunc disputamus. Apud Ruffinum li. 1. ca. 6. legitur in illo Canone talis quædam additio: sed non eo modo, sicut in Tomis Conciliorum: Nihil enim habet de proferẽdo, quasi reseruatũ fuerit, sed simpliciter dicit: Diaconi præsentibus presbyteris Eucharistiam non diuidant, si vero presbyter nullus sit in præsenti, tunc demum etiã ipsis licere diuidere. Cum igitur de sententia illa Niceni Canonis alludente ad reseruationem, res ita se habeat: & in 6. Carthaginensi synodo conuicti fuerint Romani de falsatis Nicenis canonib. manifestum est, qualis sit probatio capituli Tridentini, quod ex astutia & dubia illa additione Canonis Niceni, conatur defendere & stabilire Pontificiam repositionẽ, circũgestationem, & ostentationem: cum etiam assumẽtum illud nõ loquatur de circũgestatione & ostentatione ad cultum & adorationẽ, sed inquit: Proferant & edant, seu distribuant. Si igitur seriò hoc agerent Tridentini, vt conscientiis, in articulis hoc tempore controuersis, monstrarent certa, firma & solida fundamenta, profecto fundamentum

refer-

reseruationis, non collocarent in dubia illa Niceni canonis sententia. Sed quia nomine sui Pontificis, ad se etiam referunt istas Canonistarum sententias, quod Papa habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult: item, quod supra ius, & extra ius omnia possit. Ideo pro forma tantum aliquid dicunt, qualecunque sit: & mox addunt suum illud, Omnino statuimus necessitatem: aut, anathema sit.

Secundò, Habent verò ex historia antiquitatis alia quædam certiora testimonia, ex quibus existimant se reseruationem suam posse probare. Et illa non possunt rectius explicari, quam si in memoriam reuocetur, quod cum Pontificijs certamē nobis est, de ipsorum repositione panis consecrati, inclusione, circumgestatione, & ostentatione ad cultum & adorationem, extra distributionem & sumptionem: cum tali Pontificia reseruatione, dico nihil commune habere antiquitatis testimonia: idque ex collatione exemplorum antiquitatis, cum Pontificia reseruatione liquido mōstrari & ostendi potest. Apud Iustinum, diaconi panem & vinum, quæ cum gratiarum actione sacrata sunt, dant vnicuique eorum, qui adsunt participanda: & eadem dantur diaconis, perferenda ad eos qui absunt. Audis Eucharistiam dari diaconis, non vt eam reponant, includant, & reseruent per aliquot vel dies, vel menses, extra distributionem & sumptionem: sed ex cœtu Ecclesiastico perferūt eam ad illos qui absunt, vt communicent. Ita seruatur ibi tota actio diuinitus instituta, benedictio scilicet, distributio & sumptio. Sed inquis: Si Iustini seculo Eucharistia per diaconos, ad eos, qui aberant, perferebatur, ergo circumgestatio & ostētatio Pontificia inde probatur. Ego verò hoc nego. Pontificia enim circumgestatio, non habet adiunctam in illo actu, distributionem & sumptionem: nec circumgestatur ideo, vt distribuatur & sumatur, sed vt ostēdetur, spectetur, atque ita peculiaris cultus, externa adoratione instituatur, quod totū veræ antiquitati prorsus ignotum est. Irenæus apud Eusebium lib. 5. c. 24. in Epistola ad Victorem narrat, omnes Episcopos Romanos ante Victorem, cum Asiaticis etiamsi in obseruatione Paschatis dissentirent, tamen pacem coluisse. Et quia communio mensæ Dominicæ, testimonium est consensus, concordiæ & vnitatis in doctrina & fide, sicut Paulus inquit: vnum corpus multi sumus, quia omnes de vno pane communicamus. Narrat igitur Irenæus, consuetudinē fuisse, quod Episcopis seu presbyteris, siue ex Asiaticis, siue ex aliis Ecclesiis Romam venientibus, Romani Episcopi soliti fuerint Eucharistiam transmittere, testificandæ concordiæ & pacis gratia. Hoc exemplum vt Pontificij facilius ad suam reseruationem & circumgestationem torquere possint, abutuntur Ruffini versione, quæ habet, solēniter transmissam fuisse Eucharistiam. Et dignū est obseruatione Andradij artificium, qui ex hac historia fingit, Eucharistiam olim per maxima locorū interualla circumgestatam fuisse, ex Roma scilicet in Asiā vsque. Sed Eusebius recitās Irenæi verba, simpliciter habet ἔπεμπον, mittebant, & expresse dicit, hospites illos ex Asia Romam venisse. Non igitur per aliquot dies, menses vel annos reposita & reseruata tūc fuit Eucharistia, vt ex Europa in Asiam circumgestaretur vsque, vt hospitibus peregre aduentantibus, cum campanis, luminaribus, & reliqua Pontificiis vsitata pompa transmitteretur: sed quia plerūque quotidiana tunc in Ecclesiis celebrabatur communio:

Iustin.

Eusebius.

sicut ex historiis antiquitatis notissimū est, non aliter apud Irenæum, quam apud Iustinum; peracta communione præsentium, missa & delata fuit Eucharistia ex cōuentu Ecclesiastico ad absentes, vt ab illis participaretur. Quod enim pro peregrinis Eucharistia nō fuerit, vel asseruata, vel reposita, sed aduentantibus peregrinis, illo die quando communicaturi erant, celebrata, Ambrosius manifestissime indicat, scribens in 2. c. 2. ad Timoth. Omni, inquit, hebdomada offerendum est, etiamsi non quotidie peregrinis, incolis, tamen vel bis in hebdomada. Exempla igitur de peregrina cōmunione, quam ita vocant, nec probant, nec stabiliunt Pontificiam repositionē, & theatricam circūgestationem panis Eucharistici, extra distributionem & sumptionem. Antiquitas enim peregrinos fideles, quorum perspecta erat fides, testandæ coniunctionis gratia, ad communionem Eucharistiæ admisit, communicās ipsis Eucharistiam, vel in ipso cœtu Ecclesiastico, vel missa ad ipsos Eucharistia ex cœtu Ecclesiastico. Irenæus in Epistola illa, aliud etiam exemplum cōmemorat: Anicetum scilicet & Polycarpum inuicem communicasse, licet de festo Paschatis dissentirent: & Anicetum Romæ concessisse Polycarpo Eucharistiam, reuerentiæ causa. quod non ita simpliciter intelligendum est, quasi Anicetus Polycarpo præbuerit aut porrexerit Eucharistiā: sed quod concesserit Polycarpo, vt in Romana Ecclesia celebraret & administraret Eucharistiam. Irenæus enim his verbis vtitur: παρεχώρησε τῷ Πολυκάρπῳ τὴν εὐχαριστίαν. In hisce exemplis omnibus seruatur adhuc vsus siue actio, à Christo instituta. Eucharistia enim benedicta, statim ex cœtu Ecclesiastico defertur, non ad circumgestationem, ostentationem & adorationem extra vsum, sed ad distributionem & sumptionem. Et delata fuit in veteri Ecclesia, non cum tali theatrica pompa, sicut in Papatu fit. Data enim fuit deferenda pueris, apud Dionysium Alexandrinum mulierculis, apud Cyprianum in cistulis: Satyro in orario. Et Hieronymus laudat Exuperium Tolosanum Episcopum, quod thesauris Ecclesiæ in pauperes erogatis, corpus Domini in canistro vimineo, & sanguinem portarit in vitro. Portauit autem non ad circumgestationem, nec ad ostentationē: sed vel in Ecclesiastico cœtu ad communionem circumtulit Eucharistiam (sicut Cypriani seculo fiebat) vel peracta communione, portauit Eucharistiam ad distributionem & sumptionem pro absentibus, iuxta Iustini ritum.

Aliud exemplum Irenæi.

Hieronymus.

Sed ex Chrysostomi prima Epistola ad Innocentium, sperant se & repositionem Eucharistiæ, & domunculas seu ædiculas suas sacramentarias probare posse Pontificiis. Sed & hoc frustra. Chrysostomus enim dicit, milites ingressos in sacrarium. Ergo non talis repositoria ædicula fuit sacrarium veterum, sed locus ille, in quo celebrabatur consecratio non administratio Eucharistiæ, ita vocabatur. Sed inquiunt, historiam illam Chrysostomi narrare, milites ad vesperam diei ingressos fuisse sacrarium, & in illo tumultu sanguinem Christi in militum vestes effusum. Non autem fuit tunc communionis tempus, erat enim vespera diei: & tamen fuit in sacrario sanguis Christi. Ergo necesse est, repositam & reseruatā fuisse Eucharistiam, extra vsum seu actionem distributionis & sumptionis. Respondeo. Conclusio hæc nullo modo est necessaria, sed falso huic Chrysostomi historiæ affingitur: sicut circumstantiæ liquido ostendunt. Chrysostomus

Chrysostomus.

Falsum te- stimoniū ex Chrys.

enim narrat, fuisse in magno sabbatho illud tempus, cum mulieres vt baptizarentur, iam se exuerant. Vsitatum autem fuit in tota antiquitate, quando adulti baptizabãtur, quod statim à baptismo ducebãtur ad synaxin, vt mysteriis Eucharistiæ communicarent. Atque ideò Chrysostomus narrat, se cum omni clero in sacrario tunc adfuisse: vt scilicet baptizatis administrarent Eucharistiam. Nec obstat, quod historia dicit, fuisse vesperam diei, quasi ideo tunc non fuerit tempus communionis. Post administratum enim baptismum antiquitatis sequebatur administratio Eucharistiæ. Et Missas solitas celebrari, non tantum ante meridiẽ, sed & circa nonam horam, aliquando etiam ad vesperã, præcipue verò in Sabbathis Paschæ & Pentecostes, Cassander probat multis veterum testimoniis. Ergo ex illa etiam Chrysostomi historia, non probatur Pontificia inclusio, circumgestatio & ostentatio. Milites enim ingressi sacrarium, viderunt mysteria, ergo nõ fuerunt reclusa: & seruata fuit actio illa, quã filius Dei institutione præscripsit. Dum enim mulieres baptizabantur, Episcopus cum suo clero interim pręparat Eucharistiam: vt baptizatis, sicut tunc vsitatum erat, distribueretur, & ab illis sumeretur.

Ad hanc explicationem exemplorum veteris Ecclesię conferatur antithesis Pontificiæ asseruationis: & manifestum erit, res esse diuersissimas. 1. Pontificij propter reseruationem, Eucharistiam mutilant altera specie. Et quidem ex veterum exemplis de reseruatione, volunt probare, communionem vnius tãtum speciei vsitatam fuisse in veteri Ecclesia: quia vini speciem censent reseruari non posse sine periculo. Sed hoc falsũ esse, Exuperij & Chrysostomi historia manifeste ostendit. 2. Pontificij panem consecratum reponunt, includunt, & per aliquot dies, septimanas & menses asseruant, & ibi ad peculiarem cultum proponunt: quod veteres non factitasse, ipsa exempla ostendunt. 3. Apud Pontificios panem circumgestatum, tandem ille, qui consecrarat, non aliis distribuit, sed ipse sumit: cuius exemplum in vera antiquitate ostendi non potest. 4. Apud Pontificios panis circumgestatur, non ad distributionem & sumptionem: sed vt ostentetur, & proponatur ad adorationem, extra vsum à Christo institutum, defertur & ostentatur ad incendia, & alia mala auertuncãda, sine distributione & sumptione. De pompa Pontificia, seu potius de Persico Orismada, quãdo panis equo ante Pontificem circumgestãdus imponitur, suprà diximus. Hæc sunt de quib. Pontificij dimicant: cum quib. antiquitatis exempla, planè nihil cõmune habent. Et ad respõsionem sufficit, ex antithesi monstrasse diuersitaté, inter repositionem, circumgestationem, ostẽtationẽmq; Pontificiam, & inter antiquitatis exempla.

Finis circũgestationis Sacramen.

Obiectio.

Tertiò. Sed tamẽ negari non potest ad communionem infirmorum, alicubi & à quibusdam reseruatam fuisse Eucharistiam: sicut exemplum Serapionis, apud Eusebium li. 6. c. 44. ostendit.

Responsio.

Respondeo: Etiã illa reseruatio nõ est vniuersalis seu perpetua, antea enim ostendimus, aliquando alicubi & à multis talem reseruationem non fuisse, vel obseruatam, vel vsurpatam: sicut etiam ea non fuit opus, cum quotidie illis tẽporib. celebraretur communio, hora diei 3. 9. ad vesperam, & noctu etiam postulante necessitate, sicut Cassander ex veteribus probat. Et quando diuersæ allegantur consuetudines, semper considerandum est, quid simplicius, rectius & propius accedat ad institutioné diuinam, eique magis consentaneum sit: & quid pro ratione circumstantiarum, magis seruiat ad ædificationem. Hanc enim normam seu regulam, Ecclesia in hac ipsa materia de reseruatione Eucharistię, secuta est. Vetustissima enim, & latissime patens fuit consuetudo domesticæ seu priuatæ communionis: quando scilicet in cœtu Ecclesiastico celebrabatur communio, tunc diuiso pane Eucharistiæ, pars eius vel in manus dabatur communicantibus: vel (sicut Clemens Alexandrinus inquit) permittebatur vnicuique ex populo, partem eius sumere, quam vel in Ecclesia manducabant, vel domum secum asportabant, asseruantes illam, vel in illa cistula (vt apud Cyprianum) vel in linteolo (vt apud Augustinum, sermone 252. de tempore) & eam domi, vel ante cibum, vel in periculis, vel inchoaturi aliquid sumebant. Atque ita (sicut Ruardus Tapperus, Decanus Louaniensis, ex sermone Cypriani de lapsis colligit) in Ecclesia, calix Domini præsentibus offerebatur, ex quo communicantes bibebant: panis verò Dominicus, in manus communicantium dabatur, vt vel statim sumerent, vel secum portarẽt domum, ibique sumerẽt: vt per temporum interualla, prius biberent ex calice in Ecclesia, corpus verò Domini, postea domi manducarent. Ita Ruardus. Gorgonia verò Nazianzeni soror, vtrumq; & corporis & sanguinis Domini antitypon, secum domum asportauit ex cœtu Ecclesiæ.

Ruardus Tapperus.

Huius consuetudinis de priuata reseruatione Eucharistiæ, testes sunt Tertullianus lib. 2 ad vxorem. Cyprianus serm. 5. de lapsis. Ambrosius de obitu fratris Satyri. Hieronymus in Apologia pro libris aduersus Iouinianum. Basilius ad Cęsarem Patriciam scribit, Eremitas quibus in deserto sacerdotis copia non erat, Eucharistiam ex Ecclesiæ conuentu, in eremum solitos secum deferre, & domi seruare, vt à seipsis cum opus fuerit, communicentur: & addit, in Alexandria & Ægypto, illud à populo etiam vt plurimum fieri. Notum etiam est, quantum ex veteribus quidam, priuatam hãc reseruationem commendarint: vt Nazianzenus in Epitaphio sororis suæ: Ambrosius de obitu fratris Satyri. Et profectò si antiquitas consuetudinis latè patentis & diu propagatæ, posset vel necessitatem imponere, vel veritati præscribere: nulla ratione debuisset priuata illa reseruatio vel mutari, vel abrogari. Sed postea mutata, abrogata, & seuere prohibita fuit consuetudo illa, quantumuis antiqua. Concilium Toletanum primum, cap. 14. inquit: Si quis acceptam à sacerdote Eucharistiã non sumpserit, veluti sacrilegus propellatur. Cæsar Augustanus, ca. 3. inquit: Eucharistiæ gratiam, si quis probatur non consumpsisse in Ecclesia, anathema sit in perpetuum. Causas verò abrogationis sine dubio habuerunt. 1. Quod talis asseruatio non est à Christo vel instituta, vel mandata. 2. Verbis institutionis non satis est consentanea illa diuisio mãducationis & bibitionis in cœna Dominica: vt scilicet prius bibatur de calice, & post aliquot temporum interualla, demum manducetur panis diu ante acceptus. 3. Priuata illa reseruatio, multos peperit abusus, & varias superstitiones: & propterea sub denunciatione perpetui anathematis prohibita, & res ad præscriptum institutionis Christi reuocata fuit. 4. Cùm causæ propter quas priuata illa reseruatio cœperat, desiissent, libere mutata fuit. Causa autem potissima videtur hæc fuisse, quod tempore persecutionis non potuerunt quoties vellent, ad celebrandam cœnam Dominicam conuenire.

Tertullia. Cyprian.

Ambros.

nire. Cum igitur nec vbique, nec semper copiam communionis habere possent: nec tamen incidentes periculo aliquo, penitus priuarentur communione, particulas quasdam in cœtu Ecclesiastico acceptas, domi reseruarunt. Sed postea iudicatum fuit, rectissimum esse, præscriptum institutionis Christi seruare & sequi.

Hæc ideo recitaui, vt planum fieret, Ecclesiam semper iudicasse, etiam in hac ipsa materia, consuetudinem quantumuis antiquam nō imponere obseruationis necessitatem: nec veritati præscribere, vt habita ratione, quid vel ædificet, vel destruat, nō liceat potius præscriptum institutionis Christi, quam consuetudinem sequi. Et hæc commonefactio monstrabit, quid iudicandum sit de exemplis reseruatæ à sacerdotibus Eucharistiæ, pro communione infirmorum. Et quidem ex cœtu Ecclesiastico, peracta præsentium communione, relatā fuisse Eucharistiam ad eos, qui vel propter infirmitatem, vel propter alias graues causas aberant, Iustinus de scriptio ostendit: & eodem docet Exuperij exēplum. De reseruata vero Eucharistia, sicubi opus esset ad communionem infirmorum, vnicū illud Serapionis exemplum, in vera & veteri antiquitate (quod ego sciam, & videam allegari) extat. Noctem enim fuisse, quādo presbyter in ædibus satis infirmus decumbens, puero Eucharistiam ad Serapionem deferendam tradidit, historia narrat apud Eusebium, lib. 6. c. 34. Exemplum igitur huius reseruationis, in vera antiquitate (de recentioribus enim iam nō loquimur) vnum hoc est: & quidē illud nō vetustissimum. factū enim est tempore Nouatiani schismatis. Et quia Dionysius Alexandrinus in Epistola illa fatetur à se hoc præceptum fuisse presbyteris: non igitur est vel Apostolica traditio, vel vniuersalis & antiquissima consuetudo, autor enim eius, & tempus nominantur. Cúmque priuata reseruatio, de qua diximus, sit & antiquior, & plura habeat antiquitatis exempla, vt quæ latius vsurpata fuerit: & tamen non iudicata fuerit necessaria sed libere sit mutata & abrogata: qua igitur autoritate, Tridentini alteram reseruationem, de qua nunc agimus, quæ nec tam antiqua est, nec tot exempla veræ antiquitatis habet, decernunt esse morē necessarium, qui omnino retinē dus sit? Non damnamus veteres illos, qui morem hunc obseruarunt: habuerūt enim graues, pro ratione illorum temporum causas. Et illa consideratio monstrabit diiudicationē. Non enim morem illum introduxerū & seruarunt, tanquam necessarium, quasi aliter fieri non liceret: sed ratio tēporum illorum, præbuit ipsis occasionem ad hunc morem. Nouatiani enim contendebant, lapsos, & præcipue in persecutione, non esse rursus recipiēdos, & ad communionem Ecclesiæ admittendos, etiam si pœnitentiam agerent. Ecclesia verò pœnitentib. non negabat reconciliationem & communionem: sed tamē, vt in lapsis statueretur exemplū, deterrens reliquos à simili peccato: vtque exploraretur, an vera esset pœnitentia, disciplina seuera vsi sunt. Non enim statim ad communionem admittebant pœnitentes: sed prius per certum temporis interuallum, certa disciplina probabatur ipsorū pœnitentia. Ne tamē quisquam pœnitentium, tempore illo Canonico nondum expleto, sine reconciliatione & communione decederet, statutum fuit, vt in periculo mortis, priuata absolutione & communione reconciliarentur, & in communionem Ecclesiæ reciperentur, vtque receptio illa & cōmunio, licet fieret priuatim, non coram tota Ecclesia, tamen testimonium esset publicæ receptionis, & admissionis ad communionē totius veræ Ecclesiæ. De illo ipso pane, qui in cœtu Ecclesiæ benedictus erat, ex quo reliqui credentes participarant, particulā dandam esse censuerunt: vt communis dubitarent lapsi, se recepti in cōmunionē mystici corporis Christi. Vnus enim panis, vnū corpus multi sumus, quia omnes ex vno pane participamus, 1. Cor. 10. Cúmque (sicut Cyprianus queritur lib. 3. Epist. 14.) sacerdotes quidam lapsos, priuatim sine Episcopi & Ecclesiæ consensu absoluerēt & communicarēt: magis placuit hunc morem, vt ad cōmunionem pœnitentium, in periculo mortis vsurparetur particula illa ex qua tota Ecclesia in cœtu communicarat, vt ita ostenderent, licet solo priuatim, à solo presbytero tamē quasi publice, communi testimonio, à tota Ecclesia ad cōmunionē recipi iudicaretur. Item, cum hæreses & schismata valde turbarent Ecclesiam, ita vt peculiares suos cœtus cogerent, vbi communionem suam celebrabant hæretici: sicut ostēdit historia Tripartita, lib. 3. c. 11 ne igitur infirmi, hæretica cōmunione maculare tur, vtque morituri distinguerent se ab omnib hæreticis, & testarentur se esse & perseuerare velle in cōmunione veræ Ecclesiæ: placuit, ea de ipso pane & vino, cuius partē Ecclesia in publico cœtu sumpserat, communionem præbere ægrotantibus, vtque illis dieb. & horis, quando publice in Ecclesia non celebrabatur mysterium Eucharistiæ, succurri posset illis, qui in periculo mortis versarentur, aliquid reseruari placuit, ab vno die publicæ celebrationis Eucharistiæ, vsque ad proximè sequentem. Celebrabatur autē publica Synaxis, vel singulis diebus, vel die Dominico, feria 4. & 6. Fuit autem talis illa reseruatio, simpliciter sine aliqua superstitione, & sine peculiari cultu extra vsum. Et notabile est, quod Innocentius de diuinis officiis, etiam Cassiodoro dicit, sacerdotem solitum. Domini enim corpus consecratum in tres partes diuidere: quarum vnam calici immittat, aliam diacono vs cōmunicet, tertiam ad viaticum si opus fuerit, in patina vsque ad finem Missæ reseruet, si autem opus nō fuerit, eam sacerdos, aut vnus ministrorum in eo immittat eam accipiat. Obijcient Lector, quando nullis fuerint ægroti communicādi, nihil fuisse reseruatum vel repositum. Hæc, quantum ex historiis illorum temporum colligere possum, fuit causa & ratio reseruationis illius, cuius mētio fit in historia Serapionis. Et tamen mos ille, nec ante ea tempora, nec illis ipsis temporibus, nec post illa tempora, vbique & ab omnibus obseruatus fuit, sicut supra curiatis testimoniis veterum ostendimus. Causæ enim huius reseruationis, quas habuisse ipsos diximus, vt non sunt prorsus damnandæ, ita non fuit necessariæ, nec necessariæ iudicatæ fuerunt illis ipsis temporibus. Nam & alia ratione potest per communionē institutionis Christi satisfieri & morituris succurri. Omnes enim credentes, in diuersissimis locis totius mundi, sunt vnum corpus, & de vno pane participant, 1. Corinth. 10. non quod vna quædam tritici mollis excusa sit per omnis mundi loca: sed quia idem Christi corpus in pane, in omnibus locis, vbi institutio celebratur, accipitur. Posteris vero temporibus, facta doctrinæ & rituum inclinatione, cum causas & rationes illas amplius nōn haberent, tanquam peculiaris cultus, & necessarium quiddam, retenta & habita fuit talis reseruatio. Et vtile est, considerare antithesin. I. Causas, quas

Nouatianus.

Innocentius.

veteres habuisse diximus, Pontificij in sua reseruatione pro infirmis, non habent. II. Exemplum Serapionis loquitur de communione in periculo mortis: Pontificij nunc infirmos ex reseruatis communicant. III. Veterum reseruatio, tantum fuit pro illis dieb. & horis, quando publice in Ecclesia nõ celebrabatur Eucharistia: Pontificij verò cum quotidie Missas celebrent, tamẽ pro infirmis ea Paschali, vel alia solenni communione, per totum ferme annũ particulas reseruãt. IIII. Veterum reseruatio simpliciter sine superstitione, & sine peculiari cultu extra vsum vsurpata fuit. Presbyter enim apud Eusebium decumbens, apud se domi habet Eucharistiam, dat illam puero deferendã ad infirmũ. Apud Pontificios verò Innocentius III. prius mandauit, vt Eucharistia, in Ecclesia, sub custodia, clauib. & seris adhibitis, cõseruetur. Mox postea Honorius III. statuit, vt quãdo reseruata Eucharistia defertur ad infirmum, plebs se reuerenter incliuet: voluit etiã luminaria semper ei præferri. Sequentes Pontifices certum numerum indulgentiarum addiderunt, ducentorum scilicet dierum, pro reuerentia quando ad infirmum cum luminarib. portatur: centũ verò, quando sine luminaribus portatur. Hæc verò toti antiquitati fuit ignota. V. Variæ & mirabiles quæstiones & disputationes, fidẽ plus destruentes, quã ædificãtes, motæ & sparsæ sũt de particulis illis reseruatis. Sicut Legenda de Basilio fingit, ipsum panem cõsecratũm diuisisse in tres partes: quarum vnam communicarit, alterã in columba aurea, quæ super altare pepẽdit, reposuerit, tertiã reseruauerit consepeliendam secum. Hæc vere esset insignis prophanatio cœnæ Dominicę. Fuisse autẽ tale quid ortũ ex reseruatione, inde colligitur, quod postea interdicendum fuit, ne defunctis daretur Eucharistia. VI. Statuitur iam, morem illum esse necessarium. VII. In Papatu sola panis species reseruatur, cum de vtraque specie exẽpla extent, & in Serapionis, & in Eauperij historia. VIII. Fingitur & defenditur opinio, benedictionem verborũ Christi non valere: nec verum esse sacramentum, etiãsi verbum Christi accedat ad elemẽta panis & vini, nisi cõsecratio fiat in templo seu altari Põtificaliter consecrato. Atq; ita veritas Eucharistiæ, non tam à verbis Christi, quam à loco dependere iudicatur. IX. Additur & hoc, Eucharistiam ad communionem non recte cõsecrari, extra actum sacrificij Missæ Pontificiæ. X. Quia Pontificia circũgestatio, & ostẽtatio panis extra vsum, nullum habet veræ antiquitatis testimonium: ideò de reseruatione Eucharistiæ, ad vsum cõmunionis infirmorũ dimicant, vt aliquam speciẽ prætendere possent suæ reseruationis ad circumgestationẽ. Quia igitur vetus Ecclesiæ morem suę reseruationis, nõ iudicauit esse necessarium, & iam causas illas non habeamus, quæ veteribus quibusdam occasionem dederunt ad reseruationem: cũque in Papatu ab antiquitatis exemplo longe recessum sit in reseruatione, & accesserint multi abusus, variæ superstitiones, falsę & periculosę opiniones, simplicissimũ, rectissimum & tutissimum est, vt tota hęc res ad normam institutionis Christi exigatur, & cõsideretur quid propius accedat ad præscriptum institutionis, eiq; magis cõsentaneum sit, & ad ædificationem Ecclesiæ faciat. Illud enim fit exemplo veteris Ecclesiæ, quæ idẽ fecit in disputatione, de priuata seu domestica reseruatione. Res autem nõ est obscura, si descriptionẽ institutionis, tanquam normam & regulam nobis proponamus.

Primò enim Christus verbis suis, quę voluit ad elementũ accedere, vt fieret sacramentum, vsus est illo loco & illo tẽpore, vbi & quãdo distributurus erat cõmunionem, & in præsentia eorum, quib. volebat communicare corpus & sanguinẽ suum. Magis igitur consentaneum est descriptioni institutionis, & exẽplo Christi, verba cœnæ recitare, & illis benedicere Eucharistiam, in loco communionis, & tẽpore communionis, in præsentia communicandorum: quam alio & loco & tẽpore, absentib. illis, quibus exhibẽda est. II. Verba illa cœnæ, dixit: Accipite, comedite, hoc facite, &c. diriguntur non ad elementa, sed ad communicaturos. Non igitur cõsentaneum est institutioni, verba illa tantũ ad panem & vinum dirigere: & quidem in absentia cõmunicandorum. III. Christus communionẽ non voluit mutã esse actionẽ, sicut medicus pharmacum, alio loco & tempore præparatum, propinat & applicat: sed quãdo panem fractum, & poculum benedictũ, discipulis dabat, dixit. Et quidem addidit mandatum: Hoc facite in mei commemorationem. Quod Paul. interpretatur, vt fiat annũciatio mortis Christi. Illam verò annunciationẽ dicit fieri debere, nõ tantum in benedictione, vt postea in sumptione sit muta actio, sed, Quotiescunq; panem hũc manducabitis, & poculũ hoc bibetis, mortem Domini annunciabitis. Idq; nõ tantum Apostolorum tempore fieri voluit, sed donec Dominus ad iudicium veniat. Hæc certe sunt manifestissima. IIII. Consolatio de vsu & fructu Eucharistiæ, in primis necessaria est ęgrotis. Illã verò verbis Christi, quibus sacramentum hoc conficitur, comprehendi & proponi non est dubiũ. Et fides eam in verbo quærit, & apprehendit, sicut de baptismo Paulus inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Recte igitur & vtiliter fit, quod verba cœnæ, quibus panis & vinum Eucharistiæ benedicitur, recitantur præsentẽ & auscultante ægroto. V. Illa ratione multæ quæstiones & disputationes, de particulis extra vsum reseruatis, turbãtes simplicitatem doctrinæ & fidei de Eucharistia, præcauentur & præcidũtur. Postremò, quia morem reseruationis omnino necessariũ faciunt, exemplo ostẽdenda est libertas Christiana: præcipue ne veritas Eucharistiæ, ex loco vbi benedicitur, pẽdere existimetur: aut quasi actio sacrificij Papistici, necessaria sit ad veritatem Eucharistiæ.

Propter has causas nostri in communione infirmorum, verba cœnæ, quæ sunt ipsa consecratio, in præsentia ægroti recitant. Nec iure qui nos propter hunc morem, vel reprehẽdere, vel damnare potest: sequimur enim & præscriptum & exemplũ Christi, de quo pater è cœlo clamauit: Hunc audite. Hunc enim morem cõsentaneum esse institutioni Christi, manifestum est. Et iuxta Augustinum: In causis fidei non valet: Hæc ego dico, hæc tu dicis, hæc ille dicit: sed, Hæc dicit Dominus. Et de negocio cœnæ, Cyprianus dicit: Non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendũ putarit: sed quid ille, qui ante omnes est, prior fecerit. Et hic est vere vetustissimus mos, cũ quo vetus Ecclesia non pugnat: in qua mos reseruationis, nec vniuersalis, nec necessarius habitus fuit. Cum enim haberẽt exempla seu parochias, in quib. legitimi & ordinarij habebantur cõuentus, in quibus etiam ordinaria administratio sacramentorũ celebrabatur: nũ tamen locis illis consecrationem Eucharistiæ alligatam esse voluerunt. Nam & Canõ, Sicut non alij, de consecra. dist. 1. casum necessitatis excipit & addit: Quoniam necessitas lo- *Augustinus.*

tis legem non habet. Quodq; sequitur, ne in domibus Eucharistia celebretur: Glossa exponit, nisi necessitas cogat. Et Concilium Agathense, Can. 21. Si quis extra Parrochias, in quibus legitimus est, ordinariusque cõuẽtus, oratorium in agro habere voluerit aliis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat, permittimus: exceptis festis maioribus. Et Canon Aurelianensis quidem dicit: Vnicuique fideliũ in domo sua Oratorium habere licet, Missas autem ibi celebrare nõ licet. Sed Canon sextæ Synodi, de cõsecrat. dist. 1. c. Clericos, dicit, eum consensu Episcopi hoc fieri posse. Imò in domo rustica, vbi nullum erat peculiare oratorium, presbyter celebrat Eucharistiam: Apud Augustinum de ciuitate Dei, lib. 22. c. 8. Et quid opus est solicite conquirere talia testimonia & exẽpla, an ad veritatem Eucharistiæ requiratur peculiaris qualitas loci: cũ nobis Christi & Apostolorum exempla, pro omnib. sufficiant, & satisfacere debeãt? In mẽsa enim vulgari, & quidem in domo hospitis, Christus suam primam Dominicam cœnam celebrauit. Nec Apostoli peculiares habuerunt basilicas: sed sicut perseuerabant in doctrina Apostolorum, & oratione, quãdo in priuatis domibus colligebantur, ita etiam per domos frangebant panem. Ordinis igitur gratia, vtile est esse certa & publica loca ad administrationem sacramentorum. Sed eam ita alligare peculiaribus illis & publicis locis, vt fingatur sacramentis veritatem suã non constare, si vrgẽte necessitate, & seruata Christi institutione, in loco aliquo vel vulgari vel priuato celebrentur & administrentur, quasi veritas & efficacia sacramentorum, non ex verbis Christi, sed ex qualitate locorum pendeat, hoc certe falsissimum est, sicut de administratione baptismi, in vulgaribus siue priuatis locis, si res & necessitas ita ferat, manifestum est. Ad substantiam enim sacramentorum; sicut non pertinet circumstantia temporis, ita nec loci circumstantia tanquam necessaria requiritur.

DE PRÆPARATIONE, QVÆ ADHIBENDA EST, vt digne quis sanctam Eucharistiam percipiat.

CAPVT VII.

Si non decet, ad sacras vllas functiones quempiam accedere, nisi sancte; certe quo magis sanctitas & diuinitas cœlestis huius sacramenti viro Christiano comperta est, eo diligentius cauere ille debet, ne absque magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cum illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: non diiudicans corpus Domini. Quare communicare volenti reuocandum est in memoriam eius præceptum. Probet autem seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali cõfessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod à Christianis omnibus etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta synodus perpetuo seruandum esse decreuit, modo non desit illi copia confessoris. Quod si necessitate vrgente, sacerdos absque præuia cõfessione celebrauerit, quam primum confiteatur.

CANON XI.

Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimum Eucharistiæ sacramentum, anathema sit. Et ne tantum sacramentum indigne, atque adeo in mortem & condemnationem sumatur: statuit atque declarat ipsa sancta Synodus, illis quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

EXAMEN.

Exponam prius paucis, quæ sit nostrarum Ecclesiarum de hac præparatione, ex verbo Dei doctrina & sententia: postea non obscurum erit, quid illud sit, quod Pontificij in hac nostra doctrina damnare volunt. Ipsa enim antithesis ostendet vitia doctrinæ Pontificiæ, de hac præparatione.

Primò igitur de quæstione, an sit, nulla plane est vel dubitatio vel controuersia. Paulus enim manifestè affirmat, non omnes dignè, sed multos indignè percipere Eucharistiam.

Nec vult indignam sumptionem nõ esse curandam, quasi vel nihil referat, vel sit infirmitas quædam quæ plane nihil saluti noceat, etiamsi indigne quis manducet & bibat in cœna Domini: sed magna vehementia, cõtra leuitatem & securitatem illam intonat, & affirmat, eos qui indigne manducant, manducare sibi iudicium, ita vt rei efficiatur violati corporis & sanguinis Christi. Et quidem addit, Deum iudicium illud, contra indigne manducantes, etiam externis pœnis, in hac vita sæpe ostendere. Requirit igitur, vt accessurus ad illam mensam, seipsum prius probet: & sic de pane illo edat, & de calice illo bibat. Paulus igitur non obiter nec frigide, sed serio & vere Apostolica vehemẽtia cõcionatur de probatione seu præparatione, ne indigne quis Eucharistiam percipiat. Nec dubium est, omnibus Ecclesiæ ministris hoc incumbere, vt diligenter & serio suos moneant, & quidem propositis grauissimis illis, reatus & iudicij diuini cõminationibus, ne sine præmissa & adhibita illa probatione seu præparatione, de qua Paul. loquitur, cœnam Dominicam accedant. Et si illi peccant, qui ex ignorantia seu incogitantia indigne manducant: multo grauius erit illorum peccatum, qui cum ratione officij deberent, homines arguendo, monendo, exhortando, & docendo non instruunt, quod & quomodo se probare, seu quam præparationem adhibere debeant, ne indigne manducent & bibãt ad iudicium: sed vt Eucharistiam digne cum suis fructibus & effectibus percipiant. Hæc diligenter & serio apud nos docentur & traduntur: quę paucis indicare volui, ne quis suspicetur, in hoc capitulo hanc esse controuersiam, quasi nos sentiamus & doceamus, nullãm plane seu probationem, seu pręparationem adhibẽdam esse, vt digne quis Eucharistiam percipiat.

Illud vero potissimum quæritur, quæ & qualis adhibenda sit præparatio, seu, quid sit, & in quibus consistat Paulina illa probatio, vt in cœna Dominica possimus digne manducare & bibere, ita vt participes simus omnium bonorum, seu beneficiorum, quæ in cœna illa proponuntur. Ardua sane, & maximi momenti est hæc quæstio: ideo non est definienda vel priuatis nostris cogitationibus, vel aliorum hominum quorumcunque opinionibus, sed ex doctrina verbi Dei explicanda est. Intelligitur autem hoc loco dignitas, non meritum, nec etiam comparatio seu proportio præstantiæ sumentis, ad præstantiam cibi, corporis scilicet & sanguinis Christi. Ita enim veteres pie vsurparunt Centurionis vocem: Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum, & quod Iacob dicit: *Cuiusmodi adhibenda præparatio.*

Minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua, quam exhibuisti seruo tuo. Dauid etiam dicit: Quis sum ego, & quæ est domus patris mei? Item: Quid est homo, quod memor es eius? Sed digne manducare est Eucharistia vti, eo modo, & in eum finé, sicut ab ipso filio Dei instituta est. Ita enim Ambrosius rectè intelligit & explicat hāc dignitatem. Paulus verò totam hanc doctrinam complectitur, vnico vocabulo δοκιμάζειν: quod significat cogitare, cõsiderare, & explorare, quale illud sit, quod probamus. Ita Rom. 12. pij instituenda noua obedientia debent probare, quæ sit voluntas Dei bona. Ephes. 5. probant, quid Deo placet. 1. Io. 4. Spiritus probare iubemur, an sint ex Deo. 1. Thes. 5. Omnia probate, quod bonum est, tenete. Et Rom. 1. νοῦς ἀδόκιμος, mens reproba est, quæ vitam ita instituit, vt nec consideret, nec curet etiamsi Deo, hominibus & propriæ conscientiæ improbentur, quæ agit.

Ille igitur in Cœna Dominica seipsum δοκιμάζει, qui certo modo, & ad certam regulam, seipsum cõsiderat, examinat & explorat, an tali corde & affectu accedat, sicut institutio cœnæ Dominicæ præscribit & exigit. Ita enim 2. Cor. 13. Paulus dicit: Probate vos ipsos, an in fide sitis. Et mox explicat verbũ δοκιμάζειν: scilicet, vt agnoscatis vos ipsos, quod Christus in vobis sit. Interpretatio igitur vocabuli δοκιμάζειν, ostendit, accessurum ad cœnam Dominicam debere considerare, explorare & examinare mentem, cor, conscientiam, & seipsum totum, an ita sit dispositus & affectus, vt non ad iudicium, sed digne cum fructu, cœna Domini vti possit.

Huius verò δοκιμασίας considerationis examinis & explorationis, oportet certam aliquam normam & regulam esse, à qua si dissentiat, & cũ ea pugnet, is iudicetur indigne manducare. Si verò animus ad illam regulam informetur & componatur: tũc certi sumus, nos nõ indigne ad iudicium, sed digne & cum fructu, in cœna Dominica manducare & bibere. Norma autem seu regula simplicissima, certissima & tutissima, est ipsa institutio cœnæ Dominicæ. Nam & Paulus 1. Cor. 11. ex regula institutionis ostendit, apud Corinthios quosdam indigne manducare. Et monstraturus rationem, quomodo possint Dominicam cœnam, digne & cum fructu manducare, proponit ipsam institutionem, sicut eam à Domino acceperat.

Docendi igitur gratia, doctrina illa de manducatione indignorum, & de probatione seu præparatione dignorum, potest in tria membra distribui. Vt mens ex verbis institutionis intelligat, firmo assensu credat, & in ipso vsu cœnæ Dominicæ reuerenter cogitet, quid sit hoc sacramentum, quis sit eius vsus, & qualis sit tota illa actio: quod scilicet ibi vere adsit ipse filius Dei, Deus & homo, præbés & exhibés per ministerium, cum pane & vino, vescentibus, corpus & sanguinem suum: vt hoc preciosissimo testimonio & pignore, nobiscum se cõiungat, & nobis applicet, obsignet & cõfirmet noui Testamenti pactionem gratiæ: & hæc fides, nitens verbis institutionis, excitet & informet reuerentiam & deuotionem animi, in vsu huius sacramenti. Hoc pertinere & requiri ad dignam mãducationem, cum ipsa institutio ostẽdit, tum ex Paulo colligitur: qui pronũciat illos apud Corinthios indigne manducare, qui de cœna Dominica non augustius sentiebant, quam de vulgari aliqua cõcœnatione, nec maiori animi reuerentia & deuotione ad eam accedebant, atque ita non diiudicabant corpus Domini, hoc est, nõ cogitabant quãm immenso discrimine preciosior & dignior sit cibus cœnæ Dominicæ, quàm in reliquis vulgaribus cœnis, vbi etiam sunt dona Dei. Indigne igitur manducant, qui ad cœnam Dominicam accedunt, imbuti prauis, impuris aut prophanis opinionibus de hoc sacramento. Item, qui vel crassa & affectata ignorantia, vel irreligiosa incogitantia doctrinæ & fide de Eucharistia accedunt, vt vel plane non intelligant, vel prorsus non cogitent, qualis ibi instituta sit actio ab ipso filio Dei: atque ita nullam animi deuotionem vel reuerentiam, erga actionem illam filij Dei adferunt. Ambrosius vocat, inconsiderate & negligẽter corpus Domini accipere. Huc etiam pertinent, qui ipsam actionem institutionis vel deprauant, vel alios ipsi vsus & fines, præter, extra aut contra institutionem affingunt. *Qui indigne manducent.*

II. Indigne manducant, qui accedunt sine pœnitentia, hoc est, qui de peccatis suis non cogitant, ita vt de illis doleant, non expauescũt cogitatione iræ Dei, sed perseuerãt in delictis contra cõscientiam, indulgent prauis cupiditatibus, nec deponũt propositum malefaciendi. Christus enim inquit: Hoc facite in mei commemorationem, quod Paulus interpretatur de annuncianda morte Christi. Consideratio verò mortis Christi, simul etiam commonefactio est de abominatione peccati, & de ingenti ira Dei aduersus nostra peccata, quam cum nullorum hominum aut Angelorum virtutes aut merita placare potuerint, ipsius filij morte placari oportuit. Nec verò ideo filius Dei hanc suam cœnã instituit, vt discamus leuiter de peccato sentire, & eius vsu, in proposito peccandi confirmemur, quasi accepto ibi priuilegio turpitudinis, sine timore Dei, sine contritione & cõuersione, secure possimus in peccatis cõtra conscientiã perseuerare & pergere, seu ad ea redire. Qui igitur tali proposito, & hac opinione ad cœnã Domini accedit, is eo ipso cõtumelia afficit corpus Domini: atque priora peccata, noua hac tristiori offensione cumulat. Digne itaq; manducaturus in cœna Domini, probare seipsum debet, vt afferat pœnitentiam seu timorem Dei. Et pœnitentia simul etiam complectitur bonum propositum. Ita Paulus dicit Corinthios illos indigne manducare, qui non in melius, sed in peius cõueniebant, qui dissensiones alebant, pauperes pudefaciebant, Ecclesiam Dei contemnebant in ipsa actione cœnæ Dominicæ. *Digne manducans.*

III. Ad dignam seu salutarem manducationem in cœna Dominica, præcipue necessaria est fides. In actione enim cœnæ, filius Dei exhibitione corporis & sanguinis sui, offert, applicat & obsignat remissionem peccatorũ, & totum beneficium N. Testamenti. Illa verò promissio requirit fidem, non tantũ vt in genere statuas, vera esse quæ Deus de gratia sua, propter meritum mediatoris promittit: sed quia in cœna filius Dei speciali actione testatur, se singulos vescentes velle in communioné corporis & sãguinis sui recipere, singulis se velle exhibitione corporis & sanguinis sui, cõmunicare, donare, applicare, & obsignare N. Testamẽti beneficia, ideò sequitur fides, petens, & cum gratiarum actione accipiens beneficia illa, quæ ibi offeruntur & donãtur, ita vt singuli statuãt, ad se quoque promissioné illam pertinere, illã sibi communicari, applicari, & obsignari, & quidẽ exhibito preciosissimo pignore, corpore scil. & sãguine Christi. Imo ideo ad cœnã Domini accedamus, vt fides hæc in nobis accẽ- *Ad dignam manducationem fides necessaria.*

datur

datur & cōfirmetur. Illa enim vera eſt Chriſti ἀνά-μνησις. Et in verbis inſtitutionis, ad ſingulos veſcentes, Chriſtus inquit. Accipe, hoc eſt corpus meum, quod pro te traditū eſt: accipe Hoc eſt nouū Teſtamentum in meo ſanguine, qui pro te effuſus eſt in remiſſionem peccatorum. His enim verbis, olim in Eccleſia traditam fuiſſe Euchariſtiam, Ambroſius teſtatur: quibus ſinguli veſcentes, confeſſionem fidei ſuæ addebant, reſpondentes, Amen. Et hæc formula, quia ipſa verba inſtitutionis, ad ſingulos veſcentes iuxta veram Sacramenti rationē accommodat, mihi maximè probatur. Non igitur rectè faciunt, qui in vera pœnitentia propter priores lapſus, propter ſenſum peccati, & propter fidei imbecillitatem, Sacramenti huius vſum fugiunt. Ideo enim hoc tantum pignus propoſitum eſt, vt Deo reconciliati, in pactum gratiæ noui Teſtamenti, vnde excideramus, reſtituamur, in eo confirmemur, vtque fides in illo vſu accendatur & confirmetur.

Qui dignè vel indignè manducent. Ipſa vero antitheſis oſtendet qui ſint, qui indignè manducant, eo quod non afferāt veram fidem: qui ſcilicet fingunt, ſumptionem prodeſſe ex opere operato, ſine bono motu vtentis, qui in ſumptione, vt ſit ſalutaris, nituntur propria dignitate & puritate, quaſi digni ſint cœleſti hoc cibo, aut qui ipſo opere ſumptionis fingunt, ſe mereri remiſſionem peccatorum. Chriſtus enim in ſua cœna, non vult noſtrorum operum, merita, & præmia diſtribuere, ſed ſua merita, ſicut gratis ibi offert, ita fide vult accipi. Item qui docent, homines nec debere nec poſſe ſtatuere, ſibi in vſu cœnæ certo donari & applicari beneficia noui Teſtamenti, etiamſi obſignatio fiat, exhibitione corporis & ſanguinis Chriſti, ſed in incerta dubitatione ſemper fluctuādum eſſe: illi certe ipſum filium Dei mendacem faciunt, in inſtitutione ſuæ cœnæ. Indignè etiam illi manducant, qui ſine fide ita accedunt, vt non cogitēt, quid ibi vel quęrant, vel accipiāt: item qui Epicurea perſuaſione accedunt, quaſi ibi detur priuilegium turpitudinis, vt porrò liberè & impunè poſſint in ſceleribus perſeuerare, pergere, vel ad ea redire. Vera enim fides nō petit & quærit, vt peccata maneant & cumulētur, ſed petit & quærit remiſſionem peccatorum, & liberationē à peccatis. Et hęc fides poſtea genitrix eſt boni propoſiti, cauendi in poſterum peccata, & Deo iuxta ipſius mandata obediendi.

Hanc eſſe veram probationem ſeu præparationē non eſt dubium: conuenit enim ad normam ſeu regulam inſtitutionis cœnæ Dominicæ. Et pium inſtitutum in noſtris Eccleſiis ſeruatur, vt ſinguli qui ad communionem cœnæ acceſſuri ſunt, prius explorentur, quid de hoc Sacramento intelligāt: moneantur, vt ſe ita, ſicut iam dictum eſt, probent, ne indignè manducent, rudiores doceantur, quomodo debeant & poſſint ſe probare. Et quia cœna Dominica inſtituta eſt, vt vſu eius, fides reconciliationis cum Deo confirmetur & obſignetur: pia igitur mēs non negliget, ſed cum gratiarum actione vtetur omnib. illis mediis, in quibus Deus fidei propoſuit, vt quærat & accipiat gratiam ſeu recōciliationem: vt eſt annunciatio & auditus promiſſionis Euangelij, ſiue in publica prædicatione, ſiue in priuata abſolutione. Et poſtea ſequitur confirmatio, & obſignatio huius applicationis, in communione cœnæ Dominicæ. Propter has cauſas, & hoc modo inſtitutum confeſſionis, piè in noſtris Eccleſiis ſeruatur ante communionem.

Hæc vero probatio & præparatio, non ita præſcribitur, & exigitur, vt ſit omnibus numeris perfecta, ſine omni infirmitate & imbecillitate cui nihil prorſus deſit. Ideo enim Chriſtus inſtituit ſuam cœnam, vt commemoratione mortis ſuæ, pœnitentia in nobis accendatur & augeatur, vt traditione & obſignatione noui Teſtamenti, in vſu cœnæ, fides confirmetur & corroboretur. Nouit figmentum noſtrum, quia caro ſumus, ideo exhibitione ſanctiſſimi ſui corporis & ſāguinis, ſe nobis coniūgit, vt corpus peccati mortificetur, vetus fermētū magis magiſq; expurgetur, nouitas inchoata creſcat & augeatur. Non itaque exigitur pręparatio, vt noſtra dignitate & puritate nos dignos reddamus hoc cibo: vt ideo ſalutaris nobis ſit, quia propter munditiem noſtram eo digni ſimus. Hęc enim perſuaſio vere facit indignos. Sed ideo Paulus requirit probationem, vt verè reddamur eſurientes & ſitientes eius cibi & potus, qui ad ſalutē noſtram in cœna illa proponitur, vtque infirmitatem noſtram agnoſcentes, pharmaco & antidoto illius medici, qui cœnam hanc nobis inſtruit, ſciamus opus nobis eſſe: & quomodo ſalutariter illud ſit, ad noſtram ſanationem, accipiendum & vſurpandum.

Hæc eſt ſimplex & vera doctrina, ex fundamentis verborum inſtitutionis ſumpta & extructa, dē probatione ſeu præparatione, quæ adhibenda eſt, vt dignè quis Euchariſtiam accipiat. Ex hoc enim fundamento; Paulus Corinthiis concionatur de manducatione indignorum. Et ita etiam veteres de pręparatione loquuntur. Heſychius dicit, eum per ignorantiam indignè percipere Euchariſtiam, qui virtutē eius & dignitatem ignorat. *Heſychius.* Auguſtinus inquit: Sacramentum hoc interioris hominis eſuriem quærit: ideo ad participandum hoc Sacramentum ineptus eſt, qui peccatum & infirmitatem ſuam nō ſentit. *Auguſtinus.* Chryſoſtomi ſententia eſt. Quia benè habentibus, non opus eſt medico, ſed malè habentibus, ideo ab huius Sacramenti virtute excluditur, qui de ſe præſumens reſolutus cum nauſea accedit. Idem inquit: Nullus communicet, niſi ex diſcipulis Chriſti ſit: alioqui iudicium ſibi manducat & bibit. Auguſtinus ſępius hoc diſputat: Qui credit in Chriſtum, manducat ipſum, vt & in Chriſto maneat, & Chriſtum manentem in ſe habeat, qui vero hac fide vacuus accedit, foris quidem manducat, non intus, premit dente non capit mente. Et ſicut Gregorius dicit: Accipit corpus & ſanguinem Chriſti, eſſentia, non ſalubri efficientia: Sacramentum accipit, ſed vitam Chriſti non accipit. *Gregorius.* Et dulciſſima eſt Auguſtini ſententia, vbi de matre ſua Monica inquit, quod ad victimam illam, quæ in cœna Dominica diſpenſatur, animam ſuam vinculo fidei alligarit, ne vel Leo, vel Draco, eam inde diuellat. *Auguſtinus.* His ita expoſitis, non difficilis nec obſcura erit ratio examinis, in 7. hoc cap. & XI. Canone. Primum enim dicunt, ſe illos damnare, qui ſentiunt ſolam fidem eſſe ſufficiētem præparationem, ad ſumendam Euchariſtiam. Verba autem ita poſita ſunt, vt videātur nobis tribuere hanc ſententiam: Etiamſi quis ſine pœnitentia in ſceleribus perſeueret & pergat, & retineat propoſitum malefaciendi, modo tantum hiſtoricam fidem de ſubſtantia ſacramenti habeat, vel concipiat Epicuream perſuaſionem de impunitate impœnitentiæ, ſatis paratum eſſe ad dignam manducationem in cœna Dominica. Sed falſo hoc noſtris Eccleſiis tribui, ex iis, quę de vera probatione diximus, manifeſtum eſt.

II. Conſideremus, quare hoc artificio vtantur. De-

prehendet autem lector, in toto isto capitulo, vbi ex professo explicationem doctrinæ de præparatione, ad sumendam Eucharistiam instituerunt, ne vnica quidem syllaba mentionem fieri fidei, quæ petat, apprehendat & accipiat promissionem noui Testamenti, quam filius Dei, singulis vescentibus, exhibitione corporis & sanguinis eius sui, in vsu cœnæ offert, cõmunicat & obsignat. Hæc enim fides, applicans singulis remissionem peccatorũ, cum quidem in vsu cœnæ obsignetur & confirmetur, communione corporis & sanguinis Christi, aduersa fronte pugnat cum dogmate Pontificiorum de dubitatione. Atque propter hanc ipsam causam, huic fidei nullũ volunt locum concedere, in præparatione ad salutarem Eucharistiæ sumptionem. Nec tamen ausi fuerunt, fidem simpliciter & manifeste ex præparatione illa proscribere. Ideo pœnitentiæ seu contritioni opponunt solam fidem, & damnat, si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem. Quod si intelligatur de persuasione, quã sine pœnitentia, in proposito malefaciendi, impij sibi fingunt, non inuitus hoc concedo. Sed aliud est, vt iam dicam, quod in hoc Canone damnandum sibi sumpserunt.

Lutherus de præparatione.

III. Obseruandum est, quo sensu Lutherus de captiuitate Babylonica dixerit, dignam præparationem non esse, nisi fidẽ qua creditur diuinæ promissioni, quæ in cœna Dominica proponitur & offertur. Inde enim Tridentini XI. Canonẽ excerpserũt. Non autem excludit Lutherus agnitionẽ peccatorum nostrorũ, contritionem seu pœnitentiam, sed pugnat contra Pontificios, qui & ipsi habent, & alijs proponunt multa & varia præparatoria opera: quib. expletis, existimant se satis digne paratos, ad celebrandã vel audiendam Missam, & ad ipsam etiam cõmunionem, ita vt de fide petente, quærente, apprehendente & accipiẽte promissionẽ noui Testamenti in cœna, nihil soliciti sint. Ipsam etiã pœnitentiam, hac ratione requirunt, vt eius operib. & merito tribuant dignam præparationem: ita vt salutaris mãducatio nostra dignitate & puritate, nostris operib. præparatorijs & meritis nitatur. Contra istas opiniones Lutherus docet, cœnam Dominicam à Christo institutam esse, non vt ibi nos aliquid Deo conferamus, atq; ita nostris operibus in cœna Dominica salutem nobis procuremus: sed quæ filius Dei traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis promeruit, illa gratuita misericordia nos præueniens, offert nobis in promissione Euangelij. cui exhibitionem corporis & sãguinis sui sub pane & vino, tanquam pignus & obsignationẽ addit. Gratuita vero promissio Euangelij, nõ operib. & meritis nostris, sed fide apprehenditur & accipitur, Ro. 4. & 11. Et hoc solius fidei officium est, sine qua inutilis est nobis promissio: sicut in prima parte examinis de fide ostẽsum est. Accedit, quod antithesis inter nostrã indignitatem, & inter diuinam præstãtiã cibi & potus in Eucharistia, turbat & terret conscientiã, ex qua tentatione eluctari nõ possumus, si nitamur fiducia contritionis, confessionis & satisfactionis nostræ, operum præparatoriorum, dignitatis, puritatis, & capacitatis nostræ. Respiciẽda igitur est promissio noui Testamẽti, quæ in cœna Dominica nobis proponitur, & gratuitò nobis offert corpus & sãguinem Christi, & in illis totum beneficium noui Testamenti. Nec ad accipiendum requirit nostra merita, & dignitatem nostram, sed tantum vt agnoscentes indigentiam, infirmitatẽ & indignitatem nostram, esuriamus & sitiamus gratiam illam: atq; ita quæ gratuitò, propter meritum Christi, nobis in cœna Dominica offeruntur, fide accipiamus. Hæc certe ex natura gratuitæ promissionis Euangelij, & ex mutua relatione inter promissionẽ & fidẽ, certissima & verissima sunt. Et hoc sensu Lutherus dicit solam fidem esse verã & sufficientem præparationem ad sumẽdam Eucharistiã. Et diserte addit. Ad hanc fidem mox sequetur sua sponte, dulcissimus affectus cordis, hoc est, charitas. Illam enim fidem in pœnitentia existere tradit.

Sola fides sufficiens præparatio.

Et hæc est sententia illa, quam vndecimus Canõ damnat: vt scilicet contrariũ dogma stabiliat de fiducia nostræ cõtritionis, cõfessionis, satisfactionis, dignitatis & puritatis per opera præparatoria, vt illis salutaris manducatio in cœna Domini niti doceatur. Sed hac ratione fructus cœnæ Dominicæ redditur nobis vel inutilis, vel inanis, vel certè dubius & incertus. Scholastici enim tradunt, præparationem quandam esse sufficiẽtiæ & veritatis: quam Bonauentura dicit consistere in peccati omnis expulsione, in reuerentia & dilectione. Et qui ita præparati accedunt, illos dicunt consequi fructum Eucharistiæ. Aliam vero dicunt esse præparationem probabilitatis, quando homo faciendo quod in se est, iudicio propriæ conscientiæ existimat se paratum esse. Sed talis præparatio, licet secundum veritatem non est sufficiens. Et ibi consentiunt, qui ita accedit, eum non consequi effectus huius Sacramẽti, disputant autem, an talis indigne manducet, & nouo peccato mortali, ita communicãdo se inuoluat, cumq; incertum sit, quando habeamus præparationem sufficientiæ veritatis, quando probabilitatis: semper incerta hærebit conscientia, an digne vel indigne manducet. Atque ita conuulsa erit necessaria consolatio, quæ in vsu cœnæ Dominicæ à Christo nobis proponitur. Hæc vero est compendiaria illa via, qua homines à crebriori vsu cœnæ Dominicæ deterrent: vt nundinationem priuatarum Missarũ, auidius sectentur & amplectantur, & quæ sine periculo meritoria sit, ad delenda quæuis peccata mortalia. Hæc omnia sciat Lector inuoluta esse in XI. hoc Canone: quæ primo aspectu nõ facile animaduertuntur, nisi disputationes, ex quibus Canon ille excerptus est, inspiciantur & cõsiderentur. IIII. Est & illud expendendũ, quod VII. capitulum dicit, nõ absq; magna sanctitate, accedendũ esse ad Eucharistiã, ne iudicium manducemus. Vsitatissima autẽ est Apostolica illa phrasis, quæ omnes credẽtes, seu discipulos Christi, vocat sanctos, quibus etiam Deus ipse dicit: Sancti estote, quoniã ego sanctus sum. Sicut autẽ verbum קדש significat, quod à communi & prophano vsu, in vsum sacrũ segregatum, & ad diuinum seu ministerium seu cultũ accõmodatum est: ita sancti vocãtur, non qui ita perfecte, omnibus sordib. expurgatis, puri & mũdi sũt vt illi sua puritate coram Deo niti & confidere, vel possint vel debeãt: sed qui per pœnitentiam à peccato auersi, & fide Christo, qui sanctificatio nostra est, insiti sunt, & per Spiritum sanctum renouari cœperunt, vocãtur sancti, & imputatiuè & inchoatiuè: licet cum Paulo Ro. 7. & Isaia ca. 64. agnoscãt & fateantur, se multis adhuc malis & sordibus contaminatos esse. Vocantur enim sancti in Christo Iesu, Ita ergo vetus Ecclesia recte proclamauit ante communionem: Sancta sanctis. Non enim datur communio, nisi baptizatis: quos Christus sanctificauit, mundans lauacro aquæ in verbo, Ephe. 5.

Scholastici de præparatione.

Intentio X. Canonis.

Et

Et certè, sicut dictũ est, digne accessuri ad communionem, afferre debent pœnitentiam, quæ est Hebraica phrasi, sanctificatio, hoc est, auersio à peccato seu immundicie. Debent etiam afferre fidem in promissionem Euangelij. Verbum verò est veritas, in qua sanctificantur credentes, Iohan.17. fide enim purificantur corda. Act.15. Tali sanctitate accedendum esse ad Eucharistiã, ne iudicium manducemus, non negamus. Qui enim sine pœnitentiã in peccatis perseuerat, & retinet propositũ malefaciẽdi, verè immundus & indignus est. Et in hanc sententiã Augustinus in Ioannem homilia 88. dicit: Accedẽs debet esse plenus sanctimonia, & immaculatus. Ita

Hesychius. etiã Hesychius lib.6. in 22. caput Leuitici dicit, pollutos non esse admittendos, nec mundatos prohibẽdos. Et addit explicationẽ: Qui semetipsum probat, si peccati sibi conscius est, & pollutionẽ animæ se habere sentit, pœnitet sine dubio, & post pœnitentiam, de pane comedere, & de calice sancto & impolluto bibere potest. Et lib.7. in 26. caput dicit, hãc esse probationẽ, vt in mundo corde & conscientia, ad pœnitentiã eorum, quę olim deliquit, intendenti, participetur sanctis ad ablutionem peccatorum suorum.

Augustinus. Atq; idem vult Augustini sententia: Mutet vitã, qui vult accipere vitam. Nam si nõ mutet vitam, ad iudicium accipit vitam: & magis ex ipso corrumpitur quàm sanatur, magis occiditur quàm viuificatur. De Ecclesiasticis dogmatibus ca. 53. Habentẽ adhuc voluntatẽ peccandi grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari.

Idem etiam vult veteris Ecclesiæ consuetudo quæ Catechumenos, & illos quibus propter notoria scelera publica pœnitentia imposita erat, ex Ecclesia dimittebat, quando ad communionem mysteriorum peruentum erat. Et tunc sacerdos, porrecturus populo Eucharistiam, magna voce dicebat: Sancta sanctis, vt scilicet quisque seipsum probaret. Si hoc modo accipiatur quod VII. cap. dicit, magna reuerentia & sanctitate ad percipiendã Eucharistiam, accedendum esse, non repugno, idem enim & nos docemus. Sed video Pontificios sanctitatem ita interpretari, vt ante communionem nostris operibus & satisfactionibus, summam quandã

Andradius. animi mundiciem & innocẽtiam (ita enim Andradius loquitur) nobis acquiramus: vt non opus sit in cõmunione Eucharistiæ quęrere & accipere remissionis peccatorum vel applicationem, vel obsignationem, sed quod nostra puritas digna iam sit, cui Christus cum suo corpore & omnibus beneficiis suis, se coniungat & communicet. Hoc enim vnico argumento Andradius probat, in vsu cœnæ Dominicæ non accipi remissionẽ peccatorum. Hæc verò præsumptio pugnat cum ipsa institutione cœnæ Dominicæ, & efficit vel superbos Pharisęos, vel territas cõscientias absterret ab vsu cœnæ Dominicę.

V. Dicunt probationem hanc necessariam esse, vt ante cõmunionem necessario pręmittatur Sacramentalis confessio. Et quidem quo instituto & vsu, in nostris Ecclesiis confessio, tãquam vtilis ad verã probationem seruetur, paucis supra indicaui. Sed Tridẽtini præparationem constituunt in ipso opere cõfessionis, in enumeratione omnium delictorũ & præcipue in operibus satisfactionis, quæ in confessione iniunguntur. Et hanc probationem volunt esse necessariam. Sed de Sacramentali confessione, postea in loco de pœnitentia, dicendum erit. Nunc tãtum indicare volui, qualis sit præparatio, de qua Pontificij, sepulta fide, disputant.

DE VSV ADMIRABILIS HVIVS SACRAMENTI.

CAPVT VIII.

QVo ad vsum autem, rectè & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt. Quosdam docuerunt Sacramentaliter duntaxat id sumere, vt peccatores. Alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum cælestem panem edentes fide viua, quæ per dilectionem operatur, fructum eius & vtilitatem sentiunt. Tertios porrò, sacramentaliter simul & spiritualiter, hi autem sunt, qui ita se prius probant & instruunt, vt vestem nuptialem induti, ad diuinam hanc mensam accedant. In Sacramẽtali autem sumptione, semper in Ecclesia Dei mos fuit, vt laici à Sacerdotibus communionem acciperent, Sacerdotes autem celebrantes, seipsos communicarent, qui mos tanquam ex traditione Apostolica descendens, iure ac meritò retineri debet, &c.

CANON VIII.

Si quis dixerit Christum in Eucharistia exhibitum, spiritualiter tantum manducari, & non etiam Sacramentaliter ac realiter, anathema sit.

CANON IX.

Si quis dixerit, non licere Sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathema sit.

EXAMEN.

Illam veterum distinctionem, vt veram, commodam & vtilem probo, corpus scilicet & sanguinem Christi, tribus modis manducari & bibi.

Primò spiritualiter tantum, ab illis qui etiam extra vsum cœnæ Dominicæ, vera fide in promissione Euangelij, meritum traditi corporis Christi & effusi ipsius sanguinis, apprehendunt, & sibi applicant, de qua manducatione, Christus præcipuè concionatur, Iohan.6.

Secundò, Sacramentaliter tantum, ab illis scilicet, qui indigne manducant de illo pane, de quo Christus affirmat, Hoc est corpus meum.

Tertiò Sacramentaliter & spiritualiter, ab illis, qui in vsu cœnæ Dominicæ, ore suo, cum pane & vino accipiũt corpus & sanguinem Christi, ita vt simul fides, iuxta promissionem statuat, Christum illa sumptione sibi applicare & obsignare beneficia sua, quæ traditione sui corporis & effusione sanguinis promeruit: & beneficia illa, quæ in vsu cœnę vescentibus offeruntur, grata mente, & læta fiducia amplectatur & accipiat. Non enim probo illorum sententiam, qui aliter sentiunt, quam verba institutionis tradunt, corpus scilicet & sanguinem Christi, in vsu cœnæ Dominicæ tantum spiritualiter per fidem manducari, ita vt os nostrum tantum elementa panis & vini accipiat, non autem simul cum pane & vino accipiat etiam corpus & sanguinem Christi, licet modo supernaturali & cœlesti. De eo enim quod in cœna Dominica nobis exhibetur, quod os nostrum accipit, filius Dei pronunciat: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Et quia in peculiari libello fundamenta huius sententiæ plenius explicaui, hoc loco nihil addam.

Et quidem nihil amplius inquirerem in 8. hoc capitulum, nisi in prioribus aliquoties animaduertissem insidias, vbi nihil minus primo aspectu apparebat. Duo igitur, quantum animaduertere possum, in hoc capitulo insidiose posita sunt quæ iudico expendenda esse. Fraus VIII. capi.

Primum quod non dicunt, ipsam carnem & sanguinem Christi spiritualiter manducari & bibi à credentibus, etiam extra actionem & vsum cœnæ Dominicæ, sed dicunt, ipsum Sacramentum Eucharistiæ, spiritualiter tantùm sumi à quibusdam qui scilicet id, quod in cœna Dominica exhibetur, ore suo non accipiunt. Et sane quia dicunt, voto edi Eucharistiam, posset intelligi de illis, qui nõ possunt habere copiam communionis Sacramentalis, vel de illis, qui in cœtu Ecclesiastico, etiam quando non Sacramentaliter communicant, tamen vera fide inhærentes Christo, spiritualiter carnem ipsius manducant, & sanguinem bibunt. Sed arbitror Tridentinos hoc non velle. Sed quia in priuatis ipsorum Missis, Sacramentum ex circumstantibus nemini exhibetur, nemo est qui illud accipiat, manducet & bibat: ne tamen ex professo nimis manifeste in ipsam Christi institutionem præuaricari videantur, fingunt mandato Christi, vbi suam cœnæ ita describit: Dedit illis, dicens: Accipite, mãducate, bibite, hoc facite in mei commemorationẽ, &c. satisfieri, etiamsi Missa ita celebretur, vt Sacramentum nemini distribuatur, nemo illud accipiat & manducet, modo fide viua spiritualiter aliqui carnem Christi manducent. Atqui alium modum manducandi carnem suam, extra actionem & vsum cœnæ suæ, Christus describit Ioan. 6. Alium vero instituit & describit, qualis debeat esse in actione & vsu cœnę suę, vt scilicet cum pane & vino exhibeatur, ore sumatur, manducetur & bibatur corpus & sanguis ipsius: idque in ipsius commemorationem, hoc est, vt ad Sacramentalem accedat spiritualis manducatio. Actioni igitur cœnæ Dominicæ non satisfit, sola spirituali manducatione. Si nemini scilicet Sacramentum exhibeatur, nemo illud accipiat, manducet & bibat.

De more quo Sacerdos seipsum cõmunicat.

Alterum quod expendendum iudico, est, quod disputant de more, quo Sacerdos celebrãs, seipsum communicat. Et quidem non iudico pugnare contra ipsam substantiam institutionis cœnæ Dominicæ, si minister qui alios communicat, ipse etiam de pane illo edat, & de poculo illo bibat, præsertim enim veteris Ecclesiæ exempla suffragentur. Atq; illud simpliciter sine superstitione fit in nostris Ecclesiis. Sed morem illum, tanquam ex Apostolica traditione descendentem, necessario semper obseruandum esse, probari non potest. Et non sunt conscientiis, tanquam necessaria imponenda, quæ non habent in Scriptura mandatũ Dei. Et Nicolaus Cusanus ad clerum Bohem. dicit Sacerdotem celebrãtem solere de manu diaconi, calicem accipere.

Aliud vero præterea est, quod X. Canon insidiose agit, vt scilicet vera sit cõmunio, consentiens institutioni Christi, etiamsi solus Sacerdos, in priuata Missa, seipsum tantum communicet. Sed hoc cum descriptione Pauli 1. Cor. 11. non conuenit, dicit enim, non posse celebrari cœnam Dominicam, si quisque *ἴδιον δεῖπνον*, priuatam, propriam seu peculiarem cœnam, quæ cum nemine ipsi cõmunis sit, præoccupet. Christus etiam aliis dedit, quib. dixit: Accipite, manducate. Vt igitur non sit illicitum, si Sacerdos celebrans, seipsum vna cum aliis communicet, non tamen est vera cõmunio cœnæ Dominicæ, si sacrificulus in priuata Missa, priuatam cœnam, quæ cum nemine sibi communis sit, instituat.

Et hæc sunt, quæ in hoc capitulo iudico insidiose posita esse, quæ aliqua consideratione opus habent.

CANON X.

Si quis negauerit, omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cum ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum, iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

Inter ceteras querelas de collapsa synceritate doctrinæ & disciplinæ in Ecclesia, vna hæc non postrema est, quod Pontificij, homines à crebriori Eucharistiæ vsu partim persuasione de spectandis priuatis Missis abduxerũt, partim doctrina sua de præparatione deterruerunt. Et persuasum fuit vulgo, satis superq; esse, si semel in anno communione vterentur. Idq; præstantius opus esse, si statuto tempore, in Paschate scilicet fieret, non ex propria deuotione, propter mandatum Christi, sed ex præcepto Ecclesiæ. Et ego sane cogitassem, si quid hac de re Tridẽtina synodus statueret, etiamsi consuetudinem cõmunionis in Paschate retinere vellent, fore tamẽ, vt ad crebriorem & frequentiorem communionis vsum, per totum annũ homines exhortarentur, nec eos præcepti, vel legis necessitate, ad communionem in Paschate adigerent. Sed sicut in tota synodo propositum ipsis fuit, non aliquid vel minimum ex iis, quę in Papatu recepta & vsitata sunt, ad normam verbi corrigere, vel saltem mitigare, sed omnia & singula, qualiacunq; sint, simpliciter tantũ repetere, cõfirmare & stabilire: ita per totam hanc sessionem, nullã literam de crebriori Eucharistiæ vsu voluerunt ponere, sed in fine repetũt capitulum: Omnis vtriusq; sexus, de vnica communione in anno: idq; statuto tempore, & ex pręcepto Ecclesiæ. Obiter tamen & valdè leuiter additur particula (saltem) ne prorsus prohibuisse videantur, si quis crebrius velit communicare. Interim manet persuasio, satis esse si quis in anno semel vtatur cõmunione. Quod si quis crebrius vtatur, mox affingitur opinio meriti, operis supererogationis, quia non ex præcepto fiat. Pauca igitur quædã, de tempore communionis annotabimus.

De tempore communionis.

Et Christus quidem diligenter & solicitè in institutione cauit, ne existimaretur, communionem ad certũ & statutum tempus alligasse: propterea quia illo tempore, quãdo Iudæi iuxta legem Pascha manducabant, cœnam suam instituit. Erat enim statutus dies in certo mẽse anni manducationi Paschatis in lege præfinitus. Dicit igitur, Hoc facite, quotiescunq; manducaueritis & biberitis in mei commemoratiõnẽ. Et particulam illam à reliquis Euangelistis omissam, Paulus peculiari solicitudine bis repetit. Ad vtrumque autem particula illa (Quotiescunque) respicit: primò, ne celebratio seu communio cœnæ Dominicæ existimetur sicut Pascha Iudęorum, ad certũ & statutum tempus alligata esse. Secũdo, ne existimetur, illud de quo Christus dixit: Hoc facite, semel tantũ in anno faciendum esse: sicut in lege sufficiebat, Pascha semel tantum in anno manducare: imo non licebat illud vel sæpius, vel alio tempore anni manducare, quam in lege præfinitũ erat, siue pro mundis, siue pro immundis. Valde significanter autem loquitur Paulus in modo potentiali *ὁσάκις ἂν ἐσθίητε καὶ πίνητε*, quotiescunque hoc manducaueritis & biberitis. Certissimũ igitur & manifestissimũ est ex institutione Christi, sicut cõmunio cœnæ Dominicæ non est alligata ad certum seu statutum tempus anni, ita etiam non semel tantum in anno vsurpandum esse. Iudaico enim Paschati, quod & semel in anno,

anno & statuto tempore anni celebrabatur, Christus particulam illam opponit: Quotiescunque biberitis, &c. Nec tamen arbitrarium voluit communionis vsum credentibus permittere, vt idem esset, siue ea aliquando vterentur, siue prorsus non vterentur, aut quando libitum esset: sicut fit in rebus adiaphoris. Non enim dicit, quando libitum fuerit, vt in actionibus adiaphoris: sed inquit, Quotiescunque feceritis. Nec sicut semel tantum baptizamur, ita semel sufficit cœna Dominica vti, dicit enim, Quotiescunque: vt scilicet de pane illo manducemus, & de calice illo bibamus, quotiescũque vtile & necessarium nobis agnoscimus & sentimus pharmacum & antidotum illud quod in Eucharistia Samaritanus noster vulneribus nostris infundit: modo nos ipsos probemus, ne ad iudicium illud accipiamus. Regula enim, quando & quoties communione vtendum sit, sumenda est, I. ex doctrina de fructu & efficacia Eucharistiæ, quando scilicet, & quoties efficacia illa nobis opus esse agnoscimus. II. ex doctrina de probatione, ne scilicet indignè accipiamus: Et ex his fundamentis homines docendi, monendi & exhortandi sunt ad crebriorem & frequentiorem vsum Eucharistiæ. Christus enim quia inquit: Quotiescunque hoc feceritis: omnino vult, vt qui discipuli ipsius sunt, crebro hoc faciant. Nec veri vel fideles Christi ministri sunt, qui quacunque ratione populũ à crebriori vsu communionis Eucharistiæ abducunt vel absterrent.

Eucharistiæ vsus non arbitrarius.

Exempla antiquitatis.

Et pulcherrima sunt veræ antiquitatis exempla, de crebro Eucharistiæ vsu. Apud quosdam enim vsitata fuit quotidiana Eucharistiæ communio: apud quosdam bis in hebdomada: apud quosdam die Dominica feria 4. & 6. & sabbatho: apud quosdam Dominicis saltem diebus. Huius rei testimonia sunt apud Hieronymum, in Epist. ad Lucinium: apud Ambrosium in 2. cap. prioris ad Timot. apud Augustinum, Epist. 118. De fide ad Petrum, cap. 19. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53. apud Socratem, li. 5. cap 22. Et quod maxime ad explicationem huius Canonis pertinet, consuetudo fuit in veteri Ecclesia, quod in festis solenníoribus tota multitudo ad maiores basilicas conueniebat, & ibi solẽnis quædam communio celebrabatur: vt quisque publica professione ostenderet, se esse membrum Ecclesiæ. Ita Concilium Agathense I. Canone 21. concedit in priuatis Oratoriis vsum communionis, sed in maioribus festiuitatibus, vult omnes cõuenire ad parochias, vbi legitimus est, ordinariúsq; conuentus. Et de Consecra. distinct. 2. cap. Seculares, Natalis Domini, Pascha & Pentecoste nominatur. Chrysostomus indicat, in sua Ecclesia, in Paschate talem solennem communionem celebratam fuisse, Homilia 11. ad populum Antiochenum: Et ad Heb. 10. nominat vnam in anno perceptionem. Inde Leo ad Dioscurum Alexandrinum scribit: Si solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, quem recipere simul vna Basilica non posset, sacrificij oblatio indubitanter iteretur &c. Inde collapsa hac consuetudine, plures Missæ eodem die in eodem templo manserunt, extra primum & verum vsum. Rhenanus existimat ex frequentioribus illis conuentibus ad solennem hanc communionem, reliquiũ adhuc esse post collapsam illam consuetudinem hoc vestigium, quod nundinæ in vrbibus Germaniæ celebrioribus retinent appellationem Missarum. Et talis solennis communio, non malo consilio primum instituta fuit: vt scilicet omnes publica professione ostenderent, se esse membra veræ Ecclesiæ: vt sicut vnus est panis, ita multos se vnum corpus esse admonerentur: vtque ostenderent, se dissentire ab omnibus hæreticis. Atq; hoc modo vnitas & consensus in doctrina & fide conseruaretur. Sicut dicit Canon Agathensis: Seculares qui in natali Domini, Paschate & Pentecoste non communicarint, inter catholicos non habeantur. Sed consuetudo illa per se non mala, mox in abusum degenerauit. Multi enim putabant satis esse, si saltem illis solenníoribus temporibus, communicarent, aliis verò temporibus, communionem nec curabant, nec quærebant, maxime cum viderent eremitas tantum semel in anno, vel post biennium ex eremo progredi ad Ecclesias, ad communionem, sicut indicat Chrysostomus in 10. cap. ad Heb. Illam verò prauam persuasionem Patres grauissimè reprehenderunt: & populum ad crebriorem communionis vsum grauissimè exhortati sunt. Chrysostomus in 1. c. ad Ephesios inquit: Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare: nemo est, qui simul participet. Et in 10. ca. ad Hebræos inquit: Hæc dicens, non ab vna in anno perceptione vos veto, sed volo semper vos accedere. Ambrosius de Sacramentis, lib. 6. ca. 4 inquit: Si quotidianus est cibus: cur post annum illum sumitis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt. Et Chrysostomus homilia 11. increpat populum Antiochenum, quod in Quadragesima litigaret, & tamen in Paschate, sine vera probatione, ex consuetudine ad solennem communionem accederent. Et in 1. ca. ad Ephesios: Aliis temporibus sæpe cum mundi estis, non acceditis, in Paschate verò, etiamsi quid temerarium sit commissum, nihilominus acceditis: O consuetudinẽ, ô præsumptionem. Has grauissimas reprehensiones Lector diligenter hoc loco obseruet. Hęc enim recitaui, vt ostenderem, longe aliud esse veterem solẽnem communionem in Paschate, quàm sicut nũc apud Pontificios seruatur. Illi enim simul docendo, monendo, hortando & arguendo vrgebant frequentem & crebriorem vsum communionis: Pontificij verò censent, ex præcepto neminem obligari, nisi vt semel tantum in anno communicet, modo interim priuatarum Missarum spectaculum liberaliter coemat. Hæc profecto longissimè absũt à veteris Ecclesiæ forma. Canon Apostolorum nonus de communione eorum, qui in Synaxi præsentes erant diserte statuit: πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίας ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφορίζεσθαι χρή. Quæ sententia etiam in 2. Canone Antiocheni Concilij repetitur. Cum verò quotidiana communio postea à populo intermitteretur, religiosi tamen seu clerici, quotidie ad communionem conueniebant, sicut ex Micrologo Cassander citat. Et de illa communione intelligi volũt, quod Anacleti Canon, de Consecratio. distin. 2. dicit: Peracta consecratione, omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere luminibus. Adeo nollam voluerunt Missam esse sine communicantibus. Diebus verò Dominicis, & aliis festiuitatibus, populus ad communionem cõueniebat. Deinde cum & hoc intermitteretur, statutum fuit, vt si non frequentius, saltem ter in anno omnes communicẽt. De Consecrat. distinct. 2. cap. Et si non frequentius. Tandem Lateranense Concilium Laicis semel in

Concilium Agathense.

Missarum nundinæ vnde propriæ.

Canon Agathensis.

Chrysost.

Pontificij de tempore communionis.

anno iudicauit satis esse, vti communione. Quotidiana etiam Clericorum communio sensim intercidit. Atque ita collapso crebrioris communionis vsu priuatæ Missæ sine communicantibus, seu Clericis, seu laicis, per totum annum inualuerunt, &

Falsa persuasio Pontificiorum.

accessit persuasio, idem esse spectare Missam, atque vti communione, imo minori cum periculo, & maiori cum fructu, spectaculum Missæ coniunctum esse, quàm ipsam communionem. Ita tandem populus à crebriori communionis vsu prorsus abductus est, transformarique cœpit cœna Dominica in spectaculum, vt vbi Christus dicit: Accipite, manducate, bibite: Pontificij substituere non vereantur, Accedite & spectate, & idem erit ac si manducaretis & biberetis.

Et hæ prauæ persuasiones cum ab aliquot iam annis, tristissima animarum iactura, in Ecclesia hæreant, quid quæso remedij Tridentini Patres afferunt? Num conantur restituere crebriorem communionis vsum, iuxta mandatum Christi? num volunt homines ad illum exhortandos? Profectò ne vnum quidem verbum, in tota illa Sessione animaduertitur, quod hoc vel leuiter significet: sed simpliciter dicunt, omnes fideles teneri ex præcepto, vt semel singulis annis communicent. Addunt autem particulam, Saltem, ne prohibuisse videantur, cum seriò & grauiter adhortandi essent homines, ad crebriorem communionis vsum. Illam igitur consuetudinem & persuasionem Pontificiæ Ecclesiæ, ostendi, nec cum Scriptura, nec cum exemplis veteris Ecclesiæ consentire. Et profectò insignis est impudentia, quod ne verbo quidem mentionem faciunt crebrioris communionis, sed tantum de vnica in anno communione, vsitatam suam cantilenam repetunt. Modestius aliquanto agit Coloniense antididagma, quod licet defendat consuetudinem illam, tamen addit, diligenter admonendos esse homines, vt se frequentius ad Eucharistiæ perceptionem præparent. Sed ne talis quidem modestiæ significatio iudicata fuit decere illos, qui locum Romani Pontificis in Tridentino Concilio repræsentarunt.

DOCTRINA DE COMMVNIONE SVB VTRAQVE SPEcie, & paruulorum, publicata in Sessione quinta sacri œcumenici Concilij Tridentini: Sub S. D. N. Pio IIII. Pont. Max. die 16. Iulij, Anno Domini 1562.

PROOEMIVM.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea iisdem Apostolicæ sedis legatis, cum de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, varia diuersis in locis errorum monstra, nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouinciis multi à catholicæ Ecclesiæ fide atque obedientia videantur discessisse, censuit ea quæ ad communionem sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de iis aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quàm est iis decretis explicatum atque definitum.

LAICOS ET CLERICOS NON CONFICIENTES, NON astringi iure diuino ad communionem sub vtraque specie.

CAPVT I.

Itaque sancta ipsa Synodus, à Spiritu sancto, (qui Spiritus est sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & pietatis) edocta, atque ipsius Ecclesiæ iudicium & consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto laicos & clericos non conficientes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum, sub vtraque specie sumendum, neque vllo pacto (salua fide) dubitari posse, quin illis alterutrius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna, venerabile hoc Sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eò tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini, ad vtramque speciem accipiendam astringantur. Sed neque ex sermone illo apud Ioannem sexto, rectè colligitur vtriusque speciei communionem à Domino præceptam esse, vtcumque iuxta varias sanctorum Patrum, & Doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, dixit quoque: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, dixit etiam: Panis quem ego dabo, caro est pro mundi vita. Et denique qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, dixit nihilominus: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

ECCLESIÆ POTESTAS CIRCA DISPENSATIONEM SAcramenti Eucharistiæ.

CAPVT II.

Præterea declarat, hanc potestatem perpetuò in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum & locorum varietate magis expedire iudicaret. Id autem Apostolus non obscurè visus est innuisse, cum ait: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Atque ipsum quidem hac potestate vsum esse, satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso Sacramento, cum ordinata nonnullis circa eius vsum: Cætera, inquit, cum venero, disponam. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia, hanc suam in administratione Sacramentorum autoritatem, licet ab initio Christianæ religionis, non infrequens vtriusque speciei vsus fuisset, tamen progressu temporis latissimè iam mutata illa consuetudine, grauibus & iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, pro lege habendam decreuit: quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ autoritate pro libito mutare non licet.

TOTVM ET INTEGRVM CHRISTVM, AC VERVM SAcramentum sub qualibet specie sumi.

CAPVT III.

Insuper declarat, quamuis redemptor noster (vt antea dictum est) in suprema illa cœna, hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui vnam speciem solam accipiunt.

CANON I.

Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtramque speciem sanctissimæ Eucharistiæ Sacramenti sumere debere, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis & rationibus adductam fuisse, vt laicos atque etiam clericos non conficientes, sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit.

CA-

CANON III.

Si quis negauerit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & authorem, sub vna panis specie sumi, quia (vt quidam falso asserunt) non secundum ipsius Christi institutionem, sub vtraque specie sumatur, anathema sit.

EXAMEN.

Non turbabitur, vt opinor Lector, quod in hoc loco in examine non procedimus iuxta ordinē sessionum Cōcilij, in quo abrupta tractatione de Eucharistia, interponitur doctrina de pœnitentia, & extrema vnctione. Commodissimum enim esse iudicaui, vt ea, quæ de sacramento Eucharistiæ inter nos & aduersarios controuersa sunt, vno ordine & continua tractatione examinentur & explicentur. Accedit ergo tandem Tridentina Synodus, ad celebrem & vulgatam illā controuersiam, de communione sub vtraque specie. De qua per multos iam annos, totius Christiani orbis nō taciti tantum gemitus, non obscura suspiria, nec priuatæ tantum disputationes, sed communes querelæ, & publicæ flagitationes sonora voce omnes Ecclesias, atq; adeo (quod dubium non est) ipsum etiam cœlum impleuerant. Ipsas certe, quantumuis crassas, Pontificiorum aures, tantum non obtuderunt. Neq; enim nostri tantum, ostensis euidentissimis & firmissimis ex verbo Dei fundamentis & rationibus, strenue & magno zelo, cum voce tum scriptis hoc egerunt, verum etiam inter illos, qui Pōtificiis partibus adhuc additi sunt, ipsa re tandem eo hoc effectū est, quod per varias nationes & regna, publicis votis & quotidianis efflagitationibus, restitutio calicis Dominici, petita & postulata fuit: idq; sæpius etiam in solennibus regnorum, & nationum conuentibus. Nec verò promiscuæ & indoctæ tantum multitudinis hæ flagitationes fuerunt, sed extant hac de re grauissimorum virorum, qui sub ipso Pontificis regno, eruditione & dignitate celebres sunt, querelæ, vota, consilia & monita: imò publicis regum & principum etiam illorum, qui à doctrina Pontificia non prorsus alieni sunt legationibus cum alias sæpe, tum vero potissimum in congregatione Tridentinæ synodi, solenniter inter cætera postulatū fuit: vt sublata iniusta prohibitione vsus Dominici calicis, Ecclesiæ Dei iuxta Christi institutionem, & primitiuæ Ecclesiæ morem restitueretur.

Communio sub vtraque specie.

Illæ vero communes & publicæ flagitationes, non ex cæco aliquo impetu, non ex leuitate aliqua vel petulantia, non ex stulta nouitatis affectatione, vel pertinaci dissentiendi libidine, profectæ fuerunt, sed habent rationes profectò grauissimas, firmissimas & euidentissimas, quas in pauca & in summaria capita redactas, non alienum ab instituti nostri ratione erit hoc loco recensere, vt eo commodius ad Examen Tridentinorum decretorum perueniamus. Ipsa enim antithesis rationū vtriusque partis, multum lucis explicationi huius controuersiæ adferet.

ARGVMENTA EX SCRIPTVRA pro communione sub vtraque specie.

Prima ratio sumpta ab ipsa institutione.

Prima igitur ratio ab ipsa institutione Eucharistiæ sumitur. Quia enim de sacramentis, ex ipsorum institutionibus iudicandum est, nulli piorum dubium esse, vel potest, vel debet, vnicam & solam illam rationem administrandi, dispensandi & vsurpandi sacramenta, quod ad substantiam ipsorum attinet, optimam, rectissimam & tutissimā esse, quę in institutione ipsorum, ab ipso filio Dei tradita est. Sacramenta enim non natura creantur, vel humano artificio formantur: sed institutio filij Dei; accedens ad elemēta ab ipso ordinata, facit sacramenta. Si verò institutio filij Dei, vel tollatur, vel adulteretur, vel mutiletur & mutetur, nulla ratione vel confici, vel haberi possunt vera sacramenta. Hoc axioma, ne ab ipsis quidem inferorum portis labefactari potest. Extra controuersiam autē est, Christum in ea nocte, qua tradebatur, cœnam suam instituisse: Accepit panem, gratias egit, fregit, & dedit discipulis suis, dicens: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Accepit verò etiam calicem: & cum gratias egisset, dedit illis, dicēs: Bibite ex hoc omnes, &c. Et Lucas (quod diligenter obseruandum est) ostendit, Christum voluisse, parem esse rationem in dispensatione & vsurpatione vtriusq; partis. Absoluta enim descriptione, de dispensatione prioris partis, addit ὡσαύτως similiter accepit, & dedit etiam calicem.

Et Matthæus tradit, institutionis hanc esse sententiam, vt omnes illi ex calice Eucharistiæ bibant, qui de vno pane participant. Illis enim, qui benedictum panem iam acceperant, dicit: Bibite ex hoc omnes. Sicut igitur institutio tradit: panem benedictum esse dispensandum: Similiter etiam tradit, calicem esse dispensandū. & quidem illis ipsis, imò omnibus illis, quibus cum pane exhibetur corpus Christi, vt illud accipiant & manducent.

Hæc certe ratio non potest nō vehementer mouere pias mentes, quando vident facta discessione ab ipsa institutione filij Dei, illud humana authoritate mutilari, mutari & diuelli, quod verbum Dei affirmat, Christum similiter, eodem modo & coniunctim instituisse, cum quidem immotum sit fundamentum, institutionem seruandam esse, vt certi simus nos habere verum sacramentum. Nulla autem alia extat institutio Eucharistiæ, quam hæc quæ tradit similiter institutam esse dispensationem & vsurpationem vtriusque partis.

Secunda ratio sumitur à mandato Christi. Non enim dogmatice tantum tradita est institutio cœnæ Dominicæ, sed vsurpātur in illa aliquot verba, quæ expresse significant præceptum & mandatum Christi: Accipite, comedite, bibite ex hoc omnes. Hoc facite. Sicut autem non pro solis duodecim Apostolis, qui tunc interfuerunt, cœnam suam instituit: ita etiam verba mandantia, non tantū complectuntur tempus & actum primæ illius cœnę, sed additum est mandatum perpetuum & vniuersale, vt scilicet illud, quod in prima illa cœna factum est, porrò vsque ad consummationem seculi in Ecclesia fiat. Inquit enim: Hoc (quod scilicet iam in hac prima Dominica cœna factū est) facite in mei cōmemorationem. Non obscurum autem est, quid in prima cœna factum sit, Christus accepit panem & calicem, gratiarum actione benedixit, distribuit, dedit discipulis, & dixit, &c. Discipuli sumpserunt, manducauerunt, & biberunt.

Secūda à mandato Christi.

Et vtrinque addita fuit commemoratio Christi, hoc est, annunciatio mortis ipsius. Mandatum igitur (Hoc facite) vtrumq; complectitur: tum quid ministri Ecclesiæ, in administratione & dispensatione Eucharistiæ: tum quid fidelis populus, in sumptione seu vsurpatione facere debeant, hoc scilicet, quod in prima Dominica cœna factum esse, in descriptione institutionis legimus. Illa verò tradit,

vtrumque & panem & poculum Domini, seorsim & dispẽsatum & sumptum fuisse. Vtque omnia essent clarissima, Paulus tradit, se à Domino Iesu, sedente iam in gloria sua, accepisse, quod mandatum illud (Hoc facite) non ad vnam tantum, sed ad vtramque Eucharistiæ partem pertineat. Distincte enim & separatim, & ad panem & ad poculum Domini, affirmat additum esse mandatum Christi: Hoc facite. Et ne quis existimet, huic mandato Christi satisfieri, si alterutrum fiat: Paulus in descriptione calicis, vtitur particula (ὡσαύτως, similiter) vt ostendat, mandatũ illud similiter eodem modo, pari ratione, nec minus pertinere ad calicem quam ad panem. Paulus enim, quando vult significare, Diaconos non minus quam Episcopos debere irreprehensibiles esse, vtitur particula ὡσαύτως. 1. Timoth. 3. Nec vero ad illos tantum, quibus ministeriũ administrandi, & dispensandi Eucharistiam, à Christo commẽdatum est, pertinet particula: Hoc facite. Paulus enim in descriptione calicis, verba Christi ita recitat, vt manifeste ostendat, mandatum illud pertinere ad illos etiam quibus Eucharistia dispensatur, datur, seu exhibetur. Inquit enim: Hoc facite, quotiescunque biberitis. Mandatum ergo Christi, quod cœnam suam in Ecclesia, vsque ad iudicium, velit administrari, dispensari, sumi & vsurpari, in pane scilicet & poculo benedictionis edendo & bibendo, certum & manifestum est. Et piorum conscientias hoc argumento vehementer moueri, non est mirum. Vniuersalis enim est sententia, quæ in scriptura sæpius repetita est: Mandatis Domini nihil esse addendum, nihil detrahendum: non esse ab iis declinandum, siue ad dextram siue ad sinistrã. Et grauissima est Cypriani sententia, lib. 2. Epist. 3. Si ne vnum quidem ex minimis mandatis legis soluere debet, multo minus ex his magnis mandatis, pertinentibus ad ipsum Dominicæ passionis & nostræ redemptionis Sacramentum fas est vllum infringere, vel humana traditione mutare. Et Ambrosius 1. Corinth. 11. disputans de illis qui indigne hoc sacramentũ tractant, ita vt iudicium sibi acquirant, ita inquit: indignus est Domino, qui aliter celebrat hoc mysterium, quam ab eo traditum est. Non enim potest deuotus esse, qui aliter præsumit quam datum est ab authore.

Tertia à iure Testamentorũ. Tertia ratio sumitur à iure testamentorum. Nota enim est Pauli sententia, Gal. 3. ne in hominis quidem testamento, quando confirmatum est, licere aliquid, sine sacrilegij crimine vel abrogare vel superordinare. Est autem tota cœna Dominica, proprium noui Testamenti Sacramentum. De calice vero Christus proprie & peculiariter inquit: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. Illud Testamentum Filius Dei mediator, in ea nocte qua tradebatur, condidit, illud Testamentum effusione preciosissimi sui sanguinis obsignauit. In illo Testamento non terrena & caduca, sed cœlestia & æterna bona Ecclesię suę legauit. Cumque huius sui Testamenti calicem in cœna Dominica dispensandum & bibendum, omnibus illis pro quibus sanguinem suum effudit, instituerit: horrenda profectò audacia est, vsum testamentarij huius calicis, maiori parti Ecclesiæ eripere & prohibere. Quis igitur nisi Antichristus indignetur, Ecclesiam sponsam petere & flagitare, spõsi sui testamentum, intemeratum & integrum sibi restitui.

Quarta ab exẽplo Apostolorũ. Quarta ratio sumitur ab exemplo Apostolorum. Cum enim Apostoli viderent sanguinem à corpore Christi, tunc cum calicem ipsis præberet, nõ esse separatum, nec effusum: non tamen iudicarunt, ideo vsum calicis vel esse arbitrariũ, vel prorsus posse intermitti, cũ iam in pane accepissent corpus Christi non exangue, sed viuum & integrum, sed sicut iussi erãt, bibite ex hoc omnes, ita simplici obediẽtia huic mandato, sine disquisitione rationum, & sine prætextu periculi obtemperarũt. Marcus enim inquit: Et biberunt ex eo omnes, suo igitur exemplo Apostoli nos instruxerunt, in mysterio cœnæ, simplici obedientia inhærendum esse institutioni & mandato filij Dei: & contra expressa verba institutionis, nullas admittendas esse vel rationes, vel argumentationes.

Quinta à traditione Apostolica. Quinta ratio sumitur à traditione Apostolica, quæ literis comprehensa, & indubitata est. Pontificij disputant, mandatum institutionis de calice, pertinere non ad omnes fideles, sed tantum ad Apostolos, & ad illos, qui ipsis in ministerio succedunt. Sed quomodo Christus mandatum illud intelligi voluerit, & in quo sensu Apostoli illud Ecclesiæ proposuerint, non potest certius, quam ex Paulo colligi. is enim manifestissime testatur, 1. Corint. 11. se Ecclesiæ Corinthiorum tradidisse dispensationem & vsum vtriusq. speciei, sicut vulgo nunc loquimur. In vno enim illo capite, de corpore & sanguine Christi, de edendo & bibendo, seorsim & copulatiuę, ad minimum sexies repetit: idque ita, vt affirmet se à Domino sedente iam ad dexteram patris, ita accepisse, sicut Corinthiis tradidit. Tradidit autem ipsis dispensationem & vsum vtriusq. speciei: id quod extra omnem controuersiam certum & manifestum est. Num verò solis sacerdotibus apud Corinthios hoc tradidit? Certe inscriptio Epistolæ habet: Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis. Nec tantum Corinthiis Epistolam illam inscribit, sed addit: Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum & nostro. Hoc testimoniũ valde illustre est. Quia enim Christus in prima cœna, solos duodecim Apostolos mẽsæ adhibuit: Pontificij disputant, ad solos Apostolos, & qui ipsis in ministerio succedunt, mandatum institutionis de vtriusque speciei pertinere, ita vt laici præcepto diuino non obligentur ad sumendam Eucharistiam sub vtraque specie, sed sufficiat ipsis alterius tantum speciei communio. Sed Paulus manifeste testatur, se in Ecclesia Corinthiaca, omnibus vocatis & sanctificatis in Christo, tradidisse vsum vtriusque speciei: & affirmat, se illud quod Corinthiis tradidit, ab ipso Domino accepisse. Atque ita mandatum Christi, de vsu vtriusque speciei, accommodat ad totam Ecclesiam. Falsum enim est, quod quidam fingunt, Paulum ibi nudam tantum historiam institutionis cœnæ Dominicæ, & quidem historice tantum recitare: cum totus contextus tantum non clamitet, ideo Paulum repetere & adducere verba institutionis, vt ex illa norma & regula, errores & abusus, qui in Ecclesiam Corinthiacam, circa administrationem & vsum sacramenti huius irrepserant, corrigat: vtque veram rationem in administratione & vsu cœnæ Dominicę, ex fonte & fundamẽto institutionis ipsis mõstret. Et accommodatio ad Ecclesiam Corinthiacam, manifesta est in illis verbis: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & poculum hoc bibetis. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, &c.

Illam

Illam verò doctrinam, & illud mandatum de edendo pane, & bibendo poculo Domini, sumit & extruxit ex verbis institutionis. Atque ita mandatū Christi de calice, ad totam Ecclesiam accommodat: & cōfirmat se, & verba institutionis, & illorum accommodationem, sicut eam Ecclesiæ Corinthiorum tradidit, à Domino accepisse. Atq. ita corruit sophisma Iesuitarum, qui dicunt, Paulum tradidisse quidē omnibus sanctificatis in Ecclesia Corinthiaca vsum poculi Dominici, non autem præcepisse: quia tradere nō idem sit, quod pręcipere, non autem dicit: Præcepi vobis, sed, Tradidi vobis. Ego verò Paulum studiose ita locutum esse video, vt potestatem præcipiendi & prohibendi aliquid in substātialib. cœnæ Dominicæ, omnicuicūque humanæ autoritati adimeret: & soli Christo assignaret. Ideò ipse licet præcipuus Apostolus, non tamen hoc sibi sumere vel voluit, vel ausus fuit, vt in administratione & vsu huius tanti sacramenti, quod Testamenti appellationem habet, sua authoritate aliquid vel præciperet, vel prohiberet: sed Domini præceptum & mandatum allegat: Accipite, edite, bibite. Et illud sua accommodatione, quam à Domino accepit, ostendit pertinere non tantum ad duodecim Apostolos, nec tantum ad sacerdotes: sed ad omnes vocatos, & sanctificatos in Christo Iesu, non tantum in Ecclesia Corinthiaca, sed in omni loco. Quod ergo Paulus non dicit: Ego præcepi vobis: sed præceptum & mandatum, quod ab ipso Domino accepi, eius iussu vobis vocatis & sanctificatis in Christo tradidi: multò fortius obligat, quam si dixisset: Ego præcepi vobis. Sicut pulcherrime hoc intelligi & illustrari potest, ex eo quod 1. Corinth. 7. dicit: Non ego pręcipio, sed Dominus. Quod igitur Paulus 1. Cor. 11. dicit: Tradidi vobis: idem est, ac si diceret: Quod ad administrationem & vsum cœnæ Dominicæ attinet, non consiliū do, sed præceptum Domini habeo. Hoc argumentum pulcherrimū non animaduertissem in verbis Pauli, nisi Iesuitarum cauillatio, quod Paulus non præceperit, sed tradiderit Corinthiis vsū vtriusque speciei, ad hanc obseruationem me deduxisset. Quod verò dicunt, Paulum verba institutionis tātum historice, sine accommodatione ad vocatos & sanctificatos in Christo, in omni loco recitare, falsum est. Ita enim historiam institutionis recitat, vt mox eā accommodet ad Corinthios, & ad omnes, quibus Epistolam inscripsit. Et quidem mandatū Domini, de cōmunione vtriusque speciei in prima cœna, Apostolis datum, Paulus sicut à Domino accepit, ad omnem hominem vocatum & sāctificatū in Christo Iesu, accommodat, cum inquit: Quotiescunque manducaueritis & biberitis, &c. Ne verò quis existimet, Paulum hoc arbitratū facere: mox per modum imperatiuum, in forma mandati repetit: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Operæ preciū vero est cōsiderare, quomodo clarissimam illam Pauli sententiam, Andradius & Coloniensis Horstius eludere conētur. Dicunt enim, mandatum illud Pauli pertinere tātum ad probationem, non verò etiam ad manducationem & bibitionem in cœna Dominica, vt sensus sit, inquit Horstius: Modo homo probatus sit, tunc siue vnam, siue vtrāque speciem sumat, perinde est. Sed sophistica, imò sycophantica potius non tam elusio quam deprauatio est manifestissimæ sententiæ. Verū est, Paulus præcipit, vt homo vsurus cœna Dominica, prius se probet. Sed quando homo se probauit, tunc Paulus affirmat mandatum Dei esse & quidem copulatiuum mandatum, vt homo probatus de pane illo edat, & de poculo bibat. Non minus enim imperatiua verba sunt, & eiusdem formationis per copulam connexa, ἐσθιέτω καὶ πινέτω, quàm est δοκιμαζέτω. Nec verò per circumstantia loci, & conditione Ecclesiæ Corinthiacæ, vsum vtriusque speciei Paulus tradidit, vt sit traditio non vniuersalis, sed particularis. Titulus enim Epistolæ ostendit, ea quæ ibi traduntur, pertinere non tantum ad Corinthiacos, sed ad omnes, qui inuocant nomen Domini, in omni loco. Et in tractatione de cœna Dominica, vtitur generali vocabulo: Homo seipsum probet, & sic edat & bibat. Vniuersalis igitur est Paulina accommodatio mandati Christi, de edendo pane, & bibendo poculo cœnæ, ad homines omnes vocatos & sāctificatos, in omni loco. Et idem seruatum fuisse in praxi Apostolicæ Ecclesiæ, certum est. Sicut enim inquit, 1. Corinth. 10. Vnum corpus sumus, quia omnes de vno pane participamus, ita 1. Corinth. 10 inquit: Omnes in vnum spiritum potati sumus. Nec verò ad tempus tantum Paulus illa ita ordinauit, vt traditio sit temporaria: sicut Sophistæ fingunt, Paulum, cum inquit: Reliqua quando venero, disponam: voluisse postea abrogare vsum vtriusque speciei: cum non de illis, quæ à Domino accepta tradiderat, loquatur, sed τὰ λοιπὰ inquit. Et habemus clarissima verba Pauli. Præcipit enim mortem Domini annunciari, quando de pane Domini edimus, & de poculo eius in cœna bibimus, donec Christus redeat ad iudicium: hoc est, mandatum Domini de manducando & bibendo in cœna Dominica, durare debet vsque ad consummationem seculi, & extremum iudicium. Nec tantum vt sacerdotes edant & bibant in cœna Domini. Ideo enim Paulus non in prima persona loquitur: Nos edimus & bibimus: sed dirigens sermonem iuxta inscriptionem Epistolæ, ad vocatos & sanctificatos in Christo, omnesque, qui inuocant nomen Domini in omni loco, inquit: Quotiescunque panem hunc comederitis, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini anounciate, donec veniat. Non erant autem Corinthij illi permansuri in hac vita, vsque ad cōsummationem seculi. Tradit ergo Paulus doctrinam de vsu vtriusque speciei Eucharistiæ, pertinentem ad omnes, qui inuocant nomen Domini, in omni loco, non tantum tempore Apostolorum, sed & futuris temporibus. Et durare debet hæc Apostolica traditio, ab ipso Domino accepta, vsque ad consummationem seculi donec Dominus redeat ad iudicium.

Hæc adeò sunt manifesta, vt recte vsurpetur illud Augustini: Valet ad sui demonstrationem ipsa rei euidentia.

Nec diuersa fuit reliquorum Apostolorum doctrina & traditio. De traditionib. enim in Epistola ad Corinthios comprehensis, docet 1. Cor. 15. Siue ego, siue reliqui Apostoli, ita docemus, & ita credidistis. Et 1. Cor 14. Ita in omnibus Ecclesiis doceo. Eccius cum reliquis argumentis nō satis fidat, tandem eo decurrit, vt fingat esse tacitam Apostolorum traditionem, communionem sub vna specie. Recte ergo & vere dixi contra Iesuitas, licet tingatur Andradius, Pontificios ab illis, quæ Apostolos tradidisse, ex scriptis ipsorum certo constat, libere discedere, arbitraria illa facere, imò prohibere, sicut de vsu calicis constat. Figmenta verò, quæ prætextu tacitarum traditionum Ecclesiæ obtrudunt

Elusio Paulinæ sententiæ per Andradium & Horstium.

Augustinus.

sicut Eccius de communione sub vna specie, etiã sine supposititio aliquo antiquitatis testimonio fingit: adeo faciunt necessaria, vt propterea ferro & flamma persequantur pios. Nos vero rectè opponimus illud Pauli, Gal. 1. Si quis Euangelizauerit præter quod accepistis, anathema sit: etiam si vel Apostolus, vel Angelus de cœlo esset. Accepit autẽ Ecclesia ex Apostolorum traditione, vsum vtriusque speciei. Anathema igitur sit, quicunq; aliud docet.

Argumen. 6. à fructu cõsolationis. Sexta ratio sumitur à fructu consolationis, quam verba Christi annexa communioni calicis præbent. Verum quidem est, etiam extra vsum cœnæ Dominicæ voce Euangelij in credẽtibus fieri applicationem beneficiorum Christi mediatoris. In cœna etiam, exhibitione corporis sui, Christus donat, applicat & obsignat credentibus beneficia, quæ traditione sui corporis promeruit, attamẽ sacramentorum vis & efficacia, æstimanda est ex verbo, quod voce diuina cuique Sacramẽto proprium & peculiare est annexum. Dulcissima igitur est promissio, quę cõmunioni calicis, voce filij Dei annexa est. Bibite ex hoc omnes: hic calix nouum Testamẽtum est in meo sanguine, qui pro vobis effũditur in remissionem peccatorum. Nouum Testamentũ complectitur gratiam Dei, & reconciliationem, remissionem peccatorũ, adoptionem, &c. iuxta dictum Ieremiæ, cap. 31. Iam de hac quæstione pia mens valde angitur, An fœdus gratiæ Dei in Christo, priuatim ad me etiã pertineat. Opto & suspiro, vt in illud fœdus N. Testamẽti vere & certò recipiar, sim, inueniar, & maneam semper in illo fœdere, vt sit illud mihi perpetuo firmum & ratum. Filius Dei vero communioni calicis addidit suauissima verba, quibus testatur se poculum cœnæ suæ instituisse, vt sit medium seu organũ, per quod peculiariter & efficaciter nouum illud Testamentum singulis fide sumẽtibus vult applicare, obsignare & cõfirmare: vtque fides nostra certa sit, nos vere & certo in fœdus illud recipi, esse, inueniri, & confirmari nos in illo fœdere, vt ratũ & firmum nobis sit, affirmat se præbere & exhibere nobis in hoc poculo, illum ipsum suum sanguinem, cuius effusione acquisitũ, stabilitum & confirmatum est N. Testamentũ. Hoc fructu dulcissimę & necessariæ cõsolationis, qua filius Dei clementer Ecclesiæ suæ prospexit, piæ cõscientiæ nolũt priuari: sed cum vera animi gratitudine: hoc Testamento filij Dei vtuntur ad fidei confirmationem. Quicquid enim sit, quod de voce Euangelij, & de cõmunione corporis Christi contra hanc sẽtentiam obiicitur, certum est filium Dei non frustra nec ociose, præter prædicationem Euangelij, & communionem corporis sui, etiam calicem sanguinis sui Ecclesiæ instituisse: & quidem additis illustrioribus verbis de applicatione, obsignatione & confirmatione noui Testamenti, singulis fide sumentibus. Sicut enim Deus diues est in misericordia, varijs medijs à se institutis offerens, applicãs & obsignans nobis gratiam suam: ita nos varijs modis opus habemus medicatione & cõfirmatione. Quæ igitur talia media à Filio Dei instituta esse constat, illis reuerẽter vtamur, nec admittamus prophanas argomentationes, quasi nulla necessaria gratia defraudemur, etiamsi vnam speciem solam accipiamus, licet Christus vtramque instituerit. Non enim de vini vel speciẽ vel substantia potissimum agitur, sed de dulcissimis verbis quæ Filius Dei sua voce annexa esse voluit communioni calicis. Agitur de necessaria consolatione, & confirmatione fidei quę verbis illis continetur: déque preciosissima obsignatione huius promissionis, per exhibitionẽ sanguinis in remissionem peccatorum nostrorum facti. Non enim pani, sed calici Christus hęc verba peculiariter annexa esse voluit: Bibite ex hoc omnes: Hic calix nouum Testamentum est, &c. Hunc thesaurum Ecclesiæ eripiunt, qui vsum calicis ei adimunt & prohibent. Nec satis est quod dicunt, nos cum corpus Christi edimus, simul etiã sanguinem eius accipere. Filius enim Dei instituit, vt communione calicis peculiariter fiat exhibitio sanguinis sui, & obsignatio huius promissionis, Hoc est nouum Testamentum in meo sanguine, &c. Nec vlli creaturæ licet, verba illa à calice diuellere, & alio trãsferre. Sacramentorum enim vis & efficacia, iudicatur ex verbo Christi: quod sua voce singulis annexum esse voluit.

TESTIMONIA ANTIQVITATIS de communione sub vtraque specie.

Postremò à testimonijs & exemplis primæ, veræ, & purioris Ecclesiæ, multæ illustres sumuntur rationes. Inde enim contra omnes recentes cauillationes rectè colligitur, primitiuam Ecclesiam verba institutionis cœnæ, de communione calicis ex Apostolorum traditione intellexisse, non ad solos sacerdotes, sed ad totam Ecclesiam pertinere. Extant autem à multis annotata testimonia & exempla, iuxta seriem temporum, ex omnibus vetustis scriptoribus: quod in legitima & solenni celebratione cœnæ, Dominicæ, in conuentu Ecclesiæ, sacramentum Eucharistiæ non aliter quam sub vtraque specie, pane scilicet & vino administratum & dispensatum fuerit: in Orientali quidem Ecclesia, in hunc vsque diem: in Occidentali verò Ecclesia, mille annis continuis, & amplius. Illa igitur annotatione exemplorum, quia vulgata & nota est, omissa, iudico hoc argumentum de testimonijs antiquitatis, vtiliter posse illustrari: si non tãtum exempla notentur, sed si precipue obseruentur rationes, quibus adducta vera & purior antiquitas, vsum communionis sub vtraque specie, constanter seruandum esse censuit. Ita enim habebimus testimonia antiquitatis, nõ tantum de facto, sed quod magis confirmat pios de iure communionis sub vtraque specie. Non enim exempla tantum obseruanda sunt in historia antiquitatis, sed præcipua ratio habenda est dogmatum, & quæ habuerint fundamenta dogmata. Illa etiam obseruatio simul ostendet, ex ipsa historia antiquitatis sumi posse solutiones & refutationes sophismatum, quibus Pontificij mutilationem cœnæ Dominicæ, contra manifesta institutionis verba, defendere conantur. *Orientalis Ecclesia. Occidentalis.*

Prima autem obseruatio de rationibus veterum, hæc est quod nõ tantum de facto vtramque speciẽ dispensarunt toti Ecclesiæ, sed quod dogma fuit in veteri & puriori Ecclesia, verba cœnæ de communione calicis, ex institutione & mandato Christi, pertinere nõ tantum ad solos sacerdotes, sed ad totam Ecclesiã. Chrysostomus homil. 18. in 2. ad Cor. Est vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est mysterijs. Similiter enim omnes, vt illa participemus, digni habemur. καὶ οὐ καθάπερ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, τὰ μὲν ὁ ἱερεὺς ἤσθιε, τὰ δὲ ὁ ἀρχόμενος, καὶ θέμις οὐκ ἦν τῷ λαῷ μετέχειν, ὧν μετεῖχεν ὁ ἱερεύς, ἀλλὰ πᾶσιν ἓν σῶμα πρόκειται, καὶ ποτήριον ἕν. hoc est, Non sicut tempore veteris Testamenti, quidam sacerdos, quædam *Chrysostomus.*

verò

verò populus comedebat: nec fas erat, populum participare illis, quorum sacerdos particeps erat: sed nunc (scilicet, tempore noui Testamenti) omnibus vnum corpus proponitur, & vnum poculum.

Ignatius. Ignatius scribens ad vniuersam Ecclesiam Philadelphiensem, memoriâ Episcopi, presbyteri, Diaconorum & populi, inquit autem: Adhortor vos, vt vna fide, vna prædicatione, & vna Eucharistia vtamini. Vna enim est caro Domini Iesu, & vnus eius sanguis, pro nobis effusus: vnus etiam panis omnibus confractus, καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη: hoc vnum poculum vniuersis distributum.

Theophylactus. Theophylactus in 1. ad Corinth. 11. dicit, tremendum calicem Domini, cunctis pari conditione traditum esse.

Author sermonis de cœna Domini, qui Cypriano tribuitur: Lex esum sanguinis prohibet: Euangelium præcipit vt bibatur, bibimus autem de sanguine Christi ipso iubente, vitæ æternæ cum ipso & per ipsum participes: & fatentes nos per peccati gustum beatitudine priuatos & damnatos, nisi nos Christi clementia ad societatem vitæ æternæ suo sanguine reduxisset. Nobis itaque pro quibus sanguis Christi oblat' est in cruce, quos sacrificiũ hoc reconciliauit Deo, ipse Christus pincerna porrexit hoc poculum.

Hieronymus. Hieronymus 1. ad Corint. 11. Dominica cœna omnibus debet esse communis: quia ille omnib. discipulis suis, qui aderant, æqualiter tradidit sacramenta. Augustinus in quæstionibus super Leuiticum, ca. 57. Quid sibi vult, quod à sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantopere populus prohibetur, si illis sacrificiis vnum hoc sacrificiũ significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum? A cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortentur, qui volunt habere vitam.

Paschasius. Paschasius colligens expositionem Patrum de cœna Domini, cap. 15. inquit: Christus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum tribuit credentibus. Similiter & calicem porrigit eis, dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes, tam ministri, quam reliqui credentes.

Nicephorus. Nicephorus lib. 1. c. 28. recitata institutione cœnæ de vtraque specie, addidit, Christum illud deinde ad eundem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad synceram & euidentem memoriam per manus tradidisse.

Discrimen verò inter ministros & populum hoc notant veteres, quod per illos populo dispensetur, idem quod ab ipsis sumitur, panis scilicet, & poculum Domini.

Damascenus. Ita Damascenus de Orthodoxa fide lib. 4. c. 14. Christus nouum Testamẽtum disponit sanctis discipulis, & per ipsos aliis in ipsum credentibus.

Liturgia Basilij & Chrysostomi. In Liturgia Basilij & Chrysostomi, orat sacerdos: Dignare Domine dare nobis corpus & sanguinem tuum, & per nos populo.

Hymnus festi corp. Christi. Et in Hymno festi corporis Christi, ipsi Pontificij ita canunt: Dedit fragilibus corporis ferculum, dedit & tristibus salutis poculum dicens: Accipite quod trado vasculum, omnes ex eo bibite. Sic sacrificium istud instituit, cuius officium committi voluit solis presbyteris, quibus sic conuenit vt sumant, & dent cæteris.

Secundò, quando in communione calicis plebi ministranda, aliquid aliud quam verba institutionis habent, tentabatur, Patres grauissimas opposuerunt rationes ab exemplo, magisterio, traditione, præcepto & mandato Domini. Quæ rationes expositæ extant apud Cyprianum, lib. 2. Epistola 3. Cùm enim tunc temporis quidam prætextu sobrietatis, sola aqua sine vino, in calice Domini plebi ministrando vterentur: Cyprianus opponit rationes ex institutione cœnæ: quæ non tantum de illo casu loquuntur, sed sunt generales & vniuersales, & expresse in genere hanc thesin tractant, quid faciendum sit in calice Dominico sanctificando; & plebi administrando: atque ideo ad hanc nostram controuersiam, quæ est de calice Domini plebi ministrando, rectissime accommodantur. Sunt autem hæ præcipuæ Cypriani rationes. In calice Dominico sanctificando, & plebi ministrãdo, tenendum esse Euangelicæ veritatis, ac Dominicæ traditionis rationẽ: nec ab eo, quod Christus magister, & præcepit, & gessit, humana & nouella institutione esse decedendum. Et pronunciat eos errare, qui in calice Dominico sanctificando, & plebi administrando, non hoc faciunt, quod Christus sacrificij huius author & Doctor, fecit & docuit. Et in illo errore dicit reuertendum esse ad radicem atque originem Dominicæ traditionis, vt non aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit. Item: Quod si à Domino præcipitur: & ab Apostolo eius hoc idem cõfirmatur & traditur, vt quotiescunque in commemorationem Domini biberemus, hoc faciamus, quod fecit & Dominus: inuenimus non obseruari à nobis, quod mandatum est, nisi eadem, quæ Dominus fecit, nos quoque faciamus. Item, quod Christus solus debeat audiri, pater de cœlo contestatur: Hunc audite. Quod si solus Christus audiendus est, nõ debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid ille, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Isaiam Deus dicat: Frustra colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Item: si in sacrificio, quod Christus est, non nisi Christus sequendus est: ille vtique sacerdos Christi vice fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et ideo si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc obseruauit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini, venia concedi: nobis verò non poterit ignosci, qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus. Et tandem disputationem illam ita concludit: De hoc quoque ad collegas nostros literas dirigamus, vt vbiq; lex Euangelica & traditio Dominica seruetur, & ab eo, quod Christus docuit & fecit, non recedatur. Hæ sunt solidæ rationes, & quidem verbis grauissimis, quasi de industria ad præsentem hanc controuersiam formatæ, & Pontificiorum sophismatis oppositæ. Scio autem, Cyprianum in illa Epistola disputare contra aquarios, non contra communionem sub vna tantum specie, quæ ignota tunc fuit Ecclesiæ. *Cyprianus.* Sed rationes sunt generales, & expresse loquuntur, quid in calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando faciendum sit, vt traditio Domini seruetur. Rectè etiã illæ Cypriani rationes ad præsẽtem controuersiam à minore ad maius accõmodantur. Si enim tam acriter grauissimis rationibus pugnat cõtra aquarios, qui ipsum calicem & verba calicis populo relinquebant, tantũ verò in elemẽ-

aliquid mutabant: quanto acrius putas ipsum insurrecturum fuisse ex iisdem fundamentis, si quis tunc totum calicem Dominicum, & verba calicis, fideli populo eripere & prohibere voluisset? Ita cum circa annum Domini 340. quidam intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigerent. Iulius pronunciat, hoc Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ esse contrarium. Et dicit, hoc ab ipso fonte veritatis probari, à quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Et mox dicit, probationem illam esse testimonium Euangelij, vbi seorsim panis, seorsim calicis commendatio memorantur. Calicem igitur seorsim populis esse porrigendum, Iulius Papa ex institutione cœnæ in Euangelio descripta, probat: & intinctionem Eucharistiæ, quia institutioni nõ est consentanea, improbat. Tertia veterum ratio fuit: Quia Christus in institutione sacramenti Eucharistiæ, duas species adhibuit, panem scilicet & vinum, & singulis addidit mandatum, Hoc facite 1. Corin. 11. Ex hoc igitur fundamento patres docuerunt, ad integritatem, complementum & consummationem huius sacræ communionis, pertinere vsum vtriusque speciei: & quidem vsum calicis vocatunt complementũ communionis, & consummationem mysteriorum. Ita Paschasius & Algerus, disputantes quare Christus sub duabus speciebus seorsim & diuisim (ita enim veteres loquuntur,) instituerit Eucharistiam: allegant hanc Augustini sententiam: nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur.

Gelasius. Gelasius de illis, qui à calice sacrati cruoris abstinebant, ita decreuit, de consecrat. dist. 2. c. comperimus. Aut integra sacramenta percipiãt, aut ab integris arceantur, eo quod diuisio vnius eiusdẽque mysterij, sine grandi sacrilegio nequeat prouenire. Iulius distinct. 2. c. Cum omne. vocat complementum communionis, quod in Euangelij testimonio seorsim calicis, commendatio commemoratur.

Ambrosius. Apud Ambrosium lib. 1. Officiorum ca. 41. Laurentius Diaconus dicit, sibi à Sixto Episcopo commissam fuisse Dominici sanguinis dispensationem & hanc vocat consummandorum consortium sacramentorum. Dispensatio igitur calicis est consummatio sacramentorum.

Cassander. Cassander citat ex ordine Romano, de celebratione Missarum, dispensationem calicis vocari cõfirmationem communionis. Verba hæc sunt: Archidiaconus recepto calice de manu Episcopi, confirmat omnes sanguine Dominico, quos communicauerat Pontifex corpore Dominico.

Leo. Leo primus Serm. 4. Quadragesimali, de Manichæis dicit: Ore indigno corpus Christi accipiunt: sanguinem verò redemptionis nostræ, haurire omnino declinant.

Ignotum igitur tunc fuit Leoni, Sophistarum commentum, eos qui sub vna specie corpus Domini accipiunt, simul etiam in pane sãguinem eius haurire, licet à calice sacrati cruoris abstineant.

Quarta veterum ratio fuit, quod ex verbis institutionis, quæ voce filij Dei, communioni calicis addita sunt, intellexerunt vsum calicis habere peculiarem fructum, vim & efficaciam, faciente hoc verbo, quod calici annexum est.

Ambrosius. Ita Ambrosius de sacramentis lib. 4. c. 6. Si quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum effunditur: debeo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittantur: qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.

Lib. 5. cap. 3. Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu.

Cyprianus. Cyprianus libro 1. Epist. 2. Quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus. Nam quomodo prouocamus eos in cõfessione sanguinem suũ fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quo modo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini, iure communicationis admittim⁹? Et obseruet Lector, quod Cyprianus dicit, poculum iure communicationis ad poculum Domini in Ecclesia esse admittendum. Hilarius libro 8. de Trinitate loquens de corpore & sanguine Christi. Hęc accepta & hausta efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. *Remigius* Remigius, citante Cassandro, calici hos versus à se compositos inscribi curauit:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro,
Infecto æternus quem fudit vulnere Christus.

Quintò. Quia Paulus dicit: Quotiescũnque manducabitis panem hunc, & poculum Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis. Senserunt igitur veteres: sicut passio seu mors Christi consistit in traditione corporis & effusione sanguinis, ita etiá commemorationem mortis Christi, in cœna repręsentãdam & celebrandam esse manducatione mystici panis, & potione sacrati calicis: idque nõ sola consecratione & sumptione sacerdotis, sed etiam distributione & participatione fidelis populi. Ita Augustinus inquit contra Faustum lib. 20. cap. 18. Christiani peracti huius sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis & sanguinis Domini.

Ambrosius. Ambrosius in 1. Cor. 11. Quia morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando corpus & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus, N. Testamentũ in his consecuti. *Augustinus.* Augustinus in sententiis Prosperi: cum frangitur hostia, dũ sanguis de calice in ora fideliũ funditur, quid aliud quá Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur?

Longobardus. Sextò Longobardus quęrit: Quare sub duplici specie sumatur, cũ sub alterutra sit totus Christus. Respondet autem ex Ambrosio: vt animę & carnis susceptio in Christo, & vtriusque liberatio in nobis significetur. Valet enim ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus: quia caro Christi pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra affertur. Sed si in altera tãtum sumeretur, ad alterius tantum, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur.

Hugo. Hugo de sãcto Victore. In vtraque sumitur, ad significandum, quod duplex est effectus huius sacramẽti. Est enim redemptio corporis & animæ: quod non significaretur, si in vna tantum specie sumeretur. Item sumptio in vtraque specie, simul redemptionem corporis & animæ sumentis significat.

Augustinus. Augustinus vtitur hac ratione: Sicut in hac vita, integra, & perfecta refectio seu nutritio, constat cibo & potu: ita etiam in Eucharistia proponi corpus Domini in pane edendum, & sanguinem in calice bibendum. Tractatu in Iohan. 62. Cum cibo & potu id appetant homines, vt non esuriant neque sitiant: hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & potus, qui eos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit. *Paschasius.* Paschasius ex Augustino ita loquitur: nec caro sine sanguine, nec sanguis sine

carnę

carne iure communicatur. Totus enim homo ex duabus constans substantiis, redimitur, & ideo carne simul & sanguine saginatur.

Septimo, Patres dicunt, figuras V. Testamẽti de mãna, & aqua ex petra, item de agno Paschali, & de sanguine eius, in N.T. impleri in eo, quod cõmuniter vniuerso Christi populo mysticus panis edẽdus, & poculum Domini potandum proponitur. Ita Chrysostomus Homil. 23. in priorem ad Corin. Quemadmodũ tu corpus Domini manducas, ita & illi manna manducauerunt: & sicut tu sanguinem bibis, ita & illi aquam de petra biberunt. Item: Illis mannam & aquam, tibi corpus & sanguinem dedit. Ambrosius de his qui initiantur mysteriis, ca. 9. Illis aqua de petra, tibi sanguis è Christo: illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum.

Augustinus. Augustinus tract. 26. in Iohannem: Omnes eundem potum spiritualem biberunt: aliud illi, aliud nos sed specie visibili, quod tamen idem est virtute spirituali.

Ita agnus Paschalis comedebatur, sanguis vero eius super vtrumq; postem ponebatur. Illud mysterium ita explicat Gregorius. Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis: qui sanguis super vtrũq; postẽ ponitur, quando non solum ore corporis, sed & ore cordis hauritur.

Ad has veterum rationes, de communione sub vtraq; specie, diligentius considerandas, occasionẽ mihi præbuit, & non parum me iuuit libellus Cassandri. Vtilior autem & illustrior est hæc obseruatio rationum antiquitatis, quã prolixa & nuda coaceruatio exemplorum: ita enim monstrantur fundamenta causæ: quomodo scilicet, ex quibus fundamentis & rationibus, dogma de cõmunione sub vtraque specie tractatum, cõfirmatum & explicatũ fuerit. Et hæc obseruatio manifeste monstrat, plerasque sophisticas aduersariorũ rationes priusquã nascerentur, iam dudum à veteribus fuisse explosas & refutatas: sicut postea ostendemus.

Testimonia igitur & exempla antiquitatis, præbent multas firmissimas rationes, contra Põtificiã mutilationem Cœnæ Dominicæ. Nã I. in tota antiquitate, non extat illa Põtificiorum sententia, institutionem calicis pertinere non ad laicos, sed ad solos sacerdotes: imo diserte refutatur hæc sententia à veteribus. II. Veteri antiquitati ignota est illa Põtificia disputatio: Cũ Christus integer & totus sit sub vtraq; specie, ideo nõ necessariã esse cõmunionẽ sub vtraq;, sed sufficere sub alterutra specie: imo contrariũ extat in Hugone & Lombardo. III. Reliqua etiã Pontificiorum argumẽta, pro defensione vnius speciei, prorsus ignota sunt antiquitati: imo pleraque refutata sũt à veterib. IIII. In tota vera antiquitate non extat dogma illud dogmatice disputatũ & tractatum, Cœnam Dominicã in legitimo & ordinario Ecclesiæ conuentu, vel debere, vel posse ita administrari, vt populo tãtum vna eius pars dispensetur. V. Cum aliquoties tentaretur auulsio calicis à sacra communione fidelis populi, purior antiquitas acriter restitit, & ex verbo Dei defendit vsum mystici panis, & sacrati calicis in cõmunione Ecclesiæ. Quæ exempla postea explicanda erunt.

Hæ igitur rationes, & hæc fundamenta ex Scriptura, & ex testimoniis veræ antiquitatis, quia certa, firma, manifesta & illustria sunt, sua veritate & grauitate, non nostris tantum persuaserunt vsum vtriusq; speciei, verum etiam illorum animos, qui adhuc in Babylonica captiuitate regni Pontificij detinentur, promouerũt, quod indicant ademptionem & prohibitionem calicis non esse iustam: sed petunt & flagitant, vt verus mos priscæ communionis, iuxta Scripturæ sẽtentiam, & antiquitatis testimonia, Ecclesiæ restituatur.

Pontificiorum pertinacia. Mira autem, & vere horrenda est Pontificiorum hac in parte pertinacia, quod nec clarissima veritatis luce, nec iustissimis totius Christiani orbis querelis & flagitionibus hactenus quicquam moti fuerunt: sed obstinate & pertinaciter, iniustam istam prohibitionem, & impiam mutilationem, non tam argumẽtis quam ferro, flãma & exiliis piorũ, iuxta clausulam Decreti Constantiensis de inuocando brachio seculari, defenderunt. Et nunc in Tridentino Cõcilio, cum post multas varias & longas tergiuersationes, tandem de controuersia illa aliquid decernendũ sit: cum res ipsa ostendat, amplius non posse teneri hominũ vota, quin aliquid hac in parte sit concedendum: hoc tamen artificio vtuntur, quod iustissimas petitiones de restitutione calicis Dominici damnant, & Pontificiam mutilationem iustificant, priusquam aggrediantur quæstionem: An, quid, quantum, & quomodo sit cõcedendum: Miretur autem quis, cum simulant se sanguinem Christi non inuidere populo Christiano, vt quem cum corpore in pane ipsis tradant, cumq; fingant, in calice esse accidentia sine subiecto: cur tam pertinaciter dimicent, ne vsus calicis ita sicut petitur, scilicet iuxta Scripturæ sententiam, & antiquitatis testimonia, Ecclesiæ Dei restituatur. Sed non est dubium, subesse valde magnas causas, quod iudicãt sine dispendio & detrimento regni Pontificij, non posse restitutionem illam, ita sicut petitur, fieri. Et vtile est de causis illis cogitare: ita enim rectius intelligi poterit consilium, mens, scopus, finis, & nouum artificium Decretorum Tridentinorum.

Et ipsi quidẽ cum lõge alia prætexãt, veras causas strenue dissimulant, nõ tamen adeo vel occultæ vel obscuræ sũt, quin ex ipsorum dictis & factis intelligi possint, vt non opus sit vel forensibus coniecturis, vel mathematicis diuinationib. Et quia etiã hæc consideratio aliquid lucis examini Decretorũ afferre potest: breuiter notabimus præcipuas causas quas Pontificij habere videntur, quare tam obstinate & pertinaciter, contra manifestissimam veritatis lucem, mutilationem Cœnæ Dominicæ, cõquisitis rationibus qualibuscunque propugnent. *Rationes ob quas Pontificij tantopere propugnẽt mutilationẽ Cœnæ Dominicæ.*

I. Prima autem causa est, quod ipsi scribunt se vereri, si sublata tot annorum prohibitione, vsus calicis ita sicut petitur iuxta Scripturæ scilicet sententiam, & antiquitatis testimonia, Ecclesiæ restituatur: fore vt in reliqua coagmentatione structuræ regni Põtificij, multa alia labefactentur & concidant. Quia enim mutilatio illa Cœnæ Dominicæ aliquot conciliis, Constantiensi scilicet & Basiliensi, decreta, à multis Pontificibus stabilita, & per patronos regni Pontificij, per multos iam annos vt pia, iusta, & omnib. modis retinenda, comprobata, & non tam argumentis quam multorum piorum exiliis & martyriis confirmata hactenus fuit: si iam admittatur mutatio & correctio iuxta normam Scripturæ, præsagiunt fore, vt non possint amplius tenere homines, quin in reliquis etiam quæ in regno Pontificio, præter & contra Scripturæ sententiam decreta, & longi temporis vsu inueterata sunt, mutationem vel flagitaturi vel facturi sint: vt ita restitutio Dominici calicis, quasi confessio erroris futura sit, & apertura paulatim

fenestram, ad ruinam totius Papatus: fore enim vt non amplius patiantur homines, in illis, quæ præter & contra Scripturā in Papatu recepta & vsitata sunt, sibi verba dari titulis Conciliorum, Ecclesiæ, consuetudinis, &c. si vna aliqua in re admissa fuerit labefactatio. Nota enim ipsis est Philonis similitudo, de legatione ad Caiū: Sicut in ædificiis, exēpto vno cemento, reliqua licet firma videātur, laxatim tamen fidunt, & ad ruinam paulatim inclinant. Hāc causam Osius diserte explicat, hæc enim sunt eius verba: Toto cœlo (quod aiunt) errant qui dicunt: Si calix laicis, vxores Sacerdotibus permittantur, inter Papistas & Lutheranos facile concordiā esse coiturā. Egregia vero concordia: per quam non vitia Papatus, quod ferri tamē posset, verum ipse Papatus vniuersus euertitur. Hæc sunt Osij verba.

II. Secunda causa est, quod hactenus pontifex sibi & suis arrogauit authoritatem & potestatē quidvis super conscientias constituendi, etiāsi ex Scriptura illud ostendi & probari non possit, & rursus mutādi, mutilandi & abrogandi ea etiam, quæ Scripturę institutionem & testimonium habent.

Hinc enim natæ sunt prodigiosæ Canonistarū voces, Papā contra ius, supra ius, & extra ius omnia posse: & quod possit dispensare cōtra quatuor Cōcilia: imo contra verba Euangelij, licet non contra mentē. Contra Pauli vero Epistolas posse Papā non tantum dispensare, verum etiā statuere. Præuident autem, periculosum & perniciosum præiudicium generatum iri huic Pontificiæ tyrānidi, si vsus calicis, iuxta Scripturæ mandatū, Ecclesiæ restituatur. Ideo sentiunt, in petitione de restitutione calicis vel nihil concedendum, vel cōcessionem ita moderandā, vt Pontificium illud, merum & mixtum imperium in Ecclesiam, saluum, sartum & tectum maneat. Hanc causam obscure ipsi Tridentini patres indicant in secundo capitulo huius Sessionis.

III. Tertia causa concernit focos & aras Pontificiorum. Erepto enim laicis vsu Dominici calicis, verba promissionis de applicatione N. T. & remissionis peccatorum, ad sacrificium Missæ transtulerūt: & magnifice cœperunt concionari de propitiatione, expiatione, & aliis multis diuinis beneficiis: quomodo per sacrificium Missæ acquirerētur, & à Sacerdote quibus ipse vellet applicarētur. De mutilata vero communione, tātum exaggerabatur periculum manducationis iudicij: idq; sine necessaria declaratione veræ præparationis. Ita homines à cōmunione absterrebantur, & ad redimendas Missas cateruatim, propositis & collatis vniuersis ferma mundi thesauris, confluebant. Volebant enim singuli sub calice Domini, propter annexam dulcissimam promissionem comprehendi: sicut vetus Germanicum dicterium ostendit. Plerique satius putabant, per opus operatum Sacerdotis in Missa, data pecunia comparare sibi propitiationem, & expiationem peccatorum, quam in communione subire periculum iudicij: cum quidem digna præparatio in nostra mundicie cōstitueretur, & tamen adderetur, remissionem peccatorum non accipi in communione, etiam à digne sumētibus. Hæc persuasio in infinitum auxit opes & potētiam regni Pontificij. Hinc igitur tam fortunatæ nundinationi Missarum timent, ne quid detrimenti accipiat, si vsus Dominici calicis, addita doctrina de appellatione & obsignatione noui Testamenti, Ecclesiæ restituatur. Et hæc causa valde prægnans est in regno Pontificio. Ipsam etiam non obscuris verbis Explicant, quando dicunt, inter causas adempti calicis, hanc non postremam esse: vt scilicet discrimen sit inter communionem Sacerdotum & Laicorum. Quartam causam iudico esse dogma de dubitatione reconciliationis & remissionis peccatorum. In vsu enim calicis, filius Dei testatur, se beneficia noui Testamenti, sanguine suo acquisita, applicare; & exhibito prestantissimo pignore preciosi sui sanguinis obsignare singulis, fide calicem illum accipientibus. Cum hac vero doctrina, dogma de dubitatione consistere non potest. Et sublata opinione dubitationis, concident vota, peregrinationes, redemptiones Missarum, fraternitatum, indulgentiarum, & quæ preterea ad publicanatum regni Pontificij pertinent. Hinc illæ lachrymæ. IIII.

Hæc consideratio causarum inter cætera etiam hoc ostendet, quo consilio & artificio Tridentini patres iustificationem adempti calicis, in quinta hac Sessione prætermittant, cum vndiq; sint ad Cōcilium postulationes de restituēdo vsu poculi Dominici: vt scilicet quicquid postea futurum sit de concessione calicis, non sit syncerum, iuxta Scripturæ scilicet sententiam, & antiquitatis testimonia, sed cogatur etiam illud ipsum, confirmandæ & stabiliendæ Antichristi tyrānidi seruire: sicut postea suo loco ostendemus.

Sed accedamus iā, Deo bene iuuante, ad examen Decretorum & Canonū quintæ huius Sessionis. Et tota summa huc redit, communionem sub vtraque specie, Christi fidelibus laicis & clericis non conficientibus, statuto Christi non esse mandatam: atq; ideo illis non esse necessariam, sed communionem alterius speciei, ipsis ad salutē sufficere. Nulla enim gratia, ad salutem necessaria eos defraudari, etiāsi vnam speciem solā posthabita altera accipiant. Finis vero illorum decretorum, hic est: Pontificiam Ecclesiam in prohibitione & ereptione calicis Dominici non errasse, sed fecisse hoc, adductā grauibus & iustis causis & rationibus. Et hæc omnia eo tēdunt, vt obliquè notēt & sugillent postulata Regū & Principum, oblata Concilio, de restitutione calicis. Si enim grauibus & iustis causis, communio calicis adempta & prohibita est laicis: iniusta igitur est, nec leuitate caret petitio de eius restitutione. *Examen Decretorū & Canonū quinta sessionis.*

Habebimus autem iam antithesin: hoc est, audiemus causas & rationes mutatæ & mutilatæ cōmunionis, quas affirmāt esse graues & iustas, oppositas illis, quas supra de seruanda integra cōmunione, sicut ea à filio Dei instituta, & à Paulo tradita & confirmata est, ex Scripturæ fundamentis & ex testimoniis antiquitatis annotauimus. Et non iniucundum erit, facta collatione considerare, quā inæquali pōdere pugnent sophisticæ tenebræ & humanæ præsumptiones, cū clarissima luce verbi Dei. Nō omnes autem causæ & rationes, quas hactenus Pontificij mutilationi suæ prætexuerunt, in Tridētinis decretis repetuntur: sed tamen in II. capitulo, & in II. Canone omnes illæ, quales etiam cunque sunt pronunciantur graues & iustæ esse.

Vt igitur plenior sit antithesis, præcipuas rationes quę hactenus à Pontificiis, pro defendenda & iustificanda mutilatione Cœnæ Dominicæ, magno conatu agitatæ fuerunt, quam fieri poterit breuissime annotabimus, monstratis earum fontibus & fundamentis refutationum: vt appareat, quæ sint causæ & rationes illæ, quæ tam graues & iustæ censentur in regno Pontificio, vt propterea abrogandum & prohibendum sit illud, quod filius Dei

Dei in Testamento suo instituit & mandauit. Argumenta vero Tridentini Concilij postea plenius & diligentius excutiemus.

ARGVMENTA TEMPORE CONSTANtiensis Concilij agitata, pro communione sub vna specie.

Consilij Constātiē. Constantiense igitur Concilium, communionem sub vtraq; panis & vini specie, laicis & clericis nō conficientibus, sub pœna excommunicationis, inuocato etiam auxilio brachij secularis prohibens & interdicēs, hasce suæ prohibitionis reddit rationes.

I. Licet Christus suis discipulis administrauerit sub vtraque panis & vini specie, venerabile hoc Sacramentum: tamen hoc non obstante, consuetudo communionis sub vna tantum specie nunc pro lege est habenda. Vides Lector, institutioni Christi opponi diuersam cōsuetudinem: & ita opponi, vt consuetudini cogatur cedere testamentaria institutio, non hominis aut alicuius creaturæ, sed ipsius filij Dei: & quidē ita cogatur cedere, vt si quis malit testamentariam filij Dei institutionem, quàm hominum diuersam consuetudinem sequi, puniatur tanquam hæreticus excommunicatione, inuocato etiam auxilio brachij secularis.

Non opus autem est prolixa & operosa refutatione, ipsa enim antithesis piis mentib. satis ostendit, quale sit argumentum, quod plus defert recēti hominum consuetudini, quam testamentariæ ordinationi filij Dei. Et adeo flagitiosa est illa clausula (licet Christus instituerit sub vtraque specie, tamen hoc non obstante, &c.) vt eius nunc ipsos etiam Pontificios pudeat. Aliter enim nunc argumentum illud formant, sicut postea ostendemus.

Cyprianus. Hoc igitur tantum addam quod apud Cyprianū li.2, epist.3, extat illustris refutatio huius argumēti, quæ quasi ex professo opposita est huic decreto. Disputans enim de calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, ita inquit: Si solus Christus, de quo pater de cœlo cōtestatur: Hūc audite, audiendus est: non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid ille qui ante omnes est Christus, prior fecerit. Neq. enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem: cum per Iesaiam Deus dicat, Frustra colūt me mandata & doctrinas hominum docentes. Et notæ sunt veterum sententiæ, quas de antithesi consuetudinis & veritatis, Gratianus citat distinct. 8. Obseruabit autem Lector, in Constantiensi Concilio nondum notum fuisse argumentum illud, quod nunc apud Pōtificios præcipuum iudicatur: verba scilicet Christi de institutione calicis, non pertinere ad laicos, sed ad solos sacerdotes. Alias enim in Constantiensi ratione non opus fuisset institutioni Christi solam consuetudinem opponere. Huius obseruationis postea vsus erit.

II. Licet in primitiua Ecclesia, huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraq. specie: tamē hoc non obstante, cōsuetudo introducta, &c. Iterū monendus est Lector, vt obseruet quomodo fundamenta huius mutilationis subinde mutarint Pontificij. Nunc enim contendunt, consuetudinē communicandi laicos, sub vna tantum specie fuisse semper, etiā in primitiua Ecclesia, atque adeo ipsis etiam Apostolorum tēporibus. Sed Constantiense Conciliū simpliciter & diserte quod res est, fatetur: communionem scilicet sub vna tantum specie, ignotam fuisse primitiuæ Ecclesiæ. Argumentū autem Constantiense, antithesin facit inter duas cōsuetudines, quarum vna, vt scilicet Eucharistia, à fidelibus recipiatur sub vtraque specie, est consentanea institutioni Christi, hoc est, veritati, & est antiquissima primitiuæ scilicet & purioris Ecclesię: altera vero, de vna specie, postremis temporibus, cū in multis iam à puritate primitiuæ Ecclesiæ discessum esset, in senescēntem Ecclesiam introducta est. Quæstio iam est, vera consuetudo cui cedere debeat? Augustinus ex Cypriano allegat elegantissimam sententiam: Si consuetudini veritas suffragetur, nihil oportere firmius retineri: alias verò consuetudini veritatem esse præponendam. Iulius Pōtifex de Consec. dist.2. consuetudinem porrigendi populis intinctā Eucharistiam, refutat ex consuetudine Ecclesiastica antiquiore, quæ cum Euangelica & Apostolica doctrina cōuenit, vbi seorsim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur. Augustinus.

Sed Constantiense Conciliū decernit antiquissimā primitiuæ Ecclesię consuetudinem, quę institutioni Christi cōsentanea est, debere cedere diuersæ recēntiori & posteriori cōsuetudini, quæ cū institutione & mādato Christi pugnat. Atq. huius argumenti maxima, sicut Dialectici vocant, est clausula illa: Hoc non obstante. Quantum igitur hoc argumentū valeat, sola & nuda antithesis satis ostendit.

III. Christus Apostolus dedit Eucharistiam inter cœnandum, post cibos, seu cœnatis: & tamen sacrorum Canonū authoritas, & laudabilis Ecclesiæ consuetudo seruauit, & adhuc seruat, quod ieiunis iam porrigitur. Ergo eadem ratione, licet Christus vtramq. speciem dederit discipulis, potest tamen consuetudo introduci, vt laici sub vna solummodo specie communicentur. Respondeo: Ingens est discrimen, inter ea quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent, quæ habent institutionem, præscriptum & mandatum Dei: & inter externas circumstantias, quæ non habent præscriptum & mādatum Dei, sed liberas habent obseruationes, pro ratione ædificationis. Et talis circumstantia est: an post cibos, an verò à ieiunis sit accipiendum hoc Sacramentū. Christus enim, quia voluit tunc figuris veteris Testamenti finē imponere, & earū loco Sacramentū noui Testamenti instituere: ideo prius Pascha cū discipulis comedit, & postea Eucharistiā instituit. Nobis vero non mandauit, vt ante communionē Pascha mactemus & edamus. imo verus Pascha tūc abrogatum est. Et Paulus diserte declarat, nos non esse obligatos ad circumstantiā illam temporis, vt nō nisi illo anni tempore, illo mense, die & hora celebremus cœnam Dominicam, dicit enim: Quotiescunq;. &c. Calicis vero communio pertinet ad ipsam substantiam Eucharistiæ. Extra controuersiā enim est, substantiam Sacramentorum cōstare materia & forma, hoc est, verbo Dei, & externo elemento diuinitus ad hoc instituto. Et ita Irenæus dicit, Eucharistiā constare duabus rebus, terrena & cœlesti. Iam vero Christus pro elemento Eucharistiæ, ordinauit duas distinctas species seorsim seu diuisim (sicut veteres loquūtur) sanctificādas, dispensandas, & accipiendas, panem scilicet & vinum: & singulis addidit mādatum: Edite, Bibite, Hoc facite. Et Paulus addit, hanc filij Dei ordinationem durare debere vsq; ad cōsummationem seculi. Nullo modo igitur Cōstantiensis consequētia valet: Christus Eucharistiā dedit cœnatis, nos eam damus ieiunis: ergo Ecclesia potest communionem calicis abrogare, interdicere & prohibere.

Sunt, qui non verentur Constantiensem hanc argumentationem & consequentiam, ipsi Augustino tribuere, quem dicunt in Epistola 118. cõsuetudini Ecclesiæ in celebratione Eucharistiæ tantũ tribuere, vt suadeat propterea ab institutione Christi discedendũ esse. Sed manifestã & luculẽtam iniuriam faciũt Augustino. Disputaturus enim de ritibus Ecclesiasticis, statim in principio Epistolę celebrationem Sacramentorum quæ in Scripturis Canonicis commendatur, excipit. Et postea explicaturus hanc quęstionẽ, an à ieiuniis, an verò post alios cibos accipiẽda sit Eucharistia: triplici vtitur distinctione. I. Quid horũ sit faciendum, si diuinæ Scripturæ pręscribit autoritas, nõ est dubitandũ, quin ita facere debeamus vt legimus. II. Si quid horũ scilicet ritibus, quę diuinę Scripturę authoritas non pręscribit, tota per orbẽ frequentat Ecclesia: hoc quin ita faciendũ sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. III. Quæ verò per loca & regiones variantur, liberas habent obseruationes. Iam verò nostra quęstio de communione calicis, manifestissimè est inter illa quæ diuina præscribit authoritas: sicut suprà ex Euangelistis & ex Paulo demonstrauimus. Et ipse Augustinus in principio Epistolæ, ad primum hoc genus expressè refert communicationem corporis & sanguinis Domini. Valeat igitur quod hoc loco Augustin. pronunciat, non esse dubitandum, quin ita facere debeamus vt legimus. Alterã verò quæstionem de ieiunis seu cœnatis, Augustinus refert ad tertiũ genus, quod liberas habet obseruationes. Et hoc ita probat: Christus ideò post vltimam Cœnam instituit Eucharistiam. Voluit enim vltimum hoc infigere cordibus, & memoriæ discipulorum. Non autem præcepit, quo deinceps ordine (scilicet temporis) sumeretur. Et addit Augustinus. Nam si hoc Christus monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur: credo quod eum morem nemo variasset. Ex Paulo vero diuersum ostendit. Ille enim arguit & emendat eos, qui suis mensis & cibis Dominicam cœnam miscebant. Immensum igitur discrimen est inter illa duo, Eucharistiam non post alios cibos sed ieiunis dare: & communionem calicis, prorsus eripere fidelibus laicis. IIII. Constantiensis decreti ratio, est consuetudo: vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, ad euitandum aliqua pericula & scandala, rationabiliter est introducta. Periculum autem intelligunt, ne quid ex calice effundatur. Vnde iudicant, tanta scandala sacrilegij (sicut vocant) esse, vt propter euitanda pericula & scãdala illa, in vniuersum laicis prohibeãt vsum calicis. Sed respondemus. Si pericula & scandala illa tanta sunt, & vsq; adeo necessario & absolute annexa sunt cõmunioni calicis, vt his malis nulla alia cautione prouideri possit, nisi vsus Dominici calicis, fidelib. laicis prorsus eripiatur, interdicatur & prohibeatur, tota primitiua & vetus Ecclesia, sacrilegij insimulanda erit. Et redundabit hęc contumelia in ipsum authorem Sacramenti, qui tale quid instituit, quod sine periculo scãdali & sacrilegij in Ecclesia seruari nõ possit. Si vero hæc pericula nõ absolute & necessario cõmunioni calicis annexa sunt: alia igitur ratione, & aliis cautionib. occurrere licebit periculis illis, vt non opus sit propterea prorsus abrogare vsum calicis. Nam & sacratum panẽ in terrã posse excidere, Augustinus testatur 1. quæst. 1. ca. Interrogo. Num vero ideo altera etiam species, atq; adeo totum Sacramentum eripiendum erit laicis? Certe præpostera illa solicitudo & prudẽtia, quod ideo prorsus prohibent vsus calicis, ignota fuit veteri Ecclesiæ, vbi pericula talia, multo magis metuenda fuissent quam nũc. Singulis enim aut certe Dominicis diebus, tota cõmunitas cõmunicabat: & quidem sæpe in tanta frequentia, quam totam amplissimæ Basilicæ semel capere non poterãt, vt eodem die sępe opus fuerit reiteratione celebrationis Cœnæ Dominicę: sicut ostendit Leo Papa epist. 81. Dabatur alicubi etiã infantibus Eucharistia: imò sanguinem Christi aliquando communicantes, domum secum deferebant, sicut de sorore sua Gorgonia, Nazianzenus refert. Serapionis puero apud Eusebium Eucharistia infusa datur ad ægrotum deferenda. Et quidẽ etiam ægrotis difficulter deglutientibus, sanguis Christi dabatur, in Canone 76. quarti Carthaginensis concilij, & 11. Toletano canone.

Δεῖγμα igitur, non ἀνα est, est, quod de periculo prætexuerunt Pontificij: imo tale quid non raro in veteri Ecclesia accidit. Apud Cyprianum enim sermo 5. de lapsis, diaconus puellæ infanti reluctanti, & os labiis obturanti, de calice infundit, quod tamen mox de pollutis viscerib. erupisse legitur. Apud Chrysostomum in vestes militum in sacrarium irrumpentium, sanguis Christi effunditur. Et grauiter quidem Patres tulerunt, quãdo tale quid accidit: sicut Augustinus testatur cap. Interrogo vos. non tamen tam immane sacrilegium esse iudicãrunt, vt propterea prorsus abrogandus esset vsus calicis: sed adhibuerũt solicitudinem & cautiones, quantum quidem fieri potuit, ne tale quid per negligentiam accideret: Nunc vero in hac languida Ecclesiæ senecta, elapsis florentibus Ecclesiæ temporibus, prudẽtiores hac in parte esse volumus patribus, martyribus, cõfessoribus, ipsisq; adeo Apostolis: imo ipsa Dei sapientia à filiis suis iustificatur. Quid igitur prætextus, aut potius simulatio illa de periculo possit & valeat, contra tam illustria, solida & vrgentia Scripturæ fundamenta, & antiquitatis testimonia, illi etiam qui à Pontificis partibus non prorsus alieni sunt, non dissimulant.

Quinta ratio est, Cum firmissime credendum sit, integrum Christum, corpus & sanguinem, tam sub specie panis quam sub specie vini veraciter cõtineri: ideo à laicis tantummodo sub specie panis, suscipienda est Eucharistia. Hoc argumentum reperitur in 3. Tridentino capitulo, eo vsque igitur eius explicationem differemus.

Sexta: Consuetudo hæc diu est obseruata, ergò habenda est pro lege. Hoc igitur pro cõfesso sumemus, totis mille & quadringentis annis post Christum natum, nullam fuisse in Ecclesia legẽ, nullam synodalem aut dogmaticam constitutionẽ, Sacramentum Eucharistiæ à laicis tantummodo sub specie panis esse suscipiẽdum: sed postremis illis temporibus, consuetudinẽ talem, sicut alia multa, paulatim in Ecclesiã inuectã. Quale enim sit quod dicunt: cõsuetudinẽ illam diu esse obseruatam, explicabimus in 2. Trident. cap. Quod vero ad argumentum attinet, scio in politicis hoc valere: sed in Ecclesia, verbo, institutione, præscripto & mandato Dei, nulla consuetudo vel debet, vel potest præscribere aut præiudicare. Et in hac ipsa materia, de calice scilicet Dominico sanctificando, & plebi ministrando, Cyprianus argumentum illud plane inuertit. Cum enim Aquarij, consuetudinem quorundam, qui ante Cyprianum fuissent, pro se allegarent: Cyprianus nequaquam vult concede-

re,

re, consuetudinem illam pro lege esse habendam: sed consuetudini opponit legem Euangelicam, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, inquit enim, legem Euangelicam & traditionem Dominicam vbiq; ita esse seruandam, vt ab eo quod Christus docuit & fecit, non recedatur.

Hæ sunt rationes, & hæc fundamenta Decreti Cōstantiensis: quibus superstructa primum fuit lex abrogati, erepti, prohibiti & interdicti Dominici calicis. Illas vero rationes ordine in nuda forma recensere volui: vt appareat, quā scilicet graues & iustæ sint, sicut eas Tridentinum capitulum appellat. Deinde vt facta collatione disputationū, quę de eadem materia post Cōcilium illud secutæ sunt, consideretur, quomodo subinde alia quęsita sint fundamēta, & quomodo lāguentib. argumētis, noua subinde pharmaca adhiberi curarint Pontificij: vt scilicet forma & specie plausibiliori proponi possent.

Tracta. Gersonis de communione laicorum. Ad pleniorem autem Constantiensis decreti declarationem, pertinet tractatus Gersonis de communione laicorum. Memorabile enim est; quod post promulgatum interdictum calicis, cum animaduerterent multis non satisfieri illis rationibus, quibus tanquam fundamentis interdictam prohibitionem suam superstruxit: seniores Cōcilij Constantiensis petierunt à Iohanne Gersone, vt is conquireret alias grauiores & firmiores rationes, persuasiones & allegationes, quibus expugnari possint illi qui ægre ferebant, communionem sub vtraque specie à Christo institutam, ab Apostolo cōfirmatam, & a primitiua Ecclesia obseruatam, sibi tam frigidis & ieiunis rationibus, sicut in decreto Constantiensi ponūtur, eripi. Factum fuit hoc, biennio post promulgatum decretum. Promulgatio enim facta est anno Domini 1415. die Iunij 15. Gerson vero tractatum suum edidit Constantiæ, anno 1417. die Augusti 20. Et dignum est perpetua memoria ad omnem posteritatem, quod ex illa Gersonis annotatione habemus, quæ dictæ fuerint sententiæ à Theologis in Constantiensi Concilio, cū institutus

Verba Gersonis. esset deliberatio de rationib. prohibiti & erepti calicis. Ita enim inquit Gerson: Præsentes sunt in hoc Cōcilio de præclaris Vniuersitatibus, tam numero quam merito præcellentes Theologi: vnde dicunt eorū plurimi, qui super hoc fuerunt simul cōgregati, quod consuetudo de non communicando laicos sub vtraq; specie, licite & rationabiliter fuerit introducta præsertim post multiplicationem fideliū: & hoc propter euitationem multiplicis periculi, irreuerentiæ & scādali circa susceptionem huius benedicti Sacramenti. Pericula autem hæc ita enu-

Enumeratio periculorum quibus vsus calicis laicis fuit interdictus. merāt. I. In effusione. II. In deportatione de loco ad locū. In vasorum sordidatione, quę deberent esse sacrata, nec passim tractata & tacta à laicis. IIII. In barbis longis virorum. V. In conseruatione pro infirmis, posset enim acetum in vase generari, addito quod in æstate bibitiones aut muscę generarentur, quandoq; etiam putresceret. VI. fieret multis quasi abominabile ad bibendum, quando multi alij præbibissent. VII. In quo vase fieret consecratio tanti vini, quātum requireretur in Paschate pro aliquot millibus personarum. VIII. Damnum esset in sumptuositate vini: alibi enim vinum vix inuenitur, alibi care comparatur. IX. Esset periculum in cōgelatione. X. Induceretur inde periculum falsæ credulitatis, quasi tanta esset dignitas laicorum circa sumptionem corporis Christi, sicut & Sacerdotum. XI. Existimaretur semper fuisse & esse necessaria communio calicis. Et ita peccassent omnes clerici, Doctores & Prælati, qui diuersæ cōsuetudini se nō opposuerunt voce & scriptis. XII. Putaretur virtus & efficacia huius Sacramenti, esse magis in sūptione quam in consecratione. XIII. Sequeretur, Ecclesiam Romanam non rite sentire de Sacramentis, nec esse in hoc imitandam. XIIII. Sequeretur, Constantiense Concilium in fide & bonis moribus errasse. XV. Esset occasio schismatum in Christianitate.

Has fuisse rationes Theologorum in Concilio Constantiensi, ex Gersone discimus. Nec vero opus est singulis addere peculiares refutationes, pleræque enim tales sunt, quarum nunc ipsos Pōtificios pudet. De periculo effusionis, supra diximus. De periculo deportationis, reseruationis, itē de vasorum contrectatione, facilis est responsio. Christus enim sicut Origenes recte inquit, panem sacratum & poculum benedictionis non iussit seruari in crastinum, sed dixit: Accipite, edite & bibite. Humanæ igitur traditiones sunt. *Origenes.* Et quia propter seruandas illas traditiones, vsus calicis, qui habet institutionē & mandatum Christi, laicis prohibetur & eripitur, recte igitur huc accommodatur respōsum Christi: Marci 7. Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum. Item: Irritum facitis mādatum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Et sapiēs antiquitas, quæ & panem & poculū sacratum ad infirmos & absentes deportauit, & in hunc vsum alicubi & aliquando per tempus non longū reseruauit, de periculis illis non ita fuit solicita, vt propter ea vsum calicis abrogaret. Noua igitur & sera est hæc Pontificiorum prudentia, orta demū post annos 1400. Et nihil horum periculorum timendum esset, si relictis hominum traditionibus, poculum benedictionis non reponeretur, sed iuxta Christi institutionem statim dispensaretur. De vasis capacitate apud veteres nulla ne nata quidem fuit quæstio: cum tamen sæpius communicantium tanta esset frequentia, vt eam ne amplissimæ quidem basilicæ capere possent: sicut ostendit Leo ad Dioscorum, Epistola 81. Porro quam ridicula est ratio, de longis barbis virorum? Certe in primitiua Eccle- *IIII. Ratio prorsus ridicula.* sia non omnes fideles fuerunt imberbes. Et inter ipsos Apostolos (si vera est Nicephori descriptio) Petrus habuit crispam & densam barbam. Quod si omnino alterum faciendum esset: nónne potius longæ virorum barbæ resecandæ essent, quam vsus Dominici calicis prohibendus? Quid vero de barbis in femellis fingunt, cum & illis poculum Domini denegent? Et hæc scilicet vna est de iustis & grauibus illis causis, quas Tridētinum Conciliū celebrat. Eiusdem grauitatis & iustitiæ est ratio de sumptuositate vini: & quod abominabile quiddam sit, ex vno poculo multi bibant. Valde delicata igitur iam facta est Ecclesia, cum antiquitas sępe repetat, signum & tesseram esse Ecclesiasticæ vnitatis, quod omnibus vnum poculum proponitur, sicut Chrysostomus inquit. Illa vero ratio, non *Chrysostomus.* tantum leuis & ridicula, sed prorsus falsa est, quod dicunt, ideo laicis ereptum esse vsum calicis, vt in sumptione corporis Eucharistiæ, maior sit dignitas Sacerdotum quam laicorum. Paulus enim docet in Christo Iesu credentes omnes esse vnum: Galat. 3. Et hæc ratio iamdudum, quasi ex professo est explosa à Chrysostomo, Homil. 18. in 2. Corinth.

In postremis vero rationibus ingenue fatentur

te .riis, an hoc forsan artificio, tenebrę possent simpliciorũ oculis obduci. Vel certè vt illud assequerentur, quod Augustinus contra literas Petiliani inquit: Ambigua & peregrina testimonia malam causam vel moras faciendo sustentant.

Augustinus.

Et quidem cùm tempore Concilij Constantiensis & Basiliensis, in Scriptura nulla potuerint argumenta inuenire, excepto 6 cap. Iohannis, recentibus Põtificiæ turpitudinis patronis, tanta suppetit argumentorum copia, vt etiã ex veteri testamẽto probare (si Dis placet) possint, fidelibus laicis eripiendũ esse vsum Dominici calicis. Osius enim in confessione Petricouiẽsi, ita argumentatur: Sicut in veteri Testamento discrimen inter Sacerdotes & laicos tale erat, quòd populus de sacrificiis quæ erant in materia solida, simul edebat, de libaminibus verò, quæ liquoribus constabant, non populo, sed solis Sacerdotibus fas erat bibere, Leuit, 4. 6. & 16. ita in nouo Testamento laicis prohibendus est vsus Dominici calicis, vt sit idẽ discrimẽ inter Sacerdotes & laicos, quod fuit in veteri Testamento. Atqui in veteri Testamento, non Sacerdotes ad propugnandã & illustrandam ordinis sui dignitatẽ hoc constituerãt, sed Dei erat ordinatio. In nouo verò Testamento, filius Dei cœnam instituit communem omnibus fidelibus, hoc est, discipulis suis, in qua calix Domini, pari conditione cunctis traditus est, sicut Theophylactus inquit. Et de vniuersa Ecclesia Paulus inquit: Omnes in vnum spiritũ potati sumus. Non ergo sequitur. In veteri Testamento fuit ex Dei ordinatione, in participatione sacrificiorum, tale discrimẽ inter Sacerdotes & populum. Ergo licet communionem Eucharistiæ Christus instituerit, Apostoli tradiderint, primitiua Ecclesia seruarit sub vtraq; specie, tamen vt discrimen illud veteris Testamenti eodẽ modo extet etiã in nouo Testamento, mutanda potius per homines, & mutilãda erit testamẽtaria institutio filij Dei. Quasi verò nullũ deberet discrimen esse, inter tempora veteris & noui Testamenti. Quid igitur est abrogatio veteris Testamenti, si ideò mutanda est institutio Christi, vt nullum sit discrimen inter vetus & nouum Testamentum? Et quid opus est prolixa refutatione, cùm argumẽtum illud, in illa ipsa planè forma, quasi ex professo reiectũ atq; explosum fuerit, in vera & puriori antiquitate, præcipuè verò à Chrysostomo Homilia 18. in 2. Epist. ad Corint. cuius verba suprà annotauimus. Veteres etiam ex vsu Mannæ, & aquæ ex petra, probarunt vsum vtriusq; speciei communem esse omnibus fidelibus, in nouo Testamento. Illud verò egregium est, quòd Eccius in locis communibus sacrilegium erepti calicis iustificat inde, quòd Dominus prædixerit de posteris Heli: vt quicunq; venerit ad Sacerdotem, ei dicat: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis. Bella mehercle consequentia, maledictum & suppliciũ, quod propter atrocia scelera Deus posteris Heli minatur, trahere ad vniuersum fidelem populum in Ecclesia, & quidem ita, vt proptereà fidelibus laicis beneficium & priuilegium Dominici calicis, à Christo ipsis indultum, & ab Apostolis traditũ, prohibeatur & eripiatur. Digna profectò est Ecciana hæc ratio, quæ referatur inter argumenta Theologorum Constantiensis Concilij, quæ recitata sunt suprà. Qualis enim est causa quam defendunt, tales etiam sunt rationes.

Osius.

Eccius pro mutilatione communionis.

Sed audiamus porrò, quas ex nouo Testamento rationes proferant, quibus clarissima verba institutionis eludere conantur. Eccius inter cætera argumenta, allegat etiam sententiam Pauli, 1. Cor. 5. Pascha nostrũ immolatus est Christus. Epulemur itaque in azymis syncceritatis & veritatis. Quia ibi mentio fit epulationis, & non bibitionis: item azymorum, & non vini, fingit igitur se probasse, Paulum tradidisse Corinthiis, in cõmunione Eucharistiæ vsum vnius tantummodò speciei. Singulari verò Dei iudicio factum esse interpretor, quòd tales patronos, & tales rationes sortita est impia mutilatio cœnæ Dominicæ. Certè si aliàs non constaret, ipsa rationum & argumentorũ qualitas ostendere posset, qualis sit causa illa quam defendunt Pontificij. Quod enim Paulus Corinthiis tradiderit vsum vtriusque speciei, manifestissimum est, 1. Cor. 11. Et tamen tam perfricta frons est in procuratoribus regni Pontificij, vt non vereantur contrarium de Paulo fingere: idq; testimonio planè nihil ad rem faciente. Vt enim Eccio hoc largiamur, quòd iuxta suum morem verbum ἑορτάζειν pro crapulatione interpretatur, certè de cœnæ Dominicæ vel vna vel vtraq; specie sumenda, in illa sententia Paulus planè nihil loquitur: imò diserte se declarat, quòd non loquatur de azymis triticeis vel materialibus, dicit enim, In azymis synceritatis & veritatis. Imò ipsos fideles vocat azymos. Quin igitur ex illo loco Eccius vsum etiam sacrati panis ex cœna Dominica aufert, vt Christiani seipsos deuorent, quia sunt azymi. Et tamen propter tales rationes volunt nos abiicere clarissima verba institutionis cœnæ.

Alia argumenta Eccij.

Eiusdem dexteritatis est hæc Eccij ratio. Quotidie oramus: panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Miretur forsan Lector, quo artificio petitio illa Dominicę orationis accommodari possit ad defensionem mutilationis Cœnæ Dominicæ. Sed dicam tibi: Inquisitor quidam hæreticiæ prauitatis, scripsit contra Valdenses. Is argumentũ hoc ita format: Veteres testantur, Apostolos in celebratione cœnæ Dominicæ, adhibuisse recitationẽ orationis Dominicæ. Sed in illa tantùm fit mentio panis, non etiam vini. Apostolicũ igitur est, laicis prohibere & eripere vsum Dominici calicis. Et per consequens: licet Christus cœnam suam instituit, sub panis & vini specie: Ecclesia tamẽ inde vsque ab Apostolorum temporibus, orationem Dominicam direxit contra illam Christi institutionẽ, petens abrogationem & prohibitionem Dominici calicis, vt tantùm sub vna specie communicaretur. Petit enim panem tantùm. Illam verò precationem Ecclesię, Deus vsque ad Cõstantiense Concilium, hoc est, per annos 1400. non exaudiuit. Ita ergo Christus in oratione Dominica docuit orare, cõtra communionem sub vtraq; specie: & quidem biennio ante, priusquam cœnam Dominicam institueret. Quomodo igitur Romanus Pontifex iam quibusdam nationibus concedit vsum vtriusque speciei, si pugnat cum oratione Dominica, qua panem tantum petimus? Num vero oratio Dominica laicis tantum præscripta est? Quid si Sacerdotes dum celebrant, etiam orant, Panem nostrum, &c. Ergo & illis eripiendus erit vsus calicis.

Et hæc cum tam absurda sint, non veretur tamen Concilium Tridentinum omnes illas rationes ex vna fidelia dealbare, quod scilicet sint graues & iustæ: cum certissimum sit, petitionem illam Dominicæ orationis, non loqui de cœna Dominica. Et licet veteres quidam, allegoriam inde extru-

extruant: nota tamen est regula, ex allegoriis non facienda esse dogmata, quæ nō sunt in aliis certis & manifestis Scripturæ locis fundata. Multo minus igitur admittenda erit allegorica probatio, contra manifesta verba testamentariæ institutionis filij Dei. Et allegoria illa, si obstinate vrgeatur, simpliciter tollet vtramq; speciē Eucharistiæ. Sicut enim non facit mentionem vini, ita nec substantiæ, nec de specie panis materialis petitionem illam allegoria vult intelligi. Et veteres qui allegoria illa vsi sunt, nihil minus cogitarunt, quam de prohibēdo, abrogando & eripiēdo vsu Dominici calicis. Et in veteri Ecclesia, ne septem quidem illi dormientes, de argumentatione ista ex oratione Dominica cōtra verba institutionis quicquam somniarunt.

Sed propius pedē conferunt Pontificij, demonstraturi ex Scriptura communionem sub vna specie, Paulo & reliquis Apostolis, imo ipsi Christo & vsurpatam & probatam fuisse.

Hoc vero est artificium illud, quod Constātiensi & Basiliensi Conciliis prorsus ignotum fuit.

Argumētum Coloniēs. Iesuitarum. Ex Paulo igitur Coloniēses Iesuitæ ita argumētantur, 1. Corinth. 10. vbi fit mentio frangendi panis, & benedicendi calicis, ponitur vtraque species. Mox vero postea, vbi ad participationem seu sumptionem ventum est, dicit: Omnes ex eodem pane participamus. Sacerdotibus igitur consecrantibus, vtraque species debetur, laicis vero vna tātummodo sufficit. Hoc vero Ecclesiæ ignotū fuit, tempore veteris interpretis, qui habet: Omnes de vno pane & de vno calice participamus. Et Tridētinum Decretum edicit, veterem & vulgatam illam editionem esse habendam pro authentica, quam nemo reiicere, quouis prætextu audeat vel præsumat. Qui fit igitur, quod in hoc loco vetus editio à Pontificiis non habetur pro authentica: sed reiicitur hoc prætextu, quod Græcus textus ibi nō facit mentionem calicis? Sed intelligat Lector, Decretū hoc velle: Quando vetus editio suffragari videtur erroribus, & abusibus regni Pontificij, vt tunc habeatur pro authentica, quando vero illis repugnare iudicatur, tunc libere posse eam reiici.

Refutatio argumenti. Sed ad rem ipsam respondeamus. Paulus describens morem cōmunionis in Ecclesia Corinthiaca (Dicit enim, tanquam intelligentibus loquor) meminit & panis & calicis Domini. Formaturus vero argumentum ex communione Eucharistiæ, quod accōmodet ad disputationē de idolorum thytis, satis habet ex vna parte id sumpsisse. Non quod vnius tātū partis sumptio vsitata fuerit apud Corinth. mox enim illis, quos dehortatur ab idolothytis, inquit: Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum, &c. Nō autem ad solos ministros Ecclesiæ pertinet hæc disputatio Pauli, de idolothytis. Et cap. 12. inquit: Omnes in vnum Spiritum potati sumus. Clarissime vero cap. 11. describitur, quod Corinthiis Paulus tradiderit vsum vtriusque speciei. Nihil igitur Pontificiorum mutilationi patrocinatur sententia illa Pauli, sicut Græce legitur. Quidam ex particula disiūctiua, apud Paulum 1. Corinth. 11. argumentum formant contra vsum vtriusque speciei, Paulus enim dicit: Qui comederit panem hunc, aut biberit poculum Domini indigne. Sed in disiūctiuis satis est, alteram partem poni. Paulum ergo liberum facere fingūt, siue sub vna, siue sub vtraque specie Eucharistia sumatur. Sed facilis & plana est responsio. Si in verbis institutionis, & in illis locis vbi disponitur & describitur forma cœnæ Dominicæ, Scriptura vteretur particulis disiunctis, non parum certe roboris haberet argumentum. Iam vero Paulus recitans institutionem Christi, vtitur particula copulatiua, inquit enim: Similiter & poculum, &c. 11. Repetens suam traditionē, quomodo Christi institutionem ad vniuersam Ecclesiam accommodarit, & quomodo præscripserit formā celebrandæ Cœnæ Dominicæ, vtitur aliquoties particulis copulatiuis. Tertio, Describens vsum communionis in Ecclesia Corinthiaca, vtitur etiam copulatiua particula. Hæc adeo sunt manifesta, vt argumentum illud de particula disiunctiua in altera sententia, valde pauca inter ipsos Pōtificios probetur. Neq; enim Paulus in illa sententia præscribit, disponit aut præcipit de modo communionis, id quod in aliis sententiis, per particulam copulatiuam fieri: sed loquens de digna & indigna sumptione, vtitur disiunctiua particula, vt ostendat, parem reuerētiam vtriq; parti deberi, & pluribus modis posse reatum incurri in sumptione Eucharistiæ, vtrā enim partem quis cōtumelia affecerit, reus erit. Et recte retorquetur hoc argumentum in ipsos aduersarios. Quia enim, iuxta Ambrosij sententiam, indignus est Domino, qui aliter celebrat hoc mysterium quam à Christo traditum est, qui ergo in vna parte seruant institutionē Christi, in altera vero eam violant, mutant & mutilant, non releuantur vllo prætextu. Disiunctiua enim particula ostendit, eos incurrere reatum; qui siue in vsu panis, siue in vsu calicis, præter & cōtra institutionem agunt. Distinctiua igitur illa particula apud Paulū, non probat aut confirmat Pontificiam mutilationē, sed acriter eam taxat & damnat, & monstrat fontes refutationis præcipui Pontificij argumenti, quod scilicet satisfiat institutioni Christi, si vna species digne sumatur, cum Christus integer & totus, sub vna etiā specie adsit. Paulus vero pronunciat incurri reatum, quando aliquid contra institutionem committitur, siue in panem, siue in poculum Domini.

Sed quicquid sit de traditione Pauli, & de consuetudine Paulinarum Ecclesiarum: dicunt ab aliis Apostolis communionem sub vna specie, & traditam & seruatā fuisse. Sed quibus quæso documētis hoc probant? Roffensis ex apocrypho Euangelio secundum Hebræos citat, Christum post suam resurrectionem Iacobo Iusto porrexisse Eucharistiā, sub panis tantummodo specie. *Roffensis.* Et ex Legēda citat, Christum Dionysio Sacramentum hoc ministrasse sub sola panis specie. Et inde habere originē communionē sub vna specie. Sed quia non apocryphorum commenta, nec fabularum figmenta quærimus, sed Scripturam flagitamus: ideo alius quærendus fuit prætextus. Osius igitur affirmat, quicquid Paulus vel tradiderit vel fecerit de vtraque specie, *Osius.* Iacobum certe in Hierosolymitana Ecclesia, & tradidisse & seruasse communionem sub vna tantum specie. Quia Actorum secundo, in descriptione exercitiorum Hierosolymitanæ Ecclesiæ recitatur fractio panis, & nulla ibi fit mentio vini. *Argumētum ex loco Actorū 2.* Quia vero animaduertit Osius, quantum incommodi habeat, si ponantur contraria docuisse Paulus & reliqui Apostoli: cum quidem inter illos qui Paulo dextras consensionis, ante conscriptam Epistolam ad Corinthios dederant, Iacobus etiam fuerit, Galat. secundo, ideo fingit Iacobum hoc fecisse in Hierosolymitana Ecclesia, non quod contrarius esset Paulo, sed vt ostēderet, liberum esse communi-

Sunt, qui non verentur Constantiensem hâc argumentationem & consequentiam ipsi Augustino tribuere, quem dictitât in Epistola 118. cõsuetudini Ecclesiæ in celebratione Eucharistiæ tantû tribuere, vt suadeat propterea ab institutione Christi discedendû esse. Sed manifestã & luculẽtam iniuriam faciũt Augustino. Disputaturus enim de ritibus Ecclesiasticis, statim in principio Epistolę celebrationem Sacramentorum quæ in Scripturis Canonicis commendantur, excipit. Et postea explicaturus hanc questionẽ, an à ieiunis, an verò post alios cibos accipiẽda sit Eucharistia: triplici vtitur distinctione. I. Quid horũ sit faciendum, si diuinæ Scripturæ prescribit authoritas, nõ est dubitandũ, quin ita facere debeamus vt legimus. II. Si quid horũ scilicet ritibus, quę diuinę Scripturę authoritas non prescribit, tota per orbẽ frequentat Ecclesia: hoc quin ita faciendũ sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. III. Quæ verò per loca & regiones variantur, liberas habent obseruationes. Iam verò nostra questio de communione calicis, manifestissimè est inter illa quæ diuina præscribit authoritas: sicut suprà ex Euangelistis & ex Paulo demonstrauimus. Et ipse Augustinus in principio Epistolæ, ad primum hoc genus expressè refert communicationem corporis & sanguinis Domini. Valeat igitur quod hoc loco Augustin. pronunciat, non esse dubitandum, quin ita facere debeamus vt legimus. Alterã verò quæstionem de ieiunis seu cœnatis, Augustinus refert ad tertiũ genus, quod liberas habet obseruationes. Et hoc ita probat: Christus ideò post vltimam Cœnam instituit Eucharistiam. Voluit enim vltimum hoc infigere cordibus, & memorię discipulorum. Non autem præcepit, quo deinceps ordine (scilicet temporis) sumeretur. Et addit Augustinus. Nam si hoc Christus monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur: credo quod eum morem nemo variasset. Ex Paulo vero diuersum ostendit. Ille enim arguit & emendat eos, qui suis mensis & cibis Dominicam cœnam miscebant. Immensum igitur discrimen est inter illa duo, Eucharistiam non post alios cibos sed ieiunis dare: & communionem calicis, prorsus eripere fidelibus laicis. IIII. Constantiensis decreti ratio, est consuetudo: vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, ad euitandum aliqua pericula & scandala, rationabiliter est introducta. Periculum autem intelligunt, ne quid ex calice effundatur. Vnde iudicant, tanta scandala sacrilegij (sicut vocant) nasci, vt propter euitanda pericula & scãdala illa, in vniuersum laicis prohibeãt vsum calicis. Sed respondemus. Si pericula & scandala illa tãta sunt, & vsq; adeo necessario & absolute annexa sunt cõmunioni calicis, vt his malis nulla alia cautione prouideri possit, nisi vsus Dominici calicis, fidelib. laicis prorsus eripiatur, interdicatur & prohibeatur, tota primitiua & vetus Ecclesia, sacrilegij insimulanda erit. Et redundabit hęc contumelia in ipsum authorem Sacramenti, qui tale quid instituit, quod sine periculo scãdali & sacrilegij in Ecclesia seruari nõ possit. Si vero hæc pericula nõ absolute & necessario cõmunioni calicis annexa sunt: alia igitur ratione, & aliis cautionib. occurrere licebit periculis illis, vt non opus sit propterea prorsus abrogare vsum calicis. Nam & sacratum panẽ in terrã posse excidere, Augustinus testatur 1. quæst. 1 ca. Interrogo. Num vero ideo altera etiam species, atq; adeo totum Sacramentum eripiendum erit laicis? Certe priori illa solicitudo & prudẽtia, quod ideo prorsus prohibetur vsus calicis, ignota fuit veteri Ecclesiæ, vbi pericula talia, multo magis metuenda fuissent quam nũc. Singulis enim aut certe Dominicis diebus, tota cõmunitas cõmunicabat: & quidem sæpe in tanta frequentia, quam totam amplissimæ Basilicæ semel capere non poterãt, vt eodem die sępe opus fuerit reiteratione celebrationis Cœnæ Dominicę: sicut ostendit Leo Papa epist. 81. Dabatur alicubi etiã infantibus Eucharistia; imõ sanguinem Christi aliquando communicantes, domum secum deferebant, sicut de sorore sua Gorgonia, Nazianzenus refert. Serapionis puero apud Eusebium Eucharistia insulã datur ad ægrotum deferenda. Et quidẽ etiam ægrotis difficulter deglutientibus, sanguis Christi dabatur, in Canone 76. quarti Carthaginensis concilij, & 11. Toletano canone.

Nescant igitur, non *aina* est, est, quod de periculo prætexuerunt Pontificij: imo tale quid non raro in veteri Ecclesia accidit. Apud Cyprianum enim sermo 5. de lapsis, diaconus puellæ infanti reluctanti, & os labiis obturanti, de calice infundit, quod tamen mox de polluta viscerib. erupisse legitur. Apud Chrysostomum in vestes militum in sacrarium irrumpentium, sanguis Christi effunditur. Et grauiter quidem Patres tulerunt, quãdo tale quid accidit: sicut Augustinus testatur cap. Interrogo vos. non tamen tam immane sacrilegium esse iudicãtunt, vt propterea prorsus abrogandus esset vsus calicis: sed adhibuerũt solicitudinem & cautiones, quantum quidem fieri potuit, ne tale quid per negligentiam accideret: Nunc vero in hac languida Ecclesiæ senecta, elapsis florentibus Ecclesiæ temporibus, prudẽtiores hac in parte esse volumus patribus, martyribus, cõfessoribus, ipsisq; adeo Apostolis: imo ipsa Dei sapientia à filiis suis iustificatur. Quid igitur prætextus, aut potius simulatio illa de periculo possit & valeat, contra tam illustria, solida & vigentia Scripturæ fundamenta, & antiquitatis testimonia, illi etiam qui à Pontificis partibus non prorsus alieni sunt, non dissimulant.

Quinta ratio est, Cum firmissime credendum sit, integrum Christum, corpus & sanguinem, tam sub specie panis quam sub specie vini veraciter cõtineri: ideo a laicis tantummodo sub specie panis, suscipienda est Eucharistia. Hoc argumentum repetitur in 3. Tridentino capitulo, eo vsque igitur eius explicationem differemus.

Sexta: Consuetudo hæc diu est obseruata, ergo habenda est pro lege. Hoc igitur pro cõfesso sumemus, totis mille & quadringentis annis post Christum natum, nullam fuisse in Ecclesia legẽ, nullam synodalem aut dogmaticam constitutionẽ, Sacramentum Eucharistiæ à laicis tantummodo sub specie panis esse suscipiẽdum: sed postremis illis temporibus, consuetudinẽ talem, sicut alia multa, paulatim in Ecclesiã inuectã. Quale enim sit quod dicunt: cõsuetudinẽ illam diu esse obseruatam, explicabimus in 2. Trident. cap Quod vero ad argumentum attinet, scio in politicis hoc valere: sed in Ecclesia, verbo, institutione, præscripto & mandato Dei, nulla consuetudo vel debet, vel potest præscribere aut præiudicare. Et in hac ipsa materia, de calice scilicet Dominico sanctificando, & plebi ministrando, Cyprianus argumentum illud plane inuertit. Cum enim Aquarij, consuetudinem quorundam, qui ante Cyprianum fuissent, pro se allegarent: Cyprianus nequaquam vult concede-

re;

re, consuetudinem illam pro lege esse habendam: sed consuetudini opponit legem Euangelicam, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, inquit enim, legem Euangelicam & traditionem Dominicam vbiq; ita esse seruandam, vt ab eo quod Christus docuit & fecit, non recedatur.

Hæ sunt rationes, & hæc fundamenta Decreti Cõstantiensis: quibus superstructa primum fuit lex abrogati, erepti, prohibiti & interdicti Dominici calicis. Illas vero rationes ordine in nuda forma recensere volui: vt appareat, quã scilicet graues & iustæ sint, sicut eas Tridentinum capitulum appellat. Deinde vt facta collatione disputationũ, quæ de eadem materia post Cõcilium illud secutæ sunt, consideretur, quomodo subinde alia quæsita sint fundamẽta, & quomodo languentib. argumẽtis, noua subinde pharmaca adhiberi curarint Pontificij: vt scilicet forma & specie plausibiliori proponi possent.

Tract. Gersonis de communione laicorum. Ad pleniorem autem Constantiensis decreti declarationem, pertinet tractatus Gersonis de communione laicorum. Memorabile enim est; quod post promulgatum interdictum calicis, cum animaduerterent multis non satisfieri illis rationibus, quibus tanquam fundamentis interdictam prohibitionem suam superstruxit: seniores Cõcilij Constantiensis petierunt à Iohanne Gersone, vt is conquireret alias grauiores & firmiores rationes, persuasiones & allegationes, quibus expugnari possint illi qui ægre ferebant, communionem sub vtraque specie à Christo institutam, ab Apostolo cõfirmatam, & à primitiua Ecclesia obseruatam, sibi tam frigidis & ieiunis rationibus, sicut in decreto Constantiensi ponũtur, eripi. Factum fuit hoc, biennio post promulgatum decretum. Promulgatio enim facta est, anno Domini 1415. die Iunij 15. Gerson vero tractatum suum edidit Constantiæ, anno 1417. die Augusti 20. Et dignum est perpetua memoria ad omnem posteritatem, quod ex illa Gersonis annotatione habemus, quæ dictæ fuerint sententiæ à Theologis in Constantiensi Concilio, cũ instituta *Verba Gersonis.* esset deliberatio de rationib. prohibiti & erepti calicis. Ita enim inquit Gerson: Præsentes sunt in hoc Cõcilio de præclaris Vniuersitatibus, tam numero quam merito præcellentes Theologi: vnde dicunt eorũ plurimi, qui super hoc fuerunt simul cõgregati, quod consuetudo de non communicando laicos sub vtraq; specie, licite & rationabiliter fuerit introducta præsertim post multiplicationem fideliũ: & hoc propter euitationem multiplicis periculi, irreuerentiæ & scãdali circa susceptionem huius benedicti Sacramenti. *Enumeratio periculorũ ob quæ vsus calicis laicis fuit interdictus.* Pericula autem hæc ita enumerãt. I. In effusione. II. In deportatione de loco ad locũ. In vasorum sordidatione, quę deberent esse sacrata, nec passim tractata & tacta à laicis. IIII. In barbis longis virorum. V. In conseruatione pro infirmis, posset enim acetum in vase generari, addito quod in æstate bibitiones aut muscę generarentur, quandoq; etiam putresceret. VI. fieret multis quasi abominabile ad bibendum, quando multi alij præbibissent. VII. In quo vase fieret consecratio tanti vini, quãtum requireretur in Paschate pro aliquot millibus personarum. VIII. Damnum esset in sumptuositate vini: alibi enim vinum vix inuenitur, alibi care comparatur. IX. Esset periculum in cõgelatione. X. Induceretur inde periculum falsæ credulitatis, quasi tanta esset dignitas laicorum circa sumptionem corporis Christi, sicut & Sacerdotum. XI. Existimaretur semper fuisse & esse necessaria communio calicis. Et ita peccassent omnes clerici, Doctores & Prælati, qui diuersæ cõsuetudini se nõ opposuerunt voce & scriptis. XII. Putaretur virtus & efficacia huius Sacramenti, esse magis in sũptione quam in consecratione. XIII. Sequeretur, Ecclesiam Romanam non rite sentire de Sacramentis, nec esse in hoc imitandam. XIIII. Sequeretur, Constantiense Concilium in fide & bonis moribus errasse. XV. Esset occasio schismatum in Christianitate.

Has fuisse rationes Theologorum in Concilio Constantiensi, ex Gersone discimus. Nec vero opus est singulis addere peculiares refutationes, pleræque enim tales sunt, quarum nunc ipsos Põtificios pudet. De periculo effusionis, supra diximus. De periculo deportationis, reseruationis, itẽ de vasorum contrectatione, facilis est responsio. Christus enim sicut Origenes recte inquit, panem sacratum & poculum benedictionis non iussit saruari in crastinum, sed dixit: Accipite, edite & bibite. Humanæ igitur traditiones sunt. *Origenes.* Et quia propter seruandas illas traditiones, vsus calicis, qui habet institutionẽ & mandatum Christi, laicis prohibetur & eripitur, recte igitur huc accommodatur respõsum Christi: Marci 7. Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum. Item: Irritum facitis mãdatum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Et sapiẽs antiquitas, quæ & panem & poculũ sacratum ad infirmos & absentes deportauit, & in hunc vsum alicubi & aliquando per tempus non longũ reseruauit, de periculis illis non ita fuit solicita, vt propter ea vsum calicis abrogaret. Noua igitur & sera est hæc Pontificiorum prudentia, orta demũ post annos 1400. Et nihil horum periculorum timendum esset, si relictis hominum traditionibus, poculum benedictionis non reponeretur, sed iuxta Christi institutionem statim dispensaretur. De vasis capacitate apud veteres nulla ne rara quidem fuit quæstio: cum tamen sæpius communicantium tanta esset frequentia, vt eam ne amplissimæ quidem basilicæ capere possent: sicut ostendit Leo ad Dioscorum, Epistola 81. Porro quam ridicula est ratio, de longis barbis virorum? Certe in primitiua Ecclesia non omnes fideles fuerunt imberbes. *IIII. Ratio prorsus ridicula.* Et inter ipsos Apostolos (si vera est Nicephori descriptio) Petrus habuit crispam & densam barbam. Quod si omnino alterum faciendum esset: nónne potius longæ virorum barbæ resecandæ essent, quam vsus Dominici calicis prohibendus? Quid vero de barbis in femellis fingunt, cum & illis poculum Domini denegent? Et hæc scilicet vna est de iustis & grauibus illis causis, quas Tridẽtinum Conciliũ celebrat. Eiusdem grauitatis & iustitiæ est ratio de sumptuositate vini: & quod abominabile quiddam sit, ex vno poculo multi bibant. Valde delicata igitur iam facta est Ecclesia, cum antiquitas sępe repetat, signum & tesseram esse Ecclesiasticæ vnitatis, quod omnibus vnum poculum proponitur, sicut Chrysostomus inquit. *Chrysostomus.* Illa vero ratio, non tantum leuis & ridicula, sed prorsus falsa est, quod dicunt, ideo laicis ereptum esse vsum calicis, vt in sumptione corporis Eucharistiæ, maior sit dignitas Sacerdotum quam laicorum. Paulus enim docet in Christo Iesu credentes omnes esse vnum: Galat. 3. Et hæc ratio iamdudum, quasi ex professo est explosa à Chrysostomo, Homil. 18. in 2. Corinth.

In postremis vero rationibus ingenue fatentur

Sunt, qui non verentur Constantiensem hanc argumentationem & consequentiam, ipsi Augustino tribuere, quem dictitant in Epistola 118. cõsuetudini Ecclesiæ in celebratione Eucharistiæ tantũ tribuere, vt suadeat propterea ab institutione Christi discedendũ esse. Sed manifestã & luculẽtam iniuriam faciũt Augustino. Disputaturus enim de ritibus Ecclesiasticis, statim in principio Epistolę celebrationem Sacramentorum quæ in Scripturis Canonicis commendatur, excipit. Et postea explicaturus hanc quęstionẽ, an à ieiunis, an verò post alios cibos accipiẽda sit Eucharistia: triplici vtitur distinctione. I. Quid horũ sit faciendum, si diuinæ Scripturæ prę scribit autoritas, nõ est dubitandũ, quin ita facere debeamus vt legimus. II. Si quid horũ scilicet ritibus, quę diuinę Scripturę autoritas non pręscribit, tota per orbẽ frequentat Ecclesia: hoc quin ita faciendũ sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. III. Quæ verò per loca & regiones variantur, liberas habent obseruationes. Iam verò nostra quęstio de communione calicis, manifestissimè est inter illa quæ diuina præscribit authoritas: sicut suprà ex Euangelistis & ex Paulo demonstrauimus. Et ipse Augustinus in principio Epistolæ, ad primum hoc genus expressè refert communicationem corporis & sanguinis Domini. Valeat igitur quod hoc loco Augustin. pronunciat, non esse dubitandum, quin ita facere debeamus vt legimus. Alterã verò quæstionem de ieiunis seu cœnatis, Augustinus refert ad tertiũ genus, quod liberas habet obseruationes. Et hoc ita probat: Christus ideò post vltimam Cœnam instituit Eucharistiam. Voluit enim vltimum hoc infrigere cordibus, & memorię discipulorum. Non autem præcepit, quo deinceps ordine (scilicet temporis) sumeretur. Et addit Augustinus. Nam si hoc Christus monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur: credo quod eum morem nemo variasset. Ex Paulo vero diuersum ostendit. Ille enim arguit & emendat eos, qui suis mensis & cibis Dominicam cœnam miscebant. Immensum igitur discrimen est inter illa duo, Eucharistiam non post alios cibos sed ieiunis dare: & communionem calicis, prorsus eripere fidelibus laicis.
IIII. Constantiensis decreti ratio, est consuetudo: vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, ad euitandum aliqua pericula & scandala, rationabiliter est introducta. Periculum autem intelligunt, ne quid ex calice effundatur. Vnde iudicant, tanta scandala sacrilegij (sicut vocant) nasci, vt propter euitanda pericula & scãdala illa, in vniuersum laicis prohibeãt vsum calicis. Sed respondemus. Si pericula & scandala illa tãta sunt, & vsq; adeo necessario & absolute annexa sunt cõmunioni calicis, vt his malis nulla alia cautione prouideri possit, nisi vsus Dominici calicis, fidelib. laicis prorsus eripiatur, interdicatur & prohibeatur, tota primitiua & vetus Ecclesia, sacrilegij insimulanda erit. Et redundabit hęc contumelia in ipsum authorem Sacramenti, qui tale quid instituit, quod sine periculo scãdali & sacrilegij in Ecclesia seruari nõ possit. Si vero hæc pericula nõ absolute & necessario cõmunioni calicis annexa sunt: alia igitur ratione, & alijs cautionib. occurrere licebit periculis illis, vt non opus sit propterea prorsus abrogare vsum calicis. Nam & sacratum panẽ in terrã posse excidere, Augustinus testatur 1. quæst. 1 ca. Interrogo. Num vero ideò altera etiam species, atq; adeo totum Sacramentum eripiendum erit laicis? Certè primæ Ecclesiæ solicitudo & prudẽtia, quod ideo prorsus prohiberetur vsus calicis, ignota fuit veteri Ecclesiæ, vbi pericula talia, multo magis metuenda fuissent quam nũc. Singulis enim aut certe Dominicis diebus, tota cõmunitas cõmunicabat: & quidem sæpe in tanta frequentia, quam totam amplissimæ Basilicæ semel capere non poterãt, vt eodem die sępe opus fuerit reiteratione celebrationis cœnæ Dominicę: sicut ostendit Leo Papa epist. 81. Dabatur alicubi etiã infantibus Eucharistia: imò sanguinem Christi aliquando communicantes, domum secum deferebant, sicut de sorore sua Gorgonia, Nazãzenus refert. Serapionis puero apud Eusebium Eucharistia infusa datur ad ægrotum deferenda. Et quidẽ etiam ægrotis difficulter deglutientibus, sanguis Christi dabatur, in Canone 76. quarti Carthaginensis concilij, & 11. Toletano canone.

Nec tamen igitur, non ãna est, est, quod de periculo prætexuerunt Pontificij: imo tale quid non raro in veteri Ecclesia accidit. Apud Cyprianum enim sermo 5. de lapsis, diaconus puellæ infanti reluctanti, & os labiis obturanti, de calice infundit, quod tamen mox de polluti visceribus erupisse legitur. Apud Chrysostomum in vestes militum in sacrarium irrumpentium, sanguis Christi effunditur. Et grauiter quidem Patres tulerunt, quãdo tale quid accidit: sicut Augustinus testatur cap. Interrogo vos. non tamen tam immane sacrilegium esse iudicãrunt, vt propterea prorsus abrogandus esset vsus calicis: sed adhibuerũt solicitudinem & cautiones, quantum quidem fieri potuit, ne tale quid per negligentiam accideret: Nunc vero in hac languida Ecclesiæ senecta, elapsis florentibus Ecclesiæ temporibus, prudẽtiores hac in parte esse volumus patribus, martyribus, cõfessoribus, ipsisq; adeo Apostolis: imo ipsa Dei sapientia à filiis suis iustificatur. Quid igitur prætextus, aut potius simulatio illa de periculo possit & valeat, contra tam illustria, solida & vrgentia Scripturæ fundamenta, & antiquitatis testimonia, illi etiam qui à Pontificis partibus non prorsus alieni sunt, non dissimulant.

Quinta ratio est, Cum firmissime credendum sit, integrum Christum, corpus & sanguinem, tam sub specie panis quam sub specie vini veraciter cõtineri: ideo a laicis tantummodo sub specie panis, suscipienda est Eucharistia. Hoc argumentum repetitur in 3. Tridentino capitulo, eo vsque igitur eius explicationem differemus.

Sexta: Consuetudo hæc diu est obseruata, ergò habenda est pro lege. Hoc igitur pro cõfesso sumemus, totis mille & quadringentis annis post Christum natum, nullam fuisse in Ecclesia legẽ, nullam synodalem aut dogmaticam constitutionẽ, Sacramentum Eucharistiæ à laicis tantummodo sub specie panis esse suscipiẽdum: sed postremis illis temporibus, consuetudinẽ talem, sicut alia multa, paulatim in Ecclesiã inuectã. Quale enim sit quod dicunt: cõsuetudinẽ illam diu esse obseruatam, explicabimus in 2. Trident. cap. Quod vero ad argumentum attinet, scio in politicis hoc valere: sed in Ecclesia, verbo, institutione, præscripto & mandato Dei, nulla consuetudo vel debet, vel potest præscribere aut præiudicare. Et in hac ipsa materia, de calice scilicet Dominico sanctificando, & plebi ministrando, Cyprianus argumentum illud plane inuertit. Cum enim Aquarij, consuetudinem quorundam, qui ante Cyprianum fuissent, pro se allegarent: Cyprianus nequaquam vult concede-

rei

re, consuetudinem illam pro lege esse habendam: sed consuetudini opponit legem Euangelicam, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, inquit enim, legem Euangelicam & traditionem Dominicam vbiq; ita esse seruandam, vt ab eo quod Christus docuit & fecit, non recedatur.

Hæ sunt rationes, & hæc fundamenta Decreti Cõstantiensis: quibus superstructa primum fuit lex abrogati, erepti, prohibiti & interdicti Dominici calicis. Illas vero rationes ordine in nuda forma recensere volui: vt appareat, quã scilicet graues & iustæ sint, sicut eas Tridentinum capitulum appellat. Deinde vt facta collatione disputationũ, quę de eadem materia post Cõcilium illud secutæ sunt, consideretur, quomodo subinde alia quęsita sint fundamẽta, & quomodo lãguentib. argumẽtis, noua subinde pharmaca adhiberi curarint Pontificij: vt scilicet forma & specie plausibiliori proponi possent.

Tractat. Gersonis de communione laicorum. Ad pleniorem autem Constantiensis decreti declarationem, pertinet tractatus Gersonis de communione laicorum. Memorabile enim est; quod post promulgatum interdictum calicis, cum animaduerterent multis non satisfieri illis rationibus, quibus tanquam fundamentis interdictam prohibitionem suam superstruit: seniores Cõcilij Constantiensis petierunt à Iohanne Gersone, vt is conquireret alias grauiores & firmiores rationes, persuasiones & allegationes, quibus expugnari possint illi qui ægre ferebant, communionem sub vtraque specie à Christo institutam, ab Apostolo cõfirmatam, & a primitiua Ecclesia obseruatam, sibi tam frigidis & ieiunis rationibus, sicut in decreto Constantiensi ponũtur, eripi. Factum fuit hoc, biennio post promulgatum decretum. Promulgatio enim facta est, anno Domini 1415. die Iunij 15. Gerson vero tractatum suum edidit Constantiæ, anno 1417. die Augusti 20. Et dignum est perpetua memoria ad omnem posteritatem, quod ex illa Gersonis annotatione habemus, quæ dictæ fuerint sententiæ à Theologis in Constantiensi Concilio, cũ instituta esset deliberatio de rationib. prohibiti & erepti calicis. *Verba Gersonis.* Ita enim inquit Gerson: Præsentes sunt in hoc Cõcilio de præclaris Vniuersitatibus, tam numero quam merito præcellentes Theologi: vnde dicunt eorũ plurimi, qui super hoc fuerunt simul cõgregati, quod consuetudo de non communicando laicos sub vtraq; specie, licite & rationabiliter fuerit introducta: præsertim post multiplicationem fideliũ: & hoc propter euitationem multiplicis periculi, irreuerentiæ & scãdali circa susceptionem huius benedicti Sacramenti. *Enumeratio periculorũ quæ vsus calicis laicis sit interdictus.* Pericula autem hæc ita enumerãt. I. In effusione. II. In deportatione de loco ad locũ. In vasorum sordidatione, quę deberent esse sacrata, nec passim tractata & tacta à laicis. IIII. In barbis longis virorum. V. In conseruatione pro infirmis, posset enim acetum in vase generari, addito quod in æstate bibiones aut muscę generarentur, quandoq; etiam putresceret. VI. fieret multis quasi abominabile ad bibendum, quando multi alij præbibissent. VII. In quo vase fieret consecratio tanti vini, quãtum requireretur in Paschate pro aliquot millibus personarum. VIII. Damnum esset in sumptuositate vini: alibi enim vinum vix inuenitur, alibi care comparatur. IX. Esset periculum in cõgelatione. X. Induceretur inde periculum falsæ credulitatis, quasi tanta esset dignitas laicorum circa sumptionem corporis Christi, sicut & Sacerdotum. XI. Existimaretur semper fuisse & esse necessaria communio calicis. Et ita peccassent omnes clerici, Doctores & Prælati, qui diuersæ cõsuetudini se nõ opposuerunt voce & scriptis. XII. Putaretur virtus & efficacia huius Sacramenti, esse magis in sũptione quam in consecratione. XIII. Sequeretur, Ecclesiam Romanam non rite sentire de Sacramentis, nec esse in hoc imitandam. XIIII. Sequeretur, Constantiense Concilium in fide & bonis moribus errasse. XV. Esset occasio schismatum in Christianitate.

Has fuisse rationes Theologorum in Concilio Constantiensi, ex Gersone discimus. Nec vero opus est singulis addere peculiares refutationes, pleræque enim tales sunt, quarum nunc ipsos Põtificios pudet. De periculo effusionis, supra diximus. De periculo deportationis, reseruationis, itẽ de vasorum contrectatione, facilis est responsio. Christus enim sicut Origenes recte inquit, panem sacratum *Origenes.* & poculum benedictionis non iussit seruari in crastinum, sed dixit: Accipite, edite & bibite. Humanæ igitur traditiones sunt. Et quæpropter seruandas illas traditiones, vsus calicis, qui habet institutionẽ & mandatum Christi, Laicis prohibetur & eripitur, recte igitur huc accommodatur respõsum Christi: Marci 7. Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum. Item: Irritum facitis mãdatum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Et sapiẽs antiquitas, quæ & panem & poculũ sacratum ad infirmos & absentes deportauit, & in hunc vsum alicubi & aliquando per tempus non longũ reseruauit, de periculis illis non ita fuit solicita, vt propter ea vsum calicis abrogaret. Noua igitur & sera est hæc Pontificiorum prudentia, orta demũ post annos 1400. Et nihil horum periculorum timendum esset, si relictis hominum traditionibus, poculum benedictionis non reponeretur, sed iuxta Christi institutionem statim dispensaretur. De vasis capacitate apud veteres nulla ne nata quidem fuit quæstio: cum tamen sæpius communicantium tanta esset frequentia, vt eam ne amplissimæ quidem basilicæ capere possent: sicut ostendit Leo ad Dioscorum, Epistola 81. Porro quam ridicula est ratio, de longis barbis virorum? Certe in primitiua Eccle- *IIII. Ratio prorsus ridicula.* sia non omnes fideles fuerunt imberbes. Et inter ipsos Apostolos (si vera est Nicephori descriptio) Petrus habuit crispam & densam barbam. Quod si omnino alterum faciendum esset: nónne potius longæ virorum barbæ resecandæ essent, quam vsus Dominici calicis prohibendus? Quid vero de barbis in femellis fingunt, cum & illis poculum Domini denegent? Et hæc scilicet vna est de iustis & grauibus illis causis, quas Tridẽtinum Conciliũ celebrat. Eiusdem grauitatis & iustitiæ est ratio de sumptuositate vini: & quod abominabile quiddam sit, ex vno poculo multi bibant. Valde delicata igitur iam facta est Ecclesia, cum antiquitas sępe repetat, signum & tesseram esse Ecclesiasticæ vnitatis, quod omnibus vnum poculum proponitur, sicut Chrysostomus inquit. Illa vero ratio, non *Chrysostomus.* tantum leuis & ridicula, sed prorsus falsa est, quod dicunt, ideo laicis ereptum esse vsum calicis, vt in sumptione corporis Eucharistiæ, maior sit dignitas Sacerdotum quam laicorum. Paulus enim docet in Christo Iesu credentes omnes esse vnum: Galat. 3. Et hæc ratio iamdudum, quasi ex professo est explosa à Chrysostomo, Homil. 18. in 2. Corinth.

In postremis vero rationibus ingenue fatentur

Sunt, qui non verentur Constantiensem hãc argumentationem & consequentiam ipsi Augustino tribuere, quem dictitãt in Epistola 118. cõsuetudini Ecclesiæ in celebratione Eucharistiæ tantũ tribuere, vt suadeat propterea ab institutione Christi discedendũ esse. Sed manifestã & luculẽtam iniuriam factũt Augustino. Disputaturus enim de ritibus Ecclesiasticis, statim in principio Epistolę celebrationem Sacramentorum quæ in Scripturis Canonicis commendatur, excipit. Et postea explicaturus hanc quęstionẽ, an à ieiunis, an verò post alios cibos accipiẽda sit Eucharistia: triplici vtitur distinctione. I. Quid horũ sit faciendum, si diuinæ Scripturæ prescribit autoritas, nõ est dubitandũ, quin ita facere debeamus vt legimus. II. Si quid horũ scilicet ritibus, quę diuinę Scripturę authoritas non pręscribit, tota per orbẽ frequentat Ecclesia: hoc quin ita faciendũ sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. III. Quæ verò per loca & regiones variantur, liberas habent obseruationes. Iam verò nostra quęstio de communione calicis, manifestissimè est inter illa quæ diuina præscribit authoritas: sicut suprà ex Euangelistis & ex Paulo demonstrauimus. Et ipse Augustinus in principio Epistolæ, ad primum hoc genus expressè refert communicationem corporis & sanguinis Domini. Valeat igitur quod hoc loco Augustin. pronunciat, non esse dubitandum, quin ita facere debeamus vt legimus. Alterã verò quæstionem de ieiunis seu cœnatis, Augustinus refert ad tertiũ genus, quod liberas habet obseruationes. Et hoc ita probat: Christus ideò post vltimam Cœnam instituit Eucharistiam. Voluit enim vltimum hoc infigere cordibus, & memorię discipulorum. Non autem præcepit, quo deinceps ordine (scilicet temporis) sumeretur. Et addit Augustinus. Nam si hoc Christus monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur: credo quod eum morem nemo variasset. Ex Paulo vero diuersum ostendit. Ille enim arguit & emendat eos, qui suis mensis & cibis Dominicam cœnam miscebant. Immensum igitur discrimen est inter illa duo, Eucharistiam non post alios cibos sed ieiunis dare: & communionem calicis, prorsus eripere fidelibus laicis. IIII. Constantiensis decreti ratio, est consuetudo: vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, ad euitandum aliqua pericula & scandala, rationabiliter est introducta. Periculum autem intelligunt, ne quid ex calice effundatur. Vnde iudicant, tanta scandala sacrilegij (sicut vocant) nasci, vt propter euitanda pericula & scãdala illa, in vniuersum laicis prohibeãt vsum calicis. Sed respondemus. Si pericula & scandala illa tãta sunt, & vsq; adeo necessario & absolute annexa sunt cõmunioni calicis, vt his malis nulla alia cautione prouideri possit, nisi vsus Dominici calicis, fidelib. laicis prorsus eripiatur, interdicatur & prohibeatur, tota primitiua & vetus Ecclesia, sacrilegij insimulanda erit. Et redundabit hęc contumelia in ipsum authorem Sacramenti, qui tale quid instituit, quod sine periculo scãdali & sacrilegij in Ecclesia seruari nõ possit. Si vero hæc pericula nõ absolute & necessario cõmunioni calicis annexa sunt: alia igitur ratione, & aliis cautionib. occurrere licebit periculis illis, vt non opus sit propterea prorsus abrogare vsum calicis. Nam & sacratum panẽ in terrã posse excidere, Augustinus testatur 1 quæst. 1 ca. Interrogo. Num vero ideo altera etiam species, atq; adeo totum Sacramentum eripiendum erit laicis? Certe præpostera illa solicitudo & prudẽtia, quod ideo prorsus prohiberet vsus calicis, ignota fuit veteri Ecclesiæ, vbi pericula talia, multò magis metuenda fuissent quam nũc. Singulis enim aut certe Dominicis diebus, tota cõmunitas cõmunicabat: & quidem sæpe in tanta frequentia, quam totam amplissimæ Basilicæ semel capere non poterãt, vt eodem die sępe opus fuerit reiteratione celebrationis Cœnæ Dominicę: sicut ostendit Leo Papa epist. 81. Dabatur alicubi etiã infantibus Eucharistia: imò sanguinem Christi aliquando communicantes, domum secum deferebant, sicut de sorore sua Gorgonia, Nazianzenus refert. Serapionis puero apud Eusebium Eucharistia infusa datur ad ægrotum deferenda. Et quidẽ etiam ægrotis difficulter deglutientibus, sanguis Christi dabatur, in Canone 76. quarti Carthaginensis concilij, & 11. Toletano canone.

Negamus igitur, non *vanum* est, est, quod de periculo prætexuerunt Pontificij: imo tale quid non raro in veteri Ecclesia accidit. Apud Cyprianum enim sermo 5. de lapsis, diaconus puellæ infanti reluctanti, & os labiis obturanti, de calice infundit, quod tamen mox de pollutis viscerib. erupisse legitur. Apud Chrysostomum in vestes militum in sacrarium irrumpentium, sanguis Christi effunditur. Et grauiter quidem Patres tulerunt, quãdo tale quid accidit: sicut Augustinus testatur cap. Interrogo vos. non tamen tam immane sacrilegium esse iudicârunt, vt propterea prorsus abrogandus esset vsus calicis: sed adhibuerũt solicitudinem & cautiones, quantum quidem fieri potuit, ne tale quid per negligentiam accideret. Nunc vero in hac languida Ecclesiæ senecta, elapsis florentibus Ecclesiæ temporibus, prudẽtiores hac in parte esse volumus patribus, martyribus, cõfessoribus, ipsisq; adeo Apostolis: imo ipsa Dei sapientia à filiis suis iustificatur. Quid igitur prætextus, aut potius simulatio illa de periculo possit & valeat, contra tam illustria, solida & vrgentia Scripturæ fundamenta, & antiquitatis testimonia, illi etiam qui à Pontificis partibus non prorsus alieni sunt, non dissimulant.

Quinta ratio est, Cum firmissime credendum sit, integrum Christum, corpus & sanguinem, tam sub specie panis quam sub specie vini veraciter cõtineri: ideo a laicis tantummodo sub specie panis, suscipienda est Eucharistia. Hoc argumentum repetitur in 3. Tridentino capitulo, eo vsque igitur eius explicationem differemus.

Sexta: Consuetudo hæc diu est obseruata, ergò habenda est pro lege. Hoc igitur pro cõfesso sumemus, totis mille & quadringentis annis post Christum natum, nullam fuisse in Ecclesia legẽ, nullam synodalem aut dogmaticam constitutionẽ, Sacramentum Eucharistiæ à laicis tantummodo sub specie panis esse suscipiẽdum: sed postremis illis temporibus, consuetudinẽ talem, sicut alia multa, paulatim in Ecclesiã inuectã. Quale enim sit quod dicunt: cõsuetudinẽ illam diu esse obseruatam, explicabimus in 2. Trident. cap. Quod vero ad argumentum attinet, scio in politicis hoc valere: sed in Ecclesia, verbo, institutione, præscripto & mandato Dei, nulla consuetudo vel debet, vel potest præscribere aut præiudicare. Et in hac ipsa materia, de calice scilicet Dominico sanctificando, & plebi ministrando, Cyprianus argumentum illud plane inuertit. Cum enim Aquarij, consuetudinem quorundam, qui ante Cyprianum fuissent, pro se allegarent: Cyprianus nequaquam vult concede-

re;

re, consuetudinem illam pro lege esse habendam: sed consuetudini opponit legem Euangelicam, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, inquit enim, legem Euangelicam & traditionem Dominicam vbiq; ita esse seruandam, vt ab eo quod Christus docuit & fecit, non recedatur.

Hæ sunt rationes, & hæc fundamenta Decreti Cõstantiensis: quibus superstructa primum fuit lex abrogati, erepti, prohibiti & interdicti Dominici calicis. Illas vero rationes ordine in nuda forma recensere volui: vt appareat, quã scilicet graues & iustæ sint, sicut eas Tridentinum capitulum appellat. Deinde vt facta collatione disputationũ, quę de eadem materia post Cõcilium illud secutæ sunt, consideretur, quomodo subinde alia quęsita sint fundamẽta, & quomodo lãguentib. argumẽtis, noua subinde pharmaca adhiberi curarint Pontificij: vt scilicet forma & specie plausibiliori proponi possent.

Tracta. Gersonis de communione laicorum.

Ad pleniorem autem Constantiensis decreti declarationem, pertinet tractatus Gersonis de communione laicorum. Memorabile enim est; quod post promulgatum interdictum calicis, cum animaduerterent multis non satisfieri illis rationibus, quibus tanquam fundamentis interdictam prohibitionem suam superstruit: seniores Cõcilij Constantiensis petierunt à Iohanne Gersone, vt is conquireret alias grauiores & firmiores rationes, persuasiones & allegationes, quibus expugnari possint illi qui ægre ferebant, communionem sub vtraque specie à Christo institutam, ab Apostolo cõfirmatam, & à primitiua Ecclesia obseruatam, sibi tam frigidis & ieiunis rationibus, sicut in decreto Constantiensi ponũtur, eripi. Factum fuit hoc, biennio post promulgatum decretum. Promulgatio enim facta est, anno Domini 1415. die Iunij 15. Gerson vero tractatum suum edidit Constantiæ, anno 1417. die Augusti 20. Et dignum est perpetua memoria ad omnem posteritatem, quod ex illa Gersonis annotatione habemus, quæ dictæ fuerint sententiæ à Theologis in Constantiensi Concilio, cũ instituta

Verba Gersonis.

esset deliberatio de rationib. prohibiti & erepti calicis. Ita enim inquit Gerson: Præsentes sunt in hoc Cõcilio de præclaris Vniuersitatibus, tam numero quam merito præcellentes Theologi: vnde dicunt eorũ plurimi, qui super hoc fuerunt simul cõgregati, quod consuetudo de non communicando laicos sub vtraq; specie, licite & rationabiliter fuerit introducta præsertim post multiplicationem fideliũ: & hoc propter euitationem multiplicis periculi, irreuerentiæ & scãdali circa susceptionem huius be-

Enumeratio periculorũ, quæ vsus calicis laicis secum adferre dicitur.

nedicti Sacramenti. Pericula autem hæc ita enumerãt. I. In effusione. II. In deportatione de loco ad locũ. In vasorum sordidatione, quę deberent esse sacrata, nec passim tractata & tacta à laicis. IIII. In barbis longis virorum. V. In conseruatione pro infirmis, posset enim acetum in vase generari, addito quod in æstate bibiones aut muscę generarentur, quandoq; etiam putresceret. VI. fieret multis quasi abominabile ad bibendum, quando multi alij præbibissent. VII. In quo vase fieret consecratio tanti vini, quãtum requireretur in Paschate pro aliquot millibus personarum. VIII. Damnum esset in sumptuositate vini: alibi enim vinum vix inuenitur, alibi caro comparatur. IX. Esset periculum in cõgelatione. X. Induceretur inde periculum falsæ credulitatis, quasi tanta esset dignitas laicorum circa sumptionem corporis Christi, sicut & Sacerdotum. XI. Existimaretur semper fuisse & esse necessaria communio calicis. Et ita peccassent omnes clerici, Doctores & Prælati, qui diuersæ cõsuetudini se nõ opposuerunt voce & scriptis. XII. Pateretur virtus & efficacia huius Sacramenti, esse magis in sũptione quam in consecratione. XIII. Sequeretur, Ecclesiam Romanam non recte sentire de Sacramentis, nec esse in hoc imitandam. XIIII. Sequeretur, Constantiense Concilium in fide & bonis moribus errasse. XV. Esset occasio schismatum in Christianitate.

Has fuisse rationes Theologorum in Concilio Constantiensi, ex Gersone discimus. Nec vero opus est singulis addere peculiares refutationes, pleræque enim tales sunt, quarum nunc ipsos Põtificios pudet. De periculo effusionis, supra diximus. De periculo deportationis, reseruationis, itẽ de vasorum contrectatione, facilis est responsio. Christus

Origenes.

enim sicut Origenes recte inquit, panem sacratum & poculum benedictionis non iussit seruari in crastinum, sed dixit: Accipite, edite & bibite. Humanæ igitur traditiones sunt. Et quæpropter seruandas illas traditiones, vsus calicis, qui habet institutionẽ & mandatum Christi, laicis prohibetur & eripitur, recte igitur huc accommodatur respõsum Christi: Marci 7. Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum. Item: Irritum facitis mãdatum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Et sapiẽs antiquitas, quæ & panem & poculũ sacratum ad infirmos & absentes deportauit, & in hunc vsum alicubi & aliquando per tempus non longũ reseruauit, de periculis illis non ita fuit solicita, vt propterea vsum calicis abrogaret. Noua igitur & sera est hæc Pontificiorum prudentia, orta demũ post annos 1400. Et nihil horum periculorum timendum esset, si relictis hominum traditionibus, poculum benedictionis non reponeretur, sed iuxta Christi institutionem statim dispensaretur. De vasis capacitate apud veteres nulla ne nata quidem fuit quæstio: cum tamen sæpius communicantium tanta esset frequentia, vt eam ne amplissimæ quidem basilicæ capere possent: sicut ostendit Leo ad Dioscorum, Epistola 81. Porro quam ridicula est ratio, de

IIII. Ratio prorsus ridicula.

longis barbis virorum? Certe in primitiua Ecclesia non omnes fideles fuerunt imberbes. Et inter ipsos Apostolos (si vera est Nicephori descriptio) Petrus habuit crispam & densam barbam. Quod si omnino alterum faciendum esset: nónne potius longæ virorum barbæ resecandæ essent, quam vsus Dominici calicis prohibendus? Quid vero de barbis in femellis fingunt, cum & illis poculum Domini denegent? Et hæc scilicet vna est de iustis & grauibus illis causis, quas Tridẽtinum Concilium celebrat. Eiusdem grauitatis & iustitiæ est ratio de sumptuositate vini: & quod abominabile quiddam sit, ex vno poculo multi bibant. Valde delicata igitur iam facta est Ecclesia, cum antiquitas sępe repetat, signum & tesseram esse Ecclesiasticæ vnitatis, quod omnibus vnum poculum proponitur, sicut Chrysostomus inquit. Illa vero ratio, non

Chrysostomus.

tantum leuis & ridicula, sed prorsus falsa est, quod dicunt, Ideo laicis ereptum esse vsum calicis, vt in sumptione corporis Eucharistiæ, maior sit dignitas Sacerdotum quam laicorum. Paulus enim docet in Christo Iesu credentes omnes esse vnum: Galat. 3. Et hæc ratio iamdudum, quasi ex professo est explosa à Chrysostomo, Homil. 18. in 2. Corinth.

In postremis vero rationibus ingenue fatentur

Theologi Constantiensis Concilij, quæ præcipua & principalis causa sit, quod tam pertinaciter digladientur de illa prohibitione calicis: ne scilicet errasse videantur clerici, Doctores, Prælati, Romana Ecclesia, & Concilium Constantiense. Et hanc rationem Lector bene obseruet.

Profecto nisi idoneus testis esset Gerso, vix crederet aliquis tam frigidas, tam leues, tam futiles & ridiculas rationes à Theologis, ex præcipuis Vniuersitatibus totius Christiani orbis congregatis, in re tam graui & seria propositas fuisse.

Quando igitur Pontificij in hac disputatione titulum vniuersalis Concilij tanquam caput Gorgonis obiiciunt, opponatur ipsis denudata turpitudo rationum & fundamētorum, ex quibus extructum est decretum illud Constantiensis prohibitionis. Et quidē ipse Gerson rationibus illis, indignis appellatione Theologica non satis fidit: ideo alias ipse, à senioribus Concilij rogatus cōquisiuit, quæ, quales in tali causa esse possint, nude & simpliciter tanquam in tabella spectandas proponam: hoc potissimum consilio, vt ex collatione Lector consideret, quid ex Gersonis schola Tridentini mutuati sint: & quomodo easdē rationes, alia specie, tectius scilicet & callidiori artificio proponant. Hæc collatio aliquem postea habebit vsum.

Sequūtur rationes Gersonis.

I. Prima igitur Gersonis ratio hæc est: Circa institutionem & ministrationem Sacramētorum, quædam sunt de necessitate Sacramenti, & de iure diuino: vt scilicet consecratio fiat per talem verborū formam, & in tali materia panis. Quædam vero tantummodo sunt de necessitate præcepti Ecclesiæ & de iure humano seu positiuo: vt scilicet cōsecratio fiat in azymo, in templo seu altari sacrato, cum talibus vestibus, cum lumine, cum Epistola & Euāgelio: item ieiunio stomacho. Talia enim sunt mutabilia, & ab Ecclesia possunt immutari. Et inter hæc ponit etiam vsum calicis, hoc est, vsum calicis, qui habet verbum, institutionem, præscriptum & mandatum filij Dei, in eodem loco & gradu ponit, cum Pontificio vestitu missificatorum, cum accensis cereis, cum lampadibus certo ritu excantatis, &c.

II. Secunda: Sumptio Eucharistiæ sub vtraq; specie à laicis, nunquā fuit præcepti iuris diuini: attamen dum fiebat præcipiente vel permittente, vel consulente Ecclesia, bene fiebat. Nunc vero dum certa ratione inoleuit opposita consuetudo per Ecclesiā laudata & rata: sumptio talis est temeraria, præsumptuosa, scandalosa, seditiosa, & ex consequenti, æternæ damnationis inductiua. Iucundum erit postea videre, quomodo eadem argumenta à Tridentinis, non in tam aperta & crassa forma, sed subtiliori artificio limitata proponantur.

III. Tertia: Christus Iohannis 6. dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Sed ibidem mox dicit: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Ergo communio sub vtraque specie non est necessaria: sed sufficit, si tantummodo sub specie panis sumatur. Idem argumentum in 1. Tridentino cap. repetitur.

IIII. Quarta: Spiritualis manducatio & bibitio semper est necessaria. In paruulis vero, & in casu necessitatis, tota communio Sacramentalis non cadit sub necessitate salutis. Ergo pars eius, scilicet vsus calicis, potest etiam extra necessitatem adultis laicis prohiberi & eripi. Hoc argumentum primus Tridentinus Canon recte notat, cum inquit: Ex necessitate salutis, &c.

V. Quinta: Gerson agnoscit, quam male sonet in piorum auribus, quod decretū Constantiense, cum concedat Christi institutionem præscribere vsum vtriusque speciei, tantum illam clausulam opponat: Hoc non obstante, &c. ideo varia quærit pharmacā, vt languenti huic argumento, prudens aliquod pharmacum iuxta Euripidē adhibeat. Summa vero pharmacum iuxta Euripidē adhibeat. Summa vero huc redit: Scripturam sacram non esse ita recipiendam nude & insolidū, contemptis aliis traditionib. habendam, iuribus humanis, & canonibus, & decretis, & glossis Doctorum frequenter & humiliter vti. Imo expositionem Scripturæ à veteribus traditam, recipere interpretationem recentiorum. Et tandem concludit, Scripturam in sui expositione finaliter resolui in authoritatem & consuetudinē vniuersalis Ecclesiæ.

Nicolaus Cusanus.

Hanc Gersonis sententiam, postea Nicolaus Cusanus apertius & crassius explicauit, Epistol. 2. ad Boemos, inquit enim: Scripturas ad tempus adaptari, & varie intelligi, ita vt vno tempore, secundum currentem vniuersalem ritum exponantur: mutato vero ritu, iterum sententia mutetur.

Huius argumenti neruos retinent quidē Pontificij: sed in tanta luce Euangelij, non audent illud tali forma proponere, sed aliis artificiis institutionem Christi eludunt, sicut postea ostendemus.

VI. Sexta: Videt Gerson, & hoc non parum habere incommodi, quod decretum Constantiense videatur simpliciter concedere, in primitiua Ecclesia, in conuentibus Ecclesiasticis, fuisse communē & vniuersalem vsum cōmunionis sub vtraque specie. Et quāuis hoc Gerson negare, & contrariū sine testimoniis siue exemplis docere non potest: addit tamen, probabilius videri, quod hæc obseruatio nūquam à tēpore Doctorum communius apud omnes extiterit. Et hæc Gersonis commonefactio, excitauit Pōtificios procuratores nostri temporis, quod aliqua talia exempla, quibus hoc probare in speciē conantur, conquisierunt: ne scilicet opus amplius sit fœda illa clausula: Hoc non obstante.

VII. Septima: Quando antiquitatis testimonia & exempla testantur, populum fidelem debere bibere sanguinem Christi: dicit Gerson, hæc exponenda esse de Sacerdotibus, qui celebrant pro toto populo: vt populus dicatur sanguinem Christi bibere, quia ministrantes pro eis illum bibant: quia scilicet (sicut Gabriel Biel dicit) Sacerdos est os Ecclesiæ. Hæc ratio talis est, quod ex Pontificiis iam aperte & in tali forma, illa vti audet.

VIII. Octaua: Augustinus licet de communicatione laicorum sub vtraque specie, sæpius tanquam necessaria loquatur: inuenitur tamē dixisse: Crede, & manducasti. Et eodem modo dicere potuit: Crede & bibisti. Ergo cōmunio laici sub vnius specie, non est necessaria: sed prohibito vsu calicis, potest lex constitui vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur. Sed multo plus est in hac conclusione, quam in præmissis. Augustinus enim in illo dicto nihil quicquam vel somniauit, de mutilanda & mutanda testamentaria filij Dei institutione. Sed disputat, Christum in concione Ioan. 6. non loqui de Capernaitica laniena corporis sui, sed de spirituali manducatione, quæ fit per fidem, inquit enim: vt quid paras dentes, & ventrem? Crede, & manducasti. II. Dictum illud recte ac-

Augustinus.

com-

commodatur ad salutarem sumptionem Eucharistiæ, ad quam fide accedere oportet. III. Vsurpatur etiam de casu necessitatis, quando scilicet non potest haberi copia Sacramentalis communionis, tunc enim valet illud Augustini: Crede & manducasti. Inde verò nulla ratione sequitur Constantiensis cōclusio. Et si tale quid inde sequeretur, non Dominici calicis, sed panis Eucharistici vsus abrogandus & prohibendus esset: nec laicis tantum, sed vniuersaliter omnibus, generaliter enim Augustinus dicit, Crede & manducasti.

Prima verò & vltima Gersonis ratio hæc est: Inuocandum potius esse auxilium brachij secularis, quam per ratiocinationes agendum, cum determinatio Concilij iam transierit in rem iudicatā. Item, in expugnatione diuersum sentientium, proficere viderentur, si Imperator acciperet factum illud prosequendum & terminandum, cum potentia etiam brachij secularis. Ita Gerson. Et notetur, hanc esse primam & vltimam Constātiensem probationem, quia videtur esse valde compēdiaria. Diserte etiam se declarat Gerson, contra quos disputet. Dicit enim, asserentes sumptionem Eucharistiæ esse licitam & vtilem laicis, tantum errare, quantum illos qui dicunt eam esse necessariam, de necessitate præcepti diuini & iuris dispensabilis.

Et hæ sunt rationes, tempore Constantiensis Concilij disputatæ & propositæ, quando primum nata est iniusta & impia illa lex interdicens prohibens & eripiens laicis vsum Dominici calicis, contra institutionem Christi, contra traditionem Apostolorum, & obseruationem primitiuæ Ecclesiæ.

ARGVMENTA BASILIENSIS Concilij.

Mox verò post 20. ferme annos, in Basiliensi Concilio, eadem prohibitio repetita & confirmata fuit. Et operæpretium est obseruare, quomodo tūc statim quædam rationes Constantiensis Concilij, vt nimis apertè & crasse expositæ, cœperint alia forma proponi.

Primò enim, quia sentiebant pias aures, Constantiensi illa clausula non immerito offendi: Licet Christus instituit sub vtraq; specie, hoc tamen non obstante, cōsuetudo, &c. rationem illam paululum immutatam, ita proponunt: Laicos & clericos non conficientes, non astringi ex præcepto Domini, ad sumptionem vtriusque speciei. Illam verò correctionem, ex Gersonis commonefactione sumpserunt: quam etiam Tridentinum Concilium imitatur, sicut suo loco explicabimus.

II. Nec illa forma Cōstantiensis argumenti placuit Basiliensibus: Licet in primitiua Ecclesia Eucharistia à fidelibus sub vtraque specie susciperetur: hoc tamen non obstante, &c. Basiliense igitur Conciliū argumentum illud ita format: Ecclesia ordinare habet, quomodo ministretur hoc Sacramentū, prout pro reuerentia ipsius Sacramēti, & salute fidelium viderit expedire. Et hoc argumentum quomodo in 2. Tridentino cap. repetatur, postea videbimus.

III. Modo iuxta ordinationem seu obseruationem Ecclesiæ communicarint, siue sub vna, siue sub vtraq; specie, proficit digne communicantibus ad salutē. Quare verò non potius iuxta ordinationem Christi, & traditione Apostolorum, quam primitiua Ecclesia religiose secuta est? Cogitetur autē quæso, quid sit salutem promittere illis, qui relinquentes mandatum Dei, tenent traditionēs hominum imò qui abrogant mandatum Dei, propter suas traditiones, Marc. 10. Ad dignam certe communicationem omnino requiritur fides. Sed fides ex auditu, auditus verò verbum Dei. Ergo vbi à verbo Dei disceditur, non potest esse vera fides. Et Cyprianus disputans de calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, ad illos qui ab eo quod Christus magister fecit, docuit & præcepit, humana institutione decedunt, accommodat illud Esaiæ, Frustra colunt me mandata & doctrinas hominum docētes. *Cyprian.*

Memorabile verò est, quomodo illam Basiliensem rationem, Iacobus Ziegleius cōtra Vualdenses amplificarit & illustrarit, hæc enim sunt eius verba, de communione sub vna specie: Hūc panē sub obedientis Romanæ Ecclesiæ manducamus, certi quia ob hoc obsequium fidei, viuemus in æternum. *Iacobus Zieglerus.*

IV. Sub vna specie, integre est totus Christus: ergò altera potest vel omitti, vel abrogari & prohiberi.

V. Consuetudinem non vetustissimam vnius speciei, Basilienses censent pro lege habendam propter has causas. I. Quia est rationabiliter introducta. Rationes verò sunt tales, sicut illas ex descriptionē Gersonis supra recensuimus. II. Quia diutissime est obseruata. Hoc verò ostendemus falsum esse, in explicatione secundi Tridentini capituli. III. Quia est à Doctoribus commendata. Intelliguntur autem non Doctores veteris & purioris Ecclesiæ, sed qui tunc in solis regnabant, quàm graues vero fuerint ipsorum commentationes, ex Gersonis annotatione iam didicimus.

ARGVMENTA NOSTRO TEMpore disputata, pro mutilatione communionis.

Veniamus iam ad nostrorum temporum disputationes: vbi accensa tubis, singulari Dei beneficio, luce verbi Dei necessitas imposita fuit Pontificiis, vt ex Scriptura quærerent prætextum aliquem huius mutilationis. Et quia videbant, in hac luce verbi Dei non amplius locum habere clausulam illā, Hoc non obstāte, nouo igitur & subtiliori artificio, formandæ fuerunt rationes. Non autem integras illas disputationes texeremus, sed tantum monstrabimus, ex collatione, quomodo subinde requisita sint alia & noua fundamenta, cum priora, ne ipsis quidem Pontificiis satisfacerent: & quomodo veteres rationes nouo artificio limatæ, alia subinde specie reformatæ sint. Id quod euidens indiciū est, causam quam Pontificij procuratores in hac disputatione sustinent, esse malam, dubiam, infirmam, languētem & ruinosam. Quæ enim noua nunc cōminiscuntur fundamenta, non sunt illa, ex quibus extructum primum fuit decretum huius mutilationis: sed conductitij rhetores, sophistico artificio talia post factum excogitant, vt illi parti, cui operam suam elocarunt, liber aliter inseruiant, & quoquo modo satisfaciant. Illa igitur tantum, quæ nostris temporibus à procuratoribus regni Pontificij, seu noua, seu renouata, in hac disputatione proposita sunt, breuiter notabimus.

Et primo hoc obseruetur. Quia in Scriptura extat manifesta, & certa descriptio testamentariæ institutionis filij Dei, viderunt illam lucem, non posse hoc quidem tempore animis hominū eripi, si cum Constantiensi Consilio dicatur: Hoc non obstante, vel, si cum Basiliensi Consilio sinē probatione fingatur, non omnes fideles illo mandato Christi constringi. Quærendus igitur fuit prætextus ex detortis quibusdam Scripturæ sen-

te..tiis, an hoc forsan artificio, tenebræ possent simpliciorũ oculis obduci. Vel certè vt illud assequerentur, quod Augustinus contra literas Petiliani inquit: Ambigua & peregrina testimonia malam causam vel moras faciendo sustentant.

Augustinus.

Et quidem cùm tempore Concilij Constantiensis & Basiliensis, in Scriptura nulla potuerint argumenta inuenire, excepto 6 cap. Iohannis, recentibus Pōtificiæ turpitudinis patronis, tanta suppetit argumentorum copia, vt etiã ex veteri testamẽto probare (si Dis placet) possint, fidelibus laicis eripiendũ esse vsum Dominici calicis. Osius enim in confessione Petricouiẽsi, ita argumentatur: Sicut in veteri Testamento discrimen inter Sacerdotes & laicos tale erat, quòd populus de sacrificiis quæ erant in materiis solida, simul edebat, de libaminibus verò, quæ liquoribus constabant, non populo, sed solis Sacerdotibus fas erat bibere, Leuit. 4.6. & 16. ita in nouo Testamento laicis prohibendus est vsus Dominici calicis, vt sit idẽ discrimẽ inter Sacerdotes & laicos, quod fuit in veteri Testamento. Atqui in veteri Testamento, non Sacerdotes ad propugnandã & illustrandam ordinis sui dignitatẽ hoc constituerãt, sed Dei erat ordinatio. In nouo verò Testamento, filius Dei cœnam instituit communem omnibus fidelibus, hoc est, discipulis suis, in qua calix Domini, pari conditione cunctis traditus est, sicut Theophylactus inquit. Et de vniuersa Ecclesia Paulus inquit: Omnes in vnum spiritũ potati sumus. Non ergo sequitur. In veteri Testamento fuit ex Dei ordinatione, in participatione sacrificiorum, tale discrimẽ inter Sacerdotes & populum. Ergo licet communionem Eucharistiæ Christus instituerit, Apostoli tradiderint, primitiua Ecclesia seruarit sub vtraq; specie, tamen vt discrimen illud veteris Testamenti eodẽ modo exteriũ in nouo Testamento, mutanda potius per homines, & mutilãda erit testamẽtaria institutio filij Dei. Quasi verò nullũ deberet discrimen esse, inter tempora veteris & noui Testamenti. Quid igitur est abrogatio veteris Testamenti, si ideò mutanda est institutio Christi, vt nullum sit discrimen inter vetus & nouum Testamentum? Et quid opus est prolixa refutatione, cùm argumẽtum illud, in illa ipsa planè forma, quasi ex professo reiectũ atq; explosum fuerit, in vera & puriori antiquitate, præcipuè verò à Chrysostomo Homilia 18. in 2. Epist. ad Corint. cuius verba suprà annotauimus. Veteres etiam ex vsu Mannæ, & aquæ ex petra, probarunt vsum vtriusq; speciei communem esse omnibus fidelibus, in nouo Testamento. Illud verò egregium est, quòd Eccius in locis communibus sacrilegium erepti calicis iustificat inde, quòd Dominus prædixerit de posteris Heli: vt quicunq; venerit ad Sacerdotem, ei dicat: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis. Bella mehercle consequentia, maledictum & suppliciũ, quod propter atrocia scelera Deus posteris Heli minatur, trahere ad vniuersum fidelem populum in Ecclesia, & quidem ita, vt propterea fidelibus laicis beneficium & priuilegium Dominici calicis, à Christo ipsis indultum, & ab Apostolis traditũ, prohibeatur & eripiatur. Digna profectò estOcciana hæc ratio, quæ seferatur inter argumenta Theologorum Constantiensis Concilij, quæ recitata sunt suprà. Qualis enim est causa quam defendunt, tales etiam sunt rationes.

Osius.

Eccius pro mutilatione communionis.

Sed audiamus porrò, quas ex nouo Testamento rationes proferant, quibus clarissima verba institutionis eludere conantur. Eccius inter cætera argumenta, allegat etiam sententiam Pauli, 1. Cor. 5. Pascha nostrũ immolatus est Christus. Epulemur itaque in azymis synceritatis & veritatis. Quia ibi mentio fit epulationis, & non bibitionis: item azymorum, & non vini, fingit igitur se probasse, Paulum tradidisse Corinthiis, in cõmunione Eucharistiæ vsum vnius tantummodò speciei. Singulari verò Dei iudicio factum esse interpretor, quòd tales patronos, & tales rationes sortita est impia mutilatio cœnæ Dominicæ. Certè si aliàs non constaret, ipsa rationum & argumentorũ qualitas ostendere posset, qualis sit causa illa quam defendunt Pontificij. Quod enim Paulus Corinthiis tradiderit vsum vtriusque speciei, manifestissimum est, 1. Cor. 11. Et tamen tam perfricta frons est in procuratoribus regni Pontificij, vt non vereantur contrarium de Paulo fingere: idq; testimonio planè nihil ad rem faciente. Vt enim Eccio hoc largiamur, quòd iuxta suum morem verbum ἑορτάζειν, pro crapulatione interpretetur, certè de cœnæ Dominicæ vel vna vel vtraq; specie sumenda, in illa sententia Paulus planè nihil loquitur: imò disertè se declarat, quòd non loquatur de azymis triticeis vel materialibus, dicit enim, In azymis synceritatis & veritatis. Imò ipsos fideles vocat azymos. Quin igitur ex illo loco Eccius vsum etiam sacrati panis ex cœna Dominica aufert, vt Christiani seipsos deuorent, quia sunt azymi. Et tamen propter tales rationes volunt nos abijcere clarissima verba institutionis cœnæ.

Alia argumenta Eccij.

Eiusdem dexteritatis est hæc Eccij ratio. Quotidie oramus: panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Miretur forsan Lector, quo artificio petitio illa Dominicę orationis accommodari possit ad defensionem mutilationis Cœnæ Dominicæ. Sed dicam tibi: Inquisitor quidam hæreticiæ prauitatis, scripsit contra Valdenses. Is argumentũ hoc ita format: Veteres testantur, Apostolos in celebratione cœnæ Dominicæ, adhibuisse recitationẽ orationis Dominicæ. Sed in illa tantùm fit mentio panis, non etiam vini. Apostolicũ igitur est, laicis prohibere & eripere vsum Dominici calicis. Et per consequens: licet Christus cœnam suam instituit, sub panis & vini specie: Ecclesia tamẽ inde vsque ab Apostolorum temporibus, orationem Dominicam direxit contra illam Christi institutionẽ, petens abrogationem & prohibitionem Dominici calicis, vt tantùm sub vna specie communicaretur. Petit enim panem tantùm. Illam verò precationem Ecclesię, Deus vsque ad Cõstantiense Concilium, hoc est, per annos 1400. non exaudiuit. Ita ergo Christus in oratione Dominica docuit orare, cõtra communionem sub vtraq; specie: & quidem biennio ante, priusquam cœnam Dominicam institueret. Quomodo igitur Romanus Pontifex iam quibusdam nationibus concedit vsum vtriusque speciei, si pugnat cum oratione Dominica, qua panem tantum petimus? Num vero oratio Dominica laicis tantum præscripta est? Quid si Sacerdotes dum celebrant, etiam orant, Panem nostrum, &c. Ergo & illis eripiendus erit vsus calicis.

Et hæc cum tam absurda sint, non veretur tamen Concilium Tridentinum omnes illas rationes ex vna fidelia dealbare, quod scilicet sint graues & iustæ: cum certissimum sit, petitionem illam Dominicæ orationis, non loqui de cœna Dominica. Et licet veteres quidam, allegoriam inde extru-

extruant: nota tamen est regula, ex allegoriis non facienda esse dogmata, quæ nō sunt in aliis certis & manifestis Scripturæ locis fundata. Multo minus igitur admittenda erit allegorica probatio, contra manifesta verba testamentariæ institutionis filij Dei. Et allegoria illa, si obstinate vrgeatur, simpliciter tollet vtramq; speciē Eucharistiæ. Sicut enim non facit mentionem vini, ita nec substantia, nec de specie panis materialis petitionem illam allegoria vult intelligi. Et veteres qui allegoria illa vsi sunt, nihil minus cogitarunt, quam de prohibēdo, abrogando & eripiēdo vsu Dominici calicis. Et in veteri Ecclesia, ne septem quidem illi dormientes, de argumentatione ista ex oratione Dominica cōtra verba institutionis quicquam somniarunt.

Sed propius pedē conferunt Pontificij, demonstraturi ex Scriptura communionem sub vna specie, Paulo & reliquis Apostolis, imo ipsi Christo & vsurpatam & probatam fuisse.

Hoc vero est artificium illud, quod Constātiensi & Basiliensi Conciliis prorsus ignotum fuit.

Argumentum Coloniensis Iesuitarum. Ex Paulo igitur Colonienses Iesuitæ ita argumentantur, 1. Corinth. 10. vbi fit mentio frangendi panis, & benedicendi calicis, ponitur vtraque species. Mox vero postea, vbi ad participationem seu sumptionem ventum est, dicit: Omnes ex eodem pane participamus. Sacerdotibus igitur consecrantibus, vtraque species debetur, laicis vero vna tātummodo sufficit. Hoc vero Ecclesiæ ignotū fuit, tempore veteris interpretis, qui habet: Omnes de vno pane & de vno calice participamus. Et Tridētinum Decretum edicit, veterem & vulgatam illam editionem esse habendam pro authentica, quam nemo reiicere, quouis prætextu audeat vel præsumat. Qui fit igitur, quod in hoc loco vetus editio à Pontificiis non habetur pro authentica: sed reiicitur hoc prætextu, quod Græcus textus ibi nō facit mentionem calicis? Sed intelligat Lector, Decretū hoc velle: Quando vetus editio suffragari videtur erroribus, & abusibus regni Pontificij, vt tunc habeatur pro authentica, quando vero illis repugnare iudicatur, tunc libere posse eam reiici.

Refutatio argumenti. Sed ad rem ipsam respondeamus. Paulus describens morem cōmunionis in Ecclesia Corinthiaca (Dicit enim, tanquam intelligentibus loquor) meminit & panis & calicis Domini. Format autem verum argumentum ex communione Eucharistiæ, quod accōmodet ad disputationē de idolorum thytis, satis habet ex vna parte id sumpsisse. Non quod vnius tātū partis sumptio vsitata fuerit apud Corinth. mox enim illis, quos dehortatur ab idolothytis, inquit: Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum, &c. Nō autem ad solos ministros Ecclesiæ pertinet hæc disputatio Pauli, de idolothytis. Et cap. 12. inquit: Omnes in vnum Spiritum potati sumus. Clarissime vero cap. 11. describitur, quod Corinthiis Paulus tradiderit vsum vtriusque speciei. Nihil igitur Pontificiorum mutilationi patrocinatur sententia illa Pauli, sicut Græce legitur. Quidam ex particula disiūctiua, apud Paulum 1. Corinth. 11. argumentum formant contra vsum vtriusque speciei, Paulus enim dicit: Qui comederit panem hunc, aut biberit poculum Domini indigne. Sed in disiūctiuis satis est, alteram partem poni. Paulum ergo liberum facere fingūt, siue sub vna, siue sub vtraque specie Eucharistia sumatur. Sed facilis & plana est responsio. Si in verbis institutionis, & in illis locis vbi disponitur & describitur forma cœnæ Dominicæ, Scriptura vteretur particulis disiunctis, non parum certe roboris haberet argumentum. Iam vero Paulus recitans institutionem Christi, vtitur particula copulatiua, inquit enim: Similiter & poculum, &c. II. Repetens suam traditionē, quomodo Christi institutionem ad vniuersam Ecclesiam accommodarit, & quomodo præscripserit formā celebrandæ Cœnæ Dominicæ, vtitur aliquoties particulis copulatiuis. Tertio, Describens vsum communionis in Ecclesia Corinthiaca, vtitur etiam copulatiua particula. Hæc adeo sunt manifesta, vt argumentum illud de particula disiunctiua in altera sententia, valde paucis inter ipsos Pontificios probetur. Neq; enim Paulus in illa sententia præscribit, disponit aut præcipit de modo communionis, id quod in aliis sententiis, per particulam copulatiuam facit: sed loquens de digna & indigna sumptione, vtitur disiunctiua particula, vt ostendat, parem reuerētiam vtriq; parti deberi, & pluribus modis posse reatum incurri in sumptione Eucharistiæ, vtrā enim partem quis cōtumelia affecerit, reus erit. Et recte retorquetur hoc argumentum in ipsos aduersarios. Quia enim, iuxta Ambrosij sententiam, indignus est Domino, qui aliter celebrat hoc mysterium quam à Christo traditum est, qui ergo in vna parte seruant institutionē Christi, in altera vero eam violant, mutant & mutilant, non releuantur vllo prætextu. Disiunctiua enim particula ostendit, eos incurrere reatum, qui siue in vsu panis, siue in vsu calicis, præter & cōtra institutionem agunt. Disiunctiua igitur illa particula apud Paulū, non probat aut confirmat Pontificiam mutilationē, sed accusat eam taxat & damnat, & monstrat fontes refutationis præcipui Pontificij argumenti, quod scilicet satisfiat institutioni Christi, si vna species digne sumatur, cum Christus integer & totus, sub vna etiā specie adsit. Paulus vero pronunciat incurri reatum, quando aliquid contra institutionem committitur, siue in panem, siue in poculum Domini.

Sed quicquid sit de traditione Pauli, & de consuetudine Paulinarum Ecclesiarum: dicunt ab aliis Apostolis communionem sub vna specie, & traditam & seruatā fuisse. Sed quibus quæso documētis hoc probant: Roffensis ex apocrypho Euangelio secundum Hebræos citat, Christum post suam resurrectionem Iacobo Iusto porrexisse Eucharistiā, sub panis tantummodo specie. Et ex Legēda citat, Christum Dionysio Sacramentum hoc ministrasse sub sola panis specie. Et inde habere originē communionē sub vna specie. Sed quia non apocryphorum commenta, nec fabularum figmenta quærimus, sed Scripturam flagitamus: ideo alius quærendus fuit prætextus. Osius igitur affirmat, quicquid Paulus vel tradiderit vel fecerit de vtraque specie, Iacobum certe in Hierosolymitana Ecclesia, & tradidisse & seruasse communionem sub vna tantum specie. Quia Actorum secundo, in descriptione exercitiorum Hierosolymitanæ Ecclesiæ recitatur fractio panis, & nulla ibi fit mentio vini. Quia vero animaduertit Osius, quantum incommodi habeat, si ponantur contraria docuisse Paulus & reliqui Apostoli: cum quidem inter illos qui Paulo dextras consensionis, ante conscriptam Epistolam ad Corinthios dederant, Iacobus etiam fuerit, Galat. secundo, ideo fingit Iacobum hoc fecisse in Hierosolymitana Ecclesia, non quod contrarius esset Paulo, sed vt ostēderet, liberum esse commu-

Roffensis.

Osius.

Argumentum ex loco Actorū 2.

nicare siue sub vtraque, siue sub vna specie. Sed expendamus, an tantum sit argumenti huius robur, quo institutionē cœnæ mutilare possint Pontificij. Quia enim verba institutionis Christi, & Paulinæ traditionis clarissima sunt: si ab illis nos dimouere volunt, necesse est vt argumēta, quibus illud efficere volunt, longè sint clariora, certiora & firmiora, quàm ipsa institutio. Sed descriptio Act. 2. non satis apertè, certò & firmiter ostēdit, an de vulgaribus epulis, an verò de cœna Dominica, locus iste intelligendus sit.

Chrysost. Chrysostomus enim fractionem panis, Act. 2. & 20. nō interpretatur de administratione cœnæ Dominicæ, sed de vulgari & quotidiano cibo. Et Oecumenius colligens Græcorum interpretationes, de vulgaribus cibis locum illum interpretatur: quòd scilicet significetur vilis & parabilis victus sine delitiis, eo quòd Lucas dicit, ipsos frangentes panē sumpsisse cibum. Et quidem Græcus textus non obscurè ostendit, mentionem fieri de tali fractione panis, quæ ad cibum seu alimentū pertineat. Dicit enim, per diem in templo congregatos fuisse fideles ad auditum verbi: postea in domibus fregisse panem ad alimentum. Ita enim loquitur: κλῶντες ἄρτον μετελάμβανον τροφῆς, hoc est, Frangentes panem sumebāt alimentum. Quis igitur sanæ mentis, propter locum ambiguum & obscurum, à clarissima luce verborū Christi & Pauli se dimoueri patietur? Certè si tempore Constantiensis & Basiliensis conciliorum iudicatum fuisset, vsum vnius tantùm speciei ex illo loco vel specie aliqua posse probari, non intermissum fuisset hoc argumentum: nec opus fuisset vel frigidis aliis rationibus, vel flagitiosa illa clausula: Hoc non obstante. Nulla igitur firma & manifesta est certitudo argumenti, quod contra communionem sub vtraque specie, ex loco Actor. 2. sumitur.

Infirmitas argumenti ex loco Actor. 2.

Non ignoro autem veteres quosdam fractionē illam panis, Act. 2. intelligere de celebratione Eucharistiæ. Quam interpretationem non reiicio, maximè quia Actor. 20. vna Sabbathi, cùm Paulus concionaturus esset, dicitur Ecclesia conuenisse ad frangendum panem, quod Beda ex Augustino interpretatur de celebratione mysteriorum. Sed ne hoc quidē modo, illa fractio panis patrocinabitur Pontificiæ mutilationi, id quod tribus firmissimis argumētis probabo. I. Nullus ex omnib. veteribus fractionem illam panis ita interpretatus est, quòd Apostoli vnam tantum Eucharistiæ speciem, altera prætermissa vel abrogata, fidelibus in Ecclesia dispensarint: multò minus hoc dogma inde extruxerunt, verba institutionis de calice, non pertinere ad laicos, sed illis vel posse vel debere vsum Dominici calicis prorsus interdici, ꝓhiberi & eripi. Certus sum, ex tota vera antiquitate, tale nihil posse proferri. Status igitur quæstionis non propriè hic est: An veteres quidam fractionem panis, Actor. 2. de celebratione Eucharistiæ intellexerint: sed, an docuerint Apostolos vnam tantùm partē Eucharistiæ laicis præbuisse, abrogata & erepta altera. Et quidem, an inde extruxerint dogma Pontificiorum, de mutilanda institutione. II. Pontificiorum axioma est, Sacrilegium esse, si Sacerdos celebrans consecret non vtramq; speciem, sed panem tantùm. Si igitur Actor. 2. quia tantùm panis exprimitur, ideò simpliciter excludendum est poculum Domini, sequetur, Apostolos Cœnam Dominicam panis tantummodò, non etiam calicis consecratione celebrasse. Quod Pontificij admittere non possunt. Si igitur dixerint, sicut aliter dicere non possunt, ex institutione per Synecdochen supplendum esse de cōsecratione alterius etiā speciei, licet id nominatim non exprimatur: tam manifestè admittunt Synecdochen, & conceduot, breuē illam historiæ notationem intelligendam & interpretādam esse iuxta descriptionē institutionis Cœnæ Dominicæ. Nec patebit ipsis hoc effugiū, si dicere voluerint, Lucam non describere, quid Apostoli vel cōsecrarint, vel ipsi sumpserint: sed tantùm, quid populo dispensarint. Nam Act. 20. Paulus Apostolus scribitur fregisse panem, & ipse gustasse. Nec iuxta sua axiomata dicere possunt: Paulum ibi vnam tantùm speciem sumpsisse; fuit enim tunc conficiens (sicut Pontificij loquuntur) quia fregit panem. Nolint igitur velint, coguntur in illis locis concedere & admittere Synecdochen, quæ non aliunde quàm ex verbis institutionis, supplenda est. Rectè igitur & nos dicimus, Apostolos in fractione illa panis dispensasse Eucharistiam, non præter vel contra, sed iuxta institutionem Christi, qui & panem & poculum præbuit. Instructio enim Apostolica est, Docete eos seruare, quæ ego præcepi vobis.

Obiectio de fractione panis, Actor. 2. tribus argumentis refutatur.

Pontificiorum axioma.

III. Fractio illa panis, non tantùm cæteris Apostolis, sed ipsi etiam Paulo tribuitur, Acto. 20. Paulum verò celebrationem, dispensationem & vsum Cœnæ Dominicæ tradidisse sub vtraque specie, nō Corinthus tantùm, sed omnibus qui inuocant nomen Domini, in omni loco, manifestè ipse testatur, 1. Cor. 11. Sed Lucas historicus nominat fractionem panis, phrasi Hebræis vsitatissima: quæ conuiuium, cœnam aut refectionem, quæ cibo & potu constat, descripturus, simpliciter nominat fractionem, aut manducationem panis. Insaniret autem, qui (legens in historiis) manducare panem) contendere vellet, homines illos sine potu vixisse. Nec verò ex sola phrasi de Synecdoche disputamus, Sed hanc Synecdochen, & quidem in hoc sensu Apostolis vsitatam fuisse, Paulus manifestè ostendit. Nam 1. Cor. 11. vbi expresse tradit vsum vtriusque speciei, tamen ita loquitur: Non licet Dominicam Cœnam manducare. Item, Quando conuenitis ad manducandum. Ibidem dicit, Non diiudicans corpus Domini, vbi tamen in eadem periodo bis copulatiuè coniungit edere & bibere.

Porrò obiter hoc adiiciam, quòd Roffensis, & post eum Iesuitæ Colonienses ex opere imperfecto, in Matthæum, quod Chrysostomo, sed falsò adscribitur, probare nituntur, Paulum in naui, Actor. 27. sub vna tantùm specie dispensasse Eucharistiam Lucæ, & reliquis discipulis.

Si Sophistæ in sophanis materiis, vt in laudanda quartana febri, tyrannide Busiridis, & similibus ita luderent, aliquo modo ferendum esset. Sed in se seria, pertinente ad conscientias piorum, ita ludere sacrosanctæ Scripturæ sententiis, & quidem ad euertenda clarissima verba testamentariæ institutionis filij Dei, nefarium profectò & sceleratum est. Lucas enim Act. 27. non breuiter, non obscurè, nec ambiguè, sed clarissimè multis repetitionibus disertè declarat, non agi in illa historia de celebratione Cœnæ Dominicæ, sed de sumptione vulgaris cibi, post multam & longam inediam.

Et quidem de Eucharistia historiam illam interpretari, si fiat sine iniuria & deprauatione institutionis Christi, catachresis est, non admodum sanè probanda, nec imitanda, fit enim præter veritatem historiæ, aliquo modo tamen toleranda. Autor enim

enim operis imperfecti, nihil inde statuit, quod ab institutione Christi dissentiat. Sed detorquere illā historiam ad mutationem, violationem & mutilationem Cœnæ Dominicæ, cùm de Eucharistiæ dispensatione prorsus nihil ibi dicatur, sacrilegiū profectò & sceleratum est. Et vel hinc æstimari potest, qua conscientia causam istam agant conducti procuratores regni Pōtificij. Eccius enim, cùm in omnibus illis argumentis, ex Apostolorum scriptis contortis, videat non satis esse præsidij, postremo dicit, communionem laicorum sub vna specie, esse vnum, quod veniat ex tacita traditione Apostolorum. Et ne vnum quidem scriptorē nominare potest, qui inter Apostolicas traditiones dogma illud referat. Sed vnum axioma habet Pontificia Ecclesia, quod Petrus Asotus his verbis explicat: Quicquid Romana Ecclesia credit & seruat, quod ex Scriptura probari non potest, vt illud simpliciter credatur ex traditione Apostolorum venire.

Eccius.

Axioma Pontificia Ecclesia.

Aliud Argumentū ex historia Luca 24.

Nec verò solis Apostolis maculam illā inurunt, quasi à testamentaria institutione Christi discessérint: sed ipsum filiū Dei fingunt post resurrectionē exemplo & facto destruxisse, quod in vltima Cœna, institutione & præcepto ædificarat. Dictitant enim, Christū post resurrectionē duobus discipulis in Emaus, Eucharistiā sub vnica solius panis specie tantūmodo præbuisse, atque ita ipsum, tanquam certissimum sui ipsius interpretem, facto ostendisse, quomodo institutionem cœnæ intelligi velit: quòd scilicet mandatū de vtriusque speciei sumptione, pertineat nō ad laicos, sed ad solos Sacerdotes, laicis verò vnius speciei communionem sufficere. Et non parum sanè roboris haberet hoc argumentū, si certò, manifestè & firmiter demonstrari posset, Christum facto & exemplo docuisse, ad laicos pertinere nō totam institutionem, sed tantum partem eius de panis scilicet specie. Sed quoniam verba institutionis manifesta sunt, & clarissimum est Pauli testimonium, institutionem Cœnæ pertinere ad totam Ecclesiā, id quod à Domino se accepisse testatur, omnino necesse erit testimonium quod diuersum doceat, longè esse clarius, certius & firmius, vt euidentiæ & certitudinis robore nos dimoueat à verbis institutionis, & à traditione Pauli, à Domino accepta. Quæstio igitur est: An ex illa historia euidenter, certò & firmiter demōstrari possint tria hæc capita. I. Quòd Christus in Emaus, duobus illis discipulis dederit Eucharistiā. II. idq; sub vnica solius tantùm specie. III. & quidē ita, quòd hoc facto voluerit docere, laicis tantùm vnam speciem esse dandam, non habita ratione institutionis. Multis autē argumentis conuincitur & demōstratur, tria illa capita non posse certò, euidēter & firmiter in historia illa ostēdi. Quòd.n. fractio illa panis in Emaus, fuerit Eucharistiæ dispensatio, ex Lucæ descriptione, nec clarum, nec certum est. Nam & vulgares concœnationes seu refectiones vocantur in Scriptura fractio panis, Isa. 58. Thren. 4. Matt. 14. Nec verba illa (quòd acceptum panem legitur benedixisse, & confractum dedisse duobus illis) conuincunt fuisse Eucharistiæ dispensationē. Nam & Matt. 14. & 15. de panibus & piscibus in deserto eadem verba vsurpantur, vbi nemo vel fingere audet, fuisse Eucharistiæ dispensationem. Formalia verò verba, quæ oportet ad elementum accedere, vt fiat Sacramentū: scilicet, Accipite, manducate, Hoc est corpus meū, non legimus in historia illa fractioni panis addita fuisse à Christo. Nec

Resp. ad 10.

virtuti panis illius, tribuitur apertio oculorum, sed historia simpliciter narrat, dum Christus panem frangeret, & distribueret, apertos ipsis fuisse oculos, sicut postea Apostolis recitāt, agnitū sibi fuisse Christum in fractione panis, non vi & virtute panis. Non igitur euidenter & certò probari potest, fractionem illam panis fuisse dispensationem Eucharistiæ. Circumstantiæ verò textus, non obscurè de vulgari cœna loquuntur. Erat enim tempus cœnæ, & in diuersorio ad mensam hospitis, epulis instructam recumbebant. More verò qui etiamnū apud Iudæos vsitatus est, Christus panem benedixit, & fractū distribuit. Et quia discipulis noti erāt ritus Christi, in benedictione & fractione panis, inde ipsum agnouerunt. Adeò verò non est certū, an historia illa loquatur de dispensatione Eucharistiæ, vt nec olim Constantiense & Basiliense, neq; nunc Tridentinum concilium ausum fuerit, pro defensione vnius speciei testimoniū illud allegare: quod tamen fortissimum esset, si certò & euidenter de illis constaret, quæ procuratores Pontificij, audacter historiæ huic affingunt. Nicolaus Lyranus, qui centum fermè annis ante Constantiense concilium scripsit, historiam illam interpretatur non de Eucharistia, sed de vulgari fractione panis.

Nicolaus Lyranus.

Et Vuilhelmus Vuideford, qui contra articulos Vicleffi scripsit, anno 1396. expressè dicit: nec ex textu, nec ex glossa, nec ex antiquis Doctoribus posse probari fractionem panis, Lucæ 24. fuisse panis consecrati.

VVilhelmus VVindeford.

Et Alphōsus de Castro, in opere aduersus hæreses lib. 6. cùm diu multumq; de historia illa disputasset, tandem concludit, se hac de re nihil definire velle.

Alphōsus de Castro.

Cum igitur certo non constet, historiam illā Lucæ 24 pertinere ad dispensationem Eucharistiæ: stulti verè essemus, si pateremur nos à manifesto, certo & firmo præscripto & mandato institutionis abduci per dubium, incertum & ambiguum testimonium. Huc enim rectè accommodatur, quod Augustinus habet contra Petiliani Epistolam capite 16. Non ea colligant & commemorent, quæ obscurè, vel ambiguè, vel figuratè dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit interpretatur, secundum sensum suum. Talia enim rectè intelligi, exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissimè dicta sunt, firma fide teneantur. Sed proferte aliquid, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrū sensum detorquere conemini. Hæc Augustinus.

Augustinus.

Nos verò habemus clarissimum testimonium, quomodo Christus nō tantum in vltima cœna instituerit Eucharistiam, verum etiam quomodo post ascensionem suam tradiderit Paulo, quòd institutionem de vtraque specie, velit accommodari ad vniuersam Ecclesiam, sicut suprà hoc ostendimus.

Nec fingendum est, Christū ea quæ & in vltima cœna instituit, & post ascensioné repetita ad Paulū traditione confirmauit, facto illo in Emaus voluisse infringere & euertere, cùm Paulus dicat de illa māducatione & bibitione, donec veniat ad iudicium.

Quicquid igitur de historia illa disputetur, hoc certum est, formam celebrandi & administrandi Eucharistiam, non esse Ecclesiæ in historia illa præscriptam. Non enim additum est mandatum, vt factum illud Christi imitemur: additum verò est tale mandatū, & præscripta forma administrationis cœnæ Dominicæ in verbis institutionis, & in Paulina traditione. Hoc fundamentum te-

Historia Lucæ 24. nil quicquā pertinet ad dispensationē Eucharistia.

nentes, aberrare non possumus. Aliàs enim omnia facta Christi, sine certo verbo ad nos pertinere, imitari nõ debemus. Nec ipsi Pontificij, qui historiam illam de consecratione, administratione, & dispensatione Eucharistiæ interpretantur, possunt nudè & simpliciter eam ita intueri, quin cogantur multa, quorum in hac historia, expressa mentio nõ fit, ex institutione Christi addere & supplere. Et hoc ita probabo, vt nullus tergiuersandi locus sit Pontificus. Quæro enim, an Sacerdoti contra formam & præscriptum institutionis, liceat solo pane cõsecrato, & calice in totum prætermisso, mysteria Eucharistiæ celebrare? Certè ipsi docent, ingẽs hoc sacrilegium esse. Atqui illud sequitur ex hac historia, si prætermissa institutione, ea tantum faciẽda sunt in celebratione Eucharistiæ, quę expressis verbis Lucas scribit facta esse in fractione panis in Emaus. Quæro itẽ, an Eucharistia confici vel possit, vel debeat sine verbis illis formalibus: Accipite, manducate, hoc est corpus meum, &c. Atqui sequetur hoc omnino, si non iuxta præscriptum institutionis, sed iuxta ea tantùm, quæ in Emauntica fractione panis facta esse scribũtur, Cœna Dominica celebrãda est.

Hæc duo Pontificij admittere & concedere non possunt. In quascunq; igitur partes se vertant, coguntur in duobus illis ad formam institutionis recurrere, si historiam Emaũticã simpliciter de administratione Eucharistiæ interpretandã esse contendant. Et nobis sufficit illud, quòd per has duas quæstiones Pontificij velint, nolint, necessario extorquetur, formam celebrandæ Eucharistiæ non posse simpliciter & totam sumi ex Emauntica historia, sed sumendã esse ex præscripto institutionis. Atq; ita incisus est neruus huius argumenti. Quod igitur Emaunticã historiam, si omnino intelligenda esset de celebratione Eucharistiæ, malumus ex verbis institutionis interpretari, quàm præscriptum & mãdatum institutionis mutare & mutilare, propter obscuram illam historiam, hoc est, quòd malumus formam celebrandæ & administrandæ Eucharistię, ex institutione, quam ex historia illa sumere: eius rei habemus graues rationes. Ad illud enim quod in institutione Christus fecit, additum est in singulis partibus mandatum, Hoc facite. Quod Paulus affirmat durare debere vsque ad consummationem seculi. De facto verò Emauntico, non extat vllum mandatum Dei, vt illud imitemur.

Pontificij verò illa, quæ de Historia Emauntica disputant, non tam in contextu Lucæ fundant, quã in Patrum quibusdam sententiis, qui fractionem illã panis, per allegoriam ad doctrinam de Eucharistia accommodant. Ad quas sententias multa possent responderi. Neq; enim omnes illi loci, de Eucharistiæ celebratione loquuntur, quos Patres eò accõmodant: sicut manifestum est de 6. cap. Ioannis, & 27. Actor. Sed quicquid sit de allegoricis illis Patrũ interpretationibus: hoc in quo status huius disputationis consistit, constat, apud Patres non tantum non dogma, sed ne disputationem quidem talem extare, Christum illo facto in Emaus voluisse ostẽdere, non totam institutionem cœnæ, sed tantũ dimidiam eius partẽ pertinere ad laicos, & vel oportere, vel licere vnam tantum speciem Eucharistiæ, altera prætermissa & subtracta laicis dispensare. Hæc non tantùm non dogmatizant, sed ne disputata quidem in Patrum scriptis ostẽdi possunt. Imo Græci non tantùm vsum vtriusq; speciei, pro vniuersa Ecclesia retinuerunt, sed & tradiderunt, & sæpe repetiuerunt dogma illud, vsum vtriusq; speciei ex institutione Christi, pertinere ad vniuersam Ecclesiam, & ad Sacerdotes & ad laicos, sicut suprà testimoniis ipsorum demonstratum est. Apud Augustinum verò locus extat manifestissimus, tract. 2. in Canonicam Ioan. vbi in illa ipsa allegoria de fractione panis in Emaus, disertè & expressis verbis meminit manducationis & bibitionis in Eucharistia, loquens de vniuersa Ecclesia; hæc enim sunt eius verba: *Discipuli eum non agnouerunt, nisi in fractione panis. Et verè, qui non sibi iudicium mãducat & bibit, in fractione panis Christum agnoscit.* Hæc sententia manifestissimè ostendit, Augustini allegoriam, sicut & reliquorum Patrum de fractione illa panis, nihil patrocinari mutilationi Cœnæ Dominicę, quę à Pontificiis in Ecclesiã inuecta est. *Verba Augustini*

Et hæ fermè sunt Scripturæ sententiæ, quas Põtificij procuratores in disputationibus nostrorum temporum, ad iustificandam mutilationem Cœnæ Dominicæ contorquent. Quæ enim præterea ex 6. cap. Ioannis argumenta nectunt, & quæ disputant de præscripto & mandato institutionis, quod non ad vniuersam Ecclesiam, sed ad solos Sacerdotes pertineat: illa locum suum habebunt in explicatione primi Tridentini capituli.

Hoc igitur est vnum genus argumentorum, quibus Pontificij in hac causa vtuntur, ex Scripturæ scilicet testimoniis. Alterum genus argumẽtorum, quib. vel maximè & præcipuè nituntur, sumunt ab autoritate & potestate Ecclesiæ. Operæ pretium autem est obseruare, quomodo inter Pontificios aspertius alij, alij rectius, alij subtilius & circumspectius, alij crassius & impudentius locum illum cõmunẽ de authoritate & potestate Ecclesiæ, accommodent ad defendẽdam mutilationem Testamentariæ institutionis Christi. Pighius disputans de cõmunione sub vna specie, simpliciter dicit: Romano Pontifici, Petri vicario, dictum esse à Christo, vt quodcunq; in vniuerso suo regno hic super terram figeret, refigeret, obligaret aut solueret, hoc ipsum ita fixum, refixum, obligatum, solutúmque coram Deo habitũ iri in cœlis. & ad decretum Constantiense, sententiam Deuteronomij 17. expunctis clausulis cõditionalibus (iudicabũt ibi iudicij veritatẽ. Item, Facies quodcũq; docuerint te, iuxta legẽ Domini) tanquam merum & mixtum Conciliorum imperium, sine vlla limitatione vel exceptione ita accommodat: Facies quodcunq; dixerint tibi, qui præsunt Ecclesiæ, sequeréque sentẽtiã eorum, non declinabis nec ad dexteram, nec ad sinistram: Qui verò superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex decreto Iudicis morietur homo, cunctúsque populus timebit. Osius verò ad legem illam Constantiensem accommodat Platonis sententiam, 1. de Legibus. Vobis vna certè lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, rectène an contra leges se habeant, sed vno omniũ ore, vnáq; voce rectè, tanquam à Diis positas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Latomus ad Bucerum scribẽs, inquit: Cùm rudis adhuc esset prima Ecclesia, ritum à Christo acceptum religiosè tenuit, donec docta à Patribus intellexit, vtráq; speciẽ conuenire Sacerdotibus, laicos solo pane contentos esse posse. Crassum hoc apophtegma, ne ipsis quidem Pontificiis ꝓbatur: licet declarat se, quòd talẽ ruditatẽ primitiuæ Ecclesię tribuerit. Sicut Ouid. scribens, inquit:

...... Rudis indigestáque moles.

Argumenta sumpta ab authoritate Ecclesiæ.

Pighius.

Osius.

Latomus.

Et

Et hi quidem ingenue & aperte explicant, quæ sit Pontificiorum sententia in loco communi, de authoritate & potestate Ecclesiæ. Alij vero illam quidem sententiam, sed paulo rectius & subtilius proponunt. Dicunt enim, Euangelium concedere Ecclesiæ libertatē in externis ritibus seu ceremonijs, quas pro ratione ædificationis possit variare & mutare. Et hoc loco multis declamitāt, propter externos ritus non esse turbandas Ecclesias, nec vnitatem eius scindendam. Adducunt etiam exemplum Victoris, quem Augustinus Epist. 86. acriter reprehendit, quod propter ieiunium Sabbathi totas Ecclesias turbaret & damnaret. Sed hoc argumentum, quacunque specie amplificatum, facile ipsis eripitur & excutitur. In ritibus enim adiaphoris, habet Ecclesia potestatem, non ad destructionem, sed ad ædificationem. Non autem habet libertatem & potestatem docendi aut statuendi aliquid contra mandata Dei, seu abrogandi & prohibendi vllam partem mandati diuini, quod pertinet ad Ecclesiā, ad ministerium, & ad nouum Testamentum. Ipsis enim Pontificiis notæ sunt veterū sententiæ: Nullo modo quod Dominus iubet, bonus seruus mutat. Et 25. quæst. 1. Sciendum summopere est, quod inde nouas leges condere potest Pontifex, vnde Euangelistæ aliquid & Prophetæ nihil dixerunt. Vbi vero aperte Dominus vel Apostoli eius, & eos sequētes sancti Patres, sententialiter aliquid definierunt: ibi non nouam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod prædicatum est, vsq; ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerūt Prophetæ & Apostoli, destrueret, quod absit, ... non sententiam dare, sed magis errare conuinceretur. Et quid opus est, plures veterum sententias conquirere, cum habeamus manifestam Pauli sententiam: Si quis præter id quod accepistis, vobis euangelizauerit, siue fuerit, vel Apostolus, vel Angelus de cœlo, anathema sit. Quid verò Ecclesiæ à Paulo de administratione cœnæ Dominicæ acceperint certum & manifestū est, 1. Cor. 11. Sed propius pedē conferentes dicunt, in ipsa celebratione Eucharistiæ, sicut ea à Domino vsurpata est, multa esse variata, mutata & abrogata, in quibus nemo Ecclesiā possit damnare, quasi in Christi mandatū cōmiserit. Christus enim vesperi post cœnā, præmissa prius ablutione pedū, & manducatione agni Paschalis, dedit Eucharistiā. Hæc vero Ecclesia non seruat, nec quisquam vt necessariū exigit, vt tātum duodecim, & quidem accumbentes ad mensam, sicut in prima Cœna factum est, ad communionem admittantur.

Sed & hoc argumentum facile soluitur per vsitatam regulam: De dissimilibus non est idem iudiciū. In institutione enim cœnæ Dominicæ, quædam pertinent ad substantiam cœnæ Dominicæ, quibus additum est mandatū Christi: Hoc facite, accipere scilicet panem, benedicere, frangere, distribuere, manducare. Similiter & calicem accipere, benedicere, distribuere, bibere, & hoc facere ad cōmemorationem Christi. De reliquis vero circumstantiis, quas pro ratione temporis tunc Christus seruauit, nullum tradidit, vel præscriptum, vel mandatum. Dicit enim: Hoc facite. Non autem addit, vt illud fiat tali tempore, & seruatis reliquis circumstantiis, non mandatis. Et modestissima est Augustini sententia, Epist. 118. Si hoc Dominus non præcepisset, sed tantū monuisset, vt semper post cœnam dispensaretur & acciperetur Eucharistia, credo, quod nemo illum morem mutasset. Non igitur valet consequentia à circumstantiis liberis & non mandatis, ad substantialia cœnæ Dominicæ, quæ habent præscriptum & mandatum diuinum, quod Paulus dicit durare debere vsq; ad gloriosum aduentū Christi, 1. Corinth. 11.

Tandem igitur Coloniense antididagma, petit iugulum causæ. Conatur enim probare, etiam in ipsis Sacramentorum substantialibus, vt in materia & forma, quæ habent præscriptum & mandatum diuinum: Ecclesiam, & quidem etiam Apostolorū tempore ostendisse suam libertatem & potestatem, quædam mutandi, variandi & abrogandi, idque in Baptismi Sacramento, cuius maior sit necessitas, cū scriptum sit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Documenta vero probationis sunt: Christus iussit baptizare in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti. Et hæc est forma Baptismi, ab ipso filio Dei instituta, præscripta & mandata. Sed Apostoli formam illam mutarunt, variarunt, & ad tempus abrogarunt, leguntur enim tantum in nomine Christi baptizasse, Actor. 2. & 19. Et hoc argumentum ad præsentem controuersiam speciose potest accommodari. Licet Christus in forma Baptismi expresse & distincte recitet nomen Patris, Filij, & Spiritus sancti, tamen Apostoli indicarunt, hoc non esse simpliciter necessarium, sed posse mutari, eo quod in Christi nomine propter essentiæ vnitatem, etiam Patris & Spiritus sancti nomen comprehendatur. Eodem ergo etiā modo, licet Christus vtramq; speciem Eucharistiæ, seorsim & diuisim (sicut veteres loquūtur) instituerit, tamen quia Christus integer & totus, cum corpore, sanguine, anima & spiritu adest, in altera etiā specie Ecclesia igitur recte iudicauit, vtráque speciem nō esse necessariam laicis, sed posse ipsis sufficere alteram tantum. Sicut enim Apostoli, ex argumentatione de vnitate essentiæ mutarunt institutionem Baptismi, ita Ecclesia ex argumentatione de concomitantia, recte potuit mutare institutionem cœnæ, de vtraq; specie. Sed respōdeo: Scriptura nō dicit, Apostolos ita baptizasse in Christi nomine, vt mutata & abrogata forma Baptismi, à Filio Dei præscripta & mandata, nomē Patris & Spiritus sancti prorsus præteritū, omissum & exclusum fuerit in actione & administratione Baptismi: hoc est, quod in Baptismo nulla ab Apostolis expressa & distincta mentio facta fuerit nominis Patris & Spiritus sancti, sed tantū nominis Christi. Sicut memini monachum quēdam opponere locum, Acto. 8. Tantū in Christi nomine baptizati erant: cum textus ibi simpliciter dicat, Samaritanos nondum accepisse visibilia dona Spiritus, sed tātum baptizatos fuisse in nomine Christi, sicut in Græco textu hoc manifestum est. Petrus igitur, qui Acto 2. dicit, Baptizemini in nomine Christi, expresse nominat Deum Patrē, cum inquit 1. Pet. 2. Baptisma esse stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, propter resurrectionem Christi, qui est in dextera Patris. Et Actor. 2. vbi nominat Baptismum in nomine Christi, diserte & expresse dicit: Accipietis donū Spiritus sancti. Item: Vobis est promissio, & liberis vestris, & omnibus, qui adhuc procul sunt, quos Dominus Deus vester aduocabit. Ita Paulus, qui Rom 6. dicit, nos in Christum baptizatos. Et Ephes. 5. Christum mundare Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Is, Tit. 3. diserte & expresse, in doctina Baptismi mentionē facit nominis Patris, Filij, & Spiritus sancti. Dicit enim, Deus nos saluos fecit per lauacrum rege-

Refutatio.

nerationis & renouationis Spiritus sancti, per Iesum Christum saluatorem nostrum. Imò Actor. 19. Paulus pronunciat illos nec rectè, nec in nomine Christi baptizatos, qui ignorabant, an esset Spiritus sanctus. Et de illo loco Ambrosius disputans li. 1. de Spiritu sancto, ca. 3. dicit, non esse plenum Baptisma, nisi in nomine & confessione Patris, Filij, & Spiritus sancti.

Planum igitur est, Apostolos nequaquã mutasse vel variasse formam Baptismi, à Christo traditam & præscriptam, ita vt sine mentione & nomine Patris & Spiritus Sancti, in solius Christi nomine baptizarint. Sciebant enim, institutioni Baptismi, Matth. 28. annexam esse hanc clausulam: Docentes eos seruare, quæ præcepi vobis. Quia verò Lucæ historici propositum non erat, describere quomodo & qua forma Apostoli baptizarint: illud enim ex institutione constabat, cum igitur Baptismum illum noui Testamenti à Christo institutum historica breuitate notare & nominare vellet, non necesse habuit semper repetere totã institutionem de materia, forma, vsu & fructu Baptismi, sed vt peculiari appellatione, Baptismum illum distingueret à Iohãnis Baptismo, & à legalibus Iudæorum Baptismis, nominauit baptismũ in nomine Christi, sumpta appellatione, Primo, ab effectu, in Baptismo enim Pater, Filius & Spiritus sanctus dispensant, applicant & obsignant communionem meritorum, mortis & resurrectionis Christi: sicut Rom. 6 Gala. 3. Tit. 3. 1. Pet. 3. Scriptura tradit. Secundo, sumpta est appellatio ab autore, qui Baptismũ instituit, vt in nomine Christi baptizare, idem sit quod iussu, mandato & auspicijs Christi baptizare. Quomodo verò ipse baptizari mandarit, constat ex institutione. Baptismus igitur in nomine Christi non rectè administratur, nisi iuxta institutionem in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti detur. Non igitur verum est, Apostolos formam Baptismi à Christo præscriptam, mutasse, mutilasse & abrogasse.

Altera antidagmatis probatio hæc est, Christus præcepit baptizare, cum immersione totius corporis in aquam, id enim affirmant, verbum *βαπτίζειν* significare. Sed Ecclesia hoc indicat non esse necessarium, sed sufficere, si baptizatio fiat vel perfusione, vel aspersione aquæ. Et tamen hoc pertinet ad substantialia Baptismi. Respõdeo: Si verbũ *βαπτίζειν* simpliciter significaret, totum corpus in aquam immergere: nemo morem immersionis vel potuisset vel debuisset mutare. Sed Paulus certissimus interpres, dicit baptizare esse mundare seu purgare per lauacrum aquæ in verbo. Siue igitur per ambulationẽ quę fiat adhibita aqua, Eph. 5. Tit. 3. Act. 2. siue adhibitio aquæ fiat mergendo, tingẽdo, perfundendo seu aspergendo, est baptizatio: est enim purgatio seu ablutio per lauacrũ aquę Nec ad lauacrũ necessario sequitur, immersio sub aquam. Et ablutio etiam manuũ, lectulorum, æramentorum, & poculorum, quæ fit adhibitione aquę, siue mergẽdo, siue tingendo, siue perfundendo, Mar. 7. vocatur Baptismus. Nec in Baptismo Christi salẽ fieri necesse est confricationem corporis cũ aqua, sicut fit, quando sordes corporis detergendæ sunt, 1. Pet. 3. Christi igitur mandatum est, vt in baptismo fiat purificatio seu ablutio per lauacrũ aquę. Quo verò modo ablutio illa fieri debeat siue mergẽdo, siue tingẽdo, perfũdẽdo, siue aspergẽdo, Christ⁹ nõ pręscripsit. Nulla igitur hac in re, mutatio fit in substãtialib. Baptismi.

Disputans etiam de trina tinctione, quæ mutata sit. Sed certum est, Christum non præscripsisse & mandasse, siue vnicam, siue binam, siue trinam tinctionem: nec prohibuisse, si pluries fiat, in vnico Baptismo, Satisfit enim institutioni, quando fit ablutio, adhibita aqua. *Trina tinctio in Baptismo nõ necessaria*

Quod verò dicunt, Christi præscriptum & præceptum esse, vt infantes non prius baptizẽtur, quã doceri possint, illud verò Ecclesiam priuata autoritate, contra præscriptum & mandatũ Christi mutasse Anabaptisticum, & falsum est, sicut ostẽdimus in loco de baptismo. Nullo modo igitur verum est (probari enim nõ potest) Ecclesiam habere potestatem mutãdi, variãdi, mutilãdi, abrogandi & prohibendi aliquid eorũ, quæ substantialibus Sacramẽtorum à filio Dei tradita, præscripta & mandata sunt. Vera enim Ecclesia non dominatur fidei, 2. Cor. 1. sed sedens ad pedes vnici magistri Christi, reuerenter & obedienter verbũ eius audit, Matth. 2. Lucæ 19 ædificata enim est super fundamentũ Prophetarum & Apostolorum, Eph. 2. semper sibi proponens illud: Docete eos seruare, quæ ego præcepi vobis, Matt. 28. Si igitur oues Christi sumus, audiamus vocem pastoris nostri, inquit Augustinus contra literas Petiliani. Et hoc est secundũ genus argumẽtorũ, à libertate, autoritate & potestate Ecclesię.

Tertium vero genus argumentorũ est, quod testimonijs antiquitatis conantur probare, nec semper, nec vbiq;, in veteri Ecclesia vsum vtriusq; speciei obseruatum fuisse, sed semper etiã in primitiua Ecclesia, in vsu fuisse communionẽ laicorũ, sub vna tantummodo specie. Sed hæc commodiorem locum habebunt in explicatione secundi Tridentini capituli, video enim præter opinionem & institutionem, materiã hanc excreuisse. Non inutilem tamen iudico hanc annotationem, ostendit enim, qualia fundamenta causæ suæ habeant Pontificij. Non inutilis etiam est collatio, quomodo subinde vel noua excogitata sint fũdamenta, vel vetera nouis coloribus reformata. Ex hac etiam collatione argumentorum, multa quæ in Tridentinis decretis breuius & rectius attinguntur, intelligi poterunt.

ARGVMENTA TRIDENTINAE Synodi, de communione sub vna Specie.

Accedamus igitur tandem ad examen Decretorum quintæ Sessionis. Principio autem Lector obseruabit, quod Tridentina congregatio noluerit õnes rationes, quæ in hac disputatione à Pontificijs Scriptoribus hucusq; agitatæ fuerunt, per repetitionem suas facere. Sed valde multas quasi habito delectu prætererierunt: sine dubio ideo, quod incertę, infirmæ, ineptæ & absurdæ pleræq; visæ sunt. Retinuerunt autem, & selegerũt paucas quasdam: sine dubio, quæ ex toto illo cumulo optimę & fortissimę iudicatę fuerunt. Ne tamen studium & operã procuratorum regni sui prorsus improbasse vel dãnasse videantur, decernũt in II. capitulo, & II. Canone, omnes tales rationes & causas graues & iustas esse.

Quinq; autẽ video rationes esse, quas Tridentinum Conciliũ, tanquam ex omnibus copiis præcipuas & fortissimas, in hoc certamine in aciem produxit, ad propugnandam Pontificiam mutilationẽ cœnę Dominicę. Illas igitur ordine examinabimus.

Prima autem ratio hæc est. Etsi Christus Sacramentum hoc in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit: laici tamen, & clerici non conficientes, nullo diuino præcepto ad sumptionem

nem vtriusque speciei obligantur. Alterius igitur speciei communio illis ad salutem sufficit.

In hoc argumento conclusio est κρινόμενον de quo controuersia est. Iam vero in omni argumentatione requiritur αἴτιον quod sit ratio & causa, cur positis & concessis quibusdam, cõclusio vera & necessaria ratione inde sequatur, & ita certo se habere probetur. In huius vero argumenti antecedente, ponitur & conceditur, Christum instituisse vsum vtrique speciei. Quomodo vero quæso inde cõcluditur & probatur, ad laicos non pertinere mandatum Christi, de sumptione vtriusq; speciei? nisi forsan ex veteri illa topica sumptũ est, cuius artificiũ extat Genes. 3. licet Deus præceperit, vt non comederetis ex omni ligno, tamen potestis illud facere.

Certe de magna & ardua re hoc loco disputatio est, de testamentaria scilicet institutione Filij Dei. Illa vero non est vel ambigua, vel obscura: sed tãta est eius lux, quæ omnium oculis, etiam quando cõcepta est præsumptio discedẽdi à verbis institutionis, se ingerit. Ante omnia igitur operam dandam esse, Tridentini patres iudicarunt, vt institutionis molem, qua se valde premi sentiunt, quoquo modo amoliantur.

Et Constantiense quidem concilium, aliquam voluit reddere rationẽ mutilationis, quamuis valde crassam & violentam. Decernit enim, non obstante institutione Dominica, recentem consuetudinem pro lege esse habendam. Sed illam Maximã, nostra tempora luce verbi illustrata, non ferunt. Ideo Tridentini ex Basiliensi Concilio aliud mutuantur artificium, vt scilicet nulla prorsus monstrata, reddita & explicata ratione, vnde & simpliciter, pro imperio, & plus quam prætoria authoritate asseuerent & promulgent, licet Christus instituerit vsum vtrinsq. speciei, tamen laicos nullo diuino præcepto obligari ad sumptionem vtriusque speciei. Atqui hoc ipsum est, quod in controuersia positum, certa, euidenti & necessaria ostensione probandum & confirmandum erat. Legimus enim in institutione verba disponentia, præscribentia, mandantia & præcipientia, non tantum in vna, sed in vtraq. parte: Accipite, edite, bibite. Et vtriq. parti, similiter additum est mandatum: Hoc facite. Ergo ad quos prior pars pertinet, ad eos etiam altera pars referenda videtur. Dum vero Tridentini Patres decernunt, verba mandantia in prima quidem parte institutionis, pertinere ad omnes Christi fideles, sacerdotes & laicos, in altera vero parte, verba præcipientia obligare tantum sacerdotes, & non laicos.

Tridentinorũ artificium.

Huius vero diuulsionis & diuersitatis, nullã prorsus in institutione monstrant rationem: cum tamẽ altera illa pars primæ annectatur, nõ tantũ per particulam copulatiuã, &, sed & per particulam (similiter.) Et quidem cum in altera parte, vniuersalis particula diserte exprimatur, quod in 1. parte non sit, Bibite ex hoc omnes, & additur: Hoc facite. Diligẽter autem expendi singula verba in primo Tridentino capitulo: nõ tamen potui deprehendere, quod vllam vel minimam rationẽ ex verbo Dei assignẽt, qua laicorum conscientias erudire & tranquillas reddere conentur: vt certo statuere possint, cum in vtraque parte institutionis sint verba mandantia, quod illis, quæ in prima parte sunt, ipsi etiam laici obligentur: quæ vero in altera parte sunt pręcepta, ea nihil pertinere ad laicos.

A Tridẽtinis ratio mutilationis Cœnæ Dominicæ reddi nõ potest.

Duas vero alias inuenio rationes, in primo hoc capitulo expositas, sed ita, non quod per illas velint monstrare causas, & reddere rationes huius sui decreti: sed vt in principio protestentur, nullam ab se requirendam esse aliam rationem, quam αὐτὸς ἔφα. Iuxta Canonistas enim sicut Papa, ita etiam Concilium volũtatem habet pro ratione, in his quæ vult. Et Parisienses aduersus Lutherum dicũt, legem definiendi in Pontificia Ecclesia hanc esse, vt quid sẽtiãt, paucis explicent, rationes vero cur ita definiant, nullas scripto mandent.

Prima igitur ratio hæc est. Tridentina Synodus à Spiritu sancto edocta, declarat ac docet: Licet Christus institueret, &c. Vbi vero Synodus edocta est à Spiritu sancto, de hac declaratione? Num ex aliquo Scripturę loco? Moris enim est Scripturę, sicut Hieronymus recte dicit, vt quæ in vno loco breuius & obscurius dicta sunt, in alio loco explicet & declaret. Nullum certe scripturæ locum, ex quo declarationem illam sumpserit, indicant, sed Christo opponunt Spiritum sanctum, ita vt Christus quidem olim in vltima cœna præceptiuè instituerit vtramque speciẽ, Spiritus vero Sanctus nũc in Tridentina Synodo diuersam declarationẽ Patribus inspirarit.

Memorabilis vero ratio est, licet sine verbi Dei testimonio, imo cõtra manifesta Christi verba hãc declarationem proferant, quare tamẽ pro certissimo fidei articulo amplectenda sit, quia scilicet Spiritus sanctus est Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & pietatis. Valet autem consequẽtia à baculo ad angulum.

Secunda ratio est: Tridentina Synodus, secuta iudicium & consuetudinem Ecclesiæ, declarat ac docet, &c. Cuius vero Ecclesię? Nõ Apostolicæ, nec primitiuæ: quale enim illius iudicium fuerit, supra monstrauimus: sed eius quæ circa Constantiense Concilium, consuetudinem illam contra Scripturam & morem primitiuæ Ecclesiæ inuexit, & quæ postea illam consuetudinem in Constantiensi Cõcilio iudicauit pro lege habendam.

Egregiæ sane rationes. Passim conqueruntur pię conscientiæ, etiam in Babylonica regni Pontificij captiuate, se moueri clarissima luce verborum institutionis, quę forma Testamenti ab ipso filio Dei tradita, & Ecclesiæ commendata est, non per modũ Concilij, sed in forma præcepti & mãdati. Sed Tridentinum Concilium simpliciter repetit & confirmat veterem cantilenam: præceptum scilicet institutionis de sumptione vtriusque speciei, nõ obligare laicos. Dum vero quæruntur rationes, quibus pia mens erudiri, cõfirmari, & certa reddi possit, pro thesauro ostenduntur carbones, scilicet, quia Tridentina Synodus ita declarat & docet. Et quia Ecclesia in Constantiensi Concilio ita diiudicauit: ergo Christus licet instituerit, &c.

Hactenus Pontificij procuratores laborarunt, aliquo modo & quacũque specie, ex verbis institutionis ostendere, mandatum de bibendo calice, nõ pertinere ad laicos, vt non prorsus sine omni ratione, ex mera tyrannide viderentur populo eripuisse vsum Dominici calicis. Sed Tridentina Synodus non vult copias suas in illas angustias redigi, vt nõ certior & firmior sit hęc declaratio, quam certo & firmiter illa ex verbis institutionis probari & demonstrari potest: ideo sine ratione decretum tantum proponitur. Videntur tamen, quanquam valde obscure, ad disputationes illas alludere.

Argumẽtũ ad quod alludit 1. Canon.

Primus enim Canon dicit, non omnes fideles ex necessitate salutis, ad sumptionem vtriusq; speciei

obligari. Et argumentum ad quod Canon ille alludit, hoc est, in casu necessitatis fideles saluantur, etiamsi prorsus non possint habere copiã Sacramẽtalis communionis. Ergo citra dispendium salutis, etiam extra casum necessitatis, vsus vnius partis potest abrogari. Idem enim iuris quod de toto, etiam de partib. est. Et quod ad antecedens attinet, supra de Sacramentis in genere, in IIII. Canone explicauimus, quomodo Sacraméta sint ad salutem necessaria. De casu enim necessitatis, vera est Augustini sententia, etiã à Longobardo citata: Non est dubitandum, vnumquẽque fidelium corporis & sanguinis Domini tunc esse participem, quando in Baptismate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque cõsortio, nec priuari Sacramenti illius participatione & beneficio, etiam si antequã panem illum comedat, & calicem bibat, in vnitate corporis Christi constitutus, de hoc seculo migrauit. In casu igitur necessitatis, vbi copia Sacramentalis cõmunionis haberi nõ potest, valent hæ regulæ: Deum salutẽ fidelium, non alligasse Sacramentis. Item: Crede & manducasti. Cõsideretur autem, qualis sit cõsequentia: In casu necessitatis fideles saluãtur, sine Sacramentali cõmunione. Ergo extra casũ necessitatis, licet mutare & mutilare testamentariam institutionem Filij Dei. Certe si à casu necessitatis, argumentandum est ad abrogationem & prohibitionem extra casum necessitatis: sequetur nõ alteram tantum partem, sed totam Eucharistiæ communionem abrogari, prohiberi, & Ecclesiæ eripi posse. Latro enim in cruce saluatur, etiamsi neutram Eucharistiæ speciem acceperit. Sed de casu necessitatis, plura ad argumenti huius explicationem pertinentia, ex Augustino annotauimus, in explicatione IIII. Canonis, de Sacramentis in genere.

Augustinus de casu necessitatis.

Illud autẽ vehementer mihi mirum fuit visum: cùm magnis contentionibus, ab omnib. nostri seculi Pontificiis scriptorib. laboratum & sudatũ sit, vt ex ipsa descriptione institutionis cœnę Dominicæ, vel specie aliqua ostendi posset mandatũ Christi, de sumptione calicis, ex præcepto obligare non laicos, sed sacerdotes tãtum (hac enim vnica ratione, si illud ostendi & probari posset, vident solide responderi posse ad omnia argumenta, quæ Põtificiæ mutilationi ex institutione opponũtur) valde inquã principio mirabar, quare Tridẽtina Synodus diserte & expressa verbis decretũ suum in illis Põtificiorum disputationibus fundare noluisset. Sed postea animaduerti, graui illud consilio factũ esse: quia scilicet senserũt, quam parũ firma sit illa non tam contorsio, quam ludificatio testamentarię institutionis Filij Dei. Et hæc etiã causa est, quod nec in Constantiensi, nec in Basiliensi Cõcilio ratio illa reperitur: cũ tamẽ multæ & variæ rationes ibi excogitarentur. Obscure tamẽ in 1. ca. Tridentini Patres ad commentum illud alludunt, vbi dicũt: Etsi Christus Apostolis tradidit Eucharistiã sub vtraque specie, nõ tamẽ ideo omnes Christi fideles, statuto Domini ad vtramq; speciem accipiẽdam astringũtur. Ratio enim consequẽtiæ in hac argumentatione alia esse nõ potest, quam quod ea, quæ Christus in institutione cœnæ ad Apostolos dixit, nõ pertineant ad vniuersam Ecclesiã ideo, quia tantum ad Apostolos illa dicta fuerũt. Quia igitur ad disputationem illam, quam manifesta repetitione Tridentini suam facere nolunt, obscure tamen alludunt, videndum est quale sit nouum illud commentum, quod tempore Constantiensis & Basiliensis Conciliorum adhuc ignotum fuit. Ita enim manifestum fiet, nullis Sophisticis tenebris obscurari posse clarissimam lucem institutionis Christi. Quo enim acrius impugnatur, eo clarius elucescit veritas.

Pighius vero & Andradius, præ ceteris magna cõtentione hanc fabulã agunt: & paucis argumenta ipsorum notabo. Vtile enim est, commonefactionis gratia, proponi talia exempla, quæ ostendant, quam audacter & impudenter, quã misere, & impiè Pontificij, propter tuendã suam mutilationem ludificent, deprauent, torqueant & excarnificent sacratissima verba testamentariæ institutionis Filij Dei. Pighius sumit verba institutionis, sicut illa à Luca & Paulo descripta sũt, prorsus præteritis Matthæi & Marci descriptionibus. Et hoc artificio testamentariam institutionẽ Christi ludificat. In prima, inquit, parte institutionis, Christus Apostolis duo mandat: I. Accipite, manducate. II. Hoc (quod scilicet iam me facientem vidistis) facite, in me cõmemorationem, hoc est, Præcipit vt in posterũ accepto pane, gratias agant seu benedicant, & illum distribuant accipiendum & manducandum aliis, additis verbis illis: Hoc est corpus meum, &c. In altera vero institutionis parte de calice, Lucæ & Pauli descriptio nõ habet, Christum Apostolis dedisse calicem: nec præceptiue & imperatiue dixisse: Bibite ex hoc omnes. Ergo cum addit, Hoc facite, non præcipit, vt Apostoli & Sacerdotes poculum benedictionis bibendum dispensent. Hoc enim tantum ipsis præcepit in posterum faciendum, quod viderant Christum in prima Cœna facientem. Iam vero Christus, iuxta Lucæ & Pauli descriptionem, in prima Cœna ne Apostolis quidem, poculum benedictionis dispensauit, addito præcepto: Bibite ex hoc omnes. Hæc enim verba Lucas & Paulus non habent: Dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Sed quia in Pauli descriptione Christus dicit: Hoc facite: quotiescunque biberitis: significare voluit, tunc tantum sacerdotes debere de poculo Domini bibere, quando faciunt, hoc est, quando sacrificant: ipsos vero etiam Sacerdotes quando non faciunt, hoc est, sacrificant, non habere mandatum bibendi de poculo Domini. Hæc est Pighiana tela, quæ simpliciter ponit, Christum in institutione poculum consecratum non dedisse Apostolis, nec præcepisse ipsis, Bibite ex hoc omnes. Falsũm nunc igitur & mendacium erit, quod Matthæus & Marcus scribunt, Christum in institutione cœnæ, poculum benedictionis dedisse discipulis, & dixisse: Bibite ex hoc omnes. Pighius respõdet, Christum post ascensionẽ verba institutionis plenius reuelasse Paulo. Nũ vero ita, vt falsitatis & mendacij argueret ea, quæ à Matthæo & Marco descripta sunt? Operæ precium vero est audire, quomodo Matthæi descriptionem, quę de calice & præceptiue, & per notam vniuersalem loquitur, eludat. Dicit enim non incongruenter intelligi posse, ea quæ Matthæus de calice scribit, pertinere non ad normam præfixam celebrando in futurum hoc mysterio, sed tantum ad illum actum cum duodecim Apostolis pertinuisse. Quare vero hoc? Quia scilicet in Matthæi descriptione, non additur mandatum: Hoc facite. Ita Pighius. Sed quia nimium crassa est violenta hæc institutionis diuulsio, vt nulla prorsus admittatur collatio descriptionum institutionis, sicut in quatuor locis Scripturæ extant: nec quod in vnius descriptione præ-

Pighius. Andradius.

Pighianũ artificium.

præteritum est, ex aliorum repetitionibus liceat supplere: vt scilicet quando Matthæi descriptio vrgetur, simpliciter dicamus, Christum non dixisse, Hoc facite in mei commemorationem: si Lucæ & Pauli descriptio tractatur, vt simpliciter negemus, Christum in institutione calicē dedisse discipulis, nec dixisse: Bibite ex hoc omnes; quia scilicet Lucę & Pauli descriptio, verba illa non habet. Hæc quia nimis impudenter impia sunt, non probantur ab omnibus Pontificiis. Vna enim & eadem institutio est, quæ quatuor in locis describitur, & sacri scriptores ita mutuas operas tradiderunt, vt quod priores Matthæus & Marcus prætererunt, posteriores Lucas & Paulus suppleuerint. Quæ vero in priorū descriptionibus satis luculēter explicata erant, ea posteriores non indicarunt omnia repetenda esse, cū quidem omnes descriptiones conferri vellent.

Volui tamen Pighianum illud artificiū notare, vt extet illustre exemplum, ad quas impudenter & crassas ludificationes Scripturæ, suscepta defensio Pontificiæ mutilationis, humana ingenia abripiat.

Andradij elusio. Andradius vero nouus artifex, concedit in institutione extare mādatum de sumptione calicis. Sed alia via, quam Pighius ingreditur, probaturus, verba institutionis de calice, non pertinere ad laicos, sed ad solos sacerdotes. Et obseruabit Lector, non de vini tantum specie laicis eripienda Pontificios laborare, sed hoc pugnant, laicos ad dulcissima verba Christi, quæ communioni calicis addita sunt, nullum plane ius habere, quia scilicet verba illa ad solos sacerdotes pertineant. Sumpsi autem potissimum Andradij disputationem expendendam, quæ cum mens sit Tridentini Concilij in primo argumento: quia non plene se explicant, ex Andradio opinor, qui & Concilio interfuit, & in ipso Concilio scripsit, omnium rectissime intelligemus. Dicit igitur: Licet præceptum de bibendo calice, cum nota vniuersali, à Christo in institutione traditum sit: non tamen sequi, omnes Christi fideles sub illo vniuersali signo comprehendi, & præcepto illo obligari. Audis eadem verba, & eandem sententiam, sicut in primo Tridentino Capitulo legis. Sed causam & rationem huius sententiæ, quam Concilium studiose celauit, Andradius Concilij interpres nobis prodit: Christum scilicet præcepto illo, vniuersali nota tradito (Bibite ex hoc omnes) non alios quam præsentes Apostolos compellasse. Cum enim non pauci ex 70. discipulis, & ex piis matronis, tūc adessent Hierosolymis, Euangelistæ tamen expresse memorāt, Christum tantum duodecim Apostolos mensæ illi adhibuisse. Et Marcus, explicaturus quos Christus vniuersali illa nota intelligi voluerit, dicit, omnes illos quos tunc compellarat, cum diceret, Bibite ex hoc omnes, statim in prima illa Cœna bibisse ex calice: qui certe non alij fuerunt, quam duodecim Apostoli, qui tunc in cœna præsentes fuerunt. Hęc est prima σφραξις Andradij. Sed quæro, an semel tātum, in prima scilicet illa cœna, Christus illud quod tunc præcipiebat, fieri voluerit? Negabit hoc Andradius. Christus enim addit mandatum, Hoc facite: vt scilicet, in posterum seu in futurum, vsq; ad consummationem seculi (sicut Paulus interpretatur) illud fiat, quod in prima cœna factum fuerat. Et nisi traditum esset à Christo hoc mandatum, nemo factum illud primæ cœnæ ausus fuisset vel debuisset imitari. Altera vero quęstio est, an tantum duodecim illæ personæ, ex mandato Christi debuerint postea illud facere, ita vt præter & post duodecim illos, ad nullum omnino fidelium, ea quæ in institutione cœnę præscripta & mandata sunt, pertineant. Negat & hoc Andradius: facit enim illa communio, reliquis etiam Sacerdotibus. Ipse igitur in sequentibus fatetur, & ostendit, falsum esse quod prius contendebat, Christum vniuersali nota, cum dicit, Bibite ex hoc omnes, nō alios voluisse intelligi, quam duodecim illos qui tunc pręsentes erant. Tertia demum quæstio est: Qui sint illi, ad quos in Ecclesia, pręter & post Apostolos, mandata institutionis Christus pertinere voluerit? Et hic est status quæstionis valde arduæ & grauissimæ: in cuius definitione, non nudis vtendū est asseuerationibus, sed argumentis certis, probationibus firmis, & documentis euidentissimis. Andradius, sicut forsan in concilio didicit, audacter affirmat, mandata totius institutionis cœnæ pertinere ad solos Sacerdotes. Quomodo verò illud probet audiamus. Tria, inquit, mandata sunt in institutione, Edite, Bibite, Hoc facite. Et hæc copulatiue ita connexa sunt, vt ad quos pertineat mandatum, Hoc facite, ad illos etiam præcedentia pertineant. Sed Christus potestatem in posterum consecrandi, celebrandi, administrandi, & dispensandi Eucharistiam instituit, cum diceret: Hoc facite. Illa vero potestas, non ex æquo omnibus fidelibus, sed ministris Ecclesiæ competit. Ergo & præcedentia mandata, scilicet: Edite, Bibite, ad solos Sacerdotes pertinent. Non autem ita, vt sacerdotibus quando non conficiunt, vtraq; species dispensetur, nam & hoc negat, sed tantum, vt sacerdotes quando celebrant, vtramq; speciem sumant. Violenta profecto est Lusitana hæc argumentatio, qua à iure totius communionis Eucharistiæ prorsus remouentur nō laici tantum, sed & Sacerdotes non conficientes. Dicit enim vtrumque mandatum, Manducate & bibite, ad solos Sacerdotes pertinere: ad quos scilicet pertinet mandatum, Hoc facite. Responsurus vero ad obiectionem: Quo igitur iure laicis altera species dispensetur, si tota institutio ad solos Sacerdotes pertinet? hæret tanquam mus in pice. Vult quidem dicere, Apostolos sumpsisse vnā speciem, cum adhuc laici essent, priusquam scilicet in Sacerdotes consecrarentur, per verba, Hoc facite. Sed paulo ante dixerat, ad eosdem copulatiue pertinere, Manducate, & hoc facite. Ideo arbitratur ex 6. cap. Iohannis, laicos ad communionem vnius speciei admitti, vel certe ex generali Sacramētorum ratione. Tandem vero dicit, Christum quidem in genere præcepisse, vt fideles Eucharistia vterentur: quam vero earum specierum consultius foret plebi porrigere, Ecclesię iudicio relictum esse. Sed vbi hoc scriptum est, ô bone vir? Ego enim non in genere, sed in specie, de vtraque parte Eucharistiæ fumenda, lego mandatum Christi. Sed quam putas esse causam quod disputent, ne vnam quidem speciem laicis ex mandato Christi dari? Absque dubio hæc est: vt Pontificis potius liberalitati & authoritati, quam institutioni & mandato Christi, cōmunionem suam acceptā ferant laici.

De mādato Christi, Hoc facite. Sed expendenda est paulisper hæc Andradij argumentatio. Tota vero vis argumenti, sita est in mandato, Hoc facite. De quo distincte dicendum est: quatenus scilicet pertinet ad ministros Ecclesiæ, & quatenus pertinet ad reliquam Ecclesiam. Et planum faciemus, quocunque referatur mandatum illud Christi, Hoc facite, siue ad Sacerdotes, siue ad reliquam Ecclesiam, confirmari & stabiliri

nostram sententiam: quod scilicet communio sub vtraque specie, sit iuris & præcepti diuini. Quia enim quod Christus in vltima cœna fecit, in futurũ etiam in Ecclesia fieri mandauit: acceptum scilicet panem & poculum gratiarum actione benedicere, & sacrata dispensare, quod ad ministerium proprie pertinet: Non ergo negamus, mandatum Christi, Hoc facite, eatenus pertinere ad ministros Ecclesiæ, quia vero totum illud, quod in prima cœna nõ tantum à Christo benedictione & dispensatione, verum etiam à discipulis sumptione, mãducatione, & bibitione factum est, comprehenditur in mandato illo, Hoc facite, refertur enim ad totam actionem præcedentem: non igitur tantum ad Sacerdotes celebrantes Eucharistiam, sed & ad illos, quibus Eucharistia dispensatur, vt eam edant & bibant, mãdatum illud, Hoc facite, certa ratione pertinet: sicut postea clarissime ex Paulo demonstrabimus. Non enim tantũ particula quædam, sed totũ illud, quod in institutione cœnæ factum est: comprehenditur in mandato illo, Hoc facite. Primum autem in ipsa institutionis luce videbimus, quid verba illa Hoc facite, velint, possint & efficiant, si referantur ad sacerdotes seu ministros Ecclesię. Sine dubio enim Christus quando dixit: Hoc facite, ministris Ecclesiæ præscripsit, mandauit & præcepit, quomodo in posterũ seu in futurum celebrare & administrare & dispensare debeant Cœnã Dominicam, vsque ad consummationem seculi: nempe vt ea faciant, quæ Christus in prima cœna fecit. Et quidem si Christus panem & calicem benedixisset, & solus sumpsisset, & addidisset mandatum, Hoc facite: tũc forsan illud, quod Pontificij volunt, sequeretur: vt scilicet solus sacerdos celebrans, vtramque speciẽ sumeret. Iam vero non lego, Christum benedictũ illum panem & calicem Eucharistiæ, ipsum manducasse & bibisse: licet Chrysostomus, sine certo & manifesto Scripturæ testimonio illud affirmet. Manifestissime autem lego, Christum benedictum panem & calicem aliis dispensasse addito mandato: Edite, bibite. Quatenus igitur mandatum Christi, Hoc facite, solos ministros Ecclesiæ, ad quos administratio Eucharistiæ pertinet, complectitur: non tantum requirit, vt Eucharistiam consecrent, & ipsi sumant: sed ex præcepto & mandato diuino requirit, vt sacratam Eucharistiam dispensent, & distribuant aliis. Hoc enim Christus in prima cœna fecit, & quod tunc fecit, vt illud in futurũ fieret, serio mandauit, cum diceret: Hoc (quod scilicet me vidistis facientem) facite. Quid vero Sacerdotes in administratione Eucharistiæ distribuere & dispensare debeant, manifestum est ex institutione: quod scilicet Christus dispensauit, & distribuit. Dicit enim: Hoc quod me vidistis facere, facite. Christus vero benedictum panem distribuit, dicens: Accipite, comedite, &c. Et huic parti actionis, addit, mandatum: Hoc facite. Similiter vero etiam poculum benedictionis distribuit, dicens: Bibite, &c.

Et huic etiam parti actionis similiter vt primæ addit mandatum, Hoc facite. Sacerdos igitur celebrans Eucharistiam, si solus eam sumat, & nemini alteri eam dispenset, non facit hoc quod Christus fecit. Quod si alteram tantum partem dispenset, iterum non facit hoc, quod Christus fecit. Is enim sicut vtramque speciem consecrauit, ita etiam vtramq; distribuit. Et illud quod tunc fecit, faciendum in posterum mandauit, cum diceret: Hoc facite. Manifestissima igitur demonstratio est, ipsa luce meridiana clarior, mandatum Christi, Hoc facite, quatenus ad solos sacerdotes pertinet, nequaquam eripere reliquæ Ecclesiæ communionem vtriusq; speciei. Non enim hoc vult mãdatum illud, vt sacerdos celebrans Eucharistiam, solus eam sumat, sed ex præcepto diuino iniungit & imponit sacerdoti celebranti, vt dispenset & distribuat Eucharistiam, & quidem ita sicut Christus eam dispẽsauit. Is vero & panem & poculum benedictum dispẽsauit, & vtrique parti expresse & distincte addidit mandatum: Hoc, quod scilicet ego iam feci, in futurum vsque ad consummationem seculi facite.

Argumentũ firmissimũ contra Pontificios.

Restat igitur postrema quæstio: Qui sint illi, quibus sacerdos celebrans, Eucharistiam dispensare & distribuere ex præcepto diuino teneatur? Christus dispensauit eam Apostolis: quos Pontificij dicunt, tunc retulisse personam sacerdotum. Sed Apostoli tunc erant conficientes, sicut Pontificij loquũtur. Ad minimum igitur clericis non conficientibus, dispensanda esset vtraque species Eucharistię, etiãsi ad solos sacerdotes pertineret. Christus enim Apostolis, qui tunc non erant conficientes, dedit vtramque speciẽ. Et hoc quidem tunc fecit, sub pręcepto in posterum fieri mandauit. Et tamẽ Pontificia Ecclesia, ipsis etiam Sacerdotibus, quando non conficiunt, non dispensat vtramque speciem. Hũc modum antea Iesuitis proposueram, sed aduocatus ipsorum Andradius, noluit eum tangere: impossibile enim est, quod vlla ratione vere possit solui. Sed omissis illis *ἀνυσίμοις*, quærendus est certus mandati Christi interpres: quibus scilicet dispensanda sit Eucharistia, ita sicut Christus eam dispensauit discipulis suis, sub panis scilicet & vini specie. Is vero Paulus erit, qui Euangelium suum non ab homine, sed ex reuelatione Filij Dei accepit, Galat. 1. Et doctrinam de cœna Dominica, fatetur se ita tradidisse, sicut eam à Domino accepit. Tradidit autem non vt nudam historiam sine explicatione, accommodatione & applicatione ad praxim (vt ita loquar) Ecclesiæ: sed ita proponit institutionem, vt sit regula & norma administrandæ, dispensandæ & sumendæ Eucharistiæ. Recitatis autem verbis & mandatis institutionis Christi, mox subiungit accõmodationem de dispensatione & vsu vtriusque speciei. Num vero ad solos Sacerdotes illa pertinẽt, quæ Paulus ibi de communione sub vtraq; specie scribit? Certe titulus Epistolæ, vniuersam Ecclesiam Dei, quæ est Corinthi, alloquitur: imo addit, inscriptam esse omnibus, qui inuocant nomẽ Domini, idque in omni loco. Sicut igitur ex verbis institutionis habemus, in celebratione cœnæ Dominicæ debere ex præcepto diuino fieri dispensationem, seu distributionem vtriusque speciei, panis scilicet & poculi Dominici: hoc enim Christus fecit, & idem faciendum in posterum mandauit: ita ex Pauli interpretatione habemus, dispensationem illam panis & poculi Dominici, ex præcepto Domini debere fieri omni homini probanti se, item omnibus qui inuocant nomen Domini. Hæc enim sunt Pauli verba. Breuiter igitur, sed certo & manifeste demonstrauimus, sacerdotes seu ministros Ecclesiæ, quando celebrant & administrant cœnam Dominicam, ex pręcepto diuino astringi & obligari, non tantum vt Eucharistiam consecrent, & ipsi sumant, sed vt consecratam dispensent & distribuant, nõ dimidiam, sed integram, panem scilicet & poculũ Domini, sicut Christus fecit: & vtrãque illam speciem dispensent & distribuant,

Paulus verus interpres Cœnæ Dominicæ

non

non solis tantum Sacerdotibus, sed omni homini probanti se, & omnibus qui inuocant nomen Domini in omni loco. Et forsan non sine peculiari artificio, Tridentinũ decretum noluit loqui de præcepto dispensationis; sed de præcepto sumptionis. Et si vero posterius illud ex priori manifestũ est, ex natura correlatiuorum: tamen & hoc de præcepto scilicet sumptionis, manifeste ex scriptura ostendi potest. In prima enim cœna non tantũ hoc factum est, quod Christus panẽ & poculũ benedixit & dispensauit, sed & hoc ibi factum fuit, quod Apostoli panem & poculum Domini acceperunt, manducarunt & biberunt: idq. non vt arbitrarium quiddam, sed ex præcepto & mãdato Domini. Dixerat enim: Accipite, manducate, bibite. Ad totam vero illam actionẽ primæ cœnæ, Christus addit mandatum, in futurum vsq. ad consummationẽ seculi ita fieri: Hoc inquiens, quod scilicet in hac prima cœna factũ est, facite. Sicut igitur in prima cœna Apostoli ex præcepto diuino vtramq. speciem sumpserunt, manducarunt & biberunt: ita præscriptũ & mandatũ Christi est, vt idem in futurũ vsq. ad consummationẽ seculi in celebratione cœnæ Dominicæ fiat. Et Paulus locuples testis est, Christum ipsum in institutione mandatũ illud, Hoc facite, non tantum ad consecrationem & dispensationẽ, sed expresse etiam ad sumptionem retulisse: & quidem expresse in altera parte, de calice. Ita enim recitat Christi verba: Hoc facite, quotiescunq. biberitis. Et ipse Paulus mox subiiciens, quæ sit interpretatio verborum Christi, Hoc facite in mei cõmemorationem, inquit: Quotiescunq. manducaueritis hunc panem & poculum hoc biberitis, mortẽ Domini annũciate, donec veniat. Paulus igitur mandatum Christi, Edite, bibite, hoc facite, accommodat ad ipsos sumentes. Et sicut sumptio panis sacrati, est iuris & præcepti diuini: ita etiam sumptio poculi Dominici, est iuris & præcepti diuini. Et Paulus hæc scribit ad omnes qui inuocãt nomẽ Domini in omni loco.

Siue igitur ad sacerdotes siue ad sumẽtes referatur mandatũ Christi, Hoc facite: planum factum est, communionem sub vtraq. specie esse iuris, præcepti & mãdati diuini duplici ratione. I. Quia ministri Ecclesiæ, in administratione cœnæ Dominicæ, ex præcepto Domini obligati sunt, & astringuntur ad dispensandã Eucharistiam, ita sicut Christus eam in prima cœna dispensauit, sub panis scilicet & vini specie: idq. non sacerdotibus tantum, sed omnibus qui inuocant nomẽ Domini, in omni loco. II. Sumpturi Eucharistiam, habent mandatum Christi, vt in sumptione illud faciãt, quod in prima cœna factum esse scribitur: vt scilicet panem benedictũ edant, & poculum Domini bibãt. Et ad hoc faciendũ, duplici vinculo mandati diuini obligantur & astringuntur. I. Quod Paulus sua interpretatione ostendit mandatum, Edite, bibite, pertinere ad omnes sumentes. II. Quod Christus vtriq. parti addit peculiare mãdatum: Hoc facite, vt non tantum in dispensatione, sed etiam in sumptione hoc fiat, quod in prima cœna factum est.

Ex hoc iure institutionis, præscripti, mandati & præcepti diuini, primitiua Ecclesia in legitimis & ordinariis Ecclesiæ conuentibus, vtramque Eucharistiæ speciem dispensauit, & sacerdotibus & laicis. Et disertè docuit, in vsu & participatione horum mysteriorum, nullum esse discrimen inter sacerdotem & laicum: sicut supra hæc demonstrata sunt. Nec vnquam vel sensit vel docuit vetus Ecclesia, arbitrariam esse communionẽ sub vtraque specie. Sed quia de sumptione sub vtraq. specie, & Christus & Paulus præceptiue seu imperatiue loquũtur, veteres similiter etiam docuerunt, eam esse iuris & præcepti diuini. Cyprian. de cœna Domini inquit: Lex esum sanguinis prohibet: Euangelium, vt bibatur præcipit. Bibimus autem de sanguine Christo ipso iubente, pro quibus sanguis ille oblatus est. Et lib. 2. Epist. 3. disputans de calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, aliquoties meminit præcepti diuini: vt cum dicit, ab eo quod Christus magister & præcepit, & gessit, non esse humana institutione decedendum. Item, à Domino præcipitur, & ab Apostolo eius confirmatur, vt quotiescunq. in commemorationem Domini biberimus, hoc faciamus quod Dominus fecit. Et in fine, institutionem Christi vocat legem Euangelicam.

Bernhardus sermo. 3. de Ramis palmarum dicit, alimoniam corporis & sanguinis Christi, eo die primum exhibitam, eo die commendatam & mandatam, deinceps frequentari. Cyprianus lib. 1. Epist. 2: Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Iustinus, scriptor vetustissimus, cum descripsisset ritum sui seculi in Ecclesia, de communione sub vtraq. specie, mox subiungit, Apostoli in Euangeliis ita sibi Christum ἐντετάλθαι, præcepisse tradiderunt. Ostẽdimus igitur ex institutione Christi, ex interpretatione Pauli, & ex traditione veteris Ecclesiæ, dispensationem & sumptionem Eucharistiæ sub vtraque specie, esse iuris & præcepti diuini.

Secundum argumentum contra verba institutionis, Tridentina synodus texit ex concione, Ioh. 6. Illud verò à Pontificiis scriptorib. in duplici forma solet proponi. I. Christus Io. 6. loquens de sumptione & participatione carnis & sanguinis sui aliquando concionatur de manducanda carne, & bibendo sanguine, aliquando verò reducit illa ad solam manducationem: vt, Qui manducat me, viuet propter me. Ergo communio vtriusq; speciei non est tanquam necessaria præcepta, sed potest sufficere sola manducatio. II. Osius in confessione Polonica, argumentum illud ita format. Christus Ioh. 6. loquens de manducanda sua carne, & bibendo sanguine, non facit mentionem vini, sed tãtum panis. Ergo vsus Dominici calicis potest abrogari & prohiberi. Sed facilis & plana est responsio: Cœnã Dominicam Christum instituisse in ea nocte, qua tradebatur, & Euangelistæ testantur, & Paulus clarissime affirmat. Concio verò Ioh. 6. habita est à Christo anno integro & amplius ante institutionẽ cœnæ. Et tamen iam boni viri sunt Tridentini patres, vt non vereantur prætextu ex concione Io. 6. sumpto, reformare, mutare & mutilare testamentariam institutionem filij Dei. Eadem enim ratione posset quis argumentum nectere ex concione Ioh. 4. tantum bibendum esse in cœna Dominica, & quidem non vinum, sed aquam in calice adhibendam: quia Christus ibi dicit: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, non sitiet in æternum. Deinde manifestum est, Christum Iohan. 6. non agere de manducatione & bibitione, quæ ore corporis fiat: nec de pane materiali. Iudæis enim vrgentibus illud signum, Patres nostri in deserto manna manducauerunt: Christus opponit: Iam verò Pater cœlestis non corporalem cibum, sed alium panem, scilicet filium suum incarnatum, vobis misit: Ego, inquit, sum panis ille

Tridentinũ falsificat.

Exempla primitiuæ Ecclesiæ.

Bernhardus.

Tridẽtinũ argumẽtũ ex concione Ioh. 6

Argumẽtũ Osij in confessione Polonica

vitæ. Ita cum turbæ quæ ex quinque illis panibus manducarant, ad ipsum reuerterentur, vt iterum corporali manducatione saturarentur, Christus pani materiali & manducationi corporali opponit alium spiritualem cibum, & spiritualem manducationem, quæ fide fit, sicut aliquoties repetit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Si igitur ex 6. cap. Iohannis, de substantia cœnæ Dominicæ, contra verba institutionis iudicandum esset: sequeretur, etiam elementum panis non esse adhibendum ad Eucharistiam, nec opus esse, vt in cœna Dominica oris corporis aliquid acciperetur: imo posset inde concludi, vsum & panis & poculi Dominici, sicut institutio cœnæ de illis loquitur, posse simpliciter abrogari & prohiberi. Tam egregium scilicet argumentum est, quod ex concione Iohannis 6. contra institutionem cœnæ à Pontificiis opponitur. Et tamen vnicum hoc argumentum præcipuum fuit, quod tempore Constantiensis Concilij, ex scriptura contra vsum vtriusque speciei oppositum fuit.

Veterũ sētentia de 6. ca. Iohan. Veteres quidem in explicatione 6. capitis, plerunque solent tractare doctrinam de cœna Dominica, non quod ibi sit instituta, vel quod ex 6. cap. Ioh. discendum sit, quæ sit materia, quæ forma: hoc est, quod elementum, & quod verbum sacramenti Eucharistiæ. Sed quia ad salutarem cœnæ Dominicæ vsum non sufficit Sacramentalis manducatio, nisi accedat spiritualis: qualis vero illa sit & esse debeat, describitur Iohan. 6. Hactenus & hoc modo veteres 6 caput Ioan. recte accommodarunt ad doctrinam de Eucharistia. Non potest autem in vllo veterum ostendi, quod in 6. c. Ioan. vel disputarint saltem, in legitima & ordinaria celebratione cœnæ Dominicæ, vsum calicis posse vel abrogari, vel prohiberi. Doctrina igitur de materia & forma, de elemento & verbo Eucharistiæ, de norma administrationis & dispensationis cœnæ Dominicæ, & de modo Sacramentalis communionis, sedem suam habet non Ioan. 6. tunc enim Eucharistia nondum erat instituta: sed in verbis institutionis, in quibus dispensationem & communionem vtriusque speciei præceptiue institutam esse manifestum est. Illud vero Pontificij prorsus inuertunt. Et hinc æstimetur, qualis causa sit, quæ huiusmodi argumentis & fundamentis nititur.

Tridentini argumētantur ab autoritate Ecclesiæ. Tertium argumentum Tridentinæ Synodi, sumitur ab autoritate & potestate Ecclesiæ. Consideretur autem status disputationis. Manifesta & certa sunt verba institutionis, de vtraque specie. Ab illis Pōtificia Ecclesia discessit. Iam cum quæritur, quas huius discessionis rationes habeant? opponitur autoritas & potestas Ecclesiæ. Necesse igitur erit, esse aliquam potestatem & autoritatem Ecclesiæ cōtra expressa verba Dei, & quidē ad destructionem testamentariæ institutionis filij Dei: ad quam tamen duplici mandato, in singulis Eucharistiæ partibus Ecclesiam vsq; ad consummationē seculi donec ad iudicium redeat, alligatam esse voluit: Manducate, hoc facite, Bibite: hoc facite. Elegans certe, & vera est Augustini sententia contra Cresconium lib. 2. c. 21. Paulus dicit: Ecclesia subdita est Christo. Non igitur debet Ecclesia se Christo præponere: cum ille semper veraciter iudicet, Ecclesiastici vero iudices, vt homines plerunque fallantur. Sed pleraq; ad hoc argumentum pertinentia, in præcedentib. sunt explicata; ideo tãtum verba secundi Tridentini capituli examinabimus. Insidiose autem ludũt æquiuocatione vocabuli dispensationis. Nam & Gerson disputat, esse quidem præceptũ de bibendo calice, sed tale, quod dispensabile sit authoritate Ecclesiæ. Dispensationem vero definiunt relaxationem iuris communis, factam cum causæ cognitione, ab eo, cuius & potestatem habet dispensandi: vt scilicet sit licentia, vel mutandi aliquid in lege, vel faciendi aliquid contra legem. Tridentinum igitur capitulum declarat, Ecclesiam habere potestatem in dispensatione sacramentorum. Et ex illa potestate, licet Christus vtramq; speciem præceptiuè instituit, Ecclesiam tamen communionē calicis potuisse abrogare & prohibere. Audi vero, quomodo illud ex scriptura probent. Paulus enim dicit: Sumus dispēsatores mysteriorum Dei. Mysteria sunt sacramēta: & dispensare, est ius commune relaxare. Ergo quæ Christus in dispensatione & vsu Eucharistię instituit, Ecclesia potest abrogare: quæ pręcepit, potest prohibere: vsum scilicet calicis Domini, pro laicis.

Canonistarum quidem sententia est, Papam posse dispensare contra 4 prima Concilia: item contra verba Euangelij, licet non contra mentem. Sed si quis tunc regnante barbarie & inscitia linguarum, potuisset Papalem illam potestatem dispensandi, ex dicto illo Pauli probare: Sumus dispensatores mysteriorum Dei: næ vere magistralis illa allegatio habita fuisset. Nunc vero in tāta luce ludere vocabulis, in re tam seria, nemo vt arbitror sanus auderet. Audet autē hoc & quidem iure suo, præfricta frons Thaidis Babylonicæ. Et qua cōscientia causam hāc agant, quantumq; fidei illis sit tribuendum, hinc æstimetur. *Canonistæ.* Mysteria ibi Paulus intelligit reuelationē totius doctrinæ Euãgelicæ, & Apostolos vocat ministros οἰκονόμους: hāc ipsam innuēs antithesin, quod non sint domini bonorum mysteriorum, qui potestatem habeant mutandi & abrogādi: sed quod tãtum sint œconomi, in quibus hæc fidelitas requiritur, vt iuxta institutionem, præscriptū & mandatum Domini, ea dispensent, quæ ipsis commissa sunt. In hac sententia verus interpres vsus est vocabulo dispensationis. *Explicatio Paulinæ sententiæ.* Illius vero æquiuocatio commoda visa fuit Tridentinis Patribus, qua mutilationē cœnæ Dominicæ iustificarent. Non abs re igitur factum est, quod veterem editionem decreto suo authenticam fecerũt, ita vt nemo eam dispensationibus, quouis prætextu reiicere auderet: etiam si scilicet, vt in hoc loco, οἰκονομία non significet potestatem mutandi & statuendi aliquid, contra id, quod Dominus expresso mandato præscripsit. Sed huic dispēsationi videntur, ne ipsi quidem Tridentini satis fidere. Ita enim orationem moderantur, quasi velint dicere: In dispensatione, hoc est, in administratione sacramētorum, Ecclesiam in externis circumstantiis posse statuere & ordinare, quæ ædificationi seruiũt: & in huiusmodi quidem ordinationibus, si fiant in circumstantiis, de quib. non extat mandatum Dei, ad hunc finem, vt ea quæ in administratione sacramētorum à Domino instituta, præscripta & mandata sunt, correctius & diligentius ad ædificationem seruiant. Nō negamus, inquam, in huiusmodi ordinationibus Ecclesiam habere potestatem, vt omnia scilicet fiant ordine, decenter & ad ædificationē. Hanc vero potestatē, Pontificij extra suos terminos eo trahunt, quasi Ecclesia simili potestate possit etiam ea, quæ in institutione cœnæ, filius Dei instituit, ordinauit, præscripsit, mādauit & præcepit, mutare, mutilare, prohibere & eripere. Hoc vero, quia probari non potest, negamus. Et obseruetur Tridentina argumentatio, à dispēsatione in circumstantiis adia- *Tridentinorum argumentatio.*

plicatis,

phoris,ad abrogationem, mutilationem & prohibitionem eorum, quæ habent verbũ & mandatum Dei. Falsum vero est quod dicunt,Paulum tali potestate vsum in hoc ipso Sacramento, quando Corinthiis scribit: Cætera cum venero disponam. Diserte enim prius ponit ea, quæ habent institutionem, ordinationem, præscriptum & mandatum Christi: & ab iis postea disiungit ea quæ pollicetur se ordinaturum cum venerit. Intelligit igitur ea quæ non habẽt præscriptum & mandatum Christi.

Et quidem ipsum Concilium non potest simpliciter hanc distinctionem negare: ideo addunt, salua Sacramentorum substantia, fieri posse dispensationem. Hoc vero mirabile est, Eucharistiam posse vna sui parte mutilari, salua tamen ipsius substantia. Longobardus certe & Scholastici, substantialia Sacramentorum affirmant esse materiam & formam: hoc est, elementum diuinitus institutũ, & verbum voce diuina elemento annexum. Iam Christus pro elemento, in cœna sua non panis tantũ, sed & poculi vsum instituit. Quomodo igitur salua manet substantia cœnæ Dominicæ, si altera eius pars abrogetur, mutiletur, & prohibeatur? Sed forsan substantiam Eucharistiæ, volunt esse spiritualem participationẽ corporis & sanguinis Christi. Cumque illa fiat etiam sub vna specie, vbi totus & integer Christus adest: iudicant saluã manere Eucharistiæ substantiam, etiamsi poculũ Domini inde tollatur. Sed quia etiam sine pane & vino fieri potest spiritualis participatio carnis & sanguinis Christi, in verbo Euangelij, sola fide, Ioan. 6. eadẽ ergo consequentia manebit etiã salua substãtia Eucharistię, etiamsi vtraque species, & panis & vini, inde tollatur. Sed quæ ad substantiam cœnæ Dominicæ pertineant & requirantur, non ex humanis argumentationibus, sed ex testamentaria institutione filij Dei discendũ & diiudicandum est. Quartum argumentũ Tridentinæ Synodi, sumptum est ab exemplis veteris Ecclesię, quod scilicet vsus vtriusq; speciei in primitiua Ecclesia, non infrequens quidem, non tamẽ vniuersalis fuit: sed semper etiã simul in vsu fuerit communio sub vna tantummodo specie. Cui libertati communicandi, siue sub vtraq; siue sub vna tantũ modo specie postea successerit mutatio cõsuetudinis, de cõmunione sub vtraq; specie, quã subsecuta demum sit lex de vna tãtum specie.

Argumentum ab exemplis veteris Ecclesiæ.

Obseruabit autem Lector, quod Pontificij in hac causa, vsu rerum multa edocti sunt, quæ principio non satis considerata fuerunt. Constantiẽse enim Concilium cum primum ferret legem de mutilatione cœnæ Dominicę, simpliciter cõcessit, consuetudinem fuisse primitiuæ Ecclesiæ, quod à fidelibus Eucharistia sub vtraq; specie reciperetur. Sed mox biennio post, Gerson animaduertit, quantum hæc confessio haberet incommodi. Et licet diuersum probare & ostendere non posset: tamen inquit probabilius videri, hoc non communiter apud omnes seruatum fuisse. Ex hac commonefactione, Tridentina Synodus habet hoc artificium, quod nõ dicit initio Christianę religionis vniuersalem fuisse vsum vtriusq; speciei: imo ne quidem dicit, frequentem fuisse: sed per figuram *μείωσιν* inquit, non infrequentem fuisse. Respiciunt autem ad disputationes Pontificiorum, quibus probare conantur, etiam in primitiua & veteri Ecclesia, vbi vsitata erat communio sub vtraq; specie, semper tamen simul etiã vsum fuisse communionis sub vna tantummodo specie. De illis igitur disputationibus quædã qua fieri poterit breuitate, annotanda erunt. Nam & hęc annotatio ostendet, Pontificios cum destituantur & Scripturæ & antiquitatis veris testimoniis, simili artificio deprauare veterũ testimonia, sicut Scripturę sententias ludificant. Quando vero de veteris Ecclesiæ testimoniis & exẽplis disputatio est, non quæritur de casib. necessitatis & extraordinariis, sed de legitima, ordinaria, publica & solenni celebratione, administratione & dispensatione Eucharistiæ. A multis autem ostensum est ex antiquis formis liturgiarum, ex descriptionibus celebrationis cœnæ Dominicæ, quæ extant apud veteres, præcipuè vero apud Iustinum & Chrysostomum: ex aliis multis veterum testimoniis & exemplis: quod in veteri Ecclesia, in legitima & ordinaria administratione cœnæ Dominicæ, semper & vbiq; apud omnes vsitata fuerit communio sub vtraq; specie, iuxta Christi institutionem. Neq; vllũ antiquitatis exemplum proferri potest, quod in legitima & solẽni administratione cœnæ Dominicæ, vna solummodo species, subtracta altera, fideli populo dispensata fuerit. Et hæc cum ita se habeãt, operæpretium est videre, quo artificio antiquitatis etiam testimonia deprauent Pontificij: quæ plurima & manifestissima sunt.

QVOMODO EX ANTIQVITATIS *testimoniis, mutilationem suam probare conentur Pontificij.*

I. Eccius & plerique alij, multum tribuunt huic testimonio, quod in veterum scriptis, & in antiquis Canonibus, mentio fit laicæ cõmunionis: ad quam remittebantur illi, qui ex clero eiecti erant. Ergo, aiunt, in veteri Ecclesia alia fuit communio cleri, scilicet sub vtraque specie: & alia laicorum, scilicet sub vna specie. Sed hoc falsum esse animaduertunt & fatentur nunc ipsi etiam Pontificij: vt Vicelius, Tapperus, Lindanus, & multi alij. Manifestissimum enim est, illis temporibus, quibus mentio fit laicæ communionis, datam fuisse laicis vtramq; speciem. Et Chrysostomus expresè affirmat, in participatione mysteriorum, nullum esse discrimen inter sacerdotes & fidelem populum. Sed laica communio veteribus vocabatur, quando clericus propter crimen aliquod, ab officio ministerij vel suspendebatur, vel prorsus remouebatur: tunc enim ipse non administrabat Eucharistiam, sed eam tantum accipiebat: idque non inter clericos, sed post clericos cum laicis, & in loco vbi laici communicabantur. Agnoscunt igitur, & fatentur ipsi Pontificij, laicam communionem apud veteres nõ esse intelligendam de alio communionis genere, sed de gradu, ordine, & loco communionis.

Laica communio quid.

II. Quidam, quos etiam Osius in Polonica confessione imitatur, fingunt in Ephesina synodo decretum fuisse, vt laicis tantum vna species Eucharistiæ traderetur, eo quod Nestorius docuerit, sub pane esse cadauer exangue. Sed merum figmentum hoc est. Nullus enim ex veteribus hãc opinionem Nestorio tribuit. Et in historia, item in actis Ephesini Concilij, ne vestigia quidem talis, vel disputationis, vel decreti apparent. Sed talis causa talibus digna est probationibus.

Osius.

III. Est & hoc vnum ex artificiis Pontificiis, vbi in veteribus mentio fit Eucharistiæ, quod illam tantum de vna specie intelligunt: vt quando apud Eusebium libro 5. cap. 24. Episcopis eiusdem communionis, peregrè aduentantibus transmittitur

Eucharistia: pontificij contendunt, hoc simpliciter de panis tantùmodo specie esse intelligendum. Sed appellatio Eucharistiæ complectitur vtramq; speciem. Iustinus enim describens ritum communionis sub vtraq; specie, dixit: Hoc alimentum apud nos Eucharistia vocatur. Irenæus lib.5. Quando mixtus calix & fractus panis percipit verbũDei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi. Cyprianus lib.1 Epist.2. Protectione corporis & sanguinis Christi, eos muniamus: cũ ad hoc fiat Eucharistia, vt possit esse tutela credentibus. Sermone 5. de lapsis, vbi expresse calicis tantum mentio fit, Cyprianus vocat Eucharistiam.

IV. Ex deportatione Eucharistiæ ad infirmos conantur probare vsum vnius tantum speciei, eo quod vinum sine periculo deferri non possit. sed *Iustinus. Hieronymus.* Iustinus Apologo 2. & Hieronymus ad Rusticum Monschum de Exuperio, expresse testatur, in veteri Ecclesia vtramque speciem solitam deferri ad absentes & infirmos. In Serapionis historia, apud *Andradius.* Eusebium lib 6. capit.44. valde laborat Andradius vt ad vnam speciem illam referat, quia verbum ἀποβρέχειν perfundere seu madefacere, in solam panis speciem quadret. Sed quæro ab Andradio, ad quam speciem referatur quod historia habet: ἐπιστάξαι & ἐγχέαι: infũdere, & in os instillare. *Iesuitæ.* Hic Iesuitæ dicunt, fuisse vinum non consecratum, in quo iussus fuerit puer madefacere panem. Sed hoc Eusebius non dicit. Imo Nicephorus lib.6.cap.6. affirmat Eucharistiã fuisse, quod seni puer in os instillarit. Ita enim inquit: instillauit ei Eucharistiã. Vsitatũ autem fuisse, in casu necessitatis, panẽ Eucharistiæ in vinũ sacratũ intinctũ ægrotis dare, ex veterum historiis notum est: sicut postea ostendemus.

V. Ex reseruatione Eucharistię, cuius alicubi apud veteres mentio fit, vsum vnius solùmodo speciei probare moliuntur. Sed & hoc vanum est. Apud Chrysost. enim Epist. 1. ad Innocentium, etiam sanguis Domini in sacrario seruatur. Et Gorgonia Nazianzeni soror, & corporis & sanguinis Domini antitypa reseruarat, sicut Nazianzenus testatur.

VI. Vbi in veterum scriptis expresse tantũ mentio fit panis seu corporis Christi, seu manducationis: ibi Pontificij statim affingunt præsumptã suam opinionem, de vna tantummodo specie. Sed quod *Pontificiorum artificiũ in citãdis veterũ sententiis.* sophistice deprauent veterum sententiam, aliquot manifestissimis exemplis demonstrabo. Eccius citat ex Epist. Ignatij ad Ephesios: Frangentes vnum panem, qui est medicamentum immortalitatis, &c. Et quia ibi Ignatius non expresse meminit alterius speciei: clamitat igitur Eccius, vsum communionis sub vna specie ab ipsis Apostolis traditum & à discipulis ipsorum seruatũ fuisse. Sed Ignatius protestatur, luculentam sibi fieri iniuriam. Nam in Epistola ad Philadelphienses, inquit: Vnus est panis omnibus confractus: & vnum poculum, vniuersis distributum.

Cyprianus Cyprianus sermone 5. de lapsis, recitat miracula quædam quæ in altera specie, pane scilicet conse*Horstius.*crato acciderunt. Inde Horstius Coloniensis contra doctissimum virum. Hamelmannum, probare conatur, tempore Cypriani vsitatam in Ecclesia fuisse communionem sub vna tantum specie: & addit, communionem illam à Deo tunc miraculis comprobatam fuisse. Sed impudens figmentum *Cyprianus.* est, Cyprianus enim nullo modo scribit, miracula illa facta fuisse ad comprobandam communionem sub vna tantummodo specie: sed longe alias causas illorum miraculorum recitat. Non autem sequitur: In specie panis factum fuit miraculum: ergo poculum Domini tũc non fuit distributum in Ecclesia. Nam in illo ipso sermone, ritum communionis sui temporis describens Cyprian. inquit: vbi solennib. adimpletis, calicem Diaconus præsentib. offerret.

Magno verò strepitu in scenam producunt ipsũ etiam Nicenum Concilium: & non verentur affirmare, ibi communionem sub vna tantum specie, si non decretam, attamen comprobatam & cõfirmatam fuisse. Quia scilicet Canon 14. dicit: Si non fuerint in præsenti Episcopus vel presbyter, tunc Diaconi ipsi proferant & edant. Sed Canon iste, nec Græce, nec in Decretis, nec apud Ruffinum ita legitur. Et licet ibi expresse tantum nominetur corpus Christi, non tamen recte inde concluditur cõmunio sub vna tantummodo specie. Nam in Concilio Neocæsariensi, c.15. & dist. 95. c. presbyteri, vbi eadem plane materia de Diaconis repetitur, expresse dicitur de dando pane, & porrigẽdo calice. Manifestissime igitur antiquitas se explicat, quod per *Veteribus synecdochica locutio.* Synecdochen sæpe loquatur. Nam & Paulus ipse ad Corinth. vbi expressissime de communione sub vtraque specie tractat, illam tamen aliquoties per synecdochen notat, vt cum inquit: Manducare cœnam Domini: Conuenitis ad manducandum: Diiudicatis corpus Domini. Item: In vnum spiritum potati sumus. Si quis verò inde vellet concludere, Paulum tradidisse & seruasse communionem sub vna tantummodo specie, scelerate faceret contra manifestissimam Pauli sententiam. Ita Augustinus *Augustinus.* de Symbolo lib.3.c.5. Item de feria quarta, c 4. Hieronymus etiam ad Eucharistiam, expresse tantũ sanguinis Christi meminerũt. Num verò recte quis inde inferret Augustini & Hieronymi temporib. non panem, sed tantum poculum Domini dispensatum fuisse laicis, in administratione cœnæ Dominicæ.

VII. Magno apparatu, pro mutilatione cœnæ Dominicæ, producuntur exempla de domestica communione, quãdo scilicet acceptam in Ecclesia Eucharistiam, domum secum detulerũt. Tertullianus enim lib. 2. ad vxorẽ, tantum panis mẽtionem facit. Et Hieronymus in Apologia pro libris aduersus Iouinianum, corporis tantũ mentionem facit. Quamuis autẽ domestica seu priuata illa communio, aliquid extraordinarium fuerit, nõ difficile tamen est respondere. Quia enim illi in Ecclesia Eucharistiam acceperunt: quæstio ergo est; non quid domi sumpserint, sed quid in Ecclesia ipsis dispensatum fuerit. Et ne longius eam, afferam explicationem Ruardi Tapperi, decani Louaniensis, qui ma*Ruardus Tapperus.*xime autoritatis est inter Pontificios. Is igitur tractans exemplũ Satyri, fratris Ambrosij, inquit: Videtur ex sermo.5. de lapsis apud Cyprianum, quod illis temporibus sanguinẽ Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manus dabatur, vt vel statim sumerent, vel secum portarent domum ibiq; sumerẽt, ita vt per temporum interualla biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarẽt. Hæc ille. Quia verò hæc diuulsio partium cœnæ Dominicæ, non est consentanea institutioni: ideo domestica seu priuata illa communio postea abrogata, & seuere prohibita est in Toletano & Cæsaraugustano Concilijs. Nequaquã igitur ex domestica illa cõmunione probari potest, vsitatam tunc in Ecclesiis fuisse dispensationẽ vnius tantum partis Eucharistiæ. Nam & Tertullianus in eodem

libro,

libro, vbi in domestica communione, in vno loco tantum panis meminit, mox in alio loco loquitur etiam de participatione poculi: & tandem vtrunque coniungit, cibum & poculũ Domini: Nazianzenus autem de sorore sua Gorgonica scribit, quod & corporis & sanguinis Domini antitypa, ex Ecclesiastico cœtu secum domum delata seruarit. Et Ambrosius in historia Satyri fratris sui, describens sumptionem, meminit haustionis & fusionis in viscera. Ergo nec ex illa historia satis certo & euidẽter probatur dispensatio & sumptio Eucharistiæ, sub vna tantum specie. Et vt maxime in exemplis istius domesticæ communionis, aliquid ostenderetur (quod tamen nondum video factum esse) pugnans cum institutione Christi, & solenni consuetudine primitiuæ Ecclesiæ: quid tamen inde efficeretur, cum sint priuata & extraordinaria exempla, & quidem quæ postea graui consilio abrogata sunt? Nostra verò quæstio est, non quid vnus, aut item alter priuatim fecerint, sed quæ fuerit publica, legitima, ordinaria & solennis consuetudo veteris Ecclesiæ in administratione & dispensatione cœnæ Dominicæ. Hic est status controuersiæ, de quo flagitamus testimonia & exempla antiquitatis. Et nondum vidi, tale vllum certum & euidens vel testimonium vel exemplum veræ antiquitatis à Pontificiis proferri. Quæ enim præterea ex incertis autoribus, vt ex vita Hieronymi & Ambrosij, de quibus autoribus dubitatur, itẽ ex legendis Sanctorum proferunt, indigna sunt quæ refutentur.

Status controuersiæ.

Hæc igitur sunt præcipua capita probationum, quibus conãtur Pontificiam mutilationem exemplis antiquitatis palliare & confirmare: quę profectò nihil probant de eo quod in controuersia positum est, de publica scilicet, legitima, ordinaria & solenni consuetudine veteris Ecclesiæ, in administratione & dispensatione cœnæ Dominicæ. Pleraque vero vel sunt mera figmenta, vel manifestæ deprauationes sententiæ veterum: sicut euidenter ostendimus. Et tamen Tridentinum Concilium non veretur, omnia illa, tanquam non Apollinis, sed ipsius Spiritus sancti oracula exosculari & approbare, quasi certum iam & demonstratum sit, in primitiua Ecclesia, licet non infrequens fuerit communio sub vtraque specie, non tamen Catholica, seu vniuersalis fuerit, sed simul etiã semper in vsu fuisse communionem sub vna tantummodo specie.

HISTORICA OBSERVATIO, quoties, & quot modis mutilatio illa tentata fuerit, donec tandem introducta est.

Porrò, quia Tridentinum capitulum, ex mutatione cõsuetudinis communicãdi sub vtraque specie, & ex introductione contrariæ consuetudinis, vult Pontificiam mutilationem iustificare: iudico vtiliter quædam annotari posse, de historia introductæ huius consuetudinis. Iactitant enim, consuetudinem illam adeò esse vetustam, vt eius initium ne monstrari quidem possit in historiis. Sed nos ex veris historiis ostendemus, quomodo in veteri Ecclesia aliquoties, & aliquot modis tẽtata fuerit mutatio communionis sub vtraq; specie: & quam acriter mutationi huic restiterint præpositi Ecclesiarũ, melioribus & purioribus Ecclesię temporibus, donec tandem posterioribus temporibus, post annos scilicet Domini 1200. vnà cum aliis errorib. & abusibus, mutatio illa particulariter, non tamen sine contradictione, in quasdam Ecclesias inuectã, deinde latius progressa, demum lege Constantiensi confirmata est.

Tentata autem primum fuit mutatio quædam cõmunionis sub vtraq; specie, iuxta formã à Christo præscriptam, per illos, qui bibentes in Ecclesia de poculo Domini, panem sacratũ secum domum deferebant: quem postea sumebant, aliquando per satis longũ interuallum temporis: sicut de Eremitis Basilius scribit. Sed illa consuetudo abrogata & prohibita fuit in Concilio Toletano I. circiter ann. Domini 390. & postea circa ann. in Cæsaraugustano. Reducta autem fuit communio ad formam institutionis: vt scilicet in Ecclesia, vbi tunc vtraq; species dispensabatur, Eucharistia consumeretur.

I. Mutatio communionis.

Secundò. Tempore Leonis I. circa annum Domini 440. Manichæi, quia vinum tantum abominabile quiddam detestabantur, & fingebant Christi corpus, vtpote phantasticum, non habuisse verum sanguinem, moliebantur sumptionẽ vnius tantum speciei introducere. Sed Leo Pontifex, sermone Quadragesimali .4 appellat sacrilegium, si quis calicem sanguinis redemptionis nostræ haurire declinet. Et huc accommodat illud Pauli, Roman. 16: Obseruate eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam didicistis, faciunt.

II. Mutatio cœpta circa annũ Domini 440.

Lindanus fingit, ante Leonem in vsu fuisse in Ecclesia communionem sub vna specie: sed Leonem tunc propter Manichæos, rursus mandasse ad tempus cõmunionem sub vtraq; specie, vt ita deprehẽdi possent Manichæi. Sed Andradius rectè dicit, esse insignem hallucinationem. Adeò enim vsitata tunc fuit cõmunio sub vtraq; specie, vt his indiciis Leo deprehẽderet Manichæos. Leo igitur circa an. Domini 449. pronunciat esse sacrilegium, dissensionem & offendiculum, præter doctrinã ab Apostolis acceptam, ore corpus Domini accipere, calicem verò redemptionis nostræ haurire, declinare.

Lindanus.

Andradius.

Tertiò. Tempore Gelasij, circa an. Domini 490. iterum tentata fuit mutatio cõmunionis sub vtraque specie: non ab hæreticis, sicut tempore Leonis, sed ab hominib. superstitiosis. Ita enim Gelasius loquitur. Sed acriter repulsa, & ab Ecclesia explosa fuit superstitio illa: sicut testatur Canon, Comperimus, de consecr. dist. 2. Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineant: qui quia nescio, qua superstitione docentur astringi, aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceãtur: quia diuisio vnius eiusdemq. mysterij, sine grandi sacrilegio nequit prouenire. Audire, vnam speciem non esse integrum sacramentum, sed ad vnum idemque mysterium pertinere vtramque speciem: item esse grande sacrilegium, si vna tantum species sumatur. Et in Canone illo notandum est vocabulum superstitionis. Inde enim colligi potest, sub quo prætextu quidam tempore Gelasij, voluerint cõsuetudinem communicãdi sub vna tantummodo specie introducere. Est enim superstitio, iuxta scholasticos, velle colere Deum, sed modo indebito, hoc est, aliter & contra quam ipse præscripsit & mandauit. Prætextum igitur religionis, cultus, diuini, & reuerentiæ erga sacramentum, habuerunt & prætenderunt illi, qui tempore Gelasij præter & contra formam communionis à Christo traditam, & præscriptam à calicẽ Dominico abstinebãt. Et quia Canonis verba sunt, docentur superstitione astringi: posset ita etiam intelligi, fuisse tunc quosdam, qui ita docue-

III. Circa annũ Domini 490.

rint. Et hoc benè notetur. Quicquid enim prætenditur de religione & reuerentia Sacramenti, in communione sub vna specie, quia aliter & contra fit, quam Christus instituit, superstitio est. Gelasius vero pronúciat, eos esse à communione arcendos, hoc est, excommunicandos, qui ea superstitione, à participatione poculi Dominici abstinent. Quod vero Gratianus cũ Glossatorib' ad solos sacerdotes conficientes, Canonem illum restringit: cum Ecclesiastica historia illorum temporũ, & cum ipso textu pugnat. Loquitur enim de illis, qui ad sumptionem Sacramentorum vel admittuntur, vel ab illis arcentur. Et ab ipsis pontificiis, vt Lindano & aliis, Gratiani illud commentũ nunc exploditur.

IIII. Mutatio. Quarto, propter metum periculi effusionis quidã mature meditari sunt discessionem à forma institutionis Christi: ne tamen omnino tollerent vel abrogarent communionem sub vtraq; specie, panem consecratum, in poculum benedictionis, intinctum, dederunt communicantibus pro complemento communionis, hoc est, indicarunt non plenam esse communionem, si tantũmodo sub specie panis, siue vino consecrato daretur Eucharistia.

Occasio intinctionis panis consecrati. Dignum vero est obseruatione, vnde illud in Ecclesiam irrepserit. Cum enim in casu necessitatis in communione paruulorum & infirmorum, apud veteres intincta & infusa aliquando Eucharistia, data legeretur: sicut ex historia Serapionis, ex Cypriani sermone 4. de lapsis, & ex Prospero de promissionibus cap. 6. & 26. quæst. 6. cap. Is in decretis. ex illis casib. extraordinariis, quidam postea voluerũt consuetudinem intinctæ Eucharistiæ, inuehere in legitimam & ordinariã cõmunionem Ecclesiæ, cõtra institutionẽ Christi, & morem veteris Ecclesiæ, idq; prætextu periculi effusionis, & reuerẽtię erga Eucharistiã. Sed Iulius Põtifex circa annum Domini 340. in Epist. ad Episcopos Ægypti, & citatur de consec. dist. 2. cap. Cum omne. acriter consuetudinem illam reprehendit. Et quibus ex fundamentis eam refutet, operæpretium est considerare. Dicit esse contra diuinum ordinem, contra Apostolicas institutiones: item esse contrarium Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, & consuetudini Ecclesiasticæ aduersum. Et (quod præcipuè notandum est) ostendit, vnde petendæ & sumendæ sint probationes in hac causa. Inquit enim: Non difficile hoc ab ipso fonte veritatis probabitur, in quo ordinata ipsa Sacramentorum mysteria processerunt. Agnoscit Lector, Romanam Ecclesiam longe aliis tunc vsam fundamentis, in cõtrouersia de communione cœnæ Dominicæ, quàm nunc vtitur. Nominantur enim ordo diuinus, Apostolicæ institutiones, Euangelica & Apostolica doctrina, vetus consuetudo Ecclesiastica. Ad illa fundamenta & nos nunc prouocamus: sed opponútur nobis potestas Ecclesiæ, posterior consuetudo, & argumẽta rationis. Tandem verò concludit Iulius: Quod pro complemento communionis, intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc probatum ex Euangelio testimonium receperunt, vbi Apostolis corpus suum commendauit, & sanguinem: seorsim enim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur. Et hoc modo tunc repressa fuit consuetudo intinctæ Eucharistiæ. Postea tamen rursus pullulauit, circa annum Domini 580. Ideò enim in 3. Bracarensi Concilio, repetitum fuit Decretum Iulij. Adeò crebro humana ingenia meditata sunt discessionem à forma cõmunionis, ab ipso filio Dei præscripta. Sed melioribus Ecclesiæ temporibus fuerunt, qui contra omnes consuetudines & prætextus, testamentariam institutionem filij Dei retinuerunt, & acriter defenderunt.

V. Mutatio. Quintò. Cùm subinde maior fieret inclinatio doctrinæ & rituum, à puritate veteris Ecclesiæ, circa annum Domini 910. Cluniacensis ordo rursus instituit intinctionem: sed contra morem & vsum reliquarum Ecclesiarum. Ita enim Cassander citat ex institutis Cluniacensium li. 2. c. 35. Quantis ipsũ corpus sacerdos dederit, singulis sanguini tingit, quanquam sit contra vsum aliarum Ecclesiarum: quia quidam, maximè nouitij nostri, adeò sunt rudes, vt si sanguinem ita separatim accipiant, quandam negligentiam incurrerent. Vides, licet tunc disputaretur de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen ausi fuerunt iudicare, ideò intermittendum aut abrogandum esse vsum calicis.

Concilium Turonense. In Turonensi verò Concilio, pro infirmis, etiam in aliis Ecclesiis, concessus est vsus intinctę Eucharistiæ. Et ratio additur: Oblatio intincta debet esse in sanguine Christi, vt veraciter presbyter dicere possit, corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi, proficiat tibi in remissionem peccatorum, & vitam æternam. Notabit autem Lector, quanquam aliquantulum tunc discederetur à forma institutionis Christi: tamen adeò necessariã iudicarũt vtramque speciem, vt potius intinctam Eucharistiã dare consulerent: præcipuè verò notetur, non veraciter dici posse, corpus & sanguinem Christi dari & accipi, sub vna tantummodo specie panis.

Tandem tempore Iuonis, circa annum Domini, 1120. permissum fuit alicubi populum cõmunicare intincto pane: idque non autoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis. Ita enim Cassander allegat Iuonem, de diuinis officiis. Hæc ideo recito, vt ostendam, cum motæ iam essent & exaggerarentur disputationes de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen iudicatum fuit, ideo vel posse, vel debere alteram speciem prorsus tolli & omitti ea communione: sed potius intinctione vsi fuerunt, vt tamen daretur vtraque species. Non tamen vniuersalis fuit tempore Iuonis consuetudo intinctæ Eucharistiæ: alibi enim data tunc fuit vtraque species seorsim: sicut ex illis, qui circa ea tempora vixerunt, præcipue verò ex Bernhardo & Longobardo colligitur.

VI. Mutatio. Sextò. Post Longobardum tempore scholasticorum scriptorum, circa ann. Domini 1250. primum manifeste incepit mẽtio fieri inuectę alicubi particularis consuetudinis, communicandi populũ sub vna specie, propter metum periculi effusionis. Et tamen in historia illorũ etiam temporum, multa ad hanc disputationem pertinentia obseruari possunt. Non enim ab omnibus tũc Ecclesiis, recepta fuit illa consuetudo: nec omnes passi sunt sibi eripi vsũ Dominici calicis. *Thomas.* Thomas enim in 3. parte summæ, q. 80. artic. 12. dicit in quibusdam Ecclesiis prouide hoc seruari, ne sanguis Christi detur populo. Et in 4. Sententiarum, dist. 11. art. 2. q. 1. inquit: In quibusdam locis, de consuetudine datur participatio sanguinis clericis: hoc est, ministris altaris, de quibus præsumitur, quod magis sint cauti. Richardus de media Villa, & Petrus de Tarantasia, postea Innocentius IV. nominatus, testantur sua tempestate non tantum ministris altaris, sed & maioribus è populo, à quibus pericula illa non timebantur, Eucharistiam sub vtraque specie datam fuisse. Petrus

trus vero de Palude in 4 Sententiarum, distinct. 11. quæst. 1. autor est, sua ætate in quibusdam Ecclesiis consuetudinem fuisse, communicandi in genere sub vtraque specie: idque ita cautè, vt nihil effunderetur. Ex Vvilhelmo de Monte Laudano Cassander citat: Recipiendo corpus Christi, totam veritatem eius recipit, sed non totum Sacramentum. Et ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id est, cum toto Sacramento.

Durandus. Durandus circa annum Domini 1280. In rationali diuinorum li. 4. cap. 42. narrat sua ætate in quibusdam locis consuetudinem fuisse: quod post communionem Sacerdotis, aliquid de sanguine in calice reseruatum fuit, & superinfusum vinum purum, vt communicantes inde aliquid possent de sanguine Christi sumere. Et rationem reddit in præcedentibus, ex Innocentio III. Quamuis sub specie panis, sanguis sumatur cum corpore: non tamen sanguis sub specie panis bibitur. Particulariter igitur tunc in quasdam Ecclesias inuecta fuit consuetudo communionis, sub vna specie.

Mutilatio cœnæ Dominicæ à multis suggillata & improbata. Deinde obseruatio historiarum illius temporis, & hoc ostendit, quod recenti consuetudini communionis sub vna specie, à multis tunc contradictum fuit. Alexander enim Halensis refert, religiosos quosdam ægrè tulisse, eripi sibi poculum Domini. & flagitasse restitutionem communionis sub vtraque specie. Sed illorum petitionem dicit repressam fuisse commento miraculi, quo ex hostia sacra sanguis emanasset. Et ipsi Scholastici scriptores, licet cedant consuetudini, recens à quibusdam recepta propter vnicam rationem de periculo effusionis: tamen multis & palam disputant, communionem in vtraque specie conuenientiorem, congruentiorem, perfectiorem, completiorem, & maioris efficaciæ esse. Ex quibus antiquissimus Alexander Alensis inquit, quæst. 32. membro 1. artic. 2.

Alexander Alensis. Sumpto hoc Sacramento digne in vtraque specie, maior est effectus vnius corporis mystici cum capite, quam sumpta sub altera. Quæst. 53. Licet illa sumptio quæ est in accipiendo sub vna specie, sufficiat, illa tamen quæ sub duabus est, maioris meriti, tum ratione augmentationis, deuotionis, tum ratione fidei, dilatationis actualis, tum ratione sumptionis complectioris. Item: Sumptio sub vtraque specie, quem modum sumendi tradidit Dominus, est maioris efficaciæ & complementi: Quæst. 31. dicit, eum, qui accipit Sacramentum sub specie panis, non accipere perfecte Sacramentum, quantum ad Sacramentalem sumptionem.

Albertus Magnus. Post Alensem proxime sequitur Albertus Magnus, qui in 4 Sentent. distinct. 8. artic. 13. inquit, duplicem esse in hoc Sacramento perfectionē: Christi videlicet ipsius, & Sacramenti, secundum quod venit in vsum fidelium. Priore modo dicit verum esse, Christum esse perfectum sub vtraque specie. Secundo modo videri sibi falsum, quia non perfecte signetur & caussetur vsus fidelium, & vnitas corporis mystici, nisi duplici signo: & ideo virtute Sacramenti, oportere vtrunque habere.

Thomas. Post hunc Thomas 3 summæ, quæst. 66. articulo secundo. Quamuis totus Christus sit sub vtraque specie, non tamen frustra. Nam primo hoc valet ad repræsentandam passionem Christi, in qua seorsim fuit sanguis à corpore separatus. Secundo hoc est conueniens vsui huius Sacramenti, vt seorsim exhibeantur fidelibus corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. Idem contra Gentiles lib. 4. cap 61. Quia, inquit, complementum nostræ salutis factum est per passionē Christi & mortem per quam eius sanguis à carne separatus est, separatim nobis traditur Sacramentum corporis eius sub pane, & sanguinis eius sub specie vini: vt sic in hoc Sacramēto passionis Dominicæ, memoria & repræsentatio habeatur, & secundum hoc impleatur, quod Dominus dixit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere potus. Hæc testimonia non possunt referri ad solam sacrificulorum sumptionē: expresse enim loquitur de exhibitione & traditione Sacramēti, quæ fit fidelibus.

Petrus de Palude. Petrus de Palude distinct. 11. artic. 1. dicit, duplicem debere esse materiam huius Sacramenti, scilicet materiam cibi & potus: quia effectus Sacramenti debet perfecte repræsentari per materiam: Sacramenta enim efficiunt quod figurant. Sed huius Sacramenti effectus, est perfecta animi refectio: ergo materia repræsentans, debet esse per perfectam corporis refectionem, quæ non est nisi per cibum & potum. Bonauentura distinct. 8. quæst. 2. tradit, in hoc Sacramento ex duobus signis vnum & perfectum resultare Sacramentum: cuius integritatis ratio dispositiue veniat à natura, quia nec panis est per se plane reficiens, nec vinum, sed vtrunque est vna plena refectio. Completiue vero veniat ab institutione diuina, quæ institutio hæc duo signa ordinauit, ad significandum vnam perfectam refectionem.

Hæc ex Scholasticis scriptoribus, antiquitatis studiosissimus Georgius Cassander collegit.

Durandus. Durandus in rationali li. 4. c. 54 dicit: Qui solam hostiam recepit, non plenum Sacramentaliter recipit Sacramentum. Et si enim in hostia consecrata, Christi sanguis sit: non tamen est ibi Sacramentaliter, eo quod panis corpus, non sanguinem, & vinū sanguinem significat, & non corpus. Ergo sub altera tantum specie, non est completum Sacramentū, quoad Sacramentum. Et licet Durandus principaliter ibi loquatur de sumptione presbyteri, ratio tamen generalis est.

Hæc historica obseruatio valde vtilis est. Ostendit enim, cum primum cœpisset Ecclesias inuadere consuetudo communionis sub vna tantum specie, quod factum est post annos Domini 1200. quod nō ab omnibus Ecclesiis recepta fuerit, sed quod multi ei contradixerint.

Et quidem quod doctrina veteris Ecclesiæ de Sacramentali communione, non statim immutata & inflexa fuit ad consuetudinem illam: sed quod Scholastici, licet consuetudini illi cesserint, opposuerunt tamen doctrinam ex institutione Christi: quod scilicet communio sub vtraque specie, quia à Christo instituta, sit conuenientior, congruentior, completior, perfectior, maioris efficaciæ & illustrioris repræsentationis. Et tota materia huius controuersiæ, ne Scholasticorum quidem tempore ita disputata fuit, sicut nunc à pontificijs tractatur.

Postea consuetudine illa magis magisque inualescente, maior etiam doctrinæ inclinatio secuta est, vt Lyra in 11. cap. 1. ad Corint. fatetur, Christum, Sacramentum hoc instituisse in vtraque specie. Et in 9. cap. Prouerbiorum, testatur in primitiua Ecclesia fideles hoc Sacramentum in vtraque specie accepisse: addit tamen propter periculum effusionis ordinatum esse, vt laicis tantum sub vna specie daretur.

Et tamen ante Constantiense Concilium, non

simpliciter omnibus vbique laicis erepta fuit communio sub vtraque specie. Thomas enim VValdensis, qui sub tempus Constantiensis Concilij contra Viclefum scripsit, licet defendat communionem sub vna specie, tamen tomo 2. cap. 88. & 94. testatur presbyteris, diaconis, ministris altaris, maioribus è populo, rectoribus insignium locorum & monasteriorum, & aliis dignitate præstantibus, fide fortibus, & discretis fidelibus, vt doctoribus, regibus, aliisque, qui tanta re digni iudicabantur, hoc donatum fuisse, vt ad sacrificium & eius libamentum, scilicet ad communicandum in vtraque specie assumerentur.

Imo ipsa petitio procuratorum Concilij Constantiensis testatur, vsitatam tunc adhuc in multis locis fuisse communionem laicorum, sub vtraque specie. Duæ enim causæ in actis Constantiensis Cõcilij recitantur, propter quas factum sit interdictũ calicis. Prima explicatur in petitione procuratorũ Concilij, his verbis: Quia in nonnullis mundi partibus Sacerdotes laicos sub vtraque specie, panis scilicet & vini, communicare non cessant, contra Romanæ Ecclesiæ cõsuetudinem: petimus nos procuratores synodi, prouideri salubriter Ecclesiæ, &c. Secundam causam ipsum Decretum explicat: quia scilicet in nonnullis mũdi partibus quidam docuerint populum Christianum communicandum esse sub vtraque specie: & populum debere sacramentum Eucharistiæ sub vtraque specie suscipere. Hoc vero Æneas Syluius in Bohemica historia ita declarat: quod scilicet Iacobellus quidam Misnensis, concionator Ecclesiæ Pragensis, admonitus à Petro quodam Dresensi ludimagistro, cum perquisitis vetustis sanctorum doctorum codicibus, Dionysij præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, hortari cœpit populum, ne deinceps communionem calicis quoquo pacto negligerent. Vera igitur causa fabricatæ Pontificiæ legis de mutilatione cœnæ Dominicæ hæc fuit: ne scilicet consuetudine Romanæ Ecclesiæ, aliquid diuersum vel fieret vel doceretur in vlla Ecclesia. Illud vero apud omnes obtineri non potuit, nisi ex praua consuetudine lex impia fabricaretur. Et tamen legem illam Græca Ecclesia nunquam recepit.

Ex hac historica commemoratione rectissime examinari & diiudicari potest, quantum fidei & authoritatis tribuendum sit illis, quæ in fine secundi Tridentini capituli dicuntur, de latissima consuetudine communionis sub vna tantummodo specie: quam postea Põtificij grauibus & iustis de causis, pro lege decreuerint habendam.

Argumẽtũ Tridentinæ Synodi. Postremum argumentum Tridentinæ synodi, illud est, quod præcipuum fuit & in Constantiensi & in Basiliensi Concilio: quia scilicet causa, finis, effectus & fructus communionis Eucharistiæ, est participatio corporis & sãguinis, imo totius Christi. Illa vero fit sub vna etiam specie. Totus enim & integer Christus, est sub vnaquaque specie: quia sanguis à corpore iam non est separatus in Christo. Ergo qui vnam speciem solam accipiunt, nulla gratia ad salutem necessaria defraudantur. Et sane, si cœna Dominica esset opus physicum, aut si nostra ratione liceret sapientiam filij Dei iustificare, aliquid valeret hoc argumẽtum. Peccatum enim esse, vulgo dicitur, fieri per plura, quod fieri potest per pauciora. Sed in quem peccatum illud redundabit, nisi in ipsum filium Dei, qui cœnam instituit sub duabus speciebus panis & vini, tunc cum nondum separatus esset sanguis à corpore ipsius, cúmque sciret, post resurrectionem non fore vllam separationem? Certe si semel permissum fuerit, tali argumentatione contra manifestam Christi institutionem vti, in vniuersum abrogari poterit cœna Dominica, fide enim in verbo participes efficimur Christi, Hebr. 3. Christus per fidem habitat in cordibus. Ephes. 3 ita vt totus & integer ipse maneat in credentibus, & credentes in ipso, Ioan. 6. Præterea in Baptismo Christum induimus, Gal. 3. Quorsum igitur opus erit communione cœnæ Dominicæ. *Refutatio argumẽti Tridentinorum.* Item, cur bis sumunt sanguinem Christi sacrificuli, semel sub specie panis, & iterum sub specie vini? Si respondeatur, Christum non frustra ita instituisse: hoc & nos volumus. Supra autem ostẽdimus, Christum nõ pro sacerdotibus tantum, sed pro vniuersa Ecclesia cœnam suam instituisse. Respondeo igitur, quia Sacramentum hoc non est opus naturæ, vel actio rationis & sensuum: sed est mysterium fidei, quæ ex verbo Dei concipitur: & continetur: ideo institutio eius, certo & manifesto verbo Dei tradita, non est reformanda, mutanda aut mutilanda, ex argumentis rationis de naturali concomitantia: sed ad obedientiam fidei pertinet, vt verbo Dei inhæreat, & eius præscriptũ simpliciter sine disquisitione sequatur. Ita ergo in hoc Sacramento, ea quæ Christus dixit credamus, & quæ iussit faciamus. Ratio enim captiuãda est in obsequium Christi, 2. Cor. 10.

Quod si voluerimus sapientiores esse Christo, accidet nobis quod scriptum est, Rom. 1. Vani facti sunt in rationibus suis, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. *Altercatio.* Sed aiunt: Quid maius est in Eucharistia, an Christus, an vero species vini? Cum igitur Christũ integrum & totum accipiamus sub specie panis: quid de elemento vini litigamus: aut cur de accidentibus siue subiecto cohærentibus tam soliciti sumus? *Refutatio.* Respondeo: Non de substantia vel accidentibus vini, quatenus est in prædicamento substantiæ, pugnamus: sed quia scimus Christum nobis se & beneficia sua communicare velle, non ἀμέσως, sed per certa media diuinitus ad hoc instituta. Spretis autẽ & abiectis mediis illis, nec possumus, nec debemus nobis, sicut Enthusiastæ faciunt, polliceri participationem Christi: sed mediis illis & vtendum, & ita vtendum est, sicut ab ipso Deo instituta, præscripta & ordinata sunt. Propter hãc causam merito in hac controuersia pugnamus, ne medium diuinitus ad participationem sanguinis Christi, & noui Testamẽti in sanguine ab ipso filio Dei in testamẽtaria institutione ordinatum, nobis humana præsumptione eripiatur. Sacramentorum enim efficacia ex verbo Christi pendet. Non autem de pane, sed de calice dixit: Hoc est nouum Testamentum in meo sanguine. Et quando poculum Domini, vera fide accipio, tunc certus sum ex verbo, mihi donari, applicari & obsignari nouum Testamentum in sanguine Christi. Pontificij dicunt, idem fieri in sumptione panis. Sed de efficacia Sacramentorum, scimus ex verbo iudicandum esse.

Vtilis vero est hæc consideratio. Notũ fuit antiquitati, Christum vbicunq; adest, totum & integrum adesse: corpus eius non esse exangue, nec sanguinem extra corpus ipsius. *Vetus Ecclesia.* Nemo tamen, in veteri Ecclesia vel disputauit saltem, propterea mutari & mutilari posse testamentariam institutionem Christi de dispensatione & sumptione vtriusq; speciei. *Longobar.* Longobardus libro quarto, distinctione vndeci-

decima, proponit quidem hoc argumentum, non autem excludit inde dogma de abrogatione alterius speciei: Sed ex Ambrosio reperit, quare sub duabus speciebus Christus voluerit Sacramentum hoc accipi, cum sub alterutra totus sit. Eodem modo argumentum illud & proponitur & soluitur ab Hugone & Haymone. Ipsi Scholastici, quorum tempore iam cœperat Ecclesias inuadere consuetudo communicandi sub vna specie, non iudicarunt hoc argumentum satis esse ad stabiliendam sumptionem sub vna sola specie. Respondent enim, Christum quidem perfectum, integrum & totum esse, etiam sub vna specie: sed Sacramentum tamen non esse completum, perfectum, integrum & totum, si sub vna tantum specie sumatur. Sententiæ Longobardi, Hugonis, Haymonis & Scholasticorum, in præcedentibus sunt ascriptæ. Durandus citat ex Innocentio III. Licet sub pane non sit corpus sine sanguine, nec sub vino sanguis separatus à corpore: non tamen sub pane sanguis Christi bibitur, nec in vino corpus Christi editur. Recens igitur est hoc Pontificiorum commentum, ideo posse laicis abrogari, prohiberi & eripi poculum Domini, quia Christus integer & totus sit etiam sub panis specie. Obiter vero & hoc monendum arbitror, vbi Constantiense & Basiliense Decretum habet, Christum integrum veraciter esse & contineri sub specie panis: ibi Tridentini dicunt integrum sumi. Cumque non ausint contra Scholasticos dicere, perfectum Sacramentum sumi sub vna specie: dicunt tamen, verum Sacramentum sumi, si vna species sola sumatur, etiamsi scilicet non seruetur institutio Christi. Sed hæc in tanta verbi Dei luce facile diiudicari possunt. Hæc sunt quinque illa argumenta, quæ ex innumeris illis, quæ per annos iam 150. à tempore Constantiensis Concilij, singulari artificio anxie conquisita fuerunt. Tridentina synodus habito delectu, iudicauit talia esse, quibus hisce temporibus in tanta verbi Dei luce, Pontificia mutatio, mutilatio, abrogatio & prohibitio testamentariæ institutionis filij Dei, iustificari & defendi posse videretur. Qualia vero sint, quid efficiãt, & quantum valeant: satis, quantum in hac breuitate fieri potuit, ostensum est.

DECRETVM SVPER PETITIONE CONCESSIONIS calicis, publicatum in Sessione VI.

Insuper cum eadem sancta synodus, superiori Sessione duos articulos, alias propositos & nondum discussos: videlicet, rationes quibus sancta Catholica Ecclesia adducta fuit, vt communicaret laicos, atque etiam non celebrantes Sacerdotes, sub vna tantum panis specie, ita sint retinenda, vt nulla ratione calicis vsus cuiquam sit permittendus: & an si honestis & Christianæ charitati consentaneis rationibus concedendus alicui, vel nationi, vel regno calicis vsus videatur, sub aliquibus conditionibus sit concedendus, & quænam sint illa, in aliud tempus, oblata sibi occasione, examinandos atque definiendos reseruarit: nunc eorum pro quibus petitur, saluti optime consultum volens decreuit, integrum negocium ad S. D. N. nunc esse referendum, prout præsenti Decreto refert: qui pro sua singulari prudentia id efficiat, quod vtile reipub. Christianæ, & salutare petentibus vsũ calicis, fore iudicauerit.

EXAMEN.

Restitutio calicis efflagitata a Concilio Tridentino.

Inter postulata Regum & Principum, Concilio Tridentino proposita fuit & hæc petitio: vt vsus Dominici calicis, iuxta institutionem Christi, & morem primitiuæ Ecclesiæ, sublata iniusta eius prohibitione, Ecclesiæ restitueretur. Pater vero Concilij, priusquam de petitione illa deliberent, probant, confirmant & stabiliunt impiam legem abrogati & prohibiti Dominici calicis, non secus ac si petita ab ipsis fuisset repetitio, cõfirmatio, & ratificatio decreti Constantiensis. Illa vero hoc Concilio ita instructa sunt. 1. Vt petitionem illam regum & principum, oblique sugillent & damnent: vt qui hoc peterent, quod nullo vel iure, vel præcepto diuino ad laicos pertinet: quódque Ecclesia grauibus & iustis causis adducta, olim non tantum abrogauit, sed lege synodica, tanquam temerariam præsumptionem, imò tanquam hæresin sub pœna excommunicationis, seuere prohibuit. Ita enim loquitur Constantiense decretum. 2. Vt quicquid de concessione futurum sit, fiat illud sine detrimento regni Pontificij, & sine imminutione plenariæ potestatis Romanæ Ecclesiæ: imo vt hæc ipsa, si qua futura esset concessio, esset confirmatio, & impetratio petitionis esset recognitio immanis istius priuilegij, quod iuxta Pighium, Romanæ sedi ita indultum est, vt quicquid illa in causis fidei hîc super terrã figeret, refigeret, obligaret, aut solueret, hoc ipsum ita fixum, refixum, obligatum solutúmque haberetur & maneret. 3. Vt qui ex concessione siue synodi, siue Romani Pontificis, vsuri essent cõmunione sub vtraque specie, ipso tamen vero fructu priuarentur. Nam iuxta decretum 5. Sessionis Tridentini Concilij, non ex institutione, traditione, iure & præcepto Christi, sed ex misericordia, benignitate & liberalitate Romani Pontificis, calicem ad se non pertinentem sumerent. Verba igitur calici addita, frustra laici sibi applicarent, cum ad solos sacerdotes pertineant: nec ex illa communione vllam gratiam ad salutem necessariam acciperent. Hæc enim sunt verba 3. Capituli.

Et ita illis præmunitis, tamen pretio concessionis calicis, ex vna Sessione in aliam reiecta, donec tandem prorsus à Synodo ad sedem Pontificiã abiecta est. Et valde vtile esset scire, quæ in deliberationibus illis consultationes tales inciderint, quod ipsa Synodus noluerit aliquid de hac petitione definire, sed negotium integrum ad Romanum Pontificem retulerit. Sed quia illa forsan inter mysteria Concilij celata seruantur, breuem tantum annotationem ex ipso sinu Pontificiorum profectam annotabo, ex qua multa poterunt colligi.

Consultatio de communione sub vtraque specie Coloniæ edita.

Coloniæ anno 1564. edita est consultatio, de cõmunione Christiani populi sub vtraque specie: erudita sane, vtpote ab autore Cassandro profecta. In eius præfatione, sub typographi persona narratur, Tridentinam synodum per totam æstatem anni 62. occupatam fuisse disputationibus super petitione concessionis calicis. Quis vero disputationũ illarum exitus fuerit, his verbis ibi describitur: Dum maior eruditiorum Episcoporum, eáque potior pars, in eam sententiam concors pedibus iret, vt laicis calicem esse concedendum iudicaret: alij vero magna contentione resisterent, ne quid incõmodi. tantus dissertationum ardor, cœptis de morum & opinionum reformatione rebus adferret: eam controuersiam Pij IV. Pontificis arbitrio dirimendam reliquerunt. Hęc ibi: ex quibus Lector multa huic pertinentia potest colligere.

Reiectum autem fuit illud negotium ad Romanum Pontificem, notatis certis conditionibus, quibus vsus calicis concedi posse videretur. Illæ publi-

catæ quidem sunt, sed editioni Decretorum non sunt insertæ. Adiiciam igitur illas: & nihil præterea addam, nisi vt Lector ex illis conditionibus discat, quanti Romanus Pontifex vendat concessionem calicis. Hactenus questa fuit Germania de explicationibus, quod nimis magna pecuniæ summa, indulgentias & dispensationes suas Roma venderet. Nunc verò Pontifex concessionem calicis, non auro nec argento vendit, sed quod multo carius est, abnegatione veræ doctrinæ, approbatione omniũ abominationum regni Pontificij, & defectione à capite Christo, ad hominem peccati, & filium perditionis 2. Thes. 2. Videant igitur piæ conscientiæ, ne tanti emant quod Christus gratis acceptum gratis Ecclesiæ dari mandauit. Et perlectis hisce conditionibus, Lector rectius intelliget, quare Lutherus dixerit: Quando Papa vt Papa, ex plenitudine suæ potestatis, cõcessurus esset communionem sub vtraq; specie, tunc se ea non vsurum. Dictum illud Lutheri odiose sæpius exagitatum fuit à Pontificiis scriptoribus: sed res & experientia ipsa, in hisce cõditionib. adfert tam veram interpretationem. Audiamus igitur, quid de cõditionibus in concessione calicis, Concilium suggerat Pontifici.

CONDITIONES QVIBVS VSVS CALICIS CONcedi posse videtur.

PRimo. Vt sub vtraque specie communicare volentes in reliqua omnibus, tam quoad Sacramentum hoc quam cætera Sacramenta, item in quacunque materia, quoad fidem, doctrinã ritúmque conueniant corde & oris confessione, tam in omnibus quæ à S. Romana Ecclesia sunt recepta: nec non Decreta omnia huius S. Synodi, tam promulgata quam promulganda, religiose admittant & obseruent.

Secundo. Vt Pastores dictarum nationum, & concionatores, credant & doceant, consuetudinem ab Ecclesia probatam, & diu obseruatam, videlicet communicandi sub altera tantũ specie, non esse alienam à diuino iure: imo laudabiliter, & tãquam legem obseruandam, nisi ab Ecclesia aliter statuatur, quodque aliter pertinaciter sentientes, hæretici sint censendi: nec alijs dẽt hanc communionem sub vtraque specie, nisi qui crediderint hanc veritatem, & confessi fuerint.

Tertio. Quod sanctissimo Domino nostro Papæ, vt legitimo vniuersalis Ecclesiæ Episcopo & Pastori, debeant fideli & syncero animo, vt reuerentes filij, omnem reuerentiam exhibere.

Quarto. Quod Archiepiscopis, Episcopis & alijs Prælatis suis, similiter debitam obedientiam ac reuerentiam præsteat.

Quinto. Vt hic vsus calicis, eis tantum permittatur, qui confessi & contriti fuerint, iuxta Catholicæ Ecclesiæ consuetudinem: item vt ordinarij quam diligentissime omnibus cautionibus prouideant, ne in administratione sanguinis aliquod sacrilegium aut prophanatio admittatur, super quibus omnibus prædictis, eorum conscientia onerentur.

SESSIONIS V.

CAPVT IIII.

PARVVLOS NON OBLIGARI AD COMMVNIONEM Sacramentalem.

Denique eadem sancta Synodus docet, paruulos vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad Sacramentalẽ Eucharistiæ communionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnãda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti, probabilem causam pro illius temporis ratione, habuerunt: ita certe eos, nulla salutis necessitate id fecisse sine controuersia credendum est.

CANON IIII.

Si quis dixerit, paruulis antequam ad annos discretionis peruenerint, necessariã esse Eucharistiæ communionem, anathema sit.

De hac quæstione nulla controuersia est inter nos & Pontificios. Non iudico igitur opus esse, totã illam disputationem retexere: cum de iis quæ controuersa sunt, potissimum instituta sit hæc tractatio.

SESSIO SEXTA.

VERA ET CATHOLICA DOCTRINA, QVOD IN MISSA verum sacrificium & propitiatorium offeratur.

PROOEMIVM.

Sacrosancta Synodus, &c. vt vetus absoluta, atq; omni ex parte perfecta, de magno Eucharistiæ mysterio, in sancta Catholica Ecclesia fides atque doctrina retineatur, & in sua puritate (propulsatis erroribus atque hæresibus) conseruetur: de ea quatenus verum & singulare sacrificium est, Spiritus sancti illustratione edocta, & hæc quæ sequuntur docet, declarat, & fidelibus populis prædicanda decernit.

CAPVT I.

Quoniam sub priori testamento (teste Apostolo Paulo) propter Leuitici Sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit (Deo patre misericordiarum ita ordinante) sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes quotquot sanctificandi essent, consummare & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noster, etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionem operaretur, quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ sponsæ Ecclesiæ visibile (sicut hominum natura exigit) relinqueret sacrificium, quo cruentum illud, semel in cruce peragendum repræsentaretur, eiusque memoria in finem vsque seculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur peccatorum applicaretur, Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini, Deo patri obtulit. Ac sub earundem rerum Symbolis, Apostolis (quos tunc noui Testamenti Sacerdotes constituebat) vt sumerent tradidit & eisdem, eorúmque in Sacerdotio successoribus, vt offerrent præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meã commemorationem, vti semper Ecclesia Catholica intellexit & docuit. Nam celebrato veteri Pascha (quod in memoriam exitus de Ægypto, multitudo filiorum Israel immolabat) nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per Sacerdotes, sub signis visibilibus immolandum, in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem, nos redemit, atque eripuit de potestate tenebrarum, & in regnum suum trãstulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest. Quam etiam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco, mundam offerendam prædixit. Et quã non obscure innuit Apostolus Paulus, Corinthijs scribens, cum dicit, non posse eos, qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri: per mensam altare vtrobique intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum naturæ & legis tempore similitudines figurabatur, vtpote quæ bona omnia, per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

CAPVT II.

Et quoniam in diuino hoc ſacrificio, quod in Miſſa peragitur, idem ille Chriſtus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis ſemel ſeipſum cruento obtulit, docet ſancta Synodus, ſacrificium illud vere propitiatorium eſſe, per ipſumque fieri, vt ſi cum vero corde & recta fide, cum metu & reuerentia contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens crimina & peccata, etiam ingentia dimittit. Vna enim, eademque eſt hoſtia, idemque nunc offerens Sacerdotum miniſterio, qui ſeipſum tunc in cruce obtulit, ſola offerendi ratione diuerſa. Cuius quidem oblationis (cruentæ inquam) fructus per hanc incruentam vberrime percipiuntur: tantum abeſt, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non ſolum pro fidelium viuorum peccatis, pœnis ſatisfactionibus, & alijs neceſſitatibus, ſed & pro defunctis in Chriſto, nondum ad plenum purgatis, rite iuxta Apoſtolorum traditionem offertur.

CANON I.

Si quis dixerit, in Miſſa non offerri Deo verum & proprium ſacrificium: aut quod offerri non ſit aliud, quam nobis Chriſtum ad manducandum dari, anathema ſit.

CANON II.

Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meã commemorationem. Chriſtum non inſtituiſſe Apoſtolos Sacerdotes aut non ordinaſſe, vt ipſi aliique Sacerdotes offerrent corpus & ſanguinem, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, Miſſæ ſacrificium tantum eſſe laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel ſoli prodeſſe ſumenti, neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, ſatiſfactionibus, & alijs neceſſitatibus offerri debere, anathema ſit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, blaſphemiam irrogari ſanctiſſimo Chriſti ſacrificio in cruce peracto, per Miſſæ ſacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema ſit.

EXAMEN.

Accedimus iam ad Pontificium ſacrificium Miſſæ, quã Daniel. 11. vocat Deum מעזים proptereà quod ſit præſidium, monumentum, robur, firmamentum & arx regni Antichriſti. De qua ipſi Pontificij ſæpius in publicis Imperij conuentibus conteſtati ſunt, ſe quiduis potius poſſe pati, quam Miſſæ ſacrificium ſibi eripi.

Non autem ſingula, quæ ad hanc diſputationem pertinent, copioſe perſequemur, illud enim ab alijs, integris & iuſtis tractationibus egregiè præſtitum eſt, & video, hanc ſcriptionem præter inſtitutum & opinionem excreſcere. Sed ea quæ ad examen & explicationem Decretorum Tridentini Concilij pertinere videbuntur, qua fieri poterit breuitate annotabimus.

Status diſputationis de Miſſa. Ante omnia autem conſtituendum eſt: Quis ſit verus ſtatus diſputationis de ſacrificio Miſſæ. Quia enim vocabulum ſacrificij, πολύσημον eſt, & actio Miſſæ, multa & varias habet partes, omnino igitur per viam diuiſionis conſtituendum eſt, quid in actione Miſſæ illud ſit, de quo propriè & principaliter Pontificij diſputant, quod ſit ſacrificium pro viuis & mortuis, & quale illud ſit ſacrificium, cum multæ ſint ſacrificiorum ſpecies? Hæc diligentia ideo neceſſaria eſt, quiá video totam hanc diſputationem, hoc præcipuè artificio turbari, obſcurari & inuolui, quod ſtatus controuerſiæ non explicatè conſtituitur. Cum enim & Scripturæ & veterum ſententiæ, de varijs ſacrificiorum generibus loquantur: Pontificij Scriptores, omnes illas ſententias, in quibus mentio fit ſacrificij, ad probandum & ſtabiliendum Miſſę ſacrificium detorquẽt, & cumulatis huiuſmodi multis ſententiis, coram imperitis & incautis gloriantur: Propitiatorium Miſſæ ſuæ ſacrificium, habere ſuffragia Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiæ omnium temporum.

Vicelius. Ita Vicelius, patrocinaturus miſſæ Pontificiæ, collegit multas veterum ſententias, in quibus adminiſtrationi ſeu celebrationi cœnæ Dominicæ, tribuitur appellatio ſacrificij: Item, operoſe probat, in ſynaxi veteris Eccleſiæ ſemper vſitatum fuiſſe, vt aliquid recitare ex ſcriptis Propheticis pręcipuè ex Pſalmis, ex Euangelicis, & Apoſtolicis ſcriptis, vſitatas fuiſſe preces communes, & gratiarum actiones decantatas fuiſſe laudes Dei, &c. Et quia illarum obſeruationum veſtigia quędam apud Põtificiós in Miſſa reliqua ſunt, (licet, ſicut ipſe Vicelius fatetur, in pleriſque vix vmbra antiquitatis ſuperſit) ſtatim attexit concluſionem, multis paraſangis ampliorem, quam eſt pręmiſſa probatio: Propitiatorium ſcilicet Miſſę Pontificię ſacrificium, pro viuis & pro mortuis, habere teſtimonia & ſuffragia Apoſtolicę primę & veteris Eccleſię, & totius purioris antiquitatis. Huiuſmodi vero inſidię ſimpliciſſime deteguntur monſtrato vero cõtrouerſiæ ſtatu: quo poſito, facilior erit explicatio argumentorum, quæ pro defenſione Pontificiæ Miſſæ allegantur. Illuſtriora etiam erunt contraria argumenta, quibus Pontificiæ Miſſæ abominatio oſtenditur. Multa etiam ex capitulis & Canonibus Tridentinis rectius intelligentur, conſtituto primum ſtatu diſputationis de Miſſa.

DE VOCABVLO Sacrificij.

Dicemus igitur primo de vocabulo Sacrificij, quam late illud pateat: deinde ad ſingulas partes Miſſæ illud applicabimus, vt ita tandem verũ ſtatum de ſacrificio Miſſæ Pontificiæ inuenire & conſtituere poſſimus. Et in veteri quidem Teſtamento, erant ceremonialia externa & viſibilia ſacrificia, quorum variæ erant ſpecies. *Sacrificia in veteri Teſtamento, eorumque differentia.* Differentia autem ſumitur, primo à caſu materiali, fiebant enim ſacrificia, vel de certi generis animalibus, hæc ſacrificia propriè dicebantur victimæ: vel de materia terreſtri arida, vt panis, ſimilia, granum, thus, ſal, &c. hæc propriè vocantur immolationes: vel de materia liquida, vt vinum, oleum, hæc propriè vocantur libamenta. Secundo ſumitur differentia veterum ſacrificiorum, à modo & cauſa oblationis. Ita quædam erant holocauſta vel quotidiana, vel ſabbathi: quædam erant ſacrificia propitiatoria, pro peccato: quædam pacifica, pro beneficiis, vel impetrandis, vel impetratis: quędam erant ſacrificia profeſſionis, vt decimæ, primitiæ, &c. Illa vero externa ceremonialia ſacrificia, Auguſtinus recte dicit duo ſignificaſſe. 1. ſacrificium Chriſti in cruce. 2. vera interiora, inuiſibilia & ſpiritualia ſacrificia fidelium. de Ciuit. libro 10. cap. quintó. Et inde factum eſt, quod antiquatis iam ceremonialibus illis ſacrificiis, Apoſtoli tamen in nouo Teſtamento retinuerunt appellationem ſacrificij. Ita enim appellarunt primo, paſſionem Chriſti, Epheſ. 5. & ad Hebræos. Secundò, miniſterium Euangelij, Re-

man. 15. Tertio, conuersionem gentium, & fidem amplectentium Euangelium, Roma. 15. & Philip. 2. Quarto, orationes, Heb. 5. Apoc. 5. & 8. Quinto, sacrificium laudis, seu gratiarũ actionis, Heb 13. Sexto, beneficentiam in pauperes, & pro sustentatione ministerij, Heb. 13. & Phili. 4. Septimo, mortificationem veteris hominis, imo totum hominem, quando Deo consecratur & deuouetur, vt mundo moriatur, & Deo viuat, vocant sacrificium, Roma, 12. Octauo, totũ cultum Christianorum in annunciatione beneficiorum Dei, in abstinentia à peccatis, & studio nouæ obedientiæ, Petrus vocat spirituales hostias. Atque ita etiam veteris Testamenti sententiæ loquuntur de spiritualibus sacrificiis. Ps. 4. Sacrificium iustitiæ est, sperare in Domino. Psal. 50. Immola Deo sacrificium laudis, & inuoca me. Psal. 51. Sacrificium Domino, spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum. Psal. 145. Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum. Oseæ 14. Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Mich. 6. Non holocausta, non vitulos, non arietes, &c. sed facere iudicium, diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo. Propter hãc tam late patentem significationem appellationis sacrificij, Augustinus tradit generalem definitionẽm de Ciuitate Dei, lib. 10. cap. 5. & 6. Verum sacrificium est omne opus, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, & ad eundem finem proximo consulamus. Et cap. 5. dicit, vera illa sacrificia consistere in dilectione Dei & proximi.

QVO SENSV ACTIO LITVRgia, iuxta Scripturam, recte possit sacrificium appellari.

His ita de vocabulo sacrificij constitutis, accommodabimus illud ordine ad singulas partes Missæ. Ita enim remotis & sepositis illis, de quibus nõ est certamen, tandem verus status controuersiæ emerget. Illud vero postea explicabimus, qua ratione veteres celebrationi cœnæ Dominicæ attribuerint appellationem sacrificij: In quinto etiam Capitulo notandum erit, quomodo Pontificij omnes & singulas partes Missæ deprauarint. Nunc tantum per viam diuisionis statum causæ inuestigabimus.

Et 1. Quia in Synaxi leguntur & explicantur Scripta Prophetica & Apostolica, annunciatur ibi mors Christi, proposita ex verbo Dei consideratione causarum & beneficiorum passionis Christi, hac ratione Missa posset vocari sacrificium, iuxta Scripturam, Roman. 15. Philipp. 2. & 1. Pet. 2. Sed hoc non est sacrificium illud, de quo Pontificij dimicant. Talia enim apud ipsos peraguntur, vel secreto murmure, vel boatu inarticulato, vel lingua peregrina.

2. In administratione cœnæ Dominicæ celebratur, dicuntur & decantantur laudes Dei. Et sacrificium laudis, testimonium habet Scripturæ, Hebræ. 13. Psal. 50. Sed nec hoc esse sacrificium, de quo Pontificij in Missa sua pugnant, manifeste explicat tertius Tridentinus Canon.

3. Propter publicas preces, & communes gratiarum actiones, posset Missæ, iuxta Scripturæ sententiam, tribui appellatio sacrificij. Sed Tridentinum Concilium, Canone tertio hoc non vult.

4. Quia in celebratione cœnæ Dominicæ, semper vsitata fuit contributio eleemosynarum pro pauperibus, posset & inde, iuxta scripturam toti actioni tribui appellatio sacrificij. Sed neque hoc est sacrificium illud, de quo controuersia est in Missa Pontificia.

5. In synaxi totus homo se consecrat Deo, & hoc agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Est ibi, in vero cœnæ Dominicæ vsu, exercitium pœnitentiæ & fidei, accenditur ibi dilectio Dei & proximi. Si quis hac ratione Missam appellaret sacrificium, & res ipsas recte explicaret, nihil à Scriptura, sicut ostensum est, alieni faceret. Sed neque hoc est Pontificiorum illud, de quo in Missa dimicant sacrificium.

6. Benedictio seu consecratio Eucharistiæ, quia est actus ministerij Euangelici, hactenus & addita hac declaratione, posset admittere & ferre appellationem sacrificij: sicut Romanorum 15. totum ministerium Euangelij, Paulus vocat sacrificium. Sed Pontificij distinguunt consecrationem ab oblatione, ea enim quæ consecrata sunt, dicunt offerri.

7. Dispensatio & participatio, seu communio Eucharistiæ, quia fit in commemorationem vnici sacrificij Christi, & quia ibi dispensatur & sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est, posset hac ratione, & addita hac explicatione, vocari sacrificium, licet Scriptura ita non appellet. Sed Pontificij expresse distinguunt sacrificium suum à dispensatione & participatione Eucharistiæ. Et Groppetus in Concilio male acceptus fuit, eo quod assereret, communionem esse de substantiâ sacrificij Missæ.

QVID ILLVD SIT IN MISSA, quod Pontificij proprie intelligunt sacrificium.

His ita remotis & sepositis, manifestum iam euadet, quid illud sit in actione Missæ, de quo propriè & principaliter Pontificij dimicant, quod sit sacrificium Missæ. Illud vero omnium clarissime explicat & declarat Eccius, in primo lib. de Missa, ca. *Eccius de*
10. Dicit igitur ipsam celebrationem, dispensa- *Missa.*
tionem, & sumptionem Eucharistiæ, posse dici sacrificium: quia sit imago quædam repræsentatiua passionis Christi, quæ fuit vera immolatio, sicut Augustinus inquit: Solent imagines earum rerum nominibus appellari quarum imagines sunt: Sed quia inde sequeretur, Missam non esse vere & proprie sacrificium, sicut homo pictus, non est verus homo, item non alia ratione Missa esset sacrificiũ, quam figuræ veteris Testamenti, ideo Eccius dicit, Missam alio peculiari modo esse sacrificium: quia scilicet Ecclesia, non modo Eucharistia, in memoriam passionis vtatur, sed quia tota actione gestuũ, verborum, rituum & vestium in Missa repræsentet oblationem passionis Christi, & hac repræsentatione ipsum Christum denuo offerat, in odorem suauitatis Deo patri.

Et hanc sententiam Eccius declarat hac simili- *Similitudo*
tudinẽ. Si alicuius regis triumphus esset insculptus *Eccij.*
monetæ, pictus in pariete aut in statua, placeret quidem regi (& ita est celebratio Eucharistiæ.) At si ageretur coram eo totius historiæ processus, & ita repræsentaretur ei per singulas partes, ac si realem ipsi exhiberent triumphum: quantum putas complacentiæ rex esset habiturus in illa repræsentatione, plus quàm in altera picta aut sculpta. Et talem viuidam & solennem repræsentationem passionis Christi, dicit esse corã Deo sacrificiũ Missę in actio-

actione gestuum, verborum, rituum, vestium, &c. Missa enim, iuxta Innocentium & Durãdũ in quatuor consistit, in personis, operibus, verbis & rebus. Personæ sunt, celebrantes, ministrantes & circũstãtes. Opera sunt gestus, actus & motus. Verba, sũt orationes, modulationes & lectiones. Res, sũt ornamenta, instrumenta & elementa. Sacrificium igitur Missæ, de quo Pontificij dimicant, in eo consistit, quod sacrificulus certis ornamentis & instrumentis super panem & vinũ Eucharistiæ, varijs vtitur gestibus, motib. & actibus, vt sæpius geniculari, inclinari, strictis manibus modo distendere, modo reducere brachia, subinde se conuertere, nũc esse clamosum, nec magno silentio quædam demurmurare, suspicere in altum, esse pronum, consistere non vno loco, nunc in dextram, nunc in læuam partem altaris commigrare, micare digitis, inhalare in panem & calicem, extollere in sublime, postea reponere, panem frangere, & in calicem immittere, pectus ferire pugno, suspirare, clausis oculis repræsentare somnũ, rursus expergisci, patellam deauratam auersam extenso brachio demonstrare populo, admouere eam fronti atq; pectori, deosculari nũc altare, nunc imagunculam metallo inclusam, &c. Ita Sleidanus totum drama sacrificij Missæ eleganti hypotyposi descripsit. His vero actibus, motibus, gestibus, & ritibus, additis conceptis verbis, de sacrificio, oblatione seu hostia, fingunt se corpus & sanguinem Christi, imo Christum ipsum Filium Dei, denuo sacrificare & offerre Deo patri, per talem histrionicam siue comicam, siue tragicam repræsentationem passionis Christi.

Missa in quib. consistat.

QVALE SACRIFICIVM PONtificij Missam intelligant.

Porro monstrato eo quod in officio Missæ pro illo sacrificio habetur, de quo Pontificij quam pro aris & focis suis dimicãt, vidẽdum iam est, pro quali sacrificio illud venditent, ita enim integrum statum huius controuersiæ habebimus. Memorabile autem est, & dignum obseruatione, quomodo nostro tempore quidam ex pontificiis, sacrificium illud nouis coloribus cœperint pingere. Vt Gropperus in institutione, & in antididagmate Coloniẽsi, clamitat Papistis fieri insignem iniuriam à nostris, quasi doceant, Missam esse propitiatorium sacrificium pro peccatis. Agnoscit enim & fatetur, clarissima verbi Dei luce conuictus, vnicum tãtum esse verũ propitiatorium sacrificiũ pro peccatis: quod scilicet ipse filius Dei, traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis, in ara crucis, semel in odorem suauitatis patri obtulit: Missę verò sacrificium esse repræsentatiuum commemoratiuum; & applicatorium sacrificium. Hoc artificium imitati sunt Vicelius, Sidonius, & Architecti formulę & interreligionis. Ita autem illud explicant: Quia in Missa totius Euangelij summam, præcipue verò de passione Christi, verbis, signis, ritibus, gestibus, ornamentis, vasis, vestibus, &c. proponatur, & sensibus quasi ingeratur: ideò Missam esse visibilem repræsentationem sacrificij Christi, per quam fidelibus memoria passionis Christi renouetur, vt excitetur ad fidem, deuotionem, gratiarum actionem, timorem Dei, dilectionem, &c. Ita enim Vicelius Missam definit, quòd sit sacrificium rememoratiuum, item laudis & gratiarum actionis. Et in examine Ordinandorum inquit: Missa est recordatio passionis Christi, in publico Christianorum conuentu, vbi à multis aguntur gratiæ ob pretium redemptionis. Illud verò sacrificium. Gropperus dicit ita offerri Deo, & sisti in conspectum patris, quando fides de nostris meritis diffidens, pretium redemptionis nostræ, corpus scilicet Christi pro nobis traditum, & sanguinem eius pro nobis effusum, apprehendit, & Deo proponit, hoc est, inter iram ipsius, & peccata nostra interponit, ad consequendam remissionem peccatorum, quam Christus in cruce promeruit & impetrauit.

Missa qua sit sacrificium secundum Gropperü.

Vicelius.

Applicatorium sacrificium Missæ, ita declarat Gropperus, quod in Missa totius propemodũ Euangelij, præcipue de passione Christi summa ita proponatur, vt quisque propria fide sibi applicet, & particeps fiat remissionis peccatorum, interuento Christi sacrificio promeritæ. Et quia in Missa etiam orationis sacrificium offeratur, vt Deus omnes homines participes faciat redemptionis Christi, rectè etiam absentibus, & non communicantib. Missam applicari θρυλὸν δια φάρμακα. Senserunt enim, quam crassæ abominationes hæreant in sacrificio Pontificiæ Missæ, quia tamen illas taxare & damnare palam non audent, nouis coloribus Missam palliatam in theatrum produxerunt, qualem nec docti, nec vulgus in regno pontificio hactenus agnouerant. Et multa quidem de coloribus istis dici possẽt: sed ideò tantum hæc recitaui, vt cò commodius ad cõstitutionem status perueniremus. Isti enim Pontificiæ Missæ incrustatores, de quibus iam diximus, oblique & per indirectum significare voluerunt, non pauca in Pontificia doctrina de Missa desiderari, quæ ex verbo Dei reformanda essent, & viam aliquam monstrarunt. Quid verò Tridentina Synodus, quæ in sexta hac Sessione præfatur, de propulsandis erroribus atque hæresibus? Num consilium illud arripuit, vt vel saltem de crassis abominationibus sacrificij Missæ, aliquid præcidaret? Nihil certe minus. Sed articuli, qui de sacrificio Missę, Theologis examinandi propositi sunt, ita conscripti fuerunt, vt quasi ex professo illis qualibuscũque mitigationibus oppositi videãtur. Primus enim articulus fuit: An missa sit sola commemoratio sacrificij in cruce peracti, non autem verum sacrificium. 13. articulus: An Missa sit tantum sacrificium laudis & gratiarum actionis, nõ etiam sacrificium propitiatorium, tam pro viuis quam pro defunctis. Et Ipsa Synodus postea decreuit cap. 2. sacrificium Missæ esse vere propitiatorium. Et 3. Canon inquit: Si quis dixerit, Missę sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, pro peccatis & viuorum & defunctorum offerẽdum, anathema sit. Manifestum est ex iis, quæ paulò ante diximus, quæ & quorum sententiæ in illo capitulo & canone damnentur. Gropperus in Coloniensi antididagmate dixerat, Missam forte appellari posse propitiatorium sacrificium, non quod vere sit tale, sed quod sit imago vnici propitiatorij sacrificij, semel in cruce oblati: sicut veteris Testamenti quędam sacrificia appellabantur propitiatoria, propterea quod vnicum verum propitiatorium sacrificium Christi futurum figurabant. Sed huic mitigationi Tridentinum capitulum opponit decretum, sacrificium Missæ esse vere propitiatorium. Adeò scilicet tenera & delicata est Missa Pontificia, vt ferre non possit, si quis vel leuiter attingat, vel mollissime mitiget, etiam crassissimus abominationes.

Applicatoriũ sacrificiũ quid.

Articuli de Missa Theologis examinandis propositis.

Porro non nudam tantum appellationem propitiatorij sacrificij, Missæ attribuit synodus, sed addit prolixam explicationem: illam scilicet Missæ actionem, quæ panem & vinū Eucharistiæ, certis illis verbis, ritibus & gestibus tractat, sicut supra diximus, esse tale propitiatorium sacrificium, quod offeratur pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus, non tantū fidelium viuorum, sed & pro defunctis. Item, per illud propitiatoriū Missæ sacrificium fieri, vt si in pœnitentia cum vera fide ad Deū accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno: itē oblatione sacrificij Missæ, placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Primū capitulum dicit, sacrificio Missæ repræsentari cruentum sacrificiū Christi, semel in cruce peractum, intelligit autem repræsentationem, sicut Eccius describit. Et talem mox dicit primū capitulum, salutarem virtutē sacrificij crucis, applicari per propitiatoriū sacrificium Missæ, in remissionem eorū peccatorū, quæ à nobis quotidie committuntur. Et secūdum capitulum dicit, fructus cruentæ oblationis Christi, vberrime percipi, per propitiatorium Missæ sacrificium. Non igitur propositum fuit Tridentinæ Synodo, quicquam vel minimum, in receptis Missę abominationibus, vel mitigare, vel ad normam verbi Dei reformare. Sed damnatis illorum sententiis, qui in ipso pontificiorū sinu, aliquid in persuasione de sacrificio Missæ, sibi displicere mollissimè significarunt, simpliciter repetunt, cōfirmant & stabiliunt quæcunq; vnquam à Pontificiis de sacrificio Missæ scripta & tradita fuerūt. Vt igitur Tridētina decreta de Missa plenius intelligantur, & status controuersiæ clarissimè constituatur, traditiones quasdam Pontificiorum, de Missæ sacrificio, annotabimus. Aliàs enim clamitant multa in hac disputatione sibi tribui, quæ ipsi non agnoscant.

Canon Missæ. Canon igitur dicit: Offerimus tibi hoc sacrificium pro redemptione animarum, pro spe salutis & incolumitatis: Hanc oblationem placatus accipias, diésque nostros in pace tua disponas, atque ab æterna nos damnatione eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Et tandem Canon ita concluditur: Hoc sacrificium quod obtuli, sit tibi acceptabile: mihique & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.

Critio Polono illa secreta maximè probantur: Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, & præsta, vt in conspectu tuo placens ascendat, & meam ac omnium fidelium salutem operetur æternam, per eundem Christum Dominum nostrum. Innocentius de officio Missæ, explicans illa verba Canonis: Pro redemptione animæ, pro spe salutis & incolumitatis: dicit sacrificium missæ offerri. Primò, pro bonis corporalibus, vt pro incolumitate. Secundò, pro bonis spiritualibus, vt pro redemptione animæ, quam interpretatur remissionem peccatorum. Tertiò, pro æternis bonis, vt pro salute.

Innocent. Item oblationem missæ, quę in Canone vocatur adscripta, rata, & acceptabilis, Innocentius ita interpretatur: Adscripta, per quam nos Deus inter electos adscribat: rata, per quam ratum sit nostræ salutis promissum: acceptabilis, per quam nos Deus sibi reddat acceptos. Semper autem in animum reuocandus est status controuersiæ: Non communioni hæc tribui, sed sacrificio missæ: sicut illud ex Eccio suprà descripsimus.

Idem Innocentius disputans de trina ablutione sacerdotis in Missa, dicit sacrificium missæ offerri ad purgationem & mundationem peccati originalis, criminalis & venialis. Item cogitationis, locutionis & actionis, vel peccati ignorantiæ, negligentiæ & contumaciæ. Et explicans particulā: Ite, missa est, inquit: Sacrificium illud vocatur missa, quasi hostia trāsmissa à nobis patri, vt intercedat pro nobis ad ipsum. Hæc enim sola sufficiens & idonea missio seu legatio est ad soluendum inter Dominum & homines, inimicitias & offensas.

Thomas in opusculo de venerabili sacramento altaris. Secunda, inquit, causa institutionis, est sacrificiū altaris, cōtra quandam quotidianam delictorum nostrorum rapinā, vt sicut corpus Domini semel oblatum est in cruce, pro debito originali, sic offeratur iugiter, pro nostris quotidianis delictis in altari, & habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum, super omnia legis sacrificia, pretiosum & acceptum. *Thomas.*

Gabriel Biel dicit, sacrificium missæ à sacrificio Christi in cruce, tantum differre modo oblationis incruento. Idem verò esse substantia & similiū effectuum operatiuum, seu eundem esse finem sacrificij Christi in cruce & in altari, placationem scilicet offensæ patris, & operationē salutis æternæ. Et addit: Quicquid saluator noster meruit, se offerens in cruce, pro omnibus generaliter, tam in remotione mali, quam in collatione boni, viatoribus, purgādis & beatis: hoc sacrificio Missæ applicatur particulariter singulis. Tradit etiam, sacrificulum per missam posse applicare virtutem passionis Christi, quibus velit, generalissime Ecclesiæ Catholicę, specialissime sacrificulo, specialiter fundatori, & cuius nomine missa peragitur. Et in Epitome sua dicit, sacerdotem in missa coram Christo supremo iudice, tanquam mediatorem causam nostram inter sponsum & sponsā, hoc est, inter Christum & Ecclesiā agere: & impetrare Ecclesiæ, oratione & sacrificio suo, multa dona corporalia, spiritualia & æterna. *Gabriel Biel.*

Eccius de missa lib. 1. c. 10. In missa offerimus Deo patri Eucharistiam, non tantum sicut donum Dominicæ passionis memoriale, sed etiam sicut munus Deo acceptissimū, quo & Deum valeamus placare super offensis, & gratiam eius cum spiritualib. bonis reportare. Itē, ex missæ sacrificio, fideles Ecclesiæ fiunt participes multiplicium fructuum Dominicæ passionis. Nam sicut gratiæ & merita saluatoris applicātur fidelibus per applicationem sacramentorum, ita merita & fructus oblationis Dominicæ applicantur fidelibus, per huiusmodi actionem repræsentationis in sacrificio missæ. Item: Per sacrificium missæ, effectus passionis Christi ad fideles influunt, perueniunt, & in eos descendunt. Et in fine 3. libri dicit: Per sacrificium missæ, & viuis, & mortuis in variis necessitatibus subuenitur. *Eccius.*

Doctor quidam Sorbonicus, recens edidit prolixum commentum de missa, vbi in principio statum disputationis ita format: In missa sacrificandum esse Deo, non tantum actu interiori, sed & exteriori: nec tantum sacrificio Eucharistico, sed & propitiatorio. Et ponit definitionem: Sacrificium propitiatorium, seu expiatorium, est oblatio Deo facta, pro peccatorum expiatione, & Dei gratia, remissione peccatorum consequenda. *Doctor quidam Sorbonicus de Missa.*

Lindanus lib. quarto Panopliæ, cap. 46. ait: Missam esse proprij nominis sacrificium, non modo Eucharisticum aut commemoritium, sed etiam pro- *Lindanus.*

propitiatorium: & hoc tam pro mortuorum quam pro viuorum delendis peccatis, imo pro qualibet adeò Christiani populi necessitate. Et cap. 50. dicit, Missam esse sacrificium propitiatorium, iam pro mortuis, quam pro viuis, veniamq; pro peccatis hostiâ, pro impetrandis deniq; cuiusq; generis à Deo beneficiis, iam corporalibus, quam spiritualibus.

Et cap. 51. inquit, sacrificium Missæ esse applicationem effusi in cruce sanguinis, & illam applicationem per sacrificium Missæ, facere nos participes redemptionis Christi.

Cap. 52. Ecclesia per quotidianum sacrificium Missæ, haurit ex fonte Dominicæ passionis, Christi merita, & ipsam tandem propitiationem. Et cap. 5. hnc ita explicat: Si scilicet quis propria fide expetat, desideret & procuret pro se celebrari sacrificium Missæ.

Hic igitur est verus status controuersię de sacrificio Missæ, quem nō meis, sed ipsorum Pontificiorum verbis exposui, ne quis existimet talia ad pręgrauandos aduersarios, à nobis fingi, & inuidiosis verbis exaggerari.

Iam verò statu disputationis constituto & explicato, multo facilior erit ratio examinis: qualia sint, quantum valeant, & quid efficiant argumenta illa, quæ ad extruendum, confirmandum, & stabiliendum sacrificium Missæ, à Pontificiis produci solēt. Et cum illa argumenta multa & varia sint, operæ precium est obseruare, quomodo Tridentinū Cōcilium habito quasi inter militares copias delectu, plerisque reiectis, pauca quædam, quæ fortissima & firmissima iudicata fuerunt, retinuerit, vt res missaria vere ad Triarios iam redíisse videri possit. Quia verò non parum vtilitatis habet illa collatio, priusquam ad Tridentina argumenta accedamus, paucis annotabo, quam infirma, inepta & peregrina sint pleraque argumenta, quibus hactenus Pontificij scriptores, tanquam validissimis fundamentis & columnis, structuram sacrificij Missæ Pontificiæ impositam commiserunt. Id quod ipsum concilium Tridentinum, suo delectu non dissimulat. Sed breuitatis gratia, argumenta illa non prolixe explicabimus, sed ordine recensebimus tantum.

ARGVMENTA SCRIPTORVM Pontificiorum pro Missa.

Schatzgeyer. I. Schatzgeyer, hoc est, Thesauravidus, fatali nomine exprimens ingenium patronorum Pontificię Missæ, hoc argumento vsus. Isa. 53. de Christo dicitur: Oblatus est, quia ipse voluit. Hoc non potest intelligi de Iudæis crucifigentibus Christum. Illi enim habuerunt non offerendi, sed perdēdi intētionem. Nec intelligi potest de ipso Christo, offerente se in ara crucis, dicitur enim ab Isaia, Oblatus est, scilicet non per ipsum, sed per alios. Ergo de sacrificio Missæ, vbi Christus per sacerdotē offeratur patri, intelligenda est illa sententia, quæ simul affirmat Christum velle talem oblationem, inquit enim: Oblatus est, quia voluit. Sed hoc argumentum ipsi etiam Eccio improbatur. Nam Hebræo. 9. de oblatione Christi in cruce, etiam passiue dicitur, Semel oblatus est. Et Isaias in sua lingua sententiam illam, Oblatus est, quia voluit, plane nōn habet, sed inquit Mulctatus & afflictus est. Et forsan fato quodam locus ille Isaiæ, ad sacrificium Missæ accommodatus fuit, vt ostenderetur, quod Pontificia Missa sit mulctatio & afflictio Christi, quantum quidem in sacrificulis.

II. Inter principia huius controuersiæ, non postremum fuit & hoc argumentum. Heb. 10. Voluntarie peccantibus non relinquitur amplius hostia pro peccato. Ergo pro quotidianis delictis amplius, hoc est, post sacrificium crucis, reliqua est hostia pro peccato. Illa vero nulla alia esse potest, quam sacrificium Missæ. Sed hoc argumentum tale est, quod ab ipso Eccio repudiatur.

III. Monachus Augustanus sacrificium Missę probat ex 7. Danielis: Angeli in nubibus cœli, filium hominis obtulerunt in conspectum antiqui dierū. Ergo quando Christus in Missa à sacerdote sacrificatur, tūc simul etiam in nubibus cœli, ab ipsis Angelis sacrificatur. Et ideo Canon dicit: Iube hæc perferri per manum sancti Angeli, in conspectum maiestatis tuæ. Sed quia manifesta est deprauatiō sententiæ Danielis, ne ipsis quidem Pontificiis argumentum hoc probatur. Daniel enim ibi loquitur, quomodo pater filio mediatori, omnia dederit in manum, Ioh. 3. dederit nomen super omne nomen, Philip. 2. potestatem iudicium facere, Ioan. 5. Regnum Dauid, Luc. 1. &c. Verbum verò quo Daniel ibi vtitur, aliquando sane de sacrificiis vsurpatur, sed plerunque significat appropinquare, deferre, adducere. Et sacrificandi significatio, prorsus non conuenit illi loco Danielis. Mona[illegible] Augustu[illegible]

IV. Eccius inter cætera etiam hoc argumentō vtitur. Psal. 71. Hieronymus ita reddidit: Erit memorabile triticum in terra, in capite montium eleuabitur. Et Rabi Solomon explicat illum versum Psalmi de genere placentarum in diebus Messię. Ergo Dauid vaticinatur ibi de sacrificiorum Missæ Pontificiæ, vbi super rasos sacrificulorum vertices, panis azymus eleuetur. Risū quæso teneatis amici, quod tam arduis fundamentis Pontificia Missa niti ostendatur.

V. Heb. 13. dicit Apostolus, nos in nouo Testamēto habere altare, quod vocatur θυσιαστήριον, à sacrificiis, quasi dicas, sacrificatorium. Ergo oportet in nouo Testamento esse aliquod externū & ceremoniale sacrificium. Et nullum aliud inueniri potest, quam sacrificium Missæ. Huic argumento Eccius valde multum tribuit. Sed eadem ratione consequēntiæ, idem sacrificium etiam in cœlo instituendum esset. Nam & ibi Apocal. in multis locis narrat esse θυσιαστήριον, cap. 6. 8. 9. 11. 14. 16. &c. Ipse verō textus Heb. 13. diserte explicat, quæ sacrificia intelligat, scilicet laudis gratiarum actionis, & beneficentiæ. Et altare interpretatur, quod per Christum tales hostias Deo placentes offeramus. Qualē igitur artificium est, contra manifestam ipsius textus declarationem, peregrinam & falsam sententiam verbis Apostoli affingere?

VI. Danielis cap. 8. & 11. dicitur de Antichristo, quod auferret iuge sacrificium. Illud verò non potest intelligi de orationibus, & aliis spiritualibus sacrificijs, quæ per externam vim piis auferri non possunt, imo ardentiores fiunt orationes in persecutione. Ergo de Missæ sacrificio intelligendum est quod in nouo Testamento Antichristus inueniet. Et qui abrogant sacrificium Missæ, illós Daniel pronunciat esse ministros Antichristi.

Valde sane ampla, liberalis & larga est hæc cōnsequentia. Certum est, Danielem ibi proprie loqui de impia & scelerata tyrannide Antiochi. Et Chrysostomus oratione secunda aduersus Iudæos, refert vaticinium illud ad tempora Antiochi, & huius rei testem citat Iosephum. Antiochus verò non

tantum illud iuge sacrificium abstulit quod describitur Exodi 29. & Num. 28. sed totum cultum Leuiticum in Ethnicas superstitiones commutauit; sicut Machabæorum historia ostendit. Illud vero totum Daniel per synecdochen iugis sacrificij cõplectitur. Quando igitur locus ille Danielis, de Antichristo explicatur, illud fit per allegoriam. Et notũ est, ex allegoriis non esse facienda dogmata, quæ non habent certa, firma, & perspicua testimonia in aliis Scripturæ locis. Nihil aliud igitur ex illo loco Danielis confici potest, quam in nouo Testamento futurum sacrificium, quod ablaturus sit Antichristus. Et scripturam aliquot genera sacrificiorum noui Testamenti expresse enumerare, supra ostensum est. Quæ vero audacia est, præteritis illis noui Testamenti sacrificiis, quæ scriptura disertè exprimit, locum Danielis, qui in genere de sacrificio loquitur, de Missa exponere, quam scriptura nec ponit nec exprimit, quando sacrificia noui Testamenti enumerat. Multo vero certior explicatio quæ sacrificia, & quomodo ablaturus sit Antichristus, ex ipsa scriptura sumi potest, 2. Thess. 2. 1. Tim. 4. 1. Io. 2. & in Apoc. Per falsam enim doctrinã, per peregrinos, electitios & impios cultus obscurabit, deprauabit & auferet puritatem ministerij verbi, Sacramentorum & cultus diuini. Hæc vero propriè per Antichristum Romanæ sedis impleta sunt, sicut à multis perspicuè ostẽsum est. Nobis hoc loco sufficit monstrasse, locum illũ Danielis, nihil quicquam patrocinari sacrificio Põtificiæ Missę. Nã primo propriè loquitur de Antiocho, per allegoriã vero transfertur ad Antichristum. Secundò, in genere loquitur de sacrificio, rectè igitur intelligitur de sacrificiis, quæ expresse in nouo Testamẽto nominantur. Tertiò, & ne quid relinquatur dubij, ipsa scriptura noui Testamenti explicat, quæ sacrificia, & quomodo Antichristus in Ecclesia sit ablaturus. Et propter hanc causam concilium Tridentinum, patrocinio illius loci apud Danielem, noluit vti. Nec quod Daniel. 12. ablatio iugis sacrificij, cum posita abominatione desolationis coniungitur, quicquam pro Missæ sacrificio facit. Intelligitur enim de abrogatione cultus Leuitici.

VII. Eccius ostentaturus cognitionem Hebrææ linguę, philosophatur de cognatione vocabuli Missa, & מנחה. Et vbicunque in veteri Testamẽto nominatur Mincha, fingit stabiliri sacrificium Missæ Pontificię. Et vbi Leuit. 21. & Num. 28. dicitur de sacrificio panis Dei: Eccius לחם interpretatur carnem Dei. Et ex Rabinis testimonia multa allegat, de sacrificio panis & vini, tempore Messiæ. Sed hæc non tantum ridentur ab Hebraicæ peritis, sed & ipsi Pontificij argumentis illis vti verentur.

VIII. In Tridentino Concilio, in disputationibus Theologorum, quarum aliquas scripto notatas vidi, crebro à multis repetitum fuit hoc argumentum. Christus in institutione cœnæ, verba quæ extra controuersiam de sacrificio loquuntur, ponit non in futuro tempore, tradetur, effundetur: sed in præsenti: Pro vobis traditur & effunditur. Ergo Christus non tantum in cruce, verum etiam in cœna Dominica sacrificauit corpus & sanguinẽ suum. Arrisit primò hoc argumentum multis. Ita enim non ex peregrinis scripturæ sententiis, sed ex ipsa institutione cœnæ, tanquam ex propria sede, videretur probari posse sacrificium Missæ, hoc enim quod Christus in cœna illa fecit, postmodũ faciendum mandauit. Sed cum argumentum hoc aliquanto diligentius examinaretur, deprehensum tandem est, illud non tantum non posse Pontificiam Missam, gladio spiritus quassatam & deiectam, vel subleuare, vel stabilire, sed ne per se quidem consistere posse: idq; propter multas rationes. Primò, quia si illa essent substantialia verba sacrificij Missæ, magnum scelus impingeretur ipsi Canoni, qui in prima parte institutionis, prorsus omittit illa verba: Quod pro vobis traditur. In altera verò parte, Canon habet non præsens, sed futurum tempus, effũdetur. Neruus igitur huius argumenti, cui quidam multum tribuerunt, non tantum incisus, sed prorsus excisus est, per ipsum Canonem Missæ. Secundò, quomodo sacrificium Missæ potest incruentum dici, si in eius oblatione in prima cœna, in præsenti facta sit effusio sanguinis. Tertiò, vbi & quando corpus Christi pro nobis ad redemptionem sit traditum, & sanguis ipsius in remissionem peccatorum effusus, Christianæ fidei nõ est ignotum. Scriptura enim in valde multis sententiis declarat in passione & morte Christi hoc esse factum. Quartò, nec præscriptis temporis vsurpatio, hoc quod isti volũt, efficit. Vsitata enim & nota est enallage temporum in scriptura, non tantum præsentis, sed & præteriti pro futuro, propter certitudinem: Puer natus est nobis: Agnus occisus est ab origine mundi: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Ego pono animam meam pro ouibus meis. Et in cœna Christus per præsens tempus locutus est, erat enim tunc in ipso actu passionis, quæ consummata postea est in cruce. Ita die palmarum, inquit Ioan. c. 12. Veni in hanc horam, nũc iudicium est mundi. Post cœnam dicit, Ioan. 14. Venit princeps mundi. Sicut mandatum dedit mihi pater, ita facio. Iohan. c. 17. Iam non sum in mundo, nunc ad te venio. Sanctifico me pro eis.

IX. Monachus Augustanus inquit: Christus in Cœna sumens panem in manus, eleuatis oculis in cœlum ad patrem, gratias egit. Ergo sacrificauit ibi corpus & sanguinem suum patri. Ratio consequentiæ est, quia תרומה in lege vocabatur oblatio, quæ inter offerendum in altum eleuabatur. Sed nullibi legitur, Christum acceptum panem & calicem, in altum eleuasse: Imò de sublatis in cœlum oculis, nec Euangelistæ, nec Paulus quicquam meminerunt, sed Canonis hæc additio est. Et vt maxime hoc concedatur, non statim ideò sacrificium inde excudetur. Nam Christus quinque illos panes, & duos pisces benedicens, aspexit in cœlum. Idem fecit in resuscitatione Lazari, & cum sanaret mutum & surdum. Quin igitur & inde fabricemus sacrificia, si tantum valet sublatio oculorum in cœlum.

ARGVMENTA TRIDENTINÆ Synodi pro Missa.

Talia pro defensione sacrificij Pontificiæ Missæ, à multis seriò & magno conatu disputata, è Pontificia Ecclesia singulari applausu excepta, nostris opposita, & rudioribus tanquam indubitata & immota fundamenta proposita hactenus fuerunt. Sed Tridentinum Concilium, vel inuitum agnoscens qualia sint, ne verbo quidem eorum mentionem facit. Illis igitur tanquam inter lixas & calones reiectis, propugnationem Missæ ad triarios reducũt, selectis & in aciem productis certis quibusdam argumentis, quæ sine dubio iudicarunt esse validissima & firmissima. Illa igitur argumẽta, quę Tridentinum

tiuum Concilium ad probandum, confirmandum & stabiliendum sacrificium Missæ producit, primò euoluemus: sæpe enim iuxta artificium rhetorum, vno atq; altero verbo integrum argumentum complectuntur, deinde eorum vim examinabimus, quid efficiant, & quantum valeant. Compendiaria autem simplex & certissima erit ratio explicationis, si omnia argumenta ad statum controuersiæ referantur & applicentur. Hoc enim est, quod singula argumenta, certò, firmiter & perspicue probare & efficere debent. Primò, corpus & sanguinem Christi in cœna Dominica, tractandum esse histrionica illa repræsentatione verbis, ritibus, gestibus, actibus, sicut Missa Pontificia facit. Secundò, talem repræsentationem esse sacrificium à Christo institutum, & Deo patri acceptissimum. Tertiò, esse sacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad consequēdam remissionem peccatorum, ad impetranda omnis generis à Deo beneficia, & tandē pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus viuorum & mortuorū. Quartò, per illud sacrificium applicari merita passionis Christi, si quis curet pro se celebrari Missam, imò præsentibus absentibus, viuis & mortuis quibuscunque sacrificulus illud voluerit applicatione sua communicare. Hæc debet in singulis argumentis conclusio esse, ex bona, certa, firma, & manifesta ratione consequentiæ. Quod si omnibus & singulis illis argumentis hoc non conficiatur, iudicium facile erit, quid de Tridentina Pontificiæ Missæ meditatione sentiendum & statuendum sit, ordine igitur argumenta recensebimus.

Argum. Tridētin. pro Missa.

I. Argumētum eiusque refutatio.

I. Sacerdotium requirit sacrificium, Christi verò sacerdotium morte ipsius non erat extinguendum, est enim perpetuum. Psal. 110. Ergo non tantum semel in cruce se debuit offerre, sed instituere sacrificium Missæ, vbi sæpius & quotidie pro viuis & pro mortuis offertur Deo patri, vt hoc modo sit sacerdos in æternum.

Respondeo: Si absq; scripturæ luce, ex consequētius iuxta nostram rationem iudicandum esset, aliquid valeret & efficeret hoc argumentum. Sed scriptura huius argumenti perspicuam explicationem, quasi ex professo tradit in Epist. ad Hebræos, quæ scilicet sit hostia sacerdotij Christi, quomodo, quādo, quoties, & à quo oblata sit. Et quidem perpetuitatem sacerdotij Christi, data opera, & diserte describit, idque negatiue & affirmatiue. Diserte enim dicit, Christum non ideò esse sacerdotem in æternum, vt sæpius seipsum offerat: se mel enim & vnica oblatione, vt Pontifex ingressus est in sancta. Hebr. 9. item c. 7. Talis decebat, vt nobis esset Pontifex, qui non haberet necessitatem, quotidie pro peccatis populi offerre: hoc enim fecit semel se offerendo. Et quidem fundamētum ibi ponitur, oblationem Christi repeti non posse, nisi negetur id, quod semel factum est, fuisse perfectum & consūmatum, quia repetitio sacrificij sit signum imbecillitatis & sacerdotis, & sacerdotij sacrificij. Sed quomodo sacerdotium Christi potest perpetuum esse, si semel tantum vnica oblatione vt Pontifex sacerdotij sui sacrificium perfecit & consummauit.

Epist. ad Hebræos de sacerdotio Christi.

Hoc verò Epistola ad Hebræos dilucide explicat monstratis multis rationibus, vt c. 7. Eo quod in æternum maneat, sempiternum habeat sacerdotium: quia filius est in æternum perfectus. Sed quæ sunt sacerdotalia munera, quæ exercet, post cōsummatam vnicam crucis oblationem? Num verò, vt sæpius & quotidie se offerat pro peccatis populi? Nequaquam, inquit, sed quia saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad hoc, vt interpellet pro nobis. Et cap. 9. Christus Pontifex futurorum bonorum, per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Item, introiuit in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, non vt sæpius offerat seipsum, c. 10. Pontifex Leuiticus easdem hostias sæpius & indesinenter offert, sed Christus, vna pro peccatis oblata hostia, in sempiternum sedet ad dexteram Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici scabellum pedum eius. Vnica enim oblatione consummauit in sempiternum, eos, qui sanctificantur. Habentes igitur sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cū vero corde, in plenitudine fidei, aspersi corda, &c.

Hæc manifesta sunt, vt non opus sit pleniori, vel explicatione, vel refutatione huius primi argumenti. Neque enim, quia Christi sacerdotium sempiternum est, inde efficitur, Christum ideò sæpius & quotidie sacrificandum esse Patri, pro viuis & mortuis. Spiritus sanctus enim, propter rationes longe alias tradit sacerdotium Christi perpetuum esse, quia scilicet, I. Sacerdos in æternum viuat. II. Quia virtus vnicæ oblationis ipsius in sempiternum duret, & efficax sit. III. Quia semper viuat, ad hoc vt apparens vultui Dei pro nobis, intercedat pro nobis. IIII. Quia per ipsum, vt sacerdotem magnum, habeamus accessum ad Patrem. V. Quia in perpetuum saluare potest, & saluat, qui per ipsum ad Deum accedunt. Ex ipsa igitur scriptura perspicue ostenditur, nullam prorsus esse rationem consequentiæ in primo hoc Tridentino argumento, imò si referatur ad statum cōtrouersiæ, de sacrificio propitiatorio, manifestum erit, cōclusionem argumēti, vt scilicet Christus in Missa quotidie offeratur pro peccatis viuorum & mortuorū, ex diametro pugnare cum expressa, & sępius repetita verbi Dei sententia, ad Hebr. 7. & 10. Et hęc forsan causa est, quod argumentum illud in 1. capit. nō integrum in sua forma proponitur, sed breuiter tantum attingitur, & cumulatis aliis rationibus sophistico artificio inuoluitur.

II. Hominum natura exigit visibile sacrificium. Ergo Christus instituit histrionicam illam repræsentationem passionis suæ in Missa. Hoc argumentum alij Pōtificij scriptores, clarius hoc modo formant & proponunt: omnibus scilicet gentibus à natura hoc dictari, vt in religionibus suis visibili aliquo sacrificio vtantur, ad impetrādam & promerendam Dei gratiam, pro donis huius vitæ, & pro salute æterna. Christum igitur à lege naturæ admonitum, instituisse Missæ sacrificium. Sed facilima est huius argumenti refutatio. In causis enim religionis & fidei, non est iudicandum, aut aliquid statuendum ex eo, quod natura peccato excæcata, & deprauata dictat, hic enim fons, & hæc origo est omnium superstitionum, & totius idololatrici cultus. Sed Lucerna pedibus meis, est verbum tuum, Psalm. 119. Et Canon seu regula fidei est, non dictamen corruptæ naturæ, sed sonus Apostolorum, Psa. 19. & quidem ratio captiuāda est in obsequium verbi, 2. Cor. 10. Quod si Tridentinum capitulum dixerit, sed hoc tantum velle, imbecillitatem naturę nostræ non posse aliter ad Deum subleuari, nisi visibile aliquod sacrificium habeat: respondeo simplicissime: Quid vtile & necessarium sit ad subleuā-

II. Argumentū Pōtificiorū.

Refutatio.

dam & restaurandam infirmam & corruptam nostram naturam, non aliunde quã ex Medici nostri præscripto & ordinatione iudicandum.

III. Arg. III. Certum est, Christum in vltima cœna instituisse memoriam cruenti sui sacrificij, quæ in finem vsque seculi permaneret. Item, non est dubiũ Christum cœnam suam instituisse, vt virtus passionis suæ in remissionem peccatorum fidelibus applicaretur. Iam pontificij dicunt, sacrificium Missæ suæ esse repræsentatiuum & applicatorium. Ergò Christus in vltima cœna instituit sacrificium Pontificiæ Missæ.

Respondeo: Referatur hoc argumentum ad statum controuersiæ, an scilicet Christus in vltima cœna instituerit memoriã suæ passionis debere in Ecclesia fieri, per histrionicam illam repræsentationem rituum, gestuum, & actionum in missa Pontificia. Item an Christus ordinauerit & promiserit, si quis procuret pro se fieri talem Pontificiam repræsentationem, quod tunc & per hoc opus ipsi applicetur virtus passionis Christi, ad remissionem peccatorum. Nihil certe horum, in institutione Cœnæ Dominicæ ostendi aut deprehendi potest: imo Christus in cœna sua non tantum in genere instituit memoriam & applicationem passionis suæ, ita vt humanis constitutionibus commiserit, quomodo & qua ratione fieri debeat illa cõmemoratio: sed expressit & præscripsit, vt memoria passionis suę in cœna Dominica celebretur gratiarum actione, dispensatione, manducatione, & potatione corporis & sanguinis, item annunciatione mortis suæ. Ita etiam modum applicationis in cœna definiuit & præscripsit, quod scilicet ipse Christus in cœna sua, per ministerium, verbo & dispensatione corporis sui & sanguinis sui, sub pane & vino credentibus velit applicare virtutem passionis suæ, vtque fideles in vsu cœnæ, sumptione corporis & sanguinis Christi, vera fide sibi applicent merita & beneficia passionis. Quia igitur institutio cœnæ Dominicæ, nihil habet de repræsentatione & applicatione Pontificiæ Missæ, eo modo sicut in institutione status huius disputationis dictum est: definit autẽ, & præscribit alium certum modũ & commemorationis, & applicationis: tertium igitur Tridentinum argumentum, nihil prorsus efficit ad stabiliendum sacrificium Pontificiæ Missæ. Imò quia institutio illa Christi, forma testamenti tradita est: & scelus est vel hominis testamento aliquid superordinare: manifestum igitur est, cõclusionem tertij huius argumenti, in ipsam testamentariam Filij Dei institutionẽ impingere: eò quod fingat & instituat aliam commemorationẽ & applicationem, quam quæ in verbis institutionis à Christo tradita & pscripta est.

IIII. Arg. IIII. Quartum argumentum tale est, in quo cardo totius Pontificiæ Missæ ita vertitur, vt nisi hoc argumento probetur & stabiliatur, actum & conclamatum sit: An scilicet Christus in vltima cœna, corpus & sanguinem suum, non tantum discipulis dederit, verũ etiam sub specieb. panis & vini, Deo patri obtulerit. Agnoscunt enim, si Christus in cœna non obtulit corpus & sanguinem suum Deo Patri, missæ Pontificię sacrificium nõ posse aliud esse, quam figmentum & abominationem. Si verò monstrari posset, Christum in cœna se obtulisse patri, vltro sequeretur, ex mandato Christi illud porrò vsque ad consummationem seculi, in Ecclesia fieri debere.

Variis igitur artificiis tentatum fuit, vt hoc probaretur, vel ex eleuatione oculorum Christi in cœlum, vel ex præsenti tempore, traditur, effunditur: vel ex verbo: Facite, quia scilicet Virgilius dicat

Cum faciam vitulam.

Sed Tridentinum Conciliũ deprehendit, illas probationes non posse hoc, quod in controuersia positum est, certò, perspicue, & firmiter demonstrare: quod scil. Christus in vltima cœna corpus & sanguinem suum obtulerit Deo patri. Ad extremum igitur decurrunt præsidium, & vnicam huius quæstionis demonstrationem proferunt: cui tantum etiam tribuunt, quod bis eam repetũt. Si ergo Tridentina hæc demonstratio nõ satis euidenter, certò & firmiter probauerit, quod Christus in cœna se obtulerit patri, vacillabit, nutabit & cõcidet totũ sacrificium Pontificiæ Missæ. Ita autẽ se habet Tridentina demonstratio. Figurã Melchisedech oportuit in veritate impleri, in sacerdotio Christi: est enim sacerdos secundũ ordinẽ Melchisedech. Sed Melchisedech obtulit Deo patri panem & vinũ. Ergo oportuit & Christum offerre Deo patri, nõ tantum panem & vinum, sed vt veritas figurã impleret, sub specieb. panis & vini, corpus & sanguinẽ suum. Illud verò non alibi, quam in cœna fieri potuit.

Ardua, & de re magna quæstio est. Illa enim, quæ in nouo Testamẽto legimus Christum in cœna sua fecisse, prorsus nihil ad sacrificij rationem, vel specie aliqua alludunt. Accepit siquidẽ panem, gratias egit, fregit, dedit discipulis, iussit accipere, manducare, dixit: Hoc est corpus meum. Item: Accepit calicem, dedit illis, iussit vt biberent, dixit: Hic est sanguis meus. Et hoc mandauit fieri in sui commemorationem. Nihil ibi vel legimus, vel audimus, quod Christus in vltima cœna corpus & sanguinem suum sacrificauerit Deo patri, pro viuis & mortuis. Valde fortem igitur oportet esse demonstrationem, quæ persuadeat, Christum in cœna sua hoc fecisse, cuius nullum vestigiũ in descriptione cœnæ Dominicæ in N. Testamẽto apparet. Sed inquis: Nõne omni demõstratione certius est, Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech? Est omnino. Scriptura enim hoc affirmat, Psal. 110. Hebr. 9. & 10. Sed controuersia est, non de hac propositione, sed de illis, quæ attexuntur. Primò, an Melchisedech sacrificauerit Deo patri panem & vinum in illa historia, quę Genes. 14. describitur. Secundò, an sacerdotium Christi, secundum ordinem Melchisedech, in eo cõsistat, quod in cœna corpus & sanguinem suum, sub specieb. panis & vini sacrificarit patri. Vetus quidem translatio habet: Melchisedech obtulit panem & vinum, erat enim sacerdos altissimi, sed Moses ita non scripsit. *Disputatio de vero intellectu loci, Genes. 14.* Vtitur enim non verbo sacrificatorio, sed inquit הוציא quod simpliciter significat depromere, producere. Ita educitur gladius, Ezechiel. 21. educũtur venti, Psal. 135. producuntur pediculi, Exod. 8. educitur aqua de Petra, Num. 20. coquitur farina quam ex Ægypto exportarãt, &c. Accedit, quod nec Chaldæus paraphrastes, nec Græci interpretes sententiam illam reddiderũt per verbum sacrificandi, sed per simplex verbum educere, seu proferre. Iosephus interpretatur Melchisedechum ad refectionem exercitus Abrahæ protulisse panem & vinum. Chrysostomus explicat istum locũ de prolato, non de oblato pane & vino. *Chrysostomi explicatio.* Veteres etiam Latini patres, in textu illius loci nõ legunt, obtulit: sed, protulit panem & vinum, sicut ex Cypriano constat. Neque hoc habet Moses. Erat enim sacerdos, ideò

obtulit

obtulit panem & vinum: sed bis repetit copulam: Et erat Sacerdos, & benedixit. Græci etiam interpretes non habent particulam γάρ: sed δέ. Erat vero Sacerdos, & benedixit, vt sententia ita distribuatur: Quia Rex erat, ideo protulit panem & vinum; quia Sacerdos erat, ideo benedixit. Iam consideretur Tridentinum argumentum. Volunt probare, quod Scriptura noui Testamenti non habet, Christum scilicet in cœna se obtulisse Deo patri. Quomodo vero illud probant? Quia Melchisedech, aiunt, obtulit Deo panem & vinum. Atqui hoc Scriptura non dicit, sicut ostensum est. Qualis igitur in re tam ardua & seria, argumentatio est? Sed excipiunt: Licet verba Mosis hoc non exprimant, fieri tamen potuit, quod sacrificarit panem & vinum. Veteres enim plerunque, non nisi facta re diuina, ad solennes epulas accedebant. Vicelius dicit: Quia Moses non exprimit, cui Melchisedech protulerit panem & vinum, potest igitur intelligi, quod non Abrahæ ad refectionem, sed Deo ad rem diuinam faciendam protulerit. Nos vero non disputamur, quomodo vel ille vel locum Mosis interpretari, vel quid de sentẽtia suspicari aut fingere, siue velit siue possit, sed quæstio est, quid Moses scribat, quid Scriptura dicat. Illud enim vniuersaliter valet, cum in tota Scriptura, tum vero præcipuè in historia Melchisedechi, quatenus est typus Christi. Quis enim tacente Mose, non colligeret, Melchisedechũ, quis non Deus, nec Angelus, sed homo fuit, habuisse patrem, matrem, principium dierum, & finem vitæ? Atqui in historia Melchisedech, quatenus est typus Sacerdotij Christi, ea tantum quę expresse in Scriptura ponuntur, consectanda esse, Scriptura ostendit, ita vt in typo Sacerdotij Christi, affirmat Melchisedechum fuisse sine patre, matre, principio dierum, & fine vitæ, propterea quod Moses illa expresse non ponat, qui ideo hęc omisit, vt ipsa omissio seruiret typo Sacerdotij Christi, iuxta ordinem Melchisedech. Hæc contra omnes cauillationes sunt firmissima. Deinde etiamsi cõcederetur, Melchisedechum obtulisse panem & vinum, scimus tamen, ex figuris non esse fabricanda dogmata sine certa & manifesta Scripturæ explicatione. Psalmus igitur 110. affirmat, Christum esse Sacerdotem, secundum ordinem Melchisedech. Quomodo vero, & qua in re conueniant Sacerdotiũ Christi & Melchisedech, non explicat. Illud vero Epistola ad Hebræos ex professo sumit declarandum, prolixa & iusta explicatione. Sed cum multas partes collationis Sacerdotij Melchisedech & Christi recenset & explicet, nullam prorsus mentionem facit oblationis panis & vini, aut quod illam Christus impleuerit in cœna, offerendo corpus & sanguinem suum patri. Nec valet quod Osius dicit: Apostolum illam partem collationis omisisse, propterea quod mysteria Sacramẽtorum rudibus & nondum initiatis, quibus Epistolam illam scripserit, noluerit pandere. Nam cap. 6. dicit: Intermittentes sermonem inchoationis, ad perfectionẽ feramur. Postremo typus Sacerdotij Melchisedech, consistit in iis, quæ non communia habet cum Sacerdotio Aaronico, sed in quibus discernuntur Melchisedech & Aarõ. Sed sacrificium panis & vini quotidianum fuit in Sacerdotio Aaronico, Exod. 29. Numer. 28. Quomodo igitur consisteret, Christi sacerdotium esse, non secundum ordinem Aaron, sed Melchisedech, si sacrificium panis & vini, præcipuum atque adeo totum esset in sacerdotio Christi?

Epist. ad Hebræos nõ meminit Christum in Cœna panem & vinum obtulisse.

Certo igitur, firmiter & euidenter demonstratum est, figurã Melchisedech, quatenus illa in Scriptura ponitur & explicatur, nequaquam efficere & probare, ꝙ Christus in cœna corpus & sanguinem suum Deo patri obtulerit. Quod vero Patres alicubi tali allegoria vtuntur, scimus Patres suis allegoriis, siue interpretationibus, siue Scripturæ testimoniis, nec debere nec posse articulos fidei condere. Nec tale sacrificium Patres intelligunt, quomodocunque de oblatione panis & vini loquantur, quale Pontificij in sua Missa habent: sicut in constitutione status descriptum est. Sed de Patribus postea dicemus. Nunc satis est ostendisse, nec ex veteri nec ex nouo Testamento probari posse, quod Christus in cœna se obtulerit patri. Et si ipse non fecit, nemo illud facere debebit, quod enim ipse in cœna fecit, Apostolis postmodum faciendum mandauit.

V. Christus dixit: Hoc facite. Ergo præcepit, vt Sacerdotes in Eucharistia offerrent corpus & sanguinem Christi. Rationẽ consequentiæ Tridentini hanc esse tradunt: quia scilicet Christus ipse in prima Dominica cœna corpus & sanguinem suũ patri obtulerit, sicut Melchisedech. Sed iam ostendimus, falso hoc affirmari. Non itaque sequitur inde conclusio illa, quam Pontificij fingunt. *V. Argum.*

Sed excipiunt, verbum עשׂה sæpe vsurpari pro sacrificare, vt Exod. 29. facere agnum iuuencum. Iudith. 6. facere hædum. Psal. 66. facere boues cum hircis. Num. 16. facere holocaustum. Respondeo: Sicut apud Latinos verbum facere, ex adiunctis varios sortitur modos significandi: ita Hebræis non absolute significat sacrificare, sed vbi textus manifeste loquitur de sacrificio. Considerentur itaque verba cœnæ: Hoc facite. Contendunt autem, τοῦτο referri non ad totum complexum, sed ad antecedens vocabulũ, corpus & calicem: vt sensus sit, Facite corpus & calicem, hoc est, sacrificate. Sed etiãsi hoc concederetur, prius certo demonstrandũ esset, in prima illa cœna fuisse actionem sacrificij. Iã vero Paulus certissimus est interpres, Relatiuum τοῦτο, in mandato Christi, Hoc facite, referri ad totã actionem præcedentem, hoc scilicet, quod in prima hac cœna factum est, vos in posterum facite. Mandatum igitur Christi, Hoc facite, nihil aliud efficit, quam ministros Ecclesiæ, in administratione cœnæ Dominicæ hoc debere facere, quod constat & certum est, Christum in institutione cœnæ fecisse. Non autem legitur ibi, sacrificasse aut obtulisse patri corpus & sanguinem suum. Ergo nec Sacerdotes hoc facere debẽt, si nolunt ἀσεβείας à Christo iudice accusari. Vide autem ingenium Thaidis Babylonicæ. Quæ Christum in cœna sua fecisse certo constat, illa Pontificij vel negligunt vel prohibent: vt publicam annunciationem mortis Dominicæ, vt dispensationem vtriusq; speciei. Quæ vero Christus in cœna sua fecisse non legitur, de illis solis Pontificij faciendis dimicant. Atqui testamentaria est institutio. Et in Testamento, non sine scelere aliquid vel mutatur vel superordinatur. *VI. Arg.*

VI. Christus Apostolos constituit noui Testamenti Sacerdotes, ergo præcepit ipsis, vt offerrent corpus & sanguinem ipsius. Hoc argumentũ multis rationibus amplificatur à Pontificiis Scriptoribus, quia scilicet Scriptura vaticinatur, abrogationi Leuitici Sacerdotij successurũ sacerdotium noui Testamenti, ita vt vetus sacerdotium figura fuerit noui. Esaiæ 66. Iere. 33. Malach. 3. Sed definitio Sacer-

doris ita traditur. Heb.5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cōstituitur, in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ergo sacrificulorū officiū est, in Missa offerre Deo patri corpus & sāguinē Christi, pro peccatis viuorū & mortuorū, qua soli presbyteri sunt noui testamenti Sacerdotes. Hoc argumētum multa complectitur membra, quæ ordine paucis explicanda sunt, ita enim clarissime apparebit, quā crassus paralogismus sit in hoc argumēto. Nam vt primo dicamus de sententia Heb.5. certū est, textū ibi nōn loqui in genere, quod sit officiū ministrorum verbi & Sacramentorū in nouo Testamento, sed de Sacerdotio veteris Testamenti, expresse vero & solum de summo Pontifice loquitur, qui figura fuit Christi. Illā vero figurā postea tradit impletam esse in sacerdotio & sacrificio Christi, nō ita vt in nouo Testamento per plures Sacerdotes sibi succedētes vnica & eadē illa hostia pro peccatis, sæpius & quotidie repeteretur & offerretur, hoc enim expressis verbis Apostolus negat, Heb.7.9. & 10. Sed figura illa, in vnica oblatione Christi semel in cruce facta, impleta est, Hebr.9. & 10. & quidem ita, vt in nouo Testamēto, inuenta æterna redemptione, & acquisita cōsummata remissione peccatorū, per vnicam oblationem, semel in cruce factam, non sit amplius oblatio pro peccato. Si vero præter vnicā illā, semel in cruce factam, alia vel eadem reperita oblatio pro peccato in nouo Testamēto ponatur, sequetur sacrificium Christi in cruce non fuisse consummatū, nec promeruisse remissionem peccatorū, & æternā redemptionē, hæc enim sunt verba, & hæc est sententia Epistolæ ad Hebræos. Falsissime igitur ad stabiliendū sacrificium Pontificiæ Missæ pro peccatis viuorum & mortuorum, detorquetur sententia illa Heb.5. Porro Leuiticum Sacerdotiū fuisse figuram Sacerdotij noui Testamēti, nullus dubitat. Sed quod sit illud sacerdotiū noui Testamenti, quod abrogato veteri successerit, nō possumus rectius & certius, quam ex ipsa noui Testamenti explicatione statuere. Primo igitur Epist. ad Hebræos à 5. ca. vsq; ad 10. prolixe explicat, quod Leuiticū Sacerdotiū præfigurarit Sacerdotium Christi, quodq; figura illa impleta sit vnica oblatione Christi, semel pro peccato in cruce facta atq; ita per impletionem antiquatum & abrogatum sit Leuiticū illud sacerdotiū. Præterea vero Scriptura noui Testamenti mentionem facit etiā regalis & sancti Sacerdotij 1. Pet.2. & Apoc. 1.5. & 20. Christus fecit nos reges & sacerdotes. In solis enim illis quatuor locis, præter vnicum Christi sacerdotium, mentio fit Sacerdotij regalis in nouo Testamēto. Illi vero loci non de solis presbyteris, sed in genere de omnib. fidelibus loquūtur, quibus certe Pontificij, missificationes suas nullo modo cōmunes facient. Et hostias quæ in illo noui Testamenti sacerdotio offeruntur, Scriptura diserte describit, quod sint Spirituales, & quales sint, expresse & nominatim enumerat, sicut in principio huius disputationis, testimonia illa Scripturæ annotauimus, Ro.12. & 15. Phi.2. & 4. Heb.5. & 12. 1. Pet.2. Nulla autem ibi mētio fit sacrificij Missæ. Vides igitur, quam [illegible], imo quam sophisticū sit, in cōclusione Sacerdotium restringere ad solos sacrificos: cum in præmissis Scriptura loquatur, vel de vnico Christi Sacerdotio, vel de spirituali Sacerdotio noui Testamenti, quod cōmune est omnib. fidelibus. Cúmq; Scriptura hostias Sacerdotij noui Testamēti, expresse & nominatim enumeret: cōclusio huius argumenti, omissis illis, affingit propitiatorium sacrificium Pontificiæ missæ, de quo Scriptura nullā mentionem facit in descriptione Sacerdotij noui Testamenti: imo quod Epistola ad Hebræos ostendit, pugnare cum vnica oblatione Christi, pro peccatis semel facta.

Explicatio partium argumenti.

Falsa detorsio sententiæ Hebr.5.

Sed excipiunt: Num igitur nullum vel constituitis vel seruatis discrimen, inter ministros Ecclesiæ, & inter reliquos fideles? Omnino constituimus & seruamus discrimen, quod ad ministerium attinet. Sed inde non sequitur, ea quę de Sacerdotibus noui Testamenti Scriptura tradit, ad solos Ecclesiæ ministros pertinere. Nam quod memorabile est, cum Scriptura noui Testamenti varias appellationes tribuat ministerio, in nullo tamen noui Testamenti loco, ministri verbi & Sacramentorum Sacerdotes appellantur. Omnino tamen verum est, ratione ministerij quædam ad ministros Ecclesiæ pertinere, quæ reliquis fidelibus peragenda non sunt mandata. Sed quęstio est, quę & qualia illa sint, nec sufficit si dicatur, in veteri Testamento, actus sacrificij fecit discrimen inter Sacerdotes & laicos, ergo idem etiam in nouo Testamento esse debet. Primo enim, nota est doctrina de abrogato Leuitico Sacerdotio veteris Testamenti. Secundo appellatio Sacerdotum in nullo loco noui Testamenti tribuitur ministris verbi & Sacramentorum.

Tertio, sicut in veteri Testamento Sacerdotes non propria authoritate sibi finxerunt, quæ ad ministerium suum pertinere vellent, sed habuerunt verbū præscriptum & mandatum Dei, quod in actionibus ministerij sui secuti sunt. Vt ergo de appellatione Sacerdotū, an ministris noui Testamēti tribui possit, non contendamus: hoc certe fundamentum firmū & immotū est, de officiis ministrorum noui Testamenti, iudicandum & statuendum esse ex verbo præscripto & mandato, quod in Scriptura noui Testamenti, de ministerio traditum est. Loci autem illi extant Matth. 10. 26. & 28. Marci 16. Actorum 1. & 6. 1. Corinth. 4. & 12. Item 14. 2. Corinth. 5. Ephes. 4. Actor. 20. 1. Timoth. 4. Tit. 1. Sed in illis locis nec oratio, nec dictio, nec syllaba, nec litera vlla extat, ministros noui Testamenti debere histrionica repræsentatione in Missa, offerre Deo patri corpus & sanguinem Christi in sacrificium propitiatorium, pro peccatis viuorum & mortuorum, imo illud pugnat cum sententia verbi Dei, in Epistola ad Hebræos. Manifestum igitur est, quid efficiat, & quantum valeat sextum Tridentini capituli argumentum: Christus Apostolos constituit noui Testamenti Sacerdotes: ergo ipsis, & eorum in sacerdotio successoribus mandauit, vt offerrent in Missa. &c.

VII. Agnus Paschalis fuit figura Christi. Sed Pascha in veteri Testamento, non tantum manducabatur, sed simul etiam immolabatur. Ergo Eucharistia non tantum dispensanda & sumenda, sed & in Missa immolanda est, in sacrificium propitiatoriū pro peccatis viuorū & mortuorum. Animaduertit Lector, Pontificios in controuersia de magna & ardua, non certis & perspicuis Scripturæ testimoniis, sed vmbris & figuris agere: cū maxime in hac disputatione locum habere deberet, quod Augustinus inquit contra Epistolam Petiliani, ca.16. Nō ea colligant & commemorent, quæ obscure, ambigue, vel figurate dicta sunt, quæ quisq; sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suū: talia enim recte intelligi exponiq; nō possūt, nisi prius ea, quæ

VII. Arg.

Augustinus.

aper-

apertissime posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete: nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos aliud ad vestrum sensum detorquere conemini. Et ca. 19. inquit: Hæc mystica sunt, operta sunt, figurata sunt, aliquid manifestum quod interprete non egeat, flagitamus. Item quid si ambigue posita, & pro nobis & pro vobis possunt interpretari? nihil vtiq; adiuuant causam vestram, sed plane talia malã causam vel moras faciendo sustentant. Ita Augustinus. Et ex figura Agni Paschalis multa possent extrui, ne ipsi quidem Pontificiæ Missæ tolerabilia. Sicut enim Agnus Paschalis non simpliciter oblatus, sed mactatus est: ita oportet Missam esse sacrificium valde cruentum, verbum enim שחט significat mactare cum effusione sanguinis. Nec à Sacerdotibus, sed à multitudine immolabatur Agnus Paschalis, idq; non in sacrificium propitiatoriũ pro peccato, sed in memoriam liberationis Ægyptiacę. Hæc certe non patientur Pontificij, ita ad suã Missam accommodari. Possemus igitur totum illud argumẽtum de vmbra & figura hoc modo declinare, sed de reipsa respondebimus. Non negamus, mactationem Agni Paschalis fuisse figuram immolationis Christi. Paulus enim inquit: Pascha nostrum immolatus est Christus. Quæstio vero est, vbi & quãdo figura illa mactationis Agni Paschalis à Christo impleta sit. Pontificij dicunt, non in cruce, sed in cœna hoc factũ esse. Sed Scriptura noui Testamenti contrarium affirmat. Nam Baptista, Ioannis 1. vocat Christum Agnum Dei, tollentem peccata mundi. Petrus vero diserte affirmat, Christũ tulisse peccata nostra in corpore suo, super lignum. 1. Pet. 2. Apoc. 5. Dignus est Agnus qui occisus est, & redemit nos Deo in sanguine suo, &c. 1. Petri 1. Redempti estis, non corruptibilib. sed precioso sanguine, quasi Agni immaculati. Et quod testimonium omnium clarissimum est, Iohan. 19. expresse scriptum est, figuram immolati agni Paschalis, in Christo in cruce impletam esse. Os non comminuetis ex eo. Et ita canit Ecclesia: Cum Pascha nostrum immolatus est Christus, ipse enim verus est agnus, qui abstulit peccata mũdi, qui mortem nostram moriendo destruxit, &c. Vtrunq; igitur in Christo impletũ esse, & immolationem & manducationem agni Paschalis, certum est. Quomodo vero, quando & vbi, non ex nostris allegoriis, sed ex declaratione Scripturæ noui Testamẽti discendum est, quæ affirmat, Christum Pascha nostrum immolatum esse in cruce semel: dari vero ad manducandum in cœna, quotiescunq; iuxta institutionem hoc fecerimus, quod in prima cœna Christus fecit, Paulus 1. Cor. 5. manducationem quidem azymorum, per allegoriam trãsfert ad nouam vitam: immolationem vero nõ alibi, quàm in mactatione Christi impletam esse dicit.

Quando figura mactationis Agni Paschalis à Christo est impleta sit.

VIII. VIII Malachias vaticinatur cap. 1. In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus. illud sacrificium non potest intelligi de Leuiticis, de illorum enim abrogatione ibi dicit: Non suscipiam munus de manu vestra. Nec de sacrificio crucis quod Hierosolymis factum est, intelligi potest, dicit enim: In omni loco sacrificatur. Nec de interioribus & spiritualibus sacrificiis fidelium intelligi potest: illa enim etiam tempore veteris Testamenti fuerunt. Propheta vero ibi vaticinatur de plane nouo sacrificio, quod antea non fuerit. Item de iustitiis fidelium dicit Esaias, quod per se coram Deo sint tanquam pannus menstruatæ. Hanc vero oblationem vocat mundam. Reliquum igitur est, vt de sacrificio Missæ Pontificiæ intelligatur, ibi enim hostia, Christus scilicet, per se munda est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest. Respondeo, in memoriam reuocetur, quis sit status controuersiæ: An scilicet Malachias affirmet, sacrificulum in Missa debere certis illis mimicis gestibus, ritibus & actibus sicut apud Pontificios fit, repræsẽtare pane & vino, Deo patri passionem filij sui: & illam actionem repræsentationis, esse sacrificium Deo gratum, & quidem propitiatorium, ad expianda & delenda peccata viuorum & mortuorum: & quæ præterea Pontificię Missę tribui, suprà ostendimus. Horum certe nihil Malachias, vel vnico verbo meminit. Quantum igitur ad probandum & stabiliendum Missæ Pontificiæ sacrificium, hoc Malachiæ vaticinium conferat, ex sola collatione status controuersiæ ad sententiam Prophetæ, manifestum est.

Sed inquiunt: Tamen vaticinatur de oblatione quę inter gẽtes in omni loco, hoc est, tempore noui Testamenti sacrificetur & offeratur. Lego hoc quidẽ in verbis Prophetæ: sed generaliter, sine declaratione, quodnam futurum sit illud sacrificiũ. In Scripturis vero noui Testamenti, lego explicationẽ, quæ sint sacrificia fidelium in nouo Testamento, spiritualia scilicet, sicut suprà loca Scripturæ notata sunt. Nec verum est quod Pontificij dicunt, Prophetam vaticinari de nouo sacrificio, cuius nullus prorsus vsus fuerit apud fideles, tempore veteris Testamenti. Non enim loquitur de nouo, sed de mundo sacrificio: & antithesin facit, non inter spiritualia veterũ sacrificia, & inter mundam illã oblationem inter gentes: sed nominat Leuitica sacrificia, quę in vno saltem loco Iudæi offerebantur, & stomachatur, quod illa praue offerebantur: illis vero opponit mundum oblationem inter gentes: Et non obscure declarat, quid per illam intelligi velit, inquit enim: Nomẽ meũ magnum est in gentibus. Quia igitur publica celebratio nominis diuini, quæ hactenus angustiis Palæstinæ circumscripta fuerat, propaganda erat inter gentes, vt in omni loco nomen Domini magnificaretur prædicãdo, credendo, inuocando, gratias agendo, celebrando, &c. hanc magnificationem nominis Dei, vocat oblationem & sacrificium: sicut Prophetis visitatum est, cultum noui Testamenti describere phrasibus ceremoniarũ veteris Testamenti, vt ascendere in mõtem Domini, imponere vitulos super altare, &c. Ita cap. 3. idem Propheta dicit: Erunt offerẽtes sacrificia in iustitia. Psalmus vero tertius dicit, sperare in Domino, esse sacrificium iustitiæ.

Locus Malachiæ intelligẽdus est de spiritualibus sacrificijs noui Testamenti.

Prophetæ in descriptione cultus noui Testamẽti vtuntur phrasibus veteris Testamenti.

Habemus igitur ipsius Prophetæ interpretationem, cui accedit, quod nouum Testamentum inter spiritualia sua sacrificia numerat, 1. Pet. 2. annũciare virtutes eius, qui nos de tenebris vocauit in lucem, Rom. 15. sacrificare Euangelium. Phil. 2. sacrificium fidei. Hebr. 13. Vituli labiorum sunt confiteri nomini Domini. Item, sacrificium inuocationis gratiarum actionis, &c.

Et collatio ostendit, Scripturam vsurpatione eorundem verborum mõstrare, quæ sit vera sententia loci Malachiæ, prophetam enim ibi loqui de vocatione gentium, certum est. De illa vero etiam Paulus loquitur, Rom. 15. & Phil. 2. Malachias vocat sacrificium & oblationẽ Et iisdem plane verbis Paulus Rom. 15. describit vocationem gentium, Phili. 2.

Explicatio loci Malachiæ ex Scripturis.

vocat sacrificiũ fidei. Dauid Psa.142. vbi eleuationem manuum vocat sacrificiũ, plane illo vocabulo vtitur, quod extat in sententia Malachiæ, & 1.Tim. 2. Paulus dicit, Eleuari mundas manus. Quæ igitur sit mũda oblatio in Malachia, Scriptura nõ obscure indicat. Et quãdo talem interpretationem, ex ipsa scriptura desumptã habemus, errare non possumus. De Põtificia verò sacrificio Missæ ꝓ viuis & mortuis, nihil habet Scriptura vel veteris vel noui Testamenti, imo enim ea ex diametro pugnat: sicut ostendit Epist. ad Hebræos. Quæ igitur dementia est, à simplici sententia, quæ habet certa & manifesta Scripturæ testimonia, discedere, & cõminisci peregrinam explicationẽ de sacrificio Missę, quę nullis Scripturæ testimoniis nititur, imo quæ cũ Scriptura aduersa fronte pugnat? Quod vero Malachias vocat oblationem mundam, cum tamen iustitiæ piorum in hac vita sint sicut pannus menstruatæ: non officit, quo minus recte de spiritualibus Ecclesię sacrificiis locus ille intelligatur. Petrus enim dicit: Offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Inde fideles in oratione dicũtur eleuare puras manus, 1. Tim.2. Mundis enim omnia munda sunt, Tit.1.

Veterũ sententia de loco Malachiæ. Et veteres etiam Ecclesiæ scriptores, de spiritualibus noui Testamenti sacrificiis, sententiam illam Malachiæ intelligunt & interpretãtur, vt Tertullianus in libro contra Iudæos: Malachias ita vaticinatur indubitate ideo, quod in omni terra exire habebat prædicatio Apostolorũ. Nam quod nõ terrenis sacrificiis, sed spiritualib. Deo litandũ sit, legimus: Cor contribulatũ, hostia est Dei. Et de spiritualibus addit, dicens: In omni loco sacrificia mũda offerentur nomini meo. Hæc ibi. Et cõtra Marcionem lib.3. intelligit per hoc vaticinium, gloriæ relationem, benedictionem, laudem hymnum. Libro 4. intelligit simplicem orationem de conscientia pura.

Chrysost. Chrysost. Oratione 2. aduersus Iudæos exponit de cultu spirituali. Ita & Hierony. in Cõmentariis, exponit de orationibus, & de cultu spirituali.

Eusebius. Eusebius de demonstratione Euangelica li.1.ca. 6. dicit, Malachiam nihil aliud significare, quam quod non definite vel Hierosolymis, vel alio loco, sed in omni regione gentes orationis incensum & sacrificium, quod mundũ dictum est, nõ per cruores, sed pias actiones summo Deo essent oblaturæ.

Iustinus. Iustinus in Triphone, interpretatur quidem locum illũ Malachiæ, de pane & poculo Eucharistiæ: non quod sentiat, corpus & sanguinem Christi in cœna offerri Deo pro viuis & pro mortuis: sed ipse se explicat his verbis: Præcepit panem facere Eucharistiam, in memoriam passionis, vt gratias agamus: & quod mundum cum omnibus, hominis causa condidit: & quod nos à peccatis liberauit, & potestates deleuit per passionem. Propter spiritualia igitur sacrificia: locum illum Malachiæ accommodat ad actionem cœnæ Dominicæ.

Irenæus. Irenæus etiam lib.4 sentẽtiam illã Malachiæ, de celebratione Eucharistiæ interpretatur: nõ vero ita quod ibi histrionica repræsentatione corpus & sanguis Christi, patri offeratur ꝓ viuis & mortuis: sed ideo & inde (sicut ipse se explicat) quod tunc in celebratione Eucharistiæ moris erat, Deo qui alimẽta nobis præstat, primitias munerũ suorũ seu creaturæ suæ offerre: non quasi indigenti: sed gratias agentes donationi eius, sicut Solomon inquit: Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Item: Esuriui, & dedistis, mihi manducare. Hæc sunt Irenæi verba, ex quib. planum fit, ipsum intelligere cõtributionem eleemosinarũ pro pauperib., quæ fiebat in actione Eucharistiæ. Et illã vocat sacrificiũ, ideo (sicut ipse inquit) quia per munus erga regẽ honor & affectio ostenditur: item quia in omni simplicitate & innocentia in sententia pura, & fide sine hypocrisi, & spe firma, in dilectione feruẽt, cum gratiarũ actione, primitias creaturarũ eius offerre debemus, in illum vsum, sicut Scriptura inquit: Qui miseretur pauperis. Item: Esuriui, & dedistis, &c.

Irenæus igitur non de Põtificio sacrificio, sed de spiritualibus sacrificiis, quæ cum alias semper, tum vero præcipuè in administratione & vsu Eucharistiæ fieri debent, interpretatur locum Malachiæ. Et in fine 33. capitis subiungit: Altare est in cœlis: illuc preces nostræ & oblationes nostræ diriguntur.

Ita Augustinus contra aduersarium legis, lib.1. ca.20. vaticinium illud Malachiæ, interpretatur de sacrificio secũdum ordinem Melchisedech, & mẽtionem facit Eucharistiæ. Non autem de mimica repræsentatione Pontificiorũ loquitur, sed inquit: Immolat Deo in corpore Christi, hostiam laudis, Psalm.50. Et addit: Incensum de quo Malachias loquitur, Ioan. Apoca.5. interpretatur esse orationes sanctorum. *Augustinus.*

Hæc loca Iustini, Irenæi & Augustini, ideo obseruentur, vt artificiũ Pontificiorum intelligatur. Quia enim veteres illi, locũ Malachiæ ad actionem Eucharistiæ accommodant, licet clarissime se explicent, quomodo hoc intelligi velint: Põtificij tamẽ illis omnibus dissimulatis, vbi mentionem Eucharistiæ audierint, mox veteribus affingunt Missam suam. Nec Scripturæ igitur, nec veterum interpretationes permittunt, locum Malachiæ, de histrionico Pontificię Missæ sacrificio intelligere.

IX Paulus 1.Cor.10. confert mensam Domini & mensam Dæmoniorum: & per mensam vtrobique altare intelligit. Sicut ergo Ethnici habuerunt altaria, in quibus primum sacrificabant, & postea de sacrificatis comedebant: ita & in Missa altare esse debet, vbi corpus & sanguis Christi primũ sacrificentur, & postea participentur. *IX. Arg. Pontificiorum pro Missa.*

Principio consideret Lector, qualia suffragia & patrocinia habeat Missa Pontificia. Ex vmbris & figuris veteris Testamenti anxie, quæcunq; possunt conquirunt, & huc detorquent. Cum vero illis non satis fidant, ex Ethnicorum sacrificiis, quæ dæmoniis offeruntur, deploratæ Missę suæ subsidium accersere non verentur: non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium inquit:

-Vos mihi manes
Este boni, quoniam superis auersa voluntas.

Quod autem ad illam Pauli collationem attinet, si res ipsa de qua Paulus loquitur, quomodo se habeat, consideretur, manifestum erit, quam falso ille locus Pauli, ad stabiliẽdum Pontificiæ Missæ sacrificium detorqueatur. Mos erat apud Iudæos, post peractum in altari sacrificium, de partibus seu reliquiis sacrificij instruere mensas, seu solẽnes epulas: sicut exempla testantur, 1. Regum 1. & 16. Ita etiam gentes, post peracta in aris sua sacrificia, instruebant mensas seu solẽnes epulas, ad quas amicos inuitabant, sicut 8. Æneid, Euander post sacrificium Herculis, Æneam inuitat ad epulas. Iam apud Corinthios disputabatur, non hæc quæstio, An Christianis liceret apud aras gentilium interesse ipsorũ sacrificiis, & simul sacrificare dæmoniis, hoc enim vt manifestam idololatriã, non licere manifestũ est: *Explicatio loci Pauli.*

sed

sed hæc erat quæstio: Cum Ethnici post peracta in templis & in aris sacrificia, postea domi mensas seu epulas de idolothytis instruerent, & ad illas mēsas, amicos & vicinos, etiam qui iam Christiani facti fuerant, inuitarent: quæstio inquam erat: an Christiani bona cōscientia, illis mensis seu epulis interesse possent: hoc est, quæstio erat non de aris vbi sacrificabatur, sed de mensis vbi sacrificata comedebantur. Et hinc patet Tridentina fallacia, per mensam intelligēdum est altare sacrificiorum: cum nec Iudæi nec gentes in aris, sed in mēsis, ea quæ sacrificata erant, comederint.

Ad illam igitur propositam quæstionem Paulus 1. cap. 8. ita respondet: Quia & idolum & idolothytum nihil sit, ideo extra casum scandali, si quis libertatem Christianam recte intelligat, sine læsione propriæ conscientiæ comedi atque etiam emi posse idolothyta: habendam tamen esse rationem infirmiorum. Deinde cap. 10. addit hanc commonefactionem: Quamuis liberum sit, non tamen conuenire, vt simul quis & mensæ Domini & mēsæ dęmoniorum particeps sit. Et rationem addit: Quis, inquit, qui in Israel hostias sacrificatas comedunt, illa manducatione participes reddūtur altaris, hoc est, sacrificij, quod in altari oblatum est. Et gentes quia quæ immolāt, dæmoniis immolant: ergo participatio mensæ idolothytorum, ostendit conuiuas cupere participes fieri sacrificij idololatrici: imo gratię & auxilij dæmoniorum, propter quæ sacrificium illud dæmoniis oblatum est. Christiani vero in mensa Domini, eius sacrificij quod à Christo in cruce oblatum est, particeps redduntur. Ergo non decet, vt simul etiam mēsæ dæmoniorum participes sint.

Hæc est simplex, vera, & genuina sententia Paulinæ collationis, inter mensam Domini & mensam Israelitarum, itē demoniorum. Et hęc collatio pulcherrime illustrat doctrinā de cœna Domini. Sicut enim Israelitæ, sacrificij in altari oblati participes reddebantur, communione non alterius cibi, sed partium seu reliquiarum de illo ipso, quod in sacrificio oblatum erat: ita filius Dei sacrificij sui in cruce peracti participes nos facit, non communione frustuli panis, sed dispensatione & manducatione illius corporis, quod pro nobis in cruce traditum est. Et sicut Moses Exod. 24. populo applicaturus & obsignaturus vetus Testamentum, hoc facit aspersione non alterius, sed ipsius sanguinis, qui pro cōfirmatione fœderis sacrificatus erat: ita Christus illum ipsum sanguinem in cœna bibendum nobis tradit, cuius effusione nouum Testamentum confirmatum est. Hæc collatio & cōfirmat doctrinā de vera & substātiali præsentia corporis & sanguinis Domini in cœna, & suauissimam consolationem ex eius vsu ostendit.

His ita declaratis, facile iam erit videre, an ex illa Paulina collatione confirmetur & stabiliatur sacrificium Pontificiæ Missæ. Hactenus enim conuenit collatio, sicut Iudæi & gētes ea quæ sacrificata erāt, in mensa illis de quibus iam loquimur, comedebāt: ita etiam oportet ea quæ in mensa Domini sumimus sacrificata esse. Sed vbi, & quando? Num necesse erat, vt in ipsis mensis illorum cōuiuium fieret sacrificium? Minime. ita enim Paulus non dixisset, Christianos posse interesse mensis seu cōuiuiis illis Ethnicorum. Nec necesse erat, si post vnū atq; alterum sacrificij diem, mensa illa instrueretur, vt rursus in mensa repeteretur actio sacrificij: sed sufficiebat, id quod in illo conuiuio sumebatur, antea fuisse in altari sacrificatum. Ita cum Christus vnica oblatione semel corpus & sanguinem suum in cruce patri pro peccatis nostris obtulerit: non necesse est, vt illa in mensa Domini iterum sacrificentur, quotiescunque ea sumpturi sumus: sed sufficit illa nos sumere quę antea oblata sunt, in cruce scilicet. Vtq; liberum sit, sacrificia Leuitica & Ethnica repetere, certe sacrificiū Christi repeti nec posse nec debere, Scriptura expresse sæpius contestatur, Heb. 9. & 10. Illa igitur Pauli collatio, inter mensam Domini, mēsam Iudaicā, & mensā dæmoniorum, nihil prorsus patrocinatur sacrificio Pontificiæ Missæ.

X. V. Testamenti figuras oportet in nouo compleri: ergo sacrificium Missæ, per varias sacrificiorum veteris Testamenti similitudines præfiguratum, oportet in nouo Testamento seruari. *X. Argu.*

Respondeo. Antecedens concedimus: sed quod inde infertur, dicimus simpliciter falsum esse, & probari non posse. Neq; enim quia verum est, nouū Testamentum habere impletionem figurarum veteris Testamenti: ideo nostris vel allegoriis vel cōsequentiis liberum relictum est, quomodo & quibus in rebus figuras illas impletas esse, quiq. fingere velit: sed impletionem illam, quomodo sit facta, & in quibus rebus sita sit, Scriptura noui Testamēti tradit & explicat: nec præter illam explicationē, alia quæ ex Scriptura demonstrari non possunt, fingenda sunt. Tradit autē Scriptura noui Testamenti, figuras sacrificiorum veteris Testamēti, impletas esse dupliciter. I. in vnico propitiatorio sacrificio Christi, in cruce. II. in spiritualib. sacrificiis fideliū, quæ nominatim in N. Testamento enumerantur, & explicantur. Atq. hoc modo August. etiam de Ciui. lib. 10. ca. 5. & 6. tradit & explicat significationem & impletionē sacrificiorū veteris Testamenti. Nulla autem in Scriptura N. Testamenti mentio fit theatricæ repræsentationis, & propitiatorij sacrificij Pōtificię Missæ. Falsum igitur est, propter impletionem figurarū veteris Testamenti, instituendū & seruandum esse Pontificiū sacrificium histrionicæ Missæ. *Augustin.*

XI. Corpus & sanguinem Christi esse propitiatorium sacrificium pro peccatis, non est dubium. Sed in cœna Dominica adest Christus cum suo corpore & sanguine. Ergo Missa est sacrificium verè propitiatorium, eiusdem virtutis cum sacrificio crucis: eadem enim vtrobique est hostia. *XI. Argu.*

Respondeo. Multiplex est fallacia in hoc argumento: quæ si detecta fuerit, facilis erit explicatio. Vt enim corpus & sāguis Christi sint propitiatoriū sacrificiū, nō sufficit existere & adesse substantiam illam: nam adfuit in vtero matris, in præsepi, in fasciis, &c. Num vero ideo sacrificium propitiatoriū pro peccatis fuit, quod Maria abiit per montana, quod primogenitum suū fasciis inuoluit, & in præsepe reclinauit, sedet ad dextrā patris, habitat in credentibus? Num ideo sessio & inhabitatio est propitiatorium illud, de quo Scriptura loquitur, sacrificium pro peccatis? Ouis certe in stabulo & in pascuis, erat ouis: non tamen statim erat sacrificiū. Ad sacrificium enim requiritur, non tantum vt substantia sacrificij existat & adsit, sed requiritur actio aliqua certa, qua substantia illa offeratur. Num vero quæuis & qualiscunq. actio facit sacrificium? Minimè gentiū: neq. enim si ouis tondeatur, ideo illa actione sacrificatur. Sed ad verum, & Deo gratum sacrificium requiritur. I. ipsa substantia sacrificij. II. certa offerendi actio, non ab hominib. excogitata, sed ab *Quæ ad verum sacrificium requirantur.*

ipso Deo præscripta. III. requiritur vt illa actio fiat à persona ad hoc à Deo cõstituta & ordinata. IIII. vt fiat ea intétione & ad illum finem, sicut à Deo in verbo præscriptum est. Distinctio enim Leuiticorũ sacrificiorum, quæ à causa finali sumitur, vt alia sacrificia sint pro peccato, vel hoc vel illo, alia sint pacifica: pẽdet simpliciter ex præscripto verbi Dei.

His fundamẽtis, quæ simplicia, plana & firma sunt, ad propositũ argumentum adhibitis, facilis erit explicatio. Corpus enim & sanguis Christi, sunt sacrificium propitiatoriũ pro peccatis: nõ hac simpliciter ratione, quia existũt: sed quia filius Dei, vt verus Pontifex, ipse ad hoc à patre constitutus, se obtulit Deo patri, ita faciens, sicut mandatũ acceperat à patre, Ioa. 14. tradendo scilicet corpus, & effundendo sanguinẽ. Et Deus virtutẽ, dignitatem & efficaciam illius oblationis, ipse in verbo declarauit. Si hoc modo ponatur prima propositio argumenti, manifestum erit, quomodo attexatur altera propositio. In cœna enim Dominica adest quidem iuxta Christi verbum, corpus & sanguis ipsius: sed desiderantur ibi, quæ ad rationem veri sacrificij requiri iam diximus. Actio enim cœnæ Dominicę, sicut à Christo instituta & mandata est, non est actio sacrificij, sed Sacramenti. Adest ibi Christus, non vt sacrificetur, sed vt dispensetur & sumatur.

Sed excipiũt Pontificij, se actione suæ repræsentationis habere intentionẽ offerẽdi Deo, corpus & sanguinẽ Christi: idq; in eum finẽ, vt sit sacrificium propitiatoriũ pro viuis & mortuis. Ego vero non ignoro, Pontificios hoc facere. Sed quæstio in hoc argumento est. I. An Deus instituerit, præscripserit & mandarit talẽ reprę́sentationem, per tales ritus, gestus & actus, sicut fit in Pontificia Missa. II. An voluntatẽ suã declarauit, quod talem repræsẽtationẽ velit acceptare pro sacrificio gratissimo. III. An extet promissio diuina, quod talis actio reprę́sẽtationis, sit propiciatoriũ sacrificium pro peccatis. Quia vero ex verbo Dei hęc demõstrari non possunt: non itaq. conficitur hoc argumẽto, Missam esse tale sacrificium & eiusdẽ virtutis cum sacrificio crucis, etiamsi cõcedatur adesse ibi corpus & sanguinẽ Christi. Ambrosius enim recte pronunciat, eos qui Eucharistiam aliter tractant & celebrant, quam à Domino traditũ est, subiectos esse sententiæ Pauli de iudicio Dei: imo quia Christus in sacrificio Missæ, per plures Sacerdotes, tanquã oblatio pro peccato sæpius offertur, contra sententiam verbi in Epistola ad Hebræos. Horrenda igitur abominatio est.

XII. Argum.

XII Ecclesia catholica semper ita intellexit & docuit: ergo a tempore Apostolorũ semper in Ecclesia fuit talis ritus, & talis doctrina de sacrificio Missæ, sicut nunc est in Ecclesia Pontificia. Huius argumẽti mentio fit in medio primi Tridẽtini capituli: sed ordinis gratia ita distribui, vt explicatis prius iis, quæ ex Scriptura adducũtur, postremũ locum habeant testimonia Patrum. Notum autẽ est, bonas mentes plurimũ moueri cõsensu & testimoniis antiquitatis, eius præsertim, quæ fuit puriorib. optimis & florẽtissimis Ecclesiæ temporib. Ideo in hac disputatione, Pontificij potissimã pręsidiorũ suorũ partẽ collocant in cumulandis multis Patrũ sententiis, vt fucũ faciant simpliciorib. quasi & ritus & doctrina dẽ sacrificio Missæ, pro viuis & mortuis, sicut nũc vsurpatur & traditur à Pontificiis, sit vetustissimæ traditionis, omniũ scriptorũ totius antiquitatis, & catholicæ obseruationis in Ecclesia omnium temporũ, inde vsque ab Apostolorum temporibus.

Sed & illæ nebulæ non difficulter discutiuntur, si tota disputatio de veterum testimoniis, referatur ad statum controuersiæ. Quãdo igitur multæ & variæ veterum sententiæ cumulantur, semper obseruandum est, an hoc quod in controuersia positum est, certo, perspicuè & firmiter inde probetur: veteres scilicet omnes, consentientibus suffragiis hæc dogmata tanquã catholica semper tradidisse, & ex verbo Dei defendisse. I. Esse à Christo institutũ, ab Apostolis traditum, & in primitiua Ecclesia obseruatum, vt corpus & sanguis Christi in cœna, huiusmodi verbis, ritibus, gestibus, actibus & ornamentis, theatrica repræsentatione Deo patri sistatur & offeratur, sicut nũc fit in Missa Pontificia. II. Quod illa sacerdotis actio & reprę́sentatio corporis & sanguinis Christi sit sacrificiũ propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad placandã offensam Dei, ad impetrandam gratiã Dei, remissionem peccatorum, & quævis à Deo beneficia. III. Sacrificulũ per illam repræsentationem, spectatoribus non communicãtibus, sed tantum curantibus, vel pro se vel pro aliis fieri talem repræsentationis actionẽ, imo absentibus mortuis, & quibuscunq; velit, applicare omnia merita & fructus passionis Dominicæ. IIII. Per illam actionem repræsentationis, accedendum esse ad Deum, si velimus inuenire gratiam & auxilium. Et quæ præterea Missæ Põtificiæ tribui, suprà ostendimus. Hæc sunt quæ patroni Pontificiæ Missæ, in vero & catholico consensu purioris antiquitatis, ex scriptis non suppositititiis, perspicuè demõstrare debebant. Quod enim progressu temporis quidam veterum ad singulares opiniones declinare cœperunt, non facit catholicũ consensum totius antiquitatis. Sed illa hoc modo ex antiquitate probari non posse, certæ & manifestæ rationes ostendunt. Primo extant descriptiones rituum veteris Ecclesiæ, in celebratione cœnæ Dominicæ, apud Iustinum apologia 2. apud Dionysium in Ecclesiastica Hierarchia, apud Augustinum Epist. 59. & apud Chrysostom. Homi. 18. in 2. ad Cor. sed nihil ibi deprehenditur de histrionica reprę́sẽtatione rituũ, gestuum, actuum, verborum, &c. Pontificiæ Missæ.

Secundo, ipsi Pontificij scriptores testantur, illã panopliam verborũ, rituum, gestuũ, actuum, ornamentorum, vestium, qui nerui sunt, atq; adeo ipsa substantia Pontificiæ Missæ, non fuisse tempore Apostolorum. Dicunt enim Apostolos ad sola verba Domini addita solummodo Dominica oratione consecrasse. Gregorius in Registro lib. 7. ca. 65. Platina in vita Sixti 1. Rupertus de diuinis officiis li. 2. ca. 21. Valafridus Strabo de reb. Ecclesiasticis ca. 22. Durandus li. 4. ca. 1. & alij. Et quidem disertè annotant, quibus temporibus post Christũ & Apostolos, & à quibus autoribus singulæ partes theatricæ istius reprę́sentationis inuentę & institutę sint: ita vt post annos ferme sexcentos post Christum natum, vix absolutum sit totum illud drama repræsentationis, quale nunc vsitatum est in Pontificia Ecclesia.

Missã Pontificiã non fuisse in vsu Apostolorũ temporibus, ipsi Pontificij scriptores probant.

Quia igitur illud, quod iuxta Eccij descriptionem propriè Missa est, in vetustissima Ecclesia nondum fuit in rerum natura: postea enim primum institutum fuisse, ipsi Pontificij scriptores testantur: ergo nec opiniones illæ, quæ Missæ nunc affinguntur, potuerunt esse in primitiua Ecclesia.

Tertio, vetustissimi scriptores sacrificium expiatorium, propitiatorium & satisfactorium pro peccatis, iuxta scripturam, tribuunt vnicæ & soli oblationi Christi, in cruce factæ: fidelium vero sacrifi-

cia in nouo Testamento, omnes vno ore affirmant esse spiritualia. Et quidem Lactantius expresse dicit in Epitome diuinarum institutionum, illa quæ aut digitis fiunt, aut extra hominē fiunt, non esse vera sacrificia. Ignota etiam est veteribus illa disputatio Quod abrogationi Leuiticorum sacrificiorū præter sacrificium Christi in cruce, aliud successit ceremoniale sacrificium, in nouo Testamento.

Lactātius.

Quarto. Ea quę Pontificij nunc sacrificio Missæ suæ arrogant, ea veteres tribuunt dispensationi & sumptioni corporis & sanguinis Domini in cœna. Sed aduersarij nostri sūt suaues, & quidē artificiosi rhetores. Cum de reipsa eo modo, sicut de statu controuersiæ supra dictum est, deberent testimonia ex vetustissimis scriptoribus proferre: quia vident illum cum cōmodo Missæ suæ fieri non posse, vocabula quædā ex veterum scriptis arripiunt, & quando illa in aliquot antiquorum sētentiis ostenderint, existimant satis probatam & munitam esse Pontificiam Missam, testimoniis & consensu antiquitatis. Duo autem talia sunt vocabula. Missa scilicet, & sacrificiū. Et vbicunque illa vocabula apud veteres reperiuntur, statim additur annotatio: Hoc est testimoniū pro Missa. Et imperitiores quādo audiunt talia allegata: Missa fuit in vsu, tempore Ignatij, & reliquorum vetustissimorum: Tota antiquitas sensit & docuit, Missam esse sacrificium: nihil aliud cogitāt vel intelligunt, quàm talem Missam, & tale sacrificium, sicut apud Pontificios nunc vsurpatur.

De duobus igitur illis vocabulis, in quibus consistit tota congeries sententiarum, quas pro Missa sua Pontificij ex veteribus corradunt, pauca quædam dicenda sunt. Illis enim duobus vocabulis recte explicatis, discussæ erunt nebulæ quas imperitioribus offundunt, strepitu testimoniorum ex veteribus. Faciemus autem illud quam breuissime: ab aliis enim copiose illa sunt demōstrata & explicata.

DE VOCABVLO MISSÆ.

Primi igitur patroni Missæ Pontificiæ, cum ex verbo Dei impugnari cœpisset, vt Eccius, & post ipsum alij, soliciti inquisiuerunt vocabulum Missæ: & vbicunque in Græcorum scriptorum interpretibus illud inuenerunt, statim exclamarunt. Adeò antiqua est Pontificia missa, quod temporibus Ignatij, Dionysij, & reliquorum vetustissimorum patrum, celebratæ fuerint Missæ. Ignatius enim ad Smyrnēses dicit, celebrare Missam. Et Missam appellat Dionysius ca. 3. Eccles. Hierarchię. In historia Tripartita sępissime repetitur, veteres Ecclesiæ patres Missam celebrasse, lib. 3. c. 11. Missas fecisse, lib. 4. c. 13. Missarum celebrasse solennia, lib. 7. c. 31. lib. 9. c. 9. Populus congregabatur ad Missas. His testimoniis serio triumphant. Sed certissimum est, vocabulum Missæ apud nullum ex Græcis autoribus extare: sed interpretū illa sunt verba: vt interpres Dionysij, ἱερουργίαν reddidit nunc Missam, nunc salutis hostiæ oblationem: cum vocabulum significet sacræ actionis administrationem. Quod Ignatius scripsit ἀγάπην ἐπιτελεῖν, conuiuium scilicet Dominicum celebrare, hoc interpres reddidit, Missas celebrare. Ita vbi Sozomenus habet ἐκκλησιάζειν, & Socrates συνάγειν: quæ verba publicas congregationes, & solennes Ecclesiæ conuentus significant: Epiphanius Scholasticus reddidit, Missas facere, missas celebrare. Et hęc cum ita se habeant, tamen si Diis placet, pręcipua hæc probatio fuit antiquitatis Pontificiæ Missæ: cum nec vocabulum quidē Missæ, veteri Gręcę Ecclesię notum fuerit. Nō enim quid interpres reddiderit, sed quid autores scripserint, quæstio est: Apud Latinos scriptores, non tamen vetustissimos, extat quidem vocabulū Missæ, vt apud Ambrosium, li. 5. Epist. 33 & apud Leonem in Epist. ad Dioscorum Alexādrinum. Sed Missas illi appellabant, idē quod Hilarius in Ps. 65. vocat officia diuinorum sacramentorum, quando scilicet in Ecclesiasticis cōuentibus, vel sacramenta administrabantur, dispensabātur & participabantur: sicut ex Epistola Leonis manifestum est: vel quando ad orationes cōueniebatur. Ita apud Cassianum lib. 2. de modo Psalmorum, cap. 13. post Missam nocturnam nō esse dormiendum, c. 15. Post orationum Missam vnusquisque ad cellulā suā redeat, lib. 2. c. 8. Post vigiliæ Missā, somnus vsq; ad lucis aduentum indulgetur. Cassander ex regula Benedicti, & ex Honorio ostendit, orationes quæ vulgo collectæ dicuntur, appellari solitas Missas.

Missæ vocabulū veteri Græcæ Ecclesiæ incognitū.

Ex Missæ igitur vocabulo, siue apud interpretes Græcorum scriptorum, siue apud Latinos scriptores legatur, nihil plane vel patrocinij, vel subsidij accedit Pontificiæ repræsentationi. Animaduerterunt & senserunt hoc, qui nunc eruditiores esse volunt in regno Pontificio. Ideo satius esse iudicant, hoc argumēto de vocabulo Missæ prorsus supersedere, quod tamen principio huius cōtrouersiæ, pro firmissima columna habebatur. Adeò scilicet certa & immota sunt fundamenta Missæ Pontificiæ.

QVO SENSV VETERES LITVRgiam appellarint sacrificium.

Alterum verò genus testimoniorum ex vocabulo sacrificij multo speciosius est. Negari enim non potest, veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ: itē vti verbis offerre, sacrificare, immolare. Nonne igitur totius antiquitatis vniuersalis consensus est, Missam esse sacrificiū? Ego verò simplicissime respondeo, si de vocabulis, siue de appellationib. tantum certamen esset, elabi nulla ratione possemus, quin concedere cogeremur veteres celebrationi cœnæ Dominicæ frequenter attribuisse appellationes sacrificij. Sed quia de re ipsa cōtrouersia est: respondeo, non esse consequens, si veteres cœnā Dominicam appellarunt sacrificium, quod ideo docuerint & senserint esse tale sacrificium, sicut Pontificios fingere, supra in constitutione status ostendimus. Vocabulum enim sacrificij late patet, & iuxta scripturæ & veterum consuetudinem variis rebus, exercitiis & actionibus tribuitur: sicut supra exemplis & scripturæ & antiquitatis, planum fecimus.

Simplex igitur & compendiaria ratio explicandi veterum testimonia, quæ de sacrificio Missæ ab aduersariis allegantur, hæc est: vt ob oculos ponatur status huius cōtrouersiæ, quale scilicet sacrificium Pontificij intelligant, quando de Missa disputant, sicut supra ipsorum verbis explicatum est: & ex antithesi si ostendatur, quod veteres quando celebrationem cœnæ Dominicæ appellant sacrificium, nō intelligant illud, de quo Pontificij dimicant: sed quod appellationem illam tribuant aliis multis & variis veræ pietatis exercitiis, quę in actione cœnę Dominicæ concurrunt, & apud veteres vsitata fuerunt. Ita enim manifestum euadet, insignem esse fallaciam, quod vbicunque apud veteres, celebrationi cœnę Dominicę tribuitur appellatio sacrificij, quod Pontificij statim commentum de suę

Missæ sacrificio affingunt. Ordine igitur & breuissime, genera sacrificiorũ quę veteres in actione cœnæ Dominicæ, appellatione sacrificij notare & intelligi voluerunt, annotabimus.

Primò, in veteri Ecclesia vsitatum fuit, quando celebranda erat cœna Dominica, quod pro sustentatione ministrorum & pauperum, panis, vinum, & alia munera in mensa Domini, siue in altari offerebantur: & ex illis oblatis muneribus panis & vini, sumebantur partes, quæ consecrabantur in Eucharistiam. Hæc consuetudo videtur sumpta fuisse ex 1. Cor. 11. Huius consuetudinis meminit Pontius Paulinus de gazophilacio: Irenæus lib. 4. Iustinus Apologia 2. & in decretis de conseq. dist. 1. cap. Omnis Christianus. Et 12. quæst. 2. cap. Vulturanæ, & sequentibus. Quia vero in scripturis, contributio eleemosynarum vocatur sacrificium, Phil. 4. & Heb. 13. inde veteres hoc exercitiũ pietatis in cœna Dominica, vocarunt sacrificium & oblationes. Cyprianus sermone de eleemosyna: Locuples matrona in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio quod pauper obtulit, sumis. Irenæus libr. 4. cap. 33. offerimus Deo primitias creaturarum eius cum gratiarum actione. Atque illud dicit fieri iuxta Scripturę dicta: Quia miseretur pauperis, fœneratur Domino. Esuriui, & dedistis mihi, &c. Et ex illis primitiis creaturæ Dei, ostendit sumptum fuisse quod cõsecrabatur in corpus & sanguinem Christi. Atque inter cæteras rationes, etiam inde totam actionem vocat oblationem. Augustinus Epist. 122. dicit, mulieres offerre sacrificia ad altare Domini, vt per Sacerdotem Deo offerrentur. Nomina enim eorũ qui aliquid obtulerũt ad aram recitabantur, & oratione Deo commendabantur: sicut canon Gregorij testatur. Et multæ secretæ idem testantur, vt quæ dicitur Dominica 5. 6. 7. post Pentecoste.

Cyprianus. *Augustinus.*

II. Publicæ illæ communes & solẽnes preces pro omnibus, quarum forma 1. Tim. 2. præscribitur, vsitate apud veteres fiebant in actione cœnæ Dominicæ: sicut testatur Augustinus Epist. 59. ad Paulinum. Et quia fidelium orationes, in scriptura vocantur sacrificia, Psal. 141. Heb. 5. Apoc. 5. & 8. hinc Irenæus de oblatione noui Testamenti, in actione Eucharistiæ loquens, inter cętera inquit lib. 4. c. 33. Vult nos quoq; sine intermissione offerre munus ad altare. Est ergo altare in cœlis, illuc enim preces & oblationes nostræ dirigũtur. Chrysostom. Hom. 18 in 2. ad Cor. Quia & in precibus viderit quis populum simul offerre, cũ pro energumenis, tum pro pœnitentibus: cõmunes enim preces sunt, & omnes vnam dicunt orationem. Tertullianus ad Scapulam: Sacrificamus Deo pro salute Imperatoris: sed sicut ipse mandauit, præceptura. Et in Apologetico cap. 30. Ego offero Domino sacrificium pingue, quod mihi mandauit, orationem scilicet.

III. Cœna Dominica à vetustissimis, Ignatio, Iustino, Irenæo, &c. vocatur Eucharistia, ideo sicut Chrysostomus explicat Hom. 16. in Matth. quia in eius celebratione proponitur cõsideratio de multis & variis beneficiis Dei, principaliter vero de pręcipuo opere dilectionis Dei erga nos, quod filiũ miserit, qui traditione corporis & effusione sanguinis sui, perditos nos redemit, vt ita inuitemur ad gratiarum actionem. Sacrificium vero laudis & gratiarum actionis, in scriptura crebro celebratur. Psal. 50. 69. Ytesch. 35. Heb. 13. Et patres etiã hymnos, laudes & gratiarum actiones vocant sacrificia: vt Augustinus Epist. 120. Euseb. de demonst. lib. 1. c. 10. Tertul. contra Marcionem lib. 4. Et Græcus canon expresse mentionẽ facit hymni, glorificationis, &c.

IIII. Quia commemorationem Christi, Paulus interpretatur de annuncianda in cœna morte Domini: apud veteres igitur in celebratione cœnę Dominicæ, semper seruata fuit publica prędicatio, & solennis annũciatio passionis, mortis, resurrectionis & ascensionis Christi. Et Cyrillus in Epist. synodica ad Nestorium, annunciantes secundũ carnem, mortem, resurrectionem & ascensionem vnigeniti filij Dei, celebramus incruentum sacrificium, seu ἀναίμακτον λατρείαν. Nam Paulus Rom. 15. totum ministerium Euangelij, vocat sacrificium. *Cyrillus.*

V. Multa veræ pietatis exercitia concurrunt in celebratione & vsu cœnę Dominicæ, quæ 1. Pet. 2. vocantur spirituales hostiæ: vt pœnitentia, fides, spes, patientia, dilectio, bonum propositum, &c. Et fides, quæ principaliter obiectum suũ habet in vsu cœnæ Dominicæ, vocatur sacrificium, Phil. 2. Ita Irenæus lib. 4. c. 32. disputans de oblatione N. Testamẽti in celebratione Eucharistię, enumerat sententiam purã, fidem sine hypocrisi, spem firmam, dilectionem feruentem, misericordiam, obediẽtiam & iustitiam, bonas operationes cum gratiarũ actione. *Irenæus.*

VI. Ecclesia, & singuli fideles, in vero vsu Eucharistiæ, totos se corpore & anima vouent, consecrãt, & dedicãt Domino & propter Dominum proximo. Itẽ orationibus Ecclesia offertur, hoc est, commendatur Deo. Paulus vero Rom. 12. dicit, corpora nostra exhiberi Deo hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, cultũ scilicet rationalem. Inde Augustinus de ciuitate, lib. 10. cap. 6. Hoc est sacrificium Christianorum, multi vnum corpus sumus in Christo: quod etiam Sacramento altaris, fidelibus noto, frequentat Ecclesia: vbi ei demõstratur quod in ea oblatione quã offert, ipsa offeratur. Et Epistola 59. Vouentur omnia quæ offerũtur Deo maxime sancti altaris oblatio: quo Sacramento prædicatur nostrum illud votum maximum, quo nos vouimus, in Christo esse mansuros, vtique in compage corporis Christi: cuius rei Sacramẽtum est, quod vnus panis & vnum corpus multi sumus. Item: Cum populo benedicitur, & fiunt interpellationes tunc antistites velut aduocati, susceptos suos misericordissimæ offerunt potestati. *Augustinus.*

Vides quã variis actionibus, & pietatis exercitiis quæ apud veteres celebrationes cœnę Dominicæ vsitata fuerunt, attributa sit applicatio sacrificij seu oblationis: Et inde tota actio nomen apud veteres accepit. Hæc vero cum pontificiis non sint ignota, iudicet Lector, quale sit artificium, quod omnes veterũ sententias de sacrificio, promiscue detorquẽt ad theatricum sacrificium pontificiæ Missæ: cũ veteres de lõge aliis rebus, actionibus & exercitiis loquantur, quando celebrationem cœnæ Dominicę vocant sacrificiũ. Sed excipiunt: Non illa tantũ pietatis exercitia, quæ veteris Ecclesiæ more, in actione cœnæ Dominicæ vsurpata fuerunt, à patrib. vocari sacrificia: sed ipsam actionẽ cœnæ Dominicæ, & quidẽ ipsum corpus & sanguinẽ Christi in cœna à veteribus vocari sacrificiũ, oblationẽ, hostiam, victimam, &c. Ego vero non nego hoc: constat enim veteres appellationem sacrificij, oblationis, victimæ, hostiæ, &c. transtulisse ad ipsam actionem cœnæ Dominicæ, imo ad ipsum corpus & sanguinem Christi in cœna.

Sed hoc nego, veteres appellatione sacrificij, intellexisse

tellexisse theatricam illam repræsentationem, qua Pontificij Missæ suæ sacrificium definiunt: & quod histrionica illa actio Sacerdotis, certis gestibus & actibus tractans corpus & sanguinem Christi sit sacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad placandam offensam Dei, & ad impetranda quæuis à Deo beneficia. Extant enim veterum declarationes, quomodo intelligi voluerint, quod & actionem cœnæ Dominicæ, & ipsum corpus Christi in cœna, vocant sacrificium & victimã. Et sicut antea ostendimus, quomodo patres alijs pietatis exercitijs, quæ circa celebrationem cœnæ Dominicæ concurrunt, tribuerint appellationem sacrificiorum: ita etiã distincte annotabimus, quo sensu veteres vocabula sacrificiorũ tribuerint ipsi actioni cœnæ Dominicæ & corpori Christi in cœna. Et hæc simul referantur ad statum controuersiæ: An scilicet Patres tale sacrificium intellexerint, sicut à Pontificijs in Missa fingitur, iuxta declarationem supra ipsorum verbis expositam.

Primò igitur ipsam administrationem seu celebrationem cœnæ Dominicæ, vt sanctificationem, consecrationem & dispensationem, Patres vocant sacrificium, Dionysius vocat ἱερουργίαν, quia est sacra actio, aut sacræ actionis administratio: & dicit, sacerdotem tunc ἱερουργεῖν, quando id facit, quod Christus in prima cœna fecit. Et ne qua sit dubitatio, quid per ἱερουργίαν intelligat, Pontifex orans vt idoneus reddatur ad hanc ἱερουργίαν, per partes enumerat quid complectatur. I. Ad imitationem Christi, diuina illa dona conficere, sanctificare aut consecrare. II. Sanctificata sancte distribuere. III. Vt cõmunicantes sancte participent illis mysterijs. Et statim explicans, quomodo Pontifex sanctissimam ἱερουργίαν perficiat, inquit: Panem indiuisum diuidit, & vnum poculum omnibus distribuit. Dionysij igitur ἱερουργία, non est Pontificiorum histrionica repræsentatio, sed nihil aliud est quam præparatio, sanctificatio, consecratio, dispensatio & distributio Eucharistiæ: quam vocat θεομίμητον ἱερουργίαν, administrationem sacræ actionis, quæ fit ad imitationem eius, quod Christus Deus fecit. Illam verò ἱερουργίαν, hoc est, sacram actionem, pertinentem ad ministerium Euangelij. Latini vocant sacrificium: & ἱερουργεῖν, reddunt sacrificare seu offerre. Nam & Paulus Roma. 15. actiones, quæ ad ministerium Euangelij pertinent, cuius non postrema pars est administratio sacramentorum, describit per vocabula sacrificij & oblationis. Ita Augustinus ad Paulinum Epistola 59. vocat sanctissimi altaris oblationem, quæ Deo offertur: quãdo scilicet id quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur & præparatur. Hæc enim sunt eius verba.

Cyprianus lib 2. Epist. 3. vbi in principio totius Epistolæ argumentum ponit, de calice Dominico sanctificando & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificij & oblationis: & quod Christus sumpsit calicem, non sola aqua, sed vino & aqua mixtum, illum benedixit, distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: Christus obtulit Deo patri, non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice, quod Transsubstantiatores, de sua oblatione admittere non possunt. Nec recte intellectum offendit, quod dicit, Deo patri offerri. Nam & Actorum 13. de ministerio Euangelij, quod Chrysostomus interpretatur de prædicatione: Lucas dicit, cum ministrarent Domino.

Cyprianus.

Et alibi Patres clarissime se explicant, cum dicunt Christum in cœna immolari populis. Augustinus Epist. 23. immolari nobis. Augustinus in Psal. 79. immolari fidelibus, Hieronym. ad Damasum. Ita Paulus 2. Cor. 2. de prædicatione Euangelij dicit: Christi bonus odor sumus Deo, ad vitam illis qui saluantur. Cyrillus in Epist. ad Nestorium vocat incruentũ sacrificium seu λατρείαν, quando id quod confectum est, nominamus corpus & sanguinem Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis & sanguinis omnium redemptionis Christi. Secũdo, Actio cœnæ Dominicæ veteribus vocatur sacrificium oblatio, immolatio, &c. quia cœna Dominica celebratur & vsurpatur, in memoriam seu commemorationem vnici sacrificij Christi in cruce semel peracti. Ita Augustinus in lib. sententiarũ Prosperi. Cum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur? De fide ad Petrum, c. 18. Et contra Faustum lib. 20 cap. 18 hæc tria inter se confert, sacrificia Leuitica, sacrificium Christi in cruce, & immolationem corporis eius in cœna, & inter hæc talem ostendit differentiam; in cruce redditum fuisse in veritate, sacrificium corporis & sanguinis Christi, in veterum sacrificijs, fuisse figuras & similitudines, promittentes futurũ Christi sacrificium: in cœna Domini, per sacramentum memoriæ, celebrari memoriam seu commemorationem & gratiarum actionem perfecti & consummati sacrificij Christi in cruce. Et ad Bonifacium Epist. 23. Item Epist. 120. ad Honoratum, tractat exempla, quod illud quod alicuius memoriale est propter similitudinem sæpe eius rei, cuius memoriale est, nomen accipiat, vt appropinquante Paschate, dicimus: crastina aut perendie est Passio Christi: cum semel tantum ante multos annos sit passus. Et die Dominica dicimus: Hodie Christus resurrexit: propter similitudinẽ cum dies ille id esse dicitur, quod tamen non est. Et postea subiungit: Nonne Christus semel oblatus est, & tamẽ in sacramento quotidie populis immolatur: Nec mentitur qui dicit, Christum immolari. Si enim sacramenta non haberent similitudinem earum rerum, quarũ sunt sacramenta, nullo modo essent sacramenta: sed ex similitudine, sæpe nomina earum accipiunt. Eadem etiam similitudine, sicut dies Paschæ vocatur resurrectio Domini, eo quod sit memoria resurrectionis Domini. Ambrosius in Epist. ad Heb. declarat, quale sacrificium sit cœna Domini: Quod nos, inquit, agimus recordatio est sacrificij. Ita Chrysostomus homil. 17. ad Hebr. disputans de quotidiana oblatione in cœna Dominica, tandem inquit: Quod nos facimus, fit ad cõmemorationem eius, quod semel factum est, scilicet in cruce: non aliud sacrificiũ, sed idipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur, quia ipse dicit: Hoc facite in mei commemorationẽ. Ita Cyprianus dicit: Passio Domini est sacrificium quod offerimus. Theophylactus in 10 ad Heb. Quæret aliquis, nunc & ipsi sanguine immolamus. ita quidem: sed Christi mortis tunc reminiscimur, eundem semper offerimus: quin potius oblationis illius memoriam facimus, perinde ac esset hoc tempore immolatus. Augustinus in Pl. 79. Ecce innouauit nos Christus, donauit nobis omnia peccata, & cõuersi sumus. Si obliuiscamur quod nobis donatũ est, & à quo donatũ

Cyrillus. *Augustinus.* *Chrysostomus.* *Theophylactus.* *Augustinus.*

est, obliuiscimur munus Saluatoris: cum autem nō obliuiscimur munus Saluatoris, nōne quotidie nobis Christus immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est, cum credidimus, tūc fuit nobis cogitatio: modo autem reliquiæ cogitationis sunt qua meminimus, quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit ex ipsis reliquiis cogitationis: hoc est, ex ipsa memoria quotidie nobis sic immolatur, quasi quotidie nos innouet, qui prima gratia sua nos innouauit. Obseruet Lector quod Augustinus dicit, Christum immolari nobis, quādo per vocem Euangelij ad fidem conuertimur, quando gratia Dei innouamur, in Baptismo scilicet. Nam & de Circumcisione Origenes in 2. ad Ro. dicit sanguinem Circumcisionis offerri: imo ex ipsa memoria beneficiorū Christi dicit Augustinus, Christum nobis immolari: hoc est sicut alibi dicit: Tunc cuiq; Christus occiditur, cum credit occisum.

Hæ veterum declarationes, considerentur. Expresse dicunt, Christum semel tantum vere, siue in veritate oblatū esse, in cruce scilicet: actionem vero cœnæ Dominicæ, propter similitudinem vocari sacrificium, oblationem & immolationem: non quod vere ibi fiat immolatio Christi, sed quia instituta sit & vsurpetur in memoriam, seu ad cōmemorationem immolationis Christi, semel in cruce factę. Et ne hęc commemoratio ad commētitiā Pontificiorum repręsentationem detorqueatur, ipsi veteres se explicant: immolationem Christi designari, cum hostia frangitur, dum sanguis Domini de calice in ora fidelium funditur. De conse. dist. 2. ca. Cum frangitur. Et de Trinitate inquit Augustinus: Qui Domini morte liberati sumus, huius rei memoriā edendo & potando, quæ oblata sūt, significamus. Item: Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratū sumimus, in memoriā Dominicæ passionis.

Longobar. Longobardus lib. 4. dist. 12. Quęritur, si quod gerit Sacerdos, proprie dicatur sacrificium vel immolatio: & si Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit. Ad hoc breuiter dici potest: Illud quod offertur & consecratur à Sacerdote, vocari sacrificium & oblationem: quia memoria est, & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis, factæ in ara crucis. Et semel Christus mortuus est in cruce: ibiq; immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in Sacramento: quia in Sacramēto, recordatio fit illius, quod factū est semel.

Obseruabit autem Lector, huic Longobardi sētentiæ, quam ex patrum testimoniis probat & confirmat: sacrificium scilicet crucis, esse verum sacrificiū, actionem verò Sacerdotis non proprie dici sacrificium: recte oppositū esse primū Canonem Tridentinum: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, anathema sit. vides Pontificiā Missam non posse consistere, nisi declarationes antiquitatis, quibus etiā Longobardi adhuc tempore Ecclesia vsa est, anathemate damnentur. Nam & Augustinus de ciuitate Dei, lib. 10. inquit: Quod hominibus vocatur sacrificium, signum est veri sacrificij.

Tertiò. Patres corpus & sanguinem Domini in cœna præsentia, vocant victimam salutarem, hostiam puram, precium nostrum, pretium redemptionis nostræ, pretium pro peccatis totius mundi, sacrificium propitiatorium, & propitiationem: non quod actione sacerdotis, corpus & sanguis Christi in Missa offerantur, vt fiant pretium & propitiatio pro peccatis totius mūdi, sed quia victimā illa, quæ in cruce semel pro redemptione nostra, & pro peccatis totius mundi oblata est, corpus scilicet & sanguis Domini, in cœna Dominica adest, dispensatur, exhibetur & sumitur, ita vt virtus & efficacia illius oblationis semel in cruce factæ, applicetur & obsignetur priuatim singulis fide sumentibus. Ita Cyprianus de cœna Domini inquit: Panis iste super substantialis, & calix benedictionis, solenni benedictione sacratus, ad totius hominis vitam proficit, simul medicamentum & holocaustum, ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existēs. Mox verò addit explicationem de communione, poculum quod Christus nobis posuit, tantæ virtutis esse. Et suauissima extat sententia apud Augustinum, lib. 9. c. 13. de Monica matre sua: Tantummodo memoriam sui, ad altare tuum fieri desiderauit: vnde sciebat dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrariū nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra, & quærēs quid obiiciat, & nihil inueniens in illo, in quo vincimus. Ad cuius precij nostri sacramentum, ligauit ancilla animam suam vinculo fidei. Nemo à protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidiis, nec Leo, nec Draco, &c. Illa enim, quæ in cœna Christus exhibet, fides accepta interponit inter peccata nostra & iram Dei, tanquam satisfactionem & propitiationem. Ita Bernhardus inquit, sermo. 22. in Cantica: Cum defecit virtus mea, non conturbor, non diffido: sciam quid faciam, calicem Domini accipiam. Et serm. 1. de Epiphania: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est. Id si minus est, addo & corpus ipsius. Nam illud de meo est, & meum est: paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. O dulcissima reconciliatio, ac satisfactio suauissima. Emissenus de Consecrat. 2. cap. Quia corpus: Consecrauit nobis sacramentum corporis & sanguis, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro omnium salute redēptio, perpetua esset redemptionis oblatio: & perennis victima illa viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia, vere vnica & perfecta hostia. Cum igitur reuerendum altare, cibis spiritualibus satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, cordis manu accipe, & totum Christum interioris hominis assume, &c. Quod verò Emissenus oblationem vocat perpetuam, hunc habet sensum, sicut Cyprianus de Baptismo Christi inquit: Oblatio Christi in cruce facta, non minus hodie in conspectu Dei efficax est, quam eo die, quo de saucio latere sanguis & aqua exiuit. Semper enim reseruatæ in corpore plagæ, salutis humanæ exigunt precium, & obedientiæ donatiuum requirunt. Hæ veterum sententiæ de sacrificio corporis & sanguinis in cœna, vt sint analogæ fidei, ita nihil patrocinantur histrionico Pontificiorum sacrificio. Sed tamen simul in veterum lectione, etiam hoc obseruandum est, quomodo phrases illæ de sacrificando & immolando corpore & sanguine Domini in Cœna, progressu temporis, verum vsum cœnæ Dominicæ paulatim cœperint obscurare, & peregrinas opiniones de merito actionis sacerdotis inuehere: Anniuersaria die in memoriam fidelium defunctorum, munera seu eleemosynæ ad altare offerebantur, vt esset confessio, qua fide ob-

dor-

Marginal notes: Cyprian. de cœna Domini. — Augustin. — Emissenus — Cyprian.

dormiissent. Postea vero inde factæ sunt propitiationes pro peccatis etiam mortuorũ. Horũ vestigia in quibusdã veteribus reperiuntur: quod libere fatemur. Neque enim veterum qualescunq; sententiæ, sed Scriptura Canonica, regula est & norma fidei & iudicij in hac controuersia.

Et hæc consideratio de næuis quorundam veterum, ostendit quare malitius cœnam Dominicam Sacramentum potius quam sacrificium appellari. Primo enim Scriptura, quæ omnium rectissimas & cõmodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi cœnã Dominicam vocat sacrificium. II. Ipsa appellatio sacrificij, non parum obscurat veram doctrinam & vsum cœnæ Dominicæ. Sacrificiũ enim est actio qua nos Deo aliquid reddimus & offerimus. Cœnam Dominicam vero Christus instituit, vt in illa (quod proprium est Sacramentorum) nobiscum ageret, præbens, exhibens, applicans & obsignãs pignore corporis & sanguinis sui, merita passionis suæ: & vult, vt ea quæ ibi nobis offert & donat, fide accipiamus. Appellatio vero sacrificij ab illis nos deducit ad ea, quę nos in actione cœnæ Dominicæ Deo offerimus & reddimus. Rectius igitur & commodius vocatur Sacramentum quam sacrificium. III. Quid incommodi catachreses appellationum sacrificij, si ad cœnam Dominicam accommodentur, afferant, theatricum Pontificiæ Missę sacrificium, quod ex phrasibus illis non dextre intellectis extructum est, satis ostendit.

Et hæc sunt argumenta illa, quæ Tridentinum Conciliũ pro retinendo, confirmando & stabiliendo sacrificio Pontificiæ Missæ, in aciem producit: quæ simplici explicatione non difficulter refutantur, si tantum instituatur collatio inter argumenta illa & inter statum controuersię, quem ideo in principio pluribus exposuimus. Illa enim accommodatio manifeste ostendit, nihil veri, firmi & solidi, siue subsidij, siue patrocinij, ex omnibus illis argumentis Pontificiæ Missæ accedere.

ARGVMENTA OSTENDENTIA *abominationem Missæ Pontificiæ.*

Nec vero hoc tantum in sacrificio Missæ Pontificiæ desideramus, quod scilicet destituatur veris, firmis & solidis Scripturæ fundamentis: sed hoc est quod præcipue querimur, quod sit abominatio, pugnans cum doctrina de verbo, Sacramentis & fide: imo quod contumeliosa in vnicum Christi sacrificium, & in perpetuum ipsius sacerdotium: sicut hæc prolixe à nostris, iustis & integris scriptis sunt demonstrata. Ergo, ne ab instituta examinis ratione longius digrediar, præcipua tantum argumenta contra Pontificiam Missam, in pauca generalis capita conferam, & breuiter annotabo.

Argumenta contra Missam.

I. Argum. I. Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, & quidem talem cui tribuatur propitiatio pro peccatis, placatio offensæ Dei, & impetratio gratiæ, & aliorum beneficiorum à Deo: vanũ est, Deo placare nõ potest, imò idololatria est. Frustrà enim colunt me, doctrinis & mandatis hominum. Item; Sine fide impossibile est aliquid placere Deo. Fides autem est ex auditu, & auditus per verbum Dei reuelatum. Imò Prophetæ pronũciant, idololatriam esse omnia sacrificia, non tantum gentium, verum etiam Iudæorum, quæ extra verbum, & sine mandato Dei instituebantur in lucis, in excelsis, &c.

Sed theatrica repręsentatio per verba, ornamenta, ritus, gestus, actus, &c. sicut in Põtificia Missa fit, nullum habet verbi testimonium. Christus enim in institutione cœnæ Dominicæ, ne vlla quidem syllaba eius meminit. Fabulantur sane quidã, Pontificiam missificationem Iacobum habere autorem. Sed ipsi Pontificij scriptores fatentur, Apostolis illa fuisse ignota: vt quos scribunt, solummodo Dominica oratione ad verba cœnæ vsos in celebratione cœnæ Dominicæ: sicut paulo ante loca authorum notauimus. Et quidem ipsi Pontificij scriptores annotant, qui Romani Pontifices, & quorum tempore singulos actus & scenas missifici dramatis inuenerint & instituerint, vnde postea tota illa repræsentatio composita est. Quia ergo Pontificia Missa, sine verbo Dei, sine traditione & exemplo Apostolorum humanum inuentum est: cultus igitur vanus est, qui Deo placere non potest: imò abominatio & idololatria est, humano commento tribuere propitiationem pro peccatis, &c.

Pontificia Missa falso Iacobo ascribitur.

II. Sacramenta extra vsum à Christo institutum, in illam actionem toto genere diuersam transferre, ingens est piaculum. Ambrosius enim tractans doctrinam de cœna Domini, inter indignos reponit illos, qui aliter hoc mysterium celebrant, quam à Domino institutum est. Christus autem sacramẽti, & non sacrificij actionem, in verbis institutionis pręscripsit & mandauit: quod manifestissimum est. Et ipsi Pontificij tradunt, diuersas esse actiones sacramẽti & sacrificij. Contumelia igitur cœnæ Dominicæ est Missa Pontificia. *II.* *Ambrosius.*

III. Administrationem & vsum cœnæ Dominicæ, Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnum autem scelus est, vel hominis testamẽto, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare. Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quæ Testamento filij Dei aliquid superordinat, quod in illo non continetur, non instituitur, non præscribitur. *III.*

IIII. Missa Pontificia, sicut eam in principio descripsimus, multis modis cum vnico propitiatorio sacrificio Christi in cruce pugnat, & in illud contumeliosa est. Vnicum enim solum est sacrificium propitiatorium, expiatorium & satisfactorium pro peccatis: oblatio scilicet Christi semel in cruce facta, Hebr. 7. 9. & 10. Semel se obtulit pro peccatis, ad tollenda multorum peccata, æterna redemptione inuenta. Vnica enim oblatione consummauit in æternum eos qui sanctificantur. Ergo fingere aliud propitiatorium sacrificium pro peccatis, abominanda contumelia est in sacrificium Christi. Nec releuat Pontificios, quod dicunt se non aliam, sed eadem hostiam, quæ in cruce oblata est, iterato sæpius & quidem quotidie pro peccatis offerre. Nam Epist. ad Hebr. diserte & expresse hoc agit, & sæpius repetit, Christũ se ita semel pro peccatis obtulisse; vt nõ necesse habeat quotidie pro peccatis offerre; nec vt sæpius semetipsum offerat: sicut Leuiticus Pontifex, per singulos annos intrabat in sancta. Pigbius dicit, Christũ quidem seipsum non offerre sæpius: sed hoc nõ obstare, quo minus per sacerdotes sæpius offeratur. Sed Hebr. 9. non tantũ dicitur, Christum semetipsum semel tantum & non sæpius obtulisse, sed ibidẽ etiam scriptum est: Christus semel oblatus est, ad multorum exhaurienda peccata. Item Hebr. 10. in genere dicitur: vbi est peccatorum remissio, ibi non amplius oblatio pro peccato. Imò Apostolus affirmat, esse testimonium infirmitatis, imbecillitatis & imperfectionis, quãdo eadẽ hostia sæpius & per plures sacerdotes pro peccatis offertur. *IIII.* *Pigbius.*

Et hanc ponit antithesin, inter sacerdotium Leuiticum & Christi. Ibi fuerunt plures sacerdotes, & iteratæ repetiones eiusdem sacrificij: quod signum fuit illis sacrificiis non auferri peccata. Christus verò vnicus & sempiternus est N. Testaméti sacerdos, qui vnica pro peccatis oblata hostia, ęternã redemptionem & consummatam remissioné peccatorum inuenit. Qualis igitur abominatio sit pōtificia Missa, &, quam cótumeliosa in sacrificiũ Christi, Scriptura clarissime, sæpius repetita eadē sētētia monstrat. Sed inquiunt: Licet Christus vnica oblatione consummate meruit redemptionem, & remissionem peccatorum: tamen vt per illam saluemur, necesse est, vt applicetur & accipiatur. Concedo hoc: sed scriptura non dicit applicationē vnicę oblationis Christi, fieri per nouam & iteratam oblationem pro peccatis, sed alia ostendit media, ab ipso filio Dei esse instituta: vt scilicet verbo & Sacramētis applicetur, & fide accipiatur. Pleriq; conantur claritatem testimoniorum Epist. ad Heb. eludere hac distinctione, quod vnica cruenta oblatione semel Christus se obtulerit: & hoc modo ipsum non posse vel debere sæpius offerri, incruenta verò oblatione, sæpius & quotidie per sacrificulos pro peccatis esse offerendum. Sed Epist. ad Hebræos sine omni distinctione & exceptione, generaliter loquitur. Semel pro peccatis oblatus est. Non necesse habet quotidie pro peccatis offerri. Vbi est peccatorum remissio, ibi non est amplius oblatio pro peccato. Et textus Heb. 9. manifestè tria hæc ponit de oblatione pro peccatis. I. Sine sanguinis effusione non fit remissio. II. Si sæpius offeratur Christus, oportet ipsum sæpius pati. III. Oportet mortem intercedere, vt per oblationem pro peccatis, promissionem æternæ hæreditatis accipiant, qui vocati sunt. Scriptura igitur nō admittit, Christum sæpius pro peccatis offerendũ esse, siue fiat cruenta, siue incruenta oblatione. Patres vero quãdo nominant incruētam oblationem, intelligunt spiritualia sacrificia. Fiat autem accommodatio harum sententiarum ad sacrificium Pōtificiæ Missę. Oblatio Christi pro peccato, non fit sine effusione sanguinis: sed oportet morte intercedente ipsum pati, quando fit hostia pro peccato, Hebr. 9. Ergo Pontificij, qui fingunt in Missa Christũ iteratò offerri pro peccatis, iterato ipsum crucifigunt & occidunt, quantũ quidem in ipsis est. Christus enim amplius non moritur, mors amplius ipsi dominari non potest. Sed sunt, qui rursus sibiipsis crucifigunt filium Dei, ostentui ipsum habentes, Hebr. 6. Talis igitur & tam horrenda est abominatio sacrificij Pōtificiæ Missę.

Quomodo Pontificij testimonium Epist. ad Hebræos eludere conentur.

V. Missa Pontificia pugnat cum perpetuo sacerdotio Christi. Nemo enim potest Christum pro peccatis offerre, nisi ipse Christus semetipsum. Hebræo. 5. Nemo sumit sibi honorem, &c. Hebr. 9. Per Spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo. Et quidem oblationem pro peccato, in nouo Testamento, affirmat Apostolus pertinere ad vnicum sacerdotium Christi: non ita vt per plures sacerdotes sibi succedentes sæpius offeratur, sed quia semel semetipsum obtulit Deo. Pugnat verò & alia ratione Pontificia Missa, cum perpetuo sacerdotio Christi. Christus enim est Pontifex & Saluator noster, nō tantum merito, verum etiam efficacia. Et Hebr. 7. perpetuum ipsius sacerdotium ita describitur: Saluare in perpetuum potest, qui per ipsum accedunt ad Deum, semper viuens, vt interpellet pro nobis. Hebr. 9. Introiuit in ipsum cœlum, vt appareat nũc vultui Dei pro nobis. Item: Mediator N. Testamenti est, vt morte intercedēte promissionem hæreditatis accipiant, qui vocati sunt. Heb. 10. Eos, qui sanctificantur, Christus consummat in sempiternum, vnica sua oblatione. Item: Habētes sacerdotem magnum super domum Dei, habemus fiduciam ad introitũ in sancta: accedamus ergo cum vero corde, &c. Heb. 4. Habentes Pontificē, qui penetrauit cœlos, adeamus cum fiducia thronũ gratiæ, vt misericordiam cōsequamur, & gratiam in auxilium, &c. Colligantur hæc in vnã summam, quæ scriptura testatur, pertinere ad perpetuum sacerdotiũ Christi, & ex opposito cōsideretur, quod omnia hęc Pontificia Missa, sacerdotio Christi detrahat, & ad se trãsferat. Vt enim Christ⁹ appareat vultui Dei pro nobis, vt per ipsum ad Deum accedentes saluemur, vt sanctificemur, vt promissionē hæreditatis accipiamus, vt habeamus accessum ad Deum, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus: Pontificij dicunt sacrificulũ, vt mediatorem inter Deum & nos se interponere, cum theatrica sua repræsentatione, & per illã Christum sisti vultui patris: vt ita per hanc sacrificuli actionē accedentes ad Deũ, inueniamus gratiam, & cōsequamur misericordiam.

Scriptura verò docet, hæc quærenda esse in perpetuo sacerdotio Christi, ad dexteram Patris, per illa media, verbi scilicet, sacramentorum & fidei, quæ ad hoc ab ipso filio instituta sunt. Manifestum igitur est, quod Pontificia Missa Christum ex sempiterno suo sacerdotio proturbet, & in eius locum surroget sæuissimos sacrificulos: vt per ipsorum repręsentationem, ea confidamus nos impetraturos, quæ solius sacerdotij Christi sunt.

VI. Pontificia Missa obscurat & euertit mediã illa, quæ ipse filius Dei instituit & ordinauit: vt per illa applicaretur & acciperetur meritũ, virtus, & efficacia mortis & passionis suæ, ad remissionē peccatorum, & salutē æternam. Sicut enim certum & sufficiens meritum salutis à Deo ordinatum est, sacrificium scilicet Christi: ita quia oportet eius meriti applicationem fieri, filius Dei in hunc vsum instituit & ordinauit certa media, verbi scilicet, & sacramentorum. Et illa ita ordinauit, quod per ea in ministerio ipse, vt perpetuus sacerdos, vult efficax esse, proponere, offerre, distribuere, donare, applicare & obsignare merita sua ad vitã, & salutem æternam. Et illa vult fide à nobis accipi: quã & ipsam efficacia sua in nobis operatur & cōfirmat, per verbum & sacramenta, vt ita laus & gloria nostræ reconciliationis & salutis, in solidum tribuatur vnico Pontifici nostro Christo. Sed illam gloriam Pontificia Missa Christo detrahit, & ad actionem sacrificuli transfert, quem fingunt merita passionis Christi posse applicare, quibuscũq; velit. Ita cum Christus merita sua in verbo & sacramento nobis oblata & exhibita, velit à nobis fide, vtpote gratuita dona accipi, Pōtificia Missa ex sacramento facit sacrificium: hoc est, ex actione Dei facit nostrum opus, ex gratuita acceptatione facit opus meritorium & impetratorium. Sacrificium enim, iuxta Augustinum lib. 1. contra aduersarium legis, & de Ciuit. lib. 10. est opus quod Deo nuncupãmus, reddimus & dedicamus, hoc fine, vt sancta societate ipsi inhæreamus. Sacramentum verò est sacrosanctum signum, per quod Deus gratuita sua beneficia, gratis nobis offert, exhibet, applicat & obsignat. Insignis igitur est peruersio cœnæ Dominicæ, ex sacramēto facere sacrificium, eo modo sicut Pōtificij de Missę

Sacrificiũ & sacramentum Augustino quid.

suæ

suæ sacrificio loquuntur: quod scilicet repræsentatoria illa sacrificuli actio, impetret nobis applicationem beneficiorum Christi: & qui curet pro se celebrari Missam, illum hoc opere impetrare gratiam, & quæ præterea Missæ tribuuntur. Paulus Roman.3. inquit: Pater Filium nobis proponit (scilicet in verbo & Sacramentis) propitiatorium per fidem in sanguine eius. Heb.9. Ipse Christus sistit se vultui Dei pro nobis. Hæc omnia, Pontificia Missa ad opus sacrificuli transfert.

Accedit & hæc peruersio, quod cum Christus vsum cœnæ suæ instituerit, pro singulis sumentibus qui accipiunt, manducant & bibunt. Missa Pontificia vsum & fructum præsentis celebrationis cœnæ Dominicæ, transfert ad spectatores qui non communicant: imo ad absentes, atq; adeo ad ipsos mortuos.

Breuiter capita tantum argumentorum, ab aliis latius explicata annoto: ex quibus iudicari potest, quàm horrenda sit abominatio & idolomania Missæ Pontificiæ.

DE MISSIS IN HONOREM SANCTORUM.

CAPUT III.

Et quamuis in honorem & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueuerit: non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronauit: vnde nec sacerdos dicere solet, Offero tibi sacrificium Petre vel Paule: sed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris.

CANON V.

Si quis dixerit imposturam esse, Missas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit, anathema sit.

EXAMEN.

Nec difficile, nec obscurum est huius Capituli & huius Canonis examen. Decimus enim articulus, qui de sacrificio Missæ Theologis in Tridentino Concilio examinandus propositus fuit, sic habet: An abusus sit, certas Missas certis sanctis attribuere: Et tertium caput dicit, ideo Missas in honorẽ sanctorum celebrari, vt ita patrocinia eorum imploremus. Quod Canon Missæ interpretatur, vt Deus meritis & precib. sanctorum, cõcedat vt in omnibus diuinæ protectionis auxilio muniamur. *Quæstio.* Quæstio igitur est, an sacrosancta Cœna Dominica ideo sit instituta, vt eius celebratione, administratione & vsurpatione, implorentur & comparentur patrocinia sanctorum, ita vt in omnibus, in quib. indigemus diuinæ protectionis auxilio, Deus illud concedat propter merita & preces sanctorum. Hæc certè impia prophanatio Cœnæ Dominicæ, aduersa fronte repugnat institutioni eius: idque non tam aperte, quam palpabiliter. Christus enim dicit: Hoc facite, non in sanctorum: sed, in mei commemorationem. Et quidem in vsu Cœnæ Dominicæ ideo præbet nobis corpus & sanguinem suũ, vt admoniti thronum gratiæ, misericordiam cõsequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno, apprehendamus. & Deo fide proponamus merita vnicę oblationis Christi, & intercessionem ipsius, quòd vultui Dei apparet pro nobis, semper viuens ad hoc vt interpellet pro nobis, vt in perpetuũ saluet, qui per ipsum accedunt ad Deum, Heb.7. & 9.

His meritis & hac intercessione nitamur, propter hæc merita & hanc intercessionem, petamus & cõfidamus in omnibus diuinæ protectionis auxilio muniri. Vtq; de exauditione & impetratione certi simus, ipse filius Dei in vsu cœnæ se nobis coniungit, cõmunicatione corporis & sanguinis sui. Hæc certe ex Doctrina verbi Dei, de vsu cœnæ Dominicæ, sunt manifestissima, & plenissima dulcis & necessariæ consolationis. Pontificij vero non tantum extra Missam, inuocationem sanctorum vsurpãt & defendunt: sed & ipsam sacrosanctam cœnam Domini huic impietati seruire cogunt: vt scilicet ipsa actione cœnæ Dominicæ hoc quæratur, vt sancti sua merita & preces interponant inter nostrã dignitatem & inter Deum, ita vt ipsorum meritis & precibus concedatur, quo in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Et Missis illis de sanctis, quas Votiuas nominant, adscribunt singulares effectus, & multo maiores prærogatiuas quam aliis simplicibus Missis. Hoc certe non tantum est, Christo adiungere alios mediatores, per quorum merita & preces accedamus ad Deũ, vt inueniamus misericordiam & gratiam ad auxilium: sed simpliciter est, Christũ deturbare à dextra Dei. Ibi enim ipsum scriptura affirmat in sempiternum sedere, vt appareat vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis, & merito suo & intercessione: vt per ipsius merita & intercessionem accedentes ad Deum, consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam in auxiliũ opportunũ: & saluemur. Hæc vero Pontificij sanctis ita tribuunt, vt fingant se ideo Missas celebrare in honorẽ sanctorum, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ patrocinia sanctorum implorentur & obtineantur: ita vt propter ipsorum merita & intercessiones Deus concedat, vt consequamur misericordiam & inueniamus gratiam ad auxilium. Hæc certe impia & horrenda prophanatio est cœnæ Dominicæ. Et quis non putasset fore, vt palpabilis hæc impietas, in Tridentino Concilio si non penitus corrigeretur, aliqua tamẽ specie palliaretur: id quod alij patroni regni Pontificij facere tentarũt. Vt, Augustini sententiã de Ciu.li.22.ca.10. qua affirmat, in administratione cœnæ Dominicæ, à sacerdote sãctos quidem nominari, nullo modo autem à sacerdote inuocari; Coloniense antididagma ita conatur eludere, quod extra Missam quidem liceat sanctos inuocare, nõ autem in ipsa actione cœnæ Dominicæ. *Augustinus.* Sed Concilium Tridentinum, cogitans quod scriptum est Apoca.7. Thaidem Babylonicam circundatam (in Missa scilicet) purpura & coccino, auro & margaritis, debere in fronte gestare titulũ, quòd sit mater fornicationum & abominationum terræ: ideo sine dissimulatione, perfricta fronte palam profitetur, ideo celebrari Missas de sanctis, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ, patrocinia sanctorum implorentur. Et Canõ 5. dicit, Missas celebrari in honorẽ sanctorum, pro illorum intercessione apud Deum obtinenda: eo scilicet modo, sicut Canon Missæ & collectæ de Sanctis testantur.

Et ad defensionem impiæ huius prophanationis, ex doctrina Scripturæ de cœna Dominica, ne in speciem quidem aliquid proferri potest. Tantum veterum quorundam exemplis, impietatem illam excusare & defendere conantur. Sed insignem & luculentam iniuriam faciunt vere & puriori antiquitati: quod paucis monstrabimus. *Historia antiquitatis de monumentis martyrum.*

Hoc constat ex historia antiquitatis, cum in magnis illis primitiuæ Ecclesiæ persecutionibus pro

confessione Christianæ fidei, multi quotidie martyres fierent, quod Ecclesia annuas illorum martyrum memorias solēniter celebrauit: & quidem in ipsis locis, vbi martyrum corpora sepulta erant, publicos celebrabant Ecclesiæ conuentus, tractabatur ibi verbum Dei, celebrabatur ibi administratio cœnæ, sicut Paulus 1. Cor. 15. dicit, super mortuos celebratam fuisse administrationem Baptismi. Et quidem in ipsa synaxi, ante consecrationem panis & vini, suo loco & ordine nomina & certamina martyrum publice recitabantur. Progressu temporis, etiam martyrum corpora, sub ipsis mensis seu aris, in quibus celebrabatur Cœna Dominica, reposita fuerunt, maxime Ambrosij & Augustini ætate, vt testatur Ambrosius lib. 10. Epist. 85. De his ex historia antiquitatis constat. Mox vero Pontificij affingunt: Ergo antiquitas missas celebrauit de sanctis, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ, implorarent patrocinia sanctorum, vt propter ipsorū merita & preces consequerentur misericordiam, & inuenirent gratiam ad auxilium. Sed ipsi veteres non tantum expresse se declarant, quomodo, quare, quo fine, qua opinione, & intentione hoc facerent, verumetiam cum à multis, illa quæ in memoriis martyrum fiebant, sinistre acciperentur, diserte negant illa ipsa, quæ nunc Pontificij Missis de Sanctis tribuunt. Extat apud Eusebium li. 4. cap. 15. Epistola Ecclesiæ Smirnensis, vbi narratur, in illo loco, vbi ossa Polycarpi humata erant, pios solitos *συνάγεσθαι*, hoc est, publicos Ecclesiæ conuentus celebrasse, maxime in die passionis eius. Audi vero, quomodo hoc quod tunc vsitatum erat in Ecclesia, aduersarij interpretati sint. Narrat enim Epistola Smirnensis, & Iudæos suggessisse præfecto, ne corpus Polycarpi traderet humādum Christianis, forte enim, vt relicto crucifixo, martyrem illum colere inciperent. Quomodo vero Christiani Christum crucifixum colunt? Certe ita, sicut Epistola ad Hebræos perpetuum Christi Sacerdotium describit: quod scilicet pro peccatis nostris crucifixus, iam in dextera patris, merito vnicæ oblationis suæ, & intercessione sua apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis apud Deum, vt per ipsum accedentes ad Deum consequamur misericordiam, inueniamus gratiā ad auxilium, & saluemur, ad Hebræos 7. & 9. Talem vero honorem & cultum, hac intentione & in hunc finem arbitrabantur Iudæi, Christianos exhibere martyribus, quando super monumēta ipsorum synaxes celebrabāt. Sed Christianis respondent: Ignorant miseri, nos non posse vnquam Christum, qui pro totius mūdi salute mortem sustinuit, relinquere, neque alium quenquam colere. Qua vero intentione, & in quem finem, synaxes celebrarunt super monumenta martyrum? Respondet Epistola Smirnensis: Ad memoriam eorum qui prius pro Christo certarunt, *καὶ εἰς τῶν μελλόντων ἄσκησιν τε καὶ ἑτοιμασίαν.* Quod Ruffinus non incommode reddidit: Vt sequentium animi, ad præcessorū viam insignibus exemplis suscitentur.

Epistola Ecclesiæ Smirnēsis.

Sed in orationibus Ecclesiæ, etiam martyrum mentio facta fuit. Audi vero, quomodo & illud Smirnensis Ecclesia explicet: Martyres, inquit, propter insuperabilem erga regem & præceptorem suum beneuolentiam diligimus tanquam discipulos Domini, & imitatores: & optamus, nos illorum consortes fieri: Græce valde significanter hoc dicitur: *ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνούς γενέσθαι.* Ita enim Paulus dicit, Philippēses esse cōsortes suos in gratia. Ruffinus relatiuum *ὧν*, interpretatur de fide, charitate & perseuerantia martyrum. Orauit igitur Ecclesia, vt in vita æterna consors & socia aliquando fieret martyrum, vtq; in hac vita illarum virtutum, quas in martyribus celebrabat, consors redderetur, acceptis ex munificentia Dei similibus virtutibus. Hoc testimonium veteris Ecclesiæ, de memoriis & veneratione martyrum, circa annum Domini 160. diligenter obseruetur. Vtrunq; enim ostendit, & explicationem veræ sententiæ, & refutationem eorum, quæ falso ipsis tribuebantur de cultu martyrum: Apud Dionysium, ex tabulis recitantur nomina eorum, qui in Christo dormierunt, Sed Dionysius rationem reddit, illud fieri non vel ob implorandum ipsorum patrocinium, vel ob purgatorium: sed vt præsentes ad ipsorum imitationem vocentur: vtq; prædicentur iam vere viuere, vt qui ex morte in vitam vere diuinam iam translati sint: & ita significetur, mortuos in Christo adscriptos esse in memoria Dei.

Memoria Martyrū in veteri Ecclesia.

Iulianus Christianis apud Cyrillum, li. 6. obiicit: Colitis homines miseros, vsos lege dura quadam, & aspera. Cyrillus respondet: Martyres neq; Deos esse dicimus, neq; adorare consueuimus: sed laudamus eos summis honoribus, quod pro veritate certarint, & fidei sinceritatem seruarint. Et postea dicit simile esse, sicut apud Græcorum vetustissimos, ij qui in Marathone ceciderant, anniuersariis laudibus coronabantur, cum apud eorum sepulchra conueniretur. Hoc Lector obseruet, vnde consuetudo de anniuersaria martyrum memoria, quæ nullum expressum in specie, Scripturæ vel testimonium vel exemplum habet, originem traxerit.

Iulianus.

Faustus Manichæus Augustino obiicit lib. 20. c. 21. Idola vertistis in martyres, quos votis similibus colitis: defunctorum vmbras vino placatis, & dapibus. Atqui vota gentilium ad idola, qualia fuerint, non ignotum est. Augustinus enim opiniones illas ita describit, de Ciuitate Dei, li. 8. cap. 20. dæmones medios inter Deos & homines agere: & illa media tè hominibus apud Deos necessarios esse. c. 23. Atq; ideo donis inuitari, honoribus mulceri, religione coli, ca. 17. vt preces hominum ad Deos perferant, & inde ad homines concessa & impetrata quæ poscunt referant & apportent, c. 18. Quibus igitur persuaderi non potuit, esse Deos, ipsis persuasum fuit, esse inter Deos & homines internuncios, ac beneficiorum impetratores, atq; ideo non omnino indignos honore diuino. Hæc ideo ex Augustino ascripsi, vt proposita disputatio eo rectius intelligi, vtq; eo facilius commentum illud Apulei, ad Pontificiorum figmenta de patrociniis Sanctorum conferri possit. Num igitur Augustinus in memoriis martyrum, illa quę Faustus obiicit, agnoscit, quod scilicet similibus votis à Christianis colātur martyres, sicut Idola à gentibus? Nihil vero minus. Nam ca. 27. l. 8. de Ciuitate, dicit: Nos martyribus non constituimus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia. Atqui hoc in Papatu & factum est, & adhuc defenditur. Sed quare, qua intentione, & quo fine veteres, apud memorias martyrum celebrarunt actionem Cœnæ Dominicæ? Respondet Augustinus: Vt ea celebritate, & Deo vero de ipsorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. Num vero ad hæc consequenda, sancti inuocabantur? Nequaquam, inquit, Augustinus: sed inuocato in auxilium eodem Deo vero, qui

Faustus Manichæus aduersus Augustinum.

Augustinus ad obiectionem Fausti.

qui ipsos & homines & martyres fecit, & sactia Angelis cœlesti honore sociauit. Sed tamen nomina martyrum in syntaxi recitabantur: ergo fuit túc inuocatio? Respondet Augustinus li.22.cap. 10. Martyres ad sacrificium cœnæ, sicut homines Dei, qui mundum in eiua confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote qui sacrificat, inuocantur. Contra Faustum lib.20.ca. 21. Offertur Deo apud memorias martyrum, vt ex ipsorú locorum admonitione, maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos, quoa imitari possumus, & in illum, quo adiuuante possumus. Hactenus Augustinua antiquitatis sentētiam, Scripturæ consentaneam recte recitat. Non tamen nego, progressu temporis, Augustini præsertim ætate, peregrinas & vitiosas opiniones cœpisse memoriis martyrum affingi. Quia enim ad memorias martyrum, quædam miracula edebantur, quæ sine dubio Deus ipse edebat, non alio consilio, quam 4. Regum 13. vt scilicet testaretur, doctrinam illam, in cuius confessione martyres vitam profudissent, veram & diuinam esse, vtque miraculis illis, homines ad amplectendam & confitendam doctrinam illam inuitarentur & confirmarentur. Homines hæc non considerantes, cœperunt de singularibus martyrum, pro suis cultoribus, intercessionibus, de meritis & operationibus martyrum disputare. Vt de Ciuit. li.8. ca.27. Quidam epulas ad monumenta martyrum deferebant, & credebant eos ibi sanctificari per merita martyrū. Sed hoc Augustinus dicit à melioribus Christianis non fieri, & in infirmioribus tolerari.

Cœptum vero etiam fuit Augustini tēpore disputari, de orationibus, meritis, operationibus, & adiumentis martyrum mortuorum, propter miracula, quę fiebant ad memorias martyrum. Sed illa relicta túc fuerunt in medio, tanquam opinio nec vetus, nec certa. Vt li.22. de Ciuit. ca.10. inquit: Faciunt hæc martyres, vel potius Deus, vel orantibus vel cooperantibus illis, vt fides confirmetur, qua eos non Deos esse nostros, sed vnum Deum habere nobiscum credamus. Et cap.19 Siue Deus ipse per seipsum hoc operetur, siue per suos ministroa, siue quędam faciat etiam per martyrum spiritus, siue omnia ista per Angelos operentur, vt quæ per martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantum & impetrātibus, non etiam operantibus fiant: siue alia fiant istis, alia illis modis qui nullo modo comprehendi à mortalibus possint, &c. Idem de cura pro mortuis, ca.16. An martyres ipsi præsentea sint, quando ad memorias ipsorum miracula fiunt: an vero Deus per ministeria Angelorum opituletur, & martyres generaliter orantes audiat: res hæc altior est, quam vt à me possit attingi, & abstrusior, quā vt à me valeat perscrutari. Ita Origenes in 2. ad Rom. An sancti qui cum Christo sunt, aliquid pro nobis agant & laborent ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurant: habeatur hoc quoque inter occulta Dei, nec chartulæ committenda mysteria. Ita primum siue asseuerationibus disputari cœperunt illæ opiniones.

Augustinus de martyribus.

Hieronymus vero in contentione aduersus Vigilantium, audacius aliquid de hac quæstione, sed sine Scripturę & antiquitatis veris testimoniis asseuerauit. Basilius & Nazianzenus declamatoriis suis apostrophis, non exiguam fecerunt inclinationem. Augustinus etiā opinionibus illis, licet eas in dubio relinqueret, aliquid tamen cœpit tribuere: vt de Ciuit. libr.22. cap.9. dicit, martyres talia à Domino impetrare posse, & pro patientia etiam habere potentiam, Item contra Faustum, lib. 20. cap. 21. Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorū consocietur, atque orationibus adiuuetur. Quod de imitatione dicit, illud ex sententia veterum dicit. Alterum de consociatione meritorum, non est illud quod Pontificij tradunt, sanctorum merita applicari aliis, sed merita Patres vocant ipsa bona opera, & virtutes Sanctorum, quibus Deus reddit præmia. Vt igitur in similibus virtutibus & in virtutem coronis, socij Sanctorum efficiamur, ad hoc dicit prodesse celebrationem certaminum, & victoriarum martyrum sed inuocato eo auxilium, & adiuuante vero Deo, qui ipsos fecit martyres. Hęc enim sunt Augustini verba. Et qualem consociationem intelligat, inde colligi potest, quod 8. de Ciuitate dicit, Deum martyres Angelis cœlesti honore sociasse. Et hoc loco dicit, non martyrum meritis, hoc est, virtutibus consociandoa esse. Et hæc phrasis de consociatione, plane reddit illam sententiam, quæ extat in Epistola Ecclesiæ Smirnensis, vt scilicet optemus nos fieri *συγκοινωνοὺς*, martyrum consortes & socios.

Hieronymus. Basilius. Nazianzenus. Augustinus.

Postremum vero apud Augustinum de adiumēto orationum, ortum est ex illa opinione, quam Augustinus in dubio reliquit, sicut iam dictum est.

Postremis vero temporibus, fabricatus est inde articulus fidei, de patrociniis, meritis, intercessionibus, auxiliis, adiumentia & beneficiis sanctorum, de quo si quis vel parum ambigat saltem, statim anathemati subiicitur: sicut quintus Canon ostendit. Et quidem (quod horrendum est) ipsa actio cœnæ Dominicæ eo detorquetur. Sed ex Scriptura ostendi non potest, cœnam Dominicam in hunc vsum à Christo esse institutam, imo prophanatio est, pugnans cum institutione cœnæ, sicut supra demonstratum est. Quod ad antiquitatis exempla & testimonia attinet, ostendimus, quæ fuerit sententia vetustissimæ & purioris antiquitatis, & quomodo postea progressu temporis irrepserint aliæ opiniones, quæ in medio tamen, seu potius in dubio relictæ fuerunt, donec tandem sub regno Pontificio stabilitæ, in eam prophanationem Cœnæ Dominicæ & cultus diuini exierūt, quæ omnium piorum querelis iam deploratur. Cumque æquum esset, vt ad ipsos primos fontes, iuxta Cypriani consilium hæc reducerentur, sicut Augustinus inquit: Tridentini Patres, simpliciter præcisa omni spe emendationis, Missas de sanctis, cum annexis ipsis neruis superstitionum, sub anathematis internitione stabiliunt. Sed de inuocatione Sanctorum, peculiaris postea locus erit. Nunc de memoriis martyrum, qua illaa ratione vetus Ecclesia celebrarit, quædam annotanda fuerunt. Ad illa enim exempla non obscure alludit 3. hoc capitulum, cum tamen Pontificia memoria sanctorum, nihil commune habeat cum veterum memoriis. Illi enim publica prædicatione proponebant & celebrabant certamina & victorias martyrum, ad imitationem. Pontificij vero tacito murmure somniant verius quam celebrant memoriam sanctorum, & tamen huic dormiturienti speculationi, tribuunt ea quæ supra diximas. Hæc vero prorsus ignota sunt antiquitati.

Memoria Martyrū Pontificia Ecclesia.

DE CANONE MISSÆ.

CAPVT IIII.

ET cum sancte administrari conueniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium. Ecclesia catholica vt digne reuerenterque offerretur ac perciperetur sacrum Canonem multis ante seculis instituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem & pietatem quandam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat. Is enim constat, cum ex ipsis Domini verbis, tum & Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque Pontificum pijs institutionibus.

CAPVT VI.

Si quis dixerit, Canonem Missæ errores continere, ideoque abrogandum, anathema sit.

EXAMEN.

Neruus, imo substantia, & quasi anima Pontificij sacrificij, est Canon Missæ, ideo de eo retinendo multo magis laborant, quam de ipso sacræ Scripturæ Canone, quem intermixtis aliis non Canonicis libris, viriare non verentur. Vt autem maior esset apud omnes Canonis istius autoritas, sparsa fuit per Pontificios persuasio, esse traditionem Christi & Apostolorum: licet ex Scriptura hoc ostendi non possit. Ita respondet Innocentius de celebratione Missarum, capit. Cum Matthæ. Eccius ex Isiodoro citat ordinem Missę, sicut nunc in Ecclesia Pontificia celebratur, primum à sancto Petro ita esse constitutum. Decretum de Consecratione distinct. 1. fingit Iacobum fratrem Domini, edidisse celebrationem illam Missæ: sicut núc vsitata est apud Pontificios. Et hæc persuasio quosdam inter Scolasticos Scriptores, ita dementauit, vt verba institutionis contenderent potius ita esse legenda, sicut in Canone Missæ posita sunt, quam sicut apud Euangelistas & Paulum descripta extant.

Pontificiorũ commentũ de Canone Missæ.

Tempore Bessarionis, actis fuit disputatio: Ad Consecrationem Eucharistiæ, æquè necessaria esse verba Canonis, ac verba institutionis. Cumque in Canone illo multa sint, in quorum commoda interpretatione, multi scriptores nequicquam laborarint. Circius Polonus dicit, omnes expositiones Canonis esse ineptas, nó enim quærendam esse interpretationem Canonis, sed quia sit mysterium, à Christo & Apostolis traditum, ideo non intelligendum, sed adorandum esse. Sed primo ex Scriptura doceri, nulla vel ratione vel specie potest, Canonicam illam precem, quæ Pontificiis vsitata est, vel à Christo vsurpatam, vel ab Apostolis traditam. Deinde ipsi scriptores Pontificij, sicut supra ostendimus, aperte tradũt, sine Canone illo, ad solam tantummodo Dominicam orationem, Apostolos per verba institutionis, consecrasse oblationis hostiam.

Circius Polonus de Canone.

Et extant multa Scriptorum testimonia, quod Canon ille à Romanis Pontificibus frustulatim, seu per partes compositus, & intra sexcẽtos à Christo nato annos, vix absolutus sit. Quartum igitur hoc Tridentinum Capitulum non audet simpliciter asserere, Canonem Missę à Christo & Apostolis compositum, sed ait, Ecclesiam Catholicam Canonem illum instituisse. Ne tamen existimetur prorsus humana esse traditio, mox addunt, Canonem constare ex ipsis Domini verbis, ex Apostolorum traditionibus, & ex Pontificum institutionibus. Secernantur itaque illa, quæ in Canone sunt Christi & Apostolorum, vt agnosci possit, quę sint Pontificum institutiones.

Verba autem institutionis Cœnæ sunt Christi. Et iuxta Gregorium, Apostolica traditio est orationem Dominicam in celebratione Cœnę recitare. Exceptis igitur verbis institutionis Cœnæ, & oratione Dominica, Canon Missæ totus quantus est, humanum inuentum, & humana compositio est (siue vt Tridentini loquuntur) Canon Missæ Romanorum Pontificum institutio est.

Sed addunt, Canonem illum multis ante seculis ab Ecclesia institutum esse, illa autem tam multa secula non numerant. Constat enim, sicut postea ostendemus, compositionem illam Canonis, quæ nunc apud Pontificios vsitata est, quingentis annis & amplius post Christum, nondum extitisse in Ecclesia.

De autore etiam, seu consarcinatore potius, nõ satis constat. Quidam compositionem illam Canonis, Damaso tribuunt, circa annum Domini 370. alij Leoni, circa annum Domini 450. plerique Gelasio, circa annum 490. vt à Romanensi sede aliquid mutuetur authoritatis. Sed Gregorius li. 7. Epist. 63. loquens de compositore Canonis, sine dubio non omisisset, si is Romanus aliquis Pontifex fuisset, sed inquit: Precem illã Scholasticus composuit. Scholastici vero huius, nec Eusebius, nec Hieronymus, nec Sophronius meminerunt, imo ne Gennadius quidem, qui circa annum Domini 500. catalogum scriptorum Ecclesiasticorum pertexuit.

De authore Canonis.

Gregorij igitur ætate: circa annum Domini 590. vel paulo ante, vixit cõsarcinator ille Canonis. Nã Gregorij tempore, appellatio Scholastici, multis fuit proprium nomen, sicut Grammatici loquuntur. Ita Iudex quidam in Campania, li. 2. Epist. 54. Et defensor Ecclesiæ, libr. 9. Epist. 14. habent nomen Scholastici. Et tamen ne illa quidem Scholastici compositio, in Pontificia Ecclesia prorsus seruatur. Gregorium enim postea particulas quasdam, quæ nunc in Canone leguntur: addidisse, ex historiis notum est.

Innocentius igitur disputans de authore Canonis, nunc Gelasio, nũc Scholastico, tandem inquit: nec ab vno authore, nec vno tempore, sed particulatim à multis autoribus & variis temporibus compositum esse Canonem. Ita centonum instar, à multis authoribus, & variis temporibus consutum est infelix illud corpus Pontificij Canonis. Alexander primus circa annum Domini 110. addidit in Canone: Qui pridie quam pateretur. Sixtus circa annũ Domini 380. ordinauit in Canone: Communicantes, & memoriam venerantes. Leo primus circa annum Domini 450. instituit illam partem Canonis: Hanc igitur oblationem Gregorius Magnus circa annum 590. addidit: Dies nostros in pace, &c. Item: quam oblationem, &c.

Innocentius de compilatore Canonis.

Fumi igitur & nugæ sunt, quod de antiquitate instituti & compositi Canonis, Tridentini Patres fabulantur. Sed opponunt: Non hoc potissimum quæri, à quo authore & quo tempore Canonica illa precatio in vnum corpus & in formam illam, quę nunc vulgata & vsitata est, compacta sit: cum ostẽdi possit: eam sumptam & collectam esse ex Iustino, Dionysio, Basilio, Chrysostomo, Augustino & Ambrosio, apud quos & sententiæ, & verba Canonis legantur. Sed & hæc gloriatio vana & falsa est. Et vtile est, scire antiquitatis historiam de precibus: quæ vsitata fuerunt in liturgiis, siue in celebratione cœnæ Dominicæ. Inde enim multa iudicari possunt ex collatione, & de Pontificio Canone, & qua libertate, ratio talium precum ad analogiam fidei, in nostris Ecclesiis recte instituta sit.

Obiectio.

Iusti-

Iustinus igitur Apologia 2. dicit, post lectionem & interpretationem Scripturæ, omnes consurgere ad orationem, & finitia illis precibus, afferri præposito panem & vinum, vt actionem cœnæ Dominicæ instituer. Et in illa actione meminit laudis, glorificationis, precum & gratiarum actionis, quibus perfectis, populus ἐπευφημεῖ dicens, Amen. Post communionē, inquit, commone facimus nos inuicem de dilectione, & coniunctione fraterna, & contribuimus eleemosynas, quib. egentibus subueniatur. Et super illis, quæ ita offeruntur, benedicimus patrem factorem omniū, per filiū & Spiritum sanctū.

Irenæus. Apud Irenæum lib. 4. illæ oblationes pro pauperibus, cum gratiarum actione super illa dona, præcedunt actionem cœnæ Dominicæ: ex illis enim muneribus, de primitiis frugum sumitur, quod per verba Christi accipit vocationem, vt sit corpus & sanguis Christi.

Dionysius. Apud Dionysium fiunt precationes & lectiones sacrorum librorum, & egredi iubentur catechumeni, energumeni, & pœnitentes. Postea proponitur panis & calix, & perficitur ἱερὰ εὐχή, sacra precatio: post quam sequitur communio, quæ desinit in gratiarum actionem.

Augustinus. Augustinus Epist. 59. ad Paulinum, explicans illud Pauli 1. Timo. 2. de precationibus, orationibus, interpellationibus, & gratiarum actionibus, dicit, in celebratione Sacramentorum fieri precationes, antequā illud quod est in mensa Domini, incipiat benedici: deinde fieri orationes cum illud benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur & præparatur: Interpellationes vero fieri, cum ante communionem populo benedicitur, & post communionem, dicit omnia concludi gratiarum actione. Chrysostomus homilia 18. in 2. ad Corinth. Primum fiunt communes preces à Sacerdote & populo. Secundo, post exclusos illos, qui non possunt interesse mysterijs, alia facienda est oratio. Tertio, pax communicandis dicitur. Quarto, concluditur gratiarum actione.

Consuetudo in veterum Liturgia. In veterum igitur liturgiis. I. factæ fuerunt preces, priusquam illud quod in mensa Domini est, inciperet benedici. II. in ipsa benedictione, sanctificatione, & præparatione panis & calicis Dominici habuerunt preces quasdam. III. Et post sanctificationē, ante communionē data fuit benedictio seu pax populo cōmunicaturo. IIII. Post communionem tota actio conclusa fuit gratiarum actione.

Sed iam quæstio est, quod fuerit argumentum, & quæ materia illarum precum, hæc enim obseruatio propric pertinet ad hanc controuersiam. Illud vero ex veterum scriptis nō obscure colligi potest.

Argumentum enim precationum, quæ post interpretationem Scripturæ, ante benedictionē Eucharistiæ fiebant, Chrysostomus luculenter explicat, 1. Tim. 2. vbi dicit, in obsequio quotidiano oblationis Sacramentorum, fieri ab Ecclesia obsecrationes & gratiarum actiones, non pro fidelibus solum, sed etiam infidelibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate positi sunt, vt illarum præsidio defensi, tranquillam vitam agamus in pietate & castitate, ipsosq; facit ad agnitionem veritatis venire. *Chrysostomus.* Item, Referimus Deo gratias, pro felicibus omniū successibus, quod solem suum oriri faciat, & pluat super iustos & iniustos. Item, Præcipue egimus gratias pro his, qui nobis iunguntur, & pro beneficiis Dei, quæ nobis, & illis contigerunt, & quotidie cōtingunt, siue clam, siue manifeste prouenisnt, siue læta sint, siue tristia. Item homilia 26. in Matth. Altari sacerdos assistens, iubet nos Deo offerre gratias, pro vniuerso terrarū orbe, pro absentibus, atque præsentibus, pro iis, qui ante nos fuerunt, & qui postea futuri sint.

Homilia 18. in 2. ad Cor. In precibus viderit quis populum simul cum sacerdote offerre, pro energumenis & pro pœnitentibus. Et idem confirmat Tertullianus in Apologetico: Oramus pro Imperatoribus, pro ministris eorū, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis, &c. Ita Ambrosius de Consecrat. 2. cap. Panis est, per reliqua omnia, quæ in superioribus ante consecrationē dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Et Augustini sententia ca. Vtrū, dicit: Reliqua omnia quæ ante consecrationem Sacerdos dicit, nihil aliud quam laudes & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes & petitiones fidelium.

Hoc igitur fuit argumentum, & hæc materia precationum, ante sanctificationem Eucharistiæ. Et huc pertinent etiā illæ preces, quibus super munera à fidelibus oblata benedicebatur pater, per Filium & Spiritum sanctum, sicut Iustinus inquit, & orabatur, vt Deus vellet munera illa populi sui accepta habere, sanctificare, & benedicere, sicut multæ secretæ, quæ ita vocantur, hoc testantur.

Quod vero argumentū fuerit sacræ precis, sicut Dionysius illā vocat, in ipsa benedictione & præparatione Eucharistiæ, Iustinus ita notat: Præpositus accipiens panem & vinum, laudem & gloriam Patri in nomine Filij & Spiritus sancti tribuit: & diu gratias agit, quod Christus dignos nos iudicarit & fecerit, quibus institueret hæc mysteria. Hoc enim volūt Iustini verba: ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ. *Iustinus de precib. in benedictione Eucharistiæ.*

Dionysius argumentum sacræ precis, in ipsa sanctificatione Sacramēti ita describit: Sacerdos stans ad altare, celebrat diuinas operationes Iesu, pro salute generis humani, quas beneplacito patris in Spiritu sancto, iuxta Scripturas perfecit. Deinde procedit ad symbolicam administrationē: vbi prius per apologiam, excusans se, quod ausit sacram illarum administrationem aggredi, exclamat: Tu dixisti, Hoc facite in mei commemorationem. Postea petit, vt idoneus fiat ad sacram hanc administrationem qua Christum Deum imitari debet, perficiendam, hoc enim vocat ἱερουργίας διεξιόντων, vtque sanctè possit distribuere, & vt illi, qui participaturi sunt, vt sanctos decet, participent. Ibi vero Patres, multa de vsu & fructu cōmunionis cœnæ Dominicæ concionati sunt, quod ibi dispensetur sumentibus victima, quæ est satisfactio pro peccatis nostris, & precium redemptionis. Cyrillus dicit fieri annūciationem incarnationis, mortis, resurrectionis, & ascensionis Christi, cuius pulcherrima extat formula in Liturgia Basilij. *Cyrillus.* Et quali ibi gratiarum actio de mysterio redemptionis celebrata fuerit, ostendit Chrysost. homilia 16. in Matthæum. *Chrysost.* In hac vero sacra prece, præcipua fuit recitatio verborum institutionis, sicut testatur Ambrosius de Sacramentis lib. 4. Et hanc orationem dicit Augustinus ad Paulinum, omnem ferme Ecclesiam concludere oratione Dominica.

Porro in illa sacra prece oblatum etiā Deo fuit, sicut Augustinus inquit, votum nostrum, quo nos vouemus in Christo esse mansuros, vtiq. in compage corporis Christi: multi enim vnum corpus sumus in Christo: Atq; hoc modo tunc ad significan-

dam communionem sanctorum, recitabantur nomina Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Sanctorum, & eorum qui piè in Christo obdormierant, sicut in præcedenti capitulo explicauimus.

Ad hanc precem pertinet etiam benedictio & pax data communicaturis, vt scilicet apti sint sacris mysteriis Christi, & dignè communicare possint. Augustinus dicit: Antistites tunc velut aduocati, susceptos suos misericordissimæ offerunt potestati.

Hoc fuisse argumentum, & hanc materiam sacræ precis, cùm illud quod in mensa Domini est benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum præparatur & comminuitur, ex descriptionibus quæ apud veteres extant, certum est. Illas vero preces fuisse populo cum sacerdote communes, testatur Chrysostomus homilia 18. in 2. ad Corint. His vero peractis, inquit Augustinus, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit. Eius vero argumentum fuit, sicut Thomas notauit, quod populus exultauit pro sumptione mysterij, & sacerdos per orationem gratias Deo obtulit. Et hoc inde sumptum est, quia & Christus hymnum cecinit, post datam discipulis communionem, sicut annotat Chrysostomus homil. 83 in Matthæum.

Hactenus monstrauimus, quis ordo fuerit, quod argumentū, & quæ materia sacrarum precum, apud veteres in liturgiis. Quæ obseruatio postea proderit ad examen Pontificij Canonis. Non autem conceptis verbis præscripta fuit vna quædā certa forma harum precū, ad quā sub peccati mortalis periculo omnes Ecclesiæ alligatæ essent, sed liberum fuit, vti quacunq; forma, modo analoga esset fidei. Ita tempore Augustini, in Concilio Aphricano, capite 70. & in Mileuitano, cap. 12. de precibus seu orationib. Missæ statuitur, vt prius cum prudentioribus conferantur, ne aliæ dicantur, quàm quæ à prudentioribus tractatæ, vel in Synodo comprobatæ sint, ne forte aliquid contra fidem sit compositum. Ita Græci aliam formam huiusmodi precum habuerunt in Ecclesia Dionysij, aliam in Basilij, aliam in Chrysostomi. Apud Latinos aliam formā habuit Ambrosius, aliam Isidorus, aliam Gregorius. Et tamen cum Augustinus Gregorio proponeret quæstionē, quod alia cōsuetudo Missarum in Romana Ecclesia, alia in Gallicanis Ecclesiis teneretur: Gregorius non vult ad illam suam formam precum, omnes Ecclesias alligatas esse, sed respondet In quacūque Ecclesia inueneris, quod plus possit Deo placere, solicitè eligas. Fit itaq; præter & contra antiquitatis sententiam, quod ad recitationem Pōtificij Canonis, tanquam necessariam, Ecclesias ita volūt cogere, quasi sine illo Canone nō possit fieri cōsecratio, & communio Eucharistiæ. Et iniuste damnantur nostræ Ecclesię, quod in celebratione cœnæ Dominicę, libere sicut veteres fecerunt, vtuntur formulis precationū, quæ & sunt analogæ fidei, & pro ratione nostrorum temporum, ad ædificationem Ecclesiæ faciunt: in quibus tamē substantialia, quæ in veterum precationibus vsitata fuerunt, comprehenduntur.

Concilium Aphricanum & Mileuitanum de precibus Missæ.

Vt autem ad Pontificium Canonem redeamus, falsum est quod dicunt, eius verba & sententiam extare in Iustino, Dionysio, & Augustino ad Paulinū. Sed inquiunt: In Basilij & Chrysostomi Missa, pleraque quæ in Latino Canone sunt, inueniūtur. Ego vero, vt non negarim, Basilium & Chrysostomum suis Ecclesiis composuisse formam aliquam talium precum: ita affirmo probari non posse, Missas illas, quæ Basilij & Chrysostomi titulo circumferuntur, ab illis autoribus eo modo, sicut nunc habentur, conscriptas esse: magna enim, & valde dissentiens est exemplarium varietas. Vt in Basilij Missa, vetus translatio cum Græco exemplari, & noua versione non conuenit: & liturgia qua Syri titulo Basilij vtuntur, nec cum veteri, nec cum noua translatione conuenit. Ita in Chrysostomi Missa, magna diuersitas est exemplarium, Leonis Tusci, Erasmi & Pelargi, qui affirmat suum exemplar, nec cum Tusci, nec cum Erasmi exemplari per omnia conuenisse: & addit, se Romæ in Rota vidisse aliud exēplar, quod adhuc ab omnibus variet. Non igitur genuina, syncera & certa sunt omnia, quę titulo Basilij & Chrysostomi, in liturgiis ipsorum nunc legimus, sed multa in illis sunt varsata, transformata & assuta, quod vel inde colligitur, quod ibi in commemoratione Sanctorum, etiam Basilij & Chrysostomi nomen legitur, quod sine dubio ab ipsis autoribus ita non est scriptum. Ex is igitur, quæ dubia & incerta sunt, res tanta, de qua in hac controuersia agitur, definiri nec potest, nec debet. Ambrosius 1. Tim. 2. vocat regulam Ecclesiasticā, qua inquit Sacerdotes nostri vtuntur, vt pro omnibus supplicent. Quale vero illud sit, iam ex Augustino & Chrysostomo ostendimus. In libro de Sacramentis 4. c. 5. & 6. extant quædam verba, quæ in Latino Canone nunc legimus. Sed nec de illis libris certo constat, quod sint Ambrosij, & alia ratione ibi ponuntur verba, quam Pontificius Canon ea accommodat ad suum propitiatorium sacrificium, sicut mox ostendemus.

Gloriatio Pontificiorum de antiquitate Canonis.

Hæc ideo commemoraui, vt ostenderem vanam esse gloriationem de antiquitate, autoritate & certitudine Pontificij Canonis. Non enim sequitur: Veteribus vsitatæ fuerunt singulares quædam preces in liturgiis: ergo illa ipsa plane forma precum fuit, quæ nunc extat in Pontificio Canone, vel: Quædam verba Canonis reperiuntur apud veteres, ergo totus Pontificius Canon ita sicut nunc extat, vetustissimos Patres autores habet. Et quid opus est pluribus? Ipsi Pontificij scriptores annotant, quę sententiæ Canonis non ex quibus Patribus sumptæ, sed à quibus Romanis Pontificibus inuentæ & institutæ sint. Tridentinum etiam capitulum dicit, Canonem exceptis verbis institutionis & oratione Dominica, constare ex Pontificum institutionibus. Et iudicio hoc ideo positum esse in Tridentino decreto, vt ostenderent se non probare disputationes, quæ contendunt Canonem Missæ, non à Romanis Pontificibus, sed ex scriptis Patrum sculptum & collectum esse.

Sed largiamur sane hoc, particulas quasdā Pontificij Canonis, habere cognationem cum Canone, vel Basilij, vel Chrysostomi, vel Ambrosij, vel Augustini: non enim statim inde conficietur, totum systema Pontificij Canonis propterea pium & salutare esse. Nam & alia multa assuta sunt, & quæ cū veterum precibus cognationem habent, in alium plane sensum & vsum transformata sunt, sicut mox ostendemus: vt ita infelix cōpositio Pontificij Canonis, consuta sit ex integro corrupto, & ex multis corruptis. Quando igitur audieris Pontificium aliquem vociferantem: Quidni pius & salutaris sit totus noster Canon, cum eius sententiæ quædam, totidem ferme verbis, in Patribus quibusdam legantur? Oppono elegantissimam similitudinem Irenæi, qua libro 1. cap. 1. aduersus illos vtitur, qui scripturæ quasdam sententias excerpebant, & cómen-

An Canon Missæ sit orthodoxus.

Elegantissima similitudo Irenæi.

ria

ris suis, ne sine teste esse viderentur, accommodabant. Idem enim dicit esse, ac si quis imaginem regis, ex gemmis preciosis à sapiente artifice fabricatam soluat, & materiam aliter componat, vt fiat inde imago canis vel vulpis, & postea glorietur, esse pulchram imaginem regis, quia illa materia sit. Vel qui ex varijs Homeri versibus centones consuunt, si illi gloriari vellēt, esse diuinum Homeri poema.

Quia vero Tridentinum capitulū decernit, Canonem Missæ ab omni prorsus errore ita esse purum, vt anathema denuncietur, si quis dixerit, ipsum errores continere, non sane prolixã instituemus tractationem, sed breuiter & ordine per capita tantum recitabimus, & tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores & quæ vitia Pontificius Canon contineat, monstrata antithesi quomodo ea, quæ in precationibus veterum pie vsurpata fuerunt, impie nunc in Canone transformentur ad iteratum sacrificiū Christi pro peccatis.

Explicatio errorũ, qui continentur in Canone.

I. Olim super munera fidelium, quæ ad aram pro pauperibus offerebātur, sicut supra ostēsum est, dicebatur talis oratio: Supplices petimus vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sacrificia. Iam vero collapsa & abolita illa consuetudine, accommodantur hęc verba ad histrionicum Pontificiæ Missæ sacrificium, cuius descriptio ex Eccio supra posita est. Et illud etiam ante consecrationē Canon dicit, se offerre Deo pro Ecclesia: & per illud spondet fore, vt Deus Ecclesiam suam regat, pacificet, custodiat. Hæc omnia vero tribuuntur repræsentationi nudi & simplicis panis, quia longe ante consecrationem hæc dicuntur. Tam multa monstra abominationum, ipsum principium Canonis, sicut nunc à Pontificiis vsurpatur, complectitur.

II. Quod in Canone sequitur: Offerimus tibi hoc sacrificium laudis, pro redemptione animarum, pro spe salutis, manifestum est ex ipsis verbis, quod de spirituali sacrificio laudis, glorificationis, & gratiarum actionis, olim hæc verba dicta fuerint. Nam sicut antea ex Dionysio & Chrysostomo ostendimus, celebrabatur in Liturgia gratiarum actio, pro beneficio redemptionis à Christo nobis præstito, vnde habemus spem salutis. Et talis celebratio iuxta scripturam recte vocari potest sacrificium laudis, pro redemptione animarum, facta scilicet per Christum in cruce. Pontificij verò hoc sacrificio laudis, per linguam peregrinam, & per silentiarium murmur sepulto, verba illa ad histrionicam sacrificuli repræsentationem accommodant: quam dicunt fieri pro redemptione animarum, non quæ in cruce facta sit, sed quę per repræsentationem illam sit impetranda & consequenda. Et obseruet Lector, quam scelerate verba peruertantur. Sacrificium laudis pro redemptione animarum, acquisita scilicet & inuenta per crucem Christi detorquetur ad repræsentationem sacrificuli, pro impetranda & promerenda redemptione animarum.

III. Psal. 116. dicit: Quia pro beneficiis non possumus Deo gratias referre, beneficia ipsius, gratiarum actione esse celebranda: & hæc esse vera vota, quæ Deo reddenda sint coram omni populo.

Hæc igitur sententia de reddendis votis, olim non male accommodata fuit ad publicam & solennem, quæ in liturgiis vsitata erat, celebrationem beneficiorum redemptionis Christi. Sed sublata publica illa celebratione, Canon redditionem votorum, ad Missas votiuas refert: quando scilicet aliquis, per nundinationem data certa pecunia, curat pro se & suis celebrari talem theatricam repræsentationem, tunc impleri illud Psalmi: Vota mea reddam Domino in conspectu populi.

IIII. Quomodo apud veteres publica prædicatione celebrata sit memoria martyrum, de certaminibus & victoriis ipsorum, in quem finem & vsum, in præcedenti capitulo ostendimus. Pontificij verò per silentium in Canone, non celebrant, sed venerantur memoriam: & huic silentiariæ memoriæ & nominationi, tribuunt ea, quæ in Canone sequuntur.

V. Nominationi sanctorum, in vetustissima Ecclesia nulla coniuncta fuit inuocatio: sicut ex Dionysio, & ex Epistola Ecclesiæ Smirnensis manifestum est. Postea circa Augustini tempora, disputari cœpit opinio, nos martyrum orationibus adiuuari. Sed illæ priuatæ cogitationes, tunc nondum insertæ fuerunt publicis liturgiæ precibus. Augustinus enim diserte dicit de illis precibus, de ciuit. lib. 22. c. 10. Ad quod sacrificium, vt homines Dei, suo quidem loco & ordine nominantur martyres: non tamen à sacerdote qui sacrificat, inuocantur. Pontificius verò Canon, in ipsa actione cœnæ Dominicæ, quęrens Dei gratiam, opponit Deo & merita & preces Sanctorum, & quidem ita, vt spem faciat, Deum meritis & precibus Sanctorum hoc concedere, vt in omnibus diuinę protectionis muniamur auxilio. Et honoris (quod dicitur) gratia, additur per Christum, &c. quasi verò credentes per Christum non possint apud Deum auxilium inuenire, nisi hoc Deus concedat meritis & precibus sanctorum. Hoc certe directe pugnat cum sententia scripturæ. Hebræor. 4. 7. & 10. vbi per Christum docemur accedere ad Deum, & ad thronum gratiæ, vt consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium. Augustinus etiam dicit: Sancti Dei nominantur quidem ad altare, sed à sacerdote non inuocantur. Pugnat igitur in hac parte Pontificius Canon, & cum scriptura & cum antiquitatis sententia. Quamuis enim oratio illa Canonis non dirigatur ad sanctos, sed ad Deum, est tamen ipsissima inuocatio sanctorum. Nam orare Patrem in nomine Christi, proposito scilicet ipsius merito & intercessione, est inuocare Christum: ergo inuocatio sanctorum, quando oro, vt Deus sanctorum meritis & precibus concedat, vt in omnibus protectionibus ipsius muniamur auxilio. Quā horrenda verò abominatio sit in ipsa celebratione cœnæ Dominicæ, Deo proponere merita & preces sanctorum, vt propterea inueniamus gratiam ad auxilium, in examine tertij capituli diximus.

Canõ pugnat cum vera inuocatione Dei.

Et obseruet Lector, ex quam dissimilibus centonibus consarcinatus sit Pontificius Canon, & quomodo progressu temporis, impiæ opiniones veterum precibus assutæ sint. In altera enim commemoratione sanctorum, in Canone verba sunt pulcherrima: Nobis quoq; peccatoribus, famulis tuis, de multitudine miserationum tuarum sperātibus, partem aliquam & societatem dare digneris cum sanctis tuis, intra quorum nos consortium, non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte, per Christum Dominum nostrum. Hæc absque dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum, & pulchre congruit ad ea,

quæ Smirnensis Epist. de memoria martyrum recitatur. Sed postea assutum fuit contrarium commentum: Quorum meritis & precibus concedas, &c. Et illud recens assumentum, positū fuit in priori parte Canonis. Vetus vero cōmemoratio sanctorum post principia reiecta est in posteriorem partem. Hæc consideratio multa monet & illustrat.

VI. Vetus Ecclesia obtulit Deo in celebratione Eucharistiæ, preces pro impetrandis per Christum beneficiis temporalibus & æternis. Ad hoc sacrificium precum, commode potuerūt referri hæc verba: Hanc oblationem placatus accipias, diesq; nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos iubeas eripi. Pontificius vero Canō, hæc transfert ad mimicam sacrificuli repræsentationem panis cond im consecrati: & orat, vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies nostros in pace disponat, & à damnatione nos eripiat.

Qui sit sensus eorum verborum apud Pontificios.

VII. Quam oblationem benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris. De hac particula Canonis, præcipue triūphant Pontificij: extat enim in lib. Ambros. 4. ca. 5. de Sacramentis. Et de conse. dist. 2 cap. Vtrum. tribuitur Augustino. Sed instituatur collatio, quem sensum verba illa habeant apud patres, & quorsum ea torqueant sacrificuli Pontificij. Augustinus dicit, Sacerdotē petere, vt verbo creatoris, & virtute Spiritus S. ex pane & vino fiat corpus & sanguis Christi.

Et manifeste interpretatur de sumptione: cum inquit: Quia in Baptismo similitudinem mortis Christi accepimus, similitudinē quoq; carnis & sāguinis eius sumamus. Corpus igitur Christi crucifixum, & sanguinē effusum, quando in Sacramento sumuntur, vocat hostiam benedictam, per quam benedicimur: ascriptam, per quam in cœlo ascribimur: ratam, per quam de visceribus Christi esse censeamur: acceptabilem, vt qui nobis ipsis displicemus, per hanc acceptabiles Deo simus. In hanc sententiam veteres non male orarunt: quia panis & vinum hæc præstare non possunt, vt nobis fiat corpus & sanguis Christi, illa enim hostia sumpta, est nobis benedicta, rata, acceptabilis. Et hoc ipse contextus Canonis videtur velle, addit enim interpretationē: vt nobis fiat corpus & sanguis Christi. Et vocabulum oblationis, non pro actione ibi accipitur, sed pro pane & vino, quæ à populo oblata erāt. Ita enim præparatoria oratio, quæ Ambrosij titulum habet, inquit: Spiritus S. hanc nostram oblationem efficiat corpus & sanguinem Christi. Pontificij verò sacrificuli, hæc omnia ad gesticulatoriam suam repræsentationem accommodant: & illam interpretantur esse oblationem adscriptam, per quam in cœlos adscribamur, acceptabilem, per quam Deo accepti simus: ratā, per quam rata sit nostra cum Deo reconciliatio. Hęc quantum distent à veterum sententia, & qualia sint, manifestum est.

VIII. De verbis institutionis cœnæ, quomodo illa in Canone mutentur, antea dictum est, vbi de consecratione egimus. Quod verò post verba institutionis sequitur: Vnde memores passionis, resurrectionis, &c. hoc sine dubio sumptum est ex veteribus. Sed vide degenerationem. Cyrillus dicit, fuisse annunciationē: Dionysius vtitur verbo ὑμνεῖν. Sed Pontificius Canon lege cauet, vt ita murmuretur, ne quis exaudiat.

IX. Antiquitus de oblatis à populo donis & datis, sumebatur quod sanctificabatur verbo Christi, vt fieret Eucharistia corporis & sanguinis Domini: & hæc sumptio & sanctificatio vocabatur oblatio. Nunc cum mos ille non seruetur, verba transferūtur ad repræsentationem sacrificuli.

Oratio sacrificuli post consecrationem.

X. Post consecrationem super corpus & sanguinem Christi, orat sacrificulus, vt Deus pater accepta illa habere dignetur, sicut Abelis brutū pecus, & Melchisedech barbarium panem & vinum. Indigna profectò, & horrenda est cōparatio. Torquent se igitur expositores Canonis, vt absurditatem illam aliquo modo mitigent & amoliantur. Sed centones sunt in Canone transpositi. In Liturgia enim Basilij, quando munera populi collecta sunt, & cōposita à presbyteris, tunc Pontifex orat, vt Dominus hoc incruētum sacrificium, acceptum habeat, sicut suscepit munera Abel, sacrificium Noe, holocaustum Abrahæ, &c. Secreta etiā, quæ Dominica septima post Pentecosten legitur, ita orat: Super munera populi, pari benedictione sicut munera Abel sanctifica. Hæc particula iam in Centonibus Canonis, post consecrationem posita, oratur super ipsum corpus & sāguinē Christi. Et tamē nihil vel erroris vel absurditatis Canon cōtinere decernitur.

XI. Post consecrationem super corpus & sanguinem Christi, sacrificulus orat: Iube hæc perferri per manus sancti Angeli, in sublime altare tuum, in cōspectu maiestatis tuæ. Apostolus ad Hebræos dicit, Christum introiuisse in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et sacrificulus (quod horrendum est) orat, vt per manus Angeli primum eo deferatur. Sed quem sensum illa antiquius habuerint, ex Irenæo colligi potest, qui de oblatione munerum, quibus miserentur pauperū, & de precibus, inquit, lib. 4. c. 14. Est ergo altare in cœlis: illuc preces nostræ & oblationes nostæ diriguntur. Et ministerium Angelorum in orationibus describitur, Apo. 5 & Tob. 12. Hæc vero particula in centonibus Canonis, non suo loco posita, peperit absurdam & impiam hanc sententiam. De consec. 2. c. Vtrum. Augustini sententia ostendit, hæc verba ante consecrationem solita fuisse dici: quæ ipse interpretatur, de sanctificatione panis, vt fiat corpus Christi.

XII. De memoria defunctorum in Christo, extant alicubi quædam veterum exempla. Sed Dionysius dicit, illam memoriam propter imitationem celebratā fuisse, vtq; esset testimoniū, quod mortui apud Deum viuant. Postea ex illa memoria, factæ sunt preces & orationes, quib. animæ defunctorum Deo commendabātur. Pontificius verò Canon fingit, opus illud repręsētationis Missificę, esse sacrificium propitiatorium pro peccatis, pœnis & satisfactionibus, quod defunctis in purgatorio applicetur ad liberationem. Ita sensim degenerarunt veterum instituta, donec tandē vsus cœnæ Dominicæ, qui pro viuis institutus est vt manducent, bibant, & mortem Domini annuncient, ad mortuos translatus est, per modum sacrificij. Sed de purgatorio, & quæ huc pertinent, peculiaris postea locus erit.

Vsus cœnæ Dominicæ ad mortuos translatus.

XIII. Olim super munera fidelium, inter cæteras precationes etiā hæc dicta fuit: Per quem Christum, hæc omnia nobis semper bona creas, sanctificas, benedicis, & præstas nobis, per ipsum est Deo patri, in vnitate Spiritus sācti, omnis honor & gloria. Hæc rectè conueniunt ad illud Iustini, super eleemosynas fidelium, Deum benedici in nomine Filij & Spiritus sancti, & quod Paulus dicit, creaturā per verbū Dei, & orationem sanctificari: Postea rapsodia Canonis post consecrationem, verba illa

ad cor-

ad corpus Christi transtulit, quasi illud in cœna Dominica semper de nouo creetur.

XIIII. Tempore Gregorij, circa annum Domini 600. alia & noua adhuc inuocatio sanctorum, Canoni assuta fuit, vt scilicet intercedentibus sanctis, Deus propitius det pacem in diebus nostris, vtque à peccato simus liberi, & ab omni perturbatione securi. Et hæc inuocatio sanctorum ita posita est in Canone, vt postquam dictum est in oratione Dominica, Libera nos à malo, & priusquam canetur, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem, inseratur inuocatio sanctorum, vt & liberatio à malis, & donatio pacis, sanctorum intercessioni accepta feratur, ne scilicet soli Christo hæc tribuantur, sicut oratio Dominica, & inuocatio agni Dei sonat, sed vt per Christum quidem non tamen nisi intercedentibus sanctis hæc nobis donari persuadeamur.

Intinctio Eucharistiæ. XV. Intinctio Eucharistiæ pronunciata est à Iulio Pontifice, non esse contentanea institutioni Christi, traditioni Apostolorum, & Ecclesiasticæ consuetudini. De consec. 2. cap. Cum omne. Et tamen in Canone, Sacerdos non tantum partem hostiæ consecratæ in calicem mittit, sed addit: Hanc commixtionem fieri sumentibus salutem mentis & corporis ad vitam æternam. Adeo Canon Missæ, nec cum scriptura, nec cum patribus, nec cum ipsis veteribus Romanis pontificibus conuenit.

XVI. Conclusio Canonis, id quod nullæ veteres preces faciunt, proponit Deo repræsentationem illam Sacerdotis, pro sacrificio propitiatorio. Et fingit Sacerdos, se illud applicare quibus velit, inquit enim: Hoc sacrificium quod obtuli, sit mihi & omnibus, pro quibus illud obtuli, propitiabile: Quantum vero abominationum, commētum illud de propitiatorio sacrificio contineat, supra explicatum est.

XVII. Cum in priuatis Missis, contra morem veteris Ecclesiæ solus sacrificulus sumat, manducet & bibat, tamen per ludibrium in Canone subinde ingeminat illas voces: Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, fiat nobis omnibus sumentibus salus. Habete vinculum pacis, vt apti sitis sacrosanctis mysteriis Christi. Item. Quæ ore sumpsimus. Cumque vnam tantum speciem communicantibus dispenset, tamen orat: Quotquot ex hac altaris participatione corpus & sanguinem Christi sumpserimus, &c. Nolui hæc copiosa oratione amplificare & exaggerare, sed tantum capita errorum breui annotatiuncula signare, & consideranda proponere volui: idque ex illa antithesi, quomodo, quæ in veterum precationibus non male vsurpata fuerunt, impie nunc ad Pontificium sacrificium Missæ accommodentur & detorqueantur. Illam enim iudico simplicissimam rationem esse declarandi Canonem Missæ.

DE CEREMONIIS MISSÆ.

CAPVT V.

CVmque natura hominum ea sit, vt non facile queat sine ipsis adminiculis exterioribus, ad rerum diuinarum meditationem sustolli, propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quadam submissa voce, alia vero elatiore in Missa pronunciarentur, instituit: ceremonias item adhibuit, vt mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes aliaque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

CANON VII.

Si quis dixerit, ceremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.

EXAMEN.

Ceremoniæ Missæ, non omnes vnius sunt generis. Quædam enim habent mandatum diuinum, & exempla scripturæ, vt fiant in celebratione cœnæ Dominicæ, quæ quasi substantialia sunt, vt in publico conuentu accipere panem & calicem, benedicere, distribuere, manducare, bibere, mortem Domini annunciare. Quædam verò non habent quidem expressum mandatum Dei, vt necessario ita fiant, in celebratione cœnæ Dominicæ: sunt tamen sua natura res bonæ & piæ, si recte ad ædificationem vsurpentur, vt Psalmi, lectiones scripturæ, piæ preces, & gratiarum actiones, confessio Symboli, &c. Quædam per se sunt superstitiosa & impia: vt sacrificium Missæ pro viuis & mortuis, inuocatio Sanctorum, satisfactio pro animabus in purgatorio, priuata Missa, consecratio salis, benedictio aquæ, &c. Quædam verò ceremoniæ sunt adiaphoræ: vt vestitus, vasa, ornamenta, verba, ritus, quæque verbo Dei non repugnant. Et quæ primi sunt generis, necessario obseruanda sunt: pertinent enim ad substantiam cœnæ Dominicæ, ex iis verò, quæ secundi & quarti generis sunt, in Ecclesiis nostris pleraque, quæ ad ædificationem fidelis populi faciunt, salua Christiana libertate seruantur. *Ceremoniæ Missæ quadruplices.*

Tertium verò genus superstitiosum & impium, merito, recte, & necessario abrogatum & explosum est. Sed examinemus quintum hoc capitulum. Primum autem hæc consideratio se offert, quod sine distinctione de ceremoniis Missæ loquuntur, & ex vna fidelia omnes dealbant: Hæc enim sophistice ipsis vsitata est, quod ea, quæ per se pia & bona sunt in Missa, exaggerare solēt, dissimulatis interea aliis, vt quia quædam pia & bona sunt, existimentur reliqua omnia vnius & eiusdem esse generis. Aut si quis reprehendat manifeste superstitiosa & impia in Missa, statim clamitant, omnia salubria pietatis exercitia, & quæcunque decoro & ordini seruiunt, labefactari & tolli. Omnino igitur in hac disputatione, adhibenda est distinctio illa, quam in principio exposui.

2. Dicunt omnes illas ceremonias, quas in celebratione Missarum adhibent, esse ex traditione & disciplina Apostolica, quod manifeste falsum est. Quomodo enim Christus celebrarit cœnam Dominicam, Euangelistæ describunt. Apostolicam verò synaxin Paulus describit, 1. Cor. 11. Nec satis est, quod dicunt, verissimile esse, ab Apostolis ceremonias traditas & institutas esse, quia Paulus dicat: Cætera cum venero, disponam: ostendendum enim esset certis documentis, quæ illa sint, quæ D. Paulus tunc voluerit disponere, & postea disposuerit: quodque voluerit illa esse Catholicæ & necessariæ obseruationis. Sed non opus est huiusmodi coniecturis: Ipsi enim Pontificij Scriptores prolixe testantur, Apostolos nude & simpliciter celebrasse *Quomodo Christus, quomodo deinde Apostoli cœnā Dominicā celebrarint.*

Cœnam Dominicam, recitata solummodo ad verba cœnæ, oratione Dominica, & addita commemoratione mortis Christi. Atq; ideo ad Apostolicam Missam, propter nudam simplicitatem, accommodant illud Prudentij:

Prudētius

——— Agresti turbida vultu,
Nuda humeros, intonsa comas, exerta lacertos.

Annotant autem iidem Pontificij scriptores, quo tempore, & à quibus Pontificibus singulæ ceremoniæ Missæ, institutæ sint: falsum igitur est, totam panopliam, & integrum apparatum Pōtificiæ Missæ, esse traditionis & disciplinæ Apostolicæ.

Ceremoniæ Patrū in cœna Domini.

3. Quo consilio, in quem finem & vsum, Patres tales aliquas ceremonias adiecerint celebrationi sacramentorum, supra in loco de sacramentis, in genere in explicatione 13. Canonis annotauimus. In celebratione verò cœnæ Dominicæ tales seruarunt ceremonias, quæ annunciationem mortis Domini, quæ publica prædicatione verbi fiebat, adiuuarent & illustrarent: quæque vna cum verbo, de doctrina & vsu sacramenti, vtiliter aliquid monerent & excitarent homines, vt attentius ad doctrinam verbi, & ad ea, quæ de substantia sunt cœnæ Dominicæ, animaduerterent. Et tales ritus liberæ fuerunt obseruationis, non enim vbique fuerunt iidem & similes, nec alij alios ad suorum rituū obseruationem cogebant. Tali verò libertate, bonos & vtiles ritus, non inuiti probamus & seruamus. Sed Pontificij veterum ceremonias, admixtis multis ociosis, ineptis & superstitiosis ritibus cumularunt, ita vt doctrina & verus vsus cœnæ Dominicæ multitudine talium rituum paulatim obscurari & obrui cœperit, donec tandem in aliud plane genus, sacrificij scilicet, transformata est actio cœnæ Dominicæ: Nec ad illustrationem doctrinæ, Pontificij vtuntur suis illis ceremoniis: sed verba coram plebe vel peregrina lingua, vel ita secrete pronunciant, vt nemo exaudire possit. Interea verò foris, externis signis gesticulantur, & illis humanis ritibus, sepulto vsu verbi, tribuunt hanc virtutem & efficaciam, quod spectatores excitent & subleuent ad contemplationem, meditationem, & fidem rerum diuinarum. Atqui verbum & sacramenta diuinitus instituta, sunt organon illud, per quod spiritus vult efficax esse, mentes illuminare, fidem & pietatem in illis excitare, fouere, cōfirmare, augere & conseruare. Ingens igitur discrimen est, & inter ceremonias & inter vsum earum, qualis fuit in veteri Ecclesia, & qualis nunc est in Missa Pontificia.

Vanitas ceremoniarū in Missa.

4. Obseruationem illarum ceremoniarum ita faciunt necessariam, vt pronuncient mortaliter peccare eum, qui aliquid in illis neglexerit, & vix credunt recte celebrari cœnam Dominicam, si non adhibeatur totus ille ceremoniarum apparatus. Et quod diligenter cōsiderandum est, quæ in celebratione cœnæ Dominicæ sunt iuris & mandati diuini, vt scilicet ea, quæ consecrata sunt, aliis dispensentur, & quidem sub vtraque specie, vt mors Domini publice annuncietur, lingua, quæ ab idiotis intelligi possit, 1. Corin. 14. ea libere negligunt, mutant, & sepeliunt. Pro humanis verò ritibus retinendis, ferro & flamma pugnant. Ita relinquentes mandatum Dei, tenent traditiones hominum, imò irritum faciunt mandatum Dei, vt hominum traditiones seruent, Marci 7.

5. Ceremoniis illis & ritibus per se absolutis, tribuunt peculiaria merita. Et pleræque ceremoniæ in Pontificia Missa eo referuntur, vt homines abducant à vero vsu cœnæ Dominicæ: vtq; stabiliant superstitiosas & impias opiniones, de opere operato sacrificij Missæ, pro viuis & mortuis. Propter hāc verò causam, & propter hunc abusum, de Papisticis Missæ ceremoniis, nō male dictum est, esse magis irritabula impietatis, quam officia pietatis. Plura verò ad hanc disputationem pertinentia annotauimus in 13. Canone de sacramentis in genere, & de submissa voce, dicemus in 8. cap.

DE PRIVATIS MISSIS.

CAPVT VI.

Optaret quidem sacrosancta Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quod ad eos huius sanctissimi sacrificij fructus vberior proueniret, nec tamen si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, & priuatas & illicitas damnat, sed probat, atque adeo commendat. Siquidem illa quoque Missæ, vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero quod à publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.

EXAMEN.

Origo priuatæ Missæ.

Vtile est, originem priuatæ Missæ, qualis iam apud Pontificios est, vbi solus sacerdos celebrans communicat, nosse, & recte considerare, hæc enim obseruatio totam hanc disputationem illustrabit. Principio igitur feruente populi deuotione, quæ persecutionū procellis magis inflammabatur, quotidie cœtus Ecclesiasticus conueniebat ad celebrationem & communicationē cœnæ Dominicæ: sicut hoc exemplis ostendimus in examine 13. Canonis, de Eucharistia. Postea refrigescente populi ardore, generalis populi conuentus, propter secularium occupationes, non potuit, nisi Dominicis festis, & solennioribus diebus celebrari. Ibi verò clerici & religiosi, quotidie tamen frequentabant sacra officia: Non quod Missas celebrarent sine communicantibus, sed ipsi clerici inter se retinebant quotidianam communionem. Ita enim ex Vualafrido citat Cassander: Cum maximè clericis omnes dies in ferias deputentur, videtur ratione plenissimū, vt per singulos dies sacris occupemur officiis; panem ac sanguinem Dominicum, sine quibus viuere non possumus, iugiter ambiamus. Tunc igitur cœpit distinctio Missarum publicarum & priuatarum, quas Gregorius vocat peculiares, Odo Cameracensis solitarias. Quando enim in generali & solenni fidelis populi conuentu, communio cœnæ Dominicæ celebrabatur: quod fiebat Dominicis festis & solennioribus diebus, in publico Ecclesiæ loco: appellabantur publica & solennis Missa. Quādo verò priuatis diebus (ita enim Cassander notat ex libro Exordij Cisterciensis cœnobij) soli clerici & religiosi ad communionem congregabantur, appellabatur non publica, sed priuata Missa.

Missæ peculiaris seu solitaria.

Missa publica & solennis.

Gregorius.

Ita Gregorius ad Castorium Episcopum Ariminensem inquit: Missas publicas in cœnobiis fieri, omnino prohibemus, ne in Dei seruorum recessibus, & eorum receptaculis, vlla popularis præbeatur

tur occasio contentus. Odo Cameracensis in Canonem: Cum primitus Missæ sine cœtu populi nō fierent, postea mos inoleuit Ecclesiæ solitarias, maxime in cœnobiis, fieri Missas. Ita quando, vel pro ægrotis, vel pro peregrinis, vel aliis extra publicā & solennē populi congregationē cōmunio cœnæ Dominicæ celebrabatur, vel quādo illud fiebat in loco priuato, appellabantur Missæ priuatæ. Ita de Con. dist. 1. c. Et hoc attendendum, Grego. dicit: Omnes qui in vrbe, vel in circuitu sunt, siue sacerdotes, siue populi, in vnum ad publicam Missarum celebrationem conueniant. Peculiares vero Missæ non per altaria, nec in publico, nec tempore publici conuentus fiant, ne populus à publicis solennibus abstrahatur. Ita Nazianzenus in patrio oratorio sacra celebrabat. Tripart. 9. c. 8. Et Victor de persecutione Vandalica, lib. 3. narrat, pios propter Arrianorum sæuitiam, in priuatis domibus & cōuentus habuisse, & Sacramentis legitime fuisse vsos. De consec. 1. c. Clericos, permittitur sacerdotibus, vt in oratoriis, quæ intra priuatas domos sunt, celebrare possint. Hæc verò priuatæ Missæ non fuerunt sine communicantibus. Nam Gregorius homil. 37. in Euang. inquit: Tunc ille compulsus, in Episcopi oratorio Missas fecit, & manu sua corpus Dominicum, pacemque omnibus dedit.

Cum vero & illa, de qua iam dixi, quotidiana clericorum & religiosorum communio non amplius frequētaretur: sacerdotes tamen quotidie, pro more veteri atas instruebant. Ibi tunc alicubi, quando non aderant communicantes, preces, lectiones, & cæteri ritus ad synaxin pertinentes, excepta consecratione & cōmunicatione celebrabantur: sicut Socrates, lib. 5. cap. 22. de Alexandrina Ecclesia scribit. Et hæc Missa dicebatur sicca. *Missa sicca.* Alicubi vero sacerdotes celebrantes, quando neminem alium habebant, soli communicare cœperunt: ne populi oblationibus, si tantum siccam Missam celebrarēt, fraudarentur. Vt autem populum ad oblationes, quæ quæstui ipsis erant, inuitarent, cœperunt modum præparationis, & periculum indignæ manducationis, vltra veritatem exaggerare, & econtra psulatim multa comminisci de vtilitate & efficacia quæ ex priuato illo opere & actione Sacerdotis, ad illos etiam, qui non communicarent, modo oblationes afferrent, rediret: donec tādem ex illa sacerdotis actione sine communicantibus, fabricatum est sacrificium propitiatorium, pro peccatis applicatorium omnium meritorum Christi, & impetratorium omnium, quæ à Deo postulamus. His verò opinionibus instillatis in hominum animis, cumulatæ sunt sine modo nundinationes & emptiones talium priuatarum Missarum. Nam iudicata fuit via esse valde compendiaria, sine magna præparatione, & sine periculo indignæ manducationis, ex opere operato priuatæ Missæ sacerdotis, posse consequi illa omnia, imò multo plura & præstantiora, quam quæ ipsa communio cœnæ Dominicæ pollicetur. Hæc vera est origo priuatæ Pontificiæ Missæ: quam Tridentina Synodus non damnat, sed probat, atque adeò commendat, nec iniuria. *Missa vnica quæstura Pontificiorum.* Vna enim & potissima quæstura regni Pontificij, est cauponatio & nundinatio priuatarum Missarum. Res ipsa autem non est obscura: an scilicet vera & legitima sit celebratio cœnæ Dominicæ sine communicātibus, vbi ille qui celebrat, nemini sacramentum dispensat, sed solus tantum illud sumit: reliqui verò tantum sunt spectatores. Christum enim, cum sacramentum hoc institueret, non solus ipse discipulis tantum vel spectantibus, vel auscultātibus, illud sumpsit, nec ex illo opere, discipulis si non communicarent, sed tantum cum deuotione astarent, spectarent, & auscultarent, promisit impetrationem gratiæ Dei, imò ne legitur quidem ipse sacramentum hoc sumpsisse, sed dispensasse, dedisse discipulis, & iussisse, vt illud manducarent & biberent in sui cōmemorationem. *An legitima Cœna Dominica celebratio censenda sit, quæ fit absq. communicantibus.* Hoc verò quod ipse in prima cœna fecit, mandauit in futurum fieri, donec veniat ad iudicium. Contra omnes igitur cauillationes, certissimum & manifestissimum est, Christum celebrationem cœnæ suæ non ita instituisse, vt ille qui benedicit, solus sumat, reliquis tantum spectantibus, & quod ex illa vnius actione, fructus Eucharistiæ propter spectaculum redundet ad alios qui communicant. Sed institutio Christi, quando hoc, quod in prima cœna factum est, rite & legitime facere volumus, requirit, vt in celebratione cœnæ Dominicæ, sit qui gratias agat & dispenset, adsint etiam quibus detur, qui accipiant, manducent & bibant. Hoc enim in prima cœna factum est, & vt in futurum fieret, mandatum est. Ita quando Apostolorum synaxis, per fractionem panis describitur, satis ostenditur fuisse dispensationem & distributionem. Omnium verò clarissime Paulus describit, *Paulus.* qualis fuerit celebratio cœnæ Dominicæ, in Apostolica Ecclesia. Non tantum enim repetit verba institutionis, sed 1. ad Corinth. 10. dicit, corpus Christi in cœna Dominica, cum omnibus illis, quæ traditione sui corporis promeruit & acquisiuit, communicari, non spectando quomodo vnus sumat, sed panis, inquit, quem frangimus, hoc est, dispensamus, & manducandum distribuimus, est communicatio corporis Christi. Item, dicit, fideles participes esse mensæ Domini, non spectando, sed manducando: vnum, inquit, corpus multi sumus: non quia spectamus vnum manducantem, sed quia omnes ex vno illo pane, qui frangitur, hoc est, dispensatur & distribuitur, participamus. Imò 1. ad Corinth. 11. opponit inter se Dominicam cœnam, & priuatam cœnam, & quidem ita vt confirmet, vbi priuata cœna agitur, ibi non posse Dominicam cœnam celebrari. Et priuatam cœnam definit, vbi quis priuatim quod cœnæ Dominicæ est, manducat, & præoccupat non simul participantibus aliis, & dicit nō dissimile esse, ac si instrueretur talis cœna, vbi vnus saturetur, alter verò cogeretur esurire. Coniunctim autem loquitur & de sumptione cœnæ Dominicæ, & de conuiuiis, quæ more tunc vsitato subsequebantur. Hic certe locus, tanquam fulmen prosternit priuatas Pontificiorum Missas, in quibus solus sacerdos celebrans, sacramentaliter communicat.

Et clarissima est Chrysostomi sententia, in illum Pauli locum: *Chrysostomus.* Quod Dominicum est, priuatum fecerant. Cœna enim Domini debet esse communis. Nam quæ Domini sunt, non huius sunt serui, non alterius, sed omnib. communia. Quod enim Dominicum est, idem & commune est. Nam si Domini est, non debes tanquam proprium tibi assumere, sed tanquam res Domini, communiter omnibus proponere: siquidem hoc est Dominicum. Nūc autem non sinis esse commune, sed tibi comedis.

Vetus etiam Ecclesia Christi institutionem, Apostolorum traditionem, & Apostolicæ Ecclesiæ exemplum secuta: *Institutū veteris Ecclesiæ.* semper in celebratione cœnæ Dominicæ, seruauit dispensationem & distributio-

nem Sacramenti: id quod testantur omnes descriptiones liturgiarum, quæ apud Patres extant. In veteri & puriori antiquitate, prorsus ignota fuit talis priuata Missa, vbi Sacerdos id, quod cōsecrauit, nemini communicat, sed solus sumit. Commentum vero, quod celebratio cœnæ Dominicæ prosit illis qui non communicant, sed tantum intersunt, audiunt, & cum deuotione spectant, quod solus sacerdos agit: non tantum ignotum est antiquitati, sed serio & grauiter reprehensum & damnatū fuit priscis Ecclesiæ temporibus. Chrysostomus homilia 3. in primum caput ad Ephesios: Frustra, inquit, habetur oblatio quotidiana, cum nemo sit, qui simul participet. Communicabat sine dubio Chrysostomus cum sacerdotibus & Diaconis suis, sicut forma liturgiæ ipsius ostendit. Cum autem ex populo nemo esset qui simul participet, nō dicit, prodest vobis quod ego facio, modo cum deuotione intersitis actioni, auscultetis, & spectetis, sed inquit: frustra habetur quotidiana oblatio. Et illud mox clarius explicat, quisquis mysteriorum consors nō est, imprudens & improbus astat. Item: Si quis ad conuiuium vocatus, manus quidem lauerit, & accubuerit & tamen nihil ciborū gustauerit, nonne infert contumeliā conuiuatori, à quo fuerat vocatus? an non satius fuerit, eum qui talis est, prorsus non comparuisse? Audis nō verba, sed fulmina contra Pōtificiā persuasionem de spectaculo priuatarum Missarum. In 2. ad Cor. hom. 18. dicit, in celebratione Eucharistiæ, non esse sicut in veteri Testamento, vbi solus Sacerdos quædam comedebat.

Chrysostomus.

Et persuasio priuatarum Missarum, qualis est apud Pontificios, Ecclesiasticis Canonibus seueriter repressa fuit priscis Ecclesiæ temporibus.

Inter Canones qui Apostolici vocātur, decimus ita habet: Omnes fideles, qui conueniunt in solennibus sacris ad Ecclesiā, Scripturas audiant. Qui vero non permāserint in oratione, vsque dum Missa peragitur, nec sanctam communionem percipiūt, velut ἀταξίας Ecclesiæ mouentes, conuenit communione priuari. Et ille Canō, in Antiocheno Cōcilio, cap. 2. repetitur & confirmatur, De Con. dist. 2. ca. peracta consecratione omnes communicent, qui noluerunt Ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

Imo cū iam irrepsissent priuatæ Missæ, multi tamen persuasionem illam reprehenderūt. Humbertus contra Nicetam Monachum, dicit esse imperfectā Missam, in qua non simul fit consecratio, fractio, seu distributio & communicatio.

Humbertus.

Vualafridus de rebus Ecclesiasticis cap. 22. Quamuis cum soli Sacerdotes Missas celebrant, intelligi possit, illos eiusdem actionis cooperatores esse pro quibus tunc ipsa celebrantur officia, & quorum personam in quibusdam responsionibus Sacerdos exequitur, tamen fatendum est illam esse legitimam Missam, cui intersunt sacerdotes, respondentes, offerentes, atq; communicantes: sicut ipsa compositio precum, euidenti ratione demonstrat.

Vualafridus.

Regino citat ex Concilio Nannetensi, ridiculosum esse, muris aut parietibus insusurrare, quæ ad populum pertinent. Et vere ludibria sunt, quod in priuatis Missis, vbi nemini dispensatur Eucharistia, sacrificulus tamen in Canone ingeminat: Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, fiat nobis omnibus sumentibus salus. Sacramenta, quæ sumpsimus, &c.

Impudentius verò ludibrium est, quod in priuatis Missis, vbi nulla fit distributio, hostia tamen frangitur, hoc est, sicut Augustinus inquit, ad distribuendum comminuitur. Et loco distributionis, à Christo institutæ & mandatæ, prodigiosa finguntur de fractis particulis in priuata Missa: quæ legi possunt apud Durandum in Rationali, lib. 4. cap. 51. Tres partes fractæ de Christi corpore signant: Prima, suam carnem, sanctósque, secunda sepultos, Tertia viuentes, &c. vel prima pars significat sanctos in cœlo, secūda, Ecclesiam militantem in terra, tertia, defunctos in purgatorio. Item, vna pars offertur pro illis, qui non sancte viuunt in terra, sed in peccatis voluuntur, secunda, pro sanctis in cœlo, tertia, pro animabus in purgatorio. Hi scilicet sunt fructus priuatę Missę, & ex huiusmodi fructibus figmentorum cognoscitur, qualis arbor sit priuata Missa.

Fractio hostiæ in priuatis Missis.

Hæc vero cum ita se habeant, cumque manifestum sit priuatam Pōtificiam Missam pugnare cum testamentaria institutione filij Dei, cum Apostolorum scriptis, traditionibus, cum exemplo Apostolicæ Ecclesiæ, cum testimoniis veteris Ecclesiæ, & cum canonibus Ecclesiasticis, quid quæso Tridentinum Concilium de priuatis Missis statuit? Audi verò: Optaret, aiunt, Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes, sacramentali etiam perceptione communicarent. Quare verò hoc optant? Sine dubio, quia vel inuiti agnoscere & fateri coguntur, non esse consentaneum vel scripturæ, vel antiquitati, quod in priuata Missa solus sacerdos communicat. Sed si serio hoc optant, deberent hominibus eximere falsam persuasionem, de virtute & efficacia spectaculi priuatæ Missæ, & ex veris fūdamentis, deberent homines hortari ad crebriorem communionem: quod scilicet fructum Cœnæ Dominicæ, hac sola ratione, & non alia, quam quæ à Christo instituta & præscripta est, consequi possint: vtque ad regulam institutionis Christi, & ad formam primitiuæ Ecclesiæ commodius rediretur, abrogandæ essent priuatæ Missæ: vt scilicet nulla Missa celebraretur, si non adessent, quibus dispensaretur Sacramentum. Sed meminerunt patres, se congregatos esse, vt prospiciant, ne quid detrimenti capiat Respublica Pontificia, præsertim quod ad quæsturam, & ad officium publicanorum pertinet. Ideo votum, quod ipsa rei euidentia ipsis expressit mox interuertunt: se scilicet, hoc non obstante, probare, atque adeo hominibus commendare illas Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Ne igitur optandum quidem esset, vt in singulis Missis essent, qui simul communicarent. Audiamus verò rationes: Non sunt, inquiunt, priuatæ Missæ, sed communes, etiam vbi solus sacerdos tantum communicat. Atqui ipsi per multas annorum centurias, eas ita nominarunt. Apud Gregorium in registro, crebra est appellatio priuatæ missæ. Glossa de Consecrat. distinct. 1. cap. & hoc attendendum, nominat eas priuatas: & omnino vulgata est illa appellatio. Gratias verò agimus Concilio, quòd concedit & fatetur, Missam non debere esse priuatam, sed communem. Nec de appellatione, sed de re ipsa certamen est: Qualis scilicet communio sit Cœna Dominica. Illa verò ita describitur 1. Corinth. 10. Quia omnes ex vno pane participamus, Quādo igitur vnus ad se hoc rapit, & nemini communicat: certe non communis, sed priuata est

Missa priuata cum quibus pugnet.

Missa, iuxta Chrysostomi sententiam. Nec vero sentimus, nunquam celebrandam esse cœnam Dominicam, nisi totus Ecclesiæ cœtus in vnum collectus fuerit: Aut omnes fideles necessario semper in singulis Missis, singulos teneri ad communicandum. Christus enim duodecim tantum adhibuit, ad primam cœnam, & inquit: Quotiescunque biberitis. Sed hoc est quod agimus, nunquam celebrandam esse cœnam Dominicam, nisi adsint quibus dispensetur Sacramentum.

Duo autem argumenta habent, quibus mundo persuadere conantur, quod priuatum est, commune esse. Primum est, de spirituali communione: vt que eo rectius intelligatur, conferemus illud in iustam formam. Celebratio cœnæ Dominicæ, requirit communicationem corporis & sanguinis Domini: & quando ea fit, tunc satisfit institutioni Christi. Sed qui audit & spectat Missam si doctrinam de passione & resurrectione Christi meditetur, & fide apprehendat, spiritualiter communicat corpori & sanguini Christi, Ioh. 6. Ergo in priuata Missa satisfit institutioni Christi, etiamsi nullus ex populo, sed tantum solus Sacerdos Sacramentaliter communicet. Quid si igitur etiam Sacerdos celebrans, spiritualiter tantum communicet: certe eadem consequentia, egregie scilicet satisfieret institutioni Christi, etiamsi nec ipse sumat, nec aliis dispenset quæ consecrata sunt. Hoc vero artificium vt illo modo satisfieret institutioni cœnæ Dominicæ, ignotum fuit antiquitati, neque enim opus fuisset, Canones illos quos supra nominauimus, de Sacramentali communione, tanta seueritate condere, cum verum esset quod argumentum hoc conatur efficere. Merito igitur in exilium eiectus esset Chrysostomus, qui tam duriter reprehendit eos qui adstant, & non simul participant: cum iuxta Pontificios, spirituali communione potuerint institutioni Christi satisfacere.

Sed de re ipsa dicemus. Certum est, extra celebrationem & vsum cœnæ Dominicæ, fidem apprehendentem in verbo Christum pro nobis crucifixum, spiritualiter communicare, seu manducare carnem Christi, & bibere ipsius sanguinem, Ioh. 6. Et quando haberi non potest vsus cœnæ Dominicæ, iuxta institutionem Christi, sufficit ad salutem spiritualis communicatio, iuxta vulgarum Augu- *Augustini dictum de capite non necessitatis.* stini dictum: Crede & manducasti. Nec nego, eum qui adsistat, & non paratus est ad communionem, ex auditu & consideratione verborum institutionis cœnæ, & totius actionis, & posse & debere deduci in meditationem mysterij redemptionis & institicationis. Constat etiam hoc, in ipso vsu cœnæ Dominicæ, accedere debere spiritualem communicationem, sine illa enim Sacramentalis communicatio iudicium sibi manducat. Sed quæstio est, qualem communicationem Christus in cœna *Christum institutio pertinet ad Sacramentalem communionem spiritualem.* instituerit, præscripserit & mandarit, ea enim satisfieri institutioni, notum est. Inquit autem, Accipite, māducate, bibite: &, Hoc facite in mei commemorationem, hoc est. Christi mandatum est, in cœna Dominica debere fieri simul & Sacramentalem & spiritualem communicationem. Paulus dicit in cœna fieri communicationē corporis Christi. Quomodo vero? Quando, inquit, ex vno pane participamus. In celebratione igitur cœnæ Dominicæ, non satisfit institutioni, sola spirituali communione, sine sumptione Sacramenti. Et peruersio est Testamenti Christi, loco Sacramentalis sumptionis proponere spectaculum: & spectaculo illud tribuere, quod filius Dei, sua institutione tribuit Sacramentali manducationi & bibitioni.

Alterum argumentum est: Sacerdos est publicus Ecclesiæ minister, & liturgia est publicum ministerium. Ergo non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus celebrat cœnam Dominicam. Quomodo vero? Num vt solus ea vtatur, & hoc proficiat Ecclesiæ ad remissionem peccatorum? Certe prædicatio Euangelij, etiam est publicum ministerium: & concionator est publicus Ecclesiæ minister, prædicans Euangelium, non pro se tantum, sed pro tota Ecclesia. Num vero ita, vt ipse solus audiat & credat, & Ecclesiæ hoc proficiat ad vitam æternam, etiamsi ipsa nec audiat, nec credat? Certe, iustus ex sua fide viuet, & qui non crediderit, condemnabitur. Sicut igitur publicus Ecclesiæ minister, doctrinam Euangelij toti Ecclesiæ proponit, vt eam audiat & accipiat: ita etiam cœnam Dominicam, pro tota Ecclesia celebrat, non vt solus ea vtatur, sed vt per eius ministerium reliqui accipiant, manducent & bibant, iuxta Christi institutionem. Actionem baptismi, publicus Ecclesiæ minister celebrat, non pro se, sed pro Ecclesia. Num vero, vt ipse se baptizet: & hoc opus illis qui non baptizantur, proficiat ad salutem? Nihil ecce minus. Manifestum igitur est, quale sit hoc argumentum. Sed bene intelligo, quid sacrosancta synodus velit: sacrificulum scilicet sua priuata actione facere sacrificium propitiatorium, applicatorium & impetratorium, pro viuis & mortuis: sicut supra hæc explicata sunt. Et hæc est illa Helena, de qua Tridentina synodus dimicat: vt scilicet iuxta Gabrielem, sacrificulus sit os Ecclesiæ: & quod ille sumit, id proficiat Ecclesiæ non sumenti, ad remissionem peccatorum, & vitam æternam. Hæc vero est emendatio illa abusuum, quam multi sibi promiserunt futuram in Concilio.

DE AQVA MISCENDA IN Calice.

CAPVT VIII.

Monet deinde sancta Synodus, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo misceant: tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam, quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit: quod Sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aquæ in Apocalypsi beati Ioannis, populi dicantur: ipsius populi fidelis cum capite Christo vnio repræsentatur.

CANON IX.

Si quis dixerit, aquam non miscendam vino, in calice offerendo, quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

EXAMEN.

Vide quæso præposteram istorum hominum religionem. Ecclesia, aiunt, præcepit Sacerdotibus, aquā vino in calice offerendo miscēdam esse. Huic præcepto tantum tribuunt, vt eos qui illud nō stricte seruant, non vereantur anathemate damnare. Vsum vero calicis Domini, totum & in vniuersum adimunt, interdicunt & prohibent Laicis: cum tamen de calice extent Christi verba præceptiua: Bibite ex hoc omnes, hoc facite, quotiescunque biberitis. Iam vero de mixtione calicis, ideo dicunt se pugnare, vt vnio fidelis populi, cum capite Christo repræsentetur. Noua hæc religio est, quod de vnio-

ne populi cum Christo soliciti sunt. Sed quomodo? Christus vsum integri Sacramenti ideo instituit, vt hæc accepta & hausta, efficiant vt nos in Christo, & Christus in nobis sit. De calice Paulus dicit, 1. Cor. 12. Omnes in vnum Spiritum potati sumus. Et Christus inquit: Hic calix nouum Testamentū est in meo sanguine, qui pro multis effunditur, in remissionem peccatorum. Quare igitur vsum integri Sacramenti non concedunt populo? Quare calicem noui Testamenti, cuius mediator Christus est, fideli populo denegant? Quare prohibēt, ne in vnum spiritum potentur, si de vnione fidelis populi cum Christo soliciti sunt? Sed non ignorandū est mysterium huius capituli. A qua mixta vino in calice, repræsentat vnionem populi cum Christo.

Mysterium huius capituli.

Quando igitur hunc mixtum calicem sacrificulus Deo patri, in propitiatorium sacrificium offert, populus simul cum Christo patri sistitur. Ita scilicet actio sacrificuli populo fideli multo vtilior est, quam ipsa communio Dominici calicis. Primo enim sacerdos mixtione aquæ cum vino in calice offerendo, populum vnit cum Christo: secundo vtrunque, & Christum & populum, in calice sistit Deo patri. Hoc re uera est mysterium illud, propter quod Pontificij de mixto calice pugnant.

Vini mixti vsus in primitiua Ecclesia.

Quod autem ad rem ipsam attinet, disputatio facile & paucis potest expediri, neq; enim fidei aliquem articulum attingit. In regionibus Orientalibus, vbi fortia vina sunt, vsitatum fuit, quod homines temperantes & sobrij non merum biberūt, sed vinum aqua temperatum, adeo vt infundere seu proponere vinum, vocetur miscere vinum. Prou. 9. מסך quod vocabulum inter merum & vinum temperatum, discrimen facit, Isa. 5. & Prouerb. 23.

Græcis etiam infundere vinum, verbo miscendi describitur, κεράσαι οἶνον. Vnde Latinis etiam pincerna, ἀπὸ τοῦ κεραννύειν τὸν οἶνον dicitur. Verisimile igitur est, Christum vinum nō merum, sed temperatum bibisse. Et quia in primitiua Ecclesia, post communionem conuiuia quæ ἀγάπας appellabant, magna sobrietate de pane & vino quæ ad mensam Domini oblata fuerant, celebrabantur: non merū, sed mixtum seu temperatum vinum obtulerūt. Et ne gentes calumniarentur, Christianos cœnā Dominicam celebrare, crapulæ aut ebrietatis gratia: veteres sumpserunt vinum mixtum, seu temperatum: imo quidam prætextu illo sobrietatis, nudam & solam aquam sumpserunt, quos Cyprianus recte reprehendit. Hæc de consuetudine veteris Ecclesiæ, ex Patrū scriptis nota sunt, quanquam nec apud veteres vniuersalis fuerit ea cōsuetudo. Durandus enim lib. 4. cap. 42. dicit, in Græca Ecclesia vniuersaliter hoc non fieri. Postea vero paulatim disputari cœpit, esse traditionem quæ à Christo ipso profecta sit, licet in Scriptura nō extet. Ita Cyprianus, cui valde placet hæc allegoria: illa scilicet mixtione significari & ostendi, quod in vsu cœnæ Dominicæ, sed fiat adunatio populi tanquam membrorum, cum Christo capite. Emissenus postea conatus fuit traditionem illam ex Scriptura probare: quia scilicet ex latere Christi crucifixi, profluxerit aqua & sanguis. Romani vero Pontifices fecerunt inde legem prorsus necessariam: vt Canon Alexandri de Consecrat. distin. 1. sancit, Deberi nō vinum solum, sed cum aqua mixtum offerri. Iulius ca. cum omne, dicit iuxta præceptum Canonū hoc fieri debere, ita vt si vinum solum sit in calice, etiamsi consecretur, non possit esse calix Domini:

Durādus.

Cyprianus.

Emissenus.

& si secus fiat, vocat errorem peruersorum. Addit etiam, quando in calice aqua vino miscetur, tunc populum Christo adunari, & credentium plebem ei in quem credit, copulari & iungi: item si solum vinum offeratur seu cōsecretur, sanguinem Christi esse sine nobis. Varias etiam disputationes mixtura illa peperit: an scilicet aqua illa simul cum vino, mutetur in sanguinem Christi, an vero vinum in sanguinem, aqua in phlegma mutetur. Quidam disputarunt, aquam sine mutatione accidentibus vini circūfusam in aere pēdere. Illæ disputationes extant Extra, de celebrat. Missarū, ca. Cū Marthæ.

Disputationes ex mixtura.

Hæc recitaui, vt candidus lector intelligat, quid hoc loco in controuersia positum sit. Si enim Pontificij mixtionē illam, vt consuetudinem adiaphoram, quæ verbo Dei nec mādata, nec prohibita sit, sed rationē habeat vero non dissimilem, seruarent & proponerent: nulla, vt de re indifferenti, esset controuersia. Falso enim IX. Canon nostros insimulat, quasi omnes illos damnemus, vt pugnātes contra Christi institutionem, qui vinum aqua temperatum in celebratione cœnæ Dominicæ vsurpant. Ita enim damnaremus totam ferme antiquitatem. Mixti enim calicis, antiquissimi scriptores, Iustinus & Irenæus meminerunt.

Sed quia Pontificij vrgent, 1. esse de necessitate præcepti, vt in ipsa actione cœnæ Dominicæ, mixtio illa fiat. 2. Non posse calicem Domini esse, si vinum solū sumatur, & verbis Christi benedicatur. 3. Quia ea quæ sunt sumptionis Eucharistiæ, tribuunt huic mixtioni, quod scilicet tunc populus Christo adunetur, quādo in calice aqua vino miscetur. Nostri igitur, vt hæ falsæ opiniones taxarērtur, & animis hominum eximerentur, exemplo & facto, recte ostenderunt, Christianā libertatem in illis quæ non sunt iuris & præcepti diuini, nō debere iugo seruitutis subiectā esse: cū præsertim tales, sicut iam dictū est, opiniones huic obseruationi affingantur. De vino enim, siue de genimine vitis, quod in Dominico calice fuerit, Euangelistæ expresse scribunt: nullam vero aquæ mentionem faciunt. Et etiamsi concedatur, verisimile esse, vinum illud antea fuisse temperatum: nullæ tamen circumstantiæ institutionis, speciem aliquam præbent, quod in ipsa actione cœnæ Dominicæ, Christus tunc cum calicem benedicendum acciperet, aquam in ipso calice vino miscuerit. Ineptum enim est, quod ex hospitis hydria quidam illud probare voluerūt: cum ex pelui, vnde Christus pedes discipulorum lauit, propior fuisset probatio. Vinum igitur, siue genimen vitis, est de substantia Dominici calicis, quod ad externum elementum attinet: an vero debeat esse vel merum vel mixtum, rubrū vel album, nō est de necessitate. Et tota hæc disputatio ex altera specie, omnium rectissime diiudicari potest. Panē enim esse de substantia cœnæ Dominicę certum est. An vero debeat esse triticeus, an fermentatus, an azymus, magna quondam contētione disputatum fuit: collectis etiam ex Scriptura argumentis, & grano tritici, & de die cœnę Dominicæ. Sed Ecclesia recte iudicauit, hęc esse libera, & non de necessitate Sacramenti. Et eadem plane est ratio, an vinum sit merum, an vero mixtum, rubrūne an album, præcipuum enim argumentum non necessario, sed probabiliter tantum concludit: temperatum scilicet, seu mixtum vinum fuisse, quo Christus in postrema cœna cum discipulis vsus est. Et tamen neque inde conficitur, in ipsa actio-

Euāgelistæ solius vini non aquæ meminerunt.

ne

ne cœnæ Dominicæ, Christum tunc quando calicem benedicturus sumebat, aquam miscuisse vino: nihil enim tale apud Euãgelistas animaduertitur.

Refutatio 2. argumenti. Alterum argumentum, quod ex latere Christi sanguis & aqua profluxit, nõ probat, in calice Dominico necessario debere aquã vino misceri. Quæ enim ad substantiam cœnæ Dominicæ pertinent, quæque in eius celebratione facienda sunt, ex iis, quę Christus in institutione in ea nocte qua tradebatur, fecit, sumenda & ostendenda sunt. Et vetusti patres omnes, quãdo interpretantur & tractant historiam illam, de sanguine & aqua profluẽtibus ex latere crucifixi Christi, accommodant eam ad gemina Ecclesiæ Sacramẽta: & per aquam, Baptismum, per sanguinem, Eucharistiã intelligunt: quæ interpretatio non male conuenit ad illud quod 1. Ioh. 5. scriptum est, de Christo veniente ad nos per aquam & sanguinem. Manifestum igitur est, necessitatem mixtionis aquæ cum vino, in Dominico calice, ex illa historia non demonstrari. Romani enim quidam Pontifices, & posteriores quidam Scriptores, vt Emissenus, cœperũt illam historiam torquere ad mixtionem aquæ cum vino in calice Domini. Possem vero multa absurda, Pontificiæ transsubstantiationi non ferenda ostendere, quæ ex illa interpretatione sequantur. Sed contentus ero, fundamenta rerum monstrasse.

Illa vero allegoria, quod aquæ in Apocalypsi populos significant, oppidò quam infirma probatio est. Certum est, Christum in vsu cœnæ se coniungere membris suis: sed vt illud fiat, nõ opus est mixtione aquæ & vini. Facit.n. hoc Christus exhibitione corporis & sanguinis sui: ad quam exhibitionem, pane & vino, iuxta institutionem suam vtitur. Nec vero humanæ constitutioni, de mixtura calicis cum aqua, hoc tribuendum est, quod proprium est coniunctionis corporis & sanguinis Christi. Et si allegoria illa vrgeatur, quia aquæ multæ sunt populi multi, plus sumendum esse de aqua quam de vino. Vnum enim est caput, membra vero multa sunt: & parum aquæ, valde parum de populo adunaret Christo: imo si allegoriis liberet ludere, mixtio aquæ cum vino, de adulteratione cœnæ Dominicę exponi posset. Notum enim est, quid Isaias intelligat, quando inquit: vinum tuum mixtum est aqua. Simplicissimum igitur & certissimum est, inhærere manifestis verbis institutionis cœnæ: & ea quæ necessaria & substantialia sunt in Sacramentis, distinguere ab aliis vel accidentibus, vel circumstantiis.

DE SACRIS LINGVA PEREGRINA PERAGENDIS.

CAPVT VIII.

ETsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, vt vulgari lingua passim celebraretur. Quamobrem retento vbique cuiusque Ecclesiæ antiquo, & à sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum matre & magistra, probato ritu, ne oues Christi esuriant, neve paruuli panem petant, & non sit qui frangat eis: mandat sancta synodus Pastoribus, & singulis curam animarum gerentibus, vt frequenter inter Missarum celebrationem, vel per se, vel per alios, ex iis quæ in Missa leguntur, aliquid exponant: atque inter cætera, sanctissimi huius sacrificij mysterium aliquod declarent, diebus præsertim Dominicis & festis.

CANON IX.

Si quis dixerit, Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars Canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse: aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere, aut aquam non miscendam vino in calice offerendo, quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

EXAMEN.

Si qua species reformationis de Tridentino concilio esse potuisset, ipsa rei ęquitas & euidentia hoc impetrare debuisset: vt quod in Ecclesiasticis conuentibus, lingua fideli populo peregrina & ignota agitur, in lectionibus Scripturæ, in precationibus, gratiarum actionibus, benedictionibus, & præcipuè in administratione Sacramentorum corrigeretur. Lectiones enim ideo recitantur, vt populus erudiatur: Psalmi & Hymni canuntur, vt per verbum deuotio populi excitetur. Publicę preces & Eucharistiæ, debent Sacerdoti communes esse, non tantum cum clericis, sed cum omni fideli populo: sicut ostendit Chrysostomus homilia decimaoctaua, in secundam ad Corinthios, ita vt sacerdote verba præeunte, vere respondere possint, Amen. Et celebrationem Cœnæ, Christus expresse fieri mandauit in sui commemorationem, ita vt mortem Domini simul annuncient, qui de pane Domini edunt, & de poculo bibunt, iuxta Pauli interpretationem. Iam vero Christus ea lingua vsus est, quæ tunc erat popularis, & ab omnibus intelligi poterat. Et quidem in Pentecoste, ideo Apostolis datum est donum linguarum, vt omnibus sub cœlo populis, doctrinam Euangelij proponere, & Sacramenta administrare possent, ea lingua quæ singulis populis nota esset, & ab omnibus intelligeretur. *Christus vsus lingua populari.* Et locus extat manifestissimus apud Paulum, prima Corinthiorum decimo quarto, vbi ex professo & multis quæstionem illam in vtramque partem tractat: qua scilicet lingua Ecclesiæ proponendæ sint Scripturæ lectiones & explanationes, publicę preces, gratiarum actiones, Hymni seu Psalmi, & benedictiones seu Sacramentorum administrationes. Vbi enim Paulus εὐλογίαν nominat εὐχαριστίαν, veteres recte intelligunt administrationem cœnæ Dominicæ: illam enim veteres Eucharistiam vocarunt: & 1. Corinth. 10. Paulus inquit: Poculum benedictionis quod benedicimus. Ostendit autem Paulus, fuisse suo tempore, qui donum linguarum coram Ecclesia ostentare voluerunt, ita vt lectiones Scripturę, publicas preces, Psalmos, gratiarum actiones, & Sacramentorum administrationem, lingua idiotis peregrina & ignota tractarent. Et memorabile est quod Ambrosius annotauit, illos quos Paulus perstringit, fuisse præcipue ex Hebræis, qui apud homines Græcos & alios, in tractatibus aut oblationibus, aliquando Syra lingua, plerunq; Hebraica vsi sint, ad commendationem: quia scilicet lingua sancta sit, qua primitus ipse Deus, Patriarchæ & Prophetæ vsi sint. Et certe magnificus hic fuit prætextus, de lingua sancta. *Pauli præceptum de vsu eiusmodi linguæ, quæ in publicis cõuentibus intelligi possit.* Sed Paulus simpliciter pronunciat: Quia in conuentibus Ecclesiasticis, omnia debent fieri ad ædificationem Ecclesiæ: ideo vtendum esse ea lingua quæ intelligi possit, ab illis etiam qui locum idiotarum implent: populum enim non posse ædificari, nec recte Amẽ dicere, nisi intelligat quid dicatur. Et illam sententiam multis argumentis probat: diuersum vero sentientes & facientes taxat, reprehendit: vtque inutilia illa quæ Ecclesiam non ædificant, sed in aerem funduntur, emendentur flagitat. Et hoc modo confirmat, omnia in Ecclesia fieri ordine, cum decoro, & ad ædificatio-

nem. Nihil igitur est quod Pontificij prætendunt, ex vsu Latinæ linguæ, apud eos quibus ignota illa est, conciliari & addi sacris ornatum, decorum & maiestatem. Illud enim de lingua sancta, plausibili specie Apostolorum tempore dici potuit. Sed Paulus affirmat, ideo in sacris cõuentibus vtendũ esse lingua idiotis nota: vt omnia in Ecclesia fiant cum decoro, ordine, & ad ædificationem. Et in cõclusione Paul⁹ de illa sua disputatione, duo ponit. 1. Ita in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. 2. Si quis spiritualis est, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini mandata sunt. Habemus igitur, quæ sit de hac quæstione Domini sententia, quæ Apostolorum doctrina, & quæ fuerit Apostolicæ Ecclesię obseruatio. Et de diuersum sentiẽtib. Paulus magna vehemẽtia addit: Si quis ignorat, ignoret.

Purioris antiquitatis exemplum.

Hanc Pauli doctrinam, tota antiquitas magno consensu diligenter obseruauit, vtens in sacris ea lingua quæ singulis in locis, si non popularis erat, tamen ab Ecclesia intelligebatur, qualis ratio fuit Latinæ linguæ in Aphrica Augustini tẽpora. Et si qui diuersum tẽtabãt, serio reprehẽdebãtur. Sicut Ambrosius in 14. caput 1. ad Cor. reprehẽdit, quod quidam Latini homines soliti fuerint suo tẽpore Græce cantare, oblectati sono verborum, cum quę dicerẽt, nec ipsi, nec alij intelligerẽt. Ita vsus peregrinæ linguæ in sacris, iuxta Ambrosium, primum tentatus fuit apud Græcos in Hebręa lingua: postea apud Latinos, in Græca lingua. Sed fuerunt tũc

Qua occasione vsus Latinæ linguæ in Ecclesias irrepserit.

qui illud institutum ex verbo Dei reprehenderunt & represserunt. Postea vero cum nemo esset qui ex verbo Dei resisteret, vsus Latinæ linguæ in sacris, apud illos quibus lingua illa nõ est nota, paulatim inualuit, quod tamen non est vetustissimũ. In Pontificali enim, Lectoribus in ordinatione dicitur: Studere lectiones sacras distincte & aperte, ad intelligentiam & ædificationem fidelium proferre. Et circa annum Domini 1200. Innocentius III. in Cõcilio generali ita decreuit: Quoniam in plerisque partibus permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores: districte præcipimus, vt Pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœcesium, prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitatem rituum & linguarum, diuina illis officia celebrent, & Ecclesiastica Sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter, & exemplo.

AEneas Syluius de Cyrillo Morauorum præsule.

Et de Cyrillo, Morauorum pręsule, qui fuit circa annum Domini 900. AEneas Syluı⁹ in historia Bohemica cap. 13. scribit: Ferunt Cyrillum cũ Romæ ageret, Põtifici supplicasse, vt Sclauorum linguaaius gentis hominibus quam baptizauerat, rẽ diuinam faciens vti posset. De qua re dum in sacro senatu disputaretur, essentque nõ pauci contradictores, auditam vocem tanquam de cœlo in hæc verba missam. Omnis spiritus laudet Dominũ, & omnis lingua confiteatur ei. Indeque datũ Cyrillo indultum, &c. Hodie etiam idem seruant populi, qui Romani Pontificis tyrannidi non sunt subiecti: vt Syri, AEthiopes, Armanij, Moscouitæ, &c.

Quid vero Tridentinum Conciliũ de hac quæstione decernit? Concedit, Missam continere magnam fidelis populi eruditionem, non tamen visum fuisse Cõcilio, expedire vt vulgari lingua passim celebraretur. Atqui iuxta Ambrosij dictum, docere & erudire nemo potest, nisi intelligatur: intelligi autem lingua non potest, nisi nota sit. Contraria igitur sunt. Missa debet seruire populi eruditioni: & tamẽ celebrãda est lingua, populo peregrina & ignota, nisi hoc forsan velint, Missam quidem continere eruditionem, sed eam non esse populo communicandam, sed per ignotam linguam occultandam. Sed quas rationes afferũt? Ritus, inquiunt, antiquus est. Atqui antiquior & antiquissimus est diuersus ritus, de lingua vulgari & nota,

Quomodo Pontificij defendant vsum peregrinæ linguæ in Ecclesia.

sicut ostendimus. Sed trecentorum annorum præscriptio, Pontificiis (vt video) tota antiquitas est: ita vt ad antiquitatem non pertineat, quod à Domino mandatum, ab Apostolis traditum, & in Ecclesia à mille quingentis annis obseruatum fuit. Quid vero opponunt manifestissimis Pauli sententiis, 1. Corinth. 14. Hoc sane operæpretium est audire. Romana, inquiunt, Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater & magistra, ritum peregrinæ & populo ignotæ linguæ probauit. Hoc igitur magisterium Romana Ecclesia sibi sumit, vt cõtra ea, quæ Dominus mandauit, quæ Apostoli tradiderũt, quę Apostolicæ & primitiuæ Ecclesiæ seruarunt, possit diuersum statuere, & cõtrarium approbare: vt scilicet impleat quod scriptum est 2. Thess. 2. In templo Dei, tanquam Deus sedet, extollens se super omne quod dicitur Deus.

Aliquam tamẽ libertatem synodus ostendit: vt scilicet aliquando aliquid ex iis quæ in Missa leguntur, exponatur. Quod si ita intelligerẽt, vt lectionibus & precib⁹, Latine primũ pro iis qui intelligunt, recitatis, statim subiungeretur interpretatio in vulgari lingua, vt etiã populus posset Amen dicere: aliqua esset species reformationis, & aliqua congruẽtia ad illud quod 1. Corint. 14. Paulus dicit: Si lingua quis loquitur, fiat hoc ἀνὰ μέρος, hoc est, per vicissitudinem, vt sit vnus qui interpretetur: vt ita tota Ecclesia, quæ & ex doctis & ex idiotis constat, ædificetur. Et hanc cõsuetudinem, Iohannes Billet dicit fuisse in quibusdam Ecclesiis, vt pronunciato Latine Euangelio, statim in vulgari populo exponeretur.

Hæc certe vicissitudo Latinæ & vulgaris linguæ, in nostris Ecclesiis vbi scholæ frequentiores sunt seruatur, vt & docti & idiotæ ædificẽtur. Sed hæc nõ est Tridentina mẽs, vt ipsæ lectiones, conciones & orationes, vulgari lingua recitentur: sed illis simpliciter deputãt Latinã linguam. Alias vero nõ prorsus prohibent, quin aliquando aliquid quãtum libuerit declaretur: quid scilicet fiat & agatur in Latinis illis lectionibus, cõcionibus & orationibus, exceptis tamẽ mysteriis Canonis. Paulus vero dicit: Qui lingua loquitur, si nõ sit qui interpretetur, taceat in Ecclesia: sibiipsi vero priuatim loquatur, & Deo. Et Ambrosius inquit: Si vtique ad ędificãdã Ecclesiã conuenitis, ea debẽt dici, quæ intelligant audiẽtes. Nã quid prodest, vt quis lingua loquatur quã solus scit, vt qui audit, nihil proficiat? ideo tacere debet in Ecclesia, vt ij loquãtur, qui prosint audiẽtib⁹. Huc etiã pertinet illud, cujus mentionem faciunt in 5. capitulo, & quod in 9. Canone, anathematis fulmine defendunt, recte fieri, quod scilicet pars Canonis, & verba cõsecrationis, summissa voce proferãtur, vt illi etiam qui intelligere possent, non exaudiãt. Christus autem in celebratione cœnæ suæ mãdauit fieri sui commemorationẽ, nõ per silẽtiũ, aut tacito modo: sed sicut Paulus explicat, per annũciationẽ. Neque enim Christus ita instituit Sacramẽta, vt actio quidẽ esset visibilis & publica, verbũ vero, quę est pręcipua pars Sacramẽtorum, occultetur, & silentio sepeliatur.

Et Pau-

Et Paulus 1. Cor. 14. diserte distinguit hæc duo: in Ecclesia loqui, de iis scilicet, quæ ad publicum ministerium pertinent: & priuatim sibiipsi, & Deo loqui. Ideo tota antiquitas, exclusis illis qui non poterant interesse mysteriis, voce quæ à circumstantibus & exaudiri & intelligi poterat, preces, gratiarum actiones, præcipue vero verba cœnæ pronunciauit, ad quæ populus respondit, Amen.

Dionysius apud Eusebium. Ita Dionysius apud Eusebium lib. 7. ca. 9. scribit de quodam ab hæreticis baptizato, cum & gratiarum actionem in Ecclesia audiisset, & ad illam vna cum aliis Amen accinuisset, τὴν εὐχαριστίας ἐπακούσαντα, συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμήν.

Bessarion. Bessarion de Sacramento Eucharistiæ dicit, sacerdotem in Orientali Ecclesia, alta voce verba illa pronunciare: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.

Augustinus. Augustinus ad Orosium quæstio. 49. Qualem clamorem faciat vniuersa Ecclesia, dum potatur sanguine Christi, & dicit Amen, tu ipse si potes considera. Et breuiter, omnes descriptiones liturgiarũ, quæ extant apud veteres, idem testantur. In Liturgia quidem, quæ Chrysostomi titulum præfert, aliquoties occurrit: Sacerdos erat μυστικῶς secreto, & concludit ἐκφώνως alta seu sublata voce. Sed mystica illa recitatio precum non facta fuit sub silentio, vt nemo exaudire posset, sed quia opponitur τῷ ἐκφώνως, significat quod quædam preces non tam alta & sublata voce decantatæ fuerint. Nam homilia 18. in secunda ad Corinth. dicit, & preces & gratiarum actiones in celebratione Eucharistiæ, populo cum sacerdote communes fuisse. Expresse igitur & aperte, ita vt audiri & intelligi possent, etiam quæ non alta voce cantabantur, pronunciata fuerunt tempore Chrysostomi. Non enim sibi & Deo, sed Ecclesiæ, iuxta Pauli dictum, in precibus illis sacerdos loquitur. Extat hac de re constitutio Iustiniani, quæ in Nouellis est 123. in hæc verba: Iubemus vt omnes, Episcopi pariter & presbyteri, μὴ κατὰ τὸ σιωπώμενον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης, hoc est, non sub silentio, vel tacito modo, sed clara voce, quæ à populo exaudiri possit, sacram oblationem & preces in sancto Baptismate adhibitas celebrent: quo maiore exinde deuotione, in depromendis Domini Dei laudibus, audientium animi efferantur. Ita enim Apostolus docet 1. Corinth. 14. &c. His igitur de causis conuenit, vt inter cæteras preces, & ea quæ in sancta oblatione dicuntur, clara voce Deo proferantur, scituris sacerdotibus, quod si quid horum neglexerint, & in horrendo iudicio magni Dei de his rationem reddent. Neque nos cum hæc cognoscemus, conquiescemus, relinquemúsque inulta. Hæc Iustinianus.

Tridentini vero Patres cap. 5. contra totius antiquitatis sententiam decernunt, mentes fidelium, ad rerum diuinarum meditationem & contemplationem excitari & sustolli, si tacita voce verba consecrationis proferantur: cum Paulus fidem pronunciet esse, non ex silentio, sed ex auditu verbi Dei. Et operæpretium est obseruare, quod ipsi Pontificij scriptores fatentur, non vetus esse illud secretæ institutum, cuius rationem hanc fuisse recitant. Dicunt, olim publice & alta voce precem Canonicam recitatam. Sed cum verba illa per vsum etiam à laicis scirentur, pastores quosdam in agro super panem & vinum illa recitasse, & repente carnem & sanguinem ante se inuenisse: atque ita diuinitus percussos, interiisse. Inde vero sub anathemate preceptum est, de cætero sub silentio dicendum Canonem. Ita Honoratus & Biliet: quasi vero magica esset illorum verborum ratio. Innocentius causam hanc assignat: Ne sacrosancta verba vilescerent, si omnibus etiam laicis nota essent. Hoc certe periculum Spiritus sanctus non præuidit, cum Paulus commemorationem Christi interpretaretur annunciationem. Sed & hoc Pontificiorum institutum, Deus electis in bonum vertit: ne scilicet aures ipsorum, abominatione Canonis contaminarentur.

Trident. contra ipsum Iustinianum. Quia vero Iustinianus damnat eos qui verba consecrationis, & preces Eucharistiæ tacita voce, quæ à populo non exaudiatur, proferunt: Tridentina igitur synodus illam Iustiniani constitutionem anathemate iugulat, in 9. Canone: Si quis dixerit, ritum quo submissa voce pars Canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, anathema sit. Ita scilicet compendiose expediunt, vbi vident sibi & Scripturæ & antiquitatis sententiam obstare.

DE POENITENTIA, EX SESSIONE IIII. SVB Iulio tertio.

CAPVT I.

De necessitate & institutione Sacramenti pœnitentiæ.

SI ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo, ipsius beneficio & gratia susceptam, constanter tenerentur: non fuisset opus, aliud ab ipso Baptismo Sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus diues in misericordia, cognouit figmentum nostrum: illis etiam vitæ remedium contulit, qui sese postea in peccati seruitutem, & dæmonis potestatem tradidissent: Sacramentum videlicet pœnitentiæ, quo lapsis post Baptismum, beneficium mortis Christi applicatur. Fuit quidem pœnitentia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam qui Baptismi Sacramento ablui petiuissent: vt peruersitate abiecta & emendata, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. Vnde Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apostolorum Petrus, peccatoribus Baptismo initiandis pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum. Porro nec ante aduentum Christi pœnitentia erat Sacramentum, nec est post aduentum illius cuiquam ante Baptismum. Dominus autem Sacramentum tunc præcipue instituit, cum à mortuis excitatus insufflauit discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata, reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum Patrum consensus semper intellexit: & Nouatianos, remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica, tanquam hæreticos explosit atque condemnauit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum, sancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annunciandi contra huiusmodi Sacramenti institutionem falso detorquent.

CANON I.

Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia pœnitentiam non esse vere & proprie Sacramentum, pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, verba illa Domini Saluatoris: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi, & retinendi in Sacramento pœnitentiæ, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit: detorserit autem contra institutionem huius Sacramenti, ad autoritatem prædicandi Euangelium, anathema sit.

EXAMEN.

Doctrina de pœnitentia, præbet illustre testimonium bonitatis & misericordiæ Dei erga miseram & corruptam hanc nostram naturam. Quia enim propter naturæ corruptionem, in hac vita in multis sæpe labimur omnes: imo septies in die cadit etiam iustus. Propter Diaboli enim insidias, & mundi scandala, etiam qui renati fuerant, aliquãdo ex carnis infirmitate lapsibus præoccupantur: sæpe etiam ex malitia carnis, in atrocia scelera se præcipitãt. Deus igitur vsque adeo ostendit se nolle mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, vt etiam lapsis post Baptismum, si conuertantur, voluerit reditum patere in gratiam. Et quidem ipse instituit, ordinauit & præscripsit certum modũ & rationem, quomodo post lapsus conuersio ita fieri, & pœnitentia ita agi debeat, vt certi simus, ex diuina promissione non rursus reconciliari Deo, & cõsequi remissionem peccatorum: imo ipse spiritu suo per verbum inchoat, efficit & operatur in nobis ea quæ ad pœnitentiam seu conuersionem pertinent. Omnino igitur in Ecclesia, necessaria est explicatio veræ & sanæ doctrinæ, ex verbo Dei, de salutari pœnitentia. Illa vero à nostris, Dei beneficio, ex fontibus Propheticis & Apostolicis, à confusionibus & corruptelis Scholasticæ doctrinę, feliciter repurgata, & iustis tractationibus explicata est. Et quia instituti nostri nõ est, iusta methodo & integra tractatione, totum locum de pœnitentia repetere & retexere: cum quidem videam, præter opinionem scriptionem hanc excrescere: ea tantum annotabimus, quæ ratio examinis Tridentinorum Decretorum requirere videbitur.

In primo igitur capitulo ostendendum est, quid proprie illud sit, quod hoc loco in cõtrouersia positum est, quando disputatur, an pœnitẽtia sit vere & proprie Sacramentum. Et quia Põtificij verum statum huius controuersiæ, solent turbare mixtione & confusione aliarum quæstionum, quæ ab Anabaptistis & aliis phanaticis disputantur: principio igitur quæstiones illas, monstrata Ecclesiarum nostrarum sententia, remouebimus & seiungemus: vt eo commodius ad illud, quod proprie in controuersia positum est, perueniamus.

Opiniones quæ vt impiæ dãnari soleant ab Ecclesiis Augustanæ confessioni addictis.

Primo igitur nostri expresse docent, baptizatos in hac vita, si admittant actiones contra conscientiam, non retinere, sed excutere fidem & Spiritum sanctum, amittere gratiam iustificationis, & vitam æternam: ac reos fieri iræ Dei, & æternæ dãnationis, nisi rursus conuertantur, & agant pœnitentiã. Et quæ illa peccata sint ex Scriptura declarant: vt Romano. 8. 1. Corinth. 6. Galat. 1. & 5. Ephes. 5. Colossen. 3. & ex aliis locis. Duodecimus itaque articulus Augustanæ confessionis damnat illos, qui vel fingunt, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, vt peccare non possint: vel qui blasphemant, semel iustificatos non posse amittere Spiritum sanctum, in quantiscunque sceleribus se voluent.

Secundo. Nequaquam sumus Nouatiani, qui semel iustificatis, si post Baptismum lapsi essent, omnem spem veniæ & reconciliationis cum Deo, vel prorsus negabant, vel in dubium reuocabant, etiamsi rursus conuerterentur, & pœnitentiam agerent. Summa enim gratitudine celebramus immensum illud beneficium misericordiæ Dei, quod promisit, lapsos post Baptismum, se rursus in gratiam velle recipere, quocunque tempore, & quotiescunque conuertuntur.

Tertio. Est & hoc extra controuersiam apud nos, neminem posse Deo reconciliari, & remissionem peccatorum consequi, nisi agat pœnitentiam. Nam cor impœnitens, cumulat sibi iram Dei, Roman. 2. & Lucæ 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis.

Quarto. Nec quisque sibi fingere debet peculiarem modum agendæ pœnitentiæ, vt Deo reconcilietur: sed illa est vnica & vera ratio salutaris pœnitentiæ, quæ in verbo Dei traditur & præscribitur.

Quinto. Hoc etiam apud nos extra dubitationem est, Deum in Scriptura instituisse & ordinasse certa media, per quæ lapsis post Baptismum si cõuertantur, beneficiũ mortis Christi vult applicare & obsignare, ad reconciliationem & remissionem peccatorum. Damnantur itaque Enthusiastę & Epicurei, qui fingunt Deum ἀμέσως, sine vsu ministerij, sine pœnitentia & fide, donare lapsis reconciliationem & remissionem peccatorum. Et illud ordinarium medium seu organõ, per quod Deus in hac vita nobiscum agit, in iis quæ ad salutẽ nostram pertinent, nostri docent esse ministeriũ verbi & Sacramentorum. Ministerio enim legis peccata arguuntur, conscientiæ timore iræ & iudicij diuini terrentur. Deinde sic territis & contritis, Deus gratiam & remissionem peccatorum, per ministerium Euangelij offert & proponit: ac vult, vt apud Deum, per & propter Christum, fide in verbo & Sacramentis, reconciliationem quæramus, apprehendamus & accipiamus.

Constantinus aduersus Nouatianos.

Merito itaque improbatur Acesij Nouatiani dictum, qui in Tripart. lib. 1. c. 13. ad Constantinum Imperatorem inquit: Inuitãdos quidem lapsos ad pœnitentiam: spem vero remissionis, non à sacerdotibus, sed à Deo solummodo expectandam, qui solus potestatem habeat remittendi peccata. Prudenter enim, & pie respõdit Constantinus: Scalam igitur admoue Acesi, & in cœlos ascende, quia ministerij vsum tollis. Ambrosius Nouatianorũ opinionẽ ita describit: Pœnitentibus post lapsum, non simpliciter sane præcidendam esse omnem spẽ veniæ: sed Sacerdotes nec posse nec debere illis, ministerio Euangelij remissionem peccatorũ annunciare, vel absolutionẽ impertiri: ne Dei, sicut simulabant, partes audaci temeritate sibi vsurparẽt. Illos igitur qui extra & pręter ministerium verbi & Sacramentorũ, vel quærunt, vel quærendã docent reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, serio improbat Augustana confessio.

Status controuersiæ.

Hęc principio recitanda fuerunt, vt status controuersiæ quæ de pœnitentia est, inter Pontificios & inter Augustanam cõfessionem, clare & distincte, remotis & sepositis aliis quęstionibus, constitui & mõstrari posset: ne quis vel existimet vel cauilletur, nos phanaticas illas opiniones, quas iam ostendi à nostris damnari, fouere & tueri, quando cum Põtificiis disputamus, an pœnitẽtia sit vere &

proprie sacramentum. Nam in eo quidem controuersia posita est, quod Pontificij asseuerant, pœnitentiã, qua lapsi Deo reconciliantur, esse peculiare sacramentum, quo lapsis post baptismum, beneficiũ mortis Christi applicatur. Sed addenda est declaratio, quis sit sensus, & quę sit causa huius certaminis. Apologia igitur Augustanæ confessionis, ne videatur præter necessitatẽ, de verbis potiꝰ quã de reb. ipsis contendere, aliquoties diserte declarat: Cum voce & ministerio absolutionis, id quod proprium est sacramentorũ, singulis credẽtib. applicetur generalis promissio Euangelij, de reconciliatione cum Deo, & remissione peccatorũ propter meritum Christi: se non pugnare, quo minus hac ratione, hoc respectu, propter hãc causam, & in hũc sensum, pœnitentia appelletur sacramentũ.

Quo respectu confessio Augustana pœnitentiam vocet sacramentũ.

Et licet ex diuina institutione, non habeat tale externum & materiale elementum, quale est in baptismo & in Eucharistia, quod ad integram definitionem, & genuinam proprietatem sacramenti requiritur: tamen quia appellatio sacramenti est ἄγραφος, & valde late patet, si res ipsæ saluæ essent, de vocabulis facile posse consensionem constitui, inter illos, qui non amant λογομαχίας.

Sed hac declaratione, Pontificii in hac disputatione non patiuntur sibi satisfieri. Aliud igitur est, propter quod tam pertinaciter dimicãt, pœnitentiam esse vere & proprie sacramentum. Et hæc obseruatio monstrabit verum statum huius controuersiæ: & simul etiam ostendet, non esse cõtentionem de vocabulis, sed certamẽ de re longe grauissima, quando Pontificii disputant, pœnitentiã esse vere & proprie sacramentũ. Quia enim sacramentũ, iuxta ipsorum definitionem, est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ita vt eius & similitudinem gerat, & causa existat: quærunt igitur, quodnam sit materiale elementum in pœnitẽtia, quod accedente verbo absolutionis fiat sacramentum, non tantum significans, sed causans, (sicut ipsi loquuntur) gratiam pœnitentiæ, hoc est, reconciliationem cũ Deo, & remissionem peccatorum. Respondet autem compendium Theologiæ, materiã seu elemẽtum, hoc loco large accipiẽdum esse, pro omni re, siue sit substantia externa, siue actio humana. Atq. ita in pœnitentiæ sacramento, dicit elementũ esse exteriores actiones, seu operationes hominis pœnitentis: cordis scilicet contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem. Et si verbum absolutionis, à sacerdote prolatum, ad illud elementum, hoc est, ad operationes humanas accedat, tũc fieri inde sacramentum, quod sit causa efficiens & conferens gratiam, hoc est, reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Peccatorem igitur post baptismum lapsum, quãdo quærit & ambit reconciliationem cũ Deo, & remissionem peccatorum, Pontificii per sacramentum suum pœnitentiæ, deducunt ad humana seu propria opera: vt illa, accedente verbo absolutionis, fiant & sint sacramentũ, hoc est, causa efficiens & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum. Ideo in compendio Theologiæ, talis traditur differentia: Baptismus & Eucharistia, consistunt in passione eius, qui sanctificatur, & non in actione, nisi per accidens, hoc est, sunt Dei actiones, offerentis & exhibentis beneficia Mediatoris. Et nos tantum ea ad nos recipimus, quę Deus sua actiones in illis sacramẽtis exhibet. Pœnitentiæ verò sacramentum, cõsistit essentialiter in actu eius, qui sanctificatur. Atque adeo ipse actus noster, est materia sacramẽti. In aliis, vt Baptismo & Eucharistia, quæ sine actu nostro operantur, requiritur exterior materia. Hæc ibi.

Vt autem manifestus euadat, de re necessaria, & lõge grauissima certamen esse, quando disputatur, an pœnitentia tale sit sacramentum, sicut Põtificii contendunt: opponamus recitatæ iam Pontificiorum sententiæ, de sacramẽto pœnitentiæ, antithesin: quam viam & rationem reconciliationis cum Deo, scriptura, & doctrina, & exemplis peccatori post lapsum mõstret & proponat. Scriptura igitur duo genera doctrinæ proponit, legẽ scilicet, & Euangeliũ. Et lex quidem arguens peccata, & proponẽs grauissimas cõminationes Dei, est malleus ille Ierem. 23. per quem Deus conterit petras, hoc est, spiritũ contribulat, cor cõterit & humiliat vt vera & seria agnitione multitudinis & magnitudinis peccati, & iræ Dei aduersus peccatũ, animus incipiat peccatum odisse & detestari, iram & iudicium Dei timere, ita vt nollet in æternũ sub illis perire, sed gemitu suspirat, & luctatur, vt ab illis liberetur. Ibi lex habet quidẽ, & proponit promissiones vitæ: sed sub conditione perfectæ impletionis: sed scriptura addit declarationẽ: Quia lex spiritualis est, & de eius impletione, hæc est Dei sentẽtia: Qui nõ in omnib. permanserit, maledictus esto, ideo coram Deo, ex operibus legis, nulla caro iustificatur, Rom. 3. Sed qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Gal. 3. Ita per legem agnitio peccati, Rom. 3. & lex iram operatur, Rom. 4. Scriptura igitur omnia concludit sub peccatum, Gal. 3. Euangelium verò docet, id quod legi propter carnem nostram impossibile erat, Deum præstitisse misso filio, Romano. 8. Monstrat igitur Christum agnum Dei, factum pro nobis sub lege, vt obediẽtia & passione sua pro nobis, iudicio Dei in lege patefacto satisfaceret. Et illũ mediatorem pater in Euangelio proponit propitiationem, fide in sanguine ipsius per remissionem peccatorum, Roman. 3. Hæc enim est voluntas patris, vt omnis, qui credit in filium, non pereat, sed habeat vitam æternam, Iohan. 6. Atque ita Euangelium, contritis & territis cõscientiis annunciat, offert & proponit gratiam Dei, reconciliationem, & remissionem peccatorum, gratis propter meritum Christi: & vult, vt illud beneficium mediatoris, fide quisque apprehẽdat, & sibi applicet. Ministerium verò priuatæ absolutionis, generalem illam Euangelii promissionem, ad singulos petentes applicat: Vt fides eo firmius statuere possit, sibi certo à Deo donari & applicari beneficia passionis Christi. Et in vsu cœnæ Dominicæ, nouum Testamentum, quod scilicet Deus propitius vult esse peccatis nostris, & iniquitatum nostrarũ obliuisci, singulis fide sumentibus Christus exhibet, applicat & obsignat precioso pignore corporis & sanguinis sui. Et tunc recte dicitur: Confide fili, remittũtur tibi peccata tua. Omnes enim Prophetæ testimonium perhibent, per Christum remissionem peccatorum accipere omnes, qui credunt in nomen eius. Et hæc est illa ratio reconciliationis cum Deo: cui obscurandæ, labefactandæ & euertendæ, opposita est Pontificiorum disputatio de sacramento pœnitentiæ, eo modo sicut dictum est: vt scilicet peccatorem, post lapsum quærentem reconciliationem cũ Deo, & remissionem, abducant à fide obediẽtiæ, passionis & satisfactionis Christi, ad fiduciam actionis, propriæ contri-

tionis, confessionis & satisfactionis: vt si ad illa nostra opera accedat verbum absolutionis, tũc habeamus causam efficiẽtem & conferentem reconciliationem, & remissionem peccatorũ. Et hic est verus status cõtrouersiæ, quando disputatur, an pœnitentia tale sit Sacramentum, sicut Pontificij volunt.

Operæprecium autem est obseruare, quomodo & vnde probent & confirment suam illam pœnitẽtiam esse tale Sacramentum. Et primo ante aduentum Christi in carnem, hoc est, tempore veteris Testamenti, fuit pœnitentia, per quam lapsi post circumcisionem, Deo rursus reconciliati fuerunt. Sed illam pœnitentiam Tridentinum capitulum negat fuisse Sacramentum: tale scilicet, sicut ipsi de sua pœnitentia loquuntur. Atqui valde hoc mirabile est. In pœnitentia enim veteris Testamenti, fuerunt illustria externa signa contritionis, leguntur exempla publicæ confessionis peccatorum. Sorori Mosis, & Dauidi, post reconciliationem impositæ fuerunt à Deo castigationes.

Et ex illis exemplis, Pontificij suam satisfactionem probare conantur. Potestas etiam remittendi peccata fuit in veteri Testamento: eius enim illustre exemplum extat in historia Dauidis. Et hæc est tota definitio Sacramenti pœnitentiæ: contritio scilicet, confessio, satisfactio & absolutio. Et tamen negant pœnitentiam tempore veteris Testamenti fuisse Sacramentum: ideo forsan, quia ibi confessio etiam quæ coram Ecclesia fiebat, non sacerdoti in aurem, sed Deo facta fuit. Et castigationes post reconciliationem, non à sacerdote, sed ab ipso Deo impositæ fuerunt. Nathan etiam Dauidem absoluit, non sua iudiciaria aliqua potestate, sed ministerio, ita quod Deus per Prophetæ ministerium remitteret Dauidi peccata. Et sicut Petrus inquit Acto.10. Prophetæ docuerunt, remissionem peccatorum in conuersione accipi, nec propter, nec per pœnitentium opera, sed propter promissum benedictum semen, per fidem in ipsum. Quia igitur Patriarcharum & Prophetarum pœnitentia, in multis cum Pontificia non conuenit: ideò merito negant, pœnitentiam tempore V. Testamenti, fuisse tale sacramentum, sicut ipsi de sua pœnitentia disputant.

Nos verò illam aduersariorum confessionem libenter accipimus, quod scilicet per annos quater mille à condito mundo, pœnitentia non fuerit tale sacramentum, sicut Pontificij disputant: & quod toto tempore V. Testamenti, non fuerit talis ratio, & talis modus reconciliationis cum Deo post lapsum, qualem Pontificij in sacramento suæ pœnitentiæ præscribunt. Apostoli verò, & Petrus Act.10. & Paulus Act.26. affirmat se de pœnitentia in Deum, & de accipienda remissione peccatorum non aliter docuisse quàm Prophetas. Hæc obseruatio postea habebit vsum. Quando enim Pontificij ad sacramentum suæ pœnitentiæ comprobandum, afferunt testimonia & exempla ex veteri Testamento: rectè possumus respondere, nihil inde probari, quia Tridentinum capitulum pronunciat pœnitentiam in veteri Testamento non fuisse sacramentum.

Secundò, Baptista prædicauit pœnitentiam in remissionem peccatorum. Summa enim prædicationis Christi ita describitur: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio, appropinquauit enim regnum cœlorum. Sed Tridentinum capitulum pronunciat, ante resurrectionem Christi, pœnitentiam nõ fuisse sacramentum, nec pœnitentiam ante baptismum esse sacramentum. Docuit autẽ & Baptista & Christus, de contritione. Baptistæ auditores confessi sunt peccata sua, Matt.3. vbi etiam de faciendis fructibus dignis pœnitentia grauiter concionatur. Christus etiam priuatam absolutionem impertiit, Matth.9. & Luc.7.

Quare igitur iuxta definitionem, pœnitentia illa Pontificiis non est sacramentum? Respondeo: Quia contritio fuit interior, & confessio nõ habuit enumerationem singulorum delictorum. Christus etiam absolutionem impertiit, nõ præmisso processu iudiciali, & imposita mulcta: sed gratis iis, qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant, & quærebant reconciliationem. Et summa, quia in illa pœnitentia, gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata: quia etiam tam Baptista quam Christus, fidem in filium mediatorem, partem conuersionis necessariam ad consequendam remissionem prædicarunt. Propter has causas, talis pœnitentia Pontificiis non est sacramentum, id quod diligenter expendatur. Concedit itaque, & fatetur Tridentinum Concilium, sacramentum suæ pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium vel exemplum, sicut non in V. Testamento, ita nec in concionibus Baptistæ & Christi ante resurrectionem.

Tertiò, Vnicum monstrant in scriptura fundamentum. Tridentinum enim capitulum dicit, sacramentum pœnitẽtiæ, sicut illud Pontificij describunt, à Christo institutum post resurrectionem, cũ insufflans in discipulos, diceret: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. Expendendum igitur est, an illa Christi sentẽtia, hoc quod Pontificij volunt, efficiat: ad remissionem scilicet peccatorum necessariam esse contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem: ita vt externæ illæ operationes pœnitentium, sint materia: ad quas, si verbum absolutionis accedat, fiat inde sacramentum, quod sit causa efficiens, & conferens reconciliationem & remissionem peccatorum, hic enim est status controuersiæ. Nouatianos igitur, qui extra ministerium Euangelij, docebant quærendam & expectandam esse reconciliationem & remissionem peccatorum, iure damnatos esse fatemur. Et ministris Ecclesiæ, datam esse à Christo potestatem, remittendi & retinendi peccata, si dextre intelligatur, nemo nostrum negat. Nam Matth.10. Marc.3. & 6. Luc.10. Christus eligens & emittens Apostolos ad prædicandum, dat ipsis ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, potestatem & virtutem. Et Paulus 2. Corint.10. & 13. dicit, sibi à Domino datam potestatem, non ad destructionem, sed ad ædificationem.

Illa verò potestas remittendi peccata, non ita intelligenda est data sacerdotibus, quasi Deus ea se abdicarit, & eam prorsus transtulerit in sacerdotes, ita vt in absolutione non Deus ipse, sed sacerdos remittat peccata. Paulus enim disertè distinguit inter potestatem & efficaciam reconciliationis, quæ Dei propria est, & inter ministerium, quod Apostolis datum est: ita quod Deus est, qui mundum sibi reconciliat, 2. Cor.5. & peccata remittit, Esa.43. non autem sine medio, sed in ministerio, & per ministerium verbi & sacramentorum. Ministri verò dicuntur soluere & remittere peccata, propter claues: hoc est, quia habent ministerium, per quod Deus mundum sibi reconciliat, & peccata remittit. Ita 2. Corinth 1. Paulus dicit, se, qui potestatem habeat, non tamen dominari fidei, sed esse tãtum ministrum & œconomum mysteriorum Christi, 1. Corinth.4. ita

vt qui

vt qui plantat & qui rigat, non sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus, 1.Cor.3. Et tamen ministerij vsum vtilem & necessarium ostendit: Dei, inquit, sumus συνεργοὶ hoc est, administri, quorum opera Deus vtitur in eo, vbi tamen omnis efficacia ipsius est. Ministri, inquit, sumus per quos credidistis. Item, ego per Euangelium vos genui Christo, 1.Cor.14. Omnium vero clarissime distinctionem hanc Paulus tradit, 2.Cor.5. Deus est qui reconciliat nos sibi per Christũ, non imputans nobis peccata. Apostolis vero dedit διακονίαν, ministeriũ reconciliationis. Quomodo vero hoc? Posuit, inquit, in nobis verbum reconciliationis. Nos igitur pro Christo legatione fungimur, tãquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo: Reconciliamini Deo. Ita hæc distinctio Deo seruat & tribuit illam gloriam, quę ipsius propria est: ministerio etiam asserit eam, quam secundũ verbum Dei habet, dignitatẽ & authoritatẽ. Sicut enim Christus est, qui per ministeriũ baptizat, corpus etiam & sanguinẽ suum exhibet: ita Christus est, qui per ministerium absoluit, & peccata remittit. Et huc pertinet Augustini sententia, De consec. dist. 4. Aliud est baptizare per ministeriũ, aliud baptizare per potestatem. Item: Per hanc potestatem, quam Christus solus tenuit sibi, & in neminẽ ministrorum trãsfudit, quanquam per ministros baptizare dignatus sit, per hãc inquam potestatem, stat vnitas Ecclesiæ. Si enim à Domino transferretur ad ministros, tot Baptismi essent, quot ministri. Hæc Augustinus. Per Christum igitur & propter Christum, apud Deum quærimus, & à Deo accipimus remissionem peccatorum: sed in ministerio, & per ministerium. Hæc necessaria distinctio, quare in Tridentino capitulo prętereatur, mox ostẽdemus, prius enim pertexemus reliqua, quomodo scilicet ministerium Euãgelij remittat peccata, seu potius, quomodo Deus per ministerium remittat peccata. In eo.n. caput controuersiæ consistit. Nõ aliunde autem, sed ex ipso cõtextu, sumenda est declaratio. Christus enim declaraturus remissionem & retentionẽ peccatorum, hæc verba præmittit: Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Et hoc dicens insufflauit, &c. Quomodo vero Christus missus fuerit, vt esset minister Circumcisionis, ipse explicat Lucæ 4. ex Propheta Esaia cap. 61. Misit me Euangelizare pauperibus, sanare cõtritos corde, prædicare captiuis remissionem, & clausis apertionem, cõsolari lugentes, prędicare annum placationis, & diem vltionis Deo nostro. Clarior autem, & adhuc certior est hæc declaratio, quod Lucas describens eandem historiam pro eo, quod Iohannes habet, Quorum remiseritis peccata, remittẽtur, &c. Lucas narrat, Christum locutum de prædicanda pœnitẽtia, & remissione peccatorum, in nomine suo. Remissio igitur & retentio peccatorum, per ministerium, Ioan. 20. fit annunciatione verbi, Luc. 24. Et alterũ declaratur per alterum. Non enim historice tãtum recitãda est doctrina legis de peccato, & doctrina Euangelij de remissione peccatorum propter Christum: sed faciẽda est accõmodatio seu applicatio, & Legis & Euangelij, ad auditores: vt scilicet ex lege, mõstratis peccato & ira Dei aduersus peccatum, denuncietur peccatoribus iudicium damnationis, nisi cum Deo reconcilientur. Ex Euangelio vero formetur Paulina illa exhortatio: Reconciliemini Deo, & quod Ezechiel habet: Quare moriemini domus Israel. Et ostẽdatur, voluntatẽ Dei esse, vt beneficia passionis Christi, quæ voce Euangelij proponuntur & offeruntur, quisque fide accipiat, & sibi applicet. Et qui ita credũt, eos Euãgelium pronunçiat Deo reconciliari & accipere remissionẽ peccatorum. Vt vero hęc annunciatio sit efficax ad remissionem peccatorum, ideo Christus ministerio per insufflationem Ioann. 20. addit Spiritum sanctum. Euangelium enim est potentia Dei, ad salutem credenti, Roman. 1. hoc est, arma ministerij, per efficaciam spiritus, sunt valida & potentia, 2. Corinth. 10. Qui vero non credunt, hoc est, qui applicationem reconciliationis quæ fide fit propter Christum, apprehensa voce Euangelij, vel Epicurea securitate, vel Pharisaica persuasione contemnunt: illis denunciatur ira Dei & æterna damnatio. Atque hoc modo publica & generali annunciatione pœnitentiæ & remissionis peccatorum, ministerium, imo Deus ipse per ministerium, & in ministerio soluit & ligat, remittit & retinet peccata.

Porrò sicut doctrina arguẽs peccata, & denuncians iram Dei impœnitẽtibus, non tantum in genere proponenda est, sed sicut exigit cura pastoralis, Ezech. 34. singulis priuatim, vbi necessitas flagitarit, retinẽda & ligãda sunt peccata, denunciationis iudicij Dei, ex verbo: ita etiam promissio Euangelij, non tantum efficax est, quando in genere annunciatur, & quando in generali prædicatione fide apprehenditur, sed pastoralis est, si quam ouẽ cognouerit ægrotam seu confractam, vt illam alliget & sanet, applicato priuatim ministerio verbi & sacramentorum. Priuata igitur absolutio contritis, & fide petentibus consolationem, remittit peccata, nõ aliter quam quod priuatim seu singulis, voce Euãgelij, annunciat remissionem peccatorum: id quod ipse Christus suo exemplo ostẽdit, Matth. 9. Luc. 7. Illa verò annunciatio, siue peculiaris, singularis, specialis, siue priuata nominetur, efficax est ad remissionẽ peccatorum, quia est ministerium spiritus, per quod Deus fidem cõfirmat, & peccata remittit. Idem enim Euangelium, & eiusdem efficaciæ est, siue in genere multis, siue priuatim, vel vni vel paucis annuncietur. Et propter fidei infirmitatem, ad pleniorem & firmiorẽ consolationem, Deus vult promissionem gratiæ nõ tantum in genere proponi, sed priuatim etiam ad singulos petentes applicari: non sacramentis tantum, verum etiam per annunciationem Euangelij, sicut Christus ostendit Matthæi 9. Lucæ 7. Vt fides mea eo firmius statuere possit, promissionem Euangelij generalem priuatim ad me etiam pertinere: Deum me etiam in illum comprehendere, & mihi in specie donare & applicare beneficia passionis Christi. Ita sententia Christi, Iohann. 20. de remittendis peccatis, siue intelligatur de publica seu generali annunciatione Euangelij, siue de priuata absolutione, nihil aliud habet quam ministerium remittere & retinere peccata, voce seu annunciatione verbi Dei.

Errant autem illi, qui simpliciter tollunt & damnant vsum priuatæ absolutionis. Errant verò & illi, qui cõtendunt generali annunciatione Euãgelij, nulli credentium remitti peccata, sed remissionem tantum in priuata absolutione fieri.

Posita igitur vera declaratione sententiæ Christi, Iohannis vigesimo, videamus iam, quam feliciter Pontificij inde Sacramentum suæ pœnitentiæ extruunt.

Principio autem hoc consideretur, quod Tridentinum capitulum dicit, sententiã illam Christi, non esse intelligẽdam de potestate seu authoritate annonciandi Euangelium Christi. Et quidẽ si eos taxarent, qui vel historice tantum, sine accõmodatione & applicatione (sicut dictum est) Euangelium prædicant, vel qui prorsus ex Ecclesia tollunt vsũ priuatæ absolutionis, recte dicerent. Sed ipsi intelligunt in dicto Christi, talem potestatem remittendi peccata, quæ non consistat in annũciatione Euangelij Christi, siue fiat in genere, siue priuatim. Andradius enim in Concilio Tridẽtino scribens, dicit, valde distincta & diuersa esse in ministerio Apostolorum annunciare Euangelium & remittere peccata. Sed iam ex verbis Christi ostendimus, potestatem remittendi peccata quam Christus discipulis dedit, consistere in ipso ministerio annunciandi Euangelium.

Forsan igitur talem potestatem remittẽdi peccata fingunt, sicut Simon Magus, Acto. 8. petit sibi vendi hanc potestatẽ, vt cuicunque manus imponat, ei statim detur Spiritus S. Nã & Pontificij docent potestatem illam remittendi peccata, non in annunciatione vocis Euãgelij, sed in charactere sacerdotali fundatam esse. *Simõ Magus, Act. 8.* Qualem vero potestatem Tridentinum Concilium intelligat, Colonienses Iesuitæ ita explicãt: Christum illa sententia Ioan. 20. Sacerdotes constituisse Christianorum iudices, vt causis explicatis & discussis, vel remittãt peccata, vel retineant atque ideo idem requiri in Sacramento pœnitẽtiæ, quod forum politicum requirit in reo: vt scilicet, primo, externis signis ostendat, se duci peccatorum pœnitudine: secundo vt peccata illa quę vult remitti, per enumerationẽ confiteatur: tertio, vt iniunctam sibi à sacerdote, tanquam à iudice mulctã, æquo animo sustineat. *Iesuitæ Colon. Arg. Pontif. ex loco Ioh. 20.* Quod si ad has operationes peccatoris & sacerdotis accedebat verbũ absolutionis: tũc confici inde Sacramentũ quo lapsi Deo recõciliãtur, & remissionẽ accipiunt. Et in hoc sacerdotum iudicium Iesuitæ dicunt Christum promisisse, Ioan. 20. vbi dixit: Quorum remiseritis peccata. Idẽ dicit secũdum Tridentinum capitulum: Sacramentũ pœnitẽtiæ in eo consistere vt ipsi pœnitẽtes ad Sacerdotum Tribunal sistantur, & per ipsorum sententiam, ab admissis peccatis liberentur. Ita illi.

Sed Christus certe horum nihil dicit in sententia illa, Ioan. 20. de tali enim iudiciario processu, nulla syllaba ibi extat. Extat autem in illa historia, Luc. 24. expressa declaratio de prædicanda remissione peccatorum. Nulla fit Iohan. 20. mentio enumerationis peccatorum, nec iniungendæ mulctæ: imò iubentur Apostoli prædicare, non persolutionem peccatorum, quæ per nostra opera fiat, sed remissionem peccatorũ, propter Christi satisfactionem. Non igitur ex illa Christi sententia, Iohan. 20. deducitur & sumitur sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ: sed contra simplicitatem verborum, & contra manifestam Christi interpretationem, peregrinum commentum in illam Christi sententiam ingeritur & intruditur, quod vel inde intelligi potest. Generalis enim est sententia illa, Iohan. 20. de ministerio Apostolorum, quæ complectitur etiam pœnitentiam, & remissionem ante baptismum, sicut Luc. 24. in eadem historia Christus de prædicanda inter omnes gentes non baptizatas pœnitentia: & expresse de remissione peccatorum loquitur.

Sed iuxta Concilium, ante baptismum, pœnitentia non est sacramentum, nec requirit processum iudiciarium: Qua igitur certitudine, ex sententia Iohann. 20. sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ probari poterit? Quod si potestas remittendi peccata, necessario faceret sacramentum pœnitentiæ: sequeretur etiam, quod Pontificij negant, in veteri Testamento pœnitentiã fuisse sacramentum: fuit enim ibi potestas remittendi peccata qua vsus est Nathan, in absolutione Dauidis. Sacramẽtum igitur pœnitentiæ, sicut à Pontificiis traditur, non habet fundamentum certum, firmum & solidum, in sententia Christi, Iohan. 20. Quartò. Nec ex Apostolorum doctrina & exemplis, sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ probari potest. Paulus enim, Acto. 26. recitans summam doctrinæ suæ de pœnitentia, affirmat se nihil docuisse extra ea, quæ Prophetæ loquuti sunt. Petrus etiam Act. 10. affirmat se illã rationem consequendæ remissionis peccatorũ tradere, quæ à Prophetis testimonium habet. Sed Tridentinum capitulum negat, pœnitentiam veteris Testamenti fuisse sacramentum. Et in tota scriptura, Apostoli nusquam leguntur exegisse enumerationem peccatorum, ad remissionem necessariam: nec leguntur imposuisse mulctam, quibus peccata remittebant: sed reconciliatos hortabantur, vt post acceptam remissionem, facerent fructus dignos pœnitentia. Vanum etiam & falsum est, Apostolos aliam docuisse pœnitentiam, quod ad substantialia attinet, quia impij ante baptismum ad Deum conuertuntur: & aliam diuersam, qua lapsi post baptismum, cum Deo in gratiam redeant. Non enim aliam legem, non aliud Euangelium non alium Christum, nec aliam fidem, lapsis post baptismum proposuerunt. Sed contritio quam Apostoli docent, siue ante baptismum, siue in lapsis post baptismum, est agnitio, odium & detestatio peccati, timor iræ & iudicii Dei, terrores conscientiæ, cum desiderio effugiendi irã Dei. *Contritio.* Reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, docuerunt Apostoli non in nostris operibus, sed in obedientia satisfactione & merito Christi mediatoris, fide quęrendã & apprehendendam esse, siue ante baptismum, siue in peccatis post baptismum. *Apostoli de reconciliatione.*

Et in his quæ substantialia sunt pœnitentiæ, Apostoli nullam faciunt differentiam, siue ante baptismum, siue in peccatis post baptismum agenda sit pœnitentia, sed quando tradunt doctrinam de pœnitentia, in genere loquuntur de pœnitentia. Extant verò in scriptis Apostolorum exempla cõuersionis eorum, qui post baptismum lapsi fuerãt: vt Galatarum. *Exempla pœnitẽtiæ.* Illos verò Paulus non ad aliam nouã & diuersam rationem recõciliationis cum Deo deducit: sed vehementissime, contra persuasionem de iustificatione operum concionatur, concludens omnia sub peccato: & propter solius Christi meritum, fide apprehẽsum, docet ipsos coram Deo iustificari, quæ pœnitentia seu conuersio, in substantialibus eadem est cum illa, qua primum ab idolis ad Deum conuersi fuerant. In incestuoso Corinthiaco, quem Paulus excommunicarat, est exemplum publicæ pœnitentiæ, in qua requirũtur publica externa signa tristitiæ & pœnitẽtiæ. Sed illas operationes, Paulus non docet causam esse remissionis peccatorum, sed vtitur verbo χαρίζεσθαι, 2. Corinth. 2. Et perpetua est Pauli sententia: Si ex operibus, iam non ex gratia: sed exinanita est fides,

& abo-

& abolita promissio. Quinto. Dicũt quidem Tridentini, vniuersorum Patrum consensum & Ecclesiam catholicã ab initio, intellexisse tale Sacramentũ pœnitentiæ, quale ipsi docẽt. Sed toti antiquitati ignota est illa disputatio: Sicut in baptismo & Eucharistia, est externũ elementum, quod accedente verbo fit Sacramentum: ita etiã in pœnitentia, requiri externam materiam siue elementum, vnde accedente verbo absolutionis, fiat Sacramentum pœnitentiæ. Ignotũ est & hoc veteribus actiones esse elementũ seu materiam. Illud vero vtile est in antiquitatis historia obseruare, vnde & ex qua origine, facta paulatim inclinatione, tãdem deuentum sit ad pontificas disputationes, & opiniones de Sacramento pœnitentiæ. Extra omnem autem dubitationem, prima origo fuit ex spectaculis publicæ pœnitentiæ, quam magna seueritate veteres Ecclesia in manifestis & atrocib. criminibus seruabat. In illa enim requirebantur externa signa contritionis, requirebatur exomologesis, seu confessio criminum: & priusquam rursus reciperentur in communionem Ecclesiæ, imponebantur certæ quædã externę castigationes, cum exempli causa propter alios, tũ vero explorationis gratia, an seria esset pœnitentia. Duę vero commonefactiones additæ leguntur à veteribus. Primo, illos ritus non esse vniuersaliter necessarios, omnib⁹ qui post Baptismũ, agnoscentes peccata & laps⁹ suos per pœnitentiam cuperent cum Deo reconciliari, gratiam & remissionem peccatorum obtinere. Fuit enim distinctio inter publicam pœnitentiam, & inter priuatam. Secundo, Monuerunt & hoc veteres externos illos pœnitentiæ ritus non mereri remissionem peccatorum, sed tantum esse externa signa & testimonia: sicut multæ sententiæ veterum de pœnitentia, dist. 1. hoc testantur. Paulatim vero à quibusdã assuiecœperunt superstitiosę opiniones, ritus illos promereri & impetrare veniam. Cœperunt etiã ex Patribus quidam, vt Origenes & alij, populum hortari, vt etiã alia peccata, etiam quæ non essent notoria crimina, seu excommunicationi subiecta, sacerdoti per confessionem aperite, consilij & medicinæ gratia, quomodo sciret curãda essent peccata. Quidam etiam pro occultis peccatis, patiebantur publicas sibi irrogari Ecclesiasticas castigationes, seu mulctas, quas satisfactiones vocabant. In hac verò cœpit regula & doctrina generalis fieri: Ad pœnitentiam, qua lapsi in qualitcunq. peccata, post baptismum Deo reconciliantur, pertinere præter cordis contritionem, & fidem amplectentem Christum, etiam oris confessionem sacerdoti faciendam, & operis satisfactionem. Dissimiles verò extiterũt disputationes, quibusdam asserentibus, confessionem & satisfactionem pertinere non ad impetrationem veniæ, sed ad ostensionem pœnitentiæ: aliis contra disputantibus, ad impetrandam remissionem peccatorum hæc facere. Dissimiles illas veterũ sententias Gratianus collegit in Decreto de pœnitentia. Postea tempore Gratiani; circa annum Domini 1150. fortiter disputatum fuit de necessitate confessionis & satisfactionis. Sed tamen Gratianus dist. 1. de pœniten. cap. Quãuis plenitudo, expositis diuersis sententiis, ita concludit: Cui autem harum potius adhærendum sit, Lectoris iudicio reseruatur. Vtraq. enim fautores habet sapientes & religiosos viros. Et glossa de pœnitentia distin. 5. recitat, varia quæsita fuisse argumenta, quibus probaretur, confessionem sacramentalem esse iuris diuini, vt cum Deus ad Adamum dicit, Adã vbi es: Item ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? vel Iosu. 7. vbi Achan confitetur delictum suũ: vel Iacob. 5. Confitemini alterutrum. Sed quia glossa infirmitatem illorũ argumentorum agnoscit, tandem concludit: Melius dicitur, confessionem institutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potius quam ex noui vel veteris Testamẽti autoritate. Et addit: Apud Gręcos confessio non est necessaria, quia non emanauit ad illos traditio talis.

Bonauentura etiam dicit, per interiorem pœnitentiam, quæ consistat in agnitione culpæ & obligationis ad pœnam, deinde in cognitione misericordiæ diuinæ, remitti culpam, illam verò pœnitentiam, quæ consistit in confessione & satisfactione, esse institutionem Ecclesiæ. Tandem verò ex dissimilibus & incertis illis disputationibus & opinionibus, fabricatus est articulus fidei, confessionem scilicet, & satisfactionem, tãquam de iure diuino, ad consequendam remissionem peccatorum necessariam esse. Quod dogma, Tridentinum concilium sola anathematis interminatione cõfirmat. Tale igitur nunc est sacramentum pœnitentiæ, de quo Pontificij dimicant. Vnde vero, & ex quam dissimilibus & incertis disputationibus, ante Gratiani tempora inchoatum, & post Gratiani tempora conflatum sit, vtile est considerare. Ita enim rectissime refutatur, quod gloriantur de vniuersorum Patrum consensu.

DE DISCRIMINE SACRAMENTI POENITENTIÆ & Baptismi.

CAP. II.

CAEterum hoc sacramentum multis rationibus à baptismo differre dignoscitur. Nam præterquam quòd materia & forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissime dissident, constat certe, baptismi ministrum, iudicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de his, qui foris sunt, iudicare? Secus est de domesticis, quos Christus Dominus lauacro baptismi sui corporis membra semel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminauerint, non iam repetito baptismo ablui, cum id in Ecclesia Catholica, nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal, tanquam reos sisti voluit, vt per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis, ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea baptismi, & alius pœnitentiæ fructus. Per baptismum enim Christum induentes, noua prorsus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes, ad quam tamen nouitatem & integritatem, per sacramentum pœnitentiæ, sine nostris magnis fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus, vt merito pœnitentia, laboriosus quidam baptismus à sanctis Patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramentum pœnitentiæ, lapsis post baptismum ad salutem necessarium, vt nondum regeneratis, ipse baptismus.

CANON II.

Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum, pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideo pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

EXAMEN.

Si hoc tantũ dicere voluissent Tridẽtini patres, pœnitentiam aliquid aliud esse, quam baptismum,

& eos,

& eos, qui post baptismum lapsi sunt, si conuertātur, non repetito baptismo abluendos, sed per pœnitentiam Deo reconciliandos esse, non sane opus fuisset tam prolixo capitulo, nec tam operoso anathemate. Sed longe aliud est, quod ipsis prolixum hoc capitulum expressit. Sentiunt enim, ac docent, per peccata, quæ post baptismum committuntur, ipsam virtutem, efficaciam, ac gratiam fœderis illius, quod in baptismo Deus nobiscum init, prorsus amitti, & irritum fieri, ita vt in vera pœnitentia, fides ad gratiam baptismi reuerti nullo modo, & nullo vnquam tempore possit: sed iam circumspicienda sit alia tabula, nostræ scilicet operationis, in contritione, confessione, & satisfactione, cuius virtute, ex peccatorum vndis enatemus, & ad portum salutis vehamur. Quia igitur hoc modo efficacia & vsus baptismi, tantum ad vnicum illud momentum, quando baptizamur, restringitur: & alia ratio reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum proponitur, diuersa ab ea, quæ fidei, in gratuita promissione Euangelij, propter meritum Christi offertur, & in baptismo obsignatur, nostri falsam hanc opinionem reprehenderunt, & ex verbo Dei ostenderunt, nos per baptismum, in participationē promissionis Euangelij, & in communionem meritorum Christi, fœdere perpetuo ita assumi, vt in eo vel perseueremus, vel si per peccata inde exciderimus, vt per pœnitentiam, fide ad fœdus illud, in baptismo nobis obsignatum redeamus, vt ita in pœnitentia non sit noua ratio promerendæ remissionis peccatorum, per nostra opera, sed tantum sit reditus ad gratuitam promissionem remissionis peccatorum, propter satisfactionem Christi mediatoris, quę in baptismo nobis donata & obsignata est, ita vt ad eam reditum habeamus, post quemcunque lapsum, non septies, sed septuagies septies. Promissio enim baptismi, saluos nos fecit per Iesum Christum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ, Tit. 3. facit stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi, 1. Pet. 3. Iam verò in vera pœnitentia, post quemcunque lapsum, fides hoc quærit, vt conscientia Deo reconcilietur, per mortem & resurrectionem Christi, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. Ita pœnitentia nihil aliud est, quam reditus ad promissionem gratiæ baptismi, non vt iterum baptizemur, sed vt ad illam gratiam, ex qua per peccata excideramus, per fidem in pœnitentia redeamus.

Qualē intelligant pœnitentiā Pontificij.

Effectus Baptismi.

Hæc verò est sententia illa, quam hoc loco Tridentini damnare voluerunt. Et obseruetur, quæ sit antithesis, de qua Pontificij dimicant. In baptismo donatur gratuita reconciliatio, & remissio peccatorum, sine nostris operibus, propter meritum & satisfactionem Christi, iis qui pœnitentiám agunt, & credunt Euangelio. Qui verò post baptismum lapsi sunt, iis (sicut Osius inquit) non tam facilis, tam liberalis & gratuita via patet ad remissionem peccatorum, sed, sicut Tridentinum capitulū inquit, per sacramentum pœnitentiæ, ad reconciliationem cum Deo, sine magnis nostris fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus. Et quidem grauius peccatum est, post baptismum Spiritum sanctum contristare, & templum eius prophanare, posteriora enim redduntur peiora prioribus, 2. Pet. 2. Maiorem itaque dolorem habet contritio, & grauior lucta est conscientiæ, quærentis reconciliationem in lapsibus post baptismum. Sed aliud est, quod Tridentinum Capitulum quærit, in baptismo scilicet, remissionem peccatorum gratis sine nostris operibus, propter meritum Christi donari, & fide accipi, in lapsibus vero post baptismum, pœnitentiam impetrare veniam, non fide gratis, & sine operibus, sed per & propter opera pœnitentiæ. Atque ideo absolutionem in pœnitentia, non esse administrationem & exhibitionem gratuiti beneficij recōciliationis, propter meritum Christi, sicut in baptismo, sed esse iudicium, in quo facta collatione peccatorum, & laboris pœnitentiæ, imposita etiam insuper certa mulcta ad recompensationem, hoc respectu pœnitenti promittatur reconciliatio cum Deo. Hæc est summa sententiæ secundi huius Capituli. Et idem est, quod alibi dicunt, duplicem esse iustificationem, quarum prior fit gratis fide, sine operibus, propter Christum, altera non gratis, sed per & propter opera fiat. Sed hæc & explicata, & refutata sūt in prima parte examinis, in loco de Iustificatione, & in secunda parte, in 6. & 9. Canone de Baptismo. De tribunali vero iudicij pœnitētialis, tunc commodius dicemus, vbi ad confessionem ventum fuerit. Sufficit igitur hoc loco ostendisse, quod Tridentinum Concilium velit, quod de differentia sacramenti pœnitentiæ & baptismi tam operose disputat. Pertinet autem hoc ad pleniorem declarationem, qualis sit pœnitentia illa, ex qua Pontificij sacramentum faciunt: quę scilicet quærat & impetret reconciliationem & remissionem peccatorum, non fide gratis, sine meritis nostrorum operum, propter Christi merita, sicut in baptismo fit, sed per & propter labores & opera nostræ pœnitentiæ. Qui vero sint illi labores, & quæ opera, mox sequens Capitulum explicat.

Summa huius capituli.

DE PARTIBVS ET FRVCTV SACRAMENTI POEnitentiæ.

CAPVT III.

Docet præterea sancta Synodus, sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more, preces quædam laudabiliter adiunguntur: ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessariæ. Sunt autem quasi materia huius sacramenti, ipsius pœnitentis actus: nempe contritio, confessio, & satisfactio: qui quatenus in pœnitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Sane vero res & effectus huius sacramenti, quantum ad eius vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo: quam interdum in viris piis, & cum deuotione hoc sacramentum percipientibus, conscientiæ pax ac serenitas, cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Hæc de partibus & effectu huius sacramenti, sancta Synodus tradens, simul, eorum sententias damnat, qui pœnitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse contendunt.

CANON IV.

Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem, requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam sacramenti pœnitentiæ: videlicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

EXA-

EXAMEN.

Status cap. Duo in hoc capitulo tractantur, quæ examinãda sunt. Primum, quæ sit materia, & quæ forma in pœnitentia, vnde fiat Sacramentum, cuius effectua vis & efficacia, sit reconciliatio cum Deo, & perfecta peccatorum remissio. Secundo, quæ sint partes pœnitentiæ, quæ in pœnitente, ad plenam perfectamq. peccatorum remissionem requiruntur. De re autem grauissima agitur, Quomodo scilicet, & vnde in vera pœnitẽtia, illi qui lapsi sunt, cum Deo rursus reconcilientur, & remissionem peccatorum accipiant, vnde pœnitentia vim & efficaciam illam habeat, remissionis scilicet peccatorum, quid illud sit, quo conscientia in pœnitentia niti debeat, vt nõ dubitet, se rursus à Deo in gratiam recipi. Quia igitur Longobardus primum, ex pœnitentia Sacramentum fecerat, cœperunt postea Scholastici quærere, quæ sit materia, & quæ forma, vnde pœnitentia rationem Sacramenti habere, & definitionem tueri posset. Vt enim aliquid sit Sacramentum, requiritur, vt habeat ex diuina institutione, elementum externum, tanquam signum, & verbum diuina ordinatione elemento annexum, cum promissione de vi & efficacia. Irenæus vocat rem terrenam & cœlestem: Augostinus vocat elementum, seu visibilem speciẽ, verbũ vel visibilem gratiam. Prorsus autem, sicut antea etiam dixi, antiquitati ignota est hæc disputatio, an in pœnitentia sit materia & forma Sacramentalis. Augustinus de fide ad Petrum, Baptismum appellat Sacramentum fidei & pœnitentiæ. Impositionem etiam manuum, qua publice pœnitentes Ecclesiæ reconciliabantur, alicubi inter Sacramenta numerat. Ipsam vero pœnitentiam, qua homini peccata remittuntur, in vera antiquitate Sacramentum appellatum fuisse, ostendi non potest. Ideo etiam, vt in re noua, cum nullæ apud Patres sententiæ extarent, de hac quæstione varie disputatum fuit à Scholasticis, quæ in pœnitentia esset talis materia, quæ accedente verbo pœnitentiam faceret Sacramentum. Quidam vt proprietatem materiæ retinerent, ipsa peccata finxerunt esse materiã huius Sacramẽti. Alij dixerunt ipsum peccatorem confitentem esse materiam. Postea facta metamorphosi, elementum seu materiam, ex prædicamento substantiæ transtulerunt in prædicamentum actionis, disputantes, actus pœnitentiæ posse materiam Sacramenti esse. Et ad speciem seu formam visibilẽ, quam Augustinus in Sacramentis requiri dicit, finxerunt sufficere, modo sit aliquid sensibile, siue visu siue auditu, forsan etiam siue gustu siue odoratu percipiatur. Nec tamẽ consentiũt, quæ actio in pœnitẽtia sit materia Sacramenti pœnitentiæ: an actio Sacerdotis, proferentis certis ritibus absolutionem, an vero actiones pœnitentis, & quænam. Quidam contritionem, confessionẽ & satisfactionem, ponunt partes materiales Sacramẽti pœnitentiæ. Sed quia contritio non est visibilis, & satisfactio in opere sequitur susceptionem ipsius Sacramenti: ideo solam confessionem quidam ponunt pro materia. Formam vero Sacramenti pœnitentiæ, quidã ponunt verba absolutionis. Sed quia non est in verbo Dei, determinata forma verborũ absolutionis, vt in Baptismo & Eucharistia: ideo alij, ne certitudo efficaciæ Sacramenti fluctuet, si forma esset incerta, dixerunt ipsos actus Sacerdotis absoluentis pro forma, & sufficere si actus ille exprimatur, etiamsi non fiat per limitata & determinata verba: sicut iudex politicus, in sententia siue absolutoria siue damnatoria, non est alligatus ad certam formam verborum. Ita actus in pœnitente est materia: in Sacerdote vero est forma. Quid vero est, vnde nõ Sacramentum fabricari poterit, si hoc modo de materia & forma ludere libeat? In oratione, adhibentur sæpe externi gestus: prædicatio Euangelii, est actio quædam: quin igitur & inde fiant Sacramenta.

Quæstio de materia & formæ Sacramenti pœnitentiæ varie disputata.

Sed de re ipsa dicamus. Magnum & arduũ quiddam est, aliquid proponere & habere pro Sacramẽto. Sunt enim Sacramenta quasi diuina quædam vascula, in quæ merita Christi, gratia Dei, remissio peccatorum, &c. diuina ordinatione, quasi deposita sunt, vt per hæc quasi organa, Deus beneficia illa distribuat credentibus, applicet & obsignet. Ideo necesse est, vt materia Sacramẽtorum ab ipso Deo, in verbo sit instituta, ordinata & præscripta. Requiritur certum verbum, ab ipso Deo traditum: quod ad materiam illam seu elementum accedens, fiat Sacramentum, quod habeat promissionem diuinam, de spirituali gratia & efficacia. In disputatione autem de pœnitentia, de re magna agitur, de reconciliatione scilicet cum Deo, & remissione peccatorũ. Illa gratia, vis & efficacia, tribuitur humanis operibus seu actibus, in pœnitentia. Sed vbi in verbo Dei traditum & institutum est, actus illos pœnitentis esse materiam, ex qua accedente verbo fiat Sacramentum, cuius effectus sit reconciliatio & remissio peccatorum? vbi præscriptum est certum verbũ? vbi tradita extat promissio, si materia illa & forma coniungantur, adesse vim & efficaciam remissionis peccatorum? Et profecto audax impietas, & impia audacia est, fingere Sacramentum, cuius nec materia, nec forma, nec promissio in verbo Dei extet. Consideretur autem mysterium iniquitatis, quod sub commenticia illa materia Sacramenti pœnitentiæ occultatur, & absconditum est. Antiquissimum est Satanæ artificium, homines quando quærunt reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, deducere ad propria opera, vt illa opponant iudicio Dei, ad consequendam remissionẽ peccatorũ. Illa vero Pharisaica persuasio, Paulino fulmine grauissime repressa, & ex Ecclesia Dei proturbata est. Variis vero modis, ille qui mille artifex est, postea tentauit, fiduciam operum, ad iustitiam coram Deo, Ecclesiæ obtrudere. Et aliquando hoc ipsi successit, sæpe vero gladio spiritus repressus fuit. Tandem vero, vlciscente Deo veritatis contemptum, & mundi ingratitudinem, 2. Thessalon. 2. humana opera in pœnitentia, non tantũ vt merita, sed quod maius est, vt Sacramentum, proposita fuerunt, ad consequendam reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Sacramenta autẽ sunt diuinæ actiones. Ergo quando ex humanis operibus contritionis, confessionis, & satisfactionis, Sacramentũ fabricatur, tam humanis operibus diuinitas quædam arrogatur: vt scilicet solium ipsorum iuxta astra Dei exaltetur, sicut de rege Babylonico Isaias inquit. Thomas. n. disputat in 4. dist. 16. art. 1. ideo in Sacramẽto pœnitentiæ, loco materiæ esse actum humanum, quia per quandam recõpensationem tollat offensam culpæ præcedentis. *Impostura Satanæ.*

Animaduertit hoc Gropperus, ideo in institutione Coloniẽsi, quærit talem mitigationẽ: pœnitentiam vocari Sacramentum ratione absolutionis, quia illa explicet promissionem generalem, ad singulos petentes; & materiam vocari posse externã *Gropperus*

illam actionem Sacerdotis, qua impertit absolutionem: quia sit signum externum, quomodo Deus interius animam à peccati nexibus absoluat. Sed de externis ritibus & gestibus in absolutione, nullum in verbo Dei extat mandatum, nullum institutum, nulla promissio. Nec statim diuinum Sacramentũ est, quicquid spirituale aliquid significare potest. Quod ad ipsam autem absolutionem attinet, notæ sunt declarationes Augustanæ confessionis & Apologiæ.

Tridentinum vero Concilium, ne hanc quidem mitigationem, nec illam quæ in Augustana formula inter religionis proposita fuit, admittit & recipit, sed simpliciter decernit, ex humanis pœnitẽtiũ operibus, & ex verbo absolutionis, conflari Sacramentum pœnitẽtiæ, cuius effectus, vis & efficacia, sit reconciliatio cum Deo, & remissio peccatorum. Addit autem, ex Dei institutione hoc fieri. Sed falsum est, de enumeratione singulorũ peccatorum, & de Pontificia satisfactione, nullum in verbo Dei extare mandatum. Antiquitati etiam prorsus ignotum est, illas pœnitentiũ actiones, esse materiã Sacramentalem. Et tempore Scholasticorum Doctorum, imo tempore Gabrielis Bielis, ante centum adhuc annos, dubiũ & incertũ fuit, quæ esset vera materia Sacramenti pœnitentię. Quę igitur potest certitudo esse de effectu Sacramenti, cum materia & forma sit incerta, & promissio sit nulla? Atq. ideo forsan Tridentinũ capitulum dicit, actus pœnitentiũ esse materiã Sacramenti pœnitentiæ, vel quasi. Erit igitur etiam Sacramentũ, vel quasi: erit etiam eius effectus, remissio peccatorum, vel quasi. Et hęc ipsa causa est, quare de Sacramento pœnitentiæ dimicent, vt reconciliationem & remissionem peccatorum, dubiã & incertam reddant. Nõ quidem dubium est, priuatam absolutionem efficacem esse: quia est vox Euãgelij, quod est potentia Dei, ad salutẽ omni credenti. Atq. ideo probatur mihi Gersonis sententia, absolutionẽ non in optatiuo modo, forma imprecationis impertiendam, sed ita vt qui absoluitur, audiat & intelligat, Deum per illud ministerium annunciationis Euangelij, sibi priuatim applicare meritum ac beneficia Christi ad remissionem peccatorũ. Sed & ipsa absolutio in Põtificio hoc Sacramento peruenitur: non enim permittitur Euangelica esse, sed redditur mere legalis. Nõ enim gratis, fide, sine nostris operibus, propter Christi meritum impertitur, sed sub conditione actuum, contritionis, confessionis, & satisfactionis, quæ Tridentinũ Concilium, tanquam materiam Sacramenti, ad perfectam peccatorum remissionẽ, in pœnitente requirit. Quia vero nemo certus esse potest, an actiones illas in debito gradu habeat: semper conscientia dubia & incerta manet de recõciliatione. Imo si ex operibus est iustificatio, hoc est, remissio peccatorũ: exinanita est fides, & abolita promissio, Ro. 4. Et qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Galat. 3. Vere igitur carnificina cõscientiarum est, Sacramentũ Põtificiæ pœnitentiæ.

Cur de Sacramento pœnitẽtiæ dimicent Papistæ.

Altera quæstio tertij huius capituli, est de partibus pœnitentiæ. Vtque planior sit disquisitio, Tridentinum capitulum inquit, partes pœnitentiæ intelligi, quæ in pœnitente ad plenam, perfectamque remissionem peccatorum consequendam requirũtur. Iterum de re magna, complectente salutem omnium nostrum, disputatio est. Certum enim est, Deum velle lapsos recipere: sed si pœnitentiam agant. Ardua igitur quæstio est, quomodo pœnitentia ita agi possit, vt certi simus, nos consequi reconciliationẽ & remissionem peccatorũ. Si enim pœnitentia non recte agitur, peccator licet quærat, non tamen assequitur remissionem peccatorũ. Hic vero Scriptura, & testimoniis & exemplis viã nobis monstrat, propositis duobus generibus doctrinæ legis scilicet, & Euangelij. Et lex quidem arguit peccata, & proponit cõminationes Dei: atque ita agnito peccato, incutit conscientiæ terrores, vt incipiat iram Dei timere, atque ita peccatum detestari. Atque hic est primus gradus pœnitentiæ: non quidem promerens remissionem peccatorum, sed quia hic ordo à Deo est institut⁹, vt iuxta Bernhardi dictum, oleum misericordiæ non infundat, nisi in vas contritum & contribulatum. Lex vero est pædagogus ad Christũ. Quia enim vera pœnitentia, habet desiderium effugiẽdi iram Dei & dãnationem, lex vero pronunciat, ex operibus nullam carnem coram Deo iustificari, eo ipso igitur peccatorem territum, & quærentem reconciliationem cum Deo, lex à se ablegat. Ibi vero Euangeliũ monstrat nobis, obedientiam & satisfactionem Christi mediatoris pro nobis pręstitam, & propter hoc meritum Christi, offert nobis gratiã & remissionem peccatorum. A nobis vero hoc requirit, vt illud beneficium Christi, fide accipiamus, & nobis applicemus: & pronunciat, eos qui credũt in Christum, remissionem accipere per nomen eius. Recõciliatos vero, qui beneficium remissionis acceperunt, hortatur vt postea faciant fructus dignos pœnitentia: Ita iuxta Scripturam, vt pœnitentia cõsequamur reconciliationem, requiritur in pœnitente contritio, & fides apprehendẽs meritum Christi: fructus vero post reconciliationem sequũtur. Hæc ratio agendæ pœnitentiæ, plana & certa est, in Scriptura enim tradita est, & habet promissionem remissionis peccatorum.

De partibus pœnitentiæ.

Sed Tridentinum Concilium, siue dissimulatione ostendens, qualẽ hactenus promiserit emendationem, sonora voce profitetur, se damnare illorum sententiam, qui pœnitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse contendunt. Et terrores quidem à Deo, voce legis conscientiæ incussos, ideo nolunt esse partem pœnitentiæ: quia contritionem volunt esse dolorem voluntarie pro peccatis, tanquam vindictam assumptum, qui hoc opere promereatur misericordiam Dei, sicut proximũ capitulum explicabit. Fidem vero operæ precium est obseruare, quare & quo sensu ex pœnitentia, quærentem remissionem peccatorum, excludant & proscribant: cum tamen Scholastici doceãt fidem esse radicem & fundamentum, vnde oriatur pœnitentia. Et in quarto capitulo, Tridentinum Concilium dicit, contritionem debere cum fiducia diuinæ misericordiæ coniunctam esse. Num igitur in eo tantum controuersia consistit, quod Pontificij dicunt, fidem esse fundamentum pœnitentiæ: nostri vero docent, esse partem? Certe si vtrinque consensio esset, fidem in pœnitentia esse necessariam, ad consequendam remissionem peccatorum, non esset ideo turbanda Ecclesia, si alius fidẽ fundamentum, alius partem pœnitentiæ appellaret, cum quidem maius sit, aliquid esse fundamentum, quam partem. Animum vero quæso bone Lector aduerte. Tertiũ Capitulũ simpliciter nominat fidem, quam à partibus pœnitẽtiæ excludit. Quartus vero Canon explicat & declarat, qualem fidem Pontificij in sua pœnitentia nolunt ferre, quæ scilice

Cur Pontificij fidem ex pœnitentia excludant.

Quã fi- dem Pontificij intelligãt in hac pænitentia.

licet ex voce Euangelij seu absolutionis concipitur, & qua pœnitẽs credit, sibi per & propter Christũ remitti, & remissa esse peccata. Quando igitur dicunt, fidem fundamentum esse pœnitentiæ, intelligunt talẽ persuasionem, si actiones illas pœnitentiæ à Pontificiis præscriptas, quis susceperit & præstiterit, quod illis actionibus impetret veniã peccatorum, & reconcilietur Deo. Hac enim persuasione dicunt suscipiẽdas esse actiones pœnitẽtiæ, & hoc est quod dicunt, fidem esse fundamentum pœnitentiæ. Quando igitur quartus Canon anathemate damnat eos, qui dicunt, fidem conceptã ex Euangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa esse peccata, necessariã partem esse pœnitentiæ, ad consequendam remissionem peccatorum: quid aliud facit, quam quod totum Euangelium ex pœnitentia tollit, & ipsam vocem Euangelij propriã, sicut à Prophetis. Christo & Apostolis tradita est damnat? De Prophetarũ enim doctrina inquit Petrus, Actor. 10. Christo omnes Prophetæ testimonium perhibent, quod remissionem peccatorum per nomen eius accipiant, quotquot credunt in ipsum. Summam doctrinæ ministerij Christi, Marc. ca. 1. ita explicat: Pœnitẽtiã agite, & credite Euangelio. Et post resurrectionem, iubet Apostolos prædicare pœnitentiam, & remissionem peccatorum, in suo nomine, Lucæ 24. Post ascẽsionem Paulo legationem Euangelicam ita iniungit, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & accipiant remissionem peccatorum per fidem, quæ est in me, Act. 26. Ipse etiam Paulus, Actor. 20. cum sciret captiuitatẽ sibi imminere, summã prædicationis suæ inter Iudæos & gẽtes, in hæc capita collegit, testificans pœnitentiam in Deum, & fidẽ in Christum. Reconciliatis vero proponit doctrinam, vt digna pœnitentiæ opera faciant, Actor. 26. Audis vbique fidem, & illam fidem quæ per nomẽ Christi remissionem peccatorum accipit, cõiungi pœnitentiæ. Et ne plura testimonia coaceruemus, quid reliquum erit Euangelio, si tollas inde Christum, fidem in Christum, & remissionem peccatorum, quæ fide per Christum accipitur? Et tamen Tridentinum Concilium nõ veretur anathemate damnare, si quis dixerit, partem pœnitẽtiæ esse fidem ex Euangelio conceptã, qua quis credit sibi per Christum peccata remissa. Hoc quidem ante cogitare potui, Tridentinum Concilium in doctrina de pœnitentia, non recte aut explicate traditurum fidem, quærentem & accipientẽ in voce Euangelij, per & propter Christum, remissionem peccatorum. Nunquam vero persuaderi mihi passus fuissem, fore vt in tanta verbi Dei luce, publico anathemate damnarent, si quis dixerit, partem salutaris pœnitentiæ esse fidem, conceptam ex Euangelio, qua quis credit sibi per Chistũ remissa peccata. Sed his notis & indiciis, Dei iudicio, corã totu mundo reuelatur, qualis Ecclesia sit cœtus Pontificius. Ad perpetuam igitur rei memoriam, notum sit veræ Ecclesiæ Dei, Concilium Tridentinũ promittere pœnitentiæ reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, sine fide, quæ quidẽ ex Euangelio cõcepta sit, & qua quis credat, per Christum sibi peccata remissa. Ita enim sonora voce decernit 4. Canon. Audiamus vero, quas ipsi partes pœnitentiæ assignent, quæ ad remissionem peccatorum, sine fide illa, necessariæ & sufficientes sint. Contritionem numerant, confessionem, & satisfactionem. Et quia illas pœnitentiæ partes, etiã materiam Sacramenti faciunt, quam oportet externã & visibilem, seu sensibilem esse, non igitur de contritione interiori, nec de confessione quæ Deo fit, nec de proposito interiori emendationis, partes illæ intelligi debent, sed de externis actibus contritionis, de externa confessione, quæ per enumerationem omnium delictorum proprio sacerdoti fit, & de externis operibus satisfactionis, iniunctæ à Confessionario. Atqui externa signa contritionis, Scriptura nullibi docet, ad remissionem peccatorũ esse necessaria. Enumeratio specialis omnium delictorum, sacerdoti facienda, in verbo Dei nec mandatum, nec exemplum habet. Satisfactionis vero opera, ipsi Põtificij definiunt esse indebita, hoc est, verbo Dei non mandata. Habent igitur partes pœnitẽtiæ, sine Scriptura, & quidem tales, quales hypocritæ etiam simulare & præstare possunt. Et tamen illis tribuunt remissionem peccatorum, cum interea fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit sibi per Christum peccata remissa, sub anathemate in pœnitentia damnent. Iudas vero fide illa destitutus, cum partes Pontificiæ pœnitentiæ haberet, contritionem scilicet, confessionem & satisfactionem, laqueo tamen se suspendit. Tanta scilicet in illis partibus pœnitentiæ, est consolatio, exclusa fide in Christum.

Enumeratio singulorum peccatorum.

Trina vero illa enumeratio partium pœnitentiæ, ex publicæ pœnitentiæ ritibus sumpta postea ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, indocte ad generalem pœnitẽtiæ doctrinam accommodata est.

Accessit, quod veteres in multis sententiis loquuntur de pœnitentia, non quatenus quærit & accipit remissionẽ peccatorum, sed quatenus est vitæ mutatio & emendatio. Et tunc Augustinus & Chrysostomus solent ita loqui: Sicut tres sunt peccatorum differentiæ, & tribus modis Deum offendimus, corde scilicet, ore, & opere: ita veram emendationem per contrarium instituendam esse, in animo, in verbo, & opere. Hæc nõ attendentes Monachi, fecerunt inde tres partes pœnitentiæ, quibus acquiratur remissio peccatorũ, & quidem exclusa fide, quæ ex Euangelio concepta credat, per Christum peccata remitti. Et vbi Chrysostomus ponit operis humilitatem, Augustinus operis sanctificationem, substituerunt postea operis satisfactionem. Et tamen anathema sit oportet, nisi quis omnia illa, vndicunq; orta, tanquam oracula Spiritus sancti adoret.

Augustin. Chrysosto.

DE CONTRITIONE.

CAP. IV.

Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tẽpore, ad impetrandam veniam peccatorum, hic contritionis motus necessarius, & in homine post Baptismum lapso, ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis: & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Et certe, qui illos sanctorum clamores considerauerit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum. Recogitabo tibi o-

mnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, & alios huiusmodi generis facile intelliget, eos ex vehementi quodam antesctæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendum. Illam vero contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, declarat non solum non facere hominem hypocritam, verumetiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis sed tantum mouentis, quo pœnitens adiutus, viam sibi ad iustitiam parat, & quamuis sine Sacramento pœnitentiæ, per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam, in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus pœnitentiam egerunt: & misericordiam à Domino impetrauerunt. Quamobrem falso calumniantur Catholicos scriptores, quasi tradiderint Sacramentum pœnitentiæ absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod nunquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit, sed & falso docent, contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

CANON V.

Si quis dixerit, eam contritionem quæ paratur per discussionẽ, collectionem & detestationem peccatorum, quo quis recogitet annos suos, in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilem dolorem, ac præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, demum illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

EXAMEN.

Omnino in iis, qui veram & seriam agunt pœnitentiam, necessaria est contritio. Neque enim vera pœnitentia esse potest in iis, qui persuasione sanctitatis, somniant se esse sine peccato, vel qui peccata contemnunt, extenuant, excusant, palliāt & defendunt, item, qui comminationes diuinas vel cõtemnunt, vel irrident, iram Dei non curant, iudicio & indignatione eius non mouentur: atq. ideo in peccatis contra conscientiam perseuerant & pergunt, peccatis delectantur, quærunt & arripiunt occasiones peccatorum, atque ea, quæ sine timore Dei, ex proposito cumulant: in iis inquam, nulla vera potest esse pœnitentia, nec serio aut recte quæret remissionem peccatorum, qui iram & iudicium Dei aduersus peccata, vel non intelligit, vel non considerat, vel non curat. Nequaquam igitur docemus pœnitentiam sine contritione. Pertinet autem ad contritionem. I. vt mens peccatoris, ex iudicio legis intelligat, agnoscat, & serio consideret multiplicem immundiciem, magnitudinem & abominationem peccati coram Deo. II. Ex doctrina de ira, indignatione & iudicio Dei aduersus peccata, conscientia intelligens quam serio & horribiliter Deus peccatis irascatur, & ea punire velit, agnoscit se propter peccata irretitam teneri nexibus iræ & iudicij Dei, ad æternam condemnationem. III. Inde oritur in conscientia timor, terror & pauor iræ & iudicij Dei aduersus peccata. IV. Hinc sequitur dolor conscientiæ, grauiter dolentis se peccasse, & peccatis offendisse Deum: incipit igitur peccatum odisse, & detestari, atque eius propositum abiicere. V. Hæc vero agnitio, hic pauor & dolor, excitat & vrget conscientiam vt cogitet & quærat, an & quomodo effugere possit iram Dei, & iudicium damnationis, sicut Baptista inquit: Quis submonstrauit vobis fugere à ventura ira? VI. Ad hos terrores necesse est accedere consolationem, fidem scilicet, quæ statuat nobis remitti peccata propter filium Dei, & tanīę misericordiæ agnitione, rursus erigat nos, ne oppressi desperatione, ruamus in æternum exitium. Nisi enim hæc fides accedat, cõtritio est fuga Dei, & fremitus aduersus Deum, quibus tandē ruitur in æternum exitium. Et hic gradus discrimen facit inter contritionem Petri & Iudæ.

Contritio an ex nostro voluntate proficiscatur.

Est autem vera contritio, non opus liberi arbitrij, seu virium humanarum, sed Spiritus sanct⁹ per verbum prædicatum, auditum & cogitatum, illam in nobis excitat, inchoat, operatur & efficit. Atque ideo pœnitentiā acturi, proponant sibi legem Dei, monstrantem agnitionem peccatorum irā Dei, pœnas præsentes & futuras, spiritnales & corporales, temporales & æternas, publicas & priuatas, & exempla pœnarum, & qui post Baptismū lapsi sunt, immensa beneficia Dei considerent, vt agnoscant, quam fœda & horrenda ingratitudine, Deum offenderint. Sunt autem multiplicia testimonia bonitatis Dei erga nos, in creatione & sustentatione mundi, in nutritione & defensione corporis & animę, in gubernatione pollicita, œconomica & priuata, præcipue vero in spiritualibus beneficiis, consideretur patefactio verbi, donatio Euangelij, missio filij, donatio Spiritus sancti, depulsio Diaboli, promissio vitæ æternæ, &c.

Inter hæc tanta Dei beneficia, Spiritum sanctū lapsibus contristare, & Deum offendere horrendum profecto scelus est. Per verbum igitur Dei prædicatū, auditum & cogitatum, Spiritus sanctus efficax est, excitans, inchoans & efficiens veram contritionem, quæ in seriis pœnitentiæ exercitiis crescere quidem debet, nunquam tamen in hac vita sufficiens & perfecta esse potest. Delicta enim quis intelligit? Psalm. 19. Quis nouit potestatem iræ Dei? quis metuit furorem eius? Psalmo 90. Ad dolorem igitur contritionis, pertinet etiam hoc dolere, quod non possumus de peccatis satis dolere. Remissio vero peccatorum, non pendet ex magnitudine, sufficientia & merito contritionis, sed ex obedientia & satisfactione Christi, fide apprehensa.

An nostra contritione impetremus remissionem peccatorū.

Necessaria igitur est contritio, non autem meritum est, impetrans remissionem peccatorum. Illa enim propter solum Christum datur, & fide accipitur, Acto. 10. Contritio vero nihil aliud est, quam quod agnoscimus, sentimus & fatemur, nos propter peccata irretitos teneri nexibus iudicij diuini, ad æternam damnationem. Et nisi ex illis pauoribus & doloribus, animus agnitione & fiducia misericordiæ, propter Christum mediatorem eluctetur, ruit in desperationem, & in æternum exitium. Vsque adeo contritio non est meritum remissionis peccatorum. Quare igitur necessaria est? Respondeo. Sicut illi qui morbum nec agnoscunt, nec sentiunt, medicinam nec curant, nec quærunt, nec applicant, ita gratiam & misericordiam Dei, quæ in Christo proponitur, nemo satis curat, nemo serio & recte quærit & amplectitur, nisi qui agnitione, sensu & pauore peccatorū, & iræ Dei aduersus peccata, cõtritus & perterrefactus est. Lex enim pædagogus est, vrgens & impellens ad quærendam gratiā Dei, in Christo. Et ordo diuinus est, quod vult

quidem

quidem Euangelizare, sed pauperib⁹, vult sanare, sed contritos, vult prædicare dimissionem, sed captiuis, vult educere & liberare, sed vinctos, hoc est, sub peccatis conclusos, vult consolari, sed contristatos & lugentes, vult respicere, sed ad contritum spiritu, beneplacitum est Domino, sed super timẽtes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius, vult reficere, sed laborantes & oneratos, vult coronare misericordia & miserationibus, sed caput humiliatum non turgidum, vult infundere oleum misericordiæ, sed vulneratis, &c.

Hanc de contritione sententiam, quæ à nostris ex Scripturæ fundamentis extructa, & iustis tractatibus explicata est, ideo breuiter hoc loco repetere volui, ne quis existimet, nos contritionẽ prorsus vel negare, vel ex pœnitentia tollere: vtque antithesis seu collatio clarius ostendat, quæ sint potissima capita controuersiæ de contritione, in hoc Tridentino capitulo, quæ ordine nunc, & breuiter examinabimus.

Et primo, quod ad descriptionem contritionis attinet, nemo pugnat, quin contritio continere doceatur, non tantum cessationem à peccato, & nouæ vitæ propositum & inchoationem, sed veteris etiã odium, & peccatorum destinationem. Nec de definitione certamen esset, nisi insidiæ laterent sub vocabulis. Contritio, inquiunt, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Hæc verba ego simpliciter & candide acciperem in eam sententiam, sicut iam de contritione dixi, sed insidiæ, vt monui, latent in vocabulis. Scholastici enim docent, contritionem, vt habeat vigorem & valorem ad deletionem & remissionem peccati, debere esse talem detestationẽ peccati, quæ ad punitionem commissi peccati, voluntarie suscipiatur aut assumatur. Voluntariam enim pœnam remittere & delere peccatum, sicut in humanis pœna voluntarie assumpta, magis placat offensum. Ita Gabriel. Thomas vero dicit: Sicut peccatum per consensum voluntatis consummatur, ita per dissẽsum deletur & remittitur. Et addit, Baptismum in virtute meriti Christi, habere virtutem ad delenda peccata. In contritione vero ad remissionem peccatorum cum Christi merito requiri etiam nostrum actum displicentię peccati, qui sit meritorius: quia cadat sub libero arbitrio. Et sicut offensa committitur in Deum, vel externis membris, vel concupiscentia, vel voluntate, ita contritionem inferre dolorem corpori, parti sensitiuæ, & volũtati ad reconciliandã offensam, quæ in Deum commissa est, membris, concupiscentia & voluntate. Hæc Thomas.

Scholastici de contritione.

Et ex hac consideratione intelligi potest, quæ sit caussa, quod tertium Tridentinum capitulum nolit, contritionem esse terrores, à Deo conscientiæ, voce legis incussos, ita enim contritio non posset esse meritoria reconciliationis, & remissionis peccatorum. Scholastici vero, vt contritionem meritoriam faciant, ita eam definiũt, quod sit dolor assumptus, & voluntarie assumptus, & quidem pro peccatis assumptus. Et quia ad illas Scholasticorũ disputationes, Tridentinum Concilium sua definitione respexit, breuem hanc commonefactionem addere volui.

Scholasticorum definitio.

Secundo in hoc capitulo principaliter obseruandum est, quid & quantum contritioni tribuant. Hic motus, inquiunt, præparat ad remissionẽ peccatorum, si cum fiducia misericordiæ diuinæ coniunctus sit. Possent hæc verba commode intelligi, contritionem scilicet ita præparare ad remissionem peccatorum, quia agnitione & sensu iræ Dei aduersus peccatum, hominẽ excitet & impellat, vt de suis operib. & meritis desperans, in Euãgelio, fide gratis propter meritum Christi, quærat & accipiat remissionem peccatorum: sed hoc Tridentina congregatio nullo modo vult. Et ne videantur verbis ipsorum peregrinum sensum affingere, audiamus quomodo hoc ipsum Capitulum, præparationem illam per contritionem ad remissionem peccatorum, interpretetur & declaret. Motus, inquiunt, contritionis necessarius est, ad impetrandam veniam peccatorum. Et postea dicunt cõtritionem charitate perfectam, hominem Deo reconciliare, etiam ante absolutionem, modo adsit votum confessionis & satisfactionis. Impetrationẽ igitur veniæ, & reconciliationem cum Deo, manifeste tribuunt actui seu operi contritionis nostræ, & quidem ante absolutionem, quæ est vox Euangelij, gratis propter meritum Christi annuncians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Quid vero aliud hoc est quam reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, adimere Euangelio & fidei: imo gratuitæ misericordiæ Dei, & merito Christi, & transferre illam in merita nostrorum operum? Sed inquis: Tamen Tridentinum capitulum, contritioni coniungit fiduciam diuinæ misericordiæ, & votũ absolutionis, & Scholastici addunt meritũ Christi. Verba sane audio, sed video, quomodo illa Põtificij intelligant: Pœnitentiam scilicet debere de diuina misericordia concipere talem fiduciam, si voluntarie ex dilectione Dei assumat dolorẽ pro peccatis, & habeat propositum, se velle Sacerdoti enumerare omnia peccata, & obediẽter exequi satisfactiones, quas Sacerdos iniuncturus sit, fore vt his motibus & actibus impetret veniã peccatorũ, & reconcilietur Deo. Et illa pœnitentium opera, dicunt ex merito Christi habere talem virtutem, remissionis scilicet peccatorum.

Talis fides est Pontificiæ pœnitentiæ, in nostra scilicet opera, non in Christum, talem misericordiam Dei volunt, non quæ sit gratuita, & gratis propter Christi meritũ peccata remittat, sed quæ operib⁹ nostris tribuat mercedẽ, reconciliationem scilicet cum Deo, & remissionem peccatorũ. Hæc quia simpliciter euertunt doctrinam Euangelij mitis tergiuersationib. inuoluta, & variis pigmẽtis fucata hactenus sunt à multis nostri temporis Pontificiis scriptoribus. Sed Tridentinum Conciliũ, sine tergiuersatione & dissimulatione, manifeste quid velit & sentiat, declarat. Simpliciter enim repetit & confirmat, quæ à Scholasticis Doctorib. de cõtritione tradita sunt: quod scilicet virtute contritionis, iuxta distributionem Thomæ remittatur & deleatur culpa, auferatur pœna, & conferatur gloria. Vtque ea, quæ in hoc capitulo de cõtritione decernũtur, recti⁹ examinari & planius intelligi possint, paucis notabo dogma Scholasticorũ, quod Conciliũ hoc decreto repetere & confirmare voluit. Scotus igitur dicit, peccatorem ex suis naturalibus cũ communi seu generali influentia Dei, posse cõsiderare peccatum à se commissum vt contra legem Dei, vt offensam Dei, vt iræ inductiuum, & æterni supplicii, & voluntatem sub his rationibus, posse detestari peccatum. Et hunc motum vocant attritionem, quæ sit insuffi-

Fides Pontificiæ pœnitentiæ.

ciens & remota dispositio ad remissioné peccatorum. Si vero peccator consideret summam & infinitam Dei dignitatem, bonitatem & misericordiá, & quod dictante ratione, super omnia bona finita & creata diligendus sit, posse voluntatem huic dictamini rationis se conformare, & ex naturalib. elicere actú dilectionis Dei super omnia: atque ita posse peccatum detestari, quatenus est offensiuum summi boni, sic à se super omnia dilecti. Et hác dispositioné ex naturalibus esse sufficientem, immediatam & vltimatam, ad infusioné & susceptioné gratiæ, quæ sit charitas Dei. Deú enim nemini sufficienter disposito, subtrahere suam gratiam. Et quando hoc modo, charitate diligente Deú super omnia, contritio perfecta fuerit: quia charitas sit gratia illa, qua peccata remittútur, ita & hac ratione contritionem delere peccata, impetrare veniam peccatorum & reconciliationem cum Deo, quia vel ex charitate diligente Deum super omnia, oriatur, vel charitas motui illi contritionis coexistat, consistat, & concomitetur. Et hoc est dogma illud Scholasticorum, ad quod stabiliendum, factum est hoc decretum, quod ex hac collatione Scholastici dogmatis, rectiꝰ intelligetur, vt scilicet doceamur, in pœnitentia, propter nostram dilectionem, non fide propter meritum Christi, impetrare veniá peccatorum, & reconciliationem cum Deo. Impietas auté huius dogmatis, & per se & ex iis, quę in prima parte Examinis annotata sunt, adeo manifesta est, vt ad refutationem satis sit móstrasse, quale mysterium iniquitatis in hoc capitulo contineatur.

Contritio quando iuxta Pontificios impetret delictorum veniam.

Tertio, est & hoc obseruandum, quod quartum hoc capitulum dicit, contritionem tunc impetrare delictorú veniam, & reconciliationé cum Deo si charitate perfecta fuerit. Scholastici vocant sufficienté contritionem. Et Scotus dicit, ad hanc sufficientiam & perfectionem requiri certam intentionem detestationis peccati, quæ per certú tempus, à Deo determinatum, continuetur, in cuius temporis termino, & non ante, deleatur peccatum. Alij disputant, ad sufficientiá & perfectioné contritionis, requiri tantum, vt formata sit charitate: sicut in præcedentibus dictum est. Sed illa charitas debet diligere Deum super omnia, ad quam perfectionem nullus sanctorum in hac vita peruenire potest. Et de ipsa contritione, Scriptura testatur: Delicta quis intelligit? Item, quis nouit potentiá iræ tuæ? Impossibilis igitur est sufficiétia & perfectio contritionis. Et eius persuasio vel facit Pharisæos, vel desperabundos. Conscientia enim quia nunquam potest certa esse de sufficientia & perfectione contritionis, semper dubia & incerta manebit de remissione peccatorum, & reconciliatione cum Deo. Et hoc ipsum propositum est Tridentinæ Synodi, vt dogma dubitationis de remissione peccatorum confirmet & stabiliat. Eius vero refutatio, in prima parte huius examinis explicata est.

Quarto, Lutheri propositionem, à Leone X. damnatam, repetito anathemate damnant, attritionem scilicet facere hominé hypocritá, & magis peccatorem, nec esse dolorem voluntariú, sed coactú.

Explicatio sententiæ Lutheri.

Facilis vero, & breuis est explicatio. Lutherꝰ nequaquam sensit, verbú Dei quod arguit peccata, & monstrat grauitatem, multitudinem & fœditatem peccatorum, non pertinere vel requiri ad pœnitentiam, nec docuit, prædicationem, auditú, cogitationem, & meditationem illius verbi, nó esse vtilem ad pœnitentiam. Est enim (sicut supra dixi) organon, per quod Spiritus sanctus cor lapideum aufert, & dat eis carneum. Neq. vnquam Lutherus dixit agnitionem, detestationé peccatorum, quam Spiritus sanctus, per auditum & meditationé verbi illius operatur in homine, non esse verú contritionis dolorem. Sed Scholasticas disputationes de attritione, iure & merito, ex verbo Dei taxauit. Docent enim liberum arbitrium naturalibꝰ suis viribus, ex solo dictamine legis naturæ, sine operatione Spiritus sancti posse inchoare, cócipere & assumere verú doloré & detestationem peccatorú, hoc est, attritionem: & illam esse dispositionem ad gratiam: quam dispositioné vocant facere quod in se est, quod sit meritum congrui. Hoc est dogma illud de attritione, quod Lutherus impugnauit: quia pœnitentiam, quam scriptura affirmat Dei donum esse, Act. 5. & 11. 2. Tim. 2. tribuit naturalibus corruptæ naturæ viribus: cum Christus affirmet, malam arborem non posse bonos fructus facere. Quia vero experientia testatur, animalem hominem sæpe metu pœnarum dolorem aliqué & detestationem peccatorum suscipere & assumere: respódet Lutherus, idem quod Augustinus disputat, de Spiritu & litera. Quádo liberum arbitrium, sine Spiritu sancto, metu pœnæ, seu spe commodi, aliquid vel facit vel omittit, esse tantum externam hypocrisin, interius vero, ipsum peccatum magis augeri. Et ad Bonifacium lib. 3. c. 4. Qui carnali metu pœnæ aliquid facit, proculdubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit: mauult enim omnino non facere, si permittatur impune, atque per hoc in ipsa voluntate intus reus est, vbi ipse qui pręcipit, inspicit Deus.

De attritione igitur, sicut Scholastici eam tradunt, Lutherus recte dixit, quod sit coactum quiddam, quod non præparet ad gratiam, sed faciat hominem hypocritam, & magis peccatoré: peccator enim addens ad peccata, Pharisaicam persuasioné de naturalibus suis viribus operibꝰ & meritis, magis redditur peccator. Vide autem artificium Tridentinum. Scholasticam illá opinionem de attritione, palam pelagianizantem, defendere non audent, vt tamen Bullæ Leonis, specie aliqua patrocinentur, dicunt, contritionem quæ ex agnitione peccati, & ex gehennæ metu, ex impulsu Spiritus sancti concipitur, & donum Dei est, si coniunctam habeat spem veniæ & excludat propositum peccádi, viam & gradum esse ad conuersioné. Sed ita pugnant sine aduersario: quis enim hoc negat, nisi quod contritionem illam causam facere videantur impetrationis gratiæ.

Scio aút magnas & longas disputationes apud Scholasticos extare, de cótritione & attritione: hoc est, quando dolor in pœnitentia oriatur ex metu gehennæ, & quando ex dilectione Dei oriatur. Et vtrunque sane fieri in iis, qui post Baptismum lapsi sunt, non est dubium. Nam & expauescunt metu iræ & iudicij Dei: & dolent, se tam benignum patré offendisse, Mediatori tam optime de nobis merito, adeo ingratos fuisse: & Spiritum sanctum, pignus hæreditatis nostræ contristasse. Sed illæ Pontificiæ disputationes periculosę sunt, & vere laquei cóscientiarum: quod contritio ex pauescens consideratione iræ & iudicij Dei, si non oriatur ex dilectione Dei, etiamsi accedat fides, petens & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen sit non salutaris, sed Iudæ pœnitentia. In magnis enim, sectis & veris terrorib. qui in Psalmis & apud Prophetas,

tas deſcribuntur, reſonant querelæ de grauitate & de multitudine peccatorum, de ira & furore Dei. Et tamen accedente fide in Chriſtum, quæ erigat conſcientiam, vera & ſalutaris eſt pœnitentia. Vtilius igitur eſt, quæſtiones illas præcidere, & contritionem definire ex verbo Dei arguente peccata, & reuelante iram Dei ſuper peccata, per quod verbum Spiritus ſanctus excitat contritionem in pœnitentibus, vtque fides apprehendens conſolationem, voce Euangelij in Chriſto propoſitam, diſcrimen faciat inter timorem ſeruilem & filialem, inter dolorem Iudæ, & inter ſalutarem triſtitiam Petri.

Hæc ſunt præcipua capita controuerſiæ, de contritione, quæ quidem in hoc quarto Tridentino Capitulo tractantur, quæ notare magis quam explicare volui. Fundamenta enim in præcedentibus monſtrata ſunt.

DE CONFESSIONE.

CAPVT V.

Ex inſtitutione ſacramenti pœnitentiæ iam explicata, vniuerſa Eccleſia ſemper intellexit, inſtitutum etiam eſſe à Domino integram peccatorum confeſſionem, & omnibus poſt baptiſmum lapſis, iure diuino neceſſariam exiſtere. Quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus, è terris aſcenſurus ad cælos, ſacerdotes ſui ipſius vicarios reliquit, tanquam præſides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Chriſti fideles ceciderint: quo pro poteſtate clauium, remiſsionis & retentionis peccatorum ſententiam pronuncient. Conſtat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita cauſa, exercere non potuiſſe, neq; æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis ſeruare potuiſſe ſi in genere duntaxat, & non potius in ſpecie ac ſigillatim ſua ipſi peccata declaraſſent. Ex his colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſsionem, conſcientiam habent, in confeſſione recenſeri, etiamſi occultiſsima illa ſint, & tantum aduerſus duo vltima Decalogi præcepta commiſſa, quæ nonnunquam animam grauius ſauciant, & periculoſiora ſunt his, quæ in manifeſto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quanquam recte & vtiliter citraque omnem præſumptionem, in confeſſione dicantur, quod piorum hominum vſus demonſtrat, taceri tamen citra culpam, multiſq; aliis remediis expiari poſſunt. Verum cum vniuerſa mortalia peccata, etiam cogitationes, homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, neceſſum eſt, omnium etiam veniam, cum aperta & verecunda confeſſione à Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt peccata, Chriſti fideles confiteri ſtudent, procul dubio omnia diuinæ miſericordiæ ignoſcenda exponunt. Qui vero ſecus faciunt, & ſcienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per ſacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubeſcat ægrotus, vulnus medico detegere quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiam eas circumſtantias in confeſſione explicandas eſſe, quæ ſpeciem peccati mutant, quod ſine illis peccata ipſa, neque à pœnitentibus integre exponantur, nec iudicibus innoteſcant: & fieri nequeat, vt de grauitate criminum recte cenſere poſſint, & pœnam quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere. Vnde alienum à ratione eſt, docere circumſtantias has, ab hominibus otioſis excogitatas fuiſſe, aut vnam tantum circumſtantiam confitendum eſſe, nempe peccaſſe in fratrem. Sed & impium eſt, confeſſionem quæ hac ratione fieri præcipitur, impoſsibilem dicere, aut carnificinam illam conſcientiarum appellare. Conſtat enim, nihil aliud in Eccleſia à pœnitentibus exigi, quam vt poſtquam quiſq; diligentius ſe excuſſerit, & conſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitantibus non occurrunt, in vniuerſum eadem confeſſione incluſa eſſe intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipſa vero huiuſmodi confeſsionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri poſſet, niſi tot tantiſq; commodis & conſolationibus releuaretur, quæ omnibus digne ad hoc ſacramentum accedentibus, per abſolutionem certiſsime conferuntur. Cæterum quo ad modum cōfitendi ſecreto apud ſolum ſacerdotem, & ſi Chriſtus non vetuerit, quin aliquis in vindictam ſuorum ſcelerum, & ſui humiliationem, tum ob aliorum exemplum, tum ob Eccleſiæ offenſæ ædificationem, delicta ſua publice confiteri poſsit, non eſt tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec ſatis conſulte humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præſertim ſecreta, publica eſſent confeſſione aperienda. Vnde cum à ſanctiſsimis & antiquiſsimis Patribus, magno vnanimiq; conſenſu ſecreta confeſſio ſacramentalis, qua ab initio Eccleſia ſancta vſa eſt, & modo etiam vtitur, fuerit ſemper commendata, manifeſte refellitur inanis eorum calumnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentum humanum eſſe, atque à Patribus in Concilio Lateranenſi congregatis, initium habuiſſe, docere non verentur. Nec enim per Lateranenſe Concilium Eccleſia ſtatuit vt Chriſti fideles confiterentur, quod iure diuino neceſſarium eſſe intellexerat, ſed vt præceptum confeſſionis ſaltem ſemel in anno, ab omnibus & ſingulis, cum ad annos diſcretionis perueniſſent, impleretur. Vnde iam in vniuerſa Eccleſia, cum ingenti animarum fructu fidelium, obſeruatur mos ille ſalutaris confitendi, ſacro illo & maxime acceptabili tempore Quadrageſimæ: quem morem hæc ſancta Synodus maxime probat & amplectitur, tanquam pie & merito retinendum.

CANON VI.

Si quis negauerit, confeſſionem ſacramentalem, vel inſtitutam vel ad ſalutem neceſſariam eſſe iure diuino: aut dixerit, modum ſecrete confitendi ſoli ſacerdoti, quem Eccleſia Catholica ab initio ſemper obſeruauit & obſeruat, alienum eſſe ab inſtitutione & mandato Chriſti, & inuentum eſſe humanum, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, in ſacramento pœnitentiæ, ad remiſsionem peccatorum neceſſarium non eſſe iure diuino, confiteri omnia & ſingula peccata mortalia, quorum memoria, cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ ſunt contra duo vltima Decalogi præcepta, & circumſtantias, quæ peccati ſpeciem mutant, ſed eam confeſſionem tantum eſſe vtilem, ad erudiendum & conſolandum pœnitentem, & olim obſeruatam fuiſſe tantum ad ſatisfactionem Canonicam imponendam: aut dixerit, eos qui omnia peccata confiteri ſtudent, nihil relinquere velle diuinæ miſericordiæ ignoſcendum, aut demum non licere confiteri peccata venialia, anathema ſit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, confeſſionem omnium peccatorum, qualem Eccleſia ſeruat, eſſe impoſsibilem, & traditionem humanam, à piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes & ſingulos vtriuſq; ſexus Chriſti fideles, iuxta magni Concilij Lateranenſis conſtitutionem, ſemel in anno, & ob id ſuadendum eſſe Chriſti fidelibus, vt non confiteantur tempore Quadrageſimæ, anathema ſit.

EXAMEN.

Longa eſt diſputatio de confeſſione, quę magna contentione agitatur, cumulatis multis Scripturæ ſententiis, & coaceruatis variis antiquitatis teſtimoniis & exemplis. Id quod eo artificio fit, vt imperitiorum mentes turbentur, & exiſtiment illam & prorſus talem confeſſionem, & quidem tali opinione, ſicut Pontificiis nunc in vſu eſt, ſemper fuiſſe in veteri Eccleſia, tanquam iure diuino mādatam & neceſſariam. Simpliciſſima igitur & commodiſſima ratio explicationis erit, ſi per diſtributionem oſtendatur, quam varia ſint genera, & quam multæ rationes cōfeſſionis, cuius & in Scriptura, & in veterum ſcriptis mentio fit, deinde ad ſingula hæc genera, inſtituatur antitheſis, quæ & qualis ſit confeſſio, de qua Pontificij dimicant, quę ſcilicet, vt ad remiſſionem peccatorum neceſſariū exigit, vt omnia & ſingula delicta, quæ à Deo nobis remitti volumus, in ſpecie & ſigilatim, ſecundum omnes circumſtātias ſacerdoti patefaciamus & enumeremus, ita vt quicquid Sacerdoti non enumeretur, illud non remittatur à Deo.

Hoc modo enim perspicue ostendi poterit, Pontificiam confessionem nec scripturæ, nec antiquitatis vera & consentientia habere testimonia. Loquimur autem hoc loco, non de confessiooe laudis, io qua siguificatione, aliquoties vocabulum confessionis, in scriptura vsurpatur, sed de confessione fraudis: sicut Augustinus vocabuli æquiuocationem eleganter distinguit, de verbis Euangelij, Homilia 8. hoc est, de agnitione & confessione peccati loquimur.

Prima species cõfessionis.

Primo igitur est confessio quædam, quæ soli Deo fit, qua peccata nostra agnoscentes. coram Deo cor nostrum effundimus, confitentes & deplorantes, cum vero cordis dolore, quam multipliciter Deum offenderimus, nósque reos fatemur iræ & damnationis æternæ, petimúsque misericordiam. Hæc confessio pertinet ad veram contritionem, ne vel fingamus nos esse sine peccato, vel ne peccata contemnamus, extenuemus, excusemus, palliemus seu defendamus, sed ingenue coram Deo agnoscamus & fateamur, tum culpam, tum reatum. Hæc confessio coniuncta est cum spe & fiducia veniæ, sicut Chrysostom. inquit ad Theodo. lapsum: Quid proderunt lachrymæ & confessio, si nulla adsit abolitionis fiducia? Coniuncta etiam est cum proposito emendationis, sicut Hilarius inquit in Psalmo 135. Quid aliud est confessio erroris, quam confessio desinendi ab errore? De huius confessionis necessitate & vtilitate populus diligenter erat commonefaciendus, vt iuxta cautionem debiti nostri, hoc est, iuxta doctrinam Decalogi, inquiramus in totam naturam & vitam nostram, excutientes & examinantes eam iuxta singula præcepta, vt aliquo modo agnoscamus (semper enim manet illud Psalmi: delicta quis intelligit) multitudinem, grauitatem & fœditatem peccati, & quam multipliciter rei simus coram Deo. Hac enim ratione, vera generatur contritio, fides excitatur & acuitur, vt serio quærat, cum gratitudine accipiat & in filiali timore Domini retineat misericordiam Dei, & remissionem peccatorum.

Chrysostomus.

Frangitur etiam ita superbia humani ingenij, ne Pharisaicam persuasionem induat iustitiæ sanctitatis & innocentiæ. Cautiores etiam in posterum reddit nos illa confessio, vt maiori diligentia mores gubernemus, & lapsus caueamus.

Hæc populo ex verbo Dei erant proponenda, & diligenter inculcanda. Sed Pontificij de sua tantum confessione dimicant, ad quam etiam ea, quæ de hac confessione, siue in scriptura, siue in veterum scriptis dicta sunt, detorquent, & quæ propria sunt huius confessionis, ea transferunt & tribuunt auriculari suæ enumerationi. Loquuntur autem de hac confessione, dicta Scripturæ. Psalmus trigesimus secundus: Quoniam tacui, inueterauerunt ossa mea. Delictum meum cognitum tibi feci. Dixi, confitebor aduersus me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Prima Epistola Iohannis capite primo. Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat. Si dixerimus, quod non peccauimus, verbum eius non est in nobis. Prouerbiorum 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

Hæc confessio vel interius io corde, vel publica voce, Deo peccata confitetur, vt Leuit. 16. Daniel. 9. Item, vel in genere peccatorum reum sisti Deo, vt publicanus inquit: Deus, propitius esto mihi peccatori, vel inquirit in totam vitam, atque adeò in totam hanc corruptam naturam: vt Psalm. 19. 25. 51. &c. De hac confessione Patres etiam loquuntur, vt Origenes libro tertio, περὶ ἀρχῶν, capite primo. Si quis non prius animæ suæ vitia cognouerit, ac proprij oris confessione prodiderit, purgari iis absoluique non poterit. Hoc dictum Pontificij ad suam confessionem detorquent. Sed in præcedentibus prolixe se explicat Origenes, & sunt hæc eius verba: Quid à Deo consequatur, ignorant, nisi prius ad beneficia consequenda, per desiderium venerint, quod ita demum fiet, si quis antè semetipsum cognoscat, & sentiat quid sibi desit: & quod sibi deest, à quo quærere vel debeat vel possit, intelligat, qui enim non intellexerit prius ægritudinem suam, medicum quærere nescit, vel sanatus non aget gratias. Ne igitur ignoret sibi per gratiam concessum, agnoscenda & confitenda suot peccata. Idem in Psalmo 37. Homilia prima dicit: Conuenit post peccatum confiteri peccatum. Id vero declarat exemplo Publicani, Lucæ 18. & Dauidis. Quæ, inquit, deliqui, quæ concupiui, quæ commisi, omnia ante te profero, & in orationibus meis ante conspectum tuum pono: & gemitus meus non est abs te absconditus.

Verba Origenis.

Chrysostomus in Psalmo 50. Quanti sunt peccatores, secure degentes, qui nolunt intelligere quod inique agunt, nec agnoscere volunt superuenturam sibi calamitatem: insuper fiducialiter, quæ mala sunt, agunt, & sic nec ingemiscunt, nec lachrymam proferuot, nec confitentur, quos saluari est impossibile: quod nec agnoscunt facinora sua, nec Dei iudicium præ oculis habeant.

Chrysost.

Et Homil. 3. in Matt. Confessio peccatorum, testimonium est conscientiæ, timentis Deum, qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri, qui autem erubescit, non timet. Illic enim turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus, quia confessio peccatorom habet pudorem: & quod hoc ipsum erubescere, pœna grauis est? Sed ideo magis iubet Deus confiteri peccata, vt verecundiam patiamur pro pœna.

Idem in Genesin Homilia 4. Quando in præsenti vita, per confessionem peccata abluere, & remissionem à Domino assequi poterimus: tunc abibimus hinc, à peccatis puri, & magnam fiduciam habebimus. Et Homilia 20. Qui hæc fecit, si voluerit ad confessionem facinorum festinare, & medico ostendere vlcus, qui curet & non exprobret: atque ab illo remedia accipere, & soli ei loqui, nullo alio conscio, & omnia dicere cum diligentia: facile sua peccata emundabit. Confessio enim peccatorum, abolitio est delictorum. De hoc loco Lindanus exultat, quod ad verbum tradat secretam Pontificiorum confessionem. Sed quam veteratorie agat, lector consideret. In illa ipsa enim Homilia dicit: Si Lamech non refugit, mulieribus suis peccatum confiteri: quali erimus nos venia digni, si ei qui omnia nostra nouit delicta, confiteri noo volumus peccata? Et subinde ingeminat, medicum illum, esse Dominum nostrum.

Tales igitur veterum sententias, Pontificij ad suam enumerationem detorquent. Sed ipse Chrysostomus se clarissime explicat, in Epist. ad Hebr. cap. 12. Homil. 31. inquit: Non dico tibi, vt te prodas io publicum, neque vt te apud alios accuses: sed

obedire

obedire te volo Prophetæ dicenti: Reuela Domino viam tuam. Ante Deum ergo cõfitere peccata tua. In Psal. 59. Peccata tua dicito, vt deleas illa. Si confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua. non dico, vt confitearis conseruo tuo, vt exprobret, dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea Deus. Dicito in hac vita, vt in illa requiem habeas.

Idem sermone de pœnitentia & confessione: Nunc autem neque necessarium est, præsentibus testibus confiteri: solus te Deus confitentem videat. De incomprehensibili Dei natura, Homil. 5. Rogo & oro, vt crebrius Deo immortali confiteamini, & enumeratis vestris delictis, veniam petatis. Non te in theatrum conseruorum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo. Repete coram Deo conscientiam tuam, te explica: ostende medico præstantissimo vulnera tua, & pete ab eo medicamentum.

De Lazaro, concione quarta, Caue homini dixeris peccata, ne tibi opprobret. Neque enim conseruo confiteris, vt in publicum proferat, sed ei qui Dominus est. De hac interiori confessione, Deo facienda, multa alia egregia sunt veterum dicta. Sed has Chrysostomi sententias, ideo hoc loco adscripsi, inde enim colligi potest, quomodo & ex quibus veterum sententiis, non recte intellectis, posteritas fabricarit Pontificiam enumerationem & necessitatem eius. Dicunt veteres, peccata confessione reuelanda, in specie expendenda, curiosius discutienda, explicanda, detegenda, enumeranda, &c. dicunt, peccata solui per confessionem, impossibile esse saluari citra confessionem. Sed Chrysostomus addit interpretationem, hæc intelligenda esse non de externa confessione homini facienda, sed de interiori quæ Deo fit.

II. Species. Secundò, est confessio fraterna, quæ proximo fit, quando scilicet is qui offendit proximum, pœnitentia ductus fatetur se peccasse, & petit sibi ignosci. Lucæ 17. Si septies in die peccauerit in te & conuersus fuerit ad te, dicens: pœnitet me, dimitte illi. De hac confessione Augustinus tractatu in Iohannem 56. quod etiam Beda allegat in Paulum ad Colossenses, interpretatur illud Iacobi 5. Confitemini inuicem delicta vestra, & orate pro inuicem. Ad hanc confessionem, serio exhortandi sunt homines. Christus enim dicit, Matthæi 5. illum non posse munus ad altare offerre, qui non prius reconciliatus fuerit fratri suo. Et alteri parti Christus etiam grauiter concionatur, Matthæi 6. Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata.

Et illam fraternam reconciliationem, Deus promittit se in cœlo ratam habiturum, Matth. 18. In quem locum Theophylactus inquit: Si tu offensus, habes eum, qui te iniuria affecit, post trinam admonitionem sicut publicanum, erit ille & in cœlo talis: si autem solueris eum, hoc est, confitenti & deprecanti ignoueris, erit ei & in cœlo condonatum. Non solum enim quę sacerdotes soluunt, sunt soluta, sed quæcunque & nos iniuria affecti, vel ligamus vel soluimus, & ipsa erunt ligata vel soluta. Sub hac confessione comprehenditur & hoc, quando fraterna correptione, ad agnitionem & confessionem alicuius peccati, etiamsi in nos non sit commissum, frater commouetur & adducitur: Ita enim lucratus es fratrem tuum, inquit Christus. Et propter mutuam interpellationem Iacobus dicit vtilem esse hanc confessionem: Orate pro inuicem, vt saluemini.

III. Species. Tertio, est in scriptura confessio quædam peccatorum generalis, qua peccator non tantum interius coram Deo, sed & coram ministris verbi & Sacramentorum, non quidem in specie omnia & singula peccata, secundum omnes circumstantias enumerat: sed vel in genere, siue voce siue reipsa profitetur, se agnoscere peccata & iram Dei aduersus peccata, vel certa aliqua delicta, grauantia conscientiam, confitetur, & petit impertiri sibi remissionem. *Confessio in veteri Testamento.* Talis confessio in veteri Testamento erat quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hostiam offerendã pro peccato, pro delicto, pro ignorantia, pro contumacia &c. nec exigebatur, vt peccatum illud in specie & sigillatim cum omnibus circumstantiis Sacerdoti exponeretur. Talis confessio erat Dauidis coram propheta Nathan, qua confitetur peccatum adulterij & homicidij, sine enumeratione circumstantiarum, 2. Regum 12. Et addit generalem confessionem: Ecce in iniquitatibus conceptus sum &c. Omnes iniquitates meas dele, Psalm. 51. vbi obseruetur, quod Dauid quidem confessionem illam coram Propheta facit iuxta titulum Psalmi, sed tamen ad Deum confessionem dirigit. Et illi generali confessioni, quæ non est integra singulorum peccatorum, secundum omnes circumstantias enumeratio, Nathan impertit absolutionem: Dominus abstulit peccatum tuum. Et ratio talis generalis confessionis, pulchre describitur in historia Nehemiæ. Nam capite octauo Esdras cum Leuitis, prælegunt populo in volumine legis, & interpretantur. Inde populus agnoscens peccata, quibus Deum offenderat, incipit dolere & flere, capite nono separant à se semen alienigenum, & confitentur coram Leuitis & tota Ecclesia, peccata sua, & patrum suorum. Et Leuitæ, repetita populi confessione, implorant Dei misericordiam: quod fit loco absolutionis, & obligant se ad emendationem, inito & quasi conscripto publice fœdere: id quod pertinet ad fructus pœnitentiæ. *Exempla huius confessionis in nouo Testamento.* Hoc exemplum ideo adscripsi, quia monstrat totum processum (vt sic loquar) confessionis. Ita peccatrix, Lucæ septimo, externis signis & gestibus in genere, sine specifica enumeratione, profitetur se multorum peccatorum ream esse, præcipue verò eius, quod notorium erat, & petit absolutionem.

Et Christus huic generali confessioni impertit absolutionem: Remittuntur tibi peccata tua, fides tua te saluam fecit: vade in pace. Eodem modo filius hominis potestatem remittendi peccata in terra exercet, Matth. 9. Intelligens enim, paralyticum consideratione peccatorum territum, & videns fidem eius, inquit: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ibi est verbum remittendi, quod extat Iohannis vigesimo, describitur ibi expresse potestas remittendi peccata. Et tamen ad absolutionem, non requiritur integra singulorum peccatorum enumeratio. Non aliter autem Christus Apostolos misit, quam ipse missus fuerat, Iohannis 20. Non igitur debent ministri ab iis, qui absolutionem petunt, exigere, quod Christus non exegit. Ita Matth. 3. qui à Iohanne baptizantur, confitentur peccata sua: eo ipso enim, quod baptismum pœnitentiæ suscipiunt, profitentur se esse peccatores. Et ex historia Baptistæ colligi potest processus, quo vsus fuit Iohannes: prædicauit pœnitentiam,

ita ſicut ſcriptum eſt Iſaiæ 40. arguens valles, montes & colles, quod ſint praua & aſpera. Omnis caro fœnum: & omnis gloria eius, quaſi flos agri: fœnum exſecatur, flos cadit, ſpiritu Domini ſufflante in eo. Quando vero accedebant turbæ, Phariſæi & Saddocæi, vt baptizarentur, concionabatur ipſis de ira Dei, & de effugienda ira Dei. Matth. 3. Luc. 3. dicebat ipſis vt crederent in venturum, hoc eſt, in Chriſtum. Acto. 19. Illi vero ad hanc doctrinam confitebantur peccata ſua, hoc eſt, in genere fatebantur, & ſignificabant, ſe agnoſcere peccata, timere iram Dei, & dolere quod Deum offendiſſent, petebantque baptiſma, in remiſſionem peccatorum. Et Ioannes quidem grauiter ipſos monet, ne ſimulatam, ſed veram & ſeriam agant pœnitentiam: idque dignis fructibus oſtendant. Non tamen exigit ſpecificam enumerationem ſingulorū delictorum, ſed iudicat ſufficere, quod ea exponunt, quibus præcipue conſcientiam grauatam ſentiunt, petentes inſtructionem. Ita publicani & milites dicunt: Quid faciemus? Act. 19. confitentur & annunciant acta ſua. Sed Lucas dicit, feciſſe hoc illos, qui iam crediderant: ſicut Paulus poſt cōuerſionem, fatetur peccatum perſecutionis: & ſicut Auguſtinus ſuas confeſſiones edidit. Et non fit ibi vel exigitur ſpecifica enumeratio ſingulorum delictorum, ſed agnoſcunt & fatentur, actiones ſuas ad normam verbi Dei non congruere: præcipue vero magicos libros exurunt, ita ipſo facto promittentes emendationem. Ita Zachæus, Lucæ 19. fatetur ſe multos fraudaſſe, & pollicetur emendationem. Chriſtus verò non exigit in ſpecie & ſigillatim enumerationem, per ſingulas circumſtantias, ſed contentus eſt generali cōfeſſione, cum Zachæus inquit: Si quem fraudaui. Et ad hanc confeſſionem Chriſtus abſolutionem pronunciat Hodie ſalus facta eſt huic domui, quoniam & ipſe eſt filius Abraham. Venit enim filius hominis, quærere & ſaluare quod perierat. Filius etiam perditus, Lucæ 15. generali confeſſione peccati, & promiſſione emendationis, recipitur.

Hæc ideo annotaui, vt oſtenderem, morem confeſſionis, quæ in noſtris Eccleſiis ſeruatur, conſentaneum eſſe ſcripturæ, quod generali confeſſione contenta, non exigit ſpecificam enumerationem. Ea tamen, quæ conſcientiam præcipue grauant, exponere conſulit, inſtructionis & conſolationis gratia. De hac confeſſione loquitur Baſilius in quæſtionibus compendio explicatis, 288. cum inquit: Neceſſarium videtur iis quibus diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt, confitenda eſſe peccata, addit enim: Sic & hi, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud ſanctos confeſſi eſſe peccata ſua. Scriptum eſt enim in Euangelio: quia Baptiſtæ confitebantur populi peccata ſua: & in Actibus confitebantur ipſis Apoſtolis, à quibus poſtea baptizabantur. Has verò & ſimiles ſententias, quàm recte & dextre Pontificij ad integram ſuam enumerationem detorqueant, hæc obſeruatio plane oſtendit.

IIII. Species. Quartò, veteri Eccleſiæ in multo & frequenti vſu fuit publica confeſſio, quam ἐξομολόγησιν vocarunt. Illis enim, qui deprehenſi eſſent in publicis criminibus, quæ excommunicatione (ſicut Auguſtinus loquitur) plectenda erant, publice erat confitendum, hoc eſt, rei manifeſtorum criminum, coram Eccleſia, quaſi in publico iudicio accuſabantur. Ibi crimen erat apud Paſtorem & Eccleſiam agnoſcendum: & externis ſignis oſtendendum erat, ipſos vere dolere, quod Deum offendiſſent, & Eccleſiam polluiſſent: ibi vſitata erat quædam recitatio criminum. Tales enim non recipiebantur, niſi coram miniſtris & Eccleſia profeſſi eſſent, ſe delicta agnoſcere, de iis dolere, petere veniam, & promittere emendationem. Et illis interpoſito iudicio Eccleſiæ, imponebatur publica ſatisfactio: vt innoteſceret omnibus, eos vere & ſerio pœnitere: ſicut inquit Hieronymus in 16. Matthæi. *Hieronymus.* Erat autem hæc publica confeſſio, vel voluntaria: vt cum criminoſi ſeipſos ſponte apud Eccleſiæ præſides prodebant, deferebant & publicabant: vtque illud facerent, Patres diligenter exhortationibus inſtabant. Si verò peccatum totam Eccleſiam offendiſſet, & tamen rei nollent illud publice agnoſcere & confiteri, Eccleſia illos compellebat ad publicam exomologeſin. I. Publica correptione. II. Quando correptus recuſabat, crimen agnoſcere & fateri, excommunicabatur, & non recipiebatur, niſi prius publica confeſſione crimen agnouiſſet. III. Quando priuatam fraternam correptionem frater recuſabat audire, tunc per denunciationem deferebantur crimina ad Eccleſiam, quæ reos vel publica correptione, vel excommunicatione compellebat ad exomologeſin. Et hæc ſeueritas in publicis criminibus ideo adhibebatur: multa enim talia crimina, à magiſtratu, qui tunc nondum erat Chriſtianus, non puniebantur. Ne igitur Eccleſia ob quoſdam manifeſtarios peccatores, male audiret inter gentes, & ne mala illa exempla, vel infirmioribus offendiculo eſſent, vel contagio totum gregem inficerent. Item, vt alij ſpectaculis illis moniti & abſterriti, cauerent à ſimilibus criminibus: vtque animos illorum, qui ad Eccleſiam redibant, exploraretur, an ſerio reſipiſcerent (multorum enim leuitate & ſimulatione, decepta fuerat Eccleſia) ideo morem publicæ confeſſionis, & pœnitentiæ, magna ſeueritate ſeruabant. Et Scripturæ exemplis hæc conſentanea ſunt, vt Luc. ſeptimo, peccatrix publice externis ſignis crimen fatetur, reatum agnoſcit, petit veniam, & pollicetur emendationem. Et 1. Corinth. 5. 2. Corinth. 2. & 7. lapſus publica correptione & excommunicatione compellitur ad agnitionem & confeſſionem peccati. Ioſue 7. cum Achan iam deprehenſus eſſet, Ioſue tamen ab illo flagitat publicam confeſſionem criminis, & reus fatetur: Vere ergo peccaui Domino, & ſic & ſic feci.

De hac publica confeſſione, loquitur Irenæus, *Irenæus.* lib. 1. c. 9. de mulieribus quibuſdam, quæ à Marco hæretico ſeductæ & corruptæ, cum conuertebantur, in manifeſto faciebant exomologeſin, plangentes & lamentantes corruptelam. Quędam verò ad exomologeſin illam non accedebant, in ſilentio deſperantes de vita Dei. Ita Irenæus. Tertullianus exomologeſin vocat actum pœnitentiæ: quando ſcilicet pœnitentia non ſola conſcientia profertur, ſed actu aliquo adminiſtratur. Et omnes ferme illos actus, quos publica pœnitentia complectitur, Tertullianus tribuit exomologeſi: & manifeſte dicit, illam exomologeſin fieri non tantum presbyteris, verum etiam omnibus fratribus. Atque ideo talem exomologeſin, publicam ſcilicet, vnam tantum concedit.

Ita apud Euſebium libro 6. capite 25. cum Philippus Gordiani filius, *Euſebius.* vellet in Eccleſia populo precibus communicare, ab Epiſcopo loci non eſt

per-

permissus, ἐξομολογήσηται, hoc est, nisi confiteretur. Non autem flagitauit ab ipso Episcopus, vt secreto in aurem omnia occulta peccata sibi recenseret, sed iubet, vt inter publice pœnitentes se sistat: quos vocat χειμαζομένους: quod vocabulum forense est, quando scilicet causa criminis, instituta inquisitione in iudicio agitatur. Atque ideo etiam dicit, διὰ πολλὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας, propter multas aduersus ipsum accusationes: erant enim publica crimina.

Ita lib. 5. c. 28. Natalis lapsus in hæresin, cilicio se induit, cinere conspergit, ad pedes Episcopi se prosternit, vestigiis clericorum & laicorum prouolutus, multis lachrymis errorem suum deflet. Talis publica confessio, non pro quibusvis peccatis, sed pro illis, quæ vel publica erant, vel excommunicationem merebantur, sicut Augustinus inquit, imponebatur & suscipiebatur. Et si quando de aliis etiam peccatis fiebat, publica tamen professione, & voce, & gestibus seu signis fiebat, non tantum coram sacerdotibus, sed & coram laicis, & omnibus fratribus: sicut Tertullianus & Eusebius de confessione illa scribunt. Ex illa publica confessione, postea fieri cœpit secreta, de illis peccatis, quæ ad publicam pœnitentiam pertinebant. Tandem vero secreta illa confessio, ad quæuis occulta peccata in interiori pœnitentia detorta est. Id quomodo sensim & paulatim factum fuerit, ostendemus, vtilis enim erit hæc obseruatio.

Disciplina igitur illa publicæ confessionis & pœnitentiæ, eo vsq; processit, vt si quis in animo propositū habuisset, patrandi publici criminis, etiamsi non subsecutum fuisset ipsum facinus, multi tamē voluntarie sacerdotibus primū hoc indicabant, & postea publicæ confessioni ac pœnitentiæ se subiiciebant. Ita Cyprianus serm. 2. de lapsis: *Cyprianus.* Qui & fide maiore, & timore meliore sunt, quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerūt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentur, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus exquirunt. Audis, non fuisse vel præceptum necessarium, vel consuetudinem vniuersalem, dicit enim, fuisse exempla quorundam, qui fide maiore, & timore meliore erant. Non igitur omnes hoc fecerunt: nec damnati fuerunt illi, qui soli Deo talia confessi sunt. Sed tamen talia exempla cœperunt aliis commendari, & ad imitationem proponi. Obseruet autem Lector, Cyprianum ibi non loqui de omnibus, singulis & quibusuis peccatis cogitationum & voluntatis, sacerdoti confitendis: sed diserte explicat, illa se intelligere, quæ de publicis criminibus perpetrandis, voluntate concepta fuerant: vt de proposito abnegationis in persecutione. Pertinent igitur & hæ sententiæ ad publicam pœnitentiam, & ad publica crimina: nec sunt generalia dogmata de quibusvis occultis peccatis, sacerdoti confitendis, quorum renati se reos esse agnoscunt coram Deo.

V. Species Quintò, quando admissa erant enormia crimina, ita tamen vt non essent publice Ecclesiæ nota & manifesta, rei non poterant compelli ad publicam confessionem & pœnitentiam: tanta tamen erat seueritas disciplinæ, vt multi seipsos publicarent publica confessione. Maledicæ verò linguæ, arripiebant inde occasionem obtrectandi pœnitentibus: sicut inquit Origenes Homilia secunda, in Psalmum 37. Qui lapsus est, procedit in medium, & exomologesin fecit. Multi verò audientes, vel exprobrant, vel irrident, vel malè loquuntur. Vt igitur talis publica confessio fieret ad ædificationē, consuluerunt Patres, prius hoc sacerdoti, vel erudito medico exponendum esse, & eius consilium exquirendum, an publica confessione sit Ecclesiæ manifestandum. Ita Origenes in Psalm. 37. *Origenes.* Circumspice cui debeas confiteri peccatum tuum, proba prius medicum. Si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facile sanari: peritt illius medici consilio hoc properandum est. Hoc modo peccata pertinentia ad publicam pœnitentiam, quando non erāt manifestaria primum sacerdoti priuatim indicabantur, postea sequebatur publica confessio & pœnitentia. Quod enim Origenes in illo loco, non in genere de omnibus & singulis peccatis sacerdoti confitendis loquatur, inde manifestum est. In prima enim Homilia loquitur de delictis, concupiscentiis, & commissis, quę ante Deum proferuntur, & in conspectu ipsius per gemitum exponuntur. Deinde in secunda Homilia loquitur in principio, de lapsibus, qui olim ad publicam confessionem pertinuerunt. Quia vero inde sequebantur obtrectationes, suadet Origenes, vt tales lapsus primum sacerdoti exponantur, vt de eius consilio, vel suscipiatur publica confessio, vel omittatur.

Sextò, cum ardor ille remissior factus esset, & non inuenirentur, qui vel spontè per seipsos, delicta sua enormia quidem, non tamen manifestaria & notoria, coram Ecclesia, publica confessione manifestare, vel consilio sacerdotis ea in publico Ecclesiæ conuentu exponi vellent: imò in notoriis etiam criminibus, propter confusionem publicæ confessionis, multi omnem potius pœnitentiam spernebant: remissa igitur tandem, & prorsus ferme abrogata fuit seueritas publicæ confessionis, & commutari cœpit in priuatam, ita vt talia crimina priuatim & secreto confiterentur Sacerdoti, qui licet crimen illud in specie Ecclesiæ non proderet, iniungebat tamen delinquenti publicam pœnitentiam: vt ipso facto, in genere coram Ecclesia confiteretur & declararet, se graue aliquid commisisse. *VI. Species cõfessionis.* Testatur hoc Leo, Epistula 69. Et Sozomenus in Tripartita historia, libro nono, capite trigesimoquinto. *Sozomen. Augustin.* Ita Augustinus inquit, de Symbolo ad catechumenos libro 1. capite 6. Illi, quos videtis agere pœnitentiam, scelera sua commiserunt, aut adulteria, aut alia immania facta. Et vtile est obseruare, quando, quomodo, & qua de causa facta sit mutatio illa publicę confessionis, in priuatam seu secretam. Extat autem descriptio in Epistola Leonis 78. vbi constituit, submouendam esse consuetudinem, qua de singulorum peccatorum genere, libellis scripta confessio publice recitabatur: cum sufficiat reatus conscientiarum solis sacerdotibus indicare confessione secreta. *Leonis Epistola 78.* Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem, apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, quæ pœnitentiam poscūt, non timeant publicare, remouenda erat improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arcerentur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta sua reserare, quibus possunt legum constitutionibus percelli. Sufficit ergo illa

confessio, quæ primum Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit: quod tum demum plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Hanc Leonis sententiam ideo adscripsi: quia manifeste ostendit, ea quę de confessione hominibus facienda, apud veteres leguntur, non esse necessaria præcepta, nec iuris diuini, sed disciplinam esse externam quæ pro ratione ædificationis Ecclesiæ mutari possit. Illam enim consuetudinem, quod crimina enormia quidem, sed vel proposito tantum, vel facto non toti Ecclesiæ notorio commissa, publica confessione Ecclesiæ manifestabantur: quam Tertullianus, Cyprianus, & Origenes laudant, & imitandam proponunt: Leo pronunciat esse improbabilem, & remouendam. Illis ipsis enim fere verbis vtitur, quibus genus illud confessionis Cyprianus & Tertullianus commendant: ob fidem scilicet maiorem, & timorem meliorem, non fugiendam esse publicationem sui.

Est & illud obseruandum in Leonis sententia, quod non loquitur de generali omnium occultorum delictorum enumeratione, quādo inquit: reatus conscientiarum, sacerdotibus secreta confessione indicari; sed ostendit, se loqui de huiusmodi criminibus, quæ si publicarentur, possent legum constitutionibus percelli: hoc est, quæ olim publicæ confessioni & pœnitentiæ subiecta fuerunt.

VII. Species. Septimò, in Græca Ecclesia longe ante Leonem facta fuerat mutatio illa publicæ confessionis, in
Histor. secretam. In historia enim Tripartita lib. 9. cap. 35.
Tripart. dicit Sozomenus, ab initio Ecclesię visum fuisse sacerdotibus, vt peccata tanquam in theatro sub testimonio cœtus Ecclesiastici panderentur, quod de publica confessione dictum est. Socrates verò addit: Cum post persecutionem sub Decio factam, Nouatiani ab Ecclesia, propterea quod pœnitentes in persecutione lapsos recipiebat, discessionem fecissent: quod factum est circa annum Domini 260. Episcopos antiquo Canoni Ecclesiastico, de publica scilicet confessione & pœnitentia adiecisse hanc additionem (vocat enim προσθήκην Canonis) vt presbyter bonæ conuersationis, prudens & ἐχέμυθος, hoc est, seruans secreti, sicut Sozomenus inquit, ad hoc ordinaretur: vt lapsi ad illum accederent, ipsi confiterentur peccata. Ille verò secundum vniuscuiusque culpam, mulctam indicebat. Et Sozomenus illud de iniuncta mulcta, expresse dicit idem fuisse, quod tunc Romana Ecclesia, in publica & solenni pœnitentia seruabat. Ita enim ferme morem illum recitat, sicut describitur distinctio. 50. in cap. Quadragesimæ. Fuit igitur noua hæc προσθήκη ad antiquum de publica confessione Canonem, vt lapsus suos peccatores non amplius tanquam in theatro coram toto Ecclesiæ cœtu publicarent, sed secreta & priuata confessione presbytero pœnitentiario indicarent. Et quia erat ἐχέμυθος, confessionem non prodebat in publicum, nisi forsan in certis casibus: vt de stupro Diaconi. Sed tamen iniungebat mulctam, seu satisfactionem publicam.

Obseruet autem Lector, id quod Origenis tem-
Græca Ecclesia. pore seruatum fuit, vt scilicet lapsus priuatim sacerdotibus indicati, postea in conuentu totius Ecclesiæ exponerentur, mox post annos 30. in Græca Ecclesia mutatum esse, vt confessio scilicet esset & seruaretur secreta, satisfactio verò iniungeretur publica.

Occidentalis verò, seu Latina Ecclesia, seueritatem publicæ confessionis, per ducentos ferme annos diutius retinuit, vsq; ad Leonem scilicet, circa annum Domini 450. sicut in præcedentibus diximus. Indicat autem Socrates, solitos fuisse quosdam, apud pœnitentiarium illum presbyterū confiteri non tantum publica & notoria crimina, sed & alia delicta post baptismū perpetrata. Sozomenus inquit: τὰ βεβιωμένα confitebantur. Non tamen fuisse mandatum, obligans omnes ad enumerationem omnium & singulorum delictorum, inde colligitur. Vnus enim tantum presbyter, ad has confessiones audiendas constitutus fuit, in amplissima Cōstātinopolitana Ecclesia, in qua 60. presbyteri, tempore Iustiniani fuerunt. Et Socrates dicit, nobilem quandam mulierem, presbytero illi cōfessam peccata κατὰ μέρος, hoc est, ex parte. Et ad hanc confessionem nec integram nec specialem, presbyterū eam absoluisse, iniuncta hac satisfactione, vt vna cū confessione, ostenderet ieiunio & orationibus opus dignum pœnitentia: illam verò progressam cœpisse, & alium suum lapsum accusare, diaconum scilicet Ecclesiæ secum concubuisse. Non igitur omnibus necessitas confessionis illius imposita fuit: alias enim non suffecisset vnus presbyter: nec integra omnium & singulorum peccatorū enumeratio, tanquam iure diuino ad remissionem necessaria exacta fuit, sicut confessio mulieris κατὰ μέρος facta ostēdit. Sed pręcipue instituta fuerat, pro publicis & notoriis lapsibus, vsurpari verò cœpit etiam ad confessionem aliorum peccatorum, sicut iam diximus. Nostra verò quæstio est, an confessio illa, siue publica, siue priuata, tanquam iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria, tunc in Ecclesia habita fuerit. Et publicam quidem confessionem, nō iudicatam fuisse iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam, mutatio & abrogatio eius ostendit. Iam verò illam etiam constitutionem, priuatim & secreto audiendi lapsorum confessiones, historia hæc dicit, in Constantinopolitana Ecclesia à Nectario abrogatam & sublatam esse, propter facinus illud Diaconi, confessione publicatum, in magnum Ecclesiæ scandalum. Sed quomodo abrogatio illa per Nectarium facta est? Gropperus di- *Gropperus.*
cit, non ipsam secretam confessionem abrogatam, sed illum tantum morem sublatum, quo secreto confessis, publica imponebatur pœnitentia peragenda. Sed historia simpliciter dicit, desiisse tunc morem illum, quod scilicet certus quidam presbyter ad hoc ordinatus erat, vt audiret confessiones pœnitentium.

Lindanus fingit, Nectarium hoc tantum abro- *Lindanus.*
gasse, quod vnus certus presbyter ad audiēdas confessiones constitutus erat: mansisse autem omnino necessariam priuatam seu secretam confessionem, sed liberum permissum esse, cui quis vellet ex presbyteris confiteri. Sed historia manifeste ostendit, figmentum hoc esse. Sozomenus enim dicit, post Nectarij illam abrogationem quenq; iudicio propriæ conscientiæ relictum. Num verò ita, vt confiteretur cui vellet? Hoc certe non dicit, sed inquit, permissum fuisse quemque μετέχειν τῶν μυστηρίων ὡς ἂν ἑαυτῷ συνειδείη καὶ θαῤῥεῖν δύναιτο: hoc est. post illam abrogationem, ad communionem mysteriorum quisque admissus est, prout sibi conscius erat, & iudicare poterat, se bona conscientia, non ad iudicium communicare posse mysteriis. Antea igitur

ad com-

ad communicationem nō admittebantur, nisi prius confessi fuissent peccata. Sed per Nectarij abrogationem, quisque permissus est τῷ ἰδίῳ συνειδότι, quod manifeste opponitur iudicio, quod fiebat in confessione. Et multo manifestius argumentum est, ipsam secretam confessionem per Nectarium abrogatam: quod Socrates conqueritur, abrogatione illius disciplinæ, sublatam mutuam illam correptionem, de qua Paulus inquit: Nolite communicare operibus illorum infructuosis, sed magis arguite. Et quod Sozomenus clarius dicit, per illam Nectarij abrogationem, cœpisse antiquam grauitatem & seueritatem, in morem arbitrarium & negligentiorem degenerasse. Et addit prius, hoc est, ante illam abrogationem, minora & pauciora peccata fuisse, præ verecundia & pudore confitendi propria peccata, & propter seueritatem illorum, qui ad hanc rem, vt iudices ordinati erant. Quid igitur Nectarius abrogarit, vel ex hac querela manifestū est. Sed inquis, abrogationem illam nec Socrates nec Sozomenus laudant. Respondeo: Disciplinam illam & vtilitatem eius commendant, quæ nec nobis improbatur. Sed tamen neuter illorum affirmat, cōfessionem iuri diuino, ad remissionem peccatorum necessariam esse nec asseuerant, eius abrogationem iuri diuino contrariam esse. Sed Sozomenus commendans antiquam illam disciplinam, inquit: ὡς οἶμαι vt arbitror. Et Socrates dicit: Quod consilium illius abrogationis Ecclesiæ contulerit, Deus viderit.

Nobis vero illud veteris Ecclesiæ indicium sufficit, confessionem, vt vt vtilitas disciplinę eius laudetur & commendetur, non esse iuris diuini, nec ad remissionem peccatorum necessariam. Alias enim propter nullas turbas abrogari vel potuisset, vel debuisset.

Colligimus igitur in summam, quæ ex hac Nectarij historia conficiūtur. Omnino verū est quod Sozomenus inquit, Deum mandasse peccatoribus veniam συγγνώμην sed illis qui pœnitentiam agūt, peccata agnoscunt, & confitentur. Qui vero recusant peccata cōfiteri, illos maius onus quasi auctæ peccati vsuræ, sibi acquirere. Sed quæstio est, cui necessario cōfitenda sint peccata. Et primum quidem in vsu fuit publica confessio. Sed eam non esse necessariam, eius abrogatione ostensum est. Deinde vsurpata aliquandiu fuit confessio, quæ priuatim seu secreto Sacerdoti fiebat. Sed nec illam iure diuino ad remissionē esse necessariam, licet disciplina sit vtilis, Ecclesia Nectarij tēpore, eius abrogatione ostendit. Sola igitur illa peccatorum cōfessio quæ Deo fit, iure diuino ad remissionē peccatorum necessaria est: sicut Chrysostomus, Nectarij successor, multis & sæpissime hoc ostendit. Sed cōtra hæc omnia Pighius obiicit, quod in vna Constantinopolitana Ecclesia, ab vno Nectario, paucorum consilio vt furori tumultuātis populi succurreretur factum est, non statim pertinere ad iudiciū & consensum Catholicæ Ecclesiæ. Sed tamē abrogationem illam nemo, etiam ex illis qui eam non satis probabant, vel ausus fuit vel potuit, vt Scripturæ seu verbo Dei repugnantem, reprehendere aut damnare. Imo Sozomenus expresse dicit: Nectarius primus abrogauit presbyterum, super pœnitentes ordinatum. ἠκολούθησαν σχεδὸν οἱ πανταχοῦ ἐπίσκοποι. hoc est, exemplum illius abrogationis secuti sunt omnes ferme Episcopi. Socrates dicit in aliis hæresibus mansisse Canonem illum de audiendis confessionibus: in Ecclesia vero ὁμοουσίων, antiquatum fuisse.

Et ex Chrysostomo, qui proxime post abrogationem illam, Constantinopolitanæ Ecclesiæ administrationē suscepit, manifeste colligitur, quod Ecclesia illius temporis senserit confessionem peccatorum quæ Sacerdoti fit, non esse iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam.

Et ex hac Nectarij historia intelligi potest, qua occasione, qua de causa, & in quem sensum, Chrysostomus sententias illas, quas supra annotauimus (quod scilicet non necessarium sit homini, confiteri peccata, sed sufficiat Deo ea confiteri) sæpissimè repetiuerit. In recenti enim memoria tunc adhuc erat Nectarij abrogatio.

Lindanus contendit, Chrysostomum tantum hoc disputare, quod publica peccatorum confessio non sit necessaria, quia dicit: Non in theatrum te duco: non dico, vt prodas te in publicum. Non necesse est præsentibus testibus confiteri, &c. Sed idem etiam dicit: Non dico vt confitearis conseruo tuo. Solus Deus te confitentem audiat. Item, Soli Domino, nullo alio conscio, confitearis. Nec publicam igitur, nec priuatam confessionem, Chrysostomus vult in re diuina, ad salutem necessariam esse. *Lindanus.*

Octauo, vt ad ordinem historiæ obseruationis redeamus. Hactenus ostendimus, in veteri Ecclesia morem fuisse publicæ confessionis, in grauioribus seu manifestis criminibus. Quæ cōsuetudo postea, vt improbabilis iudicata, remota fuit & mutata in secretam confessionem, quæ publicam tamē mulctam, seu satisfactionem iniungebat. Sed & priuata illa, in Græca Ecclesia sub Nectario abrogata fuit. Latina vero Ecclesia secretam illam confessionem retinuit: sed sicut antea publica confessio, in secretam erat mutata. Ita postea etiam antiquata fuit seueritas iniungendæ publicæ pœnitentiæ, pro grauioribus criminibus secreto confessis atque ita etiam mulcta seu satisfactio publica, in priuatam seu secretam commutari cœpit. Inde vero posterioribus temporibus, auricularis Pontificiorum confessio generata est: quæ omnium & singulorum delictorum enumerationem, ad salutem necessariam exigit. *VIII. Species.*

Nono. Et illa quidem quæ hactenus ex patribus annotauimus, ad ea potissimum crimina spectant, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, sicut Augustinus inquit: siue illa essent palam, siue clam, siue tantum voluntatis proposito commissa. Non dissimulandum tamen est, extare præterea apud veteres multas sententias, quibus exhortantur populum, vt alia etiam peccata Sacerdoti per confessionem exponant. Ita Cyprianus lib. 5. Epist. 14. & 16. dicit; in minoribus etiam peccatis, quæ quidē non in Deum committantur, veniendum esse ad exomologesin. Sed considerandum est, qua ratione, quo sensu, & in quem finem priuatam illā confessionem commendarint. Nullo modo enim senserunt, iure diuino ad remissionem peccatorum necessarium esse, omnia peccata, in specie & sigillatim, sacerdoti iuxta omnes circumstantias enumerare, ita vt ea quæ sacerdoti in specie non exponuntur, remitti non possint, etiamsi vere pœnitens Deo ea confiteatur. Alias vero habuerūt rationes, propter quas & seruarunt & commendarunt priuatam confessionem: quia scilicet vtilis sit disciplina, primo ad rudiorum informationem, de vera a- *IX. Species.*

gnitione, de gradibus, de grauitate peccatorum, item de vera & salutari ratione agendæ pœnitentię. Secundo, ad medicinam: quomodo scilicet quælibet peccata curanda & mortificanda sint, vt in posterum caueantur & vitentur, quę vitæ emendatio, quibus peccatis opponenda sit. Tertio, Cōsilij gratia: vt in casibus dubiis, pastoris consilio ouiculæ ex verbo Dei instruantur. Quarto, Propter consolationem, quando scilicet peccatum aliquod præcipue conscientiam grauabat & perturbabat, vt ex generali prædicatione conscientia non posset consolationem concipere, tunc consulebāt pastori hoc esse exponendum, propter priuatā absolutionem. Quinto, Quia absolutio non est impertienda, nisi qui pœnitentiam agit, impœnitens vero ligandus est, ideo sacerdotem ex aliqua pœnitentis professione oportet intelligere, an ille qui absolutionem petit, sit absoluendus, an vero ligandus. Ad illā vero discretionem non opus esse integra seu speciali enumeratione omnium delictorum, postea ostēdemus. Ita Chrysostomus, qui prę cæteris acriter cōtendit, non necessarium esse ad remissionem peccatorum, Sacerdoti peccata exponere & manifestare: tamen lib. 2. de Sacerdotio inquit: Multa arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltro sibi persuadeant, Sacerdotum curationibus se submittere oportere: imo, vt curationis & medicinæ nomine, gratiam illis habeant. Et hoc est quod Sozomenus dicit, post Nectarium, confessionem sacerdotalem factam fuisse ἀδεῶς. Ita Origenes in Psal. 37. dicit: Proba prius medicū, cui debeas languoris causas exponere: vt si quid ille dixerit, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Idem in 2. capit. Leuitici dicit, sacerdoti indicari peccatum, & quęri medicinam, secundum eum qui ait: Pronunciabo aduersus me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti. Ita homil. 1. in Psal. 37. Deus sicut corpori medicamenta præparauit, ita & animæ, in his sermonibus quos per diuinas Scripturas seminauit, vt quæramus medicinā. Archiatros Christus est: medici, sunt ministri verbi, quibus curandorum vulnerū disciplina commissa est. Et huc refert publicas Episcoporum correptiones. Ibidem: Si in corpore macula vel vulnus oriatur, solicitus es, & perquiris quid curæ debeas adhibere, quomodo corpori sanitas antiqua restituatur. In eādem sententiam Cyprianus sermone 5 de lapsis dicit peccatores per cōfessionem animi sui pondus Sacerdotibus exponere, salutarem medelam paruis scilicet & modicis vulneribus exquirere. Basilius in quæstionibus compendio explicatis, 288. Quis modus conuersionis debet esse οἰκεῖος τῷ ἁμαρτήματι, accommodatus ad rationem peccati: & debet fructus ostendere, dignos pœnitētia: ad hoc aptus est modus confessionis, quæ fit illis quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Et cap. 98. dicit, confessionē peccatorum hanc habere rationem, quam vulnus habet aliquod corporis, vel passio quæ medico monstranda est, qui testimonium habet curæ & medelæ. Ita Hieronymus in 6. cap. Matthæi: Sicut in veteri Testamento, Sacerdotes notitiā habebant leprosi & non leprosi, vt possent discernere, qui mūdus, quive immundus esset: ita in nouo Testamēto, Sacerdotem non debere temere sibi arrogare clauem potestatis, absq; claue scientię & discretionis, sed pro varietate peccatorū, debere nosse qui ligādus sit, quive soluendus. In Ecclesiasten cap. 10. Si quē serpens diabolus occulte momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister qui habet linguam ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat.

Chrysostomus. *Origenes.* *Cyprianus.*

Idem vult aliud Hieronymi dictum: Vulnus non intellectum, tardius sanatur. *Hieronymus.*

Augustinus eleganter hoc describit, Episto. 111. ad Iulianum Comitem: Si transgredimur in aliquo peccato post Baptismum, ordinauit nobis pœnitētiam propter fragilitatem nostram. Ideo debemus confessiones nostras veraciter confiteri, & fructus dignos facere: id est, præterita ne iteremus; secundū iussionem Deum timentis sacerdotis: qui sacerdos, vt sapiens medicus, primum sciat curare peccata sua, & postea aliena vulnera detergere & sanare, nō publicare. Nos sequamur, perquiramus, & eum talibus consilium salutis nostræ ineamus. Ita Ambrosius in historia Tripartita, lib. 9. cap. 30. Ambrosius ad Theodosium pœnitentem inquit: Quibus pharmacis curasti vulnera illa? Respondet Imperator. Tuum opus est, & ostendere & miscere pharmaca: meum vero, suscipere. *Augustinus.* *Histor. Trip.*

Hanc tamen disciplinam non fecerunt simpliciter iure diuino necessariam, ad remissionem peccatorum.

Apud Cassianum enim de fine pœnitentiæ, Pynusius abbas dicit: Si verecundia retrahente, reuelare peccata coram hominibus erubescis, illi quem latere non possunt, confiteri ea iugi supplicatione non desinas, ac dicere: Tibi soli peccaui, &c. qui absque vlla verecundiæ publicatione curare, & sine improperio peccata donare consueuit.

Origenes etiam homilia 2. in Leui. vbi dicit, medicinæ gratia Sacerdoti peccata indicanda, enumerat prætetea alios modos, quibus ad remissionem perueniatur.

Ad hæc nouem capita, omnes veterum sententiæ commode referri possunt. Longe aliud vero est, de quo præcipue Pontificia confessio dimicat: confessionem scilicet quæ sacerdoti fit, iure diuino ad remissionem peccatorum esse necessariā, & quidem ita, vt nullum peccatum dimittatur, quod per confessionem sacerdoti non fuerit expositum: item ad remissionem peccatorum necessariam esse omnium & singulorum peccatorum secundum omnes circumstantias enumerationem, quæ Sacerdoti fiat in specie, & sigillatim: & si vnum reticeatur, etiamsi Deo quis illud confiteatur, tamen non valere absolutionem. *Pont. confess.*

Et hæc sunt, quæ nec ex Scripturā, nec ex veteribus liquido ostēdi & probari possunt. Licet enim inueniantur alicubi apud veteres sententiæ duriores, inclinantes ad necessitatē confessionis: possunt tamen opponi aliæ dissimiles veterum sententiæ, sicut Gratianus in vtramq; partem sententias collegit. Et quæ fuerit veteris Ecclesiæ de confessione sententia, Nectarij historia, & conciones Chrysostomi liquido ostendunt.

Et hæc cum ita se habeant, intelligit Lector, qualis sit Pontificiorum artificium, quod vbicunque in veterum scriptis, vocabulū confessionis inueniunt, statim exclamant, auricularem suam cōfessionem, totius antiquitatis testimonio probari & stabiliri. Hanc vero simplicem distributionem, de variis generibus confessionis veteris Ecclesiæ, ideo *Pontificiorum impostura.*

institui,

instituí, vt veterum sententiæ rectius & cõmodius intelligi & explicari possint: vtque ostendatur, cõfessionem de qua veteres loquuntur, non patrocinari auriculari illi, pro qua Pontificij dimicãt. Quæ vero ex suppositiriis quibusdam scriptis, quæ Augustino tribuuntur allegant, nihil nos mouent: vt de vera & falsa pœnitentia, item de visitatione infirmorum, vbi dicitur: non sufficere, si soli Deo cõfiteamur peccata, sed sacerdotem faciẽdum esse penitus participem conscientiarum nostrarum, illi aperienda penetralium nostrorum abditissima latibula, & conscientiarum penitiora reuelãda repagula, &c. Talia enim à posterioribus, sub veterum nominibus conficta sunt: vt prætextu antiquitatis rudioribus facilius imponere possent. Prodest etiã ad hoc distributio illa, vt bonis viris ostendi possit nostras Ecclesias, ea quæ in veterum scriptis de cõfessione, vera, vtilia, & Scripturæ consentanea extant, non reiicere vel damnare, quando Pontificias superstitiones taxamus. Publicæ enim pœnitentiæ exempla quædam apud nos seruantur. Et quidem optamus, posse in hoc genere plura quædam ex veteris Ecclesiæ disciplina, in vsum reuocari, quæ in Pontificia Ecclesia vel prorsus collapsa, vel in superstitiones & ludibria conuersa sunt. Priuatæ cõfessionis vsus apud nos seruatur, vt generali professione peccati, ex significatione pœnitentiæ, petatur absolutio. Cumq; non sine iudicio vsurpanda sit clauis, vel soluens vel ligans, in priuato illo colloquio pastores explorant auditorum iudicia, an recte intelligant de peccatis exterioribus & interioribus, de gradibus peccatorum, de stipẽdio peccati, de fide in Christum, deducuntur ad considerationem peccatorum: explorantur, an serio doleant de peccatis, an iram Dei timeant, & cupiant illam effugere, an habeant propositum emendationis: interrogantur etiam, si in certis quibusdam peccatis hærere existimantur. Traditur ibi doctrina, & exhortatio de emendatione: quæritur vel consilium, vel consolatio, in grauaminibus conscientiæ: & tali confessioni impertitur absolutio. Hæc certe sunt substantialia confessionis, de qua veteres loquuntur, quæ cum à nobis, sine conscientiarum laqueis, Christiana libertate ad ædificationem retineantur & vsurpentur: iniuste accusamur, quasi totam antiquitatem conuellamus, conculcemus & damnemus.

His ita explicatis, facilius iam & breuius expediri poterit examen Tridentini decreti, de Confessione. Principio autem ex ipsis verbis Decreti ostẽdemus, qualem confessionem intelligant, de qua dimicant. Et hæc obseruatio vtilis est, ad veram cõtrouersiæ explicationem. Conati autem hactenus fuerunt multi Pontificij scriptores, in Germania præsertim, acerbitatem legis Pontificiæ de confessione, variis pharmacis mitigare. Sed Concilium sine misericordia, durissimas conditiones Pontificię confessionis renouat, confirmat & stabilit.

Vocatur autem hæc confessio, secreta, arcana, clancularia, priuata & auricularis: quam Conciliũ ita describit, vt peccator post Baptismum lapsus omnia & singula peccata mortalia, etiamsi occultissima sint, non in genere duntaxat, sed in specie ac sigillatim, sacerdoti integra, aperta & verecunda confessione, explicatis singulorum circumstantiis, quæ speciem peccati mutare possunt, declaret, recẽseat, exponat, explicet, & detegat, excussis & explicatis omnibus conscientiæ finibus & latebris. Hæc omnia sunt verba Tridentini Decreti. Et talem confessionem volunt sub pœna anathematis credi, à Christo esse institutam.

Declarant etiam in VII. Canone, se non velle confessionem, quæ ad erudiendum & consolãdum pœnitentem vtilis sit, sed enumerationem quæ iure diuino necessaria sit ad remissionem peccatorũ: ita vt qui non omnia hoc modo confessus fuerit, illi diuinam bonitatem, per ministerium seu absolutionem, nihil remittere. Absolutionis enim cõmoda, consolationes, efficaciam & certitudinem, ex integra & specifica illa enumeratione suspendunt, sicut in speculo exemplorum, multas fabellas recitant, de iis qui Deo peccata sua reuelant. Sacerdoti vero in genere confessi fuerunt peccata, multis etiam in specie enumeratis: sed quia vnicum aliquod reticuerant, de quo tamen vere pœnitentiam agebant, nullam ipsis remissionem per absolutionem collatam fuisse.

Ob quas causas Põtificia confessio ex orthodoxis Ecclesiis sit explosa.

Hæc vero est verus illa carnificina conscientiarum, quam gladio spiritus, Ecclesiæ nostræ excusserunt, propter multas grauissimas causas. I. Quia imponitur conscientiis, cum nec Christi, nec Apostolorum vel præceptum, vel exemplum habeat. II. Nullam in verbo Dei habet promissionem. III. Euangelium transformat in Legem, statuit enim, remissionẽ pendere ex enumeratione. IIII. Gratuitæ condonationi substituit meritum enumerationis & satisfactionis. Confessionem enim meritoriã esse ad culpę remissionem, pœnæ diminutionẽ, paradisi apertionem, & salutis fiduciã, Scholastici expresse tradunt. V. Conscientiam adducit in dubitationem & desperationem, scrupulosa illa enumeratione. Videns enim se non posse omnia delicta colligere, nunquam acquiescit, dubitatio vero extinguit fidem. VI. Exigit rem impossibilem, cõstat enim, plurima peccata, nos nec intelligere, nec meminisse, iuxta illud: Delicta quis intelligit? ab occultis munda me. Dicunt quidem, illa tantum enumeranda esse, quorum post diligentem discussionem, memoriam & conscientiam habemus. Sed si semel admissum fuerit, remissionẽ pendere ex enumeratione, cõscientia semper dubia erit de occultis: & semper hæsitabit, an iustam adhibuerit diligentiam discussionis. Licet igitur disciplinam priuatæ explorationis retineamus, nolumus tamen conscientiis laqueos iniici, quasi iure diuino necessaria sit enumeratio coram Sacerdote, omnium & singulorum delictorum, quæ à Deo nobis remitti volumus: vt quæ Sacerdoti non enumerentur, à Deo non remittantur.

Operæ precium vero est considerare, quibus argumentis talem confessionem, sicut eam describũt, probent & confirment. Duo autem pręcipua video argumenta esse, quibus Tridentinum Capitulum confessionem illam superstruit.

I. Argument.

Primum est ab antiquitate, & à testimonio vniuersæ Ecclesiæ: Dicunt enim, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse talem, sicut eam describunt, cõfessionem à Christo institutã, & iure diuino ad remissionem peccatorũ necessariam esse. Sed profecto nimis impudẽs hoc est mendacium. In Scriptura enim nullum extat mãdatum, nullum testimonium, nullum exemplum de tali integra & specifica enumeratione. Nec veteribus talis enumeratio nota est: imo & Nectarij exemplum, & Chrysostomi conciones ostendunt, ne illam quidem confessionem, quæ in veteri Ecclesia vsitata fuit, necessa-

riam aut iuris diuini iudicatam fuisse sicut ostendimus. Et quidem Gratiani adhuc tempore, cum acritet quidem disputaretur de confessionis necessitate, nondum tamen fuit articulus fidei, prolixam enim recitationem diuersarum sentẽtiarum, quasum quædam affirmant confessionem esse necessariam, quædam negaot, ita concludit: Quibus autoribus, vel quibus rationum firmamentis, vtraque seotentia nitatur, in medium exposuimus: cui autem harum potius adhærendum sit, Lectoris iudicio reseruatur, vtraque eoim harum astipulatores habet sapientes & religiosos viros. Non itaque verum est quod Trideotinum capitulum affirmat, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse, confessionem illam iure diuino necessariam esse, ad remissionem peccatorum. Ante aonos quadringentos, Gratiani tempore, pij & religiosi viri habiti fueruot, qui censueruot confessionem non esse necessatiam. Nunc vero anathema est, qui dixerit ad remissionem peccatorum necessariam non esse iure diuino Pontificiam coofessiooem. Et ramen non verẽtur, de vniuersæ aotiquitatis testimonio gloriari. Similis impudentiæ est quod dicunt, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse talem cõfessiooem à Christo institutam esse, ita vt ideo iure dinino ad remissiooem peccatorum necessaria sit. Præterquam enim quod ex Sctiptura illud ostendi non potest, Glossa de pœoitentia distinct. 5. cum recitasset, multos variis modis & argumentis conatos fuisse, vt ostenderent confessionem illam habere fundamentum io Scriptura, tandem concludit: Sed melius dicitur, eam iostitutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potiùs quam ex noui vel veteris Testamenti authoritate. Et traditio Ecclesiæ obligatotia est, sicut præceptum. Ergo necessaria est confessio io mortalibus apud nos: apud Græcos oon, quia non emanauit ad illos traditio talis. Hæc Glossa.

Bonauentura. Notæ sunt etiam Scholasticorum disputationes. Bonauentura sentit, Confessionem à Christo insinuatam, ab Apostolis institutam, à Iacobo promulgatam. Sed Sacramenta non possuot institui, nisi à solo Christo. *Scotus.* Ideo Scotus dicit: Maximè conueniẽs esset, si præceptum confessionis posset euidenter haberi ex Euaogelio. Et si aliquid in Euangelio ad hoc valeret, videretur esse illud Ioano. 20. Sed animaduertit hoc non satis firmum esse, ideo sumit dictum Iacobi: Confitemini alterutrum, &c.

Panormitanus. Sed inquit: Nec per hoc videtur mihi, quod Iacobus præceptum hoc vel dederit, vel à Christo præceptum promulgarit. Videns igitur hanc disputationem destitui veris & firmis scripturæ testimoniis, tandem concludit, præceptum confessionis à Christo promulgatum esse Apostolis, Ecclesiæ vero per Apostolos, absque omni Scriptura. Sed Hierooymus dicit: Quod de scriptura Canonica autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Panormitaous etiam disputat, Pontificiam confessionem non esse iuris dinini, sed humani. Falsum igitur est quod Tridentinum Decretum affirmat, vniuersalem Ecclesiam semper intellexisse, cõfessionem, sicut Pontificiis vsitata est, à Christo institutam, & iure diuioo necessariam esse. Nam liberæ fuerunt opioiones de hac disputatiooe, etiam Panormitani tempore. Nunc vero factus est inde articulus fidei, ita vt anathema sit si quis dixerit, confessionem illam non esse institutam iure diuino.

Alterum argumentum pro stabilienda sua confessione, ex ipsa Scriptura deducunt. *II. Argum.* Et obseruetur quam variis modis tentatæ fuerint probationes Pontificiæ confessionis, ex Sctiptura. Quidam ex ipso paradiso vsque petierunt probationes, vt cum Deus inquit: Adam vbi es? vel cum ad Cain dicit: Vbi est Abel frater tuus?

Ex nono Testamento proferunt, quod Matthæi tertio scriptũ est: Veniebant, & confitebantur peccata sua, Matthæi 16. Tibi dabo claues, &c. Matthæi 8. Vade, ostende te Sacerdoti. 1. Ioha. 1. Si confiteamur peccata nostra. Iacobi 5. Confitemini alterutrum peccata. Sed Tridentioum Concilium agnoscit, iniuriam fieri illis Scripturæ dictis, si ad Pontificiam confessionem intorqueantur. *II. Arg. Pont. pro cõfessione, ex loco Io. 20.* Ideo sumit tantum sententiam Christi, Iohan. 20. Scotus enim monuit, si aliquid in Euangelio ad hanc probatiooem valeret, esset illa Christi sententia.

Supra autem in primo capitulo, de explicatione & vera sententia illius dicti, Iohan. 20. quædam annotanimus: ideo nunc tantum examinabimus quomodo hoc capitolum quintum ex illis verbis demonstret, auricularem confessionem ibi esse institutam, vt iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria sit. Christus, inquiunt, his verbis Sacerdotes iudices constituit, vt pro potestate clauium, pronuncient senteotiam vel remissionis, vel retentionis peccatorum.

Sed nullum iudicium rectè exerceri potest incognita causa. Ideo omnia peccata Sacerdoti, vt iudici in confessione quando petitur absolutio, sigillatim eoomeranda, exponenda & detegenda sunt. Dupliciter autem actus ille iudicialis in absolutione à Pontificiis intelligitur. Primo, sicut in politico iudiciu audita causa, fit examen & exploratio, quid & quantum voluntariæ pœnæ reus afferat: & deliberatur, quãta præterea mulcta imponenda sit, vt ita facta recompẽsatione delicti, reus absoluatur. Ita quidam volunt, Sacerdotem io cõfessiooe, audita explicatione omniũ peccatorum, & singularum circumstantiarum, debere explorare, qualis & quanta adsit in pœnitẽte contritio: debere prætetea deliberare, qualis pœna pro grauitate delictorum, pœnitenti iniungenda & imponenda sit: vt facta recompensatione peccatorum contritionis & satisfactionis, peccator iuste & merito, tanqoam in iudicio absoluatur. Ad hanc senteotiam non obscure alludit Tridentinum Capitulũ, bis enim repetit, propter iniungendas pœnas pro peccatis necessariam esse illam enumerationẽ. Sed hæc sentẽtia manifeste, & quasi ex professo pugnat cum sententia Christi. Non enim iussit annũciare persolutionem peccati, scilicet tunc & hoc respectu, pronuncient sententiam remissionis, si viderint in pœnitente recompensationem pro peccatis: sed iussit prædicari remissionem peccatorum, in suo oomine, Lucæ 24. hoc est, non ex nostris operibus, sed gratis, propter meritum & satisfactionem Christi, iis qui credunt in ipsum, Rom. 3. & 5. Actor. 10. *Idem Argumentum subtilius formatum.* Alij vero argumentum illud subtilius & speciosius ita formant. Potestas remissionis & retentioois peccatorũ non rectè potest administrari sine cognitione & iudicio, an remittenda, an vero retinenda sint alicui peccata. Illud vero non potest fieri sine enomeratione peccatorum. Ergo absolutionis processus instituendus est, ad formam iudicij forensis. Sed rectè respondetur, discrimen esse inter iudicium, & functionem ministerij Euãgelici.

gelici. In iudicio enim iuxta causæ cognitioné pronunciatur, prout vel bona vel mala est, vel prout reus affert compensationem pro delicto. Ministerium vero Euangelij, mandatum habet annunciandi & impertiendi alienum beneficium, Christi scilicet, ad remissionem peccatorum, illis qui laborát, & onerati sunt, & petút refocillari. Et qui petit absolutionem, duo sibi proponit. Primo, ipsum Deú, vtpote à quo petit & quærit remissionem peccatorum: atque ideo coram ipso, totum cor suum effundit, deinde proponit suum ministerium, cuius voce seu ministerio, tanquam legati, nuncij seu interpretis, Deus vtitur, ad impertiendam & obsignandam absolutionem. Quando igitur Deo delictum meum cognitum feci, non necessaria est scrupulosa enumeratio coram ministro, qui tantum dispensator est alieni beneficij.

Alia obiectio pro enumeratione. Sed inquis: Omnino tamen ministro necessaria est clauis discretionis, quæ sine cognitione & iudicio esse nó potest: ne scilicet ei peccata remittat cui retinenda sunt, aut ei retineat cui soluenda sunt, non enim pro arbitrio, sed certo mandato ministris commissa est administratio clauium. Respondeo: *Refutatio.* Hoc concedimus, sed quæstio est, quomodo iudicium illud in ministerio instituendum & exercendum sit. In generali prædicatione enim pœnitentiæ & remissionis peccatorum, multis qui pœnitentiam agunt, & fide promissionem accipiunt, virtute Dei peccata remittuntur, etiamsi de illorú siue peccatis siue pœnitétia, siue fide, ministro nihil constet. Sed de impertienda priuata absolutione, alia ratio est. Si enim aliqué absoluerem, de quo plane ignorarem, an ex verbo Dei esset prius institutus, de peccatis, pœnitétia, fide in Christum, gratia Dei, & remissione peccatorum: nó recte administrarem potestatem remittendi peccata. Item, si ignorarê, an quis pœniteret, vel crederet: vel si scirem, esse quem impœnitentem & incredulum, & tamen ipsi pronunciarem sententiam remissionis, nó recte facerem. Tale igitur iudicium, & talis cognitio requiritur, vt minister intelligat, eum qui absolutionem petit, doctrinam intelligere, peccata agnoscere, pœnitentiam agere, & in Christum credere. Iam quæritur, an ad hanc cognitionem opus sit specifica illa enumeratione omnium peccatorú, & circumstantiarum eius. Certissima auté est quæstionis huius explicatio & solutio, ex Baptistæ, Christi & Apostolorum exemplo. Nam & in Baptismo, priuatim singulis, qui baptizantur, remittuntur peccata: & requiritur iudicium & cognitio in ministris, quos ex adultis ad Baptismum admittere & recipere debeant: qui scilicet pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio. Iam vero Baptista, Christus & Apostoli, non flagitarunt integram enumerationem singulorum peccatorum, sed contenti fuerunt generali professione pœnitentię & fidei. Et quidem Christus, quando priuatam absolutionem, Matthæi 9. & Lucæ 7. impertiit, nó requirit enumerationem in specie & sigillatim, omnium peccatorum. Apostoli etiam, quando potestate remittendi peccata, quam à Christo acceperant, vtuntur, non leguntur exegisse talem enumerationem. Ergo ad iudicium illud, & ad illam cognitionem quæ in absolutione requiritur, non necessaria est enumeratio illa, quam Pótificij flagitant. Extra omnem enim controuersiam, ita rectissime administratur potestas clauium, si fiat iuxta exemplum Baptistæ, Christi & Apostolorú. Illos enim in ministerio remisisse peccata, certum est: & tamen non flagitarunt integram enumerationem omniú peccatorum, sed contenti fuerunt generali professione & significatione pœnitentiæ & fidei.

Sed inquiunt: Generali cófessione peccator potest ministrum fallere. *Alia obiectio.* Respondeo: Idem fieri potest, & sæpe factum fuit in petitione Baptismi: imo vt maxime flagiterur integra enumeratio, manet tamen id quod Augustinus inquit lib. 10. Confess. capit. 3. Vnde sciunt cum à me ipso, de me ipso audiunt, an verum dicam: quandoquidem nemo scit hominum, quid agatur in homine, nisi spiritus hominis, qui est in homine. Monendi igitur sunt illi qui absolutionem petunt, non cum homine, sed cum ipso Deo sibi negocium esse, in cuius conspectu illa agantur. Et Deus qui corda scrutatur, & cogitationes intelligit, non irridetur. Ministri vero tantum legatione funguntur, & sunt dispésatores alieni beneficij: quibus non mandatum est, vt corda scrutentur, sed vt iis qui significant se pœnitentiam agere, & Euangelio credere, annunciét remissionem peccatorum. Ita Leo ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum scribit: decumbentibus in agone, impertiendam esse absolutionem, etiamsi nó verbis, sed signis tantum petant absolutionem, aut si amici testentur, ipsos antea hoc petiisse. Quátum igitur iudicij & cognitionis ministro in absolutione opus est, ad illud non est necessaria Pontificia illa enumeratio. Quomodo vero vtiliter in priuato illo confessionis colloquio, explorari & examinari possint illi qui absolutionem petunt, supra dictum est. Atque ita præcipuum argumentum, quod aliquam speciem habet pro enumeratione, simpliciter & clare explicatum & solutum est.

Et quidem Chrysostomus expresse disputat, ad remissionem peccatorum non esse opus tali forma iudicij, sicut Pontificij contendunt, vt de confessione & pœnitentia inquit: Non necessarium est, præsentibus testibus cófiteri, cogitatione fiat delictorum exquisitio, absque teste sit hoc iudicium: solus te Deus confitentem audiat: qui non exprobrat, sed soluat peccata propter confessionem. *Chrysost.*

Homilia 9. de pœnitentia. Medicinæ locus hic est, non iudicij: non pœnas, sed remissionem peccatorum tribuens, &c.

Est præterea hoc in præsenti capitulo obseruandum, quod tantum mortalia peccata confitéda esse docent: eo quod ad remissionem venialium, non opus sit absolutione, sed aliis remediis possint expiari. Vbi obseruabit Lector, Pontificios qui enumerationem omnium peccatorum flagitát, maximam partem eorum, quæ corá Deo vere sunt peccata, à confessione & absolutione excludere. Primo enim interiorem immundicié, & malum habitans in carne, nisi consensu & opere impleantur, nó volunt comprehendi in confessione: quia malam concupiscentiam quæ in renatis reliqua est, docét non habere rationem peccati. Deinde, multa delicta actualia adeo iudicant esse leuia, vt ad eorum remissionem, non opus sit absolutione.

Nihil vero aliud est absolutio quam vox Euangelij annunciantis remissionem peccatorum, propter meritum Christi. Docet igitur Concilium venialia peccata non absolutione, hoc est, nó propter Christum remitti, sed aliis remediis posse expiari: tunsione scilicet pectoris, & aspersione aquæ benedictæ, sicut Thomas docet.

Quod vero dicunt, publicam confessionem non

esse iuris & præcepti diuini, supra etiam ostendimus. Sed quod addunt, confessionem quæ secreto apud solum Sacerdotem fit, esse antiquiorem, non potest consistere, siue scripturæ, siue antiquitatis exempla considerentur, imo supra ostendimus, ex publica confessione ortam fuisse priuatam seu secretam. Nec filia matre prior, seu antiquior esse potest.

Quod ad decretum Lateranense, circa annum Domini 1200. editum attinet, certum est, ante illud tempus non extitisse præceptum in Ecclesia, de enumerandis sacerdoti omnibus delictis, quorum quis remissionem à Deo quæreret. Nam & Gratiani tempore, hoc est, annis 50. ante Lateranense decretum, nihil adhuc statutum fuit de necessitate confessionis: sed fuerunt tunc multi pij & religiosi viri, qui iudicarunt non necessariam esse talem confessionem, sicut Gratianus fatetur dist. 1. de pœnitentia, cap. quamuis.

Qua occasione confessio Pontificia sit stabilita.

Et vtile est obseruare, quomodo sensim facta sit progressio, ad Pontificiam confessionem stabiliendam. Apud patres extant exhortationes ad cōfessionem, disciplinæ illius gratia, de qua in præcedentibus dictum est. Gratiani & Lombardi tēpore, cœptum fuit disputari, an necessaria sit confessio. Et Gratianus quidem Lectori liberum permittit iudicium, vtram senteotiam amplecti velit. Longobardus vero disputatione sua magis inclinat ad necessitatem. Et tamen tunc nondum disputatum fuit de specifica enumeratione singulorum delictorum, cum omnibus circumstantiis, ad remissionem necessaria. Annis vero quinquaginta post, Innocentius decreto mandauit, omnia peccata sacerdoti esse confitēda, sub pœna excommunicationis. Sicuti vero scholastici & Sūmistæ, duriores adhuc superaddiderunt conditiones. Innocētij decretum dicit, sacerdotem debere inquirere circumstantias peccati: hæc inquisitio postea confitentium conscientiis imposita est. Et quod Lateranense decretum dicit, omnia peccata fideliter esse confitenda: huic postea additum est, non in genere, sed in specie, sigillatim, secundum omnes circumstantias, nudè, integrè & disertè, omnia peccata esse Sacerdoti enumeranda. Additum etiam est, si quid in hac enumeratione omittatur, non tantum illa peccata, quæ in specie & sigillatim Sacerdoti non enumerantur, non remitti, sed ne illorum quidem quæ enumerata sunt, remissionem accipi, nisi integra sit confessio, secundum omnes circumstantias. Atque inde tandem complicati sunt laquei confessionales, qui extant in Summistis.

Quando per confessionem petēda sit absolutio.

De tempore, quando per confessionem petenda sit absolutio, nostri docent, non præscribendum esse certum tempus, quia non omnes pariter eodē tempore idonei sunt: nec ordine possunt audiri & institui confitentes, si eodem tempore omnes accurrant. Sed ita tradenda est doctrina ex verbo Dei de dignitate & vtilitate absolutionis & cœnæ Dominicæ, vt homines ad crebriorem vsum inuitentur: non autem mandatis cogendi sunt, vt quando non sunt idonei, Sacramentis vtantur.

Chrysost.

Apud veteres disciplina confessionis & absolutionis publicæ pœnitentium, tempore Quadragesimæ potissimum vsurpata fuit, distinct. 50. in cap. Quadragesimæ. Et Chrysostomus in Genesin sæpe hortatur, ieiunij tempore peccata Deo confitenda. Et quia frequentiores tempore ieiunij ad communionem accedebant, præmissa fuit etiam ante communionem confessio illa apud Sacerdotem, de qua veteres loquuntur, vt inquit Origenes in Psalm. 37. & Augustinus Epist. 118. Inde vero postea facta est Lex, de confessione in Quadragesima, sub pœna excommunicationis Sacerdoti facienda. Et Tridentinum Concilium decreuit, morem illum ideo esse retinendum, quia tempus illud maxime sit acceptabile: hoc est, quia ratione temporis plus valeat, & magis accepta sit coram Deo, confessio & absolutio, contra expressam doctrinam Pauli, Roman. 14. Coloss. 2. Galat. 4.

DE ABSOLVTIONE. CAPVT VI.

Circa ministrum autem huius Sacramenti, declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euangelij penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos & Sacerdotes, clauium ministerium perniciose extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Et: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscue, contra institutionem huius Sacramenti, ita fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeat remittendi peccata: publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit: secreta vero per spontaneam confessionem, cuicunque factam.

Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tanquam Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere: eósque praue sentire, qui in malis Sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamuis autem absolutio Sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio: tamen non est solum nudum ministerium, vel annunciandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut à iudice sententia pronunciatur. Atque ideo non debet pœnitens, adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi, & vere absoluendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem, vere & coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine pœnitentia, remissionem illam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem, ioco se absoluentem cognosceret, & non alium serio agentem, sedulo inquireret.

CANON IX.

Si quis dixerit, absolutionem Sacramentalem Sacerdotis, non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronunciandi & declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat esse absolutum: aut Sacerdos non serio, sed ioco absoluat, aut dixerit, non requiri confessionem pœnitentis, vt Sacerdos eum absoluere possit, anathema sit.

CANON X.

Si quis dixerit, Sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere: aut non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Et: quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quorum verborum virtute, quilibet absoluere possit peccata: publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieuerit: secreta vero, per spontaneam confessionem, anathema sit.

EXAMEN.

Summa capituli.

Duas partes habet hoc Capitulum. Prior disputat de ministro absolutionis, ad quē pertineat ordinarium ministerium clauium: altera vero pars tractat quid sit absolutio. Quod ad priorem partem attinet, res paucis potest expediri. In Examine enim 11. Canonis, de Sacramētis in genere ea, quæ huc pertinent, explicata sunt. Licet enim claues traditæ sint ipsi Ecclesiæ, sicut veteres recte tradūt: nullo modo tamen sentimus quemuis Christianum

num promiscue, sine legitima vocatione, debere, vel posse vsurpare aut exercere ministerium verbi & sacramentorum. Sicut verò in casu necessitatis, veteres dicunt, quemuis Christianum laicum posse sacramentum baptismi administrare: idem etiam de absolutione dixit Lutherus, in casu necessitatis, vbi non adest sacerdos: & nihil aliud dixit, quam quod ex veterum sententia, de casu necessitatis dicunt, Longobardus lib. 4. distinct. 17. & Gratianus de pœnitentia, distinct. 5.

Antea etiam Theophylacti sententiam annotauimus, quod ea, quæ in correptione & reconciliatione fraterna soluuntur vel ligantur, sint soluta & ligata in ipso cœlo. Nec dubium est per vocem Euangelij annunciatam, Deum efficacem esse, à quocunq. annuncietur. Quare igitur Tridentinum capitulū, tam multis de hac quæstione tumultuatur? Respondeo: Quia integritatem, veritatem & efficaciam sacramentorum, non simpliciter & in solidum in verbis Christi constituunt, sed ex parte etiam in charactere, quem fingunt in ordinatione sacerdotibus imprimi. Ita ergo etiam consolationem absolutionis, non tam ex verbo Euangelij, quam ex persona absoluentis pendere volunt. Et hoc Lector, intelligat, quando legit primam partem huius Capituli. Qui verò vsum priuatæ absolutionis, quę voce Euangelij per ministrum verbi annunciatur, ex Ecclesia prorsus tollunt, cum iis nostræ Ecclesiæ nihil commune habent. Quæ igitur contra illos dicuntur, ad nos nō pertinent. Verbi etiam & sacramentorū efficaciam non pendere ex dignitate aut sanctitate ministrorum, modo verbo & sacramentis sua constet & maneat puritas, in 12. Canone, de sacramentis in genere explicatum est.

Accedemus igitur ad alteram huius capituli partem, in qua disputatur de re longe grauissima: quid scilicet sit absolutio, quæ sit eius efficacia, quæ indę consolatio, & quomodo accipiatur: in quo consistat, & quo quasi fundamento nitatur efficacia, & cōsolatio absolutionis. De his grauissimis quæstionibus, traditæ sunt à nobis ex verbo Dei, dilucidæ explicationes: cum prius res necessariæ, scholasticorum disputationibus obrutæ, sepultæ & deprauatæ essent, absolutionem scilicet nihil esse aliud, quam ipsam vocem Euangelij, annunciantem remissionem peccatorum gratis propter Christum, in genere omnibus, qui pœnitentiam agunt, & credūt Euangelio, quæ vox Euangelij propter firmiorem & certiorem consolationem per priuatam absolutionem applicatur singulis, eam petentibus, & fide accipienda est, vt singuli voci Euangelij in absolutione credant, & certo statuant, sibi gratis propter Christum, à Deo per ministerium donari, applicari & obsignari remissionē peccatorum, & hac fide vere se Deo reconciliari, ita pauidæ & perterrefactæ conscientiæ, ex absolutione consolationē accipiunt, vt non dubitent, ad se priuatim quoque pertinere, sibi priuatim à Deo donari & applicari beneficia mediatoris, quæ in genere omnibus credentibus in Euangelio promittuntur. Euangelium enim est potentia Dei, ad salutem omni credenti: siue in genere multis, siue priuatim paucis, aut vni annuncietur, fidem igitur vsu absolutionis confirmari, non est dubium. Et licet necesse sit, in illis, qui petunt absolutionem, adesse contritionem, & bonum propositum, efficacia tamen, & consolatio absolutionis: nō nititur nostra vel contritione, vel obedientia: offert enim, & annunciat remissionem peccatorum, non operibus, nec secundum opera nostra, sed gratis propter Christum: Nec fides in absolutione eo deducēda est, vt pro quātitate & qualitate contritionis suæ de remissione peccatorū statuat: sed vt apprehendat vocem promissionis, quæ gratis propter Christū offert & exhibet remissionem peccatorū. Si enim ex operibus hæreditas, euacuata est fides, & abolita promissio. Ideo vero ex fide, vt secundum gratiam, vt sit firma promissio, Romanorum quarto. Nec sollicita debet esse conscientia de ministri intentione: sed si vox Euangelij annunciatur, fides eam apprehendens, statuat se coram Deo absolutum, quicquid sit de sacerdotis animo.

Hæc ideo recitaui, vt clarius intelligi possit, quæ sit illa sententia, quam in altera parte Tridentinū capitulum damnat. Absolutionem non volunt esse ministerium annunciandi Euangelij: quo scilicet priuatim, voce Euāgelij, peccata pronūcientur & declarentur gratis propter Christū remitti, ei qui voci Euangelij in absolutione credit. Sed fidē quærentem in absolutione remissionem peccatorū, volunt niti nostra cōtritione & pœnitentia, ita vt sententia absolutionis pronuncietur, nō ex voce Euangelij gratis propter Christum, sed tanquā à iudice: scilicet pro ratione contritionis & satisfactionis nostræ. Et hoc est illud, quod dicere volūt. Sed more suo calumnias miscēt, quasi nos doceamus, propter solam fidē peccatorē coram Deo absolui, etiamsi nulla adsit contritio, etiamsi peccator sit sine pœnitentia, etiāsi tota actio ludo & ioco suscipiatur: cum non ignorent, quid Augustana confessio de pœnitentia, de contritione, de fide & absolutione doceat.

Quia verò 9. Canon damnat illos, qui dicunt, absolutionem esse nudum ministerium, declarandi remissa esse peccata: iudico addendam esse aliquam declarationem. Inter sacramentarios enim quidam disputant, per absolutionem non remitti peccata: cum homines non possint peccata remittere, id quod solius Dei est. Ideo disputant in absolutione credentes nihil accipere, sed tantum esse externam declarationem quid iam ante habeant. Sed Deus qui solus peccata remittit, nō faciat hoc sine medio, sed per ministerium verbi & sacramentorum. Priuata verò absolutio annunciat vocē Euangelij, per quam non dubium est, Deum efficacē esse, & peccata remittere illis, qui vocem Euangelij in absolutione fide apprehendunt. In absolutione igitur Deus ipse per ministerium Euangelij remittit peccata, singulis credentibus: atque hoc modo absolutio ministri, testimonium est diuinæ absolutionis, vnde conscientia testimonium habet, sibi vere à Deo remissa esse peccata.

Annotandum verò & hoc est, quid sibi velit, quod sine pleniori explicatione nudam ponūt antithesin: absolutionē scilicet non esse ministerium annunciandi priuatim vocem Euangelij, illis, qui petunt absolutionem: sed esse actum iudicialem, quo velut à iudice sententia pronuncietur. Sine dubio autem hac generalitate, voluerunt complecti scholasticorum disputationes de absolutione. Vt igitur plenius hæc antithesis intelligatur, paucis notabo sententiariorum apophthegmata, quæ Tridētinum capitulū in sinu actus iudicialis comprehendere voluit. Scholastici igitur, qui ante Scotum fuerunt, sentiunt per ipsam contritionem, propter dilectionē ex qua oriatur, deleri & remitti

peccatum. Atque ideo dicunt potestatem clauium, seu absolutionē, non extendere seu ad remissionem culpæ, aut reatus pœnæ æternæ, nec vt causam principalem, nec vt causam sine qua non, nec vt causam instrumentalem. Ne tamen nullus sit absolutionis vsus, dicunt, sacerdotem cognitis rei delictis & per confessionem examinata eius contritione, cum voto satisfactionis: instituta deinde collatione peccati & contritionis, cum iniuncta satisfactione, suo iudicio per absolutionem ostendere, decernere & pronunciare, peccatorem esse solutum: propter suam scilicet contritionem, & susceptam satisfactionem. Atque ideo quidam dicunt: remissionem illam in absolutione, fieri non coram Deo, sed in facie Ecclesiæ.

Thomas, & post illum alii disputant: quando contritio sufficiens est, tunc remitti peccatum per contritionem, ante absolutionem: quando verò est attritio, quæ est dispositio insufficiens, tunc per absolutionem infundi gratiam, hoc est, charitatem, per quam attritio formetur, vt fiat contritio quæ virtute charitatis delere possit peccatū. Quidam sentiunt, pœnam æternam, virtute absolutionis mutari in temporalem. Alii disputāt, quia post remissam culpam quod per contritionem fieri sentiunt, remanet obligatio ad pœnam temporalem, quę ob rigorem diuinæ iustitiæ, viribus nostris sit improportionabilis & nostræ cognitioni ignota, pro qua tamen satisfaciendum sit Deo: datam igitur esse sacerdoti potestatem, arbitrandi pœnam illam, & partem eius virtute clauium in absolutione remitti, reliquam partem per satisfactiones expiari: vt ita ligare, sit satisfactionē imponere: soluere verò, sit de pœna temporali aliquid remittere. Et hic est actus ille iudicialis in absolutione, quem Tridentinum capitulum intelligit. Hæc igitur obseruatio clarissime ostendit, quid quærant & agant Pontificij, quando contendunt, absolutionem suam, non esse ministerium annunciandi vocem Euangelij pœnitentibus, sed esse actum iudicialē. Et ne lector illa generalitate, quam Tridentinum capitulum de industria sectatur, turbetur, volui hanc declarationem ipsis Scholasticorum verbis, huic capitulo addere: vt videāt, quibus oculos videndi Deus dedit, quomodo ipsum absolutionis beneficium à Pontificiis fermentetur, adulteretur & deprauetur.

DE CASVVM RESERVATIONE.

CAP. VII.

Quoniam igitur natura & ratio iudicij illud exposcit, vt sententia in subditos duntaxat feratur: persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet iurisdictionem. Magnopere verò ad Christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis patribus nostris visum est, vt atrociora quædam & grauiora crimina non à quibusuis, sed à summis duntaxat sacerdotibus absoluerentur. Vnde merito Pontifices maximi, pro suprema potestate sibi in Ecclesia vniuersa tradita, causas aliquas criminum grauiores suo potuerunt peculiari iudicio reseruare. Neque dubitandum est quando omnia, quæ à Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idē Episcopis omnibus in sua cuique diœcesi, in ædificationē tamen, non in destructionem liceat, pro illis subditis tradita, supra reliquos inferiores sacerdotes authoritate, præsertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reseruationem consonum est diuinæ authoritati, non tantùm in externa politia, sed etiā coram Deo vim habere. Verùm tamen piè admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custodita semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis: atque ideo omnes sacerdotes, quoslibet pœnitentes, à quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt, extra quem articulum sacerdotes, cum nihil possint in casibus reseruatis, id vnū, pœnitentibus persuadere nitantur, vt ad superiores & legitimos iudices, pro beneficio absolutionis accedant.

CANON XI.

Si quis dixerit, Episcopos non habere ius reseruandi sibi casus, nisi quoad externam politiam: atque ideo casuum reseruationem non prohibere, quo minus sacerdos à reseruatis vere absoluat, anathema sit.

EXAMEN.

Quam impotens dominandi conscientiis libido sit in Romanis Pontificibus, vel hoc solum Capitulum ostendere potest. Ordinis & disciplinæ gratia, olim constitutum fuit, vt quisque à suo pastore absolutionem peteret & acciperet: propterea quod pastori notior sit vita auditorum suorum, quam alteri. Vultum enim sui pecoris pastor debet nosse. Ne igitur scelerati, ab aliis ministris quibus vita ipsorum nota non est, sine vera pœnitentia absolutionem suffuratentur non inutilis etiam ordinis gratia fuit constitutio de proprio pastore. Accedit, quod nemo in aliqua Ecclesia ministeriū verbi & Sacramentorum exercere debet, nisi legitime ad eam vocatus sit. Sed Pontifices Romani vlterius progressi sunt, & finxerunt, ad hoc vt absolutio valeat, & sit efficax, non sufficere verbum absolutionis, nec potestatem ordinis: hoc est, vt minister habeat legitimam vocationem: sed præterea requiri potestatem iurisdictionis, super aliquam plebem vel personam. Et illā ita describunt, quod in Papa, vt summo hierarcha & Principe Ecclesiæ, plene resideat tota potestas iurisdictionis, à quo ad inferiores præsidentes, vel mediate vel immediate, omnis Ecclesiastica iurisdictio, iuxta summi illius principis arbitrium, sine tamen suæ potestatis detrimento deriuetur. Atque ideo qui à Papa non habet potestatem iurisdictionis in aliquem, eum nec soluere nec ligare posse. Ita Gabriel lib. 4. distinct. 17. quæst. 1. Et hoc est, quod præsens capitulum decernit, nullius momenti esse absolutionem, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariā aut subdelegatam non habet iurisdictionem, hoc est, licet absolutio habeat verbum Dei, & fiat à ministro legitime vocato: hoc tamen non obstante, nullius momenti esse absolutionem, nisi sacerdos habeat potestatem iurisdictionis super illum, quē absoluit, à Papa in se deriuatam. Quid verò est, si hoc non est in templo Dei sedere, & extollere se super omne, quod dicitur Deus? 2. Thess. 2. Ambrosij præclarum dictum est: Verbum Dei dimittit peccata: Sacerdos minister est, exhibens quidem officium suum, nullius verò potestatis iura exercens. Romanus verò Papa inquit: Etiamsi absolutio aliqua habeat verum Dei verbum, & minister absoluens sit à filio Dei, sedente ad dextram patris, per legitimam vocationem missus: nullius tamen momenti absolutio illa esse debet, si non ex plenitudine potestatis, residentis in scrinio pectoris Papalis deriuata sit. Et hanc manifestam Antichristi notā, Tridentinum Concilium confirmare non veretur.

Eadem ratio etiam est de casibus reseruatis, in veteri enim Ecclesia, enormia crimina quibus censura excommunicationis annexa est, referebantur ad Epi-

ad Episcopos, vt de ipsorũ consilio, certa ratio publicæ pœnitentiæ reis ad ipsorum emendationem, & Ecclesiæ ædificationem imponeretur. Innocentij constitutio, cap. omnis vtriusque, dicit: Si Confessionarius opus habuerit, vt in enormi aliquo crimine se maiores & doctiores consulat, vt illud absque vlla expressione personæ caute requirat. Inde postea facti sunt casus reseruati, in quibus verbum Dei, peccatorem pœnitentiã agentem, per nullum ministrum, quantumuis legitime vocatum, absoluere possit: nisi id faciat vel Episcopus, vel Romanus Pontifex: idque non disciplinę vel ordinis gratia, sed ideo, quod plenitudo potestatis remittendi peccata, resideat in Papa, iuxta cuius arbitrium illa deriuetur in inferiores ministros. Quasi verbũ Dei non possit remittere peccata, nisi vbi, in quantum, & in quibus casibus ipsi assistat potestas ex scrinio pectoris Pontificij deriuata. Verbi igitur Dei vis & potentia, pro differentia eorum à quibus administratur, variabitur, ita vt per quosdam tantũ parua peccatã remittere possit, per Papã vero possit quæuis & maxima. Cyprianus vero inquit & citatur 24. quæstione 1. Hoc vtique erant cæteri Apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio præditi, & honoris & potestatis. Item, Episcopatus vnus est, cuius à singulis insolidum pars tenetur. Et Christus ex æquo omnibus Apostolis dixit: Quorum remiseritis peccata, &c. Ipsum etiam Tridentinum Capitulũ fatetur, in articulo mortis quemuis sacerdotem in casibus reseruatis, posse absoluere. Falsum igitur est, reseruationes illas non tantum in politia Ecclesiastica, sed & coram Deo, talem vim habere, vt in illis nullus sacerdos, per verbum Dei, vere absoluere possit, nisi solus Papa. Sed ad stabiliendã Antichristi tyrannidem, illa conficta sunt.

DE SATISFACTIONIS NECESSITATE ET fructu.

CAP. VIII.

Demum, quod ad satisfactionem (quæ est omnibus pœnitẽtiæ partibus, quemadmodum à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita vna maxime nostra ætate, summo pietatis prætextu impugnatur, ab his, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt) sancta Synodus declarat, falsum omnino esse, & à verbo Dei alienum, culpã à Domino nunquam remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis exempla reperiũtur, quibus præter diuinam traditionem, hic error quam manifestissime reuincitur. Sane & diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter vero, qui semel à peccati & dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scientes templu Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta peccata leuiora putantes, velut iniurij, & contumeliosi Spiritui sancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato reuocant, & quasi freno quodã coerceant hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus, male viuendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque vero securior vlla via in Ecclesia Dei, vnquam existimata fuit ad amouendam imminentem à Domino pœnam, quam vt hæc pœnitentiæ opera homines, cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimamque inde arrham habentes, quod si compatimur, & conglorificabimur. Neque vero ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. Nam qui ex nobis, tanquam ex nobis, nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus. Ita non habet homo vnde glorietur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur patri, & per illum acceptantur à patre. Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum Spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate salutares & conuenientes satisfactiones iniungere, ne si forte peccatis conniueant, & indulgẽtius cũ pœnitẽtibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiãtur. Habeant autem præ oculis, vt satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Nam claues Sacerdotum non ad soluendum duntaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui patres & credunt, & docent. Nec propterea existimarunt, Sacramentum pœnitentiæ esse forum iræ vel pœnarum, sicut nemo vnquam Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus, vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi, vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui, quod dum nouatores intelligere nolunt, ita optimam pœnitentiam, nouam vitam esse docent, vt omnem satisfactionis vim & vsum tollant.

DE OPERIBVS SATISFACTIONIS.

CAPVT X.

Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solum pœnis, sponte à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio, pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deũ patrem, per Christum Iesum satisfacere valeamus.

CANON XII.

Si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa remitti semper à Deo, satisfactionemque pœnitẽtium non esse aliam, quam fidem qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anathema sit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, pro peccatis quo ad pœnam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis, & patienter toleratis, vel à Sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, vt ieiuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam pœnitentiam esse tantum nouam vitam, anathema sit.

CANON XIV.

Si quis dixerit, satisfactiones quibus pœnitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia, & verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, anathema sit.

CANON XV.

Si quis dixerit, claues Ecclesiæ esse datas tantum ad soluendũ, non etiam ad ligandum, & propterea sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere contra finem clauium, & contra institutionem Christi, & fictionem esse, quod virtute clauium sublata pœna æterna, pœna temporalis plerunque exoluenda remaneat, anathema sit.

EXAMEN.

Copiosa sane & ampla est doctrina, quæ ad hunc locum pertinet: sed dabo operam, vt in pauca eam

contraham, idq. vt eo facilius fieri possit, prius veram sententiam in aliquot capita distributam, breuiter explicabo.

Primò igitur certissimum est, Deum peccata remittere, non ea aliqua leuitate, quasi sublata lege, non curet iam amplius peccata, nec irascatur illis. Ipse enim propriis digitis legem conscripsit, ipsa sua voce promulgauit comminationes de ira sua, aduersus peccata, de reatu & suppliciis peccatorũ. Et illa legis sententia, vsque adeo firma & immota est, vt facilius sit cœlum & terram ruere, quam vnum legis vel minimum apicem cadere, quin impleatur vel obedientia, vel pœna, Matth.5. Deus igitur peccata in legem suam commissa, non remittit sine intercedente satisfactione, qua legi suæ & obedientia & pœna, plenissime & perfectissime ita satisfiat, vt per eã & ira eius propitietur, & supplicium peccatis debitum tollatur. Talem vero satisfactionem propitiatoriam & reconciliatoriam pro peccatis meritoriam remissionis peccatorum, & abolitoriam mortis æternæ nullus homo peccator pro se, nec vlla creatura præstare potuit. Ne igitur totum genus humanum in æternum periret, pactum est mirabile illud diuini consilij decretum, de incarnatione filij Dei, vt is mediator noster, in assumpta sine peccato nostra natura, pro nobis legi subderetur, peccatum, reatum peccati, iram Dei, & supplicia peccatorum totius mundi, in se deriuata portaret, & pro illis perfectissima sua obediẽtia, & sanctissima passione, Deo patri satisfaceret, atque ita impetraret redemptionem, propitiationem, reconciliationem, remissionem peccatorum, liberationem ab ira Dei, à condemnatione, & morte æterna.

Hanc vero redemptionem per Christum gratia Dei proponit pœnitentiam agentibus, vt sit nostrum propitiatorium, per applicationem seu apprehensionem fidei, ad remissionem peccatorum, Romanor.3. Et hæc sola, nulla vero alia est satisfactio pro peccatis propitiatoria, reconciliatoria mortis æternæ, 1.Ioann.2. Ipse est propitiatio pro peccatis, non nostris tantum, sed totius mundi. 1. Tim.2. Vnus est mediator Dei & hominum, qui dedit semetipsum ἀντίλυτρον pro omnibus. Gal.3. factus est sub lege, vt eos qui sub lege erant, à maledicto legis redimeret. Hebr.7. 9. & 10. Vna pro peccatis victima semel oblata, æternam redemptionem inuenit, & consummauit in æternum eos qui sanctificantur. 1. Cor.15. per Christum dedit nobis victoriam, contra mortem & infernum. Romano.5. per vnius obedientiam, iusti constituuntur multi. Actorum 4. Non est in alio salus, nec aliud nomen datum est hominibus, in quo oportet ipsos saluari, &c. Hæc in pœnitentia, proponenda sunt hominibus, ne vel Epicurea leuitate, de reconciliatione cum Deo, & remissione peccatorum, ludant, vel Pharisaica persuasione, proprias suas satisfactiones irę Dei, ad propitiationem & expiationem peccatorum, opponant. In reconciliatione igitur peccatoris cum Deo, omnino necessarium est, Deo offerre, & iræ eius opponere satisfactionẽ pro peccatis, sed illa non consistit in nostris vel actionibus vel passionibus, vel ex toto, vel ex parte: sed insolidum est vnica satisfactio obediẽtiæ & passionis filij Dei mediatoris, pro nobis præstita, illam fides apprehendit, & ponit inter iram Dei, & inter peccata nostra, sicut Anshelmus inquit: petens, & credens & statuens, propter illam satisfactionem peccata sibi remitti, Deum reconciliari, se in gratiam recipi, & ab æterna damnatione liberari. Ad hanc satisfactionem pœnitentium animi quærentes reconciliationem cum Deo, deducendi erant. Sed regnantib. Monachis, in actu pœnitentiario, cum multa de satisfactione disputarentur plane sepulta erat vnica hęc Christi pro peccatis satisfactio, opponenda iræ Dei, ad propitiationem & reconciliationem.

Tridentinum vero Capitulum, cum titulum posuisset de satisfactionis necessitate & fructu, non prorsus potuit in hac verbi Dei luce, Christi satisfactionem silentio præterire, facit igitur eius mentionem: sed ita tamen, vt ei adiungat nostras satisfactiones, quas ipsi pro peccatis exoluam', vt nos pro peccatis patiamur, sicut Christus pro peccatis passus est. Et 12. Canon, disputans de remissione peccatorum anathemate damnat illos, qui dicunt non esse aliam pœnitentium satisfactionem pro peccatis, quam fidem, qua apprehendunt Christũ pro ipsis satisfecisse. De rebus igitur magnis & necessariis agitur, in hac de satisfactione controuersia, quam scilicet satisfactionem, fides pœnitentium, ad Deum afferre, & iræ ipsius opponere debeat: ne damnetur, sed à peccatis absoluti, & à damnatione liberati, Deo reconciliẽtur, & acceptentur ad vitam æternam.

Secundo, In veteri Ecclesia, visitata fuit satisfactio Canonica seu disciplinaris. Eos enim, qui vel fidem in persecutione abnegarant, vel in manifesta & atrocia crimina prolapsi fuerant, vetus Ecclesia non leuiter recepit ad primam significationem pœnitẽtiæ, sed prius certis Ecclesiasticis mulctis castigatos explorabat. Stabant in certo loco, separato à communione seu cœtu fidelium, cum certis externis signis reatus: cibo, potu, vestitu, gestibus, gemitu, lamentis, & supplicationibus, fatentes reatum, & publice petentes absolutionem, sicut ritus illi publicæ pœnitentiæ describuntur apud Tertullianum de pœnitentia, apud Eusebium lib.5.c.28. lib.6.c.25. apud Sozomenum in Tripartita lib.9.cap.35. apud Nicephorum lib.6.cap.2. & distinct.50. in cap. Quadragesimæ. Illas publicas pœnitentium castigationes, Sozomenus vocat ἐπιτίμια καὶ ποινὰς, mulctas & pœnas: Latini suo quodam modo vocarunt satisfactiones. Et quia vocabulum satisfactionis, propter monachorum disputationes, aliud videtur iam auribus ingerere, quam veteribus significauit: vtile est considerare, quibus Græcis vocibus respondeat. Has verò publicas castigationes, vetus Ecclesia lapsis imposuit, non hac opinione, quod essent compensationes coram Deo pro peccatis, aut satisfactiones propitiatoriæ, & meritoriæ remissionis peccatorum, & abolitoriæ stipendij peccati, sed alios habuerunt fines, vt scilicet his ritibus pœnitentium animi explorarentur, an pœnitentiam simularent, an verò serio agerent. 2. Vt Ecclesiæ, scandalis criminum offensæ, tali externa pœnitentiæ declaratione rursus satisfieret. 3. Vt huiusmodi spectaculis reliqui admoniti, & à leuitate peccandi absterriti, maiori cura lapsus vitarent. 4. Vt ipsis lapsis hæc disciplina esset incitamentũ, ad veram peccati consideratione͂, ad serium & non simulatum de peccatis dolorem, ad timorem iræ Dei, ad fidem serio ambientem misericordiam Dei propter Christum, ad firmũ & constans emendationis propositum. 5. Vt hæc spectacula publicum præberent testimonium, Ecclesiam

Satisfactio veteris Ecclesiæ.

non

non docere libertatem seu impunitatem peccandi, ne propter lapsos verbum Dei male audirer inter gentes, Rom.2. Ita 2. Cor.5. Paulus dicit, Corinthiscam Ecclesiam publica increpatione incestuosi, ostendisse solicitudinem, Apologiam, indignationem, timorem, desiderium, æmulationem, vindictam. Ita Augustinus inquit in Enchiridio, c.65. Plerunq. dolor alterius occultus est alteri, cum sit coram illo, cui dicitur: Gemitus meus à te non est absconditus. Recte igitur constituuntur ab his, qui præsunt Ecclesiæ tempora pœnitentiæ, vt fiat etiā satis Ecclesiæ, in qua remittūtur ipsa peccata. Hieronymus in 16. cap. Matth. Alia est ratio de criminum pœnitentia & satisfactione, de qua Ecclesia, quando læsionem accepit & offensa est, publice suum iudicium interponit, indicens satisfactionem publicam & grauiorem, vt innotescat omnibus, vere pœnitere, qui prompto animo suscipiant, quicquid Ecclesia decreuit. Tertullianus in libro de pœnitentia inquit: Confessio satisfactionis, consilium est, item, Satisfactio confessione disponitur: inde nascitur pœnitentia, qua Deus mitigatur.

Augustin. *Hieronymus.*

Et quia experiētia ostendebat, multos sæpe frigide & leuiter, ea quæ ad veram de peccatis pœnitentiam pertinent, curare & agere, multos etiam simulatione pœnitentiæ receptos, postea turbare Ecclesiam, magna igitur seueritate vsi fuerunt veteres, in iniūgendis Canonicis illis satisfactionibus. Certæ enim Ecclesiæ mulctæ, certo tempore exsoluendæ, & pro grauioribus peccatis, duriores & diuturniores imponebantur. Ita Eusebius lib.6. cap.34. dicit, Dionysium Corinthiacum ad Aegyptios scripsisse de lapsis, τάξεις παραπτωμάτων [illegible]. Per certos etiam gradus sensim recipiebantur. Primum constituebantur inter audientes, quibus eruditioni verbi licebat interesse. Deinde expleto certo tempore, in ordinem pœnitentium recipiebantur, quibus orationibus Ecclesiæ licebat interesse. Tertiò, ad communionem admittebantur, sed sine oblatione. Postremò per impositionem manus, quasi in integrum restituebantur: Sicut hæc in Canonibus Anacyranis & Nicenis describūtur. Cumulati verò, & nimium exacerbati postea fuerunt pœnitentiales illi Canones, & quod ad mulctas, & quod ad diuturnitatem temporis attinet, ita vt Episcopi, de impositis illis satisfactionibus, per indulgentiā non pauca remittere cogerentur. Inuentum etiam fuit artificium redimendi impositas satisfactiones, per commutationem, vt scilicet ieiunium redimi possit eleemosyna, aut oratione. Postea pecunia redimi cœperunt indulgentiæ satisfactionum, donec tandem exoletis prorsus, & antiquitatis Canonicis satisfactionib⁹, pecuniariæ redemptiones indulgentiarum ad aliud genus nundinationis transferrentur.

Hæc ideò recitaui: monstrandum enim est in hac disputatione, discrimē inter satisfactiones, de quibus veterum sententiæ loquuntur, & de quib. nūc Pontificij dimicant. Non igitur vbicunque in veterum scriptis vocabulum satisfactionis occurrit, statim probantur & stabiliuntur Pontificię satisfactiones. Differentia autem est, & in ipsa satisfactionum substantia, & in fine, sicut collatio ostendet, vbi ad Pontificias satisfactiones peruenerimus. Et vtilis est obseruatio, quod Pontificij, qui veterum sententiis pro satisfactionibus pugnant, antiquas satisfactiones nec habent, nec habere curant, tantum præstigias obiiciunt hominibus, citandis veterum de satisfactione testimoniis. Optādum sane esset, ex ritibus illis veteris Ecclesiæ, aliquid posse in vsum reduci, sine superstitione & falsis opinionibus, disciplinæ & exempli gratia. Sed tamen certum est, ritus illos conscientiæ gratiæ, ad remissionem peccatorum coram Deo non esse necessarios: quod satis ostendit, & comprobat ipsa mutatio, & antiquatio, itē, quod in articulo mortis, pax per absolutionem & communionem Eucharistiæ, dari præcepta fuit, vel nondum impletis illis satisfactionibus vt testatur exemplū apud Eusebium lib.6. cap.34.

Tertiò. A publico illo satisfactionum ritu vocabulum etiam ad emendationem vitæ pœnitentium, & ad fructus pœnitentiæ translatum est. Nam de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 53. mentio fit secretæ satisfactionis per vitæ correxionem, iugi & perpetuo luctu, vt contraria pro his, quæ pœnitet agat. Ad ipsos vero fructus pœnitentiæ, ideo translatum videtur vocabulum satisfactionis: quia post remissionem peccatorum, remanent in carne lubrica quædam peccati vestigia, sicut Chrysostomus inquit in 50. Psalmo, siue languor quidam tanquam fomes nouorum lapsuum, præsertim quando peccatum per diuturnam consuetudinem, quasi radices egit. Illæ reliquiæ contrariis remediis in pœnitentia purgandæ, curandæ & extirpandæ sunt, ne pullulent ex illa radice noua peccatorum germina. Ita Augustini sententia habet de pœnitentia distinctio.3. Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excipere nec eorum suggestionibus aditum indulgere. Et Chrysostomus in cap.3. Matthæi, Quomodo poterimus fructus dignos pœnitētia facere, vtique si peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe iam donare propria, iniuriam cuipiam fecisti, refer iam benedictionis verba conuitiis, &c.

Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. In hanc sententiam Leo rectè dicit, sermone Quadragesimali: Christiana anima cordis sui interna diligenter discutiat, videat ne quid ibi discordiæ hæserit, ne quid cupiditatis insederit, incontinentiam castitas pellat, mēdacij tenebras lux abigat veritatis, detumescat superbia, humilitas assumatur. Omnis denique plantatio quam non plantauit pater cœlestis, radicitus auferatur. Tunc enim virtutum semina in nobis bene nutriuntur, quando ab agro cordis nostri omne germen externum euellitur.

Augustinus in Psalmo 37. Non securus sis, cum confessus fueris peccatum, tanquam semper paratus ad confitendum, & committendum peccatum, sic pronuncia iniquitatem tuam, vt curā geras pro peccato tuo. Quid est curam gerere pro peccato? Semper niti, semper intendere, semper studiose & sedulo agere, vt sanes peccatum: Hæc quia vera, vtilia & necessaria sunt, ex manifestis scripturæ fundamentis extructa, nullo modo vel negamus, vel reiicimus: sed fatemur, illa pertinere ad opera seu fructus veræ pœnitentiæ, & ad illud præceptum Pauli, Rom.6. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immundiciç ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra serua iustitiæ, in sanctificationem. Talia verò opera non docentur in scriptura suscipi, opinione meriti remissionis peccatorum, sed sequuntur reconciliationem, iuxta dictum Christi.

Augustin.

Ecce iam sanos factus es, noli amplius peccare. Et Rom. 6. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Nec sunt opera indebita seu supererogationis, extant enim de mortificatione mandata in scriptura. Quomodo verò illis etiam operibus, titulo satisfactionis, assut cœperit opinio expiationis peccatorum, postea exponemus. Nunc volui peculiari loco, illas veterum sententias recitare, quia Pontificij illas insidiose miscent suis satisfactionib⁹, quasi illi, qui Pontificias satisfactiones impugnant, reiiciant etiam ea, quæ in scriptura tradita & mandata sunt, vt conuersos quasi freno quodam à peccato reuocent & coerceant, reddant pœnitentes in futurum cautiores & vigilantiores, mediantur peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus male viuẽdo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollant. Et hoc artificium lector etiam in Tridentino decreto reperiet. Illa igitur, quæ vera sunt, & scripturæ testimonium habent, separanda sunt: vt eo explicatius ostendi possit, quid in controuersia positum sit, in hac disputatione de satisfactionibus. Quartò, His ita distinctis & explicatis, poterimus iam ad examen decreti de satisfactionibus progredi, sed vt planior sit ratio explicationis, paucis pri⁹ expediemus disputationem de pœnis temporariis, quæ post remissionẽ aliquando quibusdam in hac vita à Deo imponuntur. Mors igitur Christi, satisfactio est, & pro culpa, & pro pœna æterna, & fide propter Christum, accipimus simul remissionem culpæ, & pœnæ æternæ. Ose. 13. Ero mors tua, ô mors. 1. Corinth. 15. Dedit nobis victoriam contra mortem propter Christum, Ioan. 3. Qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sed quod ad pœnas temporales in hac vita attinet, post acceptam remissionem peccatorũ subiiciuntur in hac vita, vel communibus calamitatibus, vel peculiaribus pœnis, propter certa seu priuata quædam peccata, vt Adam, Genes. 3. Dauid, 2. Reg. 12. & 24. item populus Israel, Exo. 32. Num. 12. Miriã. Num. 12. Testantur idem calamitates baptizatorum post baptismum. De hoc igitur non est controuersia, an post reconciliationem, credentes in hac vita subiecti sint communibus calamitatibus, id enim & scriptura & experientia testatur. Ostendunt etiam scripturæ exempla, Deum aliquando & post reconciliationem seu remissionem, quibusdam singulares pœnas ob peccata in hac vita imponere: quanquam hoc non sit vniuersale, nec enim semper, nec omnibus Deus singulares pœnas, quibus peccata remittit, in hac vita imponit: testantur exempla paralytici, Magdalenæ, Publicani, Zachæi, Petri, de quo Ambrosius inquit: Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed hæc est quæstio, quare, propter quas causas, & in quem finem tales pœnæ reconciliatis post remissionem culpæ, in hac vita à Deo imponantur. Et licet de vocabulis nolim pugnare, an afflictiones illæ reconciliatorum vocãdæ sint pœnæ peccatorum, an verò paternæ correptiones & castigationes. Scriptura enim etiã dicit, de reconciliatis, Corpus mortuum est propter peccatum, Roman. 8. & 2 Reg. 12. Quia fecisti hoc, &c. Omnino tamen statuendum est discrimen, inter pœnas seu afflictiones, quæ infliguntur impiis, & quæ imponuntur reconciliatis. In impiis enim sunt signa offensæ Dei, & personam illam esse sub ira Dei, & sunt testimonia secuturæ æternæ pœnæ. Hanc causam & rationem non habent in reconciliatis, quasi Deus illis nondum satis sit reconciliatus, sed aliquid offensæ retinuerit, etiam post datã remissionem peccatorum. Sed illis imponuntur ad castigationem sui, & ad exemplum aliorum. Ne enim accepta reconciliatione obliuiscantur, quanta sit abominatio peccati, & quæ magnitudo iræ Dei aduersus peccatum, atque ita lapsus extenuẽt, negligant aut defendant, gratiam vel securitate amittant, vel noua petulantia excutiant, & tandem ad vomitum reuertantur: ideo subiiciuntur post reconciliationem, vel communibus calamitatibus vel peculiaribus pœnis: vt hac commonefactione subinde magis accendatur, & crescat in ipsis odiũ & detestatio peccati, timor Dei, fides solicite curans, vt gratiam retineat, & in bonitate Dei permaneat, diligentia cauendi peccata, vt reprimantur & mortificẽtur prauæ inclinationes. Et in summa, vt his exercitiis cõseruetur & confirmetur pœnitentia, quæ perpetua esse debet, fides, obedientia in cruce, spes, petitio & expectatio auxilij, liberationis seu mitigationis, vtque semper circumferam⁹ testimonium, nobis propter peccatum pereundum esse, nisi propter filium reciperemur: item, ne arrogemus nobis laudẽ propriæ iustitiæ, nec efferamus nos super cæteros peccatores, sed Deo vera & humili infirmitatis confessione nos subiiciamus. Denique quando reconciliati vel communibus miseriis subiiciuntur, vel propter certa peccata, insignibus calamitatibus onerãtur, Deus vult in illis, tanquam in publico spectaculo, conspici exempla, admonẽtia & nos, & alios de iudicio suo aduers⁹ peccata, vt cogitent id, quod Petrus monet. Si à domo Dei iudicium incipit, quis finis eorum erit, qui nõ credunt Euangelio? 1. Petri 4. Ita, Num. 12. Moses orans pro sorore sua, cum ob peccatum lepra fuisset percussa, & agnosceret peccatum suum, audit à Domino: Si pater eius spuisset in faciem eius, nonne debuerat saltem septem dieb. rubore suffundi?

Tales igitur temporariæ pœnæ, quas Deus reconciliatis in hac vita imponit, nequaquam ita sunt interpretandæ, quasi sint vel merita remissionis peccatorum, vel compensationes pœnæ æternæ, sed alias habent longe grauissimas causas.

Porrò de pœnis illis temporariis, ex scriptura & hoc constat, Deum pro bona sua erga reconciliatos voluntate, qua propter filium mediatorem omnia ita dispensat, vt ipsis in bonum cedant, Roman. 8. nec semper, nec omnibus reconciliatis singulares pœnas pro peccatis in hac vita imponere, nec æqualiter illas omnibus imponere: impositas etiam à Deo sæpe mitigari, aut tolli: aliquando vero eas manere, & in hac vita non tolli. Et inde reconciliati sumont occasionem pulcherrimorum exercitiorum, pœnitentiæ, fidei, inuocationis, humilitatis, patientiæ, obedientiæ, spei, &c. Petunt sane mitigationem & liberationem, sed tamen ita vt humiliter & patiẽter, ex agnitione peccatorum, se subiiciant flagellis Dei, iuxta bonam ipsius voluntatem. Petunt, vt sint paternæ castigationes, agnoscunt, Deum in illis pœnis non accendere totam iram suam, & nobis in bonum cedere castigationes illas, quia reconciliati sumus. Et summa, in temporariis illis pœnis petunt, vt Deus, vel ab illis custodiat, vel mitiget, vel liberet: vel si pœnas manere velit, vt det patientiam, & tandem saluet. Ita Michæas inquit: Iram Domini portabo, quia peccaui. Et Thren. 3. Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia: sedebit solitarius, & tacebit, ponet in puluere os suum, si forte sit spes. Item:

Mise-

Misericordiæ Domini, quod non consumpti sumus. Non accendit totam iram suam. In ira misericordiæ recordabitur. Ne in furore tuo arguas me. Corripe me Domine, inquit Ieremias: veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilū redigas me. Dauid inquit: Libera de sanguinibus, quia tu es Deus salutis meæ, &c.

Illas etiam temporales pœnas, Scriptura tradit reconciliatis propter filium mediatorem sæpe vel mitigari, vel prorsus tolli, quando vera humilitate peccata agnoscunt, fide Deum inuocant, veterem hominem mortificant, & serio nouā vitam meditantur, hoc est, non in debitis humanarum traditionum operibus, sed tota pœnitentia, quæ habet mandatum Dei, pœnę illę propter Christum mitigantur. 2. Paralip. 8. Si pluuia non fluxerit, si venerit locusta, pestis, &c. conuersus autem populus meus deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis ipsorum, & sanabo terram. Ierem. 18. Repente loquar, vt destruam. Si vero pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui, vt facerem. Psalm. 91. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam. Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & in planctu. Scindite, non vestimenta, sed corda vestra, &c. Obseruandum vero est, pœnas temporarias mitigari tota pœnitentia, non quod opera eius sint vel compensationes, vel merita remissionis peccatorū, sed quia castigationibus illis, Deus in reconciliatis aliud nihil quærit, quam vt conseruetur, magis accendatur, crescat & augeatur vera humilitas, agnitio, odium & detestatio peccati: exercitium fidei, mortificatio veteris hominis, patientia, spes, &c. Quando igitur in ipsis pœnis, Deus talia pœnitentię exercitia in recōciliatis videt: tūc habet id quod castigationibus istis quęrere solet. Atque ita pœnę illæ vel mitigantur, vel tolluntur, propter filium mediatorem. Et hoc est, quod Paulus docet, 1. Cor. 11. Si nos ipsos iudicarem⁹, nō vtique iudicaremus. Quando vero iudicaremur, à Domino castigamur, ne cum mundo damnemur. Delectatus fuit in illa sentētia Paulus paronomasia verborum forensium, κρίνειν, διακρίνειν, & κατακρίνεσθαι. Nam per verbum κρίνεσθαι intelligit eo loco pœnas temporarias, quas mox per παιδευόμεθα illud interpretatur, quæ à Deo propter peccata immittuntur, quibus tanquam pædagogus flagellis admonet nos de peccato, & iram suam aduersus peccata, vt ita flectat, excitet & impellat nos ad pœnitentiam & emendationem. κατακρίνεσθαι complectitur vltimas & æternas pœnas damnatorum in futura vita. Quādo vero inquit: Si nos ipsos iudicaremus, non vtitur verbo κρίνειν, sicut Pontificij interpretantur de electitiis pœnis, quæ tanquam satisfactiones sint compensationes pro peccatis, vel voluntarie suscipiuntur, vel à confessionario iniungūtur, sed vtitur verbo διακρίνειν, quod sæpe in forensi significatione vsurpatur, vt 1. Cor. 16. & in Græcis interpretibus sæpissime, Exod. 18. Leui. 24. 3. Reg. 3. Psalm. 81. quando scilicet instituitur inquisitio causæ. Hoc igitur Paulus vult dicere: Si nos ipsos diiudicaremus, hoc est, si excussa securitate, perpetua pœnitentia inquireremus in naturam & vitam nostram, mortificantes radicem peccati, reprimentes prauas cupiditates, &c. tunc non opus esset Deum per flagella nos horum admonere. Quando vero securi, peccatum inhabitans negligimus, & sensim ipsi indulgemus: tunc Deus per castigationes nos reuocat ad pœnitentiam, ne cum mundo in peccatis damnemur.

Nec tamen ipsa pœnitentia cum fructibus suis, Deo præscribere vel potest vel debet terminum aut modum, seu mitigationis seu liberationis in pœnis illis castigatoriis, sed totum hoc humilis fidei obedientia resignat, & commendat paternæ Dei erga nos voluntati, cum quidem certi simus, diligentibus Deum omnia in bonum cooperari, Roman. 8. ita Ioel. 2. cum in vera pœnitentia petunt à Deo mitigationem & liberationem in pœnis temporariis, addunt: Quis scit, si conuertatur & relinquat benedictionem. Et primo Regum 12. Cum Nathan dixisset: Paruulus morietur: Dauid ieiunans & pernoctans in terra, deprecatur Dominum, sed tamen moritur infans, septem diebus percussione Domini afflictus, Dauid vero non ob hoc irascitur Deo, sed surgens, deposita lugubri veste ingreditur domum Domini, licet pœna illa non fuisset sublata, quia, inquit, ita oraui, Quis scit, si forte misereatur mei Dominus, vt infans viuat?

Hæc vtilissima doctrina, continens pulcherrima pietatis exercitia, Pontificiis satisfactionibus misere & fœde obscurata & deprauata est, sicut mox ostendemus. Volui autem hoc loco, priusquam ad examen Tridentini Decreti satisfactionibus accederemus, veram Scripturæ sententiam, de castigationibus temporariis, quæ vel communibus calamitatibus, vel aliquādo singularibus flagellis post reconciliationem in hac vita credentibus à Deo imponuntur, explicare, vt expeditior, & minus intricata esset ratio examinis. Video enim à Pontificiis, in hac de satisfactionibus disputatione, quædā misceri, quæ per se, recte intellecta vera sunt, vt de reliquiis peccatorum mortificandis, & de pœnis temporariis: vt ita speciem aliquam veritatis, commentis suis circumdent, vtq. nos prægrauent, quasi illa etiam quæ vera & vtilia sunt, negemus & abiiciamus, Iudicaui igitur prius veram sententiam de his quæstionibus exponendam esse. Ita enim ex collatione, rectius cōsiderari & intelligi poterit, quomodo vera & vtilis doctrina, commentis Pontificiarum satisfactionum obscurata & deprauata sit.

Sed explicata vera sententia ostendendum est, quomodo paulatim ritibus & operib⁹ illis satisfactionum, quas veteres ita vocarunt, cœperint adiici peregrinæ & superstitiosæ opiniones, quę subinde magis cumulatæ sunt. Veteres enim vt ritus illos satisfactionum hominibus magis commendarent, sæpe cohortatorie magis quam voce iuxta Chrysostomi dictum, de ritibus illis per hyperbolē locuti sunt, peccata scilicet & pœnas peccatis debitas purgari, compensari, tegi, iudicem placari, & recōciliari operibus illis satisfactionum. Ita Origenes opera illa vocat precium, quo peccata redimuntur, homilia 15. in Leuit. Cyprianus lib. 1. Epistola 3. dicit, satisfactionibus delicta redimi. Epist. 8. Dominum placari. Libro 3. Epist. 14. dicit, pœnitentes operibus suis Deo satisfacere ad misericordiam, Ambrosius ad virginem lapsam dicit, peccata satisfactione expiari. Augustinus in Enchiridio, cap. 70. dicit, Deum propitiandum esse per eleemosynas, Gregorius dicit: Qui se illicita meminit cōmisisse, à quibusdam studeat licitis abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat. Et Cyprianus in illis hyperbolicis satisfactionum commendationibus, eousque progreditur, vt affirmet peccatum non

dimitti, nisi absolutis & completis prius Canonicis illis satisfactionibus. Et in sermone de eleemosyna excidit ipsi hoc inconsiderate dictum: Delicta quæ ante Baptismum contracta fuerunt, Christi sanguine & satisfactione purgari, sordes vero postmodum contractas eleemosynis ablui. Et addit, remedia propitiando Deo, in lapsibus post Baptismū, hæc esse, operationibus iustis Deo satisfacere, misericordiæ meritis delicta purgare, &c. Hæc profecto minimum transcendens veritatem est oratio. Iohannes enim illis, qui post Baptismum peccant, dicit: Hæc scribo vobis, vt nō peccetis. Sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris tantū, sed pro totius mūdi.

Satisfactiones ante aut post absolutionem.

Postea collapsis vetustis illis satisfactionum titibus, quorum impletio ante absolutionem flagitabatur, ortum fuit aliud genus satisfactionum, operum indebitorum, seu supererogationes. Illæ vero nouæ & secretæ satisfactiones, post perceptam demum absolutionem, implendæ iniungebantur. Et ad illa opera indebita, cœperunt Scholastici accōmodare magnificas veterum de satisfactionib. declamationes, quas nouis etiā hyperbolis auxerūt. Ita Scotus definit satisfactionem quæ sit redditio æquiualentis, esse operationem exteriorem, laboriosam seu pœnalem, voluntarie assumptam, ad puniendum peccatum commissum à se, & ad placandam diuinam offensam: vel esse passionem, aut pœnam voluntarie toleratam in ordine ad peccatum, vel peccati remissionem.

Thomas disputat, satisfactionem esse actum iustitiæ, quia peccator satisfactione, ipsemet vindicat offensam diuinam commissam, vt hoc modo restituatur sibi amicitia diuina. Et format tale argumētum, probaturus hominem posse Deo pro peccato satisfacere: Quia homo potest homini satisfacere, & ei reconciliari. Deus vero incompatabiliter magis est misericors, quam aliquis homo, ergo multo magis homini possibile est satisfacere Deo. Quia vero in satisfactione requiritur æquiualentia ad peccatum, dicit Thomas esse æquiualentiam, non quantitatis, sed proportionis: & hominē ita posse satisfacere Deo, si homo faciat quicquid potest ex sua parte, & Deus illud acceptet ex sua parte, tanquam si esset æquale, item, satisfactionem nostram habere quandam infinitatem ex charitate, qua informetur, & ex bonitate Dei qua acceptetur: atque ita fieri correspondentiam nostræ satisfactionis ad peccatum, quod infinitum est.

Idem dicit satisfactionem ideo debere fieri per opera afflictiua: quia scilicet sit recompensatio diuinæ offensæ.

Bonauentura dicit, nullum opus peccatoris, vel passionem esse satisfactionem æquiualētem peccato, nisi per fidem coniungatur passioni satisfactoriæ mediatoris. Thomas vero contra disputat, etiamsi non interuenisset meritū Christi, tamen hominem habentem gratiam seu charitatē, posse Deo pro peccatis satisfacere. Porro posito hoc, quod homo possit & debeat Deo pro peccatis satisfacere, varie disputatum fuit, quid sit in peccato, pro quo homo satisfaciat.

Thomas simpliciter dicit, satisfactionem pœnitentis esse recompensationem diuinæ offensæ. Bonauentura distinguit, in peccato duo esse, auersionem seu offensam, deinde conuersionem seu libidinem deordinatam.

Pro primo nullum hominem posse satisfacere, pro secundo posse hominem satisfacere. Gabriel dicit, reatum culpæ, & offensam Dei, remitti vel sola contritione, vel cōtritione simul & absolutione, opera vero satisfactionis, ordinari ad remissionem pœnæ. Ibi vero quidam disputant, remissa culpa, pœnam æternam virtute clauium mutari in temporalē, quod pro ea in hac vita satisfacere possumus.

Alij sentiunt, & culpam & pœnam æternam remitti per contritionem, remanere vero obligationem ad aliquantulam pœnam tēporalem, & Deū compromisisse in rectores Ecclesiæ, vt partem eius remittant virtute clauium, pro altera parte imponant satisfactiones: opera vero per quæ fiat satisfactio, definiunt esse indebita, seu non mandata, quæ sunt supererogationis. Richardus enim dicit, Deū constituisse certam mensuram eorum, ad quæ homo de necessitate tenetur: Obseruantiam scilicet præceptorū, vt de reliquo, hoc est, de operibus supererogationis posset satisfacere de commisso peccato.

Hoc est totum commentum Pontificiæ doctrinæ de satisfactionibus, quod breuiter hoc loco, ipsorū verbis recitare volui, primum vt ex ipsa antithesi considerent, quā fœde à Scholasticis adulterata & deprauata sit doctrina illa, quā paulo ante ex Scripturæ sententia exposuimus. Secundo, vt verba Tridentini decreti rectius intelligi possint, quid velint & quo respiciant. Paucis igitur iam absolui potest examen huius capituli. Quod enim dicunt de peccatorum reliquiis, sanandis, de malis habitibus tollendis, vt cautiores & diligentiores reddantur pœnitentes, ne in similia vel grauiora labantur: quomodo doctrina illa recte & vtiliter iuxta verbi Dei præscriptum, tradi & vsurpari possit, supra explicauimus. Hoc vero merito reprehenditur, quod Pōtificij doctrinam illam transferunt ad opera indebita, seu supererogationis, quæ non sunt mandata à Deo: & tales intelligunt fructus pœnitentię, quos non tantum ad nouę vitę custodiam, & ad reliquæ infirmitatis medicamentum pertinere volunt, sed ad præteritorum peccatorum vindictā, quod quale sit, ex Scholasticis ostensum est, vt scilicet sint recompensatio diuinæ offensæ. Item, quod attinet ad pœnas temporarias quibus credentes in hac vita, etiam post hāc vitam subiecti sunt, quæ sit vera sententia, in præcedentibus explicauimus.

Hoc vero obseruet lector, quam timido & suspenso gradu, Tridentinum capitulū incedat, inter illas Scholasticorum disputationes, an per nostras satisfactiones redimatur culpa peccati, an pœna æterna, an vero tantum temporaria pœna. Item, an temporalis pœna intelligenda sit ea, in quam commutata sit æterna pœna, an vero à remissione culpæ & pœnæ æternæ, distinguant pœnam temporariā? Multi nostri temporis Pontificij Scriptores, disertedicunt, culpam & pœnam æternam solius Christi satisfactione tolli, nostras vero satisfactiones pertinere tantum ad temporarias pœnas. Sed Tridentinum Concilium singulari artificio verba ita moderari voluit, ne quid videretur in Scholasticorum disputationibus reprehendere vel damnare.

Ita vero Conciliū sententiam suam explicat. Eos qui ante Baptismum deliquerunt, dicit in gratiam à Deo recipi, sine propriis satisfactionibus, propter meritum & satisfactionem Christi, qui vero post Baptismum lapsi sunt, illis ait diuinam clementiā non dimittere peccata, absque vlla propria ipsorū

satisfactio-

satisfactione, quam pro peccatis ipsi exoluant. Hoc Lector bene notet, Tridentinum Concilium ideo de satisfactionibus dimicare, ne lapsis post Baptismum, si conuertantur, credantur peccata dimitti, propter solius Christi meritum & satisfactionem, sed hoc contendunt, nostras etiam satisfactiones ad hoc necessarias esse, vt peccata post Baptismum commissa nobis remittãtur, atque ideo debere nos pro peccatis nostris satisfactiones exoluere. Hactenus inter Pontificios multi, quia animaduerterunt quam blasphemum sit, nostras satisfactiones referre ad remissionem peccatorum, ideo clamitarunt falso sibi hoc tribui, quasi doceant, ad ipsam remissionem peccatorum satisfactiones nostras pertinere, cum tantum de pœnis quibusdam temporariis illas intelligi velint. Sed Tridentinum Concilium loquitur quidem etiam de pœna temporali: apertis tamen verbis dicit: peccata post Baptismum, pœnitentibus à Deo non dimitti absque aliqua ipsorum satisfactione. Et mox addũt, nobis pro peccatis nostris exoluẽdam esse satisfactionem. Illud vero lector ita intelligat: Scholastici dicunt, ad perfectam remissionem peccatorum, pertinere remissionem culpæ, & vniuersæ pœnæ, siue sit æterna, siue temporaria. Quando igitur culpa & pœna æterna dimissa sunt, nondum perfecta est remissio peccatorum: restat enim adhuc pœna tẽporalis, & quia ad eius remissionem necessaria sint opera satisfactoria, cum quidem pœna æterna tradatur, commutatur in temporalem. Hoc modo nostras satisfactiones dicunt pertinere ad remissionem peccatorum, & ad eam necessarias esse. Intelligunt igitur, Deum non totam offensam remittere in remissione culpæ, sed aliquid de offensione retinere, quod effundat in pœna temporaria, quá post condonationem culpæ imponit, & pro remissione illius offensæ, nostris operibus satisfaciendum esse. Sed quæ sit ratio pœnarum temporalium, quæ post reconciliationẽ à Deo immittútur, supra diximus. Neq enim Deus credentibus peccata ita remittit, sicut homines solent: qui sæpe condonationem simulant, & interim tamen offensam retinent, & data occasione eam effundunt.

Illud vero emblema dignum est peculiari obseruatione, imo perpetua memoria, quod Tridentinũ capitulum de nostris satisfactionibus ita loquitur: Sicut Christus passione sua, pro peccatis nostris satisfecit: ita & nos satisfaciendo patimur pro peccatis.

Nos miseri hactenus Paulo credidimus, solum Christum Iesum pro peccatis passum esse. Vnus enim, inquit, pro omnib. mortuus est. Vna victima cõsummauit omnes qui sanctificantur. Vnus mediator, qui animam suam dedit in redemptionem pro omnibus. Iam vero ex Tridentino Concilio discimus, sicut Christus satisfecit pro peccatis, ita & nos debere satisfaciendo pati pro peccatis. Non fideliter itaque Iohannes baptizatos instituit, cum inquit: Si peccauerimus, Christus est propitiatio nostra, 1. Ioh. 2. debuisset enim iuxta Tridentinum capitulum dicere: Si post Baptismum peccaueritis, non solus Christus est propitiatio pro peccatis nostris: sed sicut Christus satisfecit pro peccatis, ita & vos debetis satisfaciendo pati pro peccatis vestris. Et vehementer miror, cum singulari calliditate, multa in his decretis tecta & inuoluta sint, quod tam crassa impudentia in hoc capitulo ipsis exciderit. Sed non dubito, singulari iudicio Dei hoc factũ esse, vt extaret manifestissima nota Antichristi: non solum scilicet Christum passum esse pro peccatis nostris, non solum satisfecisse pro peccatis nostris, sed & nos satisfaciendo pati pro peccatis nostris. Eant nunc, & protestentur, se nulla ea parte suis satisfactionib. obscurare aut imminuere vim meriti & satisfactionis Christi. Operæpretium vero est audire, quibus argumentis hoc probent: quia scilicet Paulus, Roma. 8. dicit, nos passionibus conformes effici Christo. Sed nullo modo Paulus affirmat, illam conformitatem in eo consistere, vt sicut ipse passus est pro peccatis nostris, ita & nos satisfaciendo patiamur pro peccatis. Ita Petrus inquit: Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, sed in quo exemplum illud consistat, diserte ibi explicat. Et ne videatur satisfactoriam passionẽ pro peccatis, diuidere inter nostras & inter Christi passiones: addit, Christum tulisse peccata nostra, vt nos liuore eius sanati, & peccatis mortui iustitiæ viueremus. Alterum Tridentini capituli argumentum, est: Omnia, inquit Paulus, possum in eo, qui confortat me: ergo possum etiam, satisfaciẽdo pro peccatis, pati. Num igitur Paulus potest mundum redimere, mortem destruere, vitam reducere? Si omnia potest, vt nullum iam amplius discrimen sit inter caput & membra: nec verũ amplius sit, quod Coloss. 1. scriptum est, Christum in omnibus πρωτεύων, quare igitur 1. Cor. 1. dicit: Num Paulus pro vobis crucifixus est? Vides, vt arbitror, quomodo scripturæ sententiis ludat Tridentinum conciliabulum. Eiusdem generis est quod dicunt: In Christo viuimus: ergo in Christo meremur & satisfacimus pro peccatis: quin igitur in Christo etiã creamus, & gubernamus cœlũ & terram? Ea certe, quæ ad officium redemptoris, mediatoris & saluatoris pertinent, solius Christi ita sunt propria, vt nemini communicentur. Vnus enim est mediator, vnica victima pro peccatis consummati sumus. Non est aliud nomen hominibus ad salutem datum.

Illa vero plus quam magistralis, & vere Pontificia est demonstratio: Olim publica pœnitentia, nõ dabatur absolutio, nisi completa prius satisfactione imposita: nunc vero Pontificij iniungunt satisfactiones, post acceptam absolutionem demum cõficiendas. Audi vero, vbi in Scriptura hoc mandatũ sit. Claues, inquiunt, sacerdotum, non tantum ad soluendum, sed & ad ligandum concessæ sunt. Itẽ Apostoli iubentur, non tantum remittere, sed & retinere peccata.

Scio hoc, sed verba illa simpliciter sicut sonant, intelligo. Christus iubet, Apostolos peccata soluere, & remittere illis, qui pœnitẽtiam agunt, & credũt Euangelio, qui vero vel nolunt agere pœnitentiam, vel reconciliationem quæ in Euangelio offertur, nolunt quærere & accipere, illorum peccata iubet ligari & retineri, hoc est, iubet illis denunciari: Tu iuxta cor tuum impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ. Rom. 2. Qui nõ credit in filium, ira Dei manet super eum, Ioha. 3. Qui non crediderit, condemnabitur, Matth. 16. Et hanc denunciationẽ Christus pronunciat ratam fore in cœlo. Hanc vero Christi sententiam, Tridentini satisfactores ita ludificant: Quia potestas clauium, debet peccata & soluere & ligare, remittere & retinere: ergo in absolutione, non est propter Christum perfecta peccatorum remissio annuncianda: sed iniungendum est illis qui absoluuntur, vt & ipsi satisfaciendo pro peccatis patiantur, vt ita in absolutione peccata si-

mul & soluantur & ligentur, remittantur & retineantur, & quidem ligare & retinere peccata significet iis, qui absoluuntur, imponere satisfactiones quib⁹ & ipsi pro peccatis suis aliqua ex parte satisfaciãt, hoc est, peccata hac ratione nobis remittuntur, si & ipsi satisfaciendo pro peccatis patiamur. Iusserit igitur Christus ita annũciare remissionem peccatorum in suo nomine, vt voluerit illis ipsis quibus peccata suo nomine remittuntur, ligari etiam & retineri peccata hoc modo, vt pro illis satisfaciendo & ipsi patiantur, sicut Christus pro peccatis passus est. Remittet igitur minister credentibus peccata propter Christum, ita vt ex illis aliquid retineat, pro quo ipsi satisfaciendo patiantur. Et tales non tam deprauationes quam ludificationes scripturæ in ipso Tridentino Concilio, & quidem cum anathemate proponuntur.

Quod dictum est, optimam & aptissimam pœnitentiam esse nouam vitam, hanc habet sententiam. Post acceptam fide propter Christum remissionem peccatorum, non requiri præterea aliquam satisfactionẽ, aut expiationẽ pro peccatis, cum in Christo simus consummati, sed requiri illud quod Scriptura præscribit, Desine à malo, & fac bonum. Expoliate veterem hominem, mortificate concupiscentias & actiones eius, & induite nouũ, vt in nouitate vitæ ambuletis mortui peccatis, viuite iustitiæ, deponite opera tenebrarum & induite arma lucis, &c. Iam vero ad talem nouitatem vitæ, pertinẽt ieiunium, eleemosyna, oratio, toleratio afflictionum, & alia pietatis exercitia, verbo Dei præscripta. Sed Pontificij hæc non requirunt, quatenus ad nouitatem vitæ pertinent, & quatenus habent mãdatum Dei, sed quatenus sunt opera indebita seu supererogationis, vt hac ratione sint satisfactiones pro peccatis. Intelligunt autem certas leges ieiuniorum, præscriptam formam eleemosynarum, numeratam precum recitationem, non sicut verbo Dei mandantur, sed sicut vel sponte suscipiuntur, vel à sacerdote iniungũtur. Quatenus enim à Deo mandata sunt, pertinent ad nouitatem vitæ: quatenus vero vel sponte suscipiuntur, vel à sacerdote iniunguntur, fiunt satisfactiones pro peccatis. Atque ita non tantum amplius aliquid facere poterimus, quam lex Dei requirit, sed opera indebita, hoc est, quæ non sunt mandati diuini, sed traditionum humanarum præstantiora, digniora, maioris efficaciæ & meriti erunt, quam quæ diuinitus mandata sunt. Et hoc est quod inter se tanquam diuersa opponunt, satisfactionem & nouitatem vitæ, cum antea ex Hieronymo & Augustino ostenderimus, eadem esse.

DE EXTREMA VNCTIONE.

CAP. I.

Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de pœnitentia, adiungere ea, quæ sequuntur de Sacramento extremæ vnctionis, quod non modo pœnitentiæ, sed etiam totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet consummatiuum existimatum est à Patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat & docet, quod clementissimus redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis, aduersus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint, ita extremæ vnctionis Sacramento finê vitæ, tanquã firmissimo quodam præsidio muniuit. Nã etsi aduersarius noster occasiones per omnẽ vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat, ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbãdos, quam cum impendere nobis exitum vitæ prospicit. Instituta est autem sacra hæc vnctio infirmorum, tanquam vere & proprie Sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolũ, ac Domini fratrem, fidelib. commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum; & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta, Ecclesia didicit, docet materiã, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris Sacramẽti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictũ. Nam vnctio aptissime Spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba: Per istam vnctionem, &c. Res porro, & effectus huius Sacramenti, illis verbis explicatur. Et oratio fidei saluabit infirmũ & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim, gratia est Spiritus sancti: cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animã alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciã excitando, qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda ac labores leuius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiãtis facilius resistit, & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. Iam vero quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere, & ministrare hoc Sacramentũ debent, haud obscure fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nã & ostenditur illic, proprios huius Sacramenti ministros, esse Ecclesiæ presbyteros, quo nomine, eo loco non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis rite ordinati, per impositionem manuum presbyterii. Declaratur etiam, esse hanc vnctionem infirmis adhibendã, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur, vnde & Sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod si infirmi post susceptam hanc vnctionem conualuerint, iterum huius Sacramenti subsidio iuuari poterunt, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam, docent hanc vnctionem vel figmentum esse humanũ, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionẽ gratiæ habentem, & qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiã curationum duntaxat in primitiua Ecclesia, referenda esset, & qui dicunt ritum & vsum, quem sancta Romana Ecclesia in huius Sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideo in alium commutãdum esse, & denique, qui hanc extremam vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissime pugnant cũ perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profecto Ecclesia Romana, aliarum omnium mater & magistra, aliud in administranda vnctione, quantũ ad ea, quæ huius Sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quam quod beatus Iacobus perscripsit. Nec vero tanti Sacramẽti contemptus, absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria esse posset.

CANON I.

Si quis dixerit, extremam vnctionem non esse vere & proprie Sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, sacram infirmorũ vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, extremæ vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque à Christianis absque peccato contemni, anathema sit.

CANON

CANON IV.

Si quis dixerit presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum vnguendum hortatur, non esse sacerdotes, ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ vnctionis ministrum, non esse solum sacerdotem, anathema sit.

EXAMEN.

Non dubium est, id quod decretum Tridentinũ affirmat, aduersarium nostrum diabolum, qui per omnem vitam, occasionem deuorandi animas nostras quærit & captat, illo potissimum tempore, cum impendere nobis exitum vitæ prospicit, omnes versutiæ suæ neruos intendere, ad perdendos nos penitus, & à fiducia, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos. Accedunt in hac infirmitate carnis, terriculamenta & trepidationes instantis mortis ex conspectu peccatorũ. Vnde oritur extrema & grauissima lucta fidei, aduersus peccata, carnis & Satanæ tentationes, cæteruarim & solito grauiores tunc ingruentes, aduersus ipsam denique mortem. Et si tunc succumbẽte fide, aduersarius noster præualuerit, actum est de salute nostra. Neque enim post hanc vitam restat locus vel pœnitentiæ, vel reconciliationi. Certum igitur & hoc est, clemẽtissimum redemptorem nostrum, qui seruis suis quouis tempore, de salutaribus remediis aduersus omnia salutis discrimina, prospectum esse voluit, non tantum præparasse auxilia, quibus Christiani dum viuunt & incolumes sunt, in gratia conseruentur: sed præcipue vt in extremo actu vitæ, vbi discrimẽ maximum & periculosissimum est, firmo præsidio, & efficaci titubantis fiduciæ fulcimento muniantur & corroborentur, vt possent resistere in die malo, & omnibus perfectis stare, Ephes. 6. Deoq. gratias agere, qui dat nobis victoriam contra mortem, & stimulum eius, 1. Cor. 15.

De his duobus capitibus nulla est controuersia, vtrumque enim pleno ore fatemur. Sed quæstio est, quæ sint illa remedia & auxilia, seu potius antidota. Illa enim vt sint efficacia, aduersus mortem & stimulum eius, oportet esse non ab hominibus excogitata, vel præsumpta, sed ab ipso filio Dei, qui est verus medicus noster, instituta & præparata, & quidem addita promissione, de virtute & efficacia. In ipsis igitur medica animarum officina, sicut sacram scripturam eleganter & vere vocat Basilius, inquirenda sunt remedia, & antidota illa, in media morte ad vitam valitura. Falsa autem est illa distributio, quam Tridentinum decretum videtur quasi pro fundamento ponere. Alia scilicet salutis remedia & auxilia, Christum præparasse pro viuẽtibus, alia pro morituris, quasi ea per quæ, dum in hoc seculo incolumes viuimus, Deus gratiam nobis confert, & in ea nos conseruat, nõ amplius vel valeant, vel sufficiãt, quando ad terminum huius vitæ peruentum, & iam per mortem ad aliam vitam transeundum est, sed tunc circumspicienda sint alia remedia & præsidia. Christus certe, qui est resurrectio & vita, imo mors mortis, & antidotum contra mortem, sicut Irenæus inquit de verbo Euangelij, per quod vita illa nobis offertur & communicatur, & de fide, qua in verbo Christus vita nostra apprehenditur & accipitur, ita loquitur, vt non tantum hic viuamus, vis & efficacia Euangelij & fidei, ad salutem valeat, sed diserte complectitur & ipsum articulum mortis, resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi.

Ioan. 5. Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transiet de morte ad vitam. Item, Mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Ioan. 6. Hic est panis de cœlo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur, sed viuat in æternum. Ioan 8. Amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Ioan. 11. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet, & omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Audis vbique, non aliud verbum, nec aliam fidem proponi morientibus quam viuentibus, sed illud verbum quod fide apprehendimus, dum viuimus, affirmat efficaciã habere & exercere in ipsa morte ad vitam, imo ideo dum viuimus, verbum illud fide apprehendimus, vt in hora mortis, efficacia eius per mortem transeamus ad vitam. Si enim tantum in hac vita in Christo spem haberemus, miserabiliores essemus omnibus hominibus, 1. Corinth. 15. Ideo Paulus in epistolis suis orare solet, vt credentes in eo quod in hac vita apprehenderunt, conseruentur & confirmentur, vsque ad diem Christ. 1. Corinh. 1. & Phil. 1. Confido, quod qui incepit in vobis communicationem in Euangelio Christi, perficiet vsq. ad diem Christi. Eph. 4. Spirito sancto signati estis in die redemptionis. Hebræorum 3. participes facti estis Christi, si tamen initium fiduciæ, vsque ad finem firmum retinueritis.

Apocalypseos 2. Esto fidelis vsque ad mortem. Item, Tantum quod habetis, tenete, donec veniã, 1. Corinth. 3. Si Christi estis, omnia vestra sunt, siue vita siue mors. Romanorum 8. Deus iustificat. Christus mortuus & resuscitatus, intercedit pro nobis, ergo nec mors nec vita separabit nos, &c. Non igitur alia vel remedia vel præsidia salutis quærenda sunt in morte, quam quæ dum viuimus, fidei in verbo accipienda offeruntur. Vnicum enim verum & sufficiens antidotum contra mortem, est Christus vita nostra. Ille vero in verbo Euangelij nobis se offert & communicat, cum omnibus suis bonis, & per fidem non tantum accipitur, sed habitat in cordibus nostris, ad Ephes. 3. Est autem verbum Euangelij, non tantum in simplici seu nuda promissione, verum etiam in Sacramentis illis, quibus voce & institutione diuina, annexa est promissio gratię. Et in terroribus mortis, maxime opus est ad corroborationem fidei, illa applicatione & obsignatione promissionis gratiæ, quæ in vsu Sacramentorum, singulis fidelibus exhibetur. Ita Baptismus semel susceptus, consolationem præbet in ipsa morte. Ideo enim olim quidam super mortuos baptizabantur, prima Corint. 15. Et prima Petri 1. Regenerauit nos in spem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, conseruatam nobis in cœlis, qui in virtute Dei, per fidem custodimur ad salutem. Paulus ad Ephes. 6. describit generalem armaturam Dei, qua aduersus omnes insidias Diaboli in quouis die malo stare possimus, veritatem scilicet, iustitiam, Euangelium, fidem, salutem, verbũ Dei, orationem & obseruationem. Et 1. Thessal. 5. dicit, illius armaturæ vsum esse, vt siue vigilemus siue dormiamus, cum ipso viuamus.

Phil. 1. adiungit communes Ecclesiæ preces: Per vestram orationem, & subministrationem spiritus Christi proueniet mihi hoc ad salutem, vt sicut semper, ita & nunc magnificetur Christus in corpore

men, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere, Christus: & mori, lucrum.

His accedit veteris etiam Ecclesiæ consuetudo, qui ægros de peccato & ira Dei admonitos, verbo Euangelij consolabatur, & pro eorum salute precabatur. Proponebat etiam & adhibebat illis absolutionem, voce Euangelij & communicationem corporis & sanguinis Christi, his enim modis iuxta Scripturæ traditionem, promissio gratiæ, remissionis peccatorum, salutis, & vitæ æternæ, applicatur & obsignatur, per efficaciam filij Dei, singulis credentibus, ad fidei contra omnes tentationes sustentationem & corroborationem. Ita Dionysius Corinthiacus apud Eusebium lib. 6. ca. 34. dicit, se præcepisse, vt etiam lapsis in exitu vitæ, si peterent, ea adhiberentur remedia & præsidia, quibus bona cū spe, ex hac vita migrare possent. Nominat autem remissionem seu absolutionem, & communionem corporis & sanguinis Christi.

Canon Nicenus inquit: De his qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur, vt si forte quis recedat ex corpore, necessario vitæ suæ nō defraudetur viatico. Illud vero explicat Carthaginense Concilium 4. inquiens: Si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. Arausicanus Canon dicit, communionem congrue nominatam fuisse viaticum, in illis qui de seculo recedunt. Vide plures huius generis sententias, 26. qu. 6. Ignatius Epist. ad Ephes. cœnam Dominicā dulcissimis verbis appellat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον, hoc est pharmacum immortalitatis, antidotū contra mortem ad vitam in Deo, per Iesum Christum, medicamentum purgatorium auertens & depellens mala.

Hæc remedia & subsidia in articulo mortis, habent mandatum & promissionē Dei, & non est dubium, filium Dei illis sua efficacia adesse, vt sint virtus & potentia Dei, ad salutem omni credenti. Et quia per illa media, filius Dei mediator se totum cum omnibus suis beneficiis, fidei offert & cōmunicat, & quidem applicationem singulis credentibus obsignat, habet igitur fides, in vsu illorum satis præsidij & fulcimēti, in ipsa hora mortis, habet etiam armaturā ipsius Dei qua possit in die malo, in colluctatione contra spiritualia nequitiæ, & aduersus insidias diaboli resistere, & in omnibus perfectus stare, ad Ephesios 6. Atque ita clementissimus redemptor noster, Ecclesiæ suæ quouis tempore, maxime vero vbi grauissimum ingruit periculum, circa finem vitæ, de salutaribus remediis, aduersus omnia omnium hostium tela prospectum esse voluit, & finem vitæ satis firmo muniuit præsidio.

Sed aiunt: Quid si Christus, melius quam nos expendens extrema animarum nostrarum, in agone mortis pericula, voluisset præter remedia illa hactenus commemorata, peculiare instituere Sacramentum: quo tanquam firmissimo præsidio, finem vitæ aduersus Satanæ impetus, tum solito grauiores, & aduersus horrorem mortis, firmiter & efficaciter muniret? Respondeo: Si filios Dei, medicus noster, iudicasset hoc vtile & necessarium esse, sine dubio instituisset peculiare Sacramētum pro morituris. Quos enim diligit, eos in finem vsq. diligit, Iohannis 13. Ac si ex verbo Dei constaret, Christum tale Sacramentū, præscripta certa forma, dato expresso mādato, & addita peculiari promissione generaliter omnibus fidelibus, vsque ad finē seculi, in articulo mortis administrandum instituisse: omnino fidei obediētia requireret, illud fideli reuerentia, & deuota gratitudine recipere & vsurpare.

Et Pontificij quidem asseuerant, externam vnctionem esse tale Sacramentum. Sed hæc ipsa quæstio est, de qua in hac disputatione controuertitur: an Christus instituerit illam vnctionem, vt esset tale Sacramentum.

Vt autem simplicius, manifestius & certius hæc quęstio ex verbo Dei determinari & diiudicari possit, breuiter repetendum est, quomodo Pontificij Sacramentum extremæ suæ vnctionis describant. Ita enim planior erit inquisitio, an tale Sacramentum à Christo sit institutum, & ab Apostolis Ecclesiæ traditum.

Materia vnctionis Pontificia.

Primo igitur dicunt, materiā huius vnctionis debere esse oleum: non commune seu vulgare, sed nō prius sit consecratum: non à quouis sacerdote, sed à solo Episcopo: idq. certo anni die, feria scilicet quinta cœnæ Dominicę, & certis exorcismis: vt scilicet ampullam olei infirmorum ita exorcizet: Exorcizo te immūdissime spiritus, omnisque incursio Satanæ, & omne phantasma, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, vt recedas ab hoc oleo, vt possit effici. vnctio spiritualis, ad corroborandum templum Dei viui, vt in eo possit Spiritus sanctus habitare, per nomen Dei Patris omnipotentis, & Filij eius, &c. Deinde benedicat ipsum oleum his verbis: Emitte quæsumus Domine Spiritum sanctum, paracletum de cœlis, in hanc pinguedinem oliuæ, quam de viridi ligno producere dignatus es, refectionem mētis & corporis, vt tua sancta benedictione sit omni, hoc vnguento cœlestis medicinæ peruncto, tu tamen mentis & corporis, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnemque ægritudinem mentis & corporis, &c. Et nisi oleum hoc modo ab Episcopo sit exorcizatum & consecratum, tunc dicunt, non posse materiam esse huius Sacramenti.

Secundo, illo oleo tradunt liniendа & inungēda esse illa membra, quæ sunt organa quinque sensuum, vt sunt oculi, aures, nares, labia, manus, pedes & renes.

Forma vnctionis.

Tertio, de forma huius Sacramenti non inter omnes conuenit. Quidam enim tradunt, formam esse hæc verba: Per istam sanctam vnctionem, & suā piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quicquid oculorū vitio deliquisti, in nomine Patris, &c. Et sic de cæteris sensibus. Alij vtuntur hac forma verborum: In nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, vngo te oleo sacrato, vt per hāc vnctionem accipias plenam remissionem peccatorum.

Effectus.

Quarto, effectum huius vnctionis Tridentinum decretum, dicit esse gratiam Spiritus, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergat, ægroti animam alleuiet, & confirmet, &c. Canon 2. dicit illam vnctionem conferre gratiam, & remittere peccata.

Innocentius.

Innocentius de sacra vnctione dicit, vnctionem illam exteriorem, si digne suscipiatur, vel agere, vel augere gratiam Spiritus sancti: quæ est inuisibilis vnctio. Aureolus ponit 7. fructus huius vnctionis: quorum primus, sit deletio peccatorum venialiū. 2. diminutio pœnæ peccato mortali debitæ. 3. gratiæ augmentatio, quæ vi huius vnctionis augetur, non tantum deuotione ministrantis & suscipiētis, sed etiā ex virtute operis operati. Aucta vero gratia

Fructus vnctionis.

augetur

augetur & gloria. 4. robur contra dæmonis insidias. 5. arctatio diabolicæ potestatis, quæ non est ita potens, sumpto isto sacramento. 6. sanatio corporis, si expedit. 7. protestatio morientis, quod permanserit in fide Ecclesię. Thomas addit octauũ effectum, deletionem scilicet peccati mortalis, quantum ad culpam.

Qui vngendi sint.

Quintò, tradunt hanc vnctionem illis esse adhibendam, qui tam periculose decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: quia nũcupetur sacramentum exeuntium. Ita Tridentinum capitulum, hoc est, sicut alij dicunt: Non omnibus infirmis dãda est illa vnctio, sed illis tantum, qui existũt in periculo & articulo mortis, de quibus probabiliter dubitatur de morte. Imò Florentinum concilium decernit extremam illam vnctionem non debere dari, nisi infirmo, de cuius morte timetur.

An vnctio à Christo sit instituta.

Hæ sunt præcipuæ Põtificiorum traditiones, de extrema sua vnctione, in decreto Tridentino repetitæ, de quibus controuersia est. Iam videndum est, an talis vnctio à filio Dei instituta sit, vt esset tale sacramentum. Scholastici disputant, quia nullus Euangelistarum dicit, Christum instituisse extremã illam vnctionem: ideo probabilius esse, ab Apostolis illam esse institutam. Et quia Apostoli materiam non potuerunt sanctificare, ideo non debere simplex elemẽtum esse, sed oleum exorcizatum & consecratum. Et Eccius quidem censet, nõ esse absurdum, Iacobum Apostolũ authoritate Christi, & iussu Spiritus sancti, instituisse illud sacramentum. Sed ipsi scholastici agnoscunt & fatentur, eius esse sacramenta instituere, qui potest sacramentis dare efficaciam. Accedit, quod Epistola Iacobi non est tantæ autoritatis, vt possit Ecclesiæ, sine aliis scripturæ Canonicæ testimoniis, nouum sacramẽtum instituere. Notum enim est, quod Hieronymus annotauit, veteres indicasse, Epistolam illam non esse à Iacobo Apostolo scriptam, sed ab aliquo alio sub ipsius nomine editam. Eusebius etiam de illo dicit: Sciendum, ὡς νοθεύεται. Ideo alij dixerũt, extremam illam vnctionem à Iacobo tantũ esse Ecclesiæ promulgatam, institutam verò esse ab ipso Christo. Eorum verò qui ita sentiunt, quidam dicunt, in scriptura non extare, vbi, quando, & quomodo Christus extremam illam vnctionem instituerit, sed esse vnam ex tacitis traditionibus. Tridentinæ verò Synodo, neutra illarum opinionum probatur. Veteres enim affirmant, vnam & eandem esse vnctionem, apud Marcum & apud Iacobum. Dicit igitur Tridentinum Capitulum, vnctionem infirmorum, tanquam vere & proprie sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum esse insinuatam. Habemus igitur sedem huius disputationis in scriptura: nec difficile iam erit statuere: an extrema illa vnctio, sicut à Pontificiis describitur & vsurpatur, sit à Christo, tanquam sacramentum noui Testamenti, institutum. Ad institutionem enim sacramenti, requiritur vt verbo Dei, per modum mandati & promissionis, præscripta sit materia, forma, actio & efficacia sacramenti, idque ita, vt non sit aliquid vel personale, vel temporale, sed vt mandatum idem faciendi, & promissio efficaciæ, pertineat ad vniuersam Ecclesiã noui Testamenti omnium temporum, vsq; ad consummationem seculi, donec Christus ad iudicium veniat, talis enim est ratio baptismi & cœnæ Dominicæ. Ita circumcisio habet quidem mandatum & promissionem diuinam, sed ad nos illa non pertinent. Apostoli habuerunt mandatum, de imponendis super ægrotos manibus, & promissionem restituendæ sanitatis. Christus lutum imposuit super oculos cœcorum. Paulus incubuit super mortuum. Sudaria eius imposita fuerunt ægrotis, &c. sed illa sunt personalia & temporalia: nec sine peculiari verbo ad nos pertinente, sunt in exemplum, & ad imitationem trahenda.

Probatio vnctionis ex loco Mar. 6.

Locus igitur, in quo fundatum debet esse sacramentum extremæ vnctionis, extat Mar. 6. & sic habet: Apostoli exeuntes prædicabant, vt pœnitentiã agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabant. Ad hunc locum ordine accommodabimus descriptionem Pontificiæ vnctionis, ita enim id, quod quærimus, manifestum euadet. Nam valde magnum quiddam est, aliquid pro sacramento noui Testamenti proponere & habere, præsertim in summo discrimine imminentis iam mortis, ita vt tunc à verbo, & à reliquis sacramentis discedatur, & vltimum pręsidium in exitu vitæ cõstituatur in extrema vnctione. Primò igitur videbimus, an Apostoli vnctionem illã cõtulerint morituris, in hunc finem & vsum, vt hoc tanquam firmissimo præsidio, finis vitæ cõtra peccata, diabolum & mortem munitus esset. Sed qualis fuerit illa vnctio Apostolorum, de qua Marcus scribit, certo constat ex descriptionibus Euangelistarum. Matthæus inquit: Dedit ipsis potestatem sanandi omnem morbum & infirmitatem. Lucas dicit: Dedit ipsis virtutem & potestatem languores curare. Ipse etiam Marcus c. 3. inquit: Dedit ipsis potestatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. Et Marc. 6. nihil aliud describitur, quam quomodo Apostoli, in prima legatione illud perfecerint, sanasse scilicet infirmos, adhibito externo symbolo vnctionis olei. Marcus igitur in illo loco prorsus nõ dicit, Apostolos eos, qui in agone mortis erant, vnxisse, hac opinione, vt in illa vnctione haberent vltimum & firmissimum pręsidium contra peccata, diabolum & mortem: multo minus præscribit, quod talis inunctio olei, in vniuersa Ecclesia noui Testamenti, omnibus temporibus vsq; ad consummationem seculi, fieri & seruari debeat, sed describit donum sanationis, quod sicut alia etiam miraculorum dona, temporale fuisse, & post propagatum per totum orbem Euangelium, desiisse manifestum esse.

Secundò. Nec de illo ipso dono sanationis Marcus dicit, Christum Apostolis mandato suo præscripsisse materiam olei, in omnibus sanationibus infirmorum, necessario adhibendam: sed hoc tantum dicit, Christum dedisse ipsis virtutem & potestatem sanandi ægros: ipsos verò adhibuisse externum symbolum vnctionis olei. Testatur autem historia Apostolica, ipsos non eadem semper externa symbola in curationibus adhibuisse: aliquando enim solo verbo, aliquando impositione manuum, aliquando contactu, vmbra, sudariis, semicinctis, ad sanandos infirmos vsi leguntur. Nec arbitror Marci sententiam esse, Apostolos in prima illa legatione, neminem sanasse, nisi quem oleo vnxissent, dicit enim: Multos infirmos oleo vngebant. Ac vt maxime in prima legatione, externum illud symbolum doni sanationis, fuerit generale: certe post resurrectionem, Christus Marci 16. non dicit: Infirmos oleo vngent, & sanabuntur: sed, super infirmos manus imponent, & melius habebunt. Non igitur generale & necessarium symbo-

Vnctio olei tẽpore Apostolorum.

lum sanationis fuit tempore Apostolorum, vnctio olei. Sed Marcus cap.6. in prima emissione Apostolorum, cum in solam Iudęam emittebantur, in qua legatione multa fuerunt temporalia & personalia, ponit narrationem facti, de solis duodecim Apostolis: quo scilicet externo symbolo, donum sanationis administrarint. Sed cap.16. cùm iubentur ire in vniuersum mundum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, Christus non tantùm de Apostolis, sed & de iis qui crediderint, loquitur, cùm inquit: Super infirmos manus imponēt, &c. Quare igitur non potius ex impositione manuum, quæ habet verbum Christi, pertinens non tantùm ad Apostolos, sed etiam ad credētes, facimus generale Sacramentum pro infirmis? Responsio in promptu est. Quia loquitur de signis, hoc est, de donis miraculorum, quæ temporalia fuerunt. Et tamen ne tunc quidem, cum maximè vigebat donum miraculorū, Apostoli generaliter, semper & necessariò impositionem manuum adhibuerunt in dono sanationis. Multò magis igitur hæc responsio valebit in vnctione olei, quæ in primā & particulari legatione Apostolorum, non tam expressè à Christo mandata, quàm ab Apostolis facta legitur.

Tertiò. Nihil dicit Euangelista vel de mandato Christi, vel de facto Apostolorum, quòd oleum illius vnctionis debeat prius esse conceptis verbis exorcizatum & consecratum.

Quartò. Apostoli non leguntur eos vnxisse, de quibus probabiliter præsumebant, quod mox essent morituri: sed vnctione sua sanabant ægrotos, ne tunc illa infirmitate morerentur.

Quintò. De adhibita illa forma verborum, quam Pontificij præscribunt, nulla vel litera vel syllaba, in Euangelica historia legitur.

Sextò. Nec quicquam vel de Christi mandato, vel de Apostolorum facto legitur, quòd organa quinque sensuum innunxerint.

Septimò. Finem & effectum illius vnctionis, Marcus non dicit fuisse, vt per eam peccata delerentur, insidiæ diaboli in morituris reprimerētur, &c. sed vt hoc externo symbolo, donum corporalis sanationis administrarent. Manifestissimum igitur est ex sola antithesi, Christum Marc. 6. nec instituisse, nec insinuasse (sicut Tridentinum capitulum loquitur) talem vnctionem, vt esset tale Sacramentū, pro illis qui in exitu vitę constituti sunt: sicut Pōtificiorū descriptio & praxis habet. Et quia ipsum decretum Tridentinum, refert se ad 6. caput Marci, ostensum iam est, Pontificiam vnctionem, in illo loco nec institutionem, nec mandatum, nec promissionem, nec exemplum habere, vt possit esse noui Testamēti Sacramentū, sicut ipsorum descriptio habet. Sed cum obscurior sit descriptio apud Marcum (factum.n. Apostolorum tantùm narrat, mandatum verò Christi ex quo illud fecerunt, nō recitat) dicunt pleniorem eius explicationē sumēdam esse ex Iacobo: quem non dubium est, vt Apostolum, & quidem fratrē Domini, optimè sciuisse, quid Christus de vnctione instituerit, quid, quomodo, & in quem finem Apostoli fecerint. Audiamus igitur, an Iacobus affirmet, Christū instituisse talem vnctionem, vt esset tale vniuersale Sacramētum pro morituris, sicut pontificiorum descriptio habet. Et conati quidem hoc sunt Pontificij ostendere inde, quod verbum alleuare, quo vetus interpres vsus fuerat, à Monachis mutatū fuit in alleuiare: quod postea exposuerunt de terriculamentis

An ex Iacobo probari possit vnctio olei.

diaboli & mortis, in extremo actu vitę. Itē, quia Iacobus dicit: Vt saluemini, sicut interpres reddidit: Ergo non de corporali sanatione, sed de saluatione in hora mortis, contendunt Iacobum suā vnctionē intellexisse. Sed veteres interpretes dicunt, & quidem etiā Tridentinum decretum illud cōcedit, Iacobum non de alia, sed de illa eadē vnctione loqui, quæ Marc.6. descripta est. Illā autē pertinere ad donum sanationis, Euangelistæ manifestè ostendunt. Et Grammatica ostendit, falsam esse Pontificiorum interpretationem. Iacobus enim vtitur duobus verbis, quæ extra controuersiam, ad corporalē sanitatem referuntur. Primum est, ἐγείρειν: quod Christus vsurpat, quando decumbētes, & lecto affixi ita restituuntur, vt surgere & incedere possint, Matth.9. Marc.1. & 9. Ioh.5. Hoc vetus interpres dixit alleuare: vnde postea fecerunt alleuiare. Alterum verbum est, ἰᾶσθαι quod de sanationibus frequentissimè vsurpatur: & quidē donum sanationis, quod fuit in primitiua Ecclesia, hoc ipso vocabulo describitur, 1.Cor.12. Vnde etiā intelligi potest, quòd tertium verbū σώζειν, intelligēdū sit, sicut sępius vsurpatur, de corporalibus sanationibus, Matt.9. Marc.5. & 6. Luc.8. Loquitur itaq, Iacobus, sicut & Marcus, de dono sanationis, quod etiā 1.Cor.12. describitur, & quidem eodem vocabulo, quo Iacobus vtitur.

Nec Iacobo vt Apostolo licuit, vnctionem illam ad aliam vnctionem, ad alium finem, vsum & effectum trāsferre, quàm à Christo, Marc.6. insinuata, & ab Apostolis vsurpata fuerat. Sed inquis: Iacobus ibi non præscribit aliquid Apostolis, qui donū sanationis habebant, sed aliis Ecclesię presbyteris. Et quidē expresse ibi mentionem fecit remissionis peccatorū. Respondeo: Christus loquens Marc.16. de signis seu miraculis, consecuturis prædicationē Euangelij, dona illa non tantùm ad Apostolos refert, sed ad alios etiam credentes. Tunc igitur quādo adhuc donū sanationis in Ecclesia non tantùm penes Apostolos, sed & penes alios presbyteros erat: Iacobus illis præscripsit, quomodo dono illo pie, salutariter, & ad ædificationē vti deberent tàm administrantes, quàm recipientes, quandiu māsurū esset in Ecclesia illud donum. Nō igitur inde extruendum est præceptū vniuersale & perpetuū, de adhibenda vnctione, etiā postquā donum sanationis, cuius symbolū fuit vnctio, desiit, sicut inde hoc intelligi potest. 1.Cor.14. Quidā donis linguarum & Prophetiæ abutebantur. Paulus igitur pręscribit modum & formā, quomodo donis illis, quandiu erant in primitiua Ecclesia, salutariter & ad ędificationem vti deberēt. Atqui desierunt iā illa. Ita cùm in primitiua Ecclesia, dono sanationis, quod tūc extabat, multi vel abuterentur, vel nō rectè vterētur: Iacobus præscribit modum & formam, quomodo piè, salutariter, & ad ædificationem, dono illo vtendum sit: ne scilicet vsurpetur, tanquam chirurgicum aut medicum aliquod artificium, sed vt mētem subleuet ad considerationem peccati & miseriæ nostræ, hoc est, ad pœnitentiam, & ad agnitionem beneficiorum spiritualium Filij Dei. Hic enim vsus fuit omnium miraculorum. Docet igitur Iacobus, infirmum quando vnctione sanandus erat, commonefaciendum esse de causa morbi, vt agnosceret peccata. De fide etiam vult doceri, vt per remissionem peccatorum, causa morbi, hoc est, peccatum tolleretur. Adiungi etiam vult communes preces, vtque infirmus etiam ex fide simul oret: neque enim incredulo aut maledicenti,

Obiectio.

Summa sententia Iacobi.

alijs

aliis pro se orãtibus peccata dimittuntur. Hoc modo significat donum sanationis, in quo externum symbolum vnctionis adhibebatur, salutarie vsurpari posse. Remissionem verò peccatorum, non externo symbolo vnctionis, sed diserte orationi fidei tribuit: id quod etiam Lyranus intellexit. Et mox exemplo Eliæ ostendit, per orationes iustorum solita miracula fieri, quale tunc etiam erat donum sanationis.

Hęc est summa sententię Iacobi. Etsi hodie adhuc in Ecclesia extaret donum sanationis, doctrina hęc & regula Iacobi, esset vtilis, & omnino seruatu necessaria. Sed quia donum illud iam in Ecclesia cessasse, manifestum & notorium est, quæstio est, an externũ eius symbolum, cui res ipsa, restitutio scilicet sanitatis per miraculum, nõ amplius subest, in Ecclesię vsu retinendum & vsurpandum sit: & quidem ita, vt ad aliud genus actionis, ad alium finem, vsum & effectum transferatur: scilicet vt per istam vnctionẽ, morituri consequãtur remissionem peccatorum, custodiãtur ab insidiis Satanæ, & à terroribus mortis, vt in Domino moriãtur. Iacobus certe non dicit, vnctionem illã vel institutam esse pro morituris, vel vsurpãdam esse in articulo mortis: vt finis vitæ, peculiari aliquo præsidio munitus sit: & quas pręterea causas & effectus, vnctioni suę Pontificij tribuunt. Sed dicit eam adhiberi, ad restituẽdam per donum sanationis, incolumitatem. Quo igitur mandato, qua promissione, vnctio illa, cui iã nõ amplius annexum est donum sanationis, transfertur ad alium finem, ad alium vsum & effectum? Mãdatum enim & promissio, quam vnctio illa habuit, pertinet & iuxta Marcum, & iuxta Iacobum, ad donum sanationis. Et idem est, ac si iam vellem vnctionem sacerdotum ac regalẽ, quæ in V. Testamento mandatũ & promissionem habuit, morituris applicare. Pontificiorum igitur extrema vnctio, quia postquã donum sanationis cessauit, ad alium iam vsum transfertur: nec mandatũ, nec promissionem diuinam, imò nec exemplũ habet, vel in Marco, vel Iacobo. Nec ipsa, vel materia, vel forma, vel actio Pontificię vnctionis, vel Marci, vel Iacobi descriptiones, autores habet. De oleo enim per exorcismos excantato, & conceptis verbis consecrato, nihil habet Iacobus: nihil habet de inungendis organis sensuum exteriorum. Formam etiam illam verborum Iacobus non præscribit, qua Pontificia vnctio vtitur. Iacobus vnctionem adhibet, vt infirmus per donũ sanationis, restituatur bonæ valetudini. Pontificij verò eũ, de quo aliqua spes vitæ est, prohibent inungere: sed cum præsumitur iam esse in exitu vitæ, & mox moriturus, tunc inungitur, nõ vt conualescat, nisi per accidens, sed vt bene moriatur. Extrema igitur Pontificiorum vnctio, non est illa, de qua Marcus loquitur: nec est illa quã Iacobus describit, siue materiam, siue formã, siue actionem, siue vsum, finem & effectum spectes. Nec fidei oratio, de qua Iacobus loquitur, est in Pontificiorum vnctione. Petũt enim per istam vnctionem dari plenam remissionem peccatorum, cum nulla talis extet diuina promissio. Et quia fides nõ est sine promissione: ergo nõ potest esse oratio fidei. Adhibent etiam inuocationẽ mortuorum: quæ quia mãdato & promissione Dei caret, non potest esse fidei oratio. Recte itaq; dicitur extremam illam vnctionem humanum figmentum esse, nec mandatũ Dei, nec promissionem gratiæ habẽs. Quæ enim ad donum sanationis pertinent, non sunt sine peculiari

Pontificiorum vnctio nec ex Marco, nec ex Iacobo probari potest.

Vnctio humanum figmentum.

verbo, ad alios vsus transferẽda. Et falsum est, quod Andradius dicit, in ægrotis fidẽ & orationem nihil valere, sine vnctione olei. Nam illud ne tunc quidẽ, cum donũ sanationis adhuc esset in Ecclesia, verum fuit. Multos enim Apostoli oratione sanasse leguntur, sine vnctione olei. Et Iaco. vnctioni olei, etiam tunc quãdo vt externũ doni sanationis symbolum adhibebatur, nõ vult tribui vel sanitatẽ, vel remissionem peccatorũ: sed fidei & orationi illa tribuit.

Et iam in promptu erit respõsio, ad argumẽtum illud, quod aliquã speciem habet, Ceremonia vnctionis infirmorũ habet verbum Dei, & promissionem gratiæ, Mar. 6. Iac. 5. Ergo ex loco definitionis, est vere & proprie sacramẽtum N. Testamẽti. Respondeo: Quatenus vnctio est externum symbolũ doni sanationis, eatenus habet verbum Dei, & promissionem. Non autem habemus mandatum verbi Dei, vt post cessationem doni sanationum, externũ symbolum vnctionis in Ecclesia vel ociose retineatur & vsurpetur, vel in alium finem & vsum transferatur. Nec habemus promissionẽ de effectu gratiæ, si vnctio illa in aliam actionẽ, & in alium vsum transformetur: sicut ostendimus apud Pontificios fieri. Non igitur vere & proprie est sacramẽtum N. Testamẽti, extrema Pontificiorum vnctio. Cessante enim re ipsa, hoc est, dono sanationis, merito etiã externum eius symbolum cessat: vnctio scilicet olei. Interim tamen in morbis Christianorũ, ea quæ verbi sunt, manent: agnitio peccatorum, fides, oratio, & remissio peccatorum: quæ nullo Dei mãdato, nunc postquam donum sanationis cessauit, ad vnctionẽ alligata sunt: imo ne ipsum quidẽ donũ sanationis, tunc etiam temporis, ad vnctionem alligatum fuit: sicut testantur omnia exempla sanationum, in actis Apostolicis, in quorum nullo legitur vnctio olei adhibita. Quod verò obiicitur ministerium Apostolorum, non fuisse vel medicinale vel corporale, sed spirituale: ideo vnctionẽ illã non pertinuisse tantum ad donum sanationis. Respõdeo: ideo verò adhibita fuerunt externa seu corporalia miracula, vt illis doctrina de spiritualibus beneficiis Christi confirmaretur: vtque essent ἀναγωγοὶ ad agnoscenda, desideranda, quærenda & amplectenda spiritualia & æterna bona, quæ in Euãgelio offeruntur. Interea verò multis exhibita fuerũt externa miracula, qui spiritualia beneficia Christi nõ acceperunt: sicut econtra multi, in quorum corporibus nullum signum exhibitum fuit, gratiam Dei fide in verbo Euangelij acceperunt. Neque enim externa miracula fuerunt organon illud, per quod offeruntur & applicantur spiritualia bona: sed tantum viam præpararunt Euangelio, quod est ministerium spiritus, in quo fides quærit & accipit gratiam, remissionem, &c.

Adhibuerunt ergo Apostoli, in dono sanationis, externum symbolum, vnctionem olei: nõ quod vel ipsum oleum, vel actio vnctionis, aliquam haberet vel adferret vim & efficaciã ad sanationem, erat enim miraculosa, multo minus ad remissionem peccatorum, quam Iacobus orationi fidei tribuit. Sed quia vsitatum & notum tunc erat ex V. Testamẽto, oleum habere significationem donorum supernorum, & cœlestium: adhibuerunt igitur in dono sanationum, vnctionẽ olei: vt ipsum externum symbolũ homines moneret, sanationes illas nõ cõferri, vel humana vel magica aliqua ratione, sed esse dona cœlestia ex diuina virtute & operatione. Secũdò quia oleum in scriptura significat spiritualia bene-

In quẽ finẽ Apostoli vnctionẽ olei adhibuerunt.

ficia Dei: adbibuerunt igitur in dono sanationis, vnctionem olei, vt externo illo symbolo monerēt, non debere sanatos in corporalibus illis beneficiis subsistere, sed mentem subleuare ad agnoscenda; quærenda & accipienda spiritualia beneficia mediatoris Christi, ad quæ per corporalia illa miracula inuitabantur, & manu ducebantur. Tertio, oleū in illis regionibus fuit præstantissimum, & in quotidiano vsu: non tantum ad cibum & hilaritatem, 4. Reg. 4. & Psalm. 103. verum etiam ad curationes, Isai. 1. Ezech. 16. Lucæ 10. Sicut igitur Isaias sumpsit ficus ad curandam pestem Ezechiæ: ita Apostoli, ne viderentur magicam exercere, oleum adhibuerunt ad sanationes. quæ tamen longe excedebant naturalem vim & efficaciam olei: erant enim miracula. Atq; ita postquam desiit donum illud sanationum, posset locus Iacobi pie & vtiliter accommodari ad vsum medicamētorum in morbis Christianorum: vt scilicet prius admonerentur de causa morbi, hoc est, vt peccata discerent agnoscere, fide Deo reconciliati, & oratione Deo valetudinem commendare. Deinde pie possent medicamentis vti, inuocato nomine Domini, adiunctis etiam precibus communibus. Hæc vtiliter considerari possunt, de caussis adhibitæ vnctionis olei, in miraculosis Apostolorum sanationibus.

Non igitur, quia Marcus & Iacobus dicunt, Apostolos vnxisse infirmos oleo, ideo extrema Pontificiorum vnctio, ibi vel instituta vel promulgata est. Nam nec materia nec forma, nec actio Pontificiæ vnctionis ex Apostolica vnctione probari potest. Vsus vero, finis & effectus, quem Pontificij extremæ suæ vnctioni tribuunt, plane diuersus & alius est ab Apostolica vnctione, sicut ipsa antithesis ostendit.

Accedit, quod in vera & puriori antiquitate, de hoc Sacramento exeuntium nihil legitur. Extant apud veteres descriptiones visitationis ægrotorum: extant historiæ, quomodo multi pij in Domino feliciter obdormierint: extāt Canones antiqui, quibus præsidiis muniendi, & quo viatico instruendi sint exeuntes de hoc seculo, ἵνα εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται, sicut inquit Dionysius Corinthiacus: vt bona cum spe feliciter hinc migrent. Et recensentur cōsolatio verbi, fides, oratio, absolutio, communio corporis & sanguinis Domini. Nulla vero mentio fit peculiare Sacramentum vnctionis esse in Ecclesia, pro iis qui in exitu vitæ constituti, per mortem hinc migrare debēt: & illā vnctionem esse firmissimum præsidium in articulo & discrimine mortis, contra peccata, contra infirmitatem carnis, contra horrorem mortis, contra insidias & potentiā diaboli, vt vnctione illa muniti, per mortem transire possimus ad vitam: hoc inquā in tota historia vetustæ & purioris antiquitatis ostendi non potest. De Romanis enim Pontificibus iam non loquimur.

Vnctio ignota veteri Ecclesiæ.

Sed obiiciunt: Certe Hieronymus in 6. cap. Marci, huic vnctioni testimonium præbet. Quis vero est ille Hieronymus? Ipsi enim sciunt, Commentaria in Marcum non esse à Stridonensi illo, sed longe post ipsius ætatem conscripta.

Ita iactitant etiam: Nonne Augustinus diserte vnctionem numerat, inter necessarias consolationes decedentium à seculo? Vbi vero hoc facit? in li. 2. inquiunt, de visitatione infirmorum: item, de rectitudine catholicæ conuersationis. Atqui ipsi non ignorant hos libros non esse Augustini, sed post ipsius tempora, ab aliis conscriptos, qui postea falso Augustino inscribi cœperunt. Et vel hinc Lector æstimare potest, qualis sit causa extremæ istius vnctionis, ad cuius comprobationem, ex supposititiis scriptis emendicanda sunt suffragia. Et tamen illo tēpore, quādo libri isti scripti sunt, vnctio infirmorum nondum habuit tales appendices, quæ iā sunt substantia & quasi anima Pontificiæ vnctionis.

Obiectio Pontificiorum.

Non iubentur inungi organa quinq; sensuum, non traduntur per illam vnctionem dimitti peccata, non docetur vnctionem illam esse firmissimum præsidium moriētium, contra mortē & diabolum: nōdum vsitata tunc fuit in vnctione inuocatio Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, martyrum, virginum, viduarum, &c. quæ nunc præcipua pars actionis est in extrema vnctione. Sed deducebantur tunc adhuc infirmi, ad mediatorē Christum. Et lib. 2. c. 2. extant hæc dulcissima verba: Tutius & iucundius loquor ad meum Iesum, quā ad aliquē sanctorum spirituum Dei: plus debet mihi Christus quam alicui cœlestium spirituum. Quod ego sum, fieri dignatus est Deus: non factus est, quod est Angelus. Ad curiā Dei sui, Dei tui, præcessit Deus tuus, homo tuus: tunica tua polymita indutus: illa assiduus interpellat pro nobis. Quem igitur habes intercessorem, habes mediatorem: constitue tibi propitium adiutorē. Et si Deus pro te, quis contra te? Et lib. 1. ca. 6. describitur hæc morituri oratio: Deus meus, misericordia mea, refugium meum, te desidero, ad te cōfugio, ad te venire festino: ne despicias me, sub tremendo discrimine positū: adesto mihi propitius in his meis magnis necessitatibus, non possum me redimere meis operationibus, sed tu redime me, & miserere mei: diffido de meis meritis, sed cōfido de miserationibus tuis: & plus cōfido de tuis miserationibus, quā diffidā de malis actibus meis. Tu es spes mea, Deus meus: tibi soli peccaui, mea culpa. Qui fui tibi charus ad redimendum, nō sum vilis ad perdendum. Et nunc ad te venio, qui nulli dees: cupio dissolui & esse tecum. In manus tuas commendo spiritum meum Domine: respice me, Domine Deus veritatis, vt in pace dormiam, ac requiescam. Hæc ascripsi, vt Lector consideret, quam recens sit drama Pontificiorum in extrema vnctione.

Verba Augustini.

Sed Theophylactum etiā proferunt, qui ex veteribus Græcis, interpretationes suas sumpsit. Quid vero ille? Nū dicit, in Græca Ecclesia vnctionē fuisse peculiare Sacramentū exeuntium, vt cōstituit in exitu vitæ, si oleo vngerētur in organis quinq; sensuum haberent firmissimum præsidiū cōtra peccata, contra mortē & diabolum? Nihil certe horū dicit. Sed explicans 6. cap. Marci, dicit Apostolos oleo vnxisse illos, quos per donū sanationis curabāt. Et addit, idem etiā Iacobū in sua Epistola dicere. Mox vero subiūgit, propter quam significationem oleū adhibitum fuerit, pro externo symbolo doni sanationis: quia scilicet significet misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, lucem & hilaritatem spiritualem accipimus.

An Theophilactus vnctioni patrocinetur.

Ita Oecumenius, explicans locum Iaco. 5. nihil aliud dicit, quam hoc etiam Apostolos fecisse, quando Dominus adhuc inter homines versabatur, dum vngerent oleo ægrotantes & sanarent.

Non ergo fuit Sacramētum exeuntium in Græca Ecclesia. Sed Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, locum Iacobi, ad illud extremæ vnctionis Sacramentum pertinere interpretatur: inquit Lindanus. Quomodo vero? Num dicit, suo tempore in Ecclesia

Chrysost.

ēlefia fuiſſe peculiare ſacramentum vnctionis, pro morituris, illa materia, forma & actione, ad illum finem, vſum & effectum adminiſtratum, ſicut Pōtificiæ vnctionis deſcriptio habet: vt diſcedentibus ex hac vita, ſit munimentum & præſidium contra peccata, mortem & Diabolum? Nihil certe horum dicit Chryſoſtomus: ſed recenſens prærogatiuas Chriſtiani ſacerdotis, enumerat prædicationem Euangelij, adminiſtrationem baptiſmi, & cœnę Dominicæ, & poteſtatem remittendi peccata, per abſolutionem. Addit verò etiam in morbis ſacerdotes plus prodeſſe, quam naturales parentes. Et illud per diſtributionem explicat. Primò, ſæpe laborantem iam & mori vicinam animam, ſaluti reſtituerunt. Secundò, τοὺς μὲν ἀρρωστίας τὴν κόλασιν ἐργασάμενοι: hoc eſt, efficientes, vt flagellum morbi mitigaretur. Tertiò, καὶ δὴ οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀφῆναι ἐμπεσεῖν: hoc eſt, quoſdam à principio præſeruarunt, ne in morborum flagella, quæ ſunt peccatorum pœnæ, inciderent. Ita enim reddendus eſt locus ille Chryſoſtomi, vbi interpres prorſus peregrinam reddit ſententiam.

Quomodo verò ſacerdotes hoc in morbis efficiunt? Reſpondet Chryſoſtomus: Quia non tantum quando nos regenerant, ſed & poſtea poteſtatem habent remittendi peccata: quæ verò, & qualis ſit illa poteſtas, in præcedentibus explicat: quæ ſcilicet Ioan. 20. deſcripta eſt. Addit etiam ſacerdotes hoc, quod de morbis dicit, efficere docendo, monendo, καὶ τῇ δι' εὐχῶν βοηθείᾳ, auxilio orationum. Et poſt illa omnia ſubiicit locum Iaco. c. 5. Non autem diſerte dicit, ſolitam tunc adhiberi externam vnctionem: ſed doctrinæ, admonitionis, orationum, & abſolutionis expreſſe meminit. Et etiamſi eſſe ce diceret, adhibitam externam vnctionem: nihil tamen locus ille patrocinaretur Pontificiorum extremæ vnctioni. Non enim de morientibus diſputat, quo præſidio muniendi ſint, vt in Domino obdormire poſſint, ſed expreſſe agit de præſeruatione, mitigatione, & liberatione à morbis corporalibus: ſicut ex Græco textu manifeſtum eſt. Nec materia igitur, nec forma, nec actio, nec finis, nec vſus, nec effectus extremæ vnctionis Pontificiorum, ex illo loco Chryſoſt. probari poteſt. Non enim ſatis eſt ad probationem Pontificiæ vnctionis, oſtendiſſe, quod veteres mentionem faciant vnctionis, quæ in Marco & Iacobo deſcribitur: ſed hoc monſtrandum eſt, veterem Eccleſiam vnctionem agnouiſſe & vſurpaſſe, pro peculiari ſacramento illorum, qui in exitu vitæ conſtituti erant, tali materia, forma, actione, tali opinione, in eum finem & vſum, ſicut Pontificij de ſua extrema vnctione tradunt. Hoc verò ex nullis fide dignis veræ antiquitatis ſcriptis, docere poſſunt.

Hoc verò oſtendi poteſt, non diu poſt Apoſtolorum tempora, Apoſtolicam infirmorum vnctionem, extra donum ſanationis in alium vſum tranſformatam & deprauatam fuiſſe ab hæreticis. Irenæus enim lib. 1. c. 18. dicit, ex Valentinianis quoſdam morientes ſuos ad finem defunctionis inungere, mittentes capitibus eorum oleum & aquam, cum inuocationibus: idque ex opinione, quod illa vnctione redimantur. Notabilis eſt hiſtoria, quod actio Apoſtolicæ vnctionis, extra donum ſanationis, ad morientes transferri cœpit ab hæreticis, ea opinione quod morientes in fine defunctionis, per illam vnctionem redimerentur. Illud vero Irenæi tempore, inter hæreſes computatum fuit. Conſideret autem Lector, quantum illa Irenæi deſcriptio abſit ab extrema Pontificiorum vnctione. Dionyſius cap. 7. ſuæ hierarchiæ, ſuper mortuum iam ſepeliendum, fundit oleum: id quod ſimpliciter ex Ethnicorum conſuetudine ſumptum fuit, ſicut Virgilius inquit:

Corpuſque lauant frigentis, & vngunt.

Et notus eſt Ennij verſiculus:

Tarquinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Apuleius illud vocat vltimum lauacrum, de aſino aureo, lib. 9. Hæc hiſtorica ideo obſeruanda ſunt, vt conſideretur mature irrepſiſſe in Eccleſiam ſuperſtitiones circa vnctiones morientium & mortuorum. Sed Irenæi tempore, tales vnctiones inter hæreſes reiectæ fuerunt. Dionyſij verò mortuorum vnctionem, ex reliquiis ethnicæ ſuperſtitionis ſeruatam Eccleſia non recepit.

Vtilis eſt & hæc obſeruatio quomodo tandem deuentum ſit ad extremam Pontificiorum vnctionem, pro exeuntibus. Quamdiu in Eccleſia extitit donum ſanationis, manſit etiam vſus vnctionis, ſimplici oleo. Poſtea oleo ſanctificato, quidam miraculoſas ediderunt ſanationes: vt de diſcipulis Antonij, Ruffinus in Eccleſiaſtica hiſtoria, lib. 11. c. 4. ſcribit: Cum illis oblatus fuiſſet homo, iam pridem membris omnibus, & præcipue pedibus aridus, vnxerunt eum oleo, in nomine Domini: ſtatimque confirmatæ ſunt plantæ eius. Sulpitius Seuerus cap. 21. ſcribit, ſanctum Martinum puellam quandam paralyſis ægritudine ita correptam, vt nullo iam ad humanos vſus, corporis officio fungeretur, oleo ſanctificato ſanitati reſtituiſſe. In Tripart. lib. 8. c. 1. Socrates ſcribit, Monachum Beniamin habuiſſe gratiam, ſolo tactu manus, aut oleo ſanare morbos. Cum vero ad oleum ſanctificatum, nulla amplius miracula ſanationis ſequerentur: ne tamen nullus eius eſſet vſus, Felix IIII. circa annum Domini 528. inſtituit, infirmos ante obitum oleo eſſe inungendos. Poſtea progreſſu temporis, ſubinde alia atque alia addita ſunt: donec tandem ſacramentum illud Pontificium, cum omni ſua paratura, inde extructum eſt: quod nunc tanquam à Chriſto inſinuatum, à Iacobo Apoſtolo promulgatum, tanti venditatur, vt abſque ingenti ſcelere, & ipſius Spiritus ſancti iniuria, contemni non poſſe affirment.

Irenæus. Ruffinus. Sulpitius Seuerus. Felix IIII.

DE SACRAMENTO ORdinis, &c.

CAPVT I.

SAcrificium & Sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta ſunt, vt vtrumque in omni lege extiterit. Cum igitur in nouo Teſtamento, ſanctum Euchariſtiæ ſacrificium viſibile, ex Domini inſtitutione catholica Eccleſia acceperit: fateri etiam oportet, in ea nouum eſſe viſibile & externum ſacerdotium, in quod vetus tranſlatum eſt. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore noſtro inſtitutum eſſe, atq; Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus in ſacerdotio poteſtatem traditam conſecrandi, offerendi & miniſtrandi corpus & ſanguinem, nec non & peccata dimittendi & retinendi, ſacræ literæ oſtendunt, & Catholicæ Eccleſiæ traditio ſemper docuit.

CANON I.

Si quis dixerit, non eſſe in nouo Teſtamento ſacerdotium viſibile & externum, vel non eſſe poteſtatem aliquam conſecrandi & offerendi verum corpus & ſanguinem Domini, & peccata remittendi & retinendi, ſed officium tantum, & nudum miniſterium prædicandi Euangelium, vel eos, qui non prædicant, prorſus non eſſe ſacerdotes, anathema ſit.

EXAMEN.

Breuis & facilis est explicatio, si ostendatur, qua de re controuersia sit. Clamitãt enim eos qui Pontificium sacerdotium non probant, omnem ordinẽ ex Ecclesia tollere: infinita cõfusione cuiuis ex plebe ministerium prostituere: ac (quod Tertullianus hæreticis tribuit) ex sacerdotibus laicos facere, & sacerdotalia munera laicis iniũgere, vt nulla sit ministerij vel authoritas, vel dignitas, &c. Principio igitur hæc calumnia remouenda est: Et merito improbantur Anabaptistæ & Enthusiastæ, qui vsum externi ministerij, verbi & Sacramentorum, vel prorsus ex Ecclesia tollunt, vel fingũt inutile & nõ necessarium esse, docent enim, potius sine vsu externi ministerij, verbi & Sacramẽtorum, nouas & peculiares reuelationes & illuminationes à Deo petẽdas & expectandas esse: & hãc rationem vocationis, illuminationis & conuersionis, multo præstantiorem & augustiorem esse, quam si voce ministerij vtamur: & Deus quidem est, cuius virtute, operatione, efficacia, instinctu & afflatu, ea quæ ad vocationem, illuminationem, conuersionem, pœnitentiã, fidem, nouitatem, & breuiter, quæ ad negocium salutis nostræ pertinent, in hominibus inchoantur, efficiuntur, augentur & conseruantur. Sed certo suo consilio Deus constituit, se velle illa dispensare, non infusis in hominum animos, nouis & peculiaribus reuelationibus, illuminationibus & tractatibus, sine aliquo medio, sed per externum ministerium verbi. Illud vero ministeriũ non Angelis commendauit, vt illorum apparitiones petendæ & expectandæ sint: sed in hominibus posuit verbum reconciliationis, & per illos vult sonare vocem Euangelij, diuinitus patefacti.

Anabaptistæ & Enthusiastæ.

Sunt quidem omnes Christiani Sacerdotes, 1. Petri 2. Apocal. 1. eo quod spirituales hostias Deo offerant: quisque etiam domi suæ, verbum Dei docere potest, & debet. Deut. 6. 1. Cor. 14. Non tamen quiuis Christianus, publicum verbi & Sacramẽtorum ministeriũ sibi sumere & arrogare debet. Non enim omnes sunt Apostoli, non omnes Doctores, 1. Corint. 12. sed qui peculiari & legitima vocatione à Deo ad hoc ministerium segregati sunt, Actor. 13. Iere. 23. Rom. 10. idq; fit vel immediate, vel mediate. Et quæ sit legitima ratio vocationis, quæ fit voce Ecclesiæ, Paulus, 1. Timoth. 3. & Tit. 1. præscripsit. Et quidem ipse Christus, immediate quosdam ad hoc ministerium vocauit: vt ostenderet, se probare eorum ministerium, qui voce Ecclesiæ, iuxta regulam ab Apostolis præscriptã, eliguntur & vocãtur: quod postea latius explicabitur. Addita vero est etiam promissio, Deum vere efficacem esse per hoc ipsum ministerium docentium Euangelium: quod ipse filius Dei, perpetua vocatione vult in Ecclesia cõseruare, sicut Paulus inquit, Ephe. 4. Ascẽdit, dedit dona hominibus: & ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euãgelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Ad huius igitur ministerij vsum, quod Deus instituit, & in Ecclesia cõseruat, deducendi sunt homines: & docendi, per hoc ministerium exhiberi nobis æterna bona, & quidem hoc modo Deus nos recipiat, ac à peccato & potestate Diaboli, & æterna morte nos eripiat, ac iustitiam & vitã æternam nobis restituat. Hoc verò ministerium, potestatem habet diuinitus cõcessam, 2. Corinth. 10. & 13. sed illam certis officiis & limitibus circumscriptam: prædicare scilicet verbum Dei, errantes docere, peccantes corripere, segnes hortari, anxios consolari, infirmos erigere, contradicentibus resistere, falsam doctrinam taxare & damnare, vitia morum arguere, sacramenta diuinitus instituta dispensare, peccata remittere & retinere, esse exemplar gregis, orare pro Ecclesia, & priuatim, & publicas preces Ecclesiæ præire, pauperum curam agere, contumaces publice excommunicare, & vicissim resipiscentes recipere, & Ecclesiæ reconciliare: instituere ministros Ecclesiæ, iuxta Pauli præscriptum: constituere cum consensu Ecclesiæ ritus seruientes ministerio, qui non pugnent cum verbo Dei, nec onerent conscientias, sed faciant ad ordinem, grauitatem, decorum, tranquillitatem, ædificationem, &c. Hæc enim sunt, quæ ad duo illa capita pertinent, ad potestatem scilicet ordinis, & ad potestatem iurisdictionis.

Nec vero de vocabulis dimicamus. Paulus generali appellatione vocat ministros, Doctores, Pastores. In Scriptura noui Testamenti, appellatio sacerdotum & sacerdotij, nusquam tribuitur ministerio noui Testamenti. Sed Ecclesiasticorum scriptorum vsu inualuit, ministerium vocare sacerdotium, & ministros sacerdotes. Ita Chrysostomus *ἱερωσύνην* vocat, quicquid ad ministerium noui Testamẽti pertinet. Augustinus de Ciu. Dei, lib. 20. inquit: Episcopi & presbyteri, proprie iã in Ecclesia Sacerdotes vocantur. Si igitur hoc tantum vellent Põtificij, in nouo Testamẽto esse externum Sacerdotium, hoc est, externum ministeriũ verbi & Sacramentorum, sicut iã explicauimus: nulla esset cõtrouersia, nec propter appellationẽ Sacerdotij mouerentur turbæ, modo res quæ veræ & necessariæ sunt, saluæ essent. Sed quid velint & quærant, non obscurum est. Nam in primo hoc Canone expresse dicunt, se per sacerdotium, de quo dimicãt, non intelligere officium & ministerium prędicãdi Euangelium: sed in primo capitulo declarant, se propter sacrificium Missæ, de externo & visibili suo sacerdotio pugnare, quod definiunt, principaliter esse potestatem sacrificandi Christum in Missa. Et tale sacerdotium ideo fingunt, necessarium esse, vt Ecclesia habeat mediatores, qui causam eius coram summo iudice Christo agant: & actione illa sacrificij offensam Patris placent, & impetrent Ecclesiæ propitiationem, & alia cum spiritualia dona ad salutem necessaria, tum etiam corporalia ad hanc vitam pertinentia: imò liberationem animarum ex purgatorio. Sed hoc sacrificium non tantum commenticium, sed cõtumeliosum & blasphemum esse in Christum, supra in loco de Missa ostendimus. Non igitur opus est, peculiarem hoc loco institueré refutationem. Quale enim sacrificium est, tale etiam est sacerdotium. Hanc tantum commonefactionem addam, quod primus Canõ sacerdotium ipsorum ita sacrificio deuouet, vt à ministerio verbi liberet: id quod alias multo apertius profitentur: ministerium scilicet docendi, dispensationem baptismi, & distributionem Eucharistiæ, quæ per Diaconos fieri potest, non esse de substantia sacerdotij Pontificij. Instituatur itaque collatio. Christus dicit: Ite, docete, prædicate, baptizate. Matth. 28. Marc. 16. Paulus dicit: Episcopus tenax sit fidelis sermonis, ac potens exhortari per sanam doctrinam, & contradicentes conuincere. Tit. 1. sit aptus ad docendum. 1. Timoth. 3. attendat lectioni & do-

Chrysostomus.

Augustinus.

Pontificiorum sacerdotium.

ctrinæ, cap. 4. peccantes coram omnibus arguat, ca. 5. &c. Apostoli ideo aliis officiis se exonerant, vt possint instare doctrinæ, & orationi, Actorum 6. Paulus dicit: Non misit me Christus baptizare, sed Euangelizare, 1. Cor. 1. Hæc vero quæ ad ministerium verbi, hoc est, ad sacerdotiũ pertinere, Christus & Apostoli affirmant, Pontificij à substantia sacerdotij remouent. Dispensationem etiam Baptismi & distributionem Eucharistiæ, non volunt proprie ad suum sacerdotium pertinere. Omnia igitur & singula, in quibus scriptura ministeriũ noui Testamenti consistere tradit, Pontificij à suo sacerdotio remouent & separant. Ex sacrificio vero corporis & sanguinis Christi in Missa, quod præter imo contra Scripturam in Ecclesiam inuectum est, sicut in loco de Missa ostensum est, cõstituunt substantiam sui sacerdotij. Adduunt etiam remissionem & retentionem peccatorum. Sed illam nolunt fieri voce & annunciatione Euangelij, sicut Christus eam instituit, sed actu illo iudiciali, de quo in præcedenti loco dictum est. Pontificium igitur sacerdotium, non est ministerium noui Testamenti, sed vere abominatio Antichristi, stans in loco sancto. Veteres quidem aliquando dicunt, sacerdotum esse, offerre corpus & sanguinem Christi: sed quod illud intelligant de administratione cœnæ Dominicæ, iuxta Christi institutionem, supra in loco de Missa ostensum est. Nam & Paulus prædicationem Euangelij, vocat sacrificium. Multi qui hactenus inter Pontificios aliquid moderationis præ se tulerunt, significarunt se optare talem sacerdotij reformationem, vt ministerium docendi, quod iuxta Scripturæ traditionem, ad ministerium noui Testamenti pertinet, sacerdotibus rursus curandum iniungeretur. Sed Tridentinum Concilium simpliciter definit sacerdotium, actione sacrificij: & Canon 1. anathema denunciat illi, qui dixerit, eos qui non exercent ministerium verbi & Sacramentorum, non esse Sacerdotes. Vnicum vero fundamentum habent, quia scilicet in veteri Testamento, fuit sacerdotium ad offerendas victimas: & in nouo Testamento, est impletio vmbrarum veteris. Sed inde non conficitur Pontificiorum sacerdotiũ. Sacrificia enim veteris Testamenti, impleta & consummata esse in nouo, vnica victima veri Pontificis nostri Christi, Epistola ad Hebræos prolixe docet.

Obiectio Pontificiorum.

Sed inquiunt: Paulus tamen disputat, 2. Corinth. 3. si ministerium veteris Testamenti fuit in gloria, multo amplior erit gloria ministerij noui Testamenti. Respondeo: Quid sit ministerium illud noui Testamenti, & quę officia ad illud pertineant, non est constituendum ex κακοζηλίᾳ ceremoniarum veteris Testamenti: sed discendum est ex descriptionibus Christi & Apostolorum, in nouo Testamento.

CAPVT II.

Cum autem diuina res sit sancti Sacerdotij ministerium, consentaneum fuit, quo dignius & maiori cum veneratione, exerceri posset, vt in Ecclesia ordinatissima dispositione, plures & diuersi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent: & ita distributi, vt qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent. Nam non solum de Sacerdotibus, sed & de Diaconis sacra litera apertam mentionem faciunt: & quę maxime in illorum ordinatione attendenda sunt grauissimis verbis docent: & ab ipso Ecclesiæ initio, sequentium ordinum nomina atque vniuscuiusque eorum propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolythi, Exorcistæ, Lectoris & Ostiarij, in vsu fuisse cognoscuntur, quamuis non pari gradu. Nam Subdiaconatus ad maiores ordines, à Patribus & sacris Conciliis refertur: in quibus & de aliis inferioribus frequentissime legimus.

CANON II.

Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit.

EXAMEN.

Hoc loco de septem suis ordinibus, hoc est, de vmbra potius & larua inanium titulorum, quibus res ipsæ in ipsorũ Ecclesia nec subsunt amplius nec adsunt, dimicant Pontificij. Illud tamen non gratis faciunt, sed propter pingues illas præbendas: quæ titulis illis, tunc cum vera adhuc ministerij officia, ipsis coniuncta erant, annexæ sunt. Illa præbendarum beneficia, vt collapsis & reiectis officiis, specie aliqua retinere possent, ea ociosis titulis fecerunt totidem Sacramenta: atque ideo de hac sua Helena pugnant.

Origo graduum seu ordinum ministerij.

Res autem ita se habet. Quia ad ministerium Ecclesiæ, multa pertinent officia, quæ in magna credentis populi frequentia non possunt commode, omnia & singula ab vno vel à paucis expediri: vt igitur ordine, decenter, & ad ædificationem omnia fierent, cœperunt multiplicato Ecclesiæ cœtu officia illa ministerij, in gradus quosdam ministrorum distribui, quos τάξεις seu τάγματα postea appellarunt: vt quisque haberet designatam certam quasi stationem, in qua certis ministerij officiis, Ecclesiæ inseruiret. Ita Apostoli principio curarunt ministerium verbi & Sacramentorum, & simul etiam eleemosynarum contributionem & dispensationem. Postea vero crescente numero discipulorum, partem illam ministerij, quæ ad eleemosynas pertinet, aliis quos diaconos nominabant, commendarunt. Et rationem qua illud faciunt, assignãt: vt scilicet ipsi, ministerio verbi & orationi diligentius, sine auocamentis, instare possent, Actorum 6. Et hęc prima origo graduum seu ordinum ministerij, in Ecclesia Apostolica, ostendit, quæ causa, quæ ratio, quis finis & vsus debeat esse huiusmodi seu graduum seu ordinum: vt scilicet pro ratione cœtus Ecclesiastici, singula officia, quę ad ministerium pertinent, commodius, rectius, diligentius, & ordine, cum aliqua grauitate, ad ædificationem obeantur. Et quia Apostoli, ex diaconia postea qui probati erant, assumpserunt ad ministerium docendi, vt Stephanum & Philippum: colligitur hunc etiam vsum esse horum seu graduum seu ordinum, vt in minoribus prius præparẽtur & probentur, vt postea grauiora ministerij officia, tutius & cum vtilitate ipsis commendari possint. Et hoc est quod Paulus dicit, 1. Timoth. 3. Probentur primum, & sic ministrent. Item. Qui in diaconatu bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent. Ita in Liturgia Antiochenæ Ecclesiæ, Actor. 13. fuerunt Prophetæ & Doctores: quorum illi vel de futuris vaticinabantur, vel difficiliora Scripturæ loca interpretabantur, 1. Cor. 14. hi elementa doctrinæ Christianæ populo proponebant. Hebræo. 5. Paulus & Barnabas assumunt Marcum in ministrum. Act. 13. non vt corporalia tantum ipsis ministeria exhiberet, sed vt partes quasdam ministerij verbi, ipsi commendare possent: sicut expresse dicit Paulus Act. 15. In Corinthiaca Ecclesia fuerũt Apostoli, Prophetæ, Doctores: quidam linguis loquebantur, quidam interpre-

tabantur, quidam habebant Psalmos, quidam orationes, benedictiones, & gratiarum actiones, non in priuatis exercitiis, sed in publicis Ecclesiæ conuentibus. 1 Cor. 12. & 14. Ad Ephesios 4. recensentur hi ministerij gradus: I. Apostoli, qui non erant ad certam aliquam Ecclesiam, nec per homines, sed immediate à Christo vocati: & habebant mandatū vbiq; docendi, & ornati erant testimonio spiritus & miraculorum, quod in doctrina non errarent, sed quod diuina & cœlestis esset ipsorum doctrina, ad quam reliqui Doctores omnes alligati essent. II. Prophetæ, qui vel reuelationes habebant, de futuris, vel qui linguas & Scripturas interpretabantur pro prouectioribus: hæc enim 1. Cor. 14. tribuūtur Prophetis noui Testamenti. III. Euangelistæ, qui non erant Apostoli, & tamen non erant ad vnā certam aliquam Ecclesiam destinati, sed mittebantur ad diuersas Ecclesias, vt ibi Euangelium docerent, præcipue vero, vt prima fundamenta iacerent. Talis Euangelista fuit Philippus, Acto. 21. Timotheus, 2. Timoth. 4. Tychicus, Syluanus, &c. Tales etiam Euangelistas, post Apostolorum tempora fuisse testatur Eusebius lib. 3. cap. 37. &c. IIII. Pastores, qui certo gregi Ecclesiæ præfecti erant: sicut ostendit Petrus, 1. Petri 5. & non tantum docebant, sed & Sacramenta administrabant, & habebant inspectionem auditorum: sicut Ezechiel cap. 35. officium pastoratus describit. V. Doctores, quibus non erat commendata præcipua Ecclesiæ gubernatio, vel inspectio, sed tātum doctrinam simpliciter populo proponebant: quales postea fuerunt κατηχηταί ita Roma. 2. Paulus vocat διδασκάλων τινῶν. Et ita in hac significatione expresse vsurpatur verbum διδάσκειν, Heb. 5. Hos vero gradus omnes, Apostoli complectuntur appellatione Presbyterij & Episcopatus: aliquando etiam generali appellatione vocant diaconos, quibus ministerium verbi & Sacramentorum commissum est. Colossen. 1. 1. Thess. 3. 2. Cor. 3. & 11 Ephes 3. Ipse etiam Paulus aliquando ministerium verbi ita curauit, vt Sacramentorum administrationem aliis commendaret. 1. Cor. 1. Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. & 1. Tim. 5. meminit duplicium presbyterorū: quorum alij laborabant in verbo & doctrina, alij censuris Ecclesiasticis præpositi erant: cuius presbyterij etiam Tertull. meminit in Apologetico ca. 39. Hi ferme gradus sunt, in quos tributa leguntur officia ministerij Ecclesiastici tempore Apostolorum. Et habet illa distributio, exempla veteris etiā Testamenti. Dauid enim 1. Paral. 23. & sequentibus, ministerium templi in certos gradus seu ordines distribuit. Fuerunt etiam in synagoga Lectores, qui tantum textum Scripturæ legebant. Fuerunt vero præterea Doctores, qui interpretabantur Scripturam, & accommodabant textum ad exhortationes, Luc. 2. Acto. 15 Et hæc fuit differentia inter Scribas & Pharisæos Addenda vero est propter pręsentem disputationem hæc commonefactio. I. Non esse verbo Dei mandatum, qui vel quot tales gradus seu ordines esse debeant. II. Non fuisse tempore Apostolorum, in omnibus Ecclesiis, & semper, eosdem & totidem gradus seu ordines, id quod ex Epistolis Pauli ad diuersas Ecclesias scriptis manifeste colligitur. III. Non fuit tempore Apostolorum, talis distributio graduum illorum, quin sæpius vnus & idem, omnia illa officia, quæ ad ministerium pertinent, sustineret & exequeretur: id quod ex Apostolica historia manifestum est. Liberæ igitur fuerunt tempore Apostolorum, tales ordinationes, habita ratione ordinis, decori & ædificationis: nisi quod tunc peculiaria quædam dona, vt linguarum, Prophetiæ, Apostolatus, & miraculorum, certis quibusdam personis à Deo collata fuerunt. Illi vero gradus, de quibus hactenus diximus, non fuerunt aliquid pręter & extra ministerium verbi & Sacramentorum: sed ipsa & vera officia ministerij, in gradus illos distributa fuerunt, propter causas iam expositas.

Illud Apostolorum exemplum, primitiua Ecclesia eadē ratione, & simili libertate imitata est. Gradus enim officiorum ministerij distributi fuerunt: nō autem eadem plane ratione, sicut in Corinthiaca, vel in Ephesina Ecclesia, sed pro ratione circūstantiarum cuiusq; Ecclesiæ. Vnde colligitur, quæ fuerit in distributione illorum graduum libertas.

Dionysius ca. 5. suæ hierarchiæ, expresse tres tantum ordines numerat: I. ἱεράρχου, cui tribuit summum & perfectissimum docendi officium, in declaratione omnium mysteriorum Christi, & administrationem Sacramentorum. II. τῶν ἱερέων, Sacerdotum, qui in Catechesi institutum, plenius erudiunt, & ad Pontificem ducunt, adiuuant in iis, quę ad Sacramentorum administrationem pertinent. III. τῶν λειτουργῶν, ministrorum, quibus tribuit officium purgandi & præparandi initiandos, hoc est, catechizandi. Et ca. 3. Ministrorum, inquit officio, sacrarum Scripturarū lectio suo ordine recitatur. Item: Ministrorum alij pro claudendis templi foribus astant, quando eiciuntur catechumeni, pœnitentes, energumeni: alij aliud officium habent, exuunt baptizandum, &c. Vides, numerat multa ministerij officia, nec tamen singulis peculiares ordines attribuit, sed tres tantum ordines numerat. Canones Apostolorum nominant Episcopum, Presbyterum, Diaconum, Lectorem, & Cantorem: non autem ibi mentio fit Ostiarij, Exorcistæ, Acoluthi. Ambrosius in 4. caput ad Ephesios, describens gradus officiorum ministerij sui temporis, recenset Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores, Exorcistas. In libello qui Hieronymo inscribitur, de septē gradibus Ecclesiæ, non recensentur Exorcistæ & Acoluthi. Non igitur catholicum dogma est, de septem illis ordinibus. Quidam vero veterum plures vltra septē illos numerant ordines. Ignatij Epistola annumerant τοὺς κοπιῶντας, quos Epiphanius vocat κοπιάζοντας. Hieronymi libellus vocat fossores, qui scilicet mortuorum funera curabant, & sepeliebāt. Græcis est peculiare officium syngelorum. Ignatius ordinibus annumerat confessores: Clemens, catechistas. Canonistæ numerant 9. ordines. Psalmistas enim & Episcopos annumerant. Multiplicatio vero Ecclesiasticorum ordinum, inde postea orta est. Cyprianus enim lib. 3. Epist. 22. ostendit talem fuisse disciplinam, vt nihil quod in Ecclesia & rebus Ecclesiæ, etiāsi nō proprie ad ministerium verbi pertineret, agendū esset, per alios exequerentur quam per clericos. Atq; ita pedissequos seu famulos Episcoporum & Presbyterorū, oportebat esse clericos. Inde postea ex clericis sumpti sunt œconomi, defensores, vicedomini maiores domus. Erant igitur clerici, qui peculiari & arctiori disciplina formabātur & præparabantur ad ministerium Ecclesię. Atq; illi primum ad minora quædam officia adhibebantur, vt in illis studium, diligentia, fides & grauitas ipsorum probaretur, an idonei futuri essent ad maiora & grauiora ministerij officia. Et in frequentio-

tibus Ec-

ribus Ecclesiis, cum præsertim vndique ex agris, vicis & oppidulis ad Metropolitanam Ecclesiam, præsertim in solennioribus festis, conueniendum esset sicut multi veteres Canones hoc præcipiunt, vnus vel pauci, non poterant omnia & singula ministerij officia obire. Distincti igitur fuerũt gradus seu ordines non ociosis titulis sed certis officiis, ad ministerium Ecclesiæ pertinentibus. Erat Episcopus tractans verbum Dei, & curans disciplinam Ecclesiæ. Erant presbyteri docentes & administrantes Sacramenta. Erant diaconi, præfecti thesauris Ecclesiæ, vt inde pauperum, & præcipuè ministrorum Ecclesiæ, sustentationem curarent. Postea diaconi etiam ad subleuandam partem aliquam ministerij Episcopi & presbyterorum, adhiberi cœperunt: sicut testatur etiam Hieronymus ad Rusticũ: vt ad prælegendum aliquid ex Scriptura, ad docendum, exhortandum, &c. monere populum, vt intenti essent, corda haberent ad Dominum, pacem annunciare, parare ea quæ pertinent ad administrationem Sacramentorum, distribuere populo Sacramenta, ordinandos deferre ad Episcopum, de iis quæ ad disciplinam pertinent, monere Episcopos, &c. Conqueritur autem Hieronymus ad Rusticũ Narbonensem, talia multa diaconis, in Romana præsertim Ecclesia imposita fuisse, præter Apostolicam disciplinam, & præter morem aliarum Ecclesiarum, vt ita primum & verum diaconorũ officium, in diaconis ferme obliteratum fuerit. Quia enim nouis illis officiis diaconi occupabãtur, substituti fuerunt illis subdiaconi, qui oblationes fidelium, quæ pro sustentatione pauperum & ministrorum contribuebantur, colligebant. Erant præterea Lectores qui ex Scriptura præsertim ex veteri Testamento publice populo prælegebant: noui enim Testamenti lectio postea diaconis attributa est. Erant Psalmistæ seu Cantores, qui præcinebant, quæ totus populus canere solebat. Erant Ostiarij seu ianitores qui tempore mysteriorum, post denunciationem diaconi, templo eiiciebant gentiles, catechumenos, pœnitentes, energumenos, hæreticos, & excommunicatos, ita enim Dionysius hoc officium describit. Episcopi, presbyteri, & diaconi, habebant suos famulos, ministros, comites seu assectatores, quorum opera, si necessitas exigebat, vtebantur: sicut Paulus Onesimi opera vsus fuit: Illos nominarũt ἀκολούθους: vnde postea inscitia fecit ceroferarios. Erant præterea Exorcistæ, qui donum habebant eiiciendi aut compescendi dæmonia.

Hæc distributio graduum, in frequentioribus Ecclesiis, ratione officiorum quæ ad ministerium pertinent, vtilis fuit ordinis gratia, ad decorum & ad ædificationem. In minoribus vero seu rarioribus Ecclesiis, non necessaria iudicata fuit talis graduum distributio: & in frequentioribus etiam, non vbique similis & eadem fuit graduum illorum distributio. Hac vero ratione in hunc vsum, & ea libertate, plerique illi veteris Ecclesiæ gradus, apud nos etiam seruantur.

Hæc recensui, vt eo commodius ostendi possit, quid in hoc capitulo, de gradibus seu ordinibus Ecclesiasticis, in controuersia positum sit. Neque enim distributionem illorum graduum, qualis fuit in Apostolica & in veteri Ecclesia simpliciter reiicimus aut damnamus: sed pro ratione necessitatis & ædificationis, in nostris Ecclesiis, illa vtimur, eo modo, sicut dictum est. Hoc vero iuste & merito in Pontificiis ordinibus reprehendimus: I. quod titulus sine re, & beneficia titulorum sine officiis, retineant & vsurpent. Cum enim Canonici officia ministerij verbi & Sacramentorum, ex suis amplissimis templis, ad angustas & humiles parochiarum ædiculas, vbi vnus vel duo omnia ministerij officia obire cogebantur, reiecissent, retinuerunt ipsi ociosos quidem titulos in ministerij officiis: non tamen inanes titulos, propter pingues enim præbendas titulos ordinum retinuerunt. Episcopi non amplius docebant, presbyteri non administrabant populo Sacramenta, non contribuebantur amplius oblationes, cum Ecclesiæ satis dotatæ essent. Ad quid igitur opus fuit vel diaconis, vel subdiaconis? disciplina eiiciendi catechumenos, pœnitentes & energumenos, iamdudum collapsa est. Quis igitur vsus est ostiariorum? vt enim fores templi occludãtur, vt canes expellantur, vt pauimentum purgetur, ad illud non est opus peculiari ordinis Sacramento. Lectores non legunt, vt populus intelligat: Cantores non præcinunt, vt populus simul canat. Non igitur habent vel lectores vel Cantores quales in veteri Ecclesia fuerunt. Non habent donum expellendi dæmonia: quales igitur apud ipsos ordo est Exorcistarum? Ministri Episcoporum & Presbyterorum, equites & milites sunt: & tamen de Sacramento ordinis acoluthorum multa disputant. Prorsus nullus igitur veri ministerij Ecclesiastici gradus seu ordo in eo officio, sicut in Apostolica & veteri Ecclesia fuit, apud Pontificios reperitur, sed vacuos tantum titulos habent. Hoc etiam in ludibrium verterunt, quod iuxta veteres Canones, nemo ad superiores ordines assumi debet, nisi prius in minoribus probatus fuerit. Vel enim simul, vel exiguo interuallo, conferunt omnes minores ordines, & in illis ipsis tamen, nullas veras ministerij functiones exercent, quibus ad verbi & Sacramentorum ministerium præparari possent. II. Titulis illis adulterina supposuerũt officia, reiecto vero & legitimo ministerio verbi & Sacramentorum. Ex Episcopatu enim fecerunt politicam dominationem, ex presbyteris fecerunt sacrificulos, ex acoluthis fecerunt ceroferarios. Quia enim veteres alicubi dicuntur fuisse ministros luminarium, in nocturnis conuentibus, Pontificij finxerunt acoluthum Græcis significare, Latinis ceroferarium, solem in media luce facibus illuminantem: interpretatione prorsus falsa, inepta & barbara. Ex Ostiariis fecerunt thesaurarios. Lectores & Cantores quantum à forma veteris Ecclesiæ degenerarint, sola collatio ostendit. Et postremo, omnes ordines, maiores & minores, tandem trãsformati sunt in Lectores & Cantores: quid enim aliud quotidie agũt? idque contra ipsos Canones, dist. 92. In sancta Romana, Exorcistas transformarunt in magicos incantatores. Olim enim fuit peculiare donum, voce humana, & potestate diuina flagellare, vrere, torquere, & de corporibus exigere diabolum: vel certe compescere. Fuisse donum illud suo adhuc tempore in Ecclesia, Tertull. testatur in Apologetico. Et Cyprian. li. 4. Epist. 77. Quod hodie, inquit, etiã geritur per Exorcistas. Ambrosius etiam li. r. ca. 44. Alius exorcizandis, qui malo laborant spiritu, sollicitior. Augustini etiam tempore donum illud adhuc fuisse, colligitur lib. 10. de Ciuit. c. 22. Chrysost. vero & Prosperi ætate, obsessi in templum adducebantur, & sæpe communibus Ecclesiæ precibus liberabãtur. Postea cum donum illud desiisset, vt tamen Exorcistarum ordo retineretur, aliud excogi-

tatum fuit quod ipsis tribueretur officium: vt scilicet catechumenos baptizãdos, exorcismis & exsufflationib. præpararent ad Baptismum: sicut testatur liber de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 51. Et Nazianzenus inquit: Ne ægre feras exorcismi culturam longiorem, neque ob illius prolixitatem defatigeris. Sed non fuit talis peculiaris exorcizandi actio, in Apostolica Ecclesiæ, nec exorcistarum veteris Ecclesiæ hoc fuit officium, & nunc illud ne apud Pontificios quidem seruatur. Ostendit autem hoc exemplum quid faciat κακοζηλία. Cum donum eiiciendi dæmonia desiisset, & tamẽ vellent ordinem exorcistarum retinere: aliud & nouum quod ipsis tribueretur, excogitatum est officium. Quidam vero recitationem exorcismorum retinuerunt, cum tamen, donum eiiciendi dæmonia non haberent. Inde tandem ad superstitiosos exorcismos, & ad magicas vertus incantationes, κακοζηλία illa transiit. Cumq; ipsi dæmones, exorcismis illis iam illudant, nihil reliqui nunc est apud Pontificios, de exorcistarum officio, præter nudum titulum: qui enim exorcismis apud ipsos vtuntur, non sunt illi, qui peculiariter ad hoc ordinati sunt. Quomodo igitur functionem exorcistarum, qualis fuit in veteri Ecclesia, restituere pollicentur Tridentini Patres? cum donum illud eiiciendi dæmonia, ne habeant, nec conferre possint. In veteri Ecclesia fuerunt Prophetæ seu Vates, fuerunt etiam Euangelistæ, sicut testatur Eusebius li. 3. ca. 37. Quàm ineptum vero esset, cum dona illa desierint, velle iam inde peculiares ordines in Ecclesia facere? Et idem est de Exorcistis etiã.

Tertium, quod in Pontificiorum doctrina de Ordinibus improbamus, illud est, quod fingunt ex institutione & mãdato Christi, & ex Apostolorum traditione, necessarium esse, vt tot ordines sint in singulis Ecclesiis. Antea enim diuersum ostendimus, ex Apostolica historia. Et Patres, quorum ętate fuit talis graduum ministerij Ecclesiastici distributio, expresse fatentur, illam non esse vel mandati diuini, vel traditionis Apostolicæ. Ambrosius enim in 4. ca. ad Ephes. cum ordines suæ Ecclesiæ recensuisset, subiicit olim Episcopum omnia officia Ecclesię, in ministerio fidelium impleuisse: sed postquam omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata, aliter compositam rem fuisse, quam cœperat. Et mox addit: Ideo non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi, quæ nunc in Ecclesia, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta. Et Hugo dicit: Ordines istos diuersis locis disponi, non solum voluntaria ordinatione spiritualium Patrum, sed ex ipso quoq; gentilitatis vsu cõuenienti ratione assumpta. Quam bellum igitur figmentum est, Christum ipsum per omnes illos ordines transiisse, fuisse Ostiarium, quando ementes & vendentes templo expulit: Lectorem, cum in Isaia legeret ex libro: Exorcistam, quando dæmones expulit: Acoluthum, quando dixit: Ego sum lux mundi: Subdiaconum, quando discipulorum pedes lauit: Diaconum, quando distribuit Eucharistiam: Presbyterum, quando in ara crucis se obtulit, & Eucharistiam consecrauit.

Postremo, ideo de ordinibus illis dimicant Pontificij, vt ex singulis peculiaria faciant Sacramenta etiamsi otiosi tantum prætendantur tituli. Atque augustum est Sacramenti nomen in Ecclesia: ne ita prostituendum est, vt ad ceroferarios deiiciatur, vel ad illos, qui canes ex templis nunc abigunt.

CAPVT II.

CVm Scriptura testimonio, Apostolica traditione, & Patrum vnanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem (quæ verbis & signis exterioribus perficitur) gratiam conferri dubitare nemo debet ordinem esse vere & proprie vnum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentis. inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei quæ est in te, per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis & sobrietatis.

CANON III.

Si quis dixerit, ordinem siue sacram ordinationem non esse vere & proprie Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipite Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui Sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione vtitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias ordinis ceremonias, anathema sit.

EXAMEN.

Hoc loco quæstio illa disputatur, An ordinatio sit vere & proprie Sacramentum noui Testamenti? Et de re ipsa prius dicendum est, vt postea de appellatione Sacramenti facilius & rectius constitui possit. Ministerium igitur verbi & Sacramentorum, sicut supra illud descripsimus, institutum esse à filio Dei in nouo etiam Testamento, nullum est dubiũ. Habet etiam Ecclesia mandatum, de vocandis & constituendis ministris. Et addita est promissio. I. Deum approbare ministerium illorum, qui voce Ecclesiæ vocati, & ad ministeriũ segregati sunt. Ita Act. 20. Paulus dicit, eos qui mediate vocati erant, à Spiritu sancto constitutos esse, ad pascendam Ecclesiam Dei. Et Ephes. 4. scribitur, filium Dei dare dona non tantum Apostolos, verumetiam Pastores & Doctores, qui mediate vocantur. II. Addita est promissio, Deum daturum gratiam & dona, quibus ea quæ ad ministerium pertinent, recte, fideliter & vtiliter præstare & exequi possint, qui legitime vocati sunt. Iohan. 20. Accipite Spiritum sanctum. Item: Tunc aperuit illis mentem, vt intelligerent Scripturas. Matth. 28. Ecce ego sum vobiscum, &c. 1. Tim. 4. Non negligere donum quod in te est, per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. 2. Tim. 1. Resuscita donum quod est in te, per impositionem manuũ mearum. Luc. 21. Dabo vobis os & sapientiam. Matth. 10. Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini. Nõ enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. III. Addita est & hæc promissio, Deum adesse ministerio, dare sua benedictione, plantationi & rigationi incrementum, & vere efficacem esse per ministerium: vocare, illuminare, conuertere, dare pœnitentiam, fidem, regenerationẽ, renouationem: & breuiter, totum negotium salutis dispensare per ministerium. Mat. 28. Ecce ego vobiscum sum. Io. 20. Accipite Spiritum S. quorũ remiseritis peccata, &c Matt. 16. Tibi dabo claues regni cœlorũ, quæ solueris in terra, soluta erũt in cœlo. 2. Cor. 3. Est ministerium non literæ, sed Spiritus qui viuificat,

ficat, tollit velamen à cordibus, vt conuertantur & liberentur, vt reuelata facie gloriam Domini contemplantes, in imaginem eius transformemur, 2. Cor. 5. Posuit in nobis verbum reconciliationis: legatione igitur pro Christo fungimur, Deo exhortante per nos. 2. Cor. 13. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Eph. 4. Dedit dona hominibus, Apostolos, Pastores, Doctores, ad coagmentationem sanctorum, in opus ministerij ad ædificationem corporis Christi: vt omnes occurramus in vnitatem fidei & agnitionis Christi, ne fluctuemus & circumferamur omni vento doctrinæ, &c. 1. Cor. 3. Deus incrementum dedit. 1. Cor. 15. Non erit labor vester inanis in Domino. Roma. 1. Dedit mihi gratiam & Apostolatum, ad obedientiam fidei. Impartiar vobis aliquid gratiæ spiritualis. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. 1. Tim. 4. Attende doctrinæ: hoc faciens, teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. 1. Cor. 4. In Christo per Euangelium ego vos genui.

Hæ amplissimæ & dulcissimæ promissiones de ministerio, quasi in illustri loco positæ extare debent in Ecclesia, vt dignitas ministerij ornetur contra phanaticos: vtque illi quibus ministerium commendatum est, maiori alacritate labores obeant, & difficultates tolerent: & homines reuerenter discãt ministerio vti. Sine prædicatione enim & auditu verbi, non est fides, inuocatio & salus, Rom. 10. Nemo autem potest prædicare, vt ex auditu fides sequatur, nisi missus sit, Roma. 10. Deinde constat & hoc, vocationem ad ministerium Euangelij debere publicum testimoniũ, & publicam testificationem Ecclesiæ habere, propter illos qui currunt, & non sunt missi, Iere. 23. Ideo Apostolicorum vocationẽ, qui legitime ad ministerium verbi & Sacramentorum electi erant, publico aliquo testimonio, & publica testificatione Ecclesiç declarabãt, & quasi designabant. Nam & Paulum immediate vocatum S. S. publica testificatione, renunciari & designari voluit, quod esset gentium Apostolus. In illa vero vocationis publica approbatione, testificatione, seu renũciatione, cum esset publica actio, Apostoli externum ritum impositionis manuum, qui illo tempore, in illo populo vsitatus erat, adhibuerũt, cum propter publicam vocati designationem, tum vero propter preces & orationes, quç ab vniuersa Ecclesia, super personam vocatã fiebant. Ad hanc actionem valde accommodatus fuit ritus impositionis manuũ: vt persona illa Ecclesiæ publice designaretur, & renunciaretur, legitime esse electa & vocata. Hoc enim ritu Moses Deutero. 34. populo designat & renunciat vocationem Iosuç, successori sui. II. Vt hoc ritu ille qui vocatus erat, de legitima & diuina sua vocatione confirmaretur: & simul admoneretur, se destinari, addici, & quasi deuoueri ad ministerium & cultum Dei. Ita victimis imponebantur manus. Et ita Iosuæ confirmatur in sua vocatione. III. Vt esset quasi publica & solennis Ecclesiæ corã Deo protestatio, in electione & vocatione seruatam esse formam & regulam, à Spiritu S. præscriptam. Ideo Paulus inquit, 1. Timot. 5. Manus cito nemini imposueris, nec communices peccatis alienis. IIII. Vt illo visibili ritu significetur, Deum approbare vocationem, quç fit voce Ecclesiç: sicut enim voce Ecclesiæ, Deus ministros çligit, ita etiam testificatione Ecclesia, vocationem approbat. Ita Diaconorum vocatio approbatur, Actor. 6. Et inde fit, quod Deus largitur gratiam per impositionẽ manuum. V. In orationibus, quando super personam aliquam peculiariter inuocabatur nomen Domini adhiberi solebat impositio manuum: quia persona illa, quasi offerretur Deo, & sisteretur in conspectum ipsius, additis supplicationibus, vt Deus gratiam & benedictionem suam, illi largiri dignaretur. Ita Iacob imponit manum pueris quibus benedicit, Genes. 48. ita presbyteri orant super ægrotos, Iacob. 5. ita Christus imponens manus, benedicit paruulis, Marci 10. Et quia multum valet deprecatio iusti, si fuerit *ἐνεργουμένη*, hoc est, actuosa seu operosa. Vt igitur in ordinatione ministrorum, considerata muneris illius vtilitate & difficultate, propositis etiam impedimentis Satanæ, mundi & carnis, significaretur quã necessaria sit peculiari gratia & benedictio diuina, atq; ita oratio Ecclesiæ accenderetur, & iuxta Iacobum redderetur actuosa seu operosa: ideo exhibitus fuit externus ritus impositionis manuum. Additum etiam fuit ieiunium orationi, Act. 13. Et hæc seria oratione in ordinatione ministrorum, quia nititur mandato & promissione diuina, nõ est irrita. Hoc vero est quod Paulus dicit: Donum quod est in te, per Impositionem manuum.

Si hoc modo intelligatur ordinatio, de ministerio verbi & Sacramentorum, iamdudum Apologia Augustanæ confessionis, nostrarum Ecclesiarum sententiam declarauit: nos nõ grauatim ordinem vocaturos Sacramentum. Et additur ibi: Neq; impositionem manuum, vocare Sacramentum grauabimur. Late enim vocabulum Sacramenti patere supra ostendimus. Ita Augustinus lib. 2. contra Parmenianum dicit, ordinationem Sacramentum esse, quia consecratione quadam homini conferatur.

Addenda vero est hæc commonefactio, ritum ordinationis discernendum esse à ceremonia Baptismi & cœnæ Dominicæ: non enim eadem ratione ordinatio est Sacramentum, sicut Baptismus & Cœnæ Domini. Et discrimen manifestum est. Baptismus & Cœna Domini, sunt media seu organa, per quæ Deus promissionem reconciliationis seu remissionis, applicat & obsignat singulis credentibus, qui Baptismo & Cœna Dominica vtuntur. Tale vero medium seu organon, non est ritus ordinationis: neque enim omnes ordinandi sunt, qui cupiunt & petunt sibi applicari & obsignari remissionem peccatorum. Multi etiam, vt Iudas, accipiunt quidem & habent gratiam ordinationis, non autem habent gratiam reconciliationis, seu remissionis peccatorum. Est igitur discrimen inter promissiones, quæ addita sunt ordinationi, & quæ Baptismo & Cœnæ Dominicç addita sunt. Deinde etiam in ipsa ceremonia, seu ritu externo discrimen est. In Baptismo enim & Cœna Dominica, ipse filius Dei instituit, præscripsit & mandauit certum externum elementum, certam ceremoniam seu ritum. In ordinatione vero, sicut eam nunc intelligimus, Christus semel adhibuit externum symbolum, cum die resurrectionis insufflaret in discipulos, Iohan. 20. Non autem addidit mandatum, vt Ecclesia ritum illum insufflationis, in ordinatione ministrorum imitaretur. Et Marci 3. Matthæi 10. Lucæ. 9. & 10. dedit virtutem & potestatem Apostolis, & septuaginta discipulis, cum ministerium ipsis commendaret: sed ad illam collationem, nullo externo vel simbolo vel ritu vsus legitur. Ante ascensionem in Galilęa, Math. 28. Mar. 16. cum dicit: Ite in orbẽ vniuersum, prædicate, Bapti-

tatum fuit quod ipsis tribueretur officium: vt scilicet catechumenos baptizādos, exorcismis & exsufflationib. præpararent ad Baptismum: sicut testatur liber de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 31. Et Nazianzenus inquit: Ne ægre feras exorcismi culturam longiorem, neque ob illius prolixitatem defatigeris. Sed non fuit talis peculiaris exorcizandi actio, in Apostolica Ecclesiæ, nec exorcistarum veteris Ecclesiæ hoc fuit officium, & nunc illud ne apud Pontificios quidem seruatur. Ostendit autem hoc exemplum quid faciat κακοζηλία. Cum donum eiiciendi dæmonia desiisset, & tamē vellent ordinem exorcistarum retinere: aliud & nouum quod ipsis tribueretur, excogitatum est officium. Quidam vero recitationem exorcismorum retinuerunt, cum tamen, donum eiiciendi dæmonia non haberent. Inde tandem ad superstitiosos exorcismos, & ad magicas verius incantationes, κακοζηλία illa transiit. Cumq; ipsi dæmones, exorcismis illis iam illudant, nihil reliqui nunc est apud Pontificios, de exorcistarum officio, præter nudum titulum: qui enim exorcismis apud ipsos vtuntur, non sunt illi, qui peculiariter ad hoc ordinati sunt. Quomodo igitur functionem exorcistarum, qualis fuit in veteri Ecclesia, restituere pollicentur Tridentini Patres? cum donum illud eiiciendi dæmonia, ne habeant, nec conferre possint. In veteri Ecclesia fuerunt Prophetæ seu Vates, fuerunt etiam Euangelistæ, sicut testatur Eusebius li. 3. ca. 37. Quàm ineptum vero esset, cum dona illa desierint, velle iam inde peculiares ordines in Ecclesiis facere? Et idem est de Exorcistis etiā.

Tertium, quod in Pontificiorum doctrina de Ordinibus improbamus, illud est, quod fingunt ex institutione & mādato Christi, & ex Apostolorum traditione, necessarium esse, vt tot ordines sint in singulis Ecclesiis. Antea enim diuersum ostendimus, ex Apostolica historia. Et Patres, quorum ætate fuit talis graduum ministerij Ecclesiastici distributio, expresse fatentur, illam non esse vel mandati diuini, vel traditionis Apostolicæ. Ambrosius enim in 4. ca. ad Ephes. cum ordines suæ Ecclesiæ recensuisset, subiicit olim Episcopum omnia officia Ecclesię, in ministerio fidelium impleuisse: sed postquam omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ, & officiis ordinata, aliter compositam rem fuisse, quam cœperat. Et mox addit: Ideo non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi, quæ nunc in Ecclesia, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta. Et Hugo dicit: Ordines istos diuersis locis disponi, non solum voluntaria ordinatione spiritualium Patrum, sed ex ipso quoq; gentilitatis vsu cōuenienti ratione assumpta. Quam bellum igitur figmentum est, Christum ipsum per omnes illos ordines transiisse, fuisse Ostiarium, quando ementes & vendentes è templo expulit: Lectorem, cum in Isaia legeret ex libro: Exorcistam, quando dæmones expulit: Acoluthum, quando dixit: Ego sum lux mundi: Subdiaconum, quando discipulorum pedes lauit: Diaconum, quando distribuit Eucharistiam: Presbyterum, quando in ara crucis se obtulit, & Eucharistiam consecrauit.

Postremo, ideo de ordinibus illis dimicant Pontificij, vt ex singulis peculiaria faciant Sacramenta etiamsi otiosi tantum prætendantur tituli. Atque angustum est Sacramenti nomen in Ecclesia: ne ita prostituendum est, vt ad ceroferarios deiiciatur, vel ad illos, qui canes ex templis nunc abigunt.

CAPVT II.

CVm Scriptura testimonio, Apostolica traditione, & Patrum vnanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem (quæ verbis & signis exterioribus perficitur) gratiam conferri: dubitare nemo debet ordinem esse vere & proprie vnum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentis. inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei quæ est in te, per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis & sobrietatis.

CANON III.

Si quis dixerit, ordinem siue sacram ordinationem non esse vere & proprie Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipite Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui Sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sanctâ ordinatione vtitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias ordinis ceremonias, anathema sit.

EXAMEN.

Hoc loco quæstio illa disputatur, An ordinatio sit vere & proprie Sacramentum noui Testamenti? Et de re ipsa prius dicendum est, vt postea de appellatione Sacramenti facilius & rectius constitui possit. Ministerium igitur verbi & Sacramentorum, sicut supra illud descripsimus, institutum esse à filio Dei in nouo etiam Testamento, nullum est dubiū. Habet etiam Ecclesia mandatum, de vocandis & constituendis ministris. Et addita est promissio. I. Deum approbare ministerium illorum, qui voce Ecclesiæ vocati, & ad ministeriū segregati sunt. Ita Act. 20. Paulus dicit, eos qui mediate vocati erant, à Spiritu sancto constitutos esse, ad pascendam Ecclesiam Dei. Et Ephes. 4. scribitur, filium Dei dare dona non tantum Apostolos, verumetiam Pastores & Doctores, qui mediate vocantur. II. Addita est promissio, Deum daturum gratiam & dona, quibus ea quæ ad ministerium pertinent, recte, fideliter & vtiliter præstare & exequi possint, qui legitime vocati sunt. Iohan. 20. Accipite Spiritum sanctum. Item: Tunc aperuit illis mentem, vt intelligerent Scripturas. Matth. 28. Ecce ego sum vobiscum, &c. 1. Tim. 4. Non negligere donum quod in te est, per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. 2. Tim. 1. Resuscita donum quod est in te, per impositionem manuū mearum. Luc. 21. Dabo vobis os & sapientiam. Matth. 10. Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini. Nō enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. III. Addita est & hæc promissio, Deum adesse ministerio, dare sua benedictione, plantationi & rigationi incrementum, & vere efficacem esse per ministerium: vocare, illuminare, conuertere, dare pœnitentiam, fidem, regenerationē, renouationem: & breuiter, totum negotium salutis dispensare per ministerium. Mat. 28. Ecce ego vobiscum sum. Io. 20. Accipite Spiritum S. quorū remiseritis peccata, &c. Matt. 16. Tibi dabo claues regni cœlorū, quæ solueris in terra, soluta erūt in cœlo. 2. Cor. 3. Est ministerium non literæ, sed Spiritus qui viuificat,

ficat, tollit velamen à cordibus, vt conuertantur & liberentur, vt reuelata facie gloriam Domini contemplantes, in imaginem eius transformemur, 2. Cor.5. Posuit in nobis verbum reconciliationis: legatione igitur pro Christo fungimur, Deo exhortante per nos. 1. Cor.13. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Eph.4. Dedit dona hominibus, Apostolos, Pastores, Doctores, ad coagmentationem sanctorum, in opus ministerij ad ædificationem corporis Christi: vt omnes occurramus in vnitatem fidei & agnitionis Christi, ne fluctuemus & circumferamur omni vento doctrinæ, &c. 1. Cor.3. Deus incrementum dedit. 1. Cor.15. Non erit labor vester inanis in Domino. Roma.1. Dedit mihi gratiam & Apostolatum, ad obedientiam fidei. Impartiar vobis aliquid gratiæ spiritualis. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. 1. Tim. 4. Attende doctrinæ: hoc faciens, teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. 1. Cor. 4. In Christo per Euangelium ego vos genui.

Hæ amplissimæ & dulcissimæ promissiones de ministerio, quasi in illustri loco positæ extare debent in Ecclesia, vt dignitas ministerij ornetur contra phanaticos: vtque illi quibus ministerium commendatum est, maiori alacritate labores obeant, & difficultates tolerent: & homines reuerenter discãt ministerio vti. Sine prædicatione enim & auditu verbi, non est fides, inuocatio & salus, Rom.10. Nemo autem potest prædicare, vt ex auditu fides sequatur, nisi missus sit, Roma. 10. Deinde constat & hoc, vocationem ad ministerium Euangelij debere publicum testimoniũ, & publicam testificationem Ecclesiæ habere, propter illos qui currunt, & non sunt missi, Iere.23. Ideo Apostolicorum vocationẽ, qui legitime ad ministerium verbi & Sacramentorum electi erant, publico aliquo testimonio, & publica testificatione Ecclesię declarabãt, & quasi designabant. Nam & Paulum immediate vocatum S. S. publica testificatione, renunciari & designari voluit, quod esset gentium Apostolus. In illa vero vocationis publica approbatione, testificatione, seu renũciatione, cum esset publica actio, Apostoli externum ritum impositionis manuum, qui illo tempore, in illo populo vsitatus erat, adhibuerũt, cum propter publicam vocati designationem, tum vero propter preces & orationes, quę ab vniuersa Ecclesia, super personam vocatã fiebant. Ad hanc actionem valde accommodatus fuit ritus impositionis manuũ: vt persona illa Ecclesiæ publice designaretur, & renunciaretur, legitime esse electa & vocata. Hoc enim ritu Moses Deutero.34. populo designat & renunciat vocationem Iosuę, successori sui. II. Vt hoc ritu ille qui vocatus erat, de legitima & diuina sua vocatione confirmaretur: & simul admoneretur, se destinari, addici, & quasi deuoueri ad ministerium & cultum Dei. Ita victimis imponebantur manus. Et ita Iosuæ confirmatur in sua vocatione. III. Vt esset quasi publica & solennis Ecclesiæ corã Deo protestatio, in electione & vocatione seruatam esse formam & regulam, à Spiritu S. præscriptam. Ideo Paulus inquit, 1. Timot. 5. Manus cito nemini imposueris, nec communices peccatis alienis. IIII. Vt illo visibili ritu significetur, Deum approbare vocationem, quę fit voce Ecclesię: sicut enim voce Ecclesiæ, Deus ministros eligit, ita etiam testificatione Ecclesia, vocationem approbat. Ita Diaconorum vocatio approbatur, Actor.6. Et inde fit, quod Deus largitur gratiam per impositionẽ manuum. V. In orationibus, quando super personam aliquam peculiariter inuocabatur nomen Domini adhiberi solebat impositio manuum: quia persona illa, quasi offerretur Deo, & sisteretur in conspectum ipsius, additis supplicationibus, vt Deus gratiam & benedictionem suam, illi largiri dignaretur. Ita Iacob imponit manum pueris quibus benedicit, Genes.48. ita presbyteri orant super ægrotos, Iacob.5. ita Christus imponens manus, benedicit paruulis, Marci 10. Et quia multum valet deprecatio iusti, si fuerit ἐνεργουμένη, hoc est, actuosa seu operosa. Vt igitur in ordinatione ministrorum, considerata muneris illius vtilitate & difficultate, propositis etiam impedimentis Satanæ, mundi & carnis, significaretur quã necessaria sit peculiari gratia & benedictio diuina, atq; ita oratio Ecclesiæ accenderetur, & iuxta Iacobum redderetur actuosa seu operosa: ideo exhibitus fuit externus ritus impositionis manuum. Additum etiam fuit ieiunium orationi, Act.13. Et hæc seria oratione in ordinatione ministrorum, quia nititur mandato & promissione diuina, nõ est irrita. Hoc vero est quod Paulus dicit: Donum quod est in te, per impositionem manuum.

Si hoc modo intelligatur ordinatio, de ministerio verbi & Sacramentorum, iamdudum Apologia Augustanæ confessionis, nostrarum Ecclesiarum sententiam declarauit: nos non grauatim ordinem vocaturos Sacramentum. Et additur ibi: Neq; impositionem manuum, vocare Sacramentum grauabimur. Late enim vocabulum Sacramenti patere supra ostendimus. Ita Augustinus lib. 2. contra Parmenianum dicit, ordinationem Sacramentum esse, quia consecratione quadam homini conferatur.

Addenda vero est hæc commonefactio, ritum ordinationis discernendum esse à ceremonia Baptismi & cœnæ Dominicæ: non enim eadem ratione ordinatio est Sacramentum, sicut Baptismus & Cœna Domini. Et discrimen manifestum est. Baptismus & Cœna Domini, sunt media seu organa, per quæ Deus promissionem reconciliationis seu remissionis, applicat & obsignat singulis credentibus, qui Baptismo & Cœna Dominica vtuntur. Tale vero medium seu organon, non est ritus ordinationis: neque enim omnes ordinandi sunt, qui cupiunt & petunt sibi applicari & obsignari remissionem peccatorum. Multi etiam, vt Iudas, accipiunt quidem & habent gratiam ordinationis, non autem habent gratiam reconciliationis, seu remissionis peccatorum. Est igitur discrimen inter promissiones, quæ addita sunt ordinationi, & quæ Baptismo & Cœnæ Dominicę addita sunt. Deinde etiam in ipsa ceremonia, seu ritu externo discrimen est. In Baptismo enim & Cœna Dominica, ipse filius Dei instituit, præscripsit & mandauit certum externum elementum, certam ceremoniam seu ritum. In ordinatione vero, sicut eam nunc intelligimus, Christus semel adhibuit externum symbolum, cum die resurrectionis insufflaret in discipulos, Iohan.20. Non autem addidit mandatum, vt Ecclesia ritum illum insufflationis, in ordinatione ministrorum imitaretur. Et Marci 3. Matthæi 10. Lucæ.9. & 10. dedit virtutem & potestatem Apostolis, & septuaginta discipulis, cum ministerium ipsis commendaret: sed ad illam collationem, nullo externo vel simbolo vel ritu vsus legitur. Ante ascensionem in Galilęa, Math.28. Mat.16. cum dicit: Ite in orbẽ vniuersum, prædicate, Bapti-

zare, & ibi addit quidem promissionem: Ego vobiscum sum, sed nullum visibile signum, seu ritum externum adhibet. Ita in vltima cœna, cum dicit Hoc facite, nullum externum ritum ordinationis adhibuisse legitur. Et dignum est consideratione, quod Apostoli cum vellent adhibere externum aliquem ritum in ordinatione, nō sumpserunt symbolum insufflationis, quo tamen Christus vsus fuit: ne scilicet existimaretur, Christum dedisse mandatum, de vsurpando ritu illo insufflationis. Sumpserunt igitur alium ritum indifferentem & liberum, impositionis scilicet manuum, neq; enim necessitatem voluerūt Ecclesiis imponere, de qua ipsi nullum habebant Christi mandatum. Habet igitur ministerium verbi & Sacramentorum, promissiones diuinas, & illi nititur oratio in ordinatione: sed illæ promissiones nō sunt alligandæ ritui impositionis manuum, de quo nec mandatum Christi, nec talis promissio extat, sicut de ritu Baptismi & Cœnę Dominicæ. Hæc commonefactio propterea addenda est: Pontificij enim contendunt ordinationem vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini.

Hanc sententiam ideo explicare volui, vt cōstet quid Augustana confessio de ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum sentiat. Tridentina vero congregatio in III. Canone expresse dicit se ordinationem de qua dimicat, non intelligere ritum eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, hoc est, Pontificij sacramentum Ordinis, non intelligunt de ministerio verbi & Sacramentorum, ita sicut iam Scripturæ sententiam exposuimus: sed intelligunt de sacrificio pro viuis & mortuis, per quod Sacerdotes impetrent viuis gratiam Dei, & omnia necessaria dona, mortuis vero liberationē ex purgatorio. Et hoc volunt quando disputant, in ordinatione conferri gratiā, & dari Spiritum sanctum. Secūdo exteriorib. signis & ritibus, de quibus nullum extat vel mandatum vel promissio Dei, ita alligant gratiam Dei, vt fingant eum cui omnes ritus Pontificiæ ordinationis adhibiti non sunt, nō posse habere gratiam quæ ad ministerium necessaria est, non posse peccata remittere, nō consecrare Sacramentū corporis & sanguinis Christi: eum vero qui ipsorum ritibus ordinatus est, etiamsi nunquam exerceat, vel exercere cogitet ministeriū verbi & Sacramentorum, habere tamen propter ritus illos, perpetuo impressam ordinis gratiam, & Spiritum sanctum. Tertio, in ipsis exterioribus ritibus ordinationis, ab exemplo Apostolorum procul recesserunt. Diximus de Apostolorum modestia, quod noluerint symbolum insufflationis in ordinationibus vsurpare, quo tamen Christus vsus fuit, cum non haberent mandatum Christi: nec sine promissione diuina, voluerunt sibi hoc sumere, quasi afflatu suo possent conferre Spiritum sanctum. Sed suffraganeus apud Pontificios, sine pudore sibi hoc arrogat. Insufflans enim in ordinatos, inquit: Accipite Spiritum sanctum. Sed vbi mādatum? vbi promissio? Et blasphemia est fingere, in fœtido suffraganei anhelitu, inclusum esse Spiritum sanctum, vt insufflando dicere possit: Accipe Spiritū sanctum. In Concilio Aphricano 4. describuntur ritus, quomodo externa traditione certorū instrumentorū, additis verborum admonitionibus, soliti tunc fuerint vocati commendari gradus ministerij Ecclesiastici. Et vtilis fuit disciplina, vt de officio suo admonerentur vocati. Sed hæc ita interpretari, vt accedentibus verbis illis ad ritus istos, fiat inde sine mādato & promissione Dei, tale Sacramentum, sicut quando in Baptismo & Cœna Domini, verbum accedit ad elementum, & fit Sacramentum. Hoc profecto est prophanare & nomen, & actiones Sacramentorum noui Testamenti: quorum fundamentum est mandatum & promissio Dei. Ioas, 2. Paral. 23. ritu pulcherrimo additis imprecationibus, ordinatur in Regem. In Scholis in promotionibus adhibentur externi ritus, & certa quædam verba. Num vero ideo hæc Sacramenta erunt?

Sed vnctio est, de qua præcipue Pōtificij pugnāt, quando de Sacramento ordinis disputant, id quod non dissimulat V. Canon. Manifestissimū vero est, nec Christum, nec Apostolos externam vnctionem adhibuisse in ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum. Dionysius in sua Hierarchia dicit, Episcopum quidem vti vnguento ad omnem sermé Sacerdotalis officij functionem, sed in ordinatione, nullam facit mentionem vnctionis: adhibet autem tantum ritum impositionis manuum, sicut manifestū est ex 5. cap. Ambrosius de dignitate Sacerdotali, non vnctionis, sed tantum impositionis manuum meminit, cap. 5. Homo imponit manus, Deus largitur gratiā, Sacerdos imponit supplicem dexterā, & Deus benedicit potenti dextera. Augustini etiā tempore in Aphricano Concilio, vbi ritus ordinationis describuntur, nō vnctionis, sed tantum impositionis manuum, & aliorum rituū, mentio fit.

Et in tota Ecclesiastica historia, item in Tripartita, vbi multa exempla ordinationis describuntur nusquam mentio fit adhibitæ vnctionis in ordinationibus, sed tantum impositionis manuum.

Sed Cyprianum opponunt, qui in sermone de Chrismate, dicit, reliquis ritibus veteris Testamenti antiquatis, vnctionis honorem mansisse in regibus, in sacerdotibus, & in omni populo. Inde vero Lector colligat, quo candore veterum testimonia allegent Pontificij sciunt enim, sermonem illū de Chrismate, non esse Cypriani, & tamen titulo Cypriani, conantur simplices fallere, cum veræ antiquitatis testimoniis destituātur, quæ enim ex suppositiriis Romanorum Pontificum Epistolis afferūtur, mendaciorū autoribus relinquimus. Ipse vero Cyprianus, in veris suis scriptis, cum sępius de ordinatione scribat, vnctionem fuisse adhibitā non meminit. Imo Innocentius de sacra vnctione fatetur, circa annum Domini 1200. in Græca Ecclesia nondum fuisse morem vnctionis, in ordinādis presbyteris, & consecrandis Episcopis. Et quidem addit, fuisse antiquos quosdam, qui dixerunt, Ecclesiam iudaizare, cum vnctionis celebrat Sacramentum. De hac igitur vnctione in ordinatione, quę & Scripturæ & veræ antiquitatis testimoniis destituitur, Tridentinus Canon solam anathematis affert probationem: Si quis dixerit, sacram vnctionem in ordinatione non requiri, anathema sit. Longobardus dicit, inde sumptam esse, quia in veteri Testamēto, in ordinationibus Sacerdotū, adhibita legatur vnctio. Quare igitur non restituimus totum cultum Leuiticū? Scriptura certe manifeste tradit, de abrogatione ceremoniarum Leuiticarum. Non igitur ex Leuiticis ceremoniis, aliquid in Ecclesiam noui Testamēti inuehendum est, de quo nullū extat vel Christi mandatum, vel Apostolorum exemplum & traditio. Operę preciū vero est audire, quid Pighius respondeat ad illam obiectionē, quod in Apostolicis literis non legitur vnctio Chrismatis, sed tantū

impositio

impositio manuum, in ordinatione ministrorum adhibita. Ita autem inquit: In rudi illo Christianitatis, nondum videlicet ordinata constitutaque hierarchia, & disciplina Ecclesiastica, plurima perfunctorie, ex quadam spiritus dispensatione peracta, tamque formam receperunt. De hac vero unctione figmentum Anacleto attributum, inquit, ideo inungendos esse, qui ordinantur, quia inuisibili virtus Spiritus sancti, chrismati permixta sit. Et quę præterea vnctioni huic tribuant, consecratio, seu potius excantatio chrismatis ostendit. Recte itaque dicitur, vnctionem illam non tantum contemnendam, sed & perniciosam esse. Nec sufficit, si solus anathematis strepitus, sine vlla probatione opponatur: sicut Tridentinus Canon facit.

CAPVT IIII.

Qvoniam vero in sacramento ordinis, sicut & in baptismo & confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, merito sancta Synodus damnat eorum sententiam qui asserunt noui Testamenti sacerdotes, temporariam tantummodo potestatem habere, ac si semel rite ordinatos, iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiam (quæ vt castrorum acies ordinata) confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos (qui in Apostolorum locum successerunt) ad hunc Hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos (sicut idem Apostolus ait) à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, sacerdotum, & cæterorum ordinum, nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationem, siue authoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio, quin potius decernit eos qui tantummodo à populo, aut seculari potestate ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles, de sacramento Ordinis docere.

CAPVT VI.

Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse, aut eos, qui nec ab Ecclesiastica & Canonica potestate, rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramentorum ministros, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæ in prima parte huius capituli, de charactere, qui in sacramento ordinis imprimatur, & de sacerdotio, quod omnibus Christianis commune est, tractantur, de iis nihil hoc loco annotabo. De charactere enim sacramentorum, diximus in 9. Canone, de sacramentis in genere. Quod vero non quiuis Christianus, propria temeritate, sine legitima vocatione, ministerium verbi & sacramentorum sibi sumere debet, licet omnes sint spirituales sacerdotes, in 10. Canone de sacramentis in genere, & in primo capitulo huius Sessionis explicauimus. Restant igitur duæ quæstiones: de Episcopis scilicet, & quæ legitima vocatio: De illis quædam dicenda sunt.

Vt autem ea, quæ de Episcopis hoc loco decernuntur, rectius intelligantur, prius quædam ex scriptura, & ex veris antiquitatis testimoniis paucis repetenda sunt. Vocabula igitur τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, in literis Apostolicis de ministerio Ecclesiastico vsurpata leguntur, Actor. 1. & 20 Philip. 1. Tit. 1. 1. Timoth. 3. 1. Pet. 5. Sumpta autem sunt illa vocabula, ex vsu linguæ vulgaris, & propter curam administrationis & inspectionis, ad ministerium Ecclesiæ accommodata. Suidas dicit, in Atheniensi republica vocatos fuisse Episcopos & φύλακας, qui ad subditas ciuitates mittebantur, non vt mero cum imperio præsiderent, sicut Lindanus interpretatur, sed ἐπισκέψασθαι τὰ παρ' ἑκάστοις, hoc est, (sicut Budæus ex Liuio reddit) ad res sociorum inspiciendas. Plutarchus in Pericle: Phidias erat omnium operum ἐπίσκοπος, hoc est, inspector. Apud Homerum Iliados ι & ω. Hector vocatur Episcopus vrbis. Apud Demosthenem in versibus Solonis, Pallas vocatur ἐπίσκοπος Athenarum. Apud Plutarchum in Numa, nominatur Vestalium ἐπίσκοπος.

Ibidem, Venus est ἐπίσκοπος super mortuos, Cicero ad Atticum libro 7. Vult me Pompeius esse, quem tota Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus & negocij summa referatur. In Pandectis sunt Episcopi, præfecti rebus venalibus. Et Apostoli illa vocabula eo libentius accommodarunt ad ministerium Ecclesiasticum, quia ex Græca veteris Testamenti versione, nota tunc vulgata erant. Vocabula enim פקדה פקד & פקדים, quæ significant visitationem, inspectionem, munus, curam, administrationem, inspectionem, officium demandatum, Græci reddiderunt ἐπισκοπὴν, ἐπισκοπεῖν, & ἐπισκέπτεσθαι. Num. 13. Episcopi exercitus. Iudith 9. Abimelech habet Episcopum Zebul. 4. Regum 11. Episcopi qui sunt super exercitum. Ibidem, custodiæ portæ super domum Domini. Ita à Græcis exponuntur: Constituit Episcopos super domum Domini, 2. Paralip. 34. Inspectores operantium vocantur Episcopi. Numeri 4. Munus seu officium Eleazar in tabernaculo Domini, vocatur ἐπισκοπή. Ita Psalm. 109. functio Iudæ vocatur ἐπισκοπή. Hæc exempla, quæ obseruaui, ideo recensui, vt consideretur, vnde Apostoli vocabulum illud sumpserint, cuius etiam emphasis, ex illis locis colligi & intelligi potest. Hieronymus reddit Superattendentem, Ambrosius superinspectorem. Sed quæstio est, qualis gradus in ministerio Ecclesiastico sit Episcopatus, quæ sint officia Episcopi. Et explicatio huius quæstionis, ideo breuius potest absolui, est enim à Hieronymo ex professo pertractata. Ostendit autem & probat, tempore Apostolorum eosdem fuisse Episcopos & presbyteros, seu eundem fuisse presbyterum qui & Episcopus: quorum aliud sit officij, & dignitatis nomen aliud ætatis. Paulus enim Philip. 1. dicit, in vna

Tt 4

illa Ecclesia fuisse Episcopos & Diaconos. Act. 20. Lucas dicit, euocatos fuisse presbyteros Ephesinæ Ecclesiæ. Illos verò Paul. compellans, vocat Episcopos. Tit. 1. Paulus loquitur de constituendis per ciuitates presbyteris. Et explicans, quales debeat presbyter ordinari, infert: Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse. 1. Pet. 5. Petrus alloquens presbyteros, vocat se compresbyterum, & presbyterorum officio tribuit τὸ ἐπισκοπεῖν. Ipsam etiam ordinationem, communem fuisse presbyteris, Hieronymus ostendit ex loco 1. Tim. 4. de impositione manuum presbyterij. Et illa sententia Hieronymo non obiter, aut aliud agenti, excidit, sed ex professo eam disputat, & in aliquot locis repetit, vt in Epistolam ad Titum, in Epistola ad Euagrium, item ad Oceanum. Sequuntur hanc sententiam Ambrosius, Beda etiam in capite ad Philippenses, item Isiodorus distinct. 21. cap. Cleros. Idem verò Hieronymus & hoc explicat, quæ sit causa & origo differentiæ, quæ postea facta est, inter Episcopum & presbyteros, quo fine & vsu, differentia illa ab Ecclesia recepta fuerit. Ita autem inquit in primum caput ad Tit. Antequam Diaboli instinctu, studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus, superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret & schismatum semina tollerentur. Item, apud veteres iidem fuerunt presbyteri, qui & Episcopi paulatim verò vt dissensionum plantaria euellerentur, ad vnum omnis solicitudo est delata. Item in Epistola ad Euagrium & citatur distinct. 93. c. legimus, inquit: Quod autem postea vnus electus est, qui cæteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisq; ad se trahens Ecclesiam Christi, rumperet. Nam & Alexandriæ à Marco Euangelista vsque ad Dionysium, presbyteri semper vnum ex se eligebant, & in excelsiori gradu collocabant, quem Episcopum vocabant, quomodo si exercitus sibi Imperatorem faciat, &c.

Porrò, paulò ante Hieronymi ætatem, Aerius æqualitatem illā presbyterorum & Episcoporum, quæ tempore Apostolorum fuerat, ita cœpit vrgere, vt Ecclesiæ consuetudinem, quæ in remedium dissensionum, ordinis & concordiæ gratia, Episcopum presbyteris & inspectioni totius Ecclesiæ præponebat & præficiebat, simpliciter damnaret. Cum igitur illa Aerij opinio videretur ad confusiones & dissensiones occasionem dare, reiecta & improbata fuit. Ibi verò Episcopi, erigentes supercilium presbyteros præ se contemnebant & prærogatiuam illam iure diuino sibi deberi existimabāt. Hieronymus igitur, feruentibus adhuc suo tempore illis certaminibus, sententiam suam ex Scriptura, sicut profitetur, interponit & ostendit, tempore Apostolorum, & apud veteres, nullum fuisse discrimen, sed eosdem fuisse presbyteros & Episcopos, quorum communi consilio Ecclesiæ gubernatæ fuerint. Deinde exponit, propter quam causam, in quem finē & vsum, vnus Episcopus cæteris ministris præpositus & præfectus fuerit, ad tollenda scilicet seminaria dissensionum & schismatum. Et hactenus Hieronymus probat illam ordinationem. Supercilium verò Episcoporum, his verbis reprimit. Sicut ergo presbyteri sciūt, se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos ita episcopi nouerint, se magis consuetudine quàm dispositionis Dominicæ veritate, presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere. De officio verò Episcoporum, Hieronymus ad Euagrium dicit idem facere Episcopum, quod presbyter facit. Ministerium igitur verbi & sacramentorum, & cura disciplinæ Ecclesiasticæ, commune tunc officium fuit Episcopi & presbyterorum. Atq; adeo Episcopi non abhorruerunt à ministerio presbyterorum, vt Hieronymus ad Rusticum Narbonensem distinct. 9. ca. 3. Diaconi, conqueratur: Solus Episcopus vetitur ministerio, solus vindicat sibi omnia, solus partes inuadit alienas. Ordinatio verò peculiariter attributa tūc fuit Episcopis, sicut inquit Hieronymus: Quid enim facit, excepta ordinatione Episcopus, quod presbyter non facit? Et Chrysostomus in priorem ad Timotheum dicit, Episcopum sola ordinatione presbytero esse maiorem. Postea plura cœperunt Episcopis peculiaria officia attribui, sicut distinct. 98. Leo recitat, clericorum ordinationem, constitutionem altaris, benedictionem & vnctionem, Ecclesiæ consecrationem hæreticos & pœnitentes per impositionem manuum reconciliare, chrisma conficere, frontem chrismate signare, formatas Epistolas mittere, &c. Illis igitur actionibus, remisso paulatim ministerio verbi & sacramentorum, cœperunt totos dedere Episcopi. Tandem verò, post abiectum verbi & sacramētorum ministerium, illa etiam officiola, ad suffraganeos reiecta sunt & conuersi sunt Episcopatus in dominationes. Et tales nunc sunt Episcopi, qui à Romano Pontifice creantur, de quibus recte dicitur, quod non sint veri & legitimi Episcopi, sed figmentum humanum, quia prorsus à se reiecerunt Episcopale officium, quod fuit tempore Apostolorum, tempore Hieronymi, & Leonis etiam tempore, factique sunt principes gentium, qui dominantur, quia Christus Apostolis quidem dixit: Vos autem non sic, successoribus verò Apostolorum, hoc est, nostris Episcopis forsan, dixit: Vos autem sic. Cumque in Concilio hæc essent reformanda. Tridentinus Canon hoc tantum statuit: Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit. Et ita Episcoporum ordo, bene scilicet reformatus est.

His explicatis, plana erunt quæ Tridentinum Concilium de Episcopis statuit. Quod enim præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos numerant, videntur definire velle controuersiam illam, quæ de ordinibus seu gradibus Ecclesiasticis est inter Scholasticos & Canonistas, his pro Episcopis peculiarem ordinem fabricantibus, illis annumerantibus Episcopos presbyterorum ordini. Quod dicunt, Episcopos presbyteris superiores esse, si de veris loquerentur Episcopis, & ita intelligerent, sicut Hieronymus explicat, tolerari posset. Sed VI. Canon affirmat, hierarchiam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, esse diuina ordinatione institutam, & qui secus sentiat, ei anathema dicunt. Sed iam recitauimus, quid Hieronymus ex scriptura, de hac quæstione statuat, quem reliqui veteres sequuntur. Illis igitur anathema dicit Tridentinum Concilium.

Hoc verò peculiare est artificium, quod cum de Episcoporum potestate dicendum sit, nullam prorsus men-

sus meu-

sus mentioné faciunt ministerij verbi & sacramentorum, sed nominata chrismatione & ordinatione, generali clausula addunt: Episcopos pleraque etiam alia posse peragere, equos scilicet & canes, si nunc etiam scorta, alere, regiam dominationem exercere, & similia Episcopalia officia. Anathema etiam dicunt, si quis sentiat, potestatem ordinandi esse Episcopis cum presbyteris communem, cum Hieronymus ad Euagrium ex Paulo probet, qui 1. Tim. 4. dicit Timotheum ordinationem per impositionem manuum presbyterij. Tanta est Tridentini anathematum profusio.

Postremò verò huius Capituli quæstio est: Quæ sit legitima vocatio ministrorum verbi & sacramétorum. Et hac appendice, nostras ex professo Ecclesias non tam sugillare, quam semel iugulare, & funditus euertere conantur. Illorum enim clamores hac appendice stabilire voluerunt, qui contendũt, in nostris Ecclesiis nullum esse verum & legitimum verbi & sacramétorum ministerium, Deum per nostrum ministerium non esse efficacem, nullam esse veram absolutionem, aut remissioné peccatorum, in nostro ministerio: nõ posse nostras Ecclesias habere verum sacramentum corporis & sanguinis Christi, sed omnes esse fures & latrones, nõ per verum ostium ingressos, qui in nostris Ecclesiis, ministerio verbi & sacramentorum funguntur. Atrox sane comminatio. Sed eius nullam aliam addunt rationem, quàm quod nostrarum Ecclesiarum ministri, non sunt à Pontificiis Episcopis vocati, missi, ordinati, rasi & vncti.

Quia verò ministerium verbi & sacramentorum ordinarium illud mediũ seu organon est, per quod Deus negocium salutis dispensat, omnino necessarium est, Ecclesiæ ex scriptura monstrare, certa & firma quæstionis huius fundamenta, quæ scilicet sit vera, legitima & ordinaria, atq; adeo diuina vocatio ministrorum verbi & sacramentorum. Paucis igitur, pro ratione instituti nostri, illa perstringemus.

Et principio certum est, neminé esse legitimum verbi & sacramentorum ministrum, nec posse ministerio recte & vtiliter, ad Dei gloriam, & Ecclesię ædificationem fungi, nisi missus sit, hoc est, nisi legitimam habeat vocationem, Ieremiæ 23. Rom. 10. Nec verò vocationis huius ratio talis est, sicut quãdo politica & œconomica ministeria constituuntur, vel à patrefamilias, vel ab illis, penes quos Reipub. summa est, vt eodem modo etiam illi, qui dominationem in Ecclesia sibi sumunt, suo arbitratu & autoritate, Ecclesiastica ministeria possint constituere. Sed Deus autor, conseruator, gubernator & αὐτουργὸς (vt ita loquar) ministerij Ecclesiastici ius & autoritatem vocationis & missionis, eorum quos συνεργοὺς in hoc ministerio vult adsciscere, sibi reseruauit, & ad se, tanquam ad dominum messis, voluit pertinere. Ideo Christus inquit, Mat. 9. Orate Dominum messis, vt ipse emittat operarios in messem suam. Ierem. 23. Currebant, & ego non mittebam eos. Ephes. 4. Christus det Apostolos, Euangelistas, Pastores, Doctores. Actor. 20. Spiritus sanctus posuit vos Episcopos, pascere Ecclesiam Dei, Act. 13. Emissi erant à Spiritu sancto. Ad legitimam igitur ministerij Ecclesiastici vocationem requiritur, vt à Deo sit vocatus & missus, qui legitimus debet esse verbi & sacramétorum minister, vt & minister & Ecclesia, vere possit statuere, sicut scriptum est, Esaiæ 59. Verba mea, quæ posui in ore tuo. 2. Cor. 5. Posuit in nobis verbũ reconciliationis. Loco Christi, legatione fungimur, Deo exhortante per nos. Luc. 10. Qui vos audit, me audit. Ioh. 20. Sicut misit me pater, ita ego mitto vos.

Quid requiratur ad legitimam vocationem.

Hæc necessario consideranda sunt, in vocatione Ecclesiastica, vt certo statuere possint & ministri, & ipsa etiam Ecclesia, Deum huic ministerio adesse, & per illud efficacem esse, sicut inquit Matthæi 28. Ego vobiscum sum. Iohannis 20. Accipite Spiritum sanctum. 2. Corinth. 3. Idoneos nos fecit, vt simus ministri, non literæ, sed spiritus. 1. Corinth. 3. Ecclesia est Dei agricultura, & ædificatio, nos sumus Dei administri. Paulus plantat, Apolló rigat, Deus dat incrementum. Iohannis 20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, quorum retinueritis, retenta erunt. Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quicquid solueris in terra, solutum erit in cœlo, & quicquid alligaueris in terra, alligatum erit in cœlo. Ideo Roman. 10. Paulus inquit, illos qui non sunt à Deo missi, non posse prædicare, ita vt ex illa prædicatione fides concipiatur, quæ inuocet nomen Domini, vt iustificemur & saluemur. Hæc ex scriptura certa sunt. Iam verò quando Deus ipse immediate hominibus locutus est, & propria voce voluntatem suam patefecit: sicut sæpe fecit in veteri Testamento, & postremis temporibus in nouo Testamento, per filium locutus est, Hebræo. 1. Tunc nullum dubium est de efficacia verbi. Non autem voluit Deus, semper Ecclesiæ sine medio, propria voce, verbum suum proponere, sed certo consilio constituit, voce ministerij, tanquam ordinario medio seu organo vti. Et tamen in illo etiam medio manet, quod Prophetis familiare est. Hæc dicit Dominus: Quia posui verba mea in ore tuo. Deo exhortante per nos. 2. Corinth. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus. Et hæc quidem in illis vera & rata esse, qui immediate voce diuina non per homines, sed ab ipso Deo, vt Prophetæ in veteri Testamento, Baptista & Apostoli vocati sunt: nemo sanus dubitare potest. Sed paucos Deus tali immediato modo vocauit. Qui enim tempore Apostolorum fuerunt Prophetæ, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Episcopi, presbyteri, Diaconi, non immediate, sed voce Ecclesiæ ad ministerium vocati fuerunt. Num verò in mediata vocatione, dubia, incerta aut falsa sunt illa, quæ de præsentia & efficacia Dei per ministerium, scriptura tradit. Hæc certe maxima & dulcissima est promissio, quod etiam illam vocationem, quæ voce Ecclesiæ fit, scriptura affirmat esse diuinam, siue à Deo, ad Ephesios 4. Filius Dei dat pastores, Doctores; qui certe non erant; vt Apostoli, immediate vocati. Et Actorum 20. Presbyteros, qui Ephesi, vel à Paulo, vel à Timotheo erant constituti, Paulus ita alloquitur: Spiritus sanctus posuit vos Episcopos. Atque ideo Paulus in subscriptione, coniungit sibi Sosthenem, in 1. ad Corinth. Timotheum, in secunda ad Corinth. Syluanum. Ad illos ergo etiam, qui mediate vocati erant, Paulus accommodat hæc dicta: Sumus συνεργοὶ Dei: Posuit in nobis verbum reconciliationis, Deo exhortãte per nos. Item affirmat, Deum efficacem esse, etiam per illorum ministerium, qui voce Ecclesiæ vocati sunt: Apollo rigat, Deus dat incrementum. Et 1. Timoth. 4. ad Timotheum inquit: Saluum facies te, & alios. Ephes. 4. Dat Pastores, Doctores, in ædificationem corporis Christi, vt occurramus in vnitatem fidei, & veritatem facientes, crescamus in Christo,

Immediata vocatio.

Scriptura de mediata vocatione.

zare,& cibi addit quidem promissionem: Ego vobiscum sum, sed nullum visibile signum, seu ritum externum adhibet. Ita in vltima cœna, cum dicit: Hoc facite, nullum externum ritum ordinationis adhibuisse legitur. Et dignum est consideratione, quod Apostoli cum vellent adhibere externum aliquem ritum in ordinatione, eō sumpserunt symbolum insufflationis, quo tamen Christus vsus fuit: ne scilicet existimaretur, Christum dedisse mandatum, de vsurpando ritu illo insufflationis. Sumpserunt igitur alium ritum indifferentem & liberum, impositionis scilicet manuum, neq; enim necessitatem voluerūt Ecclesiis imponere, de qua ipsi nullum habebant Christi mandatum. Habet igitur ministerium verbi & Sacramentorum, promissiones diuinas, & illi utitur oratio in ordinatione: sed illæ promissiones nō sunt alligandæ ritui impositionis manuum, de quo nec mandatum Christi, nec talis promissio extat, sicut de ritu Baptismi & Cœnę Dominicæ. Hæc commonefactio propterea addenda est: Pontificij enim contendunt ordinationem vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini.

Hanc sententiam ideo explicare volui, vt cōstet quid Augustana confessio de ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum sentiat. Tridentina vero congregatio in III. Canone expresse dicit se ordinationem de qua dimicat, non intelligere ritum eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, hoc est, Pontificij sacramentum Ordinis, non intelligunt de ministerio verbi & Sacramentorum, ita sicut iam Scripturæ sententiam exposuimus: sed intelligunt de sacrificio pro viuis & mortuis, per quod Sacerdotes impetrent viuis gratiam Dei, & omnia necessaria dona, mortuis vero liberationē ex purgatorio. Et hoc volunt quando disputant, in ordinatione conferri gratiā, & dari Spiritum sanctum. Secūdo exteriorib. signis & ritibus, de quibus nullum extat vel mandatum vel promissio Dei, ita alligant gratiam Dei, vt fingant eum cui omnes ritus Pontificiæ ordinationis adhibiti non sunt, nō posse habere gratiam quæ ad ministerium necessaria est, non posse peccata remittere, nō consecrare Sacramentū corporis & sanguinis Christi: eum vero qui ipsorum ritibus ordinatus est, etiamsi nunquam exerceat, vel exercere cogitet ministeriū verbi & Sacramentorum, habere tamen propter ritus illos, perpetuo impressam ordinis gratiam, & Spiritum sanctum. Tertio, in ipsis exterioribus ritibus ordinationis, ab exemplo Apostolorum procul recesserunt. Diximus de Apostolorum modestia, quod noluerint symbolum insufflationis in ordinationibus vsurpare, quo tamen Christus vsus fuit, cum non haberent mandatum Christi: nec sine promissione diuina, voluerunt sibi hoc sumere, quasi afflatu suo possent conferre Spiritum sanctum. Sed suffraganeus apud Pontificios, sine pudore sibi hoc arrogat. Insufflans enim in ordinatos, inquit: Accipite Spiritum sanctum. Sed vbi mādatum? vbi promissio? Et blasphemia est fingere, in fœtido suffraganei anhelitu, inclusum esse Spiritum sanctum, vt insufflando dicere possit: Accipe Spiritū sanctum. In Concilio Aphricano 4. describuntur ritus, quomodo externa traditione certorū instrumentorū, additis verborum admonitionibus, soliti tunc fuerint vocatis commendari gradus ministerij Ecclesiastici. Et vtilis fuit disciplina, vt de officio suo admonerentur vocati. Sed hæc ita interpretati, vt accedentibus verbis illis ad ritus istos, fiat inde sine mādato & promissione Dei, tale Sacramentum, sicut quando in Baptismo & Cœna Domini, verbum accedit ad elementum, & fit Sacramentum. Hoc profecto est prophanare & nomen, & actiones Sacramentorum noui Testamenti: quorum fundamentum est mandatum & promissio Dei. Ioas, 2. Paral. 23. ritu pulcherrimo additis imprecationibus, ordinatur in Regem. In Scholis in promotionibus adhibentur externi ritus, & certa quædam verba. Num vero ideo hæc Sacramenta erunt?

Sed vnctio est, de qua præcipue Pōtificij pugnāt, quando de Sacramento ordinis disputant, id quod non dissimulat V. Canon. Manifestissimū vero est, nec Christum, nec Apostolos externam vnctionem adhibuisse in ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum. Dionysius in sua Hierarchia dicit, Episcopum quidem vti vnguento ad omnem ferme Sacerdotalis officij functionem, sed in ordinatione, nullam facit mentionem vnctionis: adhibet autem tantum ritum impositionis manuum, sicut manifestū est ex 5. cap. Ambrosius de dignitate Sacerdotali, non vnctionis, sed tantum impositionis manuum meminit, cap. 5. Homo imponit manus, Deus largitur gratiā, Sacerdos imponit supplicem dexterā, & Deus benedicit potenti dextera. Augustini etiā tempore in Aphricano Concilio, vbi ritus ordinationis describuntur, nō vnctionis, sed tantum impositionis manuum, & aliorum rituū, mentio fit.

Et in tota Ecclesiastica historia, item in Tripartita, vbi multa exempla ordinationis describuntur nusquam mentio fit adhibitæ vnctionis in ordinationibus, sed tantum impositionis manuum.

Sed Cyprianum opponunt, qui in sermone de Chrismate, dicit, reliquis ritibus veteris Testamenti antiquatis, vnctionis honorem mansisse in regibus, in sacerdotibus, & in omni populo. Inde vero Lector colligat, quo candore veterum testimonia allegent Pontificij, sciunt enim, sermonem illū de Chrismate, non esse Cypriani, & tamen titulo Cypriani, conantur simplices fallere, cum veræ antiquitatis testimoniis destituātur, quæ enim ex suppostitiis Romanorūm Pontificum Epistolis afferūtur, mendaciorū autoribus relinquimus. Ipse vero Cyprianus, in veris suis scriptis, cum sępius de ordinatione scribat, vnctionem fuisse adhibitā non meminit. Imo Innocentius de sacra vnctione fatetur, circa annum Domini 1200. in Græca Ecclesia nondum fuisse morem vnctionis, in ordinādis presbyteris, & consecrandis Episcopis. Et quidem addit, fuisse antiquos quosdam, qui dixerunt, Ecclesiam iudaizare, cum vnctionis celebrat Sacramentum. De hac igitur vnctione in ordinatione, quę & Scripturæ & veræ antiquitatis testimoniis destituitur, Tridentinus Canon solam anathematis affert probationem: Si quis dixerit, sacram vnctionem in ordinatione non requiri, anathema sit. Longobardus dicit, inde sumptam esse, quia in veteri Testamēto, in ordinationibus Sacerdotū, adhibita legatur vnctio. Quare igitur non restituimus totum cultum Leuiticū? Scriptura certe manifeste tradit, de abrogatione ceremoniarum Leuiticarum. Non igitur ex Leuiticis ceremoniis, aliquid in Ecclesiam noui Testamēti inuehendum est, de quo nullū extat vel Christi mandatum, vel Apostolorum exemplum & traditio. Operę preciū vero est audire, quid Pighius respondeat ad illam obiectionē, quod in Apostolicis literis non legitur vnctio Chrismatis, sed tantū impositio

impositio manuum, in ordinatione ministrorum adhibita. Ita autem inquit: In rudi illo Christianitatis, nōdum videlicet ordinata constitutáque hierarchia, & disciplina Ecclesiastica, plurima perfunctorie, ex quadam spiritus dispensatione peracta, tamque formam receperunt. De hac verò vnctione figmentum Anacleto attributum, inquit, ideo inungendos esse, qui ordinantur, quia inuisibili virtus Spiritus sancti, chrismati permixta sit. Et quę præterea vnctioni huic tribuant, consecratio, seu potius excantatio chrismatis ostendit. Recte itaque dicitur, vnctionem illam non tantum contemptam, sed & perniciosam esse. Nec sufficit, si solus anathematis strepitus, sine vlla probatione opponatur: sicut Tridentinus Canon facit.

CAPVT IIII.

QVoniam vero in sacramento ordinis, sicut & in baptismo & confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri nec auferri potest, merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt noui Testamenti sacerdotes, temporariā tantummodo potestatem habere, & si semel rite ordinatos, iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministeriū non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiam (quæ vt castrorum acies ordinata) confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos (qui in Apostolorum locum successerunt) ad hunc Hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos (sicut idem Apostolus ait) à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarū functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, sacerdotum, & cæterorum ordinum, nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationem, siue authoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio, quin potius decernit eos qui tantummodo à populo, aut seculari potestate ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes nō Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sūt quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles, de sacramento Ordinis docere.

CAPVT VI.

Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, Episcopos nō esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse, aut eos, qui nec ab Ecclesiastica & Canonica potestate, rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramentorum ministros, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

EXAMEN.

QVæ in prima parte huius capituli, de charactere, qui in sacramento ordinis imprimatur, & de sacerdotio, quod omnibus Christianis cōmune est, tractantur, de iis nihil hoc loco annotabo. De charactere enim sacramentorum, diximus in 9. Canone, de sacramentis in genere. Quod vero non quiuis Christianus, propria temeritate, sine legitima vocatione, ministerium verbi & sacramentorum sibi sumere debet, licet omnes sint spirituales sacerdotes, in 10. Canone de sacramentis in genere, & in primo capitulo huius Sessionis explicauimus. Restant igitur duæ quæstiones: de Episcopis scilicet, & quæ legitima vocatio. De illis quædam dicenda sunt.

Vt autem ea, quæ de Episcopis hoc loco decernuntur, rectius intelligantur, prius quædam ex scriptura, & ex veris antiquitatis testimoniis paucis repetenda sunt. Vocabula igitur τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, in literis Apostolicis de ministerio Ecclesiastico vsurpata leguntur, Actor. 1. & 20. Philip. 1. Tit. 1. 1. Timoth. 3. 1. Pet. 5. Sumpta autem sunt illa vocabula, ex vsu linguæ vulgaris, & propter curam administrationis & inspectionis, ad ministerium Ecclesiæ accommodata. Suidas dicit, in Atheniensi republica vocatos fuisse Episcopos & φύλακας, qui ad subditas ciuitates mittebantur, non vt mero cum imperio præsiderent, sicut Lindanus interpretatur, sed ἐπισκέψασθαι τὰ παρ᾽ ἑκάστοις, hoc est, (sicut Budæus ex Liuio reddit) ad res sociorum inspiciendas. Plutarchus in Pericle: Phidias erat omnium operum ἐπίσκοπος, hoc est, inspector. Apud Homerum Iliados ι & ω. Hector vocatur Episcopus vrbis. Apud Demosthenem in versibus Solonis, Pallas vocatur ἐπίσκοπος Athenarum. Apud Plutarchum in Numa, nominatur Vestalium ἐπίσκοπος.

Ibidem, Venus est ἐπίσκοπος super mortuos, Cicero ad Atticum libro 7. Vult me Pompeius esse, quem tota Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus & negocij summa referatur. In Pandectis sunt Episcopi, præfecti rebus venalibus. Et Apostoli illa vocabula eo libentius accommodarunt ad ministerium Ecclesiasticum, quia ex Græca veteris Testamēti versione, nota tunc vulgata erant. Vocabula enim פקדה פקד & פקדים, quæ significant visitationem, inspectionem, munus, curam, administrationem, inspectionem, officium demandatum, Græci reddiderunt ἐπισκοπῆς, ἐπισκοπὴν, & ἐπισκέψεις. Num. 13. Episcopi exercitus. Iudith 9. Abimelech habet Episcopum Zebul. 4. Regum 11. Episcopi qui sunt super exercitum. Ibidem, custodiæ portæ super domum Domini. Ita à Græcis exponuntur: Constituit Episcopos super domum Domini. 2. Paralip. 34. Inspectores operantium vocantur Episcopi. Numeri 4. Munus seu officium Eleazar in tabernaculo Domini, vocatur ἐπισκοπή. Ita Psalm. 109. functio Iudæ vocatur ἐπισκοπή. Hæc exempla, quæ obseruaui, ideo recensui, vt consideretur, vnde Apostoli vocabulum illud sumpserint, cuius etiam emphasis, ex illis locis colligi & intelligi potest. Hieronymus reddit Superattendentem, Ambrosius superinspectorem. Sed quæstio est, qualis gradus in ministerio Ecclesiastico sit Episcopatus, quæ sint officia Episcopi. Et explicatio huius quæstionis, ideo breuius potest absolui, est enim à Hieronymo ex professo pertractata. Ostendit autem & probat, tempore Apostolorum eosdem fuisse Episcopos & presbyteros, seu eundem fuisse presbyterum qui & Episcopus: quorum aliud sit officij, & dignitatis nomen aliud ætatis. Paulus enim Philip. 1. dicit, in vna

zare,& ibi addit quidem promissionem: Ego vobiscum sum, sed nullum visibile signum, seu ritum externum adhibet. Ita in vltima cœna, cum dicit: Hoc facite, nullum externum ritum ordinationis adhibuisse legitur. Et dignum est consideratione, quod Apostoli cum vellent adhibere externum aliquem ritum in ordinatione, nō sumpserunt symbolum insufflationis, quo tamen Christus vsus fuit: ne scilicet existimaretur, Christum dedisse mandatum, de vsurpando ritu illo insufflationis. Sumpserunt igitur alium ritum indifferentem & liberum, impositionis scilicet manuum, neq; enim necessitatem voluerūt Ecclesiis imponere, de qua ipsi nullum habebant Christi mandatum. Habet igitur ministerium verbi & Sacramentorum, promissiones diuinas, & illi vtitur oratio in ordinatione: sed illæ promissiones nō sunt alligandæ ritui impositionis manuum, de quo nec mandatum Christi, nec talis promissio extat, sicut de ritu Baptismi & Cœnę Dominicæ. Hæc commonefactio propterea addenda est: Pontificij enim contendunt ordinationem vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini.

Hanc sententiam ideo explicare volui, vt cōstet quid Augustana confessio de ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum sentiat. Tridentina vero congregatio in III. Canone expresse dicit se ordinationem de qua dimicat, non intelligere ritum eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, hoc est, Pontificij sacramentum Ordinis, non intelligunt de ministerio verbi & Sacramentorum, ita sicut iam Scripturæ sententiam exposuimus: sed intelligunt de sacrificio pro viuis & mortuis, per quod Sacerdotes impetrent viuis gratiam Dei, & omnia necessaria dona, mortuis vero liberationē ex purgatorio. Et hoc volunt quando disputant, in ordinatione conferri gratiā, & dari Spiritum sanctum. Secūdo exterioribus signis & ritibus, de quibus nullum exist vel mandatum vel promissio Dei, ita alligant gratiam Dei, vt fingant eum cui omnes ritus Pontificiæ ordinationis adhibiti non sunt, nō posse habere gratiam quæ ad ministerium necessaria est, non posse peccata remittere, nō consecrare Sacramentū corporis & sanguinis Christi: eum vero qui ipsorum ritibus ordinatus est, etiam si nunquam exerceat, vel exercere cogitet ministeriū verbi & Sacramentorum, habere tamen propter ritus illos, perpetuo impressam ordinis gratiam, & Spiritum sanctum. Tertio, in ipsis exterioribus ritibus ordinationis, ab exemplo Apostolorum procul recesserunt. Diximus de Apostolorum modestia, quod noluerint symbolum insufflationis in ordinationibus vsurpare, quo tamen Christus vsus fuit, cum non haberent mandatum Christi: nec sine promissione diuina, voluerunt sibi hoc sumere, quasi afflatu suo possent conferre Spiritum sanctum. Sed suffraganeus apud Pontificios, sine pudore sibi hoc arrogat. Insufflans enim in ordinatos, inquit: Accipite Spiritum sanctum. Sed vbi mādatum? vbi promissio? Et blasphemia est fingere, in fœtido suffraganei anhelitu, inclusum esse Spiritum sanctum, vt insufflando dicere possit: Accipe Spiritū sanctum. In Concilio Aphricano 4. describuntur ritus, quomodo externa traditione certorū instrumentorū, additis verborum admonitionibus, soliti tunc fuerint vocatis commendari gradus ministerij Ecclesiastici. Et vtilis fuit disciplina, vt de officio suo admonerentur vocati. Sed hæc ita interpretari, vt accedentibus verbis illis ad ritus istos, fiat inde sine mādato & promissione Dei, tale Sacramentum, sicut quando in Baptismo & Cœna Domini, verbum accedit ad elementum, & fit Sacramentum. Hoc profecto est prophanare & nomen, & actiones Sacramentorum noui Testamenti: quorum fundamentum est mandatum & promissio Dei. Ioas, 2. Paral. 23. ritu pulcherrimo additis imprecationibus, ordinatur in Regem. In Scholis in promotionibus adhibentur externi ritus, & certa quædam verba. Num vero ideo hæc Sacramenta erunt?

Sed vnctio est, de qua præcipue Pōtificij pugnāt, quando de Sacramento ordinis disputant, id quod non dissimulat V. Canon. Manifestissimū vero est, nec Christum, nec Apostolos externam vnctionem adhibuisse in ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum. Dionysius in sua Hierarchia dicit, Episcopum quidem vti vnguento ad omnem fere Sacerdotalis officij functionem, sed in ordinatione, nullam facit mentionem vnctionis: adhibet autem tantum ritum impositionis manuum, sicut manifestū est ex 5. cap. Ambrosius de dignitate Sacerdotali, non vnctionis, sed tantum impositionis manuum meminit, cap. 5. Homo imponit manus, Deus largitur gratiā, Sacerdos imponit supplicem dexterā, & Deus benedicit potenti dextera. Augustini etiā tempore in Aphricano Concilio, vbi ritus ordinationis describuntur, nō vnctionis, sed tantum impositionis manuum, & aliorum rituū, mentio fit.

Et in tota Ecclesiastica historia, item in Tripartita, vbi multa exempla ordinationis describuntur nusquam mentio fit adhibitæ vnctionis in ordinationibus, sed tantum impositionis manuum.

Sed Cyprianum opponunt, qui in sermone de Chrismate dicit, reliquis ritibus veteris Testamenti antiquatis, vnctionis honorem mansisse in regibus, in sacerdotibus, & in omni populo. Inde vero Lector colligat, quo candore veterum testimonia allegent Pontificij sciunt enim, sermonem illū de Chrismate, non esse Cypriani, & tamen titulo Cypriani, conantur simplices fallere, cum veræ antiquitatis testimoniis destituātur, quæ enim ex suppostitiis Romanorum Pontificum Epistolis afferūtur, mendaciorū autoribus relinquimus. Ipse vero Cyprianus, in veris suis scriptis, cum sępius de ordinatione scribat, vnctionem fuisse adhibitā non meminit. Imo Innocentius de sacra vnctione fatetur, circa annum Domini 1200. in Græca Ecclesia nondum fuisse morem vnctionis, in ordinādis presbyteris, & consecrandis Episcopis. Et quidem addit, fuisse antiquos quosdam, qui dixerunt, Ecclesiam iudaizare, cum vnctionis celebrat Sacramentum. De hac igitur vnctione in ordinatione, quę & Scripturæ & veræ antiquitatis testimoniis destituitur, Tridentinus Canon solam anathematis affert probationem: Si quis dixerit, sacram vnctionem in ordinatione non requiri, anathema sit. Longobardus dicit, inde sumptam esse, quia in veteri Testamēto, in ordinationibus Sacerdotū, adhibita legitur vnctio. Quare igitur non restituimus totum cultum Leuiticū? Scriptura certe manifeste tradit, de abrogatione ceremoniarum Leuiticarum. Non igitur ex Leuiticis ceremoniis, aliquid in Ecclesiam noui Testamēti inuehendum est, de quo nullū extat vel Christi mandatum, vel Apostolorum exemplum & traditio. Operę preciū vero est audire, quid Pighius respondeat ad illam obiectionē, quod in Apostolicis literis non legitur vnctio Chrismatis, sed tantū

impositio

impositio manuum, in ordinatione ministrorum adhibita. Ita autem inquit: In rudi illo Christianitatis, nondum videlicet ordinata constitutaque hierarchia, & disciplina Ecclesiastica, plurima perfunctorie, ex quadam spiritus dispensatione peracta, tamque formam receperunt. De hac verò vnctione figmentum Anacleto attributum, inquit, ideo inungendos esse, qui ordinantur, quia inuisibili virtus Spiritus sancti, chrismati permixta fit. Et quæ præterea vnctioni huic tribuant, consecratio, seu potius excantatio chrismatis ostendit. Rectè itaque dicitur, vnctionem illam non tantum contemnendam, sed & perniciosam esse. Nec sufficit, si forma anathematis strepitus, sine vlla probatione opponatur: sicut Tridentinus Canon facit.

CAPVT IIII.

QVoniam vero in sacramento ordinis, sicut & in baptismo & confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest: merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt noui Testamenti sacerdotes, temporariam tantummodo potestatem habere, & si semel rite ordinatos, iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiam (quæ vt castrorum acies ordinata) confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter ceteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos (qui in Apostolorum locum successerunt) ad hunc Hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos (sicut idem Apostolus ait) à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, sacerdotum, & ceterorum ordinum, nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationem, siue authoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio: quin potius decernit eos qui tantummodo à populo, aut seculari potestate ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles, de sacramento Ordinis docere.

CAPVT VI.

Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse: aut eos, qui nec ab Ecclesiastica & Canonica potestate, rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramentorum ministros, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

EXAMEN.

QVæ in prima parte huius capituli, de charactere, qui in sacramento ordinis imprimatur, & de sacerdotio, quod omnibus Christianis cōmune est, tractantur, de iis nihil hoc loco annotabo. De charactere enim sacramentorum, diximus in 9. Canone, de sacramentis in genere. Quod vero non quiuis Christianus, propria temeritate, sine legitima vocatione, ministerium verbi & sacramentorum sibi sumere debet, licet omnes sint spirituales sacerdotes, in 10. Canone de sacramentis in genere, & in primo capitulo huius Sessionis explicauimus. Restant igitur duæ quæstiones: de Episcopis scilicet, & quæ legitima vocatio: De illis quædam dicenda sunt.

Vt autem ea, quæ de Episcopis hoc loco decernuntur, rectius intelligantur, prius quædam ex scriptura, & ex veris antiquitatis testimoniis paucis repetenda sunt. Vocabula igitur τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, in literis Apostolicis de ministerio Ecclesiastico vsurpata leguntur, Actor. 1. & 20. Philip. 1. Tit. 1. 1. Timoth. 3. 1. Pet. 5. Sumpta autem sunt illa vocabula, ex vsu linguæ vulgaris, & propter curam administrationis & inspectionis, ad ministerium Ecclesiæ accommodata. Suidas dicit, in Atheniensi republica vocatos fuisse Episcopos & φύλακας, qui ad subditas ciuitates mittebantur, non vt mero cum imperio præsiderent, sicut Lindanus interpretatur, sed ἐπισκέψασθαι τὰ παρ' ἑκάστοις, hoc est, (sicut Budæus ex Liuio reddit) ad res sociorum inspiciendas. Plutarchus in Pericle: Phidias erat omnium operum ἐπίσκοπος, hoc est, inspector. Apud Homerum Iliados ε & ω. Hector vocatur Episcopus vrbis. Apud Demosthenem in versibus Solonis, Pallas vocatur ἐπίσκοπος Athenarum. Apud Plutarchum in Numa, nominatur Vestalium ἐπίσκοπος.

Ibidem, Venus est ἐπίσκοπος super mortuos, Cicero ad Atticum libro 7. Vult me Pompeius esse, quem tota Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus & negocij summa referatur. In Pandectis sunt Episcopi, præfecti rebus venalibus. Et Apostoli illa vocabula eo libentius accommodarunt ad ministerium Ecclesiasticum, quia ex Græca veteris Testamēti versio eo, nota tunc vulgata erant. Vocabula enim פקדה פקד & פקדים, quæ significant visitationem, inspectionem, munus, curam, administrationem, inspectionem, officium demandatum, Græci reddiderunt ἐπισκοπεῖν, ἐπισκοπὴν, & ἐπισκόπους. Num. 13. Episcopi exercitus. Iudith 9. Abimelech habet Episcopum Zebul. 4. Regum 11. Episcopi qui sunt super exercitum. Ibidem, custodiæ positæ super domum Domini. Ita à Græcis exponuntur: Constituit Episcopos super domum Domini. 2. Paralip. 34. Inspectores operantium vocantur Episcopi. Numeri 4. Munus seu officium Eleazar in tabernaculo Domini, vocatur ἐπισκοπή. Ita Psalm. 109. functio Iudæ vocatur ἐπισκοπή. Hæc exempla, quæ obseruaui, ideo recensui, vt consideretur, vnde Apostoli vocabulum illud sumpserint, cuius etiam emphasis, ex illis locis colligi & intelligi potest. Hieronymus reddit Superattendentem, Ambrosius superinspectorem. Sed quæstio est, qualis gradus in ministerio Ecclesiastico sit Episcopatus, quæ sint officia Episcopi. Et explicatio huius quæstionis, ideo breuius potest absolui, est enim à Hieronymo ex professo pertractata. Ostendit autem & probat, tempore Apostolorum eosdem fuisse Episcopos & presbyteros, seu eundem fuisse presbyterum qui & Episcopus: quorum aliud sit officij, & dignitatis nomen aliud ætatis. Paulus enim Philip. 1. dicit, in vna

zare, & ibi addit quidem promissionem: Ego vobiscum sum, sed nullum visibile signum, seu ritum externum adhibet. Ita in vltima cœna, cum dicit: Hoc facite, nullum externum ritum ordinationis adhibuisse legitur. Et dignum est consideratione, quod Apostoli cum vellent adhibere externum aliquem ritum in ordinatione, nō sumpserunt symbolum insufflationis, quo tamen Christus vsus fuit: ne scilicet existimaretur, Christum dedisse mandatum, de vsurpando ritu illo insufflationis. Sumpserunt igitur alium ritum indifferentem & liberum, impositionis scilicet manuum, neq; enim necessitatem voluerūt Ecclesiis imponere, de qua ipsi nullum habebant Christi mandatum. Habet igitur ministerium verbi & Sacramentorum, promissiones diuinas, & illi nititur oratio in ordinatione: sed illæ promissiones nō sunt alligandæ ritui impositionis manuum, de quo nec mandatum Christi, nec talis promissio extat, sicut de ritu Baptismi & Cœnę Dominicæ. Hæc commonefactio propterea addenda est: Pontificij enim contendunt ordinationem vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini.

Hanc sententiam ideo explicare volui, vt cōstet quid Augustana confessio de ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum sentiat. Tridentina vero congregatio in III. Canone expresse dicit se ordinationem de qua dimicat, non intelligere ritum eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, hoc est, Pontificij sacramentum Ordinis, non intelligunt de ministerio verbi & Sacramentorum, ita sicut iam Scripturæ sententiam exposuimus: sed intelligunt de sacrificio pro viuis & mortuis, per quod Sacerdotes impetrent viuis gratiam Dei, & omnia necessaria dona, mortuis vero liberationē ex purgatorio. Et hoc volunt quando disputant, in ordinatione conferri gratiā, & dari Spiritum sanctum. Secūdo exterioribus signis & ritibus, de quibus nullum extat vel mandatum vel promissio Dei, ita alligant gratiam Dei, vt fingant eum cui omnes ritus Pontificiæ ordinationis adhibiti non sunt, nō posse habere gratiam quæ ad ministerium necessaria est, non posse peccata remittere, nō consecrare Sacramentū corporis & sanguinis Christi: eum vero qui ipsorum ritibus ordinatus est, etiamsi nunquam exerceat, vel exercere cogitet ministeriū verbi & Sacramentorum, habere tamen propter ritus illos, perpetuo impressam ordinis gratiam, & Spiritum sanctum. Tertio, in ipsis exterioribus ritibus ordinationis, ab exemplo Apostolorum procul recesserunt. Diximus de Apostolorum modestia, quod noluerint symbolum insufflationis in ordinationibus vsurpare, quo tamen Christus vsus fuit, cum non haberent mandatum Christi: nec sine promissione diuina, voluerunt sibi hoc sumere, quasi afflatu suo possent conferre Spiritum sanctum. Sed suffraganeus apud Pontificios, sine pudore sibi hoc arrogat. Insufflans enim in ordinatos, inquit: Accipite Spiritum sanctum. Sed vbi mādatum? vbi promissio? Et blasphemia est fingere, in fœtido suffraganei anhelitu, inclusum esse Spiritum sanctum, vt insufflando dicere possit: Accipe Spiritū sanctum. In Concilio Aphricano 4. describuntur ritus, quomodo externa traditione certorū instrumentorū, additis verborum admonitionibus, soliti tunc fuerint vocatis commendari gradus ministerij Ecclesiastici. Et vtilis fuit disciplina, vt de officio suo admonerentur vocati. Sed hæc ita interpretari, vt accedentibus verbis illis ad ritus istos, fiat inde sine mādato & promissione Dei, tale Sacramentum, sicut quando in Baptismo & Cœna Domini, verbum accedit ad elementum, & fit Sacramentum. Hoc profecto est prophanare & nomen, & actiones Sacramentorum noui Testamenti: quorum fundamentum est mandatum & promissio Dei. Ioas, 2. Paral. 23. ritu pulcherrimo additis imprecationibus, ordinatur in Regem. In Scholis in promotionibus adhibentur externi ritus, & certa quædam verba. Num vero ideo hæc Sacramenta erunt?

Sed vnctio est, de qua præcipue Pōtificij pugnāt, quando de Sacramento ordinis disputant, id quod non dissimulat V. Canon. Manifestissimū vero est, nec Christum, nec Apostolos externam vnctionem adhibuisse in ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum. Dionysius in sua Hierarchia dicit, Episcopum quidem vti vnguento ad omnem fermè Sacerdotalis officij functionem, sed in ordinatione, nullam facit mentionem vnctionis: adhibet autem tantum ritum impositionis manuum, sicut manifestū est ex 5. cap. Ambrosius de dignitate Sacerdotali, non vnctionis, sed tantum impositionis manuum meminit, cap. 5. Homo imponit manus, Deus largitur gratiā, Sacerdos imponit supplicem dexterā, & Deus benedicit potenti dextera. Augustini etiā tempore in Aphricano Concilio, vbi ritus ordinationis describuntur, nō vnctionis, sed tantum impositionis manuum, & aliorum rituū, mentio fit.

Et in tota Ecclesiastica historia, item in Tripartita, vbi multa exempla ordinationis describuntur nusquam mentio fit adhibitæ vnctionis in ordinationibus, sed tantum impositionis manuum.

Sed Cyprianum opponunt, qui in sermone de Chrismate dicit, reliquis ritibus veteris Testamenti antiquatis, vnctionis honorem mansisse in regibus, in sacerdotibus, & in omni populo. Inde vero Lector colligat, quo candore veterum testimonia allegent Pontificij, sciunt enim, sermonem illū de Chrismate, non esse Cypriani, & tamen titulo Cypriani, conantur simplices fallere, cum veræ antiquitatis testimoniis destituātur, quæ enim ex suppositiis Romanorum Pontificum Epistolis afferūtur, mendaciorū autoribus relinquimus. Ipse vero Cyprianus, in veris suis scriptis, cum sępius de ordinatione scribat, vnctionem fuisse adhibitā non meminit. Imo Innocentius de sacra vnctione fatetur, circa annum Domini 1200. in Græca Ecclesia nondum fuisse morem vnctionis, in ordinādis presbyteris, & consecrandis Episcopis. Et quidem addit, fuisse antiquos quosdam, qui dixerunt, Ecclesiam iudaizare, cum vnctionis celebrat Sacramentum. De hac igitur vnctione in ordinatione, quę & Scripturæ & veræ antiquitatis testimoniis destituitur, Tridentinus Canon solam anathematis affert probationem: Si quis dixerit, sacram vnctionem in ordinatione non requiri, anathema sit. Longobardus dicit, inde sumptam esse, quia in veteri Testamēto, in ordinationibus Sacerdotū, adhibita legatur vnctio. Quare igitur non restituimus totum cultum Leuiticū? Scriptura certe manifeste tradit, de abrogatione ceremoniarum Leuiticarum. Non igitur ex Leuiticis ceremoniis, aliquid in Ecclesiam noui Testamēti inuehendum est, de quo nullū extat vel Christi mandatum, vel Apostolorum exemplum & traditio. Operę preciū vero est audire, quid Pighius respondeat ad illam obiectionē, quod in Apostolicis literis non legitur vnctio Chrismatis, sed tantū

impositio

impositio manuum, in ordinatione ministrorum adhibita. Ita autem inquit: In rudi illo Christianitatis, nondum videlicet ordinata constitutaque hierarchia, & disciplina Ecclesiastica, plurima perfunctorie, ex quadam spiritus dispensatione peractatamque formam receperunt. De hac vero vnctione figmentum Anacleto attributum, inquit, ideo inungendos esse, qui ordinantur, quia inuisibili virtus Spiritus sancti, chrismati permixta sit. Et quæ præterea vnctioni huic tribuant, consecratio, seu potius excantatio chrismatis ostendit. Recte itaque dicitur, vnctionem illam non tantum contemnendam, sed & perniciosam esse. Nec sufficit, si solus anathematis strepitus, sine vlla probatione opponatur: sicut Tridentinus Canon facit.

CAPVT IIII.

Qvoniam vero in sacramento ordinis, sicut & in baptismo & confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt noui Testamenti sacerdotes, temporariam tantummodo potestatem habere, ac si semel rite ordinatos, iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiam (quæ vt castrorum acies ordinata) confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos (qui in Apostolorum locum successerunt) ad hunc Hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos (sicut idem Apostolus ait) à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, sacerdotum, & cæterorum ordinum, nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationem, siue authoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio, quin potius decernit eos qui tantummodo à populo, aut seculari potestate ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles, de sacramento Ordinis docere.

CAPVT VI.

Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse, aut eos, qui nec ab Ecclesiastica & Canonica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramentorum ministros, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæ in prima parte huius capituli, de charactere, qui in sacramento ordinis imprimatur, & de sacerdotio, quod omnibus Christianis cõmune est, tractantur, de iis nihil hoc loco annotabo. De charactere enim sacramentorum, diximus in 9. Canone, de sacramentis in genere. Quod vero non quiuis Christianus, propria temeritate, sine legitima vocatione, ministerium verbi & sacramentorum sibi sumere debet, licet omnes sint spirituales sacerdotes, in 10. Canone de sacramentis in genere, & in primo capitulo huius Sessionis explicauimus. Restant igitur duæ quæstiones: de Episcopis scilicet, & quæ legitima vocatio: De illis quædam dicenda sunt.

Vt autem ea, quæ de Episcopis hoc loco decernuntur, rectius intelligantur, prius quædam ex scriptura, & ex veris antiquitatis testimoniis pauca repetenda sunt. Vocabula igitur τῶ ἐπισκόπου καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, in literis Apostolicis de ministerio Ecclesiastico vsurpata leguntur, Actor. 1. & 20. Philip. 1. Tit. 1. 1. Timoth. 5. 1. Pet. 5. Sumpta autem sunt illa vocabula, ex vsu linguæ vulgaris, & propter curam administrationis & inspectionis, ad ministerium Ecclesiæ accommodata. Suidas dicit, in Atheniensi republica vocatos fuisse Episcopos & φύλακας, qui ad subditas ciuitates mittebantur, non vt mero cum imperio præsiderent, sicut Lindanus interpretatur, sed ἐπισκέψασθαι τὰ παρ᾽ ἑκάστοις, hoc est, (sicut Budæus ex Liuio reddit) ad res sociorum inspiciendas. Plutarchus in Pericle: Phidias erat omnium operum ἐπίσκοπος, hoc est, inspector. Apud Homerum Iliados ι & ω, Hector vocatur Episcopus vrbis. Apud Demosthenem in versibus Solonis, Pallas vocatur ἐπίσκοπος Athenarum. Apud Plutarchum in Numa, nominatur Vestalium ἐπίσκοπος.

Ibidem, Venus est ἐπίσκοπος super mortuos, Cicero ad Atticum libro 7. Vult me Pompeius esse, quem tota Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus & negocij summa referatur. In Pandectis sunt Episcopi, præfecti rebus venalibus. Et Apostoli illa vocabula eo libentius accommodarunt ad ministerium Ecclesiasticum, quia ex Græca veteri Testamenti versione, nota tunc vulgata erant. Vocabula enim פקדה פקד & פקדים, quæ significant visitationem, inspectionem, munus, curam, administrationem, inspectionem, officium demandatum, Græci reddiderunt ἐπισκόπους, ἐπισκοπὴν, & ἐπισκέπτεσθαι. Num. 13. Episcopi exercitus. Iudith 9. Abimelech habet Episcopum Zebul. 4. Regum 11. Episcopi qui sunt super exercitum. Ibidem, custodiæ portæ super domum Domini. Ita à Græcis exponuntur: Constituit Episcopos super domum Domini. 2. Paralip. 34. Inspectores operantium vocantur Episcopi. Numeri 4. Munus seu officium Eleazar in tabernaculo Domini, vocatur ἐπισκοπή. Ita Psalm. 109. functio Iudæ vocatur ἐπισκοπή. Hæc exempla, quæ obseruaui, ideo recensui, vt consideretur, vnde Apostoli vocabulum illud sumpserint, cuius etiam emphasis, ex illis locis colligi & intelligi potest. Hieronymus reddit Superattendentem, Ambrosius superinspectorem. Sed quæstio est, qualis gradus in ministerio Ecclesiastico sit Episcopatus, quæ sint officia Episcopi. Et explicatio huius quæstionis, ideo breuius potest absolui, est enim à Hieronymo ex professo pertractata. Ostendit autem & probat, tempore Apostolorum eosdem fuisse Episcopos & presbyteros, seu eundem fuisse presbyterum qui & Episcopus: quorum aliud sit officij, & dignitatis nomen aliud ætatis. Paulus enim Philip. 1. dicit, in vna

fus mentionē faciunt ministerij verbi & sacramentorum, sed nominata chrismatione & ordinatione, generali clausula addunt: Episcopos pleraque ex ismalia posse peragere, equos scilicet & canes, si non etiam scorta, alere, regiam dominationem exercere, & similia Episcopalia officia. Anathema etiam dicunt, si quis sentiat, potestatem ordinandi esse Episcopis cum presbyteris communem, cum Hieronymus ad Euagrium ex Paulo probet, qui 1. Tim. 4. dicit Timotheum ordinationem per impositionem manuum presbyterij. Tanta est Tridentini anathematum profusio.

Postremò verò huius Capituli quæstio est: Quæ sit legitima vocatio ministrorum verbi & sacramentorum. Et hac appendice, nostras ex professo Ecclesias non tam sugillare, quam semel iugulare, & funditus euertere conantur. Illorum enim clamores hac appendice stabilire voluerunt, qui contendũt, in nostris Ecclesiis nullum esse verum & legitimum verbi & sacramētorum ministerium, Deum per nostrum ministerium non esse efficacem, nullam esse veram absolutionem, aut remissionē peccatorum, in nostro ministerio: nō posse nostras Ecclesias habere verum sacramentum corporis & sanguinis Christi, sed omnes esse fures & latrones, nō per verum ostium ingressos, qui in nostris Ecclesiis, ministerio verbi & sacramentorum funguntur. Atrox sane comminatio. Sed eius nullam aliam addunt rationem, quàm quod nostrarum Ecclesiarum ministri, non sunt à Pontificiis Episcopis vocati, missi, ordinati, rasi & vncti.

Quia verò ministerium verbi & sacramentorum ordinarium illud mediũ seu organon est, per quod Deus negocium salutis dispensat, omnino necessarium est, Ecclesiæ ex scriptura monstrare, certa & firma quæstionis huius fundamenta, quæ scilicet sit vera, legitima & ordinaria, atq; adeo diuina vocatio ministrorum verbi & sacramentorum. Paucis igitur, pro ratione instituti nostri, illa perstringemus.

Et principio certum est, neminē esse legitimum verbi & sacramentorum ministrum, nec posse ministerio recte & vtiliter, ad Dei gloriam, & Ecclesię ædificationem fungi, nisi missus sit, hoc est, nisi legitimam habeat vocationem, Ieremiæ 23. Rom. 10. Nec verò vocationis huius ratio talis est, sicut quando politica & œconomica ministeria constituuntur, vel à patrefamilias, vel ab illis, penes quos Reipub. summa est, vt eodem modo etiam illi, qui dominationem in Ecclesia sibi sumunt, suo arbitratu & autoritate, Ecclesiastica ministeria possint constituere. Sed Deus autor, conseruator, gubernator & αὐτουργὸς (vt ita loquar) ministerij Ecclesiastici ius & autoritatem vocationis & missionis, eorum quos συνεργοὺς in hoc ministerio vult adsciscere, sibi reseruauit, & ad se, tanquam ad dominum messis, voluit pertinere. Ideo Christus inquit, Mat. 9. Orate Dominum messis, vt ipse emittat operarios in messem suam. Ierem. 23. Currebant, & ego non mittebam eos. Ephes. 4. Christus dat Apostolos, Euangelistas, Pastores, Doctores. Actor. 20. Spiritus sanctus posuit vos Episcopos, pascere Ecclesiam Dei, Act. 13. Emissi erant à Spiritu sancto. Ad legitimam igitur ministerij Ecclesiastici vocationem requiritur, vt à Deo sit vocatus & missus, qui legitimus debet esse verbi & sacramētorum minister, vt & minister & Ecclesia, vere possit statuere, sicut scriptum est, Esaiæ 59. Verba mea, quæ posui in ore tuo. 2. Cor. 5. Posuit in nobis verbũ reconciliationis. Loco Christi, legatione fungimur, Deo exhortante per nos. Luc. 10. Qui vos audit, me audit. Ioh. 20. Sicut misit me pater, ita ego mitto vos.

Quid requiratur ad legitimam vocationem.

Hæc necessario consideranda sunt, in vocatione Ecclesiastica, vt certo statuere possint & ministri, & ipsa etiam Ecclesia, Deum huic ministerio adesse, & per illud efficacem esse, sicut inquit Matthæi 28. Ego vobiscum sum. Iohannis 20. Accipite Spiritum sanctum. 2. Corinth. 3. Idoneos nos fecit, vt simus ministri, non literæ, sed spiritus. 1. Corinth. 3. Ecclesia est Dei agricultura, & ædificatio, nos sumus Dei administri. Paulus plantat, Apollò rigat, Deus dat incrementum. Iohannis 20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, quorum retinueritis, retenta erunt. Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quicquid solueris in terra, solutum erit in cœlo, & quicquid alligaueris in terra, alligatum erit in cœlo. Ideo Roman. 10. Paulus inquit, illos qui non sunt à Deo missi, non posse prædicare, ita vt ex illa prædicatione fides concipiatur, quæ inuocet nomen Domini, vt iustificemur & saluemur. Hæc ex scriptura certa sunt. Iam verò quando Deus ipse immediate hominibus locutus est, & propria voce voluntatem suam patefecit: sicut sæpe fecit in veteri Testamento, & postremis temporibus in nouo Testamento, per filium locutus est, Hebræo. 1. Tunc nullum dubium est de efficacia verbi. Non autem voluit Deus, semper Ecclesiæ sine medio, propria voce, verbum suum proponere, sed certo consilio constituit, voce ministerij, tanquam ordinario medio seu organo vti. Et tamen in illo etiam medio manet, quod Prophetis familiare est. Hæc dicit Dominus: Quia posui verba mea in ore tuo. Deo exhortante per nos. 2. Corinth. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus. Et hæc quidem in illis vera & rata esse, qui immediate voce diuina non per homines, sed ab ipso Deo, vt Prophetæ in veteri Testamento, Baptista & Apostoli vocati sunt: nemo sanus dubitare potest. Sed paucos Deus tali immediato modo vocauit. Qui enim tempore Apostolorum fuerunt Prophetæ, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Episcopi, presbyteri, Diaconi, non immediate, sed voce Ecclesiæ ad ministerium vocati fuerunt. Num verò in mediata vocatione, dubia, incerta aut falsa sunt illa, quæ de præsentia & efficacia Dei per ministerium, scriptura tradit. Hæc certe maxima & dulcissima est promissio, quod etiam illam vocationem, quæ voce Ecclesiæ fit, scriptura affirmat esse diuinam, siue à Deo, ad Ephesios 4. Filius Dei dat pastores, Doctores; qui certe non erant; vt Apostoli, immediate vocati. Et Actorum 20. Presbyteros, qui Ephesi, vel à Paulo, vel à Timotheo erant constituti, Paulus ita alloquitur: Spiritus sanctus posuit vos Episcopos. Atque ideo Paulus in subscriptione, coniungit sibi Sosthenem, in 1. ad Corinth. Timotheum, in secunda ad Corinth. Syluanum. Ad illos ergo etiam, qui mediate vocati erant, Paulus accommodat hæc dicta: Sumus συνεργοὶ Dei: Posuit in nobis verbum reconciliationis, Deo exhortante per nos. Item affirmat, Deum efficacem esse, etiam per illorum ministerium, qui voce Ecclesiæ vocati sunt: Apollo rigat, Deus dat incrementum. Et 1. Timoth. 4. ad Timotheum inquit: Saluum facies te, & alios. Ephes. 4. Dat Pastores, Doctores, in ædificationem corporis Christi, vt occurramus in vnitatem fidei, & veritatem facientes, crescamus in Christo;

Immediata vocatio.

Scriptura de mediata vocatione.

Hæ promissiones suauissimæ, & maxime necessariæ sunt: quod scilicet illorum etiam vocatio diuina sit, qui voce Ecclesiæ vocati sunt: quod illorum ministerio Deus adsit, & per illud efficax sit. Ideo Paulus dicit, in Timotheo inesse gratiã & donum, per impositionem manuum. Nec tantum dicit, mearum manuum: sed addit, etiam presbyterij. 1. Tim. 4. ne existimetur discrimen esse, siue ab Apostolis, siue à presbyteris quis ordinetur. Vt autem mediata illa vocatio, hisce priuilegiis gaudere possit, oportet eam esse legitimam, hoc est, vt fiat eo modo, & ab illis, sicut scriptura tradit. Et de modo quidem, hoc est, quales debeant esse, qui ad ministerium vocandi sunt, præscripta est certa regula, Actor. 6. Tit. 1. 1. Tim. 3. Hoc verò loco, quæritur, quorum voce & suffragiis electio & vocatio illa fieri debeat, vt statui possit esse diuinam, hoc est, Deum ipsum per illa media eligere, vocare, & mittere operarios in messem suam. Et sunt huius rei exempla in scriptura certa & manifesta. Act. 1. cum in loco Iudæ substituendus esset alius, Petrus negocium illud proponit in medio, non Apostolorum tantum, sed & reliquorum discipulorum, ita enim tunc vocabantur credentes, quorum numerus, qui simul congregati erant, quasi 120. erat. Et ibi Petrus ex scriptura proponit, qualem & quomodo eligere debeant, & adiunguntur orationes. Sortes verò mittuntur, quia non debeat esse simpliciter mediata, sed Apostolica vocatio, ideo postea in vocationibus non sunt sortibus vsi, Act. 6. cum eligendi & vocandi essent Diaconi, nolunt Apostoli soli ius vocationis sibi arrogare, sed conuocant Ecclesiam. Non autem prorsus se abdicant cura vocationis, & vulgi aut multitudinis cœcæ & confusæ libidini eam permittunt, sed sũt quasi gubernatores & moderatores electionis & vocationis: proponunt enim doctrinam & regulam, quales & quomodo eligere debeant. Et electi sistuntur coram Apostolis, vt illorum iudicio electio probetur, an rite facta sit, illi verò orantes, impositione manuum electionem approbant. Act. 14. Paulus & Barnabas in singulis Ecclesiis, quibus euangelizauerant, constituunt presbyteros. Non autem sib. solis, ius & autoritatem electionis & vocationis sumpserunt, sed Lucas vtitur vocabulo χειροτονήσαντες, quod 2. Cor. 8. de electione, quæ fit voce seu suffragiis Ecclesiæ vsurpatur, sumptum enim est à Græca consuetudine, qua suffragia porrectis manibus ferebantur, & significat, suffragiis aliquem creare, designare, aut consensum ostendere. Non igitur sine consensu Ecclesiæ, Paulus & Barnabas inuitis obtruserunt presbyteros. Et Actor. 15. cum eligendi essent, qui cum mandatis ad Antiochenam Ecclesiam mitterentur, inquit Lucas, visum est Apostolis & presbyteris, cum vniuersa Ecclesia eligere Barnabam & Silam. Illud verò in historia Apostolica vtile est obseruare, quod aliquando simul & ministri & reliqua Ecclesia coniunctim proponebant & eligebant, quos iudicabant idoneos, vt Act. 1. Aliquando Ecclesia proponebat & eligebat, Apostolorum verò iudicio subiiciebatur electio approbanda, Act. 6. Sæpe verò Apostoli, qui de his rebus melius iudicare poterãt, Ecclesiis proponebant, quos iudicabãt ad ministerium idoneos esse, & cum accederent suffragia & cõsensus Ecclesiæ, rata erat vocatio. Ita Paulus ad Ecclesias mittit Timotheum, Titum, Syluanum, &c. Ita Actor. 14. proponuntur presbyteri, in quos Ecclesia per χειροτονίας consentit. Interdum etiam quidam operam suam Ecclesiæ offerebant. 1. Timoth. 3. Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Semper tamen in legitima vocatione, tempore Apostolorum, aderat & requirebatur consensus Ecclesiæ, iudicium & approbatio presbyterij. Ita Titus in Creta præfectus fuit gubernandæ & moderandæ electioni presbyterorum, vt rite illa fieret, vtque ordinatione approbaret & confirmaret electionem rite factam. Vtitur enim Paulus Tit. 1. de cõstituendis presbyteris, eodem verbo quod extat Acto. 14. vbi simul mentio fit & χειροτονίας, & constitutionis presbyterorum. Et Tito præcipit, vt eos, qui in doctrina non sunt sani, nec docent quæ oportet, seuere arguat, hoc est, sicut clarius inquit 1. Timot. 5. Ne cito manus alicui imponas, ne cõmunices peccatis alienis, approbando scilicet electionem aut vocationem, non rite factam.

Exempla vocationis ministrorum in Apostolica historia.

Historia Apostolica de vocatione ministrorũ.

Hæc exempla Apostolicæ historiæ clare ostendunt, electionem seu vocationem pertinere ad vniuersam Ecclesiam, certo quodam modo, vt suæ in electione seu vocatione, sint partes & presbyterij, & populi. Et hæc Apostolica forma electionis & vocationis, retenta & vsurpata est, etiam postea in Ecclesia. Distinct. 24. extat Canon III. Concilij Carthaginensis: Nullus ordinetur clericus, nisi probatus vel examine Episcoporum, vel populari testimonio. Distinct. 62. Leo dicit, nulla ratio sinit, vt inter Episcopos habeatur, qui nec à clericis sũt electi, nec à plebibus sunt expetiti, nec à comprouincialibus Episcopis, cum metropolitani iudicio consecrati. Distinct. 67. Reliqui sacerdotes à proprio ordinentur Episcopo, ita vt ciues & alij sacerdotes assensum præbeant. Distinct. 24. ex Carthaginensi Concilio IIII. Episcopus sine consilio clericorum suorum, clericos non ordinet, ita vt ciuium conniuentiam & testimonium quærat. Distinct. 23. ex eodem concilio. cap. Qui Episcopus. Cum in his omnibus examinatus, inuentus fuerit plene instructus, tunc cum omni consensu clericorum & laicorum, & conuentu totius prouinciæ Episcoporum, maximeque metropolitani, vel authoritate, vel præsentia ordinetur Episcopus.

VIII. Quæstio. 1. citatur ex Hieronymo, sed est Origenis, cap. licet. Requiritur ergo in ordinando sacerdote, etiam populi præsentia, vt sciant omnes & certi sint, quod qui præstantior est in omni populo ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postea retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Distinct. 65. cap. Plebs: Presbyteros, Diaconos, & vniuersam turbam, vos Episcopos oportet sæpius conuocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis, vobis admonentibus, talem quærant personam, quam nulla contrarietas à constitutis possit reuocare rescriptis. Item Episcopos per Emilion non consecres, nisi post electionem vel consensum cleri & populi. Cap. Metropolitano: Omnium clericorum atque ciuium voluntate discussa, optimus ordinetur. Cap. Si in Plebibus: Archidiaconus cum clericis & populis ipsius plebis electionem faciat. Cap. Sacrorum Canonum: Carolus & Ludouicus Imperatores statuunt, vt Episcopi per electionem cleri & populi, secundum statuta Canonum eligantur. Hieronymus ad Rusticum Monachum: Ita viue in Monasterio, vt clericus esse merearis. Cum ad perfectam ætatem perueneris, & te vel populus, vel Pontifex ciuitatis, in clerum elegerit, age quæ clerici sunt.

De populi præsentia in ordinando sacerdote.

Hieronymus.

Ambro-

Ambrosius

Ambrosius lib. 10 Epist. 82. Merito vir tantus euasit, quem omnis elegit Ecclesia, & merito creditum quod diuino esset electus iudicio, quem omnes populi postulauissent.

In electione etiam principum autoritas adhiberi capta.

Postea cum Imperatores & reges, Christianam religionem amplexi essent, illorum etiam volútas, iudicium & authoritas, ad electionem & vocationem adhiberi & requiri cœpit, quia debent esse nutricij Ecclesiæ, & exéplo Iosaphat, Ezechiæ & Iosię, inspectio ipsis mandata est, vt ministeria Ecclesiæ recte constituantur & administrentur. Hac de re extant multi Canones distinct. 63. Apud Sozomenum lib. 7. cap. 7. Imperator in Synodo dat primum Nazianzeno & suffragantur ei omnes Episcopi. Et pulcherrimum modestię exemplum in cap. Valentinianus, describitur: vbi Synodus petit, vt imperator sapiens & pius existens, eligat seu proponat aliquem. Imperator verò respondet: Super vos est talis electio. Vos enim gratia diuina potiti & illi splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Et electioni postea præbuit assensum.

Quod verò quædam exempla veteris Ecclesiæ, videntur ab hac forma aliquantulum discedere, inde factum fuit. Pulcherrima enim hæc symphonia Episcoporum, clericorum, Christiani magistratus, & populi in electione & vocatione ministrorum Ecclesiæ, sæpissime turbata fuit. Clerici vel hæretici, vel schismatici, vel aliis affectibus deprauati, iure electionis sæpe abutebantur, vel illud sibi solis arrogabant. Ibi & magistratus & populus Christianus coacti fuerunt se interponere. Ita cũ post mortem Æluri, clerus sua authoritate Episcopum elegisset Petrum Monchum, Imperator Zenon adeo offensus est, vt quosdam etiam supplicio afficeret. Euagrius lib. 3. cap. 11. Cum Antiochiæ in absentia populi, Porphyrius à paucis Episcopis ordinatus fuisset Episcopus, secutus fuit atrox tumultus. Nice. lib. 13. cap. 30. Aulici etiam illo quasi iure suo sæpius abutebantur. Et ibi clerici se opposuerunt, cuius generis aliquot statuta extant, distinctio. 63. Omniũ verò modestissima est Caroli & Ludouici constitutio, quæ sic habet. Sacrorum Canonum non ignari, vt Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum ordini Ecclesiastico præbemus, vt Episcopi per electionem cleri & populi, secundum statuta Canonum eligantur.

Caroli & Ludouici constitutio de electione.

Populus etiam sæpissime iure suo ad tumultus, seditiones & varias confusiones abusus fuit. Ibi Episcopi & Christianus magistratus se opposuerunt, vt in electione Ambrosij. Et inde Canon Laodicenus dicit: Non est permittendum turbis, electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi. Apud Sozomenum lib. 7. c. 8. cum contraria essent Episcoporum & plebis suffragia, Imperator Nectarium elegit, & postea electio illa, à Synodo est rata habita. Non autem ideo vel populus, vel magistratus Christianus, simpliciter ab electione & vocatione exclusi fuerunt, sed addita fuit hæc moderatio, distin. 62. Docendus est populus, non sequendus. Nos quoq; si nesciant quid liceat, quidve non liceat, commonere eos, non his cõsensum præbere debemus. Decretum Leonis inquit: Vota ciuium, testimonia populorum, arbitrium honoratorum, electio clericorum, in ordinationibus sacerdotum cõstituantur. Item per pacem & quietem sacerdotes, qui futuri sunt, postulentur, teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus, & plebis. Item, Cleri plebisq; consensus, & desiderium requiratur. Et cap. Nosse: Conuocato clero & populo, talis ibi eligatur, cui sacri non obuenient Canones. Sacerdotum quippe est electio, & fidelis populi consensus adhibendus est, quia docendus est populus, non sequendus. In historia Tripart. plebs potuit eligere, & sua petitione aliquem offerre. Cyprianus vt Episcopus, lib. 3. Epist. & lib. 4. Saturum, Optatum & Celerinum proponit Ecclesiæ. Valerius Augustinum optans sibi coadiutorem & successorem, proponit illud populo. Et Augustinus ipse Epist. 110. Eradium se cupere successorem, proponit populo, oratione suauissima. Quia scio: inquit, post obitus Episcoporum per ambitiosos aut contentiosos solere Ecclesias perturbari, debeo quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere ciuitati. Et Augustini illa electio, à populo confirmatur, & illud insinuatur Theodosio & Valentiniano Augustis. Narrat etiam ibi Augustinus, exemplum de Seuero Mileuitano, qui putarat sufficere, vt successorem suum apud Clericos designaret, & apud populum exinde non locutus erat. Inde verò orta fuit postea perturbatio. Et Augustinus de hoc facto inquit: Minus tamen aliquid factum erat. Cyprianus formam electionis, quæ suo tempore fuit, ita describit libro 1. Epist. 4. Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, cum ipse maxime habeat potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de diuina autoritate descendere, vt sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Et paulò post: Coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit & ostendit, non nisi sub populi assistentis cõscientia, fieri oportere, vt plebe præsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quę omniũ suffragio & iudicio fuerit examinata, quod postea secũdum diuina magisteria obseruatur in actis. Ibidem: Ordinari nonnunquam videmus indignos, non secundum Dei voluntatem, sed humanam pręsumptionem, & hæc Deo displicere, quæ non veniant ex legitima & iusta ordinatione, Deus ipse manifestat per Oseam Prophetam, dicens: Sibimet ipsi Regem constituerunt, & non per me. Propter quod diligenter de traditione diuina & Apostolica obseruatione, seruandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ, proximi quinque conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit, &c. Idem lib. 1. Epist 3. dicit, populi suffragium, & coepiscoporum consensum, esse diuinum iudicium.

Augustinus. Cyprianus de forma electionis sui temporis.

Quia verò non commode poterat vniuersa populi turba semper conuocari, & singulorum suffragia exquiri, obseruatus fuit mos ille apud Christianos, annotante Lampridio in vita Alexandri, q. od eorum nomina, qui eligendi & vocandi propositi erant, ante ordinationem publice proponebantur; & monebatur populus, vt si quis quid haberet contra ordinandum, id proferret & proponeret. Et breuiter, iuxta Gregorij sententiam, semper grauis

abusus iudicatus fuit, si quis inuitis & non petentibus detur. Hæc est Apostolicæ primitiuæ & veteris Ecclesiæ sententia, de legitima electione & vocatione ministrorum verbi & sacramentorum, quæ sententia locum habet in illis Ecclesiis, quæ iam verbo Dei constitutæ sunt: vbi presbyterium est, amplectens eam, qui secundù doctrinam est, fidelem sermonem, magistratus pius, populus intelligens doctrinam, & amans pietatis. Vbi verò tempore Apostolorum sacerdotes erant idololatræ, magistratus impius, populus ambulans in tenebris, ibi primò per talem electionem, nó potuit constitui ministerium, sed eo proficiscebantur vel Apostoli, vel mittebant alios, alibi ante electos, vt primum fundamenta ponerent. Ita Act. 13. Paulus & Barnabas mittuntur ad gentes. Et Act. 11. vsque ad Phœnicen & Cyprum ita propagatur Euangelium, & quidé Antiochiæ gentibus ita primum proponitur. Ita Paulus plures circa se habuit, quos huc illuc mittebat ad Ecclesias. Vbi verò aliquantulum fundatæ erant Ecclesiæ, mox eo quem iam diximus modo ministeria in Ecclesiis constituebantur, Act. 14. Et cum ibi magistratus & sacerdotes manerent in idololatria, nihilominus legitima erat vocatio, quæ fiebat à sinceris Doctoribus, vna cum fideli populo. Ita Iosaphat Pontificibus & sacerdotibus partim cessantibus, partim lucos, excelsa, &c. colentibus, populo ambulante in tenebris, ipse ministeria constituit, 2 Paral. 17. & 19. Hanc recitationem ideo institui, vt ostenderem nostras Ecclesias restituisse veram & legitimam formam electionis & vocationis, quæ visitata fuit in Apostolica, primitiua & veteri Ecclesia, vtq; ex antithesi eo clarius perspiceretur, qualis sit Pontificiæ Ecclesiæ ordinatio. Ex his enim quæ iam diximus, planum erit examen Tridentini decreti, de legitima vocatione & missione ministrorum verbi & sacramentorum. Statuit igitur quartum capitulum & 7. Canon, eos legitimo esse verbi & sacramentorum ministros, qui vocati, ordinati & missi sunt à solis Pontificiis Episcopis & ipsorum suffraganeis, nec requiri vel fidelis populi, vel pij magistratus consensum, siue vocationem, siue autoritatem. Imo anathema denunciant, si quis dixerit ad legitimam vocationem requiri, fidelis vel populi, vel magistratus consensum. Atqui iam clare ostendimus, illam ipsam legitimæ electionis seu vocationis formá, quæ Tridenti anathemate damnatur, esse Apostolicæ, primitiuæ, & veteris Ecclesiæ: Sed meminerimus Tridétinis patribus, à Romano Pontifice commissam esse hanc curam, nó vt Apostolicæ & veteris Ecclesiæ disciplinam restituát, sed vt præsentem statum regni Pontificij quoque modo cóserueut & stabiliant. Hoc igitur quod hactenus factitarunt, volunt in posterum impune sibi licere, vt scilicet homines qualescunq;, fauore, prece vel precio habiles redditos, sine petitione, consensu & vocatione, vel fidelis populi, vel pij magistratus, Ecclesiis præficere, & populo incognitos obtrudere possint. Suffraganei verò, ne quidem quærere dignantur de vocatione, modo quia præbendam sibi compararit & suffraganeo pecuniam offerat pro ordinatione. Et non pudet bonos scilicet illos patres, ea quæ manifestissime, & aduersa fronte pugnant cum ipsa scriptura, & cum vera antiquitate, verbo saltem confirmare, & mox anathema subiicere. In nostris verò Ecclesiis ministri verbi & sacramentorum, non tantummodo à populo & seculari magistratu vocantur & instituuntur, sicut

4. cap. & 7. Canon de vocatione.

Suffraganei Pontificij.

Tridentinum Capitulum fingit, sed accedit grauissimum iudicium, examé & comprobatio veri presbyterii. Et hanc esse legitimam vocationem, multis iam ostendimus. Sed quare, inquiunt, non petitis ad ordinationem à nostris Episcopis? Respódeo. Si veri essent Episcopi, & profiterentur sanam doctrinam, recte hoc sibi arrogarent. Iam verò sunt hostes & persecutores veræ doctrinæ. Num igitur lupo pastor peret sibi committi curam gregis? Et neminem ordinare volunt, qui sit sanæ doctrinæ, nisi prius eam abiiciat & abiuret. Nec eos, qui legitime iuxta formam Apostolicam vocati sunt, ad ordinationem admittunt, ne inde regno ipsorum præiudicium generetur. Nec ad ministerium verbi & sacramétorum, sed ad impium Missæ sacrificium suos ordinant. Impiis etiam obligationibus ordinatos suos illaqueant, & blasphemum suorum christma adhibent. Grauissimas igitur & iustissimas habemus causas, quod ab hostibus sanæ doctinæ non petimos ordinationem. Sed, inquiunt, fures & latrones sunt, qui non sunt ab ordinaria Ecclesiastica potestate vocati, ordinati & missi. Erunt ergo fures & latrones, Apostoli, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Presbyteri, Diaconi Apostlicæ Ecclesiæ, qui non Pontificibus, penes quos tunc erat ordinaria Ecclesiastica potestas, ordinati sunt; & eadé illa quæstio est, qua Pontificij olim exagitarunt ministerium Baptistæ, Ioan. 1. & ipsius Christi, Mat. 21. Quis tibi hanc potestatem dedit?

DE MATRIMONIO.

SESSIO VIII. SVB PIO IIII. 1563.

Matrimonij perpetuum indissolubilémque nexum primus humani generis parens, diuini Spiritus instinctu pronunciauit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autem vinculo, duos tantummodo copulari & coniungi Christus Dominus apertius docuit, cum postrema illa verba, tanquam à Deo prolata referens, dixit: Itaque iam non sunt duo sed vna caro, statimq; eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronunciatam, his verbis confirmauit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesq; sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quod Paulus Apostolus innuit dicens: Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, mox subiungens: sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico, in Christo, & in Ecclesia.

Cum igitur matrimonium in lege Euangelica, veterib. connubiis per Christum gratia præstet, merito inter nouæ legis sacramentum annumerandum, sancti Patres nostri, concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt. Aduersus quam impij homines huius seculi insanientes, non solum perperam de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu Euangelij, libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesiæ Catholicæ sensu & ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena, scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christifidelium iactura. Quorum temeritati sancta & vniuersalis synodus cupiens occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumq; errores decernens anathematismos.

CANON I.

Si quis dixerit, matrimonium non esse vere & proprie vnum ex septem legis Euangelicæ sacramentis, à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam inuectum, neque gratiam conferre, anathema sit.

EXA-

EXAMEN.

Principalis huius decreti quæstio est, an matrimonium sit Sacramentum noui Testamenti. Omnium autem & simplicissima & rectissima est ratio explicationis, si prius de re ipsa dicatur. Postea enim de appellatione, facilis erit ratio. Mirum autem est quod Pontificij propter appellationem Sacramenti, quam contendunt matrimonio tribuendam esse, sicut Baptismo, & Cœnæ Dominicæ, videri volunt dignitatem status coniugalis magis ornare quam nos, cum extent publicæ ipsorum querelæ & criminationes, quod nimiũ magnificis encomiis matrimonium à nostris ornetur. Ipsi vero ad coniugium accommodare nõ verentur has sententias: Qui in carne sunt, Deo placere non possũt. Atque ideo fingunt Spiritum sanctum in ministris verbi & Sacramentorum, ferre non posse honestũ matrimonium, quia scilicet scriptum In: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Item, Mundamini qui fertis vasa Domini. Et tamen fortiter disputant, matrimonium esse vnum ex septem Sacramentis. Tales scilicet matrimonium, dignitatis suæ patronus sortitum est qui sacerdotibus suis centum potius prostibula, successiue tamen, sicut Coloniensis ille inquit, quam vnicam legitimam coniugem concedunt.

De dignitate matrimonij. Quia igitur prætendunt, se Matrimonium inter Sacramenta Ecclesiæ numerare: propter asserendam & illustrandam eius dignitatem, breuiter recitabo præcipua capita, de eius dignitate & sanctitate, quæ ex verbo Dei, Ecclesiæ nostræ & discunt & docent. Fuit igitur coniugium etiam inter gentes, sicut & hodie inter infideles verum contrai matrimonium, sed illi politicam tantum constitutionem esse existimant, licet lex naturæ, monstrans vagos concubitus, stupra & adulteria esse contra naturã, ostendat, quanquam valde obscure, & aliquid maius quàm humanum inuentum. Ecclesia vero ex verbo Dei discit & intelligit, ipsum Deum esse authorem coniugij, quod in ipso Paradiso, quando natura humana ante lapsum, sine peccato & miseriis, integra & beata adhuc erat, instituit. Quam institutionem & eius benedictionem, statim post lapsum, & postea post diluuium repetiuit, & naturæ etiam lapsæ confirmauit: Genes. 4. & 9. Filius etiam Dei in nouo Testamento, primam illam institutionem nec abrogat, nec mutat, sed repetit & confirmat, nec verbis tantum, Matth. 19. sed & præsentia sua & primo miraculo in nuptiis edito. Ioan. 2. Postea Apostoli, doctrinam illam multis sententiis & concionibus illustrarunt.

Deus copulator coniugum. Secundo, Deus non tantum instituit matrimonium vt homines ipsi, coniugali illa coniunctione se consocient, sed sicut Deus primus paranymphus fuit, qui Euam adduxit ad Adamum, & primos coniuges ipse copulauit. Genes. 2 ita Christus affirmat, Deum adhuc hodie esse, qui coniuges legitimo matrimonio coniungit & copulat, quando iuxta verbum ipsius conueniunt. Quod Deus, inquit, coniunxit, homo non separet. Et vtitur verbo, quod proprie non coniugali coniunctione dicitur. Ita Tobiæ 7. Raguel tradens Tobiæ filiam suam, inquit: Deus Abraham, Deus Isaac & Iacob, vobiscum sit: & ipse coniungat vos, impleátque benedictionem suam in vobis. Et Genes. 24. Abraham mittens seruum, vt Isaac vxorem adducat, verbis dulcissimis inquit: Dominus cœli & terræ, qui locutus est mihi, &c. ipse mittet Angelum suum ante te, & accipies inde vxorem filio meo. Et seruus postea orat: Domine Deus Domini mei Abraham, occurre obsecro mihi hodie, fac misericordiam, & ostende, quam præparasti seruo tuo Isaac, &c. Hæc proponenda sunt in Ecclesia, vt in timore Domini, eius fide & inuocatione, matrimonia contrahantur, quia Deus non tantum author, sed & conciliator est matrimonij. Ita Prouer. 19. Domus & diuitiæ à parentibus, à Domino vero vxor prudens datur. Et Syra. 26. Pars bona, mulier bona, quasi pro hæreditate timentium Dominum dabitur. Donum Dei est mulier bona, &c. Eccle. 7. Inueni amariorem morte mulierem, qui placet Deo, effugiet illam, qui autem peccator est, capietur ab illa, Malach. cap. 2. ex hoc fundamento coniuges grauissime admonet debitę beneuolentię: Non accipiam placabile quid de manu tua. Quam ob causam? quia Dominus testificatus est inter te & vxorem tuam, & hæc socia tua, & vxor fœderis tui. Significat autem עוּד testificando aliquid confirmare & stabilire. Ideo non quæuis coniunctio, sed quæ verbo Dei non repugnat, legitima est, & Deo probatur. Ita Leuit. 18. Genes. 6. Esdr. 10. Nehem. 13. Luc. 17. Mar. 6. improbantur coniunctiones etiam coniugales, quæ non sunt legitimæ.

Tertio, Ex illa diuina coniunctione, coniugium nõ est vt reliquæ politicæ societates: quæ sicut mutuo consensu contrahuntur, ita mutuo dissensũ rursus dissoluuntur, sed est coniunctio indiuidua, & nexus indissolubilis. Quod enim Deus coniunxit, homo non separet. Et quidem Scriptura affirmat, esse coniunctionem multo arctiorem, quam sit parentum & liberorum, dicit enim: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suę: vt qui duo sunt, fiant vna caro. Significat autem דבק adhæsionem, seu coniunctionem, quę fit per complexum amoris affectu ardentissimo, vt Genes. 34. de Sichem amante Dinam. 3. Regum 11. de amore Salomonis. Psal. 63. Adhæsit anima mea post te. Dicitur autem proprie verbum illud de coniunctione cutis, carnis, ossium, Iob. 19. Cuti meæ & carni meæ adhæsit os meum, 29. Lingua adhæret palato. Psalm. 102. Adhæret os meum cuti meæ. Atq; ex illa verbi significatione intelligi potest, quod Deus affirmat esse talem adhæsionem: Vt qui sunt duo, fiãt vna caro. Et Paulus dicit: Nemo carnem suam odio habet. Iere. 13. inquit Dominus: Sicut adhæret cingulum ad lumbos viri, ita faciam adhærere ad me omnẽm domũ Israel. Sed Deus nõ ex cingulo Adæ, sed ex costa formauit vxorẽ, vt ostendatur coniunctio arctissima. Solomon Prouer. 18. dicit, amicum sæpe arctius adhærere quam fratrem. Sed in coniugio arctior est copulatio, quàm parentum & liberorum. Relinquet enim patrẽ & matrem, &c. Grę̨ci reddiderunt per verbum προσκολλᾶσθαι: quod vsurpatur, quando duo quædam glutino ita committuntur, vt quasi vnum fiant. Ita vsurpatur Isa. 41. Hinc Paulus docet, neutrum cõiugium habere potestatem sui corporis, 1. Cor. 7. item, Qui vxorem diligit, seipsum diligit.

Quarto, Scriptura etiam explicat causas, quare Deus societatem illam coniugalem instituerit, Angelorum enim agmina simul condidit: sed certo consilio voluit conseruationem & multiplicationem humani generis, fieri per propagationem generationis, vt in ea præsentiam, sapiẽtiam & bonitatem ipsius conspiceremus. Et in pia educatione liberorum voluit esse prima Ecclesiæ plantaria: vn-

de domesticæ Ecclesiæ apud Paulum nominantur. Exercitia enim fidei, inuocationis, charitatis, patientiæ, & totius deniq; pietatis, quasi in rudimentis exerceri voluit, in domestica societate, vt inde latius propagaretur. Qui enim domui suæ nō bene præest, quomodo is Ecclesiam Dei gubernaret? 1. Tim. 3. Item: Qui domesticorum curam non habet, infideli deterior est. Et ipsa coniugij institutione ostendit, se esse mentem castam, & vagas libidines odisse. Ideo enim illis, qui donum cōtinentiæ non habent, certas leges coniugij tradidit & præscripsit. Deinde aliam causam instituti coniugij, Deus ipse dulcissimis verbis exponit, Genes. 2. Nō est bonum, hominem esse solū, faciamus ei adiutorium, quod sit quasi coram ipso, & circa ipsum. Erant quidem omnia animalia creata ad ministerium hominis: sed non inueniebatur adiutorium, quod esset coram ipso. Propter mutuum igitur obsequium, & mutuam subleuationem, Deus instituit cōiugium, vt communia essent, siue læta, siue tristia.

Ephes. 4. Melius est esse duos quam vnum, habēt enim emolumentum societatis suæ. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Eccl. 9. Perfruere vita cum vxore quam diligis, cūctis diebus vanitatis tuę, hæc enim est pars in vita, & in labore tuo, quo laboras sub sole. Syr. 26. Gratia mulieris delectabit virū suum, & ossa illius impinguabit. Gen. 3. Desiderium vxoris ad virum. Eph 5. Maritus vxorem diligit & fouet, vxor virum reueretur.

Postremò vsum coniugij in natura lapsa, Deus voluit etiam remediū esse contra incontinentiam. 1. Cor. 7. Propter fornicationē, vnusquisq; vxorem suam habeat, & vnaquæq; suum virū. Item, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram. Si non continent se, nubant, melius est enim nubere, quam vri. Et hoc est, quod veteres dicūt, matrimonium ante lapsum institutum fuisse in officiū, post lapsum, datum esse in remedium. Augustin. inquit: Quod sanis est ad officiū, ægrotis est ad remedium.

Quintò, certum & notum est & hoc ex scriptura, Deum sua benedictione, & variis donis gratiæ, sicut Paulus Rom. 12. de gratia loquitur, adesse casto & pio coniugio. Quos enim Deus coniungit, illis benedicit, Gen. 1. Nec tantum in natura integra benedictio promissa est coniugio, verum etiam naturæ lapsæ repetita & confirmata est, Gen. 9. Complectitur autem illa benedictio. Primò, fœcunditatem & generationem iuxta dictū: Crescite & multiplicamini. Secundò, felicem statum vxoris & liberorum, Psal. 128. Vxor tua sicut vitis fructifera, filij sicut nouellæ oliuarū. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum: vt videas filios filiorum tuorum, & Ps. 127. Ecce hæreditas Domini, filij: beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis, nō confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Tertiò, cōplectitur successum in œconomia & Politia. Ps. 128. Labores manuum tuarū manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum, vt videas bona Ierusalem, omnibus dieb. vitæ tuæ, pacem super Israel. Psal. 127. Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Et hoc est, quod prima benedictio inquit, Genes. 1. Subiicite terram, & dominamini super omnia, quę in terris mouentur. Quartò, huic verò benedictioni, propter lapsum, admixta est quædam crucis difficultas & acerbitas: Gene. 3. sicut in remediis, quale cōiugium post lapsum factum est, solent austera & acerba quædam misceri. Sed illa acerbitas, timentibus Deum mitigatur patientia, consolatione, auxilio, & liberatione diuina. Sicut præsentia Christi in nuptiis, Io. 2. vtrunq; ostendit, & crucem, & consolationem. Habet præterea coniugium ex diuina institutione & hoc priuilegium, siue hāc gratiā, quod est genus vitæ sanctum & Deo placens. Cūque concubitus extra coniugiū, sit abominatio coram Deo, scortatores enim & adulteros iudicabit Dominus: In cōiugio honorabiles sunt nuptiæ in omnibus, & κοίτη ἀμίαντος. Heb 13. Si acceperis vxorem, nō peccasti, si nupserit virgo, non peccat, 1. Cor. 7. imò in piorum coniugiis vocatur sanctificatio & honor, 1. Thes. 4. Ita 1. Tim 2. tribuitur mulieribus parientibus, sanctificatio & castitas. Et Tit. 2. vxores amantes liberorum, vocantur castæ, 1. Pet. 3. mulieres subiectæ viris vocantur sanctæ, & sperantes in Deum, 1. Cor. 7. cohabitatio mulieris fidelis, cum viro infideli pronunciatur sancta esse: Et ibi dicit, ipsam generationem, quæ alias immunda esset in coniugio, & præsertim fidelium, sanctā esse, 1. Tim. 2. affirmat mulierem saluari per generationem, si manserit in fide. Est & hæc gratia Dei in coniugio, quod Deus coniugum animos coniūgit, vt & velint & possint indiuiduam illam vitæ societatem colere, fidē coniugalem seruare, in nexu illo indissolubili manere, vtque cōplexus affectuū inter coniuges arctior & ardentior sit, quam inter parentes & liberos, iuxta dicta: Relinquet patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, vt sint quasi vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Illam etiam gratiam Deus coniugibus Deum timentibus, & in via eius ambulantib. largitur, vt vir vxorem diligat, curet, foueat, & honorē ei, tanquam vasi infirmiori tribuat. Ephes. 5. & 1. Cor. 3. vtq; mulieris desideriū sit ad virum, Genes 3. reuerenter se viro subiiciat, Ephes. 5. & sit viri adiutorium, Genes. 2. exhilaret cor mariti, Syr. 26. & Prou. 31. & breuiter, gubernatione spirit⁹ Dei opus est coniugibus, vt in vera concordia suū quisque officiū faciat, mutuas infirmitates tolerēt, communes difficultates subleuent, liberos pie educent domum gubērnent, operas œconomicas faciant, & crucem patienter tolerent: vtq; cohabitatio sit secundum scientiam, 1. Pet. 3. & in Domino, 1. Cor. 7 Hæc pij coniuges petunt à Deo, & Deum hanc gratiam largiri petentibus, non est dubium.

Postremò, coniugiū dulcissima imago est Christi & Ecclesiæ, sicut explicationem illam tradit Paulus Ephes. 5. Viri diligite vxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Vxores subditæ sitis viris, sicut Ecclesia Christo subiecta est. Quod enim ex latere dormientis Adæ, formatur Eua, vt sit os ex ossibus eius, caro de carne eius, hoc veteres pie interpretantur, fuisse significationem & prænunciationem, fore vt filius Dei, quasi relicto patre descendens de cœlis, nostram naturam assumeret, fieret caro de carne nostra, accepta serui forma, fieret in similitudine hominum, vt ita peccatum in carne damnaret. Et rursus ex dormitione, hoc est, ex passione & morte Christi, nascatur Ecclesia, eductis ex latere eius sacramentis, quibus generetur, ædificetur, & Christo fide ita vniatur, vt simus membra corporis eius, & ex ossib. eius. Quod igitur Adam dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam, hoc Paulus pronunciat magnum mysterium esse, in Christo & in Ecclesia. Dulcissima igitur imago redemptionis, est in ipso coniugio proposita. Et quæ suauior posset pictura esse,

Coniugium imago Ecclesiæ.

esse, quam sancta & grata Deo sint mutua coniugum officia, quam quod Paulus affirmat, virum diligentem vxorem, assimilari Christo diligenti, redimenti & sanctificanti Ecclesiam, & vxorem subiicientem se viro, imitari & exprimere exemplum Ecclesiæ, subiicientis se Christo?

Hæc amplissima doctrina, de dignitate & sanctitate coniugij, in nostris Ecclesiis, ex verbo Dei diligenter proponitur & inculcatur, quam ideo paucis hoc loco repetere volui, ne quis existimet, nos vel minus honorifice de coniugio sentire, vel de eius dignitate cupere aliquid detractū, quando contendimus, non esse ita vere & proprie sacramentum N. Testamenti, sicut est baptismus, & cœna Domini. Si igitur disputatio in hoc tantum cardine verteretur, matrimonio tribuendam esse appellationem sacramenti, propter hanc causam, vt esset cōmonefactio de tota illa doctrina, de dignitate matrimonij, de qua hactenus diximus, vtque contra omnes doctrinas dæmoniorū, appellatio sacramēti, quasi in illustri loco collocaret coniugiū, & moneret, præclarius & augustius in Ecclesia de cōiugio sentiēdum & loquendū esse, quam apud Ethnicos, quibus doctrina verbi Dei ignota fuit, vtque ipsos cōiugatos, officij sui admoneret, & in cruce cōsolationem mōstraret. Si hoc, inquam, tantùm à Pontificiis quæreretur, & ageretur in hac disputatione, facile posset de appellatione conueniri. Est enim sacramenti appellatio ἄγραφος, & late patens: sicut suo loco ostendimus. Ideo Apologia cōfessionis VVittenbergensis inquit: Quia coniugium est sanctum vitæ genus diuinitus institutum & commendatum, libenter ei tribuimus nōmen sacramēti. Sed hoc modo multo plura numeranda erunt sacramenta, quam septem. Habēt enim reliqua etiam pia genera vitæ, mandatum Dei, & promissionem. Aliter etiam in illis vitę generib. pij versantur, quàm ethnici. Quis verò ideo contenderet, agriculturam, pecuariam, &c. etiam numerāda esse inter Ecclesiæ sacramenta? Nec verò in nouo primum Testamēto institutum est matrimonium: imò Christus traditionē suam de matrimonio, disertis verbis refert ad primam illam institutionem: Non legistis, inquit, quia qui fecit hominem ab initio, &c. Et in quęstione de polygamia & de Iudaicis diuortiis, non nouum aliquid Christus instituit, sed restituit doctrinam, ad primæuam institutionem: Ab initio, inquit, nō fuit ita, sicut postea in polygamiis & temerariis diuortiis factū est. Certum etiam est, piis veterum cōiugiis defuisse illam matrimonij gratiam, de qua diximus scripturam loqui. Nec dubium est coniugium in Ecclesia semper fuisse mysterium coniunctionis Christi & Ecclesiæ, etiam tempore V. Testamenti. Nam Oseæ 2. Dominus dicit: Spōsabo te mihi in sempiternum, in iustitia, iudicio, misericordia & fide. Et Solomon ex professo epithalamium scripsit, harum nuptiarum in Christo & Ecclesia. Paulus enim Ephes. 5. illud quod Adam de suo matrimonio in principio creationis, Genes. 2. dicit, pronūciat esse mysterium illud magnum in Christo & Ecclesia. Vanum igitur est, matrimonium esse peculiare sacramentum N. Testamenti. Omnia enim, quæ existimantur esse de ratione sacramenti, conueniunt piorum cōiugiis, etiam in V. Testamento. Nam quæ in polygamia & in diuortiis, à quibusdam factitata sunt, Christus pronunciat præter primæuam institutionem facta esse, inquit enim, ab initio non fuit sic. Nec omnes sancti V. Testamenti fuerunt polygami. Et tamen in ipsa etiam veterum polygamia, Augustinus quærit mysterium Christi & Ecclesiæ, de bono coniugali c. 18. Quicquid igitur fit de generali vsu appellationis sacramenti, vt quicquid sacrum aliquid significat, & habet mandatum & promissionem Dei, sacramentum appelletur, hoc certū & manifestum est, matrimonium non esse vere & proprie sacramentum, ea ratione, sicut est baptismus & cœna Domini. Et hæc distinctio omnino necessaria est in Ecclesia, ne sacramenta, quæ diuinitus instituta sunt, vt sint media, seu organa applicationis & obsignationis promissionis de remissione & vita æterna, confundantur cum aliis ritibus.

Sacramēti appellatio large patens.

Baptismus enim & cœna Domini, adiunctam habent promissionem de applicatione & obsignatione gratuitę reconciliationis & remissionis peccatorum, singulis qui fide sacramentis illis vtuntur. Talem certe promissionem, coniugium nō habet. Nec opus est, vt vxorem ducat, qui cupit sibi sacramentum applicari & obsignari gratuitam reconciliationem cum Deo. Multi etiam vxores ducūt, qui Deo non sunt reconciliati. Et breuiter, coniugium non est organon à Deo in hoc institutum, vt per illud offeratur, applicetur, & obsignetur promissio gratuitæ reconciliationis cum Deo. Hoc discrimen illustre est, & necessario retinendum.

Ipsa etiam sacramenti definitio, quæ requirit externum, materiale & visibile Symbolū seu elementum, non potest matrimonio conuenire. Scholastici enim vix fingendo excogitare possunt, quam velint ponere materiam in sacramento matrimonij. Richardus dicit, verbum primò prolatum (vt, accipio te in meam) esse materiam, & verbū secundo prolatum (vt, accipio te in meum) esse formam, vel è contra, vt scilicet verbum viri, aliquando sit materia, aliquando forma. Quid verò ineptius fingi potest, quando de sacramentorum materia disputatur? Canonistæ disputant, consensum esse materiam, verba verò exprimentia consensum, esse formam. Quidam volunt, sic vt in pœnitentia actus pœnitentis sunt materia, ita etiam actus venientium matrimonio, esse materiam, & consensum esse formam. Qualia verò hęc monstra sunt opinionū, quæ inde oriuntur: quod propter præsumptam opinionem (matrimonium esse sacramentum) conantur definitionem sacramenti accommodare ad matrimonium? Animaduertit hoc Gropperus, ideo disputat, formam in sacramento matrimonij, esse verbum illud: Quos Deus coniunxit, &c. Elementum verò esse exteriores gestus & actus, quibus cōiuges in nomine Domini copulantur, & quibus ipsi inter copulandū profitentur, se posthac in vna carne futuros. Minus hæc absurda sunt, quam vel scholasticorum vel Canonistarum disputationes. Sed vt sit aliquid sacramentum, non sufficit vt adsint & adhibeātur externi aliqui gestus & actus. Talia enim externa symbola adhibentur, etiam quando reges coronantur, quando principes feuda accipiūt, quando in Scholis gradus conferuntur, imo quando sutores aliquem in collegium suum recipiunt. Num verò ex singulis, peculiaria sacramenta fabricanda erunt? Requiritur igitur ad sacramentum, vt materia elementum seu externū symbolum, sit à Deo institutum, præscriptum & mandatum, vtque vsui eius addita sit promissio. Quod Gropperus de externis copulationis ritibus ostendere non poterit. Et hæc cum ita se habeant, ideo Tridentina Synodus fortiter quidem vsque ad anathematis denun-

Disputatio Pont. de materia matrimonij.

ciationem asseuerat, matrimoniū esse vere & proprie vnum ex septem legis Euangelicæ sacramentis, quæ vero sit sacramenti huius, vel materia, vel forma, ne verbulo quidem meminit, quod tamen in alijs sacramentis fecerunt. Vel igitur incerti sunt de materia & forma huius sacramenti, vel liberum voluerunt cuiuis relinquere, vt fingat qualem velit, siue materiam siue formam, modo credat matrimonium esse nouæ legis sacramentum. Et hoc argumentum Lector bene consideret.

Sed Tridentinum Capitulum dicit, Paulum numerare matrimonium inter sacramenta Ecclesiæ. Paulus enim dicit: sacramentum hoc magnum est in Christo & in Ecclesia, Ephes. 5. Ego verò putassem satis esse, quod scholastici propter linguarum ignorantiam in illo loco Pauli hallucinati essent. Sed vt video, Tridentinos Patres nihil pudet, quod ad conseruandum statum regni Pontificij facit. Ideò quia vetus interpres in illo loco habet vocabulum sacramenti, & sequitur, in Ecclesia: mox concludunt, matrimonium esse sacramentum Ecclesiæ, seu noui Testamenti. Atqui Paulus habet μυστήριον, quam vocem interpres sæpe reliquit, aliquando verò sacramentum reddidit. Significat autem μυστήριον, vel rem ipsam spiritualem & arcanam, vel externum Symbolum, significans aliquid arcani. Num verò tot sacramenta numerabimus, quot rebus appellatio mysterij in scriptura tribuitur? Decretum de redemptione, vocatur mysterium, Eph. 1. de vocatione gentium. Ephes. 3. de resurrectione mortuorum, 1. Cor. 15. de conuersione Iudæorum. Roman. 11. mysterium septem stellarum, & candelabrorum. Apocal. 1. imò est mysterium iniquitatis, sedens in templo Dei, 2. Thess. 2. Sacramentum meretricis Babylonicæ, Apocal. 18.

Arg. Trident. ex Paulo.

Paulus itaq; nihil aliud dicit, quam coniunctionem coniugalem, quam Adam verbis describit, esse mysterium magnum, non in se, sed quia significationem habeat, & imaginem gerat arcanæ coniunctionis Christi & Ecclesiæ, hoc scilicet, quod Adam dicit de coniugali coniunctione, est mysterium illud magnum, ego verò dico in Christo & in Ecclesia. Duo enim dicta ibi conferuntur, & quod Adam dixit de coniugali coniunctione, & quod Paulus dicit de arcana coniunctione Christi & Ecclesiæ.

Ita Augustinus in 2. c. Ioh. tract. 9. inquit: Ne quis istam magnitudinē sacramenti in singulis quibusq; hominibus, vxores habētibus intelligeret: Ego autem dico inquit, in Christo & Ecclesia. Quod est hoc sacramentum magnum? Erunt duo in carne vna. Sic ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, vt essent duo in carne vna.

Si verò coniugium propter hanc causam, quia mysterium est, numerandum est inter sacramenta Ecclesiæ: eadem opera in numerum sacramentorum referenda erunt omnia, in quibus Spiritus S. similitudinem aliquā & imaginem proponit & celebrat, Christi & Ecclesiæ. Quàm frequens in scriptura est imago pastoris & ouium, & quam dulcis est eius accommodatio ad Christum & Ecclesiam? Num igitur propterea pecuaria, sanctum quidem & innocens vitæ genus, sacramentum erit N. Testamēti, sicut baptismus & cœna Domini? Regnum Dauidis imago fuit spiritualis regni Christi, nec tamen propterea numeratur inter sacramēta. Neque enim quicquid vel mysterium, vel mysticam significationem continet, statim sacramentum est noui Testamenti, sicut baptismus & cœna Domini. Et veteri Ecclesiæ prorsus ignota est hæc disputatio, matrimonium esse sacramentum N. Testamenti, sicut est baptismus & cœna Domini. Augustin. defensurus coniugium aduersus Hieronymi criminationes, disputat tria esse coniugij bona, prolem scilicet, fidem coniugalem & sacramentum. Intelligit autem sacramentum mysticam significationem cōiunctionis Christi & Ecclesiæ. Et propter illud sacramentum, dicit in N. Testamento polygamiam non esse licitam, sed legitimas nuptias esse coniunctionē indissolubilem vnius viri & vnius fœminæ. Ita de fide & operibus, c. 7. inquit: In Ecclesia, nuptiarum non solum vinculum, verum etiam sacramentum ita commendatur, vt non liceat vxori virum alteri tradere. Et de bono cōiugali. c. 18. inquit: In nostrarum nuptijs plus valet sanctitas sacramēti, quam fœcunditas vteri. Et quam modeste loquitur, cum inquit: Quod in Christo & in Ecclesia est magnum, in hic singulis quibuscunq; viris & vxorib. est minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis sacramentum. Hoc verò modo & hoc sensu Augustinus pronunciat etiam polygamiam veterum, fuisse sacramētum, de bono cōiugali, c. 18. Sicut sacramentum pluralium nuptiarū illius temporis significauit futuram multitudinem Deo subiectā in terrenis omnib. gentibus, sic sacramentum singularium nuptiarum nostri temporis, significat vnitatem omnium nostrorū subiectam Deo futuram in vna cœlesti ciuitate. Longe aliud igitur Augustinus intelligit, quando loquitur de sacramēto matrimonij, quā quando Pontificij disputant matrimonium esse vnum ex septem sacramentis N. Testamenti, vere & proprie, sicut est baptismus & cœna Domini: Fumos igitur Pontificij vendūt, quando disputationes suas de sacramento matrimonij, ex Augustino cōfirmant, eo quod ipse matrimonio tribuerit appellationem sacramēti. Maior verò adhuc impudētia est Tridentini capituli, quod fingit, omnes Patres semper ita docuisse, cum ante Augustini ætatem, non facile ostendi possit, vel generalem appellationem sacramenti tributam matrimonio.

August. de sacramento matrimonij.

Et inter scholasticos Durandus disputat, matrimonium non esse vniuoce sacramentum, sicut alia sacramenta nouæ legis, & concludit, non esse sacramentum stricte & proprie dictum.

Eiusdem generis est, quod Tridentinum Capitulum dicit, Concilia semper ita docuisse. Quæ verò sunt illa Concilia?

Num Apostolicum, num Nicenum, num Ephesinum? &c. Nullum certe ex vetustiorib. Conciliis numerare possunt. Sed recentia producunt. Constantiense scilicet, & Florentinum. Vincentius Lyrinensis tradit, illud esse catholicum, quod semper, quod vbiq; & ab omnib. seruatum fuit. Sed Tridentinis patribus, vt video, catholicum est, si centū saltem annorum præscriptionem habet. Quid verò causæ esse putas, quod tantopere contendunt Pontificij, matrimonium numerādum esse inter sacramenta nouæ legis? Num iam æqui sunt coniugiorum dignitati eius tantopere fauent? Nequaquam. Suis enim sanctulis coniugium prohibent, & quidem propter hanc causam, vt mundi esse possint. De coniugio enim interpretari nō verentur, quod Paulus dixit: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Num vero sine causa ex matrimonio sacramentum faciunt? Imò multas habent causas, vt scilicet causæ matrimoniales Ecclesiasticis tantum iudi-

Causæ ob quas Pontificij matrimonium sacramentum esse contendant. iudicibus subiectę sint, vt prohibitiones suę, & impleмента sua, ipsis hominum cõscientiis, tanquam laqueos inijcere possint, vt dispensationes eo carius vendere possint, vt parti innocenti, post diuortium, iure diuino permissum, ratione sacramenti non liceat rursus aliud contrahere matrimonium, vt docere possint, secundis nuptiis nõ esse dandam benedictionem, eo quod careat sacramento, hoc est, quod secundæ nuptiæ sint in veritate fornicatio quædam & prostitutio. Ita enim Decretum loquitur, 31. q. 1. c. hac ratione, & quomodo.

Hæ veræ causæ illæ sunt, quæ apud Pontificios ex matrimonio sacramentum faciunt.

CANON II.

Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

EXAMEN.

Quicquid sit, siue de dispensatione & permissione siue de tolerantia Dei, in polygamia veterum, hoc certum est, coniugium ex prima sui institutione, esse vnius maris & vnius fœminæ coniunctionem. Christus enim non nouam aliquam legẽ condit, sed causas matrimoniales, quæ à primæua norma apud Iudæos discesserant, reuocat ad primam institutionem: Ab initio, inquit, creationis non fuit sic. Et ex prima illa institutione erudite ostendit, coniugium esse duorum, vnius scilicet maris, & vnius fœminæ diuinam coniunctionem. Deus enim in principio creauit non vnum masculum & plures fœminas, sed vnum marem & vnam fœminam. Et inter duos illos instituit coniugium. Nec dicit, adhærebit vxoribus suis (vnica enim tunc tantum erat mulier) sed τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, illi scilicet vxori suæ, diuinitus sibi adductę & copulatæ. Et notabile est, cum Genes. 2. tantum scriptum sit: Et erunt in carne vna. Christus addit explicationem: Et erunt duo in carnem vnam. Illam verò explicationem, sumit ex ipsis circumstantiis textus. Neque enim plures tunc erant quam duo, vnus scilicet mas & vna fœmina. Quod igitur Genes. 2. sequitur: Erant autem duo illi, seu ambo illi nudi, hoc Christus refert etiam ad præcedentem sententiam: Et erunt duo in carnem vnam. Et maioris emphasis gratia, addidit articulum οἱ δύο duo illi. Et repetit: Itaque non amplius sunt duo, sed vna caro. Quod itaque sequitur. Quod Deus coniunxit, τοῦτο refert duos illos, vnum scilicet marem & vnam fœminam. Quicquid verò diuersum à veteribus factum est, ad hoc Christus respondet: Ab initio non fuit sic. Et propterea Moses exponit, quod Lamech sua polygamia, primus fuerit author discessionis à norma illa primęua institutionis cõiugij. *Polygamia Lamech, &c.* Quod verò de Patribus quibusdam veteris Testamenti legũtur exempla polygamiæ, tribuatur sane illud vel dispensationi Dei, sicut Augustinus disputat de bono coniugali: propter semen benedictum, quod ex illa gente nasci debebat: vel propter significationem futuræ coniunctionis Iudæorum & gentium, in Ecclesia Christi. Vel tribuatur tolerantiæ Dei, neque enim omnibus vitiis liberi fuerunt patres: & multa in sanctis suis Deus tolerat. Quicquid verò horum sit, Christus pronunciat, exempla non debere præscribere diuinæ institutioni. Et aperte ostendit, quæ Deus in politia Iudaica, dissentientia à prima institutione ad tempus tolerauit, ea tẽpore noui Testamenti abrogari: vt causæ matrimoniales iam restituantur ad primam institutionem. Ita Paulus etiam 1. Cor. 7. dicit: Vnusquisque habeat suam vxorem, & vnaquęq; suum virum. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter nec vir sui corporis potestatem habet, sed mulier. Non igitur licet Christianis, plures simul habere vxores: idque non ideo, quasi Christus in nouo Testamento, nouum & peculiare instituerit Sacramentum matrimonij: sed quia ab initio creationis, in prima coniugij institutione, Deus ita constituit. Et ad illam normam primæ institutionis, abrogatis Mosaicis permissionibus, Christus reuocat & restituit causas matrimoniales in nouo Testamento. Rectè igitur & merito damnantur Anabaptistæ, & quicunque sũt, qui contra normam illius institutionis, in principio creationis à Deo traditæ, & postea à Christo repetitæ & confirmatæ, polygamiam in N. Testamento, vel introducere, vel defendere conantur.

CANON III.

Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum: nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere vt plures impediant & dirimant, anathema sit.

EXAMEN.

Prior pars huius Canonis, loquitur de gradibus diuinitus prohibitis. Vt enim coniugium sit coniunctio legitima, seu potius diuina, Deus sanxit certum ordinem personarum seu graduum, in quibus post multiplicatum genus humanum, prohibitam voluit esse coniunctionem. In principio quidem, commixtio cum parentibus tantum prohibita fuit iuxta dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Tunc enim compellente necessitate, per diuinam dispensationem, fratres copulabantur sororibus. Augustinus verò rectè dicit, de ciuitate lib. 15. cap. 16. Quanta illud compellente necessitate antiquius est, tanta postea falsum est religione prohibente damnabilius: vt cum nulla necessitas esset, vt fieret, nefas esset, si fieret. Et prohibitionem coniunctionis inter fratres & sorores, esse iuris naturæ, Augustinus inde probat, quod humano genere multiplicato, etiam inter idololatras seruetur, & addit: Etiamsi alicubi peruersis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamen consuetudo ipsam malit horrere licentiam. *Augustinus.* Et quidem ante Mosen, ex lege naturæ, alij quidam gradus, præter patrem & matrem, illiciti habiti fuerunt: vt cum Abraham dicit Saram esse sororem suam, & Isaac Rebeccam: etiam gentes existimant, propterea non posse coniugem esse. Iacob maledicit Ruben, propter commixtionem cum nouerca. Iuda non vult amplius cognoscere Thamar, nurum suam. Iudicauit ergo, commixtionem illam illicitam esse.

Postea multiplicato genere humano, cum ius naturæ partim obscuraretur, partim peruerteretur, Deus Leuit. 18. & Deut. 27. ipse sua voce patefecit & confirmauit, quæ prohibitiones essent iuris diuini & naturalis. Et leges illas de gradibus prohibitis, Leuit. 18. non esse tantum ceremoniales, quæ solum ad politiam Israeliticam, & ad illum tantum populum pertineant: sed esse mandata naturalia, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tanquam normæ iustitiæ in mente & voluntate diuina immutabiles: *Leges Mosaica Leuit.* Deus in ipsa promulgatione illarum legum, manifeste ostendit. Primò

enim pronunciat se gentes, quę sunt extra politiam Israeliticam, propter incestas illas coniunctiones pauite. Secundo dicit, commixtiones illas fuisse abominationem coram Deo, etiam in gentibus, ante promulgatam legem Mosaicam, Leuit. 18 & 20. Et apparet apud Corinthios inter cæteras disputationes de libertate, quod Christianis in nouo Testamento, quia liberi sint à lege, omnia liceant, fuisse etiam hanc: quod vna cum cæteris Leuiticis legibus, abrogata sit etiam illa lex de gradibus in Leuitico prohibitis: prætextu enim illius libertatis, quidam nouercam suam duxit. Paulus verò 1. Corin. 5. cum dicit talem commixtionem, ne inter gentes quidem nominari, ostēdit leges illas de prohibitis gradibus, non esse ceremoniales, sed esse mandata legis naturæ, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant. Est enim maximum argumentum, leges illas in Leuitico esse iuris naturæ, quod ethnici legislatores quibus ignota fuit lex diuina, eodem ferme modo numerant gradus prohibitos. Baptista etiā, cuius ministerium finem imposuit legi, confirmat illas prohibitiones: dicit enim Herodi: Non licet tibi vxorem fratris habere. Vt autem intelligeretur, Deum serio commixtiones in prohibitis illis gradibus prohibuisse, addit comminationes de varijs pœnis: vt, Eradicabitur de populo. Quod de pœnis diuinitus inflictis intelligitur, sicut terra euomuit habitatores suos. Item: Absque liberis orbi erunt. Secundò, iubentur à magistratu publico supplicio coram populo affici: vt lapidari, comburi, occidi. Tertiò, Manser, hoc est, qui ex prohibitis illis commixtionibus nascitur, non ingrediatur in Ecclesiam, vsque in decimam generationem. Deuter. 23. hoc est, non iungantur cum illis connubia, nō ineantur pacta, non admittantur ad successiones, officia publica, &c. Ita enim cum Ammonitis & Moabitis, qui simul cum incestuosis, Deut. 23. iunguntur, agebatur: vt ex Esdra & Nehemia patet. Et inde colligitur, quid sit non ingredi in Ecclesiam. Et forsan Paulus hoc respexit, cum 1. Cor. 7. inquit: Alias liberi vestri immundi essent. Quartò, Eradicatio non tantum externas corporales pœnas complectitur, verum etiam spirituales & æternas: vt in circumcisione. Atque ideo Paulus incestuosum excommunicat, & diabolo tradit: 1. Cor. 5. Hoc modo igitur de diuinis prohibitionibus sentimus & docemus. Et quomodo personæ in Leuitico ita numerentur, vt inde certi gradus prohibitionum colligi & cōstitui possint, alibi explicatur. Quæ igitur de hac quæstione controuersia est, inter Pontificios & nostros? Respondeo: Hæc est, quod in hisce diuinis & naturalibus prohibitionibus Pontificia Ecclesia sumit sibi ius, authoritatem & potestatem dispensandi: hoc est, quod sua authoritate & potestate, possit laxare & soluere diuinas prohibitiones. Atque ideo Tridentinus Canon, anathema denunciat, si quis dixerit, Ecclesiam non posse in nonnullis illorum graduum, qui diuinitus prohibiti sunt, dispensare. Canonistæ disputant, in matrimonio iam contracto, posse talem aliquem casum euenire, vt propter cōscientias agendum sit de dispensatione: in contrahendo verò, nullam dispensationem valere. Sed hanc distinctionem Tridentinus Canon non addit, vtrunq; enim pari potestate volunt sibi licere.

Altera huius Canonis quæstio est, de humanis prohibitionibus: quæ additæ sunt diuinis, in proximis gradibus hoc consilio, vt maiore reuerentia diuinæ prohibitiones obseruentur. Hoc cōsilium, vt non inhonestum nec impium, ita non est prorsus improbandum & damnandum. Origo autem humanarum prohibitionum, videtur hæc fuisse, quam describit Augustinus de ciuit. Dei, lib. 15. c. 16. Experti, inquit, sumus in connubiis consobrinarum, etiam nostris temporibus propter gradū propinquitatis fraterno gradui proximum, quam rarò per mores fiebat, quod fieri per leges licebat: quia id nec diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Veruntamen factum etiam licitū, propter vicinitatem horrebat, &c. Illicitē & quod fiebat cum cōsobrina, pene cum sorore fieri videbatur. Ex illa verò spontanea abstinentia à connubiis consobrinarum, postea propter honestas causas secuta est prohibitio. Ita enim Augustinus inquit: Antiqui patres de suo genere amabant ducere vxores, veruntamen quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarum prohibita esse coniugia: non solum propter multiplicandas affinitates, sed etiam quia nescio quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale, atque laudabile, vt cui debet causa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamuis generatricem, tamē libidinem: de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem. *Augustinus.*

Et hoc est, quod Ambrosius scribit, Epistola 66. Theodosium consobrinarum coniugia prohibuisse. Et tamen quod memorabile est, prohibitio illa vel non fuit vniuersalis, vel mox postea correcta est, id quod ex lege Arcadij & Honorij, C. de nuptiis, colligitur: vbi consobrinarum coniugia permittuntur, sicut postea etiam Iustinianus, Instit. de nuptiis, idem concedit. Humanas igitur prohibitiones, veteres non habuerunt tam fixas, certas & immotas, sicut eas, quæ sunt iuris diuini & naturalis. Apud Ambrosium lib. 8. Epist. 66. Paternus volebat filio, neptem ex filia copulare, illud Ambrosius pronunciat non esse legitimum. Est enim gradus ille lege diuina prohibitus. In Turonensi Synodo, circa annum Domini 560. recitantur & scripturæ, & Synodorum præcedentium sententiæ, de gradibus prohibitis. Et ex illa recitatione colligitur, vsque ad illa tempora, diuinis prohibitionibus valde paucas humanas additas fuisse: vt, ne qua mulier sororis suæ maritum, post mortem eius ducat: item, ne superstes frater, thorum defuncti fratris ascendat. Prohibitum etiam tunc fuit, consobrinæ sobrinæque connubium: item, ne quis relictam patrui vel auunculi ducat, &c. Plane eadem reperiuntur in Parisiensi Synodo, circa idem tempus: nisi quod additur de amita priuignæ, & de filia priuignæ. *Ambrosius.* *Turonensis Synodus.*

Quales igitur per annos quingentos post natum Christum, gradus fuerint prohibitionis in politia, ex Iustiniano manifestum est. Eius enim prohibitiones extenduntur vsq; ad nepotem seu neptem, siue ex fratre, siue ex sorore: hoc est, vsque ad tertium gradum, in linea inæquali, ita tamen vt in secundo gradu in linea æquali coniugium permittatur. Summa verò Ecclesiasticarum prohibitionum, sicut ex Turonensi Concilio colligitur, progressa tunc fuit, non vlterius quam vsque ad secundum gradum in linea æquali, & ad tertium gradum in linea inæquali. Ita enim illud de sobrinis intelligo, vel certe nō vltra tertium gradum, in linea æquali.

Romani verò Pontifices, prohibitiones illas valde late extenderunt: alij vsque ad quartum, alij ad

quin-

quintum, alij ad sextum, plerique ad septimum gradum: sicut illa in decretis recitantur, causa 35. Toletanum 2. cap. 5 statuit, ne quis propinquam sanguinis sui, vsquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscitur, in matrimonio sibi desideret copulari. Canon Quarmaciensis, causa 35. dicit, donec generatio aut recordatione cognoscitur, aut memoria retinetur. Tandem post longas intolerabiles varietates, in Lateranensi Concilio, circa annum Domini 1200 prohibitiones redactæ sunt ad 4. gradum, inclusiue.

Hæc ideo recitaui, vt consideretur, humanas prohibitiones additas diuinis, non fuisse semper & vbique similes seu æquales, sed variasse, secundum loca & tempora: & quidem prohibitiones illas, pro ratione circumstantiarum, ad ædificationem fuisse vel extensas, vel restrictas, sæpe etiam abrogatas. Imperatores etiam Christiani, vt Theodosius, Honorius, Arcadius, Iustinianus, iudicarunt hanc rem ad suam etiam curam pertinere, leges enim de gradibus illis ediderunt.

Huiusmodi igitur humanas prohibitiones additas diuinis, si fiant honesto & pio concilio, vt scilicet diuinæ prohibitiones maiori reuerentia seruentur, etsi fiant in proximis gradibus post diuinas prohibitiones, ab illis, ad quos cura illa pertinet, pro ratione circumstantiarum loci, temporis, personarum, sine laqueis & seruitute conscientiarum: indico illas non esse temere vel simpliciter improbandas & damnandas.

Habent autem Ecclesiæ in singulis rationibus cum pio magistratu, illam libertatem seu potestatem, quæ fuit in veteri Ecclesia: vt pro circumstantiis hominum, locorum & temporum, de gradibus aliquid constituant, quod verbo Dei non aduersetur, & vtile sit ad ædificationem. Hoc enim vetus Ecclesia factitauit.

Prohibitiones Pontificiæ.

Romanus verò Pontifex, solus sibi vniuersalem illam potestatem, super omnes Ecclesias arrogat: & quidem ita, vt propter plenitudinem potestatis, velit conscientias Pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quam diuinis. Sæpe etiam matrimonia, quæ Deus ipse coniunxit, vtpote quæ non pugnant contra diuinas prohibitiones, Pontifex propter suas prohibitiones dirimit & separat: cum tamen sit firmissimum illud vinculum: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Graues verò sunt rationes Pontificiæ prohibitionis, qua ipsis conscientiis laqueos inicere conantur: quia scilicet quatuor humores sunt in corpore, qui ex 4. constant elementis. Recte igitur exemplis libertatem ostendunt, qui Pontificiam illam Antichristi, in Ecclesiam & in piorum conscientias tyrannidem, nolunt agnoscere, cum quidem in ipsa Romana curia, nullæ obstent prohibitiones, ne diuinæ quidem, modo regina pecunia intercedat.

CANON IIII.

Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs constituendis errasse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, matrimonium ratum non consummatum per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

EXAMEN.

Prolixa est disputatio, de impedimentis, quæ dirimunt matrimonium vel contrahendum, vel iam contractum: quam integram explicare, non est nostri instituti. Quod verò ad examen IIII. Canonis attinet, fundamenta quæ certa & firma sunt, paucis possunt monstrari. Omnino necesse est, vt firmum, fixum & immotum maneat Decretum filij Dei, vbi inquit: Quod Deus coniunxit, homo non separet: sed vt sit talis indissolubilis nexus, & inseparabilis coniunctio, requiritur vt sit diuina coniunctio: hoc est, vt non pugnet cum doctrina verbi Dei, de substantia coniugij. Cohærent enim illa duo, homo non separet, quod scilicet Deus coniunxit. Possunt igitur incidere talia impedimenta, quæ aduersa fronte repugnant institutioni coniugij: & in talibus impedimentis, homo non separat id, quod Deus coniunxit. Sed Ecclesia ostendit, tamen coniunctionem, quia pugnet cum norma matrimonij diuinitus tradita, non esse legitimam seu diuinam coniunctionem: vt, si sit impedimentum graduum, siue consanguinitatis, siue affinitatis, quos Deus sua voce seuere prohibuit: si quis antea habeat aliam legitimam vxorem: si consensus non sit liber & expressus: si accedat talis error personæ, sicut Iacobo cum Lia accedet, si natura prorsus non sit idonea ad matrimonium, &c. Talia impedimenta non sunt ab Ecclesia, priuata aut peculiari ipsius authoritate constituta, sed notata sunt ab ipso Deo, in institutione matrimonij: & non separant coniugium diuinitus coniunctum, sed ostendunt, non esse legitimam, seu diuinam coniunctionem. *Impedimenta repugnantia institutioni coniugij.* De his igitur, quia fundamentum habent in verbo Dei, non est controuersia. Præter hæc verò alia sunt: impedimenta, ab hominibus constituta, quæ non pugnant cum verbo Dei de matrimonio: vt commentum de cognatione spirituali. *Impedimenta ab hominibus constituta.* Quod enim talis cognatio dirimat matrimonium, vel contrahendum, vel iam contractum, & scripturæ & veteri antiquitati prorsus ignotum est, alias enim inter Christianos, nullum posset constare matrimonium, omnes enim sumus fratres & sorores. Ignorat & hoc scriptura, quod votum castitatis, dirimit matrimonium iam contractum. *Votum castitatis.* Et recte quidem monentur homines, ne cum illis, qui diuersæ & prauæ religionis sunt, contrahant matrimonium. Diuersitas tamen religionis, non dirimit matrimonium, 1. Corinth. 7. *Diuersitas religionis.* Quæ igitur talia impedimenta ab hominibus constituta sunt, quæ non pugnant cum diuina coniunctione, quæ est in matrimonio iuxta eius institutionem: illa iuste & merito taxantur. Tunc enim homo separat, quod Deus coniunxit, quando humana authoritate constituuntur impedimenta dirimentia matrimonium, licet non pugnent cum verbo Dei, de matrimonij coniunctione. Idem enim est, ac si dicerem: Licet legitima & diuina sit coniunctio, homines tamen posse constituere aliqua impedimenta, quibus separetur & dirimatur. Ex hac distinctione impedimentorum quæ vera & manifesta est, recte explicari possunt ea, quæ prolixe de impedimentis matrimonij disputantur: quæque in hoc Canone, omnia sine distinctione in genere approbantur & confirmantur.

CANON VI.

Si quis dixerit, propter hæresin, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à coniuge, dissolui posse matrimonij vinculum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæstio de diuortiis, omnibus temporibus magna quidem contentione, non tamen eodem semper modo disputata fuit. Magnum enim & arduum quiddam est, matrimonij vinculum per repudium soluere, cum videatur obstare decretum diuinitatis: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Vicissim verò, si separatis secundæ nuptiæ prohibeantur: obstrepit hoc quod Paulus dicit, 1. Cor. 7. constitutiones de causis matrimonialib. ita moderandas esse, ne conscientiis laquei iniiciantur: & ne ille, qui donum continentiæ non habet, obiiciatur tentationib. Satanæ, & vstionibus: melius enim est nubere quam vri. Et propter vitandas fornicationes, quisq; habeat suam vxorem. Et ex hac harũ regularũ diuersa consideratione factũ est, quod quidam in hanc alij magis in alteram partem inclinarunt. Sed nos ea tantum, quæ ad explicationem horum Canonum necessaria videbuntur, annotabimus.

Explicationis autem gratia, pono discrimen inter vera impedimenta, dirimentia matrimonium, vel contrahendum, vel contractum & inter diuortium. Impedimenta enim vocantur, quando coniunctio, quæ non est legitima, dirimitur: & præcipue, quando matrimonium non est cõsummatum.

Diuortium verò accidit in coniugio, quod legitime contractum, & præcipue, quando iam consummatum est. Ita Moses, Deuter. 24. describens repudium, inquit: Si homo acceperit vxorẽ, & maritauerit eam. Sed Esd 10. separatio alienigenarum, quia contra mandatum diuinum coniunctæ erant, fit sine libello repudij, quanquã illa differentia non vbiq; ab omnibus seruetur. Quidã enim inter causas diuortij numerant etiam gradus prohibitos, qui tamen propriè ad impedimenta matrimonij pertinent. Prima igitur quæstio est, propter quas causas licitum & permissum sit in nouo Testamento, legitimum diuortium. Non dubium autem est, Mosen propter duritiem cordis Iudæorum, plures diuortij causas concessisse: dicit enim, Deut. 24. Si non inuenerit gratiam in oculis eius, eo quod deprehenderit in ea rem fœdam, Malach. 2. Si odio habes, dimitte. Postea verò actio diuortij apud Iudæos, in eam licentiam & leuitatem degenerauit, vt ex quacunque causa vxores dimitterent. Matthæus dicit, κατὰ πᾶσαν αἰτίαν: hoc est, quicquid esset, cuius poterant vxores insimulare, statim petebant diuortium. Quia verò viris cordatis & grauibus, leuitas illa repudij ex quauis causa displicebat: proponunt igitur Christo quæstionem, an ex quauis causa fieri possit diuortium? Et simul comprehenditur quæstio, quæ sint veræ causæ legitimi diuortij. Christus verò vnam solam causam fornicationis excipit: de reliquis verò quibusuis causis inquiunt: Qui dimissa vna duxerit aliam, & qui ducit dimissam, adulterium committunt.

De vera causa diuortij.

Non autem committi potest adulterium, nisi vel vtraq;, vel altera persona sit vinculo matrimonij alligata. Pronunciat ergo Christus præter fornicationem nullam aliam esse causam, quæ possit facere tale diuortium, quo vinculum matrimonij soluatur, vt cõiuges vere & legitime separati possint. Sed in omnibus aliis causis, excepta fornicatione, pronunciat manere decretum diuinum: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Scio fuisse qui disputarunt, non solam causam fornicationis, in Christi sententia intelligẽdam esse, licet sola diserte exprimatur: sed sub illa comprehendi etiam alias causas, quæ sint vel æque graues, vel etiam grauiores, quã fornicatio: quia moris sit scripturæ, exempli loco vnum aliquid proponere, & diserte exprimere, sub quo reliqua quę sunt eiusdem generis comprehẽdantur: vt exemplum de subleuando asino inimici, complectitur omnia charitatis officia, quib. damnum aliquod ab inimicis auerti potest.

Ita exemplum de obuertenda altera maxilla, omnis generis contumelias complectitur: & exemplum securis è manubrio exilientis, complectitur omnia homicidia inuoluntaria. Sed talem explicationem, existimo sententiam Christi non admittere: propterea quia status responsionis, ex proposita quæstione diiudicandus est. Ita autem proponitur quęstio: An ex omni causa liceat dimittere vxorem? Ad quæstionem hanc Christus respondens, non dicit, ex quauis causa licere: nec etiam dicit, ex nulla causa licere: sed explicaturus, ex quib. causis liceat, ex quibus non liceat, solam fornicationis causam excipit: ex reliquis verò quibusuis causis, pronũciat vinculum matrimonij nõ solui, sed committi adulterium, si fiat cõmixtio cum alia persona. Hæc sententia cõscientiis tutissima est: ex verbis enim Christi, manifesta & certa est. Cui tamen illud quod dignum est obseruatione, addi potest: sicut vulgo dicitur, aliud esse ius fori, aliud ius poli: aliud esse forum politicum, aliud forum conscientiæ. Ita enim Theodosius & Valentinianus, Christiani Imperatores, sub doctissimis & vigilantissimis Episcopis, qualis fuit Ambrosius, ediderunt constitutionẽ de diuortiis: in qua plures causas diuortij concedunt, vt sæuitiam, veneficia, insidias vitæ structas, &c. Politicæ enim constitutiones ita moderandæ sunt, vt nõ tantum boni & sanabiles ad regulam bonæ conscientiæ gubernentur, verum etiam vt impij, præfracti & contumaces, qui iustis admonitionib. regi nolunt, reprimantur & coerceantur, ne reliquorum tranquillitatem turbent. Cumq; politicis legibus omnia quæ ad exactam iustitiæ normam non conueniunt, caueri non possint: quando igitur duo imminent incommoda, vt id quod leuius est, eligatur, constituuntur metæ, quantum sine Reipublicæ perturbatione concedi possit, & vbi gladius ciuilis repressurus sit impiorum contumaciam. Ita Deus ipse in constitutione politiæ Israeliticæ, proposuit quidem normam institutionis coniugij: sed quia plerique propter cordis duritiem, illa norma nolebãt regi: Moses igitur politicus legislator, ne œconomica tranquillitas prorsus turbaretur & vastaretur, politicam fecit constitutionem, de modo & metus diuortiorum. Semper tamen conscientiis insonuit vox doctrinæ: Ab initio non fuit sic. Quod Deus coniunxit, homo non separet. Eodem modo Ambrosius, qui conscientias de diuortiis, secundum Christi doctrinam erudiebat, non ignorabat politicam illam Imperatoris sui Theodosij constitutionem: sed illam hoc politico fine editam nõ damnauit: nec tamen docuit, in foro conscientiæ pios hoc facere posse, & debere, sicut hoc pulchrè colligitur ex illis quæ scripsit, in 16. caput Lucæ: Omnis qui dimiserit vxorem suam, & alteram duxerit, mœchatur. Audi, inquit, legem Domini: cui obsequuntur, etiam qui leges ferunt. Item: Dimittis ergo vxorem quasi iure, sine crimine: & putas id tibi licere, quia lex humana nõ prohibet, sed prohibet diuina.

An qualibet causa sufficiat ad dimittendam vxorem.

Moses de modo diuortiorũ.

Non igitur omnem & quamuis causam diuortij, Christus approbat: nec tamen etiam nullam concedit diuortij causam: sed causam fornicationis excipit

excipit ab aliis omnibus illegitimis, illicitis & insufficientibus diuortij causis. Propter adulterium igitur, fieri potest verum & legitimum diuortium: Et illud diuortium non pugnat cum diuino decreto: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Ibi enim non homo, sed Deus ipse separat. quod enim verbũ Dei facit, hoc Deus ipse facere iudicãdus est.

De casu desertionis

Aliud verò est loqui de casu desertionis, quem Paulus ponit, 1. Cor. 7 Si infidelis discedit, discedat. Quæstio enim de diuortio, ita proponitur: Propter quas causas vir siue mulier possit à se repudiare & abiicere, siue vxorem, siue maritum legitime coniunctum. Ad hanc quæstionem rectè respondetur verbis Christi, quod propter solum adulterium. Neq; enim Paulus, præter vnicam illam Christi, exceptionẽ, fideli concedit, vt propter disparitatem religionis, infideli repudium mittat: sicut Anabaptistæ fingunt alterum coniugum statim posse repudiari, si nolit sectam illorum amplecti. Paulus enim expresse dicit: Si infidelis consentit cohabitare, fidelis non dimittat illam. Si infidelis discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater vel soror, in huiusmodi.

An diuortiũ faciẽdũ ob diuersitatẽ religionis.

Audis Paulum distinctè loqui. 1. Non concedit fideli, vt propter diuersitatem religionis, vel petat, vel faciat diuortium, inquit enim: Fidelis nõ dimittat infidelem. 2. Si verò fidelis ab infideli iniuste deseratur & abiiciatur, in hoc casu desertionis, si infidelis non potest adduci vt cohabitet, & fidelis non potest continere: pronunciat Paulus: fidelem non esse seruiliter alligatam desertori, sed esse liberam. Seruitus enim & libertas opposita sunt. Et Phrasis Pauli: Δεδούλωται, rectissime intelligi potest ex illis quæ scribit Rom. 7. Mulier lege alligata est viro. Item, libera est à lege viri, ne sit adultera, si alteri viro copuletur. Atq; ita Ambrosius sententiam illam interpretatur, quod non sit peccatum ei, qui propter Deum dimittitur, si alij se iunxerit, nec accusatur, si deserta alij copuletur. Infidelis verò discedens, & in Deum & in matrimonium peccare dignoscitur. Et mox postea: Si Esdra dimitti fecit vxores aut viros infideles, vt propitius fieret Deus, nec iratus, si alias ex genere suo acciperent (non enim ita præceptum his est, vt dimissis istis alias minime ducerẽt) quanto magis, si infidelis discesserit, liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere legis suæ viro? Hæc Ambrosius. Photius ita scribit: Si infidelis diuortium fecerit non est seruituti subiectus fidelis, quia & ipse diuortium faciat. Interpretatur autem verbum χωρίζεσθαι non simpliciter pro discedere, sed pro separare seu diuortium facere: sicut vsurpatur in illo dicto, homo non separet.

Saltem duæ causæ diuortij.

Duos igitur casus in scriptura habemus, quibus vinculum matrimonij dissoluitur, vt coniuges separentur, non tanquam ab hominibus, sed ab ipso Deo: 1. propter adulterium, vir licite, rectè, & sine peccato potest vxorem suam repudiare. 2. Si infidelis nolit cohabitare cum fideli, sed deserat, dimittat & repudiet eam, sine culpa adulterij, tantum propter fidem: peccat quidem infidelis, & in Deum & in ius matrimonij: sed persona innocens deserta, non est seruituti subiecta, sed libera à lege viri, vt non sit adultera, si legitime iungatur alteri viro. Et hos duos casus etiam Chrisostom. annotauit, 1. Cor. 7. Infidelis, inquit, causam præbuit, & fornicatio.

CANON VII.

Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit & docet) iuxta Euangelicam & Apostolicam doctrinam) propter adulterium alterius coniugum, matrimonij vinculum non posse dissolui: & vtrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero coniuge viuente aliud matrimonium contrahere: mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam, quæ dimisso adultero alij nupserit, anathema sit.

EXAMEN.

Repetitur hoc loco, & stabilitur lex illa Pontificia, quod parti innocenti, quæ à coniuge vel adultero, vel adultera, legitimo diuortio separata est, nulla ratione liceat, parte rea adhuc viuente, aliud matrimonium contrahere. Et multi sane sperarũt mitigationẽ aliquam illius durissimę legis, eo quod inhumana eius asperitas, non tantum partem innocentem, sine sua culpa, iure suo priuat, quod contra regulas iuris est, verum etiam periculosissimos laqueos conscientiis inijcit. Innocens enim post legitimum diuortium, legitime factum, si donũ continentiæ non habeat, & tamen non possit secũdum matrimonium contrahere, cogetur vel in perpetua vstione, qua inuocatio turbatur & extinguitur: vel in fornicatione, quę à regno Dei excludit, viuere: idq; non sua, sed aliena culpa. Atq; ita diuortium à filio Dei propter causam adulterij indultum parti innocenti nihil aliud erit, quam laqueus, quo cõiiciatur in vstiones, in fornicationes, in iram denique, & iudicium Dei. Melius igitur Christus Ecclesiæ consuluisset, si simpliciter nullum diuortium, etiam propter adulterij causam cõcessisset. Ita enim pars innocens retinuisset facultatem vtendi remediis, diuinitus contra fornicationem concessis. Sed Tridentinum Concilium non est solicitum, quomodo conscientiis consulatur: sicut enim sacrificulis, ita forsan etiam separatis centum potius cõcubinas, quam vnam legitimam vxorem concedent. Septimus igitur Canon sub anathemate prohibet, innocentem qui causam adulterio non dedit, aliud matrimonium altero coniuge viuente, contrahere: & pronunciat eum, qui post legitimum diuortium legitime factum, dimissa adultera aliam duxerit, mœchari. Contendit enim per diuortium non posse vinculum matrimonij dissolui, etiamsi propter causam adulterij legitime fiat. Non ignoro autem, Augustinum, & qui illum sequuntur, quæstionem hanc horride & duriter disputare & definire. Sed si sepositis hominum præiudiciis, & præconceptis præsumptionibus, ex ipsis Christi verbis quæstio hæc diiudicetur, res profectò plana & manifesta est. Quæstio à Pharisæis proponitur Christo, de diuortio seu repudio: hoc est, de dimissione seu separatione vxoris. Iam ante omnia constituendum est, quæ sit definitio diuortij, de quo Pharisæi quærunt. Illud verò certum & manifestum est, ex loco Deut. 24. quem Pharisæi allegant. Ibi enim Moses dicit, per repudium vxorem dimitti è domo mariti, & ita emitti, vt possit alteri marito nubere. Et Leuit. 21. Ezech. 44. sacerdos sicut viduam, ita etiam repudiatam vetatur ducere, Ierem. 3. tanquam vulgatum & notorium allęgatur post repudium libertatem esse transeundi ad aliud coniugium. Repudium igitur seu diuortium, de quo Pharisæorum quæstio loquitur, non tantum est seiunctio à conuictu domestico seu separatio quoad cohabitationem: sed est solutio vinculi matrimonialis, ita vt post legitimum diuortium legitime factum, possit cõtrahi aliud matrimonium, non tantum post mortẽ prioris cõiugis, sed viuente eo. Illud enim expresse ponitur, Deut. 24. Et ver-

Augustini de hac quæstione disputatio.

rum גרש, vnde repudium, seu diuortium Hebræis dicitur, significat abscindere, seu præscindere, quod ad solutionem vinculi coniugalis apte conuenit. Atque adeo vinculũ coniugale non manet post diuortium, inter priores coniuges, vt Deut.24. & Ierem.3. pronuncietur abominatio esse, si maritus repudiatam suã, post mortem alterius viri ducere voluerit. Deitenbergius obiicit: Iudæis licuisse post diuortium ducere aliam vxorem, non ratione diuortij, sed quia licebat plures tũc simul vxores habere. Hanc verò rationem vanam & falsam esse inde constat. Nam & vxor repudiata, poterat alteri nubere. Deut.24. Leuit.21. Ezech.44. Iere.3. Quid igitur Pharisæorum quæstio, nomine diuortij intelligat, certum & manifestum est. Et ipsa formula libelli repudij, quæ adhuc hodie Iudæis vsitata est, idem confirmat: In ea enim ponitur hæc clausula: Concedo ei licentiam & potestatem, vt pro libitu suo vadat quò voluerit: ducique possit ab omni viro: nec eam quisquam prohibere præsumat.

Quid Christus intelligat per diuortium & repudium. Videamus porrò quid ipse Christus in responsione sua intelligat per diuortium seu repudiũ. Coniungit autem, Matth.19 Marc.10. Luc. 16, duo hæc: vxorem dimittere, & post diuortium aliã ducere. Eadẽ ergo est definitio diuortij, in quæstione Pharisæorum, & in responsione Christi. Hanc verò notationem diuortij, accõmodabimus ad ipsam quæstionem & responsionem. Quærũt enim Pharisæi, propter quas causas tale diuortium licitum sit. Hic verò libere fateor, si Christus tantum hoc respondisset, quod Marcus & Lucas describunt, sẽsus simpliciter hic esset: propter nullam prorsus causam, licitum esse tale diuortium: sed quæcunque intercedat causa, non posse vinculum matrimonij dissolui, nisi per mortem. Ita enim habent verba: quicunque dimiserit vxorem suã, & duxerit aliam, adulterium committit. Sed quia in Euangelistis, vniuersalis & necessaria regula est, veram interpretationẽ & sententiam quærendam & sumendã esse ex collatione descriptionum, quæ extant apud reliquos Euangelistas: ita enim mutuas operas tradiderunt, vt quod vnus breuius & obscurius posuit, illud alter suppleat, & clarius explicet. Conferenda igitur est etiam Matthæi descriptio, quæ testatur nõ semel, sed in duob. locis Christum diuersis temporibus, quando materiã diuortij tractauit, diserte addidisse exceptionem de casu fornicationis, Mat.5. & 19. Non itaque simpliciter vniuersales sunt sententiæ illæ Christi, in Marco & Luca: sed cum illa exceptione, quam Matthæus Apostolus, qui illis concionibus Christi interfuit, duobus in locis addit. Quia igitur verissima est regula, quod genus deri deroget per speciem: *Sẽsus responsionis Christi.* sensus igitur responsionis Christi, ex collatione Euangelistarum hic erit: tantum in causa fornicationis, licitum esse tale diuortium, sicut supra descripsimus: in reliquis verò omnibus causis, nõ esse licitum, vt vir vxorem dimittat, & aliam ducat. Et quia pronunciat adulterium committi, si alia ducatur: ostendit, in omnibus diuortiis propter quascunque causas fiant, manere vinculum matrimonij, excepto illo diuortio, quod fit propter causam fornicationis. Argumenta enim à cõtrario sensu, sunt omnium & manifestissima & firmissima. Quia igitur Christus dicit: Qui dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, & duxerit aliam, mœchatur. Ergo à cõtrario sensu, qui propter causam fornicationis dimittit vxorem, & aliam ducit, nõ mœchatur. Hoc certe luce meridiana clarius est. Et hæc clarissima simplicitas, vel inde confirmatur, quod Augustinus diuersam suam sententiã aliter tueri non potest, nisi verba Christi de exceptione fornicationis inuertat, & contra quàm simplicitas cõtextus patitur, torqueat. Dicit enim hunc esse sensum exceptionis, quod illi grauius quidem peccẽt, qui sine causa fornicationis diuortium faciunt: sed tamen & illos adulterij reos esse, qui propter causam fornicationis vxorem dimittunt, & aliam ducunt. Sed inspiciatur tantum textus, & manifestũ erit, Christũ hoc nõ dicere. Neque enim proposita erat quæstio, vtrũ ex illegitimis diuortiis grauius peccatum sit, sed quæstio erat de causis legitimis diuortij. Et Pharisæi quidem existimabãt, quamuis causam sufficere. Christus verò respondet: Excepta causa fornicationis, nullam aliã esse causam, quæ possit matrimonij vinculum soluere. Semper autem in memoriã reuocetur definitio diuortij. Pharisæi enim in quæstione ponunt definitum: quærunt enim de causis diuortij. Christus verò in responsione ponit ipsam definitionẽ diuortij: vxorem scilicet dimittere, & aliam ducere. Et hanc definitionẽ nulli causæ tribuit, nisi tantũ causæ fornicationis. Particulæ etiã παρεκτὸς & εἰμὴ, illam Augustini contorsionem non admittunt. Græci interpretes, 1. Reg. 20. reddiderunt πλὴν: puer hoc non sciebat, nisi tantum Dauid & Ionathas, c.21. Nõ est hic alius gladius præter hũc, 3. Reg.3. Nemo adfuit nisi nos duæ, Act.26. Optarim omnes fieri tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis. In his sententiis, certe ineptissima esset interpretatio de magis & minus, cũ simpliciter sint exclusiuæ exceptiones: sicut & particula, nisi, quæ Mat.19. vsurpatur, cuius exempla vbique sunt obuia.

Ita ergo sententia Christi plana est. Sed duo dicta ex Paulo opponuntur: de quo non dubium est, quin omnium rectissime Christi sententiam intellexerit. *Dua obiectiones ex Paulo earumque refutatio.* Illas igitur paucis ostendemus, non tollere exceptionem Christi de causa fornicationis. Rom. 7. dicit mulierem lege alligatam esse viro, donec viuit: ita vt si viuẽte viro, alteri cõiuncta fuerit, adultera pronuncietur. Hoc Pontificij ita interpretantur, quasi Paulus voluerit docere, ne post legitimũ quidem diuortiũ, propter causam fornicationis legitime factũ, concedi posse aliud matrimonium, altero cõiuge viuente. Sed Paulus in illo loco nõ tractat ex professo doctrinã de diuortiis, sed ex institutione cõiugij, quod sit indiuidua coniunctio, similitudinem quatenus proposito suo cõgruit, assumit. Et nulliũ dubium est, matrimonium per se, iuxta institutionem, esse talem coniunctionem, sicut Christus inquit: Non iam sunt duo, sed vna caro. Item: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et hoc modo iuxta institutionẽ, nexus matrimonij nõ nisi morte dissoluitur. Et hactenus similitudo illa seruiebat Pauli proposito. Alia verò quæstio est de diuortio: cuius similitudinem Paulus non attexuit, quia ad id quod in illo loco agebat, non erat opus. Christus verò, Mat.19. simul & legem inseparabilitatis coniugij, ex institutione tradit: & adiungit exceptionẽ de diuortio, propter causam fornicationis. Non igitur existimãdus est Paulus sustulisse seu abrogasse exceptionẽ illam Christi, quando legem institutionis, de indiuidua cõiugij societate recitat. Et ne cõiecturis opus sit, ipse Paulus certissimus sui interpres sit. Dicit enim, se loqui scientibus legem. Atqui legẽ concedere secundas nuptias, post legitimum diuortium, certissimum est, Deut.24. Leuit.21. Iere.3. Ezech.44. Loquitur itaque in illo loco Paulus

de vin-

Explicatio loci Paulini. de vinculo coniugali, quale est per se, extra casum diuortij. Nam & ipse 1. ad Cor. 7. vbi sententiam illam, quæ extat Rom. 7. repetit, fidelem in casu desertionis eximit seruitute, & vindicat in libertatem à lege coniugis infidelis, dum adhuc viuit. Altera sententia Pauli 1. Cor. 7. videtur fortius vrgere: præfatur enim, se repetere præceptum Domini de diuortiis. Dicitur autem simpliciter, siue exceptione, præceptum Domini esse, mulierem à viro non separari: si verò separetur, vt maneat innupta, aut viro reconcilietur: Et virum nō dimittere vxorem. Inspiciamus igitur aliquando propius, illam Pauli sententiā, maxime quia profitetur se repetere præceptum Domini, de diuortio. Christus autem in illo suo præcepto, duo complectitur. 1. propter quas causas non sit licitum diuortium, ita vt legitime possit aliud matrimonium contrahi, 2. addit exceptionem de causa fornicationis. Videamus iam, an Paulus vtramque partem præcepti Christi complectatur, an verò de altera tantum parte legatur. Et non diuinationibus agemus, sed ex ipsis Pauli verbis, hac de re statuimus. Primò autem sumemus illud, quod etiam aduersariorum cōfessione certum est. Licet enim post diuortium, non permittant alterum matrimonium: hoc tamen fatentur, concessum esse, vt propter causam fornicationis, vir possit vxorem dimittere, & vxor virum deserere. In aliis verò casibus, extra fornicationem, Christus pronunciat ipsam dimissionem non licere. Nam Matth. 5. non de repetita à viro post dimissionem secundis nuptiis, sed de ipsa dimissione loquitur: Quisquis vxorem dimiserit, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. Iam verò Paulus, 1. Corint. 7. inquit: Præcipio non ego: sed Dominus, mulierem à viro non discedere, & virum nō dimittere vxorem. Audis Paulum loqui de illa parte præcepti Dominici, quæ in aliis casibus extra causam fornicationis, ipsam dimissionem prohibet. Et in his casibus rectè dicit, non posse contrahi alterum matrimonium, quia nondum soluto vinculo matrimonij, est adulterium. Non autem præceptum Domini est, virum propter causam fornicationis, nec debere, nec posse vxorem dimittere. Exceptio igitur causæ fornicationis, in illa Pauli sententia non comprehenditur: quia expresse declarat, se loqui de illis casibus, in quibus ipsa dimissio non est licita.

Quod autem addit: Si verò discedit, &c. ostendit multa fieri de facto, quæ de iure non licent.

Secundò ipsum verbum reconciliationis, ostendit Paulum nō loqui de causa fornicationis. Quando enim in scriptura alter dicitur alteri reconciliari, intelligitur hoc proprie non de parte innocente, sed quod pars offendens reconcilietur alteri, vt ad Rom. 5. Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Matth. 5. Si Frater tuus habet aliquid aduersum te, vade reconciliare fratri tuo.

Si igitur Paulus discessionem mulieris, de causa fornicationis viri intelligeret: non mulieri, vt parti innocenti, sed viro, vt parti offendenti iniungeret reconciliationem. Quia verò dicit, mulier reconciliet se viro, ergo intelligit separationem, quę propter alias causas fit, excepto casu fornicationis. Salua igitur manet exceptio Christi.

Tertiò, ipse Paulus mox fideli parti desertæ, non proponit præceptum, maneat innupta: sed liberam eam pronunciat. Ergo Paulus ipse ostēdit, priorē illam sententiam nō esse intelligendā sine exceptione.

Quartò, Græci interpretes exceptionem causæ fornicationis, expresse addunt in explicatione huius Paulinæ sententiæ. Chrysostomus dicit, vxorem à viro nō discedere sine fornicatione: & addit Pauli sententiam esse: quia propter alias causas, excepta fornicatione, contingit fieri diuortia: melius esse, vt à principio non fiant, quod si fiant, vel maneant sine coniugio, vel reconcilientur.

Eandem explicationem repetit Theophylactus. *Theophil.* OEcumenius ita inquit: Lex Domini est, ne excepta fornicatione fiat diuortium. Item: Vir vxorem non dimittat, nisi ratione fornicationis duntaxat, hæc enim lex Christi est.

Ambrosius etiam inquit: Si discesserit propter malam conuersationem viri, iam innupta maneat. *Ambrosius.*

Corinthiorum igitur quæstio non fuit de legitimo diuortio, quod propter causam fornicationis fit, sed de illis diuortiis, quæ Græcorum leuitate, ex quibusuis causis in illis locis vsitata erant. Atque ita diiudicatio huius quæstionis, quantum ad scripturæ sententiam attinet, plana est. Et bonæ mentes acquiescere debent, quando habent ipsius diuinæ voluntatis simplicem & genuinam sententiam, in scriptura patefactam.

Apud Ecclesiasticos verò scriptores, quæstio illa non eodem modo definita fuit. Omnino enim quantum salua conscientia fieri potest, opera danda est, vt diuortia etiam legitima caueantur, & nexus coniugalis vel indissolubiliter seruetur, vel si interruptus fuerit, redintegretur. Serio igitur viros monebant, & hortabantur veteres, vt adulteras, si pœnitentiam agerent, & spem emendationis præberent, paterentur sibi reconciliari: cum præsertim nobis Christianis cogitandum sit, fœdus spiritualis coniugij inter Christum & Ecclesiam, sæpe à nobis spirituali fornicatione violari. Nollemus autem Deum tam duriter nobiscum agere, vt propterea sine spe reconciliationis, in æternū nos à se repudiet. Sed celebiamus, sicut æquum est, illam Dei misericordiam, quæ pulcherrime descripta est, Ieremiæ 3. Eandem igitur humanitatem & misericordiam, lapsæ etiam parti nos præstare æquum est, ne incidamus in illud iudicium: Qua mensura mensi fueritis, &c. cum præsertim Christus adulteram resipiscentem clementer receperit, Iohan 8. Quod caput, Augustinus narrat acerbos viros tanto odio persecutos, vt ex suo loco illud expunxerint.

Accedit, quod secunda matrimonia, sua habent incommoda propter liberos ex priori cōiugio susceptos. Et pars lapsa, quando sine omni spe receptionis repudiatur, difficilius ad pœnitentiam redibit, sed ex desperatione, aliis atrocioribus flagitiis se prostituet. Hieronymus citat quidem sententiam Solomonis ex cap. 18. Prouerbiorum, quæ tamen in Hebraico textu Solomonis non extat: Qui tenet adulteram, stultus est & impius. 32. quæst. 1. citatur ex Chrysostomo. Fatuus est & iniustus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est, qui celat crimen vxoris. *Hieronymus.*

Non tamen pugnat aduersus pietatem, adulteram resipiscentem recipere. Ita Dauid coniugem suam Michol, quæ alteri copulata fuerat, rursus ad se recepit.

Hæc & alia argumenta, quib. persuaderi & molliri possit viri animus, extant apud Augustinum. Et ipsa omnibus probatur, vt non statim ad diuortia prosiliatur, sed prius tententur omnia, quæ

reconciliationi & redintegrationi seruire possunt. Omnia enim mihi licent, sed non omnia expediunt & ædificant, inquit Paulus.

Veteres igitur, vt animos maritorum efficacius permouerent, docuerunt, rectius, præstantius & perfectius esse, si etiam ille, qui ab adultera separatus est, vel maneat sine coniugio, vel reconciliatam vxorem rursus recipiat: Et secundas nuptias post diuortium, aliqua etiam publica reprehensione notarunt: vt eo facilius animos ad reconciliationem flecterent. Non autem adeo fuerunt asperi, duri, horridi & immanes, vt maluerint conscientias separatarum, huiusmodi traditionibus, laqueis vstionis & fornicationis, in æternum exitium præcipitare, quam alterum matrimonium concedere. Ita Origenes in 18. c. Mat. dicit quidem talia matrimonia esse extra scripturam, & aduersus ea, quæ scripta sunt Rom. 7. & Mat. 18 addit tamen: Scio quosdam, qui præsunt Ecclesiis, extra scripturam permisisse aliquam nubere viro priori viuente. Et contra scripturam quidem hoc fecerunt, Rom. 7. non tamen omnino sine causa hoc permiserunt: forsan enim propter huiusmodi infirmitatem incontinentium hominum, peiorum comparatione, quæ mala sunt, permiserunt. Et illam permissionem dicit nō esse iuxta cantam iustitiam, sed secundum duritiam hominum carnalium. Comparat autem, quod diligenter notandum est, hanc promissionē illi quæ extat, 1. Cor. 7. Bonum est mulierem non tangere, sed propter fornicationē, &c. Item: Rursus conueniant, ne tentet vos Satanas: hoc verò dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Non igitur intelligit permissionem criminis mortalis, vastantis conscientiam, & effundentis gratiam. Et si nihil aliud, talem certe promissionem seu indulgentiam, aliquando in concilio futurā sperarunt Caietanus, Erasmus & Catharinus: sed frustra, sicut iā apparet.

Ita docti 7. Canonem Neocæsariensem, de huiusmodi secundis nuptiis intelligunt: & meo quidem iudicio, rectè. Statuit enim presbyterum non debere interesse cōuiuiis secundarum nuptiarum, ne conuiuio illis nuptiis consentire videatur. Et ratio additur: quia præceptum sit, secundis nuptiis pœnitentiam imponere. Notatæ igitur fuerunt secundæ illæ post diuortium nuptiæ, publica aliqua Ecclesiastica reprehensione: non tamen prorsus vel damnatæ, vel prohibitæ, vel rescissæ fuerunt.

Hieronymus. Ita Hieronymus Fabiolam, quæ post legitimum diuortium, viuente priori marito, alteri nupserat, narrat quidem publicam egisse pœnitētiam, de qua scilicet loquitur Canon 7. Neocæsariensis, eò quod esset contra rigorem Euangelij: qui vniuersam censationem nubendi, viuentibus viris, fœminis amputat: tamē addit, illam hoc non vt peccatum mortale commisisse: nec tantum Papiniani leges secutam, sed fecisse hoc iuxta dicta Pauli: Melius est nubere quàm vri. Item: volo iuniores viduas nubere, ne conuertantur post Satanam. Nec publica Fabiolæ pœnitentia efficit, peccatū esse simpliciter mortale & damnabile: nam & illis qui adulterā sine diuortio retinebant, duorum atque trium etiam annorum pœnitentiam tunc imponebatur, c. 32. q. 1. Et duriores omnino fuerunt veteres fœminis, ne illis post diuortium, alterum concederetur coniugiū: sicut Ambrosius 1. Cor. 7. inquit: Non permittitur vxori vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit. De viro autē existimat, Paulum ideo non addere, Maneat ἄγαμος: Quia inquit, viro licet ducere aliam, si dimiserit vxorem peccantem. Et reliqua quidem diuortia Ambrosius & Augustinus, & damnat, in 16. Luc. Sed post diuortium ex causa fornicationis, expresse dicit licere, vt vir aliā ducat vxorem, idq; non ex legū ciuilium, sicut Liodsuus fingit, sed ex Pauli sententia pronūciat. Et ex illo Ambrosij loco colligitur, publicas illas reprehensiones, quæ extant apud Origenem & Hieronymum, potissimum contra fœminarum secunda matrimonia constitutas fuisse. Viris enim illud licuisse, Ambrosius aperte affirmat.

Circa Augustini verò tempora, quæstio hæc horridius cœpit disputari: simpliciter scilicet adulterina esse coniugia, quæ post legitimum etiam diuortiū, propter causam fornicationis legitime factum, siue à viris, siue à fœminis contraherentur. Non tamen catholicum fuisse hoc dogma, inde apparet, quod fuerunt tunc, qui Augustini sententiæ contradixerunt: vt Pollentius. Sed Augustini autoritate effectū est, quod in concilio Meleuitano 17. Canon, hac de re ita positus est: Placuit, vt secūdum Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neq; dimissa à marito, alteri coniungatur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilietur. Quod si contempserint, ad pœnitentiā redigantur. *Concilium Meleuitanum.* Sed nec ille Canon dicit de parte innocente, quæ propter causam fornicationis partē peccantem dimittit: sed loquitur de dimissis, hoc est, de parte ea. Illud verò notabile est, quod addit Canon iste, petendam esse legē Imperialem in illa causa. Ergo vsq; ad illa tempora, etiā sub Christianis Imperatoribus, nō fuit lex seu constitutio, prohibēs talia matrimonia. Neq; verò postea etiam à Christianis Imperatoribus talem legem impetrarunt, sicut ex Codice Iustiniani manifestum est. In Ecclesia etiam post illud tempus, talia matrimonia nō simpliciter vt damnabilia rescissa fuerūt. Leo enim Epist. 85. loquitur de sacerdote quodā, qui post diuortium vxoris, aliam duxerat. Illum verò tantū à ministerio remouet, non autem rescindit alterum illud coniugium: nec ea communione Ecclesiæ illum eiicit.

Et licet post illa tempora, duriores semper hac de re factæ fuerunt constitutiones: tamen & cōstitutiones & exempla quædam, retinuerunt veteris Ecclesiæ humanitatem. Vt c. 32. q. 7. citatur Canon cuiusdā Concilij. Quædam cum fratre viri sui dormiuit: decretum est, vt adulteri nunquam cōiugio copulentur: illi verò cuius vxor stuprata est, licita coniugia non negentur. Item ex decreto Zachariæ: Concubuisti cum sorore vxoris tuæ: sic fecisti, neutram habeas: & si illa, quæ vxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino: tu autem & adultera, sine spe cōiugij permaneatis. Ex Concilio Triburiensi: Si quis cum nouerca sua dormierit, neuter ad coniugiū peruenire potest: sed vir eius potest, si vult aliam accipere, si se continere non potest. Et Gregorius scribit Bonifacio: Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta, non valuerit viro debitum reddere, quid eius faciat cōiugalis? Bonum esset, si sic permaneret, vt abstinentiæ vacaret: sed quia hoc magnum est, ille qui non poterit se continere, nubat magis.

Hæc ideo recitaui, vt rectius expendi possit, qualesit Tridentinum anathema in 7. hoc Canone. Præcipue verò vt consideretur, ex quibus causis & rationibus, veteris Ecclesiæ humanitas, post diuortium aliquando concesserit coniugia. Si Magistratus exequerentur iudiciū adulteri & adulteræ, Deuteron. 22. Ezechiel. 16. & 23. non opus esset quæ-

stione

stione illa turbatrice cōſcientiarum. Sed quia Magiſtratus ceſſat, conſulendum igitur eſt conſcientijs, ex verbo Dei: ſicut Paulus perſonæ deſertæ cōſulit ex illa regula: In pace nos vocauit Deus. Item, Ne laquei conſcientijs inijciantur.

CANON VIII.

Si quis dixerit Eccleſiam errare, cum ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges, quo ad thorum ſeu quo ad cohabitationem, ac certum incertúmve tempus fieri poſſe decernit, anathema ſit.

EXAMEN.

Hæc non eſt noua definitio diuortij, quod ſcilicet ſit tātum ſeparatio inter coniuges, quoad thorum & quoad cohabitationē, manente interim etiā inter ſeparatos vinculo matrimonij. Et talis quidē ſeparatio ſumpta fuit primū ex dicto Pauli. 1. Cor. 7. Si diſcedit, maneat innupta, aut viro reconcilietur, quando ſcilicet non adeſſet vera cauſa legitimi diuortij. Incidebant vero quædā aliæ grauiores diſſenſiones. Ibi cum diuortium fieri nō poſſet, fiebat quædam ſeceſſio, poſtquā per reconciliationem cohabitatio redintegrabatur. Ex illa ſeceſſione poſtea facta eſt definitio diuortij: cū Paulus expreſſe conteſtetur, ſe non loqui de vero diuortio, hoc eſt, de dimiſſione & ſeparatione, quæ præcepto Domini conceditur. Inquit enim: Coniugatis præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorē à viro nō ſeparari, nec virum dimittere vxorē. Quod igitur Paulus attexit: Si diſcedit, aut maneat innupta, aut viro reconcilietur: non pertinet ad verū & legitimum diuortiū, de quo Chriſtus loquitur. Et tamen ex illo loco, Pōtificij fabricant definitionē veri & legitimi diuortij.

Secundo. Chriſtus ipſam dimiſſionem coniugis, niſi fiat propter cauſam fornicationis, pronunciat eſſe illicitam & illegitimam, Matth. 5. Dictū eſt antiquis: Si quis dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij. Ego vero dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari. Contra hanc vero Chriſti ſētentiam, Pontificij decernunt, præter fornicationē, multas alias eſſe cauſas, propter quas licita & legitima ſeparatio coniugum fieri poſſit.

Tertio. Separationem ſeu dimiſſionem, quæ 1. Cor. 7. extra cauſam fornicationis deſcribitur, Paulus nec ſuadet, nec decernit, ſed docet eam pugnare cum præcepto Domini, qui præcipit non diſcedere. Quando vero coniuges cōtra illam Apoſtoli doctrinam & admonitionem, priuata contumacia ſe ſeparant, tunc Paulus ſuadet reconciliationem: aut ſi hoc nolint, pronunciat ipſos debere ſine cōiugio manere. Sed 8. hic Canon dicit, ipſam Eccleſiam ob multas cauſas, præter fornicationem, decernere poſſe ſeparationem.

Quarto. Chriſtus Matth. 5. dimiſſionem ſeu ſeparationem coniugum, quæ fit præter cauſam fornicationis, ideo improbat, quia obijcit periculis vitionis, fornicationis & adulterij. Facit, inquit, illā mœchari. Sed de his periculis, Pontificij non ſunt ſoliciti, libere enim decernūt ſeparationem, ad certum incertúmve tempus.

Quinto. Contendunt tale debere eſſe diuortiū, in quo vinculum matrimonij nihilominus ſaluum maneat. Atqui in Pontificia illa ſeparatione vinculum coniugij, multis & varijs modis ſoluitur & diſrumpitur.

Nam ad vinculum matrimonij, pertinent hæ ſententiæ: Et adhærebit vxori ſuæ. Faciamus ei adiutorium, quod ſit coram ipſo. Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. Iterum cōuenite, ne tentet vos Satā, propter incontinentiā veſtram: Nō ſunt duo, ſed vna caro. Et ipſum matrimoniū, definiunt indiuidua vitæ conſuetudine. Hæc vero vincula coniugij in Pontificia ſeparatione, quoad thorum & cohabitationem, ſoluuntur & dirumpuntur. Homines igitur contra decretum diuinitatis ſeparant, quod Deus coniunxit.

CANON XI.

Si quis dixerit, prohibitionem ſolennitatis nuptiarum, certis anni temporibus, ſuperſtitionem eſſe tyrannicam ab ethnicorum ſuperſtitione profectam: aut benedictiones, & alias ceremonias, quibus Eccleſia in illis vtitur, damnauerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Olim in feſto Natiuitatis, Paſchatis & Pentecoſtes, celebrabatur frequens & ſolennis totius populi communio. Ne igitur nuptiarum conuiuijs, & reliquis pompis, turbaretur aut impediretur præparatio ad dignam communionem, bono conſilio ſtatutum fuit, ne in illis feſtis, & proximis dieb. ante illa feſta, pompæ nuptiarū celebrarentur. Poſtea cum collapſa eſſet conſuetudo ſolēnis communicationis in illis feſtis: hoc eſt, cum cauſa, finis & vſus ſtatuti illius deſiiſſet. ipſum tamen ſtatutum retentum fuit. Et aſſui cœpit noua opinio, quaſi ſanctitas illorum temporum non poſſet ferre commixtionem carnis in copula coniugali, ſicut quondam in ſacris Bonæ Deæ matronæ cogebantur ſecubare. Hæc opinio taxatur & reprehenditur. Scriptura enim pronunciat, thorum eſſe immaculatum: item, eſſe caſtitatem & ſanctificationem.

CANON XII.

Si quis dixerit, cauſas matrimoniales non ſpectare ad iudices Eccleſiaſticos, anathema ſit.

EXAMEN.

Quia matrimonium in Eccleſia normam habet ipſum verbum Dei, & in cauſis matrimonialibus multi accidunt caſus conſcientiarū: Eccleſia igitur non poteſt prorſus & ſimpliciter, cauſas matrimoniales à ſe, ad politicum Magiſtratum reijcere: ſicut fit in cauſis hæreditatum, ſucceſſionū, & ſimilibus. Chriſtus enim qui cauſam diuidendæ hæreditatis prorſus à ſe reiicit, Lucæ 12. quæſtionē de diuortijs non ſimiliter reiicit: ſed ex verbo Dei oſtēdit, quid cum norma inſtitutionis conſentiat, quid vero pugnet. Ita Paulus, 1. Cor. 7. de cauſis matrimonialibus conſultus, non reiicit totum negocium ad politicum Magiſtratum, ſed conſcientias ex verbo Dei erudit. Ita Ambroſius reſpondet in quæſtione matrimoniali, de gradibus prohibitis, lib. 8. Epiſtola 66. Et in vetuſtis etiam Conciliis, quædam de cauſis matrimonialibus ſtatuta leguntur. Nunquam vero vetus Eccleſia cauſas matrimoniales ita ad ſuū forum tranſtulit, vt prorſus excluderet politicum Magiſtratum, maxime ſi Chriſtianus eſſet. Ferre enim leges, ad Magiſtratus officium pertinet. Ita nō Epiſcopi, ſed Theodoſius Imperator legem tulit, de conſobrinorum coniugio. Auguſtinus de Ciuitate Dei, lib. 15. ca. 16. Ambroſius Epiſt. 66. Ita Concilium Mileuitanum iudicat lege imperiali ſibi opus eſſe, ad ſtatutum de diuortijs. Talis tunc fuit coniunctio miniſterij Eccleſiaſtici, & Magiſtratus politici, in cauſis matrimonialibus: quas poſtea Pontifex & Epiſcopi prorſus ad ſe rapuerunt, excluſo ſimpliciter politico etiam Chriſtiano magiſtratu. Ambroſius

DE CLANDESTINIS Matrimoniis.

Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit: & proinde iure damnandi sunt illi, vt eos sancta synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant, matrimonia à filijs familias, sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia, ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit, &c.

EXAMEN.

Inter ipsos Pontificios, si qui sunt saniores, agnoscunt & fatētur, matrimonia insciis & inuitis parentibus contracta, non esse legitimam aut diuinā coniunctionem. Gropperus enim in institutione Coloniensi, grauissime inquit: Euaristi Canonem plane sanctissimum, cuperemus in Ecclesiā Concilio generali reuocari, ob clandestina illa matrimonia tollenda: quæ nunc passim non palam, sed furtim inter pueros & puellas, citra parentum consensum, per lenones & lenas copulātur: vel inter stultos & temulentos, sola causa libidinis, non Dei respectu, sed diaboli instinctu coniūguntur: idq; sæpenumero præter destinatum consensum. Quis enim consensum recte vocārit, cuius non consiliū, seu vel pueritia, vel temulentia, vel insidiæ, vel libido causa sint? Quis vero nescit, quot stupris, quot periuriis, & id genus aliis criminibus, ac innumeris malis, clandestina illa matrimonia ansam præbeāt? Et postea: Scimus Ecclesiam hæc matrimonia multo ex tempore sustinuisse, nec facile rescidisse: ne viriatis puellis sua simplicitas fraudi & adolescentibus impune foret, quod puellis stuprum intulissent. Verum cum experientia doceat, hanc Ecclesiæ indulgentiam, innumeris malis abutentium vitio, ansam præbere: quis non videt longe satius esse, vt clandestina illa matrimonia, quæ omnino Sacramenti rationem non habent, ab Ecclesia tollantur, seu decernatur saltem, ipsa matrimonij firmitatem apud Ecclesiam non prius habitura, nisi noui consensus robur accesserit, &c. Hæc ibi.

Gropperi verba in institutione Coloniensi.

Et profecto grauissima habet hæc sententia documēta & firmamēta, ex iure diuino, iure naturali, iure ciuili, & ex veteris Ecclesiæ constitutionibus.

Primum enim Ecclesia sentit & fatetur, coniugium esse talem coniunctionem, cuius autor coniunctor & conciliator sit ipse Deus. Vt igitur coniuges statuere possint, se ab ipso Deo coniungi, vtq; ipsum benedictione sua, cœpto coniugio ad futurū sperare & petere possint: docendi sunt, ne contra verbū & mandata Dei coniugia ineant. Neq; enim eius coniunctionis Deus cōciliator erit, quæ cōtra ipsius verbum instituitur. Iam vero patria potestas, non tantum iuris ciuilis est: sed mandatum diuinū liberos subiicit parentum potestati, vt illis in Domino obediant in omnibus. Quomodo igitur legitima & diuina potest esse coniunctio, quę instituitur violatione obedientię & reuerentiæ, quam ex mandato diuino liberi parentibus debent?

Canonistę quidam clamitant, nos affingere hoc 4. pręcepto, quod in contrahendis matrimoniis, patria potestas ex iure diuino habet autoritatē super liberos, cum causę matrimoniales videantur exemptę esse à 4. pręcepto, per hoc dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori suę. Sed hoc dictum loquitur non de sponsa, sed de vxore, hoc est, de matrimonio legitime iā cōtracto. Ipsa vero Scriptura, & præceptis & exēplis liberorum matrimonia contrahenda includit in 4. præceptum. Parentibus enim mandat, vt ipsi vel filias elocent, vel filiis vxores accipiant, Deut. 7. Ierem. 29. Et Abraham, pro iure patriæ potestatis, quasi testamēto cauet, quam velit vxorē filio accipere, & qualem nolit à filio duci. Et in N. T. Paulus 1. Cor. 7. vbi disputat de virginibus vel seruandis, vel elocandis, consilium illud pręscribit parentibus. Ius igitur diuinum tribuit patriæ potestati, autoritatem super liberos, non tantum in ciuilibus contractibus, sed expresse etiam in cōtrahendis matrimoniis. Quartum igitur præceptum, de reuerentia & obedientia liberorum erga parentes, expresse & in specie complectitur etiam contractū matrimonij. Et quidem patriam potestatem posse matrimonia sine consensu parentum contracta, vel rata vel irrita facere, Deus expresse in lege sua ostendit. Extat enim lex diuina, Deut. 22. Si quis virginem stuprauerit, dabit patri tot siclos, & habebit eam vxorem, nec poterit eam dimittere, cunctis diebus vitæ suæ. Audis illum de iure debere eam vxorem habere, si pater consenserit. Sed Exodi 22. Intercessione patriæ potestatis, illud potest vel ratum vel irritum fieri. Si enim pater virginis, eam stupratori dare noluerit, non potest eam habere vxorem. Imo si virgo, quæ adhuc est in patria potestate, ipsi Deo aliquid vouerit, votum illud irritum potest reddi, contradicente patre, Num. 30. Multo magis ergo patria potestas autoritatem habebit in promissione matrimoniali, facta citra parentum consensum.

Quia igitur res ardua est, contractum matrimonij ita instituere, vt Deus ipse matrimonium coniungat, copulet & conciliet, quæritur, quomodo Deus illud faciat? Non autem sine medio illud facit, sicut Adamo Euam adduxit, sed per certa & legitima media. Illa autem quæ sint, in explicatione 4. præcepti ipse ostendit. Quando igitur hisce mediis spretis & conculcatis, instituitur contractus matrimonij, num homo pronunciabit esse legitimam & diuinam coniunctionem? Hæc certe ratio grauissima est, ex iure diuino sumpta.

Secundo. Quod hæc sententia sit non tātum iuris ciuilis, sed & naturalis, leges ciuiles ostendūt, vt in Digestis de ritu nuptiarum. Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, hoc est, qui coeunt, quorumque in potestate sint. Et Codice de nuptiis: Obseruatis iuris præceptis, sociare coniugio tuo quam volueris, non impediris: ita tamen, vt contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat. Et institutio, de Nuptiis, Iustas nuptias inter se ciues Romani contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, & fœminæ viri potentes: & consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere, & ciuilis & naturalis ratio suadet, in tantum vt iussus parentis præcedere debeat.

Ius naturale
Ius Ciuile.

Tertio. Veteris Ecclesię constitutiones eandem sententiant, & quidem magna grauitate tuentur. Extat Euaristi constitutio, edita circa annum Domini centesimum, quæ inquit: Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationē habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus & propinquis sponsetur, &c. Ita peracta & legitima scitote esse connubia: aliter vero præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius, quam legitima coniugia

esse

esse non dubitant: nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima. Addit autem Euaristus: Ita à Patrib. accepimus, & sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus. Et circa annum Domini 390. quæ fuerit Ecclesiæ de hac quæstione sententia, ex Ambrosio colligitur, qui de historia Rebeccæ, in lib. de Patriarchis inquit: Consulitur Rebecca non de sponsalibus. Illa enim iudicium expectat parentum, non est enim virginalis pudoris, eligere maritum, sed de die profectionis consulitur. Et addit Ambrosius, hanc sententiam esse legis naturæ. Plerique, inquit, Euripidium illud mirantur, vbi mulier cum ad alias nuptias peteretur, inquit: Sponsaliorum meorum pater meus curam sibi subiit: hoc enim non est meum, Ergo quod & ipsi philosophi mirati sunt, seruant virgines, & non solum virgines, sed & si qua vidua vult nubere, nubit in Domino, ita vt electionem mariti, parentibus deferat, &c.

Et circa annum 436. Carthaginensis 4. Synodus ostendit vsitatum fuisse, vt ad testificandum parentum consensum, sponsus & sponsa à parentibus in Ecclesia sacerdoti benedicendi offerrentur.

Circa annum Domini 450. Leo Pontifex statuit, ita secundum legem & Euangelium, publicis nuptiis in coniugium liquide aliam sumi, si sponsa à parentibus tradatur sponso. Idem dicit: Paterno arbitrio fœminæ viris iunctæ, carent culpa.

In Concilio Toletano 4. circa annum Domini 630. decretum est ne virgines extra voluntatem parentum, vel suam, cogantur maritos accipere.

Et circa annum Domini 865. Bulgaris recens ad fidem conuersis, ita scribit Nicolaus de consuetudine Romanæ Ecclesiæ: Apud nostrates sponsalia fœdera, quæ futurarum sunt nuptiarum promissio, consensu eorum, qui hæc contrahunt, & horum quorum in potestate sunt, celebrantur. Hæc extant in decretis, causa 30. & 32. quæ iuxta seriem temporum distribui, vt eo clarius perspiciatur, recentem esse Pontificiam constitutionem, de ratis habendis clandestinis matrimoniis, dissentientem à sententia veteris Ecclesiæ.

Conuenit etiam huc, quod 37. quæst. 1. & 2. scribitur de raptoribus, qui puellam violenter à domo patris abducunt, vt corruptam in vxorem habeant. Ibi enim sancitur, ex Aurelianensi synodo, etiamsi puella raptori consenserit, tamen reddendam esse potestati patris. Et Gregorius dicit: Cum rapta patriæ potestati restituta fuerit, & raptor rapinæ suæ pœnitentiam egerit, cum voluntas parentum vtriusque in vnum conuenerit, non prohibentur ad inuicem copulari.

Et hæc præcipue intelligenda sunt, quando res adhuc est integra. Quando enim matrimonio consummato, secuta est commixtio, tunc ad vitanda maiora scandala, & ne iniuria fiat vitiatæ & desertæ mulieri, seruari potest dispensatio, quæ extat Deut. 22. Habeat eam in vxorem. Atque ita Ambrosius Sisynnio patri consulit, simul tamen etiam culpam filij fatetur, lib. 6. Epistola 43. Imo tolerauit hoc Isaac in Esau.

Si vero parentum vel negligentia vel duritie, illa sua potestate abuterentur, & nō vellet liberis prospicere de coniugio, vel conaretur impedire honesta matrimonia, aut cogere inuitos ad incommodas coniunctiones, certa iuris remedia huic abusui opposita sunt, & alia opponi possunt.

Audi vero, qualia ἀπορίαν Tridentina synodus de hac quæstione statuat. Fatetur, Ecclesiam talia clandestina matrimonia semper detestatam esse, atque prohibuisse: & tamen simul anathemate damnat eos, qui ea vera ac rata esse negant. Potestne igitur detestanda & prohibita coniunctio, facere verum matrimonium: hoc est, detestanda & prohibita coniunctio, iuxta Tridentinum Concilium, est legitima & diuina coniunctio. Atqui Euaristus Pontifex Romanus, ante annos 1450. pronunciauit, non esse vera matrimonia, idque ex Apostolorum traditione. Ipsos ergo Apostolos Tridentina Synodus anathemate damnat. Addit autem, Ecclesiam, hoc est, Pontificem cum suis prælatis, posse facere vt irrita sint talia matrimonia, quamdiu vero hoc non fecerit, anathemate damnandos esse, quicunque ex verbo Dei, ex iure naturæ, & ex veteris Ecclesiæ constitutionibus, negant ea esse vera & rata. Et vel hinc iudica, qualia sint Tridentina anathemata. Manifeste enim ostendunt, quare pro clandestinis matrimoniis dimicent, non quod sint vel verbo Dei, vel veteris Ecclesiæ constitutionibus consentanea: sed tantum propter retinendam & stabiliendam Pontificiorum tyrannidem. Fatentur enim se posse, si modo vellent, facere vt irrita sint talia matrimonia, sed quamdiu hoc facere nolint, omnes diuersum sentientes debere anathema esse. Et satis quidem hæc, pro imperio Pontificio.

CANON IX.

Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto: & oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium: posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis (etiamsi eam vouerint) habere donum, anathema sit: Cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari.

CANON X.

Si quis dixerit, statum coniugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cælibatus, & non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut cælibatu, quam iungi matrimonio, anathema sit.

Disputatio de virginitate & cœlibatu clericorum, non potest breuibus absolui. Restant etiam loci nonæ Sessionis, de purgatorio, de reliquiis, imaginibus, & inuocatione Sanctorum, de indulgentiis, de delectu ciborum, de ieiuniis, de festis. Sed quia secunda hæc pars examinis, præter opinionem excreuit, & aliis causis, quo minus nunc progrediar, impedior, illa igitur quæ restant, peculiari aliquando tractatu, si Deo visum fuerit, & Ecclesiæ vtilitas flagitare videbitur, explicabimus.

SECVNDAE PARTIS EXAMINIS DECRETORUM Tridentini Concilij, finis.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRAE, QVI IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS OBITER ALLEgantur & explicantur.

GEnes.1.benedixit, 230 a. Crescite & multiplicamini, 66. b. 231. a. subycite vobis terram, 230 a
2 Non est bonum homini esse solum, 230. a faciamus ei adiutorium, 230. b 241. b. Eua ex costa formatur. 229. b Deus adducit eā Adæ. 229. a 242. b. Os ex ossibus meis, 78 b Caro de carne mea, 9. a 230. b. relinquet homo patrē & matrem 229. b, 230. bis. 233. b, 242. b erant duo illi nudi, 233. a
3. Num Deus præcipit vt non comederitis, 123 a. circūdederūt sibi perizomata, 3. b Adam vbi es, 179. a 196 a In dolore concipies & paries, 230. a desiderium tuum ad virum, 230. a. 230. b. In sudore vultus, 204. a 230. a. Terra es. 78. b
4 Eua cōcipit & parit, 229. a Vbi est Abel frater tuus, 179. a. 196. Lamech duas vxores ducit, 233 a. dicit vxoribus suis, 189. a
6. Ducebant quas volebant, 22.9 b
9. Benedixit eis, 230 b. crescite & multiplicamini. 66 b. 229. a
14. Melchisedech profert panem & vinum, 144 b
17. Ero Deus tuus & seminis tui, 12 b. Puer octo dierū circumcidatur 47 b. 49. a. Masculus cuius præputiū non fuerit circumcisum, 12. b. 13 a. Abraham suos circumcidit, 49. a
18. Scio quod Abraham præcepturus sit liberis & domui suæ, 49 a
20. Vere soror mea est, 233. b
22. In semine tuo benedicentur gentes, 48. a
24 Isthinc vxorē filio meo adduces, 242. a. b. Deus mittet Angelū vt ducas filio vxorem 229 b Domine occurre mihi hodie, 229. b. Seruus inclinat se & adorat Dominum, 83. a
26 Soror mea est, 233 b
28. Hic est domus Dei & porta cœli, 83. a
29. Iacobo Lea adducitur, 235. b
32. Minor sum omnibus miserationibus tuis, 96 a
34. Sichem amans Dinam, 229 b
38 Iudā non amplius cognouit Thamar, 233. b
48. Iacob imponit manus pueris, 221. b
49. Ruben maledicitur, 233 b
EXod. 4. Moses circumcidit filios, 221. b. Filij Israel inclinata ceruice adorauerunt, 83. a
7. Virga Aaronis conuersa in serpentem, 78 b
8. Pediculi producuntur, 144. b
12. Sanguis agni paschalis postibus illinēdus, 109 a. Nihil reliquū facietis in proximum mane, 89. b. quæ est ista religio, 47 b populus incuruatus adorat, 83. a
20. Non assumes nomē, 54 a. 57. a. 72 b. Honora patrē & matrem, 242 b
22. Si pater virginis dare eam noluerit, 24 .b
23. Si videris asinum inimici, 236. b
24. Hoc est testamentum, 149. a
29. Facere agnum inuēcum, 145 b. Sacrificium panis & vini, 145 a. Iuge sacrificium, 142. a
30. Pontifex vnguento vngitur, 60. a
32. Populus remisso peccato, punitur, 204 a
34 Descendens Dominus per nubem stetit cum eo, 83. a
37. Septem lucernæ in candelabro, 3 b
LEuit 4 6.16. De libaminibus soli sacerdotes bibūt, 116. a
16. Confiteantur omnes iniquitates filiorum Israel 188. b
18. & 20. De gradibus prohibitis, 229. b 233. b 234 a
19. Sancti estote quia & ego sanctus sum, 98 b. 229. a
21 Repudiata nubere poterat alteri. 237. b. 238. b. Sacerdos ne ducat repudiatam, 237. b. sacrificium panis dei 142 a
NVmer. 4. Ōnoxom, 223 b
10. Cum progrederetur arca, dixit Moses: exurgat Dominus, 77. b
12. Maria soror Mosis affligitur, 176 a si pater eius spuisset in faciem eius, 2·4. b
20 Educitur aqua de petra, 144 b
28 Iuge sacrificium, 142 a. Sacrificium panis DEI, 142. a 145 a
30 Pater votum virginis irritum potest facere. 242 b
DEut. 4. Docebis ea filios & nepotes tuos, 49. a
6. Acues ea liberis tuis, 49. a. 216. a quid sibi volunt testimonia hæc? 49. a
7. Filiam tuam ne des filio eorum. 242 b
12. Nihil addes nihilque detrahes verbo 32 b. 140 a
13. Seductores gladio magistratus puniendi, 51 b
17. Quicquid dixerint tibi qui præsunt facies, 120. b
19. Ferrum lapsum de manubrio, 236. b
22. Pœna adulterer, 240. b si quis virginem stuprauerit, 242 a 243.
23. Manser non ingrediatur Ecclesiā 234 b. Ammonites & Moabites non ingrediuntur Ecclesiam, 234 b
24. Si homo vxorem maritauerit, 236. a 237 b si non inuenerit gratiarum in oculis eius, 28. a. Repudiata nubit alteri, 238. a. b
27 De gradibus prohibitis, 233. b
34 Moses imponit manus Iosua, 221. a
IOs 5. Circumcisio diu omissa, 17 a
7. Achan confitetur delictum, 179. a 190. b
24. Eligite vobis hodie quod placet, 51 b
Iudic. 6 Facere hœdum, 145 b
1. REg 1 Elcana comedit de sacrificio suo, 148. b
2 Dimitte me ad vnā partem sacerdotalē, 116. a
16. Vota Isai ad sacrificium, 48 b
18. Quis sum ego? & quæ domus patris mei, 96. a
2. Reg. 3. Dauid recepit Michol, 239. b
12 Quia fecisti hoc, 204. a. Dauidi irrogātur pœna 176 a 2·4 a. peccaui Domino, 189. b. Abstulit Deus peccatū tuū. 176. a. 189. b Dauid ieiunans & pernoctans in terra orat 205. b mortuo puero surgit, & ingreditur domum Domini, 205. b
24 Pestis immissa ob peccatum Dauidis, 204 a
3 Reg. 11 Amores Solomonis, 229 b
19. Dominus transiens apparet Eliæ, 83. a
4. Reg. 4 Mulier implēs vasa oleo, 214. opposuit os suū super os eius, 6 a
11. Constituit Episcopos super domum Domini, 223 b
13 Mortuus ossa Elisæi tangens reuiuiscit, 159. a
2. PAralip. 7. Propitius ero peccatis eorum & sanabo terram, 205. a
17. & 19 Iosaphat ministeria constituit, 227 a 228. a
23. Ioas quomodo inauguretur in regem, 223 b. Distributio officiorum ministerij 218 a
34 Inspectores operantium dicuntur Episcopi, 223 b
ESdra 10. Vxores alienigenæ. 229. b. 236. a. 237. a

Nehem.

NEhem.8. Populus agnoscit & deflet peccata. 189.b
9 Separat populus à se semen alienigenum, 189 b
13 Vxores alienigenæ, 229.b
IOb 19 Carni mea adhæsit os meum, 229.b
29. Lingua adhæret palato, ibidem
PSalm.4. Offerre sacrificium Iustitiæ, 138.a.147.b
6. Ne in furore tuo arguas me, 205 a
8 Quid est homo quod memor es eius, 96.a
19. In omnem terram exiuit sonus eorum, 141.b
Delicta quis intelligit, 184.b.186.a.188.a.b.191.b
25. Delicta iuuentutis meæ ne memineris, 188 b
32. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, 188 b
37. Reuela Domino viam tuam, 189.a. Define à malo & fac bonum, 208 a
50. Immolabo Deo sacrificium laudis, 138.a.b.bis.152.a
Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, 205.a
51. Omnes iniquitates meas dele, 189.b In peccatis concepit me mater mea, 47 b.188 b. 189 b. Libera me de sanguinibus, 205.a. Spiritus contribulatus, 138. a.163. b. cor contritum & humiliatum, Deus non, &c. 175.b. tunc imponent altari tuo vitulos, 147.b
63. Adhæsit anima mea post te, 229.b
66 Facere boues cum hircis, 145.b
8. Qui educit vinctos, 185.a
71 In capite montium eleuabitur, 141.b
78. Non accendit totam iram suam, 205 a
90. Quis nouit potestatem iræ tuæ, 184.b.186.a
91. Eripiam eum & glorificabo eum, 205.a
102. Adhæret os meum carni meæ, 229.b
104. Exhilaret faciem in oleo, 114.a
109 Episcopatum eius accipiat alter, 223. b. maledicent illi, at tu benedicens, 3.a
110. Tu es Sacerdos in æternum, 143.a. Secundum ordinem Melchisedech. 144.b.bis.
115. Omnia quæcunque voluit fecit, 76.b
116. Quid retribuam Domino, 163.a
119. Lex tua meditatio mea est, 47. b. Lucerna pedibus meis verbum tuum, 44.b.143.b
127. Hæreditas domini sunt filij, 230.a. Non confundetur, cum loquetur inimicis, 230 a
128. Vxor tua sicut vitis, 230.a. Ecce sic benedicetur homo, ibid. Labores manuum tuarum comedes, 230.a
135. Educit ventos, 144.b
141 Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. 138.a.147.b.152 a
147. Qui sanat contritos corde, 185.a. Beneplacitum est domino super timentes eum, ibid.
150. Omnis Spiritus laudet Dominum, 172.a
PRouerb. 9. Miscuit vinum suum, 170.a
16. Amicus arctius adhæret, quam frater, 229.b
19. A Domino vxor prudens, 229.b qui miseretur pauperis fœneratur Domino, 148 b
23. Qui scrutantur vbi vinum misceatur, 170.a
24. Septies in die cadit iustus, 174 a
28. Qui abscondit scelera sua non dirigetur, 188 b
30: Omnis sermo Dei purgatus, 66.a
31. Et tuto credit cor viri sui, 230.b
ECcles.4. Melius est esse duos, quam vnum, 230.a
7. Qui placet Deo effugiet eam, 229.b
9. Perfruere vita cum vxore, 230.a
ESaia 1 Non oleo emollita, 214.a. quis requisiuit hæc de manibus vestris, 84.b. vinum tuum aqua mixtum est, 171.a
2. Ascendamus in montem Domini, 147.b
5 Accingunt se vt sectentur siceram, 170.a
9. Puer natus est nobis, 142 b.154 b
11. Spiritus sapientiæ & intellectus, 123 b
25 Vinum bibent & vnguento vngentur, 60.a.b
29. Hic populus labiis me honorat, 84.b
37. Massa de ficis vlceri imposita, 214.a
43. Ego deleo iniquitates tuas, 170.b
45. Non est Deus iustus & saluans præter me, 14 a 19.b
48. Gloriam meam alteri non dabo, 19 b
49 Afferent filios tuos in vlnis, 48 b.49 a
52. Mundamini qui fertis vasa Domini, 229.a
53 Oblatus est quia voluit, 141 a
54. In misericordia sempiterna misertus sum tui, 45.a
58. Frange panem esurienti, 119 a
59. Verba quæ posui in ore tuo, 223 b
61. Misit me Euangelizare, 177 a. prædicare liberationem captiuis, 185.a
64. Iustitia nostra vt pannus menstruatæ, 98. b. 147.b. 148 a
66. Respicio ad contritum Spiritu, 185.a Afferent ex omnibus gentibus sacrificium Deo, 143.b
IErem.2 Foderunt sibi cisternas, 4 .b
3. Si dimissa vxor nupserit alteri, 45. a. 237.b.238.b 239.b
10. Corripe me Domine veruntamen in iudicio, 205.a
13. Sicut adhæret cingulum ad lumbos, 229.b
18. Agam & ego pœnitentiam super malo, 205 a
23. Currebant & ego non mittebam eos, 27. a b.216.a. 221.a.225.a. malleus confringens petras, 175 b
29. Date filijs vestris vxores, 243.a
31. Peccatorum eius non amplius recordabor, 69 b.206 a 175.b
33. Qui offerat holocaustum & incendat sacrificium, 145.b
THren.3. Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti, 205.a. Bonum viro cum portauerit iugum ab adolescentia, 204 b
4 Non erat qui frangeret eis panem. 119.a
EZech 3. Tu autem fornicata cõuertere ad me, 45.a
11. Auferam ab eis cor lapideum & dabo cor carneum, 186.b
16. Vnxi te oleo, 214.a
16. & 23. pœna adulterij, 240.b
18. Quare moriemini domus Israel, 177.b
20. In præceptis meis ambulate, 43.b
21. Educ gladium, 144.b
33. Nolo mortem peccatoris. 174.b
34 Officium boni pastoris, 218.a
44 Sacerdos non ducit repudiatam, Repudiata nubit alteri, 238 a.239.a
DAn.2 & 4. Sacramentum, 4.a.bis.
7. Oblatus est in conspectum antiqui dierum, 141. b. os loquens grandia, 33.a
8 & 11. Aufert iuge sacrificium, 141 b
9. Oraui Dominum, & confitens dixi, 188.b
11. Mauzim cum Deo alieno, 137 a
12. Abominatio desolationis. 142.a
OSee 2 Sponsabo te mihi, 231 a
13. Ero mors tua ô mors, 204 a
14. Vitulos labiorum, 138 a
IOel. Scindite non vestimenta sed corda, 205 a
Quis scit si conuertatur & relinquat post se benedictionem, 205 a
MIch.6. Non holocausta, non vitulos, 138.a
7. Iram Domini portabo, quia peccaui ei, 204.b
HAbac.2. Iustus sua fide viuet, 169 b
3 In ira misericordiæ recordabitur, 205.a
Zachar.3. Septem oculi super lapidem, 3.b
MAlachia 1. Nomen meum magnum est in gẽtibus, 147.b. In omni loco sacrificatur & offertur nomi-

ni meo,147.a b.Non suscipiam munus de manu vestra, 147.a
2 Dominus testificatus est inter te & vxorem tuã,229.b.Si odio habes dimitte, 236.b
3.Offerent sacrificia in iustitia, 148.a
Placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem. 245 b
Iudith.2 Habuit cum eis mysterium, 4.a
Sap 2 & 6.Sacramentum, 4.a
TOb.7.Deus coniungat vos, 229 a
12 Sacramentum Regis occultãdum est,4 a. Angelus detulit preces Tobia ad Deum, 164 b
SYrach 26.Donum Dei est mulier bona,229.b. Gratia mulieris delectabit virum, 2,0.a.b
27.Amici mysteria denudare, 4 a
2.Machab.6 Mulieres circumcidunt praputia filiorũ, 22.b
MAtth 2.Magi adorant Christum, 82.b
2.Appropinquauit regnum cœlorum,35.a. Confitebãtur peccata sua.176 b.190.a b.196 b.vt effuge retis irã Dei 35.b.176 b.178.b.190.a.ego baptizo vos aqua in pœnitentiam,34.a 35 a.37 b. Fortior me est, 38 a. Baptizabit vos Spiritu & igni, 17 b Ego opus habeo vt à te baptizer,38.a.Christus à Iohanne baptizatur, 17.b.36.a.37.b
4.Pœnitentiam agite, 176 a
5.Beati lugentes,quia consolationem accipient, 185.a
Donec apex vnus de lege pereat,2 2.a. Qui vnũ ex his minimis praceptis soluerit,104.a.Recõciliare fratri tuo,189.a 239.a. Nisi causa fornicationis.238.a. 239.a.241.a. facit eam mœchari,241. a. Si quis te percusserit in maxillam, 2:6.b
6. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. 116.b si non dimiseritis hominibus, 189.a
7.Cauete à pseudoprophetis, 41.a
8.Vade,ostende te Sacerdoti,196.b.Non sum dignus vt intres sub tectum meum 95.b Damones eijcit Christus, 220.a
9.Confide fili,remittuntur tibi peccata,176 b.177 b 189. b.197.a. Quis potestatem habet remittendi peccata, nisi solus Deus,174.b.Surge tolle lectum.2:2.b.Si tetigero vestimentum eius,ero saluus, 211.b.tetigit fimbriam vestimenti eius,68 b.69.a. Orate Dominum messis, 225 a
10.Dedit eis potestatẽ,176.b.211.b.222.b.dabitur vobis quod loquamini, 22 b
11.Pauperes Euangelizantur,185.a.Ecce mitto Angelũ meum ante faciem tuam,36.b. Minimus in regno cœlorum maior est illo, 38.b Sapientia à filijs iustificatur,112.b.Ego reficiam vos, 185.a.
13 Vobis datum est nosse mysteria,4. a.audit sermonem & non intelligit, 47.2
13.Sublatis in cœlum oculis, 142 b
14.& 15.Christus accipit panes & frangit, 116.a
15.Propter traditiones vestras transgredimini mandatũ Dei,31.b.113.b.115 b.Frustra me colunt mandatis hominum,43.b.84.b.87.a 107.b.115.2.Septem panibus cibat Christus populum. 3.b
16.Tu es Christus Filius Dei viuentis,77 b.Tibi dabo claues regni cœlorum, 196.b.22 .b.125.b. Quicquid solueris super terram,8.a.120 b.135 b. Quicquid ligaueris, 207.b
17 Hunc audite, 107.b 111 a
18.Non est voluntas Patris,vt pereat vnus de pusillis, 48.a b.In me credentibus,50.b Lucratus es fratrẽ. 189.b Si nõ audiat,dic Ecclesia,190.b. Quacunque solueritis super terram,189.b. Non septies sed septuagies septies, 46.b.180.a
19.Quacũque de causa,236 a b.238 a.b.nõ legistis? 231. a.masculum fecit & fœminam, 9 a. Relinquet patrem,& matrẽ, 229.b.230 b.233.b. adhærebit vxori sua,241. Erunt duo in carnẽ vnã,229.b.233.a. Quos Deus coniunxit . 229 a b 2,0.b. 231.b. 236.a.b.2,8. propter duritiam cordis vestri.236.a. Ab initio non fuit sic. 231. a. 233. a. Sinite eos ad me venire, 48. a b. Talium enim est regnum cœlorum, 48.a b. 51.a
21.Eiecit ementes & vendentes,220.a.qua authoritate id facis? 228.b
23.In cathedra Mosis sedent scriba & Pharisai 30.a. Vnus magister vester Christus, 40.b.112.b. colare culicem & deglutire camelum, 31.b
25.Esuriui & dedistis mihi, 148 a
26.Vescentibus illis accepit Iesus panẽ,95.a.220 a gratias egit,31.a.67.Fregit dedit eis & dixit: Accipite, &c.72.b.75.a.b. Hoc est corpus meũ,66.b.67.a. 72. b.73 a.b.78.a.b.84 a bibite ex hoc omnes,103 b.124. b 125.b ex hoc genimine vitis, 170.b. Cum hymnum cecinissent, 162.a
27.Iudas laqueo se suspendit, 183 b
28.Cum vidissent adorauerunt eum,83.a. docete omnes gentes, 48 b. 49 a.55.b.122 b 216.b.221.b Baptizantes eos in nomine patris, &c. 48 b.121.b 122.a docentes eos seruare quæ ego præcepi,43.b.44. a.89.b.118.b.122.a. Ecce ego vobiscum, 8.a.55.b 220. b 222.a.225.b.
MArci 1.Vox clamantis in deserto 35.a.prædicãs baptismum pœnitentia in remissionem peccatorum,34.b.35 a.Confitebantur peccata sua,35 a.Pœnitentiam agite, & credite Euangelio, 183.a
3. Vt haberent potestatem sanandi agrotos,&c 176.b. 211 b.221.b
6.Non poterat ibi signum facere propter incredulitatem eorum,62.a. Dabat eis potestatem aduersus spiritus immundos,176.b.211.b. Vnctio Apostolica, 4.b.9.b.2:1.b.Non licet tibi vxorem fratris habere, 229.b
7.Pharisaorum Baptismi, 31.b.39.a
Relinquentes mandatum Dei tenere traditiones hominum, 31.b.113.b
10.Imponens eis manus benedixit eis, 48.a.55.b.221.b. Nisi quis acceperit Regnum cœlorum, velut paruulus,non intrabit illud, 48.a.50.b
4.Cum benedixisset,fregit ac dedit discipulis.&c.67. a.220.a. Et biberunt ex eo omnes, 88.b.104 b.125.a
16.Ite in orbem & prædicate,31 a.146.a 216.b.221.b.qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit,18 b.20.a. 22.a.b. 24.a.34.b.42.b 45 a.45.b.46.a.48.b.49.b. 57.b.qui non crediderit condemnabitur, 4 b 49.a. 1:7.b.super agrotos manus imponent, . 50.a 211.a.b
LVc.1 Replebitur Spiritu sancto in vtero. 51 a.conuertet corda patrũ ad filios,38 a. Dabit ei regnum patris sui Dauid,141.b. Apud Deũ nõ est impossibile omne verbum,76.b. Et exultauit infans in vtero eius,51.a. ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum, 35 a
2.Sedentem in medio Doctorum, 218.
3.Prædicans Baptismum pœnitentia in remissionẽ peccatorum 34 b.35.a.37 b.176 a. omnis mons & collis humiliabitur,190.a facite fructus dignos pœnitentiæ, 35.a.Publicani & milites dicunt,quid faciemus,190. a.putabant Iohannem forsan esse Messiam 38.a Spiritus sanctus corporali specie columba descendit.38. a.77.b
4.Christus ex Esaia prælegit, 220.a
6.Qua mensura mensi fueritis. 239.b

7.Iiii.ſi.

7. Iustificauerant Deum, 35.b.37.a

spreuerunt consilium Dei contra semet ipsos, 3 .b 37 a. *Peccatrix lachrymis rigat pedes Christi,* 189.b 190.b. *Remissa fuat sibi peccata sua,* 176.b 1 7.b. 189 b.197 a

10. Ecce do vobis potestatē, 176.b.211.b. 212.b. *Qui vos audit, me audit,* 2 5.b. *infundit oleum vulneri,* 214. a. *Maria sedet ad pedes Iesu,* 122.b

12. Quis me constituit iudicem, 241 b

13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis, 174.

15. Pater peccaui in cœlum & coram te, 190.a

17. Si dixerit, pœnitet me, dimitte illi, 189. a. *vxores ducebant,* 229.b

18. Deus propitius esto mihi peccatori, 188 b. *afferebant infantes ad Iesum,* 47.b 47.a

19. Si quem defraudaui, reddo quadruplum, 190.a *hodie facta est salus huic domui,* ibidem.

21. Dabo vobis os & sapientiam, 220.b

22. Dedit panem & dixit: Hoc est corpus meum, 73.b *quod pro vobis traditur & effunditur,* 142.a *Similiter & poculum,* 103.b.123. b. *Hoc poculum est nouum Testamētum,* 69 b.78.b. 104.a. 106.a.143 b. 165 a.170.a.149 a *Hoc facite,* 31 a.66.a.67.a 88.b. 90.a.103.b 104.a.108 a.120.a 132.a 124.b.125.a.b. 126.a.b.127.a.b.14 .b. 222.a. *in mei commemorationem,* 63.a.83 b.84 b.85.a.86.a.90.a 94 b.103.b.157. a.171.b.172.b

Vos autem non sic, 224.b

23. Hodie mecum eris in Paradiso, 17.a

24 Accepit panem, benedixit ac fregit, 119 a.120.a. *Aperti sunt oculi eorum,* 119.b *aperuit eis meatē vt intelligerent,* 22 b. *prædicare Pœnitentiā & remissionē peccatorum,* 177.a 178.a.183.a. 196.b. *Donec induamini virtute ex alto,* 55.b

IOhannis 1. *Hic venit vt testimonium perhiberet de lumine,* 35.a. *vt omnes crederēt per ipsū,* 38.b. *Ex plenitudine eius omnes accepimus,* 14 a.35 b.38.a. *Ego vox clamantis,* 35 a. *Cur ergo baptizas, si non es Christus,* 38.a.228 b *qui post me venturus est, prior me est,* 36.b.37 b. *Agnus Dei qui tollit peccata mundi,* 34.b. 142.b.147.a.175. *Vidi Spiritum descendentem,* 77.b. *Misit me baptizare,* 35.a

Super quem videris descendere Spiritum sanctum, 37.b. *Hic est qui baptizat,* 30.a.38.a.67.a. *Andreas frater Simonis Petri,* 36.a

2. Christus interest nuptijs, 229.a.230.b. *cum gustasset aquam vinū factam,* 78.b

3 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, 18.a.20.a 40.a.48 a 50.a.b.53.b.57.b.58. *Quod natum est ex carne caro est,* 47.b. *vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam* 49. b. 204. a. *qui non credit iam iudicatus est,* 49.b. *Ecce is baptizat, & omnes veniunt ad eū* 36.a. *Pater diligit filiū,* 35.a *Omnia dedit ei in manum* 141.b. *qui credit filio habet vitam aeternā* 35.a b. *Qui incredulus est filio, ira DEI manet super illum,* 49 a 207.b

4. Iesus etiā sibi fecit discipulos, 36.a.37.a. *Ipse non baptizauit sed per discipulos,* 36.a 38.a *Qui biberit ex aqua quā ego dabo.* 127.b. *Neque hic, neque Hierosolymis, sed in Spiritu & veritate adorabūt,* 83.a. b.84.a

5 Ecce sanus factus es, noli amplius peccare, 204. a. *qui audit verbum meum, & credit ei qui misit me,* 16.a. *transit de morte in vitā,* 209.b. *Mortui audient vocem filij Dei & viuent,* 209.2. *dedit ei potestatem faciendi iudicium,* 141.b

6. Qui venit ad me, 46. *Hæc est voluntas Patris, vt omnis qui credit in me,* 175 b *Nisi manducaueritis carnem filij hominis,* 99.b.100.a.114 a 110 a.127.b *Caro mea vere est cibus,* 133.b. *in me manet & ego in illo,* 134 b

Qui manducat me, viuet propter me, 54.b.127.b. 209.b

7. Nondum erat Spiritus sanctus, 37.b 39.a

8. Neque ego te damno, 239.b. *Ego sum lux mūdi,* 220. a. *Mortem non videbit in aeternum,* 209.b

9. Illeuit lutum super oculos cæci, 211.b

10. Vocem alienorū non audiunt, 41.a.54.a *Fures sunt & latrones.* 225.a 228.b *Ego sum Pastor bonus* 212. a. *Pono animam meam pro ouibus meis,* 14 .b. *Oues meæ vocem meam audiunt,* 54 a.64 89.b. *Baptista nullum signum fecit,* 57.b

11. Ego sum resurrectio & vita, 209.a. *etiamsi mortuus fuerit, viuet,* 2 9.b

12. Nunc iudicium est mundi, 142.b

13. Qui lotus est, non opus habet nisi vt pedes lauet, 47. a. *lauit pedes discipulorum,* 220 a. *vsque ad finem dilexit eos,* 210 a

14 Sicut mandatum accepi à Patre, ita facio, 14 .b.

15. Mundi estis propter verbum meum, 19.b

16. Quicquid petieritis Patrem cœlestem in nomine meo, 163 b

17. Iam non sum in mundo, 142.b *Sanctifica eos in veritate, quæ est verbum tuum,* 99.a. *Sanctifico me pro eis,* 142 q

19. Os non comminuetis ex eo, 147 a. *effluxit sanguis & aqua,* 7.a.10.a.169 b 171 a

20. Sicut misit me pater, 177.a.189 b *insufflauit in eos,* 16.a.57.a.77 b.220.b.225.b. *Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata.* 176.b.178.189 b.196.201. a.207.b 2 8.a.220.b 225. b. *Deus meus,* 77.b. *Multa etiam alia signa fecit Iesus,* 34.b

ACtorum 1. *Baptizabimini Spiritu sancto,* 37.b 38. b 55.b. *Eritis mihi testes,* 143 b *Episcopatū eius accipiat alter,* 223 b. *Matthias forte fit Apostolus,* 226.a

2. At linguæ velut igneæ. 56.a b. *missio Spiritus sācti.* 56. a. *Loquebātur varijs linguis,* 171.b. *Hunc Deus fecit Christum & Dominum,* 39 b. *Baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum* 18 b 22. a 35 b.42. b.48 a.b.72.a. *in nomine Iesu Christi,* 1.1 b. 122 *vobis est promissio illa & liberis vestris,* 43 b. *tria millia baptizati,* 37 b. *frangentes per singulas domos panē,* 9 a 1:8 a.

4. Factus est numerus virorum circiter quinque millia, 37 b. *Non est in aliquo alio salus,* 202.a, 207. b. *Nec est aliud nomen sub cœlo datum,* 19 b.

5. Per manus discipulorum fiebāt miracula, 55 b. *vt Petri vmbra eos adumbraret,* 57.a *ad dandam pœnitētiam Israeli,* 35. b.

6. Non possumus vacare mensis, & negligere verbum, 217.a

Ordinauit Diaconos, 217 b.221.a. 226.a

8 Orauerunt pro ipsis vt acciperent Spiritum sanctum, 63.a *tantum in nomine Christi baptizati erant,* 121. *impositio manuum,* 4 b. *Manibus impositis accipiunt Spiritum sanctum,* 55 b 56 a. b. *Vt accipiant Spiritum sanctum quibus ego imposuero manus,* 178. a. *si credis ex corde, potes baptizari.* 22.a

9. Dominus misit me, vt implearis Spiritu sancto, 55.b

10. Huic testimonium dant omnes Prophetæ, 178 b. *Remissionem peccatorum habere in nomine eius,* 176. a. 184.b.196.b

Cornelius baptizatur, 17 b.20 b

11. *Vos autem baptizemini Spiritu sancto,* 37.b
Gentibus pœnitentiam concessit ad vitam æternam. 186.b
Vsque ad Phœnicen & Cyprū, 228.a. *Barnabas Antiochenos confirmat,* 55. b. 57.a. *tunc primum dicti fuerunt Christiani,* 60.a
12 *Paulus & Barnabas assumunt Marcum,* 217.b
13. *Antioch.a erant Prophetæ & Doctores,* 217.b. *cū ministrarent Domino,* 153.a. *cum ieiunassent atque orassent,* 271.b. *Segregate mihi Paulum,* 16.a 228.a. *Cum imposuissent eis manus,* 22.a. *Emissi à Spiritu sancto,* 225.a
24. *Presbyteri constituuntur,* 226.b 228.a
14.15.18 *Verbo confirmantur animi discipulorum,* 54.b. 55.b.63.a
15. *Cum orta esset seditio & disceptatio,* 1.a
Fide purificans corda eorum, 99 a
Credimus nos per gratiā Iesu Christi saluari, sicut & illi, 10.b. *Iudas & Silas explicant scriptum Apostolorum,* 1.a.218 a
16. *Baptizatus ipse & omnes domestici eius,* 48.b.bis.
18. *Sciebat tantum baptisma Iohannis.* 37.a.38.b 39 a
19. *Nescimus an sit Spiritus sanctus,* 39.a.122.a. *Iohanes baptizauit populum baptismo pœnitentiæ.* 37.b. *Docens eos credere in Iesum Christum,* 35.a.b 36 a.39.
Discipuli quidam baptizati, rebaptizantur, 35.36. 37.38.39. *In nomine Iesu,* 121.b.122.a. *Impositio manuum,* 4 b. *cum imposuisset illis manus, acceperunt Spiritum sanctum,* 55.b.56.a.b. *Venit Spiritus sanctus super eos,* 39.a. *sudaria Pauli infirmis imponuntur,* 57. a.211.b. *Confitebantur acta sua,* 190
20. *Conuenerunt ad frangendum panem,* 118.a. *Paulus incubuit super puerum,* 211 b. *cum fregisset panem ac degustasset,* 118.b. *testificans pœnitentiam in Deum,* 183.a. *Attendite vobis & vniuerso gregi.* 146.b.216.b *Spiritus sanctus vos cōstituit Episcopos,* 220.b.223.b 224 a.225.b.
21. *Philippus Euangelista.* 218.
22. *Baptizare & ablue peccata tua,* 18.b.19.b.31.a
26. *Vt conuertatur à tenebris ad lucem,* 183.a. *Vt pœnitentiam agerent & conuerterentur ad Deum,* 176.a *Nihil docens quam quæ prædixerūt Prophetæ,* 176. a.178 b. *Exceptis vinculis.* 238.b
27. *Sumpto pane gratias egit, & cū fregisset, cœpit edere,* 118.b 120.a

ROman. 1. *Vt impertiar vobis gratiam spiritualē,* 121.a. *Euangelium est potentia Dei ad salutem,* 8 b.12 a.16.19.b.a.26.a.177 b.199.
Iustus fide sua viuet, 50.a. *dicentes se esse sapientes, stulti sunt,* 134 b. *Creaturam coluerunt præter creatorem,* 84 a
In mentem reprobam, 96 a
2. *Cumulas tibi iram secundum cor impœnitens,* 174 b. 207. *Doctorem insipientium,* 218 a. *Circumcisio cordis, circumcisio est,* 12 a
3. *Nū incredulitas eorum fidem Dei faciet irritam.* 30. a 45.a 46 b. *Ex operibus legis non iustificatur omnis caro,* 175.b.196.b. *Per redemptionē in sanguine eius* 19 b. *Quem proposuit nobis propitiatoriū,* 157.a.175. b.202.a
Deus Iudæorum & Gentium, 12.b
4. *Credenti non operanti iustitia imputatur,* 11.a. *Sigillū Iustitiæ fidei.* 10.b.11.a.12.b.20.b.42.b.50.b *Abraham pater omnium credentium,* 11.a. *Exinanita est fides & irrita facta est promissio,* 178.182.a.199.b. *Ex fide gratis,* 98.a. *Ideo ex fide gratis, vt firma sit promissio.* 42.b.199 b
Contra spem in spem credidit. 16.b
Imputabitur credentibus, 50.a. *Resurrexit propter iustitiam nostram,* 19.a
5 *Charitas diffusa est in cordibus nostris,* 62.b. *Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo,* 239.a
Vnius delictum in omnes in condemnationem, 47.b
6. *In mortem Christi baptizati sumus,* 18.b.20.a.39.a 41 b 48.a 57.b 72.a.121.b. *In nouitate vitæ ambulemus,* 42.b.43.a.45.a. *Insititi facti sumus per similitudinem mortis eius,* 43.b.45.a.48.a. *Obedistis ex corde in eam in quam traditi estis, formā doctrinæ,* 43.b.44.a. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ,* 204.a. *Exhibete membra vestra serua iustitiæ,* 203 b. 204. a *Liberati à peccato serui facti estis Deo,* 44.a
7. *Scientibus legem loquor,* 238.b
Mulier alligata est viro per legem. 237.a.238.b. *Lex spiritualis est,* 175.b. *Non habitat in carne mea bonum,* 98 b.
8. *Quod legi impossibile erat,* 175.b
Qui in carne sunt, Deo placere non possunt, 229 a. 232.b. *qui Spiritum Christi non habet, non est eius,* 50.b. *Corpus mortuum est propter peccatum,* 204.a *Debitores sumus non vt secūdum carnem viuamus,* 42 b. *Si secundū carnem vixeritis, moriemini,* 4.1. 174.b
Diligentibus Deum omnia in bonum cedunt, 205.b *Conformes nos fieri imagini Christi,* 207.b. *Christus mortuus & resuscitatus interpellat,* 209.b. *Neque mors, neque vita, nos separabit, &c. ibid.*
10. *Corde creditur ad iustitiam,* 17.a
Quomodo prædicabunt si non mittentur, 27.a.b. 216 a.225.a.b. *Fides ex auditu.* 16.a.17.a.47.b.155. 221.a.
11 *Si per gratiam, non ex operibus,* 98.a *sin ex operibus iam non ex gratia,* 178 b. *Non volo vos ignorare mysterium,* 4.a.232.a
12. *Hostiam viuētem,* 138.a.146.a.152 b. *vt probetis quæ sit voluntas Dei,* 96 a. *Habentes dona iuxta gratiam,* 250 a
13. *Nemini quicquam debeatis, nisi vt vos inuicem diligatis,* 42.b
Abiiciamus opera tenebrarum, 208.a
14. *Hic quidem iudicat diem ad diem conferens,* 198.b
Omnis lingua confiteatur ei, 172.a
15. *Sacrificantem Euangelium Christi,* 138.a.b.147.b. 153 a 217 a
vt fiat oblatio gentium acceptabilis 158 b
quæ effecit Christus per me verbo & facto, 67 a
16 *Domestica Ecclesia,* 219.b.255. a. *obseruate eos, qui dissensiones excitant.* 131.b

1. COrint. 1. *Paulus & Sosthenes,* 225.b. *Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi,* 204.b.126 b. *Sanctificatis per Christum Iesum,* 98.b. *omnibus inuocantibus nomen Christi in quouis loco,* 105.a.b.126 b 127.a. *confirmabit vos vsque ad finem,* 209.b. *Num Paulus pro vobis crucifixus est,* 207.b. *aut in nomine Pauli baptizati estis,* 39.a. *non misit me baptizare, sed euangelizare,* 217.a.218.a. *Baptizaui & Stephanæ familiam,* 48.b
2. *Animalis homo non accipit ea, quæ sunt Dei,* 50.b. 52.b
nos autem mentem Christi tenemus, 65 b
3. *Ego sum Pauli,* 224.a. *Ministri sunt per quos credidistis* 38.b.177.a.218.a *Qui dat incremētum Deus,* 38 b 177.a.121 a.225 b
Dei sumus cooperarii, 177.a.125 *Omnia vestra sunt, vita, mors, &c.* 209.b

4. *Sic nos æstimet homo vt ministros Christi*, 146.197.b. *Dispensatores mysteriorum DEI*, 128.b.176.b *Per Euangelium ego vos in Christo genui*, 38.b.177.a.221.a

5. *Stuprum quod inter gentes non nominatur*, 234.a *tradatur Satanæ ad interitum carnis*, 190.b.234 a *Pascha nostrum immolatus est Christus* 147.a. *Epulemur itaque in azymis*,116.b.147.a. *sicut estis azymi* 6.b

6. *Diiudicare inter fratrem & fratrem*,20. 5 a. *non accipient regni Dei hæreditatem*, 41.b.17.a. *abluti & sanctificati estis*, 46.b

7. *Propter fornicationem vnusquisq; uxorem suam habeat*.230 a.233 b.240. *Non vir habet potestatē corpora*,229.b.233.b 241. *Ne tētet vos Satanas propter incontinentiam*, 23 .a.240. a. *Hæc dico secundum indulgentiam*,240.a.b. *Melius est nubere quàm vri*,230.a.23 .a.240. a *si separetur innupta maneat aut viro reconcilietur* 239.a.241 *Non ego præcipio, sed Dominus* 1 5.a. *Fidelis non dimittat infidelem*, 2.7. . *Sanctificatur vir per mulierem*,230.233.a 2 7. *Alioquin liberi vestri immundi essent*,234. . *Noli se fieri hominum fieri*, 4 .b. *si nupserit non peccat*,23 . b. *non vt laqueum vobis iniiciam*,2 5. .241. .*qui elocat nuptum bene facit*,242. b. *tantum in Domino*, 230.b.24 .a

8. *Scimus quod Idolum nihil sit*, 149.a

9. *Omnia mihi licent sed non omnia conducunt*,240.a. *ne cum aliis prædicarim, ipse reprobus fiam*. 30.a

10. *In Mosen sunt baptizati*,36 b.4 .a. *eandē spiritualem escam manducarunt*,1 .a.109.a *tanquam intelligentibus loquor*,11 . . *Panis quem frangimus est cōmunicatio corporis CHRISTI*.73.b.78 b.167.b. *Poculum benedictionis*,66.a.75.a.171.b. *omnes de vno pane participamus*,78.b. 91.a.93.b.101.105.b.1 7.a. 167.b. 168.b. *participes esse mensæ Christi aut dæmoniorum*, 148.b.149.

11. *Cum conuenitis ad manducandum*,130.b 152.a. *propriam cœnā occupat*,10 .a.167.b. *A Domino accepi quod & vobis tradidi*,66.b.23.a.74.104 a.b.105.a. 121. *similiter & poculum*,116.b.1 .b. 23.a *Hoc poculum nouum Testamentū est*.104. a.106.a 134.b.149. 170.a 175.a. *Quotiescūque feceritis*,46 b.1 .b 105. a.b.167. *Quoties panem hunc mādũcaueritis*,78. b. *Mortem eius annunciate donec veniat*,8.a.84 b 3. a 55 b.85 a 171 b.94.b 1. 5.b.121.127.a. 171. b. 172.b. *Qui manducat indigne*,96.a.b. *probet seipsum homo*.31.a.47.b.95 b.96.a.b 97.104 *Et sic de pane illo edat, & de poculo bibat*, 104 b. *Qui indigne mādũcat, iudicium sibi manducat*, 20. a.22. .b 24.a. *Non diiudicans corpus Domini*, 47 b.65.a 85.a.97 130.b. *si nos ipsi iudicaremus, nē iudicaremur à Domino*,2 5.a. *reliqua quando venero disponam*,102.b. 105 b 218. a

12. *Omnes in vnum corpus baptizati sumus*,36 a.45.a b. 48.a.55 57.b. *Omnes in vnum Spiritum potati sumus*,55b .105 b. 116.a.117.a 130 b.170.a. *Alios posuit Deus Apostolos*,146 b.218.a. *Donum sanationis*, 213.a. *non omnes Apostoli*, 216.a

13 *Si sciero omnia mysteria*, 4.a

14 *Æmulemini Spiritualia, magis tamen vt prophetetis*,14 .b.216.a.218 a. *Lingua quæ ab Idiotis intelligatur*.156 a 171.b. *Si benedixeris Spiritu* 171 b. *Tu quidē benè gratias agis Deo*, 171.b. *Quomodo dicturus est Amen ad tuam gratiarum actionem* 31.b.171. b. *cadens in faciem adorabit DEUM* 8 .a. *Lingua loquatur per vicissitudinē* 172.b. *si non sit qui interpretetur, taceat in Ecclesia*,172.b. *sibi ipsi vero primū loquatur & Deo*.172 b *Nam in omnibus Ecclesiis doceo*,105. *Vt omnia ordine fierēt ad ædificationem*, 44.a 128 b.171 b

15 *Siue ego, siue reliqui Apostoli ita docemus, si in hac vita tantum in Christo speramus*, 05 b.209.b *Quia super mortuis baptizātur*,158.a 209 b *Caro & sanguis Regnum Dei non possidebunt*,47. b *Mysteriū dico vobis*, 4 a. 232. a. *Dedit nobis Victoriam per Christum* 202.a 204.a *non erit labor vester inanis in Domino*, 221.a.

2. CORinth.1 *Paulus & Timotheus*,225 b. *Nō quod dominemur fidei vestræ*, 1.a 132.b.176 b

2. *Sufficit homini increpatio hæc*, 190 b *cui condonatis & ego condono*, 178 b. *Christi bonus odor sumus*, 153 b

3 *Idoneos nos fecit*,225 b *ministerium Spiritus*.220.b. *si ministerium Legis fuit in gloria*, 217. a *fecit nos ministros Spiritus*, 8 b

4 *Eundem Spiritum fidei habemus*, 10 b

5 *Vnus pro omnibus mortuus est*,48 a 207. a *posuit in nobis ministerium reconciliationis*,146.a 177 a 197. 225 b *Deus mundum sibi recōciliat*.276 b *Non imputans eis peccata*,19 a *loco Christi legatione fungimur* 22 b *Deus per nos exhortatur*,67.a. 221.a. *Reconciliemini Deo*, 177.a

6. *Inhabitatio in eis*, 14.a.

7. *Genuit in vobis Zelum & vindictam*, 190.b 203 a

8 χειροτονηθεὶς, 226.a.b.

1 . *Arma militiæ nostræ potētia Dei*,51 b.176.b.177.216 *Captiuam ducimus omnem cogitationem*,76.b. 134.b. 43.b. *non ad destructionem, sed ad ædificationem*, 121. a

12. *Experimentum quæritis loquentis in me Christi* 67. a. 221.a 225.b. *Probate vos ipsos, an in fide sitis*.96. a. *Potestatem mihi dedit Dominus in ædificationem*, 176.b.226 b

GAlat.1. *Si quis Euangelizauerit præter quam accepistis*,106.a 121.a *non ab hominibus, sed per Iesum Christum*, 126 b

2. *Dederant mihi dextras societatis*, 117.b

3. *Qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt*, 42 b. 175.b 182.a. *Maledictus qui non permanserit in omnibus*,175 b *Lex non est ex fide*,42 b. *vt in Gētes Abrahæ veniret per Christū*,48 a. *Hominis testamētum nemo reiicit, aut aliquid addit*,66.a.74.a.104. a 144 a 155 b. *Omnia conclusit sub peccato*,175 b. *Lex Pædagogus est ad Christum*,182.b.185.a. *Quotquot baptizati estis Christum induistis*, 18.b. 20.a. 45.a.46.48.a.57.b.78 a 134. b. *Omnes vos vnus estis in Christo* 113 b

4. *Misit filium suum factum sub lege*.175.b. *Factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret*.202.a *Dies obseruatis & tempora*. 198.a

5 *Qui circumciditur, debitor est totius legis seruandæ*. 42 b *Euacuati estis à Christo*.42.b. *Neque Circūcisio, neque Præputium in Christo valet*,12.a *Regnū Dei non hæreditabunt*, 41.b 174.a

6 *Si quis præoccupatus fuerit*,174 a. *Deus non irridetur*,197.b. *Neque Circumcisio, neque præputium in Christo valet*, 12

EPhes 1 *benedictione Spirituali in Christo*,48.a. *Patefacto arcano voluntatis suæ* 132 b. *Sacramentum voluntatis Dei*, 4. a. *super omne nomen quod nominatur*, 65 a

2 *Eramus & nos filij iræ*.20.b 47 b *Deus diues in misericordia*,16 b.70 b *cum eo nos resuscitauit*,34 b *Ipse est pax nostra*,19 a *Super fundamentum Prophetarum & Apostolorum*, 122.b

3. *Notum mihi fecit mysterium*, 232. a. *Mysterium Christi*, 4. a. b. *Cuius factus sum ego minister*, 22. *Christus habitat per fidem in cordibus nostris*, 134 b. 209 b.

4. *Vna fides*. 45. b. *vnum Baptisma*, 36. a. 47 a. *alios dedit Apostolos, alios Prophetas*. 146. b. 216. a. 218 a. 220. b. 221. a. 225. a b. *Vetus homo exuendus*, 208. a. *Spiritu sancto signati in diem redemptionis*, 209 b.

5. *Tradidit semetipsum oblationem & victimam*, 18 b. 138. a. *Propter hae venit ira Dei in filios incredulitatis*, 41. b. 174 a. *Probãt quod Deo placeat*. 96 a. *Quin potius ea arguite*, 195. a. *Sicut Christus dilexit Ecclesiam*, 57 b. 230 b *mundans eam lauacro aquæ in verbo*, 16 b. 19. b 19 b 39. b. 45. a. 46. a. 48 a b 58 b. 61. b. 66. 72. a. b. 94 b. 121 b. *Vt sine macula*, 54. a *Qui vxorem diligit seipsum diligit*, 219 b. *Nemo suam carnẽ odio habet*, 229 b. *Diligit ac fouet eam*, 230. a *Mysterium hoc magnum est*, 4. a b. 45. a. 230. b 231. a

6. *Educate eos in correptione Domini*, 49 a. *Induite armaturam Dei*, 210. a. *vt possitis resistere in die malo*, 210. a. *mysterium Euangelij*, 4. a.

PHilip. 1. *Cũ Episcopis & Diaconis*, 224. a. *Perficit vsque ad diem Christi*, 209. b. *Cum mecum sitis consortes gratia*, 158 b *siue per occasionem, siue per voluntatem*, 29 b. *per vestram orationem cedet mihi in salutem*. 209. b

2. *Dedit nomen super omne nomẽ*, 141. b. *etiamsi immolor super hostia & sacrificio fidei vestræ*, 138. a. a. 146. a. 147. b. 152. b.

4 *Omnia possum per Christum, qui me confortat*, 207 b. *Odorem bonæ fragrantiæ hostiam gratam Deo*, 138 a. 152. a.

COloss. 1 *Vt sit in omnibus primas tenens*. 207. b *cuius factus sum ego minister*, 218. a

2. *Sacramẽtum Dei*, 4 a. *in eo habitat plenitudo diuinitatis*, 14. a. 65. a. *Circumcisione non manu facta*, 12. a 48 b 49. a. *Aut in parte dies festi*, 198 b. *Vmbra futurorum corpus Christi* 14. a. 217. a. *Quid adhuc decretis mundi tenemini*, 43 b. 44. a. 84. b.

3. *Ob hæc venit ira Dei in filios incredulitatis*, 41. b *Obedite parentibus in omnibus*, 242.

2. THess. 1. *Paulus & Syluanus*, 225 b
3. *Timotheum ministrum Dei*, 218. a
4. *Hæc est sanctificatio vestra*, 230. b
5. *Vt vigilantes & dormientes cum ipso viuamus*, 209 b. *omnia probate*, 96. a

THess. 2. *Effertur super omne quod dicitur Deus*, 99. a. 142. 172 b. 200. b. *ostẽtans seipsum esse Deũ*, 1. b. *iam operatur mysterium iniquitatis*, 4 a. 232 a *Quia veritatis amorem non receperunt*, 181 b

1. TImoth. 1. *Qui persequuter eram*, 190. a *Intercessiones pro omnibus fieri*, 152. a. *Vnus mediator Dei & hominum*, 202. a *Orare puris manibus in omni loco*. 83 a. 148. a. *si manserint in sanctificatione & castitate*, 210. b

3 *Siquis Episcopatum desiderat*. 226. b *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse*, 146. a 216 a. 224. a 226. a. *Aptum ad docendum*. 216. b. *Si quis domui suæ non bene præest*, 230. a. *Mysterium fidei*, 4. a. *Probentur primum, & sic ministrent*, 217 b. *similiter & Diaconi*, 104. a. *Bonum gradum sibi acquirunt*, 217. b. *Magnum pietatis Sacramentum*, 4. a.

4. *Doctrinis dæmoniorum* 141 a. *sanctificatur per verbum Dei & orationem*, 57. a. *Attende Lectioni*. 221. a. *ne negligas donum quod in te est*, 220. b. 226. a *saluum facies te & audientes*, 221. a. 225. b

5. *Presbyterũ ne senius obiurges*, 218 a. *Qui domesticorum non habet curam*. 230. a. *Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant*, 216 b. *Manus cito ne cui imponas*, 221. a. 226. b

2. TImoth. 1. *Vt suscites donũ Dei, quod in te est*, 8. b. 220. b 226. a. *formam teneto sanorum verborum*. 22. a.

2. *Si nos credimus fidelis manet, negare seipsum nõ potest* 42 a. 45. a *si quando det illis Deus pœnitentiam*, 35 b. 186. b.

4. *Fac opus Euangelistæ*, 218. a

TIt. 1. *Vt cõstituas oppidatim presbyteros*, 216. 224. a. 226 a. b *oportet Episcopum inculpatũ esse*, 146. 224. a. 225. *tenacem fidelis sermonis*, 216. b. *Argue eos seuerιter*, 226. b *mundis omnia munda*, 148. a

2. *Vt sint casta*, 230. b

3. *Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti*, 18. b. 19. b. 29 b. 42 b. 43 a. 45. a. 48. a. 50. b. 57. b. 61. b. *iustificati illius gratia*, 42 b. 45. a. *hæredes simus vitæ æternæ*, 42 b. 180. a

1. PEtri. *Regenerauit nos in spẽ viuam* 209. b. *sanguine agni immaculati estis redempti*, 147 a. 148. a

2 *Ad offerendum hostias spirituales*, 138. b. 146. a. 216 a. *Vos estis regale Sacerdotium*. 146. a. 216 a. *annuncietis virtutes eius*, 147. b. *Christus passus pro nobis reliquit nobis exemplum*, 207. b. *tulit peccata nostra in corpore suo*, 207. b. 147. a

3. *Sanctæ mulieres* 230. b *cohabitate eis cum scientia*, 230. b. *tanquam vasi infirmiori, ibid. parati ad Apologiam omni petenti rationem*. 1. a. *aqua nos saluos facit in Baptismo*, 18. b. 19. b 45 a. 48. a. 58. a. 72. a. *non sordium ablutio*. 122. a. *stipulatio bonæ cõsciẽtiæ erga Deũ* 12 b 18. b. 19 b. 42 b. 121. b. 180. a

4. *Iudicium à domo Domini incipit*, 204. b

5. *Ego compresbyter*, 224. a. *pascite gregem Christi* 218. a.

2. PEtri 1. *Diuinæ cõsortes naturæ*, 80. a. *oblitus purgationis suæ à peccatis*, 69. a. *Scriptura nõ est priuatæ interpretationis*. 65. b

2. *Posteriora deteriora primis*, 180. a

1. IOan 1. *Sanguis Iesu Christi mundat nos à peccatis*, 19 a. *si confiteamur peccata nostra, fidelis est*, 188. b. 196 b.

2. *Propitiatio pro peccatis totius mundi* 202. a. 206. a. 207. a. *scribo vobis paruuli*, 49 a. *audistis quod Antichristus sit venturus*, 142. a. *E nobis egressi non erant ex nobis*, 28. a. *vos vnctionem habetis à sancto*. 60. a.

4. *Probate Spiritus an ex Deo sint*, 96. a. & *nos debemus nos mutuo diligere*, 42 b

5. *Venit per aquam & sanguinem*. 171. a. *tres sunt qui testimonium perhibent in terris*, 7. a

HEbræor. 1. *Deus per filium locutus est*, 215. b. *adorẽt eum omnes Angeli*, 82 b

3 *Christi participes facti sumus*. 134. b. *si tamen initium fidei ad finem vsque firmum retinuerimus*, 209. b

4. *Non profuit eis sermo non admixtus fidei*, 20. a. 24. *adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ*. 156. b. 157. a b. 163. b.

5 *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus*. 145. b. *Nemo sumit sibi honorem*, 156. a *cum precationes obtulisses*. 138. a. 152. a. *Elementa doctrinæ Christianæ* 217. b. 218. a.

6. *Ad perfectionem feramur* 145. a
Impossibile est semel illuminatos rursus renouari. 47. a

6 & 7. *secundum ordinem Melchisedech*. 144 b. 145 a

7. *Sine patre & sine matre*. 145. a. *Noui Testamẽti sponsor*, 2 b. *saluos facere potest, qui per ipsum adeunt patrem*, 48. a. 143. b 157. a. *qui non habet necessitatem offerendi quotidie pro peccatis populi*, 143. a. 146 a. 149. b.

149.b 155 b. *Semel se offerẽdo*, 220.a. *Quia filius est in aeternum perfectus*, 143.a

8.9 & 11. *Mediator noui Testamenti.* 2.b

9. *Vnica oblatione semel ingressus in sãcta* 143.a 146. a.249.a. 55.a.202.a. *aeterna redemptione inuenta*, 141. b. *Sanguis Christi purgat conscientiam*, 12.a. *Morte intercedente eum pati oportet*, 156.a. *obtulit semetipsum*. 156.a. *Introiuit in coelum, vt appareat vultui Dei pro nobis*, 156.157.a.b. 164. b. *per immolationem sui ipsius apparuit*, 14. a. *semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*, 142. a.149.b.155.b

10. *Vnica oblatione consũmauit sanctificandos*, 143.b. 146.a 156.a.b. 202. a. *Vbi peccatorum Remissio, ibi non amplius oblatio pro peccato*, 155 b. 156.a *habemus fiduciam ad introitum in sancta*. 156. b. 163.b. *voluntarie peccantibus non relinquitur Hostia pro peccato*, 141 b.

11. *Fides est argumentũ eorum, quae non videntur*, 16.b 82.a. *sine fide impossibile est placere Deo*, 49.a. 155.a

13. *Honorabile coniugium* 230 b. 241 b. *Christus heri & hodie & in aeternum*, 12 b. 13.a. *habeamus altare*, 141. b. *per ipsum offerimus sacrificium laudis*. 114.b.146.147.b. *fructum labiorum cõfitentium nomini eius*, 147.b

I *Acob*. 4. *Vnus Legislator potens saluare & perdere*, 43.b

5 *Orent super aegrotis*, 221.b. *vngentes eum oleo*, 9.b. 211.212.a.b. *confitemini alterutrum*, 179 b. 89.a. 196.b. *orate pro inuicem, vt saluemini*, 189.b.212 b. *multum potest oratio energumeni*, 221.b

A *Pocal*. 1.5. & 20. *Fecit nos Sacerdotes*, 46.a. 216.a

1. *Septem stellae & candelabra*. 3.b. *Sacramentum septem stellarum*, 3.b.4.b

2. *Esto fidelis vsque ad mortem*, 209. b. *quod habetis, tenete donec veniam*, ibid.

5. *Septem sigilla*, 3.b. *Phialas plenas odoramentorum*, 138.a.148.b.152. a. *Angeli sunt administri orationum*, 146.b. *Dignus est agnus qui occisus est*, 147.a

6.8.9.11.14 16. *Thysiasterion*, 141.b.

8. *Habent thuribulum aureum & incensa multa*, 138. a 152.a. *septem tubae Angelorum*, 3.b

13. *Agnus occisus ab origine mundi*, 142.b

17. *Mater Fornicationum & abominationum terrae*, 142.a. *Sacramentum mulieris & bestiae, quae habet capita septem*, 3.b

Aquae populi sunt, 171.a

18. *Mysterium Meretricis Babylonicae*, 132.a

FINIS.

INDEX LOCORVM ET VERBORVM IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

A.

ABrenunciatio in Baptismo,32.a.33.b.43.a.51.b.58.a.75.a

Absolutio an sit Sacramentum. 8.a. potestatem eius mi-isterio detrahẽtes,174.b.singulis applicat promissionem generalem,175.b.182.a.199.a.ad opera pœnitentiis eã alligare,175.a.b.176.priuata Absolutionis necessitas,177.b.de vi & temporibus eius, 198.a.Nõ in optatiuo modo pronunciãda,181.a. Facere eã ex Euãgelica legulẽ,181.a. Actus iudicialis in Absolutione Papistic.176,196.b.199.b. Absolutionẽ petens,quomodo Deũ & ministrum respiciat 197.a.discretio impertienda Absolutione priuata,197.a.Ægrotis moribundis impertienda,197.b.Dignitate & vtilitate Absolutionis inuitãdi sũt ad eã homines,198.a. De Ministro Absolutionis,198.b.tollentes eã ex Ecclesia,199.a. Absolutionis per Cõfessionẽ petenda tẽpus,198.a.Absolutio est renũciatio remissionis peccatorum,197.b.199.a.Fide accipienda,199.a.vtilitas eius & efficacia,177.b.199.200.b. Negantes per absolutionem remitti peccata,199.b.negantes eã se extendere ad remissionem culpæ aut reatus pœnæ æternæ,200.a. Põtificij absoluunt propter cõtritionem & susceptã Satisfactionẽ,200.a. De casibus ad solius Põtificis Absolutionem reseruatis,200.a. Vnũquẽq; à suo Pastore debere Absolutionem petere,200.b. denegare efficaciam Absolutionis quæ fit à Sacerdote,non habente iurisdictionem in Absoluendum, 200.b

Acesius Nouatianus 174.b

Acolythi 219.a.b

Actionem ponere pro materia 181.a

Adhærere alicui 229.b

Adiaphora non temere à quouis mutanda & abrogãda.30.b.34.a quatenus sint recipienda, 43.b.

Adiaphorum facere necessarium, 170.b

Adoratio Dei & Christi in omni loco 8.a

Non ea in quibus apparet Deus aut Christus,sũt vna cum ipso adoranda 83.a.b

Adorare aliquid cultu Latriæ.83.b. Adorantium externa reuerentia & gestus 83.a.b.84.b

Quæ comprehendantur sub adoratione, 84.b

Adultera reconciliari maritum, 239.a.b.241.b

Adulterium causa diuortij 238.a

Adulteri coniugio non copulantur 240.b

Adulterorum pœna 240.b

Ægrotantium consolatio,an sit Sacramentum,2.b.quæ ad eam pertineant 8.b

Ægrotantium pericula,209.a.Remedia illis necessaria & à Christo parata,209.a.non alia sanis, alia morituris proposita remedia malorum, 209.a.

pro eis orandum 210.b

Absolutio & Communio morituris danda 210.a

Ægrotãtium remedia Spiritualia in verbo DEI fũdata esse,& à Filio Dei Christo,præparata,209.b 210.a.214.

sola cum hæc sunt salutaria 209.b.210.a

Æneas Syluius 134.a

Ἄζυμα 170.a

Agnus Dei 8.a

Albertus Magnus 23.a.133.a

Alexander Alensis vel Alesius, 7.a.18.a.27.b.29.a 54.b.63.b.133.a

Alfonsus 22.b.23.b.119.b

Allegoriæ nõ probãt,60.b.non faciũt dogmata.142.a

Altarium consecrationes 8.a

Anabaptistæ 38.39.a.41.47.a.51.a.55.b

Anathematis tantum agunt Pontificij 1.b.3.a.7.a.27.b ludunt etiam Anathematis 25.a.temere ea in alios torquent 34.a.64.a

Anaxagoræ ch tos 76.a

Andradius 1.b.53.b.54.a 76.b.79.b 105.a.125.a.131.b.213.b

Angelorũ in visibilibus speciebus apparitiones, 77.b

Anicetus Polycarpo, à quo dissidebat, Eucharistiam permittit. 91.b.

Anniuersaria oblationes,154.b.laudes Sãctorũ,158.b

Antiquitatem suis figmentis obtendere, 6.b.7.a.33.a 54.b.58 b.79.b.80.a.89.a.150.a

Antichristus destructor veri cultus 142.a

Apocrypha scripta 55.a.58.a.117.b

Apostoli 217.b.

Applicatio. vide Sacramenta 12.b

Applicationis beneficiorum Christi certa media,

Apuleius 215.b

Aqua benedicta 8.a

Aristotelis regula 77.a

Armeniorum Christianismus 6.b.

B

Balsami consecratio 53

defecisse iam balsamum 60.b

Balthazar Anabaptista 55.b

Βαπτίζειν 122.a

Baptismi Sacramentũ mysterium,2.b.4.b.5.a.6.b. est ingressus Ecclesiæ 3.a.45.b

ad fidem pertinet 3.a

Baptismi veritas & integritas in quo consistat 28.a.b

verbum baptismatis 48.b

Baptismus facit contra peccatum originale,2.a.47.b.

Baptismo cõsecrari,5.b.Benedictio salis circa Baptismum 6.a

Baptismum elementum externum,8.a.40.a. Institutio diuina & mandatum 8.a

Baptismus non est Sacramentũ extra vsum diuinitus institutum 77.a.b

Noui Testamenti Sacramentum 8.a

Tẽpus durationis eius,ibidẽ. Promissio gratiæ vitæ addita 8.a.40.a.43.a 45.a.b 46.a

Baptismo gratiã detrahere 53.a.præferre ei Chrisma per antithesin 51.a.52.53.a.b.velle eum tanquã imperfectũ per chrisma perficere ,52.a.b.53.b.57.b.59.a.quis eũ possit aut debeat administrare, 13.a. sine Baptismo morientes, 17.b Baptismus fluminis. flaminis & sanguinis,17. b. 29.a.de Baptizatis cũ antea essent cõuersi & fideles,18.a.Baptismi virtus vnde depẽdeat,18.a.19.23.19.b.30.efficaciã Baptismi inter ceremonias adductias & diuinam institutionem partiri, 32.b.33.a. Baptismus hæreticorum. 18.a.25.b.28.b.41.b.61 Baptizatis etiam non verè credẽtibus promittere vitam æternam,18.a.41.a.b. Baptismi propria virtus & efficacia 19.a. Baptismũ dari his,qui antea gratiam acceperunt & habent, 17.b.20.a.

17. b. 20. a. Baptismi Cornelij & infantum discrimen. 20 b adulti baptizati statim ad communionem fuerunt deducti, 22. 92. a. Baptismi Iohannis efficacia. 23. a. Baptismi efficacia in paruulis an sine fide fiat, 23. b. Baptismus infideli datus etiā verus est, 24. Baptismus non repetendus ei, qui postea primum conuertitur, ibidem. Baptismi virtus & gratia quae sit, ibid cur non iterabilis sit & rebaptizatio, 25. b. 26 b. 33. a 39. a b. 45. 46 a b 61. b. post Baptismum lapsis quae consolatio ex ipso etiam Baptismo aut aliūde supersit, 26 b 40. a. 43. b 44 b 45 a b. 174. a. b. 180 a. Pœnitentia est reditus ad baptismum, 42. a. vide locum de Pœnitentia. de accipientibus Baptismum in Ecclesia animo simulato, 28. a. de accipientibus cum in minima, cum fide. 28 . . de accipientibus à non baptizato, ibidem. de eo qui Baptismum tradens fallaciter agit, ibidem. in baptismo regeneramur 18. b. 9. a b 2 . b. 28 b. eorum qui Baptismum administrant, aut suos ad eum adducunt, aut ipsi eum accipiunt, intētio 27. b. 28. a. b. Athanasius per pueros baptizauit, 28. b. Catechisatio in actione baptismi 59. a. Exorcismus, 32 a. b. 33. b. 40. a. 219 a. abrenunciatio, 32. a. 43. a 51 b. 57 b exufflatio, 32 b. 58. b. Paschalis cereus adhibetur, 32. a. Vnctio post Baptismum 33. a. 55. a. 61. a. b. praegustatio lactis, mellis & vini, 33. a. Baptismus Iohannis & Christi quomodo in efficacia conueniant aut differant, 33. b 34. b. 35. 36. 37. 38. An baptizati Baptismo Ioannis opus habuerint etiam baptismum Christi recipere, 37 a. 38. Baptismus Christi à baptismo Moysis. & circumcisione differt, 36. a. b. circumcisi opus habuerunt etiam baptizari, 37. a. Baptismum non liberum sed necessarium ad salutem esse. 39. b. consecratio baptismi, 40. a. sanctificari aquam baptismi in omni vita, 40. a. 42. b. 44. a. 45. a. b 46 a. b. 47. a 180. a. Fides amplectens promissionē gratiae in Baptismo, 40. a. 42. b. opus operatum in Baptismo, 40. a. Baptismo aequare aut praeferre opera & satisfactiones, 17 b. 26. b. 27. a. Pontificiorū doctrina de Baptismo, an vera sit, 40 b. 41 a. An Baptismus in Papatu acceptus sit verus & efficax, 41. a. Baptizatos amittere gratiam & Spiritum sanctum peccādo, 41 b. 42. a. 45. 174 An baptizati debitores sint legis seruandae, vel liberum sit eis peccare, 41. b. 42 b. 43. b. Baptizatorum noua obedientia ad Regulam verbi Dei, 43. b. Baptismi praecipua beneficia & fructus, 43. Baptizati in Mosen aut Christum, 43. a. Baptizatos alligare ad vota Ecclesiae Romanae, 43. a. b. 44 a. de votis post Baptismum factis, an ligent & quatenus, 43. 44. a 45 Baptismi votum, 44 b Baptismo omnia vota Papistica euertuntur, ibidem an peccata post baptismum admissa sola recordatione Baptismi remittantur & venialia fiant, 44 b. 45. a de his, qui ante tritesimum annum nolunt baptizari, 47. a. Baptismus infantum quae habeat fundamenta, 47. a. b. 48. a. b Obiectionum Anabaptisticarum refutatio, 48 b. 49. a. b. 55. b. Baptismus non debet esse mutus actio, 48. b. est obsignatio promissionis Euangelij, 48. b. successit Circumcisioni & similem rationem habet, 12. b. 48 b. 49 a. baptizandos interrogare an credant, 50. a. an infantes baptizentur aliena fide, idque vel parentum, vel offerentium, vel Ecclesiae, 50. a. b. de fide infantum baptizatorum, 49. b 50. b. 51. cum adolescunt de accepto Baptismo commonefaciendi, 51. b Baptismi defectum per confirmationem compensare velle, 52. b. 53. a. b. Baptizatorum periculis per confirmationem occurrere velle, 54. a. Baptizato precari, vt conseruetur in vitam aeternam, 58. a. in Baptismo dari Spiritum sanctum, 58. a. b. 62 de effectu Baptismi patrum sententiae 61. a. b Baptizatus in necessitate à Laico ad Episcopum ductus fuit, vt Baptismus tanquam legitimus confirmaretur, 62 a decumbentes in lecto baptizati, ibidem locus Baptismi, 95. a examen eorum qui per Presbyteros & Diaconos baptizati essent per Episcopum, 62. a Baptizatorū, cum ad annos discretionis peruenerint, institutio in Catechismo, & confirmatio in Ecclesiis Euangelicis, 62 b 63. a. Christū in Baptismo adesse aut excludi ab eo, 71 b. 72. a. b. Trinitatem adesse in Baptismo, 72. a. Baptismus non est Baptismus extra proprium suum vsum 71. b. Actio Baptismi propria nec omitti potest nec mutari, vt Sacramentum sibi constet, 72. a b. Differentia Papistica inter Baptismum & Cœnam Domini, 73. a. Analogia signi & rei in Baptismo, 79. b. Baptismo reuerenter astandū, 83. b. Adultos baptizandes exutes fuisse, 91. b. Baptismū in nomine Christi administratus, 31 a b 122. a. Baptismus requirere totius hominis immersionem, 122 a De trina immersione, 122. a b. Christus ipse baptizat per ministeriū, 177. a. Baptismus & pœnitentia de sermoneu Papisticum, 179. b. 180 a. post Baptismum peccatis inuolui quam sit graue, 184. b. 186. b 201. a posse eum in necessitate à laico administrari, 199. a. Administrationem eius à Sacerdotio remouere, 217 a

Barbam calici immergere, 113. b
Beatus Rhenanus, 101. a
Benedictiones variae, 8 a
Bessarion, 65. b. 160. a 173. a
Bibliorum vetus translatio, 117 a
Bilet, 172 b
Bonauentura, 18. a. 54. b. 78. a. 133 b. 179 b. 196. a
Bonorum operum studium in renatis. 43. a. b. Regula eorum est verbum Dei, 43. b
Brachio seculari pulsare & falsam doctrinam confirmare, 115 a
Bulla Papalis, 86. a

C.

Caroferarij, 219 a
Cameracensis, 76. a
Campanarum benedictiones, 8 a
Canon Missae vide Missa Canones Cōciliorū nudi aut rationibus defensi, 1. a. Canonistarū voces de Papa, 1. a b. 128. b
Canonici, 219 b
Cantores, 219. a. b
Cassander, 74. b. 90. a. 92 a. 108 a. 109 a. 152 b
Casus reseruati, 199 b. 200. a. 209. a b
Catechizatio in Baptismo, 59. a. baptizatorum institutio & examen in Catechismo, 62. b. 63. a
Catholicum quid sit, 89. a. 232 b
Ceremoniarum res omnino retinēda, 2. a ea quae mandatum Dei & promissionē habent accurate sunt ab aliis discernēda, 2. a. 14. b. itemque ea quae promissionem gratiae habent ab alijs non habentibus eam discernenda, 2. a. 14. b. promissio ritibus vestita à nudo verbo est distinguenda, 2. a Rituum qui Sacramētā esse debent proprietates, vide Sacramēta. Ritus Ecclesiae Romanae nec semper à tēpore Apostolorū, nec vbiq; in omnibus Ecclesiis receptos & vsitatos fuisse. 30. b. Libertas Christiana in ritibus, 30. b. 31. a 33. a. b. Papa sibi arrogat potestatem abrogandi ritus Apostolicos & instituendi nouos, quorum obseruatio sit necessaria ad cultum, violasse vere con-

scientiam coram Deo reum faciat, 30. b. 31. b. *Reformatio rituum*, 31. a. 32 33. a. b. *ritibus dignitatem Sacramentorum commendare*, 32. a. b. *ceremonia alia verbis & oratione, alia gestibus perficiuntur*, 31. a. b. *Ritus ab hominibus institutos verbo Dei ordinatis aquare aut preferre*. 31 b. *Multitudo & splendor eorum*, 32. b. *Ritus pro commonefactione habere*, 32. b *efficaciam singularem eis tribuere*, 32. b 33. b. *ceremonias ad veritatem Sacramenti necessarias facere*, 35. a. 34. a. *ceremoniarum mutatio aut abrogatio*, 30. b. *ceremoniarum & rituum, an potestatem habeat Ecclesia*, 120. b. 121. a. *ceremonia Missa, vide Missa. diuersitatem rituum suo modo his qui assueti sunt administrare*, 172. a *quales ritus instituendi per ministerium*, 216. b *cereus Paschalis*, 32. a. 33. a. *Consecratio cerei*, 33. a

Character indelebilis Pontificiorum quid sit, quomodo imprimatur, & in quo subiecto sit, 25 b. 26. a. *non est in Scriptura fundatus, & nec rationem probabilem, neque Patrum testimonia habet*, 25. b. 26. a. *opus operatum & efficaciam ministerij in eo ponere*, 27. a. *character Baptismi*, 51. a. *in charactere ponere potestatem remittendi peccata*, 178. a. 199. b

Charitatem alit Eucharistia, 3. a

Χειροτονίαι, 226. a

Chrisma, 5. b. 8. b. 9. b. 15. a. *Vide etiam confirmatio.*

Christi meritum & veteribus & nobis applicatum, 11. a. b. *Beneficia Christi, quibus mediis applicentur hominibus*, 12. a 16. a *idem Christus & eadem gratia eius veteribus & nobis*, 13. a. b. 14 b. *aliter tamen nobis quam in veteribus adest*, 14. a. *Meritum Christi est acquisitio salutis nostra*, 15. b. 16. a. *ad Christum perducimur per verbum & Sacramenta*, 19. b *Baptismus Christi & Iohannis, quomodo differant* 34. 35 36. 37 38. a. *Christum exhibitum non recipientes Christo carent*, 37. a. *Christus ipse baptizatur*, 36. 37. a. *Beneficia Christi nobis in usu cœna applicari & obsignari*, 69. b. *naturarū in Christo unio*, 77. b. *Christus secundum utramque naturam adorandus*, 83. a. b. 84. a. *Non omnia facta Christi nobis sunt imitanda*, 119. 120 a. *Christi sacerdotium aternum*, 143. a. b. *Christum immolari nobis*, 142. a. 153. b. 154. a. *Christum crucifixum colere*, 166. b

Circumcisio Turcarum, 9. b. *circumcisione infantes liberatos fuisse à peccato originali*. 11. a. 12. b. 17. a. *circūcisio omissa*, 17 a. *quid profuerit Abraha iustificato*, 20. b. *discrimen circumcisionis Abraha & Isaci*, 20. b. *differunt circumcisio & Baptismus* 36. a. b. *circumcisio à Pharisais administrata an vera*, 45. a. *nō fuit post lapsum repetita*, 46. b. *infantes cum doceri non possent tamen circumcisos*, 49. a

Claues toti Ecclesia esse datas, 26. 198. b *usus earum in pœnitentibus*, 45. b. *in impœnitentibus*, 51. b. *utraque claue simul utuntur Pontificij*, 107. b

Clemens, 51. a 53. b. 85. b

Clerici, 218 b

Cluniacenses, 132. a

Cœmiteriorum consecrationes, 8. a

Cœna Domini est Sacramentum mysterium, 2 b. 4. a. b. 6. a. *facere eam ad resumendum vires*, 3. a. *ad charitatem pertinet*, 3. a. *facere contra malitiam*. 3. a. *Panis & vini in cœna sanctificatio vel consecratio*, 57. b. 59. b. 65. 66. a. b. 67. a. b. 69. 73. a. 108. 114. b

Locus consecrationis, 93. b 94. *verba institutionis recitare differt à consecratione*, 71. *tempus consecrationis*, 93. a. 94. *panem benedictum catechumenis dari, qui tamen non sit Eucharistia*, 6. b. *non est in nostro arbitrio uti ea, vel non uti*, 101. b. 126. b. *elementum externum*, 8. b. *Institutio diuina & mandatum*, 8. b. *Usus eius*, 64. 65. 72. 73. 74. *Mutare institutionem*, 111. a. 115. 122. b 217. b. *noui Testamenti Sacramentum*, 8. a. *tempus durationis eius*, 8. a. *promissio gratia externo ritui addita*, 8. a. *panis & vinum sunt organa, per qua corpus & sanguis Christi prabentur vescentibus*, 74. b. 79. a. 134. b. *ex propria deuotione, aut ex pracepto Ecclesia communicare*, 100. b. 125. b 135. b. *In anno semel ad Pascha communicare*, 101. b. *non semel tantum accipienda aut Baptismus, sed frequēter*, 101. a. *Solennior communio in festis*, 101 b *Quando & quoties communicandum*, 101. a. *adulti baptizati statim ad communionem ducti fuerunt*, 21. a 92. a. *De praparatione ad cœnam digne percipiendam*, 23. a. 94. a. 96. 97. 98. 99. *digne manducare quid sit*, 96. a. b. 99. b. *qui manducent indigne*, 96. a 97. a. 117. b. *Tentatio de indignitate communicantium*, 97. a. b. 98. a. b. *quomodo aliis etiam prosit*. 25. a *prasumptio de dignitate sua*, 98. 99. *cœna Domini fidelitati non derogat tractantium eam infidelitas*, 25. a. *Sacramentum sine fide accipi potest, virtus autem & gratia Sacramenti non item*, 24 b *sine fide communicantibus perit omnis fructus cœna*, 98. b. *Mutilatio Sacramenti, communio sub una specie*, 32. 87. a. 92. a. 128.

Cœnam sine fide accipientibus salutem promittere, 18. a. 42. a *An sola fides sit necessaria ad dignam communionem*, 97. a 98. a. *Cœna infantibus non danda*. 47. b. 112. 114. a. 136. a. *pœnitentiam agentibus danda*, 45. b. *Sacramentariorum de prasentia & exhibitione corporis & sanguinis Christi in cœna*, 64 b. *diiudicatio corporis Christi, in cœna*, 65. a. *Quare à verbis Christi in cœna corpus suum nobis offerentibus non sit recedendū* 65 a. *De modo prasentia corporis Christi*, 65. b. *locali inclusione illud corpus contineri*, 65. b. *de Physica & Geometrica, crassa & carnali prasentia*, 65. b *de descensu aut ascensu corporis Christi*, 65. b. *de ubiquitate*, 65. b *fundamēta prasentia corporis Christi in cœna*, 65. a b. 66. a. 67. b. 149. a. *cœnam Domini sine verbis institutionis aut parte eorum administrare*, 66. a b. 67. b. *orationes & gratiarum actiones in administratione cœna*, 66. a b *praparatio sumentium cœnam*, 66. a. 65. a. b. *Christus ipse facit corpus suum in cœna adesse, & distribuit illud*, 67. a. 73. b. 74 a. 153 a. *Orationis Dominica usus in administratione cœna*. 66. b 67. b. 151 162. 165 b *incertum facere Sacramentum*, 67. b. *de virtute & efficacia huius Sacramenti*, 67. b. 106. a. *utilitate huius considerationis*, 67. *fructus eius remissio peccatorum, & omnis thesaurus beneficiorum Christi*, 68. a. 69. a. b. 83. b. 96. a. 210. a

Inhabitatio Christi & unio nobiscum in nobis. 68. b. 74. b. 169. 171. a. *confirmatio fidei*, 69. a. *certitudo resurrectionis & futura gloria nostra*, 68. a. b. *Immortalitas*, 68. b. 219. a. *Vinculum charitatis*, 68 b. *applicari & obsignari nobis singulis beneficia Christi*, 69 a. b. 70. b. 87. b. 96. b. 106. a. 143. a. 156. a. b. 176. *habere eam pro remedio contra peccata venialia tantū, & non contra mortalia*, 69. b. 70. a. *est testimonium consensus in doctrina*, 91. a 101. a. b. *confirmatio gratia Dei in nobis*, 54 a. b.

Acre-

A crebriore vsu cœnæ homines deterriti in Papatu, 70.87.99.a.100.a.b.102 a.110.a.168 An infidelibus & impœnitentibus etiā prosit, 18.a.70 a.b. An quia fideles ante vsum cœnæ remissionem peccatorum habent, idcirco in cœnæ vsu eam non percipiant, 70 b. pretium redemptionis nostræ nos in cœna accipere, 154. b. cœnæ Dominicæ in Missa abusus & prophanatio, vide Missa. Christū etiam extra vsum manducationis in pane præsentem habere & cōtinere velle, 71.b.72 a.73.a.b.74.a.b.75.a. Eucharistiæ excellentia præ reliquis Sacramentis, 71.a.b. Actiones cœnæ propria distributio & perceptio, neque omittēdæ, neque in alias commutandæ sunt, 71.b.72.a.73.b.74.a.84.a.b.85.a.155.a.b.165.b.167. Differētia Papistica inter cœnam Domini & Baptismum, 73 a. panis vsus in cœna, 73.b.74 vtrum in sola manducatione vel etiam extra eam dicēdum sit esse corpus Christi, 73 b.74.a. vsus Sacramenti totam eius actionem cōprehendit, 73.b. non est alius eius vsus quam institutus à Christo introducendus, 74 b. Morituris data cœna, 68 b.209.b.210.a. Ægrotis data, 74.b.92.a.93.b.94.a.b 112.b.209.a. communio domestica & priuata, 94.a.131.a.b (vide Missa priuata) communicantibus in manum data, 92 b. Ad alios delata, 79.93.a.130.a. causa delationis, 93.b. asseruata 74 b. 86.a 88.89.90.91 92.93. causa asseruationis, 92.b. circumgestatio eius, 86.b 87.88 ostentatio, 86.87.88. Post actionē cœnæ nō de vnione panis & Christi, sed Christi nobiscum est cogitandum, 74. b De raptu corporis Christi in cœlum post comestum panem, 74. b. post vsū panis ei corpus Christi alligare, 75 a 86 b. in communicantium excremēta inquirere, 75.a.82. b. Panis manet in vsu cœnæ panis & non mutatur. 78. De concomitantia, hoc est, toto Christo in vtraque specie 74 b 105 a.109.b.112.b.121.b 129.a.134.a b. Transsubstantiatio vide suo loco. Adoratio in cœnæ vsu, 75.83.84 8..86. Artolatria, 83.b.84.a.b veneratio Sacramenti Papistica, 83 84 85.86. 87.a.b. Duæ res in cœna Dominica, terrena & cœlestis, visibilis & inuisibilis, 75.b.77 a 81 a.b.82.b. Aquā vino admiscere, 76.a.107 b.169 b 170.171 de propositione Hoc est corpus meū, & eius prædicatione, 77 a. Vnio panis & corporis Christi, 76 b 77. a. Collatio eius ad vnionem naturarum in Christo, 81.a b per pronomen, Hoc, denotari panem & vinū, 78.a.b. panis panem in tota actione cœnæ significat, 78.b.79.a quare id studiose tenēdum, 79. a. b. Tropis non ludendum in cœna, 79.a. Tam certo nos corpus Christi accipere, quam certo accipiamus panem, 79.b. Analogia panis & corporis Christi, 79 a b. Rem Sacramenti esse corpus Christi, 81 a. species elementorum, ibidem. quibus danda sit cœna, 126.

Cœnam Domini esse rem cœlestem & ad regnum cœlorum pertinere, 82.b. Sursum corda, ibidem. commemoratio Christi in cœna, ἀνάμνησις 69 a.83.b.84 87. a.96 b 144.a 152 b 153 b.154 a 157 158.a.171.b.172. b. Abusus Eucharistiæ in pompa Pontificis Romani, 86 b.92 b. Cœna Dominica vsu omisso in alium vsum illam conuertere, 87.a.

Quotidie administrata cœna, 166.b.167.a.168 a Circa vesperam communio habita, 91.b.92.a. 121.a quibus diebus, 93.b.100.b.1..1.a

Locus communionis. 101.a. communicare seipsum, 92 99 b.100.a.170. Nouatiani lapsos non admiserunt ad communionem, 93.a. communicatio eorum in extremis, qui pœnitentiæ tempus nōdum explevissent, 93 a. cum hæreticis non communicandum, 93.b.101.b. panis diuisio in tres partes, 93.b. 168.b. Cum pane Eucharistiā sepeliri. 94. a. Eucharistiam defunctis dare, 94.a. opus operatum Eucharistiæ, 97.a. Exploratio eorum qui sunt communicaturi, 97.a.99.a. non nos, Christus nobis confert bona in cœna,

Catechumeni & pœnitentes è Templo dimissi ad tempus communionis, 99. a. Eucharistiam voto edere, 100.a. Corpus & sanguis Christi quot modis edatur bibaturque, 1 0. a. 169 Ratio administrandæ cœnæ ex institutione eius sumenda, 104. a. 132. a. vtrum ieiunis danda sit, an post cibum, 111. b. 112.a. de necessitate eius ad salutem, 114 a 123 b.124 a. An Christus ipse Eucharistiam sumpserit, 126. a. communicationis sub vtraque specie desiderium & flagitationes, 102. b. 103. a. 105. a. argumenta è Scriptura pro communione sub vtraque specie, 103. a b 128.a. consolatio ex vsu calicis, 106. a. b. 108. Testimonia & exempla primitiuæ Ecclesiæ, & rationes ex quibus eatta egit, 106 b. 107. a. 109. a. Intinctam hostiam pro vtraque specie dare, 108 A 130. a. 132. a. 165. a. Cur Pontificij cum profiteantur se non inuidere Laicis sanguinem Christi, calicis tamen vsum eis denegent, 109. b. 110. a. propter quas causas cōmunio calicis adempta sit Laicis à Papa & Concilijs, 110. b. argumenta tempore Concilij Constantiensis agitata pro communione sub vtraque specie, 111. a. ob vitanda pericula calicem Laicis subtrahi, 112 a. 113. a. 132. a. quomodo Gerson defenderit communionem alterius speciei tantum, in Constantiensi Concilio confirmatam, 113. 114. 115. Sacerdotem qui sit os populi, nomine Ecclesiæ percipere calicem Domini, 114. nostri temporis Pontificiorum argumenta pro vna specie, non sunt fundamenta, sed conquisiti fuci ad pingendum decreta ex aliis fundamentis extructa, 116. a. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 150. Argumenta Tridētinæ Synodi de communione sub vna specie, 122. 123. vnius etiam speciei communionem volunt non institutioni Christi, sed liberalitati Pontificiæ tribui, 125. b. Sextum caput Iohannis non agere de cœna, 127. b. quatenus ad negotium cœnæ recte referatur, 128.a.

Testimonia antiquitatis pro communione sub vna specie, 129. b. 130 131. communicatio Laica qua olim fuit, 129 a. Eucharistia non alteram speciem tantum, sed vtramque significat, 130. a. historia tentata & iam inuecta rursus abrogata mutilationis cœnæ, 131. a. b. consultatio de vsu calicis permittendo, 135. b. conditiones quibus Concilium Laicis vsum calicis esse permittendum, 136. a. Eleemosyna & alia munera contributa ad vsum Eucharistiæ, 152. a. 163. a. 164. a. b. preces solenniores habitæ ad Eucharistiam, 152.a.

Eucharistia dicta quia ad vsum cœnæ fiebat sacrificium laudis, 151. 171. b. quare dicatur oblatio, immolatio, sacrificium, 152. 153. 154. Cœnam Domini Sacramentum potius quam sacrificium esse dicendam, 155. a. memoria sanctorum Martyrum ad vsum cœnæ, 158. a. 163. b. 164. b. Ratio administratæ cœnæ tempore patrum, 160. 161 sacræ preces & gratiarum actiones ad celebrationem cœnæ habitæ, 161. a. b. 163. a. b. diuersitas formularum in orando, 161. a. Ceremoniæ in actione cœnæ. vide Missa. De his qui ante actionem cœnæ absolutam templo exeunt, 168. a. An Cœna Domini nō nisi præsente tota Ecclesia debeat administrari, 167. a. an vniuersa Ecclesia simul sit semper communicandum, 168. spirituali mandu-

eatione sola non satisfit institutioni Christi, 168. loco sacramentalis sumptionis ponere Missa spectaculũ, 168. conuiuia sobria olim post communionem habita, ἀγάπαι dicebantur, 170. a. communicat non præmissa confessione ad propria conscientia iudicium, 192. b. 193. a.b. homines non cogendi sunt ad cœnam Domini, sed dignitate & vtilitate eius explicata ad eam inuitandi, 168. a. administrationem eius à Sacerdotio alienam putare, 216 b. 187 a

Cænobiorum Missa priuata, 167 a

Collationes scriptura, 238. a

Colenserses, 61 a. 65. b. 69 b. 70. a 102. a. 117. a. 118 b. 121 b. 178 a

Comparationem fieri oportet inter res eiusdem generis, 71. a

Compendium Theologia, 3 a 175. a

Concilia & Synodi. Concilium Agathense, 94. b. 101 a. *Ancyranum,* 203. a. *Antiochenum,* 101. b. 168. a. *Aphricanum,* 162 a. 222 a. *Aurasicanum,* 210 a. *Arelatense,* 61 b 63. a. *Aurelianense,* 63. a. 95. a. *Basiliense,* 117. a. *Bracarense,* 132 a. *Carthaginense,* 90. b. 210. a. 216. b. 243. a. *Chalcedonense* 1 a. *Coloniense,* 53 a. *Constantiense,* 111. a. 117. a. 134. a. 232. b. *Constantinopolitanum,* 1. a. *Eliberitanum,* 62. a. *Ephesinum,* 1. a. 119. b. *Florentinum,* 6. b. 11. a. 60. b. 82. a. 221. a. 232. b. *Laodicenum,* 52. b. 61. b. 63. a. *Lateranense,* 75. b. 76. a. 90 b. 101. b. 198. a. 235. a. *Matisconense,* 90. a. *Meldense,* 7. a. 54. b. *Meleuitanum* 162 a. 240 b. 242. *Nannetense,* 168. a. *Neocæsariense,* 130. b. 240. a. *Nicenum,* 1. a. 90. b. 130. b. 203. 210. a. *Parisiense.* 234. b. *Quarmaciense,* 235. a. *Toletanum,* 63. b. 92. b. 234. b 243 *Triburiense,* 240. b. *Turonense,* 132 b. 234. b. *Viennense,* 51. a. 85. b. *Conciliorum canones aut nudi, aut rationibus defensi,* 1. a. *Concilij Tridentini historia,* 64 a. *Tomi Conciliorum,* 90. b. *Concilio potestatem facere decernendi non redditis rationibus decretorum,* 113. a. *Concilij Constantiensis Procuratores,* 134 a

Conciliationes in solis vocabulis, 2. a

Concordia formula, 50. b

Concupiscentiam multiplicem non habere pro peccato, 197. b

Confessionem peccati à Christo approbatam, Pontificij non recipiunt, 175. b. 176. a. *Confessio per enumerationem peccatorum,* 178. a. b 179 a. b. 180. a. 183. 192. *An sit iuris diuini.* 179. b 188. a, 191. 192. 193. 195. 196. *Qualem eam requirant,* 183. b 194 b 195 a. *An sit necessaria ad salutem, quia peccata aliàs remittantur,* 188 a. 193. a. b. 194. a. b. 195. 196. 197. 198. *an habeat testimonia Patrum & antiquitatis,* 188. a. 195. a. b. 196 197. 198. *Confessio alia laudis alia fraudis,* 188. a. *Confessio qua fit soli Deo,* 188. a *cum spe & fiducia veniæ est coniuncta,* 188. a *necessitas & vtilitas eius,* 188. a. b. 193. a

Confessio fraterna, qua fit proximo, 189. a. *Confessio peccatorum generalis coram Deo simul & Ecclesia ministro,* 189. b. *in ea exigi singulorum peccatorum enumerationem,* 189 b 190. a. b

Confessio publice ob admissa crimina pœnitentiam agentium, 190. a. *in ea publice recitata fuerunt crimina & imposita satisfactio pro Ecclesiæ iudicio,* 190. *spontanea hæc cõfessio fuit aut extorta,* 190. b. *Causa adhibita huius disciplina, ibidem. Quomodo remiserit,* 191. *Confessio cogitationum de criminibus perpetrandis,* 191. 192 a

Obtrectatio eius, 191 b. *Confessio spontanea criminum secretorum,* 191. a. *Peccatorum in Cõfessione indicatorum, publicatio,* 192. *Confessionis secreta origo & processus,* 190. a. b. 193. b. 197. b. *Publica pœnitentium confessio mutata in secretam,* 191. a. 192 a 197. b. *à Nectario quare abrogata,* 192. b. *Quid secutũ sit abrogationem eius,* 193. a. *priuata confessionis retẽta causa,* 193. b. 194. a. 195 a

Confessionem communioni præmittere aut eandem omittere, 193. a. b.

Confitentibus medicinam adhiberi per ministros verbi, 194. a. *Substantialia confessionis,* 195. a. *libertas Christiana in vsu confessionis, ibidem. cõfessionis secreta, arcana & auricularis apud Põtificios descriptio,* 195. a. *conscientiarum carnificina ex confessione auriculari Pontificiorum,* 195 b. *propter quas causas sit improbanda,* 195. b.

Institutio eius ad quẽ referenda, 195 b. 196. a. *Actus iudicialis in cõfessione Papistica,* 196. b. 197 *Peccata mortalia tantum esse confitenda.* 197. b. *tempus petenda per confessionem absolutionis,* 198 a

Confirmationem negare esse Sacramentum, 2 b. *pertinere eam ad pugnam,* 3. a. *species est,* 3. a. *facit contra impotentiam,* 3 a. *à quo instituta,* 7. a b *An vere sit Sacramentum,* 9. a. *quis eam possit administrare,* 15. a.

Materia seu elementum confirmationis oleum, 52. a. 54. b. 56. a. 60. b. 61. a. *quale oleum sit chrisma,* 53. *forma & ritus confirmationis,* 52. a. 53. 54. b. 56. b. 60. b. *de efficacia & virtute eius,* 22 52. 55. 56. 57. *tantum Episcopi eam administrant,* 52. b. 63 b

Sine confirmatione morientes, 53. a

Consecratio Balsami in vsum confirmationis, 53. b. 56. a. b. 57

Confirmatio Spiritus sancti nobis necessaria 54. a. *per quæ media fiat,* 54. a b 57. a *de institutiõe chrismatis in confirmatione,* 54. b. 55. a. b. *de impositione manuum in confirmatione,* 55. b

Chrismatio impositioni manuum surrogata, 56. a. *manu percutere confirmandum,* 52. a. 56. a. b. 57. a. *De promissione gratia confirmationi addita,* 56. b. *quomodo pugnet contra verbum Dei,* 57. a. *deroget dignitati Baptismi & huic anteponitur.* [illegible] 2. b. 53. a b. 54. a. 57. b. 59. a. b *Nihil à Tridẽtinis in cõfirmatione corrigi aut mitigari.* 58. a.

Quomodo Patres de ea loquuti, 57 b. 59. a. b 60 a. b. *Vnctio olim non nisi ceremonia quadam Baptismo addita,* 61. a.

De tempore inter Baptismum & Confirmationem interponẽdo, 61. a. *Alius omnino vsus fuit olei chrismatis & vnctionis apud veteres quam hodie apud Pontificios,* 61. a. *quomodo cœperit Baptismus, Manuum impositio, olim coniuncta diuelli,* 61. a

Confirmatio vera & vsus eius legitimus apud Euãgelicos, 63. b. *Pontificij nolunt vsum rationis expectare, & Catechismum adhiberi in confirmandis baptizatis,* 63 a. *Confirmationem ex opere operato, propter Chrismatis virtutem, conferre gratiam maiorem, quam sit Baptismi,* 63. b. *esse ceremoniam non tantum otiosam, sed superstitionibus etiam scatentem,* 63.

Chrisma irreuerenter attrectare & profanare quãtũ peccatum habeantur. 63 b.

Coniugij institutio per se aut vt Sacramenti, 9. a 228. b. *an sit Sacramentum,* 2. b. 4. b. 6 a. 9. a 229 a 230. b. 231. a. 232. b. *quare contendant Pontificij esse sacramentum,* 231, b. *habent illud pro vita carnali.* 229. a

.Coniugium

Coniugium est cōiunctio indiuidua, 229 b. *est genus vitæ sanctum & Deo placens*, 230. b. *est imago Christi Ecclesiæ*. 230. b

Causa coniugij efficiens adhuc Deus est 229. a. *materia eius*. 7. b. 9. a. 232. a. *forma*, *ibidem* *Quare Deus hanc societatem instituerit*, 229. b. *facit contra concupiscentiam*, 3. a *est temperantiæ*, *ibidem per hanc noui milites in Ecclesiam introducuntur*, *ibidem Coniugij dignitas*, 229. a. 231 a. *promissio*, 9. a. 231. b. *Benedictio*. 230. a. *tria bona*, 232 b. *Coniugium etiam inter gentes habetur*, 229. a. *non conuenit ei cum ordine*, 15. a. 232, b. *præ eo permittitur Sacerdotibus scortatio*, 15. a. 232. b. *Veterum Polygamia*, 233 a. *de gradibus prohibitis*, 233. b 234. a. b. *Impedimenta matrimonia dirimentia*, 235. b. *cognatio spiritualis*, 235. b. *votum castitatis*, *ibidem*. *diuersitas religionis*. *ibidem*. *aliud esse impedimenta coniugij*, & *aliud diuortium*, 236. a. *de diuortio*, 236. 237. 238. 239. *De casu desertionis*, 237. a. *Innocenti parti post diuortium denegari coniugium*, 236. b. *repudiatam potuisse alteri nubere*, 237. b. *de reconciliatione cum adultera*. 239. b. *presbyterum secundis nuptiis non debere interesse*, 240. a. *nuptiæ olim non habebantur in festis primariis*, 241. b. *Causas matrimoniales non prorsus à ministerio ad solum magistratum esse reijciendas*, *ibidem*. *de clandestinis matrimonijs*, 241 a

Conscientiarum imperium Papæ & traditionibus non concedendum. 43 b *varietas veterum Baptismo detrahentium*, 44. b 45. a

Consecratio Sacramentorum, 28. a. 40. a. 66 67. 68

Consobrinarum nuptiæ, 234. b

Consolationes veras interuertunt. & *falsas eis surrogāt Pontificij* 29. a. b. 70. a

Consuetudo sine verbo, 88. b. 92. b. 93. a. 111. a. 115. b. *consuetudinem consuetudini cedere*. 111. b. 112. b. 113. a. 115. a. *Consuetudini simplici non standum*, 47. b.

Contarenus, 80. a

Contrarij sensus argumenta, 238

Contritionis dignitas, 42. a. 44. 176. a. *Contritionem interiorem à Christo approbatam*, *non recipiunt Pōtificij*, 176. *eandem contritionem esse ante & post Baptismum*, 178. b. *Quid sit Contritio*, 178. b. 182. 183. b. 184. a. b. *necessaria est in pœnitentibus*, 184. a. 185. a. *Contritio sine fide*. 183. 185. *est opus Spiritus sancti per ministerium*, 184 b. 286. b. *An pendeat à Contritione Remissio peccatorū*. 184. b. 185. b. *Scholastici eam voluntariam pœnam faciunt*, 185. a. b. *negare esse terrores voce Legis incussos*, 185. a. *Contritio cum voto Cōfessionis & Satisfactionis*, 185. b. *De Attritione & Contritione*, 186. a b 200. a. *Contritio charitate perfecta*, 186. a *perfectæ contritionis persuasio facit aut hypocritas aut desperabūdos*, 186 a b. *Ad cōtritionem pertinet confessio*, 88 a. *exploratio contritionis per Sacerdotem* 94. b. 195. a. *per contritionem an deleantur & remittantur peccata*, 199. b. 200. a

Controuersiæ status certus ponendus, 10. b. 37. a. *necessaria à non necessarijs distinguenda in controuersiis*, 34 a

Conuersio non fit sine verbo, 216. a

Corporis Christ. festum, 85 b. 86. 87

Cricius Polonus. 140. a. 160. a

Crucis signum, 6. a. 9. b

Crux quare imittitur reconciliatis, 204 a. b

Cultus latriæ 8. a. *Simulatio in cultu externo*, 84 b. *cultus ab hominibus institutos Deo nō probari*. *ibid*.

esse idololatriam, 155. a

Cusanus, 58. b. 100. a 214. b

D

Decalogus est cautio debiti nostri, 188 a

Decretales Pontificum Romanorum, 58. b

Definitionis locus, 7. a. b

Dei omnipotentia non simpliciter concludit aliquid ita esse ut dicitur, 76. b. *Voluntas Dei ex verbo eius discenda*. 76. b. *Dei in visibilibus speciebus apparitiones*, 77. b. 83. a. *Dei non absentia*, *sed apud nos præsentia*, 83. a. b. *Dei erga nos bonitatis argumentū*, 184. b. *Deum super omnia diligi à nobis posse*, 106. a

Diaboli potestate alios velle liberare per ceremonias, 32 b. 33. a

Diaconi, 217. b. 219. a. b

Διακονεῖν, 205 a

Disciplinæ Ecclesiasticæ forma & causa, 190 a

Dionysius Alexandrinus, 91. b

Disparatorum unio, 77. a

Dispensare in rebus sacris, 128. b

Disputationum certus status ponendus, 10 b.

De necessarijs & non necessarijs non similiter disputandum, 34 a

Doctores Ecclesiæ, 217. b. 218. a

Doctrinæ fundamenta ostendenda, 1 a. b

Dogmatum fundamenta ostendendū, 1 a

Dogmata stabilire ex Canonibus Synodorū præter illarum mentem, 1. a. *probare ea solis Anathematis*, 3. a. *Ex allegorijs non facienda dogmata*. 117. a *neque ex figuris*, 145 b. 146.

Dona Spiritus sancti in ministerio, 8. b *Visibilis donorum effusio*, 9. a. 55. b. *augmentum donorum*, 9. a. *per quæ media augeantur & confirmentur*, 9. a. 57. a

Dona alia corporalia, *alia spiritualia*, *alia æterna*, 140. a. *Apostolorum peculiaria dona*, *quæ nūc desierunt*, a. 211. b

Dubitationem fidei, *quomodo confirment Pontificij*, 29. b. 70. a. 110. b 182 a. 186. a

Durandus, 2 b. 18. a. 53. a. 56. a. 59. a. 74 a. 76. a. 133. a. b. 135 a. 139. a. 168. b. 170. a

E

Eccius, 63. a 116 b. 138 b 140. b. 141. a. 160. a

Ecclesiam septem genera hominum habere, 3. a. *non posse eam errare*, 26. a *Determinationem Ecclesiæ æquiparare scripturæ*, 26. a

Ecclesia Catholica est Apostolica. 31. a. 89. *Romana Ecclesia omniū reliquarū vult esse mater & magistra*. 40. b. 172. b. *Sumit sibi potestatem statuendi & mutandi quicquid sibi visum est in Sacramentis*, 102. b. 120. b. 123. a. 130. b. *Ecclesiæ Romanæ simpliciter credendum*, 119.

Ecclesiam habere potestatem rituum. 121. a. *Ecclesiarū diuersa formula precū & diuersæ ceremoniæ*, 161. b. 162. a.

Ἐγείρειν 210. b

Eleemosynarum nimia commendatio, 201. b

Episcopi nomen & officium, 218. b. 219. a. 223. b. 224. a. 225 226 b. 227 a.

Episcopi hodie officium suum negligunt, 63. b *an sit discrimen inter Episcopum & presbyterum*, 63. b

Episcopi iure Canonico anathematizantur cum Chri-

sma non ipsi administrant, 63.b
Ennius, 215.b
Ensis benedictus, 8.a
Enthusiasta, 216.a
Erasmus, 51.b
Error ex simplicitate aut malitia, 89.a
Evangelij usus & vis ad efficiendam pœnitentiam, 175.b.182. applicandum ad singulos, 177.a.b. idem Evangelium omnium, 178.b
Evangelium secundum Hebraeos, 117 b
Evangelista, 218.a
Eugenius, 87 b
Euollius, 36.a
Euthymius, ibid.
Exempla extraordinaria non dant aut euertunt regulam generalem. 20.b 131. a. quæ Sanctorum exempla imitanda, 55.b. non tam exempla veterum, quam rationes facti eorum attendi debent, 106 b. non præiudicant institutioni diuinæ, 233.a
ἐξιστάμενοι, 80.b
ἐξομολόγησις, 190.a
Exorcismus, 32.a.33.b.40.a.59.a.219 b
Exorcista, 218.b
Exuperius, 85.b

F.

Faber Episcopus Viennensis, 63.b
Fabianus, 55.a
Facere pro sacrificare, 145.b
Felix, 215.b
Festum corporis Christi, 85.b.86.87
Festorum institutio & usus, 86.b
Fides fundamentum est Scriptura, 1.a
Fidei nostræ parati simus reddere rationem, 1.a.b
Fidei articulos facere sine Scriptura solis anathematismis, 3.a
Fidem alit Baptismus, 3.a
Fidē augeri dona, 9.a eadem fides Patrum & nostra, 12.b.13.b.14 a fides est organum apprehendendi beneficia Christi, 15.b. 98. b. Fidei iustificationem Sacramentis opponere, 15 b. Specialis fides, 16.b.60.b. Obiectum eius est verbum promissionis, 16.b.21 a. Obiectum eius in Sacramentis, 20.b. Cur iustificet fides, 20.a
Fidei opponere opus operatum, 23 a
Fidem solam ad consequendam gratiam sufficere, 20.a
Fides de gratia dubitās, 12 a. Determinationem Ecclesiæ non minus quam Scripturam pro fundamento fidei ponere, 26.a
Fidem esse generalium pronunciatorum, 29.b. Certitudini fidei semper subesse falsum, 29.b
Fides iustificans una est ante & post Christum exhibitum, 35 b
Fide accipitur & retinetur gratia, peccatis contra cōscientiam amittitur, 41.b.46.a.174.a. non consistit in sola noticia historiæ aut Articulorum fidei professione, 41.b.42. Una fides ante & post Baptismum, 45 b. Fides infantiū, vide infantes Quomodo fides in adultis accendatur & retineatur, 49. b. aliena fides quid possit, 50.a. De coactione ad fidē, 51.b. Articulus fidei esse nequit, quod non ex certis & manifestis Scripturæ fundamentis demōstrari potest, 78.a.145.b. Sine fide communicare, 96 b. Confirmatio eius per priuatam absolutionē, 177.b.199.a. Pars est pœnitentiæ, 182.b.183 a. Quomodo eam faciant fundamentum pœnitentiæ, 183.a
Fides non tātum ad hanc vitam, sed etiā usq; ad mortem, resurrectionem & vitam venturi seculi se extendit, 209.a
Figuras in ritibus Ecclesiæ proponere, 32.a.b. 60.b
Fœdus Dei perpetuum est, 46.b
Fortitudinem ali unctione, 3.a
Forum politia aut conscientia, 236.b
Fossores, 218.b
Fractio panis, 118 b
Fridericus Nausea, 56.a

G.

Gabriel Biel, 8.a.11.a.22.b.23 b.24.a.25.b.55.a.56.b.74 b.90.a.114.b.140.b.182.a.185.a.200.b.206.a
Gelasius, 55.a.80.a.81.b.84 a.108.a.131.b
Gerson, 53.a.56.b.59.a.113.a.114 a.b.128.a
Gennadius, 160.b
Gratiam Patribus datam negare. 11 a. Quomodo conferant eam Sacramenta, 15.b.19. Semper datur & accipitur, neque semel absoluta ulli confertur, 20.b.70.b. quomodo conferatur & applicetur nobis, 20.b.29. quomodo accipiatur & retineatur aut amittatur, 41 b. alligare eam ritibus humanis, 216.a
Gratianus, 85.b.179.a.195.b.198.a
Gregorius, 5.a.7.b 63 b.66.b.67.b
Gropperus, 22.a.23.b.53.a.54.a.139.b.181.b.192.b.231.b.242.a

H.

Hæresis non est in verbis, sed in sensu, 41.b
Hamelmannus, 130.a
Hayme, 135.a
Herbarum benedictiones, 8.a
Heueratus, 173.a
Honorius, 86.a
Herstius, 105.a.130.a
Hugo, 2.b.7.b.11.a.18.a.53.a.108.b.134.b
Humbertus, 90.a.168.a

I.

Iacobellus Misnensis, 143.a
Iacobus Zieglerus, 115.b
Ianiteres, 219 a.b
Iācobas, 212.b
ἱερουργία, 151.a
Imaginum benedictiones, 8.a
Indulgentiis mederi velle peccatis, 40.a.44
Indulgentiæ festi corporis Christi, 87.b
Infantes esse peccatores, 47.b. esse afferendos ad Christum, ut meritum eius & gratia ipsis applicetur, 47.an infantes credere possint, & quæ sit eorum fides, 49 b. Baptizandos eos interrogare an credant, 50.a. Spiritum sanctum in illis habitare & operari, 50.a.b. Cum adolescunt, de Baptismo suo sunt commonefaciendi, 51.b. quomodo illis benedicendum, 55 b
Innocentius, 26.a.28.b.31 a.59.b.75.b.132.b.139.a.140.a.160.b.198.a
Intentio conficientium Sacramenta, 27.b.28.29.30.72.a
Ioannis Baptistæ doctrina quæ fuerit, 35.a. qualem Baptismum administrauit, 35 b efficacia ministerij eius, 38.a.b
Ioannes Billet, 172 b.173.a

Iram

Iram Dei non curare aut sẽtire,184 a b. *Dei aduersus peccata grauis ira*, 202.a. *opponenda est ei satisfactio Christi*, 202 b
Isidorus, 30 a
Iudaeorum Thalmud, 3.a
Iulius, 108.a.111.b.132.a
Iuo, 132 b
Iupiter Elicius, 67 a
Iuramentis ludere, 21 a
Iurisdictio Sacerdotum & Pontificum, 200.b
Ius fori & poli, 236.b
Iustificationis ratio per totam vitam,45 a. *aliena fide nemo iustificatur*, 50.a
*Iustificatos amittere posse fidem,gratiam & S.S.*174.a. b. *Duplicem facere iustificationem, aliam fidei aliã operum*, 180 b
Iustitia fidei quomodo incipiat,augeatur & reparetur, b.15.a *obsignatio & cõfirmatio eius*,10.a. *eadem patrum quae nostra*, 12.a b. *iustitiam alit poenitentia*, 3 a

K.

Καταχρηστικῶς, 205.a
Κοινὰ ἢ κοινὰ, 78 b
Κοινὴ προσευχὴ, 205.a

L.

Lanfrancus, 79.a.80.b.
Lapsi post Baptismum.vide *Baptismus*.
Lapsi quomodo sint reducendi, 45 b
Latomus, 120 b
Lectores, 218 b
Legis vsus ad accendendam poenitentiam, 175 b 182 b. 184.a 188.a *applicanda ad singulos*,177.a.184 b. *eadem lex omnium hominum*, 178.b
Legis Mosaicae abrogatio, 234.a
Liberi arbitrij vires, 181.b.186 a
Libertas Christiana in ritibus,30.b.31.32 33.162.a.170.b. *à mandatis creaturarum*, 43 b.44.a
Libertatem sibi sumere in ritibus diuinitus institutis, 34.a.89.a
De gradibus prohibitis, 233.b.234 a.b
Lindanus, 5.b.66.b.129.b.131 b.140.192 b
Lingua populari in Ecclesia vtẽdum,171.b. *Donum linguarum ad quid datum*,171.b. *Donum linguarum õstentare*,171.b *Vsus peregrinae linguae in sacris à quibus introductus, & à quibus impugnatus*.171.b.172. a. *Diuersitatem rituum & linguarum retinere & per idoneos homines souere*, 172.a
Linguis per vices loquendã,vt dicta interpres explicet, 171.b
λογομαχία, 2.a.10.a
Lombardus siue Longobardus,3.a.11.a.17.b 25.b.28. b.33.a.37.a.75.b.80.a.108.b.134.b.154.a. 98.a
Lunam coelo deducere, 67.a

M.

Mandatum Dei in ritibus Ecclesiae spectandum, 2 b
mandatis Dei praecepta humana aequare, 43.a
Mansehas de coena Domini, 131 b
Manuũ impositio, 8.b.9.a.b.52.b.55.b.57.a.62.a.b.69 181.a.221.121.a.222 a.b
Marcion de iterando Baptismo, 46 b
Marsilius, 25.a
Martinus, 86 a.87.a
Martyrium Baptismo aequare, 17.b
Martyrũ memoria in vsu coenae.157.a b.159.a b 163.b. 164 b *in orationibus Ecclesiae*.158 a *an idola in martyres mutata quo ad cultum*, 158 b. *miracula ad memorias martyrum facta*, 159. a
Media quibus applicantur nobis beneficia Christi, 12. 15 b.19.a.b.20.b 54 a 106 a.134 b 174.b
Mediatores Christo adiungere Sanctos, 157.a b
Mensingerus, 23 a.
Merita Sanctorum dicuntur opera eorum, 159 b
Meritum condigni & congrui, 23.a
Ministerium negare esse Sacramentum, 2.b. vide *ordo seu ordinẽ*. *Mandatum vocãdi ministros*. 8. b. *promissionem habet donorum*,8.b. *Dignitas eius extollenda*,8.b. *ministerium infidelium efficax*, 8. b. *Efficacia & virtus ministerij vnde sit*,19.a.b.20 a.b. *non suscipiendum sine vocatione*,27. a *Opus operatum ministerij*, 27. a *ministerium esse penes Ecclesiam, & eos quos Ecclesia vocat*. 27. a *efficaciam eius in charactere suo posuerunt sacrificuli*,27. a. *ministerium ministris dedit Christus, potestatem vero sibi retinuit*,30.a. *de ministerio mutato aut ex parte relicto,an verum sit*, 41 a *de obedientia ministerio praestanda*, 43. b *ministri in nouo Testamento nusquam dicuntur Sacerdotes*,146 b *ex scriptura locus de ministerio agentibus desumendum est ministrorum officium*, 146.b.216. *ministerij curationi se committere*.195. a. *ministerium non esse conuertendam in iudicialẽ actiam*.196 b.197 a. *Ministerij ordinem, authoritatem & dignitatem conseruandam esse*,216.a 221.a *Vocatio ad ministerium*,216.a 224. 225 *promissio ei addita*,216.a.220 b.221. b. *appellationes ministrorum*, 216 b.. *Sacerdotum Pontificiorum diuersum quid est à ministerio*,216. b. *Ministrorum certi gradus & ordines*,216.217 218 219. *Mediata vocatio est etiã à Deo*.220.b. 225 b. *Testimonia vocationis*,221.a *Impositio manuum*, 221. a. 222. *Vim eius alligare ritibus externis*,222.a. *Ministrorum aequalitas*, 224 a,b. *Ministerium Euangelicorum à Pontificijs improbari* 22 . 226. a. *est medium quo Deus confert nobis salutem*,174.b.275. a. *quomodo fieri debeat mediata vocatio*,225 226.227 *ordinatio vocatorum*, 226.127.
Miracula ad sanctorum memorias facta,159.a. *nõ proprie conferunt dona spiritualia*, 233.b
Missa cur sic dicta 240.a. *quomodo vsurpatũ sit vocabulum à veteribus*,151.a.b. *missam audire & spectare* 25 a.101.a.167. *offerre, offerri, oblatio sacrificium, immolari*, 23 b 71 b 75 81 a.137 b.138.a.15 .b 152. a. 153.154 155. a. *Sacrificium alijs prodesse*,23.b 71.b. *quomodo & cur alijs prosit*, 24. a
Missa ceremoniae quales sint,37. b. *ritus externi circa Missam*,71 b *praeparatio ad Missam digne habendam aut audiẽdam*,98 a b. *Panis vsus in Missa*,71. b.72.a.73 a
Missa sine communicãtibus,74 a b.101 b. 102 a. 166.b. 168. a. *Locus Missae celebrandae*, 94 b.95.a.101.
Missam post meridium celebrare, 92.a
Eodem etiam die multiplicata, 100 b
Missarum nundationes, 110.a 167.
Missus dies Germanis etiam nundinas,101.a *quiduis potius pati moliũ Pontificij quam Missam deserere*, 137.a. *Sacrificium Missae vere propitiatorium dicere*, 137 b.139.b.140.a.b.143.a 150 a b 154 a.155. 164.b. *Qua ratione Eucharistia appelletur sacrificium*,138.a. *Quid sit in Missa quo proprie dicant sacrificium*, 138 b. *Missam constare ex personis, operibus,verbis & rebus*,139. a. *Missam non propi-*

tiatorium, sed repræsentatiuum, commemoratiuum & applicatorium esse sacrificium, 139 a 143 a 150. a.169 Vis & efficacia sacrificij propitiatorij in Missa.70 a.110 a 139. 140.a.b. Missæ sacrificium à sacrificio Christi in cruce quid differat, 140 b 153 b. 154.a. Incruentum sacrificium, 142. b. 143 b 156. Argumenta scriptorum Pontificiorum pro Missa 141. a.b. 142. a. b. Argumenta Tridentinæ Synodi pro Missa, 142.b.143.a.b.144 145 146.147.148.149 150. 151. argumenta quibus extrema etiam abominatio Missæ ostenditur, 155 156. An tempore Apostolorum Missæ fuerint in vsu, 150 b 155 b.160. Canonis in Missa vsus ad consecrandum, 65 b. in vsu fuit eo Apostolis, 67 b. 60.a.b. est substantia & anima sacrificij pontificij 160.a. Canonis fabricatio, 160 a.b esse institutionem Pontificum, 160. a. quando cœperit & quamdiu durauerit, 160. b authores seu compilatores eius, 160. b 162. b. De fœdis erroribus quos continet Canon 163. a.b Demurmuratio Canonis in Missa, 164 a.172 b 173 a. Ceremoniæ in Missa quadruplices, & quid de eis sentiendũ 165.b. omnes ex æquo ad Christum authorẽ & Apostolos referre, 165. b. Libertas patrum in Ceremonijs circa cœnã Domini & earundem vtilitas, 166.a. Trina ablutio in Missa 140 b. Vanitas ceremoniarũ in Missa, 166 fecerunt eas necessarias obseruatu, ibidem Merita tribuere ceremonijs, ibidem. De Missis in honorem sanctorum 157 a. Missæ votiuæ, ibidem. Missa sicca, 167. a. Legitima quæ sit, 168 a. Missæ priuatæ vsus, 101. b.102 a origo, 166 b.167 a fuisse eam ignotam antiquitati. 168.a Quomodo in ea ipse sibi contradicat sacrificulus, 165.a. Fractio hostiæ in priuatis Missis, 94 a.168.b propter quas causas illæ sibi non constant, 168 b Missa priuata abroganda, 168.b. Habere eas velle pro communionibus, 168 b 169.b. Ludibrium Missarum, 165.a.168 a Celebratio Missæ in lingua peregrina, 171. b. 172.a

Monachorum benedictio, 7 b

Montanistæ 58.b

Morbi septem spirituales, 3 a

Morituri in magnis sunt periculis. 209.b. De remedijs quæ illis præparata sunt à Christo medico. 209.b 236. Eadem morituris proposita quæ viuentibus, 209.b. Ægrotantium pro morituris peculiare Sacramentum Christus instituerit. 210.a

Mortis remedium in Christo habemus, 209 a.b

Μυστήριον, 4.a.b 5.a 232.a. non omne mysterium est Sacramentum, 232 a

N.

Naturalia hominis, 185 b 186 a

Necessarium non est quod caret verbo Dei, 89 a

Nectarius abrogat confessionem priuatam. 139.a

Nicolaus Lyranus, 119.b

Nouatiani lapsis post Baptismum spem veniæ denegarunt, 93 a 174 b

Hæresis eorum, & dicta, 174.b, 176 b

Nundinæ Germanis dicuntur Missæ, 101 a

O.

Obedientiæ meritum, 11.a. Noua obedientia baptizatorum 41 b 42 43 a. Ad normam verbi instituenda, 43 b Extra Deum nulli creaturæ obediendum, 43 b Magistratui debita obedientia Deo præstatur, 43 b Ministerio debita obedientia, 43.b

Obsessos exorcisare, 219.b 220.a

Obsignatio. vide Sacramentum.

Occam, 7.b

Odo Cameracensis, 166.b

Οἰκονομία, 128.b

Oleum in Baptismo 51.a. In sanationibus Apostolicis, 213. b 214.a. Apud orientales, 59.a.214.a

Opera supererogationis, 204 a. 206.a.b. operibus liberationẽ à peccatis promittũt Pontificij lapsis post Baptismum, 125. a.b. non tantum pro merito sed etiam pro Sacramento haberi. 181 b

Opus operans, 11.a 23.a

Opus operatum, 19.b.11.a.b.23.a &c.27.a

Oratione augeri dona Dei, 9 a.54 b 57.a orationis Dominicæ vsus in administratione cœnæ, 66.b.67.b. 150. b. 160.a. Orantium gestus reuerentiam ostendentes, 83.a.b.84.b. Martyrum memoria in oratione Ecclesiæ 158.a. preces ad celebrationem cœnæ habitæ 161.a b. diuersæ formulæ precum in liturgia, 161. b. lingua populari in Ecclesia faciendæ preces, 171 b.

Oratorium priuatum habere, 95.a

Ordinem esse ministrantium. 3 a. prudentia esse, 3.a Contra ignorantiam facere, 3.a. Ordinatione consecrari. 5 b. à quo institutum Sacramentum, 7.a. an sit Sacramentum ordinatio, 8.b.220.a 221 b 222. non fert secum coniugium, sed huic anteponitur, 23.a. Virtus eius vnde sit, 23.a administrant eam suffraganei, 64 a Septem ordines Papistici, 217 b.218. a. quid in eis reprehẽdatur ab Euangelicis, 219 a. De institutione eorum, 220.a. facere ex eis Sacramenta, 210. b. Ordinem non intelligunt Pontificij de ministerio, sed sacrificio pro viuis & mortuis, 222. a. Vnctio olei in ordinatione, 222. an Euangelicis petenda sit ordinatio ministrorum ab Episcopis, 228 b

Osculi vsus, 59.a

Osius, 110.a.116 a.117.b.120.b 125.b.145.a.

Ostiarij. 219.a.b

P.

Pallis ludere, 25 a

[illegible] 205 a

Panormitanus, 196.a

Papa vide Pontifex.

[illegible] 238.b

[illegible] ibidem.

Parisienses, 1.b

Pascha semel in anno celebratum, 110.b. ad Paschatãtum vis Eucharistiæ, 101.b.102.a. esus agni Paschalis, 109 a. immolatio eius, 146.b

Paschasius, 5.b.108.a.b

Pastores Ecclesiarum, 218.a

Patria potestas, 242.

Patrum authoritas, 60. a. testimonijs eorum abuti, 81 a

Patribus errores condonandi sunt, non autem imitandi, 89.a

Patres non possunt condere articulos fidei, 145.b

Peccati originis, mortalis & venialis remed. a.3.a.11.a 12.b.22 b. Peccata quomodo purgentur à Deo per Christũ per Sacramenta, 19 a. b. remissionem peccatorum sæpius dari & accipi, id est, augeri & confirmari nobis 20 b.70.b. Peccatũ mortale est obex gratiæ sacramentorum accipiendæ, 24. b. peccatum facere in violatione pontificiorum rituum, 30.b.31.a. peccatis contra conscientiam amitti fidem & gratiam

tiam,41.b.174. aliorum remissionem sanguini Christi, aliorum nostris satisfactionibus tribuere. 69 a b. 169 b pro originali Christum pro alijs Missam satisfacere 140.b. tantam perfectionem sibi arrogare aliquem vt peccare non possit,174 a. An per ministeriũ alicui possit dari absolutio à peccatis, 174.b 176.b. 177 a. lapsis post Baptismum liberationem à peccatis per propria opera polliceri, 175 a. peccata contemnere, extenuare, excusare,184.a b peccare post acceptum Baptismum quam sit graue,184.b.186 b 201. a. mortalia per confessionem, venialia per alia remedia tolli, 97.b. Deum non negligere peccata, 2.12. a. non remittere etiam sine satisfactione,202.a. peccata ante Baptismum per meritum Christi, baptismum vero sequentia satisfactionibus humanis tolli, 206.b.207.a

Pedum ablutio, 6.a

Pelagianismus in attritione, 186.b

Peregrinationibus mederi velle peccatis, 40.b 45.a

Perseuerantiam ab vnctione, 3. a. *promissio perseuerantiæ,* 9. a. 56. b. *media per quæ datur,* 57.a

Petro æquales habendi sunt reliqui Apostoli, 101.a

Petrus à Soto, 7.a.80.b

Petrus Comestor, 67.b.

Petrus de Palude, 23.a.b. 133 a.b

Petrus de Tarantasia, 132 b

Pighius, 120.b 124 135.b.193.a.222.b

*Pœnas temporales etiam post remissionem culpæ piis infligi,*204.a *Differre eas à malis impiorum,* 204.a b. *non esse signa iræ Dei,*204 b 207.a. *non etiam sunt merita remissionis peccatorum aut compensationes pœnæ æternæ,*205.a. *fines & causæ propter quas nobis immittuntur,*204 a.b. 205. a. *non semper tamen neque omnibus tales pœnas infligi,*204. a. *Sæpe eas vel mitigare vel prorsus tolli,* 205. a. *idque sola pœnitentia propter Christum,*205. a. *de mitigatione aut auersione pœnarum Deo nil præscribendum sed volũtas eius expectãda,*205 b. *per satisfactiones tollere velle pœnas temporales,* 206.b.

*Pœnitentiam negare Sacramentum esse,*2. b. 5 b. *eam esse resurgentium,*3. a. *esse iustitiæ,*3. a. *facere contra peccatum mortale,*3. a *Virtus huius Sacramenti in quo sit,* 23. a. *pœnitentia sine fide,*35. a. *pœnitentia est donum Dei,*35 b.186. b. *morituris pœnitentiæ etiam expleta permissa est communio,*93.b *sine pœnitentia communicare,* 96 b. *pœnitentiæ doctrina est testimonium gratiæ & bonitatis Dei erga peccatores,*174.a *pœnitentiam lapsis denegarunt Nouatiani,*93. a 174. a. b. *non agentes pœnitentiam non habere spem salutis,*174.b. *pœnitentiæ nulla alia ratio, quam quæ verbo Dei docetur,*174 b *quatenus à Papistis dissideamus, facientibus eam Sacramentũ,* 175.a. b *materiale pœnitentiæ,*175.a.b.176.b.180.b. 181.a. *Legis & Euangelij vsus ad efficiendam pœnitentiam,* 174.b.175.a. *definitio Sacramenti pœnitentiæ à partibus suis,*176.a.b.178 *Pontificij negant pœnitentiam in veteri testamento, & ante resurrectionem Christi, & ante Baptismum fuisse aut esse Sacramentum,*176.a.b 178 b *Pontificiam pœnitentiam carere fundamento veteris Testamenti & doctrinæ Ioannis atque Christi,*176 *efficiens causa Sacramenti pœnitentiæ,* 175.a.176 b. *an recte fundetur Sacramentum pœnitentiæ in dicto Ioan.* 20. 177. 178. *an fundetur in doctrina & exemplis Apostolorum,*17?.b. *non doceri duplicem pœnitentiam in Scriptura.* 178 b *pœnitentia lapsorum, post Baptismum.* 178. b. *Substantialia pœnitentiæ,*178. b. *an habeant testimonium Patrum & antiquitatis* 178.b.179.a.18 .a *publicæ pœnitentiæ ritus & causæ* 179.a.190.216. *Ortus Pontificiæ pœnitentiæ est à ritibus publicæ pœnitentiæ,* 179 a. 183. b *baptismi & pœnitentiæ discrimen,* 179 b. 180.a. *pœnitentia interior & externa,* 179. b.183 b. *pœnitentia est reditus ad Baptismum,* 42.a 45. a.b,179 b. *pœnitentiam facere alteram à Baptismo tabulam,* 44.b.179.b *forma Sacramenti pœnitentiæ.*180.b *effectus & vis eius,*180.b.181.a.b *partes pœnitẽtiæ,*180. b. 181 182. 183. *Contritio, fides, confessio, satisfactio: quære singula suo loco, Excludendo fidem à pœnitentia totum Euangelium subuerti,* 182. b. 183. a *qualem fidem seu fiduciam Pontificij in pœnitentia requirant,* 183.a. 185. b. *publice pœnitentiam agentes quomodo habiti,* 190. a. b. 202. b. 203. a. *optimam pœnitentiam esse nouam vitam,* 208.a.

Polycarpus cum Aniceto dissidium fouẽs communicat, 91 b

Polygamia, 231.a.232 b.233 a

Pomerius, 86 a 87 b

Pontifex decreta sua sine scripturis Ecclesiæ obtrudit, 1.a. b. *Potestas Papæ in Scripturam, animas, &c* 1.b. *Pontificis Romani pompa.*86.b.92.a *Papæ dispensationes contra verbum Dei & Concilia,*1. a. 128 b. *Casus absolutionis Pontificis propter suam iurisdictionem reseruati,*200.a.b. *Papam habere plenitudinem remittendi peccata,* 201.a

Pontificale, 53.a 55 b. 5 b

Pontius Paulinus, 152.a

Prædicationes Dialecticæ, 77 a b

Præsentia Dei signa & testimonia, 77.b

Presbyteri, 218.a b.219.224 a

Primatus Papæ, 6.b

Proclus, 67.b

*Promissio gratiæ noui Testamenti propria ab aliis promissionibus est discernenda,*2.a *promissio gratiæ ritibus vestita à solo & nudo verbo discernẽda,*2.a *promissio gratiæ in sacramentis quomodo spectãda,*8.b. *non est alliganda ad ritum aliquem sine mandato Dei,*8 a b *promissiones Patribus olim datæ,*11.b.12. a. *Veteris & noui Testamenti promissiones quomodo conueniant & differant,*11.b.12.a.13.a. b. *promissionum generalium fides, an certa esse possit,* 29.b. *gratiæ promissio nobis applicatur in Sacramentis,* 29 b

Propheta, 218 a

προσκυνάδην, 229 b

Psalmista, 218.b.219.a.b

Purgatorij confirmatio, 6.b

R.

Rabanus, 5 b.53.a.59.a

Rationis dictamen, 186 a

Ratisponense colloquium, 63.a.80 a

Reconciliatio cum Deo in quo sit posita, 176. b. 181. 185 b. *non est res ludicra,* 202. a. *reconciliatio, cum fratre post offensionem,* 189.a. *cum adultera,* 239

Regalis vnctio, 8.a

*Regeneratio quomodo fiat.*19.a. b. 20.a.50 a. *regeneratio vna est tantum,* 46. b. *regenerationem collatio ad mutationem panis & corporis in cœna,*81. b.82.a

Reges pactis & iuramentis ludunt, 25.a

Regino, 168.a

Regnum cœlorum ad aliquem pertinere, 47 b

Remigius, 1.8 b

Remissio peccatorum per ministerium offertur & applicatur, 174.196.b.197.a 199 b.200.b. 216. Deum solum habere potestatem remittendi peccata, 174.175. 176.197.b. an remittere peccata aliud sit, quam annunciare Euangelium, 178.a. potestatem remittendi peccata in charactere fundare, 178.a. qualem Pontificij remissionem agnoscant in sacramento pœnitentiæ 178. in quo posita sit remissio peccatorum, 178 b. 29 .b 199.a. plenitudinem remittendi peccata sibi arrogat Papa, 201.a. Deum non remittere peccata sine satisfactione, 202.a.b. remissionem culpæ & pœnæ æternæ habere, 204.a.206 a b

post acceptam remissionem peccatorum pœnas temporales infligi, 204 a

Richardus, 7.b.18.a.64.b.78 a.132.b.231.b

Ritus. vide Ceremonias.

Roffensis, 117.b.118.b

Romana Ecclesia omnium reliquarum mater & magistra, 40.b

Rosa benedicta, 8.a

Ruardus Tapperus, 92 b.129.b.130.b

S.

Sacerdos in vsu mysteriorum quid differat à laico, 126. b.126 a.127.a.119.b spirituales Sacerdotes, 146.a. ministri verbi nusquam dicuntur Sacerdotes in nouo Testamento, 146.b

Sacerdotium Christi æternum, 143.a.b

Sacerdotium Papisticum 216 b.217.a

Sacramenti vox & appellatio, 2 3.4 5.6 9.b.19.a.59. a. numerus eorum, 2.3.4 5.6.7. Institutio & mandatum debet esse diuinum, 2.b.8 a.9.14 b.55.a.b.56.a. 103.b 182 a 111.a. necesse est mandatum eorum generaliter ad omnes ministros pertinere, 57.a institutioni derogari per homines, 111.a. 115 a.112.b.125.a. 128.a. definitio Sacramenti, 4 a.7.b.66.a. 156 b.175. a. Iustitiam fidei per ea incipi, augeri & reparari, 3. a.15.a. Ratio accipiendi. 6 a 22 a. causa instrumentalis duplex 20 a. pauca & factu facilia, 6 b 14.a. virtus & efficacia Sacramentorum, & unde ea sit, vel gratiã illis cõtineri & dari 7.b.8.a.11.a.15 b.16. a.18 a b.19 20. 21 22. Ordinata esse ad salutem & ad eandem esse necessaria omnibus, 7. b.15 b.16. a.4 a b. Substantialia eorum & proprietates, 8.a. 31.a.41.a.121.b 129 a.211. externum elementum & ritus, 7 8 a.b.14.b 175.a.179.181.a b.231.b noui Testamenti Sacramenta, 8. a. 9. a. tempus durationis Sacramentorum, 8.a.9.a 55. b. 211.a. promissio diuina elemento addita, & quidem de gratia, effectu & fructu sacramentorum, 8. a.11.a 55 b 56. 181. a. b. gratiam promissam in Sacramentis non tantum in genere figurari, 11. a. b. significari 8. a 11.b.78.a. annunciari, 8.a b. communicari, 69 b. 70. sed in specie etiam proponi, 19. offerri, 8.a.12 b. 15.b 18.a.20.a. conferri & exhiberi, 8.a. 10.b.12.a. b.16.b.17.a.18.a.19 a.b.20.b.21 a.22 b.23.a 24.a.26. b. applicari, 8.a 11.b.15.b.16.b.18.a 19.b.20.b 29 b.69 b.70.b.210 a.b obsignari, 2.a.8.a 11.a.b.12.a.15.b.16. b.18 a 19.b.20.b.69 b.70 b 210.a. augeri, 15.b.16 b. confirmari, 11.b 15 b.16 b. conseruari, 16 b. Singulis qui eis vtuntur, 8.a.16.b. de vtentibus sine fide aut omni motu, 10.b.11.a.12.a b.21.a.22 a 23.14 54 a. 70. Abusus vocis Sacramenti quid damni dederit in doctrina, 10.a. Sacramenta etiam in veteri Testamento fuerunt, 10. b. Signorum externorum mutatio pro tempore, 10. b. 13. b. de similitudine & conuenientia Sacramentorum veteris & noui Testamenti, 10. 11. 22. 13.36. de differentia vtriusque Testamenti Sacramentorum, 10 11.12.13.14 23.a. Opus operatum Sacramenti, 10.b.11.a.14.b.15.b.16.a. 21.a.22 a &c. de efficacia Sacramentorũ veteris Testamenti, 10.b.11.12 13.14. an iustificent Sacramenta, 11.a.23 a. non Sacramentum, sacramenti fidem iustificare, 20. a. in omni eas imponi. 1. a. Opus operans seu meritum in Sacramentorum vsu, 11.a.22. a &c Sacramentum Dei opus & virtus est non nostrum, 8.a.11.a.18. gratia est non meritum, 11. a. Signa veteris Testamenti alia significatiua gratiæ, alia eam applicarũt & obsignarunt vtentibus, 11 b.12.a. 13.b. Signorum diuersorum res eadem, 13. a b. Sacramentorum inter sese ipsa dignitas par aut impar, 14 b 15 a.52.a.b.71.a.b. Opponere illis iustificationem fidei, 5. b. Votum in perceptione Sacramenti, 15.b. esse media & organa, per quæ applicantur nobis beneficia Christi, 12.a.b.16.a.b.106.a.134 b. Quare ea Deus promissioni Euangelij adiecerit, 16.a.b. 17.a.70 b.106.a. Superuacaneum putare Sacramentorum vsum, 16.a.b.17.a.b.134 a. esse ea adminicula salutis nostræ, 16.a.b. pignora gratiæ & voluntatis Dei, 16 b. testimonia applicationis beneficiorum Christi 16 b.29.b. Signa gratiæ, 7.b 16.56. b. excitant & confirmant fidem, 16. b 21.b 54. a. b. Virtute Dei esse efficacia, 8 a. 16. b.19.a.b.20. a.b. Sacramentorum & verbi eadem promissio & gratia, 16 b. Sunt verbum visibile, 16 a. b. non ita præcise ad salutem sunt necessaria Sacramẽta vt verbum, 17.a.14.a.123 b. gratiam non alligatam Sacramentis dicere, 17 b. quomodo habeant efficaciam Sacramenta, 18. a.19 a.10.12 b.27.a efficaciam eorum inter institutionẽ Christi & additiuas ceremonias partiri, 33 a b. Vsus eorum pugnat contra dogma de dubitatione, 29.b Pro nudis signis ea habere, 18.b. 21. esse vinculum vnitatis, 5.b 68 b. esse notas Christianæ professionis, 18.b 21 b Symbola mutuæ societatis. 18. b. allegorias & significationes Christianismi in eis tantum spectare vt mortificationis, regenerationis spiritualis alimonia, &c. 18.b. esse signa gratiæ iam alio modo extra vsum Sacramenti homini collatæ. ibidem. excitare fidem per commonefactionem de gratia alibi & alio modo accepta, 18.b 21 b. Perducunt nos ad Christum, 19.b. gratiæ promissio in Sacramento est præcipuum, 19 21.a. Pœnitentiam requiri ad dispositionem vtentium Sacramentis, 21.b.22 a 70.a illa neglecta, solo vsu externo eorum confidere. 23 a b persona administrantes Sacramenta, 18.a.22 b.23 a.15 26 b.27 a 30.a 52.a 63 b 198 b 199 a. Intentio conficientium & conferentium Sacramenta, 27. b. 28.29. Obicem ponere. 12 b. 24. b. Sacramenti integritatem & veritatem non facit aut impedit indigne administrans aut percipiens illud, 15. a. b.25.b 27.b.28.b. 29.a.b 30. a.39. b 41. a neque iuuant eam ceremoniæ additiæ, 32.b. Sacramentum sine fide integrum accipi potest, virtus & gratia Sacramenti non item, 24. b. Sacramenti initerabilia, 25. b. 62. b. Consolatio vtentium Sacramentis nec interuertatur cauendum, 29 a b. Sacramentorum institutio mutata aut mutilata facit vt non sit Sacramentum, 30. b. 35. a 105. b. 128 b. 11. a. De ritibus in administratione Sacramentorum diuina aut humana authoritate institutis, & obseruatis, 30 b.31. 32. 33. 34. a non debent esse muta spectacula, sed ratio & vis earum omnis est explicanda, 31. b. 32.a.b.33.

32.a.b.33.a.b.48.b 66 a.b.Cōsecratio & sanctificatio Sacramētorum,5.b 31 63.66.67.211.a. Lingua peregrina in tractatione eorum vsus,31 b.Sacramentorum dignitas & decorum non à Ceremoniis dependet 32. b.de Sacramentis iudicādū est ex verbis institutionis,35.a.72 a 74.a.b.94.a.103 b. Sacramētum indigne tractari 63. b. Sacramentum incertum & dubium facere,67 b. An aliquid maneat Sacramentū extra vsum,71 b.72.a Sacramentorum certæ sūt actiones quæ neque omittendæ sunt, neque in alias commutandæ, 71.b 72 a 74 a. verbum accedens ad elementum facit Sacramentum 31 a.b 66.67. Vsus Sacramenti totam actionem eius significat,73 b. non est alius Sacramenti vsus introducendus quam quē institutio Christi docet,74.a.125.b 126.a.155.a b.Omnia Sacramēta duabus rebus cōstare,79 b. Materia & forma Sacramentorū, 52 a. 79.b.121.b.129 a. 180.b.181.a.232.a. Analogia signi & rei in Sacramēto,79 b. Reuerentia in vsu Sacramētorum,85.a.Sacramenta sunt actiones diuinæ,181.b. Sacramentorum vsus pro ægrotis & moribundis, 209.a. Ab administratione Sacramentorum qui exclusi fuerint, 219 a

Sacrificia veteris Testamēti varia,137.b.149 b.Significationes eorum 137.b.138.a quid sit Sacrificium,137. b 158.b.de sacrificio Missæ, vide Missa. Sacrificio Christi tantū expiatum esse peccatū originale, Missā autem pro reliquis peccatis offerri,140 a.quid sit sacrificium propitiatorium.140.b. Antichristus abrogat iuge sacrificium,142.b.Sacrificia noui testamenti.138 a.164.a 148.a.Sacrificiorum veteris testamēti vmbra impleta in nouo,149. b. ad verum sacrificium quæ requirantur,149.b.de vsu vocis sacrificij & oblationis in doctrina cœnæ Dominicæ, 252.a

Salus benedictio, 6.a.33.a

Salus veterum per gratiam, 10.b. eadem illorum quæ nostra, 12. ad salutem necessarium esse, 1. b.17.a. Salutem promittere obseruatoribus traditionum, 115 a

Sanctificat Deus & homines quoque, 19 a

Sanctificatio creaturarum, 57.a

Sanctum esse quid sit, 98 b

Sanctorum inuocationem per Missam stabiliri.157.a.b. 159 a.b 164 b 165. a. Sanctorum memoria ad vsum cœnæ.157. in orationibus Ecclesiæ,158. an idolorum cultus in cultum martyrum sanctorum mutatus,158. b.merita eorum, 159.a

Satisfactionis dignitas.17.b.25 b 40.a.42.a 44.b 176. a.b.irrogatio satisfactionū 176.a 190 b 192.a.196.b. à fit iuris diuini.179 a.183.b.quid sit.183 206. Multæ seu satisfactio publica in secretā mutata, 193.b. Deus absque satisfactione nō remittit peccata,202. a Satisfactio illa est in Christo nobis proposita & fide accipitur.202.a.b. nō esse proprias satisfactiones iræ Dei opponendas,102.a.Satisfactioni Christi,humanas, adiūgere,202.a.Satisfactio Canonica seu disciplinaris in Ecclesia primitiua. ibidē. de vocabulo satisfactionis,ibidē ad quid olim imposita satisfactiones,202.b.203.a Indulgētia satisfactionū data & pecunia redempta,203.a Satisfactiones Pontificiæ à veterum satisfactionibus substantia & fine differūt, 203.a b Veterum satisfactiones quoque propter cōscientiam non esse necessarias ad remissionem peccatorum,203 b Vocabulū satisfactionis ad fructus pœnitētiæ translatum,ibidem. Satisfactionibus quæ & quanta attributa à Pontificijs,205.b.206.a.Satisfactiones olim ante absolutionem requisitæ à pœnitentibus, in satisfactiones operum indebitorum seu superogationis post absolutionem commutata,206. a.b 207 b.Scholasticorum sententia de satisfactionū efficacia & vsu 206.b.207 a.quomodo dicatur satisfactiones nostræ pertingere & necessaria esse ad remissionem peccatorum,207.a.non satisfaciendo pati pro peccatis, ibid.

Schatzgeyer, 141 a

Scholasticus, 160.b

Scotus, 7.b.76.a.125 b.216.a

Scriptura est fundamentū fidei nostræ,1.a sine scripturis dogmata constituere,ibid. Papa in scripturā potestas,1 a. Sine scriptura fundamentis anathematizare alios,3.a. Scriptura & fidei & vitæ regula nobis est,58.a.Scripturæ sententia ex collatione plurium locorum elicienda, 6 a.facere eā dependere ab authoritate & consuetudine Ecclesiæ, 114 b. Scripturæ testimoniis ludere, 119.b.Scriptura excerptis & mutilatis sententiis se valere,163 a loca Scripturæ inter se conferenda, 238 a

Sidonius, 129 a

Sleidanus de missa, 130.a

Σαζιος 212 b

Spem alit confirmatio. 3 a

Spiritualem fieri ex animali, 52.b.

Spiritum sanctum alij per fictitias ceremonias velle cōferre, 33. a. Comitatur eum gratia Dei, & remissio peccatorū.37.a.50.b.51.a de habitatione eius & operatione in infantibus,50 51 de donis eius per Chrisma hominis collatis, 52 b 53 a.est efficax per media, 54.a quare dicatur dari per impositionem manuū, 61.62 a Doctrinā Spiritus sancti iactare sine scriptura 123.b.amitti eum posse, 174 a

Subdiacons, 219.a

Suffraganeorum ludibrium. 64 a

Suffraganeorum officium, 64.a.224 b 218.a

Suffragiis creari, 226 a

Sulpitius Seuerus,215.b. Superattendens, 223 b

Superstitio quid sit, 131 b

Superstitionum fons, 143 b

Syluester, 61.a

Syricius, vide lib.3,

T

Tabula altera à Baptismo, 44.b 46

Temperantiam alit matrimonium, 3.a.

Templorum consecrationes, 8.a

Tempus in cultu certum obseruare, 198.a

Testamentum nouum, 116.a.veteris abrogatio, 116.a

Testimonia ambigua allegare. 116.a.118.a.119.b

Theologus nil ponere debet cuius necessitas nō sit ex fide.26.a

Thesaurarij 219.a

Thomas de Aquino,23.29 a.54 b.63.b.65 b.66.b.133 a. 140.b.181.185.b.206.a

Thomas VValdensis, 133.b

Traditione sola nō standū,47.b Traditiones humanæ non ligant baptizatos, 43.b. Traditiones Apostolicas iactare,89.a.105.b.119.b.Traditionum obseruationi salutem promittere, 115

Transsubstantiatio,75.a.Causæ propter quas de ea dimicent pōtificij,75.ab 84 a.quando primū de ea cœptum sit disputari,81.de mutatione & cōuersione elementorum in cœna,75 77.b.80 81 82 83.Seminaria trāsformationis elemētorū in Damasceno & Theophylacto.75. Confirmatio eius per innocentium III. 75 b de annihilatione panis, 7.b.75.76 de substātia & accedentibus panis pereuntib.aut manētibus,75.

portentosæ disputationes ortæ,76 nec authoritatem nec necessitatem aliquam requirere, vt statuatur transsubstantiatio, 76 78.a. fundamentum eius est decretum Concilij Lateranensis,76.a quomodo eam hodie probare conentur Pontificij è scriptura, 76.b. 77.78 exempla transmutationis vbi nomē prius tamen retinetur,78 b. Panem pro accidentibus panis tantum interpretantur,78 b. 79. a. quare transsubstātiatio elementorum in cœna impugnetur,79. a.b. Consensum totius antiquitatis & vniuersæ Ecclesiæ iactare pro cōfirmatione transsubstantiationis,79.b. 82 a. Panem transire in substantiam aliam,80.a de pane fieri corpus Christi, 80.a.

*Turcarum Alcoranus,*3 a.*Circumcisio eorum,* 9.b

V.

Varro, 3.b

Vegetius, 4.a

*Verbo exerceri & augeri Dei dona,*9.a.*applicari nobis beneficia Christi,*15 b.17 a b.19 b.*Sacramēta non ita præcise vt verbum ad salutē necessaria,*17.a.*Perducit nos ad Christum* 19.b *sūma eius potestas est penes Deum, sed ministerium eius commendatum est Ecclesiæ,*27.a.*Verbō meram sumpserunt sibi sacrificuli potestatem, & efficaciā eius in suo Charactere posuerunt,* 27.a *efficaciæ eius nihil derogat malitia ministri,*30.a.*verbo in gratia cōfirmemur,*54. *efficaciam eius operatur Deus,*66.b.67. a.*cum reuerētia astandum eum legitur,* 83 b

Vergilius, 215 b

Vincentius Lyrinensis, 89.a.252.b

Vinum misceri, 170.a

Virtutes spirituales septem, 3.a

*Vnio duarum rerum,*77.a.b.*Varia eius exempla,*77.b

*Vnctionem extremam esse exeuntium ex Ecclesia,*3. a. *perseuerātia & fortitudinis esse,ibidem. cōtra peccatum venale facere, ibidem. esse sacrosanctam.*5.b. *an sit Sacramentū,* 9.b *Veritatis in quo posita sit,* 23 a.*Vnctio post Baptismum.*32 b 55.a 69. b. *Patrū de vnctione sententia,*58 b 59 a. *ordinandorum vnctio,* 222.b. *vnctionis institutio vnde sit,*7.a 54.b.55. a.210.b 211 a.213.a *materiam eius oleum esse,*210 b. 211 b.212.a *quale & quomodo cōsecratum esse oporteat,*210.b.211.a.*quæ membra illo inungenda,*210.b. 212 a.*forma eius,*210 b.212 a 213 *effectus,* 210 212. a.213 *illis tantum adhibendum qui sunt in articulo mortis,*211.a 212 *de vnctione illa apud Marcum,* 211 b.212. *quid Iacob de vnctione doceat,*212.b.213. *deprauatio vnctionis per hæreticos,* 215.a

Vocabulorum conciliationes sine rebus, 2.a

Vocatio ad ministerium, 27.a b

*Votum in perceptione Sacramēti,*15.b.*votis vicem Baptismi supplere,* 40 b.*de votis post Baptismum factis,*43.a. *votum Baptismi,* 44.a. *Regula votorum Christianorum,ibid. Papistica vota subuertuntur per Baptismum,* 44.a.b

VV.

VValfridus, 166.b.168.a

VVicelius, 129.b.137.b.139 a.145.a

VVilhelmus VVidefort, 119.b

FINIS.

INDEX LOCORVM EX SCRIPTIS PATRVM, IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO TAmen explicationes in dicta scripturæ, cum secundum & proprium Indicem requiri possint, studio sunt omissæ.

A.

AMbrosius de mysteriis & Sacramẽtis,5.a de Baptismo Iohannis,34 b.37.a.39.a de confirmatione baptizatorum,56.b.60.b.de consecratione cœna Dominicæ,66.a.b. de fructu cœna Dominicæ, 69 a. de indigne tractantibus cœnam,76.b. de mutatione elementorum in cœna, 80. a. de collatione panis & corporis Christi ad hominis renouationem. 81.b. post consecrationem nil nisi corpus & sanguinem Christi in cœna credendum esse,82.a. de adoratione Christi in cœna,83 b. de cœna peregrinis data,91.b.de indigne manducantibus,96.b 108. a. de crebra communicatione,101.a.b.de vsu calicis ,108 a. de sacrificio cœnæ,153 b de celebratione ad loca sepulturæ martyrum,158.a de Sacramentis,162 b 164. a. de linguarũ vsu in Ecclesia,171 b.172.b.de Nouatianis, 174. b de absolutione per vocem ministerij,200. b de satisfactione,205.b. de ordinibus, 218 219.a.de vocatione ministrorum,227.a.de consobrinarum nuptijs, 234 b

Anshelmus de satisfactione Christi inter iram Dei & peccata nostra interponenda, 202.b

Athanasius puer pueros baptizauit, 28.b

Augustinus de voce Sacramenti.4.b.5.b.quid sit ei Sacramentum,5.b.7.a.de vsu Sacramentorum,6.a.de eorum numero,6.a.10.a.late vtitur voce Sacramẽti, 6.b.de ordinis Sacramento,8.b. de matrimonij Sacramento,9.a.de discrimine Sacramentorum veteris & noui Testamenti, 11.13.b.de eadem re sub signis diuersis, 13 a. de contemptoribus Sacramentorum,16.a.de latronis morte sine baptismo,17.a.quod Sacramenta non sint superflua.17.b. de virtute & efficacia Sacramẽtorum,19.20.a. de discrimine circumcisionis & baptismi infantum atque adultorum, 20.b.de infidelibus percipientibus sacramenta, 18.a. 24.de integritate & sanctitate Sacramenti,24.b.de iis qui baptismum fallaciter & ludicre administrãt aut accipiunt,28.a.30.a.de baptismo Iohannis,34.b. 36. a. 39 b.de fide infantum, 49.b. de necessitate confirmationis spiritus,54.a. de scriptura authoritate,58.a 94.b.de vnctione,59.a.de Patrum authoritate,60.a.de virtute baptismi,61.b.de manuũ impositione,62.a.b.de consecratione in cœna Domini, 66.b.de fructu cœna Dominica. 68. b.de duabus rebus in cœna 75 b.82.a. de argumẽto à potentia Dei, 76.b.quî panis dicatur corpus Christi,81.a.de adoratione Christi in cœna,83.b.84 de indigne manducãtibus, 84.b. de consuetudine 88.a. de asseruatione Eucharistiæ,92.b.de præparatione ad Eucharistiã, 97.b.99.a.de crebra communicatione,101.a.de optima demonstratione,105.b. de vtraque specie, 107. 108.b.109 a.de cœna esus aut post cibos alios danda,112.a.dictum eius : Crede & manducasti, 115.a. 169.b.de testimoniis ambiguis allegatis,116.a. de sacrificio,128.a.de dogmatibus ex ambigue dictis non faciendis,14[?].b.de administratione cœnæ Dominica,150.b.de oblationibus , ad Eucharistiam,152. a. 153.b, de precio redemptionis in cœna nobis dato, 154.b. de Sanctis in Missa non inuocandis,157.b.159. a.de cultu Martyrum, 158.159.b.163.b.de miraculis ad memorias Sanctorum factis, 158.b.159. a. de ratione cœnæ administrata tempore ipsius, 161.a. de vsu linguarum in sacris, 173.a. de baptismo Christi & ministrorum,177.a.de pœnitentia, 183 b. de libero arbitrio sine Spiritu sancto, 186.b. de confessione,188 a.191 b 198. a de excommunicatione, 190. b. Scripta eius supposititia,195.a.214 a.de satisfactione,203.a.205.b.cõstituit sibi successorẽ,227 b.de Polygamia,231.b.232 a.de Sacramento coniugij,232. a. de consobrinarum nuptiis,234 b. de coniugio persona repudiata, 237.b.238.b.240.b

C.

Basilius de Baptismo Ioannis & Christi, 36.b.de vnctione,55.a.60.b.de virtute Baptismi,61 b.de consecratione cœna Dominica,66.b.de fructu eius,69.a.liturgia eius, 85.a.107.a.162.b.de confessione, 190.b. 194.a

Beda de numero Sacramentorum , 10.a. de efficacia Sacramentorum veteris Testamenti, 11. a. 12 b

Bernhardus de Sacramẽtis,6.a.de fructu cœna Dominica,68.b.de vtraque specie,127.b. de fructu cœna, 154.b

Brentius de septem Sacramentis, 3.b

C.

Cassianus de confessione 194. b

Chrysostomus de numero Sacramentorum, 10.a. de necessitate eorum,16.a.b de baptismo Ioannis,34. b.de efficacia baptismi,61.b.de cõsecratione in cœna Domini,66.de fructu cœna,68.b. 69 a. de Christo ipso Sacramenta sua per ministerium dispensante, 73.b. vnione naturarum in Christo, & panis cum corpore Christi in cœna,81.b. de corpore Christi cælitus nobis exhibito in cœna,82.a. Liturgia eius,85.a.107.a.162. a.de digna communicatione,97.b.de eremitis rarius cõmunicantibus,101.b.de frequẽtiore vsu cœna,101. b. de calicis vsu in cœna, 106.b. de administratione cœnæ Dominica,150.b.161.a.b.162.a.de oblatione ad vsum Eucharistiæ , 152.a.153. b. contra Missam seu cœnam priuatam,167.causa exilij eius,169 a.de pœnitentia,183.b.de confessione,188.a.b.193.b.197.b.de vnctione, 214.b

Clemẽs Alexandrinus de vnctione,60.b. de baptismo, 61 a de asseruatione Eucharistiæ, 92.b

Clementis Romani scripta, 55.a

Cypriani sermo de ablutione pedum & de Chrismate, b 5.b.7.a 52.b 55 a 58 b.222. de latrone non baptizato,17.b.de baptismo hæreticorũ non efficaci , 18.a. de Mõtanistis,32.b.de necessitate ritnum ad veritatem Sacramenti,33.a.de Baptismo Iohannis,34. a.b. de Chrismate & vnctione eorum qui baptizãtur,54. b.de Spiritus sancti donatione in Baptismo,58 b.61.a.

de fructu cœnæ Dominicæ.68.b.69 a.de verbo Dei hominum aliorum præferendo,88.89.a. Sermo eius de cœna Domini,81 b.107.a.de delatione Eucharistiæ ad alios,85.91.b.130.de asseruatione Eucharistiæ 107.b.108.b.111.a.127.b 130. b. de oblatione ad Eucharistiam,152.153 a 154.b. de consuetudine,88. de moribus veterum 88.b.89.a.de fructu cœnæ,154.b.de miscenda vino cœnæ,170.a.de confessione secretorum peccatorum,191.a 194 a.b. de Petri & Apostolorũ æqualitate,201.a.de Satisfactionibus,205 b de ordinibus ministerij 218.b.de electione Episcoporũ,227.b

Cyrillus anathematismorum suorũ reddidit rationem, 1.b de Baptismo Iohannis & Christi.36.a.b de fructu cœnæ Dominicæ.68 b.de incruento sacrificio cœnæ,153 b de memoria martyrum, 158.b

Cyrillus Hierosolymitanus de numero Sacramentorum 5.a.de Chrismate, 56.b

D.

Damascenus de vnctione, 61.a. *de transformatione elementorum in vsu cœnæ,* 75. b. *inter antiquos non est ponendus,* 82. a. *de vsu calicis in cœna,* 107.a

Dionysius Areopagita,de numero Sacramẽtorum, 5.a. *de vnctione.*61.a.215 *b.de Catechismo baptizatorũ,* 63.a.*de precibus in communione ,* 85. *a.de administratione Cœnæ,*150.*b.*151, *a. de sacrificio,*153.*a. de ordinibus ministerij,* 218.b

E.

*Eusebius de Armenis,*6.*b.de Athanasio puero pueros baptizante.*28 *b. de scriptis Clementis,*51.*a. de Eucharistia alio delata,*85.*b.*92.*a.*93.*a.* 130. *a. de conuentibus ad sepulchrum Polycarpi.*158.*a. de publica confessione pœnitentium,* 190.*b. de satisfactione,* 202.b

*Emissenus de consecratione in cœna,*67.*b. de collatione panis & corporis Christi ad renouationem hominis,* 81.a *de adoratione Christi in Cœna,* 83,*b. de oblatione in cœna ,* 154.*b. de aqua calici admiscenda,* 170.a.171.b

G.

Gregorius Nissenus,de vsu Baptismi, 61 b

H.

Hesychius de Baptismo 61.*b de materia Cœnæ Dominica,*81.*b.de asseruatis ex cœna Domini,*89.*b de præparatione ad Eucharistiam.* 97.b.99 a

Hieronymus de iis qui baptismum possũt administrare, 15 *a.de recte iudicanda heresi,*41.*b de Scripturæ authoritate,*44 *a. de pœnitentia quod sit altera post baptismũ tabula.*44.*b de Cyrillo Hierosolymitano,* 59 *b.de examine eorum qui à presbyteris baptizati essent.*62.*a.b.de delatione Eucharistiæ ad alios,*191.*b.de priuata eius asseruatione,*192.*b. de crebra cõmunicatione,*101.*a.de vsu calicis in cœna,*107.*a. de Sanctorũ cura pro nobis,*1·9 *b De confessione peccatorum,*194 *a de satisfactione,*203.*a. Commentaria eius in Marcum,*214 *a. de ordinibus,* 242.*b.de nomine & officio Episcoporum.*218.*b.de vocatione eorum,* 226.b

*Hilarius de intelligentia dictorũ ex causis dicendi sumenda,*1.*a.*12.*a. de Baptismo,*61.*a.de fructu Cœnæ Dominicæ,*68.*b.de vtraque specie in cœnã,*108.*b.de confessione,* 188.a

I.

*Ignatius de vtraque specie in cœna,*107.*a.*130.*a.de ordinibus,* 218.b

*Irenæus de Scripturæ vsu,*1 *de numero Sacramentorũ,* 5.*a de consecratione in cœna Domini* 66.*b.de duab. rebus in cœna,*75.*b.*76.81.*a. Collatio eorum ad hominis renouationem,*82 *a.de gratiarum actione in vsu cœnæ,*85.*a.de delatione Eucharistiæ ad alios,*85 *b. de priuata asseruatione Eucharistiæ,*92.*b. de oblationibus in Eucharistia,*152.*a.de ratione administratæ cœnæ tempore illius,*161.*a.de Scriptura dictis trũcatis,*192 *b.de precibus & oblationibus,*164.*b. de miscendo calice,*170.*b.de confessione,*100. *de vnctione,* 215.a

Iustinus de numero Sacramentorum, 5.*a. de consecratione in cœna,*66 *b.*67.*a.*68 *b. de Eucharistia ad alios delata,*74.*b* 91.*a.*93.*de mutatione panis in cœna,*81.*b de adoratione in vsu cœnæ,*85.*a de vtraque specie,*117 *b de celebratione cœnæ Dominicæ* 150.*b.* 152.*a.*160.*b.*161.*b.*164.*b.de miscendo calice,* 170.b

L.

Lactantius de sacrificiis, 151.a

*Leo de Baptismo apud hæreticos accepto.*62.*b de cœna vtraq; specie,*108.*a* 131.*b de frequenti vsu cœnæ,*112.*b.de confessione.*191.*b de absolutione,* 197.b

*Lutherus de captiuitate Babylonica,*10.*b.*13.*b.*21.*b* 26.*b* 27.*a* 40 *a.*41.*b* 43 *a.*44.*b.*98.*a. Cõtra Anabaptistas,*26.*b de fide infantum* 50.*b.de adoratione in cœnæ vsu,*83.*b. de attritione & contritione,* 186.a

N.

*Nazianzenus de Baptismo,Iohannis & Christi,*36.*b de adoratione Christi in cœna,*83.*b.Soror eius Eucharistiam detulit domum,* 92.b,244 a.b

*Nicephorus de vtraque specie in cœna,*107.*a. de barba Petri,*113.*b.de publica pœnitentia,* 202.b

O.

Oecumenius de vnctione, 214 b

*Origenes de duabus rebus cœnæ Dominicæ,*82. *b.de Sanctorũ pro nobis cura,*159.*a.de confessione,* 179.*a.* 188. *b,*191. *b.*192.*a.*194.*de satisfactione,* 205.b

P.

Paschasius de vtraque specie in cœna, 107.a.108.b

R.

*Ruffinus de Athanasio puero,*28. *b. de Cyrillo Hierosolymitano,*59.*b de asseruata Eucharistia,* 90. *b. de delatione eius ad alios,*91.*a de vnctione,* 215.b

S.

*Socrates de crebro communicantibus,*101.*a. de confessione,*192 *b.de vnctione,* 215.b

*Sozomenus de Athanasio puero,*28 *b.de cõfessione,*191.*b.*192.*a.*193.*a.*194.*a.de pœnitentia publica,*202.*b.de electione Episcopi,* 227.a

Tertul-

T

Tertullianus de voce Sacramẽti, 4 b. *de numero sacramentorum*, 5. a. *de Montanistis*, 32. b. *de Spiritu sancto in Baptismo aut vnctione dato*, 58. b. *de chrismate seu vnctione*, 60. b *de argumento à potẽtia Dei*, 76. b. *de Eucharistia alio delata*, 81. b. 130. b. 131. a. *de priuata asseruatione eius*. 92. b. *de spiritualibus sacrificijs*, 148. a. 152. a. *de precibus ad mẽsam Domini*, 161. b. *de exomologesi*, 190. b. *de satisfactione pœnitentiũ*. 203. a

Theodoretus de transmutatione panis in cœna, 80. b. *de vnione panis cum corpore Christi ad vnionem naturarum in Christo collata*, 80. b. 81. a. *de elementis nõ mutatis in cœna*, 84. a

Theophylactus de transmutatione elementorum in vsu cœna. 75. b. *inter antiquos non est ponendus*, 82. a. *de vsu calicis*, 107. a *de sacrificio cœna*, 153. b. *de confessione & absolutione*, 107. a. *de vnctione* 214. b

FINIS II. PARTIS EXAMINIS.